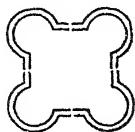

श्री ॥
 श्रीपाञ्चरात्रान्तर्गता
 श्रीपारमेश्वरसंहिता ॥

ŚRĪ PĀRAMEŚVARA SAMHITĀ

श्रीरङ्गम् कुवल्लुडि शिङ्गमथ्यङ्गार् पाठशाला-
 श्रीपाञ्चरात्राध्यापकैः विद्वद्विष्टै
श्री गोविन्दाचार्यैः
 संस्कृता,
 अनेकविधादर्शादिभिः सयोजिता च ।

श्रीरङ्गम् कोदण्डरामसन्निधि एस. आर् विजयराघवव्यङ्गर्येण
 त्रिशिर पुरस्थकल्याणमुद्रालये
 संमुद्र्य प्रकाशिता ।
 विजय सिंहे

मूल्यम्

1953

[१५ रुप्याणि

CONTENTS

1 उपोद्धातः	12 आधारशक्तयादिपीठकल्पनप्रकार	(24)
2. Preface	13 स्वयव्यक्तादिषु प्रातरिज्यादीना प्रारम्भ	
3 विमानादिचिह्नाणि	परमावधिकालनिर्णय	(26)
4 Vimana Devata	14 प्राणायामप्रकार	(27)
5 Dwara Avaranadī Devata	15 भूतशुद्धिप्रकार	(28)
6. विमानदेवता	I 16 करन्यासप्रकार.	(29)
7 द्वार आवरणादि देवताः	V 17 देहन्यासप्रकार.	(30)
8 परस्तपनद्रव्यादयः	VIII 18 संहिताविषयानुक्रमणिका	(1-63)
9 अपरस्तपनद्रव्यादय	X 19. संहिता	
10 सहस्रकलशस्तपनम्	20. शुद्धयादिपत्रम्	
11 द्वादशाराधनादीनां कालनिर्णय.	(23)	

Copies can be had of :—

Kodandaramar Sannidhi,

S R. VIJAYARAGHAVA IYENGAR,

122. North Chitra Street,

Srirangam, (Tiruchi)

॥ श्रीः ॥
॥ श्रीमते रामानुजाय नमः ॥

उग्रोद्धातः

नमस्सकल कल्याणदायिने रङ्गशायिने ।
यत्कटाक्षणलेशेन सर्वार्थास्तम्भवन्ति हि ॥

ये पुनः मातङ्गा इव मदमत्ता, श्रीपाञ्चरात्रशास्त्रस्यापि अप्रामाण्य जल्पन्ति-ते हि सिंहानना - शादि गर्जितैरेव निर्जिता इति-न तान् प्रति वदाम् ।

ये पुनः प्रामाणिकाः तान् प्रति काचित् विज्ञसिः । विदितमेव विज्ञैः—भगवतः श्रियः पते: समाराधनं सन्मार्गसन्दर्शनाय लोचनद्वयमिव श्री पाञ्चरात्र वैखानसाख्यं शास्त्रद्वयं उपलब्धमिति ।

तत्र च श्रीपाञ्चरात्रशास्त्र भ्रमविप्रलभ्म-प्रमादाशक्त्यादि दोषरहितेन परमकारणिकेन भगवता सङ्केतिं “पञ्चरात्र सर्वत्रैव प्रमाण” इति कात्स्म्येन प्रमाणम् ।

तत्र शास्त्रं दिव्यं मुनिभाषित पौरुषेयमेदेन लिखितं भवति । तेषु च “अतो दिव्यात्परतरं नास्ति शास्त्रं मुनीश्वराः” (ई-१-५३) इत्युक्त सात्वत-पौष्टक-जयाख्यरूप रत्नवत्य श्रेष्ठं भवति ।

१ रत्नवत्ये च—“सात्वतं पौष्टक चैव जयाख्यं तन्नमुक्तम् । रत्नवयमिति ख्यातं” (जया-१)
इति रत्नवत्य निर्देशो मध्यनिवेशितम्,

२ साक्षात् भगवता ब्रह्मणे उपदिष्टत्वेन अनुवादरहित पुरोवादरूपम्,

३ सृष्टेरव्यवहितानन्तरकालं प्रवृत्तं च पौष्टकरतन्त्रं रत्नान्तरगपेशया मध्यमणिरिव ज्येष्ठं भवति । प्रकृता पारमेश्वरसंहिता, “पौष्टकगायौपपादिका” इति मध्यमणिभूतं पौष्टकरार्थानपायात्, निखिलाचार्वतारावतसेन अखिलाचार्यं रत्नपरिगृहीतेन रङ्गराजेन स्वाराधनफरणतया स्वीकृतत्वाच्च स्वयमपि रत्न भवति । “रत्नहारी च पार्थिवः” इति रत्न हि राजपरिगृहीतम् ।

सेय सहिता-शाणिडलयेन-भगवता स्वस्मे लक्षण्यात्मकतया - उपदिष्टेषु सारतमान् सङ्ग्रह्य - “ग्रन्थै, बोडश साहस्रैः.” सनकाय उपदिष्टत्वेन—मुनिभाषितापि—“पौष्टकरार्थानपायात्”—अस्या एव आनुपूर्व्या, नारदेन क्षीरोद शायिनो देवात् साक्षात् श्रृतत्वात् च दिव्या च भवति ।

इय च संहिता ज्ञानक्रियारूप काण्डद्वयातिका । ज्ञानकाण्डश्च-इति शतद्वय वर्षपूर्वकालीनेन व्याख्यात्रा-नृसिंहसूरिणा, “ज्ञानकाण्डस्य लुप्तत्वात्” इत्युक्तत्वात्-इदानीमनुपलभाच्च क्रियाकाण्डशेषतया विलिखित शास्त्रावतार रूप प्रथमाध्यायं विना सर्वे लुप्तं प्रतिभाति ।

ज्ञानकाण्डं यत्रक्वचित् उपलभ्यते यदि, प्रेषित चेत् महान् उपकारे भवेत् । पुस्तकश्च सुरक्षं प्रति पेष्येत । “अर्धं नद्या द्वत् क्षेत्रं” इति न्ययेन - विनिर्णाय शरीर इदं तन्त्रं — “क्रियाकाण्डेषि च क्वचित्” इति वदता नृसिंहसूरिणा “अत भास्वर सुदृढं मृत्” इत्यन्ते कर्मशेषसमाप्तनग्रन्थास्त्रवै कोशेषु गलिताः देशान्तरं कोशेषु द्रष्टव्याः इति विलिखितत्वात्, च नुर्विशे मन्त्रोद्घाराध्याये क्वचित् क्वचित् अनन्वितता दर्शनाच्च ईदशी गति प्राप्त शिष्टाशेषिपि नप्तशासान्प्रति प्राप्तुयात् इति अस्या मुद्रणाय प्रवृत्ति ।

पञ्चषकोशसाद् सत्त्वेषि लेखकादि प्रमादजनिताशुद्धयादि शोधने व्याख्यान समानानुपूर्वीकं रत्नत्रयं ईश्वरसंहिता च परम साहाय्यं अकुर्वन् ।

इयं संहिता प्रतिपिपादयिषितार्थं प्रतिपादने संहितान्तरापेक्षया परम वैशद्य आवहति इति स्पष्टमेव द्रष्टुणाम् । संहितायाः विषय सङ्ग्रह, विषयसूचिकायामेव सन्दर्शित इति नाम लिख्यते ।

अस्यां च संहिताया इतर संहितासु अद्वश्यमानं, श्रीरङ्गनाथ दिव्यालयस्य तपनीयमय तनुत, दिव्यजये कटागदेशादानीत गारुदत रत्नमयहार सर्मपण पूर्वकं श्रीरङ्गनाथस्य तुलामासे सुवर्णरथोत्स - वादि च कृतवता, सुन्दरपाण्डयेनानुष्ठित तुलापुरुषागेह-ट्रिरण्यगर्भं पञ्चगव्यस्थापनादिक चारुतर जागर्ति ।

सुदर्शन — नृसिंह — विष्णुरयन्त्र रूपमहायन्त्र स्वरूप — तदुपयुक्त मन्त्रोद्धारादि कथन परमं मोदं आवहति । अत्र च प्राणायाम भूतशुद्धिन्यासमेद आधारशक्तयादि पीठ, — आगाधनकाल व्यव - स्थान पटिकाः, दिव्यविमान प्राकारोषु शापित देवतास्थान सूचक चिकिं, सप्तचत्वारिंशतस्तपनाना प्रस्तारादिक मातृकाचक्रञ्च यथामति प्रदर्शितानि ।

अन्ये विषयाः अर्थव्ययभयेन न मुद्रिताः । महाशयाः एना संहिता पठित्वा मदीयं परिश्रमं सफलयत इति अभ्यर्थना ॥

श्रीरङ्गम्,
विजयसिंहमासः

इत्थं,
श्रीरङ्गं विद्वान् गोविन्दाचार्यः

P R E F A C E

The Panchaīatra and Vaikhanasa Agamas constitute a very important section of Sanskrit literature dealing with the modes of worshipping the infinite lord in a finite form. Of these two sets of Agamas the Panchaīatra is more important since it is known to have more than 200 Samhitas within its fold. Dr O Schräder in his learned Introduction to the Panchaīatra published from the Adyar Library states that the Sanhita literature of the Panchaīatras must have once amounted to not less but probably more than one and a half million Slokas and that according to Sri Prasna (II, 41) and Vishnutilaka (I, 140 and 145) the original Panchaīatra was believed to have had an extent of one and a half crores of verses.

The greatness of this Agama has been well established by Sri Yajnuna-charya in his Agamapramanya, by Sri Ramanujacharya in his Sri Bhashya and by Sri Vedanta Desika in his Pancharatraraksha. * Even Sri Sankara accepts these Agamas in general and differs only in one point where the text of Panchaīatra seems to lay down birth to the souls. Others have pointed out that the text in question (वासुदेवात् सङ्कर्षणे नाम जीवोऽजायत) does not lay down the birth of jeeva, but lays down the birth of an incarnation of the lord by name Sankarshana, who is specially attached to the souls and hence called by the name 'jeeva'. They have also pointed out that in very many places the Panchaīatra Agamas have clearly stated that souls have neither birth nor death.

Several texts from the Samhitas, and the works of ancient writers state that the Pancharatna is derived from the Ekayanasakha affiliated to one of the Vedas. The Chandogya upanishad describes the Ekayana sakha as the Veda of Vedas, the treasure of the gods and the sacred utterance among all utterances (ऋग्वेदं भगवोऽध्येयमि यजुर्वेदं सामवेदमथर्वैण चतुर्थमितिहासपुराणं पञ्चमं वेदानां वेदं पित्र्यं राशि दैवं निधि वाकोचाक्यं - मेकायनं) Utpala, an author of the 10th Century A.D quotes from Panchaīatra Sruti, Panchaīatra Upanishad and the Pancharatna Samhita. Sri Vedanta Desika

* तत्र यत्तावदुच्यते योऽसौ नारायणं परमात्मा स आत्मनात्मानमनेकधा व्यूहावस्थित इति, तत्र निराक्रियते। 'स एकधा भवति लिधा भवति' (छान् ७-२६ २) इत्यादित्रतिभ्यः परमात्मनोऽनेकधाभावस्थाधिगतत्वात्। यदपि तस्य भगवतोऽभिगमनादिलक्षणमाराधनगजस्तमनन्यचित्ततयाभिप्रेयते, तदपि न प्रतिषिध्यते। श्रतिस्मृत्योरीश्वरप्रणिधानस्य प्रसिद्धत्वात्। यत्पुनरिदमुच्यते वासुदेवात्सङ्कर्षणं उत्पद्यते सङ्कर्षणाच्च प्रद्युम्नं प्रद्युम्नाचानिरुद्ध इति। अत्र व्रम्-न नासुदेवसंब्रक्तात्परमात्मनः सङ्कर्षणसंब्रक्तस्य जीवस्योत्पत्तिः संभवति। अनित्यत्वादिदोषप्रसङ्गात्। उत्पत्तिमत्त्वे हि जीवस्यानित्यत्वादयो दोषाः प्रसङ्गयेरन्। ततश्च नैवास्य भगवत्प्राप्तिर्मोक्षः स्यात्। कारणप्राप्तो कार्यस्य प्रविलयप्रसङ्गात्।

in his Tatwamuktakalapa refers to the Ekavana sakha as the portion of the Vedas which is the root of Panchaikta Dharma (त्यक्तान्यो मूलवेद) and in his own commentary 'Saivartha Siddhi' says that that part of the Veda is exclusively devoted to Narayana, the supreme being (त्यक्तान्यः-परित्यक्तदेवतान्द्रातद्वर्षमः । मूलवेद.-अनन्यधर्मस्मूलभूतो वेदभागः ।) It is thus quite clear that even as late as the 13th century when Sri Vedanta Desika flourished the Suti part of the Panchaikta existed.

Coming to the Samhitas of the two hundred and odd Samhitas whose names are known, only a few are available and even among them a few only have been printed. The antiquity of the Samhitas can be easily seen from the fact that they are referred to in the Mahabharata and the Brahmasutras. The Samhitas are broadly divided into three classes, namely 1 Divya, 2 Muni Bhashita and 3 Paushnya. Divya is that revealed by the supreme being. Muni Bhashita is that spoken by great sages who have heard it from the supreme being. Paushnya is man made. The prominent among the Divya class are Considered to be three, namely, the Sattvata, Paushkara and the Jayakhya called as the three gems of the Panchaikta Literature (सात्त्वत पौष्कर जैव जयाख्य तन्त्रमुत्तम । रत्नत्रयमिति ख्यात) (Jayakhya 1-70). Of these three gems the Paushkara being the central one and having come down directly from the Lord Narayana to Brahma, the Creator, at the time of creation is considered to be most prominent. Parmeswara Samhita, the one just now published for the first time, follows and expands the Paushkara Samhita, the central gem. This Samhita is an essence of the lakh of slokas heard by Sandilya from the lord and thereafter told in the present form to Sanaka. Thus, even though it can be classified as Munibhashita, it is also Divya since in the present form itself it was heard directly from the Lord by Naiad. The importance of this Samhita is evident from the fact that Lord Ranganatha of Srirangam,-the foremost idol incarnation of the Lord-has ordained this Samhita to be followed in worshipping him. 'The gem goes to the King' is a famous saying and it is no wonder that the expanded form of the central gem has been taken by the king of kings-the king of (Sri) Ranga (रङ्गराज).

The Samhita had two Parts Jnanakanda and Kriyakanda and consisted of 16000 slokas, but unfortunately, Jnanakanda the first part is lost except for the first Adhyaya. The Commentator of the Samhita—Sri Nrisimha Suri—who flourished before two hundred years says that the Jnanakanda was lost even in his time. The Samhita as it now exists consists of 8000 slokas. Various matters like Snana (ablution), Soucha (purification), Pranayama, Bhuta Suddhi (Purification of the five elements constituting the body), Nyasa, yoga etc, which will be useful to all religious minded men are dealt with in detail in the Samhita. Other matters in it per-

taining to the constitution of the temple and the worship therein will also be interesting to them and will help them in understanding the significance of the various parts of the temple like the Vimana, and the worship daily performed in the temple

Sri U Ve Govindacharya Swami of Srirangam has rendered a very great service to the cause of our sacred literature by publishing this Samhita for the first time in a very excellent form. The swami is well advanced in age and learning and he has taken infinite pains to make the edition useful to the reader. With the help of five or six manuscripts and the commentary of the Parameswara Samhita, the printed editions of the three jems—Satvata, Paushkara and Jayakhya—and the Eswara Samhita which have passages similar to those of Parameswara in many places, the learned swami has chosen the correct readings. He has also made the edition very useful by adding several pictures one of which is a very fine map of the famous Pranavakara Vimana of Srirangam. He has added exhaustive tables giving the contents of every Adhyaya and sloka, the names of the Vimana Devatas, Dwaia Devatas, Aavaiana Devatas, Kona Devtas, Snapanakalasa Prastaras etc , and several other matters. To one who studies the edition carefully it will be clear that with the limited funds in his hands, the swami has spared no pains to make the edition correct, useful, attractive, researchful and scholarly. In many ways the edition excels similar editions of other Samhitas published under more favourable circumstances. As an humble and devoted admirer of the swami, I pray that Almighty Lord may be pleased to allow the swami to remain with us for many more years and endow him with health and strength sufficient to render useful service to humanity.

S Krishnaswami Iyengar, M A B L

3, Puthur Agharam,
Tiruchi
12—8—53

Advocate, and
Editor, 'Srivaishnava Sudarsanam'
and 'Srisuktimala'

COMMITTEE OF SCHOLARS WHO ASSISTED THE EDITOR.

(I) एतन्मुद्रणे पुस्तकदानेन साह्यकर्तारः THOSE WHO GAVE MANUSCRIPTS

- 1 H H Sri Yatnaja Jeer swami, Melkote, Mysore
- 2 K S T Patasala, Srirangam
- 3 Sri Bhashya Bhattacharjee (Late)
- 4 Sri A Rangaswami Bhattacharjee (Late)
5. Sri D Gopala Bhattacharjee (Late)
(3, 4 & 5) Archakas, Srirangam Temple

(II) एतन्मुद्रणविषये शारीरप्रयामादिना उपकर्तारः THOSE WHO ASSISTED IN THE EDITION

- १ असत्तः गृहीतागमविद्यः श्वेतादिनाथपादार्चकः अलगियमणवाल (सौम्यवरगमिध) भट्टारकः प्रथमं अष्टप्राकारस्त्रपनप्रस्तारादिविलेखनेन तद्व तद्व अर्थसन्देहनिर्णयक्रियासाहृयेन च उपाकरोत्।
- 1 Aalagiyamanavala Bhattacharjee, Archaka, Tiruvellaiyai
- २ एतादृश एव श्रीरङ्गनाथपादाराविन्दाराधनपर. श्रीनिवासभट्टारकः विमानाष्टप्राकारादिदेवतानिर्णयादि विषये परम साह्य अकरोत्।
- 2 Srinivasa Bhattacharjee, Archaka, Srirangam

THOSE WHO ASSISTED IN DRAWING TO SCALES THE PLANS AND CHARTS PREPARED BY THE EDITOR

- ३ वडीपुरं परस्तिष्ठृ पिचैसंबंक हृषीकेशाश्रीक्षित. प्रथमं विमानचित्रविलेखनदानेन परम साहृद्यं आचरितवान्।
- 3 Vangipuram Paruttippalu Pichai alias Hrishikesa Dikshitar, Copyist, Thiruchi Magistrate's court Srirangam
- ४ रङ्गेश्विज्ञप्तिफरवश्य. श्रीनिवास. अष्टप्राकारस्त्रपनप्रस्तारमातृकाचक्रविमानादिदेवताश्च सम्यक् लिखित्वा उपकार अकरोत्।
- 4 Arayar Srinivasa Iyengar, Baad of Srirangam Temple
- ५ चित्रलेखनिपुणः जगद्वायाचार्यः विमानचक्रादिक सर्वमपि प्रतिकृतिग्रहणार्ह संयक् लिखित्वा उपकार अकरोत्। सन्तु श्रेयासि भूयांसि॥
- 5 S K Jagannathachari, Art. and Drawing master, E R High school, Thiruchi.
- 6 S Krishnaswami Iyengar Clerk, Girls High school, Srirangam

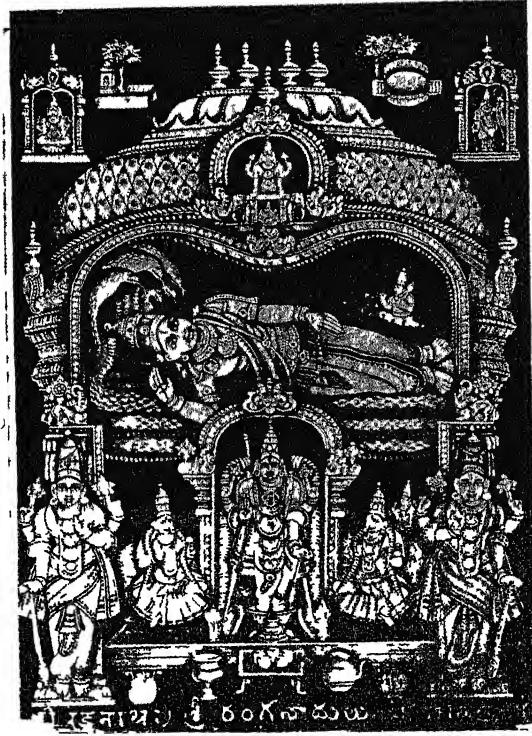
PRESS WORK AND GENERAL SUPERVISION

- ७ साहित्यशिगेमणि: देवस्थानपत्रिकासुदापकः स्थानीक पार्थसारथि अच्युतार्थः शोधनादिना साहृद्यं अकरोत्।
- 7 S Parthasarathi Iyengar, Sahitya Samanami, Editor, Devasthana Patrika (weekly), Srirangam

அர்த்த போதுமைக்காரர்:

DONATIONS AND ADVANCES

		Rs
1	Srirangam Devasthanam, Srirangam	500
2	Sri K Srinivasa Iyengar, Trustee, K S T Patasala, Srirangam	500
3	Sri V V Iyengar, Grindlays Bank, Bombay	125
4	Sri Dr P E Jambunatha Iyer, Srirangam	100
5	Sri Captain C V Rajan, Deputy Director general of Post & Telegraphs, New Delhi	100
6	Sri S Krishnaswami Iyengar, M A B L, Advocate and - Editor 'Srivaishnava Sudarsanam' 3, Puthur Agraharam, Tiruchi	100
7	Sri A Srinivasa Iyengar, Mirasdar, Mannargudi	50
8	M/s Hoe & Co, Madras, by means of paper, blocks, Photos, and Printing	850
9	Sri Veli Tirumutham R Parthasarathi Iyengar, Srirangam	250
10	Sri Veli Tirumutham S Krishna Iyengar, Srirangam	250
11	Sri Madura Ponnagaiam Teacher Rengalmanuji Dasari Charity Fund through Varayogi Ramanuja Dasar, Srirangam	200
12	Sri Peria Perali Ramanujamal Charity Fund through Varayogi Ramanuja Dasar, Srirangam	100
13	Sri Nigamam Zamindar Ammal through Varayogi Ramanuja Dasar, Srirangam	25
14	Sri R Vaadaraja Iyengar, New Delhi	250
15	Sri S Rangaswami Iyengar, Railway service Srirangam	250
16	Sri K S Narayana Iyengar, Kodiyalam Mirasdar, Srirangam	800
17	Sri Malleswaram Lakshmi Amma, Srirangam	25
18	Sri Gokulam Sriranga Thathacharyar, Srirangam	20
19.	Sri Srinivasacharyar, Retired customs officer and Trustee, Srirangam Devasthanam, Srirangam	10
20	Sri N Sellamma, Srirangam	25
21	Sri Rangacharya, Auditor, Srirangam	5

आर्तपाश्रयमर्थिकल्पकमसह्यागस्करक्षमातल
 सद्वस्सश्रितकामधेनुभियत्पर्वस्वमस्मद्दनम् ।
 श्रीरङ्गे श्वरमाश्रयेम कमलाचक्षुर्महीजीवितं
 श्रीरङ्गे स सुखाकरोतु सुचिर दास्यं च धत्ता मयि ॥

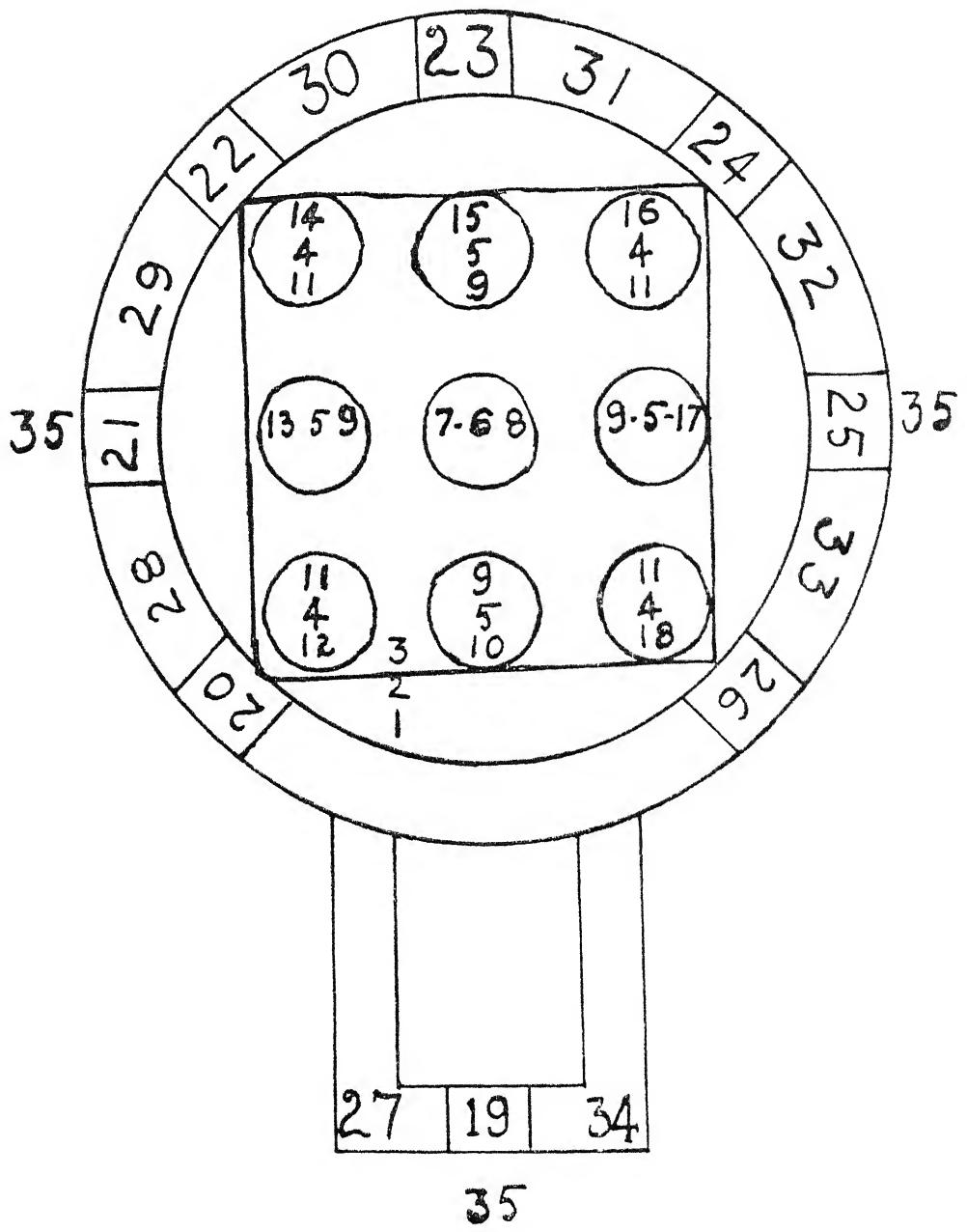

यस्मिन् विन्यस्य भार विजयनि जगता जङ्गमस्थावराणा
लक्ष्मीनारायणाख्य मिथुनमनुभवत्युदारान् विहारान ।
आरोग्य भूतिसायु कृतमिह बहुना यद्यादस्थापदं च
तत्त्वसद्य समस्त दिशतु म पुरुषो दिव्यहेत्यश्वर्ती ॥

विमान भूमि: अथः

NO. 1

35

No II

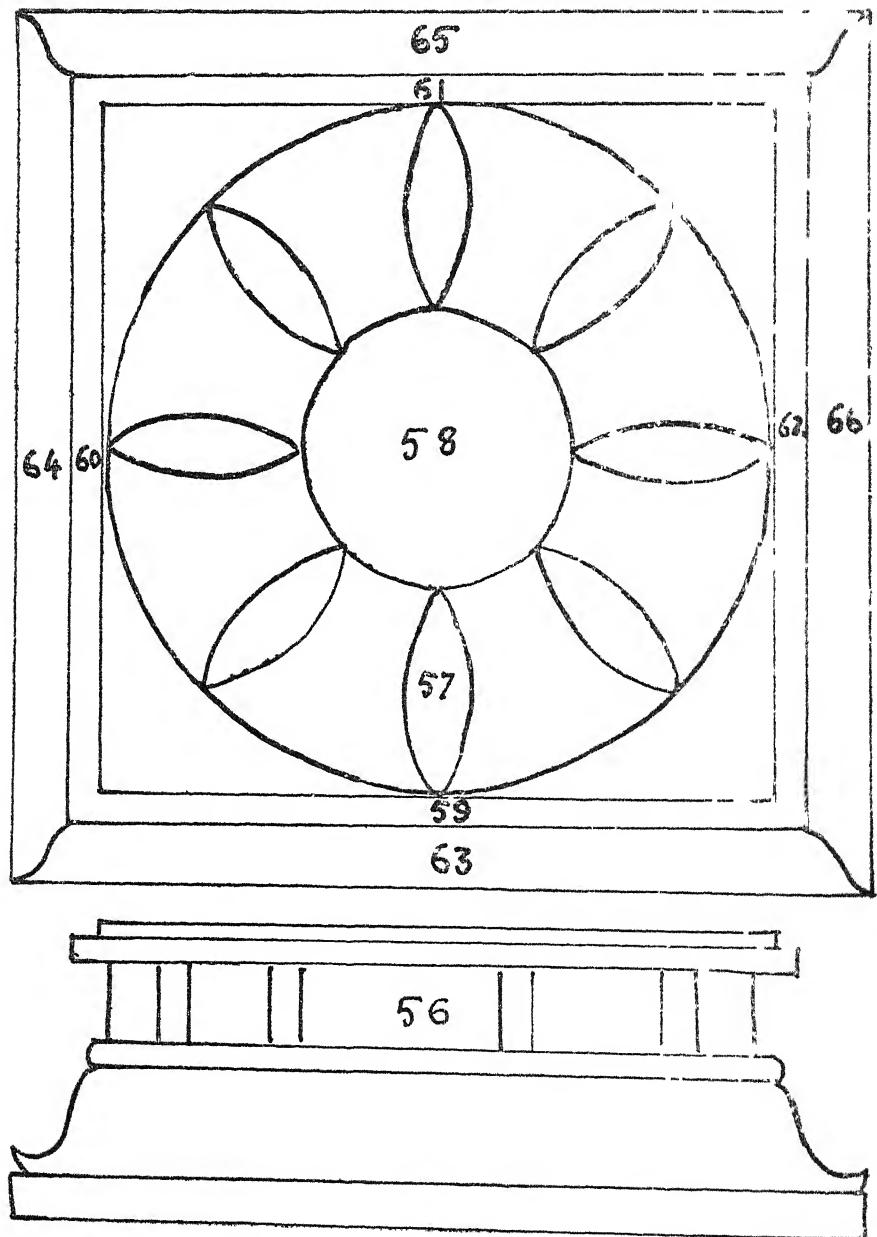
मसूरका धार-शिला:

53

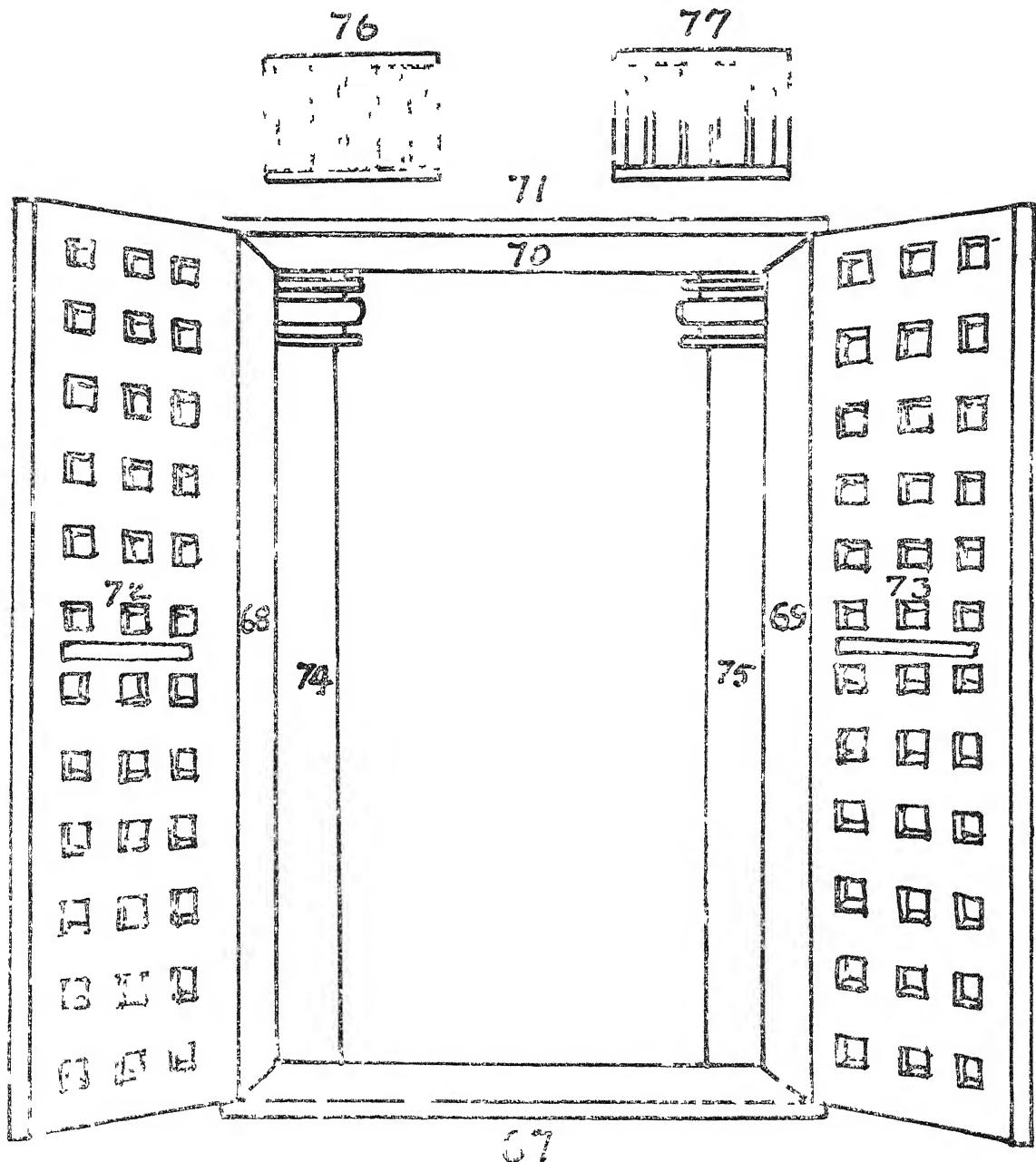
54

42		43		44		45		46
		189				190		
41							47	
40							48	
39							49	
	188					191		
38		37		36			51	50
52								55

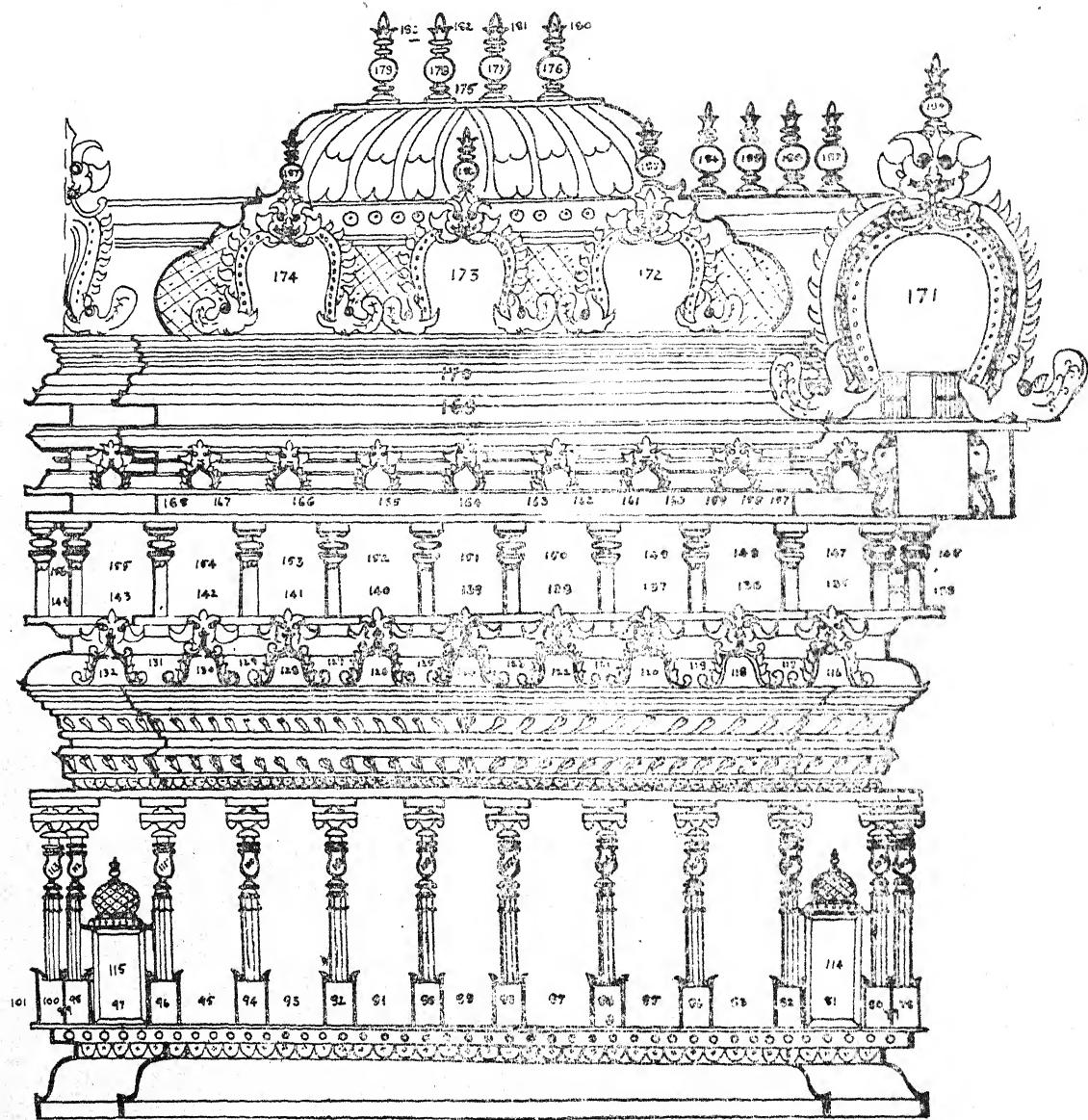
भगवतः योगपीडुं

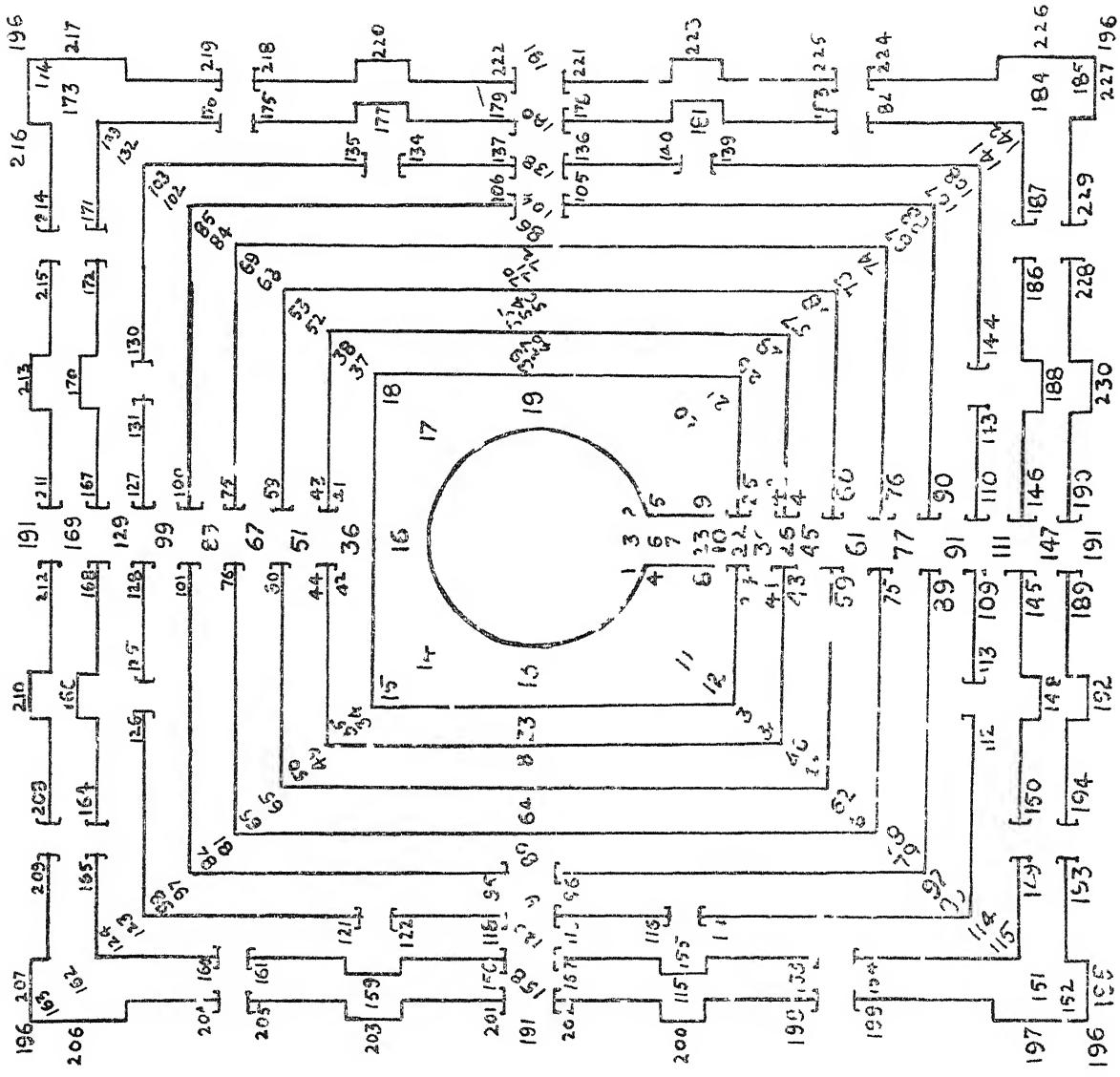

दिव्य विमान द्वार

श्रीरङ्गारथ वृत्तावत हिन्दू विमानं

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ:

नस्नपनकलशः 12। परस्नपन कलशः 12

2

12	8	4
11	7	3
10	6	2
9	5	1

12	8	4
11	7	3
10	6	2
9	5	1

३
ध्रुवस्नपन कलशः 12 परस्थूलस्नपन कलशः 12

12	8	4
11	7	3
10	6	2
9	5	1

12	8	4
11	7	3
10	6	2
9	5	1

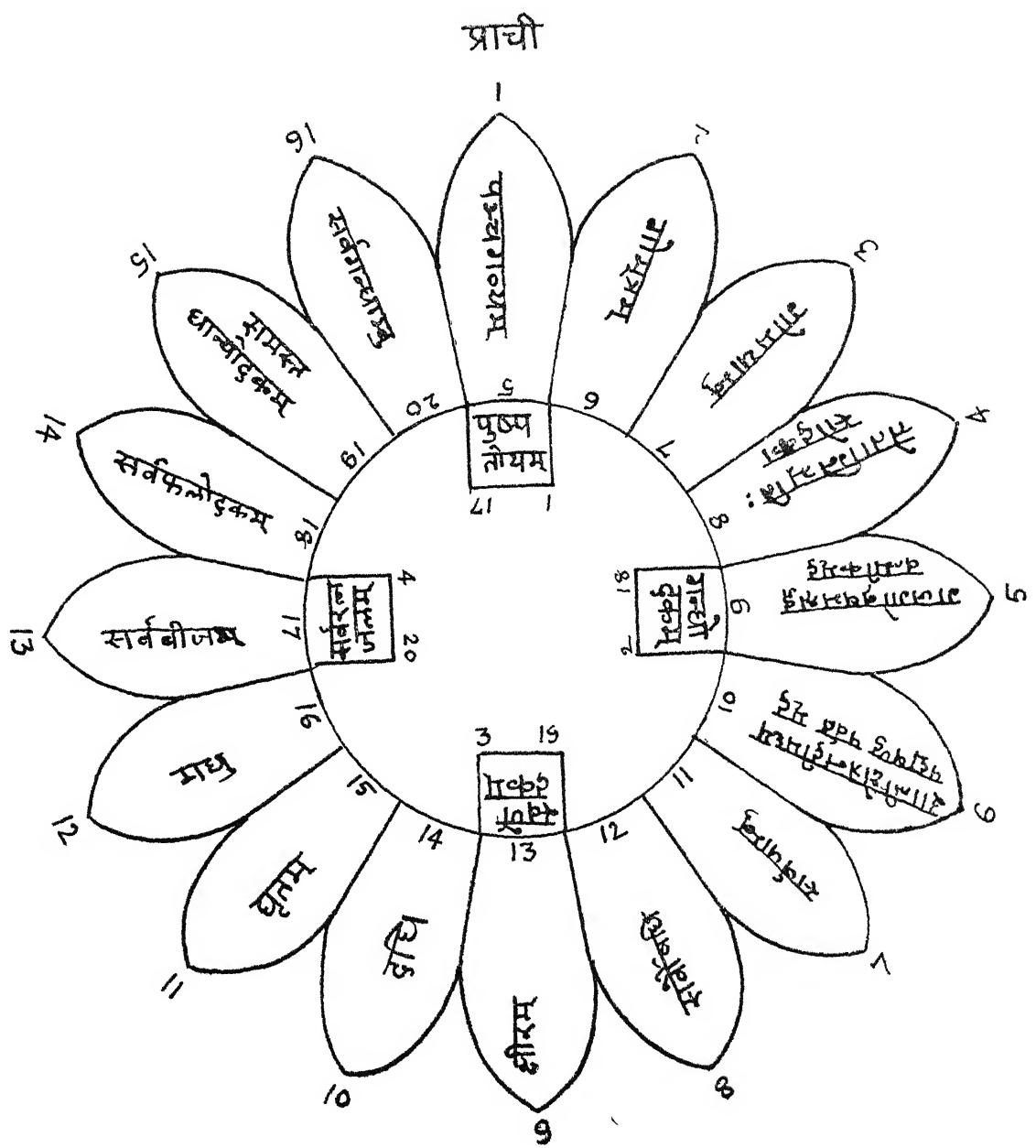
सूक्ष्मपरस्नपन कलशः 25

15	16	1	2	3
14	24	17	18	4
13	23	25	19	5
12	22	21	20	6
11	10	9	8	7

सूक्ष्मसूक्ष्मपरस्नपन कलशः 17⁶

17		10		11
	9	2	3	
16	8	1	4	12
	7	6	5	
15		14		13

सूक्ष्मस्थूल रूपन कलरा: 20

कलङ्गा: 40

40	39	38	37
36	35	34	33
32	31	30	29
28	27	26	25
24	23	22	21
20	19	18	17
16	15	14	13
12	11	10	9
8	7	6	5
4	3	2	1

स्थूलपरखनपन कलशः 40

4	3	2	1
5	6	7	8
12	11	10	9
13	14	15	16
20	19	18	17
21	22	23	24
28	27	26	25
29	30	31	32
36	35	34	33
37	38	39	40

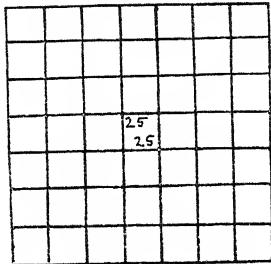
स्थूलसूक्ष्मरूपन कलशः 40

40	39	38	37
36	35	34	33
32	31	30	29
28	27	26	25
24	23	22	21
20	19	18	17
16	15	14	13.
12	11	10	9
8	7	6	5
4	3	2	1

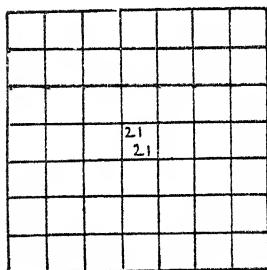
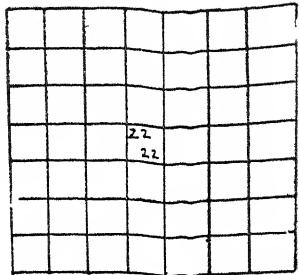
स्थूलस्थूलस्त्रियों का कलशः 40

40	39	38	37
36	35	34	33
32	31	30	29
28	27	26	25
24	23	22	21
20	19	18	17
16	15	14	13
12	11	10	9
8	7	6	5
4	3	2	1

अपर ग्रेड प्रथम पर्यामे ऊमीनम् स्नपनम् 473 कलशसंख्या

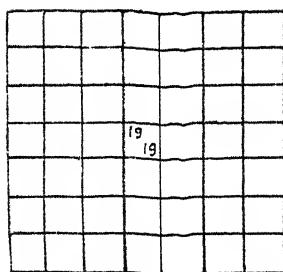
46	47	48	25	26	27	28
45	23	24	9	10	11	29
44	22	8	1	2	12	30
43	21	7	18	3	13	31
42	20	6	5	4	14	32
41	19	18	17	16	15	33
40	39	38	37	36	35	34

9		
11		

6	2	4
8	1	2
6	3	4

6		
14		

4		
17		

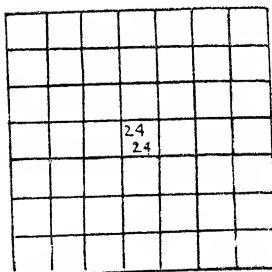
17	10	14
9	2	3
13	5	11
8	1	4
16	12	15
1	6	5

2		
11		

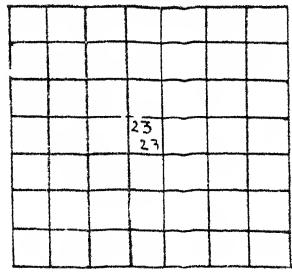
8		
16		

3		
12		

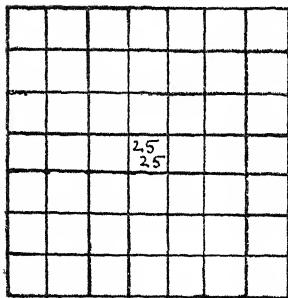
7		
15		

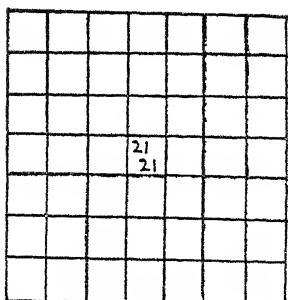
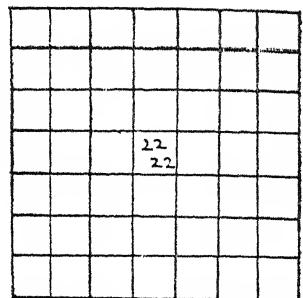
20		
20		

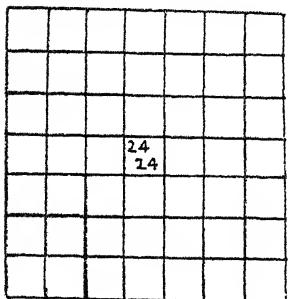
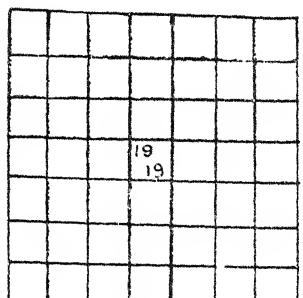
आपरमेटे प्रचमपर्याये उन्नमित्यप्रथपत्तिपन कलशा ५०७ द्रव्यादय ।। उल्ला: १

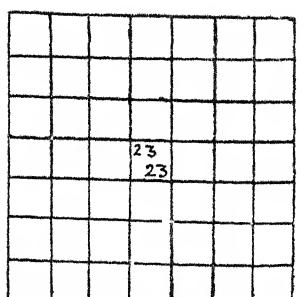
46	47	48	25	26	27	28
45	23	24	9	10	11	24
44	22	8	1	2	12	30
43	21	7	18 18	3	13	31
42	20	6	5	4	14	32
41	19	18	17	16	15	33
40	39	38	37	36	35	34

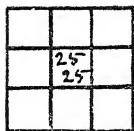
9 17	1 10	6 14
4 13	17 9 13 8 16 7	10 2 14 3 11 5
8 16	13 5 1 4 12 6	11 15 4 5
3 12	12 15	7 15

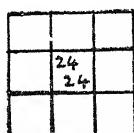
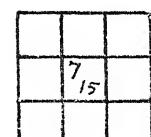
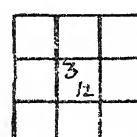
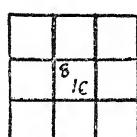
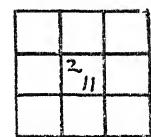
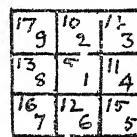
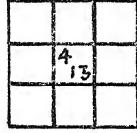
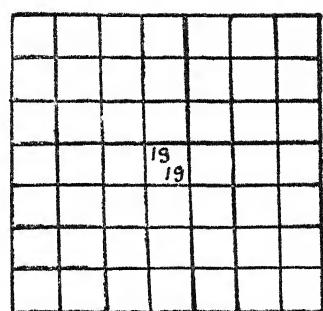
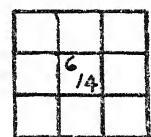
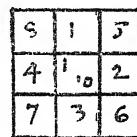
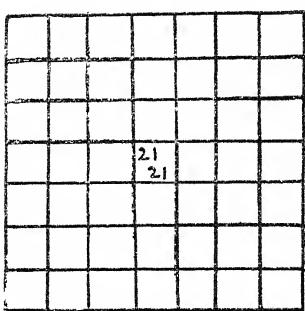
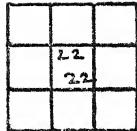
20 20

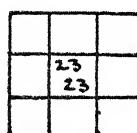

अपरभेदे प्रथमपर्याये उत्तमाधमसनपन कलगोः ५१३
कन्दाना द्रव्यव्यास उद्गारादिक्रमं उत्तमोत्तमवत्

46	47	48	25	26	27	28
45	23	24	9	10	11	29
44	22	8	1	2	12	30
43	21	7	16	3	13	31
42	20	6	5	4	14	32
41	19	18	17	16	15	33
40	39	38	37	36	35	34

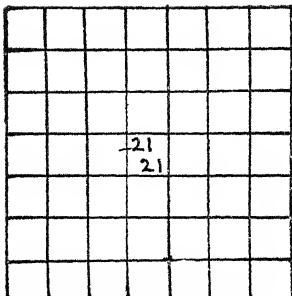

4

अपरबेदे प्रथमपर्याये मध्यमोत्तमस्नपन कलशा २७७
द्रव्यादय १, १ तुल्या

46	47	48	25	26	27	28
45	23	24	9	10	11	29
44	22	8	1	2	12	30
43	21	7	18 18	3	13	31
42	20	6	5	4	14	32
41	19	18	17	16	15	33
40	39	38	37	36	35	34

9		
7		

4		
13		

8		
16		

8	1	5
4	10	2
7	3	6

17	10	14
9	2	3
13	5	11
8	1	4
16	12	15
7	6	5

17	10	14
9	2	3

3		
12		

6		
14		

7		
15		

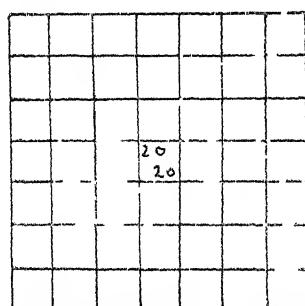
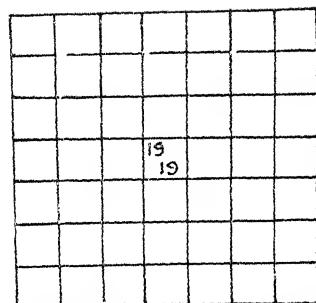
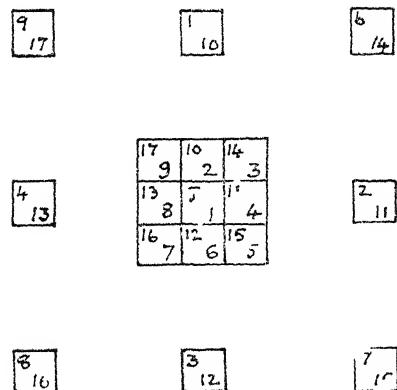
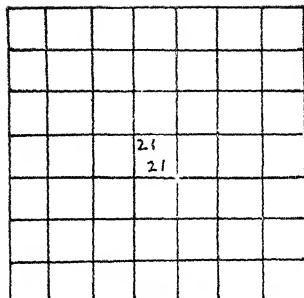
20									

5

अपरभेदे प्रथमपोये यज्ञमग्ध्यमरनपन कलशा २१३

कलशानां द्रव्य, व्यास, उद्गारादिक्रमः उत्तमोत्तमवर्

46	47	48	25	26	27	28
45	23	24	9	10	11	29
44	22	8	1	2	12	30
43	21	7	18 10	3	13	31
42	20	6	5	4	14	32
41	19	18	17	16	15	33
40	39	38	37	36	35	34

अपरभेदे प्रथमपर्याये मध्यमाध्यमस्तुपत कल्पाः ॥७
द्रव्यादयः १, १ तुल्याः

	1	
	18	
	18	

	9	
	17	

8	1	5
4	10	2
7	3	6

	6	
	14	

21		
21		

4		
13		

17	10	14
9	2	3
13	5	11
8	1	4
16	12	15
7	6	5

	2	
	11	

	19	
	19	

8		
16		

	3	
	12	

	7	
	15	

20		
20		

आप, प्र, अद्यमोत्तमस्तु कलशाः 81
द्रव्यादयः 1, 1, त्रृत्याः

7

6	3	4
8	9	2
6	3	6

6	3	4
8	1	2
6	3	6

6	3	4
8	6	2
6	3	6

6	3	4
8	4	2
6	3	6

6	3	4
8	5	2
6	3	6

6	3	4
8	2	2
6	3	6

6	2	4
8	8	2
6	3	6

6	2	4
8	3	2
6	3	6

6	2	4
8	7	2
6	3	6

8

आप, प्र, अद्यममद्यमस्तु कलशाः 49

द्रव्यादयः पूर्ववत्

9
17

6	3	4
8	1	2
6	3	6

14

6	2	4
8	4	2
6	3	6

17	10	14
9	5	3
13	1	4

6	3	4
8	2	2
6	3	6

8
16

6	2	4
8	3	2
6	3	6

7
15

अप, प्र, अघमाघम स्तं, कं लक्ष्मा : १७

द्रूयादयः पूर्ववत्

9
17 1
10 6
14

17
9 10
2 14
3
13
8 5
1 11
4
16
7 12
6 15
5

8
16 3
12 7
15

195	156	185	186
192	191	190	189
193	67	66	188
194	68	65	187

86	8	7	88	73	74	75
83	82	81	80	79	78	
84	71	39	38	70	77	
85	72	40	37	69	76	

156	155	154	153
158	56	55	152
157	55	54	151
160	160	149	150

147	148	135	134
145	52	45	136
144	51	50	137
143	131	130	138

28	36	17	18	29	19
35	16	5	6	7	30
34	13	12	11	10	31
27	15	4	1	8	20
26	14	3	2	9	21

102	101	100	99
103	91	90	98
104	43	42	97
105	44	41	96

171	172	161	162
172	171	170	57
169	59	58	164
170	60	57	163

123	122	121	119	118
125	112	45	109	116
124	111	47	46	110
181	63	62	76	
182	64	61	75	

180	179	178	177
193	191	190	189
194	68	65	188
195	67	66	187

6	2		
6	44	41	2
6	43	42	3
6	8		

6	3		
6	16	13	2
6	15	14	3
6	8		

6	2		
6	20	17	2
6	19	18	3
6	8		

6	13		
6	40	37	2
6	39	38	3
6	8		

12	5		
11	4	1	6
10	3	2	7
9	8		

6	2		
6	24	21	2
6	23	22	3
6	8		

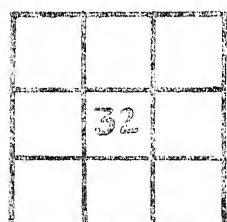
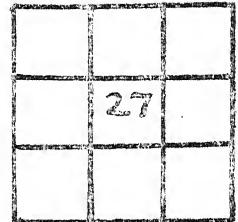
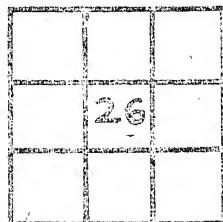
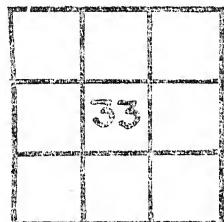
6	9		
6	36	33	2
6	35	34	3
6	8		

6	3		
6	32	29	2
6	31	30	3
6	8		

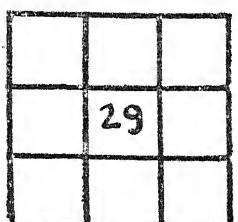
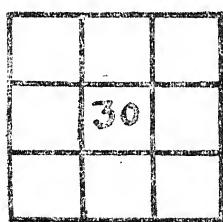
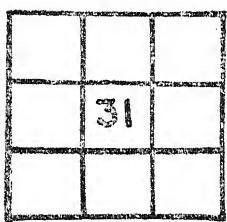
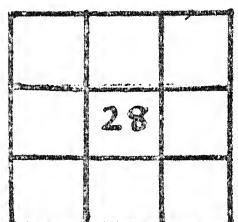
6	2		
6	28	25	2
6	27	26	3
6	8		

अष्ट, द्विती, उत्तममध्यमकृपन कलशाः 108.
 उत्तमीत्तृत्वं

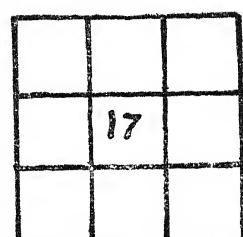
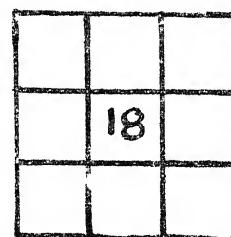
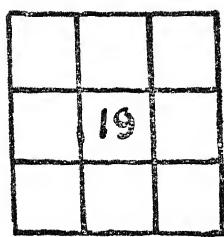
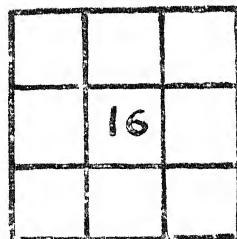
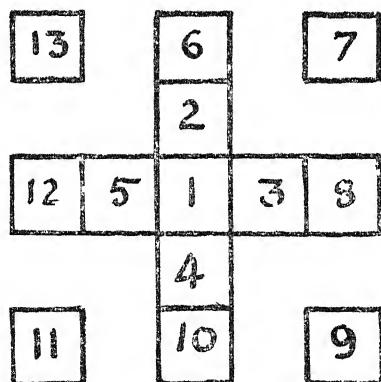
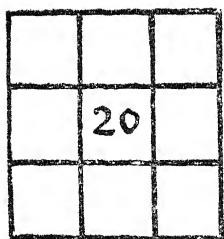
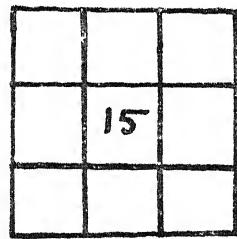
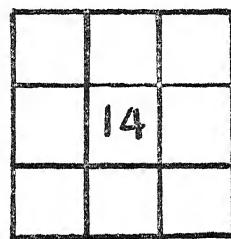
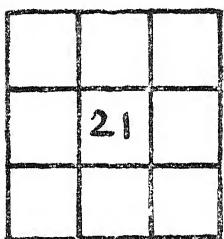
अप, द्विती, इतमाध्यमस्त्रपन कलशः 97

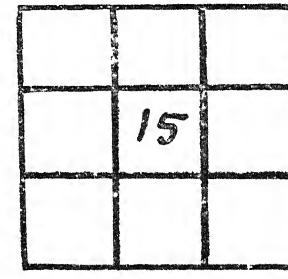
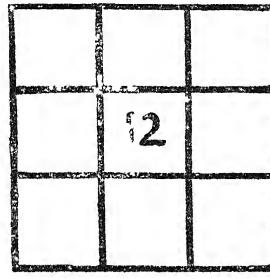
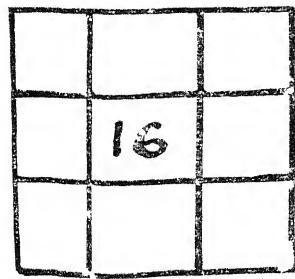
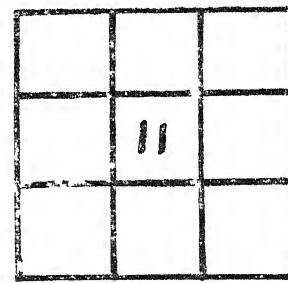
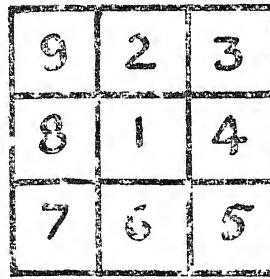
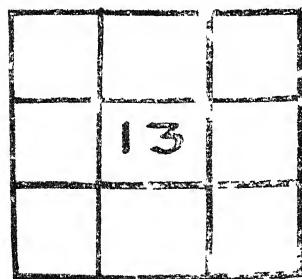
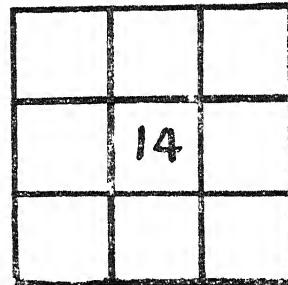
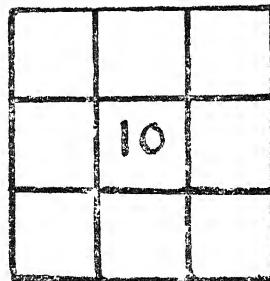
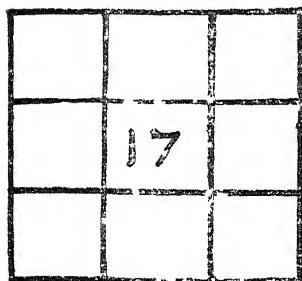
17	25	10	18	11
24	9	2	3	19
16	8	1	4	12
23	7	6	5	20
15	22	14	21	13

अप, द्विती, मध्यमोक्षप्रसवन कलद्वा: 85
उत्तमोक्षवत्।

अष्टम मध्यम स्नपन कलशः ८।

the testator, and his wife, Mrs. Mary
H. [illegible] [illegible]

49 : ~~the spirit of rebirth~~

၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂	၁၃	၁၄
၁၀	၁၁	၁၂	၁၃	၁၄	၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉
၁၁	၁၂	၁၃	၁၄	၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀
၁၂	၁၃	၁၄	၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁
၁၃	၁၄	၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂
၁၄	၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂	၁၃
၁၅	၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂	၁၃	၁၄
၁၆	၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂	၁၃	၁၄	၁၅
၁၇	၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂	၁၃	၁၄	၁၅	၁၆
၁၈	၁၉	၁၀	၁၁	၁၂	၁၃	၁၄	၁၅	၁၆	၁၇

16

अप, द्विती, अध्यात्मस्नपन अप, द्विती, अध्यात्मस्नपन
कलद्वा: 25.

पूर्ववत्

17	25	10	18	11
24	9	2	3	19
6	8	1	4	12
23	7	6	5	20
15	22	14	21	13

17

अप, द्विती, अध्यात्मस्नपन कलद्वा: 17

पूर्ववत्

17		10		11
	9	2	3	
16	8	1	4	12
	7	6	5	
15		14		13

18

अप, द्विती, अध्यात्मस्नपन कलद्वा: 9
रजादि विद्युमान्तानि
द्रव्याणि

9	2	3
8	1	4
7	6	5

19

अ.प, तृती उत्तमाधिकरण
कल्पा: 49,

33	48	49	26	34	35	30
47	17	25	10	18	14	36
46	24	9	2	6	19	37
29	13	5	1	3	11	27
45	23	8	4	7	20	38
44	16	22	12	21	15	39
32	43	42	28	41	40	30

20

अ, त, उत्तमाधिकरण
कल्पा: 33
पूर्ववत्

33		26		30
	17	25	10	18
	24	9	2	6
29	13	5	1	3
	23	8	4	7
	16	22	12	21
32		28		31

21

अ, त, उत्तमाधिम, क, सं, 29
पूर्ववत्

		26		
17	25	10	18	14
24	9	2	6	19
29	13	5	1	3
	23	8	4	7
	16	22	12	21
		28		

22

अ, त, प, उत्तम, सं, क 25
पूर्ववत्

17	25	10	18	14
24	9	2	6	19
13	5	1	3	11
23	8	4	7	20
16	22	12	21	15

23

अ, त्, म, म, स्न, क 21
पूर्ववत्

13	21		14	10
20	9	2	6	15
	5	1	3	
19	8	4	7	16
12	18		17	11

24

अ, त्, म, अघ क 9

पूर्ववत्

9	2	6
5	1	3
8	4	7

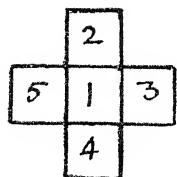
25

अ, त्, अघमोजम
क स 9 पूर्ववत्

9	2	6
5	1	3
8	4	7

26

अ, त्, अ ग क 5
पूर्ववत्

27

अ, त्, अधमाधम क 5
पूर्ववत्

1

28

अ. च. उत्तमोत्तम क. 25

उद्घारक्रमः आधोन्मोत्तमवत्

25		18		22
	13	14	10	
	9	2	3	
21	17	8	1	4
		15	19	
	7	6	5	
	12	16	11	
24		20		23

30

29

अ. च. उत्तममध्यम क. 25

9	17	2	10	6
16	25	18	22	11
5	21	1	19	3
15	24	20	23	12
8	14	4	13	7

31

अ. च. उत्तमाध्यम क. 25

अ. च. मध्यमोत्तम क. 21
अ. च. उत्तमोत्तमवत्

9	17	2	10	3
16	25	18	19	11
8	24	1	20	4
15	23	22	21	12
7	14	6	13	5

13		18		15
	14			
	9	2	3	
21	17	8	1	4
		15	19	
	7	6	5	
	12	16	11	
		20		

अं. च, अध्यात्मिक

का. २

9	2	6
5	1	3
8	4	7

33

अं. च, अध्यात्मिक
का. १

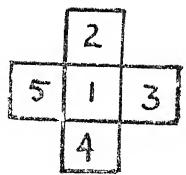
9	2	3
8	1	4
7	6	5

34

अं. च, अध्यात्मिक
का. १

9	2	6
5	1	3
8	4	7

अं. च, अध्यात्मिक
का. ५

35

अं. च, अध्यात्मिक
का. ३

2	
1	3

३०

संस्कृत भाषा

कल्पना — [(१)]

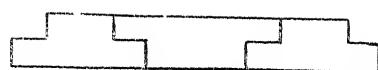
प्रा-१

645

590	51	5	9
591	5	5	9
592	5	7	0
593	5	7	6
594	5	8	1
595	5	8	4
596	5	8	5

4	1	6	0	0
5	0	0	7	6
6	0	1	7	6
7	0	1	7	6
8	1	7	6	1

040	07	626	627	028
619	09	628	619	629
6	124	51	120	031
62	02	624	625	31
611	610	50	601	633

6	0	—	6	—	6	1	1	6
7	0	—	7	—	7	1	1	7
703	401	47	7	1	7	1	1	7
77	12	1	12	5	1	1	1	7
201	611	812	—	—	—	—	—	—

6	0	—	6	—	6	1	1	6
7	0	—	7	—	7	1	1	7
703	15	1	7	1	7	1	1	7
77	12	1	7	1	7	1	1	7
15	—	—	7	1	7	1	1	7
611	6	1	7	1	7	1	1	7
812	1	1	7	1	7	1	1	7

6	0	—	6	—	6	1	1	6
7	0	—	7	—	7	1	1	7
703	15	1	7	1	7	1	1	7
77	12	1	7	1	7	1	1	7
15	—	—	7	1	7	1	1	7
611	6	1	7	1	7	1	1	7
812	1	1	7	1	7	1	1	7

6	0	—	6	—	6	1	1	6
7	0	—	7	—	7	1	1	7
703	15	1	7	1	7	1	1	7
77	12	1	7	1	7	1	1	7
15	—	—	7	1	7	1	1	7
611	6	1	7	1	7	1	1	7
812	1	1	7	1	7	1	1	7

6	0	—	6	—	6	1	1	6
7	0	—	7	—	7	1	1	7
703	15	1	7	1	7	1	1	7
77	12	1	7	1	7	1	1	7
15	—	—	7	1	7	1	1	7
611	6	1	7	1	7	1	1	7
812	1	1	7	1	7	1	1	7

540	541	526	527	5-8
539	529	518	519	529
528	5-4	517	5	0530
531	5	5-2	5-1	531
536	535	534	533	532

192	189	1	3	153	154	180	17
191	190	1	1	16	111	170	1
174	171	152	115	141	121	—	—
175	172	141	114	171	163	60	—
174	173	15	14	—	—	—	—

36	10	1	3	1	3	1	3
27	26	2	2	2	2	2	2
27	26	2	2	2	2	2	2
27	26	2	2	2	2	2	2
3	—	—	—	—	—	—	—

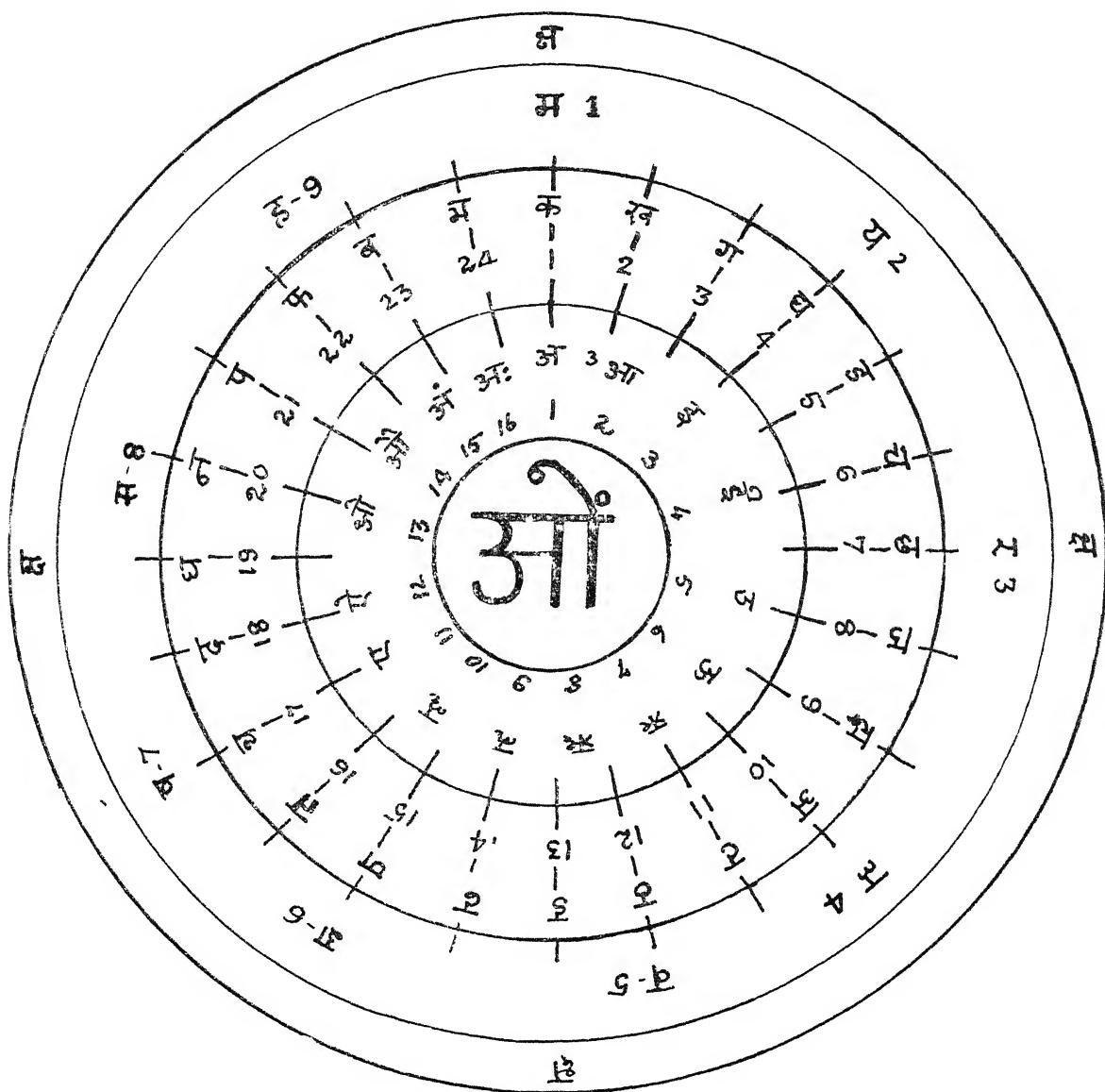
515	516	50	302	403
514	500	4	49	4504
513	499	492	495	505
512	498	49	496	506
51	496	0	508	507

490	491	475	477	478
489	475	468	466	49
488	474	467	470	480
487	473	477	471	481
486	485	484	483	482

644

मानूकायकं

Sree

Srirangakya Vruttayata Divya Vimana Devatha .

Namani

Sthanani

1 Anantha	Ghatadharasilaya-adhaha
2 Chakram	Tadupari-silaya-adhaha
3 Samarthyā Sakti	Ghatadhaia-silayam
4 Lakshmi-Nidhibissahita	Vidhikumbha Chadushtaye
5 Kousthubha-Nidhinathaissahita	Dikkumbha Chadushtaye
6 Bhagavan Saktiatma-(Sarvasakti)	Madyakumbhe
7 Parasakti	{ Madyakumbha Pidhane
8 Prabhasakti	{ Poorva dikkumbha Pidhane
9 Gnyana Sakti	{ Agni dikkumbha Pidhane
10 Gyana Bhasa	{ Dakshina dikkumbha Pidhane
11 Kriya Sakti	{ Yatu dikkumbha Pidhane
12 Nivasatee Sakti	{ Paschima dikkumbha Pidhane
9 Gyana Sakti	{ Vayu dikkumbha Pidhane
13 Anantabala	{ Uttara dikkumbha Pidhane
11 Kriya	{ Eeesana dikkumbha Pidhane
14 Prabha	
9 Gyana Sakti	
15 Sarvaga Sakti	
11 Kriya	
16 Brahmavadana	
9 Gyana	
17 Jotakee	
11 Kriya	
18 Satyavikrama	

Tatbhāhi shilashtake Devaprachya.

19 Balaveeryavatee sakti	23 Dhruva sakti
20 Nitya sakti	24 Satya sakti
21 Ananta sakti	25 Dhriti sakti
22 Sthira sakti	26 Stiti sakti

Silanam Ashtasu Antaraleshu Pragagneyamadhyadi

27	Akardı Shatkam	32	Nakaradı Shatkam
28	Rekaradı Shatkam	33	Pakaradı Shaikam
29	Okaradı Shatkam	34	Rakaradı Shatkam
30	Gakaradı Shatkam	35	Kshakaram bahiḥ anguleeyavat
31	Jhakaradı Shatkam		

Masoorakadhara Silayam

36	Adharma Devaprachya	Piachyam Disi
37	Yajuhu Devaprachya	Pragagneyadigmadhye
38	Dharma Devaprachya	Aagneyyam Disi
39	Thretayuga Devaprachya	Anthakagnidigantare
40	Agyanam Devaprachya	Yamya Disi
41	Dvaparayuga Devaprachya	Yatuyamyadigantare
42	Gyanam Devaprachya	Nirutoou
43	Samaveda Devaprachya	Yantuvarunadigmadhye
44	Avaṛagyam Devaprachya	Varuna Disi
45	Adharvanaveda Devaprachya	Varunavayudigmadhye Disi
46	Vairagyam Devaprachya	Vayu Disi
47	Kaliyugha Devaprachya	Vayusomadigmadhye Disi
48	Anaiswaryam Devaprachya	Soma Disi
49	Krutayuga Devaprachya	Eesanasomadigmadhye Disi
50	Ayswaryam Devaprachya	Aysana Disi
51	Rigveda Devaprachya	Prageesanadigmadhye Disi

Masoorakadhara Kona Padmeshu

52	Vasudeva Devaprachya	Aagneyyam Disi
53	Sankarshana Devaprachya	Nirurithou Disi
54	Pradyumna Devaprachya	Vayo Disi
55	Aniruddha Devaprachya	Aysana Disi

Bhagavata (Yogapeete)

56	Chakram Devaprachya	Upanatale
57	Padman Devaprachya	Adhishtanapradese
58	Chinmaya Purusha	Vimaladi Saktibhū yukta Padmamadhye
59	Ananta Devaprachyam	Poorve
60	Vihaga Devaprachyam	Dakshine
61	Ambhojam Devaprachyam	Varune
62	Chakram Devaprachyam	Uttare

Charana Padma Chatushtaye

63	Vasudeva Devaprachyam	Prachyam
64	Sankarshana Devaprachyam	Yamye
65	Pradyumna Devaprachyam	Varune
66	Aniruddha Devaprachyam	Uttare

Vimane (பலகணிக்கதவு) Dvare

67	Chakram	Shakamoole
68	Gyanatattvam Devapra prachya	Dakshin shakayam
69	Kriyātātvām Devapra prachya	Vama shakayam
70	Paiameswara	Oordhva udumbare
71	Chatushpad Dharmā	Oordhva udumbare piishte
72	Kalavaiswanāra	Dakshina Kavate
73	Apūmpati	Vama Kavate
74	Yichcha sakti	Sukanasa Dakshinasthambe
75	Pranasakti	Vamasthambe
76	Agni	Daksha gavakshe
77	Soma	Vama gavakshe
Jangha = 12		Tidintaiabhomaya = 12 — 24

**Vimanadwara Dakshina Jhangamarabhya Pradakshinyena Dwaraparyantam
Devatakrama**

78	Kala	90	Apsarogana
79	Viyat	91	Oshadaya
80	Niyanta	92	Pasava
81	Sastram	93	Akhilayaagyaa
82	Vidyadhip itaya	94	Vidya
83	Siva	95	Aparavidya
84	Prajapataya	96	Pavaka
85	India	97	Maruta
86	Anyesaptashaya	98	Chandra
87	Navagrahas	99	Arka
88	Jecmootas	100	Varī
89	Nagas	101	Vasudha

Jangagreshu

102	Kesava	110	Sreedhara
103	Narayana	111	Hrisheekesa
104	Madhava	112	Padmanabha
105	Govinda	113	Damodara
106	Vishnu	114	Ganesa—Sukanasa— Dakshinapaiswabhittimoole
107	Madhusoodana	115	Yoganidra—Sukanasa— Vamaparswabhittimoole
108	Trivikrama		
109	Vamana		

$$\begin{array}{lcl} \text{Prastaroddesasthita—Nasikaa} & = 9 \\ \text{Tadarantabhoomaya} & = 8 \end{array} \left. \begin{array}{c} \\ \\ \end{array} \right\} 17$$

116	Chakram—Dwaradakshinaparswamaibhya-kramena—pradakshinyena	
117	Sankha	125 Kheta
118	Gadaa	126 Danda
119	Padmam	127 Parasu
120	Langalam	128 Pasa
121	Musalam	129 Ankusa
122	Saraa	130 Mudgaram
123	Sarngam*	131 Vajram
124	Khadga	132 Sakti

Prastarordhva Vedikayam Dakshinadi Pradakshinyena

133	Yekasrigatanu	139	Krishna
134	Vamana	140	Parasurama
135	Trivikrama	141	Kodandarama
136	Nara	142	Vedavith
137	Narayana	143	Kalkce
138	Hari	144	Patalasayana

Greevatale

145	Koorma	151	Rahujiit
146	Varaha	152	Kalanemighna
147	Narasimha	153	Parijatahara
148	Amrutahaiana	154	Lokanatha
149	Sreepathi	155	Dattathreya
150	Amritadhaaka	156	Nyagrodhasayee

Tridhakrita-Sikharoddesasya—Adhobhage—Dakshinadi Pruthunasa

157	Ananta	163	Vihangama
158	Sakthyatma	164	Krodhathma
159	Madhusoodana	165	Badabavakthia
160	Vidyadideva	166	Dharma
161	Kapila	167	Vaageeswara
162	Viswairoopa	168	Yekarnavasaya

Tanmadhyebhage

169 Sarvavyappee Dhruva

Tadoordhvabhage

170 Sarvavyapee Padmanabha

Prithunasayam

171 Paravasudeva

Sishtanasikathraye—Pradakshinyena

172 Achyuta

173 Ananta

174 Govinda

Kalasadhabha Vedhikayam

175 Shadara Chakram

Samalasareshu (chaturshu Kalaseshu) Dakshinadi

176 Vasudeva

177 Sankarshana

178 Pradyumna

179 Aniruddha

Samalasara Agradese Chakreshu

180 Amalachakram

181 Santachakram

182 Santoditachakram

183 Uditachakram

**Prithunasa Ghata chatushke Devaprachya Pratichimarabhy
Poorvantam**

184 Nara

185 Narayana

186 Hari

187 Kishna

Sukanasaghateshu (chaturshu) Devaprachya Pragadyuttarantam

184 Nara

185 Narayana

186 Hari

187 Krishna

Antarmandala Kona Chatushtaye Devaprachya Aagneyadeesaparyantam

188 Varaha

189 Bhagavan Sheshamoorthi dhara

190 Nrishimha

191 Narayana

DWARA AVARANADI DEVATA :

1	Vastheesa		43	Bhadra	D
2	Kshetrapala		44	Subhadra	D
3	Dwarasri		45	Yama	A
4	Chanda	D	46	Rakshaseswara	A
5	Prachanda	D	47	Kesava	K
6	Garuda		48	Varuna	A
7	Satya		49	Vayu	A
8	Dhata	D	50	Narayana	K
9	Vidhata	D	51	Soma	A
10	Kumuda	A	52	Eesana	A
11	Kumdaksha	A	53	Madhava	K
12	Vasudeva	K	54	Yindia	A
13	Pundareeka	A	55	Prajapati	A
14	Vamana	A	56	Nagaraja	A
15	Sankarshana	K	57	Agni	A
16	Sankukarna	A	58	Govinda	K
17	Sarpanethra	A	59	Sudarsana	D
18	Pradumna	K	60	Garuda	D
19	Sumuka	A	61	Danda	A
20	Supratishtita	A	62	Khadga	A
21	Aniruddha	K	63	Vishnu	K
22	Manava	A	64	Pasa	A
23	Prasnigarbha	A	65	Dhvaja	A
24	Jaya	D	66	Madhusudhana	K
25	Vijaya	D	67	Sisira	A
26	Garuda		*59	Sudarsana	D
27	Upendra	A	*60	Garuda	D
28	Tejodhara	A	68	Trisulam	A
29	Vasudeva	K	69	Trivikrama	K
30	Duratikrama	A	70	Vajranabha	A
31	Mahakarma	A	71	Musalam	A
32	Aniruddha	K	72	Langalam	A
33	Mahahradha	A	73	Sakti	A
34	Agrahya	A	74	Vamana	K
35	Pradyumna	K	75	Ganga	D
36	Vasureta	A	76	Yamuna	D
37	Vardhamana	A	77	Lohidaksha	A
38	Sankarshana	K	78	Mahaveerya	A
39	Sakshi	A	79	Sridhara	K
40	Aadharanilaya	A	80	Aprameya	A
41	Sankanidhi	D	81	Susobhana	A
42	Padmanidhi	D	82	Hrishikesa	K

83	Veerahaa	A	125	Mahotsaha	Ud
*75	Ganga	D	126	Trivikrama	Ud
*76	Yamuna	D	127	Langalam	D
84	Vikrama	A	128	Musalam	D
85	Padmanabha	K	129	Pasava	A
86	Bhcma	A	130	Athula	Ud
87	Satavarta	A	131	Dushtaha	Ud
88	Damodara	K	132	Yagyaas	A
89	Dharmadhyaksha	D	133	Yichcha	K
90	Niyanta	D	134	Aichishman	Ud
91	Niyanta	A	135	Sarvadrik	Ud
92	Viyat	A	136	Sara	D
93	S11	K	137	Sarnga	D
94	Sastriani	A	138	Saptarishaya	A
95	Suddhaksha	D	139	Duratikrama	Ud
96	Amrutanandana	D	140	Vishama	Ud
97	Vidyadhipataya	A	141	Grahaas	A
98	Vageeswari	K	142	Preeti	K
99	Prajapatisamuha	A	143	Gahana	Ud
100	Vasunatha	D	144	Megha	Ud
101	Sudhananda	D	145	Poorna	D
102	Rudra	A	146	Pushkara	D
103	Kanti	K	147	Aika	A
104	Yindra	A	148	Satamanyu	S
105	Vajranabha	D	149	Kshemakrit	Ud
106	Hariswara	D	150	Sivakrit	Ud
107	Kala	A	151	Aparavida	A
108	Kriya	K	152	Rati	K
109	Chakram	D	153	Praagya	Ud
110	Sankha	D	154	Homakrit	Ud
111	Jeemuotha	A	155	Virochana	S
112	Dridavrata	Ud	156	Ananda	D
113	Bahusiraa	Ud	157	Nandana	D
114	Nagaas	A	158	Toya	A
115	Santi	K	159	Apratarkya	S
116	Mahakaya	Ud	160	Buhtavahana	Ud
117	Mahabala	Ud	161	Ugantagnyasana	Ud
118	Padma	D	162	Marut	A
119	Gada	D	163	Maya	K
120	Uttama		164	Samvarta	Ud
	Apsaro Gana	A	165	Bhishana	Ud
121	Jitakrodha	Ud	166	Anullangya	S
122	Duradharsha	Ud	167	Veerasena	D
123	Oshadaya	A	168	Sushena	D
124	Vibhuti	K	169	Chandra	A

170	Aprameya	S	207	Ramya	Us
171	Samkrandana	Ud	208	Sanatana	Ud
172	Animisha	Ud	209	Visringala	Ud
173	Vidya	A	210	Arishta	S
174	Dhee	K	211	Maharajeswara	D
175	Sataparva	Ud	212	Dhanadhyaksheswara	D
176	Satanana	Ud	191	Sudarsana	
177	Amarshee	S	213	Anirvinna	S
178	Sambhava	D	214	Tarakantarita	Ud
179	Prabhava	D	215	Tara	Ud
180	Dharaa	A	216	Ugantamsa	Us
181	Mahatbhuta	S	196	Bhava	
182	Awthumbara	Ud	217	Satananda	Us
183	Prakritika	Ud	218	Virama	Ud
184	Pavaka	A	219	Vishama	Ud
185	Mahima	K	220	Satanana	S
186	Virama	Ud	221	Amaresa	D
187	Amsumali	Ud	222	Viroopaksha	D
188	Kekaraksha	S	191	Sudarsana	
189	Sudharmishta	D	223	Tejedhara	S
190	Niyamaka	D	224	Duratikrama	Ud
191	Sudarsana		225	Durgraha	Ud.
192	Devavrita	S	226	Visalaksha	Us
193	Maharshabha	Ud	196	Bhava	
194	Prabhuta	Ud	227	Ugamsa	Us
195	Niratanka	Us	228	Sudhoomra	Ud
196	Bhava	-	229	Anilasana	Ud
197	Bhima	Us	230	Devenandana	S
198	Gambhira	Ud			
199	Pranagochara	Ud			
200	Purusha	S			
201	Sarvasatwasraya	D			
202	Atigahana	D	A	Aavarana Devathaa	
191	Sudarsana		D	Dwara Devathaa	
203	Ugraha	S	K	Kona Devathaa	
204	Yogandaha	Ud	S	Sobha Devathaa	
205	Yoganilaya	Ud	Ud	Upadwara Devathaa	
206	Veerewara	Us	Us	Upasobha Devathaa	
196	Bhava			Blank spaces show Dwarastha Devathaa	

॥ श्री ॥

श्रीरङ्गार्थ्य वृत्तायत दिव्यविमानदेवताः ॥

I विमानभूमे अध ।

नामानि ।	स्थानानि ।	नामानि ।	स्थानानि ।
1 अनन्त	घटाधारगिलाया अव	9 ज्ञान	
2 चक्रम्	तदुपरि	17 द्वोतकी } उत्तरदिक्कुम्भपिवाने	
3 सामर्थ्यशक्ति.	घटावारगिलायाम्	11 क्रिया } ईशान-	
4 निधिभि सहिता } लक्ष्मी.	विदिक्कुम्भचतुष्टये	18 सत्यविक्रमा } तद्वहि शिलाष्टके देवप्राच्या ।	
5 निधिनाथै सहित } कौस्तुभ	दिक्कुम्भचतुष्टये	19 बलवीर्यवती शक्ति -	
6 भगवान् शक्त्यात्मा-(सर्वशक्ति) मन्यकुम्भे		20 निला	
7 पराशक्ति }	मन्यकुम्भपिवाने	21 अनन्ता	
8 प्रभाशक्ति }		22 स्थिरा	
9 ज्ञानशक्ति }		23 ध्वा	
10 ज्ञानभासा }	पूर्वदिक्कुम्भपिवाने	24 सत्ता	
11 क्रियाशक्ति }		25 वृत्ति	
12 निवसती }	अग्निदिक्-	26 स्थिति.	
9 ज्ञानशक्ति }	दक्षिण	शिलाना अष्टसु अन्तरालेषु प्रागाग्नेयमध्यादि ।	
13 अनन्तबला }		27 अकारादि पट्टकम्	
11 क्रिया }	निर्वति-	28 ऋकारादि	
14 प्रभा }		29 ओकारादि	
9 ज्ञान }	पर्चिम-	30 गकारादि	
15 सर्वगा }		31 झकारादि	
11 क्रिया }	वायु-	32 णकारादि	
16 ब्रह्मवदना }		33 पकारादि	
		34 रेषादि	
		35 क्षकार वहि (अड्डगुलीयवत्) ।	

II मस्त्रकाधारशिलाष्टु ।

36 अर्धम् (देवप्राच्या) प्राच्या दिशि	38 धर्मः	आग्नेया
37 यजु. प्रागाग्नेयदिक्क्षम्भये	39 लेतायुग	अन्तकाग्निदिक्क्षम्भये

श्रीरङ्गाख्य वृत्तायत दिव्यविमानदेवता ।

नामानि ।		स्थानानि ।		मसूरकाधारकोणपद्मेषु ।	
40	अज्ञानम्	यास्ये		नामानि ।	स्थानानि ।
41	द्वापरयुग	यातुयाम्यदिग्नन्तरे		52	वासुदेव (देवप्रान्या)
42	ज्ञानम्	निर्कृतौ		53	सङ्कर्षण.
43	सामवेद	यातुवारुणदिङ्गध्ये		54	प्रद्यम्न
44	अवैराग्यम्	वारुणे		55	अनिसूद्ध
45	अर्धवैष्णवेद	वास्तुवायुदिङ्गध्ये			अन्तर्मण्डलकोणचतुष्टये (देवप्राच्या)
46	बैराग्यम्	वायुदिशि			आग्नेयादीशानपर्यन्तम् ।
47	कलियुगम्	वायुसोमदिङ्गध्ये		188	बराह
48	अनैश्वर्यम्	सोमदिशि		189	शेषमूर्तिधर भगवान्
49	कृतयुगम्	ईशानसोमदिङ्गध्ये		190	नृसिंह
50	ऐश्वर्यम्	ऐशान्ये		191	नारायण
51	ऋग्वेद	प्राणीशानदिङ्गध्ये			
III भगवत् (योगपीठे)					
56	चक्रम्	उपानतले		62	चक्रम्
57	पद्मम्	अधिष्ठानप्रदेशे			उत्तरे
58	विमलादिशक्तिभि युक्तः चिन्मय पुरुष	} पद्ममध्ये			चरणपद्मचतुष्टये ।
59	अनन्त (देवप्राच्या)	पूर्वे		63	वासुदेव
60	विहग	दक्षिणे		64	सङ्कर्षण
61	अभोजम्	वारुणे		65	प्रद्यम्न
				66	अनिसूद्ध
IV दिव्यविमानद्वारे (पल कल्पीकक्तव्य)					
67	चक्रम्	शाखामूले		73	अपापति
68.	ज्ञानतत्त्वम्	दक्षिणशाखायाम्		74	इच्छाशक्ति
69	क्रियातत्त्वम्	वामशाखायाम्		75	प्राणशक्ति
70	परमेश्वर	ऊर्ध्वउदुम्बरे		76	अग्नि
71	चतुष्पाद्मम्	ॐ उदुबरपृष्ठे		77	सोम
72.	कालवैश्वानर	दक्षिणकवाटे			वामगवाक्षे

V श्रीरङ्गाख्यवृत्तायतदिव्यविमाने ।
 जड्घा 12 तदन्तरभूमय 12 अ॒क 24
 विमानद्वारदक्षिणजड्घामारभ्य प्रादक्षिणयेन द्वारपर्यन्त देवताक्रम ।

नामानि ।	स्थानानि ।	नामानि ।	स्थानानि ।
80 नियन्ता		111 हृषीकेश	
81 गांगम्		112 पद्मनाभ	
82 विद्याधिपतय		113 दामोदर	
83 शिव			
84 प्रजापतय			शुक्रनासायाः
85 इन्द्र		114 गणेश	दक्षिणपाइर्वभित्तिमूले
86 अन्ये सप्तर्षय		115 योगनिद्रा	वामपाइर्वभित्तिमूले
87 नवग्रहा,			
88 जीमूता			प्रस्तरोद्देशस्थित नासिका 9-तदन्तर-
89 नागा			भूमय 8 औं 17
90 अप्सरोगण		116 चक्रम्— द्वारदक्षिणपाइर्वमारभ्य क्रमेण	(प्रादक्षिणयेन)
91 ओषध्य		117 शङ्ख	
92 पशव		118 गदा	
93 अखिलयज्ञा		119 पद्मम्	
94 विद्या		120 लाङ्गलम्	
95 अपरा विद्या		121 मुसलम्	
96 पावक		122 शरा	
97 मारुत		123 शार्ङ्गम्	
98 चन्द्र		124 खड्ग	
99 अर्णः		125 खेट.	
100 वारि		126 दण्ड	
101 वसुधा		127 परशु	
	जड्घाग्रेषु 12	128 पाशः	
102 केशव		129 अङ्गुशः	
103 नारायण		130 मुहूरम्	
104 माधव		131 वज्रम्	
105 गोविन्द		132 शक्ति	
106 विष्णु			प्रस्तरोर्धवेदिकाया दक्षिणादि(प्रादक्षिणयेन) ।
107 मधुसूदन.		133 एकशृङ्गतनुः	
108 त्रिविक्रम		134 वामन	
109 वामन		135 त्रिविक्रमः	
110 श्रीधर			

नामानि ।	स्थानानि ।	नामानि ।	स्थानानि ।
136 नर		165 बडबावक्त्र	
137 नारायण		166 धर्म	
138 हरि.		167 वागीश्वर	
139. कृष्ण		168 एकार्णवशय	
140 परशुराम			तन्मध्यभागे
141 कोदण्डराम		169 सर्वव्यापी धूव	
142 वेदवित्			तदूर्ध्वभागे
143 कलमी			
144 पातालशयनः		170 सर्वव्यापी पद्मनाभ	
श्रीवातले दक्षिणादि (प्रादक्षिण्येन) ।			पृथुनासाया.
145 कूर्मः		171 परवासुदेव.	
146 वराहः			शिष्ठनासिरावये (प्रादक्षिण्येन)
147 नारसिंह		172 अच्युत	
148 अमृतहरण		173 अनन्त.	
149 श्रीपति.		174 गोविन्द	
150 अमृतधारक			कलशाधारदेविकायाम् ।
151 राहुजित्		175 षडरचक्रम्	
152 कालनेमिज्ज्ञ			सामलसारेषु चतुर्षु कलशेषु (दक्षिणादि)
153 पारिजातहरः		176 वासुदेवः	
154 लोकनाथ		177 सङ्कर्षण	
155 दत्तत्रेयः		178 प्रद्युम्न	
156 न्यगोधशयी		179 अनिरुद्धः	
व्रिधाकृत शिखरोदेशास्य अधोभागे पृथुनासाया दक्षिणादिक्रमेण ।		३७५. सामलसार अग्रदेशो चक्रेषु	
157 अनन्त		180 अमलचक्रम्	
158 शक्तयात्मा		181 शान्तचक्रम्	
159 मधुसूदन.		182 शान्तोदितचक्रम्	
160 विद्यादिदेव	—	183 उदितचक्रम्	
161 कपिलः	—		
162 विश्वरूप.	—		
163 विहङ्गम.	—		
164 क्रोडात्मा			

पृथुनासाधटचतुष्के देवप्राच्या प्रतीचीमारभ्य
पूर्वान्तम् ।

नामानि । स्थानानि ।

- 184 नर
- 185 नारायण
- 186 हरि
- 187 कृष्ण

शुकनासाधटेषु (चतुषु) देवप्राच्या
प्रगायुत्तरान्तम् ।

नामानि । स्थानानि ।

- 184 नर.
- 185 नारायण
- 186 हरि
- 187 कृष्ण

द्वार-आवरणादि देवताः ॥

सकेताक्षराणि ।

आ = आवरणदेवता । द्वा = द्वारदेवता । को = कोणदेवता ।

शो = शोभादेवता । उ-द्वा = उपद्वारदेवता । उ-शो = उपशोभादेवता ।

चिह्नहिता द्वारस्थदेवता ।

1 वास्त्वीश		15 संकर्षण	को	29 वासुदेव	को
2 क्षेत्रपाल		16 शङ्कुकर्ण	आ	30 दुरतिक्रम	आ
3 द्वारश्री		17 सर्पनेत्रः	”	31 महाकर्मा	”
4 चण्ड	द्वा	18 प्रद्युम्न	को	32 अनिरुद्ध	को
5 प्रचण्ड	”	19 सुमुखः	आ	33 महाहृद	आ
6 गरुड़		20 सुप्रतिष्ठित	”	34 अग्राहः	”
7 सत्यः		21 अनिरुद्ध	को	35 प्रद्युम्न	को
8 धाता	द्वा	22 मानव	आ	36 वसुरेता	आ
9 विधाता	”	23 प्रश्निगर्भः	”	37 वर्धमान	”
10 कुमुद	आ	24 जय	द्वा	38 सङ्कर्षण	को
11 कुमुदाक्ष	”	25 विजय	”	39 साक्षी	आ
12 वासुदेवः	को	26 गरुड़	आ	40 आधारनिलय	”
13 पुण्डरीकः	आ	27 उपेन्द्र	आ	41 शङ्खनिधि	द्वा
14 वासनः	”	28 तेजोधर	”	42 पद्मनिधिः	”

43	भद्र	द्वा	75	गङ्गा	द्वा	107	काल-	आ
44	सुभद्र	,	76	यमुना	„	108	क्रिया	को
45	यम	आ	77	लोहिताक्ष	आ	109	चक्रप्	द्वा
46	राक्षसेश्वर	,	78	महावीर्य	आ	110	शङ्ख	,
47	केशव	को	79	श्रीधर.	को	111	जीमूत	आ
48	वरुणः	आ	80	अप्रमेय	आ	112	दृढब्रत	उ-द्वा
49	वायु	„	81	सुशोभन	„	113	बहुशिरा	„
50	नारायण	को	82	हृषीकेश	को	114	नागा.	आ
51	सोम	आ	83	वीरहा	आ	115	शान्ति	को
52	ईशानः	„	75	गङ्गा	द्वा	116	महाकाय	उ द्वा
53	माधवः	को	76	यमुना	„	117	महाबल	„
54	इन्द्र.	आ	84	विक्रम	आ	118	पद्म.	द्वा
55	प्रजापतिः	„	85	पद्मनाभ	को	119	गदा	
56	नागराजा	„	86	भीम	आ	120	उत्तम अप्सरोगण	आ
57	अग्निः	„	87	शतावर्त	„	121	जितक्रोध	उ-द्वा
58	गोविन्द	को	88	दामोदर.	को	122	दुराधर्ष	„
59	सुदर्शन	द्वा	89	धर्माध्यक्ष	द्वा	123	ओषधय	आ
60	गरुडः	द्वा	90	नियन्ता	„	124	विभूति	को
61	दण्ड	आ	91	नियन्ता	आ	125	महोत्साह	उ द्वा
62	खड़ग	„	92	वियत्	„	126	विविक्रम	„
63	विष्णुः	को	93	श्री	को	127	लाङ्गलम्	द्वा
64	पाश	आ	94	शास्त्राणि	आ	128	मुसलम्	„
65	ध्वज	„	95	शुद्धाक्ष	द्वा	129	पशव	आ
66	मधुसूदनः	को	96	अमृतनन्दन.	„	130	अतुल	उ द्वा
67	शिशिर	आ	97	विद्याधिपतय.	आ	131	दुष्ट	„
59	सुदर्शनः	द्वा	98	वागीश्वरी	को	132	यज्ञा	आ
60	गरुडः	„	99	प्रजापतिसमूह.	आ	133	इच्छा	को
68	त्रिशूलम्	आ	100	वसुनाथ	द्वा	134	अर्चिमान्	उ-द्वा
69	त्रिविक्रम	को	101	सुधानन्दः	„	135	सर्वदृक्	„
70	वज्रनाभ	आ	102	रुद्र	आ	136	शरः	द्वा
71	मुसलम्	„	103	कान्ति	को	137	शार्ङ्गम्	„
72	लाङ्गलम्	„	104	इन्द्र	आ	138	सप्त कृपय	आ
73	शक्तिः	„	105	वज्रनाभः	द्वा	139	दुरतिक्रम	उ-द्वा
74	वामनः	को	106	हरीश्वर	„	140	विषम	„

द्वारावरणादिदेवता ।

7

141	गृहा	आ	173	विच्चा	आ	204	योगान्त	उ-द्वा
142	प्रीति	को	174	वी	को	205	योगनिलय	„
143	गहन	उ द्वा	175	शतपर्वा	उ द्वा	206	वीरेश्वा	उ-शो
144	मेघ	„	176	शतानन्	„	196	भव	
145	पूर्ण	द्वा	177	अमर्षी	शो	207	रम्य	उ-शो
146	पुष्कर	„	178	शभव	द्वा	208	सनातन	उ-द्वा
147	अर्हः	आ	179	प्रभव	,	209	विश्वङ्गल	„
148	शतमन्यु	शो	180	धरा	आ	210	अरिष्ट	ओ
149	क्षेमकृत्	उ द्वा	181	महाद्वंसुत	शो	211	महाराजेश्वर	डा
150	शिवकृत्	,	182	औदुम्बर.	उ-द्वा	212	धनाध्यक्षेश्वरा.	„
151	अपरा विद्या	आ	183	प्राकृतिक	,	191	सुदर्शन	
152	रति	को	184	पावक	आ	213	अनिर्विण्ण	शो
153	प्राज्ञ	उ द्वा	185	महिमा	को	214	तारकान्तरित	उ-द्वा
154	होमकृत्	„	186	विराम	उ-द्वा	215	तार	„
155	विरोचन	जो	187	अशुमाली	,	216	युगान्ताम्ग	उ-शो
156	आनन्द्	द्वा	188	केकराक्ष	शो	196	भव.	
157	नन्दन	„	189	सुधर्मिष्ट	द्वा	217	शतानन्द	उ-शो
158	तोय	आ	190	नियामक	,	218	विराम	उ-द्वा
159	अप्रतक्षये	शो	191	सुदर्शन	,	219	विषम.	उ-द्वा
160	भूतवाहन	उ द्वा	192	देवब्रत	जो	220	शतानन	जो
161	युगान्ताग्न्यशन	उ द्वा	193	महर्पय	उ द्वा	221	अमरेश	द्वा
162	मरुत्	आ	194	प्रभूत	,	222	विरूपाक्ष.	„
163	माया	को	195	निरातङ्क	शो	191	सुदर्शन	
164	सर्वत	उ शो	196	भव	,	223	तेजोधरः	जो
165	भीषण	„	197	भीम	उ-शो	224	दुरतिक्रम	उ-द्वा
166	अनुर्लघ्य	शो	198	गभीर	उ-द्वा	225	दुर्ग्रह.	„
167	वीरसेन	द्वा	199	प्राणगोचर	,	226	विशालाक्ष	उ शो
168	सुषेण.	„	200	पुरुष	शो	196	भव	
169	चन्द्र	आ	201	सर्वसत्वाश्रय	द्वा	227	युगाश.	उ-शो
170	अप्रमेय	शो	202	अतिगहन्	,	228	सुधूम्र	उ-द्वा
171	सक्रन्दन	उ द्वा	191	सुदर्शन	,	229	अनिलाशन	„
172	अनिमिष	„	203	उग्र.	शो	230	देवनन्दन	शो

॥ श्री ॥

परस्नपनद्रव्यादयः ॥

1 प्रधानस्नपनकलशद्रव्याणि ।	3 परसूक्ष्मस्नपनकलश- द्रव्याणि ।	11 एकीकृतहेमरत्नजलम् — 12 मिश्रपुण्यसरितोयम् —
1 धात्रीफलोदकम् — 2 लोद्ध्रतोयम् 3 रक्तचन्दनतोयम् 4 रजनीजलम् 5 ग्रन्थिपल्लवाम्बु 6 तगरोदकम् 7 प्रियद्वगुवारि 8 मासीजलम् 9 सिद्धार्थोदकम् 10 सर्वांषधिजलम् 11 सर्वरत्नोदकम् 12 शुद्धोदकम् — 2. परस्नपनकलशद्रव्याणि ।	1 पञ्चगव्यम् 2 दधि 3 क्षीरम् 4 घृतम् 5 मधु 6 इक्षुरस 7 सर्वांषधिजलम् 8 गन्धोदकम् 9 रत्नोदकम् 10 फलोदकम् 11 पुष्पोदकम् 12 शुद्धोदकम् — 4 परस्थूलस्नपनकलश- द्रव्याणि ।	1 क्षीरम् 2 दधि 3 घृतम् 4 मधु 5 इक्षुरस 6 धात्रीफलम् 7 लोद्ध्रतोयम् 8 रक्तचन्दनतोयम् 9 रजनीजलम् 10 ग्रन्थिपल्लवाम्बु 11 तगरोदकम् 12 प्रियद्वगुवारि 13 मासीजलम् 14 सिद्धार्थोदकम् 15 सर्वांषधिजलम् 16 पत्रोदकम् 17 पुष्पतोयम् 18 फलोदकम् 19 बीजोदकम् 20 गन्धोदकम् 21 हेमोदकम् 22 रत्नोदकम् 23 पुष्पतीर्थम्
1 पञ्चगव्यम् 2 क्षीरम् 3 दधि 4 घृतम् 5 मधु 6 सर्वांषधिजलम् 7 बीजतोयम् 8 फलतोयम् 9 गन्धोदकम् 10 पुष्पोदकम् 11 हेमोदकम् 12 रत्नोदकम्	1 क्षीरम् 2 दधि 3 घृतम् 4 क्षोद्रम् 5 सर्वगन्धोदकम् 6 सर्वांषधिजलम् 7 पत्रतोयम् 8 पुष्पतोयम् 9 फलतोयम् 10 बीजतोयम्	

24	सरित्तोयम्	न्यास	उद्धार	14	यष्ट्र्यादि
25	शुद्धोदकम्	ऋग्म	ऋग्म	15	गजपिष्पलश्रीफलाद्यानि
	—	8 वेताग्नि भूतिजलम्	4	16	दधि
6	सूक्ष्मसूक्ष्मस्नपन कलश-	9 गजगोवृषभशृङ्गाना		17	क्षीरम्
	द्रव्याणि ।	वल्मीकश्च च मृद	5	18	घृतम्
1	शुद्धोदकम्	10 शालीक्षेत्र नदीमध्य पद्म-		19	मधु
2	क्षीरम्	षण्डपर्वताना मृद	6	20	इश्वरस
3	शुद्धोदकम्	11 सर्षपाम्बु	7	21	पद्ममूलानि
4	रत्नोदकम्	12 सर्वांषधि	8	22	पद्ममूलानि
5	हेमोदकम्	13 क्षीरम्	9	23	सक्षीरद्रुमादिपवपुष्पफल-
6	गन्धोदकम्	14 दधि	10		युतमञ्जरी
7	फलोदकम्	15 घृतम्	11	24	जात्यादि
8	पुष्पोदकम्	16 मधु	12	25	रोचनादि
9	शालिवीजोदकम्	17 सर्वबीजम्	13	26	दर्भदूर्वाइकुराणि
10	धात्रीफलोदकम्	18 सर्वफलोदकम्	14	27	सितसिद्धार्थादि
11	पथ्यातोयम्	19 समस्तधान्योदकम्	15	28	सप्तग्राम्यौषधि
12	गलूचीक्षोद	20 सर्वगन्धाम्बु	16	29	सप्तरण्यौषधि
13	विभीतकजलम्	—→		30	बाह्लिकादि क पूराणि
14	कुमारीकथिततोयम्	8-a 8-b स्थूलपरस्नपनकलश-		31	सुवर्णादि
15	व्याधीजलम्	द्रव्याणि ।		32	नवरत्नानि
16	नागरोदकम्	—→		33	विद्रुमानि
17	मधुदकम्	1 पाद्यद्रव्यम्		34	मुक्ताफलानि
	—→	2 अर्ध्यद्रव्यम्		35	अर्ध्योदकम्
7	सूक्ष्मस्थूलस्नपनकलशानां	3 आचमनीयद्रव्यम्		36	नद्याद्युदकम्
	द्रव्याणि ।	4 नगाद्यादिद्वादशमृदः		37	तीर्थोदकम्
न्यास	—→	5 गोमयरस		38	सर्वांषधी
ऋग्म		6 वनाग्निभस्मादि		39	शुद्धोदकम्
1	पुष्पोदकम्	7 कुगोदकान्वितपञ्चगव्यम्		40	सुगन्धपुष्पोदकम्
2	गन्धोदकम्	8 सघृतैलम्			—
3	स्वर्णोदकम्	9 चमषीवारि	9	स्थूलसूक्ष्मस्नपनकलश-	
4	सर्वरत्नजलम्	10 कषायम्		द्रव्याणि ।	
5	पञ्चगव्यम्	11 त्रिफलोदकम्			शीतोदकानि ।
6	गोमूत्रम्	12 वचादि	10	स्थूलस्थूलस्नपनकलश-	
7	गोमयाम्बु	13 महानीलादि		द्रव्याणि । - गन्धोदकानि	

॥ श्री ॥
श्रीमते रामानुजाय नम ।

अपरभेदे प्रथमपर्याये उत्तमोत्तमस्तपनद्रव्यादयः ॥

न्यास- क्रम	द्रव्याणि	उद्धार- क्रम	देवता:	न्यास- क्रम	द्रव्याणि	उद्धार- क्रम	देवता
1	घृतम्	5	वासुदेव	14	दधि	6	विष्णु
2	उष्णोदकम्	10	सङ्कर्षण	15	क्षीरम्	7	मधुसूदन
3	रत्नवारि	14	प्रद्यम्न	16	मधु	8	त्रिविक्रम
4	फलोदकम्	11	अनिरुद्ध	17	कषायम्	9	वामन
5	लोहाम्भ	15	नारायण.	18	गुलोदकम्	18	श्रीधरः
6	मार्जनाम्भ	12	हयगीवः	19	इक्षुरस	19	हृषीकेश,
7	गन्धाम्भः	16	विष्णु	20	नालिकेररस	20	पद्मनाभः
8	अक्षतवारि	13	नृसिंह	21	शान्तिवारि	21	दामोदर
9	यचोदकम्	17	वराह	22	मङ्गलोदकम्	22	नर
10	पाद्यम्	1	केशव	23		23	नारायण
11	अर्ध्यम्	2	नारायण	24		24	हरि
12	आचामम्	3	माधव	25		25	कृष्ण
13	पञ्चगव्यम्	4	गोविन्द				

कोष्ठानामधोनिर्दिष्टसख्याक्रमेण कलशानामुपकलशानाञ्च न्यास कार्य । कोष्ठानामूर्ध्वनिर्दिष्टसख्याक्रमेण द्रव्यकलशै (प्रधान) अभिषेक कार्य । तत्तद्रव्यकलशाभिषेकानन्तर तत्तदुपकलशै तत्तमन्तैरभिषेक कार्य । मध्यस्थ चतुषषट्युपकलशाना स्तपनक्रमस्तु— तब प्राचीस्थगुद्बोदककलशाष्टकाना निर्दिष्टसख्याक्रम एव । तदुहि रितिनामष्टाना सुगन्धोदकपूर्णानामष्टचत्वारिंशदुपकलशानामभिषेकक्रमस्तु— तब प्राचीस्थ अष्टचत्वारि-शत्कलशानां निर्दिष्टसख्याक्रम एव ॥

अपरे प्रथमपर्याये अधमोत्तमस्तपने- 17 कलशे

द्रव्यादय ।

1 — 1 तुल्याः ।

तत्र मध्यस्थनवके सङ्ख्या व्यलस्ता । पार्श्वत
यथावत् प्रदर्शिताः ॥

17	10	14
9	2	3
13	5	11
8	1	4
16	12	15
7	6	5

द्रव्यादय ।		5 लोहास्मः	11 अर्ध्यम्
1	घृतम्	6 मार्जनास्म.	12 आचमनम्
2	उष्णोदकम्	7 गन्धास्म	13 पञ्चगव्यम्
3	रत्नानि	8 अक्षतवारि	14 दवि
4	फलोदकम्	9 यज्वोदकम्	15 क्षीरम्
		10 पायम्	16 मधु
		17 कषायास्मु	

अपरभेदे द्वितीयपयाये उत्तमोच्चमकलशाना सख्या 196 तत्र न्यासक्रम.
कोष्ठमध्यस्थसख्याभि निर्दिष्ट ।

उद्धार- क्रम	द्रव्याणि	न्यासक्रम ।	उद्धार- क्रम	द्रव्याणि	न्यासक्रम ।
1	अर्ध्यम्	37 38 39-40	16	कषायम्	28
2	पाचम्	41 42 43 44	17	मौक्किकम्	5 6
3	आचामम्	45 46 47-48	18	बज्रम्	7
4	पञ्चगव्यम्	49 50 51 52	19	गोमेदकम्	8 9
5	तैलम्	53-54-55 56	20	इन्द्रनीलम्	10
6	गुलोदकम्	57 58-59 60	21	पुष्परागम्	11-12
7	तिलोदकम्	61 62-63-64	22	ब्रह्मरागम्	13
8	अक्षतोदकम्	65-66 67 68	23	चन्द्रकान्तम्	14-15
9	आज्यम्	17 18	24	विद्वुम्	16
10	ओपमानिकम्	19	25	सर्वत्स्तम्	1 2-3 4
11	क्षीरम्	20 21		गन्धोदकम्	29 to 36
12	मार्जनम्	22			
13	दवि	23 24			
14	गन्ध	25			
15	माक्षिकम्	26 27			

उद्धारक्रम अल प्रथम दर्शित, तत्तद्रव्यकलश-
स्नपनानन्तर तत्तसभीपस्थगन्धोदककलशै प्रादक्षि-
ण्येन अभिषेक कार्यः ।

अनिर्दिष्टद्रव्येषु कलशेषु गन्धोदकानि ।

न्यास द्रव्याणि
13 पञ्चगव्यम्
14 दधि
15 क्षीरम्

न्यास द्रव्याणि
16 मधु
17 कषायम्
18 गुलोदकम्
22—25 मङ्गलोदकम् ।

न्यास द्रव्याणि
19 इश्वरस
20 नालिकेरजलम्
21 शान्तिवारि

अपरभेदे चतुर्थपर्याये उत्तममध्यमकलशसंख्या 25

न्यास द्रव्याणि
1 स्नानतोयम्
2 अर्ध्यम्
3 पाद्यम्
4 आचामम्
5 पञ्चगव्यम्
6 घृतम्
7 दधि
8 क्षीरम्

न्यास द्रव्याणि
9 मधु
10 उष्णोदकम्
11 कषायम्
12 मार्जनम्
13 फलतोयम्
14 तिलाम्बु
15 रत्नवारि
16 लोहवारि
25 तण्डुलवारि

न्यास द्रव्याणि
17 कुशतोयम्
18 गन्धोदकम्
19 पुष्पाम्भ
20 औपमानिकम्
21 आमलकतोयम्
22 अक्षताम्भ
23 नारिकेलरस
24 इश्वरस,
25 तण्डुलवारि

अपरभेदे चतुर्थपर्याये उत्तमाध्यमकलशसंख्या 25

न्यास द्रव्याणि
1 पाद्यम्
2 अर्ध्यम्
3 आचामम्
4 पञ्चगव्यम्
5 घृतम्
6 दधि
7 क्षीरम्
8 मधु

न्यास द्रव्याणि
9 उष्णवारि
10 कषायम्
11 मार्जनाम्भ
12 फलाम्भ
13 परिमार्जनम्
14 रत्नाम्भ.
15 लोहवारि
16 कुशाम्भ
25 तण्डुलवारि

न्यास द्रव्याणि
17 उष्णवारि
18 गन्धाम्भ
19 पुष्पाम्भ
20 औपमानिकम्
21 आमलकवारि
22 अक्षताम्भ.
23 तिलोदकम्
24 यववारि

अपरभेदे चतुर्थपर्याये मध्यममध्यमस्नपनकलशसंख्या ९

न्यासः	द्रव्याणि	न्यास	द्रव्याणि	न्यासः	द्रव्याणि
1	घृतम्	4	मधु	7	गन्धाम्भ
2	दधि	5	उद्वर्तनचूर्णम्	8	पुष्पाम्भ
3	शीरम्	6	उषणाम्भ	9	मङ्गलोदकम्

अपरभेदे चतुर्थपर्याये मध्यमाध्यमस्नपनकलशसंख्या ९

न्यासः	द्रव्याणि	न्यास	द्रव्याणि	न्यास	द्रव्याणि
1	घृतम्	4	मधु	7	रत्नाम्बु
2	शीरम्	5	गन्धाम्भ,	8	ओषधिवारि
3	दधि	6	हेमाम्बु	9	शालीचूर्णम्

अपरभेदे चतुर्थपर्याये अधमोत्तमस्नपनकलशसंख्या ९

न्यास	द्रव्याणि	न्यास	द्रव्याणि
1—5	पञ्चगव्यम्	6—9	शुद्धतोयम्

अपरभेदे चतुर्थपर्याये अधममध्यमस्नपनकलशसंख्या ५

न्यासः	द्रव्याणि	न्यास	द्रव्याणि	न्यासः	द्रव्याणि
1	रत्नोदकम्	3	गोमेदक-इन्द्रनीले	5	चन्द्रकान्तविद्रुमे
2	मुक्तावज्रे	4	पुष्यराग ब्रह्मरागे		

अपरभेदे चतुर्थपर्याये अधमाध्यमस्नपनकलशसंख्या ३

न्यास	द्रव्याणि	न्यासः	द्रव्याणि	न्यास	द्रव्याणि
1	सर्वरत्नजलम्	2	मुक्तावज्र-गोमेदक इन्द्रनीलानि	3	पुष्यराग ब्रह्मराग चन्द्रकान्तविद्रुमाणि

॥ श्री ॥

॥ सहस्रकलशासनपनम् ॥

न्यास	द्रव्यनाम	देवता	उद्धार	मन्त्र
1	(1) सूर्यकान्तम् (2) पद्मरागम (3) वैद्वर्यम् (4) चन्द्रकान्तम् (5) अयस्कान्तम् (6) इन्द्रनीलम् (7) प्रवालम् (8) गारुडम् (9) पुष्यरागम् (10) स्फटिकम् (11) ब्रह्मरागम् (12) मेचकम् (13) वज्र (14) रजतम् (15) मौक्किकम् (16) ताम्रम्	वासुदेव	105	समस्तेन पुरुषमूक्तेन मध्यस्यैः नवभि कलशै. अभियेक
2	सूर्यकान्तपद्मरागे	वासुदेव	97	2 बहि कलशाष्टकस्य “सहस्रशीर्पा” मध्यघटस्य “पुरुष एवेद् सर्वं”
3	वैद्वर्यचन्द्रकान्ते	,	98	3 बहि. ‘एतावानस्य महिमा’ मध्ये ‘त्रिपादूर्ध्वं’
4	अयस्कान्त इन्द्रनोले	सङ्कर्षण.	99	4 बहि: “ततो विराळजायत्” मध्ये “तस्माद्यज्ञात्”
5	प्रवालगारुडे	,	100	5 बहि “तस्माद्यज्ञात्” मध्ये “तस्मादश्वा”
6	पुष्यरागस्फटिके	प्रद्युम्न	101	6 बहि: “तं यज्ञ” मध्ये “य- त्पुरुष”
7	ब्रह्मरागमेचके	,	102	7 बहि “ब्राह्मणोऽस्य” मध्ये “चन्द्रमा”
8	वज्ररजते	अनिरुद्ध	103	8 बहि “नाभ्या आमीत” मध्ये “यत्पुरुषेण”
9	मौक्किकताम्रे	,	104	9 बहि “सप्तश्चासन्” मध्ये “यज्ञेन यज्ञ”
एतेषा द्विसप्तत्युपकलशेषु मौक्कि- कानि ।				
नवस्त्रष्टकेषु 1 सत्य , 2-3 सुपर्ण , 4-5 गरुड , 6-7 तार्द्य , 8-9 विहगेश्वर , अत दिक्पूजानन्तर विदिक्षु पूजा कार्या ।				

न्यास	द्रव्यनाम	देवता	उद्धारः	मन्त्रः
10	(1) कदली (2) पनस (3) पद्मनाभ आम्र (4) श्रीरिका (5) बडर (6) मातुलङ्ग (7) केसर (8) हव्य (9) जम्बीर	पद्मनाभ	57	इदं वचं पर्जन्याय
11	मातुलङ्गदाढिमे	धूव	49	उरुयज्ञाय
12	नारङ्गजम्बीरे	अनन्त	50	इन्द्राविष्णु द्वितीया
13	तक्कोलबद्यौ	शत्यात्मा	51	इयं मनीषा
14	श्रीरिकाऽमलके	मधुमूदन	52	वषट् ते विष्णो
15	द्राक्षाखर्जूरे	विद्याधिदेव	53	तिस्रो वाच
16	आम्रसहकारौ	कपिल	54	योवर्धं ओषधि
17	पनसकुद्रपनसे	विश्वरूप	55	स्तरीरत्वद्वति
18	कदलीमोत्तके	विहङ्गम	56	यस्मिन् विश्वा
	एतेषा द्विसप्त्युपकलशेषु बद्री- फलानि ।	नवस्वष्टकेषु मध्यमाष्ट- केषु कल्पी, शेषेषु पातालशायी		
19	(1) उग्रीरम् (2) कुड्कुमम् (3) मासी (4) मलयजम् (5) मुरम् (6) हरिबेरम् (7) कुष्ठम् (8) अगरु ।	क्रोडात्मा	66	महसूशीर्षादिसमस्तै-
20	उग्रीरम्	बडबावकव	58	महसूशीर्ष देव
21	कुड्कुमम्	वर्म	59	विश्वत परमं
22	मासी	वागीश्वर	60	पति विश्वस्य
23	मलयजम्	एकार्णवशय	61	नारायण पर
24	मुरम्	कूर्म	62	यज्ञ किञ्चित्
25	हरिबेरम्	वराह	63	अनन्तमव्यय
26	कुष्ठम्	नारसिंहः	64	अधो निष्ठ्या
27	अगरु	अमृताहरण	65	सन्तत सिराभिः
	एतेषामुपकुम्भेषु मलयजम् ।	नवस्वष्टकेषु मध्यमा- ष्टके कल्पी बहिस्थाष्ट केषु पातालशायी ।		
28	(1) समुद्र (2) वापी (3) कूप (4) तटाक (5) ह्वद (6) वृष्टि (7) नदी (8) हिमतोयानि	श्रीपति	75	समुद्रज्येष्टेति चतुर्भिः

न्यास	द्रव्यनाम	देवता	उद्धारः	मन्त्रः
29	समुद्र	कान्तात्मा	67	समुद्रज्येष्ठा
30	वापी	राहुजित्	68	वाप्यादि पञ्चकानां तु
31	कूप	कालनेमिज्ञ	69	या आपो दिव्या इति
32	तटाक	पारिजातहरः	70	
33	हड	लोकनाथः (शान्तात्मा)	71	
34	वृष्टि	दत्तात्रेय	72	
35	नदी	न्यगोधशायी	73	यासां राजा
36	हिमतोयम्	एकशृङ्गतनुः	74	यासु राजा
	एतेषामुपकलशेषु शुद्धोदकानि ।	नवस्वष्टकेषु मध्यमाष्टके कल्की बहि स्थाष्टकेषु पातालशायी		
37	(1) यव (2) गोधूम (3) बीहि (4) शाली (5) सुद्र (6) प्रियङ्गु (7) माष (8) नीवारका	वामनदेह	84	या ओषधीसोमराजी
38	यव	विविक्रमः	76	यदिमा
39	गोधूम	नर	77	यस्यौषधि
40	बीहि	नारायण	78	साकं यक्षम
41	शाली	हरि	79	अन्यावो
42	सुद्र	कृष्ण	80	या फलिनी
43	प्रियङ्गु	परशुराम	81	मुच्चतु मा शपथ्या
44	माष	कोदण्डराम	82	आप पुनन्तु
45	नीवारक	वेदवित्	83	ओषधीः सोमराजी
	एतेषामुपकलशेषु शुद्धतोयम् ।	नवस्वष्टकेषु मध्यमाष्टके कल्की, बहि स्थाष्टकेषु पातालशायी		
46 to 54	घृतम्	46 केशव., 47-49- 51-53 विष्णु., 48- 50-53-54 श्रीधर.।	89	सम्यक् स्ववन्ति इति
55 ,, 60	गोमूत्रम्	55 to 60 चक्रम्	85	गायत्री
61 ,, 66	गोमयम्	61 ,, 66 शङ्ख	86	गन्धद्वारा
67 ,, 72	क्षीरम्	67 ,, 72 गदा	87	पयस्वतीरोषधय
73 ,, 78	दधि	73 , 78 पद्मम्	88	दधिक्रावणेति

न्यासः	द्रव्यनाम	देवता	उद्धार	मन्त्रं
79 to 94	उष्णोदकम्	79 to 94 शक्तिः	96	द्वादशाक्षरम्
95—103	तैलम्	95 नारायण	96-	तेजोसि
		98—100—102		
		मधुसूदन ,	97-99-	
		101—103 हृषी-		
		केशः		
104—143	गुलोदकम्	104 to 109 ला-	91	द्वादशाक्षरम्
		ङ्गल, 110 to 115		
		मुसलं, 116 to		
		121 शरः, 122		
		to 127 शार्ङ्गम्,		
		128 to 143		
		शक्ति.		
144—152	सार्षपतैलम्	144 माधवः, 145-	92	तेजसि
		147, 149-151,		
		विविक्तम् , 146-		
		148, 150-152		
		पद्मनाभ		
153—192	इशुरसः	153-158 खड्ग ,	93	द्वादशाक्षरम्
		159-164 खेट ,		
		165-170 दण्ड ,		
		171-176 परशु ,		
		177-192 शक्ति		
193—201	मधु	193 गोविन्दः, 194	मधुवाता	
		194-196, 198-		
		200, वामनः,		
		195, 197, 199-		
		201 दामोदर		
202—241	नालिकेराम्भः	202-207 पाश ,	95	द्वादशाक्षरम्
	तत्कीर वा	208-213, अञ्जकु-		
		श , 214-219 मुद्र		
		220-225 वज्रम्,		
		226-241 शक्ति		

सहस्रकलशस्नपनम् ।

सहस्रकलशास्त्रपन्नम्

न्यास	द्रव्यनाम			न्यास	द्रव्यनाम		
576 to				576 to	देवता		
591	गन्धवारि			591 गायत्री	मर्यादा	(1) सुवर्णम्	(2) रजतम्
592	(1) सुरभीम् (2) पद्म किंजलकम् (3) नाग- केसरम् (4) पत्रम् (5) एलात्वचम् (6) लताम् (7) कस्तूरिकाम् (8) जातीफलम्			44	उद्धर	(3) ताम्रम् (4) आय- सम् (5) लपु (6) सीसकम् (7) आरम् (8) काश्यम्	
593	सुरभीम्					617	
594	पद्मकिंजलकम्					618	श्रीवत्स
595	नागकेसरम्					619	47
596	पत्रम्					620	उद्धर
597	एलात्वचम्					621	मन्त्रः
598	लताम्					622	
599	कस्तूरिकाम्					623	
600	जातीफलम्					624	
601 to		593 to 600				625	
616	किरीटम्	सुष्ठुः (भृष्टि)				626 to	
		43				641	गन्धवारि
						642	देवत्याराधनार्थमध्यादि- द्रव्यनिचय मध्यपर्कं च आग्नेयकोणे ।
643	नीराजनार्थ हरिद्राशालिपिष्टुके दूर्वा अश्वस्थपत्रं सिद्धार्थं अक्षत माल्यानि पूर्णकुम्भं च । उद्वर्तनार्थं गोधूमशाली रजनीनां चूर्णं पद्मकभावितम् । मुखलेपार्थं चमषी खली चन्दनं कर्पेर चम्पक मुरा, मासी हरिबेराणि च । शिरस्नानार्थं पिण्डं आमलक च । सर्वाण्येतानि पृथक् पृथक् पात्रे निक्षिपेत् निर्व्वितिकोणे ।						
644	धौतवस्त्रं करण्डं पुष्पमाल्यादीनि वायव्यकोणे ।						
645	आयसाः शलाकाः आयसा गुणिका, सन्दृशन च ईशानकोणे ।						

द्वादशाराधनादीना कालनिर्णय ॥

	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1 प्रभातिकार्चनस्य	11½	11½	11½	11½	11½	11½	13½	13½	13½	13½	13½	—
2 यागस्य	2	13½	2	13½	2	13½	2	13½	—	—	—	—
3 यागस्य	2	15½	2	15½	2	15½	2	15½	2	15½	—	—
साध्याहिकस्य	3½	18½	3½	18½	3½	18½	3½	18½	4½	17½	4½	17½
4 मर्यान्दिनाचिन्त्य	7½	26½	7½	26½	9½	28½	9½	28½	9½	27½	9½	27½
5 यागस्य	2	28½	2	28½	—	—	—	—	—	—	—	—
6 अपराह्णयागस्य	3	31½	3	31½	3	31½	3	31½	3	30½	3	30½
स्वाध्यायस्य	2	33½	2	33½	2	33½	2	33½	2	32½	2	32½
सत्यं आहिकस्य	1½	34½	1½	34½	1½	34½	1½	34½	1½	33½	1½	33½
7 प्रदोषाचिन्त्य	7½	42½	7½	42½	7½	42½	9½	44½	9½	43½	9½	43½
8 यागस्य	2	44½	2	44½	2	44½	2	46½	—	—	—	—
9 यागस्य	2	46½	2	46½	—	—	—	—	—	—	—	—
10 निश्चयानाय	3	49½	3	49½	3	49½	3	49½	4	48½	4	47½
11 यागस्य	2	51½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12 प्रत्युषयागस्य	2½	53½	2½	51½	2½	51½	2½	51½	3½	51½	3½	50½
गोपविश्वामयोः	4	57½	6	57½	6	57½	6	57½	6	56½	9½	56½
तित्यकमण	2½	60	2½	60	2½	60	2½	60	3½	60	3½	60

	1	2	3
	स्थानानि		
	नामानि	मानसयागे	बाह्यागे
1	आधार शक्ति	नाभिमेहान्तरे अध	योगपीठस्य अध
2	कूर्मकालाग्नि	तदुपरि	तदुपरि
3	अनन्त		
4	भूमि-		योगपीठस्य उपाने
5	क्षीराच्छिदि.	नाभि-	तस्य जगत्या
6	आधारपद्म	तदुत्पन्न	तस्य कुमुदे
7	a धर्म-	तदुपर्याग्नेयदिशि	तस्य कण्ठे आग्नेय्या
	ज्ञानम्	नैऋत्यां	नैऋत्या
	वैराग्यम्	वायव्ये	वायव्ये
	ऐश्वर्य	ऐशान्ये	ऐशान्ये
b अधर्म-	तत्रैव प्राच्या	तत्रैव प्राच्या	राजराजोपमः
	अज्ञानम्	दक्षिणस्या	दक्षिणस्या
	अवैराग्य	वारुण्या	वारुण्या
	अनैश्वर्यम्	उत्तरस्या	उत्तरस्यां
c ऋग्वेद	प्रागीशानयोर्मध्ये	प्रागीशानयोर्मध्ये	वाजिवक्त्र
	यजुर्वेद	प्रागाग्नेययो-	प्रागाग्नेययोः-
	सामवेद.	यातु वारुणयो -	यातुवारुणयो -
	अधर्वणवेद	वायु वारुणयो -	वायुवारुणयो-
d कृतयुगः	सोमेशानयो-	सोमेशानयो -	वृषेन्द्रवदनः
	त्रेतायुगः	याम्याग्नेययो -	याम्याग्नेययोः-
	द्वापरयुगः	यातु यमयो -	यातु यमयोः-
	कलियुगः	सोमवाय्वो -	सोमवाय्वो -
8	कालचक्रम्	तन्मध्ये	
9	अव्यक्तपद्मं		
10	(1) सूर्यमण्डल	तदलेषु	
	(2) सोममण्डलं	तत्केसरेषु	
	(3) अग्निमण्डलं	तत्कर्णिकाया	
11	चिद्रून	तन्मध्ये	
12	विमलादिका	तस्य परितः	

गादि पीठ कल्पन प्रकारः ॥

5	6	7	8	9
वेभवः	तत्वम्	स्वभाव	व्यापार	इतरस्वभावाः
रक्षणः	भूतानि	शान्त	निर्व्योपारः	(1) अन्तर्मुखस्थिति
ज्वालोघ	तन्मात्रा	भीषणं		(2) कूर्ममुद्गान्वित शङ्खचक्रधर (स्वस्तिक [स्थित]
मोगः	कर्मेन्द्रियाणि	अभयप्रदानम्		(3) साञ्जलि सितपद्मधारी अनन्तशशि [सङ्क्षिप्त]
काङ्क्षनम्	ज्ञानेन्द्रियाणि			
अमृतासारः	मन		शङ्खधमायी	(4) पद्मासनेन उपविष्टा
इलादि	अहङ्कार	स्मिताननः		(5) सितसिंगधजटाधारी मुक्तादामविभृ-
सद्विवेकः	महान् (धी)		शिरसा कालचक्र	षित विस्तीर्णसर्वविद्यव विक्षि-
	..		[धारणम्]	प्रोरुजानुपादः
अविद्या				(6) रक्ताक्ष विश्रकीर्णकेश पद्मासनेनोप- विष्ट अलिमालाशताकुलः (पद्म- माला शताकुल.) पद्ममुद्गान्वित सुदीर्घचरण ।
महत्				
अहेयवाक् प्रपञ्चः			..	
			..	
त्रुट्यादि कल्पान्त	महान्			
ब्रह्मि				
गौणीवृत्तिः	प्रकृतिः			
स्वर्णोक				
..				
विमलादिकला	पुरुष	/		

स्वप्नवकादिषु प्रातरिज्ञादीनां प्रारम्भपत्रसाचविकालनिर्णयः ॥

	प्रातरिज्ञायारम्भः	भाध्यनिदत्तार्चनारम्भः	सायन्त्रनयानारम्भः	निशीथयजनारम्भः	सल्यूषपूजारम्भः
	१६	१६	३१	४३	४९
	१८	१८	३३	४५	५०
	२	१८	३३	४६	५१
	३१	१८	३३	४७	५२
	५	२०	३६	४८	५५
	६	२१	३७	४९	५५
	७½	२१½	३७½	४९	५७
	१०	२२	३८	५०	६०

॥ श्री ॥

प्राणायाम प्रकारः

वायचं.	बायूनं वर्णा. स्थानानि	बायूनं वर्णा	शान् स्थानम्	उत्पत्ति स्थिति विश्रम स्थाने	रेचकादीना मन्त्रा.
प्राण.	विदुम्	इडा	युक्ता	कर्त्तं सुषुद्धाया वासभाग. वासनासापुट	12 24 36
अपानः	इन्द्रकोपोपम्. गान्धारी	पीता	"	सुषुद्धाया दक्षिणमागः दक्षिणासापुटम्	1 2 3
समानः	खसंकाशः अलभुसा	वधु	"	पुरत. वामाक्षि	2 4 6
उदातः	पचाकिङ्गलक	सुषुद्धा	तिर्दीति	" ऊर्ध्वं प्रवाहिनी	1 2 3
न्यानः	फेन वर्णं.	कुहू	अरुणा	" पृष्ठत. दक्षिणाक्षि	1 2 3
नागः	विदुम्	पिङ्गला	रक्ता	" वाम श्रोत्रं	2 4 6
कुमः.	इन्द्रकोपोपम्;	पूषा	कृष्ण- पीता	" दक्षिण ओर्लं	1 2 3
कुकरः	ख संकाशः.	यशोक्षिनी	श्याम- वर्णा	, पादमूलान्ता	1 2 3
देवदत्त	पचाकिङ्गलक	हस्तिजिहा	कृष्णा	, मेदान्तपर्यन्ता	1 2 3
धनञ्जय	फेनवर्णं.	कोशिनी	भञ्ज नाभा	" पादाङ्गुष्ठपर्यन्ता	1 2 3

स्वदव्यक्तादिषु प्रातरिज्यादीनां प्रारम्भपरमाचधिकालनिर्णयं ॥

	प्रातरिज्यारम्भः	मात्र्यन्तिनाचनारम्भः	साथन्तनयागरम्भः	निशीथचनारम्भः	प्रस्तूषपूजारम्भः
प्रातरिज्यारम्भः	$1\frac{5}{6}$	$16\frac{7}{8}$	$31\frac{7}{8}$	43	49
मात्र्यन्तिनाचनारम्भः	$1\frac{7}{8}$	2	$3\frac{3}{4}$	45	50
साथन्तनयागरम्भः	$15\frac{5}{6}$	18	$18\frac{3}{4}$	46	55
निशीथचनारम्भः	$30\frac{1}{6}$	33	$33\frac{3}{4}$	47	56
प्रस्तूषपूजारम्भः	$37\frac{1}{2}$	21	$21\frac{1}{2}$	48	57
	$7\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$	49	60
				50	52
				52	55
				55	57
				57	60

॥ श्री ॥

प्राणायाम प्रकारः

वायवः	वायुनां वर्णः	वायूना स्थानाति	स्थानं वर्णोऽस्थानाति	उत्पत्तिः स्थितिः विश्रम स्थाने	ऐचकार्दिना मात्रा			ऐचकार्दिना मात्रा.
					12	24	36	
प्राणः	चिदुम्	इडा	शुद्धा	कन्दं सुषुप्ताया वायमभागः ।	1	2	3	अद्य मन्त्रेण ऐचकम्
अपानः	इन्द्रकोपोपमः	गान्ध्यारी	पीता	“ सुषुप्ताया इक्षिणभागः ।	2	4	6	“
समानः	खसंकाशः	अलम्बुसा	वश्चु	पुरतः वायाक्षिः ।	1	2	3	हृष्मन्त्रेण पूरकम्
उदानः	पञ्चकिञ्जलक	सुषुप्ता	लिहीति	“ ऊर्ध्वं प्रवाहिनी	1	2	3	नेत्रमन्त्रेण कुर्मभक्तम्
दयानः	फेन वर्णः	कुहूः	अरणा	पुरुतः वायिणाक्षिः ।	1	2	3	“
नागः	चिदुम्	पिङ्गला	रक्ता	“ वायम औत्र	2	4	6	“
कूर्मः	इन्द्रकोपोपमः	पूषा	कूण- पीता	दिशिण श्रोतं	1	2	3	“
कृकरः	ख सकाशः	यशस्विनी	रथाम- वर्णी	गादमूलान्ता	1	2	3	“
देवदत्त	पञ्चकिञ्जलक	हास्तिजिहा	कृष्णा	मेहूनतपर्यन्ता	1	2	3	“
शतक्रय	फेनवर्णः	कोशिनी	अर्जुना	पादाङ्गुष्ठपर्यन्ता	1	2	3	“

三
六
經
二

॥ विश्वामीति ॥

परमार्थिनी — प्रसाद विजयन

प्राण-गत्त.	स्थानम्	स्थानम्	स्थानम्	स्थानम्	स्थानम्	स्थानम्	स्थानम्
क पुश्चिरी	चतुरथा	पीत	बज्रं	शब्द स्पर्शरूप एस गन्धा	तगद्ध प्रसामाकुट्टा- परिपक्षा	आकाशः; देवता	अधिष्ठात्र गत्य
ख अर्थचक्रद्वा- आप	कारा.	श्वेता.	कमलम्	शब्द स्पर्शरूप एस.	मधुमुद सरित्खोती- रसषटक सौषधि मुदवान्तरे जातानि अन्यानि भूतानि	उपर्यु- भासा	तन्मात्रा गत्य
ग तेजः	अश्वम्	पाटलम्	खस्ति- कम्	शब्द- स्पर्शरूपाणि	दीपिमहिदि विद्युत्तदा- कं तथात्र मणिरेत्. धातुनिमूषित स्व- प्रकाशनंररीरे. अशारीर- खेचरेश्च भूषितम्	उपर्यु- भासा	तन्मात्रा गत्य
घ वायुः	वृत्तम्	(राजोप- लाभ.)	पट् विन्दव.	तैजसे विश्वेषुक नानाविद्ये गत्यै. पूर्ण.	उपर्यु- भासा	ह मङ्गलं	नायाहि- नासि- कान्तम् (कण्ठादि)
ঙ आकाशः	नीरपम्	अङ्ग- नाभ	शब्द-	नानाशब्दसमाकीर्ण. नीरूप. अविप्रहै रात्- मयैः पूर्ण असंख्यकैः सिंहं पूर्ण.	उपर्यु- भासा	न शोबम्	नायाहि- मूर्धान्तम्- न्तम्

॥ श्री ॥

॥ कृत्योन्नयनीराम ॥

ब्राष्णकन्यासः

॥ हसदद्ये मणिवन्धात् नवशाश्रान्त आदित्यात्पवहीसिंहद् द्वादशाश्र विन्यस्य ॥

दिविण करतलम् १	अङ्गुष्ठम् २	तर्जनी ३	मध्यमा ४	अनामिका ५	कनिष्ठिका ६	अङ्गुष्ठम् ७	तर्जनी ८	मध्यमा ९	अनामिका १०	कनिष्ठिका ११	वामकरतलं १२
ओं	नं	मो	भं	ग	वं	ते	वा	चु	दे	वा	य
मूलमहालक्षणां स्थृतिन्यासः	6	1	2	3	4	5	7	8	9	10	11
स्थितिन्यासः	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2
संहृतिन्यासः	ओं	नं	मो	भं	ग	वं	ते	वा	चु	दे	वा
करतोरहन्त्यासः	1	ओं शानाय अङ्गुष्ठाया नम्	2 ओं ऐश्वर्यि तर्जनीयां नम्	3 ओं शक्त्ये वलाय	4 ओं वीर्यायि अनामिका नम.	5 ओं वीर्यायि कनिष्ठिका नम.	1 ओं ज्ञानाय अङ्गुष्ठाया नम.	2 ओं ऐश्वर्यि तर्जनीयां नम.	3 ओं शक्त्ये ज्ञानाय नम.	4 ओं वलाय	5 ओं हस्तद्वय नवेषुतेजसे नवमुखेष्यो नम्
अङ्गोपाहन्त्यासः	6 तेजसे नेताया वैष्टट	1 ओं शानाय हृदयाय नम.	2 ओं ऐश्वर्यि शिरसे साहा	3 ओं शक्त्ये रिग्नायै वपट	4 ओं वलाय कवचाय	5 ओं वीर्याय वलाय	7 ओं ज्ञानाय उदराय नम.	8 ओं ऐश्वर्यि पुष्टाय नम.	9 ओं शक्त्ये वाह्न्या नम	10 ओं वलाय उदराय नम.	11 ओं वीर्याय जातुर्या नम

दक्षहस्तमःये—	वामहस्तमःये—	(गारुड)न्यास
आयुधन्यासः	1 पञ्चम् 3 चक्रम्	2 गदाम् 4 चाहूम्
भूषणन्यासः	1 किरीटम् 3 कोस्तुभम्	2 श्रीचत्सम् 4 वनमालाम्
शक्तिन्यास	पुष्टिम् श्रियम्	पुष्टिम्

दक्षाङ्गुष्ठादि
वामाङ्गुष्ठादि
मूलपवतु

कनिष्ठान्तम्
कनिष्ठान्तम्

ओं ओं ओं, ओं प ओं, ओं क्षि ओं, ओं स्वा ओं, ओं हा ओं
ओं तेजसे पादाया

॥ श्री ॥

देहे न्यासाः

मूर्धनि	वक्त्रे	दक्षासे	चामासे	हृषि	पुष्टे	नामै।	कटया	दक्षजातुनि वामजातुनि दक्षपादे	वामपाद
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१२
स्थिरिन्यासे अदरन्यासः	ओ	तं	मो	भं	ग	व	ते	वा	य
स्थिरिन्यासः	हृषि	त	मो	भं	ग	व	ते	वा	य
चिह्नेकाविभवान् भास्त्रद्वपाद	ओ	ओ	ओ	ओ	शक्तये निखाय वपुद्	वलाय अख्लाय पूर्ण	ओ	शानाय उप्य नम	आ॒ ओ॑ तेजसे॑ नेचाया॑ वैश्वद
सहस्रिन्यासः	यं	वा	द	पादे	वा	जातुनि व जातुनि	कटया	नामै।	हृषि
							ता	ते	य
आयुधभूषण- न्यास	१	पचाम्	२	गदा	१	विरीटम्	दृष्टि	दृष्टि	दृष्टि
	३	चक्रम्	४	शहृम्		वहयकायुतदीयातिम्	श्रीवत्सप्	कौस्तुभम्	श्रीवत्सप्
							पूर्णतुलदग- धातिम्	पूर्णतुलदग- धातिम्	पूर्णतुलदग- धातिम्
								वामालाम्	वामालाम्
								तानाडन	तानाडन
								बन	बन
								पुण्यथाम्	पुण्यथाम्

श्रीपात्रचरात्रे पारमेश्वरसंहितायां

अध्यायनामधेयानि

	पुटसङ्ख्या			
१ शास्त्रावतारः।	१	२० तुलाभारविधि ।		२५७
२ स्नानविधि । ✓	५	२१ प्रायश्चित्त हिरण्यगर्भविधि ।		२६३
३ समाधिव्यारथानम् । (भूतशुद्धिः)	१०	२२ प्रायश्चित्त सम्प्रोक्षण पञ्चगव्यस्थापनविधानम् ।		२६५
४ मन्त्रन्यासविधिः ।	१८	२३ सुदर्शन नारसिंह महामन्त्र स्वरूपकथनम् ।		२६९
५ मानसयागः ।	१९	२४ यन्त्रराजमन्त्रोद्घारविधानम् ।		२७४
६ वाह्यागविधिः (वेरपूजा)	२६	२५ सुदर्शनमहायन्त्र वाहाभ्यन्तरथागनिर्णयः । २८०		
७ अस्त्रिकार्य, पितृसविभाग, नित्योत्सवादि विधानम् ।	४०	२६ सुदर्शनमहायन्त्रार्चने वहिकार्यविधि । २८३		
८ गहडविष्वक्रमेनादिपरिवारार्चनविधानम् ।	५८			
९ द्वादशकालार्चनादि कालविभागनिर्णयः ।	६५			
१० स्वर्यंव्यक्तादि प्रासाददेवता निर्णयः । (रङ्गविमानाविर्भावादि च)	७२			
११ द्वारावरणादिदेवताभ्याननिर्णयः, वलिविम्बादि पतनभङ्ग, अङ्गवैकल्य प्रायश्चित्त, दारुजदि विम्ब समाधानानि ।	८५			
१२ पवित्रारोहणम् ।	९९			
१३ स्वाप शयन उत्थापनोत्सव विधि ।	१२०			
१४ स्नपनविधानम् ।	१२७			
१५ प्रतिष्ठाविधानम् ।	१४६			
१६ ध्वजारोहणविधानम् । (अङ्गकुरार्पणसहितम्)	१८२			
१७ महोत्सवादिविधि ।	२०१			
१८ प्रायणादि, मान, साधन, निवेदनादि प्रकारः । (चरुपाकादि)	२२२			
१९ प्रायश्चित्तविधानम् ।	२३७			
				इलेक्ट्रोक्सङ्ख्या
		१ शास्त्रावतार ।		
		२ स्नानविधि.		१०
		आचमनविधिः, नित्यकर्मानुष्टानविधि ।		
		३ भूतशुद्धिः ।		
		१ ऊर्ध्वपुण्ड्रधारणविधि ।		७
		२ स्थानशुद्धि ।		४८
		३ पात्रशुद्धि ।		६३
		४ हस्तशुद्धिः ।		७८
		५ दिग्बन्धः ।		८३
		६ प्राणायामः ।		८८
		७ द्विविधा भूतशुद्धिः ।		१४०
		८ मन्त्रन्यास ।		
		आत्मनो रक्षार्थ आत्मन, देवस्य च त्रिप्रकारन्यास ।		

	इलोकसद्ग्रह्या	१४	स्वपनमेदादि	
५	२ मात्रयाग. २ मानसहोमन् ।	११०	१ पटचत्वारिशत् स्वपनानि	२८
६	३ गद्यप्रग २ त्रैरप्तजा ।		२ सहस्रकलशाभिषेकः ।	३४५
७	अग्निरायादि		प्रतिग्राविधि	
	१ नित्यटोम. ।	१	१ जलाधिष्ठापादि ।	२११
	२ पितृक्रिया ।	२७६	२ जीर्णोद्वारविधि ।	९३२
	३ आश्रयार्चनम् ।	३६८	३ नीराजनविधि ।	९९१
	४ नित्योत्सव. ।	३८०	४ ध्वजारोहणादि	
	५ प्राणयात्रा ।	४०९	१ व्यजाङ्गकुरार्पणम् ।	५३
	६ स्वाव्याय. ।	४३५	२ ध्वजस्तम्भयतिष्ठा ।	४१०
	७ योग. ।	४२८	३ धैनतेयप्रतिष्ठा ।	२०४
८	गद्यविष्वक्सेनादि परिवारार्चनविधानम् —		४ ध्वजारोहणम् ।	४३२
	१ गद्यार्चनम् ।	१	५ देवतादानम् ।	४५२
	२ प्रावक्सेनार्चनम् ।	६५	६ उत्सवागतदेवताना पूजा ।	४८६
	३ भक्तलक्षणम् ।	१७७	महोत्सवविधि	
	४ तदर्चनम् ।	२०९	महोत्सवप्रकार पुण्यागान्त. ।	
९	द्वादशकालार्चनादि कालविभागः ।		चरुदाकविधि	
१०	रङ्गविमानाविभविमादि ।		१ प्रापणार्दीना भानादि ।	१
	१ विमानावयवदेवा. ।	१	२ माताया मानम् ।	२०
	२ रङ्गवैभवम् ।	२०६	३ एकफापूर्यस्य मुद्रादिद्रव्याणा मानादि ।	४०
	३ दिव्यादि शास्त्रोत्तिथ्यम् ।	३३४	४ अपूरपसङ्घ्रया ।	५३
११	डारादिदेवता ।		५ ताम्रूलसङ्घ्रया ।	५४
	१ डारावरणदेवतालक्षणम् ।	१	६ चन्द्रादिद्रव्याणा मानादि ।	६१
	२ तेवा अर्चनम् ।	३३६	७ शान्तोपथोगिसकलद्रव्यमानादि ।	७२
	३ बलिवेरादीना भङ्गे सर्वानकम् ।	३३९	८ आचार्यार्दीना सङ्घ्रया ।	७३
१२	पवित्रोत्सव ।		९ प्रापणादेलक्षणम् ।	१२१
	१ पवित्रोत्सवकाल ।	१८	तत्त्वाधने मन्त्रः ।	१२१
	२ यागशालालक्षणम् ।	५९	निवेदनप्रकार ।	२६९
	३ वेदिका—	६८	काश्चिद्विदानादि ।	३२४
	४ ऊर्ध्वतोरणाना—	६९		
	५ ध्वजाना—	९०	१० मानोन्मानादीना लक्षणानि ।	१२६
	६ सूक्ष्मपवित्र-	११६	११ शाकादेभेदा ।	२११
	७ स्थूलपवित्र-	१२०	१२ हविरादिसाधने क्रम ।	२२६
	८ उत्सवप्रकारप्रपञ्चनम् ।	२५८	१३ महानसाद्विरादीनामानयनादिक्रम ।	२५२
१३	शयनोत्सव.		१४ प्रायश्चित्तविधि ।	
	१ भगवन् शयनं हेतुः ।	४	१ दुष्टाधिकारिभि पूजने प्रायश्चित्तम् ।	३
	२ प्रवोधोत्सव ।	८४	२ दुष्टवस्तुभि " "	१५
	३ चातुर्मास्यवतम् ।	८७	३ भौगादीना वियर्थसे "	३९

श्लोकसंख्या	१ अध्यायः शास्त्रवतारः ।	श्लोकसंख्या
६ नित्याचीनविषये—	६४	
७ महोत्सव—	१३६	
८ पवित्रोत्सव—	२२७	
९ चातुर्मास्य—	२५२	
१० प्रतिष्ठा—	२७९	
११ पुनः प्रतिष्ठा—	३४६	
१२ शवस्पृष्टि—	३९७	
१३ भूशुद्धि—	४२२	
१४ उत्पातशान्ति—	४४७	
१५ जीर्णोद्धार—	४५३	
१६ विमानादिरक्षणम्	४९८	
१७ शास्त्रानिर्णय	५२२	
१८ नित्यपूजाधिकार.—	५७१	
१९ राजा शान्तिकर्म	५८४	
२० तुलापुरुषविधानम्		१ मन्त्राचरणम् ।
२१ हिरण्यगम्भविधानम्		२ तोतादिशिखरवर्णनम् ।
२२ १ सम्प्रोक्षणविधि ।		३ तत्र समकर्त्य तपश्चर्या ।
२ ऋषपनार्थपञ्चगव्यलक्षणादि ।	३८	४ तस्य शतवर्षतपसापि मनोरथालाभेद
३ व्रह्मकृचलक्षणादि ।		शोक ।
४ सुदर्शनयन्त्रविवरणम्		५ तं प्रति शापिडल्याश्रयणनियमन
५ सुदर्शनारसिंहस्य		भगवत ।
६ पूर्वज्ञयन्त्रस्य	१२	६ सनकस्य शापिडल्याश्रमगमनम् ।
७ अपराह्नयन्त्रस्य	१७	७ शापिडल्याश्रमवर्णनम् ।
८ विष्वरयन्त्रस्य च लक्षणानि ।	२२९	८ शापिडल्यवर्णनम् ।
९ सुदर्शनयन्त्रमन्त्रोडारः ।		९ जापिडल्येन सनकस्य एकायन-
१० एतद्वानां	२६	वेदान्यानम् ।
११ एतद्वाराधनानानां च मन्त्राणा उद्धार ।	१२६	१०-१२
१२ सुदर्शनपूजाप्रकार ।		११ एतद्वेदलक्षणम् ।
१३ एतन्मानसाराधनमानसहोम—	१७३	१२ तस्य कृतयुग्मवर्णन्त्वम् ।
१४ वाह्नीराधनानां रूप ।		१३ युग्रक्रमेण तस्य सत्त्वारकम् ।
१५ चक्रावजकुण्डलक्षणादि		१४ ब्रह्मण सत्त जन्मानि ।
१६ वाह्नीहोमश्च ।		१५ सप्तस्वपि जन्मसु तत्य
१७ इति श्रीपारसेष्वरसहिताविषया		१६ मूलवेदाध्ययनम् ।
१८ सूक्ष्मानुक्रमणिका ॥		१७ सप्तमे जन्मनि ब्रह्मण एतद्व्याप्तयात् ।
१९ अन्यायिकानां च लक्षणानि ।	८२	१८ मूलवेदोक्तधर्माणा माहात्म्य ,
२० वेदस्यास्य सात्त्वतपरिग्रहश्च ।		१९ वेदस्याध्ययनवेदादीन् ।
२१ तादृशवेदादीन् निरीक्ष्यैव मन्वादीना		२० विसिष्टादीना मूलवेदसात्त्वतादितन्त्र
२२ धर्मशास्त्रनिर्माणम् ।		२१ निरीक्षणेन तन्त्रात्यशास्त्रनिर्माणम् ।
२३ अस्य सर्वमन्त्राकरत्वम् ।		२२ तादृशवेदादीन् निरीक्ष्यैव मन्वादीना
२४ एतदनुसारेणैव उपरिचरवसो-		२३ धर्मशास्त्रनिर्माणम् ।
२५ रथवेदादिध्यजनम् ।		२४ मूलवेदस्य सर्वशास्त्रमूलत्वं, सर्वधर्मे
		२५ प्रकाशरक्तं च ।
		२६ अस्य सर्वमन्त्राकरत्वम् ।
		२७ एतदनुसारेणैव उपरिचरवसो-
		२८ रथवेदादिध्यजनम् ।
		२८ अस्य सर्वमन्त्राकरत्वम् ।
		२९ एतदनुसारेणैव उपरिचरवसो-
		३० रथवेदादिध्यजनम् ।

अध्यायपिप्रणाणां स्थूलानुक्रमणिका ॥

	इलोकसङ्ख्या	१३	तन्त्रिषिद्धदेशादि ।	३५ ४०
२५ सुमन्त्वादीना शाण्डिल्यशिष्यत्वम् ।	७२ ७६	१४	शौचप्रकार ।	४१ ४८
२६ मूलवेदस्यैव वेदवृक्षमूलत्व, ऋगादीना तच्छाखात्वम् ।	७६ ७७	१५	तस्य देशकालादिभेदेन तारतम्यम् ।	४१ ५१
२७ गुगकमेण तिरोहितस्यास्य भगवता पुनरुद्धारः ।	७८-८०	१६	मलापाकरणेऽपि भन्नशुद्धयन्त शौचम् ।	५२
२८ मिश्रधर्मश्रियजनानुग्रहाय भगवता सात्वतादिशास्त्रोपदेशः ।	८१-८९	१७	वर्णमेदेन मृत्सङ्घन्या परिमाणादिभेदः ।	५३ ५४
२९ लक्ष्मन्थमितस्यास्य पारमेश्वरशास्त्रस्य षोडशसहस्रश्लोकैः मङ्गहूः शाण्डिल्येन अस्यैव सङ्घर्षस्य पुरा भगवतापि नारदायोपदेश ।	९० ९३	१८	आचमनाहृतीर्थं मन्त्रहस्तविन्यासादि ।	५५ ५७
३० ज्ञानक्रियाकाण्डरूपेण द्विविधायाः पारमेश्वर- संहितायाः ज्ञानकाण्ड प्रतियादिता विषयाः ।	९५-१०३	१९	दन्तघावने दिङ्गिनियमादि ।	५८ ६१
३१ क्रियाकाण्डविषया ।	११० ११३	२०	जिहाविलेहनगण्डूषादि ।	६२
		२१	अशक्तविषये असम्पर्कं पञ्चाङ्गस्नानम् ।	६३
		२२	उपघाते यथाविधि स्नानम् ।	६४
		२३	समन्त्रक मलापकर्षणस्नानम् ।	६५ ६६
		२४	मृत्तिकास्नानम् ।	६७ ७०
		२५	अस्यमन्त्राभिमन्त्रित-	
			मृत्तिकाभागविनियोग ।	७० ७३
		२६	विष्णुतीर्थेषु मन्त्रोचारकम् अन्यतीर्थेषु	
			तत्क्रम ।	७४ ७६
		२७	तीर्थे तीर्थान्तरकीर्तननिषेध ।	७७ ७८
		२८	निर्वादिषु वक्तव्यमन्त्र ।	७९
		२९	अङ्गमन्त्राभिमन्त्रितमृत्तिकाभाग	
			विनियोगे मन्त्र ।	८० ८२
		३०	विशेषप्रभानप्रकार ।	८३ ८८
		३१	स्नानवस्त्रपरित्यागधौतवस्त्रपरिधाने	
			शिखामन्त्रेण शिखावन्ध आचमनं	
			च ।	८९ ९६
		३२	दक्षिणहस्ते आचमनारथं ब्राह्मदैवपैतृकानि	
			स्थानानि ।	९०
		३३	वैष्णवसन्ध्याविधि जपश्च ।	९६ १०८
		३४	आधारशक्तयादितपिण्डक्रम ।	१०२
		३५	जलमध्ये भगवदाराधनक्रम ।	१०९
		३६	साष्ट्राङ्गदण्डप्रणाम ।	११५
		३७	दूर्घादिधारणं , जलादावावाहिताना	
			सुपसंहारः , स्वमनसि विन्यास ।	
			अभिगमनसात्विकस्यागश्च ।	११५ ११६
		३८	अपृविधदोषरहितानामेव	
			द्रव्याणाम् उपादानं ।	११७ ११८
		३९	उपादानसम्भावितदोषजनित	
			विभ्रशान्ति ।	११९
		४०	वस्त्रनिष्पीडनम् ।	१२१

२ अध्यायः स्तानविधि ।

	इलोकसङ्ख्या	१	सामान्यविशेषरूपेण स्नानस्य	१-३
१ द्वैविध्य, तल्लक्षणं च ।		४-५	प्रबोधकाळः ।	
२ प्रबोधानन्तरं भगवत्त्वाम-		६-१६	कीर्तनक्रमः ।	
३ शयनादुत्थानक्रम,, तत्कालो-		१७	४ शयनादुत्थानक्रम,, तत्कालो-	
५ मृदूग्रहणार्हान्वैदेशा,, तद्ग्रहणप्रकार		१८ २२	५ द्वैषु द्वैषु स्नाने फलतारतम्यम् ।	
६ स्नानाद्युपयोगिद्वयाणि ।		२३-२५	७ तीर्थान्तरसत्त्वे कूपस्नाननिषेधः ।	
७ नद्यादिषु मुख्यामुख्यनिरूपणम् ।		२६ २७	८ नद्यादिषु मुख्यामुख्यनिरूपणम् ।	
९ कर्महृतीरम् ।		२८	१० कूपादिषु स्नाने फलतारतम्यम् ।	
१० कूपादिषु स्नाने फलतारतम्यम् ।		३०	११ स्नानोपयोगितया समानीतद्रव्यस्य	
११ निवेशनक्रम ।		३०-३२	१२ मलाद्युत्सर्जने नियमा ।	
१२ मलाद्युत्सर्जने नियमा ।		३२-३३		
		३४ ३५		
		४०		

	श्लोकसङ्ख्या			
४१	तोयाभावादौ कर्तव्येषु गौणस्तानेषु मान्त्र, ध्यान, दिव्य, आश्रेय, वायव्य, पार्थिवानि स्थानानि, तेषा प्रभावः, तेष्वन्यतमस्य कर्तव्यत्वम् ।	१२२ १३६	२५ कर्मभेदेनासनभेदः- २६ जाग्रदासने विशेषादि· २७ पादशुद्धिप्रकारः २८ सहेतुकः प्रचलनपटनिवेश २९ सहेतुको घण्टाघोष ३० शङ्खादिघोषकालः । ३१ मौनस्य सव्यभिचाराव्याभिचाररूपेण द्विविधम् ।	५७ ५९-६२ ६३-६७ ६८ ६९ ७० ७३ ७४-७७
४२	स्थानस्य आवश्यकत्वं हेतुश्च ।	१३७ १३८	३२ करशुद्धिः स्थानशुद्धिश्च । ३३ द्विविधो दिव्यन्य । ३५ प्राणायामप्रयोजनम् । ३६ प्राणायामे शातव्यानि । ३७ इडादिदशनाडीनामुत्पत्तिस्थिति- विश्रान्तिस्थानानि, सङ्ख्या, वायु- वणीश्च ।	७८-८२ ८३-८७ ८८-९१ ८९-९० ९१-१०१
	३ अध्यायः समाधिव्याख्यानम् ।		३८ दशवायना वर्णा नामानि च ३९ प्राणायामनिरूपणम् ४० रेचकपूरककुम्भकाना स्वरूपं, क्रम , नामान्तराणि च	१०२-१०८ १०८ ११२ ११३-११७
१	अभिगमनक्रियाङ्गमङ्गलाचरणम् ।	१	४१ रेचकादीना मन्त्रा मात्राश्च । ४२ मात्राश्चानस्यावश्यकत्वं, मात्रालक्षणं च	११८ १२० १२१
२	भगवद्गृहगमनक्रम ।	२	४३ सगभार्गभरूपेण प्राणायामो द्विविधः, सगभस्य श्रैष्ठयं च	१२५
३	प्रासादाभावे गन्तव्यदेश ।	३	४४ मात्राभेदेन प्राणायामस्य पर परतर- परतमभेदेन त्रैविध्यं अन्यतमस्य कर्तव्यत्वम् ।	१२६-१३९
४	परिचारकलक्षणम् ।	४	४५ भूतशुद्धिः ।	१४०
५	गर्भगृहमार्जनस्य स्वेनेव कर्तव्यत्वम् ।	५	४६ शरीरदोषः, शरीरस्य शोधनाभावे कार्यान्तर्हत्वं शोधने धारणाद्यै विकल्प ।	१४१-१४३
६	वहिमर्जिनस्य अन्यकर्तव्यत्वम् ।	६	४७ शरीरशोधनार्थं अन्तस्थस्य भगवतो द्वादशान्तावस्थापनम् ।	१४३-१४५
७	ऊर्ध्वपुण्ड्रार्थमृत्तिकाया वणीभेदा, तत्फलं च ।	७	४८ भूतशुद्धिक्षेपे पृथिव्यादि भूताना स्वरूपं, तेषु कर्तव्यानि च ।	१४३
८	ऊर्ध्वपुण्ड्राकारभेदा ।	८	४९ भूतपञ्चरात्रियापितस्य जीवस्य समाधिना परमात्मानुभवः ।	१७९
९	ऊर्ध्वपुण्ड्रधारणे अडगुलिभेदा,, तत्फलं च नखनिषेध ।	९	५० हेषस्य शरीरस्य मन्त्राश्चिना दहनम् तत्प्रकारः प्रकारान्तरं च ।	१९२
१०	पुण्ड्रचतुर्पुर्यं देवताश्च ।	१०		
११	द्वादशपुण्ड्रपक्षे स्थानानि देवताश्च ।	१६-१९		
१२	ऊर्ध्वपुण्ड्राभावे कर्मनैफलयादि ।	२० २१		
१३	दर्भपवित्रस्य लक्षणं देवताश्च ।	२२		
१४	हस्तद्वयेऽपि पवित्रधारणम् ।	२३		
१५	अपवित्रस्य कर्मणं फलाभाव ।	२४-२६		
१६	आराधकस्य सुवेषत्वं अलङ्कार , मुखनासिकापिधानं च ।	२७ २९		
१७	भगवत्प्रवोधनप्रकारः ।	३०-३१		
१८	कवाटोद्धाटनं, मन्त्रश्च ।	३१		
१९	प्रासादाभावे मन्त्रेण तङ्गावनम् ।	३८-४४		
२०	भगवद्गृहे प्रवेशप्रकारः ।	४४ ४५		
२१	प्रासादस्य स्थूलसूक्ष्मरूपेण शुद्धिद्वयम् ।	४८-५२		
२२	बल्यावर्जयोमये ।	५०		
२३	स्वोपवेशप्रकारः ।	५३		
२४	तुर्यं, उपुस्ति, स्वप्न, जाग्रद् रूपासनचतुष्प्रयलक्षणम् ।	५६-५७		

इलोकसद्ध्या

५१	भस्ससात्कृतस्य शरीरस्य अमृतैषेन प्रावनम् ।	१९५
५२	भगवद्वाराधनोपयोगिशुद्धशरीर स्मृष्टिकम् ।	२०२
५३	शुद्धशरीरे स्वात्मनः प्रवेश ।	२१२
५४	अमृतेन शरीरसेचनम् ।	२१४
५५	छादशान्ताच्छरीरे भगवत् प्रवेशनम् ।	२१५
५६	शरीरस्य भगवन्मयत्वम् ।	२१६
५७	भूतशुद्ध्या इन्द्रियशुद्धरूपायत्नम् ।	२२१
५८	भूतशुद्धौ अनुकृत्य ।	२२८
५९	शरीरे मन्त्रादिन्यास ।	२३०

४ अध्यायः मन्त्रन्यासविधिः ।

इलोकसद्ध्या

१	न्यासमहिमा ।	१
२	करन्यासस्य आवश्यकत्वम् ।	५
३	न्यासतैविध्य, लक्षण च ।	६
४	करयोर्मन्त्रस्य व्यापकादिन्यासाना विवरणम् ।	७
५	न्यासे अङ्गलिविशेषा ।	१३
६	करयो अङ्ग आयुध, भूषण, शक्तीना गरुडमञ्चस्य च न्यास ।	१४
७	करयोर्भगवच्छक्तिविग्रहत्वम् ।	२०
८	शरीरे मन्त्रस्य व्यापकन्यास ।	२३
९	स्मृष्टिस्थितिसंहारमेदेन न्यासत्रैविध्यं ।	२५
१०	सहेतुकोऽङ्गन्यास ।	२१
११	शरीरे आयुधादीना न्यास ।	३८
१२	मन्त्राणा मुद्राविधि ।	४२
१३	देवतासामवनम् ।	४२
१४	विघ्ननिवारणाय शिखाया कुसुमधारणम् ।	४३

५ अध्यायः मानसयागः ।

१	मानसयागे पद्मासन ब्रह्माञ्जल्यादेविधि ।	१
२	इन्द्रियादीना प्रत्याहार ।	२-३
३	आराधकशरीरे भगवद्भिव्यक्तिस्थानम् ।	३-४
४	शरीर एव आधारशक्त्यादि पीठकर्त्त्वनम् ।	५

५ तत्त्व—

आधारशक्तिमारभ्य, उपर्युपरि कृमेकालाग्नि, अनन्त भूमि, क्षीराणीव, सटसादलपञ्च, धर्मादिकल्यन्तपोडश पाद, कालचक्र, अष्टदलपञ्च, चिद्रातुं, विमलादीना कल्पनम् ।	६१५
तत्त्वाधिग्रानकल्पनम् ।	१११८
तेषु भगवदनुप्रवेशादि ।	१८२२
आधारशक्त्यादीना प्रत्येकं स्वरूपम् ।	२३४८
पद्मशब्दस्य विमलादीना च निष्ठक्तिहृष्यम् ।	४६, ४९५२
आधारशक्त्यादीना प्रत्येकं व्यानम् ।	५४७४
आधारशक्त्यादीना प्रत्येकं विभवा ।	७४८३
विभवव्यानस्य आवश्यकत्वम् ।	८३
शज्जब्लास्तरूपम् ।	८३
सुषुप्तानाडीस्वरूपम् ।	८४८६
तन्मध्ये परमान्मात्रिपत्तिस्थानम् ।	८७
वाऽधमरीस्थानम् ।	८८
नादद्रव्यस्वरूपम् ।	८९
तदन्ते प्रकाशमानपरात्पर- वासुदेवस्वरूपम् ।	९०९२
तसाद्वृद्धयक्तिस्थानम् ।	९३-९८
आनन्दमयस्य भगवतो योग्यान रक्षनम् ।	९९ १०१
तस्य भावनया प्रत्यक्षीकरणम् ।	१०२ १०६
पृथिव्यादिनिष्ठस्थैर्यादिगुणानामपि भावनया भगवति प्रत्यक्षीकरणम् ।	१०६ ११४
मन्त्रसामर्थ्यानभावनया आराधने भगवत्, शिप्रसाजिध्यम् ।	११४ ११५
मन्त्रशरीरे छादशक्त्यादीना न्यास, अच्चेन च ।	११५ १२०
मानसपूजाया द्रव्यकर्त्त्वनम् ।	१२१-१२४
मानसपूजाक्रम ।	१२४ १२५
मन्त्रशरीरे अङ्ग, लाज्जन, भूषण, शक्तीना न्यास, पूजा च ।	१२५ १२७
लययागस्वरूपम् ।	१२८
भोगयागस्वरूपम् ।	१३०
अधिकारयागस्वरूपम् ।	१३१

इलोकसहस्र्या			
३१ लय पोगदोरेव भगवत्सविधावनुष्टुगेत्वम् ।	१३२	१९ धूपशिखोत्थापनप्रयोजनम् ।	५९
३२ सङ्ग्रहेण मानसयाग ।	१३३-१३५	२० घण्टास्वरूपम् ।	६१
३३ विस्तरेण मानसपूजा	१३६ १४२	२१ तस्या छाडाशारत्वं पोडशारत्वमेदेन बर्णनामनुचिन्तनम् ।	६२
३४ विशेषयज्ञम् ।	१४३ १४९	२२ बर्णना पश्यन्ती मध्यमा वैखर्याख्य- रूपत्वम् ।	६३
३५ मानसहोमविधि ।	१५०-१६०	२३ घण्टाया वर्णस्थानानि ।	६४
३६ मानसयागस्य भगवति समर्णम् ।	१६० १६४	२४ घण्टाया पाइगुण्यान्तर्गत शक्तिजो- रूपत्वम् ।	६५
३७ मानसयागमात्रनिष्ठ्य मन्त्रोपसंहारः ।	१६५ १६७	२५ घण्टावयवाधिष्ठानदेवता ।	६६
३८ वाह्यागनिष्ठ्य मन्त्रोपसंहारनिषेध ।	१६८ १६९	२६ तत्र सरस्वत्या अधिष्ठान, वर्णन च ।	६७
३९ मानसयागमात्रनिष्ठ्य आधार- शक्त्यादीनामुपसंहार ।	१७०-१७०	२७ घण्टाश्रितदेवताऽयानफलम् ।	६८
४० मानसयागमहिमा, फल च ।	१७६	२८ बर्णना परस्तरूपम् ।	६९
६ अध्यायः वहिर्याः ।		२९ शुरुमुखप्रातमन्त्रस्य प्रतिमा, जिह्वाप्र हृदय, वृद्धमशेखा घण्टाशब्द- रूप पञ्चस्थानगतत्वम् ।	७०
१ वहिर्यागजनितभावनाया. दुर्वासानानिवारकत्वं प्राप्ति साधनत्वं च ।	४	३० मन्त्रस्य हृदय वृद्धमशेखा घण्टासु ज्योतिर्मन्त्रमा, वैखरीस्तपेणावस्थानम् ।	७१
२ निरीक्षणात्यशुद्धि ।	८	३१ पताशव्यानपूर्वमर्चिताया घण्टाया एव आराधनोप योगित्वम् ।	७२
३ दहनायायनाभ्या द्रव्यशुद्धि ।	११	३२ घण्टायाः प्रयोजनं मन्त्र स्वरूपं च ।	७३ ००
४ प्रकारान्तरेण दहनायायने ।	१७	३३ मन्त्रशब्दनिरुक्ति ।	१००
५ प्रकारान्तरेण शुद्धि ।	१७	३४ घण्टाया मन्त्रमातृत्वं सरस्वती रूपत्वं, अत एवास्या प्रथम चालनीयत्वं च ।	१०१-१०४
६ द्रव्यसादनक्रमः ।	१९	३५ घण्टाचालनकाला ।	"
७ भद्रासनशोधकद्रव्याणि प्रकारश्च ।	२१	३६ धूपदानस्य मुख्यकाल ।	१०९-११०
८ विष्वस्य भद्रासनारोपणं, माल्याद्यपाकरणं अङ्गपूजाक्रमश्च ।	२३	३७ अनुकल्पश्च ।	११० १२१
९ चित्रविष्वशुद्धि ।	३१	३८ स्वदेहविन्यस्ताना मन्त्राणां अर्चनम् ।	१२१
१० भद्रासनन्यासस्य कालविकल्प ।	३२	३९ भगवदर्थगन्धपूष्पाणा स्वो पयोगे दोषः ।	१२२ १२४
११ स्वप्राचीवशेन पात्रकर्त्तव्य देवप्राचीवशेन च ।	३५	४० द्वारप्राकारविमानादिदेवताना मर्चनम् ।	१२४-१२६
१२ प्रथानाप्रथानात्ये, पाद्याचमनीय स्वानीयाना द्रव्याणि ।	४१	४१ चतुर्द्वारादिदेवतार्चनम् ।	१२६ १२७
१३ पात्रकल्पने विकल्प, दहनादिशुद्धिश्च ।	५०	४२ परिवारदेवतार्चनस्य अन्यैः कर्तव्यत्वं अनर्चने दोष, साधकाभावे स्वैर्वनव	
१४ सर्वेषांसेव भोगाना शुद्धिचयम्	५०		
१५ प्रोक्षणरूप विशेषशुद्धि ।	५१		
१६ पादाणामभिमन्त्रणं, अभ्यर्चन अव्यर्चित- धूपदानं च ।	५३		
१७ धूपपात्रपूजाक्रमः ।	५५		
१८ धूपपात्रे भावनाक्रमः ।	५७		

	इलोकसङ्ख्या	६४ अनेकमूर्तियजनपक्षे आवाहनादिक्रमः ।	२३८-२४०	
४३	द्वारायागानन्तर विघ्ननिरासार्थ अस्त्रमन्त्राभिमन्त्रितस्य सुदर्शनत्वेन भावितस्य पुष्पस्य गर्भगेहान्तं प्रक्षेपः ।	१२८ १३३ १३३-१४०	६५ मर्त्यप्रतिष्ठितस्यापि व्रववेरभ्य आवाहन निषेधः ।	२४०-२४२
४४	स्वासनस्य प्रोक्षणं , तत्र उपवेशः ; यागारमभश्च ।	१४०-१४२	६६ गृहाचार्चिषयः ।	२४२ ४५
४५	निरीक्षणात्य संस्कारस्य इदानी वा कर्तव्यत्वं ।	१४२	६७ भोगयागक्रम ।	"
४६	भद्रासनस्य प्रोक्षणं पाणि कूचिभ्या मार्जनं समन्वकमर्चनं च ।	१४३ १४५ १४७	६८ लयभोगयागविधिः ।	२४६ ५०
४७	योगपीठ शब्दार्थः ।	१४८ १६४	६९ भोगयागे अङ्गोपाङ्ग आयुध भूषण शक्ति वाहनाना स्थानसाधारणा	
४८	योगपीठे आधारशक्त्यादीना स्थानादि , अच्चनंच	१६४ १६५ १६८	७० साधारण ध्यानानि देवताश्च ।	२४५ २७८
४९	स्थिरपीठविषयः तत्र सदासन्निरोधे युक्तिः ।	१६४ १६५ १६६	७१ पीठस्य अष्टदलपद्मत्वे विशेष ।	२८१
५०	चलपीठे सच्चिरोधस्तात्कालिकः ।	१६६	७० अदृष्टपृष्ठभागस्यार्थं चितस्य अङ्गोपाङ्ग न्यासे विशेष ।	२९२ २९५
५१	योगपीठे देवप्राच्या दिगादिकल्पनम् ।	१६७	७२ पार्श्वस्थ्रीपुष्टयो गृह्यकू पीठकल्पनम् ।	२९५
५२	चलविम्बसहितस्थिरपीठ स्यापि चलपीठत्वम् ।	१६९	७३ आदृतस्य भगवतो भोगाचर्चनक्रम	२९७
५३	स्थिरविम्बसहितचलपीठस्य स्थिरपिठत्वम्	१७०	७४ ताम्बूलस्वरूपम्	३०१
५४	पीठोपपीठ , शयनपीठ , यानारूढ़ , लक्ष्म्यादिपीठ , मण्डलपीठाना विषयः ।	१७१-१८०	७५ आत्मनिवेदनम्	"
५५	गुरुपङ्क्त्यच्चनक्रमः ।	१७८	७६ स्नानासनोपचाराः	३०२ ३२६
५६	मण्डले तदर्चनेमेदः ।	१७९	७७ स्नानानन्तरनीराजनक्रमः	३२७
५७	आदिगुरुणा नामानि तेषा ध्यानं च ।	१८२ १९२	७८ वस्त्रसमर्पणक्रम	३३०
५८	तेभ्य आरघ्नानुज्ञाप्रार्थना ।	१९२	७९ केशशोषणप्रकारः	३३२
५९	आवाहनार्थं ध्येयस्य भगवतो वर्णनम् ।	१९४ २२७	८० चिद्रादिविम्बे स्नपनक्रमः ।	३३३
६०	आवहनक्रमः ।	२२८ २९	८१ भद्रासनशोधनक्रमः	३३८
६१	कर्मचार्चादिषु मूलबेरादा वाहनम् ।	२३०-२३२	८२ पुनः पात्रसादनम्	३४०
६२	पीठकुभादिषु आवाहने विशेषः ।	२३२ २३४	८३ अलङ्कारासनोपचारा	३४२
६३	सात्रि सन्नियोधसामु ख्यादिकरणम् ।	२३५-२३८	८४ मात्रादानप्रकारः प्रयोजनं च ।	३४७
		९१ गर्भगेहादन्यत्र स्थिताना उत्सवादि विम्बाना निवेदनकालः ।	३४८	
		९२ भगवत्समीपे प्रदक्षिणक्रमः , पाद- प्रदक्षिण निषेधश्च ।	३७१-३७२	
		९३ तदानी पुष्पाञ्जल्यादिविधिः ।	३७२	
		९४ अलङ्कारासनान्ते नीराजनम् ।	३७४	

स्लोकसंख्या		
१५ भोज्यासनम् ।	३७४	१३ उल्लिखिताना शुद्धि , तद्व्यक्तीकरणम् । ३२
१६ हविर्विवेदनाङ्गमधुपर्के , तत्र द्रव्ये चिकित्पये ।	३७५	१४ शीघ्रगच्छत्तेतुद्रव्याणि कुण्डरक्षा, अक्षवाटकत्वं तत्र अर्चन च । ३३-३६
१७ मदुपर्केतरं कार्याणे ।	३७६	१५ कुण्डे लक्ष्म्याराधनाय आसनकत्पने पक्षद्वयम् । ३७
१८ भक्ष्यादिनैवेद्यक्रम ।	३७०-३८१	१६ समन्वयक नारायणशक्तेराराधनम् । ३०
१९ भक्ष्यादीना संस्कारा ।	३८५	१७ अस्मे वाद्यासम्भार , तत तेऽनोषुणस्या वाहनम् । ४४
२० निवेदनक्रम ।	३८६-३९२	१८ अस्मे प्रणयनम् । ४१
२०१ तर्पणद्रव्याणि ।	३९३	१९ परिस्तागविधि पक्षद्वयात्मक । ५२
२०२ हस्तशोधनद्रव्याणि ।	३९४	२० द्रव्यं नाडनहम् । तत्र द्रव्याणि प्रोक्षण च । ५७
२०३ मातादानम् ।	३९६	२१ निर्मनान्तरकुण्डेषु अष्टविधप्रकृत्यर्चन मन्त्रोद्घार , तदाधेष्ठातारो वासुदेवा दयश्च चतुर्मेखलाविपयश्च । ६३
२०४ ताम्बूलदानं तद्वद्रव्याणि च ।	३९७	२२ परिविद्यास । ६८
२०५ मुद्रानन्धक्रम ।	४००	२३ परिधिपु विष्णुस्यासपूर्वक लोक- पालाच्चनम् । ६९
२०६ अभसूदादिना जपयत् ।	४०३	२४ वेदोदयामनिर्णिकम् , तत्प्राप्तं च । ७१
२०७ अक्षसूत्रप्रति ऊ ।	४०४	२५ सञ्चुवयो संस्कार । ७३
२०८ विज्ञापनप्रकार ।	४०७	२६ तयोरधिवेवा , तेषां मन्त्रोद्घार , पूजनं च । ७६
२०९ अनन्तरकर्तव्यानि ।	४०१-४१४	२७ प्रणीताप्रगयनक्रम । ८८
२१० यजनान्तप्रणाम ।	४१५	२८ आऽवस्य प्रोअणादि पश्चदश संस्कारा । ८९
२११ सम्प्रदानविधि ।	४१७	२९ संस्कृतस्याग्नेराज्येन प्रोक्षणम् । १०४
२१२ उत्तराध्यायपीठिका ।	४१९	३० अस्मेर्भीधानादिसंस्कारा तत्र द्रव्याणि मन्त्राश्च ।
७ अध्यायः अग्निसन्तर्पणादि ।		
१ अग्नयगारप्रवेश ।	१	गर्भाधान, पुंसवन, सीमन्त, जातकर्म, नामकरण, अव्यप्राशन, चौल, उपनयन, वेदवत्, गोदान, समावर्तन विवाहा । १०५
२ कुण्डहवनस्य आवश्यकत्वम् ।	२	३१ अस्मे सप्तजिह्वास्थानानि । ११८
३ ज्वालाकुण्डयोः परापरप्रकृतिव्यम् ।	३	३२ तज्जामानि, तासा वर्णा, मन्त्रदैविध्य, नामान्तरं च । १२४
४ कुण्डलक्षणम् ।	५-८	३३ जिह्वादिज्ञानस्यावश्यकत्वम् । १२७
५ परिमाणभेदेन लयोदशविधत्वं कुण्डस्य ।	९	३४ पूर्व आवाहिताया लक्ष्म्या उपसंहारक्रम । „
६ कुण्डलक्षणस्य अनुकल्प अनुकल्पानु- कल्पश्च ।	१०	३५ अग्न्यभ्यर्चनं, तत्र अनुकल्पः अनुकल्पानुकल्प । १२९
७ कुण्डस्य परिमाणान्तरम् ।	„	३६ पूर्णाङ्गुतिक्रम । १३२ (२१२)
८ मानभेदेन कुण्डभेद ।	१२	३७ मुद्रादर्शनपूर्वकं पुनरभ्यर्चनं, अस्मेर्भगवदात्मकत्वस्मरणं च । १३३-१३९
९ कुण्डाभावेऽपि चुल्यवादिषु होमस्य कर्तव्यत्वम् ।	१५	
१० होमसङ्घथाभेदेन कुण्डपरिमाणव्यवस्था ।	„	
११ कुण्डसंस्कारः , कुण्डारम्भकाले संस्कारा करणेऽपि परिनिष्पत्ते कुण्डे तस्य कर्तव्यत्वम् ।	१८	
१२ उल्लेखनक्रम , पक्षान्तरश्च ।	२४	

इलोकसंख्या

३८	ज्यालाधारे भगवदासनार्चन करपनं, तत्र भगवतो ध्यानार्चनादि ।	१३६-१४०
३९	इधमहोमाघारहोमौ ।	१४१-१५०
४०	आज्यभाग ।	१५१
४१	अश्वेलोचनद्वयमूर्धमुखकल्पनं ।	१५२
४२	समित्सतकहोम ।	१५३
४३	अश्वसमिधि विशेषः ।	१५४
४४	अवदानकम ।	१५५
४५	परिवारविषये होमसङ्ख्या ।	१५६
४६	स्थिष्टकृद्ग्रोम ।	१५७
४७	काम्येषु द्रव्यविशेष ।	१५८
४८	तत्र अत्येकाक्षेत्रविभाग ।	१५९
४९	द्रव्यभेदेन फलभेद ।	१६०
५०	होमद्रव्याणा परिमाणम् ।	१६१
५१	अर्थसिद्धये अश्वे, वर्णं गन्धं शब्दं आकृति शिखादीना ज्ञातव्यत्वम् ।	१६२
५२	अश्वे, वर्णं गन्धं शब्दं आकृतिभेदेन फलभेद ।	१६३
५३	अप्निशिखाया, प्रादक्षिण्यादिना फलभेद ।	१६४
५४	कर्मभेदेन मन्त्राणा नम स्वाहादि- ज्ञातिभेद ।	१६५
५५	पूर्णाहुति ।	(१३२) २१२
५६	पूर्णाहुतिस्तुति ।	२२०
५७	अनेकप्रयोगाणा पूर्णाहुत्या एकत्वम् ।	२२२
५८	पूर्णाहुत्यनन्तर मार्चन मुद्रावन्धनम् ।	२२३
५९	हृदयाद्वज्ञहोमाना सङ्ख्या	२२४
६०	हृष्टान्तप्रदर्शनपूर्वं उपसहारकम् ।	२२५
६१	सिद्धिलिङ्गप्रदर्शनम् ।	२३२
६२	पीठावरणादिदेवाना हवनपूर्णाहुती ।	२३४
६३	विष्वकर्मेनस्य तर्णणं पूर्णाहुतिविसर्जनानि ।	२३७
६४	पुनरप्यश्रीपूजा, स्वरक्षा अश्वेविसर्जनादिकम् ।	२३९, २४२
६५	सुकृत्युवयोः संस्कार ।	२४४
६६	छित्रीयप्रणीताविसर्जनम् ।	२४७
६७	गर्भगेहे होमसमर्पणम् ।	२४९
६८	समर्पण मन्त्र ।	२५०
६९	तत्र भावनाक्रमः ।	२५२
७०	एतदुपदेशार्हान्वर्ष ।	२५४

अथपितृकार्यम् ।

७१	पितृसविभागस्य पौप्फरे विशेषेणोक्तत्वत्वे पि	२५६
	सात्वतोक्तस्यैवात् उपजीवितत्वम् ।	२५७
७२	भगवत्पुरुत, क्रियमाणस्यैव तस्योक्तमत्वं नित्यत्वं च ।	२५८-२५९
७३	भोक्तृलक्षणम् ।	२६०
७४	कर्तृकृत्यानि ।	२६१
७५	भोक्तृणामुपवेशनक्रम ।	२६२
७६	अन्तर्वेद्या दानं अन्तर्वेदीलक्षणं च ।	२६३-२६४
७७	अन्तर्वेद्या दत्तस्य मङ्गलत्वम् ।	२७१
७८	उपविष्ट्या आसनदानम् ।	"
७९	दर्भस्तुति ।	२७२
८०	आत्मशानहीनाना दर्भस्यावश्यकत्वं, ज्ञानिनामावश्यकत्वाभावश्च ।	२७५
८१	सहेतुक दर्भस्य दक्षिणाग्रत्वम् ।	२७७
८२	दर्भमूले देवाना तद्वे पितृणा च स्थितिः उत्तरभागस्य अमृताश्रयत्वं च ।	२८०
८३	अत एव पितृणा सव्यतो दानम् ।	२८१
८४	भगवदुद्देशेन क्रियमाणस्य पितृकर्मणो- ऽक्षयत्वं, तदुद्देशेन कर्तारो दुर्लभा ।	२८५
८५	पितृकर्मक्रम ।	२८६
८६	ज्ञानविशेषस्यावश्यकत्वम् ।	२८९
८७	पित्रादीना ज्ञातव्य रूपम् ।	२९४
८८	पिण्डद्रव्यशुद्धि ।	२९६
८९	होमपिण्डद्रव्याणां संस्कृताग्नि- निर्वर्त्यत्वम् ।	२९८
९०	पिण्डन्यासक्रम ।	२९९
९१	पिण्डदेवतार्चनम् ।	३०४
९२	पिण्डनमस्कारमन्त्रः ।	३०९
९३	भगवत्सवित्रौ पितृणा स्तुति ।	३११
९४	उपविष्ट्रे ब्राह्मणे पितृणा प्राणसचार ।	३१५
९५	शक्तौ सत्या पार्वण श्राद्धविधि ।	३२२
९६	भगवत्प्रीणनक्रम, तत्प्रार्थना ।	३५३
९७	पितृणा प्रस्थापनम् ।	३५८
९८	स्थलसङ्कोचे पार्वणश्राद्धस्य अन्यत्र विधिः ।	३६१
९९	भगवद्वेष्टी अन्येषां भोजननिषेधः ।	३६४
१००	एतादशश्राद्धस्य आद्वयविषयत्वम् ।	३६५

श्लोकसंख्या			
१०१ अनाद्यविषय., तस्य मन्त्रबलादक्ष- यत्वम् ।		१२८ अष्टाङ्गयजनस्य केषुचित् कालेषु सङ्कोचः । ४३१	
१०२ प्राङ्गणादिस्थ विभवादि मूर्त्यचेनम् ।	३६८	१२९ तिकालार्चने एकस्याष्टाङ्गत्वं, इतरयो षड्हत्वं च ।	४३४
१०३ आश्रयालयेषु केषाचित् कर्मणा निषेध., केषाचित् कर्तव्यत्वं च ।	३७२	१३० स्वाध्यायः ।	४३५
१०४ प्रतिष्ठिताप्रतिष्ठित परिवारादिविषय ।	३७५	१३१ योग ।	४३८
१०५ वल्यर्थं नित्योत्सव., तत्फलं च ।	३८०	१३२ यमनियमौ, आसनलक्षणानि ।	४३९
१०६ स्वयंव्यक्तादिके साधक वरण, नित्योत्सवकमश्च ।	३८७	१३३ प्राणायाम, प्रत्याहार, धारणा, ध्यान, समाधिश्च ।	४४६
१०७ वलिदानस्थान प्रकारश्च ।	३८८	१३४ योगत्रैविध्यम् ।	४५२
१०८ वलिविभवस्य यानालङ्कारादि ।	३९०	१३५ योगासनानि ।	४५७
१०९ उत्सवे परिच्छादादिकम् ।	३९२	१३६ अष्टाङ्गयोगविशदीकरणम् ।	४५८
११० वलिदानार्थमण्डलस्य प्रमाणादि ।	३९४	१३७ सामान्यविशिष्टमेदेन योगमेद ।	४६३
१११ महापीठे विष्णुभूत विषय ।	३९६	१३८ ततोषि शीघ्रसिद्धिरागे योग, योगोत्थफलसम्प्लक्ष्या, भगवति समर्पणम् ।	५०७
११२ अनन्तरकर्तव्यानि ।	३९७	१३९ सकामनिकाम सेदेन समर्पितस्य कर्मज. सन्यास सञ्चयप्रकार ।	५०४
११३ नियतोत्सव. फलम् ।	४०३	१४० नित्यप्रतिष्ठित विश्व विना अन्यरिस्ताना विसर्जनक्रम ।	५०७
११४ वलिविभ्या सच्चिदानादौ कर्तव्यम् ।	४०४	१४१ कर्माचार्दियु आधाहन विसर्जनक्रम ।	५१३
११५ अध्यायुपसहारपूर्वस्तीर्थादिस्वीकार ।	४०५	१४२ नैमित्तिकादिक्रममु तेषा विसर्जनप्रकार ।	५१६
११६ भगवद्विनियुक्तपुष्पादि धारणे इष्टानियुप्राप्ति परिहारौ ।	४०६	१४३ अध्यादिपात्रस्यमन्त्रविसर्जनम् ।	५१८
११७ अनुयागप्रार्थना ।	४०९	१४४ विष्वक्सेनाय समर्पणम् ।	"
११८ भोजनार्हस्थानं, दीपारोपणं, मण्डलकरणं, फलकास्थापनं, पादप्रक्षालनं, आचमनं, उपवेशनं, गृहदेवनिवेदनं प्रोक्षणं, चातुरात्म्यभाव- प्रयोजनं तत् प्रकारा ।		१४५ न्यासद्वयोपसहार ।	५२०
११९ प्रकारान्ताराणि च ।	४१०	१४६ अध्यादीनामुपसहारपूर्व स्तरादीनामम्भसि निक्षेप ।	५२०
१२० आपोशनं प्रयोजनम् ।	४१९	१४७ निवेदिताना चिरकाल भगवत्पुरतो निधान निषेध ।	५२१
१२१ प्राणाहृति, अनयोर्मन्त्रौ च ।	"	१४८ कवाटवन्धन, रक्षाविधान, स्वाप पुन. प्रातस्तथानादीनि ।	५२२
१२२ प्राणाहृतौ सद्भूयाविकल्प ।	४२३	१४९ एव रीत्या आराधकस्य फलम् ।	५२४
१२३ भोजनमन्त्र ।	४२४		
१२४ उत्तरापोशनस्य भगवत्पादोदकेन कर्तव्यत्वम् ।	"	८ अध्यायः गरुडविभक्तसेनादिपरियार्थं विधानम् ।	
भगवत्पादोदकमहिमा ।	४२५	१ गरुडाचेनविपयप्रश्नोक्तरम् ।	२
१२५ आपोशनं प्रयोजनं च ।	४२६	२ गरुडस्वरूपशोधनम् ।	३
१२६ आचमन, तत्सङ्ख्याया विकल्पश्च ।	४२८	३ गरुडस्य प्रानादस्थानदेशौ ।	६
१२७ अष्टाङ्गनमस्कारप्रफार, तद्वानि च ।	४२९	४ गरुडप्रासादलक्षणम् ।	७

	इलोकसद्ग्रह्या	३१	कर्मारम्भेषु विष्वक्सेनाचैनस्यावश्यकत्वम् । ५३
५	प्रासादे तस्य स्थानम् ।	८	अग्रतिष्ठितस्य सङ्ग्रहेण अर्चनविधि ।
६	तद्वैषापादानडव्यं अच्चनकालविधातं च ।	९	विष्वक्सेनवेदितस्य त्याग । ९१
७	तन्मन्त्र तदङ्गानि ।	१०	विष्वक्सेन प्रतिशादिमन्त्र ।
८	तस्यैव विष्वहरमन्त्रं तन्मन्त्रमाहात्यम् ।	१३	अङ्गमन्त्राश्रौ । ९३
९	भगवन्मूलमूर्त्युत्सारेण गहृतस्य स्थित्यादि भेद ।	१५	तत्प्रतिष्ठास्थानविभान परिमाणाना मुख्यानुकरणौ । ९९
१०	अध्यायान्तरोक्तगहृतलक्षण स्थलानि ।	१७	अग्रतिष्ठितस्य स्थाने विशेष । १०२
११	आराधनाङ्गम्भानादि ।	१८	विष्वक्सेनस्य द्रव्यं, स्थिति, मुजादि । १०९
१२	तदाराधनस्थानम् ।	२१	तस्य शान्तत्वे द्विभुजत्वं, उग्रत्वे चतुर्भुजत्वम् । १११
१३	तदाराधनाय अगादि ।	२३	तद्वैषापालादि । १३४
१४	पात्रकल्पनप्रकार ।	२४	पुन प्रकारान्तरेण स्थानानि । १३५
१५	द्वारदेवार्चनम् ।	२६	तदाराधनक्रम फल, मानसयागाद्य । १३७
१६	पीठकल्पन, सकलीकरणं, तच्छक्ति लाञ्छनानि भूयणानि च ।	२७ ३२	तद्वैषापालौ वल्पत्रलौ । १४२
१७	लश्याग ।	३३	पीठकल्पने विशेष । १४३
१८	भोगयागे अङ्गाना लाञ्छनाना, नूपणाना, शक्ते, व्यूहाना च स्थानानि ।	३४	तद्वैषापालिकरूपमन्त्रौ । १५०
१९	पञ्चवृत्तिप्राणाधिदैवतरूपगहृतव्यूहे सत्य सुपुर्णं गहृत लाक्ष्यं विष्वग्नश्वराणा ध्यानानि ।	३५	गजाननादि तत्परिवाराणा स्थानध्यान साधारणाकारमन्त्रा । १५१
२०	सुयणादिचतुर्णा साधारणाकार पञ्चमस्य विशेष ।	४१	क्षिप्रकर्मसिद्धै तदाराधनस्य कर्तव्यत्वम् । १६६
२१	तेगामेद पक्षारान्तरेण सावारणा- साधारणाकारौ ।	४८	तप्रिवेदितस्य दाढ्मोक्तृणा प्रत्यवाय । "
२२	जाग्रह्यवृहस्य गहृत, सुषुप्त्यादिव्यूह वासुदेवादीना क्रमेण सत्यसुपुर्णं गहृतताक्ष्या ।	५२	प्रतिष्ठित गणितार्चनम् । १७४
२३	सूर्यन्तराणा विमवाना य पक्षान्तरम् ।	५३	उक्तमयकलक्षणम् । १७७
२४	कुमुदादीनामर्चन, तदनुयायिना पूजास्थानानि ।	५४	भक्तविभ्यलक्षणं परतन्त्रे तत्स्थान- प्रतिष्ठा अर्चनानि । १९४
२५	तेषा मुख्यामुख्याधमक्रमेण पूजाविकल्प ।	५१	साङ्गस्य भक्तमन्त्रस्य उडार । १९९
२६	गहृतनिवेदितविनियोगक्रम ।	५२	स्वतन्त्रालये भक्तविभ्यं स्थानादि । २०४
२७	तदिशेषार्चनकाल ।	५४	भक्तानामावाहनस्यानं तदाराधनक्रम । २०९
२८	विष्वक्सेनस्य आराधनप्रयोजनं, काल द्रव्यक्रम स्वरूपाणि ।	५८	वैशेषिकाचिनविशेषं परतन्त्रे । २११
२९	तस्य डिजदेवास्यवोपपादनम् ।	६०	९ अध्यायः द्वादशकालार्चनादि कालप्रिभाग ।
३०	एतादृश ब्रान्तर्गुर्वं विष्वमन्त्रम् ।	६१	१ कालत्रयपूजा ।
		६२	२ ततोऽपि न्यूनकालपूजानिषेधः ।
		६३	३ कालत्रयपूजाया, प्राधान्य अधिकस्य ऐच्छिकत्वम् ।
		६५	४ द्वादशकालाराधनस्य परमावधित्वम् । ३
		७८	५ त्रिकालपूजासु प्राभातिकस्य ऐष्टव्यम् । ४

	रुपोऽस्त्राद्यग्नि	२७ निथिनक्षत्रनिमित्तक कर्मणा काल..		
६	प्राभातिके करन्यासादीनामावश्यकत्वं, अन्यद्व ऐच्छिकत्वम् ।	४५	२८ तद्विवरणं च ।	९९
७	स्त्रपनवलिदानयो फालबयेऽयावश्यकत्वम् । ६		२८ अभावास्याया विशेष ।	१०१
८	कालचतुष्टये पीडार्चनम् ।	६-७	२९ सद्ग्रान्तिपुण्यकाल ।	१०२
९	न्यासस्य पञ्चकालकर्तव्यत्वं, होमस्य पटकलकर्तव्यत्वं, षडभ्योऽधिकफालेषु अलङ्कारासनादि जपान्तविधि ।	७	३० लग्नमुहूर्तनिमित्तक रूपमु कर्तव्यक्रम ।	१०६
१०	उक्तातिरिक्तप्रकारान्तिषेध ।	"	३१ नैमित्तिकाना तत्कालरूपत्वत्वम् ।	१०८
११	नित्यनेमित्तिककर्मणा मुख्यकर्त्त्वे अचेनक्रम ।	९	३२ महोत्सवे कालरयानतिक्रमणीयत्वम् ।	११०
१२	यागेवन्तरितविषय ।	१०	३३ तीर्थयात्राकाल मानुषादिषु ।	१११
१३	उपकालेषु तुकलय ।	११	३४ पवित्रारोहकाल ।	११४
१४	द्वादशकालेषु नाडिका दिभाग ।	१२	३५ उपरागे कर्तव्यम् ।	११६
१५	षष्ठकादशप्रथमि क्रमणो त्यूनस्थाराधनस्य नाडिकाक्रम ।	१३	३६ उक्तस्य नैमित्तिकान्तरे अतिवेश ।	१२०
१६	आवरणवा हुत्ये, यागविस्तारे भूर्तिपुत्रत्वे वा कार्यस्य ऊट, तद्विवरण च ।	१४	३७ काम्यकर्त्त्वकाल ।	१२१
१७	मनुष्यनिर्मितस्थाने एवं कालातिभागस्य फलं तदतिक्रमे दोषश्च ।	१५	३८ प्रायश्चित्तकर्त्त्वम् ।	१२३
१८	स्वयंव्यक्तिव्यक्त्वसंदायेषु एतादशाहाल- नियमस्य राज्यक्षेत्रादिना ऋक्षिदिति क्रमेषि दोषाभाव ।	४३	३९ स्वयंव्यहाराद्युपु कर्तव्यत्वम् ।	१२५
१९	मानुषस्थलेषि कुत्रचन दोषाभाव ।	४४	४० स्वापायुत्सवकाल ।	१२९
२०	व्यामिश्रयाजिकत्विते स्थले दोष, स्यादेव । ५१		४१ दिव्यशाङ्केषु व्याप्रजमन्त्रेण अनन्याधि- कारिणा कलितस्थाने कालातिक्रम-	
२१	अनन्यशरणकत्विते स्थाने तु पूजारम्भस्य परमावधिकाल ।, अतिक्रमे कर्त्रादिव्यस्य दोषः ।	५४	दोषाभाव नियमश्च दिव्यस्थानवत् ।	१३१
२२	सच्छूद्र, सदैश्य, सदागमन क्षत्रिय, पञ्चकालपरायणब्राह्मण, ऋषि सिद्ध देव निमित्तेषु स्थानेषु इत्याप्रारम्भकालस्य परमावधि , तदतिक्रमे दोषविशेषाद्य । ५८		४२ एतेषा छिन्नीयमादित्यने स्थाने सैद्धवनियमः १३२	
२३	स्वर्यव्यक्ते पूजारम्भकालस्य परमावधि ।	५७	४३ एनेषु अन्यतमकत्विते स्थले ने आपस्यानवद् ।	१३३
२४	मानुषे सर्वधा कालस्य अनतिक्रमणीयत्वम् । ५२		४४ तत्त्वस्थानेषु सुख्यानुकलयकालातिक्रमे अनन्तरकाले शान्तिपूर्वे कर्तव्यत्वम् । "	
२५	आर्यादित्रये विशेष तस्य विवरणं च ।	५३	४५ एकस्मिन्समये नित्य नैमित्तिकयोः प्राप्तौ कर्तव्यक्रमः ।	१३६
२६	स्वयंव्यक्ते विशेषान्तरम् ।	५७	४६ नित्यानित्य नैमित्तिकयोः षष्ठकाल- प्राप्तौ तम् ।	१३७
			४७ काम्यनेमित्तिकयो ऋमः ।	१३८
			४८ नित्यानित्य नैमित्तिकाम्यप्रायश्चित्ताना युगपत्राप्तौ ।	१३९
			४९ नैमित्तिकादै. विभवेन विस्तारे क्रमः ।	१४०
			५० देशिक परिचारक विम्बाना वहुत्वे संवेषामेकदा कर्तव्यत्वं अन्यथा दोषश्च तत्र कारणकथनम् ।	१४२
			५१ तत्रापि कालातिपत्तौ पूर्ववृष्टे एवेति ।	
			५२ स्वयंव्यक्तादि भेदेन देशिक वहुत्वस्य वक्ष्यशाणत्वम् ।	१४४
			५३ मूर्ति भेदेन देशिक वहुत्वं कथन प्रतिष्ठा । "	

	लोकसङ्ख्या			
५४	परात्परपरम् योऽदेशिकसाधक संख्या ।	१४५	८१	वहि सन्तप्णाख्यं षष्ठाङ्गम् ।
५५	व्यूहमूल्यन्तरे विभवे च तयोः सङ्ख्याविकल्प ।	१४६	८२	पितृयागाख्यं सप्तमाङ्गम् ।
५६	स्वतन्त्र विभवे साधक सङ्ख्या	१४७	८३	प्राणाग्निहवनाख्यं अष्टमाङ्गम् ।
५७	स्वतन्त्र दशावतारविषये आराधक सङ्ख्या ।	१४८	८४	फलकथनपूर्वक प्रश्नस्य उत्तरनिगमनम् ।
५८	केवल आचार्यमालकल्पनस्य अन्यत्र वा एतत्कल्पनस्यानर्थकर्त्त्वं निषेधश्च ।	१४९	८५	८५ एतादृश यागे फलाभिसन्धिवारणम् ।
५९	परात्परादिषु दशसङ्ख्याया निषेध ।	१५०	८६	८६ फलकथनपूर्वक उत्तरोपसंहार ।
६०	परिचारकसङ्ख्याया वृथ्यमाणत्वम् ।	१५१		
६१	स्वार्थाविरोधेन परार्थाद्यकृतयोः काल विभागमुक्ता तयोरेव स्वार्थकायौ कालभेदकथनप्रतिज्ञा ।	१५२	१	॥ दशमाध्याय विषयाः ॥
६२	पञ्चकालविवरणम् ।	१५५	१	१ विमानावयवानां, विमानवयवस्थाना,
६३	वृक्ष्यमाणार्थस्य साम्प्रदायिकत्वम् । कालभेदेन सार्थमन्त्रसिद्धान्तादीना स्वरूपप्रश्न ।	१५६	२	लोकसप्तकव्यासिस्थानानि ।
६४	अखण्डस्यापि कालस्य स्वव्यापारेण भिन्नत्वं भानोक्ति ।	१५८	३	३ अध्वर्षट्कव्यासिस्थानानि ।
६५	अहोरातस्यैव वैषम्येन पञ्चधा विभजनोक्ति ।	१५९	४	४ पञ्चविशनि तत्वाना स्थानानि ।
६६	पञ्चकालकृत्याना सप्रहेण पौष्टरीया कथनम् ।	१६०	५	५ आधारशिलादि देवतां ।
६७	कालभेदविषय एव नारद प्रश्न ।	१६१	६	६ कुम्भदेवता ।
६८	तद्विषय एव भगवत उत्तरम् ।	१६९	७	७ कुम्भपिधानदेवता ।
६९	पञ्चकालकृत्यकर्मलक्षण प्रश्नः ।	१७०	८	८ सात्वतरीत्या पक्षान्तरकथनम् ।
७०	अभिगमनकालकृत्यम् ।	१७२	९	९ शिलाषुकदेवता ।
७१	उपादानकालकृत्यम् ।	१७३	१०	१० वण्णना स्थानानि ।
७२	इज्याकालकृत्यम् ।	१७४	११	११ मसूरकाधारदेवता ।
७३	स्वाध्याय कालकृत्यम् ।	१७६	१२	१२ तदूर्ध्वकोणस्य पञ्चदेवता ।
७४	योगकालकृत्यम् ।	१७७	१३	१३ उपानतलदेवता ।
७५	योगाङ्ग विभाग प्रश्नः ।	१७८	१४	१४ अधिष्ठानप्रदेशे धामत्रयाश्रयपद्म ।
७६	यागस्य अभिगमनं प्रथमाङ्गम् ।	१७९	१५	१५ तन्मध्ये चिन्मयः पुरुष ।
७७	भोगाख्य डितीयाङ्गम् ।	१८०	१६	१६ पीटस्य दिन्मध्यतुष्ट्रयदेवताः ।
७८	तृतीयाङ्ग मधुपर्कनिवेदनम् ।	१८१	१७	१७ चरण पञ्चदेवता ।
७९	चतुर्थाङ्गमनिवेदनम् ।	१८२	१८	१८ शाखामूलदेवताः ।
८०	सम्प्रदानाख्यं पञ्चमाङ्गम् ।	१८३	१९	१९ शाखादेवते ।
		"	२०	२० ऊर्ध्वोदुम्बर देवता ।
		"	२१	२१ ऊर्ध्वोदुम्बर पृष्ठदेवता ।
		"	२२	२२ कवाटयोर्देवते ।
		"	२३	२३ शुक्नासात्तम देवते ।
		"	२४	२४ गवाक्षयोर्देवते ।
		"	२५	२५

श्लोकसंख्या				
२६	जड्घाद्विषट्क तदवान्तर भूमीना देवता (भवोपकरणसज्जा.)	४५	५१ मानुषवत् स्वयंव्यक्तस्य जीर्णत्वेषि अभिभवाभावे हेतु ।	९२
२७	जड्घाग्रदेवताः ।	५०	५२ जीर्णतादिना अनभिव्यक्तानामाकाराणां परिज्ञानोपाश्य ।	९२
२८	पृथुनासापाश्वयोर्देवते ।	"	५३ तेषि कर्मिणामतुग्रहाय यच्चकुत्वापि लाङ्छनादेक धारयन्त्येव तत्त्वं जात्वैव तत्त्वमन्वैराराण्यता ।	९३
२९	कपोततलस्थ नासिकानवकतदन्तर- भूमीना देवता,, सप्तदशायुधानि ।	५१	५४ एकस्यापि लक्षणस्य अपरिज्ञेयत्वे आराधने करणमन्त्रं ।	९६
३०	चतुरथादि प्रासादत्वे प्रस्तरोर्ध्वकोणदेवता ।	५४	५५ एतादशज्ज्ञानपूर्वमेव अर्चनस्य कर्तव्यत्वम् ।	९८
३१	प्रस्तरोर्ध्ववेदिकादेवा द्वादश ।	५५	५६ एतादशज्ज्ञानपूर्वमेव क्रममन्त्रस्थानानि ।	९९
३२	ग्रीवातल देवता. द्वादश ।	५८	५७ एवं ज्ञात्वा प्रतिदिन लिकालाचने भगवत् सदा साक्षिध्यम् ।	१०२
३३	त्रिधाकृतशिखरोदशाधोभागदेवता द्वादश ।	६१	५८ तस्मात्सिद्धिलालसेन तदचेन पूर्वकमेव भगवदाराधनस्य कर्तव्यत्वम् ।	१०४
३४	तदूर्ध्वदेशयोः देवौ ।	६५	५९ एवमनन्यपरभक्त्याऽराधनेन अचिरेण सर्वफलसिद्धि, मोक्षार्थिन मोक्षसिद्धिश्च ।	१०५
३५	शुक्नासामुखटेव ।	६६	६० स्वयंव्यक्तादीना स्वरूप, रूप, माहात्म्य, जिज्ञासया प्रश्न ।	१०६
३६	शुक्नासाभावविषये ।	६८	६१ विष्णुमाया निर्मितजगत् उत्पत्ति- प्रलययोस्समय ।	१०८
३७	गिष्ठनासिकाव्यदेवाना चिकल्पपट्टकम् ।	७०	६२ ब्रह्मण दिवारात्र परिमाणम् ।	११०
३८	उक्तदेवाना शक्तिभिर्योगे विकल्प ।	७२	६३ भगवतस्तङ्कदेवेन उ तत्रस्य नाभिकमलस्य स्वरूपम् ।	"
३९	सामलसार देवता ।	७३	६४ तत्र ब्रह्मण सृष्ट्यादिकम् ।	११४
४०	तदग्रे अथातव्यानि चक्राणि अमलादि- चक्र चतुर्ष्य नाम च ।	७४	६५ जातस्य ब्रह्मण गर्वेण परमात्म- साक्षात्काराभाव ।	११६
४१	शुक्नासाधटदेव ।	७५	६६ भगवदन्तधनेन ब्रह्मणो दशा ।	११७
४२	अन्तर्मण्डलकोणदेवा ।	"	६७ तप्यमानस्य ब्रह्मण, तुपूषा ।	१२०
४३	हीनाङ्ग अधिकाङ्गविषये रूतव्यम् ।	७७	६८ ब्रह्मण स्तोत्रम् ।	१२१
४४	उक्तलोकाध्वतत्वदेवाना निराकारतया व्यातव्यत्वम् ।	८०	६९ तत्र स्वन्य सप्तजन्मकथनम् ।	१२४
४५	दिव्यादिविमानविषय ।	"	७० स्तुतेन भगवता स्वस्वरूप प्रदीशनम् ।	१३१
४६	लक्षण लाङ्छनावयवेषु अनभिव्यक्तेषु कर्तव्यम् ।	८३	७१ पश्यतो ब्रह्मण, प्रणामादि ।	१३२
४७	स्वयंव्यक्तादिषु अन्यथाकरणेच्छया लक्षणादि परीक्षानिषेध ।	८८	७२ प्रणातं प्रति भगवद्वचन, संहिताया. पौष्करसंज्ञाहेतुश्च ।	१३३
४८	जीर्णोद्दिरेषि अन्यथाकरणेच्छया परीक्षणे अन्यथाकरणे च विशिष्य प्रत्येक दोषकथनपूर्वकं विमानदेवता लक्षणादि, स्थान, विमानावयवाना अन्यथाकरण निषेध ।	९०	७३ प्रणाम पूर्वकं ब्रह्मण, मूलबेदाध्ययन, तद्विषयाश्च ।	१४३
४९	अतः कर्तव्यम् ।	"		
५०	स्वयंव्यक्तस्य श्रैष्टुर्च सकारणम् ।	९१		

	इतिकासद्वया			
७४	ब्रह्मण जगत्सुष्टिःकिदानम् ।	१४७	१३ चन्द्रस्य तव तपसा एदमूर्धनिवासः ।	२७७
७५	ब्रह्मणः जगत्सुष्टिःकिदानम् । दिव्यशया तपश्चर्या ।	१४८	तव वामनरय उपनयनम् । निमानरक्षणाथ नषेश योगनिडयो.	२७८
७६	दिव्यनिमान प्रादुर्भावः ।	१५१	पूर्वमेव नियमनम् ।	२७९
७७	तत्स्थलोकाव्य तत्वेवतादर्शनेन हृषीतिशयः ।	१५२	विभीषणस्य अनन्तर वृत्तम् ।	२८१
७८	तस्यैव विवरणम् ।	१५६	विभीषण प्रति श्रीरङ्गनाथोकिः ।	२८५
७९	तद्वर्णसुष्टस्य ब्रह्मण प्रदक्षिणप्रणा- मपूर्वकमन्त्र प्रवेश ।	१७२	विभीषणेन एकायनामा वृत्तिरूपयम् तस्य उद्घाप्राप्तिश्च ।	२८९
८०	श्रीरङ्गनाथस्य दिव्यावयवपञ्चानांडिकम् ।	१७५	श्रीरङ्गे श्रीरङ्गनाथनासफलम् ।	२९०
८१	दिव्यमिमानस्य ब्रह्मण नदने याता नाराधनादिक ।	२०८	सदृष्टात् विमानस्य कावेरीगरिरम्भणम् ।	२९२
८२	तन्माये ब्रह्मण पौ दर्शानिराजिकामा ।	२१०	१०० विमान नदी तीर्यं निवासिना महिमा ।	२९३
८३	तदा प्रादुर्भूतेन भगवता सहितोपदेश तत्स्थानेपश्च ।	२११	१०३ तदेरस्य विष्णुनूतरक्ष्यमाणतम् ।	२९४
८४	तदुकमार्गेण प्रह्ला नित्योत्सवादिक जगद्यापारथं स्वके इति ।	२२३	१०२ तनिवासिना स्वभावव्यापारै ।	२९५
८५	ततः स्वायस्मुवमन्वन्तरे भगवत्सन्दर्शनाद इक्ष्वाकुतपश्चर्याद्या प्रादुर्भूतेन पतुर्मुखेन तप कारण प्रश्न इक्ष्वाकोदत्तरथ ।	२२५	१०४ तनिवासिना स्वभावव्यापारौ ।	२९७
८६	तच्छ्रुतवता ब्रह्मण तस्य अशान्तव्य- क्यन तटुपपादनाय स्वपूर्वुत्सक्यन्तं पौरकरसीहितोपदेश दिव्यविमानशान तदाराधनादिनियमनश्च ।	२३८	१०५ देवादीना तत्र स्वात्रानिरुपेण वापि ।	३००
८७	तदुकार्थं चिन्तयत इक्ष्वाको पुरन दिव्यविमान प्रादुर्भाव ।	२४७	१०६ दशवासस्यानिष्टिवृत्तपूर्व इष्टे प्राप्तिरूप्यम् ।	३०१
८८	इक्ष्वाकुणा तस्य स्वपुरे स्थापनं, पौराणा सम्भावन कर्मचार्दिप्रतिष्ठा- पूर्व नित्योत्सवादि करणश्च ।	२५८	१०७ ब्रह्मादीनामपि दुर्ज्ञयमहिमन्त्रं स्वयव्यक्तपश्च देशस्य ।	३०२
८९	सनकायापि प्रतिष्ठादि प्रकारस्य सविस्तरं वक्ष्यमाणत्वम् ।	२६८	१०८ श्रीरङ्गे भगवत् क्षेत्रान्तरगेतया विशेषादिव्यं सदृष्टान्तम् ।	३०४
९०	इक्ष्वाकोदत्तरितन वृत्तान्तम् ।	२६०	१०९ भगवत्सविधिपादात्म्यात् कल्पान्त स्थायित्वम् अनिष्टनेतुत्या इष्टप्राप कत्व च देशस्य ।	३०७
९१	रामेणापि कमशास विमानं शास्त्रोप देशपूर्वं विभीषणाय दानम् ।	२७२	११० एतदेशस्थरमेठाना विमानाभिसुरयेन क्रियानुष्ठानम् ।	३११
९२	स्वपुरं गच्छता विभीषणेनापि विमानस्य चन्द्रपुराकरणी तीरे अमन्तपीठे अवतरणम् ।	२७६	१११ एतादृश स्वर्यव्यक्त क्षेत्रकथनम् ।	३१२
			११२ दिव्यक्षेत्रकथनम् ।	३१४
			११३ मानुषक्षेत्राणि ।	३१५
			११४ एतेषां प्रयोजनम् ।	३१६
			११५ स्वर्यव्यक्तादिषु दिव्येन शास्त्रेण पूजाविधिः ।	३१७
			११६ मानुषे मुनिवाक्येन पूजाविधि ।	३१९
			११७ मानुषेषि शुद्धयाजिस्थापिते दिव्येन पूजाविधिः ।	३२०
			११८ मुनिवाक्येन पूज्यमानेषि दिव्यशास्त्रे च्छाया तस्याभ्यनुज्ञा फलविशेषश्च ।	३२२
			११९ दिव्यशास्त्रागे दोपकथनम् ।	३२४

स्लाक्षमड्ड्या।	॥ एकादशाध्यायविषयानुक्रमणिका ॥	
	॥ प्रथमावरण देवा ॥	
१२० दिव्यं पूजाया तस्य त्यागनिषेधः ।	३२८	
१२१ सात्त्विकादि भेदेन शास्त्रे त्रैविध्य सङ्करनिषेधश्च ।	३२९	१ डारावरणदेवाना स्थानादिप्रश्नः ।
१२२ पौरुषशास्त्रेषि अविरुद्धस्य ग्राह्यत्वम् ।	३३३	२ उत्तरकथनप्रतिज्ञा ।
१२३ दिव्यशास्त्रं स्वरूपकथनम् ।	३३६	३ वास्त्वीश क्षेत्रपालयो स्थानम् ।
१२४ दिव्यादि शास्त्रस्वरूपजिज्ञासया प्रश्न ।	३३४	४ वास्त्वीशलक्षणम् ।
१२५ मुनि भाषित स्वरूपम् ।	३३८	५ क्षेत्रपाललक्षणम् ।
१२६ मुनि भाषितस्य त्रैविध्य सात्त्विक लक्षणश्च ।	३३९	६ उभयोस्साधारणाकार ।
१२७ तत्र राजसलक्षणम् ।	३४०	७ ऊर्ध्वोदुवरस्य लक्ष्मी लक्षणम् ।
१२८ द्वैविध्यश्च ।	३४४	८ चण्डस्य लक्षण कार्यस्थानानि ।
१२९ तत्र तामससलक्षणम् ।	३४५	९ प्रचण्डस्य लक्षणादि ।
१३० पौरुष शास्त्रं लक्षणम् ।	"	१० डाराग्रस्थग्रहलक्षणादि ।
१३१ पुनरपि शास्त्रमेद ज्ञापक लिङ्गप्रश्नः दिव्यशास्त्रस्वरूपम् ।	३४७	११ धातुविधात्रो स्थानादि ।
१३२ सात्त्विक शास्त्रं स्वरूपम् ।	३५८	१२ कुमुदकुमुदाक्षयो स्थाने ।
१३३ राजसशास्त्रस्वरूपम् ।	३६१	१३ साधारण लक्षणश्च ।
१३४ तामसशास्त्रस्वरूपम् ।	३६७	१४ कुमुदस्यासाधारणाकार ।
१३५ पौरुषशास्त्रस्वरूपम् ।	३७०	१५ कुमुदाक्षस्यासाधारणाकार ।
१३६ अनुक्षयान्यतो ग्राह्यत्वम् अविरोधित एव विरोधे त्यागश्च ।	३७१	१६ पुण्डरीकादिषु अतिदेशां ।
१३७ तत्रापि राजसादिकमेषैव ग्राह्यत्वम् ।	३७३	१७ पुण्डरीकवामनयोः स्थानलक्षणे ।
१३८ पौरुषमपि पूर्वापराविरोधे ग्राह्यम् ।	"	१८ शङ्खकर्णसर्वतेत्रयो लक्षणस्थाने ।
१३९ सर्वेषां सुग्रहस्य शास्त्रविभागस्य प्रश्नः ।	३७४	१९ सुमुखसुप्रतिष्ठयो स्थानलक्षणे ।
१४० दिव्यशास्त्रविषयकमुत्तरम् ।	३७६	२० मानवप्रश्नगर्भयो स्थाने, साधारणा साधारण लक्षणे च ।
१४१ सात्त्विकमुनि भाषितविषयकम् ।	३७७	२१ एतेषा परिज्ञनसपत्तिसाधारणाकारौ ।
१४२ राजसमुनि भाषित विषयः ।	३८०	२२ एवमेव भूतापारिषदावृतिदेव, द्वास्थादीना पुण्ट्रद्रव्य, सङ्ख्यादि ।
१४३ तामस मुनि भाषित विषयः ।	३८१	२३ जयविजययो लक्षणस्थाने ।
१४४ पौरुषविषयकम् ।	३८२	॥ द्वितीयावरण देवा ॥
१४५ शास्त्रज्ञानं पूर्वकमेवार्चनं कर्तव्यम् ।	३८३	२४ गृहस्य द्वितीयावृत्तौ स्थानविभाग, लक्षणश्च ।
१४६ अशात्वा शास्त्रं अर्चने साङ्कर्यदोषसम्भवः ।	३८४	२५ द्वितीयावरणदेवाना उपेन्द्रादीना दशानाम् स्थानानि लक्षणं लक्षणान्तरश्च ।
१४७ निगमनं पूर्वकं कथनीयार्थं पृच्छति ।	३८५	२६ शङ्खपद्मयोर्निधीशयो द्वितीय गोपुर स्थाने लक्षणत्रय विकल्पः, परस्पर- वैलक्षण्यश्च ।
॥ दशमाध्यायविषयः पूर्णा ॥		७२

	स्त्रोकसद्ग्रन्था			
६३	तत्र प्रासाद द्वार चतुष्पृथ देवताः ।	२४६	८८ वज्रनाभादीनामपि तथात्वं ।	३१५
६७	द्वार चतुष्पृयोऽर्च्चुदुंवर देवता ।	२४७	९७ कालादीना नैर्जीरकम् ।	३१६
६८	द्वार चतुष्पृयाग्र गरुडा तच्छाखाष्टक देवता, तत्तद्वर्ण लक्षणादि च ।	२४८	९८ विद्यादिषु विनोग् ।	३१८
६९	सर्वतो भद्राख्य प्रथमसालद्वार चतुष्पृथ पाला, तल्लक्षणश्च ।	२५६	९९ नवन्तराचीवशा देवा ।	३१९
७०	ठितीयसालस्य अवनिर्मेचनारयस्य द्वार चतुष्पृयदेवा, तल्लक्षणश्च ।	२६२	१०० तेषामेव स्थानविशेषे मेड ।	३२१
७१	तद्वारान्तरभाग चतुष्पृयदेवा निधीशा, तल्लक्षणादि च ।	२६६	११ वलिदानस्य कालवयविधि ।	३२२
७२	सद्व्याख्य तत्तीयसाल डारचतुष्पृथ पाला, तल्लक्षण च ।	२७१	१२ सङ्कलिपितानामेव वलिविधि ।	३२३
७३	धर्माख्य चतुष्पृयसालद्वार चतुष्पृथ देवा लक्षणानि च ।	२७७	१३ उत्सवे वलिदान क्रमः ।	३२४
७४	निगमनम् ।	२८१	१४ महावलिपीठे वलिदान क्रम ।	३२५
७५	एकमूर्ति दिङ्मूर्त्योद्वारदेवता कोण- देवता भेदाभाव ।	२८२	१५ अनन्तरकृत्य निष्ये ।	३२७
७६	द्वारपालाना स्थाप्य ध्येयविभागः ।	२८४	१६ डारावृति कोणदेवाना मन्त्रोद्धार ।	३२८
७७	आवरण देवतासु साकारत्व निराकारत्व विभाग, देवाना पीडसञ्चनो, स्थान- परिमाणादिकम् ।	२८४	१७ नूतपार्षद ग्रहाणा मन्त्रोद्धारः ।	३२९
७८	बास्तुदेवाना वलिहरण स्थान लक्षण प्रमाणादि ।	२८१	१८ कोणस्थदेव मन्त्रोद्धार ।	३३०
७९	आवरण देवाना प्रयोजन, स्थानाभ- मुख्यानि ।	२८५	१९ होमकर्मणि मन्त्रक्रम ।	,
८०	यागशालाद्वार ऊर्च्चुदुम्बर, डारशाखा, द्वारकुम, अमणिंदरा, द्वाराग्र हेमदण्ड, तोरणसंभूल, तद्व्यवपताका दिगादि देवाना स्थानानि ।	२९१	१०० तेषा आराधन क्रम ।	३३१
८१	अनुकल्प ।	२८१	१०१ पञ्चमावरणादिषु केनचित् हेतुना वलिदान निष्ठे द्वारप्रविष्ये मुख्याद्व- कल्पकथनम् ।	३३२
८२	अनुकल्पानुकल्प । मुख्यकल्पानुकल्पयो कर्मभेदेन व्यवस्था । प्रसिद्ध प्राव्या- दिवशेन भगवद्भिसुखा देवा ।	२८२	१०२ आवृति देवविषय ।	३३४
८३	एतेषा कैकर्य भागवतपालनादि ।	२८४	१०३ डारोपद्वार देवविषये ।	३३५
८४	भगवच्छक्तेदेव दशदिस्त्वेनावरथानम् ।	२९१	१०४ महापीठोदित देव विषये ।	"
८५	बाह्यावरणद्वयदेवाना कालादीनामपि शुद्धप्राचीवशत्वम् ।	२९२	१०५ अनुकल्पयोपि आहूय अभिगम्य दानयोव्यवस्था ।	३३६
		३०२	१०६ त्रिसन्ध्य एवमेव वलि विधि ।	३३७
		३०७	१०७ नित्योत्सव विवस्य पतने भेदा भावे प्रायश्चित्तक्रम ।	३३९
		३०९	१०८ किञ्चिद्देवे प्रायश्चित्तक्रमः ।	३४१
		३१३	१०९ बृहतिभङ्गे प्रायश्चित्तक्रमः ।	३४०
		३१४	११० तवैवजातलोकापवाद विषये प्रायश्चित्तक्रमः ।	३४१
		३१४	१११ विवान्तर विषयेषि एतादृशा प्रायश्चित्तातिदेश ।	३४३
		३१२	११२ अधिकारि नेदेन प्रायश्चित्तकथनम् ।	३४४
		३१३	११३ स्थानभेदेन प्रायश्चित्ताधिक्रम ।	३४५
		३१४	११४ स्वर्यव्यक्त द्वौद्विष्यम् ।	३४६
		३१५	११५ स्वर्यव्यक्त द्वौद्विष्यम् ।	३४०
		३१६	११६ स्वर्यव्यक्त द्वौद्विष्यम् ।	३४०
		३१८	पूजालोपाभाव ।	"

इलोकसङ्ख्या

११७	मानुषव्यतिरिक्त स्वयं व्यक्तादीना स्वीकार समये लक्षण शून्यत्वादि दोषवत्वे तयैवाराण्यत्वम् ।	३६२
११८	सालग्रामस्य तत्त्वम् तिनिर्णयस्य तत्त्ववस्थित चिन्हैरेव ज्ञेयत्वम् ।	३६४
११९	सालग्रामेष्ठि आराधनकाले स्वप्रमादेन भेदे प्रायश्चित्तम् ।	३६५
१२०	स्वानवधानेन चोरापहारादि दोषेष्ठि प्रायश्चित्तस्य कर्तव्यत्वम् ।	३६६
१२१	तत्त्वापि स्वकर्मण एव कारणत्वं वर्णनम् ।	३६८
१२२	प्रायश्चित्ताकरणे पातकित्वम् ।	३७०
१२३	प्रामादिकेष्ठि प्रायश्चित्तावश्यत्वम् ।	”
१२४	दोषस्य बुद्धि पूर्वकत्वे इण्ड्यत्वम् ।	३७१
१२५	प्रायश्चित्तकरणेष्ठि अनुतापाभावे दण्ड्यत्वम् । दोषस्य गोपने दण्डप्रायश्चित्तोभयविधि ।	३७२
१२६	मेदादि दोषे न साधकमात्रस्य प्रायश्चित्त, राजराष्ट्रयोष्ठि भयोक्ति क्रमश्च ।	३७५
१२७	दोषस्य प्रकाशाप्रकाश विषयः ।	३७६
१२८	पूर्वमपहृतस्य पुनः प्रासौ क्रम ।	३७७
१२९	क्षतस्य अङ्गभेदेन दोषभेद कथनम् ।	३७८
१३०	स्वपरानुकपया क्षतस्य सन्धेयत्वम् ।	३८२
१३१	अख्यक्षतस्य चित्रविवस्य कर्तव्यम् ।	३८३
१३२	मृण्मयस्य—	३८५
१३३	दारुजस्य—	३८६
१३४	शिलामयस्य—	३८७
१३५	शिलामयस्य मानुषस्य बृहत्क्षते त्यागः ।	३८८
१३६	तस्यैव स्वयंव्यक्तादित्वे—	”
१३७	सालग्राम विषये—	३९२
१३८	मानुषे लोहजादिके कर्तव्यम् ।	३९३
१३९	स्वयं व्यक्तेष्यतिदेश ।	३९५
१४०	प्रासादादिस्थानाभिष्ठि विवाना सन्धेयत्वम् ।	३९६
१४१	प्रतिष्ठादीना तत्त्वस्त्रिभ्युगुणत्वम् । प्रायश्चित्त विषये ऊहस्य कर्तव्यत्वश्च ।	३९८
॥ एकादशाभ्यायविषयानुक्रमणिका संपूर्णा ॥		

॥ द्वादशाभ्यायविषयानुक्रमणिका ॥

१	सर्वकर्मप्रायश्चित्त रूपकर्म प्रश्न ।	१
२	सर्वसारोत्तरदान प्रतिश्ना ।	६
३	बुद्धिपूर्व कृतस्य प्रायश्चित्ताभावज्ञापनम् ।	७
४	दृष्टान्तपूर्वकं सर्वकर्म प्रायश्चित्ततया पवित्रारोप विधानम् ।	१०
५	सासपर्शिकभोग प्रायश्चित्तम् । हृदयङ्ग- मभोगप्रायश्चित्तम् । औपचारिकभोग- प्रायश्चित्तम् । कृच्छादीनां प्रायश्चित्तम् । दृष्टान्त प्रदर्शन पूर्व पवित्रारोपणस्य फलम् ।	१३
६	तस्य कालः ।	१८
७	चान्द्र सौर वैष्णव भेदेन कालत्वैविध्यं उत्तमत्वादिकश्च ।	१९
८	गौणकालोक्ति प्रायश्चित्तश्च ।	२२
९	मुख्यकालस्य भोगत्वात् तत्र कृतस्य भगवत्तुष्टिदत्वम् ।	२४
१०	तत्त्वापि मुख्यकालः ।	२५
११	अलाभे गौणतिथ्यादि ।	३०
१२	नक्षत्राणि ।	३४
१३	वैष्णवशर्कादिषु कृतस्य महाफलत्वम् ।	३५
१४	तेषु भगवत्सात्त्विध्यवर्णनम् ।	३८
१५	सर्वत्र तत्सात्त्विध्येष्ठि तेषु विशेषाधिष्ठानम् ।	३९
१६	गौणकाले वा तस्य अवश्यकर्तव्यत्वम् ।	४२
१७	यागशालाप्रदेशः ।	४४
१८	तस्याश्चतुरश्चत्वादि ।	४६
१९	आनन नियमः ।	४७
२०	उत्तमत्वादिना मानभेदः ।	”
२१	पुन उत्तमोत्तमत्वादिना भेदः ।	४९
२२	उत्तमत्वादिना भेदः ।	५०
२३	तुनः पञ्चविशतिधा भेदः ।	५१
२४	तलुक्षणादि ।	”
२५	स्थललक्षण प्रमाणादि ।	५१
२६	वेदिका लक्षणादि ।	६८
२७	तोरण लक्षणसङ्घात्या ।	६९
२८	यागशालालङ्कारः ।	७१
२९	पताकावर्ण सङ्घादि ।	९०

	श्लोकसङ्ख्या		
३०	६४४ स्थानवर्ण प्रमाणादि ।	५७	अधिवासार्थी पात्रद्वयस्थापन क्रम ।
३१	यागमण्डप वेदिका तोणाना अलङ्कारः ।	५८	कर्मांभ ।
३२	कुण्डस्य स्थानदिगादि ।	५९	प्रवेशमन्त्र ।
३३	सभारसंग्रहण अद्वुरारोपण यागशाला प्रवेशादि कालाः ।	६०	प्रवेश उपवेशन अन्तर्गत करन्तु द्वयादि ।
३४	पवित्रस्य सूक्ष्म सूखूल मेदेन द्वैविध्यम् ।	६१	कलश शालिका शराब घटिकाना संरथा स्थानादि ।
३५	पवित्रस्य सूखूलप्रस्य हेयत्वम् ।	६२	द्वार देवता पूजादि ।
३६	पवित्रस्य सूखूलस्य षड्गुणात्मकत्वम् ।	६३	एतेषा विषय मेदेन दिङ्गुनियम् ।
३७	एवं ज्ञानपूर्व दाने फलम् ।	६४	डव्यादिशुद्धि विघ्नविनाशनादि ।
३८	सूखूल स्वरूप कथनम् ।	६५	कुम्भकरक कलशाषुकाना लक्षणालङ्कण स्थानानि ।
३९	तत्र विषयमसङ्घव्यादिषेध, कारणद्वय निर्देशपूर्व ।	६६	तेषु आवाह्य देवता प्रयोजन प्रार्थना अखोदकधारा क्रपाराधनादि , पक्षान्तरञ्च ।
४०	कुम्भस्थस्य पवित्रलक्षणम् ।	६७	शाल्यादि विकिरक्रम ।
४१	मण्डलवन्दिस्ययोरतिदेश ।	६८	कुमस्थस्य प्रथममर्चने हेतु ।
४२	विवस्थस्य पवित्रस्वरूपम् ।	६९	मण्डलाराधनम् ।
४३	वनमाला पवित्र लक्षण सूत्रमान विकल्पादि ।	७०	कुंभमण्डलादिषु स्तानक्रम , विवाराधनम् ।
४४	लेपभिस्पटस्यमूलविव विषय ।	७१	मूलविवे स्तानानहें कर्तव्यक्रम ।
४५	ग्रन्थि सङ्घव्या परिमाणादि ।	७२	अग्रन्याराधनम् ।
४६	मुख्यकल्पे चतुःस्थानादिस्थाना पवित्रसङ्घव्या ।	७३	चरुसत्रपणे सौकर्यपक्षप्रदर्शनपूर्व आराधनक्रम ।
४७	अनुकल्पे तेषामेव सङ्घव्या ।	७४	उत्सवारंभस्य पूर्ववत्सरोत्सवारंभ दिनानुसारेण कर्तव्यत्वम् ।
४८	अङ्गोपाङ्गादि विषये पवित्रसख्या लक्षणादि ।	७५	पवित्राधिवासार्थी विश्वापनमन्त्र ।
४९	मण्डलाङ्गदेव विष्वकूसेन तत्परिवार विषय ।	७६	समन्त्रं प्रोक्षणं (विकिर) ।
५०	कुंभमण्डल कुण्डाग्रन्थादि विषय ।	७७	अधिवासस्थल पक्षद्वयम् ।
५१	घण्टादि क्रियाङ्गानां गुर्वादीनां च विषये मुख्यानुकल्पौ ।	७८	समन्त्र पिधानवस्त्र लक्षणादि ।
५२	सूक्ष्मकल्पे मुख्यकल्पे पवित्राणा सूत्र ग्रन्थि आवर्तदीना संख्यादि ।	७९	रक्षार्थी इष्वप्रकप्रयोग ।
५३	सूक्ष्मे अनुकल्प ।	८०	यागमण्डप प्रासादकुण्डाना वैष्णव संख्या सूत्र वर्ण संख्यादि ।
५४	परकल्प ।	८१	समन्त्रक परिषदाश्राप्रार्थनम् ।
५५	गर्भरचनाप्रकारः ।	८२	अनुशासनस्य ब्रह्मकूर्चपान चरुशेष भक्षणम् ।
५६	आराधकस्य गुरोः सगर्भ पवित्रद्वयं तत्र हेतुश्च अन्येषां अगर्भ भूषणं अन्तरालङ्कृत्यम् ।	८३	कुशोदक भगवत्पादोदकपान ताबूल दन्तकाष्ठभक्षण ब्रह्मभावना आसनोपवेश मन्त्रवरजप स्तोत्र पाठादि कुंभमण्डलनिष्पादनादि ।
		८४	

ग्रन्थाब्दीया		
८४ एकाद्य वरुपद्य चक्राजादीना निर्नयं	२७९	१०४ पवित्रसमर्पणे पूर्वोत्तराङ्गानि, उपचाराः । ४०४
तल्लभगोक्ति स्वरूपकथनश्च ।		१०५ शुपाङ्गाङ्गिलश्रणम् । ४०६
८५ भूषणाना अधिवासर्थं	२८१	१०६ कुमयो चपूण विशेष । ४०८
दहनाप्यायनोत्पत्त्यादि प्रकार ।		१०७ गदा कलशस्य तिर्थिमिते प्रदूतश्च
८६ पुनरुत्पत्त्य निरीग्रणादि ।	२८६	शेषकायप् । ४०८
८७ कौभादि पवित्राणा पृथक् पृथक्	२८७	१०८ किरीटाद्यस्य पृथडन्यासे । केरीटादि
पात्रस्थापनादि ।		चतुष्टय मन्त्रा । ४१२
८८ एकादश्या कर्तव्योक्ते बाहुणाद्या-		१०९ पवित्र समर्पण क्रम । ४१८
मन्त्रण, यागशाला प्रवेश प्रकार,		११० अशौ पवित्र निवेदनस्यैव कर्तव्यत्वं
वैमित्तिकविषय यात्रा मण्डपे		तब हेतुश्च । ४२३
स्त्रिवेशनं, तदाराधनादि च ।		१११ अन्येषा समर्पण क्रम । ४२७
८९ यागशालाप्रदेशे पक्षान्तरम्,		११२ दोपनाशाद्यर्थ मन्त्र जप । ४२७
यागशालाया क्रद्यादीना उा		११३ तत शावय मन्त्र । ४२८
वेशनादित्तम् तेपामेव प्रकारान्तरम् ।	३०३	१४ तस्य फल कथनम् । ४३५
९० कुमस्थस्य मौगनिवेदनम् । भूषण		११५ प्रावरणादिभि आपादीना भूजनम् । ४३६
स्थापनक्रमः गन्धपवित्र समर्पणक्रमः		११६ तै एकायनादि मन्त्राणा
छिद्र शान्तये प्रवृत्तजप स्तोत्र मन्ता		उद्घोषणीयत्वम् । ४१९
अनन्तर कृत्यानि च ।		११७ नुत्तवाद्यादिभि भगवत तोषणीयत्वम् । ४४०
९१ डादशीकृत्य कृथनप्रारंभ ।		११८ उत्सव विवस्य अन्तः प्रवेशन क्रम । ४४१
९२ अधिकारिण एकत्वे क्रम ।		११९ यत्यादि प्रार्थना प्रकार । ४४३
९३ तदनन्तरकृत्यम् ।		१२० तेपा प्रतिवचन क्रम । ४४४
९४ भोगाना अव्यक्तादि भेदेन त्रैविध्यम्		१२१ तत्पश्चपूर्यक तद्रोजनादि । ४४५
तत्र स्मरणीयस्वरूपं, कणा		१२२ समर्पितस्य पवित्रस्य विव एव कति
मन्त्रश्च ।		एषकालावधि स्थापनीयत्वम् । ४४६
९५ अव्यक्तादिकृत्य विशरणम् ।		१२३ तस्यैव पक्षान्तरम् । ४४७
९६ तत्वैव स्मरणीयान्तराणा आध्यात्मिकाना		१२४ समर्पितस्य पवित्रस्य प्रतिदिन
परस्त्वक्षम स्थूलाना स्वरूपाणि ।		अपनयनपूर्व दिने त्वं समर्पणी
९७ तत्वैव स्मरणीयान्तराणि आधि		यत्वेन पक्षान्तरम् । ४४८
दैविकस्य स्वरूपम् ।		१२५ पवित्रोपासहार । ४४९
९८ तत्वैव स्मरणीयान्तराणि आधि		१२६ सपानवस्य पवित्रस्य आचार्याय
भौतिकस्य स्वरूपम् ।		समर्पण क्रम । ४५०
९९ प्रार्थनाक्रम ।		१२७ आचार्य कर्तृकाशीवादि क्रम । ४५२
१०० समन्वय पवित्रसमर्पणम् ।		१२८ विसर्जन, प्रिवक्सेनयजन तत्त्विवेदित
१०१ स्मरणे पक्षान्तरकथनम् ।		विनियोगादि । ४५३
१०२ किरीटमन्त्र, श्रीवत्सकौस्तुभमन्तौ		१२९ पवित्र शान्द निरुक्ति पूर्वक तन्महिमानु
बनमालामन्त्रश्च ।		वर्णनम् । ४५५
१०३ प्रकारान्तरेण स्मरणकथनम् प्रति-		१३० येनकेनापि कारणेन यजन वैकरये
सरदानश्च ।		तामसत्वं तस्य फलश्च । ४६०
		१३१ राजसस्य लक्षणफले । ४६४

इलोमसडख्या	पंक्ति	पंक्ति
१३२ सात्त्विकस्य लक्षण फलतद्विवरणानि ।	४६६	१५५ अवभृतस्थपने विवनिणीय ।
१३३ पवित्र शब्द निरुक्ति पूर्वकम् ।		१५६ तदभावे कृचंस्य विवरनिनिधित्व कृचनिर्माणप्रकारः तत्र ध्रेय- स्तरुपाणि ।
मम्यग्यजनपूर्वं शोभने मूढते पवित्रस्य समर्पणीयता ।		१५७ इमकाष्ठेषु एकस्म नडेषि अर्मलोप कथनम् ।
१३४ सुमुहूर्तलासे कर्तव्यं तत्र प्रायश्चित्त क्रमश्च ।	४६८	१५८ एवं कलिप्ते कृचं भगवत् ध्यात्वाच्चन प्राथेनानि ।
१३५ तस्य अन्यत्राप्यतिदेशः ।	४७०	१५९ प्रार्थनामन्त्र ।
१३६ पवित्रारोपण कालस्य निश्चितत्वे अङ्गुरार्पणादि काटकमादय ।	४७२	१६० अवभृतक्रम प्रकारौ ।
१३७ विवाहवस्य पवित्रारोपणे अधिवास प्रजाकम ।	४७३	१६१ तदानीं तत्त्वीर्थं सर्वतीर्थं हात्रिंश्यम् ।
१३८ यागविस्तारात् कालातिक्रमे प्रायश्चित्त क्रम ।	४७४	१६२ दूरस्यदन्त्रु तुष्टिश्य त्वानेषि तेषामपि तत्फलमिद्धि ।
१३९ विरोधात् कालातिक्रमे प्रायश्चित्तक्रम विकल्प ।	४७५	१६३ तत्र विग्रेप ।
१४० एतादशस्य मानुषप्रायश्चित्तस्य स्थ व्यकाष्ठिपु यागविस्तारात् कालाति क्रमे जनयेक्षितत्वम् ।	४८१	१६४ जीवात्मानमपि भगवदात्मकं ध्यात्वा पवित्रद्वागा स्वान विधि ।
१४१ स्थवर्यकाष्ठिपु यागविस्तारात् कालाति क्रमे प्रायश्चित्तस्य ।	४८२	१६५ एकस्मिन्नेव पवित्रे वा वहुषु वा सर्ववन्धुस्तरण पूर्वं स्नानम् ।
१४२ प्रायश्चित्त विशेषस्य उत्तम्व वक्ष्य माणत्वम् ।	४८३	१६६ अवभृतानन्तरकृत्यानि, रथयात्रा दीनि, उत्सवदिनसंख्या चिकित्यश्च ।
१४३ पवित्रारोपयितु मन्त्रकियादत्यवे विशेषं नियमस्य कतिपय काठावधि पालनीयत्वम् ।	४८४	१६७ पवित्रोत्सव करणस्य फलम् । च वर्षे कर्मसु चनुस्थानाच्चनस्या- वद्यकत्वम् ।
१४४ सूक्ष्मकल्प प्रकार ।	४८५	१६८ तत्र अधिवास विषये विग्रेप अनुकल्पश्च ।
१४५ गृहे पवित्रारोपणम् ।	४८६	१६९ कर्मसेदेन मण्टलसेद ।
१४६ पवित्रारोपणस्य वर्णसेदेन फलसेद ।	४८७	१७० अनुकृतपे कुभमण्डल यज्ञाभाव ।
१४७ सर्वसाधारण फलम् ।	५०५	१७१ प्रायश्चित्त सामान्यस्य नव विधत्वम् ।
१४८ निकामविषये फलम् ।	५०७	१७२ उत्तमोत्तम प्रायश्चित्त प्रकार ।
१४९ पवित्रारोपण द्रष्टुमन्त्रो फलम् ।	५०९	१७३ उत्तमसध्यम —
१५० एतत् प्रकार शोतु फलम् ।	५१३	१७४ उत्तमाधम प्रायश्चित्तानां प्रकारा ।
१५१ पवित्रारोपयित्या, स्त्रिया, फलम् ।	५२०	१७५ उत्तमाधमे प्रकारसेद ।
१५२ पित्राद्युहेशेन करणे फलविशेषं सद्युक्तं ।	५२१	१७६ मध्यमोत्तम मध्यममध्यम मध्यमाधम वध्यमोत्तम अधममध्यम अधमाधम प्रायश्चित्तानां प्रकारा ।
१५३ पवित्रस्य फलं सद्युक्तम् ।	५२७	१७७ देशकाल सामर्थ्यं द्रव्याद्यानुगुणयेन प्रायश्चित्त सामान्यस्य जपरूपत्वम् ।
१५४ अवभृथे काल, प्रयोजनश्च ।	५३२	१७८

इलोकसङ्ख्या	१६	शयनगृहे शयनस्थान शयनबेर वीक्ष्य दिशा प्रोक्षण उपलेपन स्वस्तिक करणानि ।	८०
१७१. पायश्चित्तीय दिनसंख्याया अप्रादश विधत्व नवनिधित्वयोर्विकल्प ।	६१२	१७ पर्यङ्गलक्षण स्थापने ।	६४
१७६. प्रायश्चित्ताथनस्य प्रासङ्गिकत्व कथनं विस्तरेण उत्तरत वक्ष्यमाणत्वश्च ।	६१५	१८ देशभेदेन शयनबेर शिरोभागस्य विकल्प ।	६५
१७७. निगमनं पूर्वक श्रोतुं प्रोत्साहनम् ।	६१७	१९ पर्यङ्गे अनन्तस्य समन्वयक ध्यानार्चन स्तोत्र नमस्कार प्रसादनानि ।	६६
॥ द्वादशाध्याय विषयानुक्रमणिका संपूर्णा ॥		२० तत्र शयनबेर निवेशन मन्त्रः, पूजा च ।	६७
		२१ तत्र तेजस्समाहानपूर्व कुण्ड कुण्ड विन्यासः तेज आहान मन्त्रश्च ।	७०
॥ त्रयोदशाध्यायविषयानुक्रमणिका ॥		२२ तत. देवावाहन तर्पण होम समापन पूजामन्त्राठाः मन्त्रश्च ।	७३
१ शयनोत्सव विषयः, सनकस्य नवधा प्रश्न ।	१	२३ देवस्य शयनं दुकूल समर्पणं पुष्टादिभिरर्चन चिन्ताभिमान ज्ञाननिशा निदा, श्रिया विन्यास. तन्मन्त्राश्च ।	७५
२ योगनिद्रातप, प्रीतेन भगवता स्वावयवान्तराणा अन्याधिष्ठितत्वेन नेत्रयो तद्वासदानेनानुग्रह. योगनिद्रया तदङ्गीकार ।	४	२४ शयनबेरस्य द्रव्यभेदेन प्राशस्त्य- तारतम्यम् । उक्तक्रमविषयसे दोप ।	७७
३ शयनोत्स्वस्य काल ।	९	२५ विवाभावे कूचे विधिः ।	८४
४ शयन समयेषि देवस्य प्रबुद्धत्वात् जाज्याभावेन सर्वकार्यकरत्वम् ।	१३	२६ शयनस्य पुरतः उत्थानावधि नियमग्रहणम् ।	८५
५ शयनमन्ये त्तातुर्वर्ण्यशुभक्रियादि निषेध ।	२७	२७ चातुर्मास्ये वर्जित द्रव्यभेदेन फलभेद ।	८७
६ प्रसङ्गात् शुभक्रियानर्हकालान्तराणे ।	१०	२८ चातुर्मास्ये गृहीतनियम नियमभेदेन फलभेद ।	९७
७ तत्वापि केषाश्चित् कर्तव्यत्वादि ।	२०	२९ चातुर्मास्यान्ते ग्राहणभोजनं दक्षिणा दान गृहीतस्य नियमस्य तेभ्यो निवेदन तद्विसर्जनं स्वस्य भोजनश्च ।	१११
८ शयनागारस्थान लक्षणादि ।	२२	३० एतद्व्रतकर्तुः तद्वृत्तिकल्पकस्य च फलम् ।	११३
९ वेदिका स्थान लक्षणादि ।	२७	३१ एव व्रतसमापने जन्मान्तरीयादि फलानि ।	११३
१० शयन लक्षणादि ।	३५	३२ एताहश शास्त्र चोदित नियम पूर्वः भगवदुपचाराः ।	११६
११ अनुकर्त्ये शयनस्य स्थानान्तरम् ।	३७	३३ परिवर्तनकाल प्रयोजनश्च ।	१२०
१२ शयनागार संपादन, सभार सङ्घरणपूर्व सङ्कल्पकाल यागमण्टपवेशकाल तत्र कर्तव्यानि, मूलवेष्पूजादिकश्च ।	३८	३४ परिवर्तन प्रकारः ।	१२२
१३ अथ द्वादश्या चतु स्थानार्चनं लोकपाल वलिदान विष्वक्सेनार्चन, तदन्त. प्रवेशन मूलवेषरार्चन शय्यावेरावाहन यागमण्टपानयनाराधनानि ।	४२	३५ आसिका समय ।	१२४
१४ शयनबेरार्चने पक्षान्तरेण कालादि ।	५३		
१५ साथं प्रदक्षिण द्वार्ष्यार्चन शयनागार प्रवेश भगवत्प्रार्थनानि मन्त्रश्च ।	५४		

	लोकसङ्ख्या	५९	मूलवेरे चतु स्थानार्चनेपि उत्सव-	
३६	उल्थानकाल तदानीन्तन व्यापारश्च ।	१२५	शयनयोस्तत्तन्मूर्तिविव कर्तव्यत्वम् ।	१९२
३७	परिवर्तनातिका प्रवोधाना भक्ते, कार्यत्वम् ।	६०	यातावेराभावे कर्तव्यक्रम ।	१९४
३८	प्रवोधोत्सव ग्रामार ।	६१	शयनवेराभावे क्रमः ।	१९५
३९	प्रवोधन मन्त्रा उपचारश्च प्रबोधनान्तरं चतु स्थानार्चनम् ।	६२	तत्रैव पक्षान्तरम् ।	१९६
४०	वेद मन्त्र वाद्यादिभिः शय्यागृहे गत्वा प्रवोधितस्य भगवत् स्नपनम् ।	६३	स्नपनवेराभावे स्नपनस्य दर्पणे कर्तव्यत्वम् दर्पणस्थाप्यभावे	
४१	अनन्तरं पूजा नैवेद्य होमा ।	६४	कर्तव्यश्च ।	१९७
४२	आराधितस्य उत्सववेष्य रथाद्यारोहणेन दीर्घीभ्रमणं, तत्क्रम , दानश्च ।	६५	निगमनम् ।	१९८
४३	दीर्घी भ्रमणकाले दाने फलाधित्यम् ।	६६	उक्तकाले कर्तु अशक्तौ कालान्तर कर्तव्यत्व कालान्तरश्च ।	१९९
४४	तदानी भगवत्, फलपुष्पादि समर्पणे फलविशेषः ।	६७	पूर्वोक्तरीत्या शयनोत्सवकर्तु फल विशेष ।	२०१
४५	तदानी पुष्पादिप्रक्षेप ।	६८	अधिकारिसेदेन फलसेदः, पूजयितु, फल च ।	२०२
४६	अनुष्ट्रीयमानोत्सवस्य ग्रामादे, फल विशेष ।	६९	उत्सवलेवितृणा फलम् ।	२०३
४७	यानाववतरणानन्तरं पुष्पाञ्जलि प्रक्षेपादि पूर्णाङ्गुल्यन्ता, क्रिया ।	७०	उत्सवक्रमश्रवणफलम् ।	२०४
४८	भगवत्, यागगृहप्रापणं प्रणिपात पूर्व क्षायणश्च ।	७१	पुनश्च कर्तुः फलम् ।	२०५
४९	शयनप्रेरस्य दीर्घीभ्रमणपूर्व गर्भगोहप्रापणम् ।	७२	प्रतिसवत्सरं कर्तुः फलम् ।	२०६
५०	शयनवेरस्थस्य भगवतो मूलमूर्तौ विसर्जनम् ।	७३	स्नापनवोधदिनयोः उपोषितु फलम् ।	२०७
५१	उत्सववेष्य यागागारात् गर्भगोह प्रापणम् ।	७४	॥ वयोदशाध्याय विषयानुक्रमणिका संपूर्ण ॥	
५२	मूलवेरविज्ञापनम् ।	"	॥ चतुर्दशाध्याय विषयानुक्रमणिका प्रारम्भः ॥	
५३	कुभमण्डल गणेशाना विसर्जनम् ।	१८०	१ स्नापनविपयक प्रश्न ।	१
५४	अनुकृत्ये कुभमण्डल गणेशानां विसर्जनकाल ।	१८१	२ उत्तरकथन प्रतिश्वास ।	२
५५	मुख्यकल्पे क्रम ।	१८२	३ स्नापनमण्टपस्थानादि ।	३
५६	आचार्यादिभ्यो यानादि समर्पणम् ।	१८३	४ स्थलाभावे प्रकारान्तरम् ।	४
५७	मूलमूर्ते, पुरत साक्षिवग्यम् सर्वजन शुभगति प्रार्थने, अन्नपानादिभि. ब्राह्मणप्रीणनश्च ।	१८४	५ आचार्य साधक गुरुणा वरणं सङ्ख्या च ।	५
५८	वन्धुभृत्यादिभि, स्वस्य अनुयागः ।	१८५	६ कार्यान्तरेष्वपि अस्य अतिदेशः ।	६
		१८६	७ अन्यथाकरणे दोषः ।	७
		१८७	८ चलविवाना स्नापने स्नापन मण्टपस्य आस्यवशेन स्नापन पीठस्य स्थानसेदः ।	८
		१८८	९ मूलविव स्नापने पीठाद्यनुपयोग ।	९
		१८९	१० अड्कुरादीनां कालः ।	१०
		१९०	११ प्रतिसरस्य कुभाधिवासदिन एव कर्तव्यत्वम् ।	११
		१९१	१२ मार्जनश्च कर्तव्यत्वम् दिङ्गियमश्च ।	१२

	स्लोकमध्ये	३७ तत्त्वायस्य परसूक्षमस्यापि द्रव्यमावेषैव मेन ।	५१
३३	आलैपनस्य उपक्रमोपसंहार द्विनिरप , वाङ्मयोर्नियम दोषग्रन्थ ।	३८ चतुर्थस्य परस्थित्यापि डादरा कलशात्मकस्य द्रव्यविशेषा ।	५३
३४	आदायदीना लक्षणं संरागं संपादन पूर्वं मष्टप्रदेशश्च ।	३९ एतत्वितयस्त्रयानस्य प्रधानतुल्यत्वम् ।	५६
३५	परापराविनेदेन ल्लपनस्य छिद्रित्यम् ।	४० पञ्चमस्य सूक्ष्मपराख्यस्य तत्तदा कलशास्त्रपनस्य कोष्ठानि, द्रव्यापि न्यासोद्वारकमश्च ।	,
३६	परस्य ददाविधत्वं तेषा नामानि च ।	४१ पठमस्य सूक्ष्मपराख्यस्य तत्तदा कलशास्त्रपनस्य कोष्ठानि, द्रव्यापि न्यासोद्वारकमश्च ।	५२
३७	अपरस्य चनुविधत्वं, तेषा प्रत्येकं उत्तमोत्तमादि भेदेन नवविधत्वम् ।	४२ सप्तमस्य सूक्ष्मपराख्यस्य विशेषात् कलशास्त्रपनस्य अधिष्ठानकमल लक्षण, कलशाद्रव्य अभिमन्दण स्त्रयनपन्त्र न्यासोद्वारादि क्रमा ।	५२
३८	सर्वप्रकरस्य सर्वं प्राधारणस्य शक्तिकलशाख्यस्य मनुष्यकलश त्योहेन ।	४३ अष्टमस्य स्थूलपरस्य चत्वारिंशत् कलशात्मकस्य कोष्ठ द्रव्य न्यासोद्वार क्रमा ।	५४
३९	प्रत्येकं लक्षणकापदन्तिका ।	४४ नवमस्य स्थूल सूक्ष्माख्यस्य केवलोदकत्वेनैव भेदः ।	५५
४०	जलम् जनस्यानम् ।	४५ दशमस्य स्थूलसूक्ष्माख्यस्य गन्धोदकमात्रत्वेनैव भेदः ।	५५
४१	स्वत्रातविधिः ।	४६ एतयोः सूत्रपानादिकं स्थूलपरतुल्य ।	५६
४२	प्रयमस्य प्रवानारथ्य डादरा कलशारूपस्य सूत्रपानक्रमः ।	४७ एतत्वयस्य वर्भवासुगुणेन सङ्कोचविस्तारौ ।	५७
४३	कोष्ठप्रमाणानि, विट्ठूर्णरलङ्घारश्च ।	४८ एतेषा नवाना अपेनिनाणा विषप्राना प्रधानानुसारित्वम् ।	५८
४४	कोष्ठेषु पीडिकाना द्रव्य तत्प्रमाण विकल्पलक्षणानि ।	४९ परनिगमनपूर्व अपरस्त्रयानकथन प्रतिक्षा ।	५९
४५	कलशाद्रव्यलक्षणं प्रमाणाना विकल्पश्च ।	५० अपरस्त्रयेषु प्रथमे उत्तमोत्तम स्त्रयनाय प्रस्तारक्रमः ।	६०
४६	अनुकृतेषु सृष्टप्रमाणकलशाभा लक्षणम् ।	५१ देशसङ्कोचे विध्यन्तरम् ।	६१
४७	कलशाना शोधनं सूत्रवेष्टनं तद्विस्तार प्रमाणश्च ।	५२ कलश शोधनादिषु पूर्वातिदेश ।	६२
४८	कलशाधिवासक्रममन्वादिकम् ।	५३ कलशेषु न्यसनीय द्रव्याणि, तेषा क्रमश्च, शाराववल्लास्यामाच्छादनं पूजाहोमं अभिमन्त्रणश्च । स्त्रपने मन्त्र ।	६३
४९	कलशाना द्रव्याणि, विन्यासक्रमश्च ।	५४ देशसङ्कोचे विध्यन्तरम् ।	६४
५०	विकल्पेन कूचप्रमाणं तत्त्वासश्च ।	५५ कलश शोधनादिषु पूर्वातिदेश ।	६५
५१	वर्णभेदेन कूचदर्भसङ्कृत्या,, पक्षान्तरश्च ।	५६ कलशेषु न्यसनीय द्रव्याणि, तेषा क्रमश्च, कलशदेवता,, तन्पूजा च, तदुत्तर कृत्यानि, अत्र उद्धारे विशेष ।	६६
५२	डादराशकलश देवता, पूजाद्रव्याणि शाराववल्लास्यामाच्छादनं पूजाहोमं अभिमन्त्रणश्च । स्त्रपने मन्त्र ।	५७ स्त्रपने सुख्यमन्त्र ।	६७
५३	द्रव्यकुंभ स्त्रपनाना मध्ये मध्ये शुद्धोदक स्त्रपनं, अर्च्यदानश्च ।	५८ अत्र अपरितुष्टस्य तयीमन्त्राः ।	६८
५४	उद्धारस्य न्यासानुसारिता ।		६९
५५	प्रधानस्य स्त्रपनस्य सर्वस्त्रपन कारणत्वम् ।		
५६	द्रितीयस्य परस्य स्त्रपनस्य द्रव्यमावेष मेन ।		

संक्षेपिता अनुवाद	प्राचीन ग्रन्थ	प्राचीन ग्रन्थ	प्राचीन ग्रन्थ
५६ तत्तद्वयोऽकमन्त्रस्येव तत्तच्छुद्धोदक मन्त्रत्वम् ।	१६९	७५ मध्यमाधमस्य प्रस्तार , कौषु सङ्ख्या, द्रव्यकलशा २५	
५७ द्रव्यकुम्भ उपकुम्भ स्वपनानन्तरकल्पम् , पक्षान्तर, सौकर्य पक्षश्च ।	१७०	गुह्योदा, २४, आहत्य ४९, कलश सङ्ख्या, संज्ञा च ।	२३०
५८ एतत्त्वानस्य आहत्य कलश सङ्ख्या—(४७३)		७६ पर्याप्तमस्य द्रव्यकलशा १७	
५९ उत्तमोत्तम संब्राच ।	१७२	गन्धोदा ८, आहत्य २५, संज्ञा ।	२३२
६० उत्तम मध्यम स्वपन लक्षणम् (४०२) कलगा ।	१७३	गुद्धोऽकाष्टकटीना, गेया, सप्तदश कलशा, अधममध्यमसंज्ञा ।	२३४
६१ उत्तमाधमस्वपन, कलशा.—(३१२)	१७४	७८ अधमाधमस्य द्रव्याणि, कलशा,, व्याहा च । „	
६२ मध्यमोत्तमस्वपन कलगा (२७७)	१७७	७९ द्वितीयापरनवकनिगमनम्, तृतीयापरनवक प्रतिज्ञा च ।	२३५
६३ मध्यममध्यमस्वपनं, कलशा —(२१८)	१७९	८० तृतीयनवके उत्तमोत्तम स्वपने कलशाद्यासे प्रस्तार द्विनियम मन्त्राद्यासलक्षणा ।	
६४ मध्यमाधमस्वपनम् । (११७) कलशा, ।	१८०	८१ द्रव्यपूरण, द्रव्याणि, मन्त्रा , क्रमश्च ।	२३६
६५ अधमोत्तम, कलशा, (८१) ।	१८१	८२ देवताराधन उद्धार अभिषेकमन्त्रश्च ।	२४८
६६ अधममध्यम, कलशा, (४५) ।	१८२	८३ तस्यैव पक्षान्तर द्रव्यकलशा २५, शुद्धोदा २४, संज्ञा च ।	२५०
६७ अधमाधम, कलशा, (१७) ।	१८४	८४ उत्तममध्यमस्य पूर्वसात् शुद्धोद्यात्र हीनत्वेन भेदः, संब्राच, द्र (२५) शु (८) ।	२५१
६८ तस्य कोणविन्दासक्रमे विकल्प ।	१८५	८५ कोणकलशाद्यान्तवेन उत्तमाधमत्वम् द्र (२१) शु (८) ।	„
६९ प्रथमापरनवकनिगमनपूर्व द्वितीयापर नवकप्रतिज्ञा ।		८६ मध्यमोत्तमस्य द्रव्यकलशा (१७)	
७० द्वितीयापरनवके उत्तमोत्तमस्य द्रव्यकलशा ६०, गन्धोदा १३६ आहत्य १९६ कलशा,, द्रव्याणि, उद्धारकमः, समुदित कलश सङ्ख्या एतत्स्वपन संज्ञा च ।		गन्धोदा (८), आहत्य (२५) कलशा, संज्ञा च ।	२६०
७१ उत्तममध्यमस्य द्रव्यकलशा, ३४, गन्धोदा, ६४, आहत्य १०८ कलशा , तेषा द्रव्याणि, उद्धारकमः, संज्ञा च ।	२०४	८७ मध्यममध्यमस्य द्रव्यकलशा, (१३) मध्यमाधमस्य ”	२६२
७२ उत्तमाधम द्रव्यकलशा, २५, गन्धोदा, ७२, आहत्य २७ कलशा,, द्रव्याणि, संज्ञा च ।		८८ अधमोत्तमस्य नव कलशत्वम् ।	”
७३ मध्यमोत्तमस्य प्रस्तार, द्रव्यकलशा: २१ गन्धोदा ६४, आहत्य ८५, कलशा', द्रव्याणि, संज्ञा च ।	२१८	८९ अधममध्यमस्य पञ्च कलशत्वम् ।	२६३
७४ मध्यममध्यमस्य द्रव्यकलशा, १७ गन्धोदा: ६४, आहत्य ८१ द्रव्याणि, संज्ञा च ।	२२३	९० अधमाधमस्य एककलशत्वम् ।	”
	२२९	९१ तृतीयापरनिगमनपूर्व चतुर्थापर नवकप्रतिज्ञा ।	२६४

	श्लोकसङ्ख्या	
१४ उत्तमाधमस्य द्रव्याणि, क्रम., उद्धारकम्, सहृद्या, सज्जा च।	२७८	११२ मार्जिनाम् (६) लोहवारि (५) शान्त्यस्म. (६) मङ्गलवारि (४)
१५ मध्यमोत्तमस्य प्रस्तार., द्रव्याणि, कलशा. (२५) सज्जा च।	२८३	परिमार्जिनाना (४) द्रव्याणि। ३३७ ३४१
१६ मध्यममध्यमस्य प्रस्तार, द्रव्याणि, न्यासोद्धारकम्, कलशसहृद्या (९) संज्ञा च।	२८४	११३ औपमानिकस्य शाहू चक्रादि लोह प्रतिकृतय (४)। ३४२
१७ मध्यमाधमस्य द्रव्याणि (९) संज्ञा च।	२८७	११४ शुद्धोदस्य द्रव्यं गन्ध.। ३४३
१८ अधमोत्तमस्य द्रव्याणि (९), क्रम., सज्जा च।	२८८	११५ अनन्तकलश स्नपनस्य सर्वपूरकत्वम्। „
१९ अधममध्यमस्य द्रव्याणि, कलशसहृद्या (५) संज्ञा च।	२९०	११६ तदिधानकथन प्रतिज्ञा। ३४४
२० अधमाधमस्य द्रव्याणि, कलशा (३) न्यासक्रम संज्ञा च।	२९१	११७ स्नपन मण्डपदेश, लक्षण, प्रमाणानि। „
२०१ अपरमेदसहृद्याकथन, निगमनश्च।	२९३	११८ तत्समीषे वागमण्डपः। ३४६
२०२ कुम्भाधिवासादीना पूर्वतुद्यत्वम्।	२९४	११९ अद्धुरारोप, सम्भारसमरणश्च। ३४७
२०३ अपरोक्ताना द्रव्याणा देवताः।	”	१२० साधक आचार्य लक्षणं, तत्सरया, परिचारक लक्षण तद्दृश्यश्च। ३४८
२०४ मार्जन प्रोक्षण, अनुलेपन, सूत्रपात, रङ्गवल्लीविन्यास, कलशाधिवास, विन्यास, पूरण, कृचंप्रथेपमन्दाः।	३१०	१२१ अवराह टास्याचीन, यागमण्डा प्रवेश, कुरम निष्ठ वहीगा पजा, अनुक्ता च। ३५१
२०५ तत्तद्वद्वयेषु पूज्या देव।	३१४	१२२ अनुकल्पे शूलबेरे पूजानुक्ता। ३५३
२०६ चक्रिका स्थापन, वस्त्राच्छादन, वस्त्रापनयन, स्वच्छेदन अभिनन्दन उद्धरण, आचार्यहस्तसमर्पण मन्त्रा।	,,	१२३ डास्थ्याच्चर्चनानन्तरं कर्तव्यानि। ३५५
२०७ अनुक्तमन्त्राणा मन्त्रा।	३१७	१२४ सहस्रकलशप्रस्तार। ३५६
२०८ सर्वकर्मसु अनुकल्पे मन्त्र।	३१८	१२५ ओष्ठप्रमाण, विभजनं, आहत्य कोष्ठसहृद्या। ३५७
२०९ प्रधानादि दशविधि स्नपनाना अध्यादि द्रव्यनिचयानां (६ ४२) आराधनप्रकरणोक्तव्यम्।	,,	१२६ ब्रह्मपाणे एकाशीतिरुलग स्थापनाथे ओष्ठानि, परितो मार्जनम्। दैविकभागे दिशु एकाशीति कलश चतुष्प्रयस्य तदैव विद्यु एकोनपश्चाशत्कलश चतुष्प्रयस्य च स्थापनार्थ कोष्ठरुलग्न प्रकार, परितो मार्जनम्। मानुषे भागे कोण्पु उपकरण स्थापनार्थ स्थानचतुष्प्रय कल्पनं, परितो मार्जनक्रम। कोण्पु मार्जिन- कोष्ठाना सहृद्या, तदैव पोडशसहृद्याना पञ्चविशतिकलशस्नपनाना स्थापनक्रमश्च। ३५८
२१० अपरमेदाना अध्यादि द्रव्याणि—पाद्य (४), अर्ध्य (८), आचमनीय (३), पञ्चगव्य (५), कषायोदक, सर्वोषधि (८), पत्रवारि (८), पुष्पवारि (८), फलाम्भ (८), वीजवारि (८), गन्धाङ्ग (४), तत्पक्षान्तर (८), रत्नोद (१३), तत्पक्षान्तराणा (५), द्रव्याणि। ३१९-३४४	,,	१२७ रङ्गवल्लीकरणं, कोष्ठेषु रजपूरण, पीतरजसा शोभाना पूरण, वीथीभूपणश्च। ३६९
२११ द्वितीय नवक व्यतिरिक्त अपर स्नपनाना तु विजातीयानि शुद्धोदस्य द्रव्याणि (८)	३३५	१२८ मूलमन्त्रेण आहरणहोमः, डारचतुष्के कलशाएकविन्यासः, तेषु कुमुदादि- प्रजा, कोष्ठाभ्यर्चनं, तेषु धान्यैः पीठिका, तत्र कुशाङ्ग विन्यासश्च। ३७१

इलोकमद्भ्या	१५६ निर्वाति कोण कोष्टस्थान्यानि	४३०
१२९ कलश क्षालन, सूत्रवेष्टनं, फोष्टपु अधोमुख त्यास, पृथे कुशास्तरणं, प्रोक्षण, अक्षतविकरणं, उक्तानीकरण उदकेन पूरणञ्च ।	आराधनाङ्ग द्रव्याणि ।	४३४
१३० मध्यैकाशीति मध्यनवक मध्यमकलशस्य तद्रहित्यित नवकाष्टकमध्यकुम्भानाश्च द्रव्याणि ।	१५७ वायव्य कोणस्थान्यानि ।	४३५
१३१ प्रवैकाशीति कलशाना द्रव्याणि ।	१५८ ईशान "	४३६
१३२ याम्यैकाशीति कलशाना द्रव्याणि ।	१५९ तत्र पक्षान्तरक्यनम् ।	४३७
१३३ वारुणैकाशीति कलशाना द्रव्याणि ।	१६० एव विन्यस्तेषु कुम्भेषु	
१३४ कौवेरेकाशीति कलशाना द्रव्याणि ।	मध्यस्थैकाशीति कलशाना देवता ।	"
१३५ आग्नेयैकोनपञ्चाशत् कलशाना द्रव्याणि ।	१६१ पूर्वीदिविकस्थितैकाशीति कलशाना देवता ।	४४२
१३६ नेत्रतैकोन पञ्चाशत्कलशाना द्रव्याणि ।	३८३ अग्नेयादिकोणचतुष्प्रयैकोन पञ्चाशता	
१३७ वायव्यकोण पञ्चाशत्कलशाना द्रव्याणि ।	३९० देवता ।	४४३
१३८ ईशकोण कलशाना विकरपेत द्रव्याणि ।	३९३ एन्द्रीय दक्षिणादि पोडश सङ्घायाक पञ्चविशति कलशाना देवता ।	४४४
१३९ तद्राहस्य पोडशसङ्घायाक पञ्चविशति कलशेषु प्रयमाना द्रव्याणि	३९४ ३९६ कलश पूजानन्तर तत्तदेवताहोम सङ्घाया च ।	४४५
१४० छित्रीयाना "	३९८ चक्रिकापिधान वस्त्रपिधानं पूर्णाहृति, दिशुभूतवलिश्च ।	४४६
१४१ तृतीयाना "	३९९ मानुष पद्महित्य पौडश सङ्घायाक पञ्चविशति कलशेषु प्रथमस्य अभिषेके क्रम. मन्त्रश्च ।	४४७
१४२ चतुर्थीयाना "	४०० १६६ अन्येषा पञ्चविशतिकलशानां पञ्चदश सङ्घायाना एतक्षमादुसारित्वं, प्रत्येकं प्रतिनियतमन्त्राश्च ।	४४८
१४३ पञ्चमाना "	४०२ १६७ दैविकपदे प्रागेकाग्नीतिकलशाना स्नपनक्रम., मन्त्राश्च ।	४४९
१४४ षष्ठाना "	४०४ १६८ तत्रैव याम्यैकाशीति कलशाना स्नपने मन्त्राः क्रमश्च ।	४५०
१४५ सप्तमाना "	४०६ १६९ तत्रैव वारुणैकाशीति कलशाना स्नपने मन्त्राः ।	४५१
१४६ अष्टमाना "	४०७ १७० तत्रैव सौर्यैकाशीतिकलशस्नपने मन्त्राः क्रमश्च ।	४५२
१४७ नवमानां "	४०९ १७१ तत्रैव आग्नेयकोणपञ्चाशत्कलशाना उष्णोदक व्यतिरिक्ताना स्नपने मन्त्रा ।	४५३
१४८ दशमाना "	४११ १७२ तत्रैव्रत्क्रितकोण पञ्चाशत्कलशाना स्नपने मन्त्रौ ।	४५४
१४९ एकादशाना "	४१३ १७३ तत्रैव वायव्यकोण पञ्चाशत्कलशाना स्नपने मन्त्रौ ।	४५५
१५० द्वादशाना "	४१५ १७४ तदैशानकोणपञ्चाशत्कलशस्नपने मन्त्राः ।	४५६
१५१ त्रयोदशाना "	४१७ १७५ आग्नेय कोण कोष्टस्थान्यानि आराधनाङ्गानि द्रव्याणि ।	४५७
१५२ चतुर्दशाना "	४१९ १७६ वायव्यकोण पञ्चाशत्कलशाना मन्त्राः ।	४५८
१५३ पञ्चदशाना "	४२१ १७७ वायव्यकोण पञ्चाशत्कलशाना मन्त्राः ।	४५९
१५४ षोडशाना "	४२३ १७८ तदैशानकोणपञ्चाशत्कलशस्नपने मन्त्राः ।	४६०
१५५ आग्नेय कोण कोष्टस्थान्यानि आराधनाङ्गानि द्रव्याणि ।	४२५ १७९ तदैशानकोणपञ्चाशत्कलशस्नपने मन्त्राः ।	४६१
	४२७ १८० तदैशानकोणपञ्चाशत्कलशस्नपने मन्त्राः ।	४६२

श्लोकसंख्या	प्राप्ति	मन्त्रभेदेन प्रतिष्ठाया सप्तविधत्वं,	कल भेद, कालभेदेन परफलदत्वं ।	४
१७५ तदाग्रेयकौगस्येनोनपत्राशत्तु		४ प्रतिष्ठाया मुख्याधिकारी , तत्कृत प्रतिष्ठाया मुख्यत्वं फलश्च ।		१५
उणोदक पूरितां गोडशकलगाना		५ तत्रामुकल्पाविकारी तत्कृतप्रतिष्ठाया अनुकरयत्वं ।		१६
स्नपने मन्त्र ।	४८८	६ प्रतिष्ठाया प्रतिष्ठायभेदेन अप्रविधत्वं, नामानि च ।		२१
१७६ उणोदक लक्षण उड्टेन तन्मन्तौ ।	४८९	७ प्रतिष्ठाया शयलादि भेदेन तस्यात्मातुपिध्य, नाम च ।		२२
१७७ शुद्धोदक स्नाने मन्त्रौ, अमश्च ।	"	८ एक्ष्वेर वहुवेर भेदेन द्विविधत्वम् ।		२३
१७८ पुन शुद्धोदक स्नपने मन्त्रौ, अमश्च ।	"	९ एक्ष्वेर लक्षणम् ।		२४
१७९ ब्रह्मभगस्थाशीतिकलश स्नपने	४९०	१० वहुवेरस्य त्रिविधत्वं, तेषा लक्षणश्च ।		२५
मन्त्रा, अमश्च ।		११ पुनरादि चित्रादि वहुवेरस्यातुर्विध्यम् ।		२६
१८० तस्यैव मन्त्रे पक्षान्तरम् ।	४९१	१२ वैराणा द्रव्यभेदेन पञ्चविधत्वम्, उभयोः साधरण वैराणि ।		२७
१८१ सर्वस्येव पक्षा-तरे मन्त्र ।	४९२	१३ यागशालादेशादि ।		२८
१८२ एतावता स्नपनापेक्षितान् विषयान्	४९३	१४ तस्या आयामविस्तारयोः, पञ्चधा विकृतपः ।		२९
उक्ता अनुग्रहकम् ।	४९४	१५ आयामाद्यनुरोधेन पीठकल्पना, तत्प्रमाणश्च ।		३०
१८३ वौतुक टन्धन क्रम ।	४९५	१६ पीठोपरि रचनाविशेष ।		३१
१८४ कुम्भाधिवासने अनुकृत्य ।	४९६	१७ प्रतिपीठं तोरणचतुष्प्रय, तल्लक्षणश्च ।		३२
१८५ सवन्दनार्थ, स्नपत ।	४९७	१८ पीठपञ्चस्य विनियोग ।		३३
१८६ द्रव्य कलश स्नपनानन्तरं शुद्धोदक	४९८	१९ सविनानं प्रतेष्ठाया पिण्डेष्व, अनुकृतपश्च ।		३४
स्नपनादिकं, श्रीचूर्णीभिषेक	४९९	२० चातुराल्पवादि प्रतिष्ठारा कुण्डाना क्रम ।		३५
कलशाना मन्त्रयाया विकल्पा,,	५००	२१ तवैव पक्षान्तरम् ।		३००
तदभिषेक मन्त्रा ।	५०१	२२ सात्पत्तरीस्या यागशाला स्थल प्रयाप लक्षणादिकम् ।		३०८
१८७ स्नपनाङ्गस्य यावोत्सवस्य मुख्यकल्पे	५०२	२३ तप्र वेदिकालक्षणम् ।		३१०
उत्सव वेर एव कर्तव्यत्वं, तत्क्रमश्च ।	५०३	२४ वेदिकाया मण्डलादिस्थलविभाग क्रम ।		३१२
१८८ स्नानशेषजलेन परिवारप्रोक्षणादि ।	५०४	२५ यरित कुण्डाष्टकाविधि ।		३१३
१८९ अनुकृतपे क्रम ।	५०५	२६ द्रव्यकरान्तेषु चतुर्षु मण्टपेषु कुण्ड प्रकार ।		३१६
१९० एतत्क्रमस्य अन्यदातिवेशः	५०६	२७ षट्करान्तेषु चतुर्षु मण्टपेषु एक-कुण्डत्वं, तेषां कुण्डस्य प्रमाणं सेखलाया विकल्पश्च ।		३१७
स्नपनान्तरे वज्ये, सति विभवे				
महाहविनिवेदत्वं ।				
१९१ उक्ताना स्नपनाना कालभेदेन				
विनियोग ।				
१९२ प्रायश्चित्तेषु स्नपनभेद विनियोगस्य				
वक्ष्यमाणत्वम् ।				
१९३ निगमनम् ।				
॥ चतुर्दशाध्याय विषयाः पूर्णा ॥				
१ सनकस्य प्रतिष्ठाविषयकः प्रश्नः ।	१			
२ शाणिडस्यस्य उत्तरदानं प्रतिश्ना ।	२			

श्लोकसङ्ख्या	पुण्याहमन्त्राः ।	१६८
२८ विस्तारायामानुगुणेन मण्टपोच्छाय ।	४९	प्रोक्षणः तन्मनौ, पुण्यादस्य
एतद्विस्तारैरत्ययो स्नानगृहेण्यतिदेश ।	११९	स्वीयागाङ्गत्वश्च ।
२९ स्नानगृह पीठस्थ विशेष, प्रमाण		१७२
विशेषश्च ।	"	
३० स्नानगृह स्थाननियमः ।	१२२	५० प्रोक्षण, तन्मनौ, पुण्यादस्य
३१ नेत्रोभीलन स्थान, प्रमाण लक्षणे ।	१२३	स्वीयागाङ्गत्वश्च ।
३२ वेदिकांदिसाधारणालङ्कार ।	१२४	५१ स्नानगृहस्तायवन मन्यवेदी परित,
३३ स्नानपीठस्थण प्रमाणादि ।	१२५	स्नानोगाना धजाना स्थापनं
३४ डारातोरण लक्षणादि ।	१२६	धजडेवता, यज्ञक्रम,
३५ वृत्रउथणम् ।	१२८	पाठ्यमन्त्रश्च ।
३६ अभावे पक्षान्तरे यागशाला		५२ वहिस्तोरण व्वच देवता, तोरण
प्रमाणम् ।	१३२	देवते च ।
३७ तत्र वेदिका रहुन् । प्रमाणे ।	१३३	५३ एतेणमर्चनम् कान्तान्तरं सानपाठश्च ।
३८ वेदिकानामन्तराल प्रमाणम् ।	१३६	५४ विस्तारमीतगमन, विश्वादीना
३९ अनवकाशो पक्षान्तरे अत्यन्ता-		आलोकनादिलंस्कार, विम्बस्य
नवकाशो पक्षान्तर, वेदिकोच्छायस्य	१३२	सिद्धार्थकादि पड़द्वयफलदौ-
व्यवधान प्रमाणानुसारित्वं, वीर्ये.	१३३	स्तपनादिकां, अर्चन रक्षावन्धनं
पीठमानानुसारित्वम् ।	"	ऋगादे पाठश्च ।
४० स्थलसङ्कोचे पञ्चवेदिकापश, वेदिकाना	१३८	५५ रथादिना विश्वानयने, तदानी कर्तव्य
विनियोगश्च ।	१३८	मन्वपाठनम्, स्वर्णदिवान,
४१ उक्ताना दैवैरायनिष्पाद्यत्वात्	१३९	यागशालाया स्थानभूमौ विम्बनिवेशन
दृथवसायाद्यनुसारित्वम् ।	१४०	होमः, विम्बान्यने पक्षान्तरश्च ।
४२ यथोक्तालाभेषि श्रद्धाभक्तिमालेण		५६ वृहत्स्त्रानस्य शूटविष्य एव कर्तव्यत्वं
पूर्णत्वोक्ति ।	१४१	कर्षणान्ताया केवल यृदकस्तपनेपि
४३ यागशालया अष्टदिक्कुण्डहीनत्वे	१४१	वृहत्स्त्रानस्य प्रासादाभ्यन्तर
सूर्तिप कर्तव्यक्रमः पक्षान्तरश्च ।	१४२	कर्तव्यत्वश्च ।
४४ मूर्तिपाद्यलाभे कर्तव्यक्रम ।	१४२	५७ विम्बस्य वृहत्वे तस्य केवल
४५ यागशालालङ्कार, वेदा धजाग्रकस्य		प्रासादाभ्यन्तर प्रवेशः, रक्षायास
प्रमवाप्यक्रमेण न्यासश्च ।	१४३	पूर्वकं पीठस्थापनम् ।
४६ जयाख्यरीत्या यागशालादेश, देश	१४३	५८ यागशालायविलक्ता ईर्णा कर्मविम्बे
भेदेन परिमाणभेदश्च ।	१४३	कर्तव्यत्व, मन्त्रावाहन स, नरोदयो
४७ तत्र वेदिका पञ्चक कल्पने,	१४४	सूल एव कर्तव्यत्वं, मुहूर्तनात-
वेदीनामुपयोगः, मण्टपस्य चतुर्दिक्षु		क्रमानुगुणेन पूर्णाद्यत्वनामा कर्मणा
कुण्डचतुर्प्रय कल्पनश्च ।	१४४	अटिति कर्तव्यत्वश्च ।
४८ सम्भारसम्भरण, अङ्कराष्टिकाल,	१४०	५९ चित्र विम्बादीनामापे एवमेव कर्मविम्बे
यागशालाप्रवेशः, उपदेष्ट्युगुण		स्तपनाद्यनुष्टान, तदभावे दर्पणे
स्थानादिकं, आचार्यकृत्यानि च ।	१४६	स्तपनं, यागशालाप्रवेश, शय्याधि
		वासोत्सवादीना कूच कर्तव्यत्वश्च ।
		६० शक्तव्यादीनामेकदा प्रतिष्ठाने तेषा
		यागशालाप्रवेशस्य मूलेन सह
		कर्तव्यत्वम् ।

	स्लोकमहाख्या		
६१	मण्डलाग्रे विम्बनिवैशानं, पृथक स्त्रान कलश स्थापनम् ।	२०३	७६ जलाधिवासस्थानात् विम्बानयनप्रकार । २७६
६२	विम्बानयनादीना पक्षान्तर कथनम् । पुनर्गपि पक्षान्तरम् ।	२०५	७७ आलेख्यादौ विशेष । २८२
६३	जलाधिवास प्रश्नः; तदुत्तरदान प्रतिज्ञा च ।	२०९	७८ स्नपनमण्टपस्य पृथक्त्वे स्थूलपरादि- कथस्य देवापेक्षया वामादिस्थानदय कथनम् । २८५
६४	जलाधिवासप्रयोजन, केवाश्वित् प्रतिनिधित्वम् ।	२११	७९ स्थूलपरादिदिवस्य अनुष्टुप्नकाला । २८८
६५	जलाधिवासस्य मुख्यानुकल्पेशा. तदस्तदेशाश्र ।	२१३	८० स्नानकलशस्थापनार्पण शयनद्रव्यकल्पनश्च । २९०
६६	तस्य मुख्यानुकल्पयो, कालपरिमाणम् ।	२१५	८१ तत्र नयनोन्मीलनार्थशयनकल्पन प्रकार । २९१
६७	तस्य कालः, कर्म शालार्कत्वय विम्बकार्याणि रक्षान् वत्तान्तानि, नर्मशालाया, विम्बानयनप्रकारादिश्च ।	२१९	८२ शय्याधिवासार्थं शयनकल्पन प्रकार । २९३
६८	जलमध्ये कर्तव्य मण्टपलक्षण, तत्र कर्तव्यानि कुत्यानि, सहारक्षमश्च ।	२२८	८३ तदैकलगाप्रकल्पण, देवता, निश्चे प्राण, तन्मयस्थायमन्त्वादृक्, पालिकास्यापनश्च । ३०५
६९	विम्बस्य बछान्छादनादि पुरस्तर जलमध्ये पीठे रायनप्रकारः, तदा पाण्ड्या मन्त्राश्र ।	२४४	८४ शयाध पूज्यदेवता, पाण्डाराता होमः, मण्डलकल्पन, न्यूनाधिकगा- न्त्यर्थहोम, तत्प्रकारे विकट्य, पाठ्याश्र । ३०७
७०	तदनन्तरं तत्र जले ग्राम्यधर्म निषेध ।	२५०	८५ पूर्व श्यापितस्थूलपराभिधस्नपनकल- शेषु कतिष्यकलशस्नपन समन्वय, तस्य प्रयोजनश्च । ३१४
७१	जन्माध वासानहर्षणि विम्बाणि सेषा छायाधिवास तत्प्रकारः, चित्तरेण तत्प्रतिपादनं, क्रच्चदभी- सङ्घाया, देवीर्विपये तत्र वक्तव्य, रक्षाया मन्त्रविग्रेपः, अन्यस्य कर्मणः, देवतुल्यतदश्च ।	२५६	८६ अलङ्कार पूर्वं नयनोन्मीलनार्थशयने विम्बस्य शयनम् । ३१२
७२	मृणमयादि विम्बाना छायाधि- वासदेश अन्यविम्बाना तदेशाश्र ।	२६७	८७ मधुवृतपूर्ण, सौवर्णी, राजतपात्रडय श्यापन तत्र स्मरणीयादिकश्च । ३११
७३	दार्ढादि विम्बाना जलाधिवासविपये स्थानत्रयविकल्पः ।	२६९	८८ नयनोन्मीलनार्थ शलाकाद्वयलक्षणादि । ३२७
७४	प्रतिष्ठोपयोगिना उपार्जितानामुपाहरणः, प्रासादशोधन, अलङ्कारश्च ।	२७२	८९ तत्र स्याया गदाद्वयः, वेदपाठश्च । ३२८
७५	प्रासादादयोग्यजननिवासनम् ।	२७४	९० नयनोन्मीलनप्रकार, तदनन्तरकर्तव्यं, दर्शनीयाश्र । ३२९

श्लोकमठरुपा		पृष्ठा
१७ आवाहनार्थ क्रगाद्यकायनान्ताना मन्त्राणां पाठनम् ।	३५२	४२७
१८ आवाहनमन्त्रा, तैषामाचार्येण स्वर्यं पठनम् ।	३५३	४२८
१९ विष्वसम्मार्जनं पूजनं, अचर्मीत्यादि मन्त्र पठनश्च ।	३५४	४३१
१०० मन्त्रकुण्डे दिग्दिवदिक्कुण्डेषु च हवनम् ।	३६०	४३४
१०१ जितन्ता स्तोत्रपठन, गायत्री, रथन्तरसामपाठन, जप मुद्राबन्ध., अष्टाङ्गप्रणाम, विश्वापनं, अर्चनं, नीराजनश्च ।		४३८
१०२ भगवतो ब्रह्मरथोत्सवः ।	३६८	४४९
१०३ तदानी रत्नादिक्षेप, आयतनाना पूजा, पाञ्चरात्रिकादीना दानश्च ।	३७४	
१०४ रथोत्सवे अनुयातु फलम् ।	३७९	४५४
१०५ रथभ्रमणानन्तरं अर्चनादिपूर्व यागशालाप्रवेशनम् ।	३८१	
१०६ शश्याधिवासार्थशयने विष्वस्य शयनं, कुम्भस्थापनादि, कलशाष्टके आवाहा देवताविषये विकल्पत्रयं, पूजाच्छादनादि ।	३८३	४६१
१०७ मन्त्रन्यास ।	३८५	
१०८ आलेख्यादौ उत्सवादि ।	३९२	४८०
१०९ न्यासकथनप्रतिज्ञा ; तदानीं कर्तव्यश्च ।	३९४	
११० द्वादशाक्षरन्यासः, तत्स्थानानि आयुध अङ्गोपाङ्ग न्यास., भूषण न्यास, श्यादीनाश्च स्थानानि ।	३९६	४९८
१११ चतुर्सुजादिविषये विशेषः ।	४०३	५०४
११२ दामोदरादिमूर्तीना तच्छक्तीनाश्च न्यास, मन्त्रश्च ।	४०८	५०८
११३ तदानीं भावनाक्रम, पाढ्यमन्त्रा,, होम., तस्य सहृद्या, द्रव्याणि, मन्त्राण, विष्वे ब्रह्मण आविर्भाव स्मरणं, तस्य दृष्टान्तप्रयोजने ।	४०९	५१७
११४ ब्रह्मणो मन्त्ररूपशरीरधारणसमये पाठ्याः पराभिधा मन्त्रा ।	४२३	५१९
		५२१
		५२३
		५२५

इयोगदात्या		ठक्षिणादान, मूर्तिपैमन्त्रप्रीणां तस्य काल मन्त्रश्च ।	५९१
१३२ प्रकारान्तरेण अक्षरन्यामस्थानानि ।	५६०	१४७ निद्रायमाणस्य भगवत् स्तोत्र, वर्णेणावकुण्ठनं, अचेनं, नमस्कार, एकायनादीनां कृत्य रक्षासुद्राप्रदर्शनश्च ।	५९२
१३३ छाइजाक्षर नङ्गोपाङ्ग आशुध भूषण दामोदरादिसूर्ति तच्छक्तीना न्यामा ।	५६७	१४८ स्वप्रविष्टये यजमानस्य स्वापः, आचार्यस्य जागरणम् ।	५९३
१३४ हृदि व्रह्मस्मरणं, मन्त्रमन्धान सहस्रशिरसमित्यादीना पाठनश्च इति स्थलानु सन्धाननिगमनम् ।	५६०	१४९ प्रभातहृत्य, यजमानस्य स्वप्ने शुभाशुभप्रश्नः, अशुभत्वे तच्छास्त्वै होम, होमे द्रव्यमन्त्राणा पक्षड्यम् ।	५९४
१३५ धरातिषु अनुसन्धानेषु इच्छानुभारण उक्तस्य कर्तव्यत्वम् ।	५६२	१५० गर्भगोहप्रवेश, सम्मार्जन शोधन विघ्नोत्सारणश्च ।	५९५
१३६ सापशिंकादिमिरारावनम् ।	५६३	१५१ एकद्वारा प्रासादस्य सप्तधा विभजनं, तद्वामानि च, नवधा विभजनं, तद्वामानि च ।	५९६
१३७ कुण्डमेदेन होमद्रव्यमेद, अमावे द्रव्यप्रतिनिधि, गोदोहन, चरश्चरण, चरुहोम, होमस्तुता, होमसहृथायामनुकर्त्तौ, बीजहोम, बीजानि ।	५६४	१५२ चतुर्द्वारा प्रासादस्य सप्तधा विभजनं, नामानि, तस्यैव अष्टधा विभजने नामानि, तस्यैव नवधा विभजनं, नामानि, तस्यैव पोडशाया विभजन, नामानि ।	५९७
१३८ वेदिकासमीपस्थकुर्मतौरै विम्बमूर्धनि सेचनम् ।	५७६	१५३ एकद्वारेषि एव निभजनस्य अनिदेश ।	५९८
१३९ पूर्णहृति ।	५७०	१५४ चतुर्द्वारेषे ब्राह्मपदे चतुर्गत्मन स्थिति ।	५९९
१४० तत्वसशोधन आचार्यस्य भगवत्प्राप्तिनि, विम्बोत्थाना, सम्मुखीकरण, अष्टाङ्ग प्रणिपातश्च ।	५८०	१५५ एकद्वारे एकवेरस्य स्थितये फल कामना मेदेन स्थानपट्टक कथनम् ।	६००
१४१ वक्ष्यमाण चतुर्द्वयहोमस्य प्रयोजन, होम सहृथा, तन्मन्त्र स्तूप्यस्थानानि द्रव्याणि, पूर्णहृति , तद्द्रव्यमन्त्रौ ।	५८४	१५६ चतुर्द्वारे वहुवेरस्य तयेव स्थानसप्तक कथनं विम्बवृहत्वानुरूपात् ।	६०१
१४२ पाठव्रह्मशिलयोः स्सकार, तत्र व्येयदेवताविषयक पक्षड्य, चक्रमन्त्रेण चरुवेष्टन, होमसहृथा मन्त्रौ, पाढ्या श्रुतय प्रणव- व्याहृतिभि स्वयहोम, अपर्ग होमश्च ।	५८९	१५७ तत्र शयनस्य उत्तमादि स्यानवय कथनम् ।	६०२
१४३ परिवारहोम ।	५९४	१५८ तत्र आसीनस्य यानगस्य च स्थानानि ।	६०३
१४४ परिवाराणा भगवतश्च सञ्चिरोध ।	५९५	१५९ एकवेरविषये पात्रवेदिका स्थानम् ।	६०४
१४५ प्रासादप्रतिष्ठाया विशेष ।	५९७	१६० वहुवेरविषये उत्सवादिविम्बाना स्थानानि, उपपत्तिकथनं, गर्भ गोहस्य सङ्कोचे उत्सववेरादीना	६०५
१४६ मूर्तिपानं पायसदान, होमादि-			

श्लोकम्	स्थानानि	पृष्ठा
१६१ वहुवेरविधाने मूलविम्बस्य नैमित्तिकसनपत्योग्यत्वं पूर्वोक्तक्रम ।	१७७ चतुर्व्यूह प्रतिष्ठायां तेऽपां स्थानानि । १७८ नवविद्यचातुरात्मयेषु प्रयमस्य डितीयस्य अन्येयां सत्तानाश्च स्थापनक्रम ।	६९५
१६२ तस्य स्नानायोगत्वे सर्वेषां गम्भे गेह एव स्यान्त्वम् ।	१७९ नवमूर्तीनां स्थानानि । १८० छादश मूर्तीं स्थानानि ।	६९७
१६३ वहुवेरविषये औत्सवादिविम्बाना स्थानक्रम ।	१८१ तासामेव पक्षान्तरे स्थानानि । १८२ तासामेव सङ्केटे स्थानम् ।	६०९
१६४ तत्वैव पक्षान्तरम् ।	१८३ एकवेर विषये पूर्वोक्ताना पण्णां स्थानानां फलानि ।	७०१
१६५ मूलविम्बस्य शायानत्वे सप्तधा अपृथा नवधा पोडशधा वा विभजने अन्येयां स्थानानि ।	१८४ वहुवेर विषये स्थानाना फलानि । १८५ व्राह्म सप्तधा अपृथा नवधा पोडशधा विभक्तेषु च कर्मचारी स्थानाना फलानि ।	७०२
१६६ रत्न न्यास पूर्व पीडि विम्बस्य स्थापनम् ।	१८६ दैविके सप्तधा विभक्तेषु भागयो फले, नवधा विभक्तेषु पोडशधा विभक्तेषु स्थानाना फलानि ।	७०३
१६७ मूलबेरस्य सदेवीकत्वे तत्पीठ पाश्वे तासां स्यापनम् ।	१८७ परितो विभक्तस्थानेषु व्राह्मादीना फलानि । १८८ उक्तोचेव स्थानेषु सौभ्याद्यत्वेन डिधा विभजन, तयो फलश्च ।	७०३
१६८ देव्या एकत्वे डित्वे चतुर्षे च तासा स्थानानि ।	१८९ उत्सवविम्बस्य प्रामादान्तस्थापनस्य मुरुत्व, तत्कल, तस्य मुखमण्टपे स्यापनस्य मध्यमत्व, तस्य पूर्वफलत्व तिदेश, अन्यत स्थापनस्य मन्दफलत्व अ-यविम्बविषयेषि एतादशफलत्वम् ।	७०४
१६९ चल विम्बयुक्ते प्रासादे विधि इयम् ।	१९० उक्तातिक्रमी दोप., तस्मादुक्ताना स्थानाना अनतिक्रमणीयत्वश्च ।	७०५
१७० स्वयं व्यक्तसैङ्घार्षेषु विम्बाना स्थानानि ।	१९१ प्रमादादिना व्यत्ययेन स्थापनेषि मूलविम्ब व्यतिरिक्ताना उक्तेषु स्थानेषु संस्यायाराध्यत्वम् ।	७०६
१७१ तत्वैव पक्षान्तरम् ।	१९२ स्वयं व्यक्तादिस्थानेषु विशिष्य चल- विम्बाना स्थानावस्थायत्वम् ।	७०६
१७२ तत्वैव मूलविम्बे शायाने अन्येया स्थानानि ।	१९३ ब्रह्मशिलाधशिलाकृत्य, तत्स्थरन्ध्रनवके स्थायानि द्रव्याणि, तत्स्थापन क्रम, तदाच्छादनं, तेषु पूजा, यजुपा पाठश्च, तदुपरि पीडिविन्यासं, तच्छुद्धे चक्रादिन्यासं क्रम, अनन्त कूर्मभीत्यन्यनि रिक्त विषवटेवता प्रतिषुआया चातुरात्म्य प्रतिषुआया चक्रानन्त द्वूर्मधान्त पद्मरूप	७०७
१७३ स्वयं व्यक्तस्य चतुर्ढारत्वे कर्म विम्ब स्थानम् ।		
१७४ यत्र प्रासादे व्यूहानां व्यूहान्तराणा प्रादुर्भावाना वा पद्मकिर्त्तेष स्थापनं, दिव्यक्रमेण तद विशेष कथनप्रतिज्ञा ।		
१७५ तत्र दक्षिणोत्तरायत सप्तधा भाजिते विशेष ।		
१७६ आवृतिरुपेण तथा भक्ते प्रधान मूर्खदीनां स्थानानि ।		

उल्लक्षणाद्या	२०७ एवं प्रतिष्ठितस्य मन्दारवृक्षत्वसमाधिः । ८३०
पञ्चकस्य स्थाप्यत्वं, चक्रस्य, अनन्तस्य, मीनस्य, कूर्मस्य च देवा पद्मस्य सर्वसा- धारणत्वं, पद्मस्य देव, लक्ष्म्यादि शक्तीना मण्डपे खगेशस्य च देव, तत्त्वमन्त्रेण नेषा पूर्णान्तिक तर्पण, गर्भगेहे प्रोक्षणादि च ।	२०८ स्थितादि सर्वविस्मेषु सृष्ट्यादिन्यासत- यस्य कर्तव्यत्वं, स्थितादिभेदेन व्यवस्थया अन्यतमस्य कर्तव्यत्वत्रैति पक्षद्वयम् । ८३४
२०९ अङ्गोपाङ्गाना लाज्जनादिग्रुडान्ताना न्यास., तेषा लययागविधया आराधनं, आधार शक्त्यादीना भोगयागे पीठस्था- धारशक्त्यादीना आराधनं प्रातिलोम्येन । ८३७	२१० प्रार्थनामन्त्रोद्धार., प्रतिवचनश्च । ८४०
२११ मन्त्रपाठ, उच्चै, स्तोत्रपाठश्च ।	२१२ जीवभूतस्य भगवत् प्रतिष्ठया सर्वस्य प्रतिष्ठितत्वम् । ८४६
२१३ कर्मविश्वादि प्रतिष्ठा ।	२१३ इति विष्वादि प्रतिष्ठा । ८४७
२१४ लक्ष्म्यादि शक्तिगतिष्ठा ।	२१४ लक्ष्म्यादि शक्तिगतिष्ठा । ८४८
२१५ ग्रहूद प्रतिष्ठा, परिवाराणा प्रधानविस्मैन सहैव तत्तदनुरूप व्यपनादीना कर्तव्यत्वादि ।	२१५ ग्रहूद प्रतिष्ठा, परिवाराणा प्रधानविस्मैन सहैव तत्तदनुरूप व्यपनादीना कर्तव्यत्वादि । ८४९
२१६ विष्वक्षेत्र श्यापनप्रतिष्ठे ।	२१६ विष्वक्षेत्र श्यापनप्रतिष्ठे । ८५६
२१७ इटारावरणदेवता प्रतिष्ठा ।	२१७ इटारावरणदेवता प्रतिष्ठा । ८५८
२१८ प्रतिष्ठानन्तर स्नपन, तद्विवरणश्च ।	२१८ प्रतिष्ठानन्तर स्नपन, तद्विवरणश्च । ८५९
२१९ प्रासादशोधन पूर्वकं कुम्भाच्चिन्म् ।	२१९ प्रासादशोधन पूर्वकं कुम्भाच्चिन्म् । ८६६
२२० मण्डलपूजा, विष्वस्य स्नपनवर्ज सास्पर्शिकादिमहाभोगे संपूजन सम्प्रदानावसानिकम् ।	२२० मण्डलपूजा, विष्वस्य स्नपनवर्ज सास्पर्शिकादिमहाभोगे संपूजन सम्प्रदानावसानिकम् । ८६७
२२१ अग्निसन्तर्पणम् ।	२२१ अग्निसन्तर्पणम् । ८७०
२२२ विहापन, प्रणाम, क्षापणानि । पृष्ठभागा- दर्शनेन विहिनिष्क्रमणं, ध्वजस्तम्भ सहितस्य देवस्य प्रदक्षिण, अप्राङ्गप्रणामः, ग्रहूदाभ्यर्चन, इटार्स्थादीना वलिदान, वलिदानमन्त्र, तेषा त्रयीमन्त्रा, आचमनपूर्वक अन्त प्रवेश, न्यूनतिरेक पूर्त्यर्थ शास्त्रिहोम, साक्षेण हन्मन्त्रेण पूर्णाहुति., चक्रमन्त्र सम्पुटितेन मूलेन सर्वच्छिद्रप्ररणं, कृतस्य कर्मण. विज्ञापनेन समर्पणश्च ।	२२२ विहापन, प्रणाम, क्षापणानि । पृष्ठभागा- दर्शनेन विहिनिष्क्रमणं, ध्वजस्तम्भ सहितस्य देवस्य प्रदक्षिण, अप्राङ्गप्रणामः, ग्रहूदाभ्यर्चन, इटार्स्थादीना वलिदान, वलिदानमन्त्र, तेषा त्रयीमन्त्रा, आचमनपूर्वक अन्त प्रवेश, न्यूनतिरेक पूर्त्यर्थ शास्त्रिहोम, साक्षेण हन्मन्त्रेण पूर्णाहुति., चक्रमन्त्र सम्पुटितेन मूलेन सर्वच्छिद्रप्ररणं, कृतस्य कर्मण. विज्ञापनेन समर्पणश्च । ८७१
२२३ प्रतिष्ठादिदिव्यसेषु तत्तद्विनेषु जपहोमा चन्नादिना लोकविशेषतासि ।	२२३ प्रतिष्ठादिदिव्यसेषु तत्तद्विनेषु जपहोमा चन्नादिना लोकविशेषतासि । ८८४
२२४ चतुर्थदिनकृत्यानि, आराधन स्नपन अलङ्गार हविर्निवेदन अग्निसन्तर्पण	२२४ चतुर्थदिनकृत्यानि, आराधन स्नपन अलङ्गार हविर्निवेदन अग्निसन्तर्पण

स्लोकमह्या	
पूर्णाहुति वलिदान क्षमापण विष्व क्सेनाचीन आचार्यादि सम्माननश्च आचार्यादिसम्माननस्य सर्वत्र कर्तव्यत्वश्च ।	२३६ मानुषस्थान जीर्णोद्धारकथन प्रतिशा । ९१८
२३५ अवभृथसनानं, निगमनश्च ।	२४० सर्वमपि विष्व जीर्ण भग्नाङ्गं वा सन्धा- तयोरय चेत् सन्धेयमेव, असन्धेयन्तु त्यज्यम् । ९३७
२३६ यजमानस्य सामान्यतः फलम् ।	२४१ लोहजव्यनिरिक्तस्य असन्धेयस्य त्यागश्च, अगाधे जलाशये समुद्रे वा विधिना क्षेप, भूमौ विधिना खनन वा । ९३०
२३७ ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य शूद्रादीना पृथक् फलानि ।	२४२ अबभङ्गादि दोषस्य सत्त्वेपि, सन्धेयत्वे अपरित्याग एव, परित्यागे दोषश्च । ९३१
२३८ कामनाविशेषवता फलानि, अकामानां फलानि च ।	२४३ बृहता उत्कृष्टलोहजानाश्च त्यागस्य अनुचितत्वात् सन्धानमेव प्रयत्नेनापि. अयोग्यत्वे परित्यागः । ९३२
२३९ एवं प्रतिष्ठितस्य यावज्जीर्ण तावत् प्रति- दिन पूज्यत्वं प्रमादादिनापि पूजालोपस्य निषेधः, तत्त्वमेण, तत्त्वदर्थविष्वेवैव कर्तव्यत्वं, सति विष्वेव व्यत्यासस्य अकर्तव्यत्वं, राष्ट्रभङ्गादिना तत्त्वमर्थ विष्वासनिधाने सन्धिहित एव सर्वस्य कर्तव्यत्वं, कतिपयस्य कूचे शोभार्थ विष्वे वा कर्तव्यत्वश्च एकविष्व सन्धिधाने ।	२४४ विष्वान्तरस्य सजातीयद्रव्यकार्यत्वम् । ९४३ तस्य च विवरणम् । ९४४
२४० विष्वद्वय सन्धिधानेपि ऊहेन कर्तव्यत्वम् । ९२१	२४५ तस्यैव रीत्यन्तरेण कथन, कर्मादिविष्वेषु पूर्वोक्तानामतिदेश । ९५०
सर्व विष्व सन्धिधाने व्यत्यासस्य निषेधः । ९२२	२४६ मृदादिजानानां सन्धानायोग्यत्वे कर्तव्यता । ९५०
२४१ नदानी उत्कृष्टलोहजस्य भूगुपस्य विष्वा न्तरस्य लाभेपि तत्र अङ्गविष्वकार्यस्य निषेध., करणे दोषश्च ।	२४७ मृणमयस्य दिव्यादिकस्य मूलविष्वस्य जीर्णतादिषु कर्तव्यता । ९५२
२४२ स्वयव्यक्तादिषु व्यत्यासस्य विशिष्य निषेध ।	२४८ तस्यैव वर्णीहीनत्वेपि तस्य शूलरक्त्वादी- नामपरित्याग । ९५४
२४३ तेषां लक्षण प्रमाण द्रव्यादिभि. यथा पूर्वमेव आराध्यत्वम् ।	२४९ धातु लोह रक्तादीना जीर्णौ । ,
२४४ तत्र लक्षण प्रमाण द्रव्य किया मन्त्रा- न्तराणां निषेधः ।	२५० सर्वात्मिना नूतनसन्ध्याने विशेष, स च वालगेहाभाव, सन्धानकालेपि पूजादिकमिति । ९५६
२४५ लक्षणान्तरादिकरणे प्रत्यवाय ।	२५१ खयव्यक्तादिषु चिह्नानामनभिव्यक्तत्वेपि यत्र कुवापि तेषा सत्वात् निरीक्षणीयत्वम् । ९५९
२४६ तेषु मूलविष्वे विशिष्य निषेध ।	२५२ तदीयानां तच्छिह्नविवर्जितत्वात्तच्छिह्नैः लोहमयै. अनलसन्तसै मन्दाधिवासि- तैरङ्गितव्यत्वम् । ९६१
२४७ मानुषस्थानेपि जीर्णत्वपर्यन्त अन्यथा करणनिषेध ।	२५३ तथात्व एव तेषा शास्त्रवणादियोग्यत्वम् । ९६४
२४८ स्वयं व्यक्तादिकस्य-मानुषस्य वा अजीर्णत्वे पूर्णङ्गत्वे वा प्रासादविष्वयोः प्राक्- स्थितोपर्मदनेन अन्यकरण निषेधः, करणे दोषश्च ।	२५४ तथा भगवदीयानां अर्धपात्रादीनां चक्रा- दिभिरङ्गितव्यत्वम् । ९६५
	२५५ एवं स्वकीयानामासनवर्जितानामुप- करणाना भूषणानामन्येषाश्च , ९६७
	२५६ भगवदीयाना गवादीनां भूरुहाटीना च । ९६९
	२५७ आराध्यकादीना चक्राद्यङ्गितत्वे कर्मण्यत्वम् । ९७०

श्लोकसङ्ख्या			
२५८ देवतान्तरचिन्हं चिह्नितत्वे तेषामकर्म- पद्यत्वम् ।	१७१	२७२ कुम्भस्य अयोध्य जनस्पर्शे कर्तव्यम् ।	१०४६
२५९ भगवन्मूर्तौ लाञ्छनादशनेपि स्वेच्छया लक्षणन्यासस्य अकर्तव्यस्वम् ।	”	२७३ दीपस्य निवेदनात्पूर्व परं वा निवर्णि तस्य फल, तत्प्रायश्चित्तश्च ।	१०४९
२६० अर्थपादादीनां पूर्वमनङ्कितत्वे अवश्य- मङ्कितव्यत्वम् ।	१७३	२७४ नीराजनकाले शङ्खादेवृत्तादेवा अभावे निष्फलत्वं, निगमनश्च ।	”
२६१ चक्रराजप्रतिष्ठा, तस्या प्रयोजन, कालः, देशः, चक्रस्य द्विविधत्वं तयोर्देश, लक्षणश्च ।	१७४	२७५ सार्यकाल कर्तव्य राजसनीराजन प्रकारः ।	१०५१
२६२ एव शङ्खाद्यायुधं प्रतिष्ठा, डेशश्च । चक्रादि विविन्मीणस्य उत्तरगत वक्ष्यमाणत्वम् ।	१७५	२७६ तस्यैव पुनः पश्चद्वयकथन, निगमनश्च ।	१०६१
२६३ तेषा प्रथानविम्बेन सह प्रतिग्राया कर्म- मेदाभाव, पृथक्प्रतिष्ठाया सबे- कर्मणा कर्तव्यत्वं, तत्र मन्त्रा,, ब्रह्म- सूक्तेन नवकलशस्थापन, ब्रह्मसूक्तमन्त्रा, मूर्तमूर्तयो स्थपने विशेष, जप,, तत्र मन्त्राणा विकल्प,, अनुकाना पूर्वोक्तानुसारित्वं, निगमनश्च ।	१७६	२७७ नीराजनपात्रलक्षण, नेवेद्यान्ते कर्तव्यस्य तस्यैव प्रकार, निगमनश्च ।	१०६३
२६४ नीराजनविधिप्रश्न ।	१९१	२७८ एवं विधेषु नीराजनेषु साधारणा साधारणानि ।	१०७८
२६५ नीराजनकाला, सविकल्पा प्रयोजन च, तस्य सात्त्विकत्वादिना काले तैविध्य, तेषा कालाश्च ।	१०७	२७९ सात्त्विक नीराजनस्थाने अन्ययोर्निषेध, अन्यत्र सात्त्विकाभ्युनुज्ञा ।	१०८१
२६६ एकस्मिन् प्रासादे एकस्यैव कर्तव्यत्वं, प्रासादमेदेन सात्त्विकादिव्यवस्था च ।	१९२	२८० उक्तार्थेषु विपरीता चरणस्य निषेध ।	१०८३
२६७ सात्त्विक नीराजनस्य स्थानभोगान्ते कर्तव्यस्य प्रकार ।	१००१	॥ पञ्चदशाध्यायविषया ॥	
२६८ सात्त्विकस्य नीराजनान्तरस्य अलङ्कारा सनान्ते कर्तव्यस्य प्रकार, सविशेष, अपेक्षिताशान्तरयुक्त ।	१००७	१ महोत्सवविधानप्रश्न ।	१
२६९ पाकस्थानादीपानयनप्रकार, तदनन्तर- कृत्यानि, नीराजनकालकृत्यानि, तदनन्तर- कृत्ये द्वैविध्यम् ।	१०११	२ उत्सवशब्दस्य निरुक्ति ।	२
२७० दीपानयने योवितामप्यधिकारः, दीपभ्रमणे पुनरपि प्रकारान्तरेण पश्चद्वयकथन, एवं नीराजने एकवेद बहुवेरषिष्ये भेदः ।	१०३९	३ तस्य नित्यादि मेदेन द्वैविध्य, नित्यस्य, नैर्मित्तकस्य, काम्यस्य च लक्षणानि ।	३
२७१ एतस्सहायमूर्तस्य फलम् ।	१०४५	४ प्रत्येक मूर्तियेदकृत उत्तमादिमेदेन द्वैविध्य, नलक्षणानि च ।	५

॥ पोडशाध्याय विषयाः ॥

- १ महोत्सवविधानप्रश्न ।
- २ उत्सवशब्दस्य निरुक्ति ।
- ३ तस्य नित्यादि मेदेन द्वैविध्य, नित्यस्य,
नैर्मित्तकस्य, काम्यस्य च लक्षणानि ।
- ४ प्रत्येक मूर्तियेदकृत उत्तमादिमेदेन
द्वैविध्य, नलक्षणानि च ।
- ५ आभासाल्योत्सव लक्षणम् ।
- ६ वलिदान प्रकारमेदेन द्वैविध्य लक्षणानि च ।
- ७ पुन उत्सव दिनसख्याकृत परादिमेदेन
द्वैविध्यं लक्षणश्च ।
- ८ ध्वजारोहणदिनकृत मुख्यानुरूपमेदेन
द्वैविधिता ।
- ९ अनुकल्पस्य द्वैविध्य, लक्षण, फलं,
विवरणश्च ।
- १० एवं विधस्य उत्सवस्य एक घायामूर्ति

	इलोम्पद्धत्या		
२६	मेदेन उत्तममध्यमाध्यमत्व, अत्यन्तविषये सति पङ्कवारन्त्वश्च ।	३५	नयनप्रकार, तैषामाराधनं, भगवते निवेदनश्च ।
२१	भगवत्प्रतिष्ठा काल एव विमानाग्रे वज्ञ प्रतिष्ठाया, इदानी तद्यतिरिक्त- वज्ञस्य अनपेक्षितत्वं, विभवे सति तत्रापि ध्वजारोहणं, अन्यत्र ध्वजारो हणावश्यकत्वश्च ।	३६	२० विज्ञापन मन्त्र ।
२२	तीर्थयात्रानुगुण्येनध्वजारोहणस्य कर्तव्यत्वं तीर्थयात्रादिनानि ।	३७	३० मृत्संग्रहणाय गमन प्रकार, तद्वोदया दिश, देशाश्च ।
२३	एकमासि नक्षत्रदैर्घ्ये विधिः ।	४०	३१ मृत्संग्रहणप्रकार, यागशालागमनश्च ।
२४	सामान्यत् उत्सवकाल ।	४६	३२ पालिकाद्यलङ्कारादि ।
२५	ध्वजारोहकालविषये ऐक पक्षः, पक्षान्तरश्च ।४७	४७	३३ कोष्ठेषु पालिकाद्यविन्यासे प्रत्येकं विन्यासस्य द्वादशानवकस्य च
२६	सप्तविशातिदिनानुग्रहस्वेतु ध्वजारोहणकाला ।४९	४८	३४ विन्यासे क्रमौ ।
२७	ध्वजारोहणस्य अड्कुर पूर्वकत्वात् अड्कुरार्पणकाला ।	५३	३५ मन्त्रन्यास—अध्यादि परिकल्पन— द्वारपालाद्यचर्चन—पुण्याहवाचन—
२८	तदरथ्यात्रवैचिध्यं पालिका वटिका शाराव मेदात् ।	५६	पालिकाद्यधिदेवताचर्चन—अधिदेवता ।
२९	उत्तम पालिका लक्षणम् ।	५७	३६ प्रत्येकं देवा, एकैकस्मिन्द्युपि पक्षे वीजाना पयसा क्षालन—पृजन—वासो
३०	पक्षमेदेन द्विविधोत्सेध विशिष्ट वटिकाना लक्षण उत्तमानाम् ।	५८	वेष्टन—सपाताज्यस्पर्शनश्च ।
३१	पालिकानमेव लक्षणम् ।	६८	३७ वीजावापक्रम—मन्त्रे पक्षत्रय—वीजाना प्रत्येकं वाप, सम्मित्रिताना वा वाप इति पक्षद्वयं, अभावे प्रतिनिधि ।
३२	अध्यमाना लक्षण, ततोन्यनस्य निषेधश्च ।	६९	३८ वापश्च सर्वे, गुरुणा वा—इति पक्षद्वयम् ।१८०
३३	तदारम्भकद्रव्याणि ।	७३	३९ वीजावापानन्तरकृत्यानि ।
३४	उत्तमादिसेदेन पालिकादि संख्याना कथनम् ।	७४	४० भूतकूरवलि, प्रयोजनश्च ।
३५	पालिकानमेव सर्वप्रत्यास्यायत्वम् । दैव मानुषयो, पालिकादि संख्या मेद ।	७६	४१ आचार्यादि सम्मानन्, पालिकादिसंरक्षणश्च ।१८७
३६	उत्तमादि संख्याना नियता, कर्मविशेषा ।	७७	४२ उत्ताधिक्य शन्तये होम, जपे वेति पक्षद्वयम् ।
३७	अड्कुरार्पण स्थानानि ।	७८	१२१
३८	रात्रेवाड्कुरार्पणकालत्वं सयुक्तिक अन्ति करणे दोष, सद्य, कालीनाड्कुरे अहोभ्यनुज्ञा ।	८१	४२ प्रतिदिनं कर्तव्यक्रम, अन्येषां तत्र प्रवेश निषेध ।
३९	तदर्थ सम्भार सम्भरणं—आचार्यस्याल- ङ्कारः—भगवत् प्रार्थन—आराधनश्च ।	९२	४३ अड्कुरेषु शुभाशुभलक्षणम् ।
४०	बीजपात्र द्रव्यसंख्ये द्वादश वीजानि, तदा-		४४ प्रयमारम्भकस्यैव समाप्तिपर्यन्तता, पुत्रशिष्ययोरभ्यनुज्ञा च ।
			४५ देशकालाद्यानुगुण्येन एवमड्कुरार्पणस्य अन्यत्रातिदेशः ।
			४६ ध्वजाही, पटा, तस्य प्रमाणमेदेन उत्त मादित्वः, तद्वेदेन गरुडस्य मानानि च ।२०४
			४७ तस्यैव पक्षान्तरे ध्वजे लेख्यानि ।
			२२०

	क्लोकसंख्या		
४८	एक वैरादि भेदेन गरुडादि भेदः ।	२३१	
४९	गरुडादि सामान्यलक्षणं — किरीटादि- भूषणानि—वस्त्रमाल्यादीनि—विशेष मूषणानां नागाना स्थानानि—नामानि— वर्णः—पश्चायुधादीनि—चित्रकारस्य जादिभेदश्च ।	२३४	
५०	अङ्गुलमान भेदेन विशेषलक्षणम् ।	२५८	
५१	गरुडादीना मानोन्मान प्रमाण भेदा ।	२६३	
५२	प्रतिपृथक पटाहरण - पटसंस्कार — उत्ताधिक्योपशास्तये भगवत्यार्थं — गन्धेन साक चतु प्रदक्षिणेन अन्त प्रवेश — उपवेश — गारुडमन्त्रन्या- सादि.—द्वास्थर्थचिनं — पुण्याहस्त्रोष — कुम्भकरकस्थापन — अधिवास.— स्त्रपनं— नैतोन्मीलन — कुम्भकरकाचीन — भित्ति संसेचनं — पटे गरुडावहनसकलीकर- णादि. — अचेन — नैवेद्य — कारिप्रदानं — होम तत्त्वदर्थिना नैवेद्यदानं, जागरणश्च ।	२३०	
५३	प्रभातकृत्यानि ।	३७६	
	“ वजस्तम्भस्य स्थाने पक्षभेदाः ।	३८०	
५४	वजस्तम्भार्हा वृक्षा ।	३८५	
५५	तस्य मानभेदेन उत्तमोत्तमात्मादिना नव विधत्व मात्राङ्गलानुसारित्वश्च ।	३९०	
५६	प्रकारान्तरेण नवविधत्वं, तस्य मानाङ्गु- लानुसारित्व अभावे, मात्राङ्गुलानु- सारित्वं वा ।	३९५	
५७	पुनः प्रकारान्तरेण मानानि ।	३९८	
५८	स्तम्भमस्रकादिलक्षणम् ।	३९९	
५९	दर्भमालावैष्टनं, वजस्तम्भस्थापनं, पक्षान्तरे पूर्वरात्र्या अधिवासः, अद्य प्रतिष्ठा ।	४१०	
६०	गरुडध्वजस्य वीर्यीषु यात्रा, तव वेद साहित्यादि विशेषश्च ।	४१५	
६१	यात्राविवस्य वजारोहण मण्टपानयनं, वजादण्डक्षालनं, वजारोहणं, पुण्याहतोय प्रोक्षणं, अस्त्रमहाकुम्भ		
		तोयाभ्यां प्रोक्षणं, गरुडनिवेशः, अवशिष्टजलेन समुत्कीरणं, स्तम्भमूले कलशाष्टक निवेशः, मन्त्रन्यासः, पुष्पाञ्जलिप्रक्षेप., सञ्चिधि सञ्चिरोध साञ्चिधि प्रार्थनश्च ।	४३२
६२	प्रार्थनामन्त्र., कुसुमाञ्जलि पक्षेपः, रज्जुवन्धः, भगवत्सञ्चिधि प्रार्थनं, तन्मन्दश्च ।	४४७	
६३	यात्राविवस्य अन्तः प्रवेशनं, विशेषाच- नादिकम् ।	४५०	
६४	वजपीठोपरि अपृदल पञ्चरत्ना, पीठो- परि प्रपा निर्माणं, पुष्पयागान्त द्विगुणाचर्नं, वलिदानश्च ।	४५७	
६५	सेरीताडनाय यात्राविवियाता अचीनादिकश्च ।	४६५	
६६	भेर्यादिस्थापनक्रम, भेरीकोणयोरावाद्य देवते, पारशावसंस्कार, भेरीताडनं, संस्कृत प्राकृत द्रामिषेषु अन्यतम- गाधया देवताहान, उत्तमीतादिक देवस्थान्त, प्रवेशः ।	४६७	
६७	देवताहानक्रमः, मन्त्राः, आह्वाने वलिदाने च आचार्यादिङ्गनियम, कुमुदादीनां ताल खर राग कृत्तानि, अन्येषा भद्रतालत्वश्च ।	४८२	
६८	गरुडस्य विघ्नारेश तालादिकं, देवता हानस्य भेरीताडन पूर्वकत्वम् ।	४२९	
६९	तत्काले ब्रह्मादीना भागवतानाश्राहान, आचार्येण तदनुमतेन वा कार्यं, अनन्तरकृत्यश्च ।	४३०	
७०	देवताहानदिवक्षया आगत्य भेरीशब्दं शृण्वता तदैव तीर्थदिनाव- सानिको वासः, अन्यथात्वे तेषा दप्त्र प्रत्यवाय, नियमाः, नियमातिक्रमे प्रायश्चित्तक्रमश्च ।	४३६	
७१	आचार्यस्य यात्रागमदिनादित द्वादशाह व्रतं तत्पकारश्च, अङ्गुरापीणदिनात् वजारोहणदिनपर्यन्तं मन्त्रविशेषाः, वजारोहणदिनाद्यावदुत्सवं मन्त्रविषये पक्षद्वयम् ।	४३८	

उलोममङ्गल्या

७२	एव व्रतिन आचार्यस्य कुत्ये अधिकारं।	५४०
७३	एवं व्रतसङ्कल्पं पूर्वकं ध्वजारोपयितुरेव ध्वजावरोहान्तं सर्वकर्मसु अधिकारं।	५४७
७४	अन्यस्य करणे प्रत्यवायः, व्रतसङ्कल्प- पूर्वकं ध्वजं आरोपयितुः आचार्यस्य मरणे व्याध्याद्यनुपपत्तौ च कर्तव्यक्रमः।	५४९
	॥ पोडशान्वाय विषया, पूर्णा॥	

॥ श्री॥

॥ सप्तदशाध्याय विषयाः ॥

१	गुरुणा आचार्यवरणं, तेषा सरया लक्षणं ।	३
२	यजमानेन तेषामलङ्कारं, तेषा कर्माणि, पक्षान्तरे साधकवरणं, तल्लक्षणं।	४
३	उत्सवारम्भदिवसात् पूर्वरातौ कौतुकार्थं भगवते विज्ञापनं, तन्मन्त्रं, कौतुक वन्धाय यात्राविम्बसोत्सवं,, कौतुक सूत्रानयनं प्रकारं , पक्षान्तरे विवक्षेनादिषु यात्रोत्सवः, तदनन्तरकृत्य, स्त्लादीना समन्वकं कौतुकवन्धं, आचार्यस्य कौतुकवन्धं, अनन्तरकृत्य, अनुकस्यान्यतो प्राह्वत्वं, उत्तराङ्गानि, भगवदलङ्कारं, शयनासनं, जागरणं, उत्सववेरस्य गर्भगोह- प्रवेशश्च।	४
४	उत्सव प्रथमदिवसे भगवद्विज्ञापनं, तन्मन्त्रं, मूलवेराचीनं, तस्य वीर्धीषु यात्रा, मण्टपान्तर नयनं, तत्र तस्याराधनं, ततस्तस्य यागशालानयनं, स्त्रानासने निवेशनं, कुम्भकरकाभ्यर्चनं, तोरणस्थापनं, द्वारतोरणदेवताचीनं, अष्टमङ्गलानि, तन्मासं, धान्यपीठे, अष्टमङ्गलन्यासस्य अन्यताति देशं, मण्डलाभ्यर्चनं, अधमोत्तमस्थापनं, मण्डपं प्रागभागे भगवत अर्चनं, वद्विस्थस्य पूर्णान्तमर्चनं, पितृसंविभागः,	४

१	शालावलिदानं, विष्वक्सेनयाजनं, यात्रावेरस्य आस्थानं मण्टपानयनश्च ।	४३
२	साथमुत्सवकम्, तत्र चतुरस्थानाचीनं, आस्थानमण्टपादेवस्य मुखमण्टपान यनं, यात्राकौतुकवन्धनं, वलिद्रव्यहोम तत्तद्रात्र्यधिदेवातासरणं पूर्वकः।	४६
३	नवाहोत्सवे प्रतिरात्रं अधिदेवताः, एका- होत्सवस्य देवता, त्यहोत्सवस्य देवता,, सप्ताहोत्सवस्य डादशाहोत्सवस्य, पञ्चदशाहोत्सवस्य ।	९६
४	प्रथम दिवसस्य वलिद्रव्य, तस्यैव सर्व- दिनेष्वपि वलिद्रव्यत्वमित्येकः पक्ष ।	१०३
५	द्वितीयादि पष्ठुदिनपर्यन्तानां प्रत्येक वलिद्रव्याणि ।	१०४
६	तत्तहित द्रव्ययुक्तचरोरेव सर्वदिनवलि द्रव्यत्वमिति पक्षान्तरश्च	१०७
७	सप्तमादिद्वादशान्तानां तदुपरितनाना च द्रव्याणि ।	१०८
८	एकाहादि चतुष्कस्य प्रतिनियतद्रव्यत्वं, वलिद्रव्याणां मानश्च ।	११२
९	यात्राविम्बालङ्करणं, यानानयन सस्का- रादि, यानारूढस्याचीनादिश्च ।	११३
१०	वलिद्रव्यहोमस्य कालान्तरम् ।	११५
११	रथालङ्कार प्रकारं, देवारोपणं पूर्वक आचार्यादीना स्थितिकम्. वलिदान क्रमश्च ।	१२३
१२	रथादे ब्रह्मत्वे यानान्तरेण परिभ्रमण पूर्वक रथादिके समारोप पूर्व भ्रामणम् ।	१३४
१३	यात्राकाले परिकराणा वेदपाठकाना सेवाधिनाश्च देवेन सह गमनप्रकार ।	१३६
१४	प्रसिद्ध प्राचीवशेन कुमुदादीना वलिदानम् ।	१४७
१५	प्रत्येकानुयायि शतग्रहाणां कुमुदपारि षदाना नामानि, कुमुद पारिषद ग्रहाणा वलिदानकम् ।	१४९
१६	आसुरगणयुक्ताना कुमुदाक्ष गणाना नामानि च ।	१६६

	इलोकमध्या	
२९	पितृग्रहयुक्ताना पुण्डरीकानुयायिना नामानि च ।	१६६
३०	शतुग्रहयुक्ताना वामनानुयायिना नामानि ।	१८२
३१	पाश ग्रहयुताना शङ्कुकणानुयायिना नामानि ।	१८२
३२	गन्धवृग्रहयुक्ताना सर्वनेत्रानुयायिना नामानि ।	१८८
३३	यक्षग्रहयुताना सुमुखानुयायिना नामानि ।	१९५
३४	पिण्डाचग्रहयुक्ताना सुप्रतिष्ठानु यायिना नामानि ।	२०१
३५	व्योपसिद्धं ग्रहयुक्ताना पूर्णिगर्भानुयायिना नामानि ।	२०७
३६	धराग्रहयुताना मानवानुयायिना नामानि ।	२१४
३७	उक्तात्रा दशाना पञ्चाशता प्रत्येक शतं शतं गणा,, आहत्य कुमुदाद्यनुयायिन पञ्चाशत्सहस्रसंख्या संख्याताः ।	२२१
३८	एतेषा स्थानानि, कृत्यानि च ।	२२२
३९	एतेषा मन्त्रा, वलिदानकमश्च ।	२२४
४०	अनुक्ताना वलिदानकम् ।	२३६
४१	पञ्चाशत्सहस्राणामपि प्रत्येकं शत शत परिवारा,, तेषामपि परिवारा. सदृशश ।	२२७
४२	अमृत्याताना तेषा पृथिव्या सर्वते. सश्वाराः, तेषा देव दैत्यादिभेदेन दश- विधत्वं, एतेषा पूजने फलश्च ।	२३३
४४	कुमुदादीना पारिषदाना परिवाराणा अन्येषामनुक्तानामपि वलिदान- स्थानानि ।	२३४
४५	वलिदाने अनुकर्त्त्वं ।	२३६
४६	तेषामावाहने गौणकर्त्त्वं, अनचेने प्रत्यवायश्च ।	२३२
४७	अनुकर्त्त्वानुकर्त्त्वं ।	२४३
४८	यात्रायां सामान्यत, ताम्बूल चन्दनमाल्य तर्पण जलानां समर्पण, वीथ्यादिषु	४९
		नृनगीतवादादिभिः तोषणं, प्रासाद डारादिषु अर्थपादादि निवेदन च ।
		३४५
		यात्राया उत्तराङ्गतया होम ।
		३५२
		दिनान्तरेऽपि अस्या अतिदेश ।
		३५३
		तीर्थयात्रादिने साधं परिभ्रमणस्य सङ्कोच ।
		३५४
		स्त्रपत्तस्य असङ्कोचेन यावहिनकर्तव्यत्वम् । "
		"
		पञ्चम सप्तमदिनयोः अङ्गुकुरारोप, प्रतिसरवन्धश्च ।
		३५५
		द्वितीयवासरे चतु ख्यानार्चनपूर्व वीथिपरिभ्रमणानन्तरं मण्टपे स्नान विष्टरारोप, अद्यादिना समाजनं, यात्रार्थवस्त्रापनोदनं, खानशाटी निवेदन, सग्रहेण स्नानं आराधनश्चोक्त्वा अपरितोशात् स्त्रपत्त प्रतियादयति विशेषेण । तत्र तैलादि समर्पण प्रकारश्चात्तर । सहवन्धारा स्त्रपत्तकाले स्थं पात्र्या मन्त्रा,, अन्यै पात्र्यानि सूक्तानि, तदनन्तर कृत्यानि च स्पष्टतरं प्रतिपाद्यन्ते ।
		३५६
		इतरदिवस साधारण कृत्यानि ।
		३००
		पञ्चमदिवसे महात्मन महाटपिनिवेदनश्च
		३१०
		षष्ठुदिवसे पुण्यापचय ।
		३१२
		सप्तमदिवसे जलकीडाप्रार्थनं, तन्मन्त्र , धान्यागार प्रदर्शन, जलद्रोणि प्रमाण लक्षणे, कुड़कुनालित्स्य वीथीध्रमण, तस्य प्रयोजनं, तदानी पश्यता फलश्च
		३२३
		अष्टमदिवसे सूर्योत्सव, सप्तश्चार , तुरगारोह, रात्रौ 'श्वस्तीर्थयात्रा' प्रार्थन, मन्त्र, शयनचिष्ठये विम्बेषु सुख्य कल्पादय, शय्यावेदिकालक्षणं, पालिकादिविन्यास, वृतारोपण प्रकार , तन्मन्ते सुर्यानुकर्त्त्वौ, कौतुकवन्धनं, भङ्गलद्रव्य प्रदर्शन, शयनोत्सवश्च ।
		३४७
		नवमदिवसे पूर्वाग्ने रथोत्सव, तीर्थयात्रायै तीर्थविम्ब प्रवोधादि, पूर्ववद्वृतारोप,, मध्यममयमन्त्रनस्थापन, चूर्णभिषेकाय चूर्णनिमणिप्रकार,, तस्य सस्कार,,

स्लोकसंख्या

५७	अधिकृतेषु एकस्य व्याच्यादि सम्भवे प्रायश्चित्तवैकमन्येन कर्तव्यत्वम् ।	४२७
५८	अन्यथाकरणे अन्येन आदित करण, अन्यथाकरणे दोषश्च ।	४२८
५९	विवरेण उत्सवे विकृता ।	४२९
६०	आभासोत्सवक्रम ।	४३०
६१	उत्सवेषु केषुचित्वियमासाद ।	४३१
६२	एकाहागृत्सवेषु क्रम , केषाचित्विषेध , क्रमश्च ।	४३२
३७९		४३३
६३	दशाहादीन। नवाहानुसारित्वम् ।	४३४
६४	स्वयव्यक्तादिषु मुहूर्तातिक्रमेषि दोषासाद ।	४३५
६५		४३६
६६	त्रयोदशविधानामुत्सवाना स्थानानि ।	४३७
६७	ग्रामादि प्रतिलोमाचार्धिष्ठितत्वे वहि स्तसविषेध , अन्तः कर्तव्यत्वं च ।	४३८
६८	प्रवेशनिर्गियोः आलयस्य ग्रामस्य च प्रधानद्वारेण कर्तव्यत्वं, उपद्वारादि भिन्निषेध अन्यथाकरणे प्रत्यवाद ।	४३९
६९	चतुर्णामिषि द्वाराणा प्रधानत्वे आलयाङ्ग भूतग्रामादेर्दरस्थत्वे ग्रामावेशया कर्तव्यत्वे विशेष , पक्षान्तरे मुख्यानुकल्पौ ।	४४०
७०	सञ्चित्युत्रामविषये ।	४४१
७१	प्रामाद्यकरणे रथ्यावृत्तिमात्रकरणे कर्तव्य प्रकार , रथ्यावृत्यकरणे प्रामात्रकरणे कर्तव्यक्रमश्च ।	४४२
७२	उभयोरकरणे क्रम ।	४४३
७३	बाह्यावृत्तेरप्यकरणे क्रम ।	४४४
७४	प्रथमावरणस्याप्यकरणे क्रम.	"
७५	राष्ट्रकोभादिविष्णे कर्तव्यम् ।	४४५
७६	कुमुडादीना बलिस्थानेषु पञ्चसु वलौ विशेष . दिइनियमश्च ।	४४६
७७	स्वतन्त्रे अङ्गभूते वा ग्रामादावपि कुत्रचन उत्सविषेध ।	४४७
७८	देवतान्तरयादार्थे ग्रामादौ भगवद्यादा निषेध ।	४४८
७९	भगवद्यादार्थे ग्रामादौ देवतान्तरयादा निषेधः ।	४४९
४२६		४५०
४८३		

इलोकसङ्ख्या

७९	अङ्गालयस्य उत्सवादिकं, अङ्गिनः ग्रामादेरन्यत्र निषेधः।	५५२
८०	देवतान्तरोत्सव समयेषि भगवदुत्सव निषेधः।	५५३
८१	देवतान्तरोत्सवार्थतया क्लृप्ताना भगवद्यातार्थं परिग्रहनिषेधः।	५५४
८२	एकस्मिन्नुत्सवे ग्रामद्वये वलियात्रयो- निषेधः, करणे नैष्फल्यम्।	५५४
८३	ध्वजद्वयनिषेधः, तस्य भेदादि दोषे कर्तव्यक्रमः, अन्यथाकरणे दोषः।	५५५
८४	एवमुत्सवकर्तुः, फलम्।	५५६
८५	अनुयातुः फलम्।	५५६
८६	छत्रचामरादिभिस्तोषयता फल निगमनश्च।	५६०
८७	नैमित्तिकोत्सवे कर्तव्यम्।	५६२
८८	बसन्तोत्सवदमनोत्सवयोः, कालः।	५६५
८९	दमनोत्सवप्रकारः, तत्र महोपनिषदधीतै- र्मन्त्रै पञ्चविशतिकलशस्त्रपनं, पक्षान्तरं, पुनः पक्षान्तरं, होमः, दमनकारोपः, अनुकाना पवित्रारोह तुल्यत्वम्।	“
९०	तत्त्वमासि नक्षत्रोत्सवः।	५९६
९१	तत्त्वमासि तिथ्युत्सवाः, उत्सवान्तरश्च।	५९९
९२	अध्ययनोत्सवः, विभवेच्छानुसारेण उत्सवदिन सख्याया विकल्पा।	६०५
९३	वैशाखोत्सवः।	६११
९४	कृत्तिकोत्सवः।	६१२
९५	पुष्य स्त्रपनम्	६१४
९६	उत्थानैकादश्युत्सवः, तत्क्रमः, तदानीं गातृणा श्रोतृणांश्च फलम्।	६१४
९७	निगमनं, आचार्यस्य उणीपोत्तरीयवै- शिष्यमकञ्जुकत्वं, सकञ्जुकत्वे निष्फलत्वं, साधकस्य सकञ्जुकत्वश्च।	६१८
॥ सप्तदशाध्याय विषया पूर्णा: ॥		

॥ श्रीः ॥

॥ अष्टादशाध्याय विषया: ॥

१	प्रापणादि मानप्रश्नः।	१
२	नित्यादिषु मुख्यानुकलपयोः प्रापणादीना उत्तमादि भेदेन नवविधत्वम्।	२
३	मुख्यकल्पे उत्तमोत्तमादि मानानि, एक मूर्तिविषये तद्विषय एव।	३
४	अनुकल्पे उत्तमोत्तमादि मानानि।	५
५	तद्विषय एव पक्षान्तरम्।	८
६	सङ्कट विषय।	१०
७	पृथक् पृथक् तलिका मानं। अस्य नित्यादि समानत्वम्।	११
८	अनुकल्पे नवविधानामुत्तमोत्तमादीना महाहविधा प्रमाणानि।	१३
९	तस्यैव पक्षान्तरम्।	१४
१०	मुख्यकल्पे तेषा प्रमाणानि, तस्यैव पक्षान्तरश्च।	१६
११	विभवेच्छानुसारेण तस्यैव सहस्र भारपर्यन्तत्वम्।	१९
१२	मुख्यानुकलपयो नवविधानि मात्रा- मानानि।	२०
१३	हविषः आठकमानत्वे मुख्यकल्पे तण्डुलमात्राया, प्रस्थमात्रत्वं, अनुकल्पे अर्धप्रस्थत्वम्।	२२
१४	हविर्वृद्ध्या मात्रावृद्धिः।	२४
१५	निरुपणान्तरं, शालिमात्रामानानि।	२५
१६	वीजमात्रामानानि।	२६
१७	अभावे प्रतिनिधय।	२७
१८	तिलमात्रा मानानि।	२८
१९	कच्चिच्छालिमात्राया निषेध, अन्यानुक्ता च	२९
२०	अङ्गविम्बाना अर्चनादिकं मूलविश्व- विहितान्यूनमेव।	३०
२१	अतिसङ्कट पक्ष।	३२
२२	गृहाच्चने विभवेच्छानुसारित्वम्।	३४
२३	मुख्यस्याज्यस्य नवधा मानानि।	३४
२४	अनुकल्पे तस्य तस्य मानानि।	३६
२५	मुद्रान्तरिषये आज्यमानादि।	३७
२६	फलमूलादिमानानि मुख्यकल्पे।	३८

	इलोकसद्ख्या		
२७	तस्यैव अनुकर्षे मानानि	४०	५४ स्थलमेदेन आचार्यादीना सख्यामेदः । ७५
२८	मुद्रोपदंशस्य—	४१	५५ मूलविम्बादि पूजने मुख्यमध्यानुकरणेषु कल्पनकम् ८१
२९	मुद्रान्ने मुद्रस्य उत्तममध्य अधममेदेन —	४२	५६ मनुष्यनिमिते ८४
३०	नालिकेरस्य मानानि ।	४३	५७ श्रीरङ्गादौ परिचारक पाचकाना सख्या । ९९
३१	लबणमरीच्यादीना—	४४	५८ सैद्धदिव्यार्थं मानुषेषु तेषां संख्या । १००
३२	पायसोदने क्षीरमानानि । क्षीराभावे	४५	५९ पचनीयतण्डुलभारानुगुणेन तत्संख्या । १०२
३३	नालिकेरक्षीरं, उभयोमिश्रणम् ।	४६	६० साधक पाचक परिचारकाणां नियमा । १०९
३४	गुलाबे गुलमानानि ।	४७	६० परिचारकाणां द्वैविध्य, संख्यामेदः, कृत्य भेदश्च । १११
३५	पायसात्र मुद्रान्नयोः, मुद्रमानानि ।	४८	६१ सर्वेषामाचार्यवशावर्तित्वम् । ११३
३६	एकस्य अपूपस्य कुडवद्रयकलिपतत्वे मुख्यत्वं, तदर्धपादकलिपतत्वे मध्यमाध्यत्वे ।	४९	६२ वाहकगायकादीनां संख्या । ११४
३७	एकस्य अपूपस्य मुद्रगुलनारिकेलानां मानानि, घृतस्य पाकानुगुणत्वश्च, लबणमरीच्यादीनां यथायोगत्वश्च ।	५०	६३ मुख्यकल्पादिषु जाचार्यादीनां संख्या, अधिकारिणश्च । ११५
३८	अपूपानां सख्यामेदेन उत्तमोत्तमादि नव विधत्वम् ।	५३	६४ सर्वत्र दीक्षितानामेव अधिकारित्वम् । ११८
३९	एकस्य ताम्बूलस्य सख्या, प्रासादे एकताम्बूलन्यूननिषेध ।	५४	६५ सङ्कटे दीक्षितमिश्रितादीक्षितस्यापि अधिकार । १२०
४०	उत्तमोत्तमादिषु क्रमुकीताम्बूलीदलाना मानानि ।	५५	६६ विशेषेण प्रापणादिमानलक्षण, शालि- मुद्रादीना भेद, साधने मन्त्राः, निवेदन प्रकारः, कारिप्रदानश्च पृच्छति । १२१
४१	एकस्य ताम्बूलस्य लवङ्गाद्यङ्गानां मानम् ।	५८	६७ द्विविधहविषु नित्यहर्विलक्षण- कथनप्रतिक्रिया । १२३
४२	पूजार्यां मुख्यानुकरणयोः चन्दनस्य मानानि ।	६१	६८ विन्डादि भारान्ताना लक्षणानि । १२६
४३	स्वपने मुख्यकर्षे चन्दनस्य मानानि ।	६४	६९ तैर्मेयानि द्रव्याणि । १३०
४४	तस्यैव अनुकरणे—	६५	७० गुज्जादि पलान्तानां लक्षणानि । १३१
४५	तस्य होमे मानं—	६६	७१ तैर्मेयानि द्रव्याणि । १३२
४६	वाहूलीकमानम् ।	६७	७२ शाल्यादयः ग्राम्या सप्त हविषि ग्राह्याः । १३४
४७	कर्पूरस्य मानम् ।	६७	७३ वैष्णवादयः वन्या, सप्त ग्रहा हविषि । १३५
४८	हैमोदकस्य मुख्यानुकरणयोः नवविध मानानि ।	६८	७४ वन्येषु शाल्याः शैष्ठवं, नदभावे अन्ये । १३६
४९	कृष्णाङ्गरागस्य नवधा मानानि मुख्यानुकरणे ।	६९	७५ शालय, दशविधा:, तदवान्तरमेदस्य वहुत्वम् । १३७
५०	मृगमदस्य कृष्णाङ्गरागतुल्यमानत्व तथैव कस्तूरिकाया ।	७०	७६ मुद्राना सप्तविधत्वम् । १३८
५१	स्वपनद्रव्याणां मुख्यानुकरणयोः नवविध- मानानि ।	७१	७७ तिन्दानां पञ्चविधत्वम् । १४०
५२	एतद्वानपूर्वं तत्संस्कारः, आराधनश्च	७२	७८ शालिमुद्रादि भेदाना कर्मण्यानां अवात प्रकारः, मन्त्रादयश्च । १४१
५३	तत्संस्करोर ।	७३	७९ तण्डुलग्रहणयोग्य गृहा । १५०
		७४	८० तण्डुलस्य दोषाः । १५१
		७५	८१ तण्डुलदोषाणां प्रत्येकं फलानि । १५२

	इलोकसद्ध्या		
८५	अवधात् गुहात् तण्डुलादीनां आलयन प्रकारः ।	२१५	१०३ हरिद्रान्न साधनक्रमः २०६
८६	आनीतानां महानसे निवेशने द्रव्यमेहेन स्थानानि ।	२६०	१०४ निश्रान्तः „ २०७
८७	तण्डुलाना क्षालनं संरथा, मन्त्राद्य ।	२६३	१०५ कामनाकुरोधेन तत्त्वकर्मसु पायसादीनां पृथिविनियोगः । २०८
८८	हविपो लक्षणम् ।	२६४	१०६ दध्यवस्थ विशेष । २१०
८९	परमावसाधनक्रम, गौणकल्पे हविश्च ।	२६६	१०७ उपदंशाधनक्रमः । २११
९०	तस्येव नामविशेषे अनिदेशः ।	२६७	१०८ उपयोज्यशाकाः । २१२
९१	देवसम्मनस्य टिण्योऽष्टवेधत्वम् ।	२६८	१०९ सामान्यतस्तेषा दोष । २१३
९२	सर्वस्यापि आज्य लसितस्यैव निवेदनीयत्वम् ।	२६९	११० पुनरुपयोज्यशाकाः, देवां सस्कारक्रमश्च । २१०
९३	स्थालीशरावयोः उपादानद्रव्ये विकृतव ।	२७०	१११ सूपलभवणम् । २१६
९४	उत्तमस्थान्धसाना स्थालीना लक्षणम् ।	२७१	११२ उपदंशानां भर्जनक्रमः । २२८
९५	शरावाणा लक्षणम् ।	२७२	११३ तिन्तिणीसारयुक्तव्यञ्जन संस्कारक्रम । २३२
९६	एवमेव अन्येषां समधूह कर्त्यनम् ।	२७३	११४ शृङ्गिवेर संस्कारः । २३४
९७	अमरीषजलद्रोण्यादि सम्पादनशूद्धकसेव पाकस्य कर्तव्यत्वम् ।	२७४	११५ कदल्यादिफलानां संस्काराभावः । २३७
९८	पानाब्नेरानयनस्य अपादानस्थानम् ।	२८४	११६ अपूपसाधनक्रमः । २३६
९९	चुत्यामशिनिधानस्य, इन्धननिक्षेपस्य, द्यजनेन प्रज्वालनस्य, स्थालीप्रक्षाल- नस्य, वृतालेपनस्य, तच्छुलप्रक्षेपस्य जलापूरणस्य, चुत्यामारोपणस्य, पिधानाच्छादनस्य, पाककाले उड्डाटस्य, निरीक्षणस्य, दव्यो आवर्तनस्य, पुनरपि आच्छादनस्य, गव्येन अभिघरणस्य, आधारपृष्ठ- शोधनस्य, वहि, प्रक्षालनस्य, वस्त्रे- णोद्दर्तनस्य, भस्मना अर्धेषुण्डू करणस्य च मन्त्राः, इन्धनलक्षणं, स्थालीशोधन द्रव्यस्य मानं, णकार्यं जलस्य मानं, हविरवरोपणस्यानश्च शुद्धाविपर्ये ।	२८५	११७ अपूपविशेषसाधनक्रमः । २३७
१००	अन्येषा साधनकथनप्रतिष्ठा ।	२९८	११८ पृथुक साधनक्रमः । २४८
१०१	पायसादीनां विन्यासक्रमः ।	२९९	११९ सकु „ २४९
१०२	गुडावसाधनक्रमः ।	२०२	१२० तिलपिण्ड । २४३
१०३	मुदावसाधनक्रमः ।	२०४	१२१ (पञ्चडि) पा' उब साधनक्रम ।
१०४	दध्योदनसाधनक्रमः ।	२०५	१२२ रसाल „ २५४
१०५	कृतरात्र साधनक्रमः ।	२०६	१२३ पानकादि „ २५८
१०६	१०६ अनुकमन्त्राणां अन्नवितरिक्ताना उस्कारे मन्त्रविकल्पा । २५९		१२४ अनुकमन्त्राणां अन्नवितरिक्ताना उस्कारे मन्त्रविकल्पा । २५९
१०७	१०७ महानसात् हविरादीनामानवयनक्रम ।		१२५ आनीतानां स्थापने स्थानानि । २५८
१०८	१०८ आनीतानां स्थापने स्थानानि ।		१२६ सस्कृताना हविरादाना स्थालीपु विन्यासक्रमः । २६०
१०९	१०९ सस्कृत्य ताम्बूलस्य अन्नद्रव्याणि, तत्पात्र- लक्षणात् ।		१२७ पायसादीनां विन्यासक्रमः । २६२
११०	११० एव नन्धमाल्यादीनां स्थापनपूर्वकं तत्त्वदधिकृतै आराधनडारा देवस्य विशापनम् ।		१२८ पानीय संस्कारान्यनाविक्रमः । २६५
१११	१११ देवस्य हविरादि निवेदनक्रमः ।		१३० साङ्गत्य ताम्बूलस्य अन्नद्रव्याणि, तत्पात्र- लक्षणात् । २६६
११२	११२ अषुविधान्नादीनः निवेदने पौरीपर्यन्म ।		१३१ एव नन्धमाल्यादीनां स्थापनपूर्वकं तत्त्वदधिकृतै आराधनडारा देवस्य विशापनम् ।
११३	११३ हस्तप्रक्षालनादिक्रमः ।		१३२ देवस्य हविरादि निवेदनक्रमः । २६९

लोकमहाव्या

१३५ तत्र कश्चिद्विशेष ।	२७९
१३६ हयिष्य मन्त्रक्रिया विहीनत्यादि एकविशद्वोरुप्यवेऽले त्वाग ।	२८३
१३७ दुप्रस्य निर्वैदेवे दृष्टप्रत्यवाय प्रायश्चित्तम् ।	२९०
१३८ आश्रयादि देवाना निर्वैदेवरू ।	२९१
१३९ वल्यर्थहवि. साधने मन्त्र ।	२९५
१४० अस्येषा "	२९६
१४१ अग्निकाये हविस्साधन प्रकार ।	"
१४२ भूतकूरात्यराति ।	२९८
१४३ वलिङ्गवस्त्राभावे वलिङ्गानकमौ ।	३०१
१४४ नित्ये हविरादिनिवेदन प्रकारस्य उत्तरम् ।	३०२
१४५ डार वाह्ये प्रतिष्ठितस्यानुपादेयत्वं तद्व हेतुश्च ।	३०३
१४६ द्वारान्तरे निवेशितस्य पूर्थक पात्र गतस्य परमा त्र पूर्वक निवेदनात् , अस्यैव क्रमस्य नित्यनैपित्तिक्रयोरायति देश ।	३०५
१४७ महाहविनिवेदने प्रज्ञार , वायिकोत्स वादिपु महाहविनिवेदने यात्रामत्ते प्राधान्य , तत्र कर्तव्यश्च ।	३१६
१४८ नियोन्त्वे महाहविनिवेदन निरैक ।	३२३
१४९ गर्भोहादिषु रूपादस्य महाहविपो द्रज्ञ त्रामादे वर्जनीयश्च ।	३२४
१५० महाहविनिवेदनस्य पूर्वज्ञानि, महाहविष्यो मण्टपलक्षण, तस्य वंदिगालक्षण प्रशाणाणालङ्कारादि, गोप्यासनखण्ड लक्षणे, प्रानयन वार्गटडणक्रमौ, प्रतिष्ठापनदिग्गादि, निविडवानन् , पुरत, प्रतिष्ठापने प्रकार विशेष , गुलबण्डादि स्थापने प्रत्येक स्त्री , पायसादाढीना देशाः , तत्र एकान्तरे, अन्येषाच्च देशा विज्ञापन, तन्मन्त्र , नीराजनं, भगवदानयनं, अर्थादि समर्पण, विलोकन प्रोक्षणादि, हविरादिषु भावनीया गुणा , विष्णुहस्त लक्षण, तेन निवेदन प्रकार सविशेष , तदुत्तरकृत्यानि, गुरुपूर्वाणा निवेदित दानक्रम , महाहविष	३२५

चतुर्धा विभजनं विमक्ताना विनियोग ,
वर्चने निरुक्तात्र धारादकाय दात्यानि,
भुन्दूबैयौ तात्त्वम् हैतु अमक्तेभ्य
दात्यरिदेव, विभस्तेविदेवितस्य
विविषेषे पृथक्य, ततो नगदत, वर्यह
निर्वेश , मात्याढीना अपनयनं, तेषा
विनियोग , परङ्कासनोपचारा .
महाद्विनिवेदनाङ्गहैन , पूर्णाद्विति ,
होमक्रमतप्रयोगे पितॄसविभाग ,
विकापनं, सववत अन्तः प्रवेशनं,
अर्थादि समर्पण, सूलमूर्ती नियोजनं
विकापन, तन्मन्त्र , कुसुमाञ्जलि-
प्रक्षेपश्च ।

३२७

१५१ महाहविनिवेदनस्य मुख्यानुकरणादितु विशेष ।	४२७
१५२ नित्यारावने महाहविनिवेदननिषेध ।	४३२
१५३ महाहविनिवेदनस्तपनयोः सुख्य कल्पे अविज्ञानाव ।	४३३
१५४ अतुकृता ।	४३४
१५५ समाध्य मलविष्टे तु तेष्वस्तत्र नियोजये द्वित्यस्पायवाद , अलान्यत्रातदेशात् ।	४३४
१५६ सूलविष्वविषये महाहविनिवेदनस्य चतुर्थावरणादौ निषेध ।	४३५
१५७ उत्तव गिर्विषये पश्चोवितदेश ।	४३८
१५८ महाहविनिवेदयितु दातानि ।	४३५
१५९ अभिषिक्ताना राशा एतत्कर्तव्यत्वं, कलश ।	४४०

॥ अष्टादशाध्याय विषया. पूर्णा. ॥

॥ श्री ॥

॥ एकोनविराधाम विद्याः ॥

१ समयान्वारवैकल्य प्रायश्चित्तप्रक्ष ।	१
२ उत्तरादान राजेना ।	२
३ अर्गातेन एज्जने प्रायश्चित्तम् ।	३
४ जीर्णश्चुपितवासोऽता द्रजने प्रायश्चित्तम् ।	४
५ ध्यानाच्चननवितरहितेन पूजने प्रायश्चित्तम् ।	५
६ हेशस्थिलोऽभिरास्तादिसर्वता पूजने च प्रायश्चित्तम् ।	५

	स्तोकसङ्ख्या		
७ उदरुया सूतिकापेय चण्डालाद्युपहृतेन भगवद्विष्वस्पर्शे प्रायश्चित्तम् ।	६	२७ समिति, परिधि, दर्भ कूच, हविराज्य स्थाल्यादिपात्र, अश्वि, स्थणिडल कुण्ड, स्तुक् स्तुव, प्रणीतानामभावे लक्षणो द्वितत्वे वा प्रायश्चित्तम् ।	४१
८ उदक्या सूतिकादिस्पृष्टस्य कौतुकस्पर्शे प्रायश्चित्तम् ।	८	२८ होमद्रव्यालामे प्रतिनिधिय ।	४३
९ आशौचवता विष्वस्पर्शे पूजने च प्रायश्चित्तम् ।	९	२९ तिळात्ययोरावश्यकत्वं, तयोरभावे होमस्य निरर्थकत्वेन प्रायश्चित्तश्च ।	४५
१० महापातकि चिण्मूत्रापेयपादिभिः स्पृष्टेन पूजने—	१०	३० वल्लेरुगतत्वे प्रायश्चित्तम् ।	४६
११ निष्ठीवरुधिरस्वेदयुक्तेन विष्वस्पर्शे—	१२	३१ तस्य अस्पृश्यस्पर्शे केशास्थिनखरादि- स्पर्शे च—	४७
१२ दिवागमिना अस्नातेन विष्वस्पर्शे—	१३	३२ उदक्या सूतिकादि साक्षिध्ये—	४८
१३ परस्त्रीसक्तेन चीणिदुश्चरितेन स्पर्शे पूजने च	१४	३३ तत्स्पर्शे तस्य प्रायश्चित्तम् ।	४९
१४ कुम्यादिदुष्टै पर्युषितै. अस्पृश्य प्राणिस्पर्शे—		३४ असमिद्धाश्च होमे—	”
१५ चण्डालादिस्पृष्टै परिम्लानै. पत्रफलादिभि. पूजने प्रायश्चित्तम् ।	१६	३५ नैमित्तिकादि होमाना कुण्डसत्वे अन्यत्र निषेध , प्रायश्चित्तश्च ।	५०
१६ चण्डालादि दुष्टवस्त्रादिभि पूजने—	२०	३६ परिवाराणामहोरात्रमनर्चने प्रायश्चित्तम् ।	५१
१७ चण्डालादिस्पृष्ट पानभक्ष्यादिनिवेदने—	२१	३७ वलिवस्तूना पतनादौ—	५२
१८ विडुवराह सुगालकाकश्येन खरादि स्पृष्टान्न निवेदने—	२४	३८ दुष्ट वस्तुना वलिदाने—	५४
१९ परस्त्रीगमनासक्तेन भक्ष्याभक्ष्याचिवेकिना यथेष्टप्राचारनिरतेन अवैष्णवेन वा पक्तस्य स्पृष्टस्य दुष्टस्य पूजासुगादि- दुष्टस्य वा हविष अमस्या दाने प्रायश्चित्तम् ।	२५	३९ नित्योत्सव विष्वस्य यानात्पतने अश्वतत्वे—	५५
२० शवादिदुष्टाद्वनिवेदने—	२७	४० तस्य क्षते कर्तव्यानि ।	५७
२१ केनापि कारणेन त्यक्तस्य अव्वादे. पर्युषिताद्वस्य वा निवेदने प्रायश्चित्तम् ।	२८	४२ तद्यानस्य अर्दोचिवहने ।	६०
२२ त्याज्यानां त्यागे स्थलानि ।	३०	४३ साक्षाच्छुरसा तद्वोदु अस्पृश्यस्पर्शे—	६१
२३ पवपुष्पादिषु मक्षिकादिभि दुष्टत्वेन द्वेष्टु कर्तव्यम् ।	३१	४४ वलिदानकाले मन्त्रक्रियादिलोपे—	६२
२४ महाहविष. महानसादन्यत्र साधितत्वादि स्वल्पदोषवत्वे कर्तव्याकर्तव्ये ।	३२	४५ भगवद्वक्ष्य योशजनेभ्य. अदाने—	६३
२५ तस्यैव विडालादिस्पर्शे अदेयत्वं, दाने प्रायश्चित्तश्च ।	३७	४६ हुतशेषस्य अयोशयाय दाने—	६४
२६ भोग, मन्त्र, क्रिया, ध्यान, द्वारावरणादि विष्व पीठादिकारिकालादीना विषयासे-	३९	४७ सात्वतैनिवेदितस्य पावनत्वम् ।	७५
		४८ भगवत्प्रसादप्राशनेन महापातकिनामपि पापनाशोक्तथा किपुनन्ययेन अन्येषा मपि पापद्वयत्वम् ।	६६
		४९ भगवत्प्रसादादाने अधिकारिमेदेन उत्तम- मध्यमानुकल्पा ।	६८
		५० विष्वक्षेत्रे निवेदितस्य मन्त्रिभि. भोक्तव्यत्वनिषेधः । तस्य त्यागस्थलानि, त्यागे कारणं, भोक्तुः किल्विषशान्तये प्रायश्चित्तम् ।	७०
		५१ सङ्कलितस्य यागाङ्गहोमस्य अकरणे—	७२
		५२ एकदिनादिवत्सरान्तं होमलोपे—	७३
		५३ औपचारिकस्य सास्पर्शिकस्य हृदयङ्गमस्य वा लोपे प्रत्येक प्रायश्चित्तानि ।	७५

इलोकम् इत्या			
५४ एकदिनादि पक्षान्तं पूजालोपे ।	७७	८२ स्वपनद्रव्यकलशादीनां न्यूनातिरेके ।	११७
५५ एकमासादि वत्सरान्तं पूजालोपे ।	७८	८३ स्वपनस्य अधिकारिमेदेन कालसेदा ।	११९
५६ तस्यैव प्रकारान्तरेण प्रायश्चित्तम् ।	८१	८४ उपरागसंक्रान्तिपु स्वपनस्य काल । , पुण्यकालावधि । , तदतिक्रान्तौ प्रायश्चित्तश्च ।	१२१
५७ वल्लिदानहानौ प्रायश्चित्तम् ।	८३	८५ कर्मर्थाङ्कुराणा रक्तत्वादि दोषे, अस्पृश्य स्पर्शो च	१२४
५८ स्वपनप्रायश्चित्त कथन प्रतिज्ञा ।	८०	८६ कृताङ्कुरार्पणे रक्षावन्धनरहिते कर्मणि असमाप्ते वैशेषिकान्तरप्राप्तौ तदर्थाङ्कु- रार्पणविधि ।	१२७
५९ गृहाचर्या स्वपने विशेषाः ।	"	८७ स्वपनार्थे प्रतिसरे वच्छे नैमित्तिकान्तर प्राप्तौ कर्तव्यक्रम ।	१२९
६० प्रासादसङ्कोचे वहुवेरे कर्मचर्या, स्थानम् ।	८६	८८ वैशेषिकान्तराभावे क्रम ।	१३१
६१ तड्डपुल्ये स्वपनस्थाने ।	८७	८९ वैशेषिकान्तर प्राप्तौ पूर्वोक्तक्रमातिक्रमे प्रायश्चित्तम् ।	१३२
६२ मूलवेरादीना स्वपनाक्षमत्वे, स्वपने पक्षद्वयम् ।	८८	९० वैशेषिकस्वपनातिक्रमे प्रायश्चित्तम् ।	१३३
६३ वहुवेरे नित्यस्तपने स्वपन विम्बसा वहि निष्क्रमणनिषेध । , निष्क्रमणे प्रायश्चित्तम् ।	९०	९१ स्थापितस्य कलशस्य भूषिकादिस्पर्शादौ प्रायश्चित्तम् ।	१३४
६४ एकवेरे वृहद्रूपे सौकर्यपक्ष ।	९१	९२ ०२ दोषदर्शने प्रायश्चित्तानुकौ प्रायश्चित्तक्रम ।	१३५
६५ वहि, स्वपने विशेष ।	९२	९३ ०३ महोत्सव प्रायश्चित्तकथन प्रतिज्ञा ।	१३६
६६ स्वपने अङ्कुर प्रतिसराभावे ।	९३	९४ गृहे महोत्सवनिषेध ।	"
६७ स्वपनार्थ अङ्कुर प्रतिसरे कृत्वा स्वपना करणे प्रायश्चित्तम् ।	९४	९५ स्वतन्त्र परतन्त्र भेदेन दिव्याद्यालयाना द्वैचिन्य, स्वतन्त्रालयलक्षण, परतन्त्रालय- लक्षण, तयो लयोदशविधि महोत्सव विधिश्च ।	१३७
६८ स्वपनस्य अङ्कुरयाग प्रतिसरहीनत्वे निष्कलत्व, तत्र कर्तव्यक्रमश्च ।	९६	९६ ०६ मङ्गलपूर्व प्रतिवत्सर क्रियमाणस्य उत्सवस्य न्यूनताया निषेध ।	१३९
६९ सङ्कलिपतस्याकरणे अनासादिते, द्रव्यहीनेश्च कलशे, स्वपने च द्वैगुण्यम् ।	९८	९७ न्यूनताया अवृद्धिपूर्वकत्वे कर्तव्यक्रम ।	१४०
७० अधिवासिताना कुम्भाना पर्युपितस्या- भाव, हेतुश्च ।	९९	९८ ध्वजादीना प्रमाणादिराहित्ये ।	१४१
७१ कलशाना न्यूनसंख्या प्रायश्चित्तम् ।	१००	९९ ध्वजस्य छेदादिदोषे क्रम ।	१४२
७२ कलशस्य जलशून्यत्वे ।	१०१	१०० १०० ध्वजरक्षार्थ स्तम्भे दीक्षितानामारोहणेषि दोषाभावः ।	१४३
७३ कलशानामस्पृश्यादिस्पर्शो ।	१०२	१०१ १०१ फेणदण्डादिषु सुजीर्णेषु कर्तव्यक्रम ।	१४४
७४ दुष्टकलशौः स्वपने ।	१०४	१०२ १०२ वर्णहानौ दोषाभावः ।	१४५
७५ तत्र क्रमराहित्ये पूजाराहित्ये च ।	१०६	१०३ १०३ वद्धध्वजस्य स्तम्भस्य विच्छेदेन पतने कर्तव्यक्रम ।	१४६
७६ महिषाजादि सम्भूतै, दधिक्षीरघृतादिभि स्वपने प्रायश्चित्तम् ।	१०७	१०४ १०४ तत्र दण्डप्रत्यवायः ।	१४७
७७ स्वपने पुण्याह मङ्गलगीतवादित्वादिहीने ।	१०८	१०५ १०५ ध्वजमात्रस्य पतने प्रायश्चित्तम् ।	१४८
७८ स्वपनकाले विम्बस्य पतने चलते वा ।	११०	१०६ १०६ तस्यैव पतनवेगेन छिन्नत्वे ।	१४९
७९ प्रभादिभज्ञे सद्य, सन्धानायोग्ये कर्तव्यक्रम ।	११२		
८० सद्यः सन्धानायोग्ये क्रमः ।	११५		
८१ एवं विधाद्रव्यस्य उत्सवादिविम्बेषु अनिदेश ।	११६		

श्लोकसंख्या		
१०७ गुरुद्वयमें दुष्टे कर्तव्यक्रम ।	१०६	१३२ प्रायुक्ताना वस्त्रभूषणादिदीपान्तानां भूमौ पतने प्रायश्चित्तम् ।
१०८ ध्वजारोहणे अनुक्रायश्चित्ताना दोषाणा प्रायश्चित्तम् ।	१०८	१३३ दिवाराङ्गुत्सवयोः परमावधिकालः , तदतिक्रमे प्रायश्चित्तम् ।
१०९ मेरीताडनकर्मणि प्रोत्ताना अङ्गकर्मणा हानौ प्रायश्चित्तम् ।	”	१३४ स्वयंव्यक्तिव्ययोः तीर्थयात्राकाले मुख्या- नुकल्पौ, तदतिक्रमे प्रायश्चित्तश्च ।
११० उत्सवे अङ्गकुरार्पणहीने प्रायश्चित्तम् ।	१६४	१३५ तीर्थनक्षत्रस्य दिनद्वयसम्बन्धे पुरुहत- धणान्वितस्य ग्राहत्वम् ।
१११ अङ्गकुरार्पण प्रतिसरवध्यहानौ प्राय—	१६५	१३६ उत्सवे आचार्यस्य देवसत्रिधौ अस्पृ- श्यस्पृष्टि दोषाभावः ।
११२ प्रथमादिदिवसेषु अधिवासाद्यहानौ ।	१६७	१३७ उत्सवे होमविधुरे प्रायश्चित्तम् ।
११३ सविम्बस्य यानस्य पतने, यानस्य भेदे ।	१७१	१३८ उत्सवे सर्वभक्तैः स्वरगन्धादिभिः देवस्य तोषणीयत्वम् ।
११४ यानादे विवस्य पतने सद्य सन्धेयत्वे क्रम ।	१७३	१३९ देशिकादिभिः देवाराधने स्थित्यामन- योरपि दोषाभावः ।
११५ सन्ध्यानस्य दीर्घकालसाध्यत्वे कर्तव्यम् ।	१७५	१४० उत्सवमध्ये विम्बस्य चोरादिभिर्नाशे कर्तव्यक्रम ।
११६ शून्येषु पत्तनादिषु बलिदाननिषेध,, दाने निष्फलत्वश्च ।	१७६	१४१ पुष्पयागस्य अधिकारिसेदेन कालभेदः ।
११७ पत्तनादिषु समाहितेषु कर्तव्यक्रम ।	१७७	१४२ पर्युपितादि पुष्पैस्तदर्चने प्रायश्चित्तम् ।
११८ ग्रामादे, अग्निदाहादिसम्भवे ।	१७८	१४३ पुष्पयागाकरणे प्रायश्चित्तम् ।
११९ पर्वताग्रे स्थापितस्य तत्रैव बलिदान पूर्वकोत्सवविधिः ।	१७९	१४४ तत्र देशिकाना पण्णा कार्यविभाग ।
१२० तस्य तदासन्नाग्रहारादौ उत्सवकरणे बलिदाननिषेध ।	१८०	१४५ पुष्पयागे जलोत्थिताना पुष्पाणा दिनवय पर्यन्त नियोजयत्वम् ।
१२१ ग्रामादेरभावे आद्यताना कुमुदादीना बलिदानस्थानम् ।	१८१	१४६ तस्य अन्यत्रातिदेश, विशेषान्तरस्त्रे ।
१२२ बद्रप्रतिसरस्य आचार्यस्य सूतक विशेष- व्याधिमरणादे, सम्भवे प्रायश्चित्तम् ।	१८३	१४७ उत्सवान्तस्तपनाभावे प्रायश्चित्तम् ।
१२३ उत्सवस्य रिपुचोरादिभिर्विष्णे ।	१८५	१४८ ध्वजावरोहणस्य काल , क्रमश्च ।
१२४ तीर्थयात्राविष्णे प्रायश्चित्तम् ।	१८७	१४९ ध्वजावरोहणात्पूर्वं ध्वजनाशे कर्तव्यक्रम ।
१२५ प्रतिरात्र विहित बलिद्रव्यव्यासे बलिदेव व्यत्यासे च ।	१८८	१५० उत्सवाङ्गाना केनचिकारणेन लोपे „ २०
१२६ ध्वजाङ्गुरानर्पणे प्रायश्चित्तम् ।	१९०	१५१ उत्सवे वलीना ऊनाधिक्ययोः दोषक्रम,, प्रायश्चित्तश्च ।
१२७ कुमुदादीना स्थानचतुष्प्रयम् ।	१९१	१५२ उत्सवमध्ये प्राप्तस्य वैशेषिकस्य कर्तव्यत्वं तदकरणे प्रायश्चित्तं च ।
१२८ आश्रयालयविषये आवरणादिषु बलि निषेध., तद्वाराग्र एव बलिदान, अन्यथा बलिदाने प्रायश्चित्तम् ।	१९२	१५३ पवित्रारोहण प्रायश्चित्तकथन प्रतिश्ना ।
१२९ उत्सवे विम्बस्य खद्योतादिस्पर्शे प्रा-	१९४	१५४ कुण्डमण्डलविभ्वाना पवित्रेषु प्रमाणरहितेषु प्रायश्चित्तम् ।
१३० प्रशादीनामग्निदाहे, दीपाना निवर्णे च ।	१९५	१५५ पूरकाणा पदपुष्पफलादीना प्रजाफलाति क्रमे प्रायश्चित्तम् ।
१३१ वस्त्रभूषणादीनामग्निदाहे ।	१९६	१५६ उक्तस्य अन्यत्रातिदेश ।

श्लोकसंख्या १८१ प्रतिष्ठायां—वासुदेवप्रतिष्ठाया मुख्यत्वं,

१५७ केशादिदूषिते पवित्रे भगवत् समर्पिते प्रा २३०	१८१ एकान्तिद्विजप्रतिष्ठाया मध्यमत्वं, अन्य प्रतिष्ठाया अधमत्वं । २७९
१५८ अस्पृश्यस्पृष्ट पवित्रे अमल्या समर्पिते । २३४	१८२ प्रतिष्ठाया प्रायश्चित्तकथन प्रतिष्ठा । २८१
१५९ स्थापितस्य कुम्भस्य अस्पृश्यस्पर्शने । २३५	१८३ क्षमाशिलादिपरिह्रे द्रव्यमन्त्रादि परिच्छयुतौ प्रायश्चित्तम् । ”
१६० स्थापितकुम्भस्य भेदे प्रायश्चित्तम् । २३६	१८४ वास्तुदेशपरिग्रह शिलासग्रहाद्यङ्गहानौ तेषा कालान्तरे देशान्तरे च कर्तव्यत्वम् । २८३
१६१ विम्बस्य पतनादिषु प्रायश्चित्तम् । २३७	१८५ अचार्या अवयवपूर्तो प्रतिष्ठाविलम्ब निषेध । २८५
१६२ क्रमं विना पवित्रे पूजने । २३८	१८६ विलम्बे हप्तप्रत्यवायः । २८६
१६३ मर्त्यप्रतिष्ठिते कालातिक्रमे । २३९	१८७ कतिपयदिनात्परं तस्या वासुरत्वं, तस्य प्रायश्चित्त, तद्करणे त्यागश्च । २८८
१६४ वहुवेरेषु दिव्यादि स्थानेषु मुख्यकल्पे पवित्रारोहणे आचार्यवहुत्वं, तेषा कृत्यश्च । २४०	१८८ विवादीना प्रमाणादिराहित्ये प्रायश्चित्तम् २८९
१६५ तदैव अनुकल्प । २४१	१८९ जलाधिवासादि प्रतिष्ठाङ्गाना अथथाकरणे २९१
१६६ एकाहादि नवाहान्तोत्सवेऽवपि तीर्थे- यात्रायाः कर्तव्यत्वं, तस्याः कालाश्च । २४२	१९० ब्राह्मदैविक व्यतिरिक्तस्थाने विम्बस्य- स्थापने कर्तव्यक्रम । २९३
१६७ तदकरणे प्रायश्चित्तम् । २४३	१९१ विवस्य मुहूर्तेन स्थापितत्वे । २९५
१६८ तीर्थयात्रादिनरात्रौ विसर्जिताना पवि- त्राणा गुरवे दानं, अन्यथाकरणे प्रा— २४४	१९२ स्थापनाधिकृतस्य मुख्यदेशिकस्य व्याध्यादौ प्रतिनिधय, प्रायश्चित्तश्च । २९६
१६९ चातुर्मास्यव्रतस्य कलृपकालाकरणे अनन्तरकाले कर्तव्यत्वम् । २४५	१९३ प्रतिष्ठार्थ आचार्यवरणम् । २९९
१७० प्रारब्धस्य तद्रूपस्य विच्छेदे कालान्तरे कार्यत्वं, प्रायश्चित्तश्च । २४६	१९४ अनन्याना प्रतिष्ठाधिकारित्वम् । ३०१
१७१ चातुर्मास्यादौ भगवतः शयनम् । २४७	१९५ अनन्यलक्षणम् । ३०३
१७२ तदकरणे व्यत्यये च प्रायश्चित्तम् । २४८	१९६ अनन्यलक्षणम् । ३०४
१७३ नृसिंहादीना शयनोत्सवनिषेध । २४९	१९७ गौणाधिकारिलक्षणम् । ३१४
१७४ कामनाया सौम्यकौतुके कर्तव्यत्वम् । २५०	१९८ गौणमुख्याधिकारिभि प्रतिष्ठापने कर्तु फलम् । ३१८
१७५ उथानोत्सव, अवभूथस्नानश्च । २५१	१९९ उभयव्यतिरिक्तानां प्रतिष्ठायामधिकारा भाव । ३१९
१७६ तत्रानुकल्पः । २५२	२०० व्यामिश्रयाजिना लक्षणम् । ३२०
१७७ मलमासलक्षणं, तत्र प्राथमिकोत्सवारम्भाव- सानयो निषेधः । २५३	२०१ तैः प्रतिष्ठापने प्रत्यवाय । ३२२
१७८ प्रारब्धस्य मध्ये मलमाससम्बवे दोग्राभावः । २५४	२०२ तस्य अपवाद । ३२३
१७९ अधिमासे गुरुशुक्रास्ते च प्राथमिको- त्सवारम्भ निषेध । २५५	२०३ मन्त्रभक्ते. सर्वदोषनिवारकत्वम् । ३२४
१८० चातुर्मास्य वते कर्तव्याकर्तव्यानि, निमित्तभेदेन केषात्रित् प्रतिप्रसव, व्रताकरणे प्रायश्चित्तम् । २५६	२०४ भक्तिमतोपि दीक्षायाः कार्यत्वम् । ३२५
	२०५ अनधिकारिणः दीक्षापूर्व मन्त्रदानेन प्रतिष्ठाया नियोजने नियोक्तु. दृष्टादप्त प्रत्यवायपरम्परादिप्रपञ्चनम् । ३२६
	२०६

लोकमद्वया	२३१ मक्षिकापिपीलिकादिभि विम्बस्पर्शेषि दोषाभाव ।	३६८
२०६ आचार्यस्य साहङ्गारत्वे दोषा ।	३३५	२३२ रेतोसधिरादिभि. तत्स्पर्शे प्रायश्चित्तम्
२०७ अन्यदर्शनस्थस्य शिरायस्य अनुग्राहत्वं, अन्यदर्शनस्थस्य आचार्यस्य अनुपास्यत्वश्च ।	३३६	२३३ तैरेव अङ्गस्पर्शो ।
२०८ वैष्णवानामेव प्रतिष्ठार्या कर्तृत्वं, कारयितृत्वश्च ।	३३७	२३४ वैश्यादिभिः विम्बस्पर्शो ।
२०९ एतादशस्य प्रतिष्ठाकर्मण्. भुक्तिमुक्ति फलघ्रदत्त्वम् ।	३४०	२३५ अनुलोमप्रतिलोमैः विम्बस्पर्शो ।
२१० प्रतिष्ठाया निष्कामेन कर्तव्यता सार्थवादा	३४१	२३६ वैखानसै तत्स्पर्शो ।
२११ आकस्मिकदोषप्राप्तौ प्रायश्चित्तम् ।	३४६	२३७ तै. तन्मार्गेणाराधिते ।
२१२ प्रतिष्ठाविषये कर्तिपर्याशस्य प्रागुक्तवं, विशेषरथनप्रतिशा च ।	३४९	२३८ प्रतिमा, पीठ, प्रासाद, गर्भगृहाणां चतुर्णामपि देवविग्रहत्वम् ।
२१३ दिव्यादिविम्बानं चोरादिभिर्निश्चि सद्य. सम्पाद्य कालनिरपेक्षं स्थापनम्	३५०	२३९ तत्कथनस्य प्रयोजनम् ।
२१४ नष्टोद्धारे कालनिरपेक्षता ।	३५१	२४० वेदिका चक्र-पङ्कज- चक्रावजमण्डलेषु समाधेः, शान्ते., प्रतिपत्तेश्च तुल्यतया कार्यत्वम् ।
२१५ प्रथमवालालये जीर्णेद्धारे च प्रायश्चित्त कथनप्रतिशा ।	३५२	२४१ प्राङ्गणादौ शिवाद्यधिष्ठानेषि दोषाभावः ।
२१६ वालालये ग्रार्थितकालातिक्रमे पुनः. प्रार्थनश्च ।	३५३	२४२ यजनस्थाने तत्प्रवेशे प्रायश्चित्तम् ।
२१७ एवमकरणे आदशवर्षातिक्रमे पुनः प्रतिष्ठा	३५४	२४३ मण्डपादिषु अधिकृताना गुर्वदीना शयनासनादिषु दोषाभाव ।
२१८ वालविवस्य चोरादिभिर्निश्चि प्रायश्चित्तक्रम ।	३५५	२४४ अन्येषा शयनादिषु प्रायश्चित्तम् ।
२१९ तस्य स्वस्थानाद्वलने प्रायश्चित्तम् ।	३५७	२४५ गर्भगृहे विडालाद्यधिष्ठिते प्राय—
२२० वालगृहे नित्यनैमित्तिमादीनामनुष्टेत्वम्	३५८	२४६ विमाने विम्बे वा मधुकोशसम्भवे प्रा—
२२१ विषे चोरैर्निष्टु पुनस्तस्य तत्तद्रव्येण द्रव्यान्तरेण वा कर्तव्यत्वम् ।	३६०	२४७ मण्डपादौ ब्रह्मदण्डादि समुद्धवे, दुष्प्रसत्वं, पश्चिमान समाकुलत्वे च प्रायश्चित्तम्
२२२ चोरापहृतस्यैव विम्बस्य पुनः प्राप्तौ क्रम.	३६१	२४८ विमानस्य तादृशत्वे ।
२२३ चोरस्य द्विजत्वे क्रमः ।	३६२	२४९ विम्बस्य नथात्वे ।
२२४ तत्स्पृष्टस्य चिरोपितत्वे ।	३६३	२५० अर्चाया रक्तस्त्री समुत्पत्तौ ।
२२५ गर्भगृहस्य श्वसुगालादिभिः प्रविष्टत्वे प्रायश्चित्तम् ।	३६४	२५१ विमाने तदुत्पत्तौ ।
२२६ अङ्गस्य तैरधिष्ठितत्वे ।	३६५	२५२ मण्डपादिषु तदुत्पत्तौ ।
२२७ तै विम्बस्य स्पर्शो ।	३६५	२५३ प्राङ्गणादिषु तदर्शने ।
२२८ कैश्चित्पक्षिभिः आयतनस्पर्शे दोषः ।	३६६	२५४ ततोपि वहिष्वेत् ।
२२९ काककुकुटादिभिः विम्बस्पर्शो ।	३६६	२५५ आलये मध्यमावरणादन्तः मैयुनकरणे प्रायश्चित्तम् ।
२३० खद्योतादिभिः तत्स्पर्शो ।	३६७	२५६ तदैव तद्रहिष्वेत् ।
		२५७ देवालये छद्यादि दोषे ।
		२५८ विम्बरय व्राह्मणशवस्पर्शो प्रायश्चित्तम् ।
		२५९ क्षत्रविद्यु शूद्रशवस्पर्शो ।
		२६० तस्य अनुलोमशवस्पर्शो ।

इलोकमद्वया २८५ भगवद्विम्बसन्धानस्य विजेपतः

२६१ चण्डाल पतित, उदस्या, सूतिकाशव-		कथन प्रतिब्राह ।	४३८
स्पर्शे तस्य प्रायश्चित्तम् ।	४०१	२८६ मूलविवस्याग्निदाहे प्रायश्चित्तम् ।	४३९
२६२ विमानस्य ब्राह्मण क्षतियवैच्य शुद्ध-		२८७ कर्मादिविवानां वहिना वैवर्ण्यसम्भवे ।	४४०
अनुलोमादिशब्दस्पर्शे क्रमेण	४०४	२८८ लोहमयाना विस्वानां वहिवातादिना	
प्रायश्चित्तानि ।	४०६	अङ्गभङ्गे प्रायश्चित्तम् ।	४४२
२६३ प्रथमावरणादिषु प्राणुकदोषसम्भवे ।	४०६	२८९ लोहान्तरेण सन्धाननिषेध ।	४४३
२६४ अन्यजातिशब्दस्पृष्टावपि तस्यातिदेशः ।	४०७	२९० सन्धानायोरयस्य त्यागप्रकार ।	,
२६५ विमानाद्रहिः मण्टपादिषु ब्राह्मणादिमरणे-		२९१ सुवर्णरजतमयस्य महाङ्गभङ्गेषि त्याग—	
प्रायश्चित्तम् ।	४०९	निषेधः, कर्तव्यकमश्च ।	४४५
२६६ आलये पश्वादिमरणे ।	४११	२९२ मृदादि जातस्य मानुषस्य त्याग ।	४४६
२६७ सूविकसर्पादिसूतौ ।	४१२	२९३ तस्यैव दिव्यत्वे कर्तव्यक्रम ।	४४८
२६८ मरणविषये सर्वत्र प्राकर्कर्तव्य साधारण		२९४ लोहजाना दिव्यादीनां कर्तव्यक्रम ।	,
प्रायश्चित्तम् ।	"	२९५ शिलामयानां तेषामेव भङ्गे क्रम ।	४४०
२६९ शैलमयेषु देशेषु कर्तव्यशुद्धिप्रकार ।	४१३	२९६ पुनरपि मृणमयस्यापि दिव्यादेः,	
२७० पूजागृहाद्रहिः मरणे गृहार्चाया		त्यागनिषेधः, सन्धेयत्वत्वं ।	४४७
दोषाभाव कमश्च ।	४१४	२९७ तद्विषये वालविम्बनिषेधः,	
२७१ तत्वापि सञ्चिकर्षे प्रायश्चित्तम् ।	४१५	अन्यविवेन नित्यार्चनादिकम् ।	४४२
२७२ चण्डालादि स्पृष्टस्य दिव्यादि भगवद्विम्बस्य		२९८ ख्यंव्यक्ते एतदर्थातिदेशः ।	४४३
प्रायश्चित्तम् ।	४१७	२९९ दिव्यादेरेव सम्यर्जीर्णत्वे ।	४४४
२७३ तेषामेव तत्सञ्चिकर्षे प्रायश्चित्तम् ।	४१८	३०० वालविम्बस्य जीर्णत्वे क्रम ।	४४६
२७४ सर्वत्र मरणादिषु भूमेरध शुद्धिकरणस्य		३०१ मनुष्यनिर्मितस्य जीर्णत्वादिदोषसम्भवे	
दशविषयत्वम् ।	४२६	कर्तव्यक्रम ।	४४६
२७५ वर्षात्पूर्वमेव एव शुद्धयकरणे प्रायश्चित्त		३०२ काम्यविवल्य रीत्यादिजस्य जीर्णत्वे	
गौरवम् ।	४२७	उत्कृष्टद्रव्येण पुनः करणे दोषाभावः ।	४४०
२७६ शान्तिहोमे तस्य अनुकल्पत्वम् ।	४२१	३०३ लोहजस्य मूलविवस्य जीर्णत्वे तद्द्रव्येण	
२७७ तस्मिन्ब्रेव मुख्यकल्पः ।	४३२	कर्तव्यत्वं, उत्कृष्टवस्तु निषेधः, यथा	
२७८ कुण्डदशकस्य प्रतिनियतमन्त्रा, जप,		पूर्व कर्तव्यत्वं ।	४४२
दानानि च	४४४	३०४ बहुबेरैकवेरयोः जीर्णत्वे पुनः तथैव	
२७९ दोषाणां प्राचुर्यच्छान्ति क्रियाया		बहुबेरैकवेरत्वेन कर्तव्यत्वम् ।	४४३
निवकुमशक्यत्वे कर्तव्यानि ।	४४५	३०५ बहुबेरस्य पूर्व लक्ष्म्यादिरहितस्यापि	
२८० महोत्पात परिगणनम् ।	४५०	जीर्णोद्धारे तत्साहित्याभ्यनुज्ञा, तेन	
२८१ एवमादीनां प्रायश्चित्तानि ।	४५२	बहुबेरत्वहान्यभावश्च ।	४४४
२८२ प्रासादादीनामग्निदाहे प्रायश्चित्तम् ।	४५३	३०६ दिव्यादीना विम्बविमानादीना लक्षणहीन	
२८३ अन्यादिभि प्रासादस्य एकदेशभङ्गे		त्वेषि जीर्णोद्धारे तथैव कर्तव्यत्वं,	
प्रायश्चित्तम् ।	४५५	लक्षणान्तरनिषेधश्च, लक्षणान्तरकरणे	
२८४ विमानस्य सर्वतो भङ्गे प्रायश्चित्तम् ।	४५६	दोषान्तरं ।	४४६

इलोकसंहिता	
३०७ विद्युतादिना विवमात्रस्य अतिदोषे तस्य त्यागः, नवस्य पीठे पूर्वानुरूपस्य प्रतिष्ठा च ।	४९०
३०८ पीठमात्रभङ्गे कर्तव्यम् ।	४९२
३०९ भगवदालयमात्रभङ्गे कर्तव्यम् ।	"
३१० दिव्यादे सविम्बस्य सदनस्य नाशे कर्तव्यम् ।	४९३
३११ मानुषस्य विम्बमात्रस्य अतिमात्रनाशे कर्तव्यक्रम ।	४९४
३१२ सर्वत्र मूलबेरस्य दोषाभावे बालालय- निषेधः ।	४९५
३१३ अन्येषामपि एवमेवेति प्रारब्धजीर्णेद्वारे विशेषकथनं प्रतिशानं निगमनम् ।	४९६
३१४ मुन्यादिकलिपतस्यले स्फोटभेदादिषु रक्षायै भित्तिवन्ध ।	४९८
३१५ प्रासादं मण्टपादिषु जीर्णेषु रक्षार्थं वहि. वृद्धिमात्रस्य अभ्यनुज्ञा, अन्तर्दूस निषेधश्च ।	५०१
३१६ अन्यथाकरणे दोषाः ।	
३१७ तन्त्रसाङ्कर्ये निषेधः, प्रायश्चित्तश्च ।	५१६
३१८ वैखानस तन्द्रादिभि गर्भन्यासे कृतेषि तत्र पञ्चरात्रेच्छाया कर्तव्यक्रम ।	५२०
३१९ श्रीपाञ्चरात्रशालस्य अवान्तरभेदकथन- प्रतिशाना, आगमसिद्धान्तादि भेदभिन्नाना नामानि च ।	५२२
३२० प्रथमस्य आगमसिद्धान्तस्य लक्षणम् ।	५२४
३२१ तदनुष्टानकाल, तस्य उत्तमत्वश्च ।	५२८
३२२ शास्त्रागमने परंपराकथनम् ।	५२९
३२३ मन्त्रसिद्धान्तस्य लक्षणम् ।	५३०
३२४ तन्त्रसिद्धान्तस्य लक्षणम् ।	५४०
३२५ तन्द्रान्तरसिद्धान्तस्य लक्षणम् ।	५४१
३२६ सिद्धान्तशब्दनिश्चिकि ।	५४४
३२७ शास्त्रमन्त्रं क्रियादीना पूर्वं परिगृहीतानां वैपरीत्ये दोषकथनं, सिद्धान्तसाङ्कर्य- निषेधश्च ।	५४५
३२८ अविरुद्धस्य अपेक्षितस्यान्यतो ग्रहणं, विरुद्धस्य त्यागश्च ।	५४८
३२९ वैखानसादितन्त्राणा एतद्विरोधे किं पुनर्व्यायेन माधनम् ।	५४९
३३० पाञ्चरात्रमार्गण पूज्यमानै मार्गान्तरेण पूजनस्य निषेध ।	५५०
३३१ आराधने गौणमुख्याधिकारिनिरूपणम् ।	५५१
३३२ प्रासादे स्थापितस्य एकेन पूजननिषेधः ।	५५३
३३३ समासेनोक्तस्य गौणमुख्याधिकारि लभणस्य व्यासः ।	५५४
३३४ आराधकाना संख्या, तेषा कार्यविभागः, तेषामुपकारका, वृहनामलामे एकेन सर्वकार्यकरणम् ।	५५६
३३५ आचार्यवहुत्वे एकदा प्राप्ताना वैशेषिकाना युगपत्कर्तव्यत्वम् ।	५६१
३३६ तद्वहुत्वे नित्याचर्चनेषि पूजाहोमादीना योगपद्ये दोषाभावः ।	५६३
३३७ गृहे वहुभिराराधनस्य निषेधः ।	५६५
३३८ तयाकरणे प्रायश्चित्तम् ।	५६६
३३९ भागवतानामेव आलयाराधनाधि- कार्त्तिवम् ।	५६७
३४० अन्यैराराधने दोषाः, प्रायश्चित्तश्च ।	५६८
३४१ प्रतिष्ठायामावाहितस्य उद्वासननिषेधः, आराधनार्थं मूलादावाहितस्य अर्चनात्पूर्वमुडासननिषेधः ।	५६९
३४२ चिरकालं मूलविम्ब पूजने अङ्गविम्बानामपि पूजनीयत्वम् ।	५७०
३४३ नित्यनैमित्तिकारिकम् विना तृणीमावाहने प्रायश्चित्तम् ।	५७२
३४४ सर्वप्रायश्चित्तेषु मुख्यकल्प प्रयोगः ।	५७३
३४५ अनुकल्पप्रयोग ।	५७६
३४६ चण्डालादिभि चिरकालाधिष्ठितस्य स्थलस्य शुद्धिप्रकार ।	५७६
३४७ चिरकालं शून्येषु देवालयादिषु कर्तव्य प्रायश्चित्तक्रम ।	५७८
३४८ प्रायश्चित्तोपेक्षणे रात्रः, दोषपरम्परा ।	५८१
३४९ आपदि सङ्कटे वा प्रायश्चित्ताकरणे प्रायश्चित्तक्रमः ।	५८४
३५० रात्र दोषशान्तिरूपमेभ्यः सारतमस्य शान्तिकर्मण, विधानम् ।	५९१
३५१ सक्षेपत तद्विधिकथनम् । ॥ एकोनचिशाख्यायविषयाः पूर्णाः ॥	५९३

॥ श्रीः ॥
॥ विंशत्याय विषयाः ॥

इलोकसङ्ख्या

- १ पूर्व सूचितस्य तुलापुरुषदानादे प्रश्नः । १
 २ तत्कथनं प्रतिश्वास । २
 ३ सात्त्विकस्य राज्ञः कर्यलोपेन सम्भवन्तो दोषाः । ३
 ४ तेषा स्वदोपज्ञानत्वं ज्ञानवत् राज्ञः आचार्यसमाश्रयणं, तद्वक्षणानि च । ४
 ५ राज्ञ आचार्यै दोषाणा स्वापराध जातत्वविज्ञापनं, रक्षणप्रार्थनश्च । ५
 ६ आचार्यस्य तत्कर्मणि प्रवृत्तिः । १०
 ७ तत्कर्मणि विहिता काला । १२
 ८ महोत्पातादिषु केषुचित्तिमित्तेषु तत्कर्मण तदानीमेव कर्तव्यत्वं, तद्वतुश्च । १५
 ९ तुलापुरुषदानस्य स्थानं, तदर्थमण्टपस्य प्रमाणलक्षणे तन्मध्ये कलायवेदिका- प्रमाणलक्षणे, तस्या कर्तव्यस्य पीठपञ्चकस्य स्थानानि, प्रमाणं, विनियोगश्च । १७
 १० तस्यैव विवरणम् दिशु कुण्डाना विद्विक्कुण्डानाश्च विवेकः, तेषा स्थानलक्षणे । २४
 ११ पुनरपि मण्टपस्य लक्षणम् । २७
 १२ तत्पराया स्थानलक्षणे । २८
 १३ तुलापुरुषदानस्य पूर्वं कलिपतेषु, उत्सवाद्यर्थमण्टपेषु वा कर्तव्यत्वम् । ३०
 १४ एवं मण्टप सम्पादनानन्तरं आरोह- तुलाकल्पनविधिः । ३१
 १५ तुलावयवधटयोर्लक्षणादि । ३२
 १६ तुलादण्डलक्षणप्रमाणे । ३४
 १७ तत्र जिह्वाप्रमाणम् । ३७
 १८ वक्तव्यस्य दृष्टान्तं प्रमाणस्थानानि । ३८
 १९ तुलासम्पादनानन्तरं तद्वक्षनार्थस्तम्भ- योर्जातिलक्षणं प्रमाणादि च । ३९
 २० तदुपरि उत्तरस्य जात्यादि । ४३
 २१ तन्मध्यतः तुलाधारवलय ताङ्गिनी प्रसाणादि । ४४

- २२ प्रागुकरीत्या अडकुरार्पणं पूर्वमपेक्षिताना सम्भाराणा सम्मरणं, विनियोगः, परिगणनश्च । ४६
 २३ यागालयस्य अलङ्करणम् । ६०
 २४ कर्माहात्पूर्वं तृतीयदिने आचार्यादीना शालाप्रवेश, पुण्याह्वाचनं, भगवदाराधनं, शालादीना पञ्चगव्य प्रोक्षणं, द्रव्याणां तत्त्वाननिवेशनश्च । ६४
 २५ प्रभाताया राज्ञः क्षौरोपवासादिनियमः । ६८
 २६ निशामुखे आचार्यशालाप्रवेशः, डार्थ्याचनं, विस्थानार्चनश्च । ७१
 २७ तद्विवरणतया पुण्याह कुम्भ मण्डलाराधनोक्तिः । ७२
 २८ आचार्यस्य स्वकुण्डहवनादि । ७३
 २९ दिशु कुण्डेषु एकायनै. विदिक्कुण्डेषु क्रगादिभिश्च हवनं, तत्र पक्षान्तरश्च । ७५
 ३० पुनः पक्षान्तरकथनम् । ७९
 ३१ लोकपालाना कुमुदादीनामष्टमज्जलानाश्च स्थापने समिधा चरूणाश्च भेदे प्रति कुण्डं कुम्भस्थापने क्रगादीनां निवेशने च पुरोदितातिदेश । ८१
 ३२ राज्ञः पञ्चगव्यप्राशनादिः अलङ्कृत दक्षिण पीठाधिरोहणश्च । ८४
 ३३ चतुर्दिशु कुम्भस्थापनादिहोमान्तविधानम् । ८८
 ३४ आचार्येण राज्ञः देहस्थतत्वाना शोधनं, कौतुकवन्धनं, स्वदेहस्थ तत्वशोधनश्च । ९०
 ३५ मर्यासश्रव्यस्य आहरणं, निर्मलीकरणं, प्रोक्षणं, उत्तरपीठे निवेशाधिवासौ अन्येषामधिवास अवकुण्ठनश्च । ९२
 ३६ मण्डलनिर्माणं, रज्ञादिभिः पूरणं, नृत्तगीतादिभिः जागरेण निशानयनश्च । ९४
 ३७ द्रव्याद्यायतनेषु विशेषाधाराधनविधानम् । ९६
 ३८ कर्मदिने कृताह्विकेन आचार्येण कुम्भ- मण्डलयो औपचारिकादिभोगैराधनं, कुण्डे होमे द्रव्याणि, होमे संख्या, तस्य पक्षान्तरकथनं, होमस्य प्रयोजनश्च । ९७

इति गुणद्वया

॥ श्रीः ॥

॥ एकविशाध्याप विषया ॥

१	हिरण्यगम्भदि, विशेषस्य वक्ष्यमाणत्वोऽनि- पूर्वकं हिरण्यगम्भकथनप्रतिब्रा ।	१
२	तुलाभारे अनुकाना अबोकाना सर्वकर्म साधारणत्वम् ।	२
३	हिरण्यगम्भमण्टपस्य पीठादेश प्रतिष्ठा प्रकरणोकरीत्या कर्तव्यत्वम् ।	३
४	पक्षान्तरे मण्टपस्य प्रमाणानि, तदनुभारेण पीठाना आयामविस्तारौ इत्याना प्रानाणानि, पीठान्तराल कुण्डाना मानानि च ।	४
५	आस्थानमण्टपस्यैव हिरण्यगम्भ मण्टपत्वे पीठादिक्रमः ।	५
६	तत्र हिरण्यगम्भ निषेशादिप्रकारः ।	६
७	हिरण्यगम्भ निर्माणक्रम ।	७
८	तत्र ऊर्ध्वधि, पादयो, सुवर्ण विषये पक्षद्वयकथनम् ।	८
९	हिरण्यगम्भाधिवासस्थान प्रकारादिक्रमत्वम् ।	९
१०	कर्मदिने हिरण्यस्थापतार्थं पीठलक्षण स्थापने ।	१०
११	मुहूर्ते हिरण्यगम्भे रात्र उषेशनप्रकारः, तत्वोत्पत्तिविचिन्तनं, अट्टादुत्पत्तव चिन्तन, उत्पत्तस्य अभिषेक, प्रोक्षण वा रात्र ।	११
१२	अलडकृतस्य आचान्तस्य रात्र भगवद्वन्दनम् ।	१२
१३	जातकमर्याद्ये पूर्णनिस्तिलादिभिः होमः ।	१३
१४	भूषणाना पात्रद्वयस्य च भगवते समरण, दानफलस्य पूर्वोक्तत्वम् ।	१४
१५	मुख्यानुकलयो दानप्रकार ।	१५
१६	तुलाभार हिरण्यगम्भयोः वक्ष्यमाण- सर्वकर्ममुख्यत्वम् ।	१६
१७	तिलपर्वतादीना तुलाभारत् आचरणीयत्वम् ।	१७

१८ आचायेऽशिणाया यजावस्तु तद्वः पक्षा,,
अद्विष्टत्वविषेधः, ऋन्तिक्षरिचार-
कादीना दक्षिणादात्मनः ।

४२

१९ तदनन्तरेऽदिवसे कुम्भमण्डलादीना
विश्वर्जनस्य विशेषाद्वित संयुक्तत्वम् ।

४३

२० एव विश्वर्जनस्य लवेत्रानिदेशात् ।

४४

॥ एकविशाध्यायविषया, पूर्णी ॥

॥ श्री ॥

॥ द्विप्राप्ताय विषये ॥

१ सम्प्रोक्षणविधि ।

२

२ सम्प्रोक्षणनिर्वाचनस्य विश्वर्जनस्य ।

३

३ दोषहाने लत्यादि अनाहतो डौया ।

४

४ तस्मात् सम्प्रोक्षणस्य वार्त्तव्यम् ।

५

५ कालस्य राजग्रान्तानुकूलतया इयैति
पिकडागा निषेयत्वं तदनुरोधेन तत
पूर्वे पूर्वोक्तदिने अद्वकुरार्पणस्य
कर्तव्यत्वम् ।

६

६ भगवदालश्य गोमयाभ्यस्ता शोधनं,
संयुग्याह कुशोदर्के पञ्चगवैश्य
प्रोक्षणश्च ।

७

७ मूलब्रेरस्य लिङ्गार्थिकादिरचनाकलवै
स्त्रपन, पवित्रावर्तिनै श्वालनश्च ।

८

८ यागमण्टपे अधिवास ।

९

९ मूलकौतुकस्य पूजा, पञ्चविशाति-
कलशस्वपनश्च ।

१०

१० तस्यस्वपनानहन्त्वे प्रतिनिधय ।

११

११ उत्सवाचार्यीनामपि स्त्रपनादि ।

१२

१२ यागमालाया चक्रादिलक्षणकुण्डे
मध्यादिभिः होमः ।

१३

१३ वेगा विश्वाना रक्षावन्धनं पूर्वकं शयनम् ।

१४

१४ चक्रादिलक्षणकुण्डे
विश्वसभीषे समन्वयं जागरणम् ।

१५

१५ कर्मदिने चतुर्स्थानार्चन स्त्रपनयोः विधिः ।

२२

	इति गड्ढा	
१६	नदिने उटपुमहूत सर्वविद्यारीनामचेत्वम् ।	४० गोमयरसस्यैव ग्राहत्वम् ।
१७	खट्टरं विचिन्तित तेजय विमुद्दत् पुष्पाङ्गुलि पुरस्सर उठ शाश्वण , प्रगाम , कृतसा विहापनश्च ।	४१ ग्राहयुतादिलक्षणम् ।
१८	मप्रकार महाकुम्भानयनम् ।	४२ पञ्चगृह्यस्मैलतमन्त्रा ।
१९	कुम्भजलेन प्रोक्षणम् ।	४३ तस्य पञ्चमन्त्रयु भन्वा ।
२०	अवशिष्टजलेन द्वारावरणदेवारीना प्रोक्षणम् ।	४४ उक्ताना मन्त्राणा प्रोक्षणस्थपनविषयत्वम् ।
२१	तनोऽथवशिष्टजलेन वलिपाठाभिषेक ।	४५ पञ्चगव्यस्थापने मन्त्रा ।
२२	कौतुकवन्धविसर्जनम् ।	४६ स्थापनस्थपनयो दध्यादीना प्रमाणानि ।
२३	गोप्यान्तर्ये दानानि , भगवत विशेषार्थिनादि च ।	४७ प्रोक्षणे तेषां प्रमाणानि ।
२४	मन्त्र मप्रोक्षणप्रकार ।	४८ प्राशने तेषां प्रमाणानि ।
२५	भव्य सम्भावये निथिनभवाननेषेशत्व , विद्वत्ये नदपेक्षत्वश्च ।	४९ पञ्चगव्यस्थापन स्नानयौ फलम् ।
२६	पञ्चगव्यस्थापनस्य फलम् ।	५० तस्यैव व्रह्मचर्चसमेतत्वे फलम् ।
२७	नागयोगस्य लक्षणे ।	५१ तद्विधानकर्यन प्रतिज्ञा ।
२८	तन्य च पञ्चगव्यस्थापनकालत्व , तद्वये मडकुरार्पण सम्भारसम्भरणश्च ।	५२ व्रह्मचर्चत्रलक्षणं प्रमावश्च ।
२९	मम्भतेयधातुना ५ रिगणनम् ।	५३ कुशोदकस्य छेत्वेभ्य , तयोराहरण- प्रकारां कुशोदकरामलने मन्त्र ,
३०	तया रक्ताना परिगणनम् ।	५४ तत्र एजान्तर , कुशोदकप्रमाणं , मन्त्र , तयो गव्येषु नियोजनमन्त्रश्च ।
३१	ताश वीजानां परिगणनम् ।	५५ गव्याला कुशोदकयो संयोजने प्रकारान्तररथनम् ।
३२	आहृतव्या कुमादिय , लेगमुपादान द्रव्याणि च ।	५६ तन्मागतस्य काल , फल , निगमनश्च ।
३३	फलाना परिगणनम् ।	५७ स्थापनार्थस्य पञ्चगव्यस्य अधिवासाय स्थल , काल , यजनश्च ।
३४	चन्दनादीना कोष्ठादिद्रव्याणां आहरणम् ।	५८ अधिवासपीउम्य प्रदेश , तव चक्र जविलेखनं , तत्र कुम्भाधिवास ,
३५	मल्लिकादिपुष्पाणा	५९ अधिवासस्य कुम्भस्य सस्कारा ।
३६	वस्त्रादीना , माल्यानां , धान्याना , कुशादीना , हवि , पाकोपयोगि तण्डुलादीना , होमटद्वयाणा , पञ्चपत्राणा , पकापकशटयो , कुम्भकरकयोन्प- युक्तानामन्येपाश्च सम्भरणम् ।	६० तत्र दीपस्थापन तस्य स्थलादीनि ।
३७	पञ्चगव्यअहणयोरयपातं , पञ्चगव्यद्रव्याणि , कापिलेयस्य पञ्चगव्यस्य प्रशस्तत्वं , नदमात्रे गौणपक्षश्च ।	६१ आचार्यस्य भूतशुद्धिवादि मानस- यागान्तविधि ।
३८	गोमूत्रादि ग्रहणानही गाव ।	६२ तस्यैव ग्राहयागविधि , होमटद्वयैर्होम , पूर्णया तपेणश्च ।
३९	ग्राहयोगयलक्षणम् ।	६३ पञ्चगव्यस्थापनाय पकवटविन्यास , तत्सम्भारश्च ।

	रोकम्बूला	१८	यन्त्रस्य नालानां विस्तारायामाकाशादिकम् २८
६५	पञ्चगद्यश्चापतानि, तत्र तत्स्थाप नायश्च द्वयं तत्त्वम्, तत्प्रमाण, तत्त्वस्कारा, शेषकुलानि च ।	१०६	१९ यन्त्राधिशिलाद्याहरणम् । ३०
६६	परेत्रं च तत्स्थापत्तकम् तत्त्वानि सूक्तानि ।	१११	२० यन्त्रफलकाया, दावीद्विमयन्ते तद्वन्न प्रमाणम् । ३१
६७	शान्तिहोष, द्विग्रादानश्च ।	११६	२१ तस्या शिलामयत्वे प्रवृत्तमाणे पञ्चद्वयम् । ३२
६८	निगमनपूर्वक तत्पत्तानि । ॥ डाविशास्याय विषया पर्णा ॥	११७	२२ सुर्यकल्पे उत्तमम्य दक्षस्य उक्तद्वय । ३३
	— — —		२३ मुख्यकल्पे मध्यमाध्यमरक्षप्रमाणकथनपूर्व निगमनम् । ३३
	॥ श्री ॥		२४ कणिकादीना मानवानि । ३४
	॥ गार्वादाय विषय ॥		२५ आत्रुतिद्वयस्य मानस्य तत्र एवाय देवाना ममुदितसरया च । ३५
	— — —		२६ केशवादीना व्यानविषय प्रमाणतरकथनम् । ३६
१	सुद्रगेन वृत्तिहमस्यायच्चविगायक प्रक्ष ।	१	२७ कणिकाया लेख्यानि । ३७
२	शङ्कराय नारायणेनो कृत्वम् ।	२	२८ तत्र लेख्यस्य उग्रस्य सुदगेनस्य अतुर्वर्णनम् । ३८
३	तेजाविकेलासे तस्य प्रतिष्ठा ।	३	२९ पत्तालीदस्य मानम् । ३९
४	नस्य च नदागाम्भेत वरपामन्दम् ।	४	३० पोडशमुजेषु धार्याणि आयुधानि तेजा क्रमश्च । ४०
५	शङ्कराद्याधत्तिवार्ते पुरुषानादिभि लम्बदिग्नात्मनम् ।	५	३१ गान्तस्य अष्टायुधाना तानवानि धारण क्रमश्च । ४१
६	राजभि एतदन्तरम्य तिर्त्तकतव्यत्य, अन्यथा दोषा, तदाराधकाना अन्येषा द्विजादीना फलश्च ।	६	३२ यन्त्रपालस्तस्य सुदगेनस्य अर्धचित्रन्त्व प्रमाणश्च । ४२
७	अर्चनीयस्य तस्य प्रतिष्ठाविधान श्रवणनियोग ।	७	३३ तत्पादान्तरे शक्ति ममुदितसाध्य विलेखनम् । ४३
८	तस्य स्थानानि ।	८	३४ पटकोणेषु लेख्यमन्त्र, तलेखन प्रकारादि च । ४४
९	तत्प्रामादलक्षणम् ।	९	३५ ऊणान्तराललेख्यमन्त्रा । ४५
१०	तत्र सद्गीढस्थल, तत्र अपृत्तदशस्य लक्षणं, तत्र महायन्त्रस्यापत्तश्च ।	१०	३६ चतुर्पुरुदलेषु विलेख्यमन्त्रा, तदन्तराल लेख्यमन्त्राश्च तेजा समिन्दुकत्व सुर्यनिषेयश्च । ४६
११	यन्त्र फलकामाने विकरण ।	११	३७ अपृत्तदश्च फलगदलाना मन्त्रा । ४७
१२	यन्त्र फलकामानानुयुग्मेण यज्ञाना भागकर्त्तव्य प्रकारम् ।	१२	३८ पोडशमलप्रश्नकान्तरालाना मन्त्रा, पोडगाक्षरमन्त्रोदारश्च । ४८
१३	प्रथमादि पद्माना दलकेसरसंरप्ताकयनम् ।	,	३९ द्वाविग्नदलदशस्य मन्त्रौ । ४९
१४	सम्पुटमूपुरप्रमाणम् ।	१३	४० अनुपरिजिनानाभवद्य य च । ५०
१५	नहितादरणाहृष्य प्रगाणे गत्वाणा द्वितीयता ।	१४	४१ अष्टरूपानामान्त्रौ । ५१
१६	चक्रादीना स्थाने प्रमाणम् ।	१५	४२ भृपुरस्य लक्षणं, तस्य देवियदेव्यो- गाभ्यन्तर ताहादीना मन्त्रा । ५२
१७	बराह द्रुसिहयोः स्थानप्रमाणम् ।	१६	

१	सुद्रगेन वृत्तिहमस्यायच्चविगायक प्रक्ष ।	१	२९ पत्तालीदस्य मानम् । ३९
२	शङ्कराय नारायणेनो कृत्वम् ।	२	३० पोडशमुजेषु धार्याणि आयुधानि तेजा क्रमश्च । ४०
३	तेजाविकेलासे तस्य प्रतिष्ठा ।	३	३१ गान्तस्य अष्टायुधाना तानवानि धारण क्रमश्च । ४१
४	नस्य च नदागाम्भेत वरपामन्दम् ।	४	३२ यन्त्रपालस्तस्य सुदगेनस्य अर्धचित्रन्त्व प्रमाणश्च । ४२
५	शङ्कराद्याधत्तिवार्ते पुरुषानादिभि लम्बदिग्नात्मनम् ।	५	३३ तत्पादान्तरे शक्ति ममुदितसाध्य विलेखनम् । ४३
६	राजभि एतदन्तरम्य तिर्त्तकतव्यत्य, अन्यथा दोषा, तदाराधकाना अन्येषा द्विजादीना फलश्च ।	६	३४ पटकोणेषु लेख्यमन्त्र, तलेखन प्रकारादि च । ४४
७	अर्चनीयस्य तस्य प्रतिष्ठाविधान श्रवणनियोग ।	७	३५ ऊणान्तराललेख्यमन्त्रा । ४५
८	तस्य स्थानानि ।	८	३६ चतुर्पुरुदलेषु विलेख्यमन्त्रा, तदन्तराल लेख्यमन्त्राश्च तेजा समिन्दुकत्व सुर्यनिषेयश्च । ४६
९	तत्प्रामादलक्षणम् ।	९	३७ अपृत्तदश्च फलगदलाना मन्त्रा । ४७
१०	तत्र सद्गीढस्थल, तत्र अपृत्तदशस्य लक्षणं, तत्र महायन्त्रस्यापत्तश्च ।	१०	३८ पोडशमलप्रश्नकान्तरालाना मन्त्रा, पोडगाक्षरमन्त्रोदारश्च । ४८
११	यन्त्र फलकामाने विकरण ।	११	३९ द्वाविग्नदलदशस्य मन्त्रौ । ५०
१२	यन्त्र फलकामानानुयुग्मेण यज्ञाना भागकर्त्तव्य प्रकारम् ।	१२	४० अनुपरिजिनानाभवद्य य च । ५१
१३	प्रथमादि पद्माना दलकेसरसंरप्ताकयनम् ।	,	४१ अष्टरूपानामान्त्रौ । ५१
१४	सम्पुटमूपुरप्रमाणम् ।	१३	४२ भृपुरस्य लक्षणं, तस्य देवियदेव्यो- गाभ्यन्तर ताहादीना मन्त्रा । ५२
१५	नहितादरणाहृष्य प्रगाणे गत्वाणा द्वितीयता ।	१४	
१६	चक्रादीना स्थाने प्रमाणम् ।	१५	
१७	बराह द्रुसिहयोः स्थानप्रमाणम् ।	१६	

	उल्लेखसंख्या	
४३	केशवादीना विष्णु, हृषिकेश, जनार्दनानांश स्थानानि ।	६६
४४	केशवादीना यन्त्रोदार सांगमन्त्रसहित ।	६८
४५	तद्रहिदिक्षु विलेख्या वर्णा ।	७०
४६	कोणेषु विलेख्या ।	"
४७	तद्रहिदिविलेख्यमन्ते विकटर ।	७१
४८	अधस्तादुपरि च विलेख्यदेवते ।	"
४९	केशवादीना आशुधानि, वर्णा, तद्वारणक्रम, आभरणमाला वस्त्रसमाज कृत्यानि ।	७२
५०	विष्णु, हृषिकेश, जनार्दनानि, स्थानानि, साधारणासारा ।	८०
५१	विष्णूना मुद्रदिग्निकारेषु व्रजमण आशुधानि ।	८३
५२	हर्षीकेशाना तत्त्वाशुधानि ।	८५
५३	जनार्दनाना आशुधानि ।	८६
५४	तेषा स्थित्यासिक्यो गत्क्रियत्वे च विकरप ।	८८
५५	वशवराहरय स्थानादिक्रम् ।	८९
५६	नृसिंहस्य स्थानादिक्रम् ।	९१
५७	सर्ववेष्टनमाजः ।	९५
५८	तद्रहिदिक्षु विलेख्यास्याशुधानि ।	"
५९	केशवादीना रुद्रपते पक्षषट्यम् ।	९६
६०	यन्त्रकर्त्तव्यम् ।	९७
६१	कणिकावलयस्त्र स्थानप्रमाणे ।	९८
६२	तदन्तः पट्टवोणविधिः ।	९९
६३	अब श्लोका गलिता ,	१००
६४	तद्रहिदिविशदलयम्भम् ।	१०१
६५	तद्रहित्वुविशितदलचक्रं स्तुतक्षणम् ।	१०७
६६	कणिकामध्यस्थ्यष्टकोणे नृसिंह,, तत्त्वदणादे च ।	१०८
६७	तत्त्वरणाधोलेख्यमन्तः ।	१०८
६८	षट्कोणेषु लेख्यमन्तः ।	१०९
६९	कोणास्यन्तरेषु लेख्यम् ।	११०
७०	प्रथिगणेषु लेख्यप् ।	१११
७१	चक्रवाहे प्रागादिषु लेख्याना जयादीना वर्णलिङ्गास्त्रयापारा ।	११२
७२	नृसिंहपादमूललेख्ययोः नामालङ्कारादयः ११५	
७३	एतादृशा शुर्दीन नृसिंहस्य स्थान, विष्टराराघवकालादिक्रम् ।	११८
७४	विष्टरयन्त्रक्रथन प्रतिक्षा ।	११९
७५	विष्टरस्य दैर्घ्यं प्रमाणम् ।	१२०
७६	तस्यैव विस्तृते, प्रमाणम् ।	,
७७	तत्र नालार्थं सुप्रिकल्पनम् ।	१२२
७८	विष्टरोच्छाय प्रमाणम् ।	१२३
७९	तदलङ्करणप्रकार ।	१२४
८०	तत्र विष्टरयन्त्र लक्षणकथन प्रतिक्षा ।	१२५
८१	सम्ये कणिका कल्पनम् ।	"
८२	तद्रहिदोषा कर्त्तिते भागो ५५- स्मिष्टदल-ज्ञ, तद्रहिदोषा इति, इति, दशार्चन, ११८ लिभर्मिगे वायुनगडलम् यग पट्टकोण भागार्धेन मृपुरस्य ।	१२६
८३	कणिकाम गत यन्त्रयमनालार्थं सुप्रिकल्पनं, तत्त्वसेत सांघरणम् लेख्यत्वं ।	१२८
८४	जोहग केतरेषु नृसिंहबोडगाक्षरवि लेखन, पोडगानगोद्धारश्च ।	१२९
८५	अष्टदलेषु अनुप्रमधन्त्र विलेखन क्रम ।	१३१
८६	नहि इशारवके निलेष्य शुर्दीन नृसिंह मन्त्रम् ।	१३२
८७	वहि वायव्यमाडलप्रिलेश्य मन्त्राः,, क्रमश्च ।	१३३
८८	पट्टकोणेषु विलेख्यमन्त्र ।	१३४
८९	कोणास्तर विलेख्यमन्त्र ।	१३५
९०	मृपुरस्य दिग्दिविक्षु लेख्यमन्त्राः ।	१३६
९१	विष्टरस्य फाट्टनेत्रे प्रतिदिग्न विलेख्याना अनन्तादीनामपूर्वागाना नाम- व्यापारादिक्रम् ।	१३६
९२	प्रकारान्तरे विष्टरयन्त्रे विशेषक्रथनम् ।	१३९
९३	यन्त्रविलेखनार्हदद्वयाणि ।	१४१
९४	सुदर्शन नृसिंहयोः वर्णस्य पूर्वपैवोक्तव्यम् १४२	
९५	कणिकाकेसरपत्रभूपुराणा वर्णा,, मूर्तिचण्डनामुक्तत्वं ।	१४२

श्लोकसङ्ख्या				
१६	चक्रस्य नाभिड्य , अर , तदन्तराल , नेमीना वर्णा ।	१४४	१८ वासुदेव पोडशाश्वरा । १० वराहानुषुभमन्त्रोद्धार ।	३८ ३०
१७	मन्त्राक्षरणा विलेखने वर्णद्वये विमलज , स्थानानि , अन्तर्मुखत्वादिकम् ।	१४२	२० तस्यैव अङ्गमन्त्रोद्धार । २१ तस्यैव शक्तिवीजोद्धार ।	४४ ४७
१८	नारायणाक्षकृचयो वर्णादिकम् ।	१४२	२२ नृसिंहानुषुभमन्त्रोद्धार । २३ आनुषुभ वीजोद्धार ।	४८ ५०
१९	आयुरारोग्यादि सिद्धये भूर्ज लिखितस्य अस्य शिरसा धार्यत्वम् ।	१५०	२४ तस्यैव शक्तिमन्त्रोद्धार । २५ तस्यैव पश्चाङ्गमन्त्रोद्धार ।	५६ ५८
२०	सुदर्शन नृसिंहट्यन्त्र कथननिगमनम् ।	१५३	२६ पातालनृसिंह मन्त्रोद्धार । २७ तस्यैव वीजगल्युद्धार ।	५० ६०
२१	प्रतिष्ठाप्रकारस्य पाशुकल्पम् ।	१६४	२८ तस्यैव पड़जमन्त्रोद्धार । २९ नरसिंहाष्टाक्षर मन्त्रोद्धार ।	७० ७३
२२	एव गीत्या प्रतिष्ठात्य त्रिकालमन्त्रस्य फलकथनम् ।	१८४	३० तस्य वीजगल्युद्धार , अङ्गमन्त्रकल्पन प्रकागच्छ ।	७६
॥ त्रयोविशाल्यायविषया पूर्णा ॥			३१ केशवादीना वीजमन्त्रोद्धार । ३२ तेरा मन्त्रोद्धार ।	७७
॥ चतुर्विशाल्यायविषयाः ॥			३३ तेपामङ्गमन्त्रोद्धार । ३४ नत्कान्ताना ध्यादीना वीजाना हृदादीनाश्वोद्धार ।	८२
१	सनकस्य मन्त्रविषय प्रश्न ।	१	३५ विष्णुना चतुर्णा मन्त्रोद्धार । ३६ तेपामङ्गोपाङ्गमन्त्रा ।	८७
२	शाणिदलस्य सदाचार्यत् प्राप्तार्थश्वव शान्यनुज्ञा ।	३	३७ हृषिकेशव्यूहमन्त्रा । ३८ जनादिनव्यूहमन्त्रोद्धार ।	९१
३	वर्णचक्र लेखनस्थललक्षणे ।	५	३९ तद्वद्मन्त्रा । ४० नृसिंहकोडमन्त्रस्य प्राशुकल्पम् ।	९२
४	वर्णचक्रे वर्णविन्यासकम् ।	६	४१ अन्त स्थादीना प्रसिद्धमन्त्रिका । ४२ जयापराङ्गमन्त्रशब्दवाणानुज्ञा ।	९४
५	स्त्राभिमत मन्त्रोद्धाराय वर्णचक्रकाराधनकम्	८	४३ सुदर्शन नृसिंहाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः । ४४ तस्यैव वीजशक्तयुद्धार ।	९६
६	भगवत् सङ्कल्परूप सुदर्शन चक्रं , स्तैति	११	४५ तस्यैव वीजशक्तयुद्धार । ४६ नृसिंहदशाक्षरमन्त्रस्य वीजमन्त्रोद्धार ।	१०५
७	सौदर्शन वीजमन्त्रोद्धार ।	१४	४७ (अव अन्थपात) ४८ तस्यैव हृदयादि मन्त्रोद्धार ।	१०६
८	तस्यैव पिण्डमन्त्रोद्धार ।	१७	४९ नयादपशक्ति मन्त्रोद्धारः । ५० घोषाग्र मन्त्रोद्धार ।	११०
९	हृदयाद्विनिष्ठिप्रकारः ।	१९	५१ अव विष्टर वन्दमन्त्रा । ५२ साध्यमन्त्रोद्धारकम् ।	११६
१०	सुदर्शनपदक्षरोद्धार ।	२४		
११	तस्यैव अष्टाक्षरोद्धार ।	२४		
१२	सुदर्शन शब्दनिर्वचन , तत्प्रभावश्च ।	२६		
१३	पुनरग्नि सविशेषप्रसिद्धमन्त्रोद्धारः ।	३१		
१४	तेपा व्यानप्रकार ।	३५		
१५	सुदर्शन पदक्षरायश्चरमवर्णयो नन्त- क्रिंगरावपृ ।	३९		
१६	नारायणाष्टाक्षरोद्धार ।	३९		
१७	तस्यैव अङ्गोपाङ्गमन्त्रोद्धार ।	३७		

	श्लोकसंख्या		
५३	नृसिंहाष्टादशाक्षरानुषुभयो पूर्वमे वोलत्वम् ।	११९	१० मूलमन्त्रस्य करयोः शरीरे च न्यासं । ११ तस्यैव अङ्गन्यासम् ।
५४	पुनरपि केयाक्षितपूर्वोक्तिव्यम् ।	१२०	१२ मूलमन्त्रस्य शरीरे न्यासा,, अङ्गाना च । १३ ऊरयो जख्य भूषणन्यास ।
५५	यन्त्रधारकाणा मन्त्रोद्धार ।	१२१	१४ असयो शक्तिन्यास । १५ अट्टुग्रहो गत्सन्मात्रमो रक्षणम् ।
५६	नारायाणास्त्रमन्त्रोद्धार ।	१२३	१६ मानवयागविधि १७ प्रत्याहारावत्ययोविधि ।
५७	चक्रादि पोडगाढ़ा मन्त्रोद्धार ।	१२५	१८ आमनकतपनस्य पूर्वोक्तव्यं, तस्य सुदर्शन- वृत्तिष्ठोऽस्तुल्यत्वादि ।
५८	मन्त्रमाटात्म्य ब्रातपूर्वक दिग्वन्धादि मन्त्रेरच्चने फलम् ।	१२७	१९ श इशाक्तिस्त्रपानुष्ठेनम् । २० पश्यन्तीवस्त्राम् ।
५९	दिग्वन्ध भन्त्रोद्धार ।	१३१	२१ प्रजातिसाज्जो त्रामान प्रा ग्रातीतस्यानुष्ठेन, तत्त्वं भावना भाव्यत्वश्च ।
६०	बहिं प्रकार मन्त्रोद्धार । चक्रगायत्रोद्धार ।	१३२	२२ पृजितस्य सर्वफलप्रदत्वम् । २३ तस्यैव भक्तानुग्रहाय सुदर्शनस्त्रयेणा वतीर्णत्वम् ।
६१	तस्यैव प्रणवशेषिष्ठत्वम् ।	१३३	२४ सुदर्शन शन्दनिवेचनम् २५ वृत्तिहशशङ्करिवचनम् ।
६२	आवाहन मन्त्रोद्धार ।	१३४	२६ अनयोहस्पासनस्य फलम् । २७ आराधनस्य एतद्ब्रानप्रवेकं इतिव्यत्वम् ।
६३	सम्प्रदान मन्त्रोद्धार ।	१३५	२८ परस्मान् स्वदृढये आवाहनम् । २९ सुदर्शनस्य वाड्यवाचकस्त्रयेण द्वोन्तेभ्यम् ।
६४	विसर्जनमन्त्रोद्धार ।	१३६	३० पुनस्तस्य परस्मृष्टप्रूलस्त्रयेण वैविष्य तद्विवरणश्च ।
६५	गर्भिन्हासमन्त्रोद्धार ।	१३७	३१ पुनस्तस्य मन्त्ररूपस्य परमृथमादि स्नेहे वैविष्यम् ।
६६	सुदर्शनानुषुभ मन्त्रोद्धार ।	१३८	३२ पुनस्तस्य स्वपराशरमेद् , अपरस्य तैविष्य, तद्विवरणश्च ।
६७	नृसिंहागयत्रयुद्धार ।	१३९	३३ एतादशतानपूर्वक भ्रातृत्वार्जनक्रमः । ३४ मानसहोम सप्रकार ।
६८	एतद्वादि मन्त्राणां विनियोग, निगमनम् ।	१४०	३५ अपराह्न वृत्तिहशनमारा प्रनम् । ३६ यन्त्रद्वयगताना मन्त्राणा भ्रातृत्वार्जन- वाह्यागविधि ।
॥ चतुर्विशाखायविषया पूर्णा ॥		—	३७ पात्रकल्पन देहविन्यस्तमन्त्र छास्थर्चिन, गर्भद्वारा वात्याप्यप्य त्राप्तैवा,, गन्धारो स्त्रैः पृष्ठैः अन्ते पृष्ठैः, ग्रन्तैः शक्त्याद्यर्चनं गणनाथाद्यर्चनं प्राप्तो युतस्य आवाहन, भ्रातृत्वार्जन, मन्त्राङ्गायुध-
१	सनकस्य सुदर्शनाराधन प्रक्ष ।	१	३८
२	आराधनस्य फलकृपयनपूर्व उत्तरदानप्रतिश्न ।	२	
३	आचार्यस्य देहगुद्धयादि ।	४	
४	कवाटोद्धाटनादि ।	५	
५	प्रासादामन्त्रशुद्धि ।	६	
६	कर्तुद्विष्णानशुद्धिविष्णविरेचनदिग्वन्ध- नावकुण्ठन प्राणायामा ।	७	
७	संग्रहेण भूतशुद्धि ।	८	
८	नम्भैव समन्व विवरणश्च ।	९१	
९	मातृकान्यासत्वकार, इया वैष्णव- ।	९३	
	तैवैव पृथग्न्यासे प्रकारद्वयं देहे विष्णवकान्यास तर्वैव पृथग्न्यासप्रकार ।	९४	

	स्लोकसंख्या		
४७		कुण्डलिमणि क्रमः ।	१२
४८		कुण्डश्च मानेन वहुविद्यन्वय, हेषु अन्यतमस्य दृच्छुया आह्यत्वम् ।	३१
४९	८३	होमडव्यविन्यास क्रम ।	३०
५०		कुण्डसस्कारादि पूर्णाहृतिपर्यन्ताना ग्रन्थिः ॥	३४
५१	१०६	गन्तव्यस्थल्य विसर्जनम् ।	३४
५२	१७	होमसमर्पण, पितॄमन्तर्पणं, वलिदानं, यज्ञशिष्टानं, अनुयागादि च ।	३४
५३		गान्तिकादिपु प्रजिनस्यास्य सर्वसमीहित पूरकत्वम् ।	३७
५४		शान्तिकादिपु मन्त्रविशेषा ।	३१
५५		अवानुकाना अहिवृन्यसहितानुसारण कृतव्यत्वम् ।	४०
५६	१८	अग्यतनादन्वेन स्यापिताना कर्तव्यकार्यादि विभाग ।	४४
५७	१९	निगमनश्च ।	४८
५८	२५	उक्तार्थस्य अतिरहस्यत्वादयोरयज्ञेन्य गोपनीयत्वम् ।	४०
५९	२९	एतत्प्रकाशन योग्या	५०
		॥ पूर्णविशाशयविशया पूर्णः ॥	
		—	
		॥ श्री ॥	
		॥ पूर्णविशाशयविशयाः ॥	
		—	
१		सतकस्य प्रश्न, अभिरूपाविशय ।	
२		शाहिद्वयस्य उत्तरदानप्रतिवाऽ	
३		यागशालालक्षणम् ।	
४		तत्र कल्य वेदिकात्क्षणम् ।	
५		तत्र चक्राध्यकुण्डविधि ।	
६		तस्य लक्षण, तदर्थं सूक्ष्मात्मगर्यात्रामव्य, मन्त्रे वृत्तकल्पन्यप्रकार, ओउ, क्षणिका केसरा, पद, तदश, लानि, अरौमि, मेखलाना प्रमाणादि, नेमिर्यन्ताना वृत्तत्व, मेखलायाश्चतुरश्चत्वश्च ।	
		—	
		॥ श्रीस्तु ॥	

॥ श्रीः ॥
 ॥ श्रीमते रामानुजाय नमः ॥
 श्रीरङ्गनाथपरब्रह्मणे नम ।

॥ श्रीपारमेश्वर संहिता ॥

प्रथमोऽव्याय ।

ओं ॥ नम् सकलकर्त्याणदायिने चक्रपाणये ।
 विषयर्णवमग्नानां समुद्धरणहेतवे ॥ १ ॥
 तोता द्विशिखरक्षेत्रे देवगन्धर्वसेविते ।
 पुण्यतीर्थसमायुक्ते सर्वर्तुकुसुमान्विते ॥ २ ॥
 प्रगस्ताथ्रमसयुक्ते पुण्यक्षेत्रोपशोभिते ।
 वेदवेदान्तनिष्ठेष्टु तपोनिष्ठैर्महर्पिभि ॥ ३ ॥
 साख्यसिद्धान्तसयुक्तैर्योगसिद्धान्तवेदिभिः ।
 इतिहासपुराणदैर्घ्यमिश्राल्लार्थकोविदै ॥ ४ ॥
 वेदाङ्गज्ञानकुशलैर्युक्ते देवर्पिभिस्तथा ।
 राजर्पिभिः समायुक्ते मन्त्रसिद्धैर्महात्म्यभि ॥ ५ ॥
 सनको नाम योगर्धिवृक्षधुतो महात्मा ।
 भगवज्ञानसिद्ध्यर्थं तपस्तेष्ये सुदुश्चरम् ॥ ६ ॥
 शतवर्ष ध्यायमाने परमात्मानमात्मनि ।
 न लेभेऽभिसंमतं सोऽपि तप्त्वा घोरतरं तपः ॥ ७ ॥
 शोकेन महताऽऽविष्टो वभूव स मुनिस्तदा ।
 ततः शोकार्णवे मम जितक्रोधं जितेन्द्रियम् ॥ ८ ॥
 दान्तं योगाङ्गनिरतं तं भक्तं भक्तवत्सलः ।
 वाक्यमेतज्जगद्भाता जगाद जगतो हितम् ॥ ९ ॥
 वासुदेवः परञ्योतिरदश्य, पुरुषोच्चमः ।
 श्रीभगवानुवाच —
 त्वया योगीश्वरेणह सुतश्च तप उत्तमम् ॥ १० ॥
 प्राप्त्यसे न चिराङ्ग्रह्मन् महतस्तपसः फलम् ।
 समाश्वसिह भद्रं ते मा विषीद महामते ॥ ११ ॥

कृतकृत्यो जगत्यस्मिन् शाण्डित्य, शृयते महान् ।
 तमाश्रयस्व भद्रं ते भगवद्धर्मसिद्धये ॥ १२ ॥
 एतस्मिन् पर्वतश्चेष्टे(वरे) पुराऽनेन महात्मना ।
 साक्षात्कृशवतो व्यक्तादच्युतादच्युताभिधात् ॥ १३ ॥
 अधीतास्त्रिसुपर्णद्याः साक्षात्सद्व्यावाचकाः ।
 शाखाश्च निषदः सर्वाः सहिता ब्राह्मणाभिधा ॥ १४ ॥
 निष्कानि ततो ज्ञाता, पदार्था, सप्त च क्रमात् ।
 ज्ञानं च द्विविधं ज्ञातं ज्ञात्याणि विविधानि च ॥ १५ ॥
 तयोदशविधं कर्म छाडशाध्यात्मसंयुतम् ।
 श्रुत्वैव प्रथमं शास्त्रं रहस्याभ्यायसंक्षितम् ॥ १६ ॥
 दिव्यमन्त्वक्रमोपेतं मोक्षैकफललक्षणम् ।
 भूय, संचोदितान्तस्मात्सेन लोकहितैषिणा ॥ १७ ॥
 श्रुत विस्तरतः शास्त्रं भोगमोक्षप्रदं हि यत् ।
 अनुपृष्ठान्दोव(न्दे)द्वेन प्रोक्तं भगवता स्वयम् ॥ १८ ॥
 सात्वतं पौष्करं चैव जयाख्येत्येवमादिकम् ।
 तत्सर्वं विदितं सम्यक् शाण्डिल्यस्य महात्मनः ॥ १९ ॥
 एव सकलशास्त्राः शाण्डित्यः परमो गुरुः ।
 आस्ते शिष्यैः परिवृतः स्वाश्रमे श्रमनाशने ॥ २० ॥
 पाश्रकालयं परं यज्ञं कुर्वाणः सर्वदा वशी ।
 स ते वक्ष्यति धर्मशो धर्म भागवतं मुने ॥ २१ ॥
 तमाश्रयस्व भद्रं ते भगवज्ञानसिद्धये ।
 इत्युक्त्वाऽस्तमिता वाणी वासुदेवसमीरिता ॥ २२ ॥

इत्युद्गुततमं वाक्यं श्रुत्वा हृष्टतनूरुहः।
 तदा कृतार्थमात्मानं मन्यमानो महामुनि, ॥ २३ ॥
 शाणिडल्यदर्शनाकाङ्क्षी संचचाराचलाधिपम्।
 अपश्यदाश्रमश्रेष्ठं शाणिडल्यस्य महात्मन, ॥ २४ ॥
 नानापुष्पसमाकीर्ण नानाफलसमन्वितम्।
 नानापश्चिमण्डुष्ट नानामृगनिषेवितम्, ॥ २५ ॥
 कमलोत्पलसंकी(पू)ैः शोभितं कमलाकरैः।
 भगवद्वर्मजिज्ञासापरै, शान्तैरमत्सरै, ॥ २६ ॥
 मुनिमुख्यै, समाकीर्ण सर्वत्र च मुमुक्षुभिः।
 सप्रविद्यय तमडाक्षीन्मुनिमुख्यैरुपासितम्, ॥ २७ ॥
 दिव्यै परिहुत शान्तैरात्मनिष्ठं दयापरम्।
 दिव्यज्ञानोपपत्तं त दृष्टा दिव्यक्रियापरम्, ॥ २८ ॥
 उठहन्त परा भक्ति वासुदेवे परात्परे।
 अभ्यवन्दिष्ट सनको विनयात्तस्य पादयोः, ॥ २९ ॥
 तिष्ठन्त भगवद्वर्मेण दृष्टा दिव्येन चक्षुषा।
 शाणिडल्यो मुनिशार्दूल सनक ब्रह्मसंभवम्, ॥ ३० ॥
 अवर्वीन्मयुर वाक्य कृतार्थोऽसि महामुने।
 भगवान् मुप्रसन्नस्ते सुतातं तय उत्तमम्, ॥ ३१ ॥
 आदिष्टोऽहं भगवता भवदर्थे तपोनिधे।
 इत्युक्त्वाऽध्यापयामास वेदमेकायनाभिधम्, ॥ ३२ ॥
 मूलभूतस्तु महतो वेदवृक्षस्य यो महान्।
 सद्गुरुवासुदेवाख्य(ख्यं)परतत्वैकसथ्रयम्, ॥ ३३ ॥
 दिव्यवैरलादिकैर्मन्त्रै, साक्षात्प्रतिपादकैः।
 अलङ्कृतमसन्दिग्धमविग्रातिमिरापहम्, ॥ ३४ ॥
 अध्याप्य सजगादास्य स्वरूपं च समागति(त)म्।
 शाणिडल्य –
 एष कार्तयुगो धर्मो निराशीकर्मसंक्षितः, ॥ ३५ ॥
 योगाख्यो योगधर्माख्यः शास्त्राख्यश्च समागम,।
 प्रवर्त्यते भगवता प्रथमे प्रथमे युगे, ॥ ३६ ॥

युगेषु मन्दसञ्चार इतरेष्वितरेष्वपि ।
 अनन्तचेष्टादध्यक्षादनिरुद्धात् सनातनात्, ॥ ३७ ॥
 ब्रह्मणो मानसं जन्म प्रथमं चाक्षुपं स्मृतम्।
 द्वितीयं वाचिकं चान्यच्चतुर्थं श्रोत्रसंभवम्, ॥ ३८ ॥
 नासिक्यमपर चान्यदण्डं पद्मज तथा।
 एतेष्वपि च सर्वेषु साक्षाद्गवतो विभोः, ॥ ३९ ॥
 ब्रह्मणा मुनिमुख्यैश्च सुपर्णद्यैर्महर्षिभिः।
 वालखिल्यमुखैश्चान्यैः क्रमाद्राजर्षिभिस्तथा, ॥ ४० ॥
 एष प्रकृतिधर्माख्यः प्राधीत, प्रथमो द्विज।
 सप्तमे पद्मजे सर्गे प्राप्तो भगवतस्तथा, ॥ ४१ ॥
 विवस्ता ततः प्राप्तो मनुनेक्ष्वाकुणा ततः।
 इक्ष्वाकुणा च कथितो व्याय लोकानवस्थित, ॥ ४२ ॥
 एष एव महान् धर्म आद्यो विप्र ! सनातनः।
 दुर्विजेयो दुष्करश्च सात्वतैर्धर्यिते सदा, ॥ ४३ ॥
 चातुरात्म्यपरैर्निर्त्यं पश्चकालपरायणै,।
 वलादिमन्त्रनिरतैर्देवतान्तरवर्जितै, ॥ ४४ ॥
 एष धर्मो यथा प्राप्तो मया तद्द(निग)दतः शृणु।
 साङ्गोपनिपत्ता वेदा, समधीता मया पुरा, ॥ ४५ ॥
 ऋग्यजुःसामसङ्गास्तु संकीर्ण देवतान्तरैः।
 व्यामिश्रयागसंयुक्ताः प्रवृत्तिफलदायिनः, ॥ ४६ ॥
 तदर्थात्र परिज्ञाता यथान्यायं यथाविधि।
 क्वचित् क्वचित् प्रदेशेषु भगवन्ते जगत्पतिम्, ॥ ४७ ॥
 तदीयं कर्म च ज्ञानमप्रणाड्या वदन्ति हि।
 तथा तदतिसक्षितमनभिव्यक्तकलक्षणम्, ॥ ४८ ॥
 अशीन्द्रादिप्रणाड्यैव प्रदेशेषु वह्नावपि।
 प्रवदन्ति जगन्नाथ तथा च सकलाः क्रियाः, ॥ ४९ ॥
 नित्यादिका मुनिश्रेष्ठ ! प्रवृत्तिफलसयुता,।
 देवतान्तरनाड्यैव प्रब्रुवन्ति सुविस्तरात्, ॥ ५० ॥
 तथा क्वचित् क्वचिद्विप्र प्रवदन्ति च केवलम्।

इन्द्रादिदेवतावर्जं तत्कर्माऽपि सुविस्तरम् ॥ ५१ ॥
 मन्त्राः प्राचुर्यतस्तत्र फलसङ्गसमन्विताः ।
 एव व्यामिश्ररूपत्वात्तेषु निष्ठां न लब्धवान् ॥ ५२ ॥
 यस्तु सर्वपरो धर्मो यस्मात्वास्ति महत्तरः ।
 वासुदेवैकनिष्ठस्तु देवतान्तरवर्जितः ॥ ५३ ॥
 तज्ज्ञात्वा स बलवती तदा त्वाविरभूमम् ।
 ततोऽत्र पर्वतश्चेष्टे तपस्तसं मयोत्तमम् ॥ ५४ ॥
 अनेकानि सहस्राणि वर्णणा तपसोऽन्ततः ।
 द्वापरस्य युगस्यान्ते आदौ कलियुगस्य च ॥ ५५ ॥
 साक्षात्सङ्खर्षणाद्व्यक्तात् प्राप्त एष महत्तरः ।
 एष एकायनो वेदः प्रख्यातः सात्वतो विधि ॥ ५६ ॥
 दुर्विज्ञेयो दुष्करश्च प्रतिबुद्धैर्निषेद्यते ।
 मोक्षायनाय वै पन्था एतदन्यो न विद्यते ॥ ५७ ॥
 तस्मादेकायन नाम प्रवदन्ति मनीषिणः ।
 श्वेतद्वीपे पुराऽधीतो नारदेन सुरर्षिणा ॥ ५८ ॥
 सन् सनत्सुजातश्च भवानपि सनन्द(क)नः ।
 सनत्कुमारः कपिलः सप्तमश्च सनातनः ॥ ५९ ॥
 एते एकान्तिर्धर्मस्य आचार्यश्च प्रवर्तका ।
 मरीचिरर्घ्यज्ञिरसौ पुलस्य पुलहः कतु ॥ ६० ॥
 वसिष्ठश्च महातेजा एते चित्रशिखण्डिनः ।
 मनुः स्वायभ्युवश्चापि समाराध्य जगत्पतिम् ॥ ६१ ॥
 महता तपसा चैव देवं नारायणं प्रभुम् ।
 दिव्यं वर्षसहस्रं तु तदन्ते समधीत्य च ॥ ६२ ॥
 मूलधुति यथावच्च क्रष्णोऽध्यापितास्तु तैः ।
 ततस्ते क्रष्णस्वघौ लोकाना हितकाम्यया ॥ ६३ ॥
 श्रोकानां शतसाहस्रैर्मूलवेदं निरीक्ष्य च ।
 तथा दिव्यानि तन्माणि सात्वतादीनि चक्रिरे ॥ ६४ ॥
 अन्यच्छास्त्रं तु तन्मारुपमस्मान्मन्वादयोऽपि च ।
 धर्मशास्त्राण्यनेकानि करिष्यन्ति यथातथम् ॥ ६५ ॥
 अन्येषामपि शास्त्राणा योनिरेतद्विषयति ।

अस्मिन् धर्मश्च कामश्च अथेष्वोक्तु सुविस्तरम् ॥ ६६ ॥
 मोक्षश्च सूचितः पश्चाद्वोक्तश्च यथातथम् ।
 अश्वमेधादयो यज्ञा अधिकृत्याच्युतं हरिम् ॥ ६७ ॥
 यथा क्रियन्ते च तथा छिपट्काणीपुरस्सरैः ।
 निवृत्तिफलदैर्मन्त्रैस्तस्यासाधारणैर्हरे ॥ ६८ ॥
 पूजिता विनियुज्यन्ते तस्मिस्तस्मिश्च कर्मणि ।
 क्रगादिमन्त्रा सर्वेऽपि तथा चास्मिन् प्रकीर्तिता ॥
 वसूराजोपरिचरो मूलवेदेन सरकृतः ।
 स्वर्गलोकाधिकारार्थमेतदुक्तप्रकारतः ॥ ७० ॥
 अश्वमेधादिकान् यज्ञानन्वशिष्टव्यथाविधिः ।
 अन्याश्च भगवद्यागान् खिन्वृत्यधिकारतः ॥ ७१ ॥
 इति श्रुत मया पूर्वं स चार्थे प्रतिभाति मे ।
 सुमन्तुजैमिनिर्ब्रह्मन् भृगुश्चैवौपगायतः ॥ ७२ ॥
 मौञ्ज्यायनश्च तत्सर्वं सम्यग्ध्यापिता भया ।
 नरनारायणाभ्या तु जगतो हितकाम्यया ॥ ७३ ॥
 तथाऽनुष्ट्रीयते मूलधर्मो वदरिकाश्रमे ।
 एष प्रकृतिर्धर्माख्यो वासुदेवैकगोचरः ॥ ७४ ॥
 प्रवर्तते कृतयुगे ततस्तेतायुगादिषु ।
 विकारवेदाः सर्वत्र देवतान्तरगोचरा ॥ ७५ ॥
 महतो वेदवृक्षस्य मूलभूतो महानयम् ।
 स्कन्धभूता क्रगाद्यास्ते शाखा-भूतास्तथा मुने ॥ ७६ ॥
 जगन्मूलस्य देवस्य वासुदेवस्य मुख्यतः ।
 प्रतिपादकतासिद्धा मूलवेदाख्यता द्विजः ॥ ७७ ॥
 आद्य भागवतं धर्मादिभूते कृते युगे ।
 मानवा योग्यभूतास्तु अनुतिष्ठन्ति नित्यशः ॥ ७८ ॥
 ततस्तेतायुगे सर्वे नानाकामसमन्विताः ।
 व्यामिश्रयाजिनो भूत्वा त्यजन्त्याद्यं सनातनम् ॥ ७९ ॥
 अन्तर्दधाति (धर्मो)सर्वोऽयं वासुदेवसमाहृतः ।
 ततो योग्याय भगवान् प्रादुर्भावयति स्वयम् ॥ ८० ॥
 यथा पुरा मया प्राप्तो देवाद् ज्ञानवलात्मनः ।

तथा प्रकाशितो वेद् सरहस्यो महामुने ॥ ८१ ॥
एवं निगदिते सम्यक् शाणिडल्येन महात्मना ।
ततः कृतार्थमात्मान मन्यमान् कृताङ्गलि ॥ ८२ ॥
सनकः प्रश्रितं वाक्यं शाणिडल्य मुनिमवीत् ।
सनक —
भगवन् ! सर्वधर्मज्ञ ! सर्वशास्त्रार्थयारण ! ॥ ८३ ॥
त्वत्प्रसादेन सप्राप्तो मया धर्मवरो महान् ।
निवृत्तिलक्षणाख्योऽय प्रतिबुद्धैर्निषेचित् ॥ ८४ ॥
कथमप्रतिबुद्धैस्तैर्मैर्भवमहाम्बुधौ ।
प्राप्यते भगवद्धर्म एकान्तिभिरनुष्ठित ॥ ८५ ॥
शाणिडित्य —
श्रूयतामभिधास्यामि यदह चोदितस्त्वया ।
एतदर्थं मया पृष्ठं पुरा सङ्कृप्तेण प्रभु ॥ ८६ ॥
परित्यज्य परं धर्मं मिश्रधर्ममुपेयुषाम् ।
भूयस्त्पदकाङ्क्षाणा श्रीढाभक्ती उपेयुषाम् ॥ ८७ ॥
अनुग्रहार्थं वर्णणां योग्यतापाद(का)नाय च ।
तथा जनानां सर्वेषामभीष्टफलसिद्धये ॥ ८८ ॥
सात्वतार्दीति शास्त्राणि भोगमोक्षप्रदानि च ।
उपदिश्य तु दिव्यानि शास्त्राणि तदनन्तरम् ॥ ८९ ॥
पारमेश्वरशास्त्राणा सर्वेषा मुनिपुङ्गव ।
सारभूतं विशेषेण पौष्करार्थोपपादकम् ॥ ९० ॥
मूलवेदानुसारेण छन्दसाऽनुष्ठुतेन च ।
लक्षण्येन सर्वार्थक्रियाज्ञानोपलब्धये ॥ ९१ ॥
स मेऽवरीत्य(हच्छा)हाशास्त्रं पारमेश्वरसंज्ञया ।
तस्मात् सारमुद्भूत्य सर्वशास्त्रोपयोगिनम् ॥ ९२ ॥
क्षोकै. षोडशसाहस्रै. पारमेश्वरसंज्ञया ।
संप्रवक्ष्यामि ते शास्त्रमिदानीमवधार्य ॥ ९३ ॥
नारदोऽपि पुरा चैतदपि संक्षेपतो विभोः ।
क्षीरोदशायिनो देवात् साक्षात् संश्रुतवान् द्विज ॥ ९४ ॥
ज्ञानकाण्डक्रियाकाण्डभेदेनै(तद्)व द्विधाकृतम् ।

यत्र संकीर्त्यते सम्यग्वासुदेवस्य वै विभोः ॥ ९५ ॥
दिव्यमात्मस्वरूपं च नित्या ज्ञानादयो गुणाः ।
प्रधाना. षट् समस्ताश्च व्यस्ता युगमत्रयेण हि ॥ ९६ ॥
कीर्त्यादयो गुणाश्चान्ये आकृतिश्च परात्परा ।
नित्यैका वासुदेवाख्या ततः सृष्ट्यादिहेतुना ॥ ९७ ॥
संकरणादिव्यूहश्च जगञ्मादयोऽपि च ।
उपासनार्थं भक्तानामास्तिकानां महात्मनाम् ॥ ९८ ॥
जगतामुपकारार्थं वासुदेवस्य वै विभो ।
परात्परस्वरूपस्य चतुर्व्यूहस्तुरीयकः ॥ ९९ ॥
व्यूह. सुषुप्तिसंज्ञश्च समव्यूहस्तथैव च ।
जाग्रद्वय्यूहस्तथाऽन्ये च व्यूहा मूर्त्यन्तरा अपि ॥ १०० ॥
मूर्तयो विभवाख्याश्च प्रादुर्भवान्तराण्यपि ।
लक्ष्मीपुष्टयो. स्वरूपे च नित्ये भगवता सह ॥ १०१ ॥
कान्त्यादयोऽवताराश्च भूषणाना तु विग्रहा ।
नित्याः किरीटपूर्वाणामनित्याश्च पृथग्विधाः ॥ १०२ ॥
चक्रादीना स्वरूपं च नित्यानित्योभयात्मकम् ।
गरुडप्रसुवाना तु अन्येषामात्मनामपि ॥ १०३ ॥
विभोः साधनभूताना स्व स्वं नित्यं स्वरूपिणाम् ।
एतेषा मूर्तयो नित्या अनित्याश्च पृथग्विधाः ॥ १०४ ॥
विभोर्वै वासुदेवस्य स्थानं नित्य(त्यात्) परात्परम् ।
अन्येषा व्यूहरूपाणा विभवाना तथैव च ॥ १०५ ॥
नानाविधानि स्थानानि विरजासि वह्नि च ।
तेषा विस्तारमानं च तथा स्वं स्व व्यवस्थितम् ॥
तत्सालाना प्रतोलीना सख्यामानं च लक्षणम् ।
जीवात्मना स्वरूपं च मुकामुक्तोभयात्मकम् ॥ १०७ ॥
तेषां गतिविशेषाश्च प्रोच्यन्ते यत्र विस्तरात् ।
भगवन्मन्त्रमूर्तीना तथाऽन्येषां क्रमेण तु ॥ १०८ ॥
म(न्त्रा)न्त्रव्यानं तथा मुद्रा योगरूपं च कीर्तितम् ।
ज्ञानकाण्डाभिधानेन तदेतत् परिकीर्तितम् ॥ १०९ ॥
यत नित्यानि कर्माणि स्वानादीन्युखिलानि च ।

नैमित्तिकानि काम्यानि प्रायश्चित्तानि विस्तरात् ॥
तुलाभारादिकादीनि कर्मणि विविधान्यपि ।
तथा च कर्षणादीनि स्थापनान्तान्यशेषतः ॥ ११ ॥

प्रासादप्रतिमाभद्रपीठादीनां च लक्षणम् ।
एवमादीनि चान्यानि देवेशयजनार्थतः ॥ १२ ॥
कीर्त्यन्ते विस्तराद्यत्र क्रियाकाण्डं तु विद्धि तत् ।
एव द्विविधरूपं तु शास्त्रं वक्ष्येऽवधारय ॥ १३ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया ज्ञानकाण्डे शास्त्रावतारो नाम प्रथमोऽध्याय ॥

क्रियाकाण्डे द्वितीयोऽध्यायः ॥

शाणिडल्य -

अथाधिकारसिङ्गवर्थं स्नानं वक्ष्यामि पूर्वतः ।
येन भक्तोऽभिपिक्स्तु स्यादर्हो यागहोमयो ॥ १ ॥
स्नानं तु द्विविधं कुर्यान्मिलसंकरशुद्धये ।
सामान्यविधिना स्नात्वा विशेषविधिना ततः ॥ २ ॥
सामान्यं लौकिकं स्नानं विशिष्टं मन्त्रसंस्कृतम् ।
तत्रापि शौचपूर्वं स्यात्तदादौ कथयामि ते ॥ ३ ॥
ब्राह्मं सुहृत्मासाद्य उदयात्पूर्वगेव च ।
मन्त्रज्ञः प्रयत्. कुर्याद्विधिव्येषु कर्मणा ॥ ४ ॥
संप्रवृद्धः प्रभाते तु उत्थाय शयने स्थितः ।
नाम्ना संकीर्तनं कुर्यात् षोडशाना प्रयत्नतः ॥ ५ ॥
ओं नमो वासुदेवाय, नमः संकरणाय ते (च) ।
प्रद्युम्नाय नमस्तेऽस्तु, अनिरुद्धाय ते नमः ॥ ६ ॥
क्रमशः केशवादीना यावदामोदरं द्विज ।
नमो नमः केशवाय, नमो नारायणाय च ॥ ७ ॥
माधवाय नमश्चैव गोविन्दाय नमस्ततः ।
विष्णवेऽथ नमस्कुर्यात्तिमस्ते मधुसूदन ॥ ८ ॥
नमश्चिक्रमायाथ, वामनाय नमस्ततः ।
श्रीघराय नमश्चाथ(श्चैव) हृषीकेशाय ओ नमः ॥ ९ ॥
नमस्ते पद्मानाभाय, नमो दामोदराय च ।

द्विध्यानामवताराणां दशानामथ कीर्तनम् ॥ १० ॥
एकशङ्कादिकाना तु विहितं क्रमशः प्रभोः ।
नमस्ते मीनरूपाय, कमठाय नमो नमः ॥ ११ ॥
नमोऽस्त्वादिवराहाय, नारसिंहाय ते नमः ।
नमो वामनरूपाय, नमो रामवत्याय च ॥ १२ ॥
कुटारज्याहलाश्चाय, नमः कृष्णाय वेदसे ।
कलिक(न)विष्णो नमस्तेऽस्तु पूर्वं सप्रणवं द्विज ! ॥ १३ ॥
यथास्थितक्रमेषैव मेदास्त्वेतान् हरेर्विभोः ।
नमस्कुर्यात् प्रभाते तु यागान्ते तु दिनक्षये ॥ १४ ॥
शब्देनोच्चतरेषैव संह(तु)ष्टिजननेन तु ।
स्तोत्राणि चाथ मन्त्राणि उदीर्यान्यानि वै ततः ॥ १५ ॥
इत्येवमादिभि. स्तोत्रैरभिष्ठूय श्रिय. पतिम् ।
इदं विज्ञापयामास हरये वरदायिने ॥ १६ ॥
हरिर्हरि व्रुवंस्तत्पादुत्थाय भुवि विन्यसेत् ।
नम. क्षितिधरायोक्त्वा वामपादं महामंते ॥ १७ ॥
वहिर्निर्गमनार्थं तु सञ्चाल्यादौ तमेव हि ।
जलसंपूर्णपात्रं च अखमन्त्रोद्वृतं मुने ! ॥ १८ ॥
देवाश्रिगिरिगोष्टेषु नद्यां वा न शमशानके ।
वल्मीके मूषिकास्थाने वृक्षमूले सुरालये ॥ १९ ॥
जलान्तरे च मार्गे च न गृह्णीयात् कदाचन ।

देशे मनोरमे ग्राहा विहाय चतुरङ्गुलम् ॥ २० ॥
 प्राणयज्ञतुषभस्मास्थिकाष्टलोष्टविवर्जितम् ।
 परशौचावशिष्ट यच्छ्रेयःकामैः सदा नरैः ॥ २१ ॥
 अनङ्गारामनूषारां तथा कृष्णामवालुकाम् ।
 शखादिनाऽख्यजसेन निखनेच्छुभदेशगाम् ॥ २२ ॥
 मृदं दोषविनिर्मुकां ततस्तेनैव चाहरेत् ।
 स्नानोपकरणं चान्यच्छमीशाखाः सप्लवाः ॥ २३ ॥
 अर्कन्यग्रोधखदिरकरञ्जककुभादिकम् ।
 शरजोदुम्बराश्वथपुक्षदभाश्च वैष्णवान् ॥ २४ ॥
 आग्राङ्कुरमपामार्गमर्जुनं धातकीं शमीम् ।
 अन्यानि च पवित्राणि तेषु संपत्तमाहरेत् ॥ २५ ॥
 यथावसरमेतदै नृपवत् संप्रयोज्य च ।
 कृपस्नानं न कुर्वीत तटाकादिषु सत्सु च ॥ २६ ॥
 तेषु नाल्पोदके स्नायात्तीर्थेषु वहुवारिषु ।
 एतेष्वपि तु न स्नायात् सत्या सरिति साधकः ॥ २७ ॥
 सरित्वपि च सर्वासु विशिष्टाः स्युः समुद्रगाः ।
 तासामपि विशिष्टाः स्युः सर्वा ग्राक्षोतसः सदा ॥
 नदीनामपि सर्वासां दक्षिणं नीरमुत्तमम् ।
 ग्राक्षोतसः सर्वन्यस्तु यत्र चोदङ्गमुखस्थिताः ॥
 ग्राक्तीरं तत्र तीर्थं स्यात् सर्वपापप्रणाशनम् ।
 कृपादशगुणा वापी वाप्या दशगुणा नदी ॥ ३० ॥
 नद्यां स्नानफलं स्नातुस्तथा तस्याः समुद्रगाः ।
 तथा दशगुणं तस्या ग्राक्षोताः कुरुते फलम् ॥ ३१ ॥
 ग्राक्षोतसोदङ्गमुखायाः ग्राक्तीरेऽनन्तकं फलम् ।
 पूर्वं तु क्षालिते तीरे संप्रोक्ष्य स्थापयेत् पृथक् ॥ ३२ ॥
 जलसंपूर्णपात्रं च अखमन्त्रोद्वृतं सुनेत् ।
 शौचार्थं मृदमाहृत्य जलकूले निधाय वै ॥ ३३ ॥
 मनोरमे शुचौ देशे तृणान्निक्षिप्य भूतले ।
 दिवासन्ध्यासु कर्णस्थब्रह्मसूत्र उदङ्गमुखः ॥ ३४ ॥
 कुर्यान्मूलपुरीषे तु रात्रौ चेहक्षिणामुखः ।

न कुर्याद्वुवि विषमूत्रे सभवहीर्जन्तुषु ॥ ३५ ॥
 न चाप्सु न गिरो चापि चत्वरेषु चतुष्पथे ।
 न राजमार्गे नो वीथ्या न देवायतने कचित् ॥ ३६ ॥
 न इमशाने न चैत्ये च न भस्मनि न गोव्रजे ।
 न ग्रामध्ये विप्रेन्द्र ! कुर्वीताप्यन्यथाविधि ॥ ३७ ॥
 आत्मच्छाया तरुच्छायां न मेहेत कदाचन ।
 अवकुण्ठयोत्तमाङ्ग तु न पश्येद्विगणं मलम् ॥ ३८ ॥
 तथा ज्योतीर्ण्यपश्यंश्च देवतायतनानि च ।
 पुरीषं गुदसंयुक्तं काष्ठपर्णतृणादिभिः ॥ ३९ ॥
 वामहस्तेन सम्मार्ज्य तेन हस्ततलेन तु ।
 गृहीतशिश्रोत्थाय जलकूलं समाश्रयेत् ॥ ४० ॥
 ऊरुद्यान्तरस्थेन गुदं मृदायिनाऽपि च ।
 दाक्षिण्यजानोर्बाह्यं च दीयमानजलेन च ॥ ४१ ॥
 वामेन दक्षिणेनैव पाणिना कुकुटासनी ।
 अस्पृष्टतीर्थः शौचार्थं मृद्धिरभ्युद्वैर्जलैः ॥ ४२ ॥
 गन्धलेपक्षयकरं शौचं कुर्यादतन्दितः ।
 तिस्रो लिङ्गे मृदो देया एकैकान्तरमृत्तिकाः ॥ ४३ ॥
 पञ्च वामकरे देयास्तिसः पाण्योर्धिशुद्धये ।
 मूत्रोत्सर्गं शुद्धिरेषा पुरीषस्याप्यनन्तरम् ॥ ४४ ॥
 अर्धप्रसृतिमात्रं तु प्रथमा मृत्तिका स्मृता ।
 द्वितीया च तृतीया च तदर्धा परिकीर्तिता ॥ ४५ ॥
 विडालपदमात्रं तु तदुर्ध्वा परिकीर्तिता ।
 पञ्चापाने मृत्तिकाः स्युस्तथैवान्तरमृत्तिकाः ॥ ४६ ॥
 दश वामकरे देयाः सप्त तूभयहस्तयोः ।
 पादाभ्यां तिस्रमिः शुद्धिर्जलघाशुद्धिश्च पञ्चमिः ॥ ४७ ॥
 नियोजयेत्ततो विप्र ! कव्यां वै सप्त मृत्तिकाः ।
 स्वदेहस्वेददोषग्रामा वृहकर्दमशान्तये ॥ ४८ ॥
 भक्तानां श्रोत्रियाणां च वर्षास्वेवं निरूपितम् ।
 ग्रावृ(टस्)डकातु वै तस्मादेकमृद्धयपनोदनम् ॥ ४९ ॥
 शरद्यीष्ववसन्तेषु नित्यं कार्यं क्रियापरैः ।

एतस्मादपि चैकैका परिलोप्या तु सृच्चिका ॥ ५० ॥
 हेमन्ते शिशिरे विप्र ! श्रोतिव्यैः संयमस्थितैः ।
 पथि शौचं प्रकर्तव्यं देशकालानुरूपतः ॥ ५१ ॥
 गन्धलेपमपास्यैवं मनःशुद्ध्या विशुद्ध्यति ।
 विहिताः पादशौचे तु विडालपदसंमिताः ॥ ५२ ॥
 सृदश्चतुर्द्विजेन्द्राणां त्रिद्विरेका क्रमात्ततः ।
 वर्णाना शूद्रनिष्ठानां कटिशौचे तथैव हि ॥ ५३ ॥
 सप्त सप्त च ऊर्ध्वम्या कराभ्या चितय पुनः ।
 सर्वेषामेव सामान्यं पाणिशौचमुदाहृतम् ॥ ५४ ॥
 अन्तर्जानुगतं कृत्वा भुजयुग्म द्विजोत्तम ।
 चतुर्धीं मणिवन्धस्थं तोयं कृत्वा सुनिर्मलम् ॥ ५५ ॥
 बुद्धुदायैविनिर्मुक्तं पिवेष्टिप्रो हृदा ततः ।
 एकैका ह्रासयेन्मात्रा वर्णविषयमनुक्रमान् ॥ ५६ ॥
 पाणिना क्षालितेनैव पुनराचामयेद्वृध ।
 एवं प्रक्षालय विधिविदाचम्य प्रयतः शुचि ॥ ५७ ॥
 प्राङ्मुखोदद्भुत्तो वाऽपि उपविश्यासन(ने) ततः ।
 अर्कादिभिरपामार्गं कारयेदन्तधावनम् ॥ ५८ ॥
 प्रातर्भुत्त्वा च मृडग्रं कषपायकद्वितिककम् ।
 भक्षयेदन्तधवन दन्तमासान्यवाधयन् ॥ ५९ ॥
 डादशाङ्गुलमात्रं तु वक्त्रश्चन्धिविवर्जितम् ।
 पयोभिः सह तर्जन्या व्रह्म(न) डादगसंख्या ॥ ६० ॥
 काष्ठालामे तु रोगे वा कर्तव्यं दन्तधावनम् ।
 षोडशाङ्गुलदीर्घैस्तु वक्त्रश्चन्धिविवर्जितैः ॥ ६१ ॥
 हेमादिनिर्भितैर्वाऽपि कुशदर्भादिभिस्तथा ।
 जिह्वानिलेहनं चैव गण्डूरं मुखधावनम् ॥ ६२ ॥
 कुर्यादाचमनं विप्र ! शुद्धेन सलिलेन च ।
 विना विविधसंपर्कैः पञ्चाङ्गस्नानमाचरेत् ॥ ६३ ॥
 मुखं करद्वयोपेतं पादौ कटिनलावधि ।
 खीसज्जायुपधातेषु स्नानं कुर्याद्यथाविधि ॥ ६४ ॥
 अधोक्त्तमाङ्गात् पादान्तं शिरसाऽभ्यज्ञयेद्विज ।

अङ्गान्युद्धर्स्य चाख्येण चरणान्तान्युत्तुक्रमात् ॥ ६५ ॥
 गोमयेन मृदा विप्र ! निर्मलीकृत्य विग्रहम् ।
 नरामरप्रयुक्तां प्राक् स्नानार्थं चाहरेत् खलीम् ॥ ६६ ॥
 माषचूर्णादिना देहं निर्वृत्य कवचं सरन् ।
 शुद्ध्यर्थं प्रथम स्नात्वा मन्त्रस्नानं समाचरेत् ॥ ६७ ॥
 स्नायाद्राजोपचारेण दिव्यैर्गन्धैः पुराऽहृतैः ।
 हृन्मन्त्रेण च विग्रेन्द्र ! वामहस्तनले ततः ॥ ६८ ॥
 मृदाऽमलक्रमानेन क्रमशोऽभिनिधाय च ।
 प्रान्तपर्वावधौ मध्ये मणिवन्धसमीयतः ॥ ६९ ॥
 अखमन्त्रेण मूलेन क्रमात् पञ्चाङ्गमन्त्रितम् ।
 कृत्वा नियोज्य दिक्षवस्तु सर्वाङ्गालेपनं क्रमात् ॥ ७० ॥
 अध ऊर्ध्वं च तन्मन्त्रं मुद्रावन्धेन संयुतम् ।
 तेन स्नानहरा विज्ञा दिविविद्यपरिसंस्थिता ॥ ७१ ॥
 प्रयान्ति विद्वलीभूता यावत्तत्रोपसंहृतम् ।
 मुद्रागो मूलमन्त्रेण मन्त्रितो य पुरा स्थितः ॥ ७२ ॥
 तमुच्चरन् समादाय तोयमध्ये विनिक्षिपेत् ।
 तेन तद्विजशार्दूल ! तत्क्षणादेव जायते ॥ ७३ ॥
 नज्जातोयेन संपूर्णं यामुनेन शुभेन च ।
 प्रयागं चक्रतीर्थं द्व प्रभासं पुकाराणि च ॥ ७४ ॥
 भवन्ति सन्निधीभूता मन्त्रस्यास्य प्रभावत् ।
 ततो वै विष्णुतीर्थाय मन्त्रान्ते पदमुच्चरेत् (रन्) ॥
 सनमस्कं भवेत्तेन विष्णुतीर्थस्य सन्निधौ ।
 अन्यतीर्थे यदा स्नानं कुर्यात्तत्र च योजयेत् ॥ ७६ ॥
 केवलं मूलमन्त्रं तु विष्णुतीर्थपदं विना ।
 तीर्थान्तरेविदं नाम न संकर्तियते सुधीः ॥ ७७ ॥
 नित्यसन्निधितीर्थस्य यद्यन्यस्याभिधा स्मरेत् ।
 स्नातस्य तत्र तीर्थं तदभिशाप क्षणं(णात्) स्मरेत् ॥
 निर्झराम्बुतटाकादौ सामान्यस्नानकर्मणि ।
 गङ्गादीना नदीना च तीर्थानां च प्रकीर्तनम् ॥ ७९ ॥
 मन्त्रस्नानं(न) क्रमैः सम्यग्विष्णुतीर्थाय कीर्तयेत् ।

ततोऽङ्गमन्त्रजस्तं च भागं पाणितले स्थितम् ॥ ८० ॥
 तोयेनालोक्य मसृणं तापयेदर्करशिभिः ।
 मेघच्छन्ने सकं मन्त्रं सूर्यवत् खस्थितं सरेत् ॥ ८१ ॥
 दर्शयित्वा करौ तस्य ताभ्यां सर्वाऽङ्गकं स्पृशेत् ।
 अपास्य प्रोच्चरन् वर्म मूल्येषं वारिणाऽङ्गगम् ॥ ८२ ॥
 दर्भपुञ्जीलमादाय दक्षिणेन करेण तु ।
 जले त्वावर्त्य तन्मन्त्रं सकुद्वा वहुशो द्विधा ॥ ८३ ॥
 तत् कुम्भाभिषेकं वा पा॒णिकुम्भोदराम्बुना ।
 स(सं)हिता॑(कुदा॒)वर्तितैव आभिषेकं तु मूर्धनि ॥
 श्रोत्रद्वयदनं नासा स्वकराङ्गुलिभिः क्रमात् ।
 स्थगयित्वा निमज्याथ साङ्ग मन्त्रमथोच्चरन् ॥ ८५ ॥
 सकुडा वहुशा॒ शक्त्या॒ ध्यायेज्योतिर्मय हरिम् ।
 देवं हृतपुष्करान्तस्थं नेवयोरथ चान्तरे ॥ ८६ ॥
 सर्वपापनिरासार्थं कृत्वैवमधमर्षणम् ।
 प्राणायामैखिभिर्द्विभ्यामेकेन नियतेन वा ॥ ८७ ॥
 समुत्थायाचरेत् पश्चात् सन्निरीक्ष्यार्कमण्डलम् ।
 मन्त्रमूर्तिमेहातेजा॒ समुक्तीर्थं जलान्तरात् ॥ ८८ ॥
 ज्ञानवस्त्रं परित्यज्य परिधायाम्बरान्तरम् ।
 शिखयाऽथ शिखावन्धं कृत्वाऽऽचम्भू यथाविधि ॥
 अङ्गुष्ठमूळं ब्राह्मं तु अङ्गुष्ठ्यग्रं तु दैविकम् ।
 पैतृकं हस्तमध्यं तु तीर्थं दक्षिणहस्तजम् ॥ ९० ॥
 ब्राह्मेण तु पिवेत्तोर्यं पैतृकेन तु मार्जयेत् ।
 दैविकेन स्पृशेदङ्गान् येषा तृष्णि यदीच्छति ॥ ९१ ॥
 विधा चतुर्धा॒ वा विप्र ! द्विरामृज्य मुखं पुनः ।
 वामहस्ततलं प्रोक्ष्य पादयोश्च तले शुभे ॥ ९२ ॥
 तलेन हृदयं स्पृश्वा मुखमङ्गुलिभिस्तथा॑ ।
 अङ्गुष्ठानामिका॑ कृत्वा नेत्रे स्वृष्ट्वा च वारिणा॑ ॥
 तेनैव तर्जनीं कृत्वा तथा द्वे नासिकापुटे॑ ।
 कनिष्ठिका॑ तथा कृत्वा तेनैव श्रवणं स्पृशेत् ॥ ९४ ॥
 तथैव मध्यमा कृत्वा वाहुदेशाखुभौ स्पृशेत् ।

तेनैव नाभिदेशं च सवैर्युक्तैः शिरः स्पृशेत् ॥ ९५ ॥
 एतदाचमनं प्रोक्तं सर्वकर्मसु सर्वदा॑ ।
 सजलं दक्षिणं हस्तं कृत्वा ब्राणाग्रं मुने॑ ॥ ९६ ॥
 सरन् हृन्मन्द्वमाग्राय मन्धार्थं कवचं लपन् ।
 विरेच्य समुदीर्यास्त्रं तोयक्षेपेण वै सह ॥ ९७ ॥
 ततस्तु हस्तयोदैंहे न्यासं कुर्यादिथाग(क्र)मम् ।
 हृदा वामकरे तोयमादाय गलितं च तत् ॥ ९८ ॥
 विवुधानूर्ध्वदेहस्थान् हृलादयेच्छिखया॑ क्षिपन् ।
 सरन्नन्नं क्षिपेदभूमौ दुष्टोषप्रशान्तये ॥ ९९ ॥
 अन्तरान्तरयोगेन हृयूर्ध्वान्तं प्रागधस्ततः ।
 जलाञ्जलिमथादाय स(स्व)मन्त्वेण हरि सरन् ॥ १०० ॥
 सूर्यमण्डलमध्यस्थं तर्पयेत्तेन वारिणा॑ ।
 सकुशोर्वकरश्चाथ॑ विनिमीलितदरजपन् ॥
 सूर्य निरीक्षयेन्मन्त्रं यद्वैर्णार्चितं पुरा॑ ।
 ततोपविश्य सन्तर्प्य आ(सा)धारासनपूर्वकम् ॥
 साङ्गं सपरिवारं च मन्त्रं तदनु वै क्रमात् ।
 इन्द्रादीन् विष्णुपूर्वश्च वासुदेवादिकानपि ॥ १०३ ॥
 मूर्तीद्वादशक्तीश्च परमात्मनमेव ।
 पृथिव्यादीनि भूतानि ऋषीश्च पितृभिः सह ॥ १०४ ॥
 आदौ नाम द्वितीयान्तं तर्पयामीति चोच्चरन् ।
 एष मन्त्रस्तु निर्दिष्टस्तर्पणेषु यथाक्रमम् ॥ १०५ ॥
 तिलोदकैस्तर्पयित्वा॑ स्वपितृंश्च पितामहान् ।
 प्रपितामहसंज्ञांश्च सदाराननुतर्पयेत् ॥ १०६ ॥
 तर्पयेत् सर्वपितृणां॑ दक्षिणाभिसुखेन तु ।
 देवाना॑ च तदन्येषां प्राङ्गुमुखो वाऽप्युद्गुमुखः ॥
 पवित्रक त्यजेत् पश्चात् पुनराचम्भं मन्त्रवित् ।
 सायं प्रातर्दिशो वन्द्यादूर्ध्यात्वा नारायणं प्रभुम् ॥
 करञ्जुद्विसमोपेतं दिव्यन्धं चावकुण्ठनम् ।
 प्राणायामादिकं कुर्यादभूतशुद्धिसमन्वितम् ॥ १०९ ॥
 मन्त्रासंतत् कृत्वा मुद्रां वच्चा स्परेद्वरिम् ।

जलमन्येऽपि यागस्य भोगैश्चैवासनादिकैः ॥ ११० ॥
ततो मन्त्री समभ्यर्च्य पञ्चपुष्पफलैर्विभुम् ।
संभवे सति पुष्पणा विहितं तत्र चार्चनम् ॥ १११ ॥
अौदकेनोपचारेण भावनाभावितेन च ।
तर्पयेद्ममसा प्रारब्धोमभावनयाऽखिलम् ॥ ११२ ॥
एवं कृत्वा जगद्वाथं समिहानं समाचरेत् ।
ज्ञुह्याच्च यथाशक्ति ततस्त्तिलघृतादि यत् ॥ ११३ ॥
न्युनातिरिक्तशान्त्यर्थं सर्वकर्मसमाप्तये ।
पूर्णाऽत्यवसानान्तं कुर्याद्वै जलतप्तेण ॥ ११४ ॥
स्तुत्वा च प्रणमेद्विप्र ! अष्टाङ्गेनाथ दण्डवत् ।
दूर्वा सिद्धार्थिकोपेतां शिखामन्त्राभिमन्तितम् ॥
चूड्योत्तमाङ्गे गिरसा उपसहस्रे सामनम् ।
वाद्यं जलात् व्यहृत्योग्निं भनसा निकलामना ॥
कृत्वा ऽभिगमनं कृत्य सन्यसेच्च विचक्षणः ।
कुर्याद्वौगार्जनं पश्चान्यायोपायसमार्जितम् ॥ ११७ ॥
मलेन वा ऽख्यमन्त्रेण पुष्पमूलफलादिकम् ।
अवपत्ते त्वभिमतमनासं भावदूषितम् ॥ ११८ ॥
व्यामिश्रहीनसंस्पृष्टं शुक्तं लीढं च वर्जयेत् ।
सम्यक् पूरकयुक्तच्चा तु धिया वाचकमुच्चरन् ॥ ११९ ॥
अपामार्गशर्मीशाखायुगमं संभ्राम्य मूर्धनि ।
सव्यापसव्ययोगेन पृष्ठतोऽख्यं पठन् त्विषेत् ॥ १२० ॥
स्नानवस्त्रं च निपीड्य ततश्चाचम्य वारयतः ।
इत्युक्तमौदकं स्नानमथ मान्त्रं निवोध मे ॥ १२१ ॥
तोयाधावे च यत्कुर्याद्दुर्गे (ऐ) काले तु शीतले ।
गमने क्षिप्रसिद्धौ वा गुरुकार्येऽस्वतन्त्रताम् ॥ १२२ ॥
प्रासां वा वीक्ष्य विप्रेन्द्र ! निशाभागे दिनस्य वा ।
प्रक्षाल्य पादावाचम्य प्रोद्धतेन च वारिणा ॥ १२३ ॥
स्थानं दश द्विशः प्रारब्धस्य सशोऽयोपविशेषतः ।
प्राणायामगणं कुर्यादभूतशुद्धिं ततस्तनौ ॥ १२४ ॥
मूलमन्त्रादितः कुर्यात् सर्वमन्त्रगणेन तु ।

केवलादुदकस्नानात् संस्कारपरिवर्जितात् ॥ १२५ ॥
प्रयागादिषु तीर्थेषु यत्फलं कुरुते द्विज ! ।
स्नानाच्छतगुणं तसान्मन्त्रस्नानस्य सत्तम ॥ १२६ ॥
ध्यानस्नानमयो वक्ष्ये डाभ्यामपि परं तु यत् ।
स्वस्थित पुण्डरीकाक्ष मन्त्रमूर्ति प्रभुं सरेत् ॥ १२७ ॥
तत्पादोदकजां धारा पतमानां हि मूर्धनि ।
चिन्तयेद्वह्नरन्ध्रेण प्रविशन्तीं स्वकां तनुम् ॥ १२८ ॥
तथा संक्षालयेत् सर्वमन्तर्देहगतं मलम् ।
तत्क्षणाद्विरजा मन्त्री जायते स्फटिकोपमः ॥ १२९ ॥
ध्यानस्नानं परं मन्त्रस्नानाच्छतगुणं स्मृतम् ।
सध्यानस्नानमित्युक्तं दिव्यस्नानादिकं शृणु ॥ १३० ॥
सहातपेन वर्णेण स्नानं दिव्यमनन्तरम् ।
समिधा दीपितानां च गोपयस्य हुत(शुभ) स्य च ॥
सितेन भस्मनाऽङ्गेषु ललाटादिषु च क्रमात् ।
यदूर्ध्वपुण्डकरणं मन्त्रोच्चारणपूर्वकम् ॥ १३२ ॥
दाहनं तु भवेत् स्नानं शोधनं परमं स्मृतम् ।
गच्छत्सु गोषु वातोथै रजोभिर्भूमिसंभवैः ॥ १३३ ॥
स्पर्शनं वपुष स्नानं वायव्यं तदुदाहतम् ।
प्रशस्ते पर्वताश्रादौ जातया श्वेतसूत्स्यया ॥ १३४ ॥
उच्चार्य केशवादीनि नामान्यज्ञे यथाक्रमम् ।
ललाटादौ यद्विधानमूर्ध्वपुण्ड्रस्य तत्स(त्क्ष)मम् ॥
पार्थिवस्नानमित्येवं सर्वपापहरं शुभम् ।
तस्मादेकतमं कार्यं स्नानं श्रद्धापरेण तु ॥ १३६ ॥
स्नानाचमनशौचेन प्राणायामेन देशिकः ।
अन्तर्वहिः शरीरस्य साधकस्तु विशुद्धतिः ॥ १३७ ॥
स्नानपूर्वाः क्रियाः सर्वाः फलसंसिद्धिहेतवः ।
तस्मात् स्नानं प्रकुर्वीत देवर्षिपितृतर्पणम् ॥ १३८ ॥

‘इति श्रीपावरात्रे पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे
सावकस्नानविधिर्नाम द्वितीयोऽध्याय ॥

॥ श्रीः ॥

तृतीयोऽध्यायः ॥

साख्यं दृव्याङ्गकुरं दत्वा पत्रं पुष्पं तिलांस्तु वा ।
सोदकानात्मनो मूर्धिनि गिर्वास्याने च सत्तम् ॥ १ ॥

ततः कलशपूर्वं तु अभ्युपूर्णं तु भाजनम् ।
समादायास्वरच्छब्दं पाणिना भगवद्गृहम् ॥ २ ॥

एकान्तं निर्जनं यायान्मनोहं दोषवर्जितम् ।
अनुकूलं शुचि दक्षं संयतं समये स्थितम् ॥ ३ ॥

एकायनं वैदिकं वा ब्राह्मणं चार्यवाटकम् ।
हन्मध्यस्थं स्वरन्मन्त्रं प्रवुजानन्दविग्रहम् ॥ ४ ॥

दिग्नन्तरभवीक्षन् वै मौनी संरोधितानिल ।
प्राप्य स्थानं स्वमन्त्रं तं नासाश्रेण विरेचयेत् ॥ ५ ॥

उच्चरन् द्वादशार्णं तु प्रविश्यान्तं प्रदक्षिणम् ।
प्रासादोहेशमखिलं मार्जयेत् प्रोक्षयेत्तन् ॥ ६ ॥

परिचारैस्तु कर्तव्यं वलिपीठात्तमेव हि ।
द्वागद्राह्ये यथाशाख्यं शुद्धेन सलिलेन च ॥ ७ ॥

आजानुपादौ प्रक्षालयं हस्तौ चामणिवन्धनात् ।
पूर्वोक्तेन विधानेन समाचम्योऽवपुण्ड्रकै ॥ ८ ॥

चन्दनादै सुगन्धैर्वा धर्मक्षेत्रे विशेषत ।
पर्वताश्रे नदीतीरे सिन्धुतीरे तथैव च ॥ ९ ॥

वल्मीके तुलसीमूले प्रशस्ता मृत्तिका छिज ।
वश्यार्थी रक्तया श्रीच्छन् पीतया शान्तिकामिक ॥

श्यामया मोक्षकामी च श्वेतया चोर्वपुण्ड्रकम् ।
वर्तिदीपाङ्गतिं चैव वेणुपदाङ्गति तथा ॥ ११ ॥

पद्मस्य मुकुलाकारमुत्पलं मुकुलाङ्गति ।
मत्स्यकूर्माङ्गति चैव शङ्खाकारमत् परम् ॥ १२ ॥

पुष्टिप्रदेनाङ्गुष्ठेन तर्जन्या मुक्तिसिद्धये ।
वाञ्छितार्थप्रदायिन्या मुनेऽनामिकाऽथ वा ॥ १३ ॥

आशुष्कामी मध्यमया अङ्गुलया च—अथ देवता ।
एताभिरङ्गुलीभिस्तु कारयेत् नैव स्पृशेत् ॥ १४ ॥

ललाटे वासुदेवं च हृदि संकरिष्णं न्यसेत् ।
प्रधुम्ब दक्षिणे चांसे अनिसुद्धोत्तरासके ॥ १५ ॥

जलनिर्मथितेनेव हृष्वपुण्ड्रतुष्टयम् ।
ललाटे केशवं विद्यावारायणमथोदरे ॥ १६ ॥

माधवं हृदये कुर्याद्विविन्दं कण्ठकूपके ।
उदरे दक्षिणे पाश्वे विष्णुरित्यभिधीयते ॥ १७ ॥

तत्पाश्वे वाहुमध्ये तु मधुसूदन इयते ।
विविक्तमं कण्ठकूपे वामे कुक्षौ तु वामनम् ॥ १८ ॥

श्रीधरं वामवाहौ च हृषीकेशं तु कण्ठके ।
अपरे पश्चनामं तु ककुदामोदरं समन् ॥ १९ ॥

पूर्वं द्वादशनामं(गनि) तु वासुदेवं तु मूर्धनि ।
यज्ञो दानं तपो होमो भोजन पितृकर्म च ॥ २० ॥

तत सर्वं निष्फलं प्रोक्तमूर्धपुण्ड्रविनाकृतम् ।
तस्मात् सर्वप्रयत्नेन धारयेत् सर्वसिद्धिदम् ॥ २१ ॥

चतुरङ्गुलमग्रं तु सदाविष्णवधिदैवतम् ।
महाविष्णवधिदैवस्तु ग्रन्थिरेकाङ्गुलो भवेत् ॥ २२ ॥

विष्णव(र)धिदैवं वलयं द्रव्यमङ्गुलमुच्यते ।
पवित्रं हस्तयुग्मे चानामिकाया नियोजयेत् ॥ २३ ॥

दर्भैर्विना तु यत् स्वानं विना नैवेद्यमर्चनम् ।
विनोदकं तु यदानं तत् सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ २४ ॥

अर्चनं जपद्वौमौ च दानं च पितृतर्पणम् ।
अपवित्रानुपाणिश्चेत् तत् सर्वं च विनिश्यति ॥

तसात् सर्वप्रथमेन सदा धार्यं पवित्रकम् ।
गन्धैः स्वर्गिभरलङ्कारैः सोक्तरीयैश्च भूषितं ॥ २६ ॥

कर्णभूषणहारादैः कटकैरङ्गलीयकैः ।
अलाभे त्वङ्गलीयेन अलङ्कृत्य तु साधक ॥ २७ ॥

वदनं नासिकारन्त्रे स्थगयित्वाऽस्वरेण तु ।
स्वश्वासोपहतं चैव न भवेच्च यथा द्विज ॥ २८ ॥

शुक्रवासाः सुवेषश्च शुक्रदन्तः शुचिवत् ।
ताम्बूलशुद्धवदनो ललाटे साक्षातैर्युतः ॥ २९ ॥

एव मुकुरगुणैर्युक्तो वोधयेत् पुरुषोत्तमम् ।
शङ्खध्वनिसमोपेतं दुन्दुभीपटहस्तैः ॥ ३० ॥

वन्दिवृन्दोत्थितोचाभिर्नानावाग्निर्महामने ।
महाजयजयारावै पुनःपुनरुद्धारितैः ॥ ३१ ॥

प्रबोधलक्षणैः स्तोत्रैरुत्थाप्य शयनात्तत ।
द्वारामासाद्य तदस्यो दशदिग्वन्धपूर्वकम् ॥ ३२ ॥

अवकुण्ठ्याथ तर्जन्या मन्त्रं कवचमुच्चरन् ।
स्थिते वा कल्पिते तत्र पूजयेद्वलिमण्डले ॥ ३३ ॥

सर्वं खण्डेशपूर्वं तु परिवारं हि साच्युतम् ।
नमस्त्रा प्रणवायेन पुष्पमादाय कीर्तयेत् ॥ ३४ ॥

समस्तपरिवाराय अच्युताय नमो नमः ।
वास्तुपूरुषमन्याश्च समभ्यर्ज्य यथाक्रमम् ॥ ३५ ॥

मूलमन्त्रेण साङ्गेन निरङ्गेनाथवा ततः ।
न्यासं कृत्वा त्रिराचार्यो हस्तताल हृदा ततः ॥ ३६ ॥

मूलमन्त्रेण चोद्धात्र्य कवाटं नेत्रमन्त्रतः ।
नित्यदीपास्तोज्ज्वाल्य हस्तौ प्रक्षाल्य वारिणा ॥

प्रासादादि यदा न स्यात्तदा देश मनोहरम् ।
आसाद्य कल्पयेद्भान्तं गृहं तदधुनोच्यते ॥ ३८ ॥

मूलमन्त्रं पुरा ध्यायेद्वह्वत् सर्वगं ततः ।
विदिक्षु दिक्षु मध्ये च ज्वलन्तं भानुकोद्दिवत् ॥ ३९ ॥

हन्मन्त्रं च तदन्तस्थमाक्रम्याखिलमात्मना ।
शिरोमन्त्रं च तन्मध्ये ब्रह्मनाडीस्थरूपिणम् ॥ ४० ॥

स्तम्भभूतं तु विश्वस्य संचाराव्वदुज्ज्वलम् ।
शिखामन्त्रं च सर्वस्माद्वहि प्रकारवत् स्थितम् ॥

वर्ममन्त्रं तु कर्मात्मा(त्म)परमात्मानुवेधयेत् ।
गवाक्षद्वारभूतं च नेत्रमन्त्रं च भावयेत् ॥ ४२ ॥

स्फुरद्वहिस्फुलिङ्गोर्मिसहस्रपरिराजितम् ।
सर्वविघ्नप्रशमन वहिरस्त्रं च मावयेत् ॥ ४३ ॥

एवं (स)मान्त्रगृहं ध्यात्वा ततो छारं तु चेतसा ।
तिभागीकृत्य तन्मध्ये भागमेकं द्विधा पुनः ॥ ४४ ॥

विद्युज्य वामदेवेन दक्षिणेनाङ्गिणा ततः ।
शनैः शनैः प्रविश्यान्तः साम्बन्धेण तेन वै ॥ ४५ ॥

धरणीहनन कृत्वा भगवन्तं प्रणम्य च ।
मनसा गुरुवर्णं च तदाश्च मानसीमथ ॥ ४६ ॥

शिरसा धारयेत् स्वेष्टं फलं संकलय चेतसा ।
देवाय च निवेदै(तान्) तत् यागागारस्य मध्यन् ॥

प्रासादं विग्रह कल्पन्वा वर्ममन्त्रं सविग्रहम् ।
तज्जीवं भगवन्तं च ध्यात्वा यागगृहं ततः ॥ ४८ ॥

सशलाकैस्ततो दर्भे सहदेवीविमिश्रितैः ।
संमार्ज्य वहुतोयेन प्रक्षाल्याऽलियं गौमयैः ॥ ४९ ॥

गोमयं च नवं ग्राह्यं भूमिष्टं धेनुसंभवम् ।
सजलं शिथिलं शुर्कं कीठवच्च विवर्जयेत् ॥ ५० ॥

उपलिसमथास्त्रेण संविभ्य शकलं त्यजेत् ।
पञ्चगव्येन साख्येण वारा(रिणा)वा प्रोक्ष्य चन्दनैः ॥

कुडकुमागरुकपूरैः समालिय समन्तत ।
कुशदूरीक्षताश्चैव विकिरेत् स्थानगुद्धये ॥ ५२ ॥

प्रासादं शोधयित्वा तु ततो मौनपरो द्विज ।
देवेशस्याश्रतो वाऽपि दक्षिण भागमाश्रयेत् ॥ ५३ ॥

दर्भे चर्मणि वस्त्रे वा फलके यज्ञकाश्रजे ।
स्वासन्यस्यन वार्मिं(चाङ्गि)श्च मूलमन्त्राभिमन्त्रितैः ॥

प्रोक्ष्य छोटिकयाऽखेण दद्यात्तच्छुद्धये पुनः ।
 तुर्यादिना तु तत्रैकं भावयेदासनं त्वय् ॥ ५१ ॥
 तुर्य नामऽसनं पूर्वं कारणप्रणवा(न्वय.)न्वितम् ।
 सुषुप्तिर्नाम तद्व्याप्ताव्यक्तपञ्जजसंस्थिति ॥ ५६ ॥
 स्वप्नं शेषाहिपूर्वं तु वहिपर्यन्तमासनम् ।
 क्षीरार्णवादितो भावासनान्तं जाग्रदासनम् ॥ ५७ ॥
 तत्र सुप्तं(सिं) तुरीयं वा करशुद्धे पुरा सरेत् ।
 स्वप्नं मानसयागात्मु पूर्वं तुर्योक्तकालतः ॥ ५८ ॥
 जाग्रदासनकल्पे तु विशेषो गृह्णतामयम् ।
 स्वदेहमन्त्विन्त्रासात् पूर्वमध्यादिकं त्वयम् ॥ ५९ ॥
 न्यसेदद्व्याम्बुद्धु नाप्रोक्ष्य ताडयित्वाऽस्मुप्पतः ।
 तत्रैव भगवद्योगपीठाचार्या पुरोत्तरम् ॥ ६० ॥
 न्यसेदाधारशक्त्यादि भावपीठान्तमासनम् ।
 प्रणवेनाथं तद्यति स्मृत्वा स्वार्णेन तेन वै ॥ ६१ ॥
 अभ्यच्य तदुपर्यास्यपद्माद्येकतमान्वितम् ।
 यागोपस्करसंभूतौ भगवन्तमनुसरन् ॥ ६२ ॥
 विनीतान् शिष्यपुलादीन् स्नातानाज्ञायेत्तदा ।
 पात्रशुद्धि ततः कुर्याद्यथा तच्छुणु सत्तम् ॥ ६३ ॥
 अम्लकलकेन तोयेन हेमं तास्रं च शोधयेत् ।
 राजतं गृहधूमेन शान्ताङ्गारेण वा पुनः ॥ ६४ ॥
 भस्ममिश्रेण तोयेन लोहयुक्तं विशोधयेत् ।
 शङ्खशुक्तिमयाना च लवणेव विशोधयेत् ॥ ६५ ॥
 फलपदमयानां च मृद्धिरद्धिश्च शोधयेत् ।
 लेपगन्धापनोदेन शुद्धिर्भवति कारयेत् ॥ ६६ ॥
 द्रव्यशुद्धिर्भवत्येवं यथावद्विधि चोदिता ।
 अथार्कोदयकालस्य पूर्वं कर्म समारभेत् ॥ ६७ ॥
 प्रच्छन्नपटसंयुक्तं पूजाकाले प्रपूजयेत् ।
 पापिष्ठानाश्रमभ्रष्टाज्ञास्तिकान् वै न दर्शयेत् ॥ ६८ ॥
 आगमार्थं च देवाना गमनार्थं च रक्षसाम् ।
 कुर्याद्य घण्टारवं तत्र देवताह्नानलाज्जनम् ॥ ६९ ॥

शङ्खादिवोषसंयुक्तं गेयवाद्यसन्वितम् ।
 आवाहने तथाऽभ्यङ्गे स्नानारम्भावसानयोः ॥ ७० ॥
 तथा तिलकदाने च दीपे मात्रानिवेदने ।
 नीराजने त्वाहरणे नैवेद्यस्य महानसात् ॥ ७१ ॥
 तच्चिवेदनकाले तु पूर्णाद्यवसानके ।
 जलाहरणकाले च यानारोहावरोहयोः ॥ ७२ ॥
 कवाटयोर्विघटने तथा बन्धे द्विजोत्तम् ।
 एतेषु नित्यकालेषु शङ्खमापूरयेत् त्रिधा ॥ ७३ ॥
 प्रबृत्तस्याच्चने विष्णोः कृतमौनस्य तत्वतः ।
 तस्याविक्षिप्तशुद्धेवै वापदानं सुविरोधकृत् ॥ ७४ ॥
 अतः सव्यभिचारं तु मौनं वर्ज्य कियापरैः ।
 शुभमव्यभिचारं यत्तकार्यं सर्ववस्तुषु ॥ ७५ ॥
 यद्वङ्गसंकेतमयैरव्यक्तैर्नासिकाक्षरैः ।
 कृतमोष्टपुटैर्वैमौनं तत्सिद्धिहानिकृत् ॥ ७६ ॥
 स्वयमेव स्वशुद्धया यत् सर्ववस्तुषु वर्तते ।
 शब्दैरनुयादिष्टस्तु तन्मौनं सर्वसिद्धिदम् ॥ ७७ ॥
 करशुद्धि ततः कुर्याद्यथाव(त)द्वधारय ।
 द्वे तत्त्वे हस्तपृष्ठे द्वे सर्वश्चाङ्गुलयस्तथा ॥ ७८ ॥
 अस्त्रमन्त्रेण संशोध्य ध्यानमुद्गान्वितेन तु ।
 कृत्वैव करशुद्धि च स्थानशुद्धि समाचरेत् ॥ ७९ ॥
 ध्यात्वा देवं ज्वलद्वप्नं सहस्रार्कसमप्रभम् ।
 ज्वालाकोटिसमाकीर्ण वमन्तं ज्वलनं मुखात् ॥ ८० ॥
 तेन संपूरयेत् सर्वमात्रह्यभवनान्वितम् ।
 दिगोर्धं प्रज्वलन्तं च भावयेन्मन्त्रतेजसा ॥ ८१ ॥
 क्षमामण्डलमिदं सर्वं सरेत् पक्षं च वहिता ।
 मन्त्रजेन द्विजश्रेष्ठ ! सृष्ट्यं भाजनं यथा ॥ ८२ ॥
 स्थानशुद्धिर्भवत्येवं सुधाकल्लोलसेचनात् ।
 भावयेदथ दिग्बन्धं कुर्यादास्ये तु पावकम् ॥ ८३ ॥
 किरन्तमस्त्रमन्तं च बाहुभ्यां दक्षिणेन वा ।
 दिग्विदिक्षु च सर्वत विरेच्य स्वासनाद्वह्निः ॥ ८४ ॥

शरजालचिताकारं प्राकारं वन्धयेद् गुधः ।
यद्वा तु पूर्ववत् कुर्यादिग्वन्धं हृदयादिकैः ॥ ८५ ॥
अखेण वै विद्विग्वन्धं नेत्रेण तु अथोऽध्वत् ।
आदित्यायुतदीपेन ज्वलत्कञ्चुकरूपिणा ॥ ८६ ॥
कवचेन तु तर्जन्या रक्षार्थमवकुण्ठयेत् ।
एवं कृत्वा तु दिग्वन्धं प्राणायाममथारभेत् ॥ ८७ ॥
प्रमाथिनो इडस्याथ चत्रलस्य तु चेतसः ।
समाधियोगयतासिद्धै प्राणादिविजयाय च ॥ ८८ ॥
तमोनि(वहिणार्थं च)हरणार्थश्च कुर्यात् प्राणायतीरथ ।
शरीरे नाडिसंस्थानं तथा प्राणादिसंस्थितम् ॥ ८९ ॥
प्राणायामस्वरूपं च ज्ञात्वा यामान् समाचरेत् ।
नाडीचक्रं प्रवक्ष्यामि यथावन्मुनिषुङ्गव ! ॥ ९० ॥
नाडीना कन्दनाभिः स्यादुत्पत्तिस्थानमुत्तमम् ।
डिसपतिसहस्राणि नाडयोऽन्तर्बन्धवस्थिताः ॥ ९१ ॥
तिर्यग्रूर्धमधश्चैव देहं व्याप्य व्यवस्थिता ।
आग्नेया, सौम्यरूपाश्च सौम्याग्नेयास्तथैव च ॥ ९२ ॥
आग्नेया ऊर्ध्ववदना, सौम्यसंज्ञा अधोमुखा ।
तिर्यगता नाडयस्तु सौम्याग्नेया उदाहृता ॥ ९३ ॥
नाडीनामपि सर्वासा प्रधाना दश नाडयः ।
इडा च पिङ्गला चैव सुषुम्ना चोर्ध्वगामिनी ॥ ९४ ॥
गान्धारी हस्तिजिह्वा च पूषा चैव यगस्त्रिनी ।
अलम्बुसा कुहृश्चैव को(के)शिनी दशमी स्मृता ॥ ९५ ॥
सुषुम्नाख्या मध्यनाडी कन्दादूर्ध्वप्रवाहिनी ।
मध्यनाड्याः सुषुम्नाया वामदक्षिणत, स्थिते ॥ ९६ ॥
इडापिङ्गलसंज्ञे द्वे ते तु नासापुटावधी ।
पुरतः पृष्ठतस्तस्या गान्धारी हस्तिजिह्वके ॥ ९७ ॥
वामेतराक्षयवधिके कन्देशात् समुत्थिते ।
पूषायशस्त्रिन्याख्ये द्वे सव्यान्यश्रोदतिष्ठिते ॥ ९८ ॥
कन्दाद्वै पादमूलान्ता संस्थिता स्यादलम्बुसा ।
कुहृमहृान्तपर्यन्ता पादाङ्गुष्टे तु कोशिनी ॥ ९९ ॥

शुक्रेडा पिङ्गला रक्ता गान्धारी पीतवर्णका ।
हस्तिजिह्वा कृष्णरूपा पूषा स्यात् कृष्णपीतका ॥
यशस्त्रिनी श्यामवर्णा वश्ववर्णा ह्यलम्बुसा ।
कुहृररुणसंकाशा कोशिनी ह्यज्ञनप्रभा ॥ १०१ ॥
एवं दशप्रधानास्तु नाडयः परिकीर्तिताः ।
वायवो दश संप्रोक्ता शरीरे नाडिषु स्थिता ॥ १०२ ॥
प्राणोऽपानः समानश्च उदानो व्यान एव च ।
नागः कूर्मश्च कृकरो देवदत्तो धनञ्जय ॥ १०३ ॥
इडाख्या वहति प्राण गान्धार्याख्या अपानकम् ।
अलम्बुसा समानं तु कुहृवर्णन डिजोत्तम ॥ १०४ ॥
उदानं तु सुषुम्नाख्या पिङ्गला नागसश्चित्तम् ।
पूषा वायु तु कूर्माख्य कृकरं तु यशस्त्रिनी ॥ १०५ ॥
हस्तिजिह्वा देवदत्तं कोशिनी तु धनञ्जयम् ।
विद्रुमाभौ प्राणनागाविन्द्रियोपमावृभौ ॥ १०६ ॥
कूर्मापानौ खसकाशौ समानकृकराकुभौ ।
किञ्जलकसदशौ देवदत्तोदानौ धनञ्जय ॥ १०७ ॥
व्यानश्च फेनवर्णाभिः सर्वशास्त्रेषु निश्चयः ।
अथ प्राणायति.—सा च निश्वासोच्छ्वासयोर्गते ॥
स्तम्भनं तत्र निश्वासो वाह्यवातोपयोगिना ।
प्राणेनानयनं वायोरन्तः कोष्टानिलस्य च ॥ १०९ ॥
वहिनिंक्षासनं नास्या उच्छ्वासो बुद्धिपूर्वकम् ।
अभ्यन्तरा स्तम्भवृत्तिर्वयोरन्तः प्रपूरणम् ॥ ११० ॥
वाह्यं तु तद्वत् प्रथमं प्राणसंरोधनं विदु ।
अभ्यन्तराद्वितीयस्तु स्तम्भवृत्तिस्तृतीयकम् ॥
वाह्या तवाधमा प्राणधारणा मध्यमा मता ।
अभ्यन्तरा स्तम्भवृत्तिरुत्तमा धारणा मता ॥ ११२ ॥
सदा निश्वासरूपा तु वाह्या रेचकमुच्यते ।
अभ्यन्तरा समुच्छ्वासरूपा सयुरकस्था ॥ ११३ ॥
श्वासोच्छ्वासनिरोधात्मा स्तम्भवृत्तिस्तु कुम्भक ।
एकद्वितीयभिरुद्यातैर्मुदुमध्यमतीक्षणका ॥

क्रमेणैते भवन्त्यत्र प्राणादेनाभिदेशत् ।
 उद्गतस्याहृति, पूर्वमुद्घातः स्याद्वितीयकम् ॥ १५॥
 निवृत्तिस्तदरादूर्ध्वं तस्य चाथ तृतीयकम् ।
 अन्यत्र निग्रहोऽस्येह(स्वैव) मुदु, पूर्वोऽथ मध्यमः ॥
 द्वितीयस्तु तृतीयोऽथ तीक्ष्णस्त्वेदादिकारणम् ।
 प्राणायामगणं कुर्यात् पूर्वमख्येण रेचकम् ॥ १६॥
 तत्र द्वादशमात्रस्तु रेचकः पूरकः स्मृतः ।
 चतुर्विंशतिमात्रस्तु पटविशन्मात्रकं विदु ॥ १७॥
 कुम्भक चाथ भूयोऽपि केवलानिलनिःसृतिः ।
 या सा प्राणायति, साऽपि रेचकाख्या विधीयते ॥
 मात्राव्यतिक्रमान्यनुना विपर्यसे तु साऽस (घ)मा ।
 तस्मान्मात्राविशेषेण ज्ञातव्या प्राणजिणुना ॥ १८॥
 जानु प्रदक्षिणीकृत्य न द्रुतं न विलम्बितम् ।
 कुर्यादङ्गुलिविस्फोटं सा मात्रा परिकीर्तिता ॥
 प्राणायामगणं कुर्यात् पूर्वमख्येण रेचकम् ।
 पूरकं हृदयेनाथ नेत्रमन्वेण कुम्भकम् ॥ १९॥
 प्रागुक्तेनाचरेदभूयो रेचकं छिजसत्तम ।
 वामेतरादगुलीभ्या तु पिदधद्वामनासिकाम् ॥
 नाभिदेशस्थितं यायेन्मूलमन्वेण वै हरिम् ।
 वासनादोषसंमिश्रान् दशप्राणान् सर्गभक्तान् ॥ २०॥
 अगभर्षं सर्गभर्षं प्राणायामो छिधा मतः ।
 जपध्यानं विनाऽर्गभं, सर्गभस्तयुत(त्सम)श्च य ॥
 अगभर्दिर्भसंयुक्तः प्राणायामं शताधिकः ।
 आकृष्याख्यं समुच्चार्य दक्षिणप्राणतो वहिः ॥ २२॥
 रेचयेद्वातचक्तु दशमाडीप्ववस्थितम् ।
 मात्रयैक्याऽन्योन्यं मोचयित्वाऽत्र पूर्पि(र्विकाम्) ॥
 द्वाभ्यां तु पिङ्गला द्वाभ्या वहिनीभ्यास्तु रेचयेत् ।
 विरेचयैवं हरि तावत् संस्थाप्यादाय पावकम् ॥
 वातचक्रस्थितं ध्यायेत्तमेवान्तः प्रवेशयेत् ।
 दक्षिणाङ्गुष्ठतो ढारं पिदधद्वामनासया(सिकाम्) ॥

हरि सवातचक्रं तं मात्राभ्यामिडयोच्चरन् ।
 हन्मन्त्वमन्तः सवेश्यं तं ध्यात्वा हृदये स्थितम् ॥
 मात्राचतुष्येनाथ तेन वातेन पिङ्गलाम् ।
 द्वाभ्या सुषुम्ना गान्धारी द्विद्विकाभिस्तु पूषिकाम् ॥
 डाभ्या डाभ्या हस्तिजिह्वालम्बुसे च यशस्विनीम् ।
 कोशिनीं च कुहूं चैव क्रमात् सपूरयेत् (यन्) गर्ता ॥
 नासापुटादिकादूर्ध्वं नेत्रेणासीत कुम्भवत् ।
 पटविशाद्विस्तु मात्राभिरथ नाभ्यग्निमिश्रितैः ॥ २३॥
 परिभ्रमद्धि, सर्वत्र तैर्वर्तादीर्षसंहती ।
 ध्यात्वा निरस्ता, नाडीश्च शोधितास्तु शनैः शनैः ॥
 केवल वातचक्तु वहिः प्रागवद्विरेचयेत् ।
 यडा पोडशमात्रा स्याद्रेचके छिगुणः स्मृतः ॥ २४॥
 पूरकः कुम्भकोऽपि स्यात् सचतुरप्यष्टिमात्रके ।
 नाडीस्ता मोचयेत् प्रागवत् पण्मात्राभिस्तु पिङ्गलाम् ॥
 नाडीस्ता दश तन्वीभिः पञ्चमात्राभिर्जयेत् ।
 प्राणायाममिदं प्रोक्तमुत्तमादिविमेदत् ॥ २५॥
 लिप्रकारे विधानेऽत्र यथासंभवमाचरेत् ।
 प्राणायामत्रयं कृत्वा पञ्च वा सप्त वाऽथवा ॥ २६॥
 भवेत् प्राणजयः पुंसः प्राणायामः स उच्यते ।
 ततस्तु कायगुद्धवर्थं वर्णं भौमादि विन्यसेत् ॥ २७॥
 भूतशुद्धि शृणु मुने ! यथावदनुपूर्वशः ।
 पृथ्व्यसेजोनिलाकाशं शरीर भूतपञ्चकम् ॥ २८॥
 इन्द्रजालोपमं विद्धि ज्ञानादैरुज्जित गुणैः ।
 मलिनं चास्तन्त्रं च रेतोरक्तोऽद्वं क्षयि ॥ २९॥
 यावद्व शोधितं सम्यग्धारणाभिनिरन्तरम् ।
 तावदेतदयोग्यं स्यान्मन्त्वान्यासादिवस्तुषु ॥
 पञ्चभिर्धारणाभिर्वा डाभ्या वा शोधयेत्तनुम् ।
 सुषुम्नादक्षिणद्वाराग्निर्गमय्य हरि वहिः ॥ ३०॥
 सहस्ररविसङ्काशं वृत्तमण्डलमध्यगम् ।
 तसकाञ्चनवर्णभमासीनं परमे पदे ॥ ३१॥

मन्त्रात्मानं तु तं ध्यात्वा ह्यपरि द्वादशाङ्गुले ।
प्रभाचकं तु तदधस्तत्वाधिष्ठातुसंयुतम् ॥ १४५ ॥

निष्कलं मन्त्रदेहं तु ध्यात्वा तु तदधःक्रमात् ।
तुर्यश्रां पीतला भूमिं चिन्तयेद्जलाभिताम् ॥

शब्दाद्यैः पञ्चभिर्युक्तां नगद्रमसमाकुलाम् ।
पुरप्राकारसुसरिद्धीपार्णवपरिष्कृताम् ॥

सविशान्तीं सरेद्राद्यात् पूरकेण सविग्रहे ।
प्रोच्चरंश्वैव तन्मन्त्र विश्रात्तामथ चिन्तयेत् ॥

जान्वोः पादतलं यावत्तया व्यास क्रमेण तु ।
कुम्भकेन द्विजश्रेष्ठ ! मन्त्रमूर्तौ स्वके तत् ॥ १४६ ॥

शनैः शनैर्लीयं याता गन्धशक्तौ च मन्त्रराट् ।
गन्धशक्ति च तां पश्चाद्वेचकेन वहिः क्षिपेत् ॥

तोदाख्ये च महाधारे, ततस्तोयं च वेभवम् ।
सुसमुद्रसरित्स्नोतोरसषट्कं च सौषधिम् ॥

यान्यन्यान्यम्बुभूतानि भूतानि भुवनान्तरे ।
अर्धचन्द्रसमाकारं कमलःवजशोभितम् ॥

वारुणं विभवं वाह्ये ध्यात्वा तेनाथ विग्रहम् ।
सपूर्यं प्रकाशयेन करणेन शनैः शनैः ॥ १४७ ॥

अस्मूलाच्च जान्वन्तं शारीरं मण्डलं स्वकम् ।
तेनाखिलं तु संव्यासं कुम्भकेन सरेद्धिज ! ॥

तन्मध्ये वारुणं मन्त्रं धारणाख्यं विचिन्त्य च ।
अम्भयं विभवं सर्वं तन्मन्त्रे विलयं गतम् ॥

ततस्तं रसशक्तौ च सा शक्तिर्हिमण्डले ।
रेचकेन विनिक्षिप्य ततो वाहं च वैभवम् ॥

विकोणमुवनकारं दीप्तिमद्विविभूषितम् ।
विद्युच्चन्द्रार्कनक्षत्रमणिरत्मैश्च धातुभिः ॥ १४८ ॥

स्वरकाशशरीरस्तु अशरीरैश्च खेचरे ।
चिह्नित स्वमित्रकेर्दीर्सैर्धर्यत्वैव विभवं महत् ॥

तैजस सुनिशार्दूल ! तन्मन्त्रं चाथ ससरेत् ।
तन्मण्डलान्तरस्थं तु प्रोच्चरन् वै तमेव हि ॥

प्रविष्टं पूर्ववद्व्यायेत्तेनैव करणेन तु ।
आनामे, पायुपर्यन्तं व्यास कृत्वाऽवधार्य च ॥

तं विग्र ! विभवं सर्वं तैजसं परिभावयेत् ।
तन्मन्त्रविग्रहे शान्तं तन्मन्त्रं चानलात्मकम् ॥

रूपशक्तौ लय यातं शक्तिः संविन्मयी च सा ।
तया मन्त्रशरीरं स्वं स्वशक्तव्या विलयीकृतम् ॥

रेचकेन तु तां शक्ति वायवधारे वहिः क्षिपेत् ।
ततस्तु वायवीयं वै विभवं वाह्यत, सरेत् ॥

वृत्त राजोपलाभं तु विवैर्युक्तं तु(स्व)तैजसैः ।
पूर्ण नानाविधैर्गन्धैरनेकैस्तदगुणैस्तथा ॥ १४९ ॥

स्वमन्देण समाक्रान्तं धारणाख्येन संसरेत् ।
तथा स्वरूपं तन्मन्त्रं ध्यात्वोचार्यं समाहरेत् ॥

प्रवोक्तकरणेनैव द्राणाश्रेण शनैः शनैः ।
आकण्ठं नाभिदेशान्तं तेन व्यासं तु भावयेत् ॥

प्रागुक्तकरणेनैव वायव्यं तु विभवं तु तम् ।
अधिष्ठातृलीयं यातं स्मृत्वा त च महामते ! ॥

स्पशास्त्र्याया महाशक्तौ ता शक्तिमविनश्वरीम् ।
व्यासि नित्यामनित्यां च स्वशक्तिविभावान्विताम् ॥

शब्दाख्ये तु महाधारे निक्षिपेद्वोममण्डले ।
ध्यात्वाऽथ विभवं सर्वं व्योमाख्यं विग्रहाद्विहि ॥

नानाशब्दसमाकीर्णं नीरूपं चाङ्गनप्रभम् ।
अविग्रहैः शब्दमयैः पूर्ण सिद्धैरसंख्यकैः ॥

तन्मध्ये धारणामन्त्रं व्योमाख्यं संसरेद्विज ! ।
धारयन्तं स्वमात्मानं स्वसामाध्येन सर्वदा ॥

शब्दमावभूपं तु व्यापकं विभवैवपि ।
धिया च संपरिच्छिङ्गं कृत्वा विन्यस्य विग्रहे ॥

प्रागुक्तकरणेनैव तेन व्यासं च भावयेत् ।
आकण्ठाद्विहरन्धान्तं व्योमाख्यविभवेन च ॥

सन्धार्यं कुम्भकेनैव यावत्कालं तु योगिना ।
ध्यायेत् परिणतं पश्चात् स्वमन्त्रे तु महासुने ! ॥

व्योमाख्यं धारणामन्त्रं शक्तौ परिणतं सरेत् ।
(ब्राजोपस्थौ धरण्यां च रसनापायुतोयके ॥ १७५ ॥
दृष्टिपादौ हुतवहे त्वकरौ वायुमण्डले ।
वाक्षङ्गुती व्योमतन्वे तु लयस्यादौ सह सरेत्) ॥
ता शक्ति ब्रह्मरन्वेण प्रयान्तीमनुभावयेत् ।
युक्ता शक्तिचतुर्जेण गन्धाख्येनाविनश्वगीम् ॥
आश्रयेन्निकालं मन्त्रं तत्वाधिष्ठातृसंयुतम् ।
समन्त्र विमवं भौतमेवमस्त नयेत् क्रमात् ॥ १७८ ॥
चेतन्यं जीवभूत यन् प्रस्फुरत्तारकोपमम् ।
भावनीय तु विश्रान्तं निसृतं भूतपञ्चरात् ॥
निप्रपञ्चे परे मन्त्रे पञ्चशक्तयात्यविग्रहे ।
अनेन क्रमयोगेन जीव आत्मानमात्मनः(म) ॥
ईक्षेत तच्छ्रदाकाशे अचल सूर्यवर्चसम् ।
स्फुरदभुतिभिरकीर्णभीश्वरं ध्यापकं परम् ॥
ततो मन्त्रशरीरस्य समाधि चाभ्यर्चेत् परम् ।
गन्धतन्मात्र प्रवीर्भिर्युक्तवात् पञ्चशक्तिभिः ॥
हेयं चेत्थमिदं बुद्धा यदा तन्स्थानवृहितः ।
अत्रमोऽकृतकृत्यश्च मन्त्रहन्त्यसेवनात् ॥ १८३ ॥
पट्टपदो ह्यात्मतत्वश्च ज्ञानरज्ज्वलम्ब्य च ।
हृत्कोटरोध्वर्धिर्यान्तं स्वात्मान स्वात्मना सरेत् ॥
भारुपनाडिमार्गेण मन्त्रवहे: शिखा हि सा ।
पद्मसूत्रप्रतिकाशा सुषुम्ना चोध्वेगामिनी ॥
तद्रह्मरन्ध्रगा स्मृत्वा सुपथा तेन सत्तम् ।
शनैःशनैःस्वमान्मान रेचयेज्ञानवायुना ॥ १८६ ॥
मान्त्रं करणपट्कं च एवमव्यापकं त्यजेत् ।
प्राप्नुयाच्च तदूर्ध्वात्मु यः परात् प्रभुविग्रहात् ॥
उदितो द्विजशदूलं । तेजपुखो ह्यनूपमः ।
तत्प्रभाचक्नामिस्थस्वानन्दानन्दनन्दितः ॥
एवं पदात्पदस्यस्य ह्यात्मतत्वस्य वै ततः ।
तत्वनिर्मुक्तदेहस्य केवलस्य चिदात्मनः ॥ १८९ ॥

उदेति महदानन्दः सा शक्तिवैष्णवी परा ।
अलुमकमकनरं जीवं कृत्वा तमात्मसात् ॥ १९० ॥
यत्वोदिता च तत्वैव पुनरेवावतिष्ठते ।
तत्र संकल्पनिर्मुक्तमवाच्यं विद्वि सत्तम् ॥
एवं स्वस्थानमासाद्य त्यक्त्वा भौत च विग्रहम् ।
तत्र स्थितो दहेत् पिण्डं शक्तितन्मात्रवर्जितम् ॥
पाटकौरिगिकमसारं च निर्दण्ड(रथ)तृणरूपिणम् ।
इच्छानिर्मथनोत्थेन मन्वजेन तु वह्निना ॥ १९३ ॥
तेनाङ्गिरेशादारभ्य तं पिण्डं ज्वलितं सरेत् ।
दक्षिणाङ्गत्रेथाङ्गुष्ठप्रान्तदेशे शिखाक्षरम् ॥
ध्यात्वा युगान्तहुतभुग्यपञ्चवालगतायृतं ।
तेन स्वविग्रहं ध्यायेत् प्रज्वलन्तं समन्ततः ॥
नाभिकन्दान्तरोद्देशे नेत्रमन्त्रे गावकम् ।
ध्यायेज्ञवालागणोपेत निनयेतेन भस्मसात् ॥
दह्नेन स्वकं देहं हन्मन्तं भावयस्ततः ।
दह्नजा भावयेज्ञवाला मन्त्रनाथे लयं गताम् ॥
भस्मराशिसमप्रख्यं शान्ताश्च तमनुसरेत् ।
(साहूलादेन सुसूक्ष्मेण व्यापिनोकारपूर्विणा ॥
नमोऽन्तेन तु तद्वस्मपातं ध्यानान्वितस्ततः ।)
तडाचकेन तद्वस्स यात ध्यात्वा इतस्ततः ॥ १९९ ॥
ततः समन्त्रं तद्विमवं पूर्णचन्द्रायुतोपमम् ।
यात्वा तत्रिःसुतेनैव त्वमृतौधेन चाम्वरात् ॥
ष्टावयेद्देहजां भूति सर्वं ध्यायेत् सुधात्मकम् ।
तत्वाधारमयी शक्ति मध्ये विन्यस्य वैष्णवीम् ॥
वीजभूता च सर्वेस्य तदुत्थ चाम्बुजं सरेत् ।
षडध्वं तत्वभूतं च सिंतं तेजोमयं शुभम् ॥ २०२ ॥
मण्डलवित्याकीर्ण स्फुरलिकिरणभास्वरम् ।
मन्वात्मानं च तन्मध्ये ध्यायेज्ञारायणं प्रभुम् ॥
निकालं केवलं शुद्धं पञ्चसन्मन्त्रविग्रहम् ।
तन्मन्त्रशक्तिर्भूयो भावयेन्मूर्छितं द्विज ॥ २०४ ॥

व्योमादिपञ्चभूतीयं मान्वर्मीश्वरपञ्चकम् ।
तेभ्योऽथ प्रसरन्तं च व्योमाद्यं विभवं सरेत् ॥
संयोगजनितं पिण्डं ध्यायेष्ठिभवपञ्चकात् ।
सहस्रसूर्यसंकाशं शतचन्द्रगभस्तिमत् ॥ २०६ ॥
निर्मलस्फटिकप्रख्यं जरामरणवर्जितम् ।
जनित्वैव स्वपिण्डं तु परमं भोगमोक्षयोः ॥ २०७ ॥
साधनं मुनिशार्दूल ! सहजं सर्वदेहिनाम् ।
तमासाद्य क्रमेणैव सिसृक्षालक्षणेन च ॥ २०८ ॥
स्वपदाविस्तरङ्गाच्च कृत्वा शक्त्या सहोदयम् ।
स्वानन्दं च महानन्दात् स्वानन्दास्याप्यपाश्रयात् ॥
मारीचं नाभसं चक्रं तस्मादुरुपं स्वकं च यत् ।
सूर्यकोटिकराभासं प्रस्फुरन्त स्वभाससा ॥ २१० ॥
कदम्बगोलकाकार निशाम्बुकणनिर्मलम् ।
एवमात्मानमानीय स्वस्थानात् स्वात्मना छिज ! ॥
विशेषमन्तशरीरं स्वं ब्रह्मरन्ध्रेण पूर्ववत् ।
ज्योतिस्त्रानाडीपथेनैव पुर्यष्टकक्षान्तरम् ॥ २१२ ॥
स्वाचकं भावयन् वै ध्वनिना निष्कलेन तु ।
ततस्तु निष्कलान्मन्त्राद्यावद्भौतं च विग्रहम् ॥
पञ्चकं चाभिमानं तु आसाद्यालोकविग्रहम् ।
स्वमन्वादमृतौधेन सेचयेष्ठिग्रहं स्वकम् ॥ २१४ ॥
ततः स्वतन्त्रं तद्विम्बमाकृप्य हृदि गिन्यसेत् ।
निस्तरङ्गा परा शक्तिर्महानन्दमयी च सा ॥ २१५ ॥
स्वानन्दाच्च प्रभावकं रूपमान्मीयभास्वरम् ।
सौषुप्तस्तादशो मार्गं पिण्डमन्त्रश्च निष्कल ॥ २१६ ॥
सत्याद्यो मन्त्रशक्तयोद्यो धारणेश्वरपञ्चकम् ।
तेषा विभवस्तुद्यो य एषापिण्डस्तत्सामुदायिकः ॥

सरेष्ठोलीकृतं सर्वमपृथक् च पृथक स्थितम् ।
स्थूलसूक्ष्मपराख्येन विविधेन तु सत्तम ! ॥ २१८ ॥
करणेनोदिता सम्यक् शुद्धिरेपा च भौतिकी ।
शोधितैः पञ्चभिर्भूतैः पृथिव्याद्यैः खपश्चिमैः ॥ २१९ ॥
ब्राणजिह्वाक्षित्वक्ष्योत्तरपञ्चानेन्द्रियाणि च ।
उपस्थपायुपादाख्यपाणिवागात्मकानि च ॥ २२० ॥
कर्मन्दियाणि पञ्चैव शोधितानि भवन्ति हि ।
ततापि पूरकादीना काल आयामवत्समृतः ॥ २२१ ॥
धारणापञ्चकेनैवं मुख्यकल्पे प्रकीर्तिता ।
अनुकर्त्त्वे तु ता वक्ष्ये यथावद्विनिबोध मे ॥ २२२ ॥
क्षमाजलानलवाय्वाख्यनाभसीयं महामते ।
धारणापञ्चकं चैव संक्षिप्तं विहित छयम् ॥ २२३ ॥
दहनाप्यायनाच्चैव यदा देहात् स्वशुद्धये ।
नाभिक्षेत्रगतं ध्यायेन्मासुतं कवचेन तु ॥ २२४ ॥
नयेदेहगतं तेन शोपभाव रसं छिज ! ।
नाभिक्षुन्दन्तरोदेशे नेत्रमन्त्रेण पावकम् ॥ २२५ ॥
व्यायेज्ज्वालागणोपेतं निनयेत्तेन भस्ससात् ।
दहनेन स्वकं देहं हृन्मन्त्रं भावयन्त्स्तत ॥ २२६ ॥
तिष्ठेद्वग्नमाश्रित्य शिरोमन्त्रेण भावयेत् ।
जलं मुक्ताफलस्वच्छं तदुद्भूतमथ सरेत् ॥ २२७ ॥
शिखामन्त्रेण कमलं वसुधागुणलक्षणम् ।
तदधिष्ठातृभावेन नयेदात्मनि सत्तम ! ॥ २२८ ॥
ध्यायेत्तदुत्थितं कोशं भूततत्वमयं वपु ।
हृदयादीन् स्वरन् पञ्चतत्वानां कारणात्मनाम् ॥
ततः समाचरेत्यासं तस्मिन् ध्यानोत्थिते पुरे ।
मुख्यानुकल्पमेदेन भूतशुद्धिः प्रकीर्तिता ॥ २२९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे समाधिव्याख्यान नाम तृतीयोऽध्याय ॥

॥ श्रीः ॥

चतुर्थोऽध्यायः ॥

संगुद्गविग्रहो मन्त्री मन्त्रन्यास समाचरेत् ।
येन विन्यस्तमात्रेण द्विवेषमो भवेत् ॥ १ ॥
पञ्जादिमध्यकार्याणां मधिकारी(र) च जायते ।
भवेष्टे सर्वसिद्धीनामाविर्भावस्तु येन च ॥ २ ॥
य कृत्वा निर्भयस्तिष्ठेदेशे दुष्टसमाकुले ।
विजयश्चापमूल्यना स्यानेन विहितेन च ॥ ३ ॥
व्यापार्णा मानसौ हेष न्यासाख्यो यद्यपि स्मृत ।
न वधाति स्थिति सम्यक् न शाऽपि किञ्चया विना ॥
कर्गधीना पुनस्सा तु प्राद्न्यासस्तु तयोः स्थित ।
अथ इस्त्वये न्यस्य दीप्तिमद्भादशाक्षरम् ॥ ५ ॥
मणिवन्धा दखात्रान्तं चादित्यानपवत्तन् ।
सृष्टिमस्थितिसंहारन्यामं कुर्याद्यथाविधि ॥ ६ ॥
दक्षहस्ततलारम्भो वामान्तं सृष्टिसंक्रितं ।
दक्षाङ्गुष्टादिको वामतलान्तं स्थितिसंक्रितः ॥ ७ ॥
वामहस्ततलारम्भो दक्षान्तं इतरं स्मृत ।
सृष्टौ दक्षतले तारं तदङ्गुष्टादिके क्रमात् ॥ ८ ॥
अङ्गुलीना तु दशके यावद्वामकनिष्ठिका ।
विन्यस्य दशवणस्तु न्यसेद्वामतलेऽन्तिमम् ॥ ९ ॥
स्थित्याख्ये दक्षिणाङ्गुष्टादादारभ्याङ्गुष्टिलिपश्चके ।
तत्त्वलान्तं तु ताराद्यं वर्णषट्कं तु विन्यसेत् ॥ १० ॥
वामाङ्गुष्टादात्त्वलान्तं विन्यसेत् षट्कमुक्तरम् ।
सहारायेऽक्षरं न्यस्य वामहस्ततलेऽन्तिमम् ॥ ११ ॥
अप्ययाख्यकमेणैव दक्षहस्ततलावधि ।

ततो वर्णगण शेषं न्यसेत् प्रणवपश्चिमम् ॥ १२ ॥
तर्जन्या तत्तदङ्गुष्टे तत्तदङ्गुष्टकेन च ।
तर्जन्यादिषु शाखासु तत्तमध्यमया तले ॥ १३ ॥
न्यास कुर्यात्रियायोगं ततोऽङ्गन्यासमाचरेत् ।
आरभ्य दक्षिणाङ्गुष्टादादारासु दशसु छिज ॥ १४ ॥
क्रमाद्वामकनिष्ठान्तं दक्षिणादि तलडये ।
द्वादिद्वादशाङ्गानि भास्त्रदूपाणि विन्यसेत् ॥ १५ ॥
दक्षिणे मध्यतः पञ्चं प्रस्फुरत्किरणोऽज्ज्वलम् ।
गदां वामतले न्यस्येज्ज्वलन्तीं स्वेन तेजसा ॥ १६ ॥
दक्षे महाप्रभं चक्रं शङ्खं वामतले न्यसेत् ।
किरीटं दक्षिणे हस्ते श्रीवत्सं वाममध्यतः ॥ १७ ॥
कौस्तुभं दक्षिणतले वनमाला तथाऽपरं ।
श्रियं दक्षिणहस्ते तु पुष्टि वामतले न्यसेत् ॥ १८ ॥
अङ्गुष्टादक्षिणादादौ वामान्तं मूलदेशतः ।
गारुडं विन्यसेन्मन्त्रं दशसङ्गुलिषु क्रमात् ॥ १९ ॥
अनेन विधिना पूर्वं हस्तन्यासं समाचरेत् ।
या विभोः परमा शक्तिर्हत्पद्मकुहरान्तगा ॥ २० ॥
वायव्यं रूपमास्थाय दशधा संव्यवस्थिता ।
इच्छया स्वप्रवाहेण पाणिमार्गेण निर्गता ॥ २१ ॥
नाडीदशकमाश्रित्य ता एवाङ्गुलयो मता ।
अत एव छिजश्रेष्ठ ! शक्त्याख्ये प्रभुविग्रहे ॥ २२ ॥
पूर्वं मन्त्रगणं न्यस्य ततो भूतमये न्यसेत् ।
विग्रहे मन्त्रसंघातं यथा तदवधारय ॥ २३ ॥

आमूर्धनश्चरणान्त च द्वादशार्णं न्यसेत्तनौ ।
व्यापकत्वेन विन्यस्य पादादभूय. शिरोऽन्तिमम् ॥

सृष्टिस्थितिसंहारन्यासं कुर्यात्. परम् ।
मूर्धादिपादपर्यन्तः सृष्टिन्यासः प्रकीर्तिः ॥ २५ ॥

पादादिश्च शिरोऽन्तस्तु संहृतिन्यास उच्यते ।
यथाऽभिलिषितं कुर्यात् सर्वथा कर्तुरिच्छया ॥ २६ ॥

मूर्धिं वक्त्रेऽसयुरमे च क्रमात् सव्येतरे हृदि ।
पृष्ठे नाभौ तथा कल्पा जानुनोरथ पादयो ॥ २७ ॥

क्रमेण प्रणवाद्य तु यान्तं द्वादशवर्णफलम् ।
विन्यसेदेय सृष्टिवारयो न्यास. प्रोक्तो यथार्थतः ॥

प्रणवाद्यान्यसेष्टर्णान् स्थानेषु हृदयादिपु ।
अङ्गोपाङ्गोक्तमार्गेण स्थितिन्यास. प्रकीर्तिः ॥ २९ ॥

पादयोर्जानुनो. कल्पा नाभौ पृष्ठे हृदत्तरे ।
सव्येतरसयुरमे च वक्त्रे मूर्धनि च न्यसेत् ॥ ३० ॥

यादिवर्णास्तु तारान्तानेय संहारसंक्षक ।
ततो हृदादिस्यानेषु अङ्गोपाङ्गानि विन्यसेत् ॥ ३१ ॥

न्यसेतु हृदये शान्तं यतो व्यज्येत तत्र तत् ।
ऐश्वर्यं शिरसोद्देशो यस्सादुपरि तिष्ठति ॥ ३२ ॥

प्राकृत नात्विक वाऽपि सर्वत्र मुनिसत्तम ।
हृदयेहृध्वगायां तु शिखाया शक्तिमन्तराट ॥ ३३ ॥

इति श्रीपात्रगत्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे मन्त्रन्यासविधिर्नाम चतुर्थोऽध्याय ॥

॥ श्री ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

कृत्वैवं तु तत्. पश्चान्मानसं यागमारभेत् ।
पश्चासनादिकं वधा नाभौ ब्रह्माजलि हृदम् ॥ १ ॥

मनसयुपरतं कुर्यादक्षग्रामं वहि. स्थितम् ।
चित्रं बुद्धौ विनिक्षिप्य ता बुद्धि ज्ञानगोचरे ॥ २ ॥

ज्ञानभावनया कर्म कुर्याद्वै पारमार्थिकम् ।
चतुश्चके नवडारे देहे देवगृहे पुरे ॥ ३ ॥

कण्ठकूपधरारुदं हृत्पद्मा यदधोमुखम् ।
तत्कर्णिकादनेमध्यदेह(ह)शमाश्रित्य भावयेत् ॥ ४ ॥

नाभिमेद्रान्तरे ध्यायेच्छक्ति चाधाररूपिणीम् ।
 कालाभिं च तदूर्ध्वे तु अनन्तं तस्य चोपरि ॥ ५ ॥
 तदूर्ध्वे वसुधा देवीं चतुर्भिः पूरितं(ता) सरेत् ।
 कन्द्र(त)नाभ्यवसानं च चतुर्धा भाजितैः पदैः ॥ ६ ॥
 नामौ क्षीरार्णवं ध्यात्वा ततः पद्मं समुत्थितम् ।
 सहस्रदलसंयुक्तं सहस्रकिरणावृतम् ॥ ७ ॥
 सहस्ररश्मिसकाशं तत्पृष्ठे चासनं न्यसेत् ।
 धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च चतुर्थकम् ॥ ८ ॥
 अवतार्य स्वमन्वेण आग्नेयाद्ये चतुप्रये ।
 चतुर्पक्षेतद्विन्यस्य यावदीशानगोचरम् ॥ ९ ॥
 तत्पूर्वदिविभागादि यावदुत्तरगोचरम् ।
 न्यस्याधर्मं तथाऽज्ञानमवैराग्यमनैश्वरम् ॥ १० ॥
 पुरुषाकृतयस्त्वेते वन्धुकुमुखोज्ज्वला ।
 प्रागीशानदिगन्ते तु प्रागाग्नेयदिगन्तरे ॥ ११ ॥
 यातुवारुणमध्ये तु वायव्यवरुणान्तरे ।
 क्रवेदार्थं चतुर्पक्षं तु कृतार्थं युगसङ्घकम् ॥ १२ ॥
 ईशानसोमदिङ्गमध्ये अन्तकाञ्चिदिगन्तरे ।
 याम्यराक्षसमध्ये तु सोमसामीरणान्तरे ॥ १३ ॥
 तन्मूर्धिं कालचक्रं तु, तन्मध्येऽव्यक्तपङ्कजम् ।
 वायव्योद्भूतनालं तु विकाराधारसंस्थितम् ॥ १४ ॥
 भूतान्याधारशक्तौ तु तन्मात्राः कालपावके ।
 वागादिकं तथैवाक्षमनन्तं व्याप्य संस्थितम् ॥ १५ ॥
 श्रोत्रादिकं धरण्या च मनः क्षीरार्णवे द्विज !
 अनन्तदलपद्मे तु अहङ्कारः समाश्रितः ॥ १६ ॥
 द्विरप्टकं च धर्माद्यमधिष्ठाय च धी(.)स्थिता ।
 तदूर्ध्वपद्मे प्रकृतिर्गुणसाम्यविभागिनी ॥ १७ ॥
 धामतयाश्रितः कालो भावाख्ये पुरुषस्थितिः ।
 आधेयमञ्जसंभूत । स्वे विकारे स्वरूपिणि ॥ १८ ॥
 स्वयमाद्यन्तयो रुद्धं सूत्रे (त्रिं) मणिगणो (गे) यथा ।
 प्रागाधारात्मना चैव विश्वाकारतया ततः ॥ १९ ॥

नानामन्त्रात्मना ह्याद्वें निस्तरङ्गो हि तत्वतः ।
 अभ्यस्तवासनाना च कर्मिणां कर्मशान्तये ॥ २० ॥
 तदिच्छाविष्कृतानां च भोगकैवल्यसिद्धये ।
 अनाद्यविद्याविद्वानामिथत्तेषा(त्तेषा) ह्यस्तुति ॥
 नातोऽवे तत्वदृष्टीना तत्वतो वाऽस्ति पौष्कर !
 न तिर्थकृपृष्ठपूर्वे च न हेयादिविकल्पना ॥ २२ ॥
 या विशेषविकल्पैस्तु प्रत्यस्तमितलक्षणा ।
 शक्तिर्भवतो विष्णोः साधारात्म्याऽभिधीयते ॥
 प्रागवदासनसामर्थ्यं वीजमादाय चेच्छया ।
 अव्यक्तव्यक्तरूपा च यथादित्यकदम्बकम् ॥ २४ ॥
 भाविप्रसरधर्मित्वाद्विश्ववीजचयस्य च ।
 साप्रतं संहृताङ्गस्य कूर्मसंज्ञा विधीयते ॥ २५ ॥
 यो विश्वं निर्दहत्यन्ते कालवैश्वानरात्मना ।
 दैवतं यस्य भगवान् कूर्मात्मा लोकपूजितः ॥ २६ ॥
 अजहङ्कारवच्छक्ति(.)सामर्थ्यं पुनरेव तत् ।
 अनन्तं सविकल्पाना यद्विश्वाङ्गुरुमव्ययम् ॥ २७ ॥
 नयत्यूर्ध्वं यथा कूर्मो ग्रीवा स्वात्मनि संबृ(ह)ताम् ।
 शोषात्म्यफणिदैवत्यं तदनन्तं हि गीयते ॥ २८ ॥
 आश्रयं वीजभूताना चतुर्णा यन्महामते ! ।
 तदन्धविटपस्तस्वाद्वयक्तिमभ्येति पूर्ववत् ॥ २९ ॥
 भूरात्मा भगवान् यस्मिन्बिमानात्म्यदेवता ।
 फलं रसात्मकं तस्माद्वयज्यत्यमृतलक्षणम् ॥ ३० ॥
 यस्याभिमानिकं रूपं क्षीरार्णवमनश्वरम् ।
 तस्मादनन्तरलोत्थकान्तिं कमलमञ्जज ॥ ३१ ॥
 व्यक्तं यस्य च वै शक्तिर्नित्या दहनलक्षणा ।
 तदनन्तदलं विद्धि दिव्यं विकसितं सितम् ॥ ३२ ॥
 परपूर्वेण भेदेन एकद्वित्रिगुणात्मना ।
 स्थिता बुद्धिर्विकारैस्तु सह चाष्टाभिरञ्जज ॥ ३३ ॥
 यत्राधिदेवतात्वेन वाग्विकारा ऋगाद्यः ।
 तथा कालविकारा ये चत्वारः कृतपूर्वकाः ॥ ३४ ॥

तत्र रूपं हि सर्वेषा सत्तामालं परं स्मृतम् ।
व्यक्तिकारणधानाभि. साङ्गाभिरपरं तु तत् ॥ ३५ ॥

तृतीयमभिमानात्पदैवतादेहलक्षणम् ।
तस्मादै वायुदैवत्यं स्पर्शतन्मालमेव च ॥ ३६ ॥

जाता यस्य स्फुटा व्यक्तिनानाचक्राङ्गलक्षणा ।
तस्मादाकाशदैवत्यं शब्दसुत्पन्नमञ्जज ! ॥ ३७ ॥

सर्वाङ्गसंहना चक्रव्यक्तिर्यस्यामलं वपु ।
गीयते व्योमवृत्तं तत् प्रधानकमलालयम् ॥ ३८ ॥

१ यस्यान्तस्थानि भूतानि यस्मिन् सर्वं प्रतिष्ठितम् ।
० यस्मादुन्मेषपूर्वं हि महत्प्रलयपश्चिमम् ॥ ३९ ॥

१ प्रवर्तते कालतानं भेदकृत् सर्ववस्तुपु ।
० वाङ्गात्रेणैव भिन्नस्य अभिन्नस्यैव तत्वतः ॥ ४० ॥

१ ज्ञानादिगुणवृन्दस्य ब्रह्मणश्चतुरात्मनः ।
नित्योदितत्वाद्वित्यत्वाद्विद्यापक्त्वात् परं पदम् ॥

पूर्णत्वात् पद्मगुणत्वाच्च न कालो लघ्वगोचरः ।
शब्दादादित्यदैवत्यमहङ्कार महामते ॥ ४२ ॥

मनश्च चन्द्रदैवत्यमहङ्कारादभूततः ।
बुद्धि. प्रकाशदैवत्या व्यक्तानन्दात्मनो विभो ॥ ४३ ॥

दलादिकर्णिकान्ताया. सूर्यपूर्वादिकल्पना ।
प्रधानकमलस्यैषा मूर्तिर्गुणमयी स्मृता ॥ ४४ ॥

बुद्ध्यादीना च तत्वाना कारणं यदनश्वरम् ।
अव्यक्तात्पदं महाबुद्धे । ह्यमित्रगुणमूर्तिभृत् ॥ ४५ ॥

स्वगुणानधरीकृत्य स्वप्रतिष्ठं प्रवर्तते ।
अध्यात्मलक्षणावृत्तिः सर्वाः संहत्य वै हृदि ॥ ४६ ॥

उत्पद्यन्ते हि चैतसङ्गावाः सर्वे द्विजोत्तम ! ।
विपद्यन्तेऽत्र वै भूयस्तस्मात्पदां परं त्विदम् ॥ ४७ ॥

चिदादित्यकलाजालं ग्राह्यग्राहकलक्षणम् ।
संकान्तं यत्र स्वं धाम स्वसामर्थ्यं च वेत्यपि ॥ ४८ ॥

विमलात्पद्या विमलता ज्ञानशक्तिःश्चताङ्गज । ।
प्रभुयात्पद्या प्रभुता चैव सत्यसंज्ञा च सत्यता ॥

नित्यात्पद्या नित्यता चैव प्रकाशात्पद्या प्रकाशना ।
अनन्तता ह्ययनन्तारया कला कमलसमव ॥ ५० ॥

सहानुग्रहशक्त्या वै ब्रेयाऽनुग्रहता परा ।
ठिच्चतुष्क कलाना यत् स्वप्रतिष्ठं हि वर्तते ॥ ५१ ॥

संवर्तते परं चैव पुनरेव निवर्तते ।
परापरविमागेन कलास्त्वेताश्चिदात्मनः ॥ ५२ ॥

प्रोक्ता. कमलसंभूत । यासामानन्त्यमुक्तमम् ।
यथाक्रमेण सर्वेषां ध्यानमाकर्णयामलम् ॥ ५३ ॥

शान्तमुज्जितचेष्ट च सितमन्तमुखं स्थितम् ।
आधेयोळिङ्गिताकारमाधारात्पदं सरेत् प्रभुम् ॥ ५४ ॥

कूमसुद्रान्वितं कूमवस्त्रं निष्टसरुकमम् ।
शङ्खपद्मधरं कूम स्वस्त्रिकेन स्थित सरेत् ॥ ५५ ॥

मुञ्चन्तमनिर्ण तेजो देहाङ्गीपणमुक्तटम् ।
तिर्यगूर्ध्वं च धानार ज्वालाजालमिवोज्ज्वलम् ॥

अनन्तशग्निसकाशमनन्तमथ संसरेत् ।
सहस्रफणमालाद्य सहस्रभूजभूषितम् ॥ ५७ ॥

स्वपाणिसंपुटेनैव शोभयन् स्वान्तभूस्थलम् ।
सितारविन्दशङ्खाक्षसूत्रचक्करान्वितम् ॥ ५८ ॥

पतनाशङ्खिबुद्धेवै विवर्त्तमनसस्तु च ।
मा भैरित्यभयं यच्छत्राव्रह्मभवनस्य च ॥ ५९ ॥

निःशेषरहेमाङ्गा प्रावृद्धियमिवोज्ज्वलाम् ।
पद्मासनेनोपविष्ट्रं ध्यायेत् पद्माङ्गलि धूराम् ॥ ६० ॥

कुलुक्नदावदातं च सितास्तिर्ग्रधजटाधरम् ।
ध्यायमानं सितं शङ्खं मुक्ताङ्गमैरलङ्घकृतम् ॥ ६१ ॥

विस्तीर्णसर्वावयवं विक्षितोरुद्धयं स्थितम् ।
विक्षिसज्जानुपादं च संस्मर्तव्यं पयोनिधिम् ॥ ६२ ॥

सुपक्षान्नपलश्यामपाणिपादतलोज्ज्वलम् ।
रक्ताक्षं च तथा विप्रकीर्णिकेशं सिताननम् ॥ ६३ ॥

पद्मासनेनोपविष्ट्रमलिमालाशताकुलम् ।
पद्ममुद्रान्वितं पद्मं सुदीर्घचरणं सरेत् ॥ ६४ ॥

तुहिनाच्छोपलसच्छमुक्ताफलशशिप्रभा: ।
 मृगेन्द्रस्कन्धउदना धर्मज्ञानादयश्चतु ॥ ६५ ॥
 पद्मरागप्रवालाश्चिसद्वाडिमफलोज्ज्वला ।
 अन्तदीयोपरक्ताश्च राजराजेश्वरोपमा ॥ ६६ ॥
 द्विरप्यविवद्विद्वि चत्वारोऽधर्मपूर्वका ।
 हेमचम्पकखद्योतहरितालदलोज्ज्वला ॥ ६७ ॥
 वाजिवक्त्रा, स्मृता वेदाः सपूर्णनरलक्षणाः ।
 एवं वृषेन्द्रवदना गुगा ब्रह्मन् । कृतादयः ॥ ६८ ॥
 सुपक्तिव्रातसीपुष्पनीलाजगुक्सविभा ।
 सर्वे सद्व्यासत्पुण्यसदलङ्करणान्विता ॥ ६९ ॥
 शङ्खपद्मथरा । सर्वे वराभयकरास्तु वै ।
 आधेयचक्रविन्यस्तमस्तका स्वात्मसिद्धये ॥ ७० ॥
 समर्पितान्तररणा, परस्मिन् मन्त्रकारणे ।
 युगान्तार्काशिसङ्काशास्वगोमण्डलमध्यगम् ॥ ७१ ॥
 स्वमुद्रालितपाणि च वल्मान्तं हेतिराट समन् ।
 चिन्त्यमव्यक्तपद्म च हिमहेमाशिमास्वरम् ॥ ७२ ॥
 शान्तमप्युजं सौभ्य सस्थितं स्वस्तिकेन तु ।
 स्फटिकोपलकान्तिं च चिढन ध्रुवमव्ययम् ॥ ७३ ॥
 सर्वशक्तिनिधि व्यायेदमूर्त चित्रमाकरम् ।
 सर्वे स्वविभवान्तस्थास्त्राधारात्मनो विभो ॥ ७४ ॥
 स्वसत्तामासितं सत्वं गुणसत्त्वाद्विलक्षणम् ।
 विभवं विद्वि विप्रेन्द ! ज्वालौघ कच्छपात्मनः ॥ ७५ ॥
 स्वभोग नागनाथस्य भूः क्षिते, काश्चनी तथा ।
 आसारमामृतं दिव्यं वीच्योदैस्तु समन्वितम् ॥ ७६ ॥
 क्षीरोदकीयविभवं परिज्ञेयमनवरम् ।
 वीजकोशं सकिञ्जलं कमलस्य दलान्वितम् ॥ ७७ ॥
 धर्माद्यस्य चतुपक्षस्य सद्विवेकं सुनिर्मलम् ।
 द्वि(क)डिकस्या(त्व)धर्मदिरविद्याविभवं महत् ॥
 वाक्प्रपञ्चमहेयं यत् तद्वगादिगणस्य च ।
 विभवं च कृतादीनां महत्कल्पान्तमात्रुदे ॥ ७८ ॥

चक्रस्य विभवं विद्विष्ट मं मायाथय हि यत् ।
 गौणीवृत्तिरमेया या विभव प्राकृत हि तम् ॥ ८० ॥
 विमलादिकलाजालं पौर्वं विभवं स्मृतम् ।
 विभोर्मन्त्रात्मनश्चेदमशेषममरार्चितम् ॥ ८१ ॥
 आमहन्मन्दवनथेभ्यो नानामन्दगणं हि यत् ।
 स्वशक्तिनिच्चिपोपेत तद्विष्णोः परमात्मन् ॥ ८२ ॥
 विभव कमलोदभूत । ज्ञात्वेवं संयजेत् सदा ।
 शब्दव्यक्तिस्तदूर्ध्वे तु स्थिताकेन्द्रियलक्षणा ॥ ८३ ॥
 विदीसिभास्वरा नाडी त्वव्यक्तव्यनिविग्रहा ।
 व्यक्तचक्रत्रयस्योऽधे वर्तते या महामते ॥ ८४ ॥
 निमृता ब्रह्मरूपेण गता सूर्यपथात् परम् ।
 वायुद्वारेण पातालं भित्वा याता स्वगोचरम् ॥
 सङ्कल्पविषयः सर्वस्तद्वद्ध प्रतितिष्ठति ।
 सूत्रे मणिगणो यद्रन्मध्यनाडी ह्यतः स्मृता ॥ ८५ ॥
 लक्ष्यस्थाने तु पूर्वोक्ते तस्यामन्यन्तरे तु वै ।
 संपुटे शशिसूर्याख्ये निमेघोन्मेयलक्षणे ॥ ८६ ॥
 तत्रावजं चार्कमालस्य परा वारभ्रमरी स्थिता ।
 या सर्वमन्दजननी शक्ति, शान्तात्मनो विभो ॥
 नदन्ती वर्णजं नादं शब्दव्यहोति य, स्मृत ।
 अकारपूर्वो हान्तश्च धारा सन्तानस्तद्वृक् ॥ ८७ ॥
 नादावसानगगने देवोऽनन्त, सनातन, ।
 वरदाभयदेवै शङ्खचक्राङ्कितेन तु ॥ ८८ ॥
 दैलोक्यधृतिदक्षेण युक्त, पाणिडयेन तु ।
 शान्तः सवित्स्वरूपस्तु भक्तानुश्रुकास्यया ॥ ८९ ॥
 अनौपम्येन वपुषा ह्यमूर्तो मूर्तता गतः ।
 तसादावाहनं कुर्यादथा तदवधारय ॥ ९० ॥
 स्वशक्त्याधिष्ठितं कृत्वा स्वस्वभावस्वभावया ।
 ग्राहाग्राहकरूपाया एवमव्यक्तपुराकरम् ॥ ९१ ॥
 समारुते केवल शुद्धमीगन्तकाललर्वं डिज ।
 सामान्यविन्मयो भूत्वा साप्रतं शक्तयः कलाः ॥

अस्मिता लक्षणं धर्मं स्वकं सम्यद्दनिरस्य च ।
प्रवर्तते तच्चिरासात् आनन्दमतुल द्विज ॥ ९५ ॥

स्वप्रकाशमनौपम्यं तमिच्छेन्मन्त्रमव्ययम् ।
परिच्छेद्या दिग्गायैस्तु प्रकाशकाशवर्तिनीम् ॥ ९६ ॥

कृत्वाश्रित्य कलामूर्ति समनन्तरमज्जज ।
विहायोम्यदेशं च प्रकाशगहनात्तत ॥ ९७ ॥

धृतिशक्त्यासने स्वेऽथ उपविश्य यथा सुखम् ।
विद्यादेहेन सूक्ष्मेण भूतदेहानुकागिणा ॥ ९८ ॥

अयानन्दकदर्श (स्य स्वस्वरूपात्) तत्प्रस्वरूपपूर्यक् ।
रज्जयेच्छास्त्रदेहेन व्यवहारगतेन च ॥ [स्थितम् ।

स्वकेनालभ्येनेव देवतालक्षणेन च ।
मणिरथा विभागेन नीलपीतादिभिरुतं ॥ १०० ॥

रूपभेदमवाप्नोति ध्यानमेवात्तथा विमु ।
एवं प्रवर्तते सम्यद्दन्त्ररूपं परात्मकम् ॥ १०१ ॥

हृत्पुण्डरीकमध्यस्थं वैतन्ययोनिरव्ययम् ।
कदम्बयोलकाकारं विश्वरूपं मणिप्रभम् ॥ १०२ ॥

रत्नदीपसमाकारमच्छिन्नप्रसरं महत् ।
श्रोत्रपूर्वे खरन्द्वैस्तु रथमयस्तस्य निर्गता ॥ १०३ ॥

छिद्रपूर्णावया कुम्भान्महादीपयुतादृष्टिज ।
याति भासा गणो वाहो शरीरादेवमेव हि ॥ १०४ ॥

मान्त्रो रश्मिसमूहस्तु नाडीभि. प्रसरेद्वहि ।
अप्रत्यक्षः सदाक्षाणां मन्त्रात्मा यद्यपि द्विज ॥

तथाऽयनेन न्यायेन प्रत्यक्षमुपलभ्यते ।
वहि. स्थितं यद्भूतानां धमादीनां गुणपञ्चकम् ॥

तेन तच्चोपलब्धव्यं प्रत्यक्षेण परोक्षकम् ।
तस्य भौमो गुणस्थैर्य तद्गुणेन हि सा स्थिरा ॥

परस्परानुभावेन संविच्छौ तदुपासहेत् ।
आह्लादो यस्तदीयो हि स तोये चोपलभ्यते ॥ १०८ ॥

तौयो गुणस्तु तस्यास्ति कथं स्यादन्यथा मुने ।
स्मृतमावेण मन्त्रेण आह्लादो मनसो महान् ॥ १०९ ॥

रूपात्मना परिणत. स चाश्चौ पारमेश्वरः ।
यो रूपात्मो गुणश्चाश्चै. स मन्त्रात्मनि ति पृति ॥

नेजो विना यतो व्यान कुवचित्तोपपत्ते ।
स्वर्णधर्मो हि यो वायो भ तदीयो महामुने ॥

यो वायव्यो गुण सूक्ष्म. स च मन्त्रतनौ स्थितः ।
स चान्त. करणेनैव संयमे स्यात्तदुद्धित्थ. ॥ ११२ ॥

यदाकाशस्य शून्यत्वमस्ति तत् स्यात्तदुद्धवम् ।
स मन्त्रात्मनि संक्षियो गुणो हास्ति महामते ॥ ११३ ॥

अग्रह्यावाच करणे प्राकृतैर्मविनां विना ।
इत्येवं मन्त्रसामर्थ्यं पुरा वात्वा यथार्थत. ॥ ११४ ॥

साच्चिदानं भवेद्येन पूजाकाले ह्यपस्थिते ।
तस्मिन्नानि विन्यस्य प्राकू संपूर्णगुणानि च ॥

सम्बैरर्चयेदेव स्यानमेदं विना तत् ।
तस्मिन कदम्बकुसुमसहशो मन्त्रगोलके ॥ ११६ ॥

द्वादशा अथरमन्त्रेण अभिच्छेन तु साप्रतम् ।
व्यक्तिमापद्यते तसाद्वयेया हृत्यज्ञमध्यगा ॥ ११७ ॥

या परा प्रकृतिर्वाणी चिद्रपा निर्मलात्मिका(परा) ।
पूरिताऽयक्षभावेन निर्जलेन महात्मना ॥ ११८ ॥

शरीरमिव जीवेन स्थल सङ्घम् द्विलक्षणम् ।
मूलमन्त्रादित. प्रारब्धत् सर्वमन्त्रगणस्य च ॥

करन्यासं विना देहे न्यास तस्य च संसरेत् ।
सुष्ठिसंस्थितिसंहारन्यासं चापि तथाऽऽचरेत् ॥

तत्. खाञ्जन्मयात्वायूर्वस्थात् ससरेच्छयुताम् ।
गङ्गा भगवतो भूर्भूतेनामृतजलेन तु ॥

अध्याद्यखिलभोगाना कार्या वै शुभकल्पना ।
य यं संकल्पयेद्वेगं तं त भाव्यसुधामयम् ॥

पतन्तमस्वराडेगादमृताग्नुपरिलुतम् ।
साक्षादमृतरूपैस्तु तैस्तैरमृतसंभवै ॥

बृंहितं मुदितं मर्मं स (मङ्गुसं)मन्त्रराट् सरेत् ।
ततस्तु देवदेवस्य अर्धं दत्वा यथाविधि ॥

सञ्चिधि सक्षिरोधं च सामुरयं च समाचरेत् ।
 हृदयादीनि चाङ्गानि लाज्जन कमलादिकम् ॥
 भूषणं च किरीटाय लक्ष्म्याद्या, शक्तयस्तथा ।
 गरुडो मूर्तयो वान्या देहे देवस्य या, स्थिताः ॥
 व्यापकस्य तथात्वेन से से स्थाने प्रमात्मका, ।
 तदेहसंस्थिता, सर्वे पूजनीया, क्रमेण तु ॥
 परिवार विना मन्त्रै, स्वैः स्वैरस्त्वयादिभिर्द्विज । ।
 लययागो ह्राय विप्र ! हृदादिप्वनुकीर्तिः, ॥
 तसाद्रक्कर्णिकाधारे मूर्तौ वा यत्र कुत्रचित् ।
 मूलमन्त्रशरीरस्थं परिवार यजेत् सदा ॥
 याग एष लयाल्यस्तु संक्षिप्त, सर्वसिद्धिद् ।
 मन्त्रगट कर्णिकामध्ये लक्ष्म्याद्या केसरादिषु ॥
 साकारा, केवला, सर्वे यत्र भोगाभिधः स तु ।
 केवलेन च यागेन पृथगभूतेन नारद ! ॥
 पूजन कमलादीनामधिकाराभिधः स तु ।
 एव कृत्वा लयाल्यं तु यागं भोगाभिधं तथा ॥
 ततः क्रमाद्यजेहेवं भोगैरमृतसंभवैः ।
 सुसमस्तादिभिः सम्यकाम्बुलान्तर्यथोदितैः ॥
 सर्वं कृत्वा यथायोग यावदात्मनिवेदनम् ।
 मानसान् जयशब्दाश्च कृत्वा विज्ञापयेदिवम् ॥
 स्वागत तव देवेश ! सञ्चिधि भज मेऽच्युत ! ।
 गृहण मानसीं पूजां यथार्थपरिभाविताम् ।
 ज्ञात्वा तु सुप्रसन्नं तं प्रसादाभिमुखं प्रभुम् ।
 विस्तरेण द्विजश्रेष्ठ ! मानसं यागमारभेत् ॥
 संकल्पजनितैर्भैर्गै, पवित्रैरक्षयैः शुभैः ।
 सास्पर्शरौपचाराख्यैस्तथा चाभ्यवहारिकैः ॥
 महद्रूपे प्रभूतैस्तु सप्तलोकसमुद्धैः ।
 यथोदितैस्तु विधिवदुत्कृष्टरलक्षणैः ॥
 एवंविधांस्तु तान् भोगान् सद्भक्त्या विनिवेद्य च ।
 समुच्चरन् धिया मन्त्रं प्रसन्नेनान्तरात्मना ॥

गजाश्वधेनुयानानि सुवस्त्रालङ्कातानि च ।
 निवेद्यचान्तं (तं)मानानि ग्राहयन्त सरेत्तत् ॥
 आत्मानं ससुतान् दारान् सर्वस्वेन समायुतान् ।
 निवेद्य प्रणतो मूर्धा आनन्दाशुसमन्वितः ॥
 कामधेनुमर्यां मुद्रा मनसा मन्त्रसंयुताम् ।
 वध्वा संचिन्तयेद्विष्णो, सर्वकामप्रपूरणीम् ॥
 ततो विशेषयज्ञनं कल्पयेदच्युतस्य तु ।
 सौवर्णपुष्पसंपूर्णमञ्जलि सप्रसार्य च ॥
 मूलमन्त्रं समुच्चार्य प्रयत्नैः पूरकादिकैः ।
 दीर्घघण्टारवप्रख्यं यावत्तत्संभवावधि ॥ १४४ ॥
 स्फुरदश्मिचयाकीर्ण वहयकेन्दुगतप्रभम् ।
 व्यात्वा नारायणं देवमञ्जलौ सञ्चिरोधयेत् ॥ १४५ ॥
 तमञ्जलि श्विषेन्मूर्धिन तसिन् वै मन्त्रविग्रहे ।
 अर्धं निवेदयेदभूयः पुन, पुष्पाञ्जलि शुभम् ॥ १४६ ॥
 मुद्रा मन्दश्यं मूलाल्यं मानसी जपमारभेत् ।
 संख्याहीन यथाशक्ति घण्टाल्यकरणेन च ॥ १४७ ॥
 भोगस्थानगताना च लक्ष्म्यादीना क्रमेण तु ।
 मनसा दर्शयेन्मुद्रां जर्जं कुर्यात् सकृत् सकृत् ॥ १४८ ॥
 स्तोत्रमन्वैः पवित्रैश्च स्तुत्वा सम्यक् प्रसादयेत् ।
 एवं क्रमेण विप्रेन्द्र ! कृत्वा यागं तु मानसम् ॥ १४९ ॥
 होमं तथाविधं कुर्यान्मोक्षलक्ष्मीप्रदं शुभम् ।
 नाभिचक्रान्तरस्थं तु ध्यायेद्विगृहं मुने ! ॥ १५० ॥
 त्रिकोणं त्रिगुणेनैव अव्यक्तेनावृत परि ।
 ध्यानारणि तु निर्मश्य चिदस्त्रिमवतार्य च ॥ १५१ ॥
 सुशुद्धं संस्कृतं दीप्त सदैवोर्धिशिख द्विज ! ।
 वासुदेवात्मकं यसात् स वस्त्वन्तरात्मसु ॥
 प्रोच्चरेन्मूलमन्त्रं तु यावच्छब्दस्य गोचरः ।
 तत्रस्थमाहरेद्विव्यमाह्लादाज्यामृतं परम् ॥ १५३ ॥
 ब्रह्मसंपिस्समुद्राद्यनिस्तरङ्गात् परिच्युतम् ।
 गृहीत्वाऽमृतमार्गेण ब्रह्मरन्ध्रेण संविशेत् ॥

हृदयान्मध्य(न्व)मार्गेण चिन्तयेन सदीसिना ।
प्रोलसन्तं सरेन्मन्दं व्रह्मशस्त्युपर्वृहितम् ॥ १५५ ॥

स्वकारणाश्रौ नाभिस्थे य उद्धर्वन्धनवत् स्थित ।
स्वभावदीतव्रह्माश्रौ परितश्चोडगोऽज्जबलम् ॥ १५६ ॥

स्मृत्वा यन्त्र तु तन्मूर्खि पतमानं द्विजाभ्यरात् ।
चिन्तयेदा(द)सृतं त्वाज्यं पुरावच्चाहृतं द्विज ॥ १५७ ॥

चिदग्निमेव सन्तर्थं नामौ मन्त्रस्वरूपिणम् ।
ज्वालाश्रावस्थित चैव भूयो हृष्टपङ्कजे सरेत् ॥ १५८ ॥

प्रोच्चारयश्च मन्त्रेण पूरुत ध्यानसमान्वितम् ।
कृतवैनमेकसन्ध्यानं स्थानद्यगतस्य च ॥ १५९ ॥

विष्णोमन्त्रस्वरूपस्य नानाभन्नात्मकस्य च ।
सर्वं तु विन्यसेत् पश्चान्तस्मिन् कर्मकृत च यन् ॥

तोयपुष्पाक्षतैः पूर्णं भावयेदक्षिणं करम् ।
तन्मध्ये निकलं मन्त्रं समरेत् किरणाकुलम् ॥ १६१ ॥

यागोन्था फलसमपत्ति लक्ष्मीरूपा विचिन्त्य च ।
मूलमन्दं समुच्चार्य पाणिमध्ये तथा स्मरेत् ॥ १६२ ॥

भूयश्च निष्कलं मन्त्रं तस्यामुपरि भावयेत् ।
सशीर्णे जानुनी भूमौ कृत्वा विष्णोर्तिवेदयेत् ॥ १६३ ॥

प्रसादाभिमुखेनाथं तेन तच्चाभ्यनात्कृतम् ।
भावनीयं द्विजश्रेष्ठं परितुष्टेन चादरात् ॥ १६४ ॥

निवृत्तं पुरुषार्थं तु हृदये वाह्यतोऽपि वा ।
क्रमान्मन्त्रगण स्मृत्वा यातं मन्त्रेश्वरे लयम् ॥ १६५ ॥

मन्त्रव्यक्ति स्वसंकल्पशक्तावथ शम नयेत् ।
सह संकल्पशक्त्या वै विद्यामूर्ति स्वकां ततः ॥ १६६ ॥

स्वकलासु लयीकुर्यात् कलाजातं तथाऽऽत्मनि ।
प्रागवदानन्दसन्दोहपरिषूर्णं तु जायते ॥ १६७ ॥

बहिर्यजामीति यदा संकल्पं मनसा कृतम् ।
तदा संहृत्य ता व्यक्तिमास्ते मध्याह्नसूर्यवत् ॥ १६८ ॥

विसर्जयेत्रतं यावत् कृता वाह्यतः क्रिया ।

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे मानसयागो नाम पञ्चमोऽध्याय ॥

न्यसनीयो ह्यमौ यस्मान्मण्डलादिपु वस्तु(वृत्ति)पु ॥
सुष्टुपिकमेण संहृत्य अध्यारं यन् पुगोदितम् ।
ज्ञानिना विगलत्येप स्वभावात्त्वचेदिनाम् ॥ १७० ॥

निर्णिक्याणां महावुडे । निपञ्चाना स्पकर्मणा ।
विकासमेति चान्येपा नित्याकाररतात्मनाम् ॥ १७१ ॥

मन्त्रकिश्चित्तानां च नानावेना(न)समान्मनाम् ।
धृतमच्युतशक्त्या वै हायरिच्युतसत्त्वया ॥ १७२ ॥

सङ्घि(वि)कटपस्वरूपं च विश्वासनमिदं द्विज । ।
विधृतं निष्ठुना व्यासं स्वसामर्थेन गद्यपि ॥ १७३ ॥

तदाजि त छठरीराणा जीवाना तच्चिवासिनाम् ।
स्वशस्त्र्यामुण्डहीनाना तमाक्रम्य महामते ॥ १७४ ॥

नानामन्नात्मना त्वास्ते तस्मिन्बानाविधात्मनि ।
हत्येवमुक्तमाधारस्वरूपं हि यथा स्थितम् ॥ १७५ ॥

जायते यतपरिज्ञानान् कर्मिणा कर्मसंक्षयः ।
अयं यो मानसो यागो उवरच्याधिलयापहः ॥ १७६ ॥

पापोपस्वर्गेशमनो भवाभावकरो द्विज । ।
सतताभ्यासयोगेन देहप्रापातात् प्रमोचयेत् ॥ १७७ ॥

यस्त्वेवं परया बक्त्या तक्तुदाचरते नर ।
क्रमोदितेन विधिना तस्य तु यावद्यहं मुनेऽ ॥ १७८ ॥

याजकातां च सर्वेषां प्रधानत्वेन वर्तते ।
तारयेन् स्वपितृन् सर्वान् यातानेऽयाश्च साम्प्रतम् ॥

किं पुनर्नित्ययुक्तो यस्तद्वावगतमानसः ।
मन्त्राराधनमार्गस्थः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ १८० ॥

न तस्य पुनरावृत्तिः स याति परमं पदम् ।
ज्ञावैवं यज्ञतो नित्यं कुर्याद्यागं तु मानसम् ॥ १८१ ॥

इदं रहस्यं परमं मयोक्तं तेऽद्य नारद ! ।
नाशिष्याणा च वक्तव्यं नाभक्तानां कथंचन ॥ १८२ ॥

अत्यन्तभवमीताना मक्तानां भावितात्मनाम् ।
इदं रहस्यं वक्तव्यं सम्यग्भावं परीक्ष्य च ॥ १८३ ॥

॥ श्री ॥

षष्ठोऽध्यायः ॥

पुराऽनेन विधानेन कृत्वा याग तु मानसम् ।
कर्मणा भक्तियुक्तं वहिर्वृत्तौ यज्ञेत् ॥ १ ॥

सनक —
मगवंस्त्वप्रसादेन ज्ञातो ह्यज्ञानाशन ।
ज्ञानविज्ञानसहितो हृदाग, सर्वमिद्धिः ॥ २ ॥

किमर्थं वाह्यत, पूजा कार्या वे प्रतिमादिषु ।
एतदाचक्ष्य भगवन्नेत मे संशयो महान् ॥ ३ ॥

शाणित्य —
वाहोत्था वासना विप्र ! वहुजन्मार्जिना ददा ।
लोलीकृतोऽनया ह्यात्मा शुद्धोऽशुद्धस्तरूपया ॥ ४ ॥

या मन्त्रविषया शुद्धा क्रियाशान्तस्तरूपदा ।
समुद्धानविनाशार्थं तस्या संपरिकीर्तिता ॥ ५ ॥

स वाहाभ्यन्तरगम्या च क्रियाभ्या तन्मयो भवेत् ।
द्वदोऽथवामनाना च तानवं स्याच्छ्लै, शनै, ॥ ६ ॥

यन्मय, साधको विप्र ! देहस्थ साप्रत भवेत् ।
तन्मयो देहपातात् स्यादित्येतत् कथित मया ॥ ७ ॥

अथ वाहोत्थयागस्य विधानमवधारय ।
देवं हृत्कमलाकाशे तेजोरूपतया स्थितम् ॥ ८ ॥

तसात् स्थानात् समानीय तं कुर्याद्वेत्रमध्यगम् ।
वासुदेवाभिधानं तु प्रागुक्तं च समाश्रयेत् ॥ ९ ॥

ततो लोचनयुग्मेन स्तन्येन छिजसत्तम् ।
जपन् लोचनमन्वं तु अवलोक्याखिलं तु तम् ॥ १० ॥

स्थापितो य उपार्जित्य संभारो ह्युदकादिक ।
यग्येहक्षिणणां तु अस्त्रमादित्यसञ्चिभम् ॥ ११ ॥

द्रव्यदोषगणं तेन द्रव्यात् तन्मन्त्रमुच्चरन् ।
संचिन्त्य भस्मूत तु तं सर्वं द्विजसत्तम् ॥ १२ ॥

द्रव्यदोषमथाप्यात्य वामहस्त (तलेन) गतेन तु ।
हृदा पूर्णंनुत्तुर्येन अमृतासारवर्षिणा ॥ १३ ॥

तन्मन्त्रमुच्चरन् पश्चात् कान्तिमन्त विचिन्तयेत् ।
द्रव्यमात्यायित सर्वमथ चैव समाचरेत् ॥ १४ ॥

प्रचण्डकिरणवातैर्भस्त्रिकरीयैर्दहेत् पुरा ।
संचिन्त्य भस्मूत तं तत, पूर्णंनुरक्षिमि. ॥ १५ ॥

आप्याय्यामृतकल्पोलधारापातेन सत्तम् ।
कान्तिमच्छिन्तयेद्द्वयो यद्रव्य भानुना तत ॥ १६ ॥

बद्धा कामदुधा मुद्रा स्वन्ती मन्त्रसंयुताम् ।
गोरुपां हिमशैलमा निराधारयदे स्थिताम् ॥ १७ ॥

तया तवमृतीकुर्याद्वेगजालं यथास्थितम् ।
निर्मलो द्रव्यसद्वश्च यागयोग्यो भवेत्तदा ॥ १८ ॥

गालितेनाम्बुना पूर्ण स्वाहतेनाम्बुना सह ।
खोत्तरे वर्मणा स्थाप्य कुम्भ, सर्वोपयोगि यत् ॥ १९ ॥

उपार्जितं पुरा यदै यागोपकरणं महत् ।
तत् सर्वं दक्षिणे कृत्वा मध्ये भद्रासन न्यसेत् ॥ २० ॥

प्रतिमालक्षणाध्याये वक्ष्यते तस्य लक्षणम् ।
यत्किञ्चित् पवपुष्पार्द्यं परिद्वयेत् पीठगम् ॥ २१ ॥

पाणिना तत् समाहत्य शुचिस्थाने निधाय वै ।
गद्यैर्वा चामरैवलैः शिखिपक्षे, कुशैरथ (पि) ॥ २२ ॥

संमार्ज्य भद्रपीठं तु वाससा सुसितेन वा ।
वहुना वस्त्रपूतेन वारिणा तदनन्तरम् ॥ २३ ॥

प्रक्षालय ढादशार्णेन प्रणवाद्यन्तरेन तु ।
एवमाराधनाधारं क्षालयित्वा च वारिणा ॥ २४ ॥

तत्त्वावदस्त्रपुष्पेण कुर्याद्विघ्नगणोऽज्ञितम् ।
आराध्योऽयमथारोप्य तत्र मन्त्रमयीं शुभाम् ॥ २५ ॥

सर्वोपकरणोपेतां सर्वलक्षणसंयुताम् ।
प्रतिमां धातुपाषाणनिर्मितामात्मसिद्धये ॥ २६ ॥

अष्टाङ्गेन नमस्कृत्य द्यादर्थ्य तु मूर्धनि ।
अनुलेपनसंयुक्तं ततः पुष्पाञ्जलि शुभम् ॥ २७ ॥

साङ्गं सावरणं भक्त्या पूजयेत् पुरुषोत्तमम् ।
यद्वार्घ्यपाद्याचमनैवमस्यर्थ्य वै ततः ॥ २८ ॥

भुक्तमध्यादिकं तस्मादपनीयाभिवाद्य च ।
समर्थं विष्वक्सेनस्य, संशोध्य मृदुना द्विज ! ॥ २९ ॥

उशीरवंशकूर्चेन क्षालयेद्वन्धवारिणा ।
उच्चरन् मूलमन्त्र वा कुर्यात्मार्गत्रय विभो ! ॥ ३० ॥

सुधौते देवदेवस्य वाससी परिधापयेत् ।
चितस्थाङ्गविभ्वादभुक्तपुष्पादिकं हि यत् ॥ ३१ ॥

अपनीय तु ततः कुर्याद्वाससा रेणुमार्जनम् ।
यद्वा प्राग्यागभवनप्रवेशानन्तर द्विज ! ॥ ३२ ॥

न्यस्य भद्रासनाद्यं तदन्यदन्यत् समाचरेत् ।
यद्वा तदातने काले न्यस्य भद्रासनादिकम् ॥ ३३ ॥

आद्यं मार्गत्रयं कृत्वा यथोक्तविधिना ततः ।
योगपीठार्चनारम्भे विम्बोक्तं सर्वमाचरे (रमे)त् ॥ ३४ ॥

अथाध्यादीनि पात्राणि प्रक्षालयाख्वेण वारिणा ।
समापूर्यं सुगन्धेन जलेन हृदयेन तु ॥ ३५ ॥

द्रव्याणि निश्चिपत्तेषु यथोक्तकमयोगतः ।
भद्रासनस्य कोणेषु पुरतो वाससास्तृते ॥ ३६ ॥

भूतले वाऽथ पात्राणि आधारोपरि विन्यसेत् ।
स्वपूर्वनियमेनैव उद्कृपश्चिमकोणगम् ॥ ३७ ॥

अधर्यम्बुकलशं न्यस्य ततः प्रागुत्तरान्तरे ।
न्यसेदाचमनीयाख्यमाघ्नेये ज्ञानसङ्खितम् ॥ ३८ ॥

विन्यस्य पात्रसंबंहुं तु पदे दक्षिणपश्चिमे ।
अग्रतो वापि तन्मध्ये न्यसेदर्थ्य द्वितीयकम् ॥ ३९ ॥

अग्निकोणे त्वर्घ्यपात्रं पात्रमैशानकोणके ।
आचार्यं द्वैर्कृते भावे ज्ञानार्थं वायवे तथा ॥ ४० ॥

ईश्वरप्राग्वशाढर्थमाघ्नेयादिपु कोणके ।
मुख्यामुख्यार्थ्यपाद्यादिक्षमाद्वद्व्याणि निश्चिपम् ॥

चन्दनं शशिवाह्लीकदूर्वासिङ्गार्थकानि च ।
साक्षतानि कुशाग्रणि तण्डुलानि तिलानि च ॥ ४१ ॥

काञ्चनं रजतं ताम्र रत्नानि च फलानि च ।
कडलीफलपूर्वाणि प्रधानेऽध्यं विनिश्चिपेत् ॥ ४२ ॥

द्वितीये दधिमध्वाज्यक्षीरविन्दुवतुष्टयम् ।
कुशाग्रेण सवाह्लीक सपुण्ड तिल(सित)तण्डुलम् ॥

दूर्वा च विष्णुकान्ता च व्यामाक गङ्गापुष्पकम् ।
पश्चकं कुन्दरेणु च पाद्यपात्रे विनिश्चिपेत् ॥ ४३ ॥

एलालवङ्गतकोलै सहजातिफलानि च ।
चन्दनं च सकर्पूर क्षिपेदाचमनीयके ॥ ४४ ॥

कुष मासी हरिद्रे द्वे मुराशैलेयन्नम्पकान् ।
वचाकच्छोरमुस्ताश्च ज्ञानीये तु विनिश्चिपेत् ॥ ४५ ॥

पात्रन्यासकमैषैव तानि पात्राणि कलयेत् ।
तत्त्वकल्पनमन्वैस्तु यद्वा प्रागेव तानि तु ॥ ४६ ॥

तोयै, संपूर्यं निश्चिप्य द्रव्याण्यपि यथाक्रमम् ।
तत्त्वकल्पनमन्वैस्तु ज्ञाधारेणु निवेशयेत् ॥ ४७ ॥

यथास्थानं ततः कुर्याद्वहनाप्यायनादिकम् ।
पात्राणा तु तदानी वा भोगानामपि तत् ब्रयम् ॥ ४८ ॥

दक्षिणेन तु हस्तेन पुष्पमादाय तत्र वै ।
ध्यात्वा निष्कलरूपं तु मूलमन्त्रमनन्यधी ॥ ४९ ॥

तत्प्रोक्षणार्थ्ये निश्चिप्य चतुरावर्त्य तं तथा ।
जपन् पुनस्तदुद्यृत्य तस्मात् स्थानाद्वाहि, क्षिपेत् ॥

ततस्तदम्भसाख्वेण वेदि भोगात्मार्जितान् ।
आत्मानं चापि संप्रोक्ष्य हाध्यादीनभिमन्त्रयेत् ॥ ५१ ॥

साख्वेण मूलमन्त्रेण तानभ्यर्थं प्रसूनकै ।
साङ्गेन मूलमन्त्रेण ततोऽभ्यर्थं यथाविधि ॥ ५२ ॥

धूपपात्रं च घण्टा च तानि धूपेन पूजयेत् ।
धूपपात्रस्य घण्टायाः पूजनं चावधारय ॥ ५३ ॥

व्रपपात्रस्य नूले तु ६ मात्रन्व कमले जलम् ।
 चक्रेऽग्नि किङ्गीजाले वायुं खं कर्णिकोपरि ॥५६॥
 एवं ध्यात्वाच्य तन्मन्वैस्तन्मन्वेणाच्येत्तु वा ।
 यच्चक्र तच्च हृदय पद्म हन्तोटरं विदु ॥ ५७ ॥
 चक्रे याश्च अरात्यास्तो नाड्यो वै डाढग स्मृता ।
 किङ्गिल्यो याः स्थिता विप्र ! ज्ञेयास्ता, सूक्ष्मनाडयः ॥
 यासा वै मध्यमा शक्तिभुजङ्गकुटिलोपमा ।
 व्रमध्वसरवणीमा अण्ड भित्वा विनिर्गता ॥ ५९ ॥
 कालाग्निहृदयोन्था सा सत्यान्ते तु लयं गता ।
 तया संबोधितो ह्यात्मा मन्त्रमूर्तिधर प्रभुः ॥ ६० ॥
 सत्त्वधीर्दौ भवति द्विप्रमयुच्छिन्न दहेत्तया ।
 अय स्वरूप वण्टाया यथावदवधार्य ॥ ६१ ॥
 व्यक्त तत्राग्निता नित्य मातृकावर्णविग्रहा ।
 तत्र चाक्रमरावृन्द स्वरद्रादशकं स्मृतम् ॥ ६२ ॥
 तदेव पोडशारे च वण, सह नपुंसकः ।
 वर्णनां त्रिविधं रूपं सर्वेषां द्विजसत्तम् ॥ ६३ ॥
 संस्थितं वैखरीनिष्ठ पश्यन्ती पूर्वकं क्रमात् ।
 अराग्नितं द्विषटकारे वाक्खरूपं परं हि यत् ॥ ६४ ॥
 तदेव पोडशारे च तत्र वैकर्तने(री)षु च ।
 मध्यमाख्यस्वरूपेण नित्यमेव हि वर्तते ॥ ६५ ॥
 अत ऊर्ध्वं चतुर्विशत्संख्यं वर्णगणं हि यत् ।
 दलजालं हि तत् पद्म परिज्ञेय महामते ॥ ६६ ॥
 मकारसंबं यद्वर्णं विद्धि तत् पद्मकर्णिकाम् ।
 शङ्खं यकारवर्णं च समुद्धीके सदा गृहे ॥ ६७ ॥
 रादयः सप्त ये वर्णं हान्ता, पर्वगदात्मकाः ।
 क्षार्णं पतिराजायमेवं ध्यात्वा ततो द्विज ॥ ६८ ॥
 शब्दग्रहस्तरूपा च वण्टाविग्रहलक्षणा ।
 विज्ञेया भगवच्छक्ति, षाङ्गुण्यान्तर्गता हि सा ॥
 नेजोगुणसमोपेता तैजसद्रव्यरूपवृक् ।
 वृष्टुरूप्यमैतद्वै विद्धि आध्यक्षीयं गुणद्वयम् ॥ ७० ॥

अस्यामाग्नित्य ये वर्णं ह्यानव्यास्ते सदैव हि ।
 नित्यमर्चनकाले तु साधकै, सिद्धिलालसै ॥ ७१ ॥
 कालवैश्वानरोपेतमनन्तं शब्दचोदके ।
 मुकाहाराग्नित शङ्खं वण्टाया वदने स्थितम् ॥ ७२ ॥
 सस्थित च महाबुद्धे ! तदूर्ध्वं गगनाग्नितम् ।
 चक्र यस्मिन्नरोदेशे डादशात्मा स्थितो रवि ॥ ७३ ॥
 मासात्मना पुनः सो वैकर्तनेशुवतिष्ठते ।
 पोडशारेऽसृतात्मा वै कलादेहस्तु चन्द्रमाः ॥ ७४ ॥
 सर्वेषु वृत्तश्चेतेषु नभस्वान् स्वयमेव हि ।
 तत्वसदूर्ध्वं हि चाव्यकं पद्मपत्राग्नितं तु वै ॥ ७५ ॥
 जीव, कमलकिञ्जलके कर्णिकाग्नित ईश्वर ।
 शङ्खाग्नितश्च प्रणवो विद्धि गदाग्निताम् ॥ ७६ ॥
 प्राणाधिदैवं गरुडमित्येवं देवतागणम् ।
 ध्यात्वाच्येत् पुराव्यद्यैर्धीगतैरथवा द्विज ॥ ७७ ॥
 अधोमुखं तु व्रह्माण्ड ध्मायेजनरवाकुलम् ।
 सनालं च तदूर्ध्वं तु पद्ममपृदलं सरेत् ॥ ७८ ॥
 प्रकीर्णयत्र सुसितं केसरालिसुकर्णिकम् ।
 तन्मध्ये चिन्तयेदैवी वर्गाण्डिकभुजान्विताम् ॥ ७९ ॥
 मुख्ये हस्तचतुष्के तु लाज्जनं कमलादिकम् ।
 स्फाटिकं चाक्षसूत्रं च तथा विश्वानपुस्तकम् ॥ ८० ॥
 अभयं वरदं चैव हस्तद्विद्वितये परे ।
 पद्मासने चोपविद्या पद्मपत्रायतेक्षणाम् ॥ ८१ ॥
 पद्मगर्भपतीकाशा पद्ममालाविभूषिताम् ।
 सिताभरणसञ्ज्ञज्ञा पीतवस्त्रविवेषिताम् ॥ ८२ ॥
 मन्त्रवैष्णवसुद्विरन्तीं च मन्त्रज्ञालाप्रभान्विताम् ।
 देवै, संस्तूयमाना च व्रह्मायैव्रह्मवादिभिः ॥ ८३ ॥
 क्रष्णभिर्मुनिभिः सिद्धैर्लोकानुग्रहकारिभिः ।
 नम्यमाना सरेत् सम्यक् पूजाकाले सदैव हि ॥ ८४ ॥
 योऽनया पूजयेन्मन्त्रं तस्य सिद्धिनं दूरतः ।
 एवं ध्यात्वाच्यैत् सम्यग्व्यद्यैस्तु ततः सरेत् ॥

शब्दव्रह्ममहो यद्युद्भज्जाकाशमध्यगम् ।
नित्योदितमनौपम्यमनभ्यासादगोचरम् ॥ ८६ ॥

उपदेष्टुमतोऽन्येषामभक्तानां न युज्यते ।
परस्वरूपमन्त्राणामेतलुक्षणमञ्जज ॥ ८७ ॥

दशंकारे यच्छब्दे विसर्गान्तेऽक्षरादिके ।
नानामन्त्रस्वरूपेण वर्तते घर्णविग्रहे ॥ ८८ ॥

भोगमोक्षप्रदो मन्त्रो य आसः सद्गुरोमुखात् ।
पञ्चस्थानगतो ज्ञेयो भक्तैर्दिव्यक्रियापरै ॥ ८९ ॥

वहि स्थप्रतिमादौ तु जिहाग्रे हत्कुणेशये ।
धूपधूमशिखायां च घण्टाशब्दे मुलक्षणे ॥ ९० ॥

स्वरूपज्योतिरेवान्तर्भावयेत् संस्थित हृदि ।
मध्यमेन स्वरूपेण अव्युच्छिन्नं महामते ॥ ९१ ॥

धूपधूमाश्रितं विद्वि वैकरीविग्रहं पुनः ।
घण्टायां चाल्यमानायामच्छिन्नमनुभूयते ॥ ९२ ॥

एवं स्मृत्वा ततस्ता तु सुपन्त्रन्यस्तदिग्रहाम् ।
अर्चिता ध्यानसंयुक्तामध्याद्यैर्वृपसंयुतैः ॥ ९३ ॥

सञ्चालयेत्ततः सम्यक् सुशब्दां मनवोधिनीम् ।
द्वैलोक्यद्वाविणीं घण्टा सर्वदुष्टुनिवर्द्धिणीम् ॥ ९४ ॥

एषा द्रुतिर्हि मन्त्राणां सुसाना च प्रवोधिनी ।
वारणी सर्वविद्वानां सर्वमन्त्रप्रसादिनी ॥ ९५ ॥

प्रणवान्ते च्वनिहैषा शब्दशक्तौ लयं गता ।
वर्णदेहाः स्मृता मन्त्रामन्त्रदेहाश्च देवताः ॥ ९६ ॥

घण्टास्तनितमूलास्ते प्रवृद्धाः कर्मसिद्धिदाः ।
परशब्दोत्थिता शक्तिर्घण्टास्तनितरूपिणी ॥ ९७ ॥

वर्णत्वं समनुप्राप्ता तैर्वर्णैर्मुनिसत्तम ।
मन्त्राणां कल्पिता देहा नानाकारा सहस्रशः ॥ ९८ ॥

स्वेच्छया त्वनया शक्त्या सामर्थ्यात् स्वात्मनः स्वयम् ।
अनुग्रहार्थं भविनां भक्तानां भावितात्मनाम् ॥ ९९ ॥

मननान्मुनिशार्दूल । ताण कुर्वन्ति वै यतः ।
दद्वे पदमात्मीयं तस्मान्मन्त्रा ग्रकीर्तिताः ॥ १०० ॥

अनभिव्यक्तशब्दास्ते निराकारास्तथैव च ।
घण्टायां चाल्यमानाया निर्यान्ति च सहस्रशः ॥

अत एव मुनिश्चेष्ट । मन्त्रमाता प्रकीर्तिता ।
एषा घण्टाभिधा शक्तिर्वाणीशा च सरस्वती ॥ १०२ ॥

वाचि मन्त्रा स्थिता सर्वे वाच्यं मन्त्रे प्रतिष्ठितम् ।
मन्त्ररूपात्मकं विश्व सवाह्याभ्यन्तरं ततः ॥ १०३ ॥

घण्टाशब्दगत सर्वं तस्मात्ता चालयेत् पुरा ।
स्वेषु चोक्तेषु कालेषु—तास्तु मे गडतः शृणु ॥ १०४ ॥

गणेशपीठद्वारस्थदेवानामर्चने ततः ।
आहृतिकाले मन्त्राणा व्रयदाने विशेषतः ॥ १०५ ॥

दीपदानेऽर्ध्यदाने च तथा नैवेद्यजोषणे ।
जपस्तुत्यवसनार्थ्या प्रबृत्ते चाश्रितर्पणे ॥ १०६ ॥

पूर्णाहृतिप्रदाने च मन्त्राणां तु विसर्जने ।
विश्वक्सेनाचर्चने चैव तत्पूजाप्रतिपादने ॥ १०७ ॥

वलिप्रदानकाले तु देवतानां विशेषन् ।
नातोऽन्यदा स्याङ्गिहितं चालनं सिद्धिमिच्छताम् ॥

शूर्पं दत्वाऽथ पात्राणा घण्टाशान्दसमन्वितम् ।
शूर्पं दद्याद्यथाकाल यद्वाध्यदौ सकृत् सकृत् ॥ १०९ ॥

अनुकलपे तु हन्मन्त्रं कुर्यादावर्तन वुधः ।
आवाहने सविधाने सविरोधे तथाऽर्चने ॥ ११० ॥

विसर्जनेऽर्ध्यदानं तु प्राकूपात्राच्चित्यमाचरेत् ।
तदम्भसा चार्हण तु तथैव परिषेचनम् ॥ १११ ॥

कुर्यात् प्रणयनादानं प्रीणनं प्रीतिकर्मणि ।
प्रोक्षणं सर्ववस्तूनामन्यसादुदकेन तु ॥ ११२ ॥

आरम्भे सर्वकार्यणा तत्समाप्तौ तथैव हि ।
न्यूनाधिकानां शान्त्यै तु ज्ञानव्यत्ययशान्तये ॥ ११३ ॥

कार्यं तदर्थ्यदानं च नित्यं मन्त्रात्मनो विभोः ।
कुम्भोपकुम्भकुण्डानां मन्त्राख्यकलगाचर्चने ॥ ११४ ॥

संपूजने च भोगानां गुर्वादीनां महामते ।
दक्षशिष्यात्मपूजार्थं द्वार्थ्यनामर्चनं प्रति ॥ ११५ ॥

प्रासादासनदेवानां गुहणा सन्ततेस्तथा ।
 लाङ्घनाङ्गपरीवारशक्तिमूषणरूपिणाम् ॥ ११६ ॥
 मण्डलावरणस्थाना देवानां चार्चन तथा ।
 मुटावन्धे कराभ्युक्ता तदचाक्षालन तथा ॥ ११७ ॥
 जपकालेऽधेसूतस्य कुर्यात्तपूजन तथा ।
 पायदानं हनीयातु नित्यं पावात् समाचरेत् ॥ ११८ ॥
 चतुर्थातु यथाकाल द्वादाचमनं पुनः ।
 हस्तप्रक्षालनं चैव गण्डूषं मुखधावनम् ॥ ११९ ॥
 स्नानीयाचाचरं त्स्नान प्रयोजकविधिस्त्वयम् ।
 अर्थपावात् छितीयातु किञ्चिद्दुद्रुत्य वै जलम् ॥
 तेन स्वदेहविन्यस्तान मन्त्रानिद्या यथाक्रमम् ।
 अनुलेपनपुष्टेण धूपेन च ततो मुने ॥ १२१ ॥
 मत्पूजार्थं प्रक्लप्तानि गन्धपुष्पाणि यानि च ।
 तानि सर्वाण्यथाचार्यो धारयेत् कदाचन ॥ १२२ ॥
 धारयेद्यदि संमोहाल्लोभाष्टा तानि देशिकः ।
 गन्धादीन्यचर्नार्थानि सा पूजा निष्फला भवेत् ॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन पृथक्कुर्याद्यथाविधि ।
 अर्ध्यादिक समादाय द्वास्थदेवान् समर्चयेत् ॥ १२४ ॥
 निर्गत्य द्वारवाह्ये तु स्थितो वासीन एव वा ।
 वास्तुक्षेत्रेशगरुडद्वाश्रीचण्डप्रचण्डकान् ॥ १२५ ॥
 अभ्यन्याध्यादिभिर्देवान् प्रासादस्याद्य पूजयेत् ।
 प्रासादेऽथ चतुर्भारे मण्डपे चेतरेषु च ॥ १२६ ॥
 द्वात्रयेऽथ धातारं विधातारं जय तथा ।
 विजयं चापि भद्रं च सुभद्रं च गणेश्वरम् ॥ १२७ ॥
 यदङ्गभावमन्येति द्वास्थाद्यं देवनागणम् ।
 विष्वक्सेनावसानं च नराणामव्यमेधसाम् ॥ १२८ ॥
 जन्तोरेकान्तिनस्तद्वै चित्तखेदकृदर्चनम् ।
 विघ्नकृत् प्रकृतस्यापि शिष्याणा तदनर्चनम् ॥ १२९ ॥
 अतस्तदनुकम्पार्थं देवभृत्यधियाऽर्चनम् ।
 भक्तिक्षद्विद्वितं चैव विहितं त्वेवसेव हि ॥ १३० ॥

ते तत्प्राणिच्युतं प्रह्ला दत्तमप्यवहेलया ।
 गृहन्ति मनसा श्रेयः परं ध्यात्वा धिया हृदि ॥ १३१ ॥
 यत् सर्वेऽच्युतमयास्तच्चित्तार्पितमानसाः ।
 एतावदर्चनात्तेपा गुरोरेकान्तिनस्तु वै ॥ १३२ ॥
 स्याद्विरोधनिरासस्तु यतो भृत्यास्तु ते हरे ।
 कृत्वैवं द्वारयाग तु ततः पुर्णं च समुखम् ॥ १३३ ॥
 गृहीत्वाऽग्नुष्ठूर्वैष्ण स्वाद्गुलितियेन तु ।
 अभिमन्त्र्य तदख्येण चक्र तदुपरि स्सरेत् ॥ १३४ ॥
 निशितारं ज्वलद्रूपं वर्णन्तमनलाशनिम् ।
 क्षयकृद्विघ्नजालानां क्षिपेद्यागगृहान्तरे ॥ १३५ ॥
 ततस्तत्तेजसा विघ्नजालं निष्कासयेन्महत् ।
 वहिर्भवनमध्यातु ततस्तदनुकम्पया ॥ १३६ ॥
 स्वदेहादामृतं(हवामगं) भागममृतांशुसमं स्मरेत् ।
 प्राङ्मन्त्रमात्रविन्यासात् स तेषामनलग्रभः ॥ १३७ ॥
 प्रतिभाति यतस्तेन मन्त्रपुष्पसमाश्रयात् ।
 निर्गच्छन्ति तमाश्रित्य वामभागमतस्तु ते ॥ १३८ ॥
 दक्षिणां तर्जनीं विष्र । कुर्यादूर्ध्वमुखी ततः ।
 शिखामन्त्वेण संयुक्ता विद्युद्विलसितप्रभाम् ॥ १३९ ॥
 स्मृत्वा स्वां विघ्नशान्त्यर्थं भ्रामयन्तराविग्रेत् ।
 स्वासन च ततः प्रोक्ष्य अर्ध्यपातोदकेन च ॥ १४० ॥
 साक्षेण ताङ्ग्य पुष्टेण तत्पृष्ठे कमशो द्विज । ।
 आधारशक्तिपूर्वं तु मन्वसङ्घं प्रपूजयेत् ॥ १४१ ॥
 उपविश्यासने यागमारभेत समाहित ।
 समये वाव कुर्वीत सवेभोगनिरीक्षणम् ॥ १४२ ॥
 न्यस्य भद्रासनं मूलात् प्रोक्षणार्ध्यप्लुतेन तु ।
 पाणिनाऽप्यथ कूर्चेन तज्जलेन तु मार्जयेत् ॥ १४३ ॥
 तत्तावदख्यपुष्टेण कुर्याद्विघ्नगणोज्जितम् ।
 सर्वलोकमयं तत्र सर्वदेवसमाश्रयम् ॥ १४४ ॥
 सर्वाधारमयं ध्यायेदन्तर्लीनं तु चक्राद् ।
 प्रणवेन स्वनाम्नात्य नमोऽन्तेनार्चयेत् तम् ॥ १४५ ॥

ततस्तु सर्वमन्त्राणां विन्यासं तत्र चेतसा ।
समाचरेद्यथायोगं पुण्डानपुरस्सरम् ॥ १४६ ॥

अन्यालभनधैपैस्तु माल्यैर्नानागुद्भै ।
योगपीठार्चन कुर्याद्यथावद्वधारय ॥ १४७ ॥

विम्बेन सहितं पीठं योगपीठमुदाहृतम् ।
अनुमन्धानयागे तु योगपीठं प्रकल्पयेत् ॥ १४८ ॥

तन्मन्त्रासनमित्युक्तं, मन्त्रन्यासं तु सर्वत् ।
कुर्यात्तस्थस्य देवस्य पीठस्याधो निवेशयेत् ॥ १४९ ॥

आधारशक्ति तस्योध्वं कूर्म कालाग्निसंश्किम् ।
तन्मूर्धि शेषसंबंधं तु, योगपीठपटोपरि ॥ १५० ॥

भुवं न्यस्य तदूर्ध्वं तु जड्याया क्षीरसागरम् ।
आधारपद्मं कुमुदे, तदूर्ध्वं कण्ठमूलतः ॥ १५१ ॥

आग्रेयादौ तु धर्माद्यमैशान्तं तच्चतुष्ट्यम् ।
प्रागाशादौ त्वधर्माद्यमुत्तरान्तं न्यसेत् परम् ॥ १५२ ॥

ऋग्वेदं कल्पयेदेवं प्रागीशानदिग्नतरे ।
यजु.प्रागवह्निदिङ्गध्ये सामान्तर्यातुवारुणे ॥ १५३ ॥

वारुणानिलदिङ्गध्येऽर्थवेदं तत परम् ।
ईशानसोमदिङ्गध्ये कृतं याम्यानलान्तरे ॥ १५४ ॥

त्रेतायुगं यातुयाम्यदिङ्गध्ये डापार युगम् ।
सोमवाच्यन्तरोद्देशो कलिसंबंधं युगं क्रमात् ॥ १५५ ॥

आधारशक्तरारभ्य अनुसन्धानपूर्वकम् ।
युगावसानं प्रागदत्त्वा स्थूलं मन्त्रासनासनम् ॥ १५६ ॥

तच्च षोडशकं न्यस्य भूयो भूयो दिग्घृके ।
सूक्ष्मरूपधर विप्र ! प्राक्पदादीशगोचरम् ॥ १५७ ॥

तत्रोध्वं मध्यदेशे वै प्रागुक्तिविधिना न्यसेत् ।
छिरष्टकं तु धर्माद्यं कान्तिमत् पररूपवृत् ॥ १५८ ॥

तन्मूर्धि कालचक्रं तु व्योमवत्पट्टिकागतम् ।
तन्यध्येऽव्यक्तपद्मं तु गुणत्रयसमन्वितम् ॥ १५९ ॥

तद्वले सूर्यपरिधिं केमरे सोममण्डले ।
कर्णिकायामग्निचक्रं तद्वीजे चित्रभाकरम् ॥ १६० ॥

सरेच्च विमलां शक्ति तत्समीपे दिग्घृके ।
ज्ञानशक्ति विभो शक्ति सत्यशक्तिमनश्वरीम् ॥ १६१ ॥

प्रकाशशक्ति चानन्तामीशानुग्रहशक्तिके ।
यथोक्तस्पान् ध्यान्वैतान् विभव च यथाक्रमम् ॥

स्वस्वनन्वनि विन्यस्य कुर्यादध्यादिनार्चनम् ।
प्रदर्शयेच्च तन्मुडा नीठे वै सुस्थिरे सदा ॥ १६२ ॥

आधारशक्तेरारभ्य मन्त्रग्रामस्य पौर्फर ।
सुस्थिरे सविरोधश्च सर्वेषां विहितः सदा ॥ १६३ ॥

यत्र यत्रानुरूपं यस्तत्र तत्त्वात्माचरेत् ।
ईशानुग्रहशक्त्यन्तमाक्षिते, कमलोद्भव ॥ १६४ ॥

मन्त्राणा सान्निधि, कार्या चलपीठे तु केवले ।
तात्कालिकस्तु विहितो निरोधस्तत्र सार्चनः ॥ १६५ ॥

आहृतोर्गविशेषत्र मन्त्रनाथोऽभिन्मुखः ।
तत्प्रागपेक्षया कुर्याद्भर्मीना निवेशवम् ॥ १६६ ॥

सामुख्यं भजते यस्मात् साधकं परमेश्वरः ।
तदासनं हि चिद्रूप सिद्धमेतस्य वाहनात् ॥ १६७ ॥

चलविम्बेन सह वै एकीभावगतस्य च ।
पीठस्य मन्त्रविन्यासो विहितश्चलपीठवत् ॥ १६८ ॥

सुस्थिरस्यैकयोनेवं विद्योनौ सुस्थिरस्य च ।
मन्त्राणां विहितो न्यामः स्थिरपीठोवितस्तु वै ॥

पीठोपपीठयुक्तानां साङ्गानां केवलात्मनाम् ।
एकादिग्रात्रपादानां सविश्वाना यथाक्रमम् ॥ १६९ ॥

मण्डलोकविधानेन समभूहा समाचरेत् ।
एवं चास्याचले पीठे शयानस्य विभोस्त्वथ ॥ १७० ॥

सशक्तिकाच्चितो भानोह्वेऽनन्तं समर्चयेत् ।
यानारुद्धे त्वनन्तस्य स्थाने ताक्षर्य समर्चयेत् ॥ १७१ ॥

लक्ष्म्यादीना तु देवीना पीठस्याध, फणीश्वरम् ।
तत्कोणेषु च धर्मीदीस्तदूर्ध्वेऽव्यक्तपङ्कजम् ॥ १७२ ॥

धामत्रय ततस्तस्मिन् विन्यसेत् पूर्ववर्त्मना ।
व्योमवाहो त्वपीठानामग्निकोणादितो न्यसेत् ॥ १७३ ॥

ज्ञान(युग)स्वभावमूर्त च धर्माद्य यच्चतुष्टयम् ।
 तविविष्टं तथा मूर्त तद्वयत्ययगणं हि यत् ॥ १७६ ॥
 सह क्रक्षपूर्वसामान्तकालमेदेन चान्वितम् ।
 तत्पीठवसुधोहेऽनो मन्वलादिषु वृत्तिषु ॥ १७७ ॥
 आत्मनः प्राप्तवशाद्वायुकोणादारभ्य पूजनम् ।
 कार्य विघ्नशपूर्वाणा, तत्पदाडाग्रभू पदम् ॥ १७८ ॥
 सोन्तरात् पश्चिमद्वारदेशाद्वायुपदावधि ।
 वीथौ सवीथिकाना तु दागानामेतदाचरेत् ॥ १७९ ॥
 वहिवरिणरेखाणा तन्मुकानां मद्यामते ॥ १
 युकाना न वहिर्दीपत्तिर्थमन्वेन चन्द्रे सति ॥ १८० ॥
 विन्यस्य विष्टरात् दार्भान् कुमुमस्तवकानि च ।
 विन्दन् वा सर्वरोगोत्थान् क्रमात्तदुपरि न्यसेत् ॥
 गणनाथं च वागीशा गुरु च तदनन्तरम् ।
 पूजयेद्य ततो भक्त्या गुरु परमसंब्रितम् ॥ १८२ ॥
 आदिमिठममूर्हं तु भगवद्यथानत्परम् ।
 नित्याधिकारिणश्चासान् भगवत्त्ववेदिनः ॥ १८३ ॥
 चत्वारो मनवश्चान्ये क्रपयः सप्तपूर्वका ।
 एतेषा क्रमशो ध्यानं समाकर्णय सांप्रतम् ॥ १८४ ॥
 ध्यायेद्यमकवणीभिं वद्धपद्मासन द्विज ।
 स्थूलाङ्गमेकदप्त्रं च लभ्यकोड गजाननम् ॥ १८५ ॥
 वरदाभयहस्तं च दक्षिणे स्थाक्षसूवकम् ।
 विश्रान्त चिन्तयेद्वाम चतुर्थं परशूपरि ॥ १८६ ॥
 वरदाभयहस्तां यामस्य सुद्राद्यं सरेत् ।
 तर्जन्यज्ञातुसंघटाज्ञायते यदयत्तः ॥ १८७ ॥
 सितकुन्डेद्वयवलां शङ्खपद्मकरोद्यताम् ।
 वरदाभयहस्ता वा विलिघन्ती च पुस्तकम् ॥ १८८ ॥
 द्विनेत्रामेकवस्त्रां च हेमकुण्डलमूषिताम् ।
 ध्यात्वा भगवती ह्येषा शक्ति, शान्दात्मनो विभो ॥
 समभ्यस्ता ददात्याशु साधकानामभीष्मितम् ।
 गणनाथं विना चान्ये सुस्थिताः शान्तविग्रहाः ॥

गणित्राभयहस्ताश्च सर्वानुग्रहकारकाः ।
 सर्वे पद्मासना व्राथ जटामण्डलभूषिताः ॥ १९१ ॥
 एवं ध्यात्वा समभ्यच्यु मुद्राः संहृदय तत्कमात् ।
 अनुर्जां प्रार्थयेत्तेभ्यो यथानुक्रमेव च ॥ १९२ ॥
 गृहीत्वा गिरसा तां च तत आवाहयेत् प्रभुम् ।
 अभ्यन्तरे विमानस्य गर्भभूमौ तु मध्यत ॥ १९३ ॥
 (आत्मप्रमाणरचिते सृदुस्पर्शे मनोरमे ।
 शुद्धस्फटिकसंकाशे दीप्यमानेऽतिभासुरे ॥ १९४ ॥
 फणामण्डलमध्यस्थेर्मणिभिर्दीपिते तथा ।
 अनन्तभोगशयने शयानं पीतवास्तमम् ॥ १९५ ॥)
 सन्ध्याजलदमन्त्रोऽहमन्देऽकरणश्चमम् ।
 सरसीक्षमास्थाय सहस्रदलस्तुलम् ॥ १९६ ॥
 शयान स्थितमासीनं यानारूढमथापि वा ।
 निर्क्षबलेन सत्त्वेन संपद्यं द्वचिरप्रभम् ॥ १९७ ॥
 वपुषा सुन्दरेष्यव दिव्येनाविकृतेन च ।
 मुञ्चन्तमनिशं देहादालोकं ब्रानलक्षणम् ॥ १९८ ॥
 प्रयत्नेन विनाऽज्ञाननाशकद्वयायिनां महत् ।
 स्वरवस्त्राभरणैर्दिव्यै, स्वानुरूपेरनपौमः ॥ १९९ ॥
 चिन्मये स्वप्रकाशश्च अन्योन्यस्त्रिरज्ञितैः ।
 दन्तज्योत्त्वावितानैस्तु प्रकटीकृतदिङ्गमुखम् ॥ २०० ॥
 रेखोत्थैस्तु कलहारै, पादपद्मतलेऽङ्कितम् ।
 निमग्नजनसन्तापशमनव्यापूताननम् ॥ २०१ ॥
 करुणापूर्णद्वयं जगदुद्धरणोद्यतम् ।
 स्वदेहतेजसंभूतज्वालामण्डलमध्यगम् ॥ २०२ ॥
 घनकुञ्जितनीलालिगलिताखनसज्जितैः ।
 कर्परधूसरैर्दिव्यैः पुष्पसंवलितान्तरैः ॥ २०३ ॥
 किरीटमकुटाक्रान्तैः शोभितं सुशिरोहृष्टैः ।
 इषदारक्तगोक्षीरशुद्धनीलाज्जलोचनम् ॥ २०४ ॥
 शीतलैर्दृष्टिपातैस्तु जगदाप्यायकारिणम् ।
 सुब्रूललाटं सुनसं सुसिताधरविद्वुमम् ॥ २०५ ॥

सौन्दर्यचन्द्रसंकाशविलसंदण्डमण्डलम् ।
पूर्वकर्मानलाताना ध्यायिना खेदशान्तये ॥ २०६ ॥

स्वदन्तेन्दुच्चयोन्थेन हृलाडयन् गोगणेन तु ।
मुखसौन्दर्यनिष्पत्त्वुकस्थलशोभितम् ॥ २०७ ॥

सविलाससिताधार विभ्राण मुखाङ्गजम् ।
कम्बुग्रीं महावाहु श्रीवत्साङ्गितवक्षसम् ॥ २०८ ॥

सिद्धस्कर्धं विशालाक्षं दीर्घगाहु महोरसम् ।
शङ्खचक्राङ्गितारककरुद्धयविभूषितम् ॥ २०९ ॥

दक्षिण नोगिभोगाभमुपधाय महामुजम् ।
प्रसापितोत्तरकर कटिदेशस्य पार्श्वत ॥ ॥ २१० ॥

कौस्तुमेनाङ्गितोरस्क लक्ष्मीश्रीवक्षभूषितम् ।
आब्रह्मस्तम्ब रथन्तजगद्वासनन्दरम् ॥ २११ ॥

ईपत्कुञ्चितवामाङ्गित्र इङ्गज पद्मेज्ञनम् ।
प्रसाय दक्षिण पाढमीपदुत्तानशायितम् ॥ २१२ ॥

अनेकरत्नरचितकिरीटमकुटोऽज्ज्वलम् ।
उद्यादादित्यसंकाशर्थिर्विभैर्मिमंचये ॥ २१३ ॥

विराजमानया सम्यक्सुरच्छूलिकयोज्ज्वलम् ।
रत्नावर्तमप्रमया दीनश्रवणशेषरम् ॥ २१४ ॥

ललाटान्ततमालभिग्वलालङ्कारभूषितम् ।
ललाटतिलकेनव सुन्दरेण विराजितम् ॥ २१५ ॥

अनेकरघिसंकाशालसन्मकरकुण्डलम् ।
प्रभूतमणिमुकाङ्गप्रैवेयकविराजितम् ॥ २१६ ॥

वज्रवैद्यर्थमाणिक्यपश्चारगादिशोभितैः ।
हारैरनेकैर्विविधैरुपशोभितवक्षसम् ॥ २१७ ॥

उदयादित्यसंकाशकौस्तुमेन विराजितम् ।
भ्राजयन्त्या जगत् सर्व स्वतेजोभिर्निरन्तरम् ॥ २१८ ॥

मालया वैजयन्त्या च भ्राजमानमहोरसम् ।
नानादामविचित्रेण मुकादामविलम्बिना ॥ २१९ ॥

स्फुरता ब्रह्मसूत्रेण काञ्चनेन सुशोभितम् ।
धूतिमद्भिर्महारजै राजितेन सुवर्चसा ॥ २२० ॥

काञ्चनेनाथ सूत्रेण उदरे कृतवन्धनम् ।
नाभिदेशं तथा पद्म जगलुङ्कलया स्वया ॥ २२१ ॥

नानामाणिक्यविलस्तकटिसूत्रेण भूषितम् ।
अनेकरत्नसन्दर्भरशनादमभिष्ठितम् ॥ २२२ ॥

अनेककोटिमार्णविलस्त्वीतवासमसम् ।
अनेकरत्नसंभिन्नपुरादिविभूषितम् ॥ २२३ ॥

एवमन्यश्च विविधैः केन्द्रकटकादिकैः ।
यथाह्मपौ रम्यैर्ज्वलङ्गिः परिभूषितम् ॥ २२४ ॥

प्रावृद्धजलदसंकाश मित्राङ्गनगिरिप्रभम् ।
अभिन्नपूर्णवाङ्गुण्यविभवेनोपवृद्धितम् ॥ २२५ ॥

योगिध्येयमजं नित्य जगज्ञामादिकारणम् ।
अनादिनिधन देव सादालुक्ष्मीभूति विभुम् ॥ २२६ ॥

अप्राकृततनु ग्रान्त वसुदेवं परान्परम् ।
चतुर्मुजमनुध्यायेच्छु द्वस्फटिकनिर्मलम् ॥ २२७ ॥

शङ्खचक्रगदापद्मैश्चतुर्भिः कृतलक्षणम् ।
तस्मिन्नावाहन कुर्यात् कृत्वा हस्तौ सुगन्धिनौ ॥ २२८ ॥

गन्धार्घ्यपुण्यै संपूर्य स्लमन्वै समुच्चरन् ।
पीठोपरि हरेरेष्वे मूर्त्ति पुष्पाङ्गलि क्षिपेत् ॥ २२९ ॥

स्व प्रत्यभिसुख शान्त सुप्रबुद्ध स्मरेच्च तम् ।
करन्यासं विना तद्र स्पृष्ट्यामादिक वयम् ॥ २३० ॥

सूलमन्त्रादिताक्ष्यन्तिमन्त्राणा न्यासमेव च ।
दीपयेद्विम्बतोऽन्यत्र तस्मिन् पुष्पाङ्गलौ हरिम् ॥ २३१ ॥

आगच्छपदयुक्तेन सूलमन्त्रेण हृत्कजात् ।
एवं तेजोमय देवं नाडीदक्षिणमार्गीत ॥ २३२ ॥

तन्नासाग्रेण चावाह्य पीठकुम्भादिषु क्षिपेत् ।
तत्कदम्बप्रसूनाभै तस्मिन् मन्त्रात्मगोलके ॥ २३३ ॥

स्थानमेदं विनाङ्गानि न्यस्याभ्यच्येह देहतः ।
सकलीकृत्य देवेशं तं ध्यायेद्वयक्ता गतम् ॥ २३४ ॥

प्रापवद्धादिकास्त्रव तत्तन्मन्त्रैस्तु निक्षिपेत् ।
प्रवमाहृय देवेशं दत्त्वार्थं सन्निधित्सया ॥ २३५ ॥

भूयोऽग्न्यर्थं प्रदायासे हृदा मुद्रापुरुषसरम् ।
 सन्निधाप्यार्थ्यदानेन मुद्रापूर्वं च वर्मणा ॥ २३६ ॥
 सन्निरो य तु मूलेन तन्मुडासहितेन तु ।
 समुखीकृत्य मूलादीन् मन्वास्तव समुच्चरन् ॥ २३७ ॥
 प्रदर्शयस्तथा मुद्रास्वप्नाङ्गेनाभिवादयेत् ।
 अनेकदर्तयागे तु प्रथानावाहनादिकान्(म) ॥ २३८ ॥
 आहृतदेवश्रान्त्यर्थं गन्धादीनेवमेव च ।
 व्यूहाना विभवानां प्राडमूलाङ्गगणार्चनम् ॥ २३९ ॥
 पश्चादन्येषु कुर्वीति क्रमेणावाहनादिकान् ।
 स्थितभायतने वाथ साकारं परमेश्वरम् ॥ २४० ॥
 शङ्खचक्रधरं विषु सुरभिडावताग्निम् ।
 क्रपिभिर्मनुजैर्वाथ भक्तियुक्तं प्रतिष्ठितम् ॥ २४१ ॥
 तन्मर्तो च स्वमन्वेण यजेदावाहनं विना ।
 प्रत्यहं कर्मविम्बाना मूलविम्बहृदज्जकात् ॥ २४२ ॥
 कुर्यादावाहनं किञ्चित्तीर्थेत्रादिगामिभि ।
 नररा(स्वा)राध्यविम्बेषु प्रत्यहं स्वहृदज्जत ॥ २४३ ॥
 प्राइवदावाहनं कुर्यादिथं तद्विग्रहस्थितान् ।
 मन्वन्यामादिनाभ्यर्थं नास्तदेहसुरुलिङ्गवत् ॥ २४४ ॥
 भ्यात्वावतार्थं स्थानेषु खेषु भोगावनौ श्रमात् ।
 सकलीकृत्य चार्घ्याद्यैरर्चयेदत्र तु क्रम ॥ २४५ ॥
 छिपटस्वज्जदलेऽवलं मन्वेशस्य पुरो दलात् ।
 तदागाद्वलपर्यन्तं हृदाद्याङ्गानि निश्चिपेत् ॥ २४६ ॥
 पीठोपरि दलाद्वाह्ये देवस्याश्रेयकोणके ।
 पद्ममैशो गदा कोणे नैकते चक्रमुज्ज्वलम् ॥ २४७ ॥
 वायव्ये पात्रजन्यं च गदायाश्च समीपतः ।
 किरीट दक्षिणे पाश्वें वामे श्रीवत्समेव च ॥ २४८ ॥
 कौस्तुमं पद्मसामीप्ये वनमाला च दक्षिणे ।
 देवस्य कर्णिकायां तु श्रियं पुष्टि ततोऽपरे ॥ २४९ ॥
 अग्रतं पीठतो वाह्ये न्यसेचारात् पतविष्म् ।
 अङ्गोपाङ्गादिकानां तु सर्वेषां ध्यानमुच्यते ॥ २५० ॥

आहृतो मन्त्रनाथस्तु यथा ध्यात सविग्रहः ।
 तद्विव हि हन्मन्त्रं व्यायेत् कुमुदपाण्डरम् ॥ २५१ ॥
 पद्मरागाचलाकारमारकं च शिरः सरेत् ।
 अज्ञनादिप्रतीकां शिखामन्त्रं तथाकृतिम् ॥ २५२ ॥
 परित् सूर्यसन्तप्तं यथा कनकपर्वतम् ।
 तथा कवचमन्त्रं च ध्यानकाले विचिन्तयेत् ॥ २५३ ॥
 वृतं ज्वालासहस्रैस्तु अयस्कान्तसमद्युति ।
 सर्वाद्यशक्तिसंपूर्णमखमन्त्रं प्रकीर्तिम् ॥ २५४ ॥
 निर्धूमाङ्गारसदाशं भावयेवेतमन्त्रराट् ।
 ध्येया खस्त्रचिसंयुक्ता द्विभुजाः पुरुषोपमा ॥ २५५ ॥
 एवमेव ह्युपाङ्गानां सरेद्वयानं सुलक्षणम् ।
 वीक्ष्मामानाद् विभोविक्रं ध्यायेन्मुनिवरोत्तम् ॥ २५६ ॥
 स्थितानामादिमूर्तीना स्थितान् ध्यायेत् सदैव हि ।
 आसीनानामथासीनान् वाहनस्थे सवाहनान् ॥ २५७ ॥
 शयितानामथासीनानुत्थितान् वा सरेद्विया ।
 लाज्जनाभरणादीना श्रणु ध्यानं यथाक्रमम् ॥ २५८ ॥
 कुन्दावदातं कमलं सौम्यमीपत्सिताननम् ।
 रवं रवनं मवुरं श्रोत्रेन्द्रियसुखावहम् ॥ २५९ ॥
 गदां हेमाडिसंकाशा तन्वी कुवलयेक्षणाम् ।
 छिरपूर्वविवरकान्ता कुमारीं नवयौवनाम् ॥ २६० ॥
 स्वोत्थेन रश्मिजालेन भासयन्ती नभ स्थलम् ।
 स्वरश्मिमण्डलान्तस्य वलगान्त हेतिराट् सरेत् ॥
 विभोराङ्गा प्रतीक्षन्तं हृस्वाङ्गं रक्तलोचनम् ।
 तुहिनाचलसंकाशं शङ्खं कमललोचनम् ॥ २६२ ॥
 सदागमादिसामान्तमुद्विरन्तं स्वकैसुखै ।
 किरीटः सौम्यवदन् काश्चनाभो महातनुः ॥ २६३ ॥
 भाभिराकृतियुक्ताभिनीनारूपाभिरावृत ।
 स्थितो वैद्याधरीयेण स्थानकेनान्तरिक्षग ॥ २६४ ॥
 स्फाटिकादिप्रतीकाश श्रीवत्समथ भावयेत् ।
 वद्धपद्मासनासीन न्यस्तहस्तं स्वपार्थ्ययो ॥ २६५ ॥

वहन्तं कूर्मसुद्रा च मुख्यहस्तद्वयेन च ।
पद्मरागाचलाकारं कोस्तुभं रत्नायकम् ॥ २६६ ॥

दिशो दश घोनयन्तं संलग्नाङ्गविस्थितं सरेत् ।
वहन्तं चोरसो मध्ये स्वहस्तफृतसंयुटम् ॥ २६७ ॥

सन्धारयन्तमपरं तथा वै शिरसि स्फुटम् ।
धेया भगवती माला चित्रवर्णा मनोरमा ॥ २६८ ॥

सर्वगन्धान्विता सौम्या इपडिह(क)स्तिनना ।
धेया, स्वरुचिसयुक्ता द्विभुजाः पुरुषोपमा ॥ २६९ ॥

सास्त्रा, किरीटपूर्वा ये गदामालाङ्गनाकृती ।
एतेऽस्त्रनायकाः सर्वे विभोराङ्गाप्रतीक्षका ॥ २७० ॥

प्रोत्थिता विचलन्तश्च सुसमैः स्थानकैः स्थिताः ।
श्रोणीतटापिंतकराश्चामरव्यजनोदयात् ॥ २७१ ॥

सपद्म तु किरीटाद्यं वर्जयित्वा चतुष्प्रयम् ।
तर्जयन्तं च दुष्टौघमन्येषा दक्षिणं करम् ॥ २७२ ॥

स्मरेद्वै ध्यानकाले च सर्वेषामथ मस्तके ।
धेयं स्वक स्वक चिह्नं सुप्रसिद्धं निराकृति ॥ २७३ ॥

रक्तपङ्कजवर्णभा लक्ष्मीर्णीलाम्बुजेश्चणा ।
दुरधौघधवला पुष्टिरानन्दाकुलितानना(तेक्षणा)
भोक्तृशक्तिः स्मृता लक्ष्मी, पुष्टिर्णैः कर्त्तस्त्रिता ।
भोगार्थमवतीर्णेस्य तस्य लोकानुकम्पया ॥ २७४ ॥

उद्दितं सह तेनैव शक्तिद्वितयमव्ययम् ।
रक्ततुण्डं महाप्राणं भीमभृकुटिलोचनम् ॥ २७५ ॥

द्रवच्चामीकराकारं पक्षमण्डलमण्डितम् ।
सस्मरेद्रूढं विप्र ! गृव्वधवक्रं पृथूदरम् ॥ २७६ ॥

यथोक्तमूर्तियुक्ताश्च ततो व्यायेद्यथाक्रमम् ।
अपापतिर्णैः कमलं गदादेवी सरस्वती ॥ २७८ ॥

चक्रं लोकप्रतिष्ठा वै शब्दग्रहा तु शङ्खराट ।
किरीटो हुतसुगवेद्य, कौस्तुभस्तु प्रभास्तर ॥ २७९ ॥

स्वयं शशाङ्क, श्रीवत्सो मालावणमाधवादयः ।
प्राणं पत्रिप विद्यादेवं तत्त्वेषु संस्थितान् ॥ २८० ॥

अधिष्ठात्र(तृन्) ऋमात्रैतानर्चयेदर्च्यपुण्ड्रै ।
अप्पपत्राम्बुजे पूर्वदले हृन्मन्त्रपं शिर ॥ २८१ ॥

शिखामान्नेयपले तु कवच चाल्यमन्त्रपम् ।
दक्षिणे पद्ममध्ये तु नैऋते पद्ममध्यत ॥ २८२ ॥

नेत्र पश्चिमपले तु उदरं पृष्ठमन्त्रपम् ।
वायव्ये वाहुमन्त्रं तु ऊरु जानू तथोत्तरे ॥ २८३ ॥

ईशानयत्तमध्ये तु पादमन्त्रं भु विन्यसेत् ।
दलोपदलसंयुक्तेऽप्येवमेवाम्बुजे कम ॥ २८४ ॥

अथवा दिवदले वत्र हृदयं यज्ञनुप्रयम् ।
अस्त्रं दिवदलेषु स्यानेत्र केसरग पुनः ॥ २८५ ॥

उपाङ्ग स्यादुपदले तद्विधानमत, शृणु ।
पूर्वपत्रसमीपस्थितलयोरुदरं न्यसेत् ॥ २८६ ॥

पृष्ठयन्त्र न्यसेत्तद्वलयो पश्चिमस्थयो ।
वाहूरु मन्त्रपौ न्यस्यौ दलयोर्दक्षिणस्थयोः ॥ २८७ ॥

जानू पादौ तथा न्यस्यौ दलयोरुत्तरस्थयो ।
मन्त्ररूपे पद्मज्ञे तु पद्मस्याष्टदलस्य तु ॥ २८८ ॥

पूर्वसिन् हृदय वामे कवच दक्षिणे शिर ।
पश्चिमे तु शिखा न्यस्येत् परे दलचतुष्प्रये ॥ २८९ ॥

अग्रतोऽस्त्रं कर्णिकाया केसरे च पुरोदले ।
नेत्र न्यस्यार्चयेत् प्रागवत् पद्मादिन्यासमाचरेत् ॥

त्रिदलादिषु पञ्चेषु दलमूले यथोदितम् ।
वुद्धया स्थान विभज्यात्र पञ्च पद्मादशाथवा ॥

न्यसेदङ्गान् यथादपृष्ठभागस्य वै विभोः ।
परिवारसमेतस्य त्वङ्गं न्यस्येतु दक्षिणे ॥ २९१ ॥

भागं कृत्वा प्रकृत्याग्रात् क्रमात् प्रागादि कल्पयेत् ।
आश्रित्य वामभागं तु प्रोक्तमारभ्य चैश्वरीम् ॥ २९२ ॥

चान्द्रं वार्यं वासुणं च दिग्विभागं प्रकल्पयेत् ।
तथो, पट्टकक्रमात् कुर्याद्वादशास्यानकर्त्तव्यम् ॥

धर्मादिदेवता न्यस्य हेत्वं दिग्विदिगाश्रया ।
श्रीपुण्ड्रोस्तु य(स)दा यागे पृथक् पद्मोयरि स्थितम् ॥

तदाधिकारयागेऽपि पृथगेवासनादिकम् ।
 वाहाना लाङ्छनादीना विहीने वाथ पार्श्वतः ॥२९६॥
 कल्पयेदथ त भोगैर्यजेत सुसमस्तकै ।
 विनिवेद्यासनवर समाहूतस्य वै विभो ॥ २९७ ॥
 पादपीठं तु सामान्यं मृडास्तरणमूषितम् ।
 घण्टाशब्दसमोपेतं दत्त्वादर्थं मन्त्रमूर्धनि ॥ २९८ ॥
 पाद्यप्रतिग्रह हैमं विभोर्द्यात् सरलकम् ।
 पाद्यं पादोदकाकर्षशाटकेनानुलेपनम् ॥ २९९ ॥
 सप्रतिग्रहमाचामं सानुलेप च मालिकाम् ।
 वृत्तादिकैर्महादीपैरच्छिल्लैरच्येष्ठरिम् ॥ ३०० ॥
 सुगन्धैर्मधुरैर्वै, प्रभृतैरच्येष्ठिभुम् ।
 अहं मधुपर्क च दर्पण तदनन्तरम् ॥ ३०१ ॥
 (निषुसनं सपात्रं च आचामं गन्धमेव च ।
 अथ चूर्णितकपूरबृष्टीखण्डभावितम् ॥
 सपूगफलमुक्त्युर्त्यं ताम्बूलं विनिवेद्य च ।
 सपुत्रदारमात्मानं अप्राङ्गपतनेन च ॥
 चेतसा भक्तियुक्तेन निवेद्य तदनन्तरम् ।)
 ततः स्नानासनादीना भोगाना सन्निधापनम् ।
 कृत्वा भयच्यापि देवस्य पाणिना दक्षिणं पदम् ॥३०२॥
 दक्षिणेनाथ वामेन वाम सगृह्य मन्त्रतः ।
 विज्ञाप्य मज्जनार्थं तु कृत्वा मार्गत्रय ततः ॥ ३०३ ॥
 स्नानासन निवेद्याथ देवस्य द्वितीयं तु वै ।
 स्नानार्थमवतीर्णस्य पादपीठमनन्तरम् ॥ ३०४ ॥
 भक्तिनव्रेण शिरसा दद्यादर्थं तु मूर्धनि ।
 विनिवेद्य ततो हैमं सरलं च प्रतिग्रहम् ॥ ३०५ ॥
 दद्याद्वै पाद्यकलशात् पाद्यं पादाम्बुजद्वये ।
 शुभे च पादुके चाथ तदन्ते स्नानशाटकम् ॥ ३०६ ॥
 सुगन्धशालिसंपूर्णं मात्रार्थं पात्रमुत्तमम् ।
 दर्पणं पूर्णचन्द्राभं गन्धतोयमनन्तरम् ॥ ३०७ ॥
 पाणिन्या(पाद)प्रक्षालनार्थं तु पादपीठं ततः शुभम् ।
 (शिरस्पृष्टेन तैलेन किञ्चित्राङ्गसुपस्थुतेत् ॥)

उन्तकाष्ठं च तदनु कर्मण्यक्षीरवृक्षजम् ॥ ३०८ ॥
 मुखधावनपात्र च जिह्वानिलेहनं तथा ।
 गण्डूषाचामसलिले ताम्बूलं गन्धभावितम् ॥ ३०९ ॥
 स्नानारम्भानुवृत्ताश्च(म्भ तु विज्ञाव)तैलादीन संनिधाप्य
 तत्पात्राभ्यर्थनं कृत्वा ततस्तैलं समर्चयेत् ॥३१०॥ [च ।
 स्कन्धौ संछार्य वस्त्रेण सुकेशान् विकिरेत् प्रभोः ।
 मध्ये शिरसि देवस्य सेचयेत्तैलमुत्तमम् ॥ ३११ ॥
 आवृत्यावृत्य निष्पीड्य तथा कण्डूयनं नवै ।
 वहृपचारसंयुक्तं संमार्ज्य तैलजं लवम् ॥ ३१२ ॥
 केतकोत्पलमालाश्च दत्वा केशाश्च वन्धयेत् ।
 हस्तौ प्राक्षत्य तोयेन स्कन्धवस्त्रं विमुच्य च ॥ ३१३ ॥
 स्पृष्टा तैल तथाङ्गानि उपाङ्गानि च मर्दयेत् ।
 ततो वहृसुगन्धं तु चूर्णं गोधूमशालिजम् ॥ ३१४ ॥
 रजनीचूर्णसंमिथमीषत्पञ्चकभावितम् ।
 देयमुद्धर्तीर्नार्थं तु मार्षी च(चमषी)तदनन्तरम् ॥३१५॥
 स्नानार्थं खलिसंयुक्तं तोयमुण्डमनन्तरम् ।
 चन्दनं मुखलेपार्थं वृश्च कर्पूरभावितम् ॥ ३१६ ॥
 तत आमलकस्नानं लोध्र कालेयक तथा ।
 वर्णकं केयूरकं च तगरूणि प्रियङ्गवः ॥ ३१७ ॥
 सुगन्धं चैव सिद्धार्थं सर्वौषधिसरलकम् ।
 सहस्रधारया विभोर्द्याच्छुद्धोदकं तथा ॥ ३१८ ॥
 कालेयक च तदनु लोधस्नानं तु वर्णकम् ।
 शरीरार्थानि चान्यानि शिरोर्थानि तु सत्तम ! ॥ ३१९॥
 यद्वा क्षीरादिसंपूर्णकुम्भैः संस्नानपयेष्ठिभुम् ।
 गव्यं प्रभूत स्नानार्थं क्षीरं दधि वृतं मधु ॥ ३२० ॥
 ऐक्षव्यं तु रसं हृदयमभावाच्छुद्धोदकम् ।
 धात्रीफलोदकं चैव लोधतोयमनन्तरम् ॥ ३२१ ॥
 रक्तचन्दनतोयं च रजनीनीरमुत्तमम् ॥ ३२२ ॥
 प्रन्थिपङ्कवायेव ततस्तु तगरोदकम् ॥ ३२३ ॥
 प्रियङ्गवारि तदनु मासीजलमत् परम् ।

सिद्धार्थकोदकं चाय सर्वौषधिजलं तत् ॥ ३२३ ॥
 पलपुष्पोदके चैव फलवीजोदके त्वथ ।
 गन्धोदकं च तदनु हेमरत्नजले तत् ॥ ३२४ ॥
 पुण्यतीर्थसरित्तोये केवलं तदनन्तरम् ।
 स्नानार्थं कल्पितेनैव तूदकेन विमिश्रितम् ॥ ३२५ ॥
 योकव्यं क्रमशो ह्येतदर्थपुष्पसमन्वितम् ।
 अन्तरान्तरयोगेन स्नानानां च महामते ॥ ३२६ ॥
 क्षालनं चार्ध्यकलशादर्थदानसमन्वितम् ।
 ततः स्नानीयशेषेण-हेमादिद्रव्यनिर्मितम् ॥ ३२७ ॥
 सपूर्णमभसा कुम्भं हरिद्राशालितण्डुलै ।
 मुपिष्टैरुपरिष्टाच्च लिप्त युक्तं स्नगादिना ॥ ३२८ ॥
 पाणौ कृत्वा तमेकसिंचपरस्मिस्तु मल्लकम् ।
 ध्रमायमानं सिद्धार्थैर्भास्मि मूर्ध्नि बहि, क्षिपेत् ॥
 सुधौतमहतं चाथ शाटकं विनिवेद्य च ।
 कचोदकायकर्षार्थमपर देहवारिहृत् ॥ ३२९ ॥
 अधरेत्तरवस्त्रे द्वे गन्धोपाधिवासिते ।
 स्कन्धप्लोत निवेद्याथ सुसूक्ष्ममहतं सितम् ॥ ३३० ॥
 शिरश्यानं तत् कुर्याच्छिधूपसमन्वितम् ।
 कर्पूरचूर्णसमिश्र कुर्यादेवस्य मूर्धजम् ॥ ३३१ ॥
 विभाव्यालङ्कृतं भक्त्या भोगै स्नक्षमन्दनादिभि ।
 एव हि चित्रपूर्वाणामन्येषा कमलासना ॥ ३३२ ॥
 सद्रव्यवहाणवर्जितानां समाचरेत् ।
 स्नानाद्यं कर्मविम्बे तु तत्समीपेऽथ दर्पणे ॥ ३३३ ॥
 स्नानविज्ञापनं कृत्वा कर्मचार्चा तस्य सविधौ ।
 स्नानासने समारोप्य तस्या सर्वं समाचरेत् ॥ ३३४ ॥
 तदभावे दर्पणे तु स्नानभोगानि चार्पयेत् ।
 चित्रस्य एव द्याच्च भोगानन्यान् यथाकमम् ॥ ३३५ ॥
 तदभावे च तान् सर्वान् पाणिनादाय चेतसा ।
 निवेद्येन्मण्डलादिष्वेवं भोगनिवेदनम् ॥ ३३६ ॥
 प्रोक्षणं यदि वा कुर्यादर्थ्यद्यैरवशिष्यकै ।

प्रणालभागादपरं स्थानं भद्रासनातु(नं तु) वै ॥ ३३७ ॥
 भूस्तीरघटै शुद्धं कृत्वा तदाचतार्थं च ।
 सपीठं भगवद्विम्बं तद्विना वाच्चितं यदि ॥ ३३८ ॥
 खप्लुत भावयेदेवं निश्चोपं क्षालयेत्तत् ।
 भूयो गन्धोदकेनैव पूर्यं कुम्भचतुष्प्रयम् ॥ ३३९ ॥
 स्नानकुम्भं विनान्येयां प्रागवत् कार्या च कल्पना ।
 हन्मन्त्रेण चतुर्णा तु कुर्यादै द्रव्ययोजनम् ॥ ३४० ॥
 साख्यै मूलमन्वेण सर्वं तचाभिमन्त्र्य तु ।
 मार्गत्रयं क्रमात् कृत्वा विनिवेद्यासनं तत् ॥ ३४१ ॥
 तृतीय रत्नखचितं तदस्यं परमेश्वरम् ।
 समयच्यर्यार्थ्यपात्रेन पादुकाभ्यामनन्तरम् ॥ ३४२ ॥
 देयमाचमन भूय, पादपीठं तथैव च ।
 समालभ्य सुगन्धेन भक्तिश्वन्दनादिना ॥ ३४३ ॥
 संवीज्य व्यजनैव मायूरेण ततेन च ।
 ततोऽप्यचटन हैम राजतं दारुजं तु वा ॥ ३४४ ॥
 केशप्रसादकृत्कृचं पुष्पताम्बूलकर्तीम् ।
 निवेद्य देवदेवाय दुकूलवसने सिते ॥ ३४५ ॥
 वृष्टकुड्हुमकस्तूरीमृगस्तेहानुलेपनम् ।
 उपचीत सोक्तरीयं मकुटाद्यमननन्तरम् ॥ ३४६ ॥
 पादनुपुरपर्यन्तमलङ्करणमुत्तमम् ।
 विचित्रं हि शिरोमाल्यं वेष्टनेन समन्वितम् ॥ ३४७ ॥
 स्नानामसूत्रसंबद्धमाकणी(ण्ठा)चरणावधि ।
 मुक्तपुष्पं ततो दद्यथाकालसमुद्धवम् ॥ ३४८ ॥
 रुचिरं कङ्कणं चाय द्यात् प्रतिसरं ततः ।
 धातुभिः कुड्हुमाद्यर्वा विचित्रं सितसूत्रजम् ॥ ३४९ ॥
 पूरितं मृदुत्लेन ग्रथितं चान्तरान्तरा ।
 अञ्जनं सशलाकं च ताम्बूलं गन्धभावितम् ॥ ३५० ॥
 ललाटतिलकं हैमं मुखवासं सरोचनम् ।
 कणावितंसके पुष्पे भण्डनं दर्पणं महत् ॥ ३५१ ॥
 प्रकिरन् चित्रकुसुमैर्दी(मदी)सरलनप्रभौज्जवलैः ।

प्रदीप्तैस्तु महाज्वालै(दीपे)स्तिलतैलाल्यपूरितै ॥
 अमुकाहृतसुश्वेतरज्जित(चि)तैवस्त्र(तिं)वेष्टिते ।
 गर्भीकृतन्त्वगोलाद्यै. पूजयेत्तदनन्तरम् ॥ ३५४ ॥
 कर्पूरचूर्णसंमिश्र सुगन्धिमधुर वहु ।
 मृष्टधृपसमायुक्तं गुणगुलुं धृपयेच्छभम् ॥ ३५५ ॥
 सहवण्टारवै रम्यश्चाल्यमानेन वाहुना ।
 उपानहौ सितच्छत्र शिविकां च रथादि यत् ॥ ३५६ ॥
 वाहनं गजपर्यन्तं सपताक खगध्वजम् ।
 सितासितौ तु चमरौ मात्रावित्तमनन्तरम् ॥ ३५७ ॥
 जानुनी भूगते कृत्वा शिरसावनतेन तु ।
 आदायोत्तानपाणिभ्या विनिवेद्य जगत्प्रभो ॥ ३५८ ॥
 संयूरणार्थं भोगाना सर्वेषां द्विजसत्तम् ।
 भेरीमृदङ्गशब्दार्द्युजयशब्दसमन्वितै ॥ ३५९ ॥
 गीतकैर्विविधैर्नृत्तैस्तन्त्रीवाद्यसमन्वितै ।
 वंशै. शृङ्गैस्तथा वादैरन्यै. श्राव्यैश्च पूजयेत् ॥ ३६० ॥
 स्तोतमन्तर्जपं कुर्याज्जितन्त्राद्य महामते ।
 व्यस्तं चैव समस्तं च वाक्ययुक्तं विशेषत ॥ ३६१ ॥
 तत. प्रदक्षिणं कुर्याच्चारि द्विजसत्तम् ।
 कुसुमक्षेपसयुक्तं चतुर्दिक्षु समं तु वै ॥ ३६२ ॥
 सहान्तकरणैव भक्तियुक्तेन चेतसा ।
 नतपृष्ठशिरोजानुललाटतटहृत्करः ॥ ३६३ ॥
 गृहस्थ आचरेन्नित्यं प्रणामं सप्रदक्षिणम् ।
 संन्यासी दण्डवत् कुर्यात् प्रणिपातं च सर्वदिक् ॥
 विहितं स्नातकादीनामन्येषामेवमेव हि ।
 स्मरन् सर्वेश्वरं वुद्ध्या सकृत् प्रवितते क्षितौ ॥ ३६५ ॥
 संकटे सति भूभागे भगवत्यग्रत. स्थित ।
 धिया तु भक्तिः कुर्याद्विध्वा तु करसंपुटम् ॥ ३६६ ॥
 हृददेशो मूर्ध्नि कम्पैस्तु सरन् सर्वेश्वरं हरिम् ।
 अन्तर्गर्भगृहे विष्णोर्गम्भद्वारार्धमण्टये ॥ ३६७ ॥
 प्रणिपातगणं कुर्यात् प्रदक्षिणगणं विना ।

चक्रवद्धमयेन्नाङ्गं पृष्ठभागं न दर्शयेत् ॥ ३६८ ॥
 पश्चाङ्गोन निर्गच्छेद्वाग्निगुरुसन्निधौ ।
 वह्निस्थस्य विभोर्यसा।त् पाणिपृष्ठस्य दर्शनम् ॥ ३६९ ॥
 वह्न्यपि च भोगेषु प्रधानं प्रापणं तथा ।
 पश्चादुत्सवविम्बं तत्क्षेत्रेव तु पूजयेत् ॥ ३७० ॥
 जानुभ्या सह पाणिभ्या पाणिभ्या वा समाचरेत् ।
 जानुप्रदक्षिणं सुकृत्वा अन्तः सन्निकटे विभो ॥ ३७१ ॥
 विरुद्धमपरं चैव भक्ताना चरणञ्चमम् ।
 एवं प्रदक्षिणीकृत्वा क्षित्वा पुष्पाङ्गलि तत् ॥ ३७२ ॥
 सुस्नाना(ता)दिवद्यं पृच्छेद्वग्वन्तं तदापि च ।
 सार्थ्यचामै(न) तु वा चार्थ्यगन्धपुष्पप्रधृपकैः ॥ ३७३ ॥
 इष्टा नीराजयेद्व विभोरर्थ्य समर्पयेत् ।
 भोज्यासन निवेद्याथ मार्गीत्रयपुरस्सरम् ॥ ३७४ ॥
 छन्नं दुक्कलतूलोत्थमसूरकवरेण तु ।
 अर्थ्य पाद्याचमे दद्यात् प्रतिग्रहसमन्विते ॥ ३७५ ॥
 तर्पणं संप्रतिष्ठाप्य वासित चार्थ्यवारिणा ।
 अथार्हणजल स्वच्छं सुगन्धं पाकतः कृतम् ॥ ३७६ ॥
 मधुपर्कं दधिघृत मधुयुक्तमनन्तरम् ।
 समस्तमेवमेकाङ्गं दधि वापि निवेदयेम् ॥ ३७७ ॥
 शीतलं तर्पणजलं अथ चूर्णं पुरोदितम् ।
 देयं निपुंसनार्थं च पुनराचमनं विभो ॥ ३७८ ॥
 स्वलङ्काता सुरुपा च स्वरुपका विनिवेद्य गाम् ।
 ओषधीः शालिपूर्णश्च सक्फलाद्वयं वनस्पतिम् ॥
 मूर्ति(र्ते)निवेदयेत् पूर्वं ततः संस्थाय तर्पणम् ।
 प्रच्छादानाम्बरं चैव प्रदद्यादहृणोदकम् ॥ ३८० ॥
 षड्सप्रभवैर्दिव्यैन्वेद्यैः पावनै. फलैः ।
 गुडखण्डचितैर्भृत्यैवहुभिर्घृतपाच्चैत् ॥ ३८१ ॥
 गुडमुद्रपयोमिश्रैनिशाज्यतिलमिश्रैतः ।
 दधिमिश्रैसर्वमिश्रैर्मधुस्खादुयुतैः फलैः ॥ ३८२ ॥
 कमादवैरप्रविधैरपूपान् विनिवेदयेत् ।

सरसाभी रसालाभि. पयसा सुश्रुतेन च ॥ ३८३ ॥
 पवित्रै. शीतलै. स्वादुरसगन्धैश्च पानकै. ।
 भक्ष्यैर्भौज्यैस्तथा लेहौ. पेयैरन्यैरनेकश ॥ ३८४ ॥
 श्रद्धापूतेन मनसा यष्टव्य(जेत्त)भजमध्ययम् ।
 एकैकस्मिस्तु वै भोगे प्रोक्षयेदर्घ्यवारिणा ॥ ३८५ ॥
 छोटिकां मन्त्रसंयुक्ता कृत्वा पाणिङ्गयेन तु ।
 धारणाद्वितयेनैव अर्कसोममयेन तु ॥ ३८६ ॥
 सम्यक् सर्वं तु सस्कुर्यादिथा तदवधारय ।
 प्रचण्डकिरणवातैर्भास्करीयैर्दहेत् पुरा ॥ ३८७ ॥
 सचिन्त्य भस्मनूताहं तं तु) तत् प्रैन्दुराभिभि ।
 आ याय्यासृतकछोलधारापातेन नारद ॥ ३८८ ॥
 कान्तिमच्चिन्तयेद्द्वयो यद्राघ भासुना तु वै ।
 वध्वा कामदुवा मुद्रा स्ववन्ती मन्त्रसमुत्तम् ॥ ३८९ ॥
 गोरुपा हिमसैलभा निराधारपथे स्थिनाम् ।
 दत्वा पुष्पार्थ्यमुपरि सस्पृशेद्विष्णुयाणिना ॥ ३९० ॥
 सध्येन पाणिना स्वृश्य प्रकोष्ठ दक्षिणस्य तु ।
 तेन दक्षिणहस्तेन अग्रसंकुचितेन तु ॥ ३९१ ॥
 निवेदयेत्ततो विष्र । शिरसाऽवनतेन तत् ।
 पावनैः पानकै. स्वच्छै. शीतलैर्भुरादिकै ॥ ३९२ ॥
 त्वगेलाद्यन्वितैस्मृष्टवृपकर्पूरवासितैः ।
 नालिकेरोदकोपेनैस्तर्पणीयमनन्तरम् ॥ ३९३ ॥
 मस्रमाषच्चर्णेन रजनीशालिजेन च ।
 समुद्रत्य च संक्षाल्य शीतलैर्बहुवारिभिः ॥ ३९४ ॥
 नैवेद्याचमनार्थं तु गन्धोदकमनुच्चम् ।
 वाससा निर्मल कृत्वा चन्दनेन सितेन च ॥ ३९५ ॥
 समालभ्य सुबृष्टेन कर्पूरसहितेन च ।
 तिलान्यथ स रत्नानि सौवर्णे वाथ राजते ॥ ३९६ ॥
 पात्रे कृत्वाथ मात्रार्थं देवाय विनिवेदयेत् ।
 लवज्ञतकोलेलात्वकपूरपरिभावितम् ॥ ३९७ ॥
 जातिपूगफलोपेतं ससुगन्धच्छ्रदं वहु ।

कपीरचूर्णसंमिश्रं मुक्ताचूर्णमम्बितम् ॥ ३९८ ॥
 मातुलुङ्कफलोपेतं नालिकेरफलान्वितम् ।
 प्रदद्यात् प्रणतश्चान्ते ताम्बूल जगत् पतेः ॥ ३९९ ॥
 प्राक्षल्य गन्धतोयेन अर्ध्यपात्रोदृतेन वै ।
 पाणियुग्म यथा वै स्यात् स्वच्छमत्यन्तनिर्मलम् ॥
 नैवेद्यधृपयात्रादै. पात्रैश्चानिर्मलीकृतम् ।
 कृत्वा तु गन्धदिग्धौ तौ अर्ध्येणार्च्यं परस्परम् ॥
 मुडामूलादिमन्त्राणां दर्शयित्वा यथाक्रमम् ।
 भूयोऽर्ध्यगन्धपुष्पेण व्रान्तेन समच्चयं च ॥ ४०२ ॥
 जपयज्ञविधानेन देव सन्तर्पयेत्तत् ।
 स्फाटिकेनाक्षमूत्रेण स्वकैर्वा करपर्वभिः ॥ ४०३ ॥
 पात्र संस्थापयेत् पश्चादर्घ्यपात्राच्च वारिणा ।
 विलिष्य चन्दनादैस्तु स्यापयेद्वाजने शुभे ॥ ४०४ ॥
 संचून्यं पुष्पधृपादैर्मन्त्रं तत्र च चिन्यसेत् ।
 साधारणानन चैव शक्तिपूर्वै. समावृतम् ॥ ४०५ ॥
 चतुर्भुजं तु विरजो नारायणमिवापरम् ।
 वरदाभयहस्तं च वद्राजलिधरं स्मरेत् ॥ ४०६ ॥
 व्रहस्यानस्थितं तं च सूत्रं ध्यायेच्छिकोपमम् ।
 सञ्जिधौ भव देवेश । संनिरुद्धो भवाच्युत ॥ ४०७ ॥
 सूत्रास्त्यमणिजालेऽस्मिन् यावच्चन्द्रकितारकम् ।
 एवं सुने । प्रतिष्ठात्य मन्त्रं सूत्रेऽक्षसंक्षिके ॥ ४०८ ॥
 प्रतिष्ठितस्य वै पश्चान्मुद्रां स्वां च प्रदर्शयेत् ।
 यथाशक्ति जपं कुर्याच्छतमष्टाधिकं तु वा ॥ ४०९ ॥
 तन्निवेद्य विभो पश्चाद्वाक्षर्ममनसान्वितम् ।
 “पुण्डरीकाक्ष । विश्वात्मन् । मन्त्रमूर्ते । जनार्दन ॥
 गृहाणेदं जपं नाथ । मम दीनस्य शाश्वत ॥” ।
 इत्युक्त्वाधर्योदकं पश्चात् पुष्पं दक्षिणपाणिगम् ॥
 अग्रतो निक्षियेद्विष्णोमूर्लमन्त्रेण नारद ॥
 भावयेच्च तत्सम्यक्सुरस्ती तारकावलिम् ॥ ४१२ ॥
 प्रविष्टा भगवद्वक्त्रे वक्त्रात्तां हृदतां पुनः ।

हृदयाद् द्विजशार्दूल । संहारास्त्यक्षमेण तु ॥ ४१३ ॥
 पूर्ववद्वाहरन्ध्रेण परेण सह योजयेत् ।
 एकैकं हृदयादीना सर्वेषां विहितं त्वथ ॥ ४१४ ॥
 क्रियाङ्गत्वाद्व दोषोऽस्ति अन्यथा नज्जप विना ।
 धूपं दत्वा प्रणस्याथ स्तु(श्रु)त्वा मन्त्रेश्वरं तत् ॥
 द्विधा प्रदक्षिणं कुर्यात् प्रणामं च नथाविधम् ।
 नैकत्रिपञ्चमसास्त्यगणनाविषमं च यत् ॥ ४१६ ॥

यतः समो हि भगवान् देवः सर्वस्य वै हरि ।
 संपूज्य गन्धधूपैश्च ततस्तु भगवन्मयान् ॥ ४१७ ॥
 यथाक्रम समभ्यर्थ्यं नैवेद्यं प्रतिपाद्य च ।
 तेषां मात्रावसानं च आसनाद्यं निवैदयेत् ॥ ४१८ ॥
 यद्वैभ्यो देव(मोग)यज्ञान्ते तन्मात्रान्तं प्रदाय तु ।
 अस्मिन् कालेऽर्हणाद्य तु तास्वूलान्तं समर्पयेत् ।
 शय्यासनं ततो दद्यादद्यौ सन्तर्पयेत्ततः ॥ ४१९ ॥

इति श्रीपात्रगते पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे मानसयागो नाम षष्ठोऽन्याय ॥

॥ श्रीः ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

न्यस्त्वाख्यमासने यायादनलालयमध्यभृत् ।
 पूर्ववद्वाहरयाग तु कृत्वा सप्रविशेषत ॥ १ ॥
 तत्र धूर्वोकविधिना उपविश्य समाहित ।
 नाकुण्डहवनं यस्मात् सिद्धिगुन्मत्तयाजिनाम् ॥ २ ॥
 तस्मात् कुण्ड सदा कार्यं सौत्रं वा जड्म स्थिरम् ।
 भगवद्विग्नेतैँ ज्वालाद्या प्रकृति, परा ॥ ३ ॥
 अपरा प्रकृतिर्धिष्या नानाकाग्न यथानलाः ।
 अत एताग्निरूपा वै कुण्डा हवनकर्मणि ॥ ४ ॥
 चतुरश्चादिसेवेत्या, काम्याना कर्मणां द्विज ।
 सद्रलभालाश्रीवत्समकुटाङ्गदलक्षणा ॥ ५ ॥
 शङ्खचक्रगदापद्मशाङ्किनानाशरोपमाः ।
 परश्वथ तथा सीरनदशा सर्वसिद्धिदा ॥ ६ ॥
 वज्राद्यख्यचयाकारा भूज्ञारकरकोपमा ।
 सर्वं सपीठा विहिताश्रुतुस्त्रिद्वयेकमेखला ॥ ७ ॥
 चक्रपद्मगदाशङ्खसमस्तव्यस्तलाञ्छिता ।
 ततोष्टयोनिनिर्वाहै स्वरङ्गे रुचिर्युता ॥ ८ ॥

आद्रादशाङ्गलात् कुण्डा करान्ता ये त्योदश ।
 सर्वाकृतिवराश्चेव जड्मा मेखलोजिता ॥ ९ ॥
 अतुकल्पे तु विहिता भक्ताना भन्वतर्पये ।
 एक(स्य)द्विः स्तर्यन्ता यथालक्षणलक्षिता ॥ १० ॥
 भूमावृलिख्य सपूर्य धान्यैर्वैज्ञेयुदा तु वा ।
 सामग्रीविरहाच्चापि शश्वत्कर्मसमाप्तये ॥ ११ ॥
 अतुकल्पातुकल्पे तु नित्यमेवाविरोधकृत् ।
 प्राजापत्ये दैविकीये शोऽयेऽर्धकरसमिते ॥ १२ ॥
 क्षेत्रे क्रमान्वयेद्वद्वितीये कैकमङ्गलम् ।
 यावदृष्टकरं क्षेत्रं धिष्यार्थमुपजायते ॥ १३ ॥
 एवं स्यान्मानमेदेन एकाशीत्यधिकं शतम् ।
 एवं कृते शुभे कुण्डे अग्निकार्यं समाचरेत् ॥ १४ ॥
 चुल्या वा मल्के वापि होमं कुर्याद्यथाविधि ।
 शतार्धेसख्या होमे च कुण्डं स्याद्वाशाङ्गुलम्
 होमे साष्टशते चैव मुष्टवरत्रिसमं भवेत् ।
 होमे साधीशते चैव सारत्ति, सकनिष्ठिका ॥ १५ ॥

हस्तं महत्त्वोमे तु अयुतारथे द्विहस्तकम् ।
लक्ष्मीमे चतुर्हस्त कोटिहोमेऽप्यहस्तकम् ॥ २७ ॥

एवं सुलक्षणं कुण्डं विमदानुगुण गुभम् ।
सुधाद्यैर्वर्णके शुद्धैभूयपित्योपलित्य च ॥ २८ ॥

सुगन्ध्यश्चन्दनादैश्च पञ्चगव्यपुरस्त्वरै ।
कुण्डस्त्वारम्भकाले तु संस्कारा न कृता यति ॥ २९ ॥

निष्पक्ष्य च ते जने विशेषाश्च क्रमेण तु ।
ताडयेद्वच्छमन्तेण पु ऐरिक्षिणपाणिना ॥ ३० ॥

खननं तीर्थणश्चेण देविकश्चात्मविद्यया ।
गृहीत्वा चैकदेशानु कुण्डस्त्वात् मूलकगम् ॥ ३१ ॥

अडगुष्टानामिकाभ्या तु हृदयेन समुद्भरेत् ।
अखेनैव समीकृत्य न स्यात्किञ्चोऽतं यथा ॥ ३२ ॥

सेचयेत् कवचेनेप कुण्डयेत्तदनन्तगम् ।
लेपयेद्वन्धतोयेन अखेण परिगोथयेत् ॥ ३३ ॥

^१ अखेजसे कुण्डाकाण्डे स्तीक्षणलङ्घनवर्जिते ।
^२ अखाभिमन्त्रितेनैव दर्भकाण्डयेन तु ॥ ३४ ॥

^३ तन्मध्ये च कुशाग्रेण प्राप्तमागमवलम्ब्य च ।
^४ आरम्भ इक्षिणाशात्या लिखेद्वेष्वमुद्गगताम् ॥ ३५ ॥

^५ विलिरयार्गलरेत्वा प्राक् काष्ठा वैषुवती च सा ।
^६ उत्तराशावधिर्यवद्याद्वेष्वाक्य तु वा ॥ ३६ ॥

^७ प्रत्यग्भागात् समारम्भ नयेत् पूर्वमुख तु तत् ।
^८ तस्यामुपरि संलिख्य रेखाणा क्रितय स्फुटम् ॥

^९ प्रागग्र इक्षिणाशादि ह्यदीच्यन्त च सान्तरम् ।
^{१०} तन्मध्ये वितयं चाऽन्यदेष्वाणामुत्तरामुखम् ॥ ३८ ॥

^{११} प्रत्यग्भागात् समारम्भ मध्येका पिङ्गलामिधा ।
दक्षिणोत्तरयोर्डे तु सुषुष्मेडाधिदैवते ॥ ३९ ॥

नीत्वा शुद्धिमथास्त्रेण आलयेच्छरसाम्बुद्धा ।
संशोष्य कवचेनैव नेत्रेणाथावलोक्य च ॥ ३० ॥

विलियोदृप्य चास्तेण प्रपूज्य हृदयेन तु ।
दर्भकाण्डद्वयेनाथ मध्ये मध्येऽन्तरीकृते ॥ ३१ ॥

वर्मणा आलनादेन चतुरपथविद्या पुन ।
नीत्वा व्यक्ति यथावच्च हृन्मन्त्रेण महायते ॥ ३२ ॥

मृदुदर्भस्तमहं च नीरस चात्मकुद्वितम् ।
शुक्रकगोमयच्छर्णेण युक्त गन्धारम् न मह ॥ ३३ ॥

कुण्डे द्रोणांशभावं तु समारोत्य प्रसार्य च ।
अच्छिनाग्रेस्तो दर्भंरत्नमन्ताभिमन्त्रितै ॥ ३४ ॥

कुण्डभित्तिगण भर्व प्रोन्थितै परिभृपयन् ।
वर्मणा चात्मवाऽत तु सकलात् तदनन्तरम् ॥ ३५ ॥

समभ्यच्छर्यव्यपुष्टात् मध्यत प्रणवेन तु ।
तेनैव विधिना नाभि पूजयेद्वच्छसविमाम् ॥ ३६ ॥

तत् पवित्रक दार्भे दि ग्रामन्वाभिमन्त्रितम् ।
प्राक् भमालभनोपेत चतुष्पथदे न्यसेत् ॥ ३७ ॥

हृन्मन्त्रेण च विन्यस्य तदोपयथ पूजयेत् ।
आधारशक्तिपूर्वं तु आसनं वैष्णवं च यत् ॥ ३८ ॥

अथवा पूजयेच्छक्ति कंवलाधारसविनाम ।
तद नारायणात्या वै शक्ति विद्योतलक्षणाम् ॥ ३९ ॥

लक्ष्म्याकृतिपद प्राप्तामसृतामतरुपिणीम् ।
स्वर्वातिशायित्वा च सर्वगक्षिममन्त्रिताम् ॥ ४० ॥

सौकुमार्येण हृषेण सर्ववस्त्रवन्तरस्थिताम् ।
शाश्वती सृष्टिमार्गण अवताय हृदस्त्वुजे ॥ ४१ ॥

पुनर्ध्यनक्रमेणैव हृन्मन्त्रेण हृदस्त्वुजात् ।
स्वनामपदयुक्तेन सनम प्रणवादिना ॥ ४२ ॥

रेचकेन विनिक्षिय कुण्डे हृत्यामध्यत ।
सपूर्ज्य गन्धपुष्पादै पद्ममुद्रा प्रदर्श्य च ॥ ४३ ॥

ताम्रपालेऽथवायसिन समादाय हुताग्नम् ।
आरण्य लौकिक वाऽथ मणिजं दर्पणोऽव्रम् ॥ ४४ ॥

निधाय कुण्डस्यैशान्या संस्कारार्थं च साम्रतम् ।
सन्ताऽन्य चात्मविदेण प्रोक्षयेच्छवया च तम् ॥ ४५ ॥

हृदाभ्यच्छर्यामृतम्यान दत्तवाच्छादाय वर्मणा ।
मूलं स्मृत्वा समानीय प्रकेण हृदन्तरे ॥ ४६ ॥

मन्नानिक्षणाहृत छत्या तस्माद्विर्जित् ।
 दयमतो गुलगालं पश्चस्तेजोनाम गुणो हि च ॥ ४७ ॥
 पास्य ब्रह्म सोऽय मामान्य सद्वेतेजस्याम ।
 विरच्य विन्यसेनस्मिन् तविष्पवे पुराचिते ॥ ४८ ॥
 ततोऽशिः क्षमादाय निर्धमन्तिर्दातिमत् ।
 दक्षिणेन फरेणैव पाणिभ्यामथवा डिज ॥ ४९ ॥
 भ्रामयित् प्रनुधी वे तत उष्णडात्तरे शिषेत् ।
 ध्यायेदेकन्वामापवं ततो मन्त्राचिप्य स्मृत् ॥ ५० ॥
 याजीर्यिगिन्धै शुरै व्रज्याताह्याभिमत्तिनै ।
 हृदा डदेष्टस्तेन कुर्वत एरिष्यूत्तम् ॥ ५१ ॥
 प्रवक्षिण लेण्ठ वाडिपाणितलेन तु ।
 तिर्यक् च धोमुखस्थेन नखपृष्ठमदर्शयन् ॥ ५२ ॥
 अन्नामिनगिनेलव प्रोग्येद्विदाग्निः ।
 ततस्त्वभूम्लाग्रे समैव्यात् कुशोस्त्वम् ॥ ५३ ॥
 दिशि डित्युत्तरागान्तं प्राप्याशादौ तु सान्तरम् ।
 चतुर्दुष्टैश्चतुर्धो वाप्यग्रच्छैर् परस्परम् ॥ ५४ ॥
 प्राकुप्राने वृभरागच्च यावदुत्तरगोचरम् ।
 चतुर्मिश्र चतुर्मिश्र प्राक्प्रतीन्योत्तम् ॥ ५५ ॥
 चतुर्मिश्र चतुर्मिश्र चतुर्मिश्र चतुर्मिश्र ।
 दक्षिणोत्तरयोश्च तस्मैत्यै प्राङ्मुखैर्डिज ॥ ५६ ॥
 अवतारै तदूर्ध्वे तु दक्षिणस्या तथात्मन ।
 इन्द्रद्वयप्रयोगेण इवस्यापनमाचरेत् ॥ ५७ ॥
 परिधीश्च मनिचयं मुकुदभैस्तरण्डिकाम् ।
 स्तकस्त्वौ च चतुर्कं यदेकल विनिवेश्य च ॥ ५८ ॥
 स्वक्षेपधुपकं च वीजान्येकत्र वै तत ।
 कौशेयं धूतकेशं च विष्टरं च धृतं चरम् ॥ ५९ ॥
 आप्यस्यालीचतुर्कं च निधाय तडनन्तरम् ।
 प्रणीतं पात्रयुगलं करक चार्यभाजनम् ॥ ६० ॥
 चतुर्प्रसेतदपर अग्रतो विनिवेश्य च ।
 प्रादेशमत्वा समिधं प्रभूतं शुक्मित्यनम् ॥ ६१ ॥

पक्षमर्फ स्तेव्यहृदर्थं वामभागे निधाय च ।
 अर्च्योदकेन साख्यं कृत्वं पावनता नयेत् ॥ ६२ ॥
 सुस्मय कुण्डगाह्ये तु प्रारम्भे सेखलाग्रितम् ।
 पवित्रकाष्टक कृत्वा तेषु चाष्टविधान् न्यसेत् ॥ ६३ ॥
 क्षमादिका प्रकृति द्वीमट्कारावसानिकाम् ।
 प्रमवाप्ययमेदेन विमुना चतुरात्मना ॥ ६४ ॥
 अधिष्ठिता महावुडे^१ तामभ्यर्थं महात्मना ।
 स्वनामयदयुकेन ननिना प्रणवेन च ॥ ६५ ॥
 ऊर्ध्वायोमेखलाना तु चतुर्णा विकृचतुष्प्रये ।
 कौशेयविष्टरस्याश्च वासुदेवादिकान् यजेत् ॥ ६६ ॥
 विदिक्षवाप्यययोगेन ऊर्ध्वान्तमधरातु वे ।
 तद्वेवाप्यपुषापायै पूजनीया क्रमेण तु ॥ ६७ ॥
 ततस्त्वमूलडेशस्या व्रह्मवृक्षादिकोत्थिता ।
 सपर्णा सत्वचः स्पष्टा अधोनेमेस्तु चाधिकाः ॥ ६८ ॥
 प्राकप्रत्यगुत्तराग्रौ च प्रागग्रौ दक्षिणोत्तरौ ।
 चतुर्स्रो वै परिवद्य गिरामन्त्रेण पूजयेत् ॥ ६९ ॥
 विष्टराणि ततो द्वाचेषु वृष्टे हृदा मुने ।
 त वृष्टे पूजयेवित्य लोकपालान् स्वदिक्षितान् ॥
 दर्भान् प्रसव्यमावेष्ट्य मूलात् प्रादेशसमितान् ।
 परतो छब्दजूलं पाश कृत्वावेष्ट्य विरखत ॥ ७१ ॥
 पाशे निवेश्य द्वि लिं^(१) गुणं गुणेष्वायम्य मूलत ।
 समीकृत्यातिरिकाग्राण्यनख विनिकृत्येत् ॥ ७२ ॥
 कृत्वा वेदोपयामं तं वामाद्वयुष्टान्तरार्पयेत् ।
 स्वरक्षस्त्वभ्यां च संस्कारसुप्यमाग्रगैः कुशैः ॥ ७३ ॥
 स्वरुचं द्वादशधा गोध्य साख्येणोणेन वारिणा ।
 तथैव डिजशाद्वूलं स्वरुचं शोध्य द्विधैव तु ॥ ७४ ॥
 तथैव स्वरुचस्त्वौ ह्येव शिखामन्त्रेण वै तत ।
 प्रताप्याख्येण सन्तात्य सार्यपुष्पासनान्वितै ॥ ७५ ॥
 तदा प्रमेय तु स्वरुचो ज्ञातव्यं कर्मसिद्धये ।
 शतपत्रान्तमनानन्तो मुष्टिस्थोऽनन्तवक्त्रघृक् ॥ ७६ ॥

अन्तर्वीजात्मभावेन स्थित्वा चोर्बसुखं पुनः ।
सप्तस्कन्धं यद्भ्यात्मभूतप्रणमस्महत् ॥ ७७ ॥

प्रेरितं ब्रह्मरन्वेण तत्तदिच्छावशात् पुनः ।
सप्तयातालनागं च अगमत् ३माम्बुजात्मना ॥ ७८ ॥

यदाश्रित्य स्ववाहे तु अमृतात्मा जलस्थितः ।
सचक्ररचनाजाले स्थितस्तेजस्त्रिमूर्तिधृक् ॥ ७९ ॥

शङ्खविश्रद्धृग्वायुराज्यकोशं च स्वं ततः ।
निर्वीजमजमक्षोभ्यमाद्य स्यादधिकैवतम् ॥ ८० ॥

अपरिस्मिन् स्फुरेण ज्ञेय यथा वायेत तच्छणु ।
माक्षादमृतमूर्तिवै वरुण कलशात्मना ॥ ८१ ॥

नालात्मना तदख्यं च संस्थितं विघ्नभीतिकृत् ।
जगदाप्यायकुञ्चन्द्रं पञ्चत्वेनाग्रदेशतः ॥ ८२ ॥

आनन्दारब्धं हि सामर्थ्यं ज्ञेय तत् पारमेश्वरम् ।
सत्यभूतममेयं च प्रशोयमिदमाच्युतम् ॥ ८३ ॥

सप्तकारकाले त्वारोऽय नित्यं सन्मन्त्रतर्पणे ।
स्वसज्ज्ञा प्रणवोपेता नमस्कारपदान्विता ॥ ८४ ॥

सर्वेषामर्चने विप्र ! आराध्यं हृदयेन वा ।
पूजयित्वाध्यगन्धाद्यन्यस्तमन्त्रगणं ततः ॥ ८५ ॥

अम्बुपूतेऽथ पाले छे हेमादिद्रव्यनिर्मिते ।
पूरयित्वाम्भसा ताम्या विष्ठरद्वितयं न्यसेत् ॥ ८६ ॥

एकस्मिन् मूलमन्तं तु सासनं सप्रपूज्य च ।
तदख्यमपरस्मिन् वै तेन प्रागादितस्तरम् ॥ ८७ ॥

प्रदक्षिणक्रमेणैव स्फुरा सिद्ध्य निधाय च ।
प्रयित्वाऽभ्यसा भूयो छितीयेन सहोत्तरे ॥ ८८ ॥

विनिधाय च दिग्भागे अर्चयित्वा प्रणम्य च ।
आज्यौर्ध्वं च तदख्येण प्रोक्षयेताउयेदुष्टिज ॥ ८९ ॥

भाण्डस्यस्य यदाज्यस्य दर्भे, परवलिते गुरा ।
स्पर्शनं विडि संस्कारमधिश्रयणसंब्रकम् ॥ ९० ॥

उपाधिश्रयणं नाम यत्तद्रावणमुच्यते ।
एरिष्वर्तनमन्यस्मिन् भाण्डे दोषाप्यनुकृतये ॥ ९१ ॥

प्रसादीकरणं होनदुच्चस्थेन करेण तु ।
पुनरादाय कृत्वाग्रे आधारोपरि यत्तत ॥ ९२ ॥

परावर्त्य स्फुरेणादौ चतुस्त्रिभृत्येकस्त्रयजा ।
दर्भेकाण्डचतुर्पकं तु छादशाण्डगुलस्मितम् ॥ ९३ ॥

तिर्यगुच्छानपाणियामवष्ट्रभ्य च सान्तरम् ।
अनामाडगुठयुरमेन यथा मन्त्रं नर्तं भवेत् ॥ ९४ ॥

तैरात्यं चतुरो वारानादयेष्टुगे नयेत् ।
अन्दरात्मतरयोगेन हात्मनोऽत्रेस्तु लंसुपम् ॥ ९५ ॥

प्रणवेनोक्तसख्येन कुण्डमन्ये द्विनिधियेत् ।
यद्वा हृदा छिद्भेण द्विनिधिया नयेत् विधा ॥ ९६ ॥

संषुडोऽपुवने कृत्वा तनो दार्भे द्विविक्षण् ।
द्विनिधियेच तन्मन्ये द्विविकरणं च तत् ॥ ९७ ॥

नीराजीहृत्य नेत्रेण कुरा द्विरचित्रान्विते ।
हृदा सयोजनं कुर्यादुप्रयामस्य तत्र च ॥ ९८ ॥

तेजसा हृदयस्थेन दग्गतेनावलोकनम् ।
निरीक्षणमिदं विप्र ! नेत्रेण हृदयेन वा ॥ ९९ ॥

निरीक्षेवं तु तन्यश्चात् द्वचोदरणं स्वरेत् ।
अवगुण्टनमेतद्विस्थितं तत्रोपरि लरेत् ॥ १०० ॥

चन्द्रमण्डलमधास्य वेनुमुडात्मन्वितम् ।
मन्त्रं वै सौभागीयं च स्फुरदिन्दुगतप्रभम् ॥ १०१ ॥

तदन्तरस्यं मन्त्रेशं हिमाचलनिभं स्वरेत् ।
तत्स्वतैरमृतैर्घैश्च शशिजैर्घेनुजैरपि ॥ १०२ ॥

कवचेनामृतीकृत्य निदव्यादुत्तरे धृतम् ।
अमृतीकरणं नाम इदं ते स्वप्रकाशितम् ॥ १०३ ॥

सामान्याज्यस्य संस्कारान् छृत्वा पञ्चदशं छिज । ।
अधाज्यप्रोक्षणं कुर्यादीर्थं तदस्तित तु वे ॥ १०४ ॥

समित्कुसमपूर्वं तु विगृहेण नमेण वा ।
हृदाज्यसिक्तैः कुसुमै सर्पिणा वा धिया छित ॥ १०५ ॥

गर्भाधानादिसंस्कारान् कुर्यादारावलानकान् ।
खीकुशिकुहरे यद्वै विद्विष्ट्य प्रवेशनम् ॥ १०६ ॥

गर्भाधान तु तद्विद्वि सस्कार प्रथम मुने ।
प्राणयोगाच्च या शक्तिर्गीती श्रीजडरे स्थिता ॥
जडस्त्वाक्षया सूक्ष्मा तस्याश्चिन्प्रसरो हि य ।
भगवत्तच्छक्तिच्चतन्यस्तामध्याच्च गन्ते गन्ते ॥ १०८ ॥
स्मृत्वैव जुहुयादाज्य हन्मन्त्रणोदितेन च ।
भवेत् पुंसवन चाश्चश्चिच्छक्तिनयनात् वै ॥ १०९ ॥
सीमन्ताख्यं तु सस्कारमन्त्रे कुर्यादन्तरम् ।
अव्यक्ताश्च तदन्तस्था, शिर, पायाद्योऽविला ॥
स्वा स्वा वै कर्मसीमान प्रवृद्धा, मंथयन्ति ये ।
विभागकरपन तेपा सीमन्त तदुदाहृतम् ॥ १११ ॥
अन्नेव जातकर्मर्थं पूर्ववद्वोमयेत् सकृत् ।
निस्त्रृतस्य च वै गर्भात् ज्ञातस्य प्राणानं द्रिज ॥ ११२ ॥
हिरण्यमधुसर्पिभ्यां जातकर्म भवेत्तु तत् ।
होमयेवामकर्मर्थं घृतपूर्णस्तुवेण च ॥ ११३ ॥
जातस्याम्ने प्रयत्नेन वासुदेवादिना द्रिज ॥ ११४ ॥
अङ्गयेत् सुप्रसिद्धेन नामकर्म भवेदिदम् ॥ ११५ ॥
अव्यप्राशनकर्मर्थं पूर्ववद्वोममाचरेत् ।
एवं सस्कारगुदस्य वैष्णवाम्ने प्रयत्नतः ॥ ११६ ॥
मन्त्राच्चदानपूर्वं यत्तदन्तप्राशन भवेत् ।
शिवावन्धं यद्येस्तु तच्चौलमिति चोच्यते ॥ ११७ ॥
यद्येहोमयोगशत्वं तच्चोपनयन स्मृतम् ।
वेदवत् च गोदानं समावर्तविवाहकौ ॥ ११८ ॥
कृत्वानलस्य जिह्वानां भावयेत् सप्तक पुनः ।
नववण्डे नमिद्वाग्नौ कुण्डेऽग्नावर्चिषोद्धते ॥ ११९ ॥
इत्यागगतलाट्याना पदाना भावयेत् तथम् ।
यातुधाने तु वारुण्ये वायव्ये तु पददत्ये ॥ १२० ॥
जिह्वाग्रय तु बोद्धन्यं प्रयत्नो इक्षिणोत्तरे ।
एका ईश परितेया ता, उमेष निवोध कु ॥ १२१ ॥
हव्या कव्या च धूब्रा वै तिस्र, प्राच्यां दिशि स्थिता ।
काली मनोज्ञवा चेति कराली चेति पश्चिमे ॥ १२२ ॥

एका वै लेलिहारया च विद्वि शेषपदत्रये ।
रक्त श्वेत तथा नील क्राणं पीत तथारुणम् ॥ १२३ ॥
सौदामिनीनिभि ध्यायेजिह्वाना सप्तक क्रमात् ।
स्वस्ववीजै, स्वसंज्वैर्वा, सवीजैर्वा स्वनामभि ॥ १२४ ॥
एतैर्मन्त्रेऽद्विजश्रेष्ठ । भावयेच्च यथाक्रमम् ।
प्रभादीप्ति प्रकाशा च भरीच्छिस्तापनी तथा ॥ १२५ ॥
कराला लेलिहा चैव कुण्डं व्याप्य व्यवस्थिता ।
ईशपूर्वान्निदिग्भागे प्रभाद्य चितय स्मृतम् ॥ १२६ ॥
रक्षोवारुणवायव्यो मरीच्याद्यं त्रयं तु तत् ।
उदगिडलाध्यतो याम्ये स्थितैका, लेलिहाभिधा ॥
विभागमेव ज्ञात्वा वै जिह्वानामश्चिकमणि ।
आयेयोहिङ्गिताकार व्यात्वा कुण्डगतानलम् ॥ १२७ ॥
तज्जनिदी तत् कुण्डाज्ज्वालामार्गेण चोदताम् ।
परानन्दप्रकाशाभा नासिक्या डाढशावधि ॥ १२८ ॥
ततोऽवतारयोगेन प्रविष्टा भावयेद्दिः ।
हन्मन्त्रेणार्चयित्वाभिः सार्वपुष्पैश्च निर्मलै ॥ १२९ ॥
धूपैर्गीषेन दधा च तिलैरक्षतमिश्रितै ।
अन्नमध्यफलोपेतेराज्येन क्रमगो द्रिज ॥ १३० ॥
सपूज्येव विधानेन स्वमन्त्रेणायवा तत ।
तर्पयेत यथागत्ति तिलाज्याद्येरनुक्रमात् ॥ १३१ ॥
आज्येन वा केवलेन सहस्रशतसंख्यया ।
दद्यात् पूर्णाद्विति पश्चात् पूजिता कुसुमादिकै ॥ १३२ ॥
सहस्रस्त्रवेणोपयामेन ह्यधर्वाध संस्थितेन च ।
सहवा संपुटयोगेन वेहवैदनमध्यगम् ॥ १३३ ॥
प्रादक्षिण्येन चामध्याढारापातं समाचरेत् ।
नयेन्मध्यपदे निष्ठामाज्यधारा तथा पुन ॥ १३४ ॥
प्रश्नर्थ इदिग्या मदामन्निसदा त् वा द्रिज ।
गारायणात्मक वहि प्रावद्यपचयेत्तत ॥ १३५ ॥
पूर्ववच्च स्मरेद्वहि साकारं निकलप्रभम् ।
स्वयोगवल्लीर्येण व्यापकं सर्वदिग्गतम् ॥ १३६ ॥

कदम्बकुमुमाकारं स्वग्रभाभिर्विराजितम् ।
कुण्डमापूरयन् सर्वं सर्वाङ्गत्या तु सर्वतः ॥ १३७ ॥
एव हि विततो व्यापी निराकारं सुदीतिमान् ।
अथ ज्वालाजटाधारे वहौ वै कुण्डमध्यतः ॥ १३८ ॥
अनुसन्धीयते बुद्ध्या विष्टरं तु यथोदितम् ।
तदचेनमयो तुर्यात् पुष्पैवै सचन्दनैः ॥ १३९ ॥
मुद्रावन्धं तत् कुर्यात् पीठामरगणस्य च ।
ततोऽवतार्य तन्मध्ये हृदयात् परमेश्वरम् ॥ १४० ॥
नीरौढकात् स्वमन्वेण दद्यात् पुष्पाङ्गलि विभो ।
साङ्गं सन्धान्धनं यायेत् सकलं परमेश्वरम् ॥ १४१ ॥
सामुख्यं सञ्चिधानं च सञ्चिरोधनमाचरेत् ।
अव्यपदानपूर्वं तु सर्वं कुर्यात् पूर्ववद् ॥ १४२ ॥
मूलविन्दे यथा ध्यानमश्मिमये तथा भवेत् ।
यानगे यानगं ध्यायेद्दनौ स्थाने यथास्थितम् ॥
आसीने त्वथं चासीनं शयाने च तथाविधम् ।
पद्मरागास्त्रणरुचि सर्वत्यमनलास्पदे ॥ १४४ ॥
मूलादिसर्वमन्त्राणां तत्तन्मुडा प्रदर्श्य च ।
अर्धगन्धादिना पश्चात् पूजयेन् सकलं प्रभुम् ॥ १४५ ॥
लयभोगात्मना सम्यक् पूर्वोक्तविधिनाऽथवा ।
समिद्धृणं तु पावस्थं कृत्वा भ्यच्य दृढा मुने ॥ १४६ ॥
शिरसावनतेनैव विनिवेद्य तत् प्रभो ।
इधमानामपृकं चापि चतुर्षुकं द्वयमेव वा ॥ १४७ ॥
आज्येन सर्वतः सिक्त ब्रह्मकीरदुमोङ्गवम् ।
समादाय छिधा कृत्वा भूलेन छिजसन्तम ॥ १४८ ॥
निधाय दक्षिणस्या च मध्ये आप्नेयदिग्गतम् ।
विश्रान्तं नैऋतपदे उत्तरस्यां तयापरम् ॥ १४९ ॥
वाष्णवीशापदसरुङ्गमायागाल्यं न त शिष्येत् ।
इधमूलादधारान्तमिधमेध्मोऽरि संस्थितम् ॥ १५० ॥
स्ववमाज्येन संपूर्यं सूर्यवीजेन चिन्तयेत् ।
सहस्राशुं च तन्मध्ये दद्यात् कुण्डस्य दक्षिणे ॥ १५१ ॥

अपरस्मिन् स्वच्छिध्यात्वा सोमारयेनाक्षरेण तु ।
पूर्णं शशाङ्कविन्दं च प्रदद्यात् तदुक्तरे ॥ १५२ ॥
सरथानुगुणमिमाना वृत च जुहुयात्तु वै ।
सर्वसोमान्मकं चाशेविहितं तल्लोचनद्वयम् ॥ १५३ ॥
एतयोरन्तरं यद्वै तदग्नवेदनं रमृतम् ।
तत्रैव जुहुयाद् पूर्वं समिधा लक्षकं क्रमात् ॥ १५४ ॥
वृतसिक्ता च तु स्वसंरयामेकैका हि सुपुष्कलाम् ।
प्राक्कुड्मादिना लिप्रा काष्ठसंबा तु होमयेत् ॥ १५५ ॥
अव्यपमधुपकं च वीजा दाज्य यथाक्रमम् ।
तदावसमिदाधाने विग्रेपोऽयं विधीयते ॥ १५६ ॥
साधितं संस्कृतेऽदनौ प्राक् तविधायाग्रतश्चरुम् ।
समुद्वास्यावलोक्यादौ सप्रोक्ष्याद्यर्थास्तुना तन् ॥
दर्भकाण्डचतुर्कैन सामिना तदनु स्पृणेत् ।
तन्मध्ये स्वकूचतुर्षुकं तु मन्वेणाज्यस्य निक्षिपेत् ॥
अयादाय स्वच्छं तत् तदद्याज्यतुष्यम् ।
चतुरड्गुलमानेन अवग्रासमथाहरेत् ॥ १५९ ॥
तविधाय स्वच्छा गर्भे तदध्यै पूर्ववद् वृतम् ।
दद्यादग्नौ चतुर्षुकं तु क्षिपेदद्वाहुति तत् ॥ १६० ॥
भूयोऽन्नौ स्वकूचतुर्षुकं तु हाज्यस्यापाद्य यज्ञत ।
ततोऽन्यमाज्यसंसिक्तं प्राप्तवत् कृत्वाहुतं पुनः ॥ १६१ ॥
दद्यात् पूर्वप्रयोगेण त्वेवमेव चतुर्ष्यम् ।
हुत्वाप्यच्चाहुतीना तु हाज्यास्या जुहुयात्तत ॥ १६२ ॥
याद्वृनिवेद्यते विम्बे होतव्यश्चापि तादश ।
स्ववमध्येन स्वरगर्भे एकैकं वा वृतस्य तु ॥ १६३ ॥
प्रत्येकमवसमिधि क्षिपेदादन्तयोस्तथा ।
तिलैर्घृतसमायुक्तैर्षोत्तरसहस्रकम् ॥ १६४ ॥
शतं शतार्धं पादं वा यशागत्ति समाचरेत् ।
आज्याक्तैरस्तैस्तद्विलेश्च जुहुयात्तत ॥ १६५ ॥
अर्धमध्याशिसंयुक्तमधिकं चाग्रवर्तिनाम् ।
जपकाले तथा होमे कर्तव्यं सिद्धिमिच्छता ॥ १६६ ॥

द्विष्टुक्तवन कुर्याद आसेऽ वै व्यक्त् ।
काम्यरवृद्धयकलदंडशकालसमुद्गवै ॥ १६७ ॥

तिलैर्वृतेन पयसा दधा वा पायसेन तु ।
सिंडोत्र साधितैर्भूम्येवीजैलजैश्च तण्डुलै ॥ १६८ ॥

मूलै फलै पहलैश्च सुग्रगस्तेष्व कोमलै ।
सुगन्धै, खलपद्माद्यै पुष्पेभिर्जि॑ सितादिक ॥ १६९ ॥

गुरगुलेनाज्यमिथेण स ज्ञातीवेष्टकेन वा ।
धात्रीफलैश्च सरसैल्पत्यलैश्च शुभैस्तथा ॥ १७० ॥

सुमितै सितरकैश्च पद्मैर्विलवे सुशोभने ।
दूर्वाकाण्डैरभग्नाग्रैर्नितमद्वन्तनिमले ॥ १७१ ॥

एथोभिर्ब्रह्मवृद्धेऽथ क्षीरद्रपमयैस्तथा ।
अमृताक्षीरसयुक्ता औदुखवर्यो मधुलुता ॥ १७२ ॥

अच्छिद्वाग्रा ह्यभग्नाश्च कण्ठकं, यस्तिर्जिता ।
सर्वास्त्रिमव्युक्ताश्च वृतयुक्तास्तु वा पुन ॥ १७३ ॥

योकव्यान्यगिनमव्यै पु समिद्वि सह सर्वदा ।
सर्वाण्यविशेषाणि चन्दनादीनि यान्यपि ॥ १७४ ॥

सदन्तकाष्टाम्बुद्धमुक्तकटवारवर्जितम् ।
दायानि लक्ष्मोमे तु आसनादीनि यानि च ॥ १७५ ॥

मधुलवणपानाम्बुद्धकुटौलोजितानि च ।
आज्ययुक्तस्तैः, शान्ति॑ सिंडय, सकलास्तथा ॥

घृतेन पयसा दधा होमस्तृति॑ प्रयच्छति ।
पायमेन तु सिंडोत्रभूम्यैः पुष्पि॑ सदा मवेत् ॥ १७७ ॥

वीजैर्धान्यैस्तण्डुलैश्च तर्पितो मन्त्रराङ्गिर्जि॑ ।
प्रयच्छति॑ सदा थ्रेय, प्रसद्व, परमेश्वर ॥ १७८ ॥

पहलै, फलमूलैश्च होमस्तुष्टि॑ प्रयच्छति ।
जहाति॑ चापमृत्युं च रोगाश्वोपगमं नयेत् ॥ १७९ ॥

तर्पित, खलपद्माद्यै, पुष्पश्वाद्यै, सितादिकै॑ ।
सौमारयमतुल विप्र॑ अचिरात् संप्रयच्छति॑ ॥ १८० ॥

गुरगुलाज्यैर्द्विजारोरयं शुभैर्धात्रीफलैस्तथा ।
शक्तर्विलवफलै॑, पञ्चमव्यसमुक्तितै॑ ॥ १८१ ॥

आज्याके॑ पद्मवीजैश्च लक्ष्मी शीघ्रं प्रयच्छति ।
उत्तरैर्वैश्यकामस्तु भोगकामश्च होमयेत् ॥ १८२ ॥

दृढाङ्गुरैश्च होमेन आयुपो वृद्धिमात्रुयात् ।
एथोभिश्च शुभैर्होमो मार्घ, शान्तिप्रद प्रभु ॥ १८३ ॥

निलाना गस्यते होमो हरिणानमुद्रया ।
वृतस्य कार्पिको होम धीरस्य च विग्रेयत ॥ १८४ ॥

शुक्तिमावाहृतिर्दध्न प्रसृति॑ पायसस्य च ।
ग्रासार्धमानमग्नाना मध्याणां खप्रमाणत ॥ १८५ ॥

तृतीय भूलकन्दाना पुष्पाणां खप्रमाणत ।
सवपामेव वीजाना मुष्टिना होममाचरेत् ॥ १८६ ॥

अग्राङ्गलिल्लु लाजाना शालीना पञ्चक हुनेत् (१) ।
फलाना खप्रमाण च यल्लवाना तथैव च ॥ १८७ ॥

कर्कन्धुमात्रा गुलिका होतव्या गुरगुलो, सदा ।
धात्रीफलप्रमाणं वा संमवे सति॑ होमयेत् ॥ १८८ ॥

दूर्वाकाण्डानि॑ विप्रेन्द॑ चतुरष्टाङ्गुलानि॑ वा ।
समित्प्रादेशमानेन समछेदास्वगन्विताः ॥ १८९ ॥

अन्नेवणिश्च गन्धाश्च शज्जाश्चाकृतयस्तथा ।
विकारा विशिखाश्चैव संवेदा कर्मसिद्धये ॥ १९० ॥

पञ्चरागयुतिश्चेष्टो लाक्षलक्कसन्निभि ।
वालार्कवर्णो हुतभुग्यार्थं शस्यते डिज॑ ॥ १९१ ॥

इन्द्रगोपकसकाग शोणाभो वाथ पावकः ।
शक्तचापनिभ श्रेष्ठ, कुड़कुमाभस्तथैव च ॥ १९२ ॥

रकाना पुष्पजातीना वर्णेनाग्निरिष्टयते ।
सुगन्धिद्रव्यगन्धोऽग्निभृतगन्धश्च शोभनः ॥ १९३ ॥

आगुर्द, पद्मगन्ध, स्याद्विलवगन्धश्च सुव्रत ।
उग्रगन्धोऽग्निभिरारे तु विहित, सर्वदानलः ॥ १९४ ॥

जामूतवल्कीशामूत्तद्विध्वनितुल्यक, ।
शच्चोऽग्ने, सिंडये हेतुरतोऽन्यः स्याद्विद्धिः ॥

छत्राकारो भवेच्छेष्टो ध्वजवामरत्पकः ।
विमलादिवितानाना प्रासादाना वृषस्य च ॥ १९६ ॥

आकारेणाथ हेसाना मयूराणा च लिङ्गिः ।
रक्ताभस्तु यदा वहि धीणाचि परिदृश्यते ॥ २२७ ॥

भग्नराजोपलाभश्च स्फटिकाभस्तथा शुभः ।
यद्रप कथितं पूर्वं यदि तस्य प्रदक्षिणम् ॥ २२८ ॥

अन्योन्यत्वं प्रख्येत तथा सिद्धिकरोऽनल ।
गर्वितेन तु वर्णेन यदि काषोतकादिना ॥ २२९ ॥

परिवर्तं करोत्यरितस्तदा विप्रविष्टय ।
होमान्ते तत्त्विमित्तं वै होमं रुद्धिच्छताधिगम् ॥

विषयाश्च शिखावन्हेद्यादयश्च शुभावहा ।
हस्ता हस्तोऽन्ता दीर्घा ज्वाला सिद्धिप्रणा समृता ॥

स्त्रियं प्रदक्षिणावर्तं श्रुतिप्रङ्गादितच्छनि ।
स नित्यमेव शुभकृद्यदन्यैर्वर्जितो गुणै ॥ २३० ॥

प्रदीपलेलिहोनेऽप्नौ निर्वृणे भगुणे तथा ।
हृष्ये तुष्टिप्रदे त्वं होतव्यं श्रुतिमिच्छता ॥ २३१ ॥

अतपतेजोऽल्परूपश्च विरकुलिदसम्बन्धत ।
ज्वालाभ्रमविहीनश्च दृशानुनवं सिद्धिद ॥ २३२ ॥

अप्रवृद्धे सधमे च जुहुयायो हुताशने ।
कर्महानिभवेत्स्य त्वाभिवारार्थमश्रुते ॥ २३३ ॥

दुर्गन्धं पीतवर्णश्च अवलीढश्च गोऽगुम् ।
प्रभासूर्तिगतो मन्त्रस्तर्पितो यदि सत्तम् ॥ २३४ ॥

विद्या प्रयच्छत्यच्चिरादीसिस्थो भूप्रह प्रभु ।
तापयत्याशु शत्रूणा प्रकाशोपर्यवस्थ्या ॥ २३५ ॥

शब्दुक्षयं ददात्याशु मरीच्यामूर्धवर्गो विमु ।
तापिन्याद् वर्गो मन्त्रः सर्वतापोपगामितदः ॥ २३६ ॥

विषक्षोद्वाटन कुर्यान् करालारंस्थितो हुतः ।
लेलिहावस्थितो मन्त्रो यदि मन्त्रपर्यंते मुने ॥ २३७ ॥

ददात्यभीमितनं चैव देहान्ते परमं पदम् ।
स्वाहाकारं सदा होमे पूर्णया वौपडेव च ॥ २३८ ॥

तमेव शान्तिके कुर्यादिष्ठाप्यायने तथा ।
स्वधां पितृक्रियाय च फट्कारं क्षयकर्मणि ॥ २३९ ॥

दिष्ठेषे तु त्वं श्री च तमो मोक्षप्रां दृष्टे ।
कमहोमावसाने च वृत्तेनाप्य च स्वचम् ॥ २४२ ॥

अमानवं प्रनूतेन होमठङ्गं भ्रयेत् ।
तदोपरि वृत्तं द्यात्तनोऽर्थं हुमांडिम ॥ २४३ ॥

सूलदेशान् समात्प्रस्त्रकृ त्तं द्यान्वया स्ववान्विता ।
वृत्तयुक्तं तु तद्दृश्यं स्वचं पुकरकुशिगम् ।

द्रवद्वाङ्गोऽप्य ध्यायेतनं वृणा समुद्धरेत् ।
स्मरदण्डे देटनाभे तु त्वं संहयं भंसरेत् ॥

निष्कलं नन्त्रनाथं तु पूष्णीताशुविग्रहम् ।
आनूदा उ दण्डत्त्वा श्रोङ्गरेच त्वविग्रहात् ॥

विद्याय चेश्वरा गारे तम्भागाम्बुनं भट्टत् ।
वासिकासन्धिमागण स्वकूपद्ये पतित स्तरेत् ॥ २४७ ॥

सामृतामाजदधागं च वल्लधारामिव लिषेत् ।
सुवमाये तु मानवं तद्वाविग्रहेत् ॥ २४८ ॥

हृत ग्रान्तर्गता स्त्रायकं प्रविष्टामहुभावयेत् ।
तया वै जृह्णितं मन्त्रं जापयेद्वावधारया ॥ २४९ ॥

हृत हृष्टं च पुष्टं च नुष्टं वै भावकोरटि ।
नन्त्रोवारपसेता वै द्यागिकरणान्विता ॥ २५० ॥

वामोपेता छुश्रेतुं प्रथाय परियातिता ।
लर्वसिद्धिकरी शावन्मोगलमीविवधनी ॥ २५१ ॥

वहु शुश्रेष्ठं तद्वान्ते च होताया व्यसिष्येत् ।
एका, अनेकप्रयोगाणा, न तु कर्मणि कमणि ॥ २५२ ॥

ततोऽर्थगन्धपुष्पाद्यैर्मन्त्रनाथं लभन्तपेत् ।
मुद्रां प्रदर्शपेत् तद्यो लक्ष्मनादित शमात् ॥ २५३ ॥

चतुर्थं शेषं नादानां कुर्याद्दृश्यं तपगम् ।
लाज्जनाभरणाना च लक्ष्म्यादीना तउधत ॥ २५४ ॥

अगवा हृदयार्द्विमतोऽधनाविलासु च ।
परम्परेश्वरकान्तासु तदधनं छजोत्तम ॥ २५५ ॥

लाज्जनाभरणादीने लर्वाणि जुहुप्रत् कमात् ।
हृदादिसर्वमन्त्राणामैकं जुहुयतु व ॥ २५६ ॥

विसर्जने तत् कुर्यादत्त्वार्थ्य धृष्टसयुतम् ।
भोगस्यानन्तरा मन्त्रा भूजिता य यथाक्रमम् ॥२२७॥

मुख्यमन्त्रगरीर च सप्रविष्टार्थ्य स्त्वरंत् ।
ज्वालाज्वालान्तरे यद्वन् समुद्रस्येव निष्पग्ना ॥२२८॥

तन्मन्त्रविग्रह स्थूल सर्वमन्त्रासपदं द्विज ।
प्रविष्ट भावयेत् स्त्रेभे अध्यक्षे हृदयात्मके ॥ २२९ ॥

परे प्रागुकरूपे तु तं सूक्ष्ममुभयात्मकम् ।
त पर प्रस्फुरद्रवप निराधारणद अश्रितम् ॥ २३० ॥

सन्धिमागेण हृत्पञ्चे सप्रविष्ट तु भावयेत् ।
मन्त्रमुद्रासमेतेन प्रक्रेण तु सत्तम् ॥ २३१ ॥

भासितं भावयेहेत् तेनापादाच्छिरोवधि ।
प्रविष्टेन तु मन्त्रेण प्रयत्नेन विना द्विज ॥ २३२ ॥

विग्रह कल्पते यस्य मन्त्रस्तस्य प्रसीढति ।
एव विसृज्य मन्त्रेता मुद्रावन्धेन वै सह ॥ २३३ ॥

साधारासनमन्त्राणां गणेशस्य गिरं सदा ।
गुर्वादीना तु विहितमर्थं लाज्जनतर्पणात् ॥ २३४ ॥

एतेषु च लयं विष्र । कुर्यात् सुधिकमेण तु ।
द्वास्थर्यत्रिलोकपालानां वप्रस्यहरिसेविनाम् ॥ २३५ ॥

गुरुर्पूर्वकमादिन्थमर्थमर्थं यथाक्रमम् ।
सकृत् सकृत् स्वरस्यावा यूर्णा सर्वेष्विद्य लिपेत् ॥

विष्वक्रमेनमत्तो भक्त्या नर्दणीयस्तिलाक्षतैः ।
जौषडन्तेन मन्त्रेण दग्धान् पूर्णाहुति द्विज ॥ २३७ ॥

पूजयित्वा यथान्याय कुर्यान्तस्य विसर्जनम् ।
अनलं पूजयित्वा तु शक्तिस्तर्पयेत्तत् ॥ २३८ ॥

अच्छिद्रकरणी पूर्णा पूर्णमन्त्रेण पातयत् ।
सन्दर्शयेत्ततो वह्नेमुद्रा मन्त्रमन्त्रिताम् ॥ २३९ ॥

कुण्डे पुष्पाङ्गलि लिप्त्वा वह्निमन्त्रमनुस्मरन् ।
जलनिर्मिथितेव हृथूर्वपुण्ड्रचतुष्प्रथम् ॥ २४० ॥

शिरस्तनुवह्नमन्त्वैर्ललाटे चांसयोर्द्विदि ।
कुण्डस्थभस्मना चेव कुर्यादीपशिवाकृतिम् ॥ २४१ ॥

ज्वालया हृदयं सृष्ट्य नेत्रे चास्त्रेण वै पुरा ।
आन्त्रा चैव नमस्कृत्य यथाविधि विसृज्य तत् ॥

समाद्राय न्यसेत् कोष्ठे हृवतारकमेण तु ।
प्रतिष्ठितामे सस्कारं पर्यन्तिकरणादितः ॥ २४३ ॥

विमर्जनं तु कुर्याद्वै प्रमच्छेदे न तद्व च ।
संमार्यं स्फकस्फप्रेऽग्नौ तु स्वर्चं निक्षित्य चाम्भसा ॥

अर्ध्यपादानु चापूर्यं कुण्डवाहो प्रदक्षिणम् ।
कुर्यादीशानकोणाङ्गे अच्छिद्वैक्याराया ॥ २४५ ॥

पवित्रकेणाथ ऊर्ध्वे विनिक्षित्य करेण तु ।
दद्याच्छिरसि वै शेषं स्वग्रहोवदन् न्यसेत् ॥ २४६ ॥

आत्मनो वापभागे तु विष्टरस्त्वसंग्रुतात् ।
अपवास्य जल तस्माद्वित्यसात्तदच्चितम् ॥ २४७ ॥

उपसंहृत्य वे यायादर्चनालयमध्यभृत् ।
नमस्कुर्याज्ञगत्याथमण्डपतनेन तु ॥ २४८ ॥

आपूर्यं परिगुणल शुपैस्तत्रोपरि स्थितम् ।
ससरैश्च कलं मन्त्रममृतेनोपवृक्षितम् ॥ २४९ ॥

प्रमत्दीप्तिग्नित निक्षिपेनमन्त्रमूर्धनि ।
'तपितोऽसि विमो' मन्त्र्या होमेनानलमध्यग ॥

होमद्रव्यं पु यद्वीर्यं तदिति चात्मसात्कुरु ॥
विनिवेद्य विभोर्मै पूजा कृत्वा यथाविधि ॥ २५१ ॥

गृहीतं भावयेत्तेन प्रसक्षेनान्तरात्मना ।
इदमुक्तं स्मासेन मन्त्रसन्तर्पणं द्विज ॥ २५२ ॥

वाच्यं नादीक्षिताना च नाभकाना कदाच्चन ।
नान्यदर्शनसंस्थानां नायदास्मरतात्मनाम् ॥ २५३ ॥

सद्ग्रावज्ञे तु वक्तव्यं समयज्ञे सपुत्रके ।
साधके तु गुरौ वापि भक्ते स्त्रियो विमत्सरे ॥ २५४ ॥

सत्यर्थमवतपरे साचारे शासनस्थिते ।
एवं रामाप्य होम नमर्थगन्धादिभिर्विभुम् ॥ २५५ ॥

समभ्यर्थ्यं पितृणां च संविभागमयाचरेत् ।
पौज्कराख्ये विशेषेण देवदंवेन विस्तृतम् ॥ २५६ ॥

विधानमेतद् विषेन्द्र ! प्रोक्तं पुष्करजन्मने ।
सात्त्वतोकविधानेन तद्विधानं बढामि ते ॥ २५७ ॥

आराव्यस्याग्रतो विप्र ! प्रत्यह क्रियते तु यत् ।
विज्ञेय सविभागं तदुक्तम् सर्वकर्मणाम् ॥ २५८ ॥

सविभागात् पितृणा च भवत्यनृणवान्नरः ।
प्रयान्ति तृस्मिन्तुला तेन कर्मवशादपि ॥ २५९ ॥

निमन्तिं वा सप्राप्तं नित्यमङ्गीकृतं तथा ।
द्विजेन्द्रं पञ्चकालज्ञं पृथक्मनिरतं तु वा ॥ २६० ॥

खानादीनि पुरा कृत्वा प्रयत् संविशेषं पुनः ।
स्वयमव्याप्त्वा विप्र ! पवित्रीकृत्य पाणिना ॥ २६१ ॥

सन्ताडय कुसुमाख्येण मन्वाख्याधिष्ठितेन च ।
समुच्चरवेदमन्वमवलोक्याखिलं तत् ॥ २६२ ॥

निवेदय भगवत्यग्रे प्रणवाधिष्ठितासने ।
पूजिते वितते पूते समुखं वोक्तराननम् ॥ २६३ ॥

उत्तिरिग्नीश्वराणं च विनिवेद्य तथा च तम् ।
यथा मन्त्रेशदग्रजिमप्रसरेणाभिविधयते ॥ २६४ ॥

मन्त्रेणाराध्य तं व्यात्वा वृयात् “ संयतवारभव ” ।
तैश्चापि मौननिष्ठैश्च भवितव्यं सुयन्तितैः ॥ २६५ ॥

समाधाय जगद्वायं हृत्यद्यगग्नेऽर्कवत् ।
सत्पात्रस्याथ पात्राभ्या पात्राणामज्जसभव ॥ २६६ ॥

एव कृत्वा प्रतिष्ठानं प्राग्यज्ञेनाद कर्मणि ।
समुद्दिश्य पितृन् दद्याद्वानमन्तरवेदिकम् ॥ २६७ ॥

निवेशितद्विजेन्द्रं यद्यक्तिस्थमपि मन्त्रराट् ।
अन्तर्वेदी तु सा ज्ञेया त्वाभ्यामभ्यन्तरं तु यत् ॥

संप्रदानं पितृणा यत् कुर्यात् सत्पात्रपिब्दकम् ।
तद्विद्यमपलं यस्माच्चैतन्यमवलम्ब्य वै ॥ २६९ ॥

तत्कालसंविभज्याश्च तिष्ठन्ति कमलोऽव ।
प्रदातृसंकल्पवशादत् पुष्करसंभव ॥ २७० ॥

एकस्य वा वह्ना वा प्रदद्यादासनोपरि ।
पुनरेवासनं दार्भमंग्रन्थं वह्नभिः कुशैः ॥ २७१ ॥

विभोर्यजाङ्गदेहस्य लोमानि तु कुशाः समृताः ।
ता एव नाडयः सर्वास्तस्य भूतगरीरगाः ॥ २७२ ॥

रक्षयो भूतदेहे तु चिन्मूर्तेः शक्तयोऽस्तिलाः ।
अत एव हिं विषेन्द्रं पितृणा तु कुशासनम् ॥ २७३ ॥

श्राद्धकाले तु विहितमाहृताना तदूर्ध्वतः ।
यन्तिक्षिद्वीयते भक्षया ब्रह्मूत तु तद्वेत् ॥ २७४ ॥

पुरा वै हेतुमानेन वृणामविद्वितात्मनाम् ।
कर्मणा आजाल विहितं कमलोऽव ॥ २७५ ॥

तरुपीश्वरोऽच्युतः ।
स्तेषा नैव प्रयोजनम् ॥ २७६ ॥

न्यसेत्तर्तु नश्चानुदड्मूलान् कुशान् द्विज । ।
यसाहित्यमुद्दमाग पित्र्य दक्षिणसंहकम् ॥ २७७ ॥

स्वकेनामृतवीयेण नित्यं संवधीयन्ति च ।
दर्भमार्गच्छलेनैव पितृणा तेऽमरा द्विज ॥ २७८ ॥

वसत्यत पितृगणो भागमाश्रित्य दक्षिणम् ।
चित्कलाशस्वरूपेण वृणामैवं हि चोच्चरे ॥ २७९ ॥

कृतास्पदा अयज्ञा नित्या त्वसृताख्याक्षया कला ।
अत एव हि यत् किञ्चिदाप्रह्विविदैऽद्विज ॥ २८० ॥

प्रदीयते पितृणा च तत् सव्येन तु पाणिना ।
येऽधिकृत्य जगद्योनि मन्त्रात्मानमज्ज हरिम् ॥ २८१ ॥

प्रयत्नित पितृणा च तोयतर्पणपूर्वकम् ।
तेषा तदाश्रयत्वाच्च यदुक्तं तद्व कारणम् ॥ २८२ ॥

कर्तव्यस्य च पारम्यं प्रकृतस्य महामते । ।
स्फुरत्यन्तर्गतं येषां मन्वाराधनपूर्वकम् ॥ २८३ ॥

तत् स्वोक्तरवशात्तेषा मन्वसामुख्यदिग्बशात् ।
चेतसा निर्विकल्पेन कृतं भवति चाक्षयम् ॥ २८४ ॥

किंतु पुष्करसंभूत ! दुर्लभा भुवि ते नरा ।
इति चेतसि वै येषां निश्चयीकृत्य वर्तते ॥ २८५ ॥

कुण्डस्य योग्यिदिग्भागे भद्रपीडोर्ध्वतोऽथवा ।
समीपे पुरतस्तस्य भूमागे चार्धवारिणा ॥ २८६ ॥

प्रोक्षिते वास्त्रमन्वेण उक्षिणाग्रान् कुशास्त्रेत् ।
 तदृधर्वं दितुतीयन सतिलानक्षतोदकान् ॥ २८७ ॥
 विकिरेऽस्त्रजसाश्च दर्भग्रैः प्रणवेन तु ।
 कौशस्त्राग्रपर्यन्तं यस्मादेतद्भय छिज ॥ २८८ ॥
 मर्वस्य नोगजालस्य जनक भुवनकल्ये ।
 विशेषाद् पितृदेयस्य अङ्गापूतस्य वस्तुन् ॥ २८९ ॥
 अरनीपोमस्वरूपेण क्रोडान्मा भगवान् स्वयम् ।
 व्यक्त कर्मात्मन्वाना दूरत्वेनात्मसिद्धये ॥ २९० ॥
 तत्त्वेजस्तिलभावेन हूलडो वर्तत्यवात्मना ।
 अत एव प्रवृद्धानां प्रवृद्धानामपि छिज ॥ २९१ ॥
 तिलोदैऽङ्गभावं तु गछत श्राद्धकर्मणि ।
 श्राद्धस्य च परा रक्षा ते डे नित्यप्रमन्त्रिणाम् ॥ २९२ ॥
 तस्वरूपविदा चेव विशेषान्मन्त्रवेदिनाम् ।
 एवं तिलोदके वुद्ध्वा प्रकाशाहूलादलक्षणे ॥ २९३ ॥
 स्तरोद्धर्वं स्वसंब्राह्मिग्रान्तं तु यथाक्रमम् ।
 भावयेत् पुरुषादीना साराय समुपागतान् ॥ २९४ ॥
 पितृन् गिता महाश्वेत तयेव परितामहान् ।
 तप्तितुंश्चाथ शंभन्त सन्तानं स्वविभागत ॥ २९५ ॥
 देवान्नोऽछेषस्युक्त याकाशं पावसभृतम् ।
 मधुयुक्तेन हविपा दर्भकाण्डैस्तिलैः सह ॥ २९६ ॥
 भावित वहिना कृत्वा हृदा दर्भग्रेण तु ।
 निर्दीर्घं जस्वभाव च धामत्रयसमप्रभम् ॥ २९७ ॥
 यायेद्ग्रव्यगत दोषं निर्दहन्त समन्तत ।
 देवताना पितृणा यत् तृप्तयेऽन्ध महामते ॥ २९८ ॥
 तत् साधन च विहित सस्कृतेन पुराग्निना ।
 तमालकदलीपूर्वदलेषु क्षालितेषु च ॥ २९९ ॥
 सविभज्य चतुर्धार्वं निधाय प्रणवेन तु ।
 प्रोक्षितान्यवपात्राणि चत्वारि कवलानि वा ॥ ३०० ॥
 तृप्तये त्वथ सर्वेषां देवाय विनिवेद्य च ।
 पितृणा तर्पयेत्तेन पिण्डाद्यवेन सादरम् ॥ ३०१ ॥

क्रमेण प्रागहृष्टाना हृदा संज्ञापदेन तु ।
 एवं दण्डस्वरूपाणा ज्ञात्वा तेषा स्थिति पुरा ॥ ३०२ ॥
 प्रागवत् स्वधावसानादैर्मन्त्रैरोङ्गारपूर्वकै ।
 हृन्मन्त्रालिङ्गितैर्विप्रं तथा संज्ञापदान्वितै ॥ ३०३ ॥
 “पिण्डं प्रकल्पयामी” ति तत् पूर्ववदाचरेत् ।
 प्रणवैर्दक्षिणाग्राणि सेचितानि तिलाभ्वुना ॥ ३०४ ॥
 नाडीरूपाणि दर्भाणि पिण्डानामूर्धूतो न्यसेत् ।
 प्रविष्टान् भावयेत्तेषु नाडीमांगैरनुक्रमात् ॥ ३०५ ॥
 “पितृनावाह्यामी” ति स्तरोद्धर्वं प्राक्स्थितास्तत ।
 क्रमेण चातुरात्मीयैर्मन्त्रेरायययोगत ॥ ३०६ ॥
 समर्चयेद्यथान्यायमव्यग्रन्धादिभिश्च तान् ।
 ततस्तु नाड्ना गोवेण मन्त्रपूर्वं तिलोदकम् ॥ ३०७ ॥
 सर्वेषामर्ध्यकलशात् प्रदद्याच्च यथाक्रमम् ।
 शिरसावनतेनाथ जानुयुग्मे क्षितौ कृते ॥ ३०८ ॥
 पाणियुग्मे ललाटस्थे एकचित्तं पठेदिदम् ।
 “ओ नमो व पितरः! नमो व पुरुषोत्तमा ॥ ३०९ ॥
 नमो विष्णुपदस्थेभ्यं स्वधा व पितरो! नम ।
 हरये पितृनाथाय ह्यनीषोमात्मने नम ॥ ३१० ॥
 सत्सोमपात्मने विष्णो! नमो वर्द्धिष्वदात्मने ।
 आसंसारं हि जनका अश्रिष्वात्ता अथाच्युत ॥ ३११ ॥
 पितामहाः सोमपास्त्वं त्वमन्ये प्रपितामहा ।
 तुभ्यं नमो भगवते पितृमूर्ते! उच्युताय च ॥ ३१२ ॥
 नारायणाय हंसाय विष्णो! त्रिपुरुषात्मने ।
 मुकुका त्वामेव भगवन्! न नमाम्यर्चयामि च ॥ ३१३ ॥
 न तर्पयामि सर्वेशं! नान्यमावाहयाम्यहम् ।”
 स्तुवैवं हि पितृव्यूहं भक्त्या परमया युतम् ॥ ३१४ ॥
 सभवे सति समानं पिण्डमूर्ते, समाचरेत् ।
 तदग्रतोपविष्टस्य क्रमाद्द्विजगणस्य च ॥ ३१५ ॥
 अनुसन्धाय वै द्वाभ्यामेकस्मिन् वा द्विजोत्तम ।
 देवभावस्थितं ध्यात्वा पितृं प्राणगणं क्रमात् ॥ ३१६ ॥

प्रणवेन खरूपं तु समुत्थाय तत् स्वयम् ।
मध्ये तिर्यकस्थितौ स्थित्वा हादूरेऽन्योन्यदक्षिते ॥

उत्तराभिमुखश्चैव दक्षिणास्योऽथवा द्विज । ।
तदुत्तराननवशाद्बन्मन्त्र हृदयान्यसेत् ॥ ३१८ ॥

नमोऽन्तं प्रणवाद्यं तु मरुदम्बरविग्रहम् ।
पिण्डाग्रे ह्यपविष्ट्य ग्राणशक्ति द्विजस्य वा ॥ ३१९ ॥

वहना वा प्रयत्नेन स्वातन्त्र्यान्विगता वहि ।
ध्यात्वा तया सह क्षिप्रमेकीभूतत्वमागतम् ॥ ३२० ॥

आत्मशक्तौ लय नीत्वा याति ह्यमाख्यलक्षणम् ।
कृत्वैव प्राणसञ्चारं पितृणा विप्रविग्रहे ॥ ३२१ ॥

प्रारब्धानन्दसंरुद्धे भोजयेत् पितृस्पिण ।
तादर्थेनाथ चतुरो विनिवेश्यासनेपु च ॥ ३२२ ॥

लघ्यलक्ष्यान् परे तत्त्वे ग्राहणान् पात्ररातिकान् ।
प्राङ्मुखं द्वितयं चैव द्वितयं चाप्युद्दमुखम् ॥ ३२३ ॥

सप्तसभावे ह्येकं वा विनिवेश्योत्तरानन्म ।
पादयोरपि पाद्यार्थं कं क्षिपेदक्षिणादित ॥ ३२४ ॥

अथ तेषा क्रमात् कुर्यादिर्वन चातुरात्म्यवत् ।
अर्धानुलेपनादैस्तु भोगैर्मात्रावसानिकै ॥ ३२५ ॥

तत्त्वकालोचितैः सर्वैरनुपादेयवर्जितै ।
तैश्चापि मौनिनष्टैस्तु भवितव्यं सुयन्त्रितैः ॥ ३२६ ॥

अथाख्यपरिज्ञेन भूतिना वाथ शड्कुना ।
मस्तेनाशमचूर्णेन परिद्यो स्वधयाथवा ॥ ३२७ ॥

वहिस्तदासने कुर्यात्त्वं दैर्घ्यच्छिमाधिकाम् ।
वैपुल्याच्छममानं तु प्रारब्धत् पावनता नयेत् ॥ ३२८ ॥

न्यसेत् तत्राप्यभग्नाग्रानुदङ्गम्लान् कुशान् द्विज । ।
तत्रापि च विशेषेण तिलतोये समुक्तिरेत् ॥ ३२९ ॥

न्यस्ताद्याप्यख्यजसानि तत्र पात्राणि विन्यसेत् ।
सर्वाणि चक्रवृत्तानि हेमाद्युत्थानि सभवे ॥ ३३० ॥

पात्राणि कदलीयवत्तमालच्छदनान्यथ ।
दर्मण्यस्त्राम्बुयुक्तानि शुभपर्णमयानि वा ॥ ३३१ ॥

निदध्यात्तेपु चाक्षानि भोज्यानि मधुराण्यपि ।
भक्ष्याणि फलमूलानि दधिक्षीरादिफान्यपि ॥ ३३२ ॥

पानकानि रसालानि सपानीयानि सत्तम । ,
कर्मण्यानि तयान्यानि तत्त्वकालोऽवानि च ॥ ३३३ ॥

पुरोपस्तरणार्थं च पात्राणा दक्षपाणिषु ।
निपातव्यादमृती धारा वारिणायुद्धेन च ॥ ३३४ ॥

वायता लघ्यलक्षास्तु ह्यवस्तु जनादिने ।
येऽन्नन्ति पितरस्नेन त्रिसायान्ति शाश्वतीम् ॥

अत् सव्यमिचार तु मौन उर्ज्य क्रियादर्हे ।
शुभमव्यमिचार यत् तद् कार्यं सर्ववस्तुपु ॥ ३३६ ॥

यदङ्गसङ्केतमयैरव्यक्तैर्नासिकाक्षरैः ।
कृतमोष्टपुर्वैर्द्वैमोनं तत् सिद्धिहानिकृत् ॥ ३३७ ॥

स्वयमेव खुद्वया य त् सर्ववस्तुपु वर्तते ।
शद्वैरनुपदिष्टेस्तु तन्मौन सर्वसिद्धिम् ॥ ३३८ ॥

तस्मादै श्राद्धभोक्तृणा क्रिये वा पितृकर्मणि ।
दद्यान्वैवेद्यवत् सर्वं मर्यादाभ्यन्तरेऽग्रत ॥ ३३९ ॥

येनाचमनपर्यन्तं काल तिष्ठन्ति वायता ।
सर्वेगमेकमात्रं तु तृपये यदि योजितम् ॥ ३४० ॥

ओमाद्यमसच्छङ्कं तु पितृभ्यस्तदनन्तरम् ।
इदमर्थमिद पाद्यं तदन्ते सस्तरेत् स्वधाम् ॥ ३४१ ॥

सर्वसिन्नुपचारान्ते ह्यव वा संसरेज्ञमः ।
नम स्वधाऽथवा व्रयान्मोन्ता त्वयवा स्वधा ॥ ३४२ ॥

एवमेव हि य कुर्यात् कर्तव्यत्वेन सत्तम ।
तुल्याना च स्वकुल्यानां नमस्तव च केवलम् ॥ ३४३ ॥

सत्युके व्यत्यर्थं नित्यं विहितं च स्वधा द्विज । ।
स्वयमेव हि सन्यासी ददाति च फलार्थिनाम् ॥

कार्यस्तेन नमस्कार स्वधान्तो नित्यमेव हि ।
ददाति फलकामस्तु यो नित्यमफलार्थिनाम् ॥ ३४५ ॥

स्वधाकारावसाने तु विहितं तत् सदा नम ।
एवमिच्छावशेनेव संविमय पितृन् द्विज ॥ ३४६ ॥

दृष्टा पालमुखेनैव संतुष्टि च पुनः पुनः ।
 ततोऽभ्यश्चुलकं पाणौ हन्मन्त्रेणासृतोपमम् ॥ ३४७ ॥
 द्यात् पूर्णेन्दुतुल्य तदध्यातव्यं तत्कला. पठन् ।
 सानुस्वारमकारायैर्भिन्नं पोडशभि. स्वरैः ॥ ३४८ ॥
 सकारं नतिनिष्ठुं च तत्र प्राकूस्थं सतारकम् ।
 इत्युक्तं सकलस्येन्दोवचिकं मन्त्रमञ्जज ॥ ३४९ ॥
 पाणिप्रक्षालनात् पूर्वं पातव्यं तेन पूर्ववत् ।
 येनासृतपुटान्तस्थमन्त्रीर्थमनश्वरम् ॥ ३५० ॥
 भवत्याप्यायकृद्ग्रहान् । पितृदेवगणस्य च ।
 माषचूर्णादिना पाणि प्रक्षालयमणिवन्धनात् ॥ ३५१ ॥
 समाच्यम्योपसहत्य ह्युच्छिष्ठं च यथाविधि ।
 पवित्रीकृत्य वसुधा पाणौ कृत्वा तिलोदकम् ॥ ३५२ ॥
 प्रीणनं भगवत्यग्रे समुन्थायाचरेत् ततः ।
 “ममास्तु भगवान् पूर्वं प्रीत. पितृगणस्तथा ॥ ३५३ ॥
 शारीरो देवताव्यूह आपादायो व्यवस्थित ।
 नयन्त्वसृततामरमिदं विष्णुपुरसरा ॥ ३५४ ॥
 देवा नयस्तया गाव. सूर्य. सोमो वृहस्पति ।
 (ओ) माधवो भगवान् मन्त्रमूर्तिमधुमयो महान् ॥
 मधुमादेन चान्नेऽस्मिन् स्थित्वा तृष्णि करोतु वै” ।
 अुरुङ्गं यासन कुर्यात् पितृणा प्रीणन डिज ॥ ३५६ ॥
 तात्संवृहि भूमागे यस्या तत्पिण्डचित्क्षितौ ।
 स्त्रिः. सवपितृणा च साम्प्रतं कमलासन ॥ ३५७ ॥
 यावत् प्राणावियुक्तानां पिण्डाना नोपसहति. ।
 स्वोद्घिनाना कृता सम्यक् तदन्ते सवजनित से ॥ ३५८ ॥
 स्वस्थानमाशिषं दत्वा श्राद्धकर्तुर्धिया सुनेते ।
 सामृतं सोदकं सात्रं सतिलं मन्त्रतेजसा ॥ ३५९ ॥
 विविक्तं व. कृतं मार्गं पुनरागमनाय च ।
 नारायणाख्यसन्मन्त्रवर्मव्रह्मजवीकृते ॥ ३६० ॥
 स्वं स्वेन्द्रियरथे कृत्वा तृप्ता याताच्युतास्पदम् ।
 एवं सुवितते कुर्यात् कर्म त्वाराधनालये ॥ ३६१ ॥

संकटे पुनरन्यत्र यायादभ्यर्थं मन्त्रराह् ।
 स्थानं संस्कारसंशुद्धं कृत्वा प्राक् ताडनादिना ॥ ३६२ ॥
 व्याप्तिशक्त्याश्रित भूयस्तोयाधारगतं स्मरेत् ।
 मन्त्रमर्चनपूर्तं तु तदग्रे सर्वेमाचरेत् ॥ ३६३ ॥
 देवान् पितृन् समुद्दिश्य भोजनं भगवद्गृहे ।
 अविरुद्धं द्विजेन्द्राणामन्यथा तद्विरोधकृत् ॥ ३६४ ॥ १
 विधिनानेन वै नित्यमथ यज्ञे तु वैष्णवे ।
 संविभाग पितृणा च कार्य. सद्गविर्णवैर ॥ ३६५ ॥
 कृत्वा तिलोदकान्तं वा फलमूलै. स्वशक्तित ।
 तदर्थं ग्रासमादं तु दद्याङ्गोप्त्वं भैश्चुके ॥ ३६६ ॥
 यस्माद्विवैर्महामन्त्रदर्शं यत् पूजितेऽच्युते ।
 पित्र्यमल्पं वा भूरि तत्तेपामक्षय भवेत् ॥ ३६७ ॥
 सम्यगच्छार्थिगच्छार्थमूलमूर्तिगतं विभुम् ।
 श्राङ्कणेषु च सर्वेषु प्रासादेष्वाश्रयेषु च ॥ ३६८ ॥
 प्रतिष्ठितेषु शोभार्थं विभवव्यूहमूर्तिषु ।
 तथैव गोपुरद्वारादिद्वूर्तिषु च मण्डपे ॥ ३६९ ॥
 साक्षिध्यं चैव यातासु शक्त्या नित्यं समर्चनम् ।
 पोडशेषपचारैर्वा डालिशाद्विस्तोऽधिकै ॥ ३७० ॥
 कुर्यात्तन्मूर्तिमन्त्रैश्च तथा नैमिनिकेऽवपि ।
 जपान्तं हवनान्तं वा स्नानाद्य साधकस्ततः ॥ ३७१ ॥
 तत्तन्मूर्त्यग्रेशस्थे कुण्डे ह्रोमं समाचरेत् ।
 न कर्माचादिकं तत्र स्तप्तं चोत्सवादिकम् ॥ ३७२ ॥
 घलिदान च सर्वेष विवितारोहणादिकम् ।
 नाचर्तव्यं विशेषेण परतन्त्रासु मूर्तिषु ॥ ३७३ ॥
 नित्याभिषेकमादं तु तासु तत्र समाचरेत् ।
 सितादिवर्णयुक्तासु प्रोक्षणं वा निवेदनम् ॥ ३७४ ॥
 मूलालयाचया सार्धं परतन्त्रासु देशिकै ।
 घवितारोहणं कार्यमङ्गत्वेनाधिवासितै ॥ ३७५ ॥
 पूरकेषु च सर्वेषु तथैवाग्रयणादिके ।
 स्वगेशविष्वकुसेनादिपरिवारगणेष्वपि ॥ ३७६ ॥

प्रतिष्ठितेषु गेहेषु पूज्यमाश्रयमूर्तिवत् ।
अमूर्तस्य खगेशस्य विष्वकूसेनादिकस्य च ॥ ३७७ ॥
कुमुदादिगणेशाना द्वारावरणवासिनाम् ।
अन्येषा परिवाराणा महापीडनिवासिनाम् ॥ ३७८ ॥
अग्रे नित्योत्सवाचर्चया दद्यात् कालत्रये वलिम् ।
साकारो वा निराकारो विष्वकूसेनो गणै सह ॥
यद्वा समर्चनीयश्च वल्यन्ते शिष्टवस्तुभिः ।
नित्योत्सवं ततः कुर्यात् सर्वालकारसंयुतम् ॥ ३८० ॥
प्राङ्कणद्वारदेवानां वलिदानपुरस्सरम् ।
सनक —

त्वया नित्योत्सवाचर्चयाः पुरस्ताद्वगवन् । मम ॥ ३८१ ॥

द्वारावरणदेवाना वलिदानमुदाहृतम् ।
तद्विभाग विशेषेण वद मे सर्वसिद्धिम् ॥ ३८२ ॥

शाण्डिल्य —

विस्तृतं तव वक्ष्यामि शृणु नित्योत्सवादिकम् ।
कृतेन येन भक्तानामभीष्ट जायते फलम् ॥ ३८३ ॥

नित्योत्सवार्थविम्बं तु सौवर्ण राजतं तु वा ।
ताघ्रजं पैतल वाथ नात्युच्चं तच्चतुर्मुजम् ॥ ३८४ ॥

मूलब्रेरानुरूप च स्थापितं पूजित पुरा ।
वस्त्राभरणमाद्यैश्च यथाशोभमलङ्कृतम् ॥ ३८५ ॥

मूलविम्बगता शक्ति तस्मिन्नारोप्य मन्त्रत ।
समभ्यच्छर्यार्द्धपूष्पाद्यभौगैर्धूपान्तिमैस्तथा ॥ ३८६ ॥

आतैराराधिते देवे स्वयंव्यक्तालयादिपु ।
साधक वरयेदन्यं वलिदानादिकर्मणि ॥ ३८७ ॥

पुरा गर्भगृहद्वारि तथा चैवाग्रमण्डपे ।
घण्टानादसमेतेन दीपेन ज्वलितेन तु ॥ ३८८ ॥

द्वास्त्रीनद्यर्थदिव्यपान्तै समभ्यच्छर्यार्द्धवारिणा ।
दत्तवाहिणं ततश्चान्नं तर्पणाम्भस्तत् परम् ॥ ३८९ ॥

ताम्बूलं च क्रमादत्वा तत्त्वमन्त्रैरनुक्रमात् ।
स्वर्णादिनिर्मित यान पुरस्तात् प्रथमाङ्के ॥ ३९० ॥

सुगन्धपुष्पप्रभग्रा क्षौमैर्मल्यैः सितादिभिः ।
यथाशोभमलकृत्य तस्मिन् वल्यर्थकौतुकम् ॥ ३९१ ॥
प्राचीमुख समारोप्य प्राङ्कणेषु प्रदक्षिणम् ।
आतपत्रैः सिताद्येश्च मायूरैः केतुयष्टिभिः ॥ ३९२ ॥
प्रताकाभिश्चामरैश्च तालवृन्तैश्च शोभनैः ।
गणिकादेवदासीभिर्गणिकैवाद्यसञ्चयैः ॥ ३९३ ॥
भेरीपटहृष्टोपैश्च श्रुतिघोषसमन्वितैः ।
एवमाद्यैरलङ्कारैर्गोमयेनोपलेपिते ॥ ३९४ ॥
मण्डले हस्तमात्रे तु वलिदानपुरस्सरम् ।
द्वारावरणदेवाना ध्याताना वा सदिक्षु च ॥ ३९५ ॥
वक्ष्यमाणविधानेन नियतोत्सवमाचरेत् ।
पीठोध्वें विष्णुभूताना सगणानामथाचर्चनम् ॥ ३९६ ॥
कृत्वा समुक्तिरेच्छेष तृप्त्यर्थं सोदक वलिम् ।
पीठं प्रदक्षिण नीत्वा चतुर्धा वा द्विधा तथा ॥ ३९७ ॥
सन्तोष्य नृत्तगीताद्यैदेवमन्तं प्रवेशयेत् ।
प्राङ्कणेषु विशालेषु वहिष्टेषु च सादरम् ॥ ३९८ ॥
मण्डितं रथमारोप्य परिभ्रमणमाचरेत् ।
यानादेवर्वरोयाथ पादुके विनिवेद्य च ॥ ३९९ ॥
अग्रमण्डपभूमिष्टे भद्रपीठे निवेश्य च ।
पादाध्यन्तिमनाभ्योभिः चन्दनाद्यनुलेपनैः ॥ ४०० ॥
माल्यैर्नानाविधैश्चापि धूपैस्ताम्बूलपश्चिमैः ।
अभ्यच्छर्य श्रमशान्त्यर्थं स्वस्थाने सञ्चिवेशयेत् ॥ ४०१ ॥
आदौ निवेशितां शक्ति तस्मिन् मूले नियोज्य च ।
तमभ्यच्छर्यार्द्धगन्धाद्य प्रणमेत् स्तुतिपूर्वकम् ॥ ४०२ ॥
त्रिकालं यत्र विधिवत् क्रियते नियतोत्सवः ।
तत्र सर्वसमृद्धिः स्याद्राजो राष्ट्रस्य चानिशम् ॥ ४०३ ॥
अभावे वलिविम्बस्य हेतुनाऽसञ्चिधीकृते ।
कूर्चेन वाचमूर्त्या वा कुर्यान्नित्योत्सवं ततः ॥ ४०४ ॥
निशेषस्योपसंहार कृत्वा चार्ध्यादिकस्य च ।
नत्वा स्तुत्वा च देवेशं ततः पाद्यप्रतिग्रहात् ॥ ४०५ ॥

पादोदकं समादाय विग्रहं सेचयेत् स्वकम् ।
 भुक्तानि पत्रपुष्पाणि निदध्यान्मूर्धनि स्वके ॥ ४०६ ॥
 पुष्पार्थ्यगन्धपूर्वाणा देवयज्ञे कृते सति ।
 विनयादाहृताना च भक्ताना मन्त्रसेविनाम् ॥ ४०७ ॥
 मूर्धि सन्धारणाच्छब्दौभर्ग्य कथ्यमेति च ।
 कीर्ति कान्ति श्रियारोग्य सिद्धि समुपयाति च ॥
 पश्चाच्छरीरयात्रार्थमभ्यर्थ्य परमेश्वरम् ।
 लघ्यानुशस्तु वै कुर्यादनुयाग यथाविधि ॥ ४०९ ॥
 प्रविश्य भोजनस्थान विविक्तं दोषवर्जितम् ।
 वृतपूरितपात्रस्थ दीपमारोप्य वै तत ॥ ४१० ॥
 गोमयेनोपलियाथ तुर्यश्र तत्र मण्डलम् ।
 प्रणवेन प्रतिष्ठाय तन्मध्ये फलकादिकम् ॥ ४११ ॥
 प्रक्षालिताङ्गिग्र. स्वाच्छान्तस्तन्मध्ये चोपविश्य च ।
 भोज्यं नैवेद्यपूर्वं तु सर्वमादाय पात्रगम् ॥ ४१२ ॥
 विनिवेद्य च देवाय पवित्रीकृत्य चाम्भसा ।
 सत्यरूपा ह्यलक्ष्या चाप्यन्नदोषक्षयङ्करी ॥ ४१३ ॥
 चेतसा चातुरात्मीया भावनीया च भावना ।
 रसात्मा-व्यञ्जसङ्गोऽन्ने स्वादुभावे व्यवस्थित ॥ ४१४ ॥
 “ प्रद्युम्नो भगवान् रूपे त्वेतद्वीर्यं तु लाङ्गोली ।
 भोक्ताहमात्मा भगवान् वासुदेव. स्वयं त्वज ॥ ४१५ ॥
 इदं तदसृत व्रह्म इदमायुरनश्वरम् ।
 इदं व्रानमिदं वीर्यमिदं तेजस्तु वैष्णवम् ॥ ४१६ ॥
 इदमिन्दुरम्बण्डश्च स्थितं चाच्छात्मना स्वयम् ।
 पर्जन्यात्मा स भगवान् व्यञ्जनस्थितिसिद्धये ॥ ४१७ ॥
 हार्दनलात्मना भुङ्क्ते ह्यधक्ष. परमेश्वर ।
 तच्छक्त्यानुगृहीतत्वात् सोऽन्नं प्राकृतिकं पुमान् ” ॥
 एवमन्नदमन्नाद ज्ञेयमन्नं पुर. स्थितम् ।
 वाह्यतश्चाज्यदानेन संबोधमुपयाति च ॥ ४१९ ॥
 यथा तथाम्बुनाभ्येति देहस्थो हुतभुक् प्रभुः ।
 कारणं रसमन्नस्य प्रङ्गुणं पठ्रसस्य च ॥ ४२० ॥

आत्मा व्रह्माऽदनात्मा स्यादीषत्तकरणात्मना ।
 साम्मुख्यमात्मनो नीत्वा ततोऽन्नं जुहुयाच्छुनै ॥
 चतु प्रणवसञ्जतं ततोऽभश्चुलकं पिवेत् ।
 वक्त्रकुण्डेऽथ तेनैवायन्नाहुतिचतुष्यम् ॥ ४२२ ॥
 प्रान्तपवैथ्रतुर्धा प्राक् चातुरात्म्यव्यपेक्षया ।
 वियपेक्षावशेनैव जुहुयादाहुतित्रयम् ॥ ४२३ ॥
 सहृदा मूलमन्त्रेण भुजीयात् कवलेस्तत ।
 प्रयतास्यकरश्चान्ते पिवेन्मन्त्राभिमन्त्रितम् ॥ ४२४ ॥
 तोय तदध्यानपादाव्जपरिस्तृतमथापि वा ।
 प्रतिष्ठितस्य वा पूर्वं तदाकृतिविधरस्य च ॥ ४२५ ॥
 यतस्तत् सर्वपापम् सर्वदोषक्षयङ्करम् ।
 सर्वोपतापशमनं सर्वसौख्यप्रदं सदा ॥ ४२६ ॥
 पावन सर्वतीर्थेभ्यो मन्त्रेभ्यो मुनिसत्तम ।
 अतस्तु भोजनान्ते वै हार्दीयेस्तर्पिणं पुरा ॥ ४२७ ॥
 भावभक्तिपरो नित्य क पिवेदाज्यदो भवेत् ।
 ब्रह्मतीर्थेन च शनैर्द्विर्वा त्रिर्वा चतु ऋमात् ॥ ४२८ ॥
 सप्तावस्थ्य पुनर्यायात् प्रयतो भगवद्गृहम् ।
 मनोवृद्धिभिमानेन सह न्यस्य धरातले ॥ ४२९ ॥
 कृमवच्चतुर पादान् शिरस्तत्रेव पञ्चमम् ।
 प्रदक्षिणसमेतेन त्वेव रूपेण सर्वदा ॥ ४३० ॥
 अष्टाङ्गेन नमस्कुर्याद्द्वादशार्णं समुच्चरन् ।
 यद डाढशकालेज्या कर्तव्या भूतिविस्तरात् ॥ ४३१ ॥
 तत्र प्राभातिकी कुर्यात् प्रजामष्टाङ्गसंयुताम् ।
 अङ्गठयं तु पाश्चात्य विना वा ता समाध्य च ॥ ४३२ ॥
 पितृणा संविभाग च अनुयागं यथोदितम् ।
 देशिक स्वेच्छया कुर्यात्तिं मध्यन्दिनाच्चेने ॥ ४३३ ॥
 त्रिकालेवेकमष्टाङ्गं पडङ्गं चाचरेद्दद्यम् ।
 योगार्थिना च स्वाध्याय योगमध्यात्मसङ्कितम् ॥
 तत्त्वालेषु कुर्वीत स्वाध्यायमधुनोच्यते ।
 अष्टाङ्गेन नमस्कृत्य ह्युपविश्याग्रतो विभोः ॥ ४३५ ॥

आगमाध्ययनं कुर्यात्तदाक्यार्थविचारणम् ।
प्राप्तेऽथ सन्ध्यासमये स्नात्वा वा जघनावधि ॥४३६॥

क्षालयित्वा तत् कुर्यादाससा परिवर्तनम् ।
सायन्तनार्चन कुर्यात् पड़न् वलिपश्चिमम् ॥ ४३७ ॥

जपे कृत्वा यथाशक्ति स्वासाद्य शयनं तत् ।
समाधाय वहिंदेवं निरालम्बपदे स्थितम् ॥ ४३८ ॥

अप्रवतेन वै तावदनिरुद्धेन चेतसा ।
सह तेनेव ते निद्रा यावदभ्येति साम्प्रतम् ॥ ४३९ ॥

समुत्थायार्धरावेऽथ जिननिद्रो जितश्रम् ।
कमण्डलुस्थिनेनैव समाचम्य तु वारिणा ॥ ४४० ॥

अथ योगविभूत्यर्थं योगं युजीत वेष्णवम् ।
सुगुणे विजने देशे निर्द्वन्द्वे शुभलक्षणे ॥ ४४१ ॥

जितदर्पा मति कृत्वा सर्वभूतहिते स्थित ।
द्वाग्निगुरुभक्तश्च सच्छास्त्राभिरतः सदा ॥ ४४२ ॥

भूतद्रोहपरित्यागी अस्तेयः संयतेन्द्रिय ।
आसने चोपविष्टस्तु सुशुम्भे लक्षणान्विते ॥ ४४३ ॥

शुभदारुसमुत्थे तु चतुर्विशाङ्गुलान्यते ।
द्वादशाङ्गुलकोन्सेवे सुधौतेनापि वाससा ॥ ४४४ ॥

कुशैश्च मृदुभिश्छब्दे पचिवेणाथ चर्मणा ।
तदोपविष्ट. सतत योगाङ्गानि समभ्यसेत् ॥ ४४५ ॥

रेचकादिचतुर्भिस्तु मात्राभेदकृतैस्तु य ।
कनीयान् मध्यमो ज्येष्ठः प्राणायाम् प्रकीर्तिः ॥

प्रत्याहार प्रकुर्वीत चित्तसंयमनं तु यत् ।
वुद्धिर्यनस्त्वहङ्कारस्त्रिभिश्चित्तं प्रकीर्तिम् ॥ ४४७ ॥

तथापि मनसः कुर्यात् प्रत्याहारं प्रयत्नतः ।
मनश्चतुर्विधं प्रोक्तं प्रत्याहारेण निर्जितम् ॥ ४४८ ॥

तिष्ठते लक्ष्यमार्गे तु नान्यथा तु कदाचन ।
^८ ध्यान लक्ष्यस्य निष्पत्तिश्चिन्तनं तत् प्रकीर्तिम् ॥

^१ धारणापि ततो धार्या तदा पापापनुत्तये ।
^२ पञ्चधा पूर्ववत् सा तु प्रतिमन्त्रव्यवस्थया ॥४५०॥

जपं निमीलिताङ्गेण कुर्यान्मन्त्रस्य वाचकम् ।
^४ वाच्यस्य प्रतिपत्यर्थं वीजपिण्डपदात्मकम् ॥ ४५१ ॥

विविधं वै समुद्दिष्टं प्रागुकविधिभावितम् ।
योगोऽपि द्विविधं प्रोक्तस्तं च कात्सन्येन मे शृणु ॥

प्राकृतं पौरुषं चैव ऐश्वरं च तृतीयकम् ।
ऊहस्तु कीर्त्यते तर्कं त च विद्धि विचारकम् ॥

समाधिस्त्वात्मलाभस्तु आनन्दं परिकीर्तित ।
स तु लक्ष्य परित्यज्य मन्त्रोच्चारणवर्जित ॥ ४५४ ॥

यदा विमन्यते ब्रह्मकलाशो विधिवर्जित ।
समाधौ परिनिष्पत्ते परमाम्रोति पूरुषम् ॥ ४५५ ॥

प्राणायामादितो यावत् समाध्यन्तं प्रकीर्तिनम् ।
द्विगुण विगुण चैव मात्राभेदेन संस्थितम् ॥ ४५६ ॥

योगासनस्थ कुर्वीत विधिमेव यथोदितम् ।
योगासनानि चत्वारि योगपद्मेन वन्धयेत् ॥ ४५७ ॥

पर्यङ्कं कमलं वापि भद्रं वा खस्तिक दृढम् ।
तेपामेकतमे स्थित्वा कजुकायोर्वितः क्रमात् ॥ ४५८ ॥

स्त्रस्ताङ्गसन्धि कुर्वीत विस्तीर्णोहं सुकन्धर ।
वाहू उपरि समौ कृत्वा किञ्चिदाकुश्चयेच्छर ॥ ४५९ ॥

नामौ जघनमध्ये तु हस्तौ कच्छपवत् स्थितौ ।
सव्यस्य चोपरिस्थं तु वामे सव्यं तयापि वा ॥ ४६० ॥

उत्तानौ तु करौ कृत्वा कच्छपी तान्नियोजयेत् ।
ग्रीवा तु हृदयादन्तां नातिसव्यानं कुञ्चिताम् ॥

किञ्चिन्निमीलयेवेत्रे नासाग्रमवलोकयन् ।
समुद्रवत् पिधायास्य दन्तैर्दन्तानसंस्पृशन् ॥ ४६२ ॥

सगर्भं योगमातिष्ठेन्निर्गर्भं वा सुयन्त्रित ।
ततः प्रमथयेद्वायुं प्राणार्थं चित्तसंयुतम् ॥ ४६३ ॥

रेचकादिचतुर्भैऽपि प्राणायाम प्रकीर्तिः ।
चित्तं जयेत् सदा यत्तात् दुर्जयं देवदानवै ॥ ४६४ ॥

यद्यव्यभ्यासवैराग्ये चित्तं संयम्यते वलात् ।
तथापि यज्ञमातिष्ठेदुपाधीनां तु वर्जने ॥ ४६५ ॥

द्विविधास्ते तु विजेया सचिक्षणा मनोगता ।
सचिक्षणा, स्थानकृताद्वित्तोत्था वासनाकृता ॥४६६॥

न दशमशकाकीर्णे निश्चादे गन्धवर्जिते ।
निमीलिताक्षः सन्तिष्ठेत् सर्वेन्द्रियविवर्जित ॥

एवं परित्यजेत् सर्वानुपाधीन् सचिक्षणान् ।
वासनोन्थाश्च विविधान् सम्यक् लक्ष्यं समास्थित ॥

प्रत्याहरेत् सदा चित्त विक्षिप्त सर्ववस्तुषु ।
तामस तत्त्वं वोद्घव्य चित्त सर्वगत तदा ॥ ४६७ ॥

गत रागादितो ज्ञेयमभ्यासाद्राजसं तु तत् ।
तत् साधु कथयते चित्त सश्लिष्ट लक्ष्यगोचरे ॥

सलीन च ततो ज्ञेय गुणातीत तपोधन ।
ध्यानमेवविधं कुर्यात् सगम्भ प्राणनिग्रहे ॥ ४७१ ॥

उच्यते च ततो भूयस्त्रविधा योगिना गति ।
सकल निष्कलं विष्णुं तृतीय पररूपि च ॥ ४७२ ॥

अन्यतत्त्वं विविध ज्ञेय शब्द व्योमसविग्रहम् ।
विग्रह देवदेवस्य लक्ष्यरूप विचिन्तयेत् ॥ ४७३ ॥

ध्यानमेव समुद्दिष्टं यावद्योमान्तिकं भवेत् ।
तावच्च माययेष्वैक्षयं यावल्लक्ष्यं न भावयेत् ॥ ४७४ ॥

भावे ह्यमावमापन्ने स स्वभाव पर स्मृत ।
स्थूलं पूर्वं समभ्यस्य तत् सूक्ष्मं तत् परम् ॥ ४७५ ॥

एवं विलीयते चित्त लक्ष्यं चोपाधिभि. सह ।
विग्रहं देवदेवस्य ध्यायेष्वैत्यगोचरे ॥ ४७६ ॥

ततोऽन्यं चिन्तयेलक्ष्य स्थूलं सूक्ष्मं तत्. परम् ।
पवमभ्यस्यमानस्य गुणोक्तर्षं प्रजायते ॥ ४७७ ॥

योगोऽयं मुनिशार्दूलं । सामान्यं समुदाहत् ।
परात्पराद्रासुदेवात् प्रकाशानन्दलक्षणात् ॥ ४७८ ॥

अतीन्द्रियादनौपम्यात् सचिद्रूपात् सदोदितात् ।
द्विभुजादेकमूर्तेश्च वरदाभ्यपाणिकात् ॥ ४७९ ॥

स्वास्तेः षाढगुण्यसंसिद्धाच्चातुरात्म्यस्वभाविनः ।
संशान्तपरमानन्दस्वरूपाद्विज्ञान सत् ॥ ४८० ॥

अनुग्रहार्थं भक्तानामवतीर्णस्य चेच्छया ।
परव्यूहादिरूपस्य दीपादीपवदुज्ज्वलात् ॥ ४८१ ॥

एकाद्यनेकरूपस्य विग्रहोऽयं प्रकाशितः ।
तत्र चित्त समाधाय योगी विज्ञानभावनाम् ॥ ४८२ ॥

तत्त्वमन्त्वपदेनैव योगाभ्यासं समाचरेत् ।
एवं य कुरुते याति स कालेन परात्परम् ॥ ४८३ ॥

प्रातुमिच्छति य शीघ्र तस्य योगः समुच्यते ।
नित्योदित परं ब्रह्म यत् पुरा ते प्रकाशितम् ॥ ४८४ ॥

वाच्यं तद्वादशार्णस्य ध्यात्वा युज्ञीत वुद्धिमान् ।
नासाग्रे भुवि सद्विष्व व्यायन् कुर्यात्प द्विधा ॥ ४८५ ॥

जिहाग्रे तु चतुर्धार्षसु तालुन्यग्नौ तथा च षट् ।
जिहामध्ये तथा वायावष्टधावर्तयेन्मनुम् ॥ ४८६ ॥

जिहामूले तथा व्योम्नि दशधा द्वादशाक्षरम् ।
कण्ठकृपे तु मनसि व्यात्वा पोडशधा जपेत् ॥ ४८७ ॥

उरोदेशे वुद्धितत्वे चतुर्विशतिधा जपेत् ।
उरोन्तेऽद्वङ्कतौ व्यायजपेचाशीतिधा पुनः ॥ ४८८ ॥

शतं कर्मणि कालेऽव्यजज । अर्धयुक्त शतं जपेत् ।
तत् पुष्करनाड्या वै शतड्यमनाकुल ॥ ४८९ ॥

अध्यक्षाडासुदेवान्तं हृत्याकाशे चतुशतम् ।
हृदि नाडावसानोर्ध्वं गगने योजयेत्तु वा ॥ ४९० ॥

एव वा प्रणवेनाड्या प्रणवार्णेन वाचरेत् ।
एवं मन्त्रविशेषेण वहृधा योग ईरित ॥ ४९१ ॥

इति य. कुरुते योगं नित्ययुक्तः समाहितः ।
प्राप्नोति परमं स्थानं नित्योदितमनामयम् ॥ ४९२ ॥

समाधायात्मना ऽस्त्वानमेवं जप्त्वा जपक्रियाम् ।
ज्ञातज्ञेयाविभागेन यावत्तन्मयता वजेत् ॥ ४९३ ॥

यथा संवेद्यनिर्मुक्ते समाधौ लभते स्थितिम् ।
अभ्यासाद्ववद्योगी ब्रह्म सम्पद्यते तदा ॥ ४९४ ॥

तत् श्रमजय कुर्यात् त्यक्ता ध्यानासनकमान् ।
शम्यासनं निवेद्याथ मूलमूर्तेनन्तरम् ॥ ४९५ ॥

लक्ष्म्यादिशक्तिगुक्तस्य यागमूर्तिंगतस्य च ।
तस्मिन्नारोपयेहेवं सर्वाङ्गपरिशोभिते ॥ ४९६ ॥

अर्ध्यं पाद्यं तथाचाम प्रतिग्रहसमन्वितम् ।
दत्वा समालभेत् पश्चाच्चन्दनाद्यनुलेपनैः ॥ ४९७ ॥

सुगन्धपुण्पमाल्यादि दीपधूपे निवेद्य च ।
भक्ष्याण्यपूर्वाणि सक्षीराणि फलानि च ॥ ४९८ ॥

तर्पणाभ्यश्च ताम्बूलं साङ्गं सद्गन्धभावितम् ।
निवेद्य देवदेवाय निमवानुगुणं तत् ॥ ४९९ ॥

सर्वं तु विन्यसेत् पश्चात्स्मिन् कर्मकृतं च यत् ।
तुष्टु गृहीतं तत् एष भावयेहस्थिरं करम् ॥ ५०० ॥

तन्मध्ये निकल मन्त्रं नर्वं य न् किरणाकुलम् ।
योगोत्था फलम् गत्ति लक्ष्मीरूपा विचिन्त्य च ॥

मूलमन्त्रं समुच्चार्यं पाणिग्रह्ये तथा सरेत् ।
भूयश्च निकल मन्त्रं तस्मादुपरि भावयेत् ॥ ५०२ ॥

सशीषे जानुनी भूमौ कृत्वा विष्णोनिवेदयेत् ।
प्रसादाभिमुखेनाय तेन तच्चात्मसात् कृतम् ॥ ५०३ ॥

भावनीयं छिजश्चेष्ट ! परितुष्टेन चादरात् ।
सन्यासं सञ्चयं वाथ कृत्वा सम्यक्कृतस्य च ॥ ५०४ ॥

मन्त्ररूपानुकारिण्या मुद्रणीय च मुद्रया ।
फलार्थं प्रसवं येन नैति सन्यासकारिणा ॥ ५०५ ॥

फलपर्यावसाने च कालभागमचोदितम् ।
भर्तुर्नो युज्यते येन सिद्धार्थैस्तु फलार्थिनाम् ॥ ५०६ ॥

निर्लं प्रतिष्ठितं विष्वं विना स्थलजलादिकान् ।
विसर्जनं ततः कुर्याद्वार्ध्यं धूपसंयुतम् ॥ ५०७ ॥

भोगस्थानगता मन्त्रा पूजिता ये यथाक्रमम् ।
मुख्यमन्त्रशरीरं तु सप्रविष्टाश्च संसरेत् ॥ ५०८ ॥

ज्वालाज्वालान्तरे यद्वत् समुद्रेष्विव निम्नगाः ।
तन्मन्त्रविग्रहं स्थूलं सर्वमन्त्रास्पदं द्विज ॥ ५०९ ॥

प्रविष्टं भावयेत् सूक्ष्मे हृष्यक्षे हृभयात्मके ।
परे प्रागुक्तरूपे तु त सूक्ष्ममुभयात्मकम् ॥ ५१० ॥

तस्मात् परं स्फुरद्रूपं निराधारपदाश्रितम् ।
दर्पणं दर्शयित्वा तु निर्मलं तस्य चाग्रतः ॥ ५११ ॥

सन्धिमार्गेण हृत्पद्मे सप्रविष्टं तु भावयेत् ।
स्मृत्वा परात्मना तं च खसंविद्गग्ने हृदि ॥ ५१२ ॥

विश्रान्तं भावयेहेव सभावेन समन्वितम् ।
कर्मचार्चादिषु विष्वेषु पट्टसु नित्यादिसिद्धये ॥ ५१३ ॥

प्रतिष्ठितेषु विधिवन्नित्यं प्राभातिकेऽर्चने ।
तच्छक्त्या योजितां शक्ति मूलविम्बाद्यथापुरा ॥

समभ्यर्चयाध्यपुण्पाद्यस्ताम्बूलान्तै पुरोदितैः ।
पुनरारोपयेन्मूले तत्र तत्र नियोजिताम् ॥ ५१५ ॥

पूजार्थं कर्मविम्बादौ नित्यनैमित्तिकादिषु ।
प्रातेषु तत्कर्मादौ मूलादावाह्न मन्त्रवित् ॥ ५१६ ॥

समाप्य तेषु तत्कर्माण्यारच्छानि यथार्थतः ।
समर्प्य मूलविम्बे तु तेभ्यस्तत्र विसर्जयेत् ॥ ५१७ ॥

मन्त्रानवर्धादिपात्रस्थान् त्रिसूज्यं प्राक् प्रयोगतः ।
शेषमधर्यादिक सर्वं भुक्तपूर्वेण वै सह ॥ ५१८ ॥

पाणिना तोयपूतेन विष्वक्सेनाय चार्प्यं च ।
न्यासद्वयं च संहृत्य मनसा च खविग्रहात् ॥ ५१९ ॥

निशेषस्योपसंहारं कुर्याद्वर्धादिकस्य च ।
यागोद्देशात्तथा कुण्डांस्तराद्यस्याखिलस्य च ॥ ५२० ॥

सहोपलेपनेनैव सर्वमंभसि निश्चिपेत् ।
धर्तव्यं न चिरं चाग्रे यत् पुरा विनिवेदितम् ॥ ५२१ ॥

नैवेद्यं मन्त्रमूर्तिना किञ्चित् पुष्पफलादते ।
कवाटवन्धनं कुर्यान्मन्त्रं कवचमुच्चरन् ॥ ५२२ ॥

नियोज्य तत्र रक्षार्थं चक्रं च विहगेश्वरम् ।
स्वपेच्छयागतो मन्त्री प्रातरुद्धाय पूर्ववत् ॥ ५२३ ॥

यथोक्त सङ्कल कुर्यान् प्रवोधयजनादिकम् ।

सकृन् त्रप्रह च वसाह पथ मास्मनथापि वा ॥ ७२४ ॥ सोऽपि यायात् पर स्थान किषुन्योऽत्र स्थित ॥

इति श्रीपाञ्चग्रं पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे अस्मिकार्थं पितृसभाग नियोमवादि विधान नाम षष्ठोऽन्याय ॥

॥ श्री ॥

अष्टमोऽध्यायः ॥

सनक —

भगवन् ! मुनिशार्दूल ! सर्ववृ ! बदना वर !

गरुडप्रमुखाना यदर्चनं प्रागुदीर्गितम् ॥ १ ॥

तदिदानीं विगेषणं विस्तरेण प्रकाशय ।

शापित्य —

शृणु वैद्यामि ते सम्यग्गारुदस्थार्चनं पुरा ॥ २ ॥

येन विक्रातमावेण वाज्ञित्वा नाथकोऽशुते ।

विष्णोऽसङ्कर्षणाख्यस्य विक्रान्वलशालिन ॥ ३ ॥

मूर्तिर्ज्ञानवलाख्या या सर्वधारस्तरूपिणी ।

महिमेति जगद्वातुविजेयो विहगेश्वर ॥ ४ ॥

सर्वरोगभयञ्चन्त्र श्वेषक सर्वविद्विषाम् ।

ततस्तमर्चयेन्द्रियं प्रासादे स्थाप्य मन्त्रवित् ॥ ५ ॥

प्राङ्गणे प्रथमे वाऽय डितीये मूलमन्दिरात् ।

अग्रदेशे प्रकुर्वीति प्रासाद मण्डपाकृतिम् ॥ ६ ॥

चतुर्द्वारसमोपेत वर्गवयसमन्वितम् ।

वर्गपटकान्वित वाथ सर्वाङ्गारशोभितम् ॥ ७ ॥

मूलगोहातिभागोच्चमर्धोच्च वा सुविस्तरम् ।

तस्मिन् त्राहोऽथ दिव्ये वा दिव्ययुक्तेऽथ मानुषे ॥ ८ ॥

संस्थाप्य लोहजा वाथ शैलीमर्चा यथोदिताम् ।

विकालमर्चयेन्द्रियं मुख्यमूर्त्यर्चनान्वितम् ॥ ९ ॥

तद्विधान विगेषणं मन्त्रपूर्वं शृणु क्रमात् ।

प्रणवं पूर्वमुद्दयं पक्षिशब्दमनन्तरम् ॥ १० ॥

पश्चात्तारो महामन्त्रं स्वाहान्तं संप्रकीर्तित ।

मन्त्राणांनि सविन्दूनि प्रागोङ्गारान्वितानि च ॥ ११ ॥

योगजेष्ठिधिनानेन मक्तिश्चाम्भन्वित ।

सोऽपि यायात् पर स्थान किषुन्योऽत्र स्थित ॥

इति श्रीपाञ्चग्रं पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे अस्मिकार्थं पितृसभाग नियोमवादि विधान नाम षष्ठोऽन्याय ॥

समुच्चार्थं तुर्यन्तेर्जनाद्यैश्च हृदादिभि ।

अनेकैरह्यपर्यन्तैरङ्गानीयवधारय ॥ १२ ॥

प्राङ्मूलमन्त्रम् यादव्यत्ययाद्विषटा भवेत् ।

सोऽपि मन्त्रं समाख्यातस्त्रिवैरपि दुर्लभः ॥ १३ ॥

पश्चात्क्षर इति ख्यातो गारुदो मुनिसत्तम ।

पश्चाङ्गानि यथापूर्वमक्षरै स्यु सविन्दुके ॥ १४ ॥

साङ्गेनानेन मन्त्रेण स्थापनीयो विधानत ।

मूलालयगते विष्मे सुस्थिते वाथ यान्ते ॥ १५ ॥

स्थितैव गारुदी मूर्तियनि वाऽगमनोन्मुखी ।

शयने चासने चैव त्वासीना वाथ सुस्थिता ॥ १६ ॥

द्वारावरणदेवाना यानाध्याये विगेषत ।

ध्वजारोहेऽपि सुव्यक्त लक्षण चास्य वक्ष्यते ॥ १७ ॥

एवं क्रात्या यथाकाल तन्मन्दनिरतो द्विज ।

स्नात्वा तदीयमन्देवं कृतपादाद्वनेजन ॥ १८ ॥

उपस्थृत्य यथान्यायं प्रासाद सप्रविद्य च ।

स्वासने सुखमासीनं प्राङ्मुखो वाप्युद्दमुख ॥ १९ ॥

करशुद्धि च दिव्यन्धं प्राणायाम समाप्तं च ।

भूतशुद्धि च विधिवन्मन्त्रविन्यस्ततिग्रह ॥ २० ॥

पक्षीशमुद्रा वदध्वाथ हृदयाम्भोरुहोदरे ।

स्वानन्दधामनिष्टस्य देवस्य चतुरात्मन ॥ २१ ॥

सकपणाशात् संपूर्णविक्रान्वलसंकुलात् ।

अवतार्यासृनैर्भौर्गेजपातं प्रारब्धव्य च ॥ २२ ॥

ततो मूर्तयेष्ठाये प्रागुक्तेभौर्गतच्यै ।

पात्रशिष्टैव देवान्नैः साधितैः पृथगेव वा ॥ २३ ॥

तदर्थं कल्पयेत् प्राप्वदन्यादि पापपञ्चकम् ।
द्वितय चार्थवैकसिन् पापं स्नानीयवारि च ॥ २४ ॥

अन्याचामे तदन्यस्मिन्नेकसिन् सकल तु वा ।
प्राप्वद् स्वदेहविन्यस्तान् मन्त्रानभ्यर्थं मन्त्रवित् ॥

अव्याधैर्घ्यपपर्यन्तैस्तानो द्वारचतुष्ये ।
वास्त्वीशं क्षेत्रानाथं च डारलक्ष्मी स्वमन्त्रत ॥ २६ ॥

चण्डाद्य च गण प्राप्वदासन कल्पयेत् तत ।
ज्ञेयपूर्वं च धर्माद्यमप्तकं वा द्विरप्तकम् ॥ २७ ॥

कालचक तदूर्ध्वं तु सरोजाद्य चतुष्यम् ।
समभ्यर्थं च गन्धाद्यैर्गणनाथादिकानपि ॥ २८ ॥

हृत्पद्मकर्णिकामध्ये मानसैरर्चित पुरा ।
स्वविद्यया समावाद्य स्वस्थानाद्विभृत्कजे ॥ २९ ॥

सफलीकृत्य विधिवदङ्गलाज्ज्ञनभूषणै ।
सत्याख्यया दक्षिणतो वलशक्त्या स्वरूपया ॥ ३० ॥

गाणिनकं च मन्दारकुम्भमस्तपकं तथा ।
कलशं चामृतावार फणीन्द्रं दक्षिणादित ॥ ३१ ॥

विन्यसेष्टाज्ज्ञनान्येव किरीट वनमालिकाम् ।
अनन्तादीनि नागानि न्यस्यानि तदनन्तरम् ॥ ३२ ॥

शक्ति प्राणुदिता तस्य वलधर्मस्वरूपिणी ।
पक्षीशमुद्रा सन्दर्शय लक्ष्यांगं समाचरेत् ॥ ३३ ॥

भोगयागश्च कर्तव्यं पञ्चपीठतलोपरि ।
प्रागादिपद्मवतेषु हृदयादीनि पूर्वत् ॥ ३४ ॥

विदिकृपत्रेषु चैवास्त्रमेषा वर्णानि पूर्ववत् ।
रूपलावण्यभूषाद्यमूलमन्तरीरवत् ॥ ३५ ॥

अशीशरक्षोवायव्यकोणेषु विहगेशितु ।
चतुष्यं गणिताद्य किरीटं वनमालिकाम् ॥ ३६ ॥

पुरस्तान् पृष्ठतो न्यस्य दक्षिणोत्तरयोस्त्वया ।
चतुष्यं क्रमेणैव शेपाद्या पत्रेष्वरा ॥ ३७ ॥

दक्षिणे वृहगेशस्य सत्याख्या कर्णिकोपरि ।
प्राणापानसमानोदानव्यानं प्राणरूपिण ॥ ३८ ॥

मध्यस्थस्य खण्डेशस्य वह्नि प्रागादितः क्रमात् ।
सत्यं सुपर्णे गहडस्ताश्यश्च विहगेश्वर ॥ ३९ ॥

पञ्चात्मकस्य प्राणस्य विकारस्त्वेष पञ्चधा ।
सत्याद्या दिक्षु चत्वार कोणेतु विहगेश्वर ॥ ४० ॥

व्यानमेषा विशेषेण समाकर्णय साम्रतम् ।
आचादिव्यगोचरात् सर्वो यस्य देहस्तु पौरुष ॥

द्विभुजस्तुहिनाभस्तु स सत्यं प्राणदैवतम् ।
सुपर्णं पद्मरागाभो निर्मलं स्वर्णलोचन ॥ ४२ ॥

गहडं काञ्चनाभस्तु कुटिलभ्रवरुणेश्वरण ।
केकराक्षस्तु ताक्षर्णे वै प्रावृद्गलदस्त्रिम ॥ ४३ ॥

इवत्कनकनेत्रस्तु शयलाभस्तु पञ्चम ।
चतुर्मुजा सुणाणिया सौन्यरदा ह्याकुला ॥ ४४ ॥

पतंकिचरणा सर्वं पद्ममण्डलमण्डिता ।
लम्बोदरा सुपीनाङ्गा कुण्डलाद्यविभूषिता ॥ ४५ ॥

कुटिलभ्रसुवृत्ताक्षा वक्र (ज्ञ) तुण्डा सितानना ।
अपानादिसमीरणामाधिपत्येन संस्थिता ॥ ४६ ॥

महावला महाकाया रक्ततुण्डोऽत्र पञ्चम ।
स्वखाड्गुष्ठद्यग्रोतगणितोभयपाणिना ॥ ४७ ॥

पुष्पाञ्जलिधरा सर्वे सुरयेन विहगेत्तमा ।
सुपर्णं पञ्चमयोन्त्या तु पाणिभ्या दक्षिणादित ॥ ४८ ॥

मन्दारपुष्पस्तवकं दधिस्यमुद्रिकाम् ।
तथाविधाभ्या गहडस्ते धत्ते व्यात्ययेन तु ॥ ४९ ॥

ताक्षर्यं पञ्चमयोन्त्य धत्ते दक्षिणामयो ।
कद्भू तथाऽमृतं कुम्भं पञ्चमो विहगेश्वर ॥ ५० ॥

दक्षिणे सुधाकुम्भं वामेन तु कर्णाश्वरम् ।
नित्योदितस्य व्यूहस्य तथा शान्तोदितस्य च ॥ ५१ ॥

प्राणापानादिवायूना वञ्चनामपि नामभाक् ।
गहडं परिवारत्वे ध्वजत्वेषि विशेषत ॥ ५२ ॥

योजनीयस्तथान्येषु मषुआत्यादिपदेषु तु ।
वासुदेवादिमूर्तीना चतुर्णा क्रमशस्त्वमी ॥ ५३ ॥

सत्याद्यास्ताक्षर्यपर्यन्तास्तत्त्वमूर्त्यन्तरेषु तु ।
विषु विषु समादेया, सत्याद्या, केशवादिषु ॥ ५४ ॥

पञ्चनाभादिमूर्तीना पञ्चमो विहगेश्वर ।
परात्परपरव्यूह व्यूहान्तरतनोर्विभो ॥

प्राणुभावतनोश्चापि जगद्रक्षणकाङ्गिण ।
खगाना कारणत्वाच्च प्राणुको वा खगेश्वर ॥ ५६ ॥

इति ते गरुडव्यूहप्रभावः संप्रकीर्तिः ।
कुमुदाद्यास्ततो वाह्ये शकाद्यास्तद्वहि क्रमान् ॥ ५७ ॥

तद्वहि, कुमुदादीना भूतेशाश्चोत्काटादय ।
गणशः पूजनीयो वा तद्देव वलिमण्डले ॥ ५८ ॥

महापीडेऽथवा पूजया गरुडस्यानुयायिन ।
पालयन्तश्च तद्वकान् दिव्यान्यायतनान्यपि ॥ ५९ ॥

व्यात्वैवमर्चनं कुर्यादासनाद्यर्थयोदितै ।
चतुष्पष्ठव्युपचारैर्वा द्वाविशङ्गिस्तु वेतरै ॥ ६० ॥

षोडशैसुपचारैर्वा मुख्यमध्याधमकमात् ।
तन्निवेदितमवार्यं नराणा रोगिणा सदा ॥ ६१ ॥

वन्ध्याना वनिताना च जयेच्छुना च भूमुजाम् ।
विषोपहतवेष्याणा प्रदद्यात् संविभज्य च ॥ ६२ ॥

आद्रीया प्रतिमास तं विशेषेणैवमर्चयेत् ।
उत्सवेषु विशेषेण भ्रामयेदुत्सवार्चया ॥ ६३ ॥

इति सम्यक् समाख्यातं गरुडस्याच्चन परम् ।
इति परं यच्छ्रोतव्यं तद्रत्स्व मुनोऽधुना ॥ ६४ ॥

सनक —
मुने ! सकलधर्मज्ञ ! भगवन् ! भक्तवत्सल ! ।
विष्वकूसेनस्य विघ्नारेः पूजनं विहितं पुरा ॥ ६५ ॥

तद्विधानं विशेषेण वद सानुग्रहो यदि ।
शाणिडल्य —

पौष्टकाराख्ये महाशास्त्रे पुरा पुष्करजन्मन ॥ ६६ ॥

विष्वकूसेनार्चनं प्रोक्तं यथावच्छृणु तन्मुने ! ।
पौष्टक उवाच—

किमर्थमाह भगवन् ! विज्ञोच्छेदकर प्रभुम् ॥ ६७ ॥

समस्तविघ्नाथानां परमं कारणं च य ।
विष्वकूसेनस्तु यष्टव्यो भोगभूमिगतेऽच्युते ॥ ६८ ॥

कैद्रव्यैः केनविधिना कि करोत्यभिपूजितः ।
श्रीभगवानुवाच—

भविना भाविनो विज्ञा सद्गमविनिवारका ॥ ६९ ॥

न यागयज्ञधर्मैर्यमन्ये संसारिणा शुभम् ।
तत्पृष्ठतौ तु ये विज्ञा प्रोत्साहविनिवारका ॥ ७० ॥

व्यपयान्ति च ते सर्वे चक्रज्वालाभयादिता ।
प्रागार्जितेन केनापि कर्मणा द्विज ! साम्यतम् ॥

अनुभुद्के फल यागाद्विधिं चाग्रतस्थितम् ।
तस्य संरक्षणार्थं तु विष्वकूसेनः सदैव हि ॥ ७१ ॥

काले यागावसानाख्ये द्वितीयेऽवसरेऽथवा ।
कृत्वा निर्वाकुलं चित्तं यष्टव्यं फलसिद्धये ॥ ७२ ॥

यागनिर्वर्तनाच्छेषैरम्लानैरर्द्ध्यपूर्वकै ।
उपचारमयैर्भैर्गे सर्वैराभरणादिके ॥ ७३ ॥

तैवेद्यैर्युपकैर्यैर्मुख्यमूर्तेनिवेदितै ।
द्विजप्रदानशिष्टैस्तु खय प्राशनवर्जितै ॥ ७४ ॥

तथा चर्वन्तरस्थैश्च ह्यपरेभ्योऽनिवेदितै ।
संस्कृतैरुष्मणोपैतैर्मधुराज्यपरिष्कृतैः ॥ ७५ ॥

पौष्टक उवाच —
क एषोऽतुलवीर्यो हि यस्य दूराद्वद्वन्ति च ।
विज्ञा निमेषमात्रेण लैलोक्योन्मूलनक्षमा ॥ ७६ ॥

श्रीभगवानुवाच —
कालवैश्वानराख्या या मूर्तिस्तुर्यत्मनो विभो ।
स एव द्विजदेवास्यो विष्वकूसेन प्रकीर्तिः ॥ ७७ ॥

स्थित आहवनीयादिमेदेन मखयाजिनाम् ।
ऋक्षपूतं हुतमादाय तर्पयत्यखिलं जगत् ॥ ७८ ॥

एव मन्त्रमयाद्यागात् सात्विकाद्रह्माभावितात् ।
संप्राप्य गुरुमूर्तेवै प्राप्ण मन्त्रसंस्कृतम् ॥ ७९ ॥

अनाहुतामराणा च सर्वलोकनिवासिनाम् ।
स्वयं सविभजत्याग्नु तदनुग्रहकाम्यया ॥ ८१ ॥

ज्ञात्वैवं तस्य माहात्म्यं व्यक्तिस्थं फलसिद्धये ।
विसन्ध्यं नित्यपूजाया वल्यन्ते त समर्चयेत् ॥ ८२ ॥

वत्सरोत्सवपूर्वेषु तथा वैशेषिकेष्वपि ।
व्यक्त्याद्याधारभूतेषु क्रमात् कृत्वा पुराचेनम् ॥ ८३ ॥

केवल वाथ होमान्तं स्वशक्त्या विभवेन वा ।
विस्तरेणाथवा शश्वत्तत् कमलसभव ॥ ८४ ॥

कृत्वा पर्णपुटे तोयं पात्रे वा कलशोऽव्रणे ।
तमात्मनोत्तरे भागे ह्यचेतित्वा निवेद्य च ॥ ८५ ॥

अथापरस्तिन् भाण्डे तु तदस्यपरिमन्त्रिते ।
नैवेद्याङ्गागमादाय तथा चर्वन्तरस्थितात् ॥ ८६ ॥

ओदनादंशमुद्धृत्य दध्याज्यव्यञ्जनैः सह ।
समालभनपुष्पार्थ्यकुशाम्बुपरिभावितम् ॥ ८७ ॥

तद्धृत्यन्त्वेण वहुशो ह्यभिमन्त्याज्जसभव ।
तन्मूलमन्त्रमुच्चार्थं ध्यानभावनयान्वितम् ॥ ८८ ॥

प्राक्सविवेशिते भाण्डे समुक्तीर्थं पिधाय तत् ।
प्रणवाष्टकजप्त वा तन्मास्त्रा सह पौ फर ॥ ८९ ॥

एक वै सोदकं पात्रं सनैवेद्यं जलाप्लुतम् ।
सर्वत्र सर्वदा यागे कुर्यात् प्राप्तिविधिना विना ॥ ९० ॥

तत्त्वापि क्षमातले कूपे तटाकादौ तु चोत्किरेत् ।
नोपभोगं यथा याति काकादिष्वज्जसंभव ॥ ९१ ॥

यसात् सन्मन्त्रपूतं तत् प्राधान्येनाभिवर्धते ।
अतो निषिद्धः पापानामपापानां विशेषतः ॥ ९२ ॥

ज्ञात्वैवं यत्क्षतो मन्त्री तन्मन्त्रेण समर्चयेत् ।
साङ्गं मन्त्रमतो वक्ष्ये यथावद्वधारय ॥ ९३ ॥

आक्रान्तमनलेनैव प्राणाख्यं बीजनायकम् ।
तैलोक्यैश्वर्यदोपेतमूर्जोपरि गतं तु तत् ॥ ९४ ॥

ततो वाराहमादाय भूधव्योमरभूषितम् ।
विष्वक्सेनाय तदनु सनमस्कं पदं न्यसेत् ॥ ९५ ॥

प्रणवाद्यो ह्ययं मन्त्रो विष्वक्सेनस्य कीर्तिः ।
पूर्ववीज हि यज्ञास्य ऊकारस्वर्वर्जितम् ॥ ९६ ॥

आकाराद्यैश्च पड्ढीर्भिर्भवमङ्गण नयेत् ।
प्रणवेन स्वनाम्नाय जातिभिष्पद्भिरन्वितम् ॥ ९७ ॥

नमस्वाहादिभिश्चाय विष्वक्सेनस्य अङ्गक ।
साङ्गेनानेन मन्त्रेण प्रतिष्ठाप्यो विधानतः ॥ ९८ ॥

प्रथमावरणे वाथ छितीयावरणेऽथवा ।
ईशानसोमदिङ्गमव्ये प्राप्तादे दक्षिणामुखे ॥ ९९ ॥

मूलालयोच्चान्नीचे तु कल्पिते गर्भमन्दिरे ।
ब्रह्मस्थानेऽथवा दिव्ये मूलवेराशमानत ॥ १०० ॥

कल्पितस्य शिलादास्त्वलोहपूर्वस्तु वस्तुभि ।
पूजन मुरयकल्प स्यादनुकल्पेऽत्रमण्टपे ॥ १०१ ॥

प्रागुक्कोणभूभागे मेललात्रयलिमिते ।
पीठेऽवतार्य गगनादमूर्त्तं भूतमेव वा ॥ १०२ ॥

केवलं वलिदानेन तपेयेदुदकेन च ।
चतुरस्थानावतीर्णस्य मण्डलादिषु वृत्तिषु ॥ १०३ ॥

परब्यूहादिरूपस्य देवस्य यजनावधौ ।
प्राप्तादान्तर्गतस्यापि स्वस्थानस्थस्य मण्डपे ॥ १०४ ॥

पूजन विधिवत् कार्यमारम्भदिवसादित ।
सर्वक्रमविसाने तु मण्डलादिगते विभौ ॥ १०५ ॥

स्वे स्वे धात्रिं विस्त्रेषु तु ध्यात्वा मण्डलमध्यत ।
पूजयेद्विधिवन्मन्त्री द्वितीये वासरेऽपि च ॥ १०६ ॥

भगवद्यजनार्थं तु प्राप्तादस्थ विशेषतः ।
यथाविधि समभ्यर्च्यं नैवेद्यस्तत्त्विवेदिते ॥ १०७ ॥

अच्यूर्धिरखिलैरन्यैस्ताम्बूलाद्यैश्च नित्यश ।
जलस्थलादिनिलयास्तद्भूताश्राथ तर्पयेत् ॥ १०८ ॥

प्राप्तादस्थस्य तस्याथ देहमानानुसारतः ।
कृत्वा हेमादिभिर्द्वैर्विशेषाचार्वा विधानतः ॥ १०९ ॥

उग्रा वा शान्तरूपा वा विघ्नविघ्वसनक्षमाम् ।
चतुर्भुजां वा द्विभुजामासीना वा समुत्थिताम् ॥

द्विभुजस्य चतुर्हस्तामन्यथा वा प्रकल्पिताम् ।
वैशेषिकेषु प्राप्तेषु पृज्येदुत्सनानेया ॥ १११ ॥

मृगयाद्युसवे प्राप्ते यत्र यत्र वर्जेत् प्रभु ।
तत्र तत्र नयेदेना निर्विघ्नफलसिद्धये ॥ ११२ ॥

ध्यानमस्य प्रवक्ष्यामि यथावच्छृणु सत्तम् । ।
नवदूर्वाटकुरार्भं च त्वीपतिपत्तलकान्तिभृत् ॥

चतुर्द्वयं चतुर्वाहु चतुर्जिक्षुं चतुर्गतिम् ।
पूर्णज्ञं केसरिस्कन्धं पृथूरस्थलराजितम् ॥ ११४ ॥

दक्षिणावर्तनिम्नेन नाभिरन्ध्रेण शोभितम् ।
आजानुवाहु श्रीमन्त पिङ्गलार्चिजटाधरम् ॥ ११५ ॥

द्रवत्कनकपिङ्गाक्षं चिपिट पृथुनासिकम् ।
सितदीर्घनखश्रेणीशोभित कुटिलश्रुतम् ॥ ११६ ॥

विस्तीर्णगणडवदन वालेन्दुकुटिलोपमै ।
नवकिश्वरणाकारैर्लोमै सपूर्णविग्रहम् ॥ ११७ ॥

शोभनेन प्रलम्बेन पृथुना प्रोक्षेन च ।
माणिक्यकुण्डलाढ्येन युक्त श्रोत्रद्वयेन तु ॥ ११८ ॥

मकुटेनोद्धतेनैव हाराद्यैरुपशोभितम् ।
चिद्रकौशेयवसं विचित्रसंग्रहितमितम् ॥ ११९ ॥

प्रलयद्वादशादित्यसहस्रगुणदीधितम् ।
ईषदूर्ध्वं तथातिर्यग्निपातितलोचनम् ॥ १२० ॥

कुन्देन्दुकान्तिदशनं किञ्चिद्विहसितानन्म् ।
स्वभावसौम्यममलं मायाक्रोधोपरजितम् ॥ १२१ ॥

सविलासचलत्पादन्यासस्थानकसंस्थितम् ।
स्वेनान्तःकरणेनैव भावयन्तं परं पदम् ॥ १२२ ॥

अङ्गुष्ठादि कनिष्ठान्त वामपाणौ लतात्रयम् ।
नामयत्युन्नता चैका ब्राणाग्रे विनियोजिता ॥ १२३ ॥

सद्विघ्नभीतिप्रदया त्वनया मुद्रयान्वितम् ।
रथाङ्गशङ्खहस्तं च लम्बमानगदाधरम् ॥ १२४ ॥

श्रोणीतटनिविष्णेन सावहेलेन पाणिना ।
इत्थर्णपधरं देवमनेकाद्भुतविक्रमम् ॥ १२५ ॥

उग्रस्त्रमिति ध्यायेदान्नेयमनलप्रभम् ।
दद्रातज्जननिर्मुक्त साभर्य शान्तलक्षणम् ॥ १२६ ॥

मुख्यदक्षिणहस्तेन भक्तानामभयप्रदम् ।
तथाविष्णेन वामेन लम्बमानगदाधरम् ॥ १२७ ॥

पृष्ठदक्षिणवामाभ्या चक्रशङ्खधरक्रमात् ।
एवं चतुर्जस्योक्त द्विभुजस्यावधारय ॥ १२८ ॥

उक्ताभ्यामुग्रशान्ताभ्या शङ्खचक्रठय विना ।
प्रागुक्तितर्य वाथ द्वितीर्य चिन्तितं तु वा ॥ १२९ ॥

गदाविरहितं वाथ वामकद्ववलम्बितम् ।
स्थानके वाऽसने वाममूरुदेशे निवेशितम् ॥ १३० ॥

गोपनीमुद्रया वाथ कटकाकारमुद्रया ।
उभाभ्यामपि पाणिभ्या विश्रान्त पीठपृष्ठत ॥ १३१ ॥

अवष्ट्रय गदामूर्ध्वं मातङ्गमुसलाकृतिम् ।
प्राकृपद्मदलमाक्रम्य पादाभ्या कर्णिकासनम् ॥ १३२ ॥

सुस्थितं कर्णिकायां वा प्रागवदन्यैरलकृतम् ।
एव व्यानविशेषेषु त्वेक स्थाप्य विधानत ॥ १३३ ॥

समर्चयीत कालेषु प्रागुक्तेषु स्वमन्त्रत ।
चतुर्स्थानार्चनार्थं तु मण्डलाना तु मध्यत ॥ १३४ ॥

पूजितेष्वथ मन्त्रेषु नियुक्तेषु स्वधामनि ।
ईशानसोमदिङ्गमध्ये चतुरश्चे पुरेऽथवा ॥ १३५ ॥

द्वारशोभाश्रनिरुक्ते रेखालितयभूपिते ।
तदन्तरेऽर्धचन्द्रस्थे कमलेऽप्रदलान्विते ॥ १३६ ॥

साम्राज्येन नियुक्तेऽस्मिन् विभ्रानामच्युतेन तु ।
पूजिते विधिना शश्वदभीष्ट साधकोऽश्नुते ॥ १३७ ॥

तस्मान्मन्त्रैस्तदीर्घैस्तु स्नात्वा पूर्वविधानत ।
प्रक्षालय पाणिपादौ वा त्वाचम्य न्यासमाचरेत् ॥

तदधिष्ठातुकत्वेन धारणाभि खविग्रहम् ।
शोधयित्वा पुनर्यस्य पडङ्गं तत्करादित ॥ १३९ ॥

प्रागवदानन्दधामाच्च ह्यवतार्य तथा प्रभुम् ।
इष्टा हत्पुण्डरीके तु सापेक्षानिष्कलस्त्वकम् ॥ १४० ॥

तसेव स्फुलत्वेन यात व्यान्वा यज्जुहि ।
प्रारब्धधर्यादिपावाणि प्रनिष्ठाप्य स्वविग्रहे ॥ १४१ ॥

विनयस्तमन्वानभ्यच्यं द्वारेऽक्षिणसौस्थयो ।
चण्डप्रचण्डसदशौ वलप्रवलसंजितौ ॥ १४२ ॥

वायुवेंगं महाप्राणं द्वाराग्रं गलडोपमम् ।
नम्भ्यच्यं यथापूर्वं प्रारद्ध्वा कमलासनम् ॥ १४३ ॥

धर्मायनन्तपथेन्तं पञ्चकं नवकं तु वा ।
सत्वेनाच्छादितं पश्चात् केवलेनामवृज सरेत् ॥ १४४ ॥

तस्मिन्बावाह्यं तं देव हृदये ध्यानबोदितम् ।
सज्जिधानादिनं छन्द्वा मुद्रावन्धपुरस्सरम् ॥ १४५ ॥

समभ्यच्यर्द्धपुष्पादैर्लययागविधानतः ।
कर्णिकामध्यं तस्य हृदार्चं मुरयमन्ववत् ॥ १४६ ॥

पद्मच्छदान्तरस्याश्च तदाकारव्युति विना ।
किञ्चन्द्रज्ञाना च सर्वत्र न्यानमुक्तं सिनादिरुपम् ॥ १४७ ॥

क्रियारया तेजसी शक्ति स्वाहापर्यायरूपिणीम् ।
लक्ष्मीरूपरा पीता सर्वालङ्कारमण्डिताम् ॥ १४८ ॥

प्रियानुरूपा सततं स्वासीना वाथ सुस्थिताम् ।
दक्षिणोत्तरयोगेन चामरोभयधारिणीम् ॥ १४९ ॥

(ओ) ही क्रियायै स्वाहान्तो मन्त्रोऽयं संप्रकीर्तित ।
अनेन स्वामिनो देहात्तेजसाद्विघ्नसदनात् ॥ १५० ॥

वामपार्श्वेऽवतारार्थं भोगयागावसानतः ।
गजाननो जयत्सेनो हरिवक्त्रो महानल ॥ १५१ ॥

कालप्रकृतिसंशश्च चतुर्थः कमलोद्भव ।
गणराजेश्वरा ह्येते चत्वारश्चण्डविग्रहा ॥ १५२ ॥

आक्षाग्रतीक्षकाश्चास्य सुश्रेतचमरोद्यता ।
विनयकाद्यश्चैव विशेशा ग्रवरास्तु ये ॥ १५३ ॥

अमीषा गणनायाना नित्यमाज्ञानुपालिन ।
ईशानादिषु कोणेषु पद्मवाह्ये स्थितान् न्यसेत् ॥ १५४ ॥

वीक्षमाणा विमोक्षकं तत्तुल्यस्थानैः स्थिता ।
तद्वक्तराङ्किता सर्वा किन्तु मुद्राविवर्जिताः ॥ १५५ ॥

व्यानमेषापा पृथरभूतं शारीरमवधारत् ।
भीमडिपेन्द्रवदनं चतुर्द्वयं विलोचनम् ॥ १५६ ॥

कम्बुद्रीवं चतुर्वहुं पृष्ठीचन्द्रायुतवृत्तिम् ।
द्वारन्पुरकेयूरमेवलादाममण्डितम् ॥ १५७ ॥

नानाश्वरगन्धवस्त्रात्यमनौपम्यपराक्रमम् ।
व्यायेऽजाननमतो जयत्सेन च संस्सरेत् ॥ १५८ ॥

महत्तुरङ्गवदनं पद्मरागाचलवभम् ।
द्वच्छामीकराक्षं च तदनेकादभुतप्रिग्रहम् ॥ १५९ ॥

हरिवक्त्रमतो व्यायेत् सटाच्छुरितमस्तकम् ।
निष्टप्तकनकप्रख्यं द्योरघ्रघरनिखनम् ॥ १६० ॥

मृगराङ्गुदनं विप्रं कल्पान्तनिलविगिनम् ।
कालप्रकृतिनामान भावयेदज्ञनद्रिवत् ॥ १६१ ॥

दयाकरालवदनं पिङ्गलदमशुलोचनम् ।
वृपकुण्डलभूद्रैऽत्र मीनघदिष्वनासिकम् ॥ १६२ ॥

गणरोजश्वरा ह्येते महापुरुषलक्षणे ।
संयुक्ताश्चात्मिलविप्रं आपादात् कन्धरावधि ॥ १६३ ॥

यन्त्रिक्षिन्मण्डनं वस्तु तथाद्योक्तं स्वरेत्तिषु ।
एतेपामर्चनं उर्यात् सनात्मा प्रणवादिना ॥ १६४ ॥

नमोन्तेनाव्यसंभूतं नानारिद्विफलासये ।
अष्टाष्टकस्तदर्थेर्वतिस्यार्थवर्धा यथारच्च ॥ १६५ ॥

क्षिपकर्मगसिध्यर्थमष्टिभिर्वा समर्चयेत् ।
तद्विवेदितमदाद्यमर्थस्त्रकचन्द्रिकम् ॥ १६६ ॥

न देयं कस्यचित् प्राज्ञेरैद्विकामुवभिकासये ।
स्वाश्रितानामनुज्ञातं भूताना चैव तेन तत् ॥ १६७ ॥

नित्यं तद्वर्धतस्तेषामाशास्थगितचारिणी ।
अन एव हि ऐक्षण्यमर्थहानि ददन्ति ते ॥ १६८ ॥

नूनमाशागणं सर्वं ध्वसयन्ति सदैव हि ।
तस्माददाति योऽन्येषा स्वयमन्वाति वाऽधम ॥

मोहाङ्गुष्ठेष्वते वापि स याति नरकेऽधम ।
अतः श्रेयोर्धिना कार्यं परिहारं सदैव हि ॥ १६९ ॥

तच्चापि क्षमातले कृपे तटाकाढौ तु चोक्षिपेत् ।
नोपभोगं यथा याति काकादिवज्जसंभव ॥ १७१ ॥

य स्मात् सन्मन्त्रपूतं तत् प्राधान्येनापि वर्धते ।
अतो निपिङ्गः पापानामपापाना विशेषतः ॥ १७२ ॥

इति सम्यक् समाख्यातं विष्वकूसेनार्चन तत्र ।
अत एव यद्यक्तव्यमस्ति चेत्तद्वस्त्र मे ॥ १७३ ॥

सनक —
कुमुदाद्यावृतीशाना डारावरणवासिनाम् ।
शिलालोहादिभिः कलृष्टा या या भूति प्रतिष्ठिता ॥

तत्र तत्र च कि रायमर्चने तद्वस्त्र मे ।

गणित्य —
डारावरणदेवाना सुस्थिताना स्वसद्भसु ॥ १७५ ॥

चलाना वाथ हेमादिर्निर्मिताना यथाविधि ।
त्रिकालं वा त्रिकालं वा संकटे त्वेककालिकम् ॥

तत्त्वमन्त्वेण कुर्वीत पूजामप्योपचारत ।
परब्रह्मदिरुपस्य विष्णोर्दिव्यालयादिषु ॥ १७७ ॥

प्रासादवेष्याकारगोपुराहारनष्टपात् ।
पञ्चनालयपानीयशालापुष्पदिमण्डपान ॥ १७८ ॥

धनधान्याद्वरावासमालिकावलिविष्टरान् ।
तथाङ्गाश्रयसद्वानि गोदालाद्याहनास्पदान् ॥ १७९ ॥

अपूर्वानिथवा जीर्णाक्रि नग्नाश्वैद्वरन्ति ये ।
प्रामादिरथ्यावरणानुत्सवभ्रमणाय च ॥ १८० ॥

फलपुष्पद्रुमाढ्यानि वापीकूपान्वितानि च ।
विश्राममण्डपोषेतनिषानालङ्कृतानि च ॥ १८१ ॥

उद्यानानि प्रकुर्वन्ति ये भक्त्या तु जगत्प्रभो ।
केदारापणपूर्वाणि साधनानि ददन्ति ये ॥ १८२ ॥

समाराधकपूर्वाणां तदैव परिचारिणाम् ।
दासीदासकुद्मवानां देवालायनिवासिनाम् ॥ १८३ ॥

पोषं कुर्वन्ति ये वृत्ता नित्यवा ग्रीतये विभोः ।
देवस्याङ्गाङ्गिरुपस्य परिवारणास्य च ॥ १८४ ॥

न पुरादिकिरीटान्तैर्विग्रहं भूषयन्ति ये ।
प्रासादगोपुरादीनि चामीकरमयानि च ॥ १८५ ॥

शयनासनयानानि रथानि विविधानि च ।
महान्ति हेमसद्रहरचितानि समन्ततः ॥ १८६ ॥

द्विरदांश्च वराश्वांश्च यागोपकरणानि च ।
पाद्याद्यपात्रपूर्वाणि पादोदादिप्रतिग्रहान् ॥ १८७ ॥

भद्रपीठ तथा दीपधूपयोर्लक्षणान्वितम् ।
पात्रयुर्म च वै घण्टामक्षसूत्रादिकान्यपि ॥ १८८ ॥

छवाणि चामरादीनि सितानि विविधानि च ।
उपानत्पादुकादीनि पादपीठान्यनेकश ॥ १८९ ॥

हवि स्थालीश्च विविधा साधाराश्च सलक्षणा ।
हेमराजततात्रोत्थास्ताम्बूलाधारसंयुता ॥ १९० ॥

सर्वकृ स्त्रवादीनि भाण्डानि यान्यन्यानि समर्चने ।
पथोऽर्थानि सर्वाणि येऽप्यन्ति जगडिभोः ॥ १९१ ॥

देवद्रव्याणि रक्षन्ति देवसर्वं च भयान्विता ।
सदागमादिसिद्धान्तनिश्चयार्थप्रशंसका ॥ १९२ ॥

दीक्षापयन्ति सद्गुरुन् ये वेदान्तार्थसूचकाः ।
भापाभिः स्वस्वकीयाभिर्ये तदर्थप्रवन्धका ॥ १९३ ॥

भक्तोत्तमास्ते विजेयास्तान् दिव्यायतनादिषु ।
चलस्थिरविभगेन लोहैवर्वा शिलयाथवा ॥ १९४ ॥

स्वस्ववर्णश्रिमाचारसद्वशाकृतिचेष्टितान् ।
वद्धाङ्गलिपुटान् वाथ प्रमाणेनोपलक्षितान् ॥ १९५ ॥

लाङ्गिताश्रक्षकाङ्गाभ्या भुजयोर्दिक्षिणादितः ।
पद्मविष्टरमध्ये तु स्वासीनान् वाथ सुस्थितान् ॥ १९६ ॥

ऋजुस्थित्या यथाशोभं वैशाखस्थानकेन वा ।
निर्माय च विधानेन प्राङ्गणे मण्डपेऽथवा ॥ १९७ ॥

प्रासादेष्वनुरुपेषु कल्पितेष्वग्रतो विभोः ।
यथावकाश वामे वा दक्षिणे वाथ पश्चिमे ॥ १९८ ॥

स्वस्वमन्त्रैः प्रतिष्ठाप्य विधिवच्छूद्धयार्चयेत् ।
शृणु मन्त्रास्तदीयांस्तु स्थापनादिषु कर्मसु ॥ १९९ ॥

प्रधानपुरुषेशात्मतारकव्रहणाऽथवा ।
अहं स तारकेषैव सविसर्गेण चान्तिमे ॥ २०० ॥

आयेन वा द्वितीयेन युक्त्या वितयेन वा ।
संब्रया योजनीयास्ते साङ्गयागानत्. शृणु ॥ २०१ ॥

ताराद्योर्भ्योरेकं घोडा कृत्वा तदन्तिमे ।
ज्ञानादिदृश्यादीनि चतुर्थ्यन्तान्युदीरयेत् ॥ २०२ ॥

प्रणवाधारयुक्तानि प्रागेवाङ्गान्यमूलिनि है ।
विन्यस्य संयज्ञेवित्यं भक्तान् परमधर्मिण् ॥ २०३ ॥

पारतन्त्र्ये विधिरय भक्ताना संप्रकीर्तित ।
स्वातन्त्र्ये चाग्रहारादौ विधिने वा नदीतटे ॥ २०४ ॥

सप्राकार विमानं तु यथेष्टुतलशोभितम् ।
कल्पयित्वा प्रयत्नेन रथ्यामिश्रं परिकृतम् ॥ २०५ ॥

देशान्तरगताना वा भगवल्लोक्यासिनाम् ।
दृश्यरूपमद्वश्य वा देवसारूप्यता गतम् ॥ २०६ ॥

स्यापयित्वा विधानेन प्रासादे मानुषे पठे ।
दिव्यमानुपयोर्विद्ये वा मानुपाश्रिते ॥ २०७ ॥

इनि श्रीपञ्चग्रन्थ पारमेश्वरमहिताया क्रियाकाण्डे गम्भविष्वक्सेनादिपञ्चिवाराचर्चनपिवान नामाष्टमोऽध्याय समाप्त ॥

॥ श्री ॥

नवमोऽध्यायः ॥

शापिडत्य —

एवं कालद्वये कुर्यात् पूजनं मन्त्रविच्चित्तमः ।
न च कालद्वयान्यूनं पूजनं विहितं सदा ॥ १ ॥

प्रासादेषु स्वर्यं व्यक्तपूर्वेषु द्विजसत्तम ।
कालत्रयं प्रधानं स्यात्तदूर्ध्वं करुरिच्छया ॥ २ ॥

विभवापेक्षया चैव वर्धयेत यथाक्रमम् ।
यावद्वादशमः कालस्तावद्वै मुनिपुङ्गव ॥ ३ ॥

श्रेष्ठः प्रभातकालः स्यात् त्रिषु कालेषु है पुनः ।
यथावन्मन्त्रविन्यासमात्मनः करदेहयो ॥ ४ ॥

हृद्याग स्थानसंशुद्धि सायामा भौतिकीं तत् ।
नित्यं प्राभातिके कुर्यादन्यवेच्छानुरूपत ॥ ५ ॥

स्नपनं विलिदानं च कुर्यात् कालत्रये सदा ।
मूर्तेरासनपूजा तु कार्या कालचतुष्ये ॥ ६ ॥

पञ्चकाले भवेन्न्यासं षट्काले हवनक्रिया ।
अत ऊर्ध्वेषु कालेषु जपान्तं पूजनं भवेत् ॥ ७ ॥

अलङ्कारासनाद्य च पूर्ववत् क्रमयोगत ।
विनोक्तेन प्रकारेण हृन्यथा न समाचरेत् ॥ ८ ॥

मुख्यकल्पे तु होमान्ता नित्यनेमित्तिकात्मका ।
 पूजा क्रमेण वै कुर्यात् तत्तद्वोमावस्तानिकाः ॥ ९ ॥

अनुकल्पे तु ज्ञायान्त यागानन्तरितेषु वै ।
 यागेषु द्वनान्तेषु नित्यनेमित्तिकादिषु ॥ १० ॥

तत्तद्याग जपान्त च क्रमात् कृत्वा तत परम् ।
 तत्तद्वोमान् मुनिश्रेष्ठ । क्रमात् कुर्याद्यथाविधि ॥ ११ ॥

अनुकल्पेषु यागेषु ह्युपकालोदितेषु वै ।
 आसनाध्ये तत पाद्यमाचाम सप्रतिग्रहम् ॥ १२ ॥

गन्ध मात्य तथा दीप धूपं माता क्रमेण तु ।
 दत्वा भोज्यावसान तु क्रमाद्याडिधानत ॥ १३ ॥

अथ द्वादशकालादि यावत् कालवय द्विज ।
 नाडिकाना विभागं तु क्रमेणावावधारय ॥ १४ ॥

ब्राह्मान्मुहूर्तदारभ्य सपादं घटिकाद्वयम् ।
 निर्वर्त्य नित्यकर्म प्राक् स्नानपूर्व यथाविधि ॥ १५ ॥

सपादैकोत्तरा नाड्यो दश प्राभातिकेऽर्चने ।
 सतो नाडीचतुर्कु तु भवेद्यागद्वयस्य तु ॥ १६ ॥

ततस्त्वर्धोत्तरा नाड्यस्तित्र स्युस्त्वाहिकस्य तु ।
 पश्चादर्धोत्तरा सप्त नाड्यो मध्यन्दिनार्चने ॥ १७ ॥

भूयस्तु घटिकायुगम यागस्य द्विजसत्तम ।
 ततोऽपराह्न्यागस्य भवेत्तु घटिकात्रयम् ॥ १८ ॥

स्वाध्यायस्य भवेत् कालस्ततस्तु घटिकाद्वयम् ।
 अर्धोत्तरा भवेद्वाढी स्वस्य सायन्तनी किया ॥ १९ ॥

तत प्रदोषयागस्य सार्धा सप्त च नाडिका ।
 ततो यागद्वयं कुर्याद्विकाना चतुर्षये ॥ २० ॥

पश्चात्निशीथयागस्य भवेद्वै नाडिकात्रयम् ।
 भूयस्तु पूजनं विप्र । कुर्याद्वै घटिकाद्वये ॥ २१ ॥

ततस्तु प्रत्युषो याग सार्ध स्याद्वाडिकाद्वयम् ।
 योगपूर्वं तु विश्रामश्वतस्त्रो नाडिकास्तत ॥ २२ ॥

यत्र द्वादशकालेज्या तत्रायं कालनिर्णय ।
 यत्रैकादशकालेज्या तत्राय क्रम उच्यते ॥ २३ ॥

निशीथयजनादूर्ध्वं प्रत्युषं पूजनं भवेत् ।
 यद्वा प्रादोपिकादूर्ध्वं कालसेकं विलोपयेत् ॥ २४ ॥

विश्रामस्य भवेत् कालो नाडीना पटकमेव च ।
 यदा तु दशकालेषु पूजनं विहितं तदा ॥ २५ ॥

मध्याह्नपूजनादूर्ध्वमपराह्नार्चनं भवेत् ।
 तथा मध्याह्नपूजाया सार्धास्तु नव नाडिका ॥ २६ ॥

यत्र कालेषु नवसु पूजन विहित तदा ।
 निशीथपूजनात् पूर्वसेक याग तु लोरयेत् ॥ २७ ॥

दश नाड्योऽधीना स्युस्तदा प्रादोपिकेऽर्चने ।
 यत्र कालाष्टके यागा विहिता द्विजसत्तम ॥ २८ ॥

तदा प्राभादिकादूर्ध्वसेकं याग विलोपयेत् ।
 तदा प्राभातिके यागे साशा नाड्यस्त्रोदश ॥ २९ ॥

यजन सप्तकालेषु यदा स्याद्विजसत्तम ।
 प्रदोषश्च निशीथश्च प्रत्यूपश्च तथा निशि ॥ ३० ॥

निशीथस्य भवेत् कालश्वतस्त्रो नाडिकास्तदा ।
 अर्धहीनाश्वतस्त्रो घटिकाश्वरमस्य तु ॥ ३१ ॥

यत्र वै कालष्टके तु पूजन विहित तदा ।
 पूर्वमध्यापराह्नस्तु द्विवाकालास्त्रय स्मृता ॥ ३२ ॥

स्वस्य प्राभातकृत्यस्य साशं नाडीवय तदा ।
 सार्धाश्वतस्त्रो नाड्यस्तु स्वस्य मध्यन्दिनस्य तु ॥ ३३ ॥

प्रातरात्रा निशीयान्ता पश्चकाला उदाहृता ।
 तदा शिष्टास्तु घटिका योगविश्रामयोः स्मृता ॥ ३४ ॥

पतेऽपराह्नरहिताश्वतुष्काला प्रकीर्तिंता ।
 पश्चकं घटिकाना तु स्वाध्यायस्य भवेत्तदा ॥ ३५ ॥

प्रातर्मध्यन्दिन साय त्रय काला यथाक्रमम् ।
 तदानीमवशिष्टास्तु घटिका स्वस्य कर्मण ॥ ३६ ॥

अनुकल्पे तु काल स्यादेको माध्यन्दिनोऽथवा ।
 माध्यन्दिनश्च नैशश्व द्वौ कालौ शक्तितो द्विज ॥ ३७ ॥

यत्रावरणवाहुल्यं तथा च वलिविस्तर ।
 भगवद्यागविस्तारो महता विभवेन तु ॥ ३८ ॥

निशीथयजनारम्भो नाडीपोडशकं न च ।
 यामव्रय तदन्यस्तु न च नैमित्तिकादिकम् ॥ ६९ ॥
 उक्तं कालमतिकामेत् प्रमादाद्यद्यतिकमेत् ।
 देवग्रोभादिदोषः स्यात् पूर्वोक्तवितयस्य च ॥ ७० ॥
 पञ्चकालपर्विष्टैः कलिपतेऽपि निवोध मे ।
 प्रागिज्योपकमो नाडीपञ्चकं न व्यतिकमेत् ॥ ७१ ॥
 न च माध्यन्दिनारभ्मो नाडिकाना तु विशितम् ।
 न च सायन्तनारम्भो नाडीपट्टकमतिकमेत् ॥ ७२ ॥
 नातिक्रमेश्विशीथेज्या नाड्य सप्तोत्तरा दशा ।
 चतुर्थिंशतिमन्तेज्या नाडीना न ह्यतिकमेत् ॥ ७३ ॥
 ल च नैमित्तिकाद्यस्य ग्राहकालव्यतिग्रहम् ।
 एवमुक्तं तु नियमं येन केनात्यति ग्रहेत् ॥ ७४ ॥
 स्थानभ्रग्रादिदोषः स्याद्वेशिकाडिव्रयस्य च ।
 क्रपिमि कलिपते स्थाने विग्रेयमवधारय ॥ ७५ ॥
 नातिक्रमेत् प्रागिज्याया नाडीपट्टकमुपद्रवम् ।
 माध्यन्दिनसप्तमारम्भो न च नाड्येहविशितम् ॥ ७६ ॥
 सायमिज्यासमारम्भो नाडीना न च सप्तकम् ।
 नातिक्रामेश्विशीथेज्या नाड्यष्टादशकं द्विज ॥ ७७ ॥
 नातिक्रामेत् पश्चिमेज्या नाडिकापञ्चपञ्चकम् ।
 अतिक्रमेचेत् कर्तुः स्यात् क्षयव्याधिप्रपीडनम् ॥ ७८ ॥
 तद्वेशो स्यादनावृष्टिः स्थानस्य च महद्वयम् ।
 कलिपते मन्त्रसिद्धैस्तु स्थाने समवधारय ॥ ७९ ॥
 आरम्भः प्रातरिज्याया प्रहरं न ह्यतिकमेत् ।
 एकविशितक सार्धं मध्याह्ने न व्यतिकमेत् ॥ ८० ॥
 नातिक्रमेत्तु प्रहरं साय याग उपक्रम ।
 निशीथयागो नाडीना न च त्वेकोनविशितम् ॥ ८१ ॥
 षड्विशितमतिक्रामेत् च पश्चिमपूजनम् ।
 अतिक्रमेचेदै कर्तुः पुव्रहानिर्भविष्यति ॥ ८२ ॥
 स्थाने इव्यविनाशः स्याद्राष्ट्रस्य व्याधिपीडनम् ।
 द्विव्यस्थाने॒थ वक्ष्यामि प्रागिज्याया उपक्रम ॥ ८३ ॥

अष्टकं न त्वेतिक्रामेश्वाडीनां द्विजसत्तम ॥ १ ॥
 द्वाविशिति न मध्याह्ने न च सायन्तनोऽष्टकम् ॥ ८४ ॥
 विशिति न निशीथेज्या सप्तविशितमन्तिमः ।
 नातिक्रामेन्मुनिश्रेष्ठ । प्रमादाद्यद्यतिकमेत् ॥ ८५ ॥
 देशाधिपस्य पीडा स्याज्ज्वरादिव्याधिभिः सदा ।
 स्थाने धान्यादिनाशः स्यात्तत्त्वेशनिवासिनाम् ॥ ८६ ॥
 अथ स्थाने स्वयं व्यक्ते शृणु कालविधि द्विज ।
 प्रथमेज्यासमारम्भो घटिकादशकं न च ॥ ८७ ॥
 अतिक्रामेत् मध्याह्ने नाडीना पञ्चविशितम् ।
 सायमिज्यासमारम्भो दशकं न ह्यतिकमेत् ॥ ८८ ॥
 द्वाविशिति निशीथेज्या नातिक्रामेत् पश्चिम ।
 आदित्योदयवेला तु नातिक्रामेत् कदाचन ॥ ८९ ॥
 प्रमादाद्वुद्धिपूर्वद्वा अतिक्रामेयदि द्विज ।
 अरातिभिः परिभवो महाव्याध्यादिपीडनम् ॥ ९० ॥
 सदा देशाधिपस्य स्यात् प्रजाना व्याधिपीडनम् ।
 तत्स्थानस्य न सम्पत्तिस्तद्वेशो वृष्टिवर्जनम् ॥ ९१ ॥
 नित्यनैमित्तिकं कर्म नक्षत्रादिनिमित्तिकम् ।
 तत्त्वकर्मोदित कालं नातिक्रामेत्तु मानुषे ॥ ९२ ॥
 आर्षादिके तु त्रितये पूर्वभागोदितं तु यत् ।
 तत् कुर्यात्तदितिकान्तौ भागे तु तदनन्तरे ॥ ९३ ॥
 तत्कालातिक्रमे दोषो नित्यातिक्रान्तिवद्वेत् ।
 अपराशोदितं कर्म तत्रैव तु समाचरेत् ॥ ९४ ॥
 पूर्वज्ञे विहितं कर्म मध्याह्ने तु समाचरेत् ।
 मध्याह्ने विहितं यत्तदपराह्ने समाचरेत् ॥ ९५ ॥
 पूर्वरात्रोदितं कर्म मध्यरात्रे समाचरेत् ।
 मध्यरात्रोदितं यत्तत् कुर्यादपररात्रिके ॥ ९६ ॥
 स्वयं व्यक्ते तु पूर्वशिविहितं स्यात्तु मध्यमे ।
 पश्चिमे वापि तत्रोक्तं पूर्वे वा मध्यमेऽपि वा ॥ ९७ ॥
 आचरेदनुकल्पे तु पूर्वाह्नविहितं तु यत् ।
 तत् कुर्यादथ मध्याह्ने अपराह्नेऽथवा द्विज ॥ ९८ ॥

पूर्वरात्रोदित कुर्यान्मध्ये वा पश्चिमेऽपि वा ।
 क्रक्षणा पूर्वभागे तु क्रक्षकर्म समाचरेत् ॥ ९९ ॥
 तिथीनां पश्चिमे भागे तिथिकर्म समाचरेत् ।
 नक्षत्रभेदे चार्धिक्ये तिथिभेदे तदन्तिमे ॥ १०० ॥
 तत्रापि चेदमावास्या सङ्घवात् परतो भवेत् ।
 तस्मिन् कुर्यात् तत् कर्म तत् स्यात् पूर्वेयुरन्यथा ॥
 अतीते भगवद्यागमाचरेदुत्तरायणे ।
 पश्चात् षोडशनाडीनामन्तरे होमपश्चिमम् ॥ १०२ ॥
 स्नपनार्द्यं मुनिश्चेष्ट ! चैत्रे च विषुवे तथा ।
 प्रागेव भगवद्यागमाचरेदक्षिणायने ॥ १०३ ॥
 स्नपनार्द्यं तु होमान्तं नाडीपोडशकान्तरे ।
 अनुकल्पे तु तत् कुर्यात् पश्चात् षोडशकान्तरे ॥ १०४ ॥
 एवमाश्वयुजे मासि विषुवेऽपि समाचरेत् ।
 उत्तरायणवत् कुर्यात् तत्सङ्क्रान्तिचतुष्टये ॥ १०५ ॥
 यल्लग्नहेतुकं कर्म यन्मुहूर्तनिमित्तकम् ।
 तत् सशेष समापाद्य प्रायेण विभवेत् तु ॥ १०६ ॥
 तस्मिन् प्राप्ते शुभे काले शश्वच्छेष समापयेत् ।
 अर्ध्यादैर्वमिष्टा तु अग्नौ पूर्णाहुति ददेत् ॥ १०७ ॥
 नैमित्तिकं दिवोक्तं तु दिवैव तु समापयेत् ।
 नैमित्तिक निशोक्तं तु निश्येव तु समापयेत् ॥ १०८ ॥
 यस्मिन् यस्मिन्नश्चोरात्रे विहितं कर्म यद्दिव्ज ! ।
 समापयेत् तत्समिन् यज्ञतोऽवश्यमेव हि ॥ १०९ ॥
 महोत्सवः सदाकाल विहितं न त्वतिक्रमेत् ।
 निशोत्सवस्थ काल स्यात्तपनस्योदयावधि ॥ ११० ॥
 काल स्यात्तीर्थयात्रायां विशज्जाड्यन्तरे दिवा ।
 मनुष्यनिर्मिते स्थाने मुख्यकल्पे द्विजोत्तम ! ॥ १११ ॥
 अनुकल्पे तु तत्कालो यावदस्तमयावधि ।
 स्वयं व्याकादिके स्थाने दिवा स्यान्मुख्यकल्पके ॥
 अनुकल्पे निशाया तु पूर्वार्धावधिको भवेत् ।
 मुख्यकल्पेऽपि रात्रौ वा श्यायनादेस्तु संभवे ॥ ११३ ॥

मत्येप्रतिष्ठिते स्थाने पचित्तारोहणस्य तु ।
 काल स्याऽद्विविप्रेन्द्र ! नाडीविगतिकान्तरे ॥
 स्वयं व्यक्तादिके स्थाने यावदस्तमयावधि ।
 रात्रौ तु भूपणारोप न कदाचित् समाचरेत् ॥ ११५ ॥
 चन्द्रसूर्योपरागे च तत्कालात् पूर्वमेव तु ।
 चतुर्स्थानस्थितस्यापि स्थानद्वयगतस्य वा ॥ ११६ ॥
 देवस्य यजनं कृत्वा होमान्तं स्नपनादिकम् ।
 औपचारिकसास्पर्शे प्रभूतैर्हृदयङ्गमै ॥ ११७ ॥
 पयोवृतादिभिः सम्यक् सविशेषैर्महामते ! ।
 ततोऽश्वसूत्रमादाय तावत् कुर्याज्जपं सुधी ॥ ११८ ॥
 यावद्राहुविसुक्तस्य चन्द्रादेवर्णनं भवेत् ।
 प्रजाहोमजपाडीना फलानन्त्यमवाप्नुयात् ॥ ११९ ॥
 अन्यथा विफल कर्म कर्तुव्याध्यादिपीडनम् ।
 अतोऽप्यन्यदनित्यं यज्ञमित्तिकमुदाहृतम् ॥ १२० ॥
 पुण्यकालवगेनैव तत्रायेवं समाचरेत् ।
 काश्यानि सर्वकर्मणि तत्तत्काले समाचरेत् ॥ १२१ ॥
 अन्यथा तानि कर्मणि न सिध्यन्त्यचिरेण तु ।
 स्वयंव्यक्तादिके तानि सर्वैर्व समाचरेत् ॥ १२२ ॥
 प्रायश्चित्त तु वै कुर्यात् सञ्जाते तद्विमित्तके ।
 तदैव वाथ कर्मान्ते दिविनाभ्यन्तरे तु वा ॥ १२३ ॥
 तदगुरुत्वानुगुण्येन पश्चसप्तदिनान्तरे ।
 तदारम्भ समाप्तिर्वा व्यन्यथा द्विगुणं चरेत् ॥ १२४ ॥
 प्रायश्चित्त तु वै कुर्यात् स्वयंव्यक्तादिके स्थले ।
 स्वयंव्यक्तादिके स्थानचतुष्टपेऽपि महामते ! ॥ १२५ ॥
 प्राकारगोपुरादीनामारम्भ स्थापनं तथा ।
 तथा च कर्मविभाना स्थापनं च विशेषतः ॥ १२६ ॥
 जीर्णोद्धारविधानं च पुनः संस्थापन तथा ।
 अङ्गकुरारोपणं चैव ध्वजारोहावरोहणे ॥ १२७ ॥
 सुमुहूर्ते सुनक्षत्रे सुलग्नेऽपि समाचरेत् ।
 दोषः स्यात्तदतिकान्तौ तच्छान्तिं च समाचरेत् ॥

द्वादशी तु कलामात्रा त्रयोदश्या समाचरेत् ।
 कर्मचिसाने शयनं प्रवोध पुनरेव हि ॥ १२९ ॥
 पवित्रारोहणाद्येषु विविधेषु तु कर्मसु ।
 मुहूर्तातिक्रमे दोषो न भवेतु कदाचन ॥ १३० ॥
 यत्र तु व्यापकैर्मन्वैरनन्यैरधिकारिभि ।
 दिव्यशास्त्रोक्तमार्गेण पूजनं क्रियते विभो ॥ १३१ ॥
 तत्र स्यात् कालनियमो दिव्यस्थानोक्तमार्गत ।
 एतेषा द्वितय यत्र तत्र कालस्तु सैङ्घवत् ॥ १३२ ॥
 यत्र त्रयाणामेकं स्यात् तत्रापेस्थानवद्ववेत् ।
 पुरोदितेषु स्थानेषु सर्वेष्वपि यथाक्रमम् ॥ १३३ ॥
 य उक्त. कालनियमो नियताद्येषु कर्मसु ।
 मुख्यानुकल्पमेदेन द्विविधस्तत्त्विक्रमे ॥ १३४ ॥
 तद्वोषशान्ति वै कृत्वा तानि कुर्यादनन्तरे ।
 काले यथा कर्महानिन् कदाचित्तु जायते ॥ १३५ ॥
 तथा क्रमेण वै कुर्यात्तानि कर्मणि सर्वदा ।
 नित्यनैमित्तिके प्रामेण होक्तस्त्रिन् समये तदा ॥ १३६ ॥
 पूर्वं नैमित्तिक कृत्वा पश्चात्त्वित्य समाचरेत् ।
 नैमित्तिके द्यनिये च नित्ये च युगपद्धते ॥ १३७ ॥
 प्रागनित्य तत् पश्चात्त्वित्यनैमित्तिक चरेत् ।
 नैमित्तिके च काम्ये च प्राते काम्यं तु पूर्वत ॥ १३८ ॥
 एतेष्वपि च सर्वेषु प्रायश्चित्ताख्यकर्मणि ।
 एककाले तु संप्राप्ते प्रायश्चित्तं तु पूर्वत ॥ १३९ ॥
 समाप्य पश्चाद्वे कुर्यात् तानि कर्मणि सर्वदा ।
 यदा नैमित्तिकाद्यं तु विभवाद्यैस्तु विस्तृतम् ॥ १४० ॥
 तदा तात्कलिकं नित्यं तत्कालात् प्राक् समाचरेत् ।
 कालातिक्रमदोषस्तु तत्र न स्यात् कदाचन ॥ १४१ ॥
 देशिका बहवो यत्र वहवः परिचारकाः ।
 तत्त्वकर्मार्थविम्बानि संभवन्ति वहनि च ॥ १४२ ॥
 तत्र सर्वाणि कर्मणि हेकदैव समाचरेत् ।
 कालातिक्रमदोषस्तु विद्यते तत्र पूर्ववत् ॥ १४३ ॥

वक्ष्यन्ते देशिका ऊर्ध्वं स्वयंव्यक्तादिषु द्विज ।
 इदानी मूर्तिभेदेषु लक्ष्यन्ते देशिका शृणु ॥ १४४ ॥
 परात्परस्वरूपस्य परस्य च विभो सदा ।
 आचार्यान् शास्त्रविहिताश्चतुर् परिकल्पयेत् ॥ १४५ ॥
 अष्टौ द्वादश वा कल्प्या व्यूहे मूर्त्यन्तरेऽपि च ।
 वैभवेष्वपि मूर्तेषु देशिकेन्द्रास्तथैव हि ॥ १४६ ॥
 साधकाश्चैवमेव स्यु सदा पोडशा वा द्विज ।
 विभवेषु स्वतन्त्रेषु साधका द्वादशैव वा ॥ १४७ ॥
 अवतारेषु दशसु स्वतन्त्रेषु महामते ।
 प्रासादे स्थापितेष्वेषु कर्त्प्या वाराधका दश ॥ १४८ ॥
 ययोक्ताचारसंयुक्तास्तथायधिकसंरयका ।
 तवैतत् कल्पनं श्रेष्ठमन्यत तदनर्थकम् ॥ १४९ ॥
 न तु केवल एवैते दशकल्प्य कदाचन ।
 परात्परादिषु सदा दश संख्या न कल्पयेत् ॥ १५० ॥
 अस्ततन्वेऽवतारेऽपि दशसंख्या न कल्पयेत् ।
 परिचारकसंख्या तु वक्ष्याम्युपरि विस्तरात् ॥ १५१ ॥
 इति सार्थाविरोधेन परार्थाधिकृतस्य तु ।
 एकायनस्य विद्युष प्रोक्ता काला. क्रमेण तु ॥ १५२ ॥
 तथा वै दीक्षितस्यापि सिद्धान्तरतचेतस ।
 इदानीं कर्मणि स्वाथे तयोनिरतयो. सदा ॥ १५३ ॥
 नित्यानां कालभेद तु समाकर्णय साम्प्रतम् ।
 अथाभिगमनाद्यास्तु पञ्चकाला. प्रकीर्तिता. ॥ १५४ ॥
 पूर्वोऽभिगमनाख्य. स्यादुपादानाभिसंश्लित. ।
 द्वितीयस्तु भवेत् काल इज्याकालस्तृतीयक ॥ १५५ ॥
 स्वाव्याख्यश्चतुर्थं स्यात् पञ्चमो योगसंश्लित. ।
 कालाना प्रविभाग तु पृष्ठ. पुाकरजन्मना ॥ १५६ ॥
 नारदनापि भेदेन प्रोवाच भगवान् स्वयम् ।
 स एव क्रमशो विप्र ! प्रोच्यतेऽत्र पृथग्द्विज ॥ १५७ ॥
 पौष्कर —
 ज्ञातुमिच्छामि भगवन् ! कालभेदेन वै सह ।

स्वरूपं मन्त्रसिद्धान्ताद्यागमाना यथास्थितम् ॥१५८॥

श्रीमगवानुवाच—

कालमेकं डिजश्रेष्ठं । तद्यापारवशात् पुनः ।

भिन्नमाभाति कर्तृणा मगवद्वाविना तु वै ॥ १५९ ॥

नाडिकाकलितं यद्वै अहोरात्रं तु संस्मृतम् ।

पञ्चधा विषमाशैस्तदाप्रभाताद्विभज्य च ॥ १६० ॥

ब्राह्म मुहूर्तमासाद्य मन्त्रज्ञ प्रयत शुचि ।

शोधयित्वा खकं देहमायामायैर्यथोदितै ॥ १६१ ॥

मन्त्रविन्यस्तदेहोऽथ कुर्यान्मन्त्रावीन तत ।

जपस्तोवावसानं च यवद्वादित्यदर्शनम् ॥ १६२ ॥

कुर्याद्विग्राचर्चनं पश्चात् पुष्पसूलफलादिकम् ।

गते दिनाष्टमे भागे स्नानपूर्वं समाचरेत् ॥ १६३ ॥

प्रापवदाराधनं मान्त्र तृतीयप्रहरावधि ।

तनश्चतुर्थं प्रहरे शास्त्राध्ययनमाचरेत् ॥ १६४ ॥

चिन्तनं श्रवणोपेतं व्याख्यानं स्वधियेच्छया ।

अस्त गते दिनकरे आसाद्याराधनालयम् ॥ १६५ ॥

कुर्यान्मन्त्राचर्चनं सम्यग्जपथ्यानसमन्वितम् ।

आसाद्य शयनं पश्चात् संरेन्मन्तेश्वरं हृदि ॥ १६६ ॥

क्षणयित्वा निशाशं तु उत्थाय शयनात्तत ।

योगं युक्तीत वै मान्त्र प्रापवद्वृक्मलोदरे ॥ १६७ ॥

तत्पमासाद्य वै भूय प्रबुद्धं कमलोद्भवं ।

उत्थाय शयनं त्यक्त्वा तत् पूर्वोक्माचरेत् ॥ १६८ ॥

कालमेदमिम विद्धि स्त्रपञ्चं पुरोदितम् ।

नारद—

एको हि श्रूयते देव । कालो लोके न चापर ॥ १६९ ॥

पञ्चकालास्त्वयोद्दिष्टा, किमेतन्मेऽत्र संशयः ।

श्रीमगवानुवाच—

एकस्यैव हि कालस्य भेदशून्यस्य नारद ॥ १७० ॥

आप्रभाताद्विशान्तं वै पञ्चधा परिकल्पना ।

पृथक्कर्मवशात् कार्या न काला बद्व रुप्ता ॥ १७१ ॥ , वाह्निसन्तर्पणं पृष्ठं पितृयागस्तु सप्तमः ॥ १८४ ॥

नारद—

एककालाश्रितार्ना च कर्मणा लक्षण वद ।

परिज्ञातैस्तु वै सम्यक् कृतकृत्यो भवास्यदम् ॥ १७२ ॥

श्रीमगवानुवाच—

ब्राह्मान्मुहूर्तदारभ्य प्रागशं विप्र । वासरे ।

जपव्यानाचीनस्तोत्रै, कर्मवाक्चित्तसंयुतै ॥ १७३ ॥

अभिगच्छेजगद्योनि तच्चाभिगमनं स्मृतम् ।

तत् पुष्पफलादीवासुत्थायार्जनमाचरेत् ॥ १७४ ॥

भगवद्यागदिप्पत्तिकारणं प्रहर परम् ।

तदुपादानसंबंधं वै कर्मकालपदाश्रितम् ॥ १७५ ॥

ततोऽप्नाहेन योगेन पूजयेत् परमेश्वरम् ।

साधक प्रहरं विप्र । इज्याकालस्तु स स्मृत ॥ १७६ ॥

श्रवणं चिन्तनं व्याख्या तन पाठसमन्वित ।

स्वाध्यायस्त्रह तं विधि कालाश मुनिसत्तम ॥ १७७ ॥

दिनाग्रमाने सप्राप्ते पूजा कृत्वा सम्यसेत् ।

योग निशाचवाले च विश्रमैरन्तरीकृतम् ॥ १७८ ॥

पञ्चमो योगसबोऽसौ कालाशो ब्रह्मसिद्धिं ।

नारद—

श्रुतो मयाखिल पूर्वं अग्रद्याग उत्तम ॥ १७९ ॥

तस्याङ्गानि विमागेन ज्ञातुमिच्छाम्यहं पुनः ।

श्रीमगवानुवाच—

अन्त करण्यागादि यावदात्मनिवेदनम् ॥ १८० ॥

तदाद्यमङ्ग यागस्य नास्त्राभिगमन महत् ।

पूजनं चार्घ्यपुष्पाद्यभोगैर्यदखिल मुने ॥ १८१ ॥

ब्राह्मोपचारैस्तद्विद्धि भोगसंक्ष तु नारद ।

मव्याज्याक्तेन दध्ना च पूजा च पशुना च या ॥ १८२ ॥

तत् तृतीय हि यागाङ्ग तुर्यमवेन पूजनम् ।

निवेदितस्य यद्वान पूर्वोक्मविधिना मुने ॥ १८३ ॥

सम्प्रदानं तु तद्वाम यागाङ्गं पञ्चमं स्मृतम् ।

, वाह्निसन्तर्पणं पृष्ठं पितृयागस्तु सप्तमः ॥ १८४ ॥

प्राणास्त्रिहवनं नाम्ना त्वनुयागस्तदष्टमम् ।
इत्येतत् कथितं सर्वं यत् त्वया परिचोदितम् ॥ १८५ ॥
प्रद्यादचिरायद्वै तच्छिष्ठाना स्वर्णं पदम् ।
इति प्रोक्तं क्रमेणैव कर्मभेदेन वै सह ॥ १८६ ॥
पञ्चकालविभागं तु द्वयोरप्यधिकारिणो ।
तत्वार्थं हि विशेषं स्थात् सत्यसकल्पयाजिन ॥ १८७ ॥
चातुरात्म्यैकनिष्ठस्य मूलधर्मैकचेतस ।

इनि श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहिताया किंयकाण्डे द्वादशकालार्चिनकालविभागनिर्णयो नाम नवमोऽध्याय ॥

दशमोऽध्यायः ॥

सनक —

पूर्वं तु भगवद्यागवेलायामुकमर्चनम् ।
प्रासादाववरस्थाना लोकादीना समाप्त ॥ १ ॥
तेषा स्वरूपं नामानि स्थानान्यापि विशेषतः ।
विस्तराच्छ्रेतुयिच्छामि प्रवृहि वदता वर ! ॥ २ ॥

शाणिदत्य —

अनेकभेदभिवेषु प्रासादेषु महामते ! ।
विस्तरेण समस्तेषु वृत्तायतपुरस्सरम् ॥ ३ ॥
वक्ष्ये लोकाध्वतवाना देवताना च सस्थितम् ।
सविरोधं च भूलोकं पादश्चितितलेऽखिलम् ॥ ४ ॥
एवं प्रासादपीठेषु भूवर्लोकं यथास्थितम् ।
स्मरेजड्यावधिर्यावत् स्वर्लोकं तत्तदूर्ध्वगम् ॥ ५ ॥
आरभ्य प्रस्तरोद्देशात् मटच्छखरभूमिगम् ।
जनोलोकं च तद्वेद्या तपःसङ्गं तदण्डकम् ॥ ६ ॥
सत्यसंज्ञं च यद्गोकं तच्छखाया तु संसरेत् ।
भावयेच्च पुरा व्याप्तिमेवं वै साप्तलौकिकीम् ॥ ७ ॥
ततश्चाध्वमधी व्याप्ति भावयेत्तु यथाक्रमम् ।
कुम्भाधारोपलान्तस्थमध्वपट्कं सररन् यजेत् ॥ ८ ॥

आयामन्यासपूर्वं तु विघ्नजियजनान्तिमम् ॥ १८८ ॥
इहोदितं यत् तत् सर्वं वर्जनीयं प्रयत्नतः ।
आत्मनोऽभीष्टसिध्यर्थं सात्वताद्युक्तमार्गतः ॥ १८९ ॥
पूजने दीक्षितस्थापि शिष्यस्याधिकृतेऽपि च ।
तस्यापि विहितं सर्वमायामार्यं पुरोदितम् ॥ १९० ॥
इति सम्यक् समाप्त्यात् कालभेदो मया तत्र ।
यज्ञानात् सफलं कर्म कर्तुं युज्येत सत्तम् ॥ १९१ ॥

श्री

वीजभूतं तदन्तस्थामध्वव्याप्तिमनुसरेत् ।

वीजतश्चाङ्गुरीभूता परस्ताद्यक्तिमेति सा ॥ ९ ॥

प्रासादपीठपर्यन्तं कुम्भाधारोपलान्तु वै ।

भुवनाध्वा यथावस्थो भावनीयस्तु सर्वत ॥ १० ॥

गर्भोच्छ्रायावधिर्यावत् पदाध्वान विलोकयेत् ।

मन्द्राध्वा शुक्नासान्तं तत्त्वाध्वा वेदिकावधि ॥ ११ ॥

कलाध्वा तु गलान्तं च वण्डिध्वा च तदूर्ध्वत ।

एवं कृत्वाध्वकीं व्याप्ति तत्स्तत्वानि विन्यसेत् ॥ १२ ॥

सयोज्यं पार्थिवं तत्वं पादश्चितितले द्विज ! ।

तोयतत्वं न्यसेत् पीठे जड्याया तैजसं स्वरेत् ॥ १३ ॥

श्रीवोद्देशावधिर्यावद्वायुतत्वं तदूर्ध्वतः ।

आकाशं शिखरस्य स्यात्तदुद्देशात् क्रमेण तु ॥ १४ ॥

न्यसेच्छब्दादितन्त्रमात्रं यावत् पादतलान्तिमम् ।

पार्श्वतो नासिके श्रोते त्वक् सुधा समुदाहता ॥ १५ ॥

गवाक्षे चक्षुपी स्थातां जिह्वा भद्राख्यवेदिका ।

ग्राणस्तु शुक्नासा स्थादास्यं द्वारमुदाहृतम् ॥ १६ ॥

विज्ञेयाः पाणयः स्तम्भाः पादा, पादशिला घटा ।

पायुः स्थाजलनिर्णयमुपस्थं तु तदन्तरम् ॥ १७ ॥

मनोऽन्तर्व्योमिचिजेय गर्वो ब्रह्मशिलागत ।
बुद्धिस्तु पिण्डिका ज्ञेया प्रकृति. स्यात्तद्विन्द्रम् ॥१८॥

पञ्चविशतमो ज्ञेय प्रतिमा पुरुष पर ।
एवं न्यस्तेषु तत्वेषु न्यस्तव्या देवता क्रमात् ॥ १९ ॥

घटाधारोपलस्याधस्त्वनन्तो नाम नागराट् ।
सहस्रसंरथासंख्यातफणामण्डलमण्डितः ॥ २० ॥

तदूर्ध्वं संस्थितं चक्र सहस्रारोग्नोभितम् ।
या शिला कलशाधारसंज्ञा ता विद्धि सर्वगा ॥ २१ ॥

सामर्थ्यशक्ति. सामान्या निष्कला पारमेश्वरी ।
तदूर्ध्वं संस्थिता कुम्भा नव सख्यास्तु ये द्विज ! ॥

तेषा विदिकस्थिताना च चतुर्णा मध्यतो न्यसेत् ।
पद्मासनगता लक्ष्मी निधिभि परिवारिताम् ॥ २३ ॥

चतुर्णामपि चान्येषा रत्नगाट् कौस्तुभाभिध ।
स्वमन्द्रण स्वनाम्ना च निधिनायै समन्वित ॥ २४ ॥

भगवान् सर्वशक्त्यात्मा एकस्मिन् परिचिन्तयेत् ।
पद्मकरेण मन्त्रेण निष्कलं शब्दविग्रहम् ॥ २५ ॥

तत्र मन्यमकुर्मस्य विधाने मध्यतो न्यसेत् ।
शक्तिर्वा या परा देवी विश्वसन्धारणक्षमा ॥ २६ ॥

प्रभा सर्वेश्वरी दिक्षु ज्ञानशक्ति. स्मृता च सा ।
विदिव्यक्तिसमूहे च सरेदानन्दलक्षणा ॥ २७ ॥

क्रियाख्या याऽच्युती शक्ति. शुद्धवर्गस्य जन्मदा ।
पिधानवके त्वस्मिन्नामध्यादीशगोचरम् ॥ २८ ॥

सर्वत्वाः सर्वतो व्याप्ता क्रमेणैव महामते ।
ज्ञानभासा निवसती तथाऽनन्तवला प्रभा ॥ २९ ॥

सर्वगा ब्रह्मवद्ना घोतकी सत्यविक्रमा ।
संपूर्णा चेति कथिता. शक्तयो विश्वधारिका ॥ ३० ॥

शक्त्यष्टकं तु न्यस्तव्य तद्विदिविविदिक्षु च ।
प्रागादीशानदिङ्गुनिष्ठुं क्रमेणैव शिलाष्टके ॥ ३१ ॥

बलवीर्यवती नित्या अनन्ताख्या स्थिरा रुद्धा ।
सत्याख्या धृतिसंज्ञा च स्थितिर्नाम्ना छिजाष्मी ॥

शिलानामन्तरं भूमौ पट्टकं पट्टकं क्रमेण तु ।
न्यस्तव्य पूर्ववर्णाच्च वर्णानां सावसानकम् ॥ ३३ ॥

क्षार्णन चिन्तयेद्याति तद्विद्वाङुलीयकम् ।
ततो मसूरकाधारे धर्माद्य यद्विरण्टकम् ॥ ३४ ॥

तदूर्ध्वं कोणदेशेषु यदा पद्मचतुष्टयम् ।
कलिपत तु तदा विप्र ! कमलोपरि संस्थिता ॥ ३५ ॥

मूर्त्यो वासुदेवाद्या पावकादीशपश्चिमम् ।
अथो ग्रन्तलोहेशो चक्र कालानलप्रभम् ॥ ३६ ॥

अधिग्रन्तप्रदेशे तु पद्म धामतयाश्रितम् ।
सर्वाभि शक्तिभिर्युक्तस्तन्मध्ये चिन्मय. पुमान् ॥

पीठस्य दिक्कचतुष्के तु पूर्वाद्युत्तरपश्चिमम् ।
अनन्तविहगाम्भोजचक्राख्या. क्रमश स्थिता ॥ ३८ ॥

तनश्चरण इवे तु प्रागादौ दिक्कचतुष्टये ।
वासुदेवाद्य स्थाप्या. पुरुषाद्यास्तु वा क्रमात् ॥ ३९ ॥

सर्वाधारनय चक्रं शाखाभूल समाश्रितम् ।
ज्ञानक्रियान्तमके तत्वे शाखयोर्युर्गले स्थिते ॥ ४० ॥

परमेश्वर जायस्तु द्वारस्योर्वे उद्गम्वरे ।
सस्थित सर्वतो व्याप्ति तत्पृष्ठे मध्यदेशत ॥ ४१ ॥

चतुर्पात सकलो धर्म स्थित सत्ववतां वर ।
यदा कवाटौ द्वारस्य कलिपतौ द्विजसत्तम ! ॥ ४२ ॥

कालवैश्वानरो देवो ह्यापा पतिरस्माद्विमौ ।
दक्षिणोत्तरयोगेन कवाटपरिसंस्थितौ ॥ ४३ ॥

कलिपतौ शुक्लासौ वा यदा साङ्गौ महामते ! ।
इच्छाप्राणौ तयो. स्थायावशीषोमौ गवाक्षयो ॥ ४४ ॥

ततो जड्याद्विष्टके तु तथैवान्तरभूमिषु ।
कालो विषयश्चिन्तना च शास्त्रं नानाङ्गलक्षणम् ॥ ४५ ॥

विद्याधिपतयश्चेव सरुद्ग सगग. शिव. ।
प्रजापतिसमहस्तु इन्द्र सपरिवारक ॥ ४६ ॥

मुनय सप्तपूर्वेऽन्ये ग्रहास्तारादिकैर्वृता ।
जीमूताश्वाखिला नागा आसरोगण उत्तम ॥ ४७ ॥

ओपव्यश्चैव पश्यो यज्ञा, सादाचिलास्तु ये ।
विद्याश्चैव तरा विद्या पावकश्चेवमास्त ॥ ४८ ॥

चन्द्राकां वारिवसुधे इत्येते देवतागणा ।
चतुर्विशनिसंत्याता व्यातव्यास्तु यथाक्रमम् ॥ ४९ ॥

मृतय केशवाद्यास्तु जडवाग्रपरिसंस्थिता ।
पार्श्वयोः शुक्रनासाया भित्तिमूलसमाश्रितम् ॥ ५० ॥

गणेश योगनिद्रा च न्यस्तेद्वा दक्षिणादित ।
नदृव्यं प्रस्तरोदेशकपोततलसस्थितम् ॥ ५१ ॥

नासिकानवकं यज्ञ यास्तदन्तरभूमय ।
तस्मिस्तात्तु च सर्वासु हेते स्थाया क्रमेण तु ॥

चक्रशङ्खौ गदापद्मे लाङ्गलं मुसल शरा ।
शार्ङ्गं च नदृखेटौ तु दण्ड, परशुरीतिहा ॥ ५२ ॥

पाशाद्गुशौ मुद्र च वज्र शक्तिसमन्वितम् ।
प्रासादे चतुरश्चे च चतुरथायतेऽपि च ॥ ५३ ॥

गरुडं प्रस्तरस्योर्ध्वं न्यसेत् कोणचतुष्पये ।
तदृव्यं वेदिकाया तु भावनीया महामते ॥ ५४ ॥

एते पूर्वादियोगेन एकशङ्खततुस्ततः ।
देवो वामनदेहस्तु सर्वव्यापी त्रिविक्रम ॥ ५५ ॥

नरो नारायणश्चैव हरि कृष्णस्तथैव च ।
ज्वलत्परशुवृग्रामो रामश्चान्यो धर्मधरः ॥ ५६ ॥

वेदविद्वग्वान् कल्की पातालशयन, प्रभुः ।
ततो ग्रीवातले घ्येय, कूर्मं पातालधारकः ॥ ५७ ॥

वराहो नारसिंहश्चाप्यमृताहरणस्तु वै ।
श्रीपतिर्दिव्यदेहोऽथ कान्तात्माऽमृतधारक ॥ ५८ ॥

राहुजित् कालनेमिद्धं पारिजातहरो महान् ।
लोकनाथस्तु शान्तात्मा दक्षात्रेयो महाप्रभुः ॥ ५९ ॥

न्यग्रोधशायी भगवानित्येते द्विजसत्तम ।
ततस्तु शिखरोदेशं त्रिधाकृत्य यथासमम् ॥ ६० ॥

यावत्तु कलशाधारवेदिका डिजसत्तम ।
अधोभागे क्रमाद्गच्छेया, शिष्या देवास्तु वैभवा ॥

अनन्तो भगवान् देव शक्त्यात्मा मधुसूदन ।
विद्याधिदेव कपिलो विश्वरूपो विहङ्गम ॥ ६३ ॥

क्रोडात्मा वडवावक्त्रो धर्मो वागीश्वरस्तथा ।
देव एकार्णगशय इति ये द्वादश स्मृता ॥ ६४ ॥

धरुवस्तु सर्वतो व्यापी तदूर्ध्वपदसस्थित ।
पद्मनाभस्तदृध्वं तु व्यापकः परितिष्ठति ॥ ६५ ॥

शुक्रनासासुखे देव पूजनीय पर, पुमान् ।
भगवान् जगदाधारो जगदीश, सनातनः ॥ ६६ ॥

वासुदेव पर व्रह्म जगत्कारणमच्युतः ।
लोकानध्वगण नित्य तत्वाद्यमपि देवताः ॥ ६७ ॥

प्रासादोपरि विन्यस्ता समाक्रम्य च संस्थिता ।
यत्र प्रासाददेहे तु शुक्रनासा न कल्पिता ॥ ६८ ॥

तत्राग्रतो नासिकाया वासुदेव तु संसरेत् ।
नासिकावितये शिष्ये अच्युतायास्त्रय स्थिता ॥ ६९ ॥

अथवा पुरुषाद्यास्तु नराद्या वा डिजोत्तम ! ।
वराहाद्यास्तु वा यद्वा धर्मसूत्यदिव्य क्रमात् ॥ ७० ॥

यद्वा परशुरामाद्या, सर्तव्या क्रमयोगत ।
एते तु शक्तिभि सर्वे युक्ता वा केवलास्तु वा ॥ ७१ ॥

द्वौः पवलतायुक्तैर्षेषपिते वेदिकातले ।
विन्यसेत् षडर चक्र तेजोज्वालासहस्रवृक् ॥ ७२ ॥

तत सामलसारेषु वासुदेवादिकान् सरेत् ।
तदग्रदेशे चक्राणि व्यातव्यानि यथाक्रमम् ॥ ७३ ॥

अमलं शान्तसंज्ञं तु तथा शान्तोदितोदितम् ।
नराद्य कृष्णपर्यन्तं शुक्रनासाधर्ते तु वै ॥ ७४ ॥

अन्तर्मण्डलकोणेषु वन्द्यादीशानपश्चिमम् ।
वराहरूपी भगवान् शेषमूर्तिधर प्रभु ॥ ७५ ॥

नृसिंहरूपी पुरुषस्तथा नारायणो विभु ।
प्रासादाङ्गेषु विष्णेन्द्र ! क्रमान्विगदितेषु च ॥ ७६ ॥

देवताधारभूतेषु यद्यद्व न कल्पितम् ।
यत्र वा तत्तदधिक तत्वापि च समाचरेत् ॥ ७७ ॥

तत्तत्स्थाने स्ववुद्धा तु देवतान्यासमूहत् ।
यद्गा ह्यनवकृताङ्गे देवतेष्टि तु वर्जयेत् ॥ ७८ ॥

लोकाः सप्त तथाध्वानस्त्वसङ्गव्याश्र देवता ।
ध्यातव्यास्तु निराकारा साधकैर्द्धिजसत्तम् ॥ ७९ ॥

विमानेऽपि तथा सिद्धविवृद्धैश्च प्रतिष्ठिते ।
किन्तु तत्र विमानाङ्गमूर्तिना लाङ्घनादिकम् ॥ ८० ॥

तासा स्थानानि विप्रेन्द्रं । कल्पितानि यथाविधि ।
विमानावयवाश्चापि संपरीक्ष्यैव यत्नतः ॥ ८१ ॥

पूजयेत् सावधानेन चेतसा ध्यानपूर्वकम् ।
लाङ्घनादेषु मूर्तीनां प्रासादावयवेऽपि ॥ ८२ ॥

अनभिव्यक्तरूपेषु लक्षणांडे परीक्षणात् ।
स्वग्रादेश्चापि विप्रेन्द्रं । देशिकेन्द्रोपदेशतः ॥ ८३ ॥

यथावत् सपरीक्षेत प्रयत्नेन छिजोत्तम् ।
लक्षणादिषु हीनेषु विपर्यस्तेष्वपि द्विज ॥ ८४ ॥

न लक्षणादिकं कुर्यादन्यथा द्विजसत्तम् ।
लक्षण न परीक्षेत ह्यन्यथाकरणेऽछ्याः ॥ ८५ ॥

अन्यथाकरणार्थं तु लक्षणाद्ये परीक्षिते ।
क्षयत्यायु कृते तस्मिन् लक्षणैररक वजेत् ॥ ८६ ॥

तसात् सर्वप्रयत्नेन स्वयव्यक्तादिकेऽपि च ।
विमाने संस्थितानां तु मूर्तीना लक्षणादिकम् ॥ ८७ ॥

स्थानान्यपि च तासा वै विमानावयवानपि ।
यथास्थितं परीक्ष्यैव कृत्वा मूर्तिविनिर्णयम् ॥ ८८ ॥

स्वेन स्वेन विशेषेण लाङ्घनादेन वै स्फुटम् ।
स्वेन स्वेन तु मन्त्रेण पूजन च समाचरेत् ॥ ८९ ॥

प्रासादेषु स्वयव्यक्तं श्रेष्ठं सर्वेषु सत्तम् ।
तदूपी भगवान् देव, स्वयमेवावतिष्ठते ॥ ९० ॥

तत्र सञ्चिहित, साक्षाङ्गवान् भक्तवत्सल ।
जाते जीर्णादिदोषेऽपि न त्यजन्ति कदाचन ॥ ९१ ॥

स्वं स्व प्रदेशमेतास्तु मन्त्राणां शक्तय परा ।
प्रासादान्तः स्थितांश्चापि स्वयव्यक्तपुरस्सराः ॥ ९२ ॥

आकारास्तु विभो सम्यग्ब्रेया पूर्वोक्तयोगत ।
नास्तैर्मन्त्रैर्व्यज्ञेयेषा व्यक्तिर्व्यक्ता जगत्त्रये ॥ ९३ ॥

तेऽपि लाङ्घनवृन्दं तु धारयन्त्यहित्रयोचरे ।
लालाटे चासपट्टे तु वृष्टे पाणितलद्वये ॥ ९४ ॥

तनूरुहचये मूर्ध्मि, मर्मिणा प्रतिपत्तये ।
तत्तद्वाङ्घनवृन्दं तु परीक्ष्यैव विशेषतः ॥ ९५ ॥

तत्तदाकारनियतैर्वाचकै संप्रपूजयेन् ।
येषा लाङ्घनवृन्दं तु न व्यक्तं चरणादिषु ॥ ९६ ॥

तानर्चयेद् द्विपट्कार्णपुरोगाणां महामते ।
व्यापकाना तु मन्त्रागामेकेनाभिमतेन तु ॥ ९७ ॥

इति शात्वा यथावच्च य पूजयति मन्तवित् ।
स पूजाफलमास्रोति द्वन्यथा विषरीतमात् ॥ ९८ ॥

एतान्युक्तानि सर्वाणि लोकाणीति न्रयेण तु ।
समाराधनकालेषु देवस्यामिततेजस ॥ ९९ ॥

द्वास्थर्देवार्चनं कृत्वा पूजयेत्तदन्तरम् ।
नमस्कारपदान्तेन स्वनाम्ना प्रश्नवादिना ॥ १०० ॥

अर्ध्यालिभनपात्यैश्च व्यपेन छिजसत्तम् ।
अग्रतो देवदेवस्य द्वारदेशस्य वाहत ॥ १०१ ॥

अन्तर्मण्डलदेशे तु गत्वा वा पूजयेन् क्रमात् ।
एवं प्रासादभेदे तु यस्मिन् साधकसत्त्वै ॥ १०२ ॥

एककालं डिकाल वा विकाल वार्चन द्विज ।
नित्यश, क्रियते तत्र सदा संज्ञिहितो विमुः ॥ १०३ ॥

अत एव छिजश्रेष्ठ । तदर्चनपुरस्सरम् ।
कुर्यादाराधन विष्णो साधक, सिद्धिलालस, ॥ १०४ ॥

य एवं कुरुते भक्त्या ह्यनन्यपरया सदा ।
सोऽचिराङ्गुभते कामानिह लोके परत्र च ॥ १०५ ॥

मोक्षार्थी कुरुते यस्तु स यानि परमं पदम् ।
सनक —

प्रासादाना स्वयव्यक्तपूर्वाणां तु विशेषतः ॥ १०६ ॥

प्रासादं तु स्वयव्यक्तमत्यर्थं त्वं प्रशंसति ।

कीदृशं तत्स्वरूप स्यादन्येषा वापि कीदृग्म् ॥ १०७ ॥
 कीदृशी च महत्तास्य ज्ञातुमिच्छामि साप्रतम् ।
 शाणिडल्य —

यदिदं दृश्यते विष्णोर्मार्यया निर्मितं जगत् ॥ १०८ ॥
 कालादिवहुभिर्भैर्भिक्षं नानास्वरूपकै ।
 तदीये प्रभवो ह्यहि प्रलयश्च निशागमे ॥ १०९ ॥
 दिव्यं युगसहस्रं हि तदीय विद्धि वामरम् ।
 रात्रिश्च तावती ज्ञेया एवं रात्रिश्च ये सति ॥ ११० ॥
 प्रवर्तमाने त्वहनि काले सन्ध्याख्यलक्षणे ।
 स्वफारणमनुज्ञित्य कार्यार्थं मुनिपुद्वत् ॥ १११ ॥
 ज्ञानयोगप्रभावेन अपेयमहिमावृतम् ।
 प्रेरितं नाभिरन्वेण तेन हार्दं कुण्डशयम् ॥ ११२ ॥
 विवस्तिमात्ररूपं तु स्वस्यान्तःकरणे स्थितम् ।
 सहस्राकेप्रतीकाशं सहस्रशशिकेसरम् ॥ ११३ ॥
 सहस्रवहिगर्भं च हेमनालं महाप्रभम् ।
 तन्मध्ये मानसो ब्रह्मा तेन सृष्टशतुर्मुख ॥ ११४ ॥
 जगद्विभवकृद्विप्र ! विद्यादेह सनातन ।
 सर्वं नस्कारमन्यूर्णे वेऽवेदाइपाराग ॥ ११५ ॥
 अणिमाद्यप्रकोपेत सिसृक्षाशक्तिभिर्युत ।
 न तस्य विदितश्चासौ यदा यात् सगर्वताम् ॥ ११६ ॥
 अस्तीति प्रत्यय ल ध्वा रजसा कलुषीकृत ।
 तस्मिश्चान्तिहिते तस्य पौर्वकरस्य मतिस्तदा ॥ ११७ ॥
 विषयेस्ता तत् सृष्टौ प्रवृत्तिर्नामिवद्विज ।
 कार्याकार्यविशेषज्ञो नाभूदुष्टिश्चेतन ॥ ११८ ॥
 तत् प्रसरचेतास्तु तपस्तेषे खुदुश्चरम् ।
 अचिरात् पुण्डरीकाक्षं द्रष्टुकाम् प्रजापति ॥ ११९ ॥
 ततस्तु तप्यमानस्य ब्रह्मणो द्विजसत्तम ।
 हरे स्तोत्रार्थमुद्भूता बुद्धिर्वुद्धिमतावर ॥ १२० ॥
 ततो जगौ परं जायं साज्जलिप्रग्रहो विभु ।
 ब्रह्मा —

“ नमस्ते ब्रह्महृदय ! नमस्ते ब्रह्मपूर्वज ! ॥ १२१ ॥
 योगार्थनयनथ्रेषु ! सांख्ययोगनिधे ! विभो ! ।
 द्यक्ताव्यक्तकराचिन्त्य ! क्षेम पन्थानमास्थित ! ॥
 विश्वभुक् ! सर्वभूतानामन्तरात्मक्योनिज ! ।
 अहं प्रसादजस्तुभ्यं लोकधास्ते स्वयम्भुवे ॥ १२३ ॥
 त्वत्तो मे मानस जन्म प्रथमं द्विजपूजितम् ।
 चाक्षुष यद्वितीय मे जन्मेहासीत् पुरातनम् ॥ १२४ ॥
 त्वत्प्रसादाच्च मे जन्म तृतीय वाचिकं महत् ।
 तत्वत् श्रावणं चागि चतुर्थं जन्म मे विभो ! ॥ १२५ ॥
 नासिक्यं वापि मे जन्म त्वत् पञ्चममुच्यते ।
 अण्डजं चापि मे जन्म त्वत् षष्ठु विनिर्मितम् ॥ १२६ ॥
 इदं च सप्तमं जन्म पञ्चज त्वमितप्रभ ! ।
 सर्गं सर्गं ह्यह पुत्रस्तृतीयगुणवर्जित ! ॥ १२७ ॥
 प्रथमं पुण्डरीकाक्षं प्रधानगुणकल्पित ।
 त्वमीश्वर ! प्रभावश्च भूताना च प्रभावत ॥ १२८ ॥
 त्वं पञ्चकालकर्तुणा गतिस्त्वं पाश्चरात्रिक ! ।
 त्वया हि निर्मितोऽहं वै वेदच्चभुवर्चोऽतिग ॥ १२९ ॥
 स्वष्टु जगदिदं सर्वं चेतनाचेतनात्मक्य ।
 का शक्तिर्मम देवेश ! जगत् स्वष्टु जगत्प्रभो ! ” ॥ १३० ॥
 एव स्तुत स भगवान् पुरुषं सर्वतोमुख ।
 स्वरूप दर्शयामास तस्मै दिव्यमनुक्तमम् ॥ १३१ ॥
 त दृष्टा महता युक्तो दृष्टेण कमलासन ।
 आनन्दाश्रुसमाविष्ट प्रणम्य प्राजालि स्थित ॥ १३२ ॥
 ततस्तु पुण्डरीकाक्षस्तमुवाच जगत्पति ।
 “ सृज प्रजा, पुत्र ! सर्वा मुखत, पादतस्तथा ॥ १३३ ॥
 श्रेयस्तव विधास्यामि वलं तेजश्च सुव्रत । ।
 वेदं च मत्तो गृहीत्वं सात्वतं नाम नामत ॥ १३४ ॥
 तेन सर्वं कृतयुग स्थापयस्व यथाविधि ।
 प्रजानामपि सर्वासां संबृते सर्गकर्मणि ॥ १३५ ॥
 दिव्यस्य महतो धामः साक्षात्यकस्य चान्तरे ।

स्वयव्यक्तेन दिव्येन ह्याकारेणामलेन च ॥ १३६ ॥
 अनन्तभोगिशयने शयानं पङ्कजेक्षणं ।
 प्रकाशयिष्यति पुरो वासुदेवं परातपर ॥ १३७ ॥
 तमाराधय देवेशं विमानाभ्यन्तरस्थितम् ।
 सर्वेषामपि लोकाना सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् ॥ १३८ ॥
 वासुदेवं तु परमं पुमास भक्तवत्सलम् ।
 द्वादशाक्षरमन्वेण भोगै सास्तरशिकादिके ॥ १३९ ॥
 हृदयज्ञमसज्जैश्च विविधैरौपचारिके ।
 स्वाधकारप्रवृत्यर्थं लोकाना हितकाम्यया ॥ १४० ॥
 महोपनिषदारयेन ग्रास्तेणोक्तप्रकारत ।
 यत्पौ करारयया लोके प्रथिमानं प्रयास्यति ॥ १४१ ॥
 पौकरस्य तत्त्वोक्तत्वात् प्रथितं तु तथा भवेत् ।
 महाविभूतिरेति च तद्वक्ष्याम्यपरे युगे ॥ १४२ ॥
 अस्मिन्नादौ कृतयुगे समतीते तु मानुषे ।
 ततो ब्रह्मा नमश्वके देवाय हरिमेधसे ॥ १४३ ॥
 ब्रह्मा चात्रय स जग्राह सनिष्ठसहितान्वितम् ।
 कर्मारभादिभिर्मन्त्रैद्विपट्कार्णसमन्वितै ॥ १४४ ॥
 दिव्ये, समन्वितं विप्र ! द्वादशाध्यात्मसंयुतम् ।
 अनिच्छातोऽधिकारीणा तत्प्रात्मेकफलप्रदम् ॥ १४५ ॥
 चातुरात्म्यैकनिष्ठं च वासुदेवमुखोद्दतम् ॥
 एवं स भगवान् देव आद्यं वेदं सनातनम् ॥ १४६ ॥
 उपदिश्य ततो विप्र ! ब्रह्मणेऽमिततेजसे ।
 दत्त्वा श्रेयो वर्लं तेजः सृष्टिकर्मप्रवर्तकम् ॥ १४७ ॥
 जगाम तमसः पारं यत्ताव्यक्तं व्यवस्थितम् ।
 ततोऽथ वरदो देवो ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ १४८ ॥
 असृजत् स तदा लोकान् कृत्स्नान् स्यावरजङ्गमान् ।
 एव सप्तो जगत् सर्वं भूयश्च कमलासन ॥ १४९ ॥
 कदा द्रक्ष्याम्यहं देवं लोकाना हितकारिणम् ।
 वासुदेवं विमानान्तं शयानं पीतवाससम् ॥ १५० ॥
 इति चिन्तासमाविष्टपस्तेषे सुदुश्वरम् ।

प्रादुरासीत् ततो दिव्यं विमानं परमाद्भुतम् ॥ १५१ ॥
 प्रकाशयद्विश सर्वा प्रकाशोनामलेन च ।
 उपानजगतीयुक्तं पीठादित्यप्रस्तरादिकै ॥ १५२ ॥
 श्रीवाशिखरतस्यवेदीवटशिखान्तिमै ।
 दिव्येरवयवैर्युक्तं दिव्यालङ्कारगोभितम् ॥ १५३ ॥
 वृत्तायतं तु परित शुकनासापरिष्कृतम् ।
 त द्वाष्टा महदाश्वर्यमानन्दाश्रुपरिष्कृत ॥ १५४ ॥
 पुलकाचितसर्वाङ्गं प्रीतिविस्फारितेक्षण ।
 ससम्भ्रमं समुत्थाप प्रणम्य प्राञ्जलि, स्थित ॥ १५५ ॥
 पीठादेषु शिखान्तेषु विमानावयवेषु च ।
 भूराद्य सत्यपर्यन्तं लोकाना सतक क्रमात् ॥ १५६ ॥
 अध्वना भुवना वादिष्टकं वर्गावपश्चिमम् ।
 धरादिपुरुषान्तं च तत्त्ववृन्दं द्विजोत्तम ॥ १५७ ॥
 सत्त्वाव्यरूपमास्थाय सस्थितं सन्दर्शि ह ।
 ततस्तु देवतावृन्दं क्रमेण समलोकयत् ॥ १५८ ॥
 पीठस्याधारभागे तु ह्यनन्तो नाम नागराट ।
 चक्र सामर्थ्यशक्त्यादिशक्तिसङ्घै तथैव च ॥ १५९ ॥
 ज्ञानभासादिकाना तु शक्तीनामष्टकं तथा ।
 वलवीर्यवती पूर्वमष्टक स्थितिपश्चिमम् ॥ १६० ॥
 अकारादि क्षकारान्तं वर्णचक्र द्विजोत्तम ।
 ततः पीठप्रदेशाच्च धर्माद्य च द्विरष्टकम् ॥ १६१ ॥
 चक्र कालानलज्योति, पञ्चं धामत्रयाश्रितम् ।
 चिन्मय, पुरुषो मध्ये सर्वाभि शक्तिभिर्युतः ॥ १६२ ॥
 दिक्चतुष्के ह्यनन्ताद्य ततश्चरणवर्गके ।
 वासुदेवादिकं दिक्षु शाखासूले सुदर्शनम् ॥ १६३ ॥
 ज्ञानक्रियात्मके तत्वे शाखयोः परमेश्वरम् ।
 आद्य तृदुम्यरे ह्यन्वेतत्पुष्टे धर्मं एव च ॥ १६४ ॥
 कावाटयोस्तु कालाश्च वरुण तु ततो द्विज ।
 स्तम्योः शुकनासाया इच्छाप्राणौ गवाक्षयोः ॥ १६५ ॥
 अशीघोमौ ततो जड्या द्विषट्केऽन्तरभूमिषु ।

कालादिवसुधान्त च जडघाग्रे केशवादितम् ॥ १६६ ॥
 नासिकाना तु नवके कपोतस्थेऽन्तरेऽपि च ।
 चक्राद्यायुधसधात सत्तारूपेण संस्थितम् ॥ १६७ ॥
 शुक्रनासामुखे देव वासुदेवं जगत्पतिम् ।
 नासिकावितये शिष्टे ह्यव्युताय क्रमान् स्थितम् ॥
 सशक्तिकं तु पञ्चाद्यभूषिते वेदिकातले ।
 सुदर्शन तु षडं वटाना तु चतुर्थ्ये ॥ १६९ ॥
 वासुदेवादिकान् विप्र ! रथाङ्गाना तदग्रत ।
 अमलाद्य चतुष्क तु क्रमेणोदितपञ्चिमम् ॥ १७० ॥
 अध्यक्षाप्रादिमूर्त्यन्त शुक्रनासाघटेपुर्वे ।
 सर्वलोकमर्य विप्र ! सकलाद्यमयं तथा ॥ १७१ ॥
 सर्वतत्वमय चैव सर्वदेवमय तथा ।
 इति क्रमेण सन्दर्शय विमान हृष्टचेतन ॥ १७२ ॥
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य चतुर्धा प्रणिपत्य च ।
 सर्वज्ञादिर्णवदभूमौ भक्त्या तु पुरुषोत्तमम् ॥ १७३ ॥
 ततः कृतार्थमात्मान मन्यमानः प्रविश्य च ।
 अभ्यन्तरं विमानस्य गर्भमूर्मौ तु मध्यतः ॥ १७४ ॥
 आत्मग्रमाणरचिते मुदुसप्तश्च मनोहरे ।
 शुद्धस्फटिकसकागे दीर्घ्यमानेऽन्तिभास्वरे ॥ १७५ ॥
 फणामण्डलमध्यस्थैर्मणिभिर्दीपिते तथा ।
 अनन्तभोगशयने शयानं पीतवाससम् ॥ १७६ ॥
 निष्केवलेन सत्वेन सपञ्चं हच्चिप्रभम् ।
 वपुषा सुन्दरेणैव दिव्येनाविहृतेन च ॥ १७७ ॥
 मुञ्चन्तमनिश्च देहादालोकं ज्ञानलक्षणम् ।
 प्रथलेन विनाऽज्ञानानाशकृद्यायिना महत् ॥ १७८ ॥
 स्वरवस्त्रामरणैर्युक्तं स्वानुरूपैरन्प्रमै ।
 चिन्मयैः स्वप्रकाशैश्च अन्योन्यरुचिरञ्जितै ॥ १७९ ॥
 दम्तज्योत्सनावितानैस्तु प्रकटीकृतदिङ्मुखम् ।
 रेखोत्थितैश्च कलहारैः पादपञ्चतलेऽङ्गितम् ॥ १८० ॥
 निमग्नजनसन्तापशमनव्यापृताननम् ।

करुणापूणहृदयं जगदुद्धरणोद्यतम् ॥ १८१ ॥
 स्वदेहतेजसंभूतज्वालामण्डलमध्यगम् ।
 घनकुञ्चितनीलालि गलिताञ्जनसञ्चिमै ॥ १८२ ॥
 कर्पूरधूसरैर्दिव्ये पुष्पसंबलितान्तरै ।
 किरीटमकुटाक्रान्तै शोभितं सुशिरोरुहै ॥ १८३ ॥
 ईपदारकगोक्षीरशुद्धनीलाब्जलोचनम् ।
 शीतलैर्दिपातैस्तु जगदाद्यायकारणम् ॥ १८४ ॥
 सुभूललाट सुनसं सुसिनाधरविद्रुमम् ।
 सौन्दर्यचन्द्रसंकाशविलसदण्डमण्डलम् ॥ १८५ ॥
 पूर्वकर्मनिलातना ध्यायिना खेदशान्तये ।
 स्वदन्तेन्दुचयोथेन हृलादयन् गोगणेन तु ॥ १८६ ॥
 मुखसौन्दर्यनिधन्दचिवुकख्लशोभितम् ।
 सविलाससिताधार विभ्राण मुखमङ्गजम् ॥ १८७ ॥
 कम्युग्रीवं महावाहु श्रीवत्साङ्गितवक्षसम् ।
 सिहस्कन्धं विशालाक्ष दीर्घवाहुं महोरसम् ॥ १८८ ॥
 राहूचकाङ्गितारककरद्वयविभूषितम् ।
 दक्षिणं भोगिभोगाभमुपधाय महाभुजम् ॥ १८९ ॥
 प्रसारितोत्तरकरं कटिदेशस्य पार्श्वत ।
 कौस्तुभेनाङ्गितोरस्क लक्ष्मीभूषितवक्षसम् ॥ १९० ॥
 आग्रहस्तम्बपर्यन्तजगद्वासतनूदरम् ।
 ईषत्कुञ्चितवामाङ्गिपङ्कजं पङ्कजेक्षणम् ॥ १९१ ॥
 प्रसार्य दक्षिण पादमीषदुत्तानशायिनम् ।
 अनेकरक्षाचित्किरीटमकुटोज्ज्वलम् ॥ १९२ ॥
 उद्यादित्यसंकाशैर्विचित्रैर्मणिसच्यैः ।
 विराजमानया सम्यक् स्फुरच्चूलिकयोज्ज्वलम् ॥
 रक्षावतसप्रभया दीपश्रवणशेखरम् ।
 ललाटान्तसमालम्बि वालालङ्गारभूषितम् ॥ १९४ ॥
 ललाटतिलकेनैव सुन्दरेण विराजितम् ।
 अनेकरविसङ्गाशलसन्मकरकुण्डलम् ॥ १९५ ॥
 प्रभूतमणिमुक्ताढ्यग्रेवेयकविराजितम् ।

वज्रवैद्युर्यमाणिक्यपञ्चारागादिशोभितैः ॥ १९६ ॥
 हारैरनेकैर्विधैरुपशोभितवक्षसम् ।
 उद्यदादित्यसंकाशकौस्तुभेन विराजितम् ॥ १९७ ॥
 भ्राजयन्त्या जगत् सर्वं स्वतेजोभिन्निरन्तरम् ।
 मालया वैजयन्त्या च भ्राजमानमहोरसम् ॥ १९८ ॥
 नानारल्पिचित्रेण मुक्तादामविलम्बिना ।
 स्फुरता ब्रह्मसूत्रेण काञ्चनेन सुशोभितम् ॥ १९९ ॥
 द्युतिमद्विमहारक्ते राचितेन सुवर्चसा ।
 काञ्चनेनायसूत्रेण उदरे कृतवन्धनम् ॥ २०० ॥
 नानामाणिक्यविलसत्कटिसूत्रेण शोभितम् ।
 अनेकरत्नसन्दर्भरशनादाममण्डितम् ॥ २०१ ॥
 अनेककोटिमार्तण्डविलसत्पीतवाससम् ।
 अनेकरत्नसमिक्षन् पुरादि विमूषितम् ॥ २०२ ॥
 एवमन्यैश्च विविधैः केयूरकटकादिकैः ।
 यथाहैमूषणैः रम्यैर्चलद्विः परिभूषितम् ॥ २०३ ॥
 प्रावृद्जलदसकाशं भिन्नाञ्चनचयप्रभम् ।
 अभिन्नपूर्णपाङ्गुण्यविभवेनोपवृहितम् ॥ २०४ ॥
 योगिन्येयमज नित्यं जगज्ञन्मादिकारणम् ।
 अनादिनिधन देव साक्षात्क्षमीपति प्रभुम् ॥ २०५ ॥
 अप्राकृततत्तु शान्तं वासुदेव परात् परम् ।
 जनलोकगतैः सिद्धैः सनकाद्यैरभिषुतम् ॥ २०६ ॥
 नेताभ्यामनिमेषाभ्या तृष्णिताभ्या पिवविव ।
 उदैश्वत प्रहृष्टात्मा प्रणिपत्य मुहुमुहु ॥ २०७ ॥
 स्तुत्वा च विविधैस्त्स्तोवैर्हर्षिगद्दया गिरा ।
 तदादाय महाहिव्यं विमानं शिरसा तत ॥ २०८ ॥
 जगम भवनं विप्र ! स्वकीय कमलासन ।
 तत्र संपूजयामास द्विषट्कब्रह्मविद्या ॥ २०९ ॥
 महता विभवेनैव ब्रह्मा लोकपितामट ।
 अद्वान्तरे तु विप्रेन्द्र ! पौरकरस्य महात्मय ॥ २१० ॥
 जिज्ञासाया तु जातायां शास्त्रे पौष्करसंब्रक्ते ।

प्रादुर्भूतस्तदा विप्र ! वासुदेवो जगत्पति ॥ २११ ॥
 महोपनिषदं शास्त्रं ग्राहयामास पद्मजम् ।
 यो मूलवेदो वित्यातस्तादक तसात् परिस्तुतम् ॥
 सिद्धिमोक्षपदं विप्र ! सर्वशास्त्रार्थगमितम् ।
 नानाव्यूहसमोपेतं मूर्त्यन्तरसमन्वितम् ॥ २१३ ॥
 नानाविभवसंयुक्तं प्रादुर्भावान्तरान्वितम् ।
 अक्षम्यादिशङ्कचक्रात्यगारम्भ सदिगीश्वरैः ॥ २१४ ॥
 सगौररखनिष्टैस्तु सपूर्णं छिजतत्त्वम् ।
 वीजैः पिण्डात्मकैश्चेव पदैः संज्ञामयैङ्गिज ॥ २१५ ॥
 मन्त्रव्यूहैस्तु विविधैर्व्यनिश्च विविधैर्युतम् ।
 तत्वसर्यासमाप्त्यतैर्मण्डलैर्भट्टकादिभिः ॥ २१६ ॥
 नया चतुर्दशव्यूहैरलंकरजगमितैः ।
 षड्गौराकैर्युक्तेश्चकाञ्जनवमित्या ॥ २१७ ॥
 द्वारकादिसहस्रारप्यन्तैश्च सकारणैः ।
 तथायादशमिर्विप्र ! मिथ्रचक्राभिधानकैः ॥ २१८ ॥
 आवार्यविरक्तेणव रूपेण परिस्थितैः ।
 महाख्यनवनाभेन चिन्मेत्रस्थितेन च ॥ २१९ ॥
 घण्टासूत्रक स्वव्यूहैस्तु क्रियाङ्गैर्विविधेरपि ।
 नानालक्षणसंयुक्तैः कुण्डेश्च परिमूषितम् ॥ २२० ॥
 वत्सरोत्सवयन्ते स्यापनाद्येश्च कर्मभिः ।
 नित्येनैमित्तिकैः काम्भैः परिपूर्णं द्विजोत्तम ॥ २२१ ॥
 स्वयव्य कदिसेवोत्थै प्रासादैश्च समन्वितम् ।
 तस्याधिकारवृत्त्यर्थं लोकाना हितकाम्यया ॥ २२२ ॥
 ततस्तुकमार्गेण विविधैर्भौगसञ्चयै ।
 नित्येनैमित्तिकैः काम्यैर्विविधैश्च महोत्सवे ॥ २२३ ॥
 तत्र प्रतिदिन कुर्वन् पूजा लोकपितामह ।
 व्यापारान् जगता चक्र विविधान् लोकपूजित ॥
 ततो मन्वन्तरे विप्र ! प्राप्ते वैवस्ताभिधे ।
 इक्षवाकुन्नर्मनुपति सूर्यचंशसमुद्गव ॥ २२५ ॥
 महात्मा सततं योगी सर्वभूतहिते रतः ।

द्रष्टुकाम प्रसन्नात्मा वासुदेव जगत्पतिम् ॥ २२६ ॥
 तापसं वेषमास्थाय तपश्चतुर्गतो वनम् ।
 प्रविश्य तु तपस्तेषे शाकपूलफलाशन ॥ २२७ ॥
 ग्रीष्मे पञ्चामिमध्यरथो नयन् आल महानपा ।
 वार्षिके तु निरालम्बो हेमन्ते तु सरोजले ॥ २२८ ॥
 इन्द्रियाणि समस्तानि नियम्य हृदये पुनः ।
 मनो विष्णौ समाचिन्त्य मन्त्रं च डाढशाक्षरन् ॥ २२९ ॥
 जगतो वायुमभस्य तस्य राजो महात्मनः ।
 आविवैभूव भगवान् ब्रह्मा लोकपितामह ॥ २३० ॥
 तमागतमयालोक्य पद्मयोनि चतुर्मुखम् ।
 प्रणन्य भक्तिभावेन स्तुत्या च परितोपयत् ॥ २३१ ॥
 ‘नमो हिरण्यगर्भाय, जगत्क्षये महात्मने ।
 वेदशास्त्रार्थविदुषे, चतुर्वक्त्राय ते नमः’ ॥ २३२ ॥
 इति स्तुतो जगत्न्यात् ब्रह्मा प्राह नृपोत्तमम् ।
 तपस्यमिरत शान्तं त्यक्तराज्यमहात्मुखम् ॥ २३३ ॥
 ‘लोकप्रकाशको राजन् स्यस्त्वपि पितामह ।
 वस्त्रामपि सर्वैषा सदा मान्यो मनु पिता ॥ २३४ ॥
 कृतवन्तौ तप पूर्वं तीव्रं पितॄपितामहौ ।
 तावतीत्य तपस्तेऽद्य वर्तते निस्पृहस्य वै ॥ २३५ ॥
 किमर्थं राज्यभोगं तु त्वक्त्रा सर्वं नृपोत्तम ।
 तप करोपि धोरं त्वमाचक्षत्र च महामते !’ ॥ २३६ ॥
 इत्युक्तो ब्रह्मणा राजा त प्रणस्याब्रवीठच ।
 “द्रष्टुमिच्छस्तपश्चर्यावलेन मधुसूक्तनम्” ॥ २३७ ॥
 करोम्यत तपो ब्रह्मन् ! गङ्गाचक्रगदाधरम्” ।
 इत्युक्तं प्राह राजानं पद्मजन्मा हसन्निव ॥ २३८ ॥
 “न शक्यस्तपसा राजन् द्रष्टुं नारायणो विसु ।
 मादशैश्च न दश्योऽज. केशवं क्लेशनाशन ॥ २३९ ॥
 त्वादृशै, कि पुनस्त्वीशो माधवस्त्विति भावय ।
 पुरातनीं पुण्यकथा कथयामि निवोध मे ॥ २४० ॥
 अर्हं पुरा महाराज ! वासुदेव सनातनम् ।

द्रष्टुकाम प्रजासंगे तपश्चर्या सुदारुणाम् ॥ २४१ ॥
 अकार्यं तपसश्चान्ते भगवान् भक्तवत्सल ।
 प्रसव प्रादुरासीन्मे पश्यत् पद्मलोचन ॥ २४२ ॥
 प्रणन्य पुण्डरीकाशमस्तौपि विविद्यै, स्तवै ।
 तत्र थ्रेयो वल तेजो दत्वा स्त्रापु जगद्विभु ॥ २४३ ॥
 अथो रदिष्टवान् महामार्यं वेदं सनातनम् ।
 सदागमार्य नूल तु परव्रह्मप्रकाशकम् ॥ २४४ ॥
 द्रिव्य सिद्धिप्रदं चेव शान्तिकृद्विश्वकर्मिणाम् ।
 सर्गस्योत्तरकाले तु विमाने द्रिव्यलक्षणे ॥ २४५ ॥
 अनन्तमोगशयो शयानं पद्मलोचन ।
 प्रादुर्भविविति पुरस्तं पूजय विगेषत ॥ २४६ ॥
 द्वादशाणेन मन्त्रेण पौष्टिकरेणोक्तमार्गत ।
 वृथ्यम् (जेन विधिना यथावत् कमलोड्व ॥ २४७ ॥
 इत्युक्तवान्तर्दधे देवं परमात्मा जगत्प्रभु ।
 प्रादुरासीन्ततो दिव्यं विमानं परमाद्भुतम् ॥ २४८ ॥
 शास्त्रं चापि मया लघ्वं मटो गतिपदाख्यकम् ।
 तत्रस्थ देवदेवेश वासुदेव जगत्पतिम् ॥ २४९ ॥
 पूजयामि विधानेन तदुक्तेन नृपोत्तम ।
 तदहं ते प्रथच्छामि केशवानन्दमन्दिरम् ॥ २५० ॥
 विसुज्येदं तपो धोरं पुरं व्रज निजं नृप ।
 प्रजाना पालनं धर्मस्तपश्चेव महीभृत ॥ २५१ ॥
 विमानं प्रेपयिायामि दिवं, सिद्धं नृपोत्तम ।
 संयुक्तं पञ्चकालक्षे, सद्वृत्तिरत्तेऽद्विजेः ॥ २५२ ॥
 तदाराधय देवेश वाह्यान्तरखिलै शुभै ।
 वासुदेवमन्ताहौ शयानं पुरुषोत्तमम् ॥ २५३ ॥
 द्विषट्कार्णेन मन्त्रेण पौरकरोक्तविधानतः ।
 क्रतुभिर्विविद्यैश्चेव यजन् देवं नृपोत्तम ॥ २५४ ॥
 निष्कामो नृपशार्दूल ! प्रजा धर्मेण पालय ।
 प्रसादाडासुदेवस्य मुकिस्ते भविता नृप ॥ २५५ ॥
 इत्युक्ता पौष्टिकं शास्त्रमुपदिश्य यथाक्रमम् ।

तस्मै तु भूमिपालाय विधातान्तरभूत् पुन ॥ २५६ ॥
 इद्वाकुश्चिन्तयन्नास्ते पद्मयोनेर्वचो द्विज । ।
 आविर्वभूव पुरतो विमानं तन्महीभृतः ॥ २५७ ॥
 ब्रह्मदत्त द्विजयुत माधवानन्तयोः शुभम् ।
 तं दृष्टा परया मक्त्या नत्वा च पुरुषोत्तमम् ॥ २५८ ॥
 क्रष्णेन प्रणम्य दृढाश्च तदाढाय यथौ पुरम् ।
 पौरैर्जनैश्च नारीभिर्दृष्टं शोभास्मन्विनै ॥ २५९ ॥
 लाजानि विशिष्टद्विश्च ततो राजा स्वरुं गृहम् ।
 स्वमन्दिरे विशाले तु विमानं वैष्णवं शुभम् ॥ २६० ॥
 संस्थायाराधयामान भवितात्मा चृपोत्तम ।
 पौर्मलोकविधिनिन तैर्द्विजैरनितं हरिम् ॥ २६१ ॥
 मानुषं शोभनादयस्तु दृष्टा तु हरिचन्दनम् ।
 माला कृत्वा लुग्न्याद्वया प्रीति तस्य वित्तेनिरे ॥
 पौरा कर्तृरथीष्ठण्डकुङ्कमाद्य ददुस्तथा ।
 पुष्पाणि विष्णुयोगयानि ददुरानीय भूपते ॥ २६३ ॥
 तत्त्वकर्मण्डिविमानि प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ।
 स्वे स्वे यथोदिते स्थाने सविवेश्य चुविस्तृतम् ॥
 ततोऽष्टाष्टकसर्वैस्तु भोगै सर्वैरक्षितै ।
 प्रधानै साङ्गभोगैरतु विविधौपचारिके ॥ २६५ ॥
 सास्पर्शिकैस्तथा विप्र ! हृदयङ्गमसञ्जितै ।
 अर्चयित्वा जगज्ञाथं वासुदेवं परात्परम् ॥ २६६ ॥
 विसन्धं परया भक्त्या जप्यै स्तोदैश्च वैष्णवैः ।
 कारयामास देवस्य सुचिर वत्सरोत्सवम् ॥ २६७ ॥
 तथा च वत्सरीयाणि नानानैमित्तिकान्त्यपि ।
 प्रतिष्ठा तत्प्रकारं च स्थानमेद तथैव च ॥ २६८ ॥
 उत्सवादिप्रकारं च वक्ष्याम्युपरि विस्तृतम् ।
 भोगैश्च तोषयित्वा तं सर्वदेवमय हरिम् ॥ २६९ ॥
 निष्कामो दानधर्मैश्च परं ज्ञानमवासवान् ।
 यजन् यज्ञान् मही रक्षन् स कुर्वन् केशवार्चनम् ॥
 उत्पाद पुत्रान् पित्रयं चिरात् ल्यक्ष्मा कलेवरम् ।

व्यायश्चिकलमपं देव प्रात्प्रवान् वैष्णव पदम् ॥ २७१ ॥
 ततश्चैतत् क्रमाल्लेखे देव सर्वेश्वरः स्वयम् ।
 रामो राजीवनयनो भारतमेदैख्यमि. सह ॥ २७२ ॥
 निहन्ता राक्षसाना यो मनुषोऽहमिति स्वरन् ।
 दशेन्द्रियानन घोरं यो मनोरजनीचरम् ॥ २७३ ॥
 विवेकगरजालेन शम नयति देहिनाम् ।
 कृतत्यक्षस्तु यो वैनि स्वभावं दिव्यमुत्तमम् ॥ २७४ ॥
 ददौ विभीषणायां प्रियाय प्रियकारिणे ।
 शास्त्रो ऽदे शपूर्वं तु विमान दिव्यलक्षणम् ॥ २७५ ॥
 सोऽपि नविन्दुर वा गृहा यथौ देश स्वक प्रति ।
 रवौ म यदिने प्राप्तं कवेरतनया तटे ॥ २७६ ॥
 चन्द्रपुराकरिणीमध्येऽनन्तशीठेऽवतारयत ।
 दक्षावरं च रुद्रेण परिमूर्तो निशाकर ॥ २७७ ॥
 सूर्भिं तस्य वृत्तावानो यत्त तप्त्वा महत्तप ।
 यस्मिस्तु पुण्डरीकाक्षो देनो वामनरूपघृक् ॥ २७८ ॥
 प्रात्प्रवान्यस्कारं यत्र तु स्वयमेव हि ।
 विमानप्रवरं दिव्यं श्रीरङ्गस्मिति शनितम् ॥ २७९ ॥
 प्रतिष्ठास्यनि वावेति विनिश्चिय जगत्पति ।
 गणेश योगनिद्रा च रक्षाहेतो समादिशत् ॥ २८० ॥
 तत्रावतार्य तन्मध्ये विमानं तद्विभीषणं ।
 तत सपूजयामास तैर्द्विजैरचिंत हरिम् ॥ २८१ ॥
 रमणीयैस्तु विविधैभोगै सांस्पर्शिकादिकै ।
 तदुद्धर्मसौ यत्करोद्भूलवानपि ॥ २८२ ॥
 न शशाक मनागसादेतच्छलयितु तदा ।
 अथापतद्वरण्या वै विलपन् स च दुखितः ॥ २८३ ॥
 आर्त विभीषणं दृष्टा विलपन्तमनाथवत् ।
 उवाच भगवान् रङ्गी स्वरेण महता तदा ॥ २८४ ॥
 श्रीभगवानुवाच —
 “आर्य ! धर्मज्ञ ! देशोऽयं रमणीयो हि मे मतः ।
 अस्मिन्नेव शयानोऽहं रस्ये त्वामभिवीक्ष्य च ॥ २८५ ॥

पत्तैरेकान्तिभिः सार्थं मदारावदनत्परोऽ।
 विभीषणानुजानीहि कुरुव च मम प्रियम् ॥ २८६ ॥
 एतानाराधकान् विप्रान् पञ्चकालपरायणान् ।
 श्रेवारामगृहाद्यस्तु सुसमृद्धान् कुरुव च ॥ २८७ ॥
 मा भूस्त्वं दुर्मना याहि क्षिप्रं लङ्घा निशाचर ।
 तत्र त्वं सुसमृद्धार्थं श्रियं मुडक्षानपायिनीम् ॥
 इत्युक्तं सुसमृद्धार्थान् श्रेवारामगृहाद्यादिभिः ।
 कृत्वा चैकायनास्तास्तु पञ्चकालपरायणान् ॥ २८९ ॥
 ततस्तु प्रयत्नो चार्तो लङ्घामेव विभीषण ।
 मर्त्यानां मारयैपरम्याद्वाहृणान् । दिताण च । २९० ॥
 दवाना च प्रतिष्ठाय रेमे तत्त नदीतटे ।
 रङ्गधामनि रङ्गेश शयानस्तु द्विजोत्तम ॥ २९१ ॥
 तद्वामोभयतोऽगच्छत् परेरभ्य सरिष्ठरा ।
 यथा पति चिरं प्राप्तं भुजाभ्या प्रियमङ्गता ॥ २९२ ॥
 दिव्यं ह्येतन्महद्वाम दिव्यास्त्रव निवामिन ।
 दिव्या चेत्रं नदी तडिदिव्यतीर्थमिदं सर ॥ २९३ ॥
 अनन्तशक्तियुक्तं तद्विमान हि स्वयम्भवम् ।
 किङ्करा विष्णुभूतेशा ऋलिन कामरूपिण ॥ २९४ ॥
 ते च रक्षन्ति त देश सर्वे वानिमिषेत्यना ।
 ये निष्ठ्य(प)न्दा निराहारा सान्वकाश्च वसन्ति ते ॥
 प्रव्याहरन्तो मधुरा वाणी कणेसुखावदाम् ।
 न तत्र वसता पीडा शुनिपासानुगस्थिता ॥ २९५ ॥
 नाध्यान्मिकादिपीडा वा न जरा नाधिवेकिता ।
 तैकाल्यवानसपन्ना. सर्वेकामविवर्जिता ॥ २९६ ॥
 पदार्थसप्तकवानसंयुर्णा नान्ययाजिन ।
 डादशाध्यात्मनिरता. पञ्चकालपरायणा ॥ २९८ ॥
 तमर्चयन्तोऽहरहस्तवैव निवसन्ति हि ।
 षट्कर्मनिरताश्चापि ब्रह्मण्याहितचेतस ॥ २९९ ॥
 चरन्ति तत्र विमला. पुरुषा. सशितव्रता ।
 देवासुरमुनीन्द्राद्या. सदा देवाभिकाङ्क्षण ॥ ३०० ॥

वसन्ति तत्र चास्थाय चित्रा स्थावररूपताम् ।
 अत्युन्मत्त, प्रशान्त स्याद्विधिरोऽपि सुवीधवान् ॥
 तस्य दशस्य माहात्म्यं सम्यग्ज्ञातु न शश्यते ।
 ब्रह्मणापि मुनिश्रेष्ठ । किं पुनः खलु मादृशै ॥ ३०२ ॥
 तदेतत् परम धाम श्रीरङ्गमिति शब्दितम् ।
 दिव्यलक्षणसंयुक्तं स्वयद्यक्षमिति श्रुतम् ॥ ३०३ ॥
 अत्र सद्विहितं साक्षात्त्वान् पुरुषोत्तम ।
 मकाना पुण्डरीकाक्षं परमान्तराऽच्युतो दृटि ॥ ३०४ ॥
 विविधेष्वपि चान्येषु नित्यं व्यानेषु यथापि ।
 वासुदेवस्तु भन्त्रात्मा स्थितं सद्विहितं स्वयम् ॥
 तग्रापि वलवत्त्वेन सज्जिति भजतेऽव वै ।
 श्रीप्रकाशं समासाद्य यथाकिस्तीर्थेणाना वजेत् ॥
 स्वरूपमजहन्त्रेव तथैवात्र जगत्पतिः ।
 दोपै स दिविवभागाद्येस्त्वन्यथात्वं न याति च ॥ ३०७ ॥
 नित्यसद्विधिमाहात्म्यात् कालं कल्याणशयावधि ।
 उत्तरोसरना चेद जगत्यस्त्रिर हि वर्तते ॥ ३०८ ॥
 भत्या कान्त्या च कीर्त्या च क्रियया चाश्रमयेत्या ।
 दुष्टोपशान्तिदा शक्त्या भिद्धिदा या च वै सह ॥
 मुकिकामाश्च मविन फलकामाश्च सत्तम ।
 यथाभिमतसप्राप्तिमिहैवायात्यनश्वरीम् ॥ ३१० ॥
 इह कर्मपरा सर्वे सायं प्रातस्तु मध्यत ।
 कुर्वते सर्वकर्माणि निमानाभिमुखा सदा ॥ ३११ ॥
 एव तु पुकरक्षेते तोतादिशिनरेऽपि च ।
 क्षमाङ्गे पुराणसज्जे तु मधुशाण्डाभिवेऽपि च ॥ ३१२ ॥
 स्थितं सनिहितो देव स्वर्यंव्यक्तो जगत्पति ।
 भगवान् पुण्डरीकाक्षो लोकाना हितकाम्यया ॥ ३१३ ॥
 देवदेवो जगन्नाथ एवं क्षेत्रेषु केषुचित् ।
 स्थापितो विवुधाद्यस्तु सन्निधत्ते द्विजोत्तम ॥ ३१४ ॥
 केषुचिन्मनुजेन्द्रैस्तु भक्तिवृहितमानसै ।
 स्थापितो विधिवदिप्र । सन्निधत्ते जगत्पति ॥ ३१५ ॥

एव भगवदाकारैनीनासंस्थानलक्षणै ।
नानाविशेषस्त्वैश्च नानाकार्यवर्गेन तु ॥ ३१६ ॥

विश्वमाप्यरित सर्वं सर्वानुग्रहकाम्यया ।
स्वर्यव्यक्तं तथासिद्धिवृष्टैश्च प्रतिष्ठितम् ॥ ३१७ ॥

मुनिमुख्यैस्तु गन्धवैर्यक्षेत्रविद्याधरैरपि ।
ग्रक्षोभिरसुरैमुख्यै स्थापितं मन्त्रविग्रहम् ॥ ३१८ ॥

दिव्यशास्त्रोक्तविधिना पूजयेच्छास्त्रकोविद् ।
स्थापितं मनुजैर्देवं मुनिवास्योक्तमागत ॥ ३१९ ॥

पूजयेद् द्विजं तत्रापि वानिमिस्तत्त्वदर्शिभि ।
वासुदेवैकनिष्ठेस्तु देवतान्तरवर्जिते ॥ ३२० ॥

व्यामिश्रयागमुकेस्तु तीव्रभक्तिसमन्विते ।
स्थापितं मनुजैन्द्रेस्तु द्युमुख्यदादिकोविदै ॥ ३२१ ॥

अर्चयेद्वदेवेश दिव्यशास्त्रोक्तवर्तमाना ।
मुनिवास्योक्तमागेण पूजनं यत्र वर्तते ॥ ३२२ ॥

तत्रापि दिव्यमागच्चित् पूजनं कर्तुमिच्छति ।
मुनिमार्गं परित्यज्य दिव्यमागेण पूजयेत् ॥ ३२३ ॥

भवेत् सच्चिदिमाहात्म्य काल कल्पक्षयावधि ।
दिव्यमागेण पूजाद्य वर्तते यत्र नित्यश ॥ ३२४ ॥

तत्र दिव्यं परित्यज्य न कदाचिन्मटामते ।
मुनिवास्योक्तमागण कुर्यात् संपूजनादिकम् ॥ ३२५ ॥

कुर्यांश्च यदि संमोहाद्विप्र समूढचेतन ।
सप्रयात्यचिरात्स्य भक्तिर्विजेन वै सह ॥ ३२६ ॥

समन्वं कर्मतन्वं च सिद्धयश्च पराद्भुखाः ।
इहैव शीघ्रं विशेन्द्रं । देहान्ते गतसन्तति ॥ ३२७ ॥

घोरं प्रयाति नरक राजा राष्ट्रं च नश्यति ।
तस्मात् सर्वप्रथलेन दिव्यमार्गं तु न ल्येत् ॥ ३२८ ॥

तामसेन तु मागेण पूजनं यत्र वर्तते ।
तत्रापि राजसेनैव पूजन सिद्धिं भवेत् ॥ ३२९ ॥

गजसेन तु पूजाद्य वर्तते यत्र नित्यश ।
तत्रापि सात्त्विकर्त्तैव पूजनं शुभद रादा ॥ ३३० ॥

सात्त्विकेन तु पूजाद्य वर्तते यत्र चान्वहम् ।
तत्र राजसमागेण न कुर्यात् पूजनादिकम् ॥ ३३१ ॥

यद्य राजसमागेण प्रवृत्तं त्वचेनादिकम् ।
तत्र तामसमागेण न कुर्यादचेनादिकम् ॥ ३३२ ॥

विहिधाना राजसानामन्योन्यं ल्यान् सकर ।
सर्वब्राह्मणे वाऽये तद्ग्राह्यमविरोधि यत् ॥ ३३३ ॥

मनु —

केवल तडिवानेन न कुर्यात् स्थापनादिकम् ।
दिव्याद्यायतनाना च पञ्चार्थं यत् त्वयोदितम् ॥ ३३४ ॥

शास्त्रं दिव्यादिभेदेन श्रोतुमिच्छामि तत्वत् ।
यज्ञात्वा विनिवर्तेय शास्त्रसाङ्केतोषत् ॥ ३३५ ॥

शाणित्य —

वासुदेवेन यत् ग्रोक्त शास्त्रं भगवता स्वयम् ।
अनुष्टुप्छन्दोवन्धेन समासद्वाऽभेदत ॥ ३३६ ॥

तथैव ब्रह्मस्त्रेन्द्रप्रमुखैश्च प्रवर्तितम् ।
लोकेऽपि च दिव्येषु तदिव्यं विद्धि सत्तम् ॥ ३३७ ॥

ब्रह्मस्त्रमुखैर्वै अपिभिश्च तपोधने ।
स्वयं प्रणीत यज्ञाख्य ताङ्गाद्य मुनिभापितम् ॥ ३३८ ॥

एवन्तु त्रिविधि विद्धि सात्त्विकादिविभेदत ।
विज्ञाय पुण्डरीकाक्षाद्यजाल यथास्थितम् ॥ ३३९ ॥

तद्वोयकं प्रणीत यज्ञाख्य तत् सात्त्विकं स्मृतम् ।
तसाऽज्ञाते इर्थजाते तु किञ्चित् समवलम्ब्य च ॥

स्ववृद्धयुन्मीलितस्यैव ह्यथेजातस्य वोधकम् ।
यत् प्रणीत द्विजयेषु । तथा प्रिजाय तत्वत् ॥ ३४१ ॥

ग्रन्थविस्तरसयुक्त शास्त्रं सर्वेश्वरेश्वरात् ।
तत्सक्षेपप्रसादेन स्वविकल्पविजुम्भणै ॥ ३४२ ॥

ब्रह्मादिभि. प्रणीत यत् तथा तद्विभिर्द्विज ।
ब्रह्मादिभ्य परित्रयं तत् सक्षेपात्मना पुनः ॥ ३४३ ॥

स्वविकल्पात् प्रणीतं यत् तत् सर्वं विद्धि राजसम् ।
तत् स्याद् द्वेष्या पश्चरात्रवैस्वानसाविभेदत ॥ ३४४ ॥

केवलात् स्वविकल्पोक्ते । कृतं यत् तामस तु तम् ।
केवलं मनुजैर्यत्तु कृत तत् पौरुषं भवेत् ॥ ३४५ ॥

मनक —
त्रैलिङ्गवैदतंश्चेष्ट । भगवद्वाक्यपूर्वकम् ।
मेद जानामि तत्वेन तानि विस्तरतो वद ॥ ३४६ ॥

शाण्ठिन्य —
यदर्थात्यमसन्दिग्धं स्वच्छमल्पाक्षरं स्थिरम् ।
चातुरात्म्यस्वरूपेण संस्थितस्य विभो सदा ॥ ३४७ ॥

स्वाभाविकं परत्वं तु यत् यत्र समीरितम् ।
अन्यासा मन्त्रमूर्तीना यत्र चौराधिकं तु यत् ॥ ३४८ ॥

तुर्यादिजाग्रन्थर्यन्तं पदमेद प्रकाशित ।
भक्तानामनुकम्पार्थं यत्र है चतुरात्मन् ॥ ३४९ ॥

श नीशस्य विभोर्यद विभव सप्रकाशित ।
अङ्गलाञ्छन्मूषाणा शक्तीना विहर्मैश्यतु ॥ ३५० ॥

लयादिमेदभिर्वं तु स्वरूपं यत्र भावितम् ।
वीजपिण्डपदाद्येन चातुर्विव्येन सत्तम् ॥ ३५१ ॥

मन्त्राः प्रवर्तिता यत्र यत्र स्थापनकर्मणि ।
अनुकेदक्रिया प्रोक्ता यत्र है नित्यपूजनम् ॥ ३५२ ॥

मूलमूर्तो तु संपूर्णं प्रोक्तं प्राधान्यतो द्विज ।
तत्र कर्तुमशक्यं यत् स्नानाद्य तावदेव तु ॥ ३५३ ॥

विम्बान्तरे तदर्थं तु कर्मविम्बपुरस्सरम् ।
विहितं दर्पणाद्येषु तदभावान्महामते ॥ ३५४ ॥

क्षमाजलानलघुव्याख्यनाभसीयेन है द्विज ।
धारणापञ्चकेनैव धारणाद्वितयेन च ॥ ३५५ ॥

दहनाप्यायनाख्येन यत्र शुद्धिश्च भौतिकी ।
आगमशुतिमूलत्वं स्वस्य यद्युपपादकम् ॥ ३५६ ॥

तत् पारमेश्वरं वाक्यमाज्ञासिद्धं हि मोक्षदम् ।
एवमादेयवाक्योत्थं आगमो यो महामते ॥ ३५७ ॥

सन्मार्गदर्शनं कृत्स्नं विधिवादं च विद्धि तत् ।
तत्वामाण्यात्तु यक्तिक्षित् समभ्यूह्यं यथार्थतः ॥

पूर्वपिराविरोधेन निर्वाहमविचारत् ।

सर्वेषां रक्षकं गूढं निश्चयीकरणाक्षमम् ॥ ३५९ ॥

पारमेश्वरवाक्योक्तमर्थजालं यथास्थितम् ।
प्रत्यभिवापक यद्यत् सात्त्विक मुनिभाषितम् ॥ ३६० ॥

प्रशंसकं यत् सिद्धीनां सप्रवर्तकमप्यथ ।
मूलमूर्तिमनाहृत्य कर्मचार्या तु पुष्कलम् ॥ ३६१ ॥

नित्यसंपूजनं प्रोक्तं प्राधान्येन तु यत्र है ।
ब्रह्मरुद्रादिविम्बाना प्रमाणं लक्षणं तथा ॥ ३६२ ॥

स्थापनं यत्र निर्दिष्टं यत्र है जगता पतेः ।
पूजनं तु समुद्दिष्टं प्राकृताना जडात्मनाम् ॥ ३६३ ॥

तत्वानामपि विप्रेन्द्रं । दिशा कालस्य वाचकै ।
परमेश्वरादिभिर्मन्त्रैः पञ्चभिर्यत है क्रमात् ॥ ३६४ ॥

स्थापनादिप्रतिष्ठान्तं पञ्चकं समुदीरितम् ।
यागपूर्वा हरिस्तोमपर्यन्ता, सत् कीर्तिता ॥ ३६५ ॥

यागा यत् तया सत् तत्क्रमादधिकारिण ।
उक्तं यत्र प्रतिष्ठया पोडशन्यालक्ष्यनम् ॥ ३६६ ॥

एतज्ञानीहि तत् सर्वं राजसं मुनिभाषितम् ।
भगवन्तं समुद्दिश्य हङ्गभावं विनैव तु ॥ ३६७ ॥

ब्रह्मरुद्रमुखाना तु विचुद्धाना तथैव च ।
मातृणामपि दुर्गाया, स्वातन्त्र्येण तु यत्र है ॥ ३६८ ॥

मन्त्रं ध्यानं प्रमाणं च लक्षणं स्थापनं तथा ।
निर्दिष्टं तामसं नाम मुनिवाक्यं तु विद्धि तत् ॥ ३६९ ॥

अनर्थकमसंवद्मल्पार्थं शब्दम्वरम् ।
अनिर्वाहकमाद्योक्तेवर्यक्यं तत् पौरुषं स्मृतम् ॥ ३७० ॥

हेयं चानर्थसिद्धीनामाकरं नरकावहम् ।
पारमेश्वरवाक्यार्थैर्यद्विरोधि न तद् द्विज ॥ ३७१ ॥

संग्राह्यं सात्त्विकाद्येषु मुनिवाक्येषु यत्ततः ।
यद्विव्यापेक्षितं विप्र । संग्राह्यमविरोधि तत् ॥ ३७२ ॥

सात्त्विकादिक्रमात्तेषु समभ्यूह्यं महामते ।
प्रसिद्धार्थनुपादाय सङ्गतार्थं विलक्षणम् ॥ ३७३ ॥

अपि चेत् पौरुषं वाक्यं ग्राह्यं तन्मुनिवाक्यवत् ।

सनक —

दिव्यपूर्वाणि शास्त्राणि प्रोक्तैरेतैस्तु लिङ्गकैः ॥ ३७४ ॥

लिङ्गितानि डिजश्रेष्ठ ! व्यक्तनामान्वितानि च ।

कौतूहल हि मे श्रोतुं प्रवृहि गणशास्तथा ॥ ३७५ ॥

विज्ञातव्यान्यसंकीर्ण यथा च स्वल्पवुद्धिभि ।

शापिंदत्य —

सात्वतं पौष्टरं चैव जयाख्यं च तथैव च ॥ ३७६ ॥

एवमादीनि शास्त्राणि दिव्यानीत्यवधारय ।

सहिता चेश्वरस्यापि भरद्वाजस्य संहिता ॥ ३७७ ॥

सौमन्तवी तथा ह्येनत् पारमेश्वरसहितम् ।

वैहायसी संहिता च शास्त्रं चित्रशिखण्डिजम् ॥

तथा जयोत्तरं तद्र एवमादीनि तत्वत ।

सात्विकानि विजानीहि मुनिवाक्यानि सत्तम ॥

तन्वं सनत्कुमारख्यं तया पनोऽवाभिघम् ।

सत्यापि तेजोऽविणं भायादैभविकं तथा ॥ ३८० ॥

इत्यादीन्यवगच्छ त्वं राजसान्येव तत्वत ।

एवंप्रश्नं शुकप्रश्नं तत्वसागरसंहिता ॥ ३८१ ॥

इत्यादीन्यववुद्धयस्व तामसानि विगेषत ।

पूर्वोक्तलक्षणैव ज्ञातव्यं तद्र पौरुषम् ॥ ३८२ ॥

प्रासादाना च शास्त्राणा यथावत् सप्तकाशितम् ।

भेदं दिव्यादिक सम्यग् ज्ञात्वा सर्वं समाचरेत् ॥

यो न ज्ञात्वा तु साङ्कर्यं यात्) पूजाद्यमनुतिष्ठति ।

स हि सर्वव्यं जगत् साङ्कर्ये कुरुते सदा ॥ ३८४ ॥

विगेपात् स्वस्य वंशस्य तस्मादापद्यपि द्विज । ।

न कुयोच्छास्त्रसाङ्कर्यं हितैपी शास्त्रकोचिद् ॥ ३८५ ॥

तत् सर्वमुक्त यत् पृष्ठ किमन्यत् कथयामि ते ।

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे स्वयव्यक्तादि प्रासाददेवतानिर्णयो नाम दशमोऽध्याय समाप्त ॥

श्री एकादशोऽध्यायः ॥

सनक —

नित्योत्सवविधौ व्रह्मन् ! पूजनं समुदाहृतम् ।

द्वारावरणदेवाना तेषा ध्यानादिक क्रमात् ॥ १ ॥

ज्ञातुमिच्छामि विप्रेन्द्र ! प्रवृहि मम विस्तरात् ।

शापिंदत्य —

श्रूयतामभिधास्त्रामि यद्वं चोदितस्त्वया ॥ २ ॥

प्रासादद्वारदेवेभ्यः समारभ्य यथाक्रमम् ।

प्रासादद्वारवाह्ये तु ह्यधस्थौदुम्बरान्तिभे ॥ ३ ॥

वास्त्वीशक्षेत्रनाथौ द्वौ स्थितौ दक्षेतरक्रमात् ।

गुह्यवक्तः गृष्णदेहो द्विभुजो रत्नपात्रवृक् ॥ ४ ॥

दक्षिणेन करेणैव सर्वामरसमाश्रय ।

पुण्डरीकसमानाभवत्यस्त्रगच्छुलेपनः ॥ ५ ॥

गदोद्यतकरो विप्र ! ध्यातव्यो वास्तुपूरुष ।

क्षेत्रेण द्विभुज ध्यायेद्वेमाभवसनस्तजम् ॥ ६ ॥

नीलजीमूतसंकाश दण्डहस्तं महातनुम् ।

मुष्टिकद्वामहस्तेन यागक्षेत्रस्य पालकम् ॥ ७ ॥

कुण्डलाद्यरलङ्कारैरेतौ शोभितविग्रहौ ।

बीक्षमाणौ विभोविक्तं तेजसातीव निर्भरौ ॥ ८ ॥

तपकात्रनवर्णभा प्रवालसद्वशाम्बराम् ।

हारनूपुरकेयूरकरण्डमकुटादिकैः ॥ ९ ॥

अलङ्कृतामलङ्कारै पुण्डरीकनिमेश्णाम् ।
अकलङ्कसुसम्पूर्णशरचन्द्रनिभाननाम् ॥ १० ॥

पद्मकुम्भकरा लक्ष्मी पद्मोपरिगता सरेत् ।
पद्मासनेनोपविष्टा ढारस्योर्धु उदुम्बरे ॥ ११ ॥

तरुणादित्यसंकाशो महोरस्फथतुभुज ।
उच्चतश्चोक्तासश्च पूर्णाङ्गो नातिमासल ॥ १२ ॥

तनूदरो निमनाभो रोमराजिविराजित ।
दग्धाकरालघवद्न पिङ्गलश्चुजटाधर ॥ १३ ॥

मधुपिङ्गलनेतश्च कुटिलभ्रतायुत ।
प्रलम्बलोलश्चवणं पृथुव्राण स्मितानन ॥ १४ ॥

कुण्डलालङ्कृतश्चैव हारकेयूरभूषित ।
वद्मोपीष्ठललाटश्च तिलकेनाप्यलङ्कृत ॥ १५ ॥

शुक्राम्बरधरः स्त्रीयो भुजयुमेऽस्य दक्षिणे ।
प्रोद्यतं संसरेचक प्रज्वलन्ती गदा परे ॥ १६ ॥

श्रोणीतटनिषणा च विश्रान्ता वसुधातले ।
पूर्वं वामकरे शङ्खमन्यस्मिंश्चाक्षसूत्रकम् ॥ १७ ॥

एवं गणाधिपश्चण्डो विक्रमेणापराजित ।
कुद्दो विद्मयुतानां च क्षणात् सहरणक्षम ॥ १८ ॥

ध्येयो गर्भगृहद्वारशाखामूले तु दक्षिणे ।
ततैवापरभागे तु प्रचण्डं त्वीदशं यजेत् ॥ १९ ॥

कितु सव्यापसव्याभ्यां पुजाभ्या स्याद्विषय ।
भुजद्ये यच्छण्डस्य वामे संपरिकीर्तिम् ॥ २० ॥

दक्षिणे तत् प्रचण्डस्य ध्येयं वा परिकल्प्य च ।
ध्यायेद्वाराप्रदेशे तु गरुडं काश्वनप्रभम् ॥ २१ ॥

कुटिलभुसुवृत्ताक्ष पक्षमण्डलमण्डितम् ।
लम्बोदर सुपीनाङ्गं सर्वभूषणभूषितम् ॥ २२ ॥

मकुटोद्यैरलङ्कारैनूपुराद्यविराजितम् ।
नीलं वसानं वसनं नानामाल्योपशोभितम् ॥ २३ ॥

संमुखं देवदेवस्य भूगतं विवृताङ्गलिम् ।
द्विभुजं तुहिनाभं च सत्याख्यं विहगाधिपम् ॥ २४ ॥

प्राणाधिदैवत चक्रे वलिमण्डलमध्यगे ।
संस्थितं ससरेत् मर्वैरङ्गे पुरुषरूपिणम् ॥ २५ ॥

प्रलम्बमानजठर पक्षराजिविराजितम् ।
दक्षिणे करण्ये धारयन्त गणितकत् ॥ २६ ॥

उत्तानितेतरकर कुण्डलाद्यविभूषितम् ।
नीलकौशेयवसनं नीलमाल्यानुलेपनम् ॥ २७ ॥

अनाकुलाभ्या नेत्राभ्या वीक्षमाणं सदा विभुम् ।
अथग्रमण्डपद्मारशाखायुगलसंस्थितौ ॥ २८ ॥

पद्मगर्भप्रतीकागावतिभीमपराक्रमौ ।
चण्डप्रचण्डसदशौ भुजलाङ्गलमूषणे ॥ २९ ॥

रक्ताश्वरधरौ चैव रक्तसागमुलेपनौ ।
गणौ धारुनिधातरौ व्यात्वा सपूज्य तत्पर ॥ ३० ॥

कुमुदादिगणेशानान् प्रथमावरणे यजेत् ।
पूर्वे च वहिदिगभागे पूज्यौ द्वौ गणनायकौ ॥ ३१ ॥

कुमुद कुमुदाक्षश्च प्रसन्नवदनेश्णौ ।
तुहिनाचलसङ्काशौ प्रथमे वयसि स्थितौ ॥ ३२ ॥

यानाभरणदिग्धाङ्गौ नानाकुण्डलभूषितौ ।
नानामाल्यचितौ चैव नानामौलिघरौ द्विज ॥ ३३ ॥

नानागन्धविलिप्ताङ्गौ नानावस्त्रविभूषितौ ।
कुमुदाख्यगणेशस्य ध्यातव्यो दक्षिण करः ॥ ३४ ॥

चन्द्ररशिमप्रतीकाशचामरेण विराजित ।
अभिगच्छाभयं ध्यायेद् द्वितीय दक्षिणं करम् ॥ ३५ ॥

भवभङ्गात् प्रपञ्चानां परेषा गुणगासनम् ।
तस्यैवाद्य वामकरं प्रबुढकमलोद्यतम् ॥ ३६ ॥

तूष्णीं भीसूचक ध्यायेद्विष्ण्याना परं करम् ।
एतेद्वै कुमुदाक्षस्य वैपरीत्येन भावयेत् ॥ ३७ ॥

द्वाभ्या द्वाभ्या कराभ्या वै त्वन्येषामेवमेव हि ।
पुण्डरीको वामनश्च द्वावेतौ हुतभुक्प्रभौ ॥ ३८ ॥

गरुडध्वजहस्तौ च शोपमन्यत् पुरोदितम् ।
कृत्वा ध्यात्वाऽथवा न्यस्य दक्षिणे नैऋतेऽपि च ॥ ३९ ॥

शङ्कुकर्णाभिवानो य सर्वनेत्राभिसंज्ञित ।
द्वावेतौ चम्पकाभौ तु मयूरव्यजनोद्यतौ ॥ ४० ॥

महाविभूतेऽवस्थ प्रत्यवायुदिगास्थितौ ।
सुमुख सुप्रतिष्ठश्च विभो. सोमेशदिकस्थितौ ॥ ४१ ॥

चिन्त्यौ मुडफलश्यामावातपत्रकरोद्यतौ ।
नोक्तेषकराणा तु तदिद्धि कुमुदोदितम् ॥ ४२ ॥

मानव पृथिवर्भश्च जगस्यन्तरसंस्थितौ ।
तत्काश्चनवर्णभौ करण्डमकुटोऽज्वलौ ॥ ४३ ॥

दग्धाकरालवद्वनौ नानामाल्यधरौ द्विज ।
तत्र मानवसंबन्ध पक्षनागच्छ्रूपित ॥ ४४ ॥

तस्य दक्षिणहस्तश्च शङ्खराजेन शोभित ।
तत्पुष्टे कटके हस्ते अद्गुष्टान्तरलोलगा ॥ ४५ ॥

अक्षमालेति सा प्रोक्ता सर्वसिद्धिकरी सदा ।
मुख्यवामकरे चक्र तत्पुष्टे चोर्ध्वगा गदा ॥ ४६ ॥

एतद्वि पृथिवर्भस्य वैपरीत्येत भावयेत् ।
कटिहस्ताद्रुता व्यात्वा पक्षनागौ चिना द्विज ॥ ४७ ॥

एते भगवतो विप्र ! त्वन्तरङ्गा मयोदिता ।
कर्मणा मनसा वाचा तद्वावगतमानसा ॥ ४८ ॥

जानादिपद्गुणोपेतेराकीर्णा कोटिग परै ।
भूते. सिद्धैरनन्तेश्च प्रार्थयनै. परं पदम् ॥ ४९ ॥

वस्त्रभूषाङ्गरागादै. सर्वे ते कुमुदोपमा ।
श्वेतसृक्लिपितेनैव ह्यूर्ध्वपुण्ड्रेण भूपिता ॥ ५० ॥

ललाटस्थेन सर्वेऽपि कुमुदादिगणाधिपा ।
एवमन्येऽपि भूताद्या सर्वे पारिषदा द्विज ॥ ५१ ॥

एवमावृतिदेवाश्च भारस्थाश्च तथैव हि ।
एव तदीया विप्राश्च क्षत्रचिद्छूद्रज्ञातय ॥ ५२ ॥

मृदैव वा चन्द्रनेन कलिनैरुर्ध्वपुण्ड्रै ।
द्वादशैश्च चतुर्भिर्वा भूषिता स्यु सदा द्विज ॥ ५३ ॥

अतसीकुसुमश्यामौ पीतमाल्याम्बरान्वितौ ।
पीतोणीषधरौ रौद्रौ प्रागवद्भुजविभूषितौ ॥ ५४ ॥

गणौ चण्डाकृतिधरौ दुर्दशौ दुरतिक्रमौ ।
जर्य च विजय नाम्ना यजेत्तद्वारपार्श्वयो. ॥ ५५ ॥

तदुदेशात् समारभ्य वहिद्वारावसानकम् ।
छितीयावरणक्षेत्र पोढा कृत्वा तु पञ्चमे ॥ ५६ ॥

भागे तु गरुड कृत्वा विप्र ! ध्यात्वाऽथवा न्यसेत् ।
द्रवच्चामीकराकारं भीमभ्रुष्टिलोचनम् ॥ ५७ ॥

पृथुद्वृं पृथुव्राण पृथुगार्वं पृथुदरम् ।
पक्षाद्कुराश्चितोरस्के पक्षमण्डलमण्डितम् ॥ ५८ ॥

द्वारकेयूरताटक्कमकुटायैस्तु भूषणे ।
भूषित नीलवसन नानामाल्यविभूषितम् ॥ ५९ ॥

नानागन्ध्यविलिमाङ्ग नारैकादशभूषितम् ।
पुष्पस्तवकसंपूर्णमखलि दधतं द्विज ॥ ६० ॥

उद्वस्थ दक्षिण जानुभासनीकृत्य चेतरत् ।
सुवासनसमासीन विभोराज्ञाप्रतीक्षकम् ॥ ६१ ॥

तत (प) कर्मामितत्वाना दशकं सिद्धतां गतम् ।
भगवत्तुल्यमामर्थ्यसार्वव्यादिगुणर्युतम् ॥ ६२ ॥

वियुक्तं प्राकृताद् दु खान्नियुक्तं चेश्वरेण तु ।
भवसन्तारकत्वेन ह्यतदावृतिक क्रमात् ॥ ६३ ॥

उपेन्द्र पूर्वदिवभागे सस्थितो द्विजसत्तम ।
वहौ तेजोधरारथ्यस्तु दक्षिणे दुरतिक्रम ॥ ६४ ॥

नैकर्ते तु महाकर्मा पश्चिमे तु महाहद् ।
अग्राहो वायुदिग्भागे वसुरेतास्तथोत्तरे ॥ ६५ ॥

पूर्वोत्तरे वर्धमान. साक्षी गगनगोचरे ।
आधारनिलय नाम्ना सर्वस्याधोगत सरेत् ॥ ६६ ॥

एते स्फटिकवर्णाभा श्वेतमाल्याम्बरान्विता ।
गणित्रकं रथाङ्ग च शङ्खं चैव गदा तथा ॥ ६७ ॥

दधाना मुख्यदक्षादिमुख्यवामान्तमेव हि ।
करैश्चतुर्भिः सुसमा मकुटादिविभूषिताः ॥ ६८ ॥

तेजसा विद्वजालानि प्रेरयन्तो महौजस ।
स्थानकै. संस्थिता. सर्वे ध्यानोन्मीलितलोचना ॥ ६९ ॥

अथवा द्विभुजा एते वज्राद्य उशक क्षमान् ।
दक्षेण लोकपालीयं धारयन्त, करेण तु ॥ ७० ॥

गणिकं तु वामेन वरदाभयदास्तु वा ।
तदा वर्णाङ्गरागाद्यरिन्द्रादिसद्वशास्तु वा ॥ ७१ ॥

छितीयगोपुरडारपार्वगोरन्तरक्षयो ।
विन्यसेद्द्वारपालाख्यवेतौ वापादितो गणौ ॥ ७२ ॥

निधीशौ शङ्खपद्मौ तु निधिभाण्डोपरिस्थितौ ।
स्थलदन्तौ च दान्तौ च छिभुजौ भगवन्मयौ ॥ ७३ ॥

कुटिलभूलतनायुक्तौ किञ्चिदुक्षतवक्षसौ ।
लम्बोदरौ सुपीनादौ हस्तपाणिपदौ डिज ॥ ७४ ॥

शङ्खपद्मसमानाभौ नीलगुहाभरन्त्रजौ ।
मकुटाद्यस्तु विविधरलक्ष्मैरैरलकृतौ ॥ ७५ ॥

दक्षिणेन करेणैव धारयन्तौ सरोद्धम् ।
इतरेण करेणैव हृयुक्तानेन निवि स्वकम् ॥ ७६ ॥

अथवा वामहस्ताभ्या प्रवेशाभीतिदान्वितौ ।
करड्येन शङ्खं वा पद्मं वा उधतौ द्विज ॥ ७७ ॥

वामेन धारयेत् पद्मं यद्वा शङ्खं निधीश्वर ।
शङ्खपद्मधरौ वापि शिरसा मकुटोपरि ॥ ७८ ॥

शङ्खचक्रधरौ वापि साधकेच्छावगेन तु ।
उद्घम्य दक्षिणं जानुं हासनीकृत्य चेतरत् ॥ ७९ ॥

एवं शङ्खनिधेऽस्तु विपरीतवत् ।
तद्वारशाखानिष्ठौ तु संसरेदक्षिणादितः ॥ ८० ॥

क्षीरकुन्दावदातौ च नीलकौशेयवाससौ ।
नीलनीरजवर्णमै पुष्पैभूषितविग्रहौ ॥ ८१ ॥

पूर्वकगणसादश्यौ नाम्ना भद्रसुभडकौ ।
तद्वारवाहन, पश्चात् पार्वत्योर्गोपुरम्भितौ ॥ ८२ ॥

एतौ गणेश्वरौ न्यस्येद् ध्यात्वा वा परिकल्प्य च ।
अथवा छिभुजावेतौ तदा भद्रस्य दक्षिणम् ॥ ८३ ॥

कर तु तर्जनीयुक्त वाममीपत्तु कुञ्चितम् ।
गदाग्रोपरिविश्रान्त गदामूलोपरिस्थितम् ॥ ८४ ॥

व्यत्यस्तदक्षिणं पाद वामं तु भुवि संस्थितम् ।
भद्रस्य वृामयोर्विप्र ! यदुक्त पाणिपादयो ॥ ८५ ॥

दक्षयोस्तत् सुभद्रस्य दक्षोक्त वामगं भवेत् ।
किन्तु तद्वामहस्तं तु युक्तं विस्मयमुद्रया ॥ ८६ ॥

चण्डप्रचण्डौ धाता च विधाता च जयस्तथा ।
विजयश्चापि भद्रश्च सुभद्रश्च गणेश्वरः ॥ ८७ ॥

एते गणेश्वरा ह्यष्टौ प्रभापुष्पाम्वरैर्विना ।
देहवक्ताकृतैस्तुल्यास्तथैवाभरणायुधैः ॥ ८८ ॥

नकाना विघ्नजालस्य सर्वदिक्संस्थितस्य च ।
ससारफलदातुर्वे छेदनार्थं समुद्यात ॥ ८९ ॥

परस्परमुखा सर्वे स्थानकै संस्थिताः समे ।
गणेशायुतलक्ष्मैस्तु नानावर्णवर्पुर्धरैः ॥ ९० ॥

अच्युताराधनपरेरैकं परिवारिता ।
तृतीयावरणे पश्चात् पूर्वादिकमयोगत ॥ ९१ ॥

इन्द्रादिलोकपालाना उशक विन्यसेद्द्विज ।
शतधामनिभ ध्यायेचतुर्वाहु पुरन्दरम् ॥ ९२ ॥

सुसितद्विपस्थं तु सुतीक्ष्णकुलिशोदयतम् ।
अजालह सरेद्रकं शक्तिपाणि हुताशनम् ॥ ९३ ॥

सहस्रार्चिभिराकीर्ण सहस्रादित्यभासुरम् ।
महामहिषस्थं तु त्वञ्जनादिसमप्रभम् ॥ ९४ ॥

सुभीमदण्डहस्तं तु सरेद्वेचं पित्रीश्वरम् ।
दग्धाकरालवदन कृष्णमेघसमप्रभम् ॥ ९५ ॥

घोरं प्रेतासनं ध्यायेत् खड्घधृत्राक्षसेश्वरम् ।
मुकाफलयुतिसम भीमं पाशकरोदयतम् ॥ ९६ ॥

नागकन्यासहस्राढ्यं मकुरस्थमपांपतिम् ।
नीलतोयदसंकाशं महाध्वजपटाङ्कितम् ॥ ९७ ॥

ध्यायेत् समीरणं देव संस्थितं हरिणोपरि ।
सोमं तारागणोपेतं शङ्खगोक्षीरपाण्डरम् ॥ ९८ ॥

बृहच्छकपृष्ठस्थं शिशिराख्यकरं सरेत् ।
सितभूतिविलिप्ताङ्गं त्रिणेत्र वृषवाहनम् ॥ ९९ ॥

विशूलायुधहस्तं च त्वीशानं ज्ञानिनं सरेत् ।
पातालदिग्गतं ध्यायेत् कूर्मारूढं हलायुधम् ॥१००॥

सितं सहस्रफणभृद्योनन्तो नाम नागराट् ।
भचकं भ्रास्यमाणं तु दण्डहस्तं प्रजापातिम् ॥१०१॥

हंसारूढं खसंस्थं तु ध्यायेद्भ्रुवमजं विभुम् ।
पते चतुर्भुजा, सर्वे अक्षसूत्रविभूषिता ॥१०२॥

चिन्तयन्तं परं तत्त्वं वराभयकरोद्याता ।
दिव्याभरणदिग्धाङ्गा दिव्यमाल्याम्बरान्विताः ॥

दिव्यरूपधराश्चैव दिव्यगन्धवहा द्विज ।
रक्तशुक्लनिशापीतनीलकम्पकसप्रमै ॥१०४॥

व्योमस्फटिकमर्तण्डराजोपलनिभैस्तथा ।
माल्याङ्गरागवसनै, महार्घ्ने, समलकृता ॥१०५॥

भूषिता भूषणैश्चितै करण्डमकुटादिभि ।
एभ्यश्चतुर्भुजो व्रह्मन् । विजेयो वृषभध्वज ॥१०६॥

द्विभुजास्त्वमराश्चान्ये वरदाभयदास्तु वा ।
इति लोकेश्वरेष्वूक्तं ततो वै द्विजसत्तम ॥१०७॥

तृतीयावरणद्वारे शाखामूले तु दक्षिणे ।
सुदर्शनं चतुर्हस्तं हत्यकायं ज्वलतप्रभम् ॥१०८॥

क्रोधरक्तेक्षणं दैत्यदानवासुरिवलेपनम् ।
ब्रह्मन्तं मद्मत्तं च सहस्रारान्तरस्थितम् ॥१०९॥

दंष्ट्राकरालवद्न कुटिलशूलतायुतम् ।
कल्पान्तपावकाकार स्वरश्मिपरिवेष्टितम् ॥११०॥

दक्षिणे भुजयुग्मे तु पूर्वेण च सुदर्शनम् ।
धारयन्तं ततोऽन्येन विश्रान्तां भूतले गदाम् ॥१११॥

शङ्खं मुख्येन वामेन हृपरेण गणितकम् ।
हारकेयूरताटङ्गमकुटादिविभूषणै ॥११२॥

विभूषितं विचित्रैस्तु श्वेतमाल्याम्बरादिकैः ।
विघ्नानुत्पाटयन्तं च दीप्तेन स्वेन तेजसा ॥११३॥

संसरेत्तु ततोऽन्यसिन् शाखामूले महामते ! ।
सुस्थित गरुडं विप्र ! तप्तकाश्चनसन्निभम् ॥११४॥

सौम्यवक्तु विवृत्ताक्षं रक्ततुण्डं सुभीषणम् ।
पृथूदरं दीर्घपुच्छपक्षमण्डलमण्डितम् ॥११५॥

रक्ताम्बरधरं चैव रक्तस्वगनुलेपनम् ।
दंष्ट्राकरालवद्न शुकुटीकुटिलेक्षणम् ॥११६॥

विचित्रकञ्चुकधैरं भुजगेन्द्रैरलंकृतम् ।
मकुटाद्वैरलंकारैर्विविधस्तु विभूषितम् ॥११७॥

भुजडये यच्चकस्य वामे संपरिकीर्तितम् ।
दक्षिणे तद्वेदस्य दक्षोक्तं वामगं भवेत् ॥११८॥

वज्रं शक्तिस्तथा दण्डःखङ्गं पाशो ध्वजस्तथा ।
शिशिरास्य विशूलं च लाङ्गलं मुमल तथा ॥११९॥

पूर्वादिकमयोगेन चतुर्थविरणे स्थिता ।
एतेषा ऋमशो व्यान सनाकर्णीय साम्प्रतम् ॥१२०॥

वज्रं वज्रोपलाभं तु सितदीर्घनखाङ्गितम् ।
दंष्ट्राकरालवद्न ज्वलतकनकलोचनम् ॥१२१॥

सौदामिनीप्रभा शक्ति गान्ताश्चिवदनेक्षणाम् ।
घनधर्घरनिर्योषमुद्दिरन्तीं सुदृमुहुः ॥१२२॥

वद्धमुष्टि स्वरेष्वृण्ड रक्तादरं रक्तलोचनम् ।
क्रोधमूर्ति स्वदशनैर्दशन्तमधरं स्वकम् ॥१२३॥

स्व(स्व)रश्मिखचितं ध्यायेन्नुत्यमानं च नन्दकम् ।
शरदाकाशसकाशा दशान्तं दशनावलीम् ॥१२४॥

पाशं गुणगणाकीर्णं विद्युजिह्वं भयानकम् ।
हेमालिपाण्डराभं च घोरास्य रक्तलोचनम् ॥१२५॥

शरजलदसंकाशं ध्वजं कुटिललोचनम् ।
स्वतेजसा जगत् सर्वं द्योतयन्तं बलोत्कटम् ॥१२६॥

शिशिरं शीतधामार्थं पीनाङ्गं पृथुविश्रहम् ।
जटाकलापधूक्सौम्यं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥१२७॥

उद्यर्कसहस्राभं विशूलं भीषणाकृतिम् ।
कल्पान्तपावकाकारस्वरश्मिपरिवेष्टितम् ॥१२८॥

सन्ध्याजलदसंकाशं लाङ्गलं भीमलोचनम् ।
क्षामाङ्गमुक्तांसं च वज्रकायं बलोत्कटम् ॥१२९॥

कुन्दावदात मुसल सौम्यमीपत्सिताननम् ।
 र्वं रवन्त मधुर श्रोत्रेन्द्रियसुखावहम् ॥ १३० ॥
 नीलरक्षितापीतपावकाखनसंविमे ।
 हेमचन्द्रहिमाकाशसमानाभै क्रमेण तु ॥ १३१ ॥
 माल्याङ्गरागवसने रुचिर समलकृता ।
 दिव्यैराभरणैर्युक्ता. स्वच्छिह्नाङ्कितमस्तका ॥ १३२ ॥
 तज्जयन्तश्च दुष्टैर्घ दक्षिणेन करेण तु ।
 वासेन कटिमालम्ब्य सुममे स्थानकै स्थिता ॥ १३३ ॥
 चेतुर्थावरणद्वारदक्षिणोत्तरशाखयो ।
 गङ्गा च यमुना चैव ध्यात्वा सपूजयेत् क्रमात् ॥ १३४ ॥
 भगवत्पात्रसंभूता गङ्गा कुमुकश्चिभाम् ।
 नवयौवनलावण्यसौकुमार्यगुणैर्वृताम् ॥ १३५ ॥
 नीलाङ्गरागवसना नीलमात्यैरलकृताम् ।
 द्विमुजा सौम्यवदना पुण्डरीकनिमेश्णाम् ॥ १३६ ॥
 हारनूपुरकेयूरकुण्डलाद्युपशोभिनाम् ।
 संमारतापसन्तप्तानारुक्षन् परं पदम् ॥ १३७ ॥
 वासनाकर्मपङ्कानि क्षालयन्तीं स्वतेजसा ।
 वहन्तीं दक्षिणैव कलशं वारिपूरितम् ॥ १३८ ॥
 वासेन तज्जयन्तीं च करेण प्राकृतान् जनान् ।
 यमुना नीलरत्ना(का)भा नीलकुञ्चितमूर्धजाम् ॥ १३९ ॥
 सिताङ्गरागवसना सितमाल्योपशोभिताम् ।
 दक्षिणे तर्जनी मुद्रा वासे तु कलश स्मृत ॥ १४० ॥
 अन्यत् सर्वं तु गङ्गोक्तमत्रापि स्यान्महामते ।
 लोहिताशो महावीर्यस्त्वप्रमेय. सुशोभन् ॥ १४१ ॥
 वीरहा विकमो भीम. शतावर्तस्तु चाष्टम् ।
 ऐश्वरीदिक्कर्मणैव पञ्चमावणे स्थिता ॥ १४२ ॥
 ध्यायेच्छन्दप्रतीकाशं लोहिताक्षं बलोत्कटम् ।
 नीलाम्बरधर नीलमाल्य नीलानुलेपनम् ॥ १४३ ॥
 महावीर्य महाकार्यं पीतवर्णं महाभुजम् ।
 प्रवालाभाम्बरधरं रुक्षगनुलेपनम् ॥ १४४ ॥

संसरेदप्रमेयाख्यमप्रमेयबलोत्कटम् ।
 हरिताङ्गतिमापीतवसनस्त्रिवलेपनम् ॥ १४० ॥
 सुशोभन शोभनाङ्ग मुक्ताफलनिभ सरेत् ।
 अतसीपुण्पसंकाशवासोमाल्यानुलेपनम् ॥ १४१ ॥
 वीरघ वीरहाख्य च ध्यायेच्छपकसप्रभम् ।
 वाह्लीकरञ्जित रक्तवसनस्त्रिविमण्डितम् ॥ १४२ ॥
 विकम विक्रमावासं चापोदरनिभ सरेत् ।
 कुन्देन्दुकानितवसन सितमाल्यानुलेपनम् ॥ १४३ ॥
 भीमं भीमाङ्गति ध्यायेत्तसकाश्चनसञ्चिभम् ।
 पाण्डगारणकौशेय तड्डान्धस्त्रगन्वितम् ॥ १४४ ॥
 अतसीकुसुमश्यामं शतावर्तं तु भावयेत् ।
 पीताम्बरधर पीतमाल्यगन्धविभूषितम् ॥ १४५ ॥
 भुजद्वयान्विता होते चान्तसुदितमानसा ।
 दक्षिणै. पाणिभि. सवेज्वेलन्तं परशुं तथा ॥ १४६ ॥
 वामै. शङ्खवरं दीपं दधानाश्चारुकुण्डला ।
 समा समविभक्ताङ्गा प्रशान्ताङ्गतयस्तथा ॥ १४७ ॥
 स्थानकै सस्थिता. सर्वे स्वप्रभाभिर्विराजिता ।
 प्रसन्नवदना. सौम्यास्तैलोम्योद्धरणक्षमा ॥ १४८ ॥
 हारनूपुरकेयूरपूर्वभूषाविभूषिता ।
 तदाक्षाप्रक्षकाश्चैव दुष्टोषोरशान्विता ॥ १४९ ॥
 बलेन महता क्षिपदेवासुरमहोरणा ।
 एकवीराऽसद्याश्च त्वप्रयत्नेन लीलया ॥ १५० ॥
 आव्रह्यभवनं शश्वत् परिवर्तयितुं क्षमा ।
 एतदावरणद्वारचतुष्के द्वारदेवता ॥ १५१ ॥
 न्यसेद्युपमप्रयोगेण पूर्वद्वारादित क्रमात् ।
 वज्रनाभ हरीशं च पूर्वस्या दक्षिणोत्तरे ॥ १५२ ॥
 ध्यायेत्तु वज्रनाभाख्य शतधामसप्रभम् ।
 मुख्यदक्षिणहस्तेन निषेधाभिनयान्वितम् ॥ १५३ ॥
 वेत्रलता द्वितीयेन चक्रराज तृतीयत ।
 मुख्यवामकरेणैव श्रोणीतटकृतार्पणम् ॥ १५४ ॥

शङ्खराजं द्वितीयेन तथा वज्रं तृतीयत ।
धारयन्तं, तथा रुक्मभूषणैर्विवैरपि ॥ १६० ॥

रक्तमाल्याम्बरधरं रक्तस्त्रगनुलेपनम् ।
एवमेव हरीश च निषेधाभिनयोऽज्ञातम् ॥ १६१ ॥

प्रवेशाभिनयाख्येन पाणिना किन्तु चिह्नितम् ।
एको हात्र निषेधं च त्वभक्ताना करोति वै ॥ १६२ ॥

भक्तानामपरश्चैव प्रवेशं संप्रयच्छति ।
द्वारे द्वारे प्रतीहारद्रयस्यैवं प्रयोजनम् ॥ १६३ ॥

दक्षोक्तं वज्रनाभस्य तद्धरीशस्य वामगम् ।
आद्यवामगत सर्वमन्यदक्षिणपाणिगम् ॥ १६४ ॥

धर्माध्यक्षनियन्तीर्णौ दक्षिणे दक्षिणोत्तरे ।
कुर्यादन्तकासादृश्यौ पूर्ववद्वुजभूषितौ ॥ १६५ ॥

पीतकौशेयवसनौ पीतमाल्यविलेपनौ ।
किन्तु दण्डगदाहस्तौ वज्रचक्रविवर्जितौ ॥ १६६ ॥

शुद्धाक्षमसृतानन्दं प्रतीच्या दक्षिणादित ।
वाणकामुकमेकस्मिन् पाणौ पाशमथापरे ॥ १६७ ॥

आद्य करचतुर्क यत्तद्वयं पूर्ववद्वेत् ।
आकृतौ जलनाथस्य सदृशौ सर्वदैव हि ॥ १६८ ॥

नीलकौशेयवसनौ नीलस्त्रगनुलेपनौ ।
वसुनाथं सुदानन्दसुदर्शिदक्षिणोत्तरे ॥ १६९ ॥

खड्गसुद्ररहस्तौ च प्रारब्धेष चतुष्यम् ।
कराणामनयो, कार्यं रुपेणोऽप्ते समम् ॥ १७० ॥

अतसीकुसुमश्यामकौशेयस्त्रगिवलेपनौ ।
भूषणैर्भूषिता ह्येते विविधैर्वज्रनाभवत् ॥ १७१ ॥

षष्ठावरणदेवानां तद्वास्थाना विशेषत ।
ध्यानं शृणु क्रमेणैव तत्त्वतो मुनिपुङ्गव ॥ १७२ ॥

पूर्वादीशानपर्यन्तं षष्ठावरणसंस्थिता ।
एताश्च देवता विप्र ! तेजोरुपं समाश्रिता ॥ १७३ ॥

कालो विष्वन्नियन्ता च शास्त्रं नानाङ्गलक्षणम् ।
विद्याधिपतयश्चैव ससद्, सगण, शिव ॥ १७४ ॥

प्रजापतिसमूहस्तु इन्द्र, सपरिवारक ।
तन्मुख्यद्वाश्चतुष्के तु पूर्ववत् सस्थिता, क्रमात् ॥

चक्रशङ्खौ पद्मगदे लाङ्गलं मुसल शरा ।
शार्ङ्गं चैते क्रमाढ्येया विद्युत्तुहिनकुन्दभा ॥ १७६ ॥

पीतनीलसितारकसितगोक्षीरसन्निमै ।
हरितालारुणमैस्तु वस्त्रमाल्यानुलेपने ॥ १७७ ॥

सर्वरक्तमयैर्युक्ते भूषणैरायलङ्घता ।
महावला महावीरस्त्वेकवक्त्रा द्विवाहव ॥ १७८ ॥

एते तु नायका, सर्वे स्वचिन्हाङ्कितमस्तका ।
दुष्टैर्यं तजयन्तश्च दक्षिणेन करेण तु ॥ १७९ ॥

कटिमालस्य वामेन स्थानके, सुसमै, स्थिता ।
दृढवतो वहुशिरा महाकायो महावल ॥ १८० ॥

जितक्रोधो दुराधर्षो महोत्साहस्रिविक्रम ।
अतुलो दुष्टहाऽचिन्मान् सर्वदग दुरतिक्रम ॥ १८१ ॥

विषमो गहनोऽमोघ, षोडशोपप्रवेशका ।
शक्राग्निमध्यमारभ्य शक्रेशानान्तरावधि ॥ १८२ ॥

शुक्रशोणसुवर्णालिपिङ्गरकसितासिता ।
रक्तपीतातसीहेमा शोणशुभ्रसितासिता ॥ १८३ ॥

वर्णनुरूपसद्वस्त्रमाल्यालेपनभूषणा ।
नामानुरूपचारित्रा शङ्खसुद्ररधारिणः ॥ १८४ ॥

सव्येतरक्रमेणैव प्रवेशकनिषेधका ।
शणाद्भुवनसद्वारस्त्रिस्थितिकृतिक्षमा ॥ १८५ ॥

उक्तानेतान् क्रमेणैव पूर्ववत् संप्रपूजयेत् ।
मुनयः सप्त पूर्वेऽन्ये ग्रहास्तारादिकैर्वृता ॥ १८६ ॥

जीमूताश्चाखिला नागास्त्वा सरोगण उत्तम ।
ओषध्यश्चैव पश्चात्रो यज्ञाः साङ्गाखिलास्तु ये ॥ १८७ ॥

सूक्ष्मरूपेण तिष्ठन्ति पूर्ववत् सप्तमावृतौ ।
समव, प्रमवश्चैव पूर्णं पुष्कर एव च ॥ १८८ ॥

वानन्दो नन्दनश्चैव वीरसेनसुषेणकौ ।
तन्मुख्यद्वारशास्त्रास्थौ द्वौ द्वौ दक्षिणवामयो ॥ १८९ ॥

संभव. श्वेतवर्णस्तु प्रभव. कुन्दसन्धिम ।
 पूर्णस्तु रक्तवर्णभिस्त्वतिरक्तस्तु पुष्कर ॥ १२० ॥
 आनन्द. पीतवर्णस्तु हेमामो नन्द उच्यते ।
 कृष्णामो वीरसेनस्तु सुषेणोऽञ्जनसन्धिमः ॥ १२१ ॥
 मकुटाङ्गदचित्राङ्गा गदाहस्ता द्विवाहव ।
 चतुर्भुजा वा विप्रेन्द्र । शङ्खचक्रगदाधराः ॥ १२२ ॥
 पूर्ववत् पाणिनान्येन प्रवेशकनिषेधका ।
 दध्नाकरालवदना निग्रहानुग्रहक्षमा ॥ १२३ ॥
 श्वेमकुच्छिवकृत् प्राणो होमकृद्भूतभावन ।
 युगान्ताऽन्यशनश्चैव संवर्तो भीयणस्तथा ॥ १२४ ॥
 सकलनन्दनश्चानिमिष शतपर्वी शतानन् ।
 ओदुम्बर प्राकृतिको द्वि (वि) रामश्चाशुमाल्यपि ॥
 औपदौवारिक त्वेतद्विषयोडशक रूपात् ।
 दद्वतादिसदर्श वर्णत. पडभूजान्वितम् ॥ १२५ ॥
 वामदक्षिणयोगेन पृष्ठत पूर्वपश्चिमम् ।
 शङ्खमुद्दरपश्चाक्षवराभयसमन्वितम् ॥ १२६ ॥
 नानावर्णस्तुगुणीष्ववस्त्रालेपनभूषणम् ।
 प्रागुक्तगणश्चौर्यात्वं सर्वकर्मकृतिक्षमम् ॥ १२७ ॥
 तच्छोभाष्टकरक्षार्थं शतमन्युर्विरोचन ।
 अप्रतर्क्यस्त्वनुद्घान्ध्यस्त्वप्रमेयाभिधानक ॥ १२८ ॥
 अमर्पी च महद्भूत. केकाराक्षस्तथाष्टम ।
 इन्द्राग्निमध्योपद्वारपार्वतीशोभास्तुकमात् ॥ २०० ॥
 एकैकश स्थिता शूरा. प्रवेशकनिषेधकाः ।
 नीलपीतजपाश्यामसितहिङ्गलकेन्दुमा ॥ २०१ ॥
 महावला महावीर्या. सुदुर्लङ्घ्यपराक्रमाः ।
 नानाविधास्वरै स्त्रिमभूषणैरनुलेपनै ॥ २०२ ॥
 • अन्यैरनुपदिष्टैश्च यथाशोभमलंकृता ।
 पाङ्गुण्यमहिमायुक्ताश्चतुर्हस्ताः क्रमेण तु ॥ २०३ ॥
 पृष्ठदक्षिणवामाभ्यां चक्रशङ्खसमन्विताः ।
 गदाप्रोपरिविश्रान्तमुख्यहस्तद्वयान्विता ॥ २०४ ॥

द्वारोपद्वारशोभेशानेतान् संपूजयेत् क्रमात् ।
 विद्या चैवापरा विद्या पावकश्चैव मारुत ॥ २०५ ॥
 चन्द्राकौ वारि वसुथेत्येता. संसारदेवताः ।
 सूक्ष्मरूपेण तिष्ठन्ति वाह्यावरणभूतले ॥ २०६ ॥
 अमरेशो विरूपाक्ष सुधर्मिष्ठो नियामक ।
 सर्वसत्त्वाश्रयश्चातिगहनस्तदनन्तरम् ॥ २०७ ॥
 महाराजेश्वरश्चापि धनाध्यक्षेश्वरस्तथा ।
 एते गणेश्वरास्त्वपौ तन्मुख्यद्वारपालका ॥ २०८ ॥
 ध्येयाश्चतुर्भुजा सर्वे मुख्यपाणिद्वयेन तु ।
 अमरेशविरूपाक्षौ वज्रवेलताकरौ ॥ २०९ ॥
 पृष्ठकांया तु पाणिभ्या चक्रशङ्खसमुज्ज्वलौ ।
 कुङ्कुमाञ्जनसकाशौ दध्न्या विकृताननौ ॥ २१० ॥
 दक्षिणोत्तरयोगेन लाङ्गूलव्यत्ययान्वितौ ।
 द्वारदक्षिणवामस्थौ प्रवेशकनिषेधकौ ॥ २११ ॥
 सुधर्मिष्ठो नियन्ता च सुसितश्यामलप्रमौ ।
 सुभीमदण्डहस्तौ च वज्रायुधविवर्जितौ ॥ ११२ ॥
 यथाक्रमोदितानन्यान् धारयन्तौ यथाचिधि ।
 सर्वसत्त्वाश्रयश्चातिगहन. श्यामल सित ॥ २१३ ॥
 किन्तु पाशकरावेतौ पूर्ववद्भुजभूषितौ ।
 महाराजेश्वरो रक्तो धनाध्यक्षेश्वरोऽसित ॥ २१४ ॥
 शिशिरायुधसंयुक्तौ विकमन्यद्यथा पुरा ।
 महावला महावीर्या दुष्टदोषभयङ्गरा ॥ २१५ ॥
 दुर्निरीक्षाश्च दुर्धर्पी दैत्यदानवहिसकाः ।
 नानामहार्घवासोभिः भूषालैपैरलंकृता ॥ २१६ ॥
 महर्षभ प्रभूतं च गम्भीरं प्राणगोचरम् ।
 योगाङ्ग योगनिलयं सनातनमश्वङ्गलम् ॥ २१७ ॥
 तारकान्तरितं तारं विरामं विषमं तथा ।
 दुरतिक्रमं दुर्ग्रहं च सुधूमनिलाशनम् ॥ २१८ ॥
 तत्सालकोपद्वारेषु विन्यसेत् पूर्ववर्त्मना ।
 उकोपद्वारपालानां वर्णत. समसुज्ज्वलम् ॥ २१९ ॥

गणघोडशकं त्वेच्चतुष्पाणिसमन्वितम् ।
गौणवामकराद्यं तु मुख्यवामकरावधि ॥ २२० ॥

शङ्खपट्टसहस्रं च निषेधाभिनयोद्यतम् ।
प्रवेशाभिनयाङ्गं च नानावणीस्वरस्तजम् ॥ २२१ ॥

नानास्थानकसंयुक्तं नानाभूपणभूपितम् ।
अक्षसूबधर वाऽथ प्रपञ्चाना प्रवेशकृत् ॥ २२२ ॥

निषेधकृत्तथान्येषा न्यस्तव्य मुनिसत्तम् ।
देवव्रतं निरातङ्क भीमं च पुरुषं तथा ॥ २२३ ॥

उत्रं वीरेश्वर रम्यमरिष्टं मुनिसत्तम् ।
अनिर्विण्णं युगान्ताशं शतानन्दं शताननम् ॥ २२४ ॥

तेजोधर विशालाक्षं युगार्णं देवनन्दनम् ।
एतद्विरुद्धशोभासु गणमेकैकशो न्यसेत् ॥ २२५ ॥

उपद्वारेशसदां वर्णतो लाङ्छनैर्विना ।
चतुर्भिः पाणिभिश्चैव पृष्ठदक्षिणपूर्वकम् ॥ २२६ ॥

मुख्यदक्षिणहस्तान्तं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
निषेधकृच्च पापानामपापाना प्रवेशकृत् ॥ २२७ ॥

नानास्त्रगम्बरोष्णीषभूषालेपाद्यलंकृता ।
अनन्ताचिन्त्यविभवा सर्वभूतसमाश्रया ॥ २२८ ॥

नानाशस्त्राखकुशला नानाज्ञानसमन्विता ।
निरस्तानेकदैत्येशा साधूनां पालनोद्यताः ॥ २२९ ॥

द्वारद्वयान्विते साले मुख्यद्वारगतावृभौ ।
तिष्ठतः सूक्ष्मरूपेण तदव्यद्वारपार्श्वयोः ॥ २३० ॥

प्राकारसर्वकोणेषु वहिकोणादितो न्यसेत् ।
प्रभवाप्यरूपाणां मूर्तीना चतुरात्मनाम् ॥ २३१ ॥

तथा मूर्त्यन्तराणा च तत्कान्तानामनुकमात् ।
मन्त्राणामखसङ्घादि तेषां रूपमनुसरन् ॥ २३२ ॥

चतुर्णामपि कोणानामव्यक्तं भवनाद्रहिः ।
संयज्ञेद्वनाम्नावै यस्माद्वान्यो भव स्मृतः ॥ २३३ ॥

तेषा वहिः स्वमन्वेण दिक्क्रमेण तु हेतिराट् ।
स्वमरीचिगणेनैव भासयन्तं निषेश्य च ॥ २३४ ॥

न्यस्यैवमर्चनं कुर्यात्मत्रमुद्गान्वितेन तु ।
निरीक्षणादिगुद्देन अर्धस्त्रक्वन्दनादिना ॥ २३५ ॥

वासुदेवाभिधानस्तु देव षाढगुण्यविग्रहः ।
कमिणामुपकारार्थं प्रासादं स्थृत्विग्रहम् ॥ २३६ ॥

सर्वज्ञानक्रियाद्वर्यं च सर्वतत्वसमाश्रयम् ।
समासाद्यानुगृह्णाति सदाचान्तर्गतं प्रभुः ॥ २३७ ॥

तस्मात्तदङ्गभूतेषु प्राकारेष्वष्टु क्रमात् ।
पृथक्यादिवुच्चिनिष्ठं तु वाहां तत्वाप्तकं न्यसेत् ॥ २३८ ॥

प्रासादश्चाङ्गसंयुक्तं प्रकृतिखिणुणात्मिका ।
तद्वत् प्रतिमा जीवस्तद्वत् परमं पुमान् ॥ २३९ ॥

अतोऽधिद्वतान्यव तत्वान्येतान्यनुक्रमात् ।
सर्वत्र व्यापकत्वेन व्यात्वा सपूजयेत्तत् ॥ २४० ॥

सर्वाधारमयेनैव सर्वतत्वाश्रयेण च ।
सर्वदोषविषव्येन कालचक्राम्बुजेन तु ॥ २४१ ॥

सम्पुटीकृत्य भवन सप्राकारमथोर्ध्वतः ।
संपूज्य ह्वाद्यी मुद्रा चक्रमुद्रासमन्विताम् ॥ २४२ ॥

प्रदर्श्य सर्वतोदिक् कवचेनावकुण्ठयेत् ।
एकमूर्तिविधाने च तस्यैकद्वाराभूषिते ॥ २४३ ॥

भवनेऽयं विधान स्याद्विग्यूहपरिनिष्ठिते ।
चतुर्द्वारान्विते गेहे दिग्द्वाराग्रस्यमण्डये ॥ २४४ ॥

सर्वतोभद्रसाले च अघनिर्मोचनेऽपि च ।
सदध्वाख्येऽथ धर्मर्थ्ये द्वारद्विद्वितयान्विते ॥ २४५ ॥

द्वारपालगणन्यासे विशेषोऽयं प्रदर्शयते ।
चण्डाद्याश्च सुभद्रान्ताः प्रासादद्वाश्चतुष्टये ॥ २४६ ॥

न्यसनोया क्रमेणैव पूर्ववद् द्वन्द्वयोगतः ।
द्वारोर्धेद्वस्त्रद्वद्वितयस्था यथाकमम् ॥ २४७ ॥

लक्ष्मी कीर्तिर्जया माया देव्य ग्रागुकलक्षणा ।
सत्यं सुपर्णो गरुडं ताक्ष्यस्त्वग्रेषु संस्थिताः ॥ २४८ ॥

अनिर्वर्तीं महावर्तीं दर्पहा सर्वजित् स्थिरः ।
जयन्तो भयकृन्मानी त्वष्टमो द्विजसत्तम ! ॥ २४९ ॥

दिग्ग्रेमण्डपडारशाखापार्श्वं समास्थिता ।
 अनिर्वर्तीं महावर्तीं कृष्णाभं शुक्लसच्चिभं ॥ २५० ॥
 दर्पहा सर्वजिच्छैव पाण्डुरक्षुवर्णभौ ।
 स्थिरो जयन्तं सततं श्यामाञ्जनसमद्युती ॥ २५१ ॥
 भयकृचैव मानी च पिङ्गलं पाण्डुरोऽवल ।
 द्विभुजा । सर्वं एवैते दक्षिणेन करेण तु ॥ २५२ ॥
 नन्दकं शङ्खमन्येन दधाना ऋूरविक्रमा ।
 यदा चतुर्भुजा ध्येया । तदा चैते गणेश्वरा ॥ २५३ ॥
 मुख्यदक्षिणहस्तेन खड्गवेत्रलतान्विता ।
 तथा वामकरे शङ्खं पृष्ठगे दक्षिणादित ॥ २५४ ॥
 पाणिद्वये चक्रपद्मौ विभ्रतो ज्वलनप्रभौ ।
 नानावस्थासंगुणीष्मूषणालेपनान्विता ॥ २५५ ॥
 व्यत्यस्तहस्तचरणा लाञ्छनव्यत्ययान्विता ।
 ऊर्जितश्चामृताङ्गस्तु सर्वाङ्गं सर्वतोमुख ॥ २५६ ॥
 शुभ्राङ्गो वरदच्छैव वागीशं शब्दविक्रम ।
 पात्रजन्यविशेषा हि द्वौ द्वौ चैव क्रमात् स्थितौ ॥
 सर्वतोभद्रसालस्थचतुर्द्वयु धूर्ववत् ।
 द्विवाहवस्तु सप्तार्था दक्षिणेन करेण तु ॥ २५८ ॥
 गृहीतमुसला सर्वे शङ्खमन्येन पाणिना ।
 दधानाश्चैव चत्वारं पूर्वे वन्धूकसच्चिभा ॥ २५९ ॥
 अन्ये परभृताभास्तु सर्वभूषणभूषिता ।
 वलेन महता क्षिप्तेवासुरमहोरगा ॥ २६० ॥
 एकवीराऽसहायाश्च अप्रयलेन लीलया ।
 आब्रह्मभवनं शश्वत् परिवर्तनकृत्क्षमा ॥ २६१ ॥
 विश्वेशो विश्वभुविश्वो विश्वात्मा विश्वलोचन ।
 विश्वपादो विश्वभुज । तथा वै विश्वर्कमङ्गत् ॥ २६२ ॥
 एते द्वितीयसालस्य दिग्द्वारेषु नियामका ।
 द्विवाहव । परिज्ञेया वामदक्षिणयोगत ॥ २६३ ॥
 गदाखड्गाख्यसंयुक्ता । करण्डमकुटान्विता ।
 शोणिङ्गसितश्यामरक्षपीतसितासिता ॥ २६४ ॥

सर्ववर्णम्बरालेपस्त्रभूपाभिर्विराजिता ।
 एकवीराऽसहायाश्च सर्वदोषनिवारका ॥ २६५ ॥
 तद्वारान्तरभागेषु वामदक्षिणयोगतः ।
 प्रासादाभिमुखान् व्यस्येन्निधिनाथेश्वरान् क्रमात् ॥
 शङ्खपद्मौ महापद्मशतधामाभिर्दौ तत ।
 अखण्डित सन्ततश्चानन्तधार इति श्रुत ॥ २६७ ॥
 सर्वद्वार इति ख्यात । प्रथमौ पूर्वमीरितौ ।
 अन्येषा वक्ष्यते षण्णा वर्णरूपादिकं क्रमात् ॥ २६८ ॥
 रक्तं कृष्णं सुवर्णाभिमुखान् सितारुणतमालभा ।
 शङ्खपद्मनिधीशोकसर्वलक्षणलक्षिता ॥ २६९ ॥
 वसुरत्नसुवर्णाण्डिलोहधान्यधनाधिपा ।
 सर्वोषधिनिधीशानास्तेषामूर्ध्वे सुखासना ॥ २७० ॥
 सर्वाङ्गारसंयुक्ता । स्वाश्रिताभिमतप्रदा ।
 ततस्तृतीयावरण्डारेषु द्वन्द्ययोगत ॥ २७१ ॥
 तदक्षिणोत्तराभ्या तु शाखाभ्या विन्यसेत् क्रमात् ।
 पुरतश्चकगरुडौ हलतालौ तु दक्षिणे ॥ २७२ ॥
 पश्चिमे शार्ङ्गमकरौ सौम्ये नन्दकऋश्यकौ ।
 चक्रपक्षीशताराणा शार्ङ्गनन्दकयोरपि ॥ २७३ ॥
 स्वेषु स्थानेषु पूर्वोक्तं वर्णरूपादिकं द्विज ।
 अन्येषा तालपूर्वाणा त्रयाणामथ वक्ष्यते ॥ २७४ ॥
 तालो ध्वजं स्यादभूतादिकालरूपाभिमानक ।
 ऋषः सर्वाङ्गनिभूतो जगद्रीज उदाहृत ॥ २७५ ॥
 स सर्वोपद्रवो ऋश्यं संसारश्चपलात्मक ।
 एतान् सूक्ष्मस्वरूपेण ध्यात्वा सपूजयेत् क्रमात् ॥
 गङ्गा च यमुना गोदा नदी च महती तथा ।
 वितस्ता नमदा चैव जम्बवाख्या च सरस्वती ॥ २७७ ॥
 नदश्चतुर्थसालस्य दिग्द्वारेषु क्रमात् स्थिता ।
 गङ्गायमुनायोरुक्तं वर्णरूपादिकं पुरा ॥ २७८ ॥
 ताभ्यामन्याः समानास्तु वर्णशोभा विनैव तु ।
 सितारुणासितस्वर्णमितकुन्दसमप्रभा ॥ २७९ ॥

प्रमत्तप्रौढवेषाश्च नानाभरणभूषिता ।
सर्वधातुविचित्राङ्गा सर्वरत्नविराजिता ॥ २८० ॥

सुधाकुम्भधरा द्वाभ्या कराभ्या पूर्ववच्च ता ।
एवं दिग्द्वारभवनद्वास्थिस्थितिरुदाहृता ॥ २८१ ॥

एकमूर्तेषु दिग्मूर्तेषु प्राकारेष्वर्धगेषु च ।
द्वारादयस्तदीयाश्च सामान्या समुदाहृता ॥ २८२ ॥

मर्यसालप्रतीहारशाखापाश्वर्गतावुभौ ।
भ्येयौ वा स्थापनीयौ वा वाह्यहारगतौ यदि ॥ २८३ ॥

यथोक्तलक्षणोपेतौ स्थापनीयौ यथाक्रमम् ।
एवमावरणेशानान ध्यात्वा सस्थान्य वाच्येत् ॥

ध्यानेत्था पीठेषेषु स्वाकारा स्वासु सद्बसु ।
तदर्थमङ्गणक्षेत्रं विधा वा पञ्चधा भवेत् ॥ २८५ ॥

तिभागमेकभागं वा त्यक्ता तन्मध्यतो वहि ।
पीठ वायतनं कुर्यात् सर्वदिक्षवन्तरेऽथवा ॥ २८६ ॥

अधरोत्तरनिष्ठाभ्या प्रागुक्ते पूर्ववत् स्थिते ।
शिलेष्टकादिभि कूलसा पीठिका हस्तविस्तृता ॥

तदर्थेनोद्धिता सर्वा सर्वालङ्कारशोभिता ।
चतुरथाः सुवृत्ता वा सपूज्या वाऽथ केवला ॥ २८८ ॥

ग्रामादिवास्तुदेवाना स्वदिग्भागगतेषु च ।
गोमयादिविलिप्तेषु मण्डलेषु बलि हरेत् ॥ २८९ ॥

विस्तारोच्छ्रायमानादै पीठा प्रागुक्तलक्षणा ।
अर्धमानेन वा कार्या रथयावाऽविरोधकम् ॥ २९० ॥

एवमावरणेशाना पीठेषु स्वासु दिक्षु च ।
दुष्टदोषनिरासार्थं प्रासादाभिमुख्यं खास्त्रा स्थिता ॥

चतु शानावतीर्णस्य द्वारे च यजनालये ।
स्थापनं गणनाथाना शृणु त्वं मुनिपुङ्गव ॥ २९२ ॥

वास्तुक्षेवेशसंज्ञौ द्वौ प्राग्द्वारे पूर्ववत् स्थितौ ।
लक्ष्मी कीर्तिजया माया द्वारेष्वर्धस्थिता क्रमात् ॥

वज्रनाभादयो देवा द्वौ द्वौ दिग्द्वारशाखयो ।
प्रागादिद्वारकुम्भेषु सभवप्रभवादयः ॥ २९४ ॥

कुमुदाद्यन्तरङ्गं च भूतानामष्टकं परम् ।
द्वारान्तर्युग्मयुक्तवा तु भ्रमणीदेशमाश्रितम् ॥ २९५ ॥

सुपर्णश्वकसंज्ञश्च सत्यं कौमोदकी डिज ।
योजनीया क्रमेणव द्वाराणामग्रभूतले ॥ २९६ ॥

हेमदण्डगतं सत्यं किन्तु पश्चिमदिग्गतं ।
चण्डाद्याश्च सुभद्रान्ता द्वौ द्वौ प्रागादिषु द्विज ॥ २९७ ॥

दक्षिणोत्तरयोगेन तोरणस्तम्भमूलगा ।
चक्रद्वितयमध्यस्थं पक्षीशस्तोरणोपरि ॥ २९८ ॥

सुसितासु पताकासु सत्याख्यो विहगाधिप ।
मुपर्णं शोणवर्णासु गद्ध पिङ्गलासु च ॥ २९९ ॥

राजपाणवर्णासु ताक्ष्यसंज्ञं प्रतिष्ठित ।
नानावर्णपताकाया संपूज्यो विहगेश्वर ॥ ३०० ॥

इत्तदादिलोकपालास्ते सिद्धसङ्घपुरस्सरा ।
वज्रादयस्तदखाश्च स्वासु दिक्षु वहि स्थिता ॥

मुख्यकल्पेऽथवान्येषु निमित्तेष्वेवमाचरेत् ।
अनुकल्पेऽथ चण्डादीन् वास्तुनाथादिपूर्वकम् ॥

द्वारेषु केवलान् न्यस्य गद्धान्तं प्रपूजयेत् ।
सर्वद्वारेषु वा पूज्यं सहेतीशं पतविप ॥ ३०३ ॥

विविधासु प्रतिश्वासु जीर्णेष्वारविधावपि ।
महोत्सवेषु सर्वेषु ध्वजारोहणकर्मणि ॥ ३०४ ॥

मङ्गलाङ्गुररोपे च पवित्रारोहणादिषु ।
तथा चानन्तकलशाद्यभिषेकविधावपि ॥ ३०५ ॥

प्रायश्चित्तेष्वनित्येषु तुलारोहादिषु डिज ।
शान्तिकादिषु मुख्येषु काम्येष्वन्येषु नित्यश ॥ ३०६ ॥

मुख्यकल्पोकविधिना कुर्यादन्यत्र चान्यथा ।
सिद्धसङ्घास्तथेन्द्राद्यास्तदखाश्च यथाक्रमम् ॥ ३०७ ॥

लोकदिकपालकास्त्वेते स्वसेनाभि समावृता ।
प्रसिद्धप्रावशेनैव नित्यं स्वस्थानमाश्रिता ॥ ३०८ ॥

दिकपालकत्वादास्त्रेष्टेतस्तेषां स्थिति स्थिरा ।
भगवन्मन्त्रमूर्तीनामनन्तानां महामते ॥ ३०९ ॥

स्वस्थानस्था नमस्यन्ति पूजयन्ति जपन्ति च ।
 ध्वजाद्यैरुपचारैश्च सम्यक् परिचरन्ति च ॥ ३१० ॥
 कैवल्यसिद्धये शश्वद्गुभि सानुगै सह ।
 पालयन्ति च, भक्तानां वलपोजो ददन्ति च ॥
 व्वस्यन्ति च विघ्नौयमनिर्ण मन्त्रयाजिनाम् ।
 संरक्षन्ति फलं मान्वं वर्धमान द्विलक्षणम् ॥ ३१२ ॥
 अधिकारमनादीय शक्तिवीजं जगत्प्रभो ।
 दिक्सिद्धये इशात्मत्वं तद्व्यक्त्यप्रदिशात्मिका ॥
 वाह्यतिसालभूमिष्ठा, कालाद्या भवदेवता ।
 तत्साधकत्वात् पूर्वोक्तदिग्भागनियता, सदा ॥ ३१४ ॥
 वज्रनामादयो देवा लोकदिग्गारपालकाः ।
 तथामरेशपूर्वश्च संभवप्रभवाद्य ॥ ३१५ ॥
 प्रसिद्धप्राक्कर्मणैव दिग्द्वारेषु स्थिता क्रमात् ।
 कालाद्यमष्टकं नित्यमिन्द्राद्यं रुद्रपश्चिमम् ॥ ३१६ ॥
 नियन्ता कालतत्वान्ते तदन्ते सुस्थितं वियत् ।
 क्रमात् पूर्वोक्तरे कोणे न्यसेहक्षिणपश्चिमे ॥ ३१७ ॥
 विद्याऽविद्याद्रव्यं यद्वै स्वपदस्थेऽग्निमास्ते ।
 चन्द्रादित्यावृद्धयास्यस्थानयोविनिवेश्य च ॥ ३१८ ॥
 प्रत्यगभागगत तोयं प्रागभागे विन्यसेद्वराम् ।
 कुमुदाद्यावृतीशाना लोहिताक्षादयस्तथा ॥ ३१९ ॥
 वज्रनामादिकं मुक्ता द्वारपालविरप्तकम् ।
 द्वारपालगणास्त्वन्ये सालकोणगणास्तथा ॥ ३२० ॥
 प्रोक्तक्रमेण तिष्ठन्ति भगवत्प्रागपेषक्या ।
 कुमुदादिगणेशाना पुरथामादिवास्तुनि ॥ ३२१ ॥
 पालिकावसथे चैव दिक्पालोकवशात् स्थिताः ।
 त्रिसन्ध्यमेव देवाना वलिदान समाचरेत् ॥ ३२२ ॥
 संकल्पितेषु सालेषु द्वारावरणवासिनाम् ।
 असंकल्पितसालोकदेवाना नाचरेद्वलिम् ॥ ३२३ ॥
 तत्त्विर्माणकाले तान् प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ।
 देवयात्रा समेतं तु वलिदान समाचरेत् ॥ ३२४ ॥

एव सर्व समपाद्य महापीठोर्ख्यभूतलम् ।
 प्राक्षसिलिं समारुद्ध्य प्राङ्मुखो वाप्युदाङ्मुखः ॥ ३२५ ॥
 तदूर्खोम्बुजदिकपदे कुमुदादीनथान्तरे ।
 सर्वभूतान् पारिषदानाहृय ग्रहसंश्चितान् ॥ ३२६ ॥
 संपूज्य सोदकं तत्र वलिशेषं समुत्किरेत् ।
 पश्चादाचम्य विधिवत् स्नात्वा वा संविशेदगृहम् ॥
 सर्वद्वारावृतीशाना कोणस्थानां समर्चने ।
 नतिप्रणवसंयुक्तस्वनाम मन्त्र ईरित ॥ ३२८ ॥
 महापीठस्थभूताना पार्षदाना गृहात्मनाम् ।
 तारान्ते विष्णुशब्दं च नियुञ्जयादुदितकमात् ॥ ३२९ ॥
 सर्वकोणगता मन्त्रा फडन्ता समुदीरिता ।
 सर्व समुदिता मन्त्रा स्वाहान्ता होमकर्मणि ॥ ३३० ॥
 ध्यात्वैवमर्च्य तन्मन्दैरध्याद्यैरुपचारकै ।
 दर्शयेदावृतीशाना मुद्रा तर्जनिसंश्चिताम् ॥ ३३१ ॥
 द्वारपालगणाना तु चण्डाल्युक्तमनन्तरम् ।
 धर्माद्यावरणाद्वृद्धं हेतुना येन केनचित् ॥ ३३२ ॥
 वलिदानमशक्यं चेत्तत्रत्याना यथाक्रमम् ।
 सर्वतोभद्रपूर्वेषु द्विगुणीकृत्य चाचरेत् ॥ ३३३ ॥
 मुख्यकल्पे तथान्यत्र यथाशक्यावृतिश्चितौ ।
 तद्राह्मावृतिदेवानामावृत्यावृत्य तर्पयेत् ॥ ३३४ ॥
 द्वारोपद्वारपालाना तस्मिन् द्वारे समर्पयेत् ।
 महापीठोदिताना च तद्वाराग्रगमण्डले ॥ ३३५ ॥
 ध्यानोत्थाना तु सञ्चारे न दोषः केन हेतुना ।
 तत्तदावरणद्वारदेशेषुक्रमेण तु ॥ ३३६ ॥
 उद्व्यमूर्तिगताना च सचारः स्यादनिष्टद् ।
 एवमावृतिदेवाना त्रिसन्ध्य वलिमाचरेत् ॥ ३३७ ॥
 नित्योत्सवार्थविम्बस्य सञ्चिधौ तत् समाचरेत् ।
 नृत्यगेयादिसयुक्तं वेदघोषसमन्वितम् ॥ ३३८ ॥
 नित्योत्सवार्थविम्बे तु यानाच्चिपतिते भुवि ।
 उत्तमं स्नपनं कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ३३९ ॥

यानमारोप्य तद्रिम्बु पुनर्नित्योत्सवं चरेत् ।
द्वादशाहं व्रतं कुर्यात् साधकं खित्वानास ॥ ३४० ॥

जपेत् स्वमन्त्रायुतकं यदि भेदादिदूषिते ।
विधिवत् तत् समाधाय कृत्वा संप्रोक्षणं तत् ॥ ३४१ ॥

उत्सवं शेषमापाद्य खित्वचित्तस्तु साधक ।
तदारभ्य निराहारो ब्रह्मचर्यवते स्थित ॥ ३४२ ॥

चतुर्कमयुताना तु स्वमन्त्रस्य तदा जपेत् ।
तत्र त्रिरात्रं पड्ट द्वादशाहं द्विपक्षकम् ॥ ३४३ ॥

ब्रतमाचर्यं यज्ञेन पातेभ्यो दानमाचरेत् ।
गोभूहेमादिकाना तु यथाशक्ति द्विजोत्तम ॥ ३४४ ॥

दैवाद्वृत्तिं भङ्गं वा तदा विभ्वान्तरेण तु ।
स्वप्नादिनियुक्तेन वलिदानेस्तु केवलै ॥ ३४५ ॥

कर्मशेष समापाद्य कृत्वा मन्त्रविसर्जनम् ।
जीर्णोदारकमेषैव व्रताचरणमारभेत् ॥ ३४६ ॥

जपायुतचतुर्पकं च त्रिरात्राद्य चतुर्षयम् ।
यावद्रिम्बसमापत्तिर्भूय कृद्वादिकं चरेत् ॥ ३४७ ॥

विभ्वारभद्रिनात् पूर्वं ततस्त्वेकादशाहिकम् ।
ब्रतं कृत्वा तु देवे तु विभ्वारभद्रिने द्विज ॥ ३४८ ॥

संपूर्णं द्वादशाचार्यान् सममूल्यं पृथक् पृथक् ।
तेभ्यो द्वादशादानानि दत्ता गोभूतिलानि वा ॥ ३४९ ॥

एतेषा सत्त्विधौ भूयो विभ्वापादनमारभेत् ।
यद्वा विम्बं समादध्यात् प्रतिष्ठादिकमाचरेत् ॥ ३५० ॥

गोभूहेमादिकाना तु दानं चापि समाचरेत् ।
जातलोकापवादस्तु भूयश्च व्रतमाचरेत् ॥ ३५१ ॥

यावल्लोकापवादस्तु शान्तं स्यात्त्वादाचरेत् ।
मनःप्रसादपर्यन्तकालं च व्रतमाचरेत् ॥ ३५२ ॥

अन्येषामपि विभ्वाना जाते भेदादिके सति ।
एवमेव भवेद्विप्र ! प्रायश्चित्तविधिकमः ॥ ३५३ ॥

शूद्रस्याराधकस्यैवं प्रायश्चित्तं समीरितम् ।
वैश्यस्य द्विगुणं त्वेतत् विगुणं क्षत्रियस्य तु ॥ ३५४ ॥

चतुर्गुणं ब्राह्मणस्य प्रायश्चित्तं समीरितम् ।
मनुष्यस्थापिताना तु विभ्वाना भेदादिके ॥ ३५५ ॥

सज्जाते साधकस्यैवं प्रायश्चित्तं समीरितम् ।
आर्ये तु भगवद्रिम्बे तदेव द्विगुणं भवेत् ॥ ३५६ ॥

देवै प्रतिष्ठिते विम्बे तदेव त्रिगुणं भवेत् ।
सिद्धप्रतिष्ठिते विम्बे तदेतत् स्याच्चतुर्गुणम् ॥ ३५७ ॥

स्वयंव्यक्तेषु विम्बेषु जाते भेदादिके सति ।
प्रायश्चित्तं यथोक्तं तु भवेत् पञ्चगुणं द्विज ॥ ३४८ ॥

द्विविधं स्यात् स्वयव्यक्तं विम्बं भगवतो विनो ।
सालग्रामशिलारूपैरितरैस्तु शिलादिभि ॥ ३५९ ॥

उभयत्र समानं स्यात् प्रायश्चित्तं समीरितम् ।
तद्वाय हि चित्रोप स्यात् स्वयंव्यक्तादिषु द्विज ॥ ३५१ ॥

पूजाया वर्तमानाया समाधानादिकं चरेत् ।
प्रायश्चित्तादिकं लर्वं सविशेषं समाचरेत् ॥ ३५२ ॥

स्वयव्यक्तादिकानां तु पिना मर्त्यप्रतिष्ठितम् ।
सर्वेषामपि विभ्वाना प्राप्तमेकतम तु यत् ॥ ३५३ ॥

स्वीकारसमये चिप्र ! लक्षणादिविवर्जितम् ।
खण्डितं स्फुटिं वापि यथावस्थितमेव हि ॥ ३५४ ॥

स्वीकृत्याराधयेन्नित्यं न दोषस्तस्य विद्यते ।
सालग्रामशिलाविम्बे तत्त्वमूर्तिविनिर्णयम् ॥ ३५५ ॥

तत्त्वावस्थितेश्चैहैर्ज्ञत्वा सम्यक् समर्चयेत् ।
पश्चाद्वदादिके जाते प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ ३५६ ॥

पूर्वोदितं प्रयज्ञेन साधकं क्षीणमानसः ।
चोरभूवारिवन्द्याद्यैजति भेदादिकेऽपि च ॥ ३५७ ॥

विम्बे चापहृते वापि मार्जाराद्यैश्च जन्मुभि ।
भेदादिकेऽपि संजाते प्रागुक्तं साधकश्चरेत् ॥ ३५८ ॥

तस्माद्विनात् समारभ्य प्रायश्चित्तं तु यत्ततः ।
यस्मात् प्रागार्जितं पापं कर्म तत्रापि कारणम् ॥ ३५९ ॥

तस्मात्तच्छान्तये वापि ह्यपवादस्य शान्तये ।
प्रायश्चित्तं तु कर्तव्यं विहितं प्राक् प्रयत्नत ॥ ३६० ॥

अन्यथा पातकी स स्यादेतसात् पातकाद्विज । ।
 प्रमादत् कृतेष्येवं प्रायश्चिन्त समाचरेत् ॥ ३७० ॥
 वुद्धिपूर्वक्ते भेदे प्रायश्चित्तर्न निष्कृति ।
 अवश्य दण्ड्य एव स्यात् स पापिष्ठोऽतिदुर्मति ॥
 स्वप्रमादक्ते भेदे जन्मवन्तरकृतेषि वा ।
 साधको ह्यनुतापार्तो नाचरेद्यदि कीर्तिम् ॥ ३७२ ॥
 प्रायश्चित्तं तथा सोपि दण्ड्य स्यात् प्रथमं तन ।
 प्रायश्चित्तं च वै कुर्यादयोग्यस्त्वन्यथा भवेत् ॥ ३७३ ॥
 गोपरपि च दोषस्य तस्य भेदादिकस्य च ।
 दण्डश्च प्रायश्चित्तं च विधेयमुभयं भवेत् ॥ ३७४ ॥
 एव भेदादिके जाते भय स्यादाजराष्यो ।
 तच्छान्त्यै सप्तदिवसं यजेत् कुम्भस्थलादिकम् ॥
 एकस्मिन् वा त्रिसप्ताह विम्बसस्य च मन्त्रम् ।
 दोषे प्रसिद्धे भेदादौ प्रायश्चित्तं समीरितम् ॥ ३७६ ॥
 अप्रकाशे यथोक्तात्तु चतुर्थांशं समाचरेत् ।
 पूर्व त्वपट्टं विम्बं भूयः प्राप्तं यदि द्विज ॥ ३७७ ॥
 प्रायश्चित्ताद्यथोक्तात्तु यज्ञेनार्घं समाचरेत् ।
 विम्बाना तु क्षते जाते श्रृणु दोपान् विशेषतः ॥
 क्षतमिन्द्रियचक्रस्थं कर्तुर्भवति दोपदम् ।
 आकण्ठान्नाभिपद्मान्तं मन्त्रस्थं पुत्रमृत्युकृत् ॥ ३७९ ॥
 पाश्वद्वये तु जायाया पृष्ठस्थ भ्रातृहानिदम् ।
 नाभेर्यन्मेद्रपर्यन्तं स्थानमासाद्य तिष्ठति ॥ ३८० ॥
 क्षतं सुतशिशूना च नाशकद्ववति द्विज । ।
 आकटे पायुपर्यन्तं भगिनीना क्षयावहम् ॥ ३८१ ॥
 ऊरमूलाच्च जान्मन्तं यत्र यत्र भवेत् क्षतम् ।
 धनधान्यपशूना च शयो भवति सर्वदा ॥ ३८२ ॥
 जान्वो पादतलान्तं च भृत्यवर्गस्य दोपदम् ।
 सर्वैषामवृक्षस्पार्थमात्मनश्चापि तप्तये ॥ ३८३ ॥

कर्ता कमलसंभूत । क्षतमक्षतता नयेत् ।
 अल्पक्षते समाधानं विहितं तु निवोध मे ॥ ३८४ ॥
 योजयेच्चित्रविम्बस्य गलितं गन्धभावितै ।
 सितरकादिके रागै पावनेरस्त्रमन्त्रितैः ॥ ३८५ ॥
 मृणमयाना तु विम्बाना मध्वाज्यक्षीरमित्रया ।
 मृदा कौशेयसंपूर्णयुक्त्या हेमोदसिक्त्या ॥ ३८६ ॥
 सन्धानं कारयेद्विप्र ! दारुजस्य निवोधतु ।
 भेदे भङ्गे च सन्दन्यादस्त्रशङ्खद्वयेन तु ॥ ३८७ ॥
 अश्मजाना क्षते जाते सति रक्तशलाकया ।
 सहेमया च विहितं वृष्टशानस्य वर्षणम् ॥ ३८८ ॥
 मनुष्यनिर्मिताना तु ह्यश्मजाना वृहत्क्षते ।
 सर्वथा विहितस्त्याग स्वयं व्यक्तादिकेषु तु ॥ ३८९ ॥
 शिलामयेषु विम्बेषु भिन्न भन्नं च योजयेत् ।
 सुवर्णनिर्मितै पट्टयेथा दृढतरं भवेत् ॥ ३९० ॥
 यद्वा तदङ्गेहमेन कृत्वा सम्यडनियोजयेत् ।
 दारुजे लोहजेष्येवं स्वयं व्यक्तादिकेवपि ॥ ३९१ ॥
 भेदे भङ्गे समाधि स्यात् स्वयं व्यक्तादमविम्बवत् ।
 रक्तेऽपि समाधानमेवमेव समाचरेत् ॥ ३९२ ॥
 सालग्रामशिलाविम्बं भिन्नं भन्नं वृहत् अतम् ।
 अल्पक्षतं च सौवर्णे पट्टदृढतरं यथा ॥ ३९३ ॥
 वन्धयेल्लोहजे विम्बे श्रृणु मर्त्यप्रतिष्ठिते ।
 केवलस्य हि हैमस्य यथालाभ क्षते क्षिपेत् ॥ ३९४ ॥
 सर्वरक्तमयं चूर्ण द्वादशाक्षरमन्वितम् ।
 अन्यथा तूथिते विम्बे क्षतं सम्यडमहामते ॥ ३९५ ॥
 ईषत्सुवर्णमित्रेण पूरयेत् स्वेन धातुना ।
 स्वयं व्यक्तादिकेऽप्येवं मुख्यकल्पे समाचरेत् ॥ ३९६ ॥
 प्रासादे मण्डपे वापि गोपुरादिषु वा द्विज । ।
 शोभार्थ सस्थिताना च विम्बाना पररूपिणाम् ॥

व्यूहाना विभवाना च सदा भगवतो विभो ।
सेदादिके तु सञ्जाते समादध्यात् तथैव तु ॥ ३९८ ॥

तत्त्वसन्निध्यनुगुण प्रतिष्ठादिकमाचरेत् ।
प्रायश्चित्त समभ्यूहा साधकस्तु समाचरेत् ॥ ३९९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे द्वारावरणदेवताध्याननिर्णय,
बलिविभ्वादिपतन भज्ञ अङ्गवैकल्य प्रायश्चित्त, दास्जाद्विविम्बसमावान नाम एकादशोऽध्याय ॥

श्री.

द्वादशोऽध्यायः ॥

मनक —

जाते ह्याकस्तिके लोपे सद्यापारस्य नियश ।
स्तानादियोगनिष्टुस्य तथा नैमित्तिकस्य च ॥ १ ॥
वत्सरोत्सवनिष्टुस्य विविधस्य महामते ।
कृच्छ्रचान्द्रायणादीना सदृक्तानां तथैव च ॥ २ ॥
चतुर्नामाश्रमस्थाना वर्णनां च ख्यिस्तथा ।
श्रेष्ठमध्यमविच्चाना न्यू(ज)नानामपि तत्वत ॥ ३ ॥
भक्ताना पुण्डरीकाशे श्रद्धासंयमसेविनाम् ।
यावज्जीवावधि कालं तत्पूजाकृतचेतसाम् ॥ ४ ॥
साक्षात्तन्मन्त्रनिष्टाना यथावन्मुनिपुङ्गव ।
पातन्राणमुपाय तु श्रोतुमिच्छामि साम्प्रतम् ॥ ५ ॥
कृतेन येन भक्ताना जायते कृतमृत्यता ।
शापिण्डिय —

वक्ष्ये सम्युक्तमहावुद्दे । सारमुद्धृत्य सर्वत ॥ ६ ॥
सर्वलोकहितार्थय सावधानेन चेतसा ।
लोप(भ)वुद्दि विना यस्य भोगानामप्यसंभव ॥ ७ ॥
सामर्थ्येन विना यस्य कृच्छ्रादीनां वरिच्छुति ।
ज्वरादिव्याधिदोषेण जात यस्याहिकक्षयम् ॥ ८ ॥
चातुर्मास्यस्य चाप्रापि, यस्य स्वातन्त्र्यतो विना ।
तस्य तस्य महावुद्दे । शृणु यद्विहितं द्वितम् ॥ ९ ॥

सास्पर्शिकानां भोगाना मात्रावित्तं हि पूरणम् ।
हृदयद्वमसंज्ञानामत्र च हविषा प्लुतम् ॥ १० ॥
औपचारिकभोगाना वीजानि विविधानि च ।
कृच्छ्रचान्द्रायणादीना व्रताना परिपूरक ॥ ११ ॥
विशेषार्चनसंयुक्तश्चातुर्मास्यस्य संयमः ।
सौत्र प्रतिसरं चित्र मुक्ताहारोपम शुभम् ॥ १२ ॥
शमं नयति भक्ताना सर्वदा लोगमाहिकम् ।
यथाश्वेषं विप्राणा सर्वेच्छापरिपूरकम् ॥ १३ ॥
राजसूय नृपाणा च भक्तानां भूषणं तथा ।
भूषणाना यथा मध्ये कौस्तुभं वरभूषणम् ॥ १४ ॥
ज्ञेयं पवित्रकं तद्वद्वोगजालस्य चान्तरे ।
यत् पूरयति भक्ताना व्यापारं पारमेश्वरम् ॥ १५ ॥
भोगमोक्षासंये शश्वद्वोगस्तस्मात्तु कोऽधिकः ।
भक्ताना सततं भक्त्या सालोक्यं विद्धाति वै ॥ १६ ॥
सामीर्यं साधकाना च नानासिद्धिसमन्वितम् ।
सायुज्यं साधकेन्द्राणा स्वमन्वात्मनि यच्छ्रुति ॥ १७ ॥
तदुत्तरायणेऽतीते चातुर्मास्यस्य मध्यतः ।
कुर्याच्छुभे दिने विप्र ! सर्वदोपविवर्जिते ॥ १८ ॥
कालोऽपि विविध प्रोक्तश्चातुर्मास्योपलक्षित ।
आषाढपञ्चदश्यास्तु यावद्वै कार्तिकस्य च ॥ १९ ॥

संपूर्णचन्द्रदिवसं तं कालं चान्द्रमन्तिमम् ।
 आकर्कटकसंकान्तेस्तुलाभोगक्षयावधि ॥ २० ॥
 कालं तमष्टपक्षं च सौरं मध्यमसंक्षितम् ।
 एकादश्यादि (मा) वाऽन्तो यश्चातुर्मास्योपलक्षितः ॥
 कालं तं वैष्णव विद्धि तूत्तमं सर्वसिद्धिदम् ।
 अप्राप्नेरस्य कालस्य त्वन्तरायेण केनचित् ॥ २२ ॥
 निर्वाहणीयो ह्यपरं कालश्चान्द्रायणादिना ।
 सम्पाद्य चैव तन्मध्ये विधिवद्यागपूरकम् ॥ २३ ॥
 प्रावृद्धकाले प्रवृत्ते तु त्रैलोम्योदरवनिनाम् ।
 मनुष्यामरसिद्धाना कर्तव्यं चाग्रवर्तिनाम् ॥ २४ ॥
 प्रवर्तन्ते हि वै येन श्रद्धया वत्सर प्रति ।
 महत्यस्मिन् महाबुद्धे । व्यापारे पारमेश्वरे ॥ २५ ॥
 विभो शयनसंस्थस्य काले पुष्पफलाकुले ।
 गगने लम्बमाने तु सवलाकैर्वलाहै ॥ २६ ॥
 कुमुदोत्पलकलहारैभूषिते वसुधातले ।
 वनोपवन उद्यानैर्हरिते शाढलादिकैः ॥ २७ ॥
 गालिसस्यादिकैर्युक्ते पल्वलोदकशोभिते ।
 पवित्रक छर्तं विष्णोरनन्तस्यातिरुष्टिदम् ॥ २८ ॥
 तसाद्यत्तेन तत् कुर्याच्चातुर्मास्यस्य मध्यतः ।
 श्रावण्यां शुक्लपक्षे तु छादश्यां द्विजसत्तम ॥ २९ ॥
 आदावन्ते तथा कुर्याद्वादशीष्वखिलासु च ।
 सङ्क्रान्तिषु च सर्वासु पौर्णिमासीषु वा द्विज ॥ ३० ॥
 अमावास्यास्वशेषासु तृतीयासु तथैव च ।
 नमस्येषु च रोहिण्यामष्टम्यां च महामते ॥ ३१ ॥
 प्रथमा च द्वितीया च पञ्चमी च त्रयोदशी ।
 दशम्येकादशीत्येवमेतास्यपि यथारुचि ॥ ३२ ॥
 कृष्णपक्षेऽप्रशस्ता-स्युः शुक्लपक्षे विशेषतः ।
 चन्द्रो गुरुस्तितश्चान्द्रो ज्येश्वस्त्वेते शुभप्रदा ॥ ३३ ॥
 पवित्रारोहणादौ तु नक्षत्राणि शृणुप्य मे ।
 शुक्लत्रासु च रेवत्यामश्वन्यां भरणीषु च ॥ ३४ ॥

पुनर्वसौ तथा हस्ते रोहिण्यां श्रवणेऽपि च ।
 वैष्णवेष्वथ क्रक्षेषु तत्क्षणेष्वखिलेषु च ॥ ३५ ॥
 चातुर्मास्यस्य कालस्य तूत्थानद्वादशी तु या ।
 षडशीतिमुखा दिव्या तस्यामारोपयेत्तु य ॥ ३६ ॥
 पवित्रकं जगद्योने. स पवित्रीकरोति च ।
 अतीता वर्तमानां च एष्या स्वकुलसन्ततिम् ॥ ३७ ॥
 तत्र सन्निहित. साक्षात्त्रानानिर्माणविग्रहै ।
 भक्तानां पुण्डरीकाक्ष. परमात्माच्युतो हरि ॥ ३८ ॥
 यद्यायेवं महाबुद्धे । भक्ता नित्यमेव हि ।
 नारायणस्तु मन्त्रात्मा स्थित. सन्निहित. स्वयम् ॥
 तथापि वलवत्ता वै तत्त्विषेस्तत्र कर्मणि ।
 सन्निधि भजते येन मन्त्रिणा मन्त्रराट् प्रभु ॥ ४० ॥
 श्रीष्मकाल समाप्ताद्य यथार्कस्तीक्ष्णतां ब्रजेत् ।
 स्वरूपमजहन्त्रेव सन्निधानतरं विभो ॥ ४१ ॥
 सत्पात्रदेशकालानामासृष्टे स्थितये तु वै ।
 अतः पवित्रकं तस्यामन्यस्या तदस्मभवात् ॥ ४२ ॥
 कार्म क्रियापरैर्भक्त्या साखण्डा येन जायते ।
 पवित्रारोहण विष्णोर्वर्जयेदितरेषु च ॥ ४३ ॥
 प्रासादस्याग्रत. कुर्यात्तदर्थं मण्टपं द्विज । ।
 प्रथमावरणे वापि द्वितीयावरणेऽपि वा ॥ ४४ ॥
 तृतीयावरणे वाथ चतुर्थे पञ्चमेऽपि वा ।
 अग्रालाभे तदन्यत यथावाञ्छितदिग्गतम् ॥ ४५ ॥
 चतुर्थं समं वापि प्राक्पश्चिमदिग्गायतम् ।
 सौम्ययाम्यायतं वापि कर्तुरिञ्छानुरूपतः ॥ ४६ ॥
 तथा प्रागाननं यद्वा यथाभिमतदिइमुखम् ।
 द्वाविशतिधनुर्मान मण्टपं चोत्तमं भवेत् ॥ ४७ ॥
 अप्यादशधनुर्मानं मण्टपं मध्यमं भवेत् ।
 अधमं द्वादशधनुर्मानं स्यादथवा द्विज ॥ ४८ ॥
 पञ्चदस्तात् समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ।
 विसप्तकरपर्यन्तं मानैर्वविधं भवेत् ॥ ४९ ॥

यद्वोत्तमं दशकरं मध्यमं चाप्रहस्तकम् ।
षड्दस्तमधम विद्यात् क्षुद्रं हस्तविद्यायतम् ॥ ५० ॥

त्रिशत्करावसानं वा पट्करात् पञ्चविशति ।
एक संगृह्यमनेषु हेषु वित्तानुरूपतः ॥ ५१ ॥

सोपपीठमधिष्ठान केवलं वा मसूरकम् ।
अधिष्ठानोपरिस्तम्भं प्रस्तरं च त्रिवर्गकम् ॥ ५२ ॥

कपोतवृत्तिसयुक्तं यद्वोक्ताकृतिवर्जितम् ।
एकत्रिपञ्चसप्तादिभित्तिभेदैः समावृतम् ॥ ५३ ॥

प्रस्त्रज्ञोक्तैरलङ्घारैर्युक्तं वा तद्विवर्जितम् ।
शिलयेष्टकया वापि पक्या वाच्यपक्या ॥ ५४ ॥

एकडारं चतुर्द्वारं यद्वा द्वारद्वयान्वितम् ।
भित्तियुक्तमयुक्तं वा कोणभित्तियुक्तं तु वा ॥ ५५ ॥

केवलं वा प्रपामात्रमुक्तलक्षणवर्जितम् ।
श्विप्रकर्मप्रसिद्धवर्थं शरकाष्ठमयं शुभम् ॥ ५६ ॥

गवाक्षकान्वितं चैव द्वारैस्तु परिभूषितम् ।
छन्नं वितानकेनोर्ध्वं प्राकारं परिकल्पयेत् ॥ ५७ ॥

क्षेत्रसङ्कोचविस्तारं करुरिच्छानुरूपतः ।
शिलयशाखानुसारेण कृत्वैवं मण्टपं द्विज ! ॥ ५८ ॥

यागार्थं सुशुभं विप्र ! तन्मध्येऽथ प्रकल्पयेत् ।
द्वद्वा समा तदाकारामीषत् प्रागुत्तरपृथ्वाम् ॥ ५९ ॥

प्रोद्धिता च विशेषेण स्थला दर्पणसन्निभाम् ।
सामान्या न भवेदेन मेदिनीमण्टपस्य तु ॥ ६० ॥

दिद्विकेनाङ्गुलीना तु प्रोक्तेर्याविदृष्टकम् ।
एकवृद्ध्याल्पमानाना यागाना तु स्थलांगणम् ॥ ६१ ॥

नवाङ्गुलोक्तेस्तावद्यावत्पञ्चदशाङ्गुलम् ।
प्रोक्तत्वं स्थलानां च मध्यमानमितात्मनाम् ॥ ६२ ॥

चतुर्विशत्यङ्गुलान्तमुद्ध्रायं षोडशाङ्गुलात् ।
प्रागुक्तवृद्ध्या कर्तव्यं ज्येष्ठमानमितात्मनाम् ॥ ६३ ॥

एतदुच्छ्रायमानं च कथितं ते स्थलासु च ।
पादमध्यं तु हस्तं वा विस्तारात् सर्वदिक्षु वै ॥ ६४ ॥

स्थलानामिष्ठाकृद्यैश्च चिन्वीयात् प्रथमं तत ।
सृदा सम्पूर्य तन्मध्यमीपद्मालुकयान्वितम् ॥ ६५ ॥

परीक्ष्य केगकीटादीनाकोष्ठ्य तदनन्तरम् ।
यावद्विति पूर्वोक्तलक्षणं वा विशेषत ॥ ६६ ॥

स्थलां मध्योग्रतां रम्या सप्ताहं संपरीक्ष्य सा ।
न ददाति यथाभेदं यागयोग्या भवेत्तदा ॥ ६७ ॥

तदूर्ध्वं वेदिकां कुर्यात् अनेकचरणान्विताम् ।
तोरणैश्च समायुक्ता विभवेच्छानुरूपत ॥ ६८ ॥

पावनैर्यजकाष्ठेश्च सुदृढै सरले समे ।
यथालक्षणयुक्तानि तोरणानि चतुर्दिशि ॥ ६९ ॥

द्वाराणां वाह्यातो विप्र ! तदन्तर्वा नियोजयेत् ।
त्रीणि त्रीण्यथवा सम्यगेककस्यां न्यसेद्विशि ॥ ७० ॥

बुद्ध्वा मण्टपविस्तारं पञ्चकं सप्तकं तु वा ।
एतानि हेमरत्नाद्यश्चित्रयेद्विभवे सति ॥ ७१ ॥

श्रीवृक्षोदुम्वरवटपूष्टोत्त्वैरथवा द्विज ! ।
पूर्वागुत्तरपर्यन्ते तोरणानां चतुरप्यम् ॥ ७२ ॥

चतुर्पृथं चतुर्दिक्षु हेषामेकमेव वा ।
तोरणाना समुच्छ्रायस्तम्भायामसम् स्मृत ॥ ७३ ॥

स्तम्भद्वयान्तरस्थेन मानेन स्यात् विस्तृतिः ।
स्तम्भमस्तकमानेन साधिकेन सदैव हि ॥ ७४ ॥

तदण्डौ विन्यसेद्भूमौ स्तम्भाभ्यन्तरगा स्थिति ।
सदैव दक्षसरूपाणां कार्या वेदविदांवर ! ॥ ७५ ॥

द्वाराणां वाह्यातो विप्र ! तोरणानां यथा(दा) स्थिति ।
तलाच्छिखरपर्यन्तं मानमुद्ध्रायतस्तदा ॥ ७६ ॥

सार्धं सम वा द्विगुणं तदण्डेषु च भूगतम् ।
चक्रडितयमध्यस्थं पक्षमण्डलमण्डितम् ॥ ७७ ॥

तोरणे तोरणे कुर्याद्दृढं चोर्वसस्थितम् ।
मत्स्यादीनवतरांश्च प्रादुर्भावाननेकशः ॥ ७८ ॥

चिदोदितेन विधिना चतुर्दिक्षु समालिखेत् ।
मुनिसिद्धामरवातैरनेकादभुतदर्शिभिः ॥ ७९ ॥

द्वीपाचलवनोद्यानैवैहुभिसृगयूयपै ।
 सर सारसकृत्वारैजलकीडापरान्विते ॥ ८० ॥
 खेचरैरङ्गनायुक्तेर्वैर्विद्याधरादिकै ।
 प्रशान्तमानसैविप्रैरात्मध्यानपरायणे ॥ ८१ ॥
 एवमादैरनन्तैश्च व्यापारैश्चित्वसंभवै ।
 तद्यागवेशम सकलं रक्षनीयं प्रयत्नत ॥ ८२ ॥
 कुर्यात् सुधाविलित्सं वा भूपयेत्तदनन्तरम् ।
 दर्पणैश्चामरैवखैरुक्त्वैर्विधोज्ज्वलै ॥ ८३ ॥
 घण्टाभिरध्यचन्द्रादैरातपतैर्मनोहरै ।
 प्रोच्छितैः रुद्धीपूर्णमाङ्गे पावनैर्दृष्टै ॥ ८४ ॥
 मध्याज्यदधिसत्कीरसपूर्णे कास्यमाज्जनै ।
 शालितण्डुलपात्रैश्च सद्विरण्यै फलैः शुभैः ॥ ८५ ॥
 लाजसिद्धार्थकैर्वीजभाजनैः पड़साहितैः ।
 सत्सुगन्धेस्त्वगोलाद्ये योगफलैस्तथा ॥ ८६ ॥
 मध्यकवद्रदाक्षा इक्षुभिस्त्रिफलैः फलैः ।
 यथतुप्रभवै पुर्णपूर्णिमि प्रकरीयकै ॥ ८७ ॥
 इत्येवमादैर्विविधेभीर्गपूर्णस्तु पावनै ।
 पवित्रेण वितानेन सुसितेनोज्ज्वलेन वा ॥ ८८ ॥
 चक्राम्बुद्धचिह्नेन भूपयेच्च तदृध्वत ।
 स्तम्भान् सवेष्येत् पश्चाददुक्त्वैर्विधै पृथक् ॥ ८९ ॥
 प्रागुक्तरादिदिग्भागाद्यावत्कोणं च मारुतम् ।
 सितादिवर्णभेदोत्था पताकास्तत्र योजयेत् ॥ ९० ॥
 एवं रागविभागेन प्रत्यभागाच्च वै पुनः ।
 दक्षिणाशावधिर्यावद्द्वितीयं च चतुष्प्रयम् ॥ ९१ ॥
 एकैव सर्ववर्णं च नाभौ कार्या वितानके ।
 बाह्यतो वेदिकायास्तु मण्डपस्य दिग्ग्रन्थे ॥ ९२ ॥
 वहिकोणात् समारभ्य यावत्कोणं तु शाङ्करम् ।
 सितारुणं च पति च कृष्णं कुर्याच्चतुष्प्रयम् ॥ ९३ ॥
 भूयश्चोत्तरदिग्भागाद्यावहिकृपश्चिमा द्विज ।
 तथाविधं चतुष्कं तु ध्वजाना परिकीर्तिम् ॥ ९४ ॥

राजपाषाणवर्णम् चक्रपक्षीश्वरोपगम् ।
 वैजयन्तीत्रय कुर्यात्तोरणे पूर्वदिक्स्थिते ॥ ९५ ॥
 दक्षिणे स्फटिकाभं तु आप्ये सिन्दूरवर्चसम् ।
 हेमाभं चोत्तरे कुर्यात्तोरणे ध्वजकत्रयम् ॥ ९६ ॥
 चतुष्केण पताकाना युक्तं ध्वेतादिकेन च ।
 एकैकं तोरणं वाव त्रितयं पञ्चकं तु वा ॥ ९७ ॥
 अर्धेन तोरणायामात् पताकानां च दीर्घता ।
 एवं त्वभिनवं कृत्वा यागार्थं मण्डपं द्विज ॥ ९८ ॥
 श्लग्नायुत्सग्नात्स्य वैशेषिकगणस्य च ।
 पुरा प्रकल्पित वाथ मण्डपं भूपयेत्तदा ॥ ९९ ॥
 एव कृते ततः पञ्चद्वेदिका तोरणे भवत् ।
 विलिष्य चन्दनाद्येस्तु गन्धवर्णोज्ज्वलैः क्रमात् ॥
 चन्दनेन समालभ्य वेदिका केवलेन च ।
 वाहूलीकभावितेनैव तेनैवाद्य च तोरणम् ॥ १०१ ॥
 लिप्तं सृगमदेनैव कुर्यादक्षिणदिग्नतम् ।
 तुपारधूलीयवल पश्चिम कारयेत्ततः ॥ १०२ ॥
 कुड़कुमेन समालभ्य केवलेनोत्तरे स्थितम् ।
 धीरेण चन्दनेनैव कुड़कुमेन कृता स्थलाम् ॥ १०३ ॥
 रजनीचूर्णयुक्तेन हीवेरेणाम्बुना सह ।
 पुण्यगन्धौषधीभिस्तु द्वाराणा मण्डपावनिम् ॥ १०४ ॥
 ततस्तु विविधैर्घूर्णैर्वृभिर्घूर्णपयेद्विज ।
 ततस्तिरस्फरिण्या तद्वेष्येत् सर्वतो वहिः ॥ १०५ ॥
 मण्डपस्योत्तरे भागे कुर्यात् कुण्डं पुरैव तु ।
 यद्वा द्विज । ततोऽन्यत्र यागाग्रस्था च वर्जयदिक् ॥
 दिक्त्रयेऽभिमता या दिक् कुर्यादिनलमण्डपम् ।
 ध्रमनिर्गमनोपेतं नानाकुण्डविभूषितम् ॥ १०७ ॥
 साद्रेन्द्रैश्च सुपलाशैश्च सुयुक्तं तोरणादिकैः ।
 यद्वा पचनगेहे तु कुण्डं कुर्यात् सलक्षणम् ॥ १०८ ॥
 अन्यश्चैमित्तिकार्थं तु पुरा कल्पतं तु वा भवेत् ।
 एवं कृते ततः कुर्यात् सम्भारप्रहृणं द्विज ॥ १०९ ॥

सप्तमे पञ्चमे वापि वासरे कर्मवासरात् ।
पूर्वं कृत्वा इकुरारो(वा)पं तत कर्म समारभेत् ॥१०॥

तत् प्रवेश येत्तस्मिन् सम्भारान् यागमग्नपे ।
दशम्या द्विजशार्दूलं । यत्किञ्चिद्बोपगुज्यते ॥११॥

भूपणादि तत कुर्यादथा तदवधारय ।
तेषा द्विविधं रूपं सूक्ष्मस्थूलविभेदत् ॥ १२ ॥

सर्वमावेन भक्तानां यत् पालयति सर्वदा ।
मनोवारुचित्तं ज कृत्वा व्यापारं शुभलक्षणम् ॥१३॥

परिक्लीयमतस्तस्मात् स्वरूपं तस्य यादृशम् ।
फलमेति च वै येन भक्ताना तत्समापनात् ॥१४॥

यद्विछिन्नं जगद्योनेरनन्तप्रभर मितम् ।
विच्छेदममृतज्ञानामेति नानात्मना स्वयम् ॥१५॥

जगत्स्वत् तु तद्विद्वि हेमस्त्रादिना तु वै ।
पाङ्गुण्यमहिमानं यद्वत्ते प्रतितरात्मना ॥१६॥

ज्ञानरागोपरक्तं तु युक्तं कायैस्तु वीर्यजै ।
तैजसैरावृतं मन्त्रवैरलेनायसितं परि ॥१७॥

ऐश्वर्यमुपचारे तु सम्पत्तौ शक्तिरोपव्ययम् ।
एवं पवित्रकं तावत् परिज्ञातं जगत्प्रभो ॥१८॥

ब्रह्मण्यधिपतौ विराणौ तथाकारे प्रतिष्ठेते ।
भक्त्या च विधिवदत्तं ददाति भगवत्पदम् ॥१९॥

स्थूलस्य व्यतिरिक्तस्य व्यवहारादस्थितै ।
पदार्थं कल्पनीया च यथा तदवधारय ॥२०॥

सूक्ष्मं दृढं सितं शुक्षणं सूर्वं ब्रह्मप्रसूतया ।
विनिर्मितं कुमार्या वा वृद्धया वा विनीतया ॥२१॥

शुद्धया वा विधवया सम्पादितमथापि वा ।
क्षौम वा पट्टजं वापि केशरोमादिवर्जितम् ॥२२॥

यथालव्यं समादाय सम्यक् प्रक्षालयं वारिणा ।
तस्य शुद्धि पुरा कृत्वा दहनात्यनेन च ॥२३॥

अवलोक्य सरन्मूलं विनिष्पाद्य चतुर्गुणम् ।
चातुरात्म्यव्यपेक्षीयामथवापगुणं द्विजं ॥२४॥

प्रभवाप्ययवुद्धया तु भेदभिन्नोपलक्षितम् ।
केशवादिपूर्वधिष्ठातृभावेन विचतुर्गुणम् ॥२५॥

तन्तुभिर्विपर्मैर्विर्णां समस्य परिवर्जयेत् ।
पाचित्विकी क्रिया यस्माद्विषमा सा न कस्यचित् ॥

पवित्रकाणि कार्याणि तन्तुभिस्तैः सुतानितैः ।
सूलमन्त्वादिमन्त्वाणा सर्वेषां मुनिसत्तम् ॥२७॥

कुमभ्यमन्त्रमूर्ते, प्राक् कल्पयेदभूषणं द्विजं ।
अध्यर्धशमजैर्व्यासाद्वाराकारैश्च तन्तुभि ॥२८॥

शतेनाग्नेत्तरेणात्र द्विगुणेन द्वितीयकम् ।
द्विगुणेन तृतीयं तु व्यासमेवं तु तत्रयेत् ॥२९॥

पट्टलिशदग्रन्थिकं चाद्य द्वितीय द्विगुणं स्मृतम् ।
तृतीय द्विगुणं कुर्यादिवभेदं महामते ॥३०॥

मण्डलस्यस्य च विभोस्तथा वह्निगतस्य च ।
विम्बस्यस्य पवित्राणा विशेषमवधारय ॥३१॥

मालाकृति च शिरसि वथेच्छग्रन्थिपूर्वकम् ।
द्वितीयमसयोर्यावृहस्तित जानुभण्डले ॥३२॥

मूर्खं पादावधिर्यादित्तृतीयभिति विस्तृतम् ।
आमूर्खं पीठपर्यन्तं वनमालापवित्रकम् ॥३३॥

पृथक्पीठस्य वै कुर्यात् स्वप्नमाणेन शोभनम् ।
विम्बप्रतिसरणां च व्यासश्चानियतं स्मृतं ॥३४॥

सूत्रमानं च प्रवर्कं द्विगुणं सति संभवे ।
द्विगुणं वा मुनिश्चेष्ट । वनमालास्यभूषणम् ॥३५॥

अग्नेत्तरेण सूत्राणां सहस्रेण समन्वितम् ।
यद्वा तदर्थं, पादं वा कुर्यादित्तानुरूपतः ॥३६॥

लेपभित्तिगटस्थे तु सूलविस्त्रे यदा द्विजं ।
कुर्यादुत्सवविम्बस्य भूषणाना तु पञ्चकम् ॥३७॥

तदापि मूलविम्बस्य भूषणान्यपि पूर्ववत् ।
कल्पयेदाद्यपूर्वाणि विम्बप्रतिसरेषु तु ॥३८॥

विभवे देवदेवेशं हारपञ्चसमन्वितम् ।
नानाकाराणि तन्तूनि मुक्ताहारसमन्वितम् ॥३९॥

अद्भुतगुलान्तरिता देया. सर्वेषा ग्रन्थय. समा. ।
 सङ्कर्यानेन विना सम्यड्मानुलुङ्घोपमा गुभा. ॥
 अष्टोत्तरशतग्रन्थिसंयुक्ता वनमालिका ।
 चतु स्थानावर्तीणिः विभोरामन्द्रणाय च ॥ १४१ ॥
 पवित्रमाद्यसद्वशमेकैकं वा द्वय द्वयम् ।
 सर्वेषा कर्मविम्बाना तथा वै गोपुरादिषु ॥ १४२ ॥
 स्थिताना मन्त्रविम्बाना भजतां सत्रिधि सदा ।
 उत्तमादीनि सर्वाणि कुर्याद्वे मुख्यकृतपते ॥ १४३ ॥
 प्रकल्पयेत् तत्सद्वशं मध्यमेनोत्तमेन वा ।
 द्वितय द्वितय वापि हेकैक वानुकल्पने ॥ १४४ ॥
 अङ्गानामायुपाङ्गाना लाज्जनानामपि द्विज । ।
 भूषणाना च शकीना तयेव विहरेशितु ॥ १४५ ॥
 प्रावत्तीण्यथवा डे डे हेकैक वाथवा द्विज । ।
 यथेच्छमानसंख्योत्थै सूत्रेस्तु परिकल्पयेत् ॥ १४६ ॥
 सूत्रभ्रमसमोपेतर्गम्भैभूषणसञ्चयम् ।
 अन्येषा मण्डलाङ्गाना देवाना विभवे सति ॥ १४७ ॥
 पवित्रकगण कुर्याद्यथेच्छग्रन्थितन्तुभि ।
 तथैव विष्वकूसेनादे परिवारगणस्य च ॥ १४८ ॥
 मन्त्राण्णकुम्भयोद्देवं हेक वै मण्डलस्य च ।
 द्वयं च कुण्डानलयो शास्त्रपीठस्य च द्वयम् ॥ १४९ ॥
 लिपेव्वकृनत्वभूतस्य गच्छतत्वस्य च प्रभो ।
 घण्टाक्षस्मृत्यूर्वाणा क्रियाङ्गाना महात्मनाम् ॥ १५० ॥
 वलिपीटादिदेवाना देशान्तरनिवासिनाम् ।
 गुर्वादीना चतुर्णा तु हरिवीसाप्रलापिनाम् ॥ १५२ ॥
 द्विजोत्तमादिवर्णनि नित्यमच्युतभाविनाम् ।
 गृहस्थव्रह्मचारीणा यतीनां वनवासिनाम् ॥ १५२ ॥
 वृद्धाना जनकादीना भगवत्तत्वयेदिनाम् ।
 वन्धूनां भ्रातृप्रवीराणां नारायणरतात्मनाम् ॥ १५३ ॥
 जायाया भक्तिनन्द्राया रताया अर्चने हरे ।
 सम्बन्धिना च मिताणां भगवद्वामसेविनाम् ॥ १५४ ॥

तदुत्तरसहायानां चातुरात्म्याभिलाषिणाम् ।
 भृत्यानां सातुकृलानां पुरुषोत्तमयाजिनाम् ॥ १५५ ॥
 वृद्धये योग्यतायैव पवित्रीकरणाय च ।
 यथाभिमतमानेस्तु तनुभिर्ग्रन्थिभिस्तथा ॥ १५६ ॥
 कुर्यात् पवित्रनिचयमयथवा मुनिसत्तम । ।
 गुर्वादीनां चतुर्णा तु यतीनां च कुटुम्बिनाम् ॥ १५७ ॥
 क्रमाच्चतुर्विशतिभि. सूत्रे पोडशभिस्तथा ।
 ततो द्वादशभिश्वैव अष्टाभि.पट्टत्रिभिस्तथा ॥ १५८ ॥
 पवित्रकाणि कार्याणि ग्रन्थय सूत्रसत्यया ।
 आराधकस्य च गुणे कुर्याद्वे भूषणद्वयम् ॥ १५९ ॥
 स्थलकल्पयिद प्रोक्त सूक्ष्मकल्पयत शृणु ।
 शिर प्रमाणोनार्चया भूषण प्रथम समृतम् ॥ १६० ॥
 चतु शतेन सूत्राणां द्वादिशद्विस्तथाधिकै ।
 सूत्रावतश्च सुसमे परिकल्प्य सुशोभनम् ॥ १६१ ॥
 सप्तविशत्प्रमाणेन दत्त्वास्मिन् ग्रन्थिसञ्चयम् ।
 कण्ठद्विवर्गतं नाभिप्रमाणेन पवित्रकम् ॥ १६२ ॥
 परिकल्प्य द्वितीय च सूत्राणां मुनिसत्तम । ।
 शतत्रयेण च तया चतुर्विशद्विरेव च ॥ १६३ ॥
 द्विगुणेर्ग्रन्थिनिचयेरत्तुरुगम्भ तु तत् समृतम् ।
 स्कन्धदेशात् समारभ्य यावत्पादद्वयावधि ॥ १६४ ॥
 नेत्रसूत्रैख्यभागोने. सूत्रग्रामैश्च ऋत्ययेत् ।
 विगुणेर्ग्रन्थिनिचयैस्ततोऽन्यद्विजसत्तम ॥ १६५ ॥
 अष्टोत्तरेण सूत्राणा शतेन ग्रन्थिभिस्तथा ।
 शिर पूर्वावतारादौ यावत्पीठं तु वैष्णवम् ॥ १६६ ॥
 सूत्रेर्ग्रन्थिगणेश्वै गम्भैस्तु विविधैस्तत ।
 मण्डलस्य प्रमाणेन कुर्याचान्यच्चतुष्यम् ॥ १६७ ॥
 प्रथम पद्मानेन नाभिमान द्वितीयकम् ।
 अरतुल्य तृतीय स्थाच्चतुर्थं नेमिभि समम् ॥ १६८ ॥
 एकाशीतिभिरावर्ते सूत्राणां द्विजसत्तम । ।
 अग्ने कुण्डप्रमाणेन ग्रन्थिभिस्तावदेवं हिं ॥ १६९ ॥

अन्नयजुम् नामरूपाय शब्ददेहाय विष्णवे ।”
 प्रविश्य ऋलशस्थानं सर्मापे तु वरासने ॥ २०० ॥

प्राङ्मुम् संसरेन्मन्त्रे पूर्ववधासिभाविने ।
 उपविष्ट यथान्यायमन्तर्यागान्तमाचरेत् ॥ २०१ ॥

करादिद्विद्विपूर्वं तु, पश्चादधर्यादिकत्पनम् ।
 प्राग्वत् कृत्वा ततोऽभ्यर्थं मन्त्रसङ्घं तु देहजम् ॥

द्वौ द्वौ तु प्रणीकलशौ सौवर्णो राजतौ तु वा ।
 ताद्रज्ञौ सृष्टमयौ वाथ सापिवानैः सपल्लवौ ॥ २०३ ॥

पालै रहादिकंगुरुकौ सूत्रेण परिवेष्टितौ ।
 शालिपीडोपरि स्थान्यं प्रतिद्वारं तु पार्श्वयो ॥ २०४ ॥

शालिकाना शरायणा विन्यसेतु तथं वयम् ।
 प्रतिकोषं तु संस्थान्यं धटिकाना वयं वयम् ॥ २०५ ॥

उत्तरायां ततः कुर्यात् पूर्वीनुकृतरपश्चिमम् ।
 अध्यालिननमाल्यैश्च वृपैर्गुणुलुभिश्चितौ ॥ २०६ ॥

वास्त्वीन श्वेतनाथश्च द्वारलक्ष्मीस्तथा द्विज ।
 चण्डप्रचण्डौ गरुडः पूर्वद्वारे तु संस्थिता ॥ २०७ ॥

दक्षे धानुविधानारौ पश्चिमे तु जयेतरौ ।
 मद्भास्त्वं खुभद्रास्त्वो ह्युत्तरे दक्षिणादिन ॥ २०८ ॥

मूलविम्बे यदा कुर्यात् पवित्रारोहणं तदा ।
 मण्डलस्थस्य देवस्य त्रागानुकृतपश्चिमम् ॥ २०९ ॥

संस्थानं द्वास्थदेवाना यात्राविम्बे यदा भवेत् ।
 तत्प्रागपेश्वया तेषा संस्थानमुदितं तदा ॥ २१० ॥

मुख्येनार्थम्भिसा प्रोक्ष्य पृथग्भाष्टे स्थितं पुरा ।
 पश्चगव्यं ततो विप्र ! कल्पयित्वा हृदादिकैः ॥ २११ ॥

कुशोदकं तदखेण दत्वादेनाभिमन्त्रयेत् ।
 कल्पयेत् पश्चगव्यं तु पश्चोपनिषदेस्तु वा ॥ २१२ ॥

अथ पाणिद्वयेनैव अग्नीषोमात्मकेन तु ।
 योग्यतापद्वीं नीत्वा शोधयेद्वसुधा तत ॥ २१३ ॥

मूलेन साम्भसानेन प्रोक्षयेद्यत् पुराहृतम् ।
 कौशेयेन पवित्रेण ध्यायमानस्तसेव द्वि ॥ २१४ ॥

सर्ववीजानि धान्यानि सिद्धार्थकयुतान्यथ ।
 कृत्वाखपरिजपानि व्यात्वा हृष्ट्वासमानि च ॥ २१५ ॥

विमोपशान्तये वेगाद्वशदिक्षु विनिक्षिपेत् ।
 संहृत्य वहृकूर्वेन ग्राच्या दिशि निधाय वै ॥ २१६ ॥

ईशानदिशि वा न्यस्त्वा यागस्येच्छानुरूपत ।
 तद्भर्मीकृत्य संलिख्य हेतिराट् चन्दनादिना ॥ २१७ ॥

चक्रं ध्यान्वा मण्डपोऽर्वे पङ्कजं वसुधातले ।
 निर्गमे च गदा देवी शङ्खं च ककुभाष्टके ॥ २१८ ॥

प्राकाशाकारदेहा च नानाज्वालासमाकुलाम् ।
 शक्तिरूपा गदा वाथ केवला मन्त्रतो न्यसेत् ॥ २१९ ॥

एवं कृते तदा सम्यग्भवेद्विज्ञविनाशनम् ।
 अथादाय द्वं शुद्धमेकरूपं च निर्वणम् ॥ २२० ॥

कुम्भं च मृग्यमयं रम्यं सौवर्णं वाथ राजतम् ।
 रत्नहाटकसंगगन्धफलसर्वोषधीयुतम् ॥ २२१ ॥

शुभपादपगाखाढ्यं पद्मस्त्रगन्धभूपितम् ।
 गालितोदकसंपूर्णवारिधारान्वितं नवम् ॥ २२२ ॥

चन्दनाद्युपलिङ्गं च परितश्चाक्षतान्वितम् ।
 वेष्टित परित सूत्रैः विकीर्णोऽरि तन्मयसेत् ॥ २२३ ॥

तदेवताशरीरं तु वड्यदं वलवर्चसम् ।
 सास्त्रेण चक्रमन्त्रेण मन्त्रयेदथ वर्धनीम् ॥ २२४ ॥

पूर्वोक्तद्वयसंयुक्तां परित् सूत्रवेष्टितम् ।
 आवाहा मन्त्रनाथस्य दक्षिणे कलशोत्तरे ॥ २२५ ॥

विन्यस्य परितस्त्रत्वं स्थापयेत् कलशाष्टकम् ।
 सपल्लवं सापिधानं सूत्रेण परिवेष्टितम् ॥ २२६ ॥

कुम्भमध्ये विमोः प्राग्वदासनं परिकल्पय च ।
 तन्मध्ये पुण्डरीकाशं समावाह्य विधानत ॥ २२७ ॥

सन्निधि सञ्चिरोधादिभोगयागावसानकम् ।
 पूर्ववत् सकलं कृत्वा तस्य दक्षिणद्विगगतम् ॥ २२८ ॥

अखविग्रहरूपं च ध्यात्वा अभ्यर्थ्य यथाविधि ।
 द्वंसयन्तं च विज्ञानां जाल कर्मविसानिकम् ॥ २२९ ॥

इदमभ्यर्थयेदेवं साख्यं बद्धाङ्गलि स्थितः ।
“यागालय हि विश्वेश! गृहाण रचितं मया ॥ २३० ॥

आसमाप्त भज विभो क्रियाङ्गाना च सन्निधिम् ।’
ततोऽस्त्रोदकधारा चाप्यच्छित्ता भित्तिं न येत् ॥

प्रदक्षिणेन प्राप्तभागात्तपदान्तं च तत् सरेत् ।
अथवेशानदिरभागात् तपदान्तं द्विजोत्तम् ॥ २३२ ॥

पृष्ठतः कलशौ भ्राम्य तुल्यकाल तु वा पृथक् ।
कलशं वर्धनीयुक्तं विन्यस्य विकिरोर्ध्वगम् ॥ २३३ ॥

अर्घ्यदानं तयोः कृत्वा पुष्पादै पूजयेत् पुनः ।
अस्त्रेण वस्त्रयुगम् तु अहत चाभिमन्त्य वै ॥ २३४ ॥

धूपादिवासितं कृत्वा तातुभौ परिवेष्ट्य च ।
अथवा भद्रपीठं तु विन्यसेद्विकिरोर्ध्वगम् ॥ २३५ ॥

सास्त्रं हि मन्त्रकलशं तत्राधारगतं न्यसेत् ।
चतुर्ख्येकभारैर्वा शालिभिर्विष्टे कृते ॥ २३६ ॥

तावन्मानास्तदधीन् वा तदूर्ध्वं तण्डलान् न्यसेत् ।
तत्पादास्तत्समान् वापि तदूर्ध्वं विन्यसेत्तिलान् ॥

तदूर्ध्वं चाहतं वस्त्रयुगममास्तीर्य वै शुभम् ।
कलशं वर्धनीयुक्तं तदूर्ध्वं वापि विन्यसेत् ॥ २३८ ॥

प्रापवत् साख्यं तु देवेशमासनादिकमाद्यजेत् ।
व्यापारमाचरेद्विष्टं कुम्भके च स्मरन् विभुम् ॥ २३९ ॥

नानिशं युज्यते यस्मात् तस्मादेषा प्रतिक्रिया ।
विभाव्या मन्त्रिणा कौम्भी आङ्गीरक्षारथमेव हि ॥

ततोऽवतार्यो भगवान् स्थणिडलेऽभ्यर्थ्य सासनम् ।
प्रदक्षिणप्रणामान्तं कुर्यात् सर्वं तु पूर्ववत् ॥ २४१ ॥

मण्डले कुम्भयागे च प्रोक्षणस्त्रानमाचरेत् ।
ततस्तु ब्रह्मघोषेण यायादेवनिकेतनम् ॥ २४२ ॥

अथ देवगृहं गत्वा पुण्डरीकाक्षमच्युतम् ।
अष्टाङ्गेन नमस्कृत्य पूजयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ २४३ ॥

प्रध्यालभन्माल्येश्च धूपरङ्गादिसंयुतम् ।
तत् सर्वं योग्यमहंतुं पूजान्तरनिवेदितम् ॥ २४४ ॥

पुण्पपूर्वं समादाय शिरसा चाभिनन्त्य तत् ।
समर्प्य विावक्सेनस्य हात्त्वयन्नाभिमन्त्रितैः ॥ २४५ ॥

सपीठं भगवद्विम्बं निर्मलीकृत्य वारिमि ।
प्रासादं शोधयित्वा तु देवदेवं समर्चयेत् ॥ २४६ ॥

स्नानैस्तु क्षीरपूर्वं वालीफलपुरस्सरैः ।
यथाक्रमोपटिष्ठैस्तु चान्यैर्भैरगैरकृत्रिमैः ॥ २४७ ॥

प्रदक्षिणप्रणामान्तं विशेषात् सर्वमाचरेत् ।
लेपभित्तिपटस्य तु मूलविम्बं यदा छिज ॥ २४८ ॥

तदा नैमित्तिके विष्वे सर्वं कुर्यादिशेषत ।
एतस्य सन्निधौ विप्र ! कृत्वा स्त्रानमाचरकम् ॥ २४९ ॥

ल्पनाधिकृते विष्वे नित्यनैमित्तिकैऽपि वा ।
सर्वमन्त्यत् पवित्रान्तं सूलविम्बे समाचरेत् ॥ २५० ॥

नित्योत्सवाधिविम्बे तु तदा कुर्यात् तदुत्सवम् ।
तेषामसन्निधौ विप्र ! दर्पणे तत्समीपगे ॥ २५१ ॥

कुर्यात् ल्पनमाच्रान् तु तदा कुर्यात् तदुत्सवम् ।
दर्भमञ्जिरेऽकृचै चक्रे वा कुम्भकैऽपि वा ॥ २५२ ॥

प्रापवदन्यत् समस्तं तु मूलविम्बे समाचरेत् ।
ततो होमगृहं गत्वा कुण्डं सस्कृत्य पूर्ववत् ॥ २५३ ॥

तत्वानलं च संस्कृत्य कुर्याद्वै मन्त्रतर्पणम् ।
पूर्वोक्तविधिना पश्चात् संस्कृतेनाथ वाहिना ॥ २५४ ॥

चरु संश्रापयेच्चुल्या हृदा क्षीराज्यतण्डुलैः ।
समुद्रत्याज्यपूत त विनिवेद्य यथाक्रमम् ॥ २५५ ॥

कलशस्थलविम्बानामेकाशं जुहुयात्ततः ।
यद्वा यागस्त्रमारम्भात् पूर्वं ससाध्य वै चरम् ॥ २५६ ॥

कलशस्थलविम्बाना क्रमात् कृत्वा तु पूजनम् ।
सर्वं द्विजप्रदानान्तं वह्नौ सन्तर्पेत्ततः ॥ २५७ ॥

दत्वा पूर्णहुति पश्चात् प्रयायाद्विम्बसन्निधिभ् ।
पुरा यस्मिन् दिने विप्र ! अनीते चत्सरे कृतः ॥ २५८ ॥

पवित्रकोपसहारस्तदिनादादित् स्मरन् ।
अर्घ्यपुण्पादिवलिभि, पूजयेत् सर्वमध्वरम् ॥ २५९ ॥

तद्वदाज्यं सपूरणान्तं क्रमेण जुहुयात्तत ।
मण्डलाग्रमथासाद्य मुद्रावन्धादिकं तु चै ॥ २६० ॥

कृत्वा प्रणामपर्यन्तं ततस्त्वेक पवित्रकम् ।
वासितं धूपगन्धाभ्या चतुर्थ्यानस्थितस्य च ॥ २६१ ॥

विनिवेद्य क्रमेणैव धूपं दत्त्वाद्यपूर्वेकम् ।
“निजानन्दमधैर्भौगैर्नित्यत्रृप्तस्वगव्यय ॥ २६२ ॥

तथापि भक्त्याऽत्रृप्तोऽह त्वा यजाम्यात्मसिद्धये ।”
इति विज्ञाप्य देवस्य ततोऽखेणाद्येष्टारिणा ॥ २६३ ॥

सर्वं भूषणपूर्वं तु संप्रोक्ष्य द्रव्यसञ्चयम् ।
शालिभिस्तुहुण्लैर्वापि तिलर्बा त्रितयेन दा ॥ २६४ ॥

चतुर्थ्यित्वेऽप्तमारैर्वा कृते पीठेऽथवा स्थले ।
निवेश्य वायुदिग्मागे स्थलस्थप्रत्येभ्या ॥ २६५ ॥

यद्वा पश्चिमदिग्मागे देशिरेच्छानुरूपत ।
सितवस्त्रान्वितेनैव त्वक्षतेनैव वमणा ॥ २६६ ॥

अचित्यित्वास्त्रमन्त्रेण स्थगयेत् कवचेन तु ।
एव सर्वत्र वा कुर्याद्द्रव्याणामधिवासनम् ॥ २६७ ॥

वर्हिपक्षसमोपेतं साङ्गमिष्वष्टक तत ।
दिविविदिक्षवस्त्रजसं तद्वद्याद्याग्निकेतनम् ॥ २६८ ॥

पश्चरङ्गेण सूत्रेण दृढेन सुसितेन वा ।
चतुर्गुणेन संवेष्याभ्यन्तराद्याग्मण्डपम् ॥ २६९ ॥

प्रदक्षिणचतुर्कं तु वर्ममन्वं तु सल्लरन् ।
प्रासादं वाहतस्तुद्वेष्टयेदग्निमन्दिरम् ॥ २७० ॥

वेष्टयेदन्तरा प्रागवक्ततो देशिकसत्तम ।
स्वयं समूहमभ्यर्थ्य पश्चकालपरायणम् ॥ २७१ ॥

षट्कर्मनिरतं चापि यतिवृन्दं तु वैष्णवम् ।
समक्षं भवता भक्त्या श्व. प्रभुं पूजयाम्यहम् ॥ २७२ ॥

सन्निधानमतः कार्यं मदनुग्रहकाभ्यया ।
एवमभ्यर्थितेभ्यस्तु ह्यनुक्ता प्रतिगृह्य च ॥ २७३ ॥

प्राङ्मुखस्त्रवासनारूढो गुरुपाणिपरिच्छुतम् ।
ब्रह्मकूर्चं पिवेत् पश्चाच्चरशेषं तु भक्षयेत् ॥ २७४ ॥

पिवेहृदयसंजतं हेमरत्नकुशोदकम् ।
भगवत्पादतोयं च सर्वपापहरं शुभम् ॥ २७५ ॥

अद्यात्तदतु ताष्ठूलं दन्तकाष्ठसमन्तिम् ।
आचम्य न्यासपूर्वं तु सकलीकृत्य विग्रहम् ॥ २७६ ॥

स्थलस्थ मन्त्रमुद्भूत्य कुम्भेऽग्नौ न्यस्य वात्मनि ।
कुतपे कम्बलोपेते स्थित्वा च सकुशास्तरे ॥ २७७ ॥

जपेन्मन्त्रवरं साङ्गं पठस्तोत्रवरान् शुभान् ।
कथां सावेश्वरी पुण्या कुम्भं निष्पाद्य मण्डलम् ॥

एकाव्य वहुपद्म वा चक्राव्यामथापि वा ।
स्वयं भगवता प्रोक्तमेतेषा लक्षणादिकम् ॥ २७९ ॥

पौकरे देवदेवेत सस्यक पुष्करजन्मन ।
अथवा मण्डलं कुम्भमपरे वासरे छिज ॥ २८० ॥

भूपणानां ततो गत्वा सन्निधि द्विजसत्तम ।
दाहाप्यायनयोगेन कुर्याच्चैवाधिवासनम् ॥ २८१ ॥

ध्यात्वा दक्षिणहस्ते तु द्वादशारं ज्वलत्प्रभम् ।
कलाद्वादशसयुक्त तदन्त स्थ दिवाकरम् ॥ २८२ ॥

दरधं तद्रश्मिसङ्घेन भस्मकृटगतं सरेत् ।
मात्वं पवित्रसङ्घं तु निशेषं जनयेत्तत् ॥ २८३ ॥

सितं षोडशपत्राद्यं वामहस्तेऽम्बुजं सरेत् ।
अपाकरं तु तन्मध्ये ध्यायेत् पूर्णकलान्वितम् ॥

पीयूषवृष्टिसंपातं मुञ्चमानं विचिन्तयेत् ।
तेनामृतेन तद्वस्त्र भावयेत् सञ्चितं छिज ॥ २८५ ॥

समुत्थितं भस्ममध्यात् तत् सर्वं चिन्तयेत् पुनः ।
पश्चमूतात्मकं ध्यात्वा व्यापकत्वेन तत् पुनः ॥ २८६ ॥

मूलमन्वेण सम्प्रोक्ष्य संस्पृश्याथ निरीक्ष्य च ।
कुम्भयोग्यानि चैकसिन् माण्डलीयानि चापरे ॥

विम्बयोग्यानि चैकसिज्ञाश्वयान्यपरे द्विज ।
अन्यानि मन्त्रयोग्यानि ह्येकसिन् द्विजसत्तम ॥

पात्रे पात्रे पृथक् स्वाप्य पावलाभानुरूपत ।
आच्छाद्य वाससा पश्चात् सुसितेनार्हतेन तु ॥ २८९ ॥

तानि भूषणपात्राणि क्रमेण च पृथक् पृथक् ।
वन्धनीयानि सूत्रेण दृढेन सुसितेन च ॥ २९० ॥

आच्छाद्य पूर्ववत् तानि जागरेण नयेनिशाम् ।
एकादशार्थं प्रभातेऽथ स्नात्वा पूज्य जनार्दनम् ॥

आनिमन्त्य गृहं गत्वा यन्त्रित. प्रणिपत्य च ।
ब्राह्मणान् गुरुपूर्वाश्च विष्णुभक्तान् दृढव्रतान् ॥ २९२ ॥

स्वर्घमनिरतांश्च देवदेवक्रियापरान् ।
आपल्कालेऽपि संप्राप्ते येऽचयन्त्यच्युतं प्रभुम् ॥ २९३ ॥

अथान्यान् वेष्णवान् काश्चित् सुहृत्सम्बन्धिवान्धवान् ।
तत पुण्याहघोषेण प्रवृत्ते तु निशामुखे ॥ २९४ ॥

शङ्खशब्दे सुमङ्गत्यैर्ब्रह्मण्डर्घनिभि सह ।
पठद्वि गाकुन्तं सूक्तं प्रविशेदेवमन्दिरम् ॥ २९५ ॥

ततो नैमित्तिक विम्ब वस्त्रैर्मालियेश्च भूषणौ ।
विलेपनैरलडकृत्य मूर्तिपै. सह देशिक ॥ २९६ ॥

यानमारोप्य निष्कम्य शङ्खकाहलतर्यकै ।
तालवृन्तैस्तथा च्छतैश्चामरैर्विवैषः सिनै ॥ २९७ ॥

नरनाथो यथादेवं मण्डपे सञ्चिवेशगेत् ।
अथ भद्रासने देवं चतुष्पादसमन्विते ॥ २९८ ॥

समारोप्याच्येदेवं सविशेषं विधानत ।
महाहविर्निवेद्याथ तर्पयेद्विनिःस्थितः ॥ २९९ ॥

ततोऽपराह्नवेलायां प्रवृत्ते वा निशामुखे ।
पुण्याहोद्वेषणाद्यश्च सहोक्तैः सर्वमङ्गलै ॥ ३०० ॥

प्रवेशयेज्जगन्नाथं देवेशं यागमण्डपे ।
यागस्य पश्चिमे देशे सौवर्णे भद्रविष्टरे ॥ ३०१ ॥

उपरीष्ठाद्वितानेन मौक्किकेनैव शोभयेत् ।
देवमारोप्य यागस्थविभोरभिमुखं द्विज ॥ ३०२ ॥

यदा दशम्यां विम्बस्थं यागागारे विभुं न्यसेत् ।
प्रागिद्वप्त्यङ्गमुखा योज्या क्रङ्गमया. स्वासनेषु च ॥

दक्षिणे च उद्गवक्रान् यजुवैदांश्च योजयेत् ।
प्राङ्गमुखान् पश्चिमे भागे सामग्रान् विनिवेश्य च ॥

सह चैकायनैर्विष्टैर्मूर्तिसंझोपलक्षितै ।
दिश्युत्तरस्यां च ततो नित्यकर्मपरायणान् ॥ ३०५ ॥

निवेश्यावर्वेदज्ञान् सर्वान् द्विद्विक्संस्त्यया ।
श्रृणु विध्यन्तर भूयो विस्तराङ्गुजिजसत्तम ॥ ३०६ ॥

पूर्वे प्रत्यङ्गमुखं कृत्वा आसनस्थं द्विजोत्तमम् ।
पुष्पवस्त्रैस्तथोणीष्टैर्मूर्तिं चाङ्गुलीयकै ॥ ३०७ ॥

ऋग्मन्त्रान् पाठयेत् पुण्यान् मन्त्रविद्वगवन्मयान् ।
अथ दक्षिणदिक्संस्थं वीक्षमाणमुद्दिदशम् ॥ ३०८ ॥

यजुर्वृन्द वेष्णवं तत् पाठयेदेशिकस्तु तत् ।
गायेच्छुद्वानि रामानि सामग्रं पश्चिमे स्थित ॥

भक्तश्वोदक्षितो ब्रयाद्वक्षिणास्योऽायथर्ववित् ।
स्वशाखोकांस्ततो मन्त्रान् ज्ञानलिङ्गानशेषत ॥ ३१० ॥

एकैकं शिष्यवर्गेण वृतो योग्य. क्रमेण तु ।
भगवद्वाविनो ये च यतय पाश्चरात्रिका ॥ ३११ ॥

चतुर्भिरासैर्विप्राद्यर्थुकस्त्रीशदिशि न्यसेत् ।
एकान्तिनस्त्वनासैश्च युक्तांश्चामनेयदिग्गतान् ॥ ३१२ ॥

निवेश्य विप्राद्यर्कत्यां भक्तान् वैखानसास्तथा ।
चतुर्भिरञ्जलीकैस्तु ततो वायव्यगोचरे ॥ ३१३ ॥

सारमिन्न सात्वतांश्च तत्काले भगवन्मयान् ।
चत्वारोऽथ चतुर्दिक्षु योज्याश्च शिखिनो मुने ॥ ३१४ ॥

तेषां चैवानुयायीरंश्चत्वारस्तु प्रवर्त्तिन ।
ब्राह्मणः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्च सुनिसत्तम ॥ ३१५ ॥

एकायनीयशाखोत्थान् मन्त्रान् परमपावनान् ।
पाठयेच्च यतीनासपूर्वान् वै पाश्चरात्रिकान् ॥ ३१६ ॥

स्वानुष्ठाने स्वकान् मन्त्रान् जपन्तः संवदन्ति च ।
प्रागादौ चोत्तरान्तं च चत्वारो गुरुपूर्वका ॥ ३१७ ॥

वहव. समयश्नानाः सात्वतश्च. स्वशक्तित ।
कृतन्यासास्तथा ध्यानमुद्रालङ्कृतपाणय ॥ ३१८ ॥

खवाससा स्वकां मुद्रां च्छत्रां कुर्याः परस्परम् ।
गीतनृतपराश्चान्ये अग्रतः स्तोत्रपाठकाः ॥ ३१९ ॥

वन्दिवृन्दयुता वाह्ये तथा दुन्दुभिवादिन् ।
अन्ये तु वैष्णवा, सर्वे पृष्ठत पार्षितोऽपि च ॥ ३२० ॥

एवं निवेशन कृत्वा सर्वेषां तु यथाकम्भ् ।
ततस्तु देवदेवस्य चतु स्थानस्थितस्य च ॥ ३२१ ॥

क्रमेण पूजन कुर्यात् पूर्ववद्द्विजसत्तम् ।
आसाद्य कलशोद्देशं विनिवेदनमाचरेत् ॥ ३२२ ॥

नानाविशेषभोगानां विभोरामन्त्रणाय च ।
दन्तकाष्ठं सताम्बूलं मुखवास सदर्पणम् ॥ ३२३ ॥

चन्दनादीनि गन्धानि जातिपृणकलानि च ।
विनिवेद्य निधायाश्रे दक्षिणेऽय जगन्प्रभो ॥ ३२४ ॥

गुणगुरुं स्मृष्ट्युप च प्राकाश तात्रपात्रगम् ।
द्वक्प्रभामण्डन रम्य हेमसूरं सरुङ्गणम् ॥ ३२५ ॥

मध्वाज्यपूरिते पावे तैजसे रोचनाज्ञनम् ।
न्यसेत् पट्टकं महन्मूर्तेनैवरख्ये नितारुणे ॥ ३२६ ॥

पश्चिमे च विभोद्दियात् पुण्यनद्युदक तथा ।
तीर्थतोयं नगोत्थं च नगमृच्छीफलादि यत् ॥ ३२७ ॥

शाद्वल नीलदर्शक्ति तात्रपालेऽथवायसे ।
उत्तरेऽथ विभोद्दियादेवदेवस्य सत्तम् ॥ ३२८ ॥

माल्यान्योषधयः सप्त वीजानि च फलानि च ।
तिलतण्डलपात्राणि क्षीर दधि घृतं सिता ॥ ३२९ ॥

गन्धवृन्दं त्वगेलाद्यं धातवो गैरिकादय ।
सफल नारिकेलं च विकारास्त्वैक्षवाखिला ॥ ३३० ॥

सराजते कास्यपाले सभवानुगुण द्विज ।
यज्ञपर्णपुटे वा तु विनिवेद्यमसंभवे ॥ ३३१ ॥

सकुशोदं स्यलस्यस्य ताम्बूलं दन्तधावनम् ।
सितानि सोत्तरीयाणि उपवीतानि चन्दनम् ॥ ३३२ ॥

चतुर्दिग्विनिवेद्याथ विस्त्रेऽशावेवमेव हि ।
तानि भूषणपात्राणि विनिवेद्य पृथक् पृथक् ॥ ३३३ ॥

सञ्चिवेश्यानि पुरतश्चतुःस्थानस्थितस्य च ।
मूलविम्बे यदा कुर्यात्तदा सर्वं तदग्रत ॥ ३३४ ॥

स्थाप्य भूषणपर्यन्तं विनिवेद्य यथाकम्भ् ।
कुङ्कुमागरुक्पूरश्रीखण्डैरधिवासितम् ॥ ३३५ ॥

चतु स्थानावतीर्णस्य द्व्याइन्धपवितकम् ।
ततोऽध्यं पूष्पध्रूप च मुद्रावन्धं समाचरेत् ॥ ३३६ ॥

आदिमध्यावसाने तु सम्यक् चिछद्यस्य शान्तये ।
जपेन्मन्त्रवर साङ्गं पश्चाद्वाज्ञालि पठेत् ॥ ३३७ ॥

प्रणवद्विद्वायार्यं तु स्तोत्रमन्तं निमन्त्रयेत् ।
“ सर्वमन्त्रमयाऽनन्तं । नित्यसञ्चिहिताव्यय ॥ ३३८ ॥

गुणप्रधानयोगेशं । भावनाभोगविग्रह ।
नारायणं । परं ब्रह्म । प्राणेशं । चतुराङ्गते ॥ ३३९ ॥

सर्वगान्धुतं । सन्मूर्तं । सर्वज्ञं । पुरुषोत्तमं ।
असात् काललवादावद्विसर्जनदिनावधि ॥ ३४० ॥

नानामन्त्रगणोपेत् । सञ्चिधि भज मे प्रभो ।
देवविम्बे तु सन्मूर्तों कलशे मण्डलक्षितौ ॥ ३४१ ॥

संख्यासूत्रेऽक्षसूत्रे च पावके गुरुविग्रहे ।
घण्टाया साञ्चिपाठे च यागोपकरणेषु च ॥ ३४२ ॥

स्त्रुक् स्त्रवाद्येवशेषेषु एकान्तिद्विजमूर्तिषु ।
विष्णुपार्षदभेदेषु जन्मकर्मरतेषु च ॥ ३४३ ॥

श्रद्धापूतेषु दक्षेषु त्वदेकशरणेषु च ।
थर्तीतवात्सरीयाणा स्वानादीना हि कर्मणाम् ॥ ३४४ ॥

नैमित्तिकाना नित्यानामपूर्णानां हि शान्तये ।
त्वत्रीतये यथाशास्त्रमय निर्वर्तयाम्यहम् ॥ ३४५ ॥

पावितकविधान च सर्वकर्मप्रपूरणम् ।
अतोऽयं मुखवासाद्यमुपचारं हि चार्चनम् ॥

होमान्तमधिवासीयं कुरु सर्वं हि चात्मसात् ।
त्वामर्चयाम्यहं भक्तव्य शक्तव्यातीतेऽथ जागरे ॥

य यावद्वहसूत्रान्तैभर्मोगैभर्मोगापवर्गदै ।
विश्वसोऽसीति भगवन् । वेत्सि सर्वं हृषि स्थितम् ॥

भक्तस्य मम वात्सल्यात् प्रात् कार्यस्त्वनुग्रहः ।”
एवं निमन्त्रयित्वाजमष्टाङ्गेन नमेत् क्षितौ ॥ ३४९ ॥

चतुः प्रदक्षिणीकृत्य हृदि मन्त्रमनुसरन् ।
गीतनुत्तादिकै स्तोत्रेवेदपाठसमन्वितैः ॥ ३५० ॥

जयशब्दसमेतैस्तु जागरेण नयेन्निशाम् ।
न्नात्वा ब्राह्मे मुहूर्तेऽथ कृतकोतुकमङ्गलः ॥ ३५१ ॥

महता विभवेन प्राग्छारयागं समाचरेत् ।
नित्यं कर्म पुरा कृत्वा ह्यकसित्रधिकारिणि ॥ ३५२ ॥

कुम्भस्थं तु यजेत् प्रापवन्मण्डलस्थं तत् क्रमात् ।
विम्बस्थं देवदेवेशं सविशेषं समर्चयेत् ॥ ३५३ ॥

क्षीरादिपञ्चविशाद्विर्यथावदधिवासितै ।
न्नानैरन्यैश्च विविधभोगैर्गैरक्षयादिनिर्मितै ॥ ३५४ ॥

सास्पर्शकैरासनाद्यैर्विधैरुपचारकै ।
दृदयज्ञमसैस्तु वहुभेदविनिर्मितै ॥ ३५५ ॥

जपमुद्रावसानान्तमेवं कृत्वा क्रमेण तु ।
वग्निस्थं तर्पयेत् पश्चाद्यथावदनुपूर्वश ॥ ३५६ ॥

अथ भूषणपात्रस्य गत्वा वै सविधि छिज ।
पूजयित्वा समुद्राण्ड्य पात्रं प्रातिसरीयकम् ॥ ३५७ ॥

अवलोक्य समादाय गत्वा कलशसन्निधिम् ।
आराधनाङ्गनिचयमव्यक्तं तात्विकं भवेत् ॥ ३५८ ॥

तृतीयमुभयात्मं तु आध्यात्म्यादिवयं तथा ।
अनुसन्धाय वै तस्मिन् संसारन् दृढयं धिया ॥ ३५९ ॥

तदाप्राष्टकसंख्यं तु अव्यक्तं भोगसङ्ग्रहम् ।
मन्त्रमुद्रासमूहं तु तात्विकं परिकीर्तितम् ॥ ३६० ॥

स्वाध्यायगीतवाद्यादिवतानि नियमानि च ।
दानान्युत्सवपूर्वाणि नानानैमित्तिकानि च ॥ ३६१ ॥

एतान्युभयरूपाणि पुरुषार्थप्रदानि च ।
प्रीतिदानि जगद्योनौ मन्त्रमूर्तौ जनार्दने ॥ ३६२ ॥

भास्वरं चिन्मयं शुद्धं यदेषा रूपमक्षयम् ।
तद्भास्वरनुसन्धेयं सूक्ष्मं तदनु भास्वरम् ॥ ३६३ ॥

सूर्येन्दुवहिसंकाशमियन्तापरिक्लिप्तम् ।
तद्ग्रन्थिगणदेशोरु भावनीयं महामते ! ॥ ३६४ ॥

सुस्थल व्यावहार्यं च तृतीय सार्वलौकिकम् ।
तत् तनुनिचयोदेशो भावनीय सदैव हि ॥ ३६५ ॥

एवमाध्यात्मिकी व्याप्ति लक्षयित्वा तु तत्परम् ।
चिन्तयेदिवेवाल्या व्याप्ति मान्वीमनश्वरीम् ॥ ३६६ ॥

चतुर्णामिविनाभावि यद्यपममृतोपमम् ।
नानाभासगणाकीर्णं सूर्तमूर्तमनश्वरम् ॥ ३६७ ॥

किरीटमलाशीवत्सकौस्तुभाना महामते ।
सविधि भावयेन्नित्यमधिदेवान्मना त्वयम् ॥ ३६८ ॥

पृथ्यप्तेजोऽनिलाकाशारञ्चाना समुदायि यत् ।
रमणीयं शुभं रूपं भक्ताना परितोषकृत् ॥ ३६९ ॥

तदस्य चाधिभूतत्वं मन्त्रवयं योजनावधौ ।
व्यात्वेनं भूलमन्त्रं तु समुदीयं तत् परम् ॥ ३७० ॥

प्रणवालङ्कुरं मन्त्रं तमुद्यतकरं पठेत् ।
“(ओ) त्वत्प्रतिनाधनं देवं तानं यदमलं परम् ॥ ३७१ ॥

भक्तिश्रासमोषेता सक्रिया त्वत्प्रकाशिता ।
अखण्डसिद्धये तस्या ह्युपायः कथितस्त्वया ॥ ३७२ ॥

ज्ञानकर्मप्रसक्ताना भक्ताना भावितात्मनाम् ।
पविवाख्य यथाशक्त्या त्वत्प्रसादान्मया कृतम् ॥

यथोचितमिदानी तद्वयस्व परमेश्वरम् ।
तसाच्छुभतरं कर्म विज्ञानममलं हि यत् ॥ ३७३ ॥

विध्यन्तरं मन्त्रगणं द्रव्यसङ्घस्त्वमेव हि ।
प्राप्ति पूरयिता पूरीमपूर्णाना हि कर्मणाम् ॥ ३७४ ॥

तथेनानेन भगवन् । भवभङ्गादितस्य च ।
अशठस्य क्रियाकाङ्गमखण्डं सर्वमम्तु ते ॥ ३७५ ॥

विज्ञतोऽसीति भगवन् । आर्थिता भे परा त्वयि ।
विना त्वत्परितोषेण सम्यज्ञानप्रदेन च ॥ ३७६ ॥

आपांकालेऽपि संप्राप्ते वुद्धिपूर्वं मयाच्छुत ! ।
न सन्त्याज्य क्रियाज्ञानं त्वं सर्वं वेत्सि तत्वत ॥ ३७७ ॥

यथाकाल यथावच्च भोगैर्देवं यथोचितैः ।
नार्चितोऽसि यथा सम्यक् खेदश्चेतसि तेन भे ॥

पूजनं भोगसंभोगैराज्यहोमैस्तु तर्पणैः ।
 त्वयेतत् कृतकृत्यत्वाच्च किञ्चिदुपयुज्यते ॥ ३८० ॥
 सुक्षेत्र वापितं होतदखिलार्थस्य मेऽखिलम् ।
 फलिष्यत्यमृतवेन ज्ञात्वैव हि मया पुरा ॥ ३८१ ॥
 अङ्गीकृतं गुरुमुखात् किन्तु सर्वेश्वरं प्रभो ।
 परिस्फुरति मे बुद्धौ न निर्वृद्धं यथास्थितम् ॥ ३८२ ॥
 मनोवाक्यायकमैस्तु आप्रभाताशिशावधि ।
 अस्तातन्त्र्यादसामर्थ्यान्मनसश्चानवस्थिते ॥ ३८३ ॥
 शीतोणवातवर्पर्यन्तरायेज्वरादिभिः ।
 असम्पत्ते क्रियाङ्गानं देव । त्वं तु रुपिणाम् ॥ ३८४ ॥
 आप्रबृत्ते परानन्दप्राप्तिनिष्ठ यदाह्विकम् ।
 यथोक्तममराणा तु यस्माच्च घटते तत ॥ ६८५ ॥
 तस्य सम्पूरणार्थं तु प्रधानतरमर्चनम् ।
 पवित्रकार्यमादिष्ट वत्सरं प्रति यत् त्वया ॥ ३८६ ॥
 तन्मया कृतमध्यक्षमर्चितं यदनिर्मलम् ।
 क्रियायोगादसपूर्णं तन्मये निर्मलता नय ॥ ३८७ ॥
 ज्ञानतोऽग्रानतो द्वयि यथोक्तं न कृतं मया ।
 तत् सर्वं पूर्णमेवारतु सुहृत्तो भव सर्वदा ॥ ३८८ ॥
 ओमच्युत ! जगत्राथ ! मन्त्रमृते ! जनार्दन ! ।
 रथ मा पुण्डरीकाक्ष ! अमस्वाज ! प्रसीद ओम् ॥ ६८९ ॥
 उक्तोवं मूलमन्तं तु द्वयेलाङ्ग्लै. सह ।
 समुदीर्य ततो द्यानमूर्त्तिं मन्त्रात्मनो विभो ॥ ३९० ॥
 सर्वज्ञानक्रियाभोगशुभसकल्पविग्रहम् ।
 मण्डलान्तर्गतस्येवं प्राप्तादान्तरस्थितस्य च ॥ ३९१ ॥
 एवमने. पवित्रे द्वे प्रद्यादद्विजसत्तम ! ।
 यद्वा किरीटामये तु मन्मये श्रीवत्सकौस्तुमे ॥ ३९२ ॥
 तृतीये वनमाला च मन्त्रैरेभिस्तु विन्यसेत् ।
 “पद्मराजे किरीटाय पद्मरागवृत्. स्वयम् ॥ ३९३ ॥
 पवित्रकेऽस्मिन्नागच्छ क्षिप्रं सञ्चिहितो भव ।
 श्रीवत्साय नमस्तुम्य कौस्तुभागच्छ ओ नम ॥ ३९४ ॥

पवित्रकेऽस्मिन् सन्तिष्ठ सच्छ्रीवत्सामलप्रभ ! ।
 आगच्छ वनमाले । त्वं अस्मिन् सञ्चिहिता भव ॥
 पवित्रके जगद्योनेर्वन्मया परिक्लिपतम् । ”
 श्रणु विध्यन्तरं भूयो ध्यायेदाद्ये द्विजाखिलम् ॥ ३९५ ॥
 सावत्सरं तु यत् कर्म आप्रभाताशिशान्तिमम् ।
 ध्यानोन्यं निष्कल सम्यगपवर्गप्रदं तु यत् ॥ ३९६ ॥
 संस्मृत्य निष्कलं मन्त्रं शुद्धोद्वारकमैण तु ।
 मन्त्रे सन्धाय तत्स्त्रं सूत्रे मन्त्रं तथैव च ॥ ३९७ ॥
 एकीकृत्यात्मना स्वार्थं द्वयादै मन्त्रमूर्धनि ।
 समाशयापरं सत्रं तस्मिन् सकलनिष्कलम् ॥ ३९८ ॥
 ध्यानमस्वन्त्रं तु कर्म ध्यायेच्च वात्सरम् ।
 समृत्या चोभयल्पं तु मन्त्रं कलशपूजितम् ॥ ४०० ॥
 पूर्ववचानुसन्धानं कृत्वा द्वयात् पवित्रकम् ।
 तत् प्रतिसरं विप्र ! तृतीय च समाहरेत् ॥ ४०१ ॥
 वाह्यसावत्सर कर्म सकलं चाखिल सरेत् ।
 पूजयन्त लभान्मानमाधाराच्च परावधिम् ॥ ४०२ ॥
 लयभोगाधिकाराख्यक्रमैण सकलात्मता ।
 सकलं मन्त्रनाथं तु लयभोगादिविग्रहम् ॥ ४०३ ॥
 समृत्वा कृत्वा च लभानं द्वयात् प्रतिसरं तत् ।
 अर्धपुष्पैस्तया गन्धेमालियेर्वैस्तथा द्विज ! ॥ ४०४ ॥
 पूजया सम्पुटीकुर्यादभूपणानि पृथक् पृथक् ।
 अन्तरान्तरयोगेत घण्टाशब्दसमन्वितम् ॥ ४०५ ॥
 समस्तरत्सद्वातुपुष्पाक्षतफलान्विता ।
 सत्सुगन्धार्घ्यदर्माद्विलाजसिद्धार्थकैर्युता ॥ ४०६ ॥
 प्रक्षेत्रव्या तु बहुशो वृष्टि. करघैमुदा ।
 केवला पुष्पवृष्टिर्वा राङ्गादीन्यपि नादयेत् ॥ ४०७ ॥
 मन्त्राख्यकुर्याद्यादभूषणे ध्यानवर्जिते ।
 दत्तैव कलशस्थस्य पुरा विप्र ! पवित्रकम् ॥ ४०८ ॥
 अनेन विधिना द्यान्मण्डलस्थस्य वै पुरा ।
 पवित्रकत्रयं शुभ्र भोगस्थाने च नारद ! ॥ ४०९ ॥

स्थात् समस्तमन्त्राणा तीर्ण्येकं च यथेच्छया ।
विमवस्थं तु समभ्यच्चर्य प्रदद्याद्भूषणानि तु ॥ ४१० ॥
कलशोक्तक्रमेणैव वनमालाख्यभूषणे ।
अव्यक्ताद्यनुसन्धानं यद्वा विध्यन्तरोदितम् ॥ ४११ ॥
रादिस्थूलपर्यन्तं सर्वं कृत्वा निवेदयेत् ।
गृथङ्ग्यासो यथा प्रोक्तः किरीटाद्यस्य सत्तम् ॥ ४१२ ॥
उत्ताय हि विशेष स्थात् किरीटाद्यं चतुष्प्रयम् ।
क्रमेणावाहयेद्विप्रे । भूषणाना चतुष्प्रये ॥ ४१३ ॥
‘किरीटाख्यसुरेशस्य भानुतुल्यप्रभान्वित ।
गरिवारयुतस्तिष्ठ त्वमस्मिन् शीर्षभूषणे ॥ ४१४ ॥
शशस्थले जगद्योनेर्भूषणं कलित्पतं मया ।
श्रीवत्सागच्छ पूर्णन्दुसमान । भगवत्प्रिय ॥ ४१५ ॥
शश स्थले जगद्योनेर्भूषणं कलित्पतं मया ।
क्षौस्तुभागच्छ रत्नानामीश । त्वं भगवत्प्रिय ॥ ४१६ ॥
वातुपुपसमाकीर्णे । प्रवालमणिमूषिते । ।
शनमाले । समागच्छ देवदेवप्रिये । शुभे ॥ ॥ ४१७ ॥
वरुभिरेतर्मन्त्रैस्तु क्रमेणावाहयेद्विज । ।
भज्ञानामायुपाङ्गाना लाज्जनाना तथैव च ॥ ४१८ ॥
भूषणाना च शकीना गहडस्य च है क्रमात् ।
गीठस्य तु पवित्राणि प्रदद्यात् क्रमशस्तत् ॥ ४१९ ॥
खमेव विभोद्यान्मूलविम्बगतस्य च ।
सर्वैषा कर्मविम्बाना लक्ष्मयादीना तथैव च ॥ ४२० ॥
अन्येषामङ्गविम्बानां परिवारगणस्य च ।
क्रमेण भूषणं दत्वा यायाद्विनिकेतनम् ॥ ४२१ ॥
अरिनशस्य विभोद्याद्भूषणानि तु पूर्ववत् ।
यदा पवित्रकारोपो मूलविम्बे तदा भवेत् ॥ ४२२ ॥
नित्ये कुण्डेऽन्यथा स स्थान्तियैनैमित्तिकेऽपि च ।
अनौ निवेदयेद् विप्र । भूषणं न तु होमयेत् ॥ ४२३ ॥
यसात् सन्यासमूर्धे तु विहितं भूषणस्य च ।
नाहर्तुं युज्यते दर्धं दोषमाहरणं विना ॥ ४२४ ॥

देशिकस्य हृदारोप्य पूजितस्य च देववत् ।
स्वं स्वं चारोप्य चान्येषा देशिकाना तथैव च ॥ ४२५ ॥
साधकाना ततो दत्वा यागाङ्गानामपि द्विज । ।
शाखान्मनस्ततो दत्वा हृष्णेषा क्रमशस्तथा ॥ ४२६ ॥
पश्चान् पश्चासन वद्व्या देवस्याभिमुखं स्थित ।
सकुञ्जपेन्महामन्त्रं सर्वकर्मप्रवर्धनम् ॥ ४२७ ॥
नाशनं समयाना च दोषाणा स्परणादपि ।
ततः संश्रावयेदेव त्रिस्थानस्थं क्रमेण तु ॥ ४२८ ॥
“कामतोऽकामतो वापि न कृतं नियमाचीनम् ।
केनचिद्विप्रदोषेण मया यत्परमेश्वर ॥ ॥ ४२९ ॥
तेन मे मनसोऽतीव सन्तापो दृहनात्मक ।
यतः समयदोषेण वाधितोऽस्मि जनार्दन ॥ ॥ ४३० ॥
त्वयोदिष्टुं पुरा नाथ । भक्ताना हितकाम्यया ।
दोषविध्वंसकृच्छ्रुभ्र पवित्रं तत् कृत मया ॥ ४३१ ॥
प्रसीद मे कुरु त्राण जहि कोप हि लोयजम् ।
निमज्जतो भवाम्भोधौ समयप्रच्युतस्य च ॥ ४३२ ॥
नमो नमस्ते पन्द्रात्मन् । प्रसीद परमेश्वर ।
पाहि पाहि त्रिलोकेश । केशवाऽर्तिविनाशन ॥ ॥ ४३३ ॥
त्वत्प्रसादाच्च मे मास्तु दोष समयसंज्ञित ।
अद्यास्तु कर्मसम्पत्तिर्नित्यैनैमित्तिके प्रभो ॥ ॥ ४३४ ॥
श्रुत्वैवमाद्रात्तस्य संसारात्तस्य मन्त्रराद् ।
पूर्णभावं नयेच्छीघ्रं हन्ति दोषाश्च सामयान् ॥ ४३५ ॥
ततः प्रावरणैदैर्नीर्यथासम्पत्तिसंभृतै ।
सोपचीतोस्तरीयैश्च छ्वानोपानहसंयुतैः ॥ ४३६ ॥
विविधैर्भौजैनैविप्र । धूपाद्यलभनादिकैः ।
पूजयेदासपूर्वाश्च यतिपूर्वास्तथैव च ॥ ४३७ ॥
पश्च वैखानसान्ताश्च विप्रादीश्चतुरस्तथा ।
पश्च योगरताद्यास्तु तथान्यान् वैष्णवान् द्विज ॥ ॥ ४३८ ॥
एकायनीयशाखोत्थमन्त्राणां प्रथम ततः ।
त्रयीमयानां मन्त्राणां स्तोत्राणां च तथैव च ॥ ४३९ ॥

उद्घोषण च कर्तव्यं व्राह्मणैरग्रतो विभोः ।
शङ्खभेरीनानादैश्च काहलीगीतकैस्तथा ॥ ४४० ॥

नृतैश्च निनदैरन्येमङ्गलैस्तोपयेत् प्रभुम् ।
पश्चादुत्सवविम्बं तु यानमारोप्य देशिकः ॥ ४४१ ॥

महोत्सवविधिप्रोक्तं सर्वमङ्गलसयुतम् ।
प्रदक्षिणकमेणैव प्रासादं तु प्रवेशयेत् ॥ ४४२ ॥

प्राथेना च ततः कुर्यायतीना भावितात्मनाम् ।
“युष्मत्प्रसादसामध्यान्मिनस् परिपूर्णता ॥ ४४३ ॥

कियाङ्गाना तु संवेषा मा मेऽस्तु समयच्युति ।”
“एवमस्त्विति” वक्तव्यं संवेस्तालमन्वितम् ॥ ४४४ ॥

ताथानुषुच्छव्य नैवेद्यपूर्वं कुर्यात् सुभोजनम् ।
वन्धुभृत्यसमोपेत् स विशेषं द्विजोत्तम ॥ ४४५ ॥

एकरात्रं विरात्रं वा सप्तरात्रं तु वा छिज ।
पवित्रकं स्थापयित्वा ततः सन्यासमाचरेत् ॥ ४४६ ॥

अथवार्चांगतं विप्र ! तावत् सस्थाय भूपणम् ।
यावदेकादशी शुक्ला संवृत्ता कार्तिकस्य तु ॥ ४४७ ॥

अपनीय च माल्यादीन् प्रदयाद्वा दिने दिने ।
नो यान्ति स्लानतां यावत् संप्राप्ते कालवासरे ॥

महदर्चनपूर्वं तु कृत्वा पूर्णावसानकम् ।
क्रमशश्चोपसहस्रं स्वर्यं गुरुर्तिमना तु वा ॥ ४४९ ॥

आदाय पृजिते पात्रे अर्चयित्वा यथाविधि ।
जानुनी भूगते कृत्वा प्रणिपत्य च देशिकम् ॥ ४५० ॥

मानयित्वार्ध्यपुष्पादै प्रणिपत्य स्वयं पुरा ।
विनिवेद्य च तत् पात्र “प्रसादं क्रियता प्रभो” ॥

स्वाशिषं भगवत्प्रीतिर्वच्याचार्येण तस्य तु ।
“यथागमं यथाशास्त्रं प्रसादाच्चतुरात्मनः ॥ ४५२ ॥

त्वयि सावत्सरं कृत्य सुसंपूर्णं सुतास्तु ओम् ।”
समुत्कीर्य ततस्तस्य आसनस्थस्य मूर्धनि ॥ ४५३ ॥

कलशद्वितयं मान्वं कृत्वा सौभाग्यमोक्षदम् ।
विसर्जनं विभोः कुर्यात् पूजापूर्वं यथाक्रमम् ॥ ४५४ ॥

विष्वक्र्सेन यजेत् साङ्गं तर्पयेत् तदनन्तरम् ।
समाहृत्याखिलं पश्चात् कृते चैताद्विसर्जने ॥ ४५५ ॥

यद्यच्चिवेदित तस्य ह्यगाधेऽम्भसि निश्चिपेत् ।
यथासंवत्सरकृतो दोषं समयपूर्वक ॥ ४५६ ॥

नाशमायाति वै क्षिप्रं पवित्रारोपणान्मुने ।
पाति यस्मात् सदोषं हि पतनात् परिरक्षति ॥ ४५७ ॥

विशेषेण द्विज त्राति पूर्णं कर्म करोति च ।
साधके च क्रियाहीने तस्मादुक्तो महान् मया ॥

याग एष पवित्राख्यं उक्तलक्षणलक्षितं ।
पतितं च क्रियालोपाद्विधिवत् त्रायते यदा ॥ ४५९ ॥

तदा पवित्रकं विप्र ! भूपणं सूत्रज सरेत् ।
अज्ञानादथवा मोहाद्यडा कर्मण्यनादरात् ॥ ४६० ॥

नास्तिस्याडाप्यहृक्तारात् कर्तृणामुपरोधत् ।
वैशेषिकान्तरप्रातेर्यद्वा निद्रादिदोषत् ॥ ४६१ ॥

कालातिक्रान्तिभीत्या वा त्वेवमन्येन केनचित् ।
विकल यजन कृत्वा यदा दद्यात् पवित्रकम् ॥ ४६२ ॥

मन्त्रेशस्य तदानी तु भवेत् तत् कर्म तामसम् ।
देशाधिपो देशिकश्च प्रातुर्यात् तामस फलम् ॥

ज्वरादिव्याधिपीडा स्यात् तदा तदेशवासिनाम् ।
त्वराविष्टोऽथवा विप्र ! रजता कलुषीकृत ॥ ४६४ ॥

यां ग कृत्वा तु देवस्य यदा दद्यात् पवित्रकम् ।
तदा स्यादाजसं कर्म फलं स्यादेव तादशम् ॥ ४६५ ॥

अज्ञानपूर्वकैर्दोषै प्रागुक्तेस्तु विवर्जित ।
यां ग कृत्वा सुपूर्णं तु भूषणेन यदा यजेत् ॥ ४६६ ॥

तदा कर्ता गुरुश्चापि पवित्रोक्तं फलं लभेत् ।
तदा सावत्सरं कर्म परिपूर्णतरं भवेत् ॥ ४६७ ॥

पतितस्य क्रियालोपात् परिवारं भवेत् तदा ।
तस्मात् यजनं सम्यगिवभोः कृत्वा सुविस्तरम् ॥

तदन्ते शोभने प्राप्ते मुहूर्ते देशिको विभुम् ।
भूषणैर्भूषयेत् सम्यगत्वर शान्तमानस ॥ ४६९ ॥

न लभ्यते मुहूर्तं तु यागान्ते यदि शोभनम् ।
तदन्यस्मिन् समारोप्य पवित्राणि यथाविधि ॥
तदनिक्रान्तिदोषस्य शान्तयेऽथ जपेदगुरुः ।
अष्टोत्तरसहस्रं तु मूलमन्तं तथास्त्रपम् ॥ ४७१ ॥
जपेत् समयदोषब्लग्नमष्टधा मन्त्रनायकम् ।
एव सर्वेषु यागेषु मुहूर्तातिक्रमे भवेत् ॥ ४७२ ॥
तिथिनक्षत्रवारेषु पवित्रारोहणे विधि ।
कथितो मुनिशार्दूलं । यदा पुण्येक्षणादिके ॥ ४७३ ॥
केवले वैष्णवे वापि तत् कुर्यात् तत्र मे श्रणु ।
पुण्येक्षणादिक यस्मिन् दिने भवति तद्विनात् ॥ ४७४ ॥
प्राकुसप्तमे दिने कृत्वा प्रागवद्भुकुररोपणम् ।
प्रागवत् कृत्वाधिवास तु पुरस्ताद्वासरद्ये ॥ ४७५ ॥
ततः कर्मदिने ब्राह्मे मुहूर्ते स्नानकर्म च ।
कृत्वा प्रागवत् समभ्यर्थ्यं चतुर्स्थानस्थित विभुम् ॥
केवलं विम्बग वापि यथाकालानुरूपतः ।
अग्ने तु वैष्णवे प्राप्ते पवित्रैस्तु यजेद्विभुम् ॥ ४७६ ॥
यदा तु केवले विम्बे पवित्रारोगण भवेत् ।
तदा स्याद्विम्बगस्यैव अधिवासोकपूजनम् ॥ ४७८ ॥
तथा वहिगतस्यापि वर्जयेत् कुम्भमण्डले ।
अतीतेऽस्मिन् मुहूर्ते तु भगवद्यागविस्तरात् ॥ ४७९ ॥
क्षणान्तरे तु तत् कृत्वा सास्त्रमूलायुतं जपेत् ।
समस्तदोषसमाप्ताविशतिर्कं जपेत् ॥ ४८० ॥
तिलैराज्यैरक्षतैर्बीं सहस्रं जुहुयादगुरुः ।
विरोधात् समतिक्रान्ते क्षणे तस्मिन् महामते ॥ ॥
तदन्यस्मिन् समारोप्य पवित्राणि यथाविधि ।
ततस्तु पूर्वनवके प्रथमस्तपनं चरेत् ॥ ४८२ ॥
द्वितीयं वा तृतीयं वा गुरोरिच्छावशेन तु ।
यद्वा मूलायुतं सास्त्रं जात्वा पञ्चाच्चिलादिकैः ॥ ४८३ ॥
आहुतीना सहस्रं तु प्रत्येक जुहुयात् विर्भिः ।
जपेन्मन्त्रवरं पश्चात् पञ्चाशत्तुरुत्तरम् ॥ ४८४ ॥

विधानमेवं कथितं स्थाने मर्त्यप्रतिष्ठिते ।
स्वर्यव्यक्तादिके स्थाने पवित्रारोहणादिषु ॥ ४८५ ॥
नेमित्तिकेषु सर्वेषु नित्येष्वपि विशेषतः ।
मुहूर्तातिक्रमे तत्त्वकालातिक्रमणेऽपि च ॥ ४८६ ॥
न दोपो द्विज ! पूर्वोक्तस्त्रापि च विशेषतः ।
भगवद्यागविस्तारादतेऽन्येन च केनचित् ॥ ४८७ ॥
विद्वानामुद्यमे तेन अतिक्रान्ते क्षणादिके ।
तत्त्वकर्मविल कृत्वा कालेऽन्यस्मिन् यथाविधि ॥
तदोपशान्तये कुर्यात्महामन्त्रजप सुधीः ।
सङ्घद्विधा चतुर्धा वा अष्टधा वा द्विपञ्चधा ॥ ४८९ ॥
द्विपट्टोडशधा वापि अष्टाविशतिधा तु वा ।
तत्त्वकर्मविशेषाणा गुरुत्वाद्यानुगुण्यतः ॥ ४९० ॥
यद्वाधिक जपं कुर्यात्प्रथा चित्तं प्रसीदति ।
प्रायश्चित्तविशेषं तु हयूर्ध्वं वद्यामि विस्तरात् ॥
दोपसभावना प्रोक्ता तत्र कालावधिस्तथा ।
कीर्तितो विस्तरेणैव तस्माद्वात्र प्रतन्यते ॥ ४९२ ॥
इत्येष ऊर्ध्वं मस्यकं पवित्रारोहणे निधि ।
कृते पवित्रके विष्र । भक्तेऽन्तक्रियापरैः ॥ ४९३ ॥
कथित्विशेषयनियमं पालनीयं प्रयत्नतः ।
यावदेकादशी शुक्ला कार्तिकस्यातिपुण्यदा ॥ ४९४ ॥
वक्ष्यते सूक्ष्मस्तपोऽन्यः प्रकारो मुनिपुङ्गव ! ।
केवले विश्वके वापि यागमन्दिरसंस्थिते ॥ ४९५ ॥
प्रासादसंस्थिते वापि दशम्यामधिवासिते ।
कल्पयेद्भूषणारोपं चिना कलशमण्डले ॥ ४९६ ॥
अग्निस्थेऽपि तदा कुर्यात् तत् प्रागवदधिवासिते ।
एकं द्वे त्रीणि वा दद्यात् पवित्राणि तदा विभोः ॥
समानीयोत्तमाद्येन भेदेन तु कृतानि वा ।
द्रव्याभावो द्विजश्रेष्ठ ! अशक्तिर्यदि वा भवेत् ॥ ४९८ ॥
सद्योऽधिवासं ढादश्या कृत्वा शक्त्या तु कारयेत् ।
सोपवासं द्विजश्रेष्ठ ! अर्चाया भूषणं विभो ॥ ४९९ ॥

यथेच्छाकल्पितैः सूक्ष्मैविभिस्तु यथेच्छया ।
निशारोचनया वापि पवित्राणा च धातुना ॥ ५०० ॥

केनचिद्ग्रन्थयो(?)विप्र ! विधिवत् परिज्ञयेत् ।
पुष्पपूर्णानि गर्भाणि कृत्वा वा केवलान्यतः ॥ ५०१ ॥

प्रपूज्य पूर्ववद्दिप्र ! विम्बसन्निहितं विभुम् ।
निवेद्य भूषणं दद्याद्वाणीमुच्चारयेदिमाम् ॥ ५०२ ॥

“ यन्मया ब्रह्मसूत्रं च कल्पित ग्राहयस्व च ।
कर्मणां पूरणार्थाय, यथा दोषो न मे भवेत् ” ॥ ५०३ ॥

इत्युक्ता च ततो दद्यात् पूज्योपरि पवित्रकम् ।
स्तुत्वा च देवदेवेश द्वितीयेऽहि प्रयत्नतः ॥ ५०४ ॥

पूजयित्वाथ देवेश कुर्यात् तदुपत्वृतिम् ।
गृहे पवित्रागो तु विशेषमधुनोच्यते ॥ ५०५ ॥

विम्बस्थे मण्डलस्थे वा चतुस्त्वानस्थितेऽपि वा ।
पवित्राणा चयं दद्यादेकैकं वा यथेच्छया ॥ ५०६ ॥

इत्युक्त योगिना श्रेष्ठ ! पवित्रारोहण परम् ।
ज्ञातिरिक्ताद्यत् पाति भुवि भक्तजन सदा ॥ ५०७ ॥

तस्य निर्वर्तनाद्वक्त्वा ब्राह्मणो वेदविद्ववेत् ।
श्रीमानत्युग्रशक्तिवै क्षवियोऽन्तिवसन्तति ॥ ५०८ ॥

धनधान्ययुतो वैश्यं शूद्रस्तु सुखभागभवेत् ।
गोभूहिरण्यदानानामनन्ताना हि यत् फलम् ॥ ५०९ ॥

वावज्जीवं प्रदत्तानां प्रत्यहं तत् समाः शतम् ।
परमायुश्च संपूर्णं तत् फल प्राप्नुयान्न ॥ ५१० ॥

प्राप्तकालं सबुद्धया तु आसाद्यायतन हरे ।
स्मरन् सर्वेश्वरं सम्यक् समुत्सृजति विग्रहम् ॥ ५११ ॥

यानैश्चन्द्रप्रकाशैश्च दिव्यब्रीजनसङ्घकैः ।
वीज्यमानो दिवं याति पूज्यमानस्तथाऽमरै ॥ ५१२ ॥

भुज्जीत सकलान् भोगान् सर्वलोकान्तरोद्भवान् ।
य. कुर्यादभूषणारोप निष्कामं प्रीतये विभोः ॥ ५१३ ॥

संप्राण्य विष्णुलोकं स आस्ते कल्पगतान् वह्नून् ।
कालेन महतासाद्य मानुष्य पुनरेव हि ॥ ५१४ ॥

श्रुमे काले श्रुमे देशे जायते सुश्रुमे कुले ।
निवृत्ते बालभावे तु व्यक्ते करणसङ्ग्रहे ॥ ५१५ ॥

बुद्धितत्वे प्रबुद्धे तु क्रगभ्यासवशात्तु वै ।
कर्मणा मनसा वाचा नारायणपरो भवेत् ॥ ५१६ ॥

नित्य क्रियापरो धीमान् ब्रह्मण्य. सत्यविक्रमः ।
अनन्ययाजी शुद्धात्मा दुष्टसङ्गविवर्जितः ॥ ५१७ ॥

व्याधिशोकविनिर्मुक्त. पुत्रदारादिकैर्युतः ।
अपमृत्युविनिर्मुक्तो ज्ञानमासाद्य निर्मलम् ॥ ५१८ ॥

श्वेतडीर्पं समासाद्य सुराणा यत् सुदुर्लभम् ।
ज्ञानिनामपि चान्येषा तत्र दृष्टा जगत्पतिम् ॥ ५१९ ॥

परब्रह्मत्वमायाति तत्कर्मपरम. पुमान् ।
पश्यन्त्यारोप्यमाण ये ब्रह्मसूत्रं जगत्प्रभोः ॥ ५२० ॥

तथातुमोदन्त्यन्योन्यं यान्ति ते परमा गतिम् ।
शृणवन्ति ये विधानं तु पवित्र पापनाशनम् ॥ ५२१ ॥

प्राप्तुवन्ति च ते पुण्यमिष्टापूर्तोदितं हि यत् ।
नारी ह्यनन्यशरणा पतिना परिचोदिता ॥ ५२२ ॥

तद्वक्ता सद्गुणा साध्वी कर्मणा मनसा गिरा ।
नित्य भर्तरि चाद्रोहा प्रयाता सह तेन वै ॥ ५२३ ॥

पवित्रकं जगद्योनेरारोपयति वा द्विज ! ।
सातुलं चैव सौभाग्यं प्राप्नुयादचिरेण तु ॥ ५२४ ॥

देहान्ते देवनारीणा देवानां याति पूज्यताम् ।
सा त्वस्त्वतिपूर्वाणामर्वाक् समभिवीक्ष्यते ॥ ५२५ ॥

ज्ञानमासाद्यत्वन्ते येन यात्यज्युतं पदम् ।
प्रोत्तारयति वन्धूना दुष्कृतेभ्योऽज्जसंभव ! ॥ ५२६ ॥

पितृणा जनकादीना नाम्ना स्नेहपरस्तु य. ।
ददाति भूषणं विप्र ! मन्त्री मन्त्रात्मनो विभोः ॥ ५२७ ॥

दुर्गतेः सुगति यान्ति शुसिन्धोरस्थिना यथा ।
यथा सुराणामभूतं नृणा गाङ्गं यथा जलम् ॥ ५२८ ॥

स्वधा यथा पितृणा च कर्मिणा तद्वदेव हि ।
पवित्रकं क्रियाद्यानां पावनं भूतिवर्धनम् ॥ ५२९ ॥

सर्वदोषभयग्नं च सर्वोपडवनाशनम् ।
सर्वसौख्यग्रदं चैव सर्वगुह्यप्रकाशनम् ॥ ५३० ॥

तपोदानब्रताना च विहितस्याद्विकस्य च ।
निश्चेष्यथागमोगाना कृत्वा संपूरणक्रियाम् ॥ ५३१ ॥

अपरेऽहनि वै कुर्याच्चतुर्थं सप्तमेऽपि वा ।
स्त्रपत्नं पूज्यमन्त्रस्य तीर्थोद्देशोऽथ सङ्गमे ॥ ५३२ ॥

नद्या समुद्रगामिन्या देवखाते हृदे तु वा ।
प्रीतये परमेशस्य त्वात्मने दुखहानये ॥ ५३३ ॥

आह्लादायामराणा च पितृणा तृपये तु वै ।
आरायायनार्थं भूताना भुवनाना च भूतये ॥ ५३४ ॥

देशदोषप्रशान्त्यर्थं गोत्राक्षणहिताय वै ।
यथावत् स्त्रपत्नं कुर्याच्चिर्यविम्बे विशेषतः ॥ ५३५ ॥

नित्यस्त्रपत्नविम्बे वा कुर्याच्चत्तदसन्निधौ ।
नित्योत्सवपरे विम्बे ह्याचरेत्तदसन्निधौ ॥ ५३६ ॥

तदभावे पवित्रे तु दर्भमञ्जरिजे शुभे ।
विधानमत्र मे सम्यक् शृणु विप्र ! समाहितः ॥

वहुशाखमभग्नाग्रं समूलं यदपुष्पितम् ।
प्राङ्मुखो दर्भमादाय प्रणवेन पुरा क्षिते ॥ ५३८ ॥

ततस्तेनैव तन्मूलं प्राप्तवत् कुर्यादधिष्ठितम् ।
तस्य मध्यमनालं यन्यग्रभूतमवितिष्ठते ॥ ५३९ ॥

आराध्य मन्त्रनाथेन सरेद्याप्तं महात्मना ।
विवर्तं परमात्मीयमध्यक्षाख्यं च विद्धि तम् ॥ ५४० ॥

अनेकगर्भमुच्चं यत् काण्डं काण्डेषु चोत्तमम् ।
अणिमादिगुणैर्युक्तं पुस्तत्वं तेन कलायते ॥ ५४१ ॥

वाचकं तस्य योक्तव्यं हंसयुक्तं द्विलक्षणम् ।
वहिष्काण्डचतुर्पकेण चित्तपूर्वं चतुर्पृथम् ॥ ५४२ ॥

प्रथनीयमथो वक्रमव्यक्तान्तं स्वकैः पदैः ।
प्रणवादिनमोन्तैस्तु व्यापकं सूक्ष्मलक्षणम् ॥ ५४३ ॥

एवं श्रोत्रादिकान् पञ्च स्वनाम्ना ग्रथयेत्तदा ।
कर्मन्द्रियाणि तद्दु ततस्तन्मात्रपञ्चकम् ॥ ५४४ ॥

पञ्चकं त्वयं भनानां वद्ध्वा वै क्षमावसानिकम् ।
अवशिष्टैस्तु तत्काण्डैवद्वीयात्मु करण्डवत् ॥ ५४५ ॥

विना शिखामसूहेन समुत्थानावधेरथ ।
किञ्चित्तद्विदेशाच्च यद्या तो याति वै पुनः ॥ ५४६ ॥

वहुधा काण्डसङ्घस्तु कल्पितस्तत्त्वसत्यया ।
विभिन्नानां च काण्डाना भङ्गादेकतरस्य च ॥ ५४७ ॥

उत्पद्यते अन्यथात्वं च तस्मात्तद्यथाद्वद्वद्म् ।
दर्भमञ्जरिजं त्वेव सम्पाद्यादौ पवित्रकम् ॥ ५४८ ॥

अनुसन्धीयते तत्र मात्रध्यानं यथास्थितम् ।
पूजयित्वाध्येषु पुण्याद्येरलङ्घत्य पठेदिदम् ॥ ५४९ ॥

“ त्वमेव तीर्थं भगवस्त्वमेवायतनं परम् ।
त्वयैवाधिष्ठितं सर्वमिदं जानामि तत्त्वतः ॥ ५५० ॥

तत्रापि च त्वया दिष्टं क्रियाकाण्डं शुभप्रदम् ।
यत्तत्त्विर्वाहियास्यद्य त्वद्दुग्रहकास्यया ” ॥ ५५१ ॥

एवं विज्ञाप्य भगवन् । मन्त्रमूर्तिं परात्परम् ।
तत्पत्रपात्रगं कृत्वा ब्रह्मयानगतं तु वा ॥ ५५२ ॥

वेदगेयध्वनीशङ्खश दमङ्गलपूर्वकम् ।
नीत्वा तीर्थान्तिकं तत्र तीरदेशे निधाय च ॥ ५५३ ॥

पूर्वमुखं च तद्यानमादाय च पवित्रकम् ।
वामहस्ततले कुर्यात् क्षमामण्डलगतं त्विव ॥ ५५४ ॥

विधृयान्मध्यभागाच्च पाणिना दक्षिणेन तु ।
अवतीर्थमिसो मध्य निमज्जेत् सह तेन वै ॥ ५५५ ॥

सन्निधि तत्र तन्कालं प्रकुर्वन्त्यचिरात्मु वै ।
निश्चेष्याणि च तीर्थानि लोकत्रयगतानि च ॥ ५५६ ॥

मन्त्रात्मा यत्र रक्षार्थं क्षणमास्ते जलाशये ।
तत्रायतनतीर्थाना सर्वेषां स्यात् समागमः ॥ ५५७ ॥

कि पुनर्यत्र भगवान् मन्त्रमूर्तिरघोक्षजः ।
साधकाभ्यर्थितः स्नायात् सर्वानुग्रहया धिया ॥ ५५८ ॥

विद्वान् योऽनेन विधिना तीर्थमासाद्य तत्ववित् ।
स्नापयेद्वान्धवादीनां प्राप्नुवन्त्यचिराच्च ते ॥ ५५९ ॥

तैर्थं फलमनायासान्मन्त्रमूर्तेः प्रसादत ।
 किं तु तदानवादिवर्वर्जितस्तु भवेद्विधि ॥ ५६० ॥
 इमं विद्धि महाबुद्धे । विशेषं चात्र कर्मणि ।
 सामान्यमविनाशं यच्चिन्मयं रूपवर्जितम् ॥ ५६१ ॥
 विशेषज्ञानसंबद्धं जीवहृष्टं स विभाव्य तम् ।
 पवित्रकं तदाकारं स्मृत्वा ॥५६२ ॥ अव्ययं तेनैव चान्येषा वहना वहुभिस्तु वा ।
 सम्पाद्यं विष्टुरे स्त्रानं दूरशाना सदैव हि ॥ ५६३ ॥
 सम्पन्ने स्त्रपने त्वेव डिनीयेऽहं महामते ।
 रथे कृत्वाचिते तं वै प्रपूज्य च यथाविधि ॥ ५६४ ॥
 यात्राख्यमुत्सवं कुर्यादवदानपुरुस्सरम् ।
 सनुक्तमेयवादिविं जागरेण समन्वितम् ॥ ५६५ ॥
 एकरात्रं द्विरात्रं वा त्रिरात्रं भक्तिपूर्वकम् ।
 सकृत् संवत्सरस्यान्ते तृत्सवं स्त्रपनादिकम् ॥ ५६६ ॥
 कुर्याद्यो मन्त्रानाथस्य स सिद्धिं लभते पराम् ।
 प्रस्तापे च प्रवोधे च हयुत्सवे वत्सरीयके ॥ ५६७ ॥
 तथा सहस्रकलशैरभिषेकविधावपि ।
 थङ्कुरारोपणे चैव मन्त्राङ्गाभरणे द्विज ॥ ५६८ ॥
 विविधासु प्रतिष्ठासु जीर्णोद्धारविधावपि ।
 प्रायश्चित्तेषु मुख्येषु तुलाभारादिकेऽपि च ॥ ५६९ ॥
 एवमादिनिमित्तेषु काम्येष्वपि तथैव च ।
 द्वादश्यादिषु कालेषु कल्पयेद्यागपूर्वकम् ॥ ५७० ॥
 यागमण्डपविन्यासं चतुर्स्यानार्चनक्रियाम् ।
 तत्रायं हि विशेषं स्यात् पूर्वेषु कर्मवासरात् ॥
 रजन्यामधिवासं स्यात् प्रभाते कर्म तद्वेते ।
 उत्सवेषु तदारम्भवासरे ह्यविवासनम् ॥ ५७२ ॥
 तद्रावौ कर्म कुर्वीत कुम्भाद्यर्चनपूर्वकम् ।
 पुष्पयागेषु विग्रेन्द्र । कुर्यात् सद्योऽधिवासनम् ॥
 संप्रोक्षणे च पूर्वं तु दहनाप्यायनात्मकम् ।
 स्याद्वा सर्वत तत् सधो देशकालानुरूपतः ॥ ५७४ ॥

प्रस्तापे स्वस्तिकं नाम कुर्याद्यागवरं द्विज । ।
 प्रवोधे तु विवेकाख्यं व्यूहैष्वेकतमं तु वा ॥ ५७५ ॥
 उत्सवे ह्येकपद्मं वा नेकाङ्गं चक्रपङ्कजम् ।
 भूषित परितो विष्र । केवलः परशूपौ ॥ ५७६ ॥
 कर्तयन्तरैरतैर्वापि यद्वा पद्मदलोपमै ।
 इन्दीवरदलाकारैर्येववलमीकरूपकैः ॥ ५७७ ॥
 याग वा नवनाभाख्यं यागानामुसमोहि सः ।
 यद्वा कुम्भोदरान्ताना वृत्तादीना क्रमेण तु ॥ ५७८ ॥
 नवानामपि विम्बानामेकं प्रतिवासरम् ।
 प्रथमाहात् समारम्भ्य यावद्यवमवासरम् ॥ ५७९ ॥
 याग व्यूहाभिधानं वा नवभिः पङ्कजैर्युतम् ।
 अथ व्यूहाच्चतुर्पद्माद् यावदप्यसरोरुपम् ॥ ५८० ॥
 नवानां व्यूहयागानामेकैकं च क्रमेण तु ।
 नियमो नवसंख्याख्यस्तसंख्ये स्यान्महोत्सवे ॥ ५८१ ॥
 न्यूनाधिकदिनेऽन्यसिन्नुत्सवे नववासरे ।
 द्वयोरप्येकपद्मादिविधि याधारणो भवेत् ॥ ५८२ ॥
 सर्वदा पुष्पयागे तु मातुलुङ्गोपमाऽरकैः ।
 युक्त चक्राम्बुजं कुर्यादिनन्तकलशे द्विज ॥ ५८३ ॥
 चक्राम्बुजं चाभिमतमडकुरारोपणे तथा ।
 विविधासु प्रतिष्ठासु चक्राङ्गे संयजेद्विभुम् ॥ ५८४ ॥
 यथाभिमतरूपे तु व्यूहे वाभीप्सिते द्विज । ।
 भूतावासाहये वापि धूर्वे वा नित्यसंज्ञके ॥ ५८५ ॥
 जीर्णोद्धारादिविधिषु ह्येवमेव महामते ।
 श्मापरिग्रहपूर्वेषु सर्वेष्वपि च कर्मसु ॥ ५८६ ॥
 प्रायश्चित्तनिमित्ते तु संजाते संकरादिके ।
 अभीष्टैररकैयुक्तं कुर्याच्चिकाम्बुजं सदा ॥ ५८७ ॥
 तुलाभारादिकेऽप्येव यद्वा काम्यानुरूपतः ।
 सङ्क्रान्तिद्विचतुष्केषु मेषसंक्रान्तिपूर्वकम् ॥ ५८८ ॥
 सद्ध्वये तु धर्माख्ये वसुगमे क्रमेण तु ।
 सर्वकाम्ये हामित्रप्तैः हायुप्ये वलभद्रके ॥ ५८९ ॥

आरोग्ये संयज्ञेहेवं पुण्डरीकाक्षमव्ययम् ।
वारिवभूतिप्रदे चैव मानसाख्येऽयनद्वये ॥ ५९० ॥

चन्द्रसूर्योपरागे तु जयेऽनन्ते तदेव हि ।
द्वादश्योः सुप्रतिष्ठाख्ये बुद्ध्याधारे तु पृथिव्यो ॥ ५९१ ॥

अमोघसंक्षितेऽन्यासु प्रशस्तासु तिथिष्वपि ।
नक्षत्रेषु प्रशस्तेषु यज्ञद्यागे गुणाकरे ॥ ५९२ ॥

शान्तिकर्मणि वै कुर्याद्यागे शङ्खोडराभिष्ठे ।
पूजनं देवदेवस्य यागे वा शान्तिकाह्वये ॥ ५९३ ॥

पौष्टिके च यथायागे व्यथवा कौस्तुमोदरे ।
बनमालोदरे वाथ यष्टव्यो भगवान् विभु ॥ ५९४ ॥

रक्षाकर्मण्यमित्ये आरोग्ये वा यजेत् प्रभुम् ।
आप्यायनेऽर्थचन्द्राख्ये यद्वा पूर्णेन्दुमण्डले ॥ ५९५ ॥

कजाभिधाने यागे वा यजेत् कुम्भोदरे तु वा ।
धर्मार्थी संयज्ञेचित्य देवदेवं जनादेनम् ॥ ५९६ ॥

सदध्वदेवा धर्माख्ये अग्निर्मोचनेऽथवा ।
अर्थार्थी पूजयेन्नित्यं पद्मे कौमोडकीगदे ॥ ५९७ ॥

वसुगर्भाभिष्ठे यागे सर्वतोमद्रकेऽयवा ।
काम्याभिलाषी कुर्वीत सर्वकामप्रदाभिधम् ॥ ५९८ ॥

विजयो राज्यलाभश्च शतार मिश्रचक्रराट् ।
सहस्रारं तु वा मिश्रं मिश्र वारिजचक्रराट् ॥ ५९९ ॥

इच्छासंख्यारसंपूर्णं सहस्रारावसानकम् ।
मोक्षार्थी परमानन्दे यागे वा चक्रपङ्कजे ॥ ६०० ॥

सहस्रसंख्यासंख्यतैररके परिभूषिते ।
अथवा मिश्रचक्रे तु तत्संख्यारपरिष्कृते ॥ ६०१ ॥

सर्वेष्वेतेषु यागेषु सर्वेषामपि कर्मणाम् ।
पूजयेद्वा जगत्वाथ वासुदेवं सनातनम् ॥ ६०२ ॥

प्रसापं च प्रवोधं च उत्सवं वात्सरीयकम् ।
पवित्रारोहणं चैव स्थापनं विविधं तथा ॥ ६०३ ॥

इनि श्रीपाञ्चरात्रे पारमेयरसहिताया क्रियाकाण्डे पवित्रारोपणविधान नाम द्वादशोऽग्राय ॥

जीर्णोऽग्नारविधानं च तुलाभारादि कर्म च ।
प्रायश्चित्तानि मुख्यानि वर्जयित्वा तु कर्मसु ॥ ६०४ ॥

नैमित्तिकास्त्वेष्वन्येषु सर्वेषु द्विजसत्तम ।
अनुकल्पे यज्ञेहेवं कुम्भमण्डलके विना ॥ ६०५ ॥

प्रायश्चित्तप्रकारस्तु विभिन्नश्चित्तिभेदतः ।
उत्तमादिविभागेन कलांगे मण्डलश्चित्तौ ॥ ६०६ ॥

विष्वेऽग्नौ सयज्ञेहेवं प्रकारे हुत्तमोत्तमे ।
कुम्भमण्डलविद्वस्य यजेत्तन्मध्यमे विभुम् ॥ ६०७ ॥

कुम्भेऽग्नौ च यज्ञेहेवं विभुं तदधमे द्विज । ।
विष्वेऽग्नौ च यज्ञेहव गुरोरिच्छानुरूपत ॥ ६०८ ॥

स्तपने परमेदोत्त्ये स्नापयेन्मध्यमोत्तमे ।
अपरोदितभेदैस्तु चतुर्भि स्नापयेद्विभुम् ॥ ६०९ ॥

क्रमेण मध्यमध्याये त्यूनमयावसानिके ।
चतुर्ष्ये तदन्वस्मिन्नौ सन्तर्पयेद्विभुम् ॥ ६१० ॥

प्रायश्चित्तेषु सर्वेषु जप वापि समाचरेत् ।
देशकालस्वसामध्येऽग्न्यादेरानुगुण्यत ॥ ६११ ॥

प्रायश्चित्तेषु सर्वेषु चतुर्स्थानाच्चनादिके ।
दशप्रकारे विष्वेन्द्र । दिनसंरथा निवोध मे ॥ ६१२ ॥

दिनानि चत्वारिंशत्र त्रिशत्रिरेव च ।
तथा पञ्चदशाहश्च क्रमादेकदिनान्तिमम् ॥ ६१३ ॥

एवमष्टादशविधा दिनसंख्या प्रकीर्तिता ।
उत्तमोत्तमपूर्वेण भेदेन नवधा तु वा ॥ ६१४ ॥

द्विकद्विकक्षमैषैव तदा ष्टोकदिनान्तिमम् ।
प्रायश्चित्तप्रकारस्तु प्रसङ्गादत्र कीर्तित ॥ ६१५ ॥

विस्तरेण प्रवक्ष्यामि ह्युरिष्टान्महामते । ।
इति पावित्रकं सम्यश्चित्तान कथितं मया ।
इति परं सुनिश्चेष्ट ! किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ६१६ ॥

श्रीः

तयोदशोऽध्यायः ॥

सनक —

शयनस्थे जगन्नाथे चातुर्मस्यस्य मध्यत ।
पवित्रारोहण प्रोक्तं त्वया मतिमता वर ! ॥ १ ॥
कि देवशयन नाम , कि देव , स्वास्तीत्यसौ ।
देव किमर्थं स्वपिति , कि विधान तथा वद ॥ २ ॥
के मन्त्रा , के च नियमा , ब्रतान्यस्य क्रिया तु का ।
कि ग्राह्यं , कि च मोक्षय सुसे देवे जनादेने ॥ ३ ॥

जापित्व्य —

शृथतामभिधास्यामि गुह्यादगुह्यतरं तव ।
पुरा तपः प्रभावेन तोपितो योगनिद्रया ॥ ४ ॥
“ममाङ्ग मानयस्वे”ति प्रार्थितो जगतापतिः ।
निरीक्ष्य चात्मनो देवे रुद्ध लक्ष्म्या उर स्थलम् ॥ ५ ॥
शङ्खचक्रासिशाङ्कार्पीवैर्हिव सुविभूषिता ।
अधोनामेनिरुद्ध च वैनतेयेन पक्षिणा ॥ ६ ॥
मकुटेन शिरो रुद्धं कुण्डलाभ्या श्रवोयुगम् ।
ततो ददौ सुसन्तुष्टो नेत्रयो स्थानमादरात् ॥ ७ ॥
“चतुरो वार्षिकान् मासान् वासं प्रीता गमिष्यसि ।”
योगनिद्रापि तडाक्यं श्रुत्वा हृष्टतनूरुहा ॥ ८ ॥
चकार लोचनावासमत्यर्थं शार्ङ्गधन्वन ।
द्वादशया शुक्रपक्षस्य आषाढस्य द्विजाधिप ! ॥ ९ ॥
तदादौ कौमुदाख्यस्य यावन्मासस्य तद्विनम् ।
देव , सर्वेश्वरस्ता तु मानयन्यनस्थिताम् ॥ १० ॥
योगनिद्रा महानिद्रा शोपाहिशयने स्वपन् ।
क्षीरोदतोयवीच्यग्रे धौतपादः समाहितः ॥ ११ ॥
लक्ष्मीकराम्बुजश्लक्षणमृज्यमानपद्मयः ।
प्रवृत्ते तौहिने काले प्रबुद्धयति जनादेन ॥ १२ ॥

वासुदेवो जगन्नाथः क्रियार्थं स्वेच्छया द्विज ! ।
सेवमानोऽपि ता निद्रा जडता न व्रजेत् प्रभु ॥ १३ ॥
यथा प्राकृतिक सुतः कश्चिन्मलिनमानस ।
अकर्ता सर्वकार्याणा योगनिद्रावशीकृत ॥ १४ ॥
न ताहकृत्वे जगद्भातुरप्रमेय सनातन ।
यत त्रिवृद्ध सर्वेषां नित्योऽज्ञ परमेश्वर ॥ १५ ॥
तस्य निद्रादयो दोग सतत यान्ति वश्यताम् ।
निद्रादिदोपरहिते प्रसुते हृच्युतेऽमले ॥ १६ ॥
निवर्तन्ते क्रिया , सर्वाश्चातुर्वर्णर्थस्य सवशः ।
विवाहव्रतवन्धादिवृद्धासंस्कारदीक्षणम् ॥ १७ ॥
यज्ञो गृहप्रवेशादिगोदानाचार्प्रतिष्ठनम् ।
पुण्यानि यानि कर्माणि वर्जयेऽधिकायने ॥ १८ ॥
असङ्क्रान्तं तु यन्मास दिव्ये पित्र्ये च वर्जयेत् ।
मलिष्ठुचमर्शौचं च सूर्यसङ्क्रान्तिवर्जितम् ॥ १९ ॥
नैमित्तिकान् मासि मासि तथा संवत्सरोत्सवान् ।
विशेषयागसयुक्तान् सर्वसंपूरणादते ॥ २० ॥
नान्यत्रैमित्तिकं काम्य कार्यं मासचतुष्टये ।
अभीष्टव्रतमाश्रित्य नेत्रव्यं तच्चतुष्टयम् ॥ २१ ॥
भगवद्गुरुक्तिनिष्ठातैः कार्यं यज्ञापरं श्रणु ।
विष्णोरायतनस्याग्रे कुर्याच्छ्ययनमन्दिरम् ॥ २२ ॥
षट्करादादितो यावच्चतुर्दशकरावधि ।
स्तम्भयुक्तं सुधालिप्त नानारागैः सुरज्ञितम् ॥ २३ ॥
ऊर्ध्वं तथा भित्तिगणं पूरयेच्चिवनिर्मितैः ।
ब्रह्मरुद्रेन्द्रचन्द्राक्तविमैश्चान्यैस्तु वै बुधैः ॥ २४ ॥
अष्टयोनिगतैर्विष्र ! सर्वैश्चोपनतस्थितैः ।
ब्रह्मर्षिसिद्धमनुजैर्भक्तैश्चान्यैस्तथाऽसुरै ॥ २५ ॥

अप्सरोभिश्च विविधैस्तुवद्भाङ्गीयकैः ।
समुखे देवदेवस्य सर्वाभिरणभूषितैः ॥ २६ ॥

एवं तु शयनागारं कृत्वा वस्त्रादिभूषितम् ।
ब्रह्मस्थान समाधित्य तस्मिन् कुर्यात्ततो द्विज ! ॥ २७ ॥

एकद्विचतुरप्याभिः स्वकीयैस्तु करैः स्थलाम् ।
कोणेषु तत्समैदण्डैः शुभैर्यज्ञतरुद्धैः ॥ २८ ॥

सुश्लश्णैर्विदिका कार्या चतुर्भिस्तोरणान्विता ।
वितानकं तदूर्ध्वं तु मध्ये पङ्कजभूषितम् ॥ २९ ॥

प्रलभ्यपुष्पमालाभिर्घट्टाचामरदर्पणैः ।
भूषयेद्वुद्वुदाद्यैश्च सुवर्णरजतोऽद्वैः ॥ ३० ॥

मुक्तेन्द्रनीलवैद्वूर्ध्यपद्मारागविचित्रितैः ।
सितादिवस्थमेदेन पताकाभिस्तथा ध्वजैः ॥ ३१ ॥

वगोऽन्द्रतालमकरक्रश्यसंज्ञैः समुच्छितैः ।
पूर्वादिदिक्षु संयुक्तैः कोणे पूर्णघट्टयुतम् ॥ ३२ ॥

वीजैर्गन्धैस्त्वगोलादैः पूरितैः पात्रसञ्चयै ।
राजद्विं सत्फलोपतैर्विविधैः परितो वृत्ताम् ॥ ३३ ॥

विचित्रपुष्पप्रकरा चन्दनाद्यनुलेपिताम् ।
विचित्रवस्त्रसञ्ज्ञा कुर्यादेदि जगदगुरोः ॥ ३४ ॥

इत्येव शयनागारं संपाद्यादौ मनोहरम् ।
हेमरत्नविचित्राङ्गं शयनं लक्षणान्वितम् ॥ ३५ ॥

सुपर्णतालमकरक्रश्यैर्दिक्स्थैर्विभूषितम् ।
मकरास्यसमायुक्तं व्याघ्राद्ग्रिसद्वशाल्ग्रिकम् ॥ ३६ ॥

यद्वा गर्भगृहे विष्णोर्मूलमूर्तैस्तु दक्षिणे ।
शयन कल्पयेद्विप्र ! स्वगृहे वाऽनुकल्पने ॥ ३७ ॥

एवं पुरा समापाद्य यथा वित्तानुरूपतः ।
संगृह सर्वसंभारान् दशम्या द्विजसत्तमः ॥ ३८ ॥

संकल्प्य पूर्वविधिना पूर्वोक्तं यागमण्डपम् ।
प्रविशेदेशिकेन्द्राद्य एकादश्यां निशामुखे ॥ ३९ ॥

पूर्ववत् पूजनं कुर्यात् कलशे मण्डले क्षितौ ।
संप्रविश्य ततः प्रारब्धमूलमूर्तौ तु पूजनम् ॥ ४० ॥

कुर्यात् स्नपनयोग्यायां यात्रामूर्तावतोऽन्यथा ।
वहौ सन्तर्पयेन्मन्त्रं समिद्धि सप्तभिः क्रमात् ॥ ४१ ॥

यागमण्डपमासाद्य जागरेण नयेन्निशाम् ।
ब्राह्मे मुहूर्ते संप्राप्ते उत्थाय शयनात्ततः ॥ ४२ ॥

स्नातः कृताभिगमनो नित्यं निर्वर्त्य पूरयेत् ।
पूर्वोक्तमण्डलं विप्र ! रजोभिर्विविधैस्तत ॥ ४३ ॥

कुम्भमण्डलयो पूर्वं समारात्य यथाक्रमम् ।
ततो नैमित्तिक विम्बं पश्चिमे मण्डपस्य तु ॥ ४४ ॥

संस्थाप्य संयजेत् सम्यग्भोगैर्व्यक्तैः क्रमोदितैः ।
अष्टाप्रसंस्थासंख्यातैर्विविधैरौपचारिकैः ॥ ४५ ॥

सांस्पर्शिकैस्ततो ब्रह्मन् हृदयङ्गमसंज्ञकैः ।
एवमिद्या तु होमान्त नविशेषं विधानत ॥ ४६ ॥

इन्द्रादिलोकपालानां वलि दद्याद्द्विजोत्तम ।
ततो विसुद्धं मन्त्रेश कुम्भमण्डलकुण्डगम् ॥ ४७ ॥

विष्वक्रसेन यजेत् साङ्गं भोगैर्मण्डलमध्यतः ।
ततस्तां भगवद्यक्ति प्रासादान्तं प्रवेशयेत् ॥ ४८ ॥

उत्सवोक्तविधानेन सर्वालङ्कारसंयुतम् ।
संप्रवेश्य प्रवेश्याथ सूलमूर्ति महामते ॥ ४९ ॥

अर्घ्येण गन्धपुष्पाभ्या ध्रूपेन सुशुभेन च ।
प्रपूज्यावाह्य शर्थार्थमूर्तौ वै मूलमूर्तिः ॥ ५० ॥

ता समानीय यागार्थमण्डपे स्नापयेत् क्रमात् ।
अलङ्कृतामलङ्कारैर्नु पुरान्तैः समुज्ज्वलैः ॥ ५१ ॥

श्रीखण्डशशिवाह्लीकविलिप्ता पुष्पवेष्टिताम् ।
प्रावृता नेत्रवस्त्रेण सृष्टधूपैः सुधूपिताम् ॥ ५२ ॥

पूजयेद्विभवेनैव भोगपूर्णस्तु पावनैः ।
यद्वा ह्यनुमतो विप्र ! देशिको गुरुणा मुने ॥ ५३ ॥

पूर्वमेव यजेन्मूर्तिमेना स्नपनपूर्वकम् ।
ततो निशामुखे प्राप्ते देशिक साधकै सह ॥ ५४ ॥

यानेनाभिमतेनैव प्रदक्षिणचतुष्यम् ।
प्रासादं संपरिकम्य सर्वाण्यावरणानि वा ॥ ५५ ॥

मव चकायनेर्विप्रेद्विजेन्द्रे पाञ्चकालिके ।
सिङ्गान्तानेष्टुस्तत्कर्मनिरतैभीगद्यमयै ॥ ५६ ॥

मङ्गलानि प्रयुज्ञानै पुष्पाक्षतकरैद्विज ।
कृत्वा द्वास्थोर्धीनं साध्ये पुष्पगन्धानुलेपनै ॥ ५७ ॥

“लक्ष्मीनिवासेश ! विभो ! भोगपर्यङ्गशायन ।
ममाशु पापनिचय विघ्नजाल विनाशय” ॥ ५८ ॥

पठन्मन्त्रमिम सम्यक् प्रणवब्रह्मसंयुतम् ।
प्रविशेष्ठगुणनागार हृदि मन्त्रमनुस्तरन् ॥ ५९ ॥

तत् ग्रथनदेशे तु पश्चिमे हेमविष्टुरे ।
निवेश्य प्राढमुखीं मृति, यदा गर्भगृहे तडा ॥ ६० ॥

निवेश्य डाराभिसुखीं स्वयं समुपविश्य तु ।
पश्चगव्येन चाभ्युक्त्य तत् शश्यास्थल द्विज ॥ ६१ ॥

कुट्ठकुमागर्कप्रेरस्पलिर्य च चन्दने ।
तस्मिन् भाये शुभं कुर्यात् स्वस्तिकं सूक्ष्मलक्षणम् ॥

शुक्लारौस्तथा दीतैर्धातुभिश्चासितैर्मुने ।
चतुर्विधेन रजना कुर्याद्वौद्धवेन वा ॥ ६२ ॥

नर्धोर्पिधानसंयुक्त मस्त्रकवरान्वितम् ।
गद्वोपधानसंयुक्त चरणाधारसंयुतम् ॥ ६३ ॥

उपोन्सारितानसदशप्रच्छादनपटान्वितम् ।
रुध्रपितं च शयनं संस्थाप्य च तथोपरि ॥ ६४ ॥

प्रागुत्तरगिरश्शुभ्र प्राक्छिरस्त्वथथा द्विज ।
मूलविम्बे शयनगे स्थाप्यं तदनुलपत ॥ ६५ ॥

तद्विक्षिणेऽथ दिवभागे देशं समवलम्ब्य वै ।
तस्मिन् शुभतरे ब्रह्मन् शयने शशिवासिते ॥ ६६ ॥

क्षीरोदाणिवमव्यस्थ सहस्रफणमौलिनम् ।
हिमकुन्देन्दुधवलं नागराजं महामते ॥ ६७ ॥

प्रणवेन स्वनाम्ना च वर्णन्तेन सविन्दुना ।
श्वात्वाच्चित्वा स्तुत्वा च नमस्तुत्वा प्रमाद्य च ॥

निवेश्य तस्मिस्ता मूर्ति केवला वा श्रिया सह ।
स्वीज मन्त्रपूतं (वर्ण) तु “ओ लक्ष्मीपतये नम.” ॥

समुदीर्य घियाचार्य अङ्गोपाङ्गकमेण तु ।
द्वादशाक्षरवणैस्तु स्वनामपदमयुतं ॥ ७१ ॥

दत्वा गन्धानि माल्यं च धूप शश्यास्थित प्रभुम् ।
पूजयेत् पूर्वविधिना भोगै सर्वैर्थोदितै ॥ ७२ ॥

ततस्त्वभिनवं कुण्डं संस्कृत्याभ्यन्तरे द्विज ।
तेजस्तस्मिन् समाहूय मन्त्रेणानेन विन्यसेत् ॥ ७३ ॥

“(ओं) हुताशनागच्छ विभो! कुण्डेऽस्मिन् हृत्यवाहन॥
सविधान घटे चास्मिन् कुरु मासचतुष्टयम्” ॥ ७४ ॥

ततश्चावाह्य देवेशं तर्पयेत् पूर्ववत् क्रमात् ।
होम समाप्य सपूज्य हृष्यद्यि. संपठेऽदिदम् ॥ ७५ ॥

“सुसे त्वयि जगन्नाथे जगन् सुस भवेदिदम् ।
प्रबुद्धेऽत्वयि बुधेत जगत् सर्व चराचरम्” ॥ ७६ ॥

शायगित्वोपरि सितं दुक्खलं धूपधूपितम् ।
दत्वोपरि समभ्यर्थं पुष्पधूपविलेपनैः ॥ ७७ ॥

सर्वसत्त्वोपसंहारां चिन्ताशक्ति च विन्यसेत् ।
दक्षिणे त्वभिमानाख्यमूर्ति तु चमरोद्यनाम् ॥ ७८ ॥

एवं ज्ञाननिशा वामे तालवृन्तकरोद्यताम् ।
उत्तमाङ्गपदे निद्रा करसंवाहने रताम् ॥ ७९ ॥

पदारविन्ददेशस्था लालयन्तीं कराम्बुजै ।
आदाय चरणौ दिव्यौ साक्षाच्छ्रीं निधिसंश्रिताम् ॥

आनन्दं ब्रह्मणो रूपं तस्यै देवोऽधिदेवता ।
तदन्तं सरणानन्दजातविस्यलोचनाम् ॥ ८१ ॥

स्वनामपदमन्वैस्ता. सम्पूज्या प्रणवादिभि. ।
राजती काश्रनी मूर्तिस्ताम्रजा रीतिजाऽथवा ॥ ८२ ॥

पूर्वा पूर्वा प्रशस्ता स्याच्छ्यानोत्थानकर्मणि ।
यदि कुर्याद्विपर्यासं राजा राष्ट्रं विनश्यति ॥ ८३ ॥

दर्भमञ्जिरजे कूर्चं सर्वाभावे तदाऽचरेत् ।
एव हि देवशयन प्रतिष्ठाप्य द्विजोत्तम ॥ ८४ ॥

तस्यैवाग्रे स्वयं वाचा गृहीयावियमावर. ।
चतुरो वार्षिकान् मासान् देवस्योत्थापनावधि ॥ ८५ ॥

खी वा नरो वा तद्वको धर्मार्थीं सुहृदवतः ।
गृहीयाच्चियमानेतान् दन्तधावनपूर्वकम् ॥ ८६ ॥

तेषा फलानि वक्ष्यामि तत्कर्तणां पृथक् पृथक् ।
मधुसुखरो भवेद्विप्रं पुरुषो गुडवर्जनात् ॥ ८७ ॥

लभेत सन्ततिं दीर्घा तैलसेवाविवर्जनात् ।
अभ्यङ्गवर्जनाङ्गहन् । सुन्दराङ्गं प्रजायते ॥ ८८ ॥

कटुतेलवरित्यागाच्छकावासमवाप्नुयात् ।
मधुकौतेलत्यागेन सौभाग्यमतुलं लभेत् ॥ ८९ ॥

पुण्यादिभोगत्यागेन स्वर्गे विद्याधरो भवेत् ।
योगभ्यासी भवेद्यस्तु स ब्रह्मपदमाप्नुयात् ॥ ९० ॥

कस्तूरं कुड्कुमक्षोदचन्दनाद्यनुलेपनम् ।
यो वर्जयेत् स वैरूप्यं दौर्गन्धं न तु वाप्नुयात् ॥ ९१ ॥

ताम्बूलवर्जनाङ्गोगी रक्कण्ठश्च जायते ।
घृतत्यागात् स लावण्यं सर्वस्तिरथतुर्भवेत् ॥ ९२ ॥

फलत्यागाच्च मतिमान् वहुपुतश्च जायते ।
पादाभ्यङ्गरित्यागाच्छिरोभ्यङ्गविवर्जनात् ॥ ९३ ॥

दीपिमान् दीपकरणं साक्षाद्द्रव्यपतिर्भवेत् ।
दधितुरुधतकनियमाद्वोलोक लभते नरः ॥ ९४ ॥

इन्द्रातिथित्वमानोति स्थालीपाकविवर्जनात् ।
लभते सन्ततिं दीर्घामपि पक्मभक्षयन् ॥ ९५ ॥

भूमौ प्रस्तरशायी च विष्णोरुचरो भवेत् ।
सदा मुनिः सदा योगी मधुमासस्य वर्जनात् ॥ ९६ ॥

एवमादिपरित्यागाद्वर्तीं स्याद्वर्तनन्दनः ।
एकान्तरोपवासेन ब्रह्मलोके महीयते ॥ ९७ ॥

धारणावस्थरोमाणा गङ्गास्नानं दिने दिने ।
मौनवती भवेद्यस्तु तस्याश्च तुलिता भवेत् ॥ ९८ ॥

द्विषट्काक्षरनिष्णातः प्राप्नुयात् परमं पदम् ।
नमो नारायणायेति जपत्वामशत फलम् ॥ ९९ ॥

पादाभिवन्दनाङ्गिष्ठोर्लभेद्रोदानजं फलम् ।
विष्णुप्रादामधुसंस्पर्शात् कृतकृत्यो भवेत् ॥ १०० ॥

विष्णोरायतने कुर्यादुपलेपनमार्जने ।
कल्पस्थायी भवेद्विप्रं स नरो नात्र संशय ॥ १०१ ॥

प्रदक्षिणगत यस्तु करोति स्तुतिपाठक ।
हसयुक्तविमानेन स च विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ १०२ ॥

गीतवाद्यकरो विष्णोर्गान्धर्वं लोकमाप्नुयात् ।
कृत्वा प्रदक्षिणं दिव्यं स्थानमासरसां व्रजेत् ॥ १०३ ॥

नित्यं शाखविनोदेन लोकान् यस्तु प्रबोधयेत् ।
स व्यासरूपी विष्णवग्रे अन्ते विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ १०४ ॥

पुण्यमालाकुला पूजा कृत्वा विष्णो पुरं व्रजेत् ।
प्रातःक्षायी नरो यस्तु नरकं स न गच्छति ॥ १०५ ॥

भोजनं वर्जयेद्यस्तु स स्नानं पौर्करं लभेत् ।
तीर्थम्भुना हरे स्नानाच्चिमलं देहमाप्नुयात् ॥ १०६ ॥

पञ्चगव्याग्राहाद्विप्रं चान्द्रायणफलं लभेत् ।
पर्णेषु यो नरो भुडके कुरक्षेत्रफलं लभेत् ॥ १०७ ॥

शिलाया भोजनाच्चित्यं स्नानं प्रायागंजं लभेत् ।
यामद्याशनत्यागाद्व रोगैः परिभूयते ॥ १०८ ॥

एवमादिवर्तैर्देवस्तुष्टिमाप्नोति तोपितः ।
यस्मिन् देशे तु तद्वको यो मासाश्वतुरः क्षिपेत् ॥

ब्रतैरनेकैर्नियमैर्महद्विः श्रेष्ठमानसः ।
कल्पस्थायी विष्णुलोके संवसेत्वात्र संशय ॥ ११० ॥

चतुरो वर्षिकान् मासाच्चियमो येन यत्कृते ।
कथयित्वा द्विजेन्द्रेभ्यो भुक्तेभ्यस्तं स दक्षिणाम् ॥

दत्वा विसर्जयेद्विप्रांस्ततो भुज्ञीत च स्वयम् ।
यक्षक चतुरो मासान् प्रवृत्ति तस्य वाऽवरेत् ॥ ११२ ॥

एवं य आचरेद्विद्वान् सोऽनन्तं धर्ममाप्नुयात् ।
यस्य विष्णोः समाप्येत चातुर्मास्यवतं द्विजं ॥ ११३ ॥

स भवेत् कृतकृत्यस्तु न पुनर्मातुषो भवेत् ।
तदन्ते जन्म चासाद्य शुचीनां श्रीमतां गृहे ॥ ११४ ॥

शाश्वर्मकायनं शात्वा सम्यक् कृत्वा तदुद्धवम् ।
त्रयोदशविद्यं कर्म भगवन्तं समाप्नुयात् ॥ ११५ ॥

एवं संकलय नियमानन्यान् वै शास्त्रचोदितान् ।
कार्यादि प्रत्यं पूजा मार्जनं चोपलेपनम् ॥ ११६ ॥
मृदा धातुविकारैर्वा सुगन्धैश्चन्दनादिकैः ।
प्रदानं धूपदीपाना व्यजनेनानिलोत्थिति ॥ ११७ ॥
शशिचन्दनसंमिश्र शीतलोदकसत् किया ।
कदलीफलकल्हारै, पद्मोत्पलविमिश्रिते ॥ ११८ ॥
स्वेदशान्ति समापाद्य पौन पुन्येन पूजनम् ।
वेणुवीणासमोपेतां गीति च मधुरस्वनाम् ॥ ११९ ॥
एवं मासद्वये याते याते मेघरवेऽम्बरात् ।
ब्रह्मन् । भाद्रपदे मासि द्वादश्या हि निशामुखे ॥
ईषत् प्रवोधमाश्रित्य देवदेवो ह्यधोक्षजः ।
स्थित्यर्थममरणा च परिवर्तेनमाचरेत् ॥ १२१ ॥
दक्षिणेनाङ्गसङ्गेन त्यक्ता चोत्तानशायिनीम् ।
योगनित्रा समाश्रित्य प्रकुर्वन् प्रभवाप्ययौ ॥ १२२ ॥
वायुचक्रान्तरस्थस्य जगद्वीजचयस्य च ।
सुखेन्दुमण्डलाचार्य अपोह्याच्छादनाम्बरम् ॥ १२३ ॥
आस्ते चाश्वयुजे चैव द्वादश्या परमेश्वर ।
सन्यज्य शयनं दिव्य निशाया कार्तिकस्य तु ॥
उत्थायामरनाथस्तु समाकम्य पतविराट् ।
निशेषप्रभुवनग्रामवीधीना दोषशान्तये ॥ १२५ ॥
विचरत्यप्रमेयात्मा नन्दयस्तु सुरादिकान् ।
संहर्षयन् जगत्यस्मिन् सुकृता धर्मपद्धतिम् ॥ १२६ ॥
एवं भक्तज्ञै कार्यं तस्य तच्चेष्ठितं महत् ।
विविधैरुत्सवैदैनैर्जपजागरणस्त्वै ॥ १२७ ॥
नृत्तगीतसमोपेतैर्विलासैर्हास्यसंयुतैः ।
क्रीडमानै, सुमनसैः प्रयनै, प्रणतैर्विभो ॥ १२८ ॥
एकदेशस्थितैर्विग्री । अनन्यमनसै सदा ।
विशेषयागपूर्वं तु परिवर्तनमाचरेत् ॥ १२९ ॥
तद्गत् प्रभातवेलायामासनं च विधीयते ।
प्रवोधनं ततः कुर्याच्छयनस्थस्य वै विभो ॥ १३० ॥

द्वादश्यां शुक्लपक्षस्य कार्तिके मासि वै द्विज ! ।
दशम्या विधिवत् कृत्वा संकल्पं पूर्ववद्युधः ॥ १३१ ॥
निमन्त्रणं द्विजातीनामेकादश्या तथैव च ।
पूर्ववत् पूजनं कृत्वा चतुर्स्थानस्थितस्य वै ॥ १३२ ॥
रात्रौ प्रजागर कुर्यात् सहायै, सह देशिकः ।
पुण्याख्यानकथाभिस्तु स्तोत्रपूर्वैस्तु गीतकैः ॥ १३३ ॥
सवाद्यैर्मधुरैनृत्येष्टासैस्तु हष्टदै ।
जयशद्वैर्मस्कारैः करतालसमन्वितै ॥ १३४ ॥
सोपवास, शुचि, स्नात्वा सप्तरात्य परं प्रभुम् ।
भोगै, षड्सपूर्णैस्तु सुपूर्णैरौपचारिकैः ॥ १३५ ॥
अध्यैर्विलेपनैर्माल्यैस्तुष्टृपूर्वसमन्वितै ।
ब्राह्मे सुहृत्वं द्वादश्या मन्त्रमूर्ति प्रवोधयेत् ॥ १३६ ॥
“ प्रबुद्ध ! त्वं जगत्ताथ ! प्रबुद्ध ! परमेश्वर ! ।
प्रबुद्ध ! पुण्डरीकाक्ष ! भक्तानामनुकम्पया ॥ १३७ ॥
त्वयि प्रबुद्धे देवेश ! तवाग्रे परमेश्वर ! ।
लौकिकानीह यज्ञानि तानि निर्वित्याम्यहम् ॥ १३८ ॥
अग्रतः सर्वयज्ञाना त्वं प्रभुर्नामतः सदा ।
नापरेषु जगत्ताथ ! पूजितेषु सुरेषु च ॥ १३९ ॥
मयि यज्ञसमाप्तिः स्यात् त्वयि सन्तप्तिरेऽनले ।
सर्वे देवानलमुखाः स चाग्निस्त्वन्मुखे कृत ॥ १४० ॥
ब्रह्मा स्वयं ब्रह्मलोके सर्वे स्वर्गनिवासिनः ।
सात्विका मानुषे लोके नागाद्याश्च रसातले ॥ १४१ ॥
त्वयि प्रवोधयन्त्येते स्वार्थसंसिद्धये सदा ।
त्यज योगमर्यां निद्रा कृपा कुरु सनातन ! ” ॥ १४२ ॥
‘ प्रोधश्च मामनिर्वोध ’ इति मन्त्रमुदाहरन् ।
‘ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते उदुल्यं जातवेदसम् ॥ १४३ ॥
‘ इदं चिवण्यविंचकमे लेधा निदधे पदम् ।’
‘ समूढमस्य पौं सुरे स्वाहा ’ ॥ १४४ ॥
जिततेनोच्या वाचा समस्तव्यस्तयोगतः ।
शङ्खचनिसमोपेतैः दुन्दुभीपटद्वस्त्रैः ॥ १४५ ॥

वन्दिवन्दोत्थितोच्चाभिर्नानावाग्निभर्महामते ।
महाजयजयारावै. पुनु पुनरुदीरितै ॥ १४६ ॥

प्रबोधलक्षणैः स्तोतैरून्थाय शयनात्तत् ।
अर्धगन्धादिनाभ्यर्थ्य प्रविशेयागमण्डपम् ॥ १४७ ॥

सपूर्यभिमं रागैष्ठलं चाधिवासितम् ।
कुम्भमण्डलयोः. पूर्वं पूजा कृत्वा विधानत ॥ १४८ ॥

पश्चादुत्सवमूर्ति च यजेन्मण्डलपश्चिमे ।
महास्तपनपूर्वैस्तु भोगैः पूर्णयथोचितै ॥ १४९ ॥

होमं तु विधिवत् कृत्वा तोषयेत् परितो द्विज ।
एकायनीयशाखोत्थै. साक्षात्तत्प्रतिपादकै ॥ १५० ॥

दिव्यैर्वलादिकैर्मन्त्रैव्यर्थ्यकै प्रणवान्वितै ।
ऋग्यजुस्सामसभूतैर्मन्त्रै स्तोत्रै पृथिविधै ॥ १५१ ॥

गीतकैर्विधिधैर्नृत्तैर्वैस्तन्त्र्यादिभिस्तदा ।
एवं प्रवृत्ते गीताद्ये यायाच्छव्यानिकेतनम् ॥ १५२ ॥

प्रबोधितं तु विधिवत् स्तापयेत् पूर्ववत् प्रभुम् ।
संपूर्य च तथा भक्त्या क्रमेण च महामुने ॥ १५३ ॥

महाविभूतिसंभारैः पुष्पधूपानुलेपनै ।
नैवेद्यैर्विधिधैर्विप्रैः स्तोत्रवादित्रपूर्वकै ॥ १५४ ॥

अग्नौ सन्तर्पयेत् पश्चात् सविशेषं यथाविधि ।
पश्चादुत्सवमूर्ति तां पूजितां यागमण्डपात् ॥ १५५ ॥

समानीय रथाद्येषु यानेत्वभिमतोचिते ।
स्थाप्य प्रासादपूर्वं वा भ्रामयेद्यामपूर्वकम् ॥ १५६ ॥

चक्राधिष्ठानपूर्वं वा सस्थाप्य भ्रामयेद्याद्विज ।
गणिका भगवद्भक्तैः सह नागरिकैर्जनैः ॥ १५७ ॥

परिवाङ्ग्रह्यचारिभि. जपस्तुतिपरायणै ।
द्विजेन्द्रप्रमुखैर्वृत्तसंयुक्तैस्तत्परायणै ॥ १५८ ॥

श्वेताम्बरधरै सर्वैर्ध्वजोत्तरकरै. श्रुमै ।
वालव्यजनहस्तैश्च पताकोदयतपाणिभि ॥ १५९ ॥

पद्मोत्पलकैश्चान्यैद्विजैर्वैतलताकरैः ।
लाजसिद्धार्थकरैर्न्यैरक्षतपाणिभिः ॥ १६० ॥

सुसुगन्धतयाच्छिन्दपपात्रकरैस्तथा ।
फलपुष्पकरैश्चान्यैस्तथा पूर्णघटोद्यै ॥ १६१ ॥

अन्यै. कलशहस्तैश्च गदाचकधरै. सदा ।
शङ्खातपवहस्तैश्च दण्डलाङ्गलधारिभि ॥ १६२ ॥

कठवत्रोद्घोषणपरैर्जपस्तुतिपरैस्तथा ।
प्रयत्नादेवतासीभिर्वृत्तगीतादि चोत्सवम् ॥ १६३ ॥

कारयेत् सर्वतो वीथीवाद्येरन्यै. पृथगिवधै ।
प्रदहेत् सुरभि धूप पृथक् साज्य च गुग्गुलुम् ॥ १६४ ॥

अर्थिनश्चार्थिनिच्यैस्तर्पणीयाश्च शक्तिः ।
देवीयव्रह्मयानस्य भ्रममाणस्य वै द्विज ॥ १६५ ॥

अत्प्रमात्र तु यो द्व्यात् पञ्चकालपरायणे ।
दानं सहस्रगुणित विस्तार याति तद तत् ॥ १६६ ॥

पुष्पमूलादिवैद्यै. फलमूलैर्धनैस्तथा ।
ब्रह्मयानगतं देव य. पूजयति भक्तिः ॥ १६७ ॥

तदानं लक्षगुणितं विस्तार नात्र संशय ।
सर्षपाक्षतपुष्पाणि अग्रत पृष्ठतो विभो ॥ १६८ ॥

क्षेत्रव्यानि द्विजश्रेष्ठैः ऊर्वै च ककुवष्टके ।
एव विधं ब्रह्मरथं वैष्णवं विघ्नाशनम् ॥ १६९ ॥

ग्रामे पुरे वा नगरे भ्राम्यते यत्र कुवचित् ।
विपापोऽसौ भवेद्देशो न दुर्भिक्षमयं भवेत् ॥ १७० ॥

नाकालमृत्युना किञ्चित् प्राप्यते विधिना तथा ।
ईतयोपद्रवाद्याश्च प्रसमं यान्ति सर्वदा ॥ १७१ ॥

नश्यन्ति तस्करास्तत्र नाधर्म. संप्रवर्तते ।
धर्मयुक्तो भवेद्राजा जना धर्मपरास्तथा ॥ १७२ ॥

भवन्ति सुखिन. सर्वे दुखशोकविवर्जिताः ।
एतं प्रदक्षिणीकृत्य क्षिप्त्वा पुष्पाक्षलि ततः ॥ १७३ ॥

अवतार्य रथान्मन्त्रं चक्राधिष्ठानपूर्वकम् ।
यष्टव्यमर्थगन्धाद्यैर्मुद्रा वद्धा जपेत्ततः ॥ १७४ ॥

तर्पणीयमथाज्याद्यैर्द्यात् पूर्णहुति श्रुमाम् ।
अर्थधूपप्रधानाद्यैः क्षमयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ १७५ ॥

ततो यागगृह नीत्वा प्रणिपत्य मुहुर्मुहुः ।
 ततः शयनमूर्तेस्तु गत्वैवं सञ्चिद्धि गुरुः ॥ १७६ ॥
 चतु ग्रदक्षिणीकृत्य अष्टाङ्गेन नमेत् क्षितौ ।
 तोपयित्वा जगन्नाथ ब्रह्मयानादिषु द्विजः ॥ १७७ ॥
 संस्थाप्य ऋमयेद्वक्त्या प्रासादं साम्रत क्रमात् ।
 प्रविश्य गर्भगेहं तु ढारदेशे स्थित. प्रभुम् ॥ १७८ ॥
 अर्ध्यपाद्यादिभिः पूज्य निनयेदन्तरं ततः ।
 मूलमूर्तिं प्रणम्याथ अर्ध्यगन्धादिभिर्यजेत् ॥ १७९ ॥
 विसर्जयेत्तु तन्मूर्तौ मन्त्र शयनमूर्तिंगम् ।
 पश्चादुत्सवमूर्ति तां पूजितां यागमण्डपात् ॥ १८० ॥
 ग्रदक्षिणक्रमणैव गर्भगेहं प्रवेशयेत् ।
 मूलमूर्तिंगत देवमध्यर्थे संप्रपूज्य च ॥ १८१ ॥
 स्तुत्वा विश्वाप्य तदभूयो गुणातीतमधोक्षजम् ।
 “अनेनोत्सवयोगेन यागपूजादिकेन च ॥ १८२ ॥
 निर्वितिंतेन भगवंस्त्वं मम प्रीयतामिति ।”
 ततो विसर्जयित्वा तु कुम्भमण्डलमध्यगम् ॥ १८३ ॥
 कृत्वा यां गणेशस्य कुर्यात्तस्य विसर्जनम् ।
 अनुकल्पे तु देवस्य परिभ्रमणकर्मण ॥ १८४ ॥
 प्रागेव देवदेवेशं कुम्भमण्डलकुण्डगम् ।
 विसर्जयित्वा तत्पश्चात् परिभ्रमणमाचरेत् ॥ १८५ ॥
 यद्वा विस्त्रेशयागं च तथैव तु समाचरेत् ।
 प्रागेव मुख्यकाले तु कृत्वा शयनं विभुम् ॥ १८६ ॥
 ततो विसर्जयेद्वै चं कुम्भमण्डलकुण्डगम् ।
 यानपादं तथा छ्वर्वं प्रतिपाद्य सदक्षिणम् ॥ १८७ ॥
 शयनं स्तुयोरोर्धिप्र ! द्विजानां तदसन्निधौ ।
 देवदेवस्य देवस्य मूलमूर्तिंगतस्य च ॥ १८८ ॥
 कृत्वा जानुद्वयं भूमौ वद्वाज्ञलिरिदं पठेत् ।
 “देव ! सर्वेश्वरानादे ! कर्मणानेन चाखिलाम् ॥ १८९ ॥
 शुभां गति जनो यातु प्रीति च परमा भज ।”
 इति विश्वाप्य देवस्य ब्रह्मणान् प्रीणयेत्ततः ॥ १९० ॥

विविधैरन्नपानादैर्यथाशक्ति द्विजोत्तम । ।
 वन्धुभूत्यसमोपेतमनुयागमथाचरेत् ॥ १९१ ॥
 अनेन विधिना कुर्याच्छयनस्थस्य बोधनम् ।
 यदा तु मूलसूता तु चतुःस्थानाच्चनं भवेत् ॥ १९२ ॥
 तदादुत्सवमूर्तौ स्यात् पूजिताया तदुत्सवम् ।
 कुर्याच्छयनमूर्तौ च शयनं शास्त्रकोविद् ॥ १९३ ॥
 यात्राव्यक्तेरभावे तु मूलविम्बेऽर्चनं भवेत् ।
 तदा स्त्रपनविम्बे तु तदीयस्त्रपनं भवेत् ॥ १९४ ॥
 तदा शयनमूर्तौ स्यादुत्थो द्विजसत्तम । ।
 तदभावे तु तत् कर्म दर्भमश्चरिजे हितम् ॥ १९५ ॥
 विष्ट्रे विष्ट्रं कल्प रक्षार्थ किञ्चिद्दूनत ।
 तदा मन्त्रेशकुम्भेस्याच्छ्रुत्यकुम्भे तदुत्सवम् ॥ १९६ ॥
 अथवा चक्रराजस्य विष्ट्रे वा समाचरेत् ।
 अभावे स्त्रपनव्यक्तेदर्पणे स्त्रपनं भवेत् ॥ १९७ ॥
 तदभावे निवेद्यैव प्रक्षिपेत् कलशान् क्रमात् ।
 इत्येवसुक्तं देवस्य शयनं च प्रबोधनम् ॥ १९८ ॥
 यदुक्तमेवामखिलं यथाकालमसंभवात् ।
 अस्तातन्त्र्यादसामर्थ्यादित्ताभावात्तु वा द्विजः ॥ १९९ ॥
 द्रादशीष्वखिलास्वेवं कुर्यात् संवत्सरान्तरे ।
 परीते तु शयानां तु चातुर्मासे तु संयमे ॥ २०० ॥
 भक्तिर्निर्वहणीयं तु तुलामोगावसानकम् ।
 पूर्वोक्तविधिना शश्यां यो विष्णो. परिकल्पयेत् ॥
 सोऽचिराह्यभते लक्ष्मी सौभाग्यमतुलं तथा ।
 पुत्रदारकुद्धम्बेषु कदाचित् केनचित् सह ॥ २०२ ॥
 विष्णों नानुयात् किञ्चिद्योषिद्वा पुरुषस्तथा ।
 अतुल पुण्यमामोति दीर्घिमायुश्च विन्दति ॥ २०३ ॥
 रोगाच्च मुच्यते रोगी भीतो मुच्येत वै भयात् ।
 अजश्यः सर्वशत्रूणां पूज्य सर्वजनस्य च ॥ २०४ ॥
 मुक्ता भोगास्तु विविधान् विष्णुलोके महीयते ।
 शेषशय्यागतं विष्णु य. पूजयति भक्ति ॥ २०५ ॥

विभवेनाथ भक्त्या वा तस्य तु यति केशव ।
तस्मिन् काले तु ये किञ्चित्तत्र तिष्ठन्ति मानवा ॥
याति पाप क्षयं तेषामन्ते स्वर्ग ब्रजन्ति च ।
इदं शत्याविधानं तु शृणुयादस्तु वैष्णवः ॥ २०७ ॥
विविधस्य तु पापस्य क्षयस्तस्य तु वै क्षणात् ।
अनेन विधिना यस्तु कुर्याद्विष्णोः प्रबोधनम् ॥
सकामानखिलान् प्राप्य दीर्घमायुश्च विन्दति ।
विधिनानेन य. कुर्यात् प्रतिसंबत्सरं द्विज ॥ २०९ ॥

द्वितीया श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे स्वापश्चनोत्थापनोत्सवविविनीम् वयोदगोऽध्याय ॥

प्रबोधनं तु देवस्य स वै जन्मनि जन्मनि ।
सुखप्रबुद्धो भवति सर्वदोषविवर्जितः ॥ २१० ॥
सर्वेषां वान्धवादीना वन्दनीयस्त्वसौ नर. ।
विष्णोर्मक्षिपरो ब्रह्मन् । स गच्छेद्वेष्णवं पदम् ॥
दुरधाविधभोगिशयने भगवाननतो
यस्मिन् दिने स्वपिति वाय विवृथते वा ।
तस्मिन्नन्यमनसामुपवासमाजां
पुमां ददाति सुगति गच्छांससंस्थ. ॥ २१२ ॥

श्री चतुर्दशोऽध्यायः ॥

सनक —

स्वपनानां विधि ब्रह्मन् । समाख्याहि मविस्तरम् ।
यज्ञानात् सकला. पूर्णा. नित्यनैमित्तिका क्रिया ॥

शार्णिडल्य —

शृणुवत्स ! महाबुद्धे ! सावधानेन चेतसा ।
विधानं स्वपनानां तु वहुभेदविनिर्मितम् ॥ २ ॥

प्रसादस्याग्रत कुर्यान्मण्डपं तु तद्वर्थत ।
प्रथमावरणे वापि द्वितीयावरणेऽपि वा ॥ ३ ॥

तृतीयावरणे वापि चतुर्थे पञ्चमेऽथवा ।
आग्रेयां दक्षिणस्या वा नैऋत्यां पश्चिमे तु वा ॥ ४ ॥

वायव्यामुत्तरस्या वा ऐशान्या वा यथा रुचि ।
कुर्यान्मानादिकं सर्वं यागमण्डपवद्विज ॥ ५ ॥

विना यागस्थलान्मध्ये वेदिं चापि तदूर्ध्वनः ।
अधिवासश्च कुम्भाना स्थापन स्वपनं तथा ॥ ६ ॥

युज्यते वै यथेकस्या तथाभ्यूह समाचरेत् ।
आचार्याश्चतुरो विष्र ! षडष्टौ द्वादशापि वा ॥ ७ ॥

यज्ञमानस्तु वरयेच्छाल्लक्षान् गुरुणा सह ।
प्रवीणाश्च, वहुत्वे तु तत्सरथानियति कृता ॥ ८ ॥
तेषा यथोक्तसंख्यानाममित्रानामसन्धिधौ ।
तावशान् वरयेच्छाश्चतुल्लिङ्गेकमेव वा ॥ ९ ॥
साधकाश्चतुरं पद्वा द्वयौ द्वादश षोडश ।
वरयेच्छाल्लक्षान् प्रवीणामुक्तकर्मसु ॥ १० ॥
एव सर्वेषु यागेषु नित्यनैमित्तिकात्मसु ।
आचार्याणा साधकाना संख्यानियम ईरित. ॥ ११ ॥
सख्याहीनं न गृण्हीयादापद्यापि कदाचन ।
मोहेन यदि गृण्हीयाद्युं स्याद्राजराष्ट्रयोः ॥ १२ ॥
प्राङ्मुखे मण्डपे भागे तृतीये पश्चिमे स्थिते ।
मध्यसूतं समाश्रित्य स्नानपीठं प्रकल्पयेत् ॥ १३ ॥
प्रापगतं प्रत्यगास्ये तु, सौम्यास्ये दक्षिणागतम् ।
तदास्ये चोत्तरासस्थ यथा लक्षणलक्षितम् ॥ १४ ॥
यदा स्वपनविम्बादौ विम्बे स्वपनमाचरेत् ।
एवं तदा प्रकुर्वीत मण्डपं द्विजसत्तम ॥ १५ ॥

मूलविष्वे यदा कुर्यात्तद्रे मण्डपं तदा ।
 तदानीं न तु कुर्वीत स्नानपीठं डिजोत्तमं ॥ १६ ॥
 सप्तमे पञ्चमे वापि पूर्वे स्वपनवासरे(रात) ।
 तृतीये वा मुनिश्रेष्ठं तस्मिन्बहनि वा द्विजं ॥ १७ ॥
 अद्यकुरानप्यित्वा तु तत् स्वपनमारभेत् ।
 यदा पूर्वदिने कुर्यात् कुम्भानामधिवासनम् ॥ १८ ॥
 तदानीं पूर्वरात्रौ तु कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ।
 पूर्वेद्युर्विभिते पञ्चात्सम्बहनि वाचरेत् ॥ १९ ॥
 यदा कर्मदिने विप्रं कुर्यात् कुम्भाधिवासनम् ।
 तदानीं तु दिने तस्मिन् कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ॥ २० ॥
 तत् प्रभात आचार्यं कृतस्नानं प्रसन्नधी ।
 प्रविश्य मण्डपं सार्धं परिचर्यापरेजनैः ॥ २१ ॥
 शलाकासहितैर्दर्भै सहदेवीविमिश्रितै ।
 माजयेत् सर्वतो विप्रं प्राङ्मुखो वा वायुदड्मुखः ॥
 आलेपयेऽग्नेयेन पूर्वदीशानपश्चिमम् ।
 नूतनेनास्वरेणैव गालितेन जलेन तु ॥ २३ ॥
 प्रोक्षयेत् सर्वदिशिवप्रं पञ्चगव्यकुशास्वभिः ।
 एको द्वौ वहवो वापि देशिका स्नपने स्मृताः ॥ २४ ॥
 नवसूत्रधरा सर्वे सर्वालङ्कारसंयुता ।
 नववस्त्रोत्तरीयाश्च सोणीषा गुरुसम्मता ॥ २५ ॥
 नियमस्थास्तु वहवस्त्रैव परिचारका ।
 यद्यद्योग्यं भवेद्वहन् स्नपने यत् यत् तु ॥ २६ ॥
 तत् समस्तं समाहृत्य मण्डपे सप्रवेश्य च ।
 स्नपनं प्रारम्भेत् पञ्चादेशिकं शास्त्रपारगः ॥ २७ ॥
 स्नपनं द्विविधं विद्धि परापरविभेदतः ।
 परं तु दशधा ग्रोक्तं प्रधानादिविभेदतः ॥ २८ ॥
 प्रधानं ^१प्रथमं विद्धि ^२द्वितीयं तु परं स्मृतम् ।
^३तृतीयं परसूक्ष्मं स्यात् परस्थूलं ^४चतुर्थकम् ॥ २९ ॥
^५पञ्चमं स्यात् सूक्ष्मपरं सूक्ष्मसूक्ष्मं तु ^६षष्ठकम् ।
 सूक्ष्मस्थूलं ^७सप्तमं स्यात् स्थूलं स्यात् ^८परमष्ठमम् ॥

स्थूलसूक्ष्मं तु ^९नवमं स्थूलस्थूलं ^{१०}तदुत्तरम् ।
 चतुर्थी त्वपरं विद्धि ह्यैकं नवधा स्थितम् ॥ ३१ ॥
 उत्तमोत्तमपूर्वोन्न भेदेन डिजसत्तमं ।
 परापरविभेदानामेषा साधारण स्थितम् ॥ ३२ ॥
 अनन्तकलश नाम्ना स्नपनं सर्वपूरकम् ।
 एवां प्रधानपूर्वाणां सूत्रपातपुरस्तरम् ॥ ३३ ॥
 सर्वमुद्भारपर्यन्तं क्रमेण शृणु सत्तमं ।
 लोहजं दाहजं वापि मृण्य वा सुशोभनम् ॥ ३४ ॥
 मण्डपेशानदिग्मागे संस्थाप्य जलभाजनम् ।
 वेदि प्रक्षाल्य तोयेन वस्त्रे संवेष्ट्य नूतनैः ॥ ३५ ॥
 सूत्रपातं तत् कुर्यात् कुम्भसंख्यानुरूपत ।
 यथोक्तमानविस्तीर्णक्षेत्रमण्डपमध्यत ॥ ३६ ॥
 मण्डपस्य तु विप्रेन्द्रं प्रारभागमवलम्ब्य वा ।
 स्त्रीकृत्य पञ्चात् प्राक् प्रत्यक् दद्यात् सूत्रचतुष्टयम् ॥
 दक्षिणोत्तरं सूत्रपञ्चकं विनिवेशयेत् ।
 एवं कृते भवन्त्यत पदानि द्वादश द्विजं ॥ ३८ ॥
 एकैकस्य तु विस्तारं तालं प्रादेशभेद वा ।
 हस्तं वाऽरक्षिमालं वा मण्डपस्यानुरूपत ॥ ३९ ॥
 सहत्त्वस्य च कुम्भानामेव सर्वत्र चोध्वेतः ।
 पिप्रचूर्णैरलङ्कृत्य चतुर्दिक्षु समन्तत ॥ ४० ॥
 कोष्ठेषु पीठिकां कुर्यात्तण्डलैवीहिमिस्तु वा ।
 तासां हि प्रतिकोष्ठं तु कुर्यादादकसंमितैः ॥ ४१ ॥
 अर्धोत्तरेण वा विप्रं कुर्यात् प्रस्थद्वयेन वा ॥ ४२ ॥
 यद्वा प्रस्थद्वयेनैव प्रस्थेनार्धोत्तरेण वा ।
 प्रस्थेन वा तदधेन तत्पादेनाथवा द्विजं ॥ ४३ ॥
 तुर्याश्रामथवा वृत्तां कृत्वैवं पीठिकां तत ।
 सौवर्णी राजता ग्राहास्तन्त्रा वा भेदवर्जिताः ॥ ४४ ॥
 श्लक्षणा न सुषिरा कुम्भा चतुर्विशाङ्गुलोवता ।
 विस्तरेभ्यतस्तद्वत्तद्वल व्यङ्गुलोवतम् ॥ ४५ ॥

ततमङ्गुलिषट्केन तत्वात्य त्र्यङ्गुल स्मृतम् ।
मेखला परितो ज्ञेया त्र्यङ्गुला द्विजसत्तम् ॥ ४६ ॥

यद्वा तदर्थमान तु सर्वमुच्छाय पूर्वकम् ।
यद्वोत्तमोत्तमा विप्र ! द्रोणमानोदपूरका ॥ ४७ ॥

तदप्रमाशतो न्यूना क्रमात् प्रस्थद्वयावधि ।
अधमाधमकुम्भास्तु प्रस्थमातोदपूरकाः ॥ ४८ ॥

एव लक्षणयुक्तास्तु कार्या विच्चानुरूपतः ।
चक्राधारोपरिस्थास्तु वितता कमठो(लो)दरा ॥ ४९ ॥

पाञ्चजन्यवलिग्रीवा शतपत्तमुखानना ।
अर्धव्याधि (व्याधिः) कौमुदीमालामण्डलालकृता द्विज ॥

मकराननशेषाभि (हि ?) अमृताम्बुप्रवाहका ।
नदीसमुद्र(?)श्रीवृक्षनानामाल्ये परिष्कृता ॥ ५१ ॥

चक्राधाराधिभिर्यदा रहिता सत्यसभवे ।
मृग्यमया वानुकल्पे तु भेदिष्ठद्रविर्विजिताः ॥ ५२ ॥

एकविम्बफलाकारा कालवृत्तैर्विवर्जिताः ।
न द्वितीया सुतसाश्च होकवर्णास्तु सुख्ना ॥ ५३ ॥

संगृह्य क्षालयेत् सम्यक शुद्धतोयैश्च सर्वत ।
सूत्रेण वेष्टयेद्यज्ञाद्वगुलाङ्गुलमन्तरम् ॥ ५४ ॥

पश्चिमे कलशस्यानात् कलशानधिवापयेत् ।
शालिभि स्थणिल कृत्वा केवले स्थणिले तु वा ॥

पूर्वानुत्तराग्राश्च कुशास्त्रव परिस्तरेत् ।
तारेण तद्र कलशान् न्यस्य पुष्पेण पूज्य च ॥ ५६ ॥

अधोमुखांस्तु तानेव न्यस्य पङ्किक्रमेण तु ।
कुशानुपरि संस्तीर्य प्राङ्मुखं परमेष्ठिना ॥ ५७ ॥

दर्भमुद्रा प्रदशर्याथ गन्धतोयेन सर्वत ।
सप्तोक्ष्य “पुंसा” “विश्वेन” विकिरेदक्षतानि च ॥

“निवृत्या” चोन्मुखीकृत्य सर्वेण मुनिपुङ्गव ।
पृथगुद्धत्य कलशान् स्वस्थानेषु क्रमान्यसेत् ॥ ५९ ॥

कुम्भन्यासादि सर्वं तु द्विषट्काणेन वाचरेत् ।
निरीक्षणादिसंशुद्धान् कृत्वा सहदयेन तु ॥ ६० ॥

द्वादशाक्षरमन्त्रेण मन्त्रयेन् तान् सकृत् सकृत् ।
तेनैव पूजयेन् पश्चादव्यस्कक्चन्दनादिना ॥ ६१ ॥

तदाहरणदोम तु यथागक्ति समाचरेत् ।
पूर्णान्तमथ संपूर्य क्रमादद्रव्यैर्निवोध नत् ॥ ६२ ॥

पठक्तित्रये पश्चिमादि पूर्वान्त च चतुश्चतुः ।
तत्र दक्षिणादिकृपड़कौ कलशे पश्चिमे स्थिते ॥ ६३ ॥

धात्रीफलोदक चैव लोध्रतोयमनन्तरम् ।
रक्तचन्दनतोय च रजनीनीरमुक्तमम् ॥ ६४ ॥

ततस्तु मध्यपङ्कौ तु तथेव विनिवेशयेत् ।
ग्रन्थिपङ्कववार्येव ततस्तु तगरोदकम् ॥ ६५ ॥

प्रियङ्गुवारि तदनु मासीजलमत् परम् ।
तथैवोत्तरपङ्कौ तु भवेदेतत्तुष्टयम् ॥ ६६ ॥

सिङ्गार्यकोदक चैव सर्वौपधिजल तत् ।
सर्वरक्तोदक चैव शुद्धोदकमत् परम् ॥ ६७ ॥

न्यसेत् कूर्च कुश दार्भमुद्रं षोडशाङ्गुलम् ।
अङ्गुल ग्रन्थिमानं तु मूल वै द्वादशाङ्गुलम् ॥ ६८ ॥

शेषमग्र विजानीयादिलेतत् कूर्चलक्षणम् ।
अथवार्यङ्गुलो ग्रन्थिरथ वै अङ्गुल भवत् ॥ ६९ ॥

मूल कुर्यात् विप्रेन्द्र ! द्वादशाङ्गुलसंमितम् ।
ब्राह्मणस्य चतुर्दर्भ विदर्भ क्षवियस्य तु ॥ ७० ॥

द्विदर्भे तु विशा कूर्च खीशद्राणा तथा भवेत् ।
सर्वेषामथवा कूर्च चतुर्स्सप्तश्चतुर्ं तु वा ॥ ७१ ॥

मूलमन्त्रेण तदनु पूजयेद् द्वादशात्मना ।
अर्धालभनपुष्पैश्च ध्रपेन मुनिपुङ्गव ॥ ७२ ॥

अपिधाय क्रमेषौव विधानै सूत्रवेष्टितै ।
प्रतिकुम्भं तु वसनैवेष्टयेद्विभवे सति ॥ ७३ ॥

आच्छाय नववस्थेण सर्वत प्रागुद्धमुखः ।
पूर्ववत् पूजयित्वा तु ततो होमं समारम्भेत् ॥ ७४ ॥

अष्टोत्तरशतं हुत्वा समिदादीन् पृथक् पृथक् ।
पूर्णाद्विति ततो हुत्वा कलशानभिमन्त्रयेत् ॥ ७५ ॥

मूलमन्त्रेण सर्वेषा स्नपन विहितं द्विज !।
 अन्तरात्मस्योगेन कुम्भै शुद्धोदपूरिते ॥ ७६ ॥
 स्नपनं चान्यंडानं च द्रव्याणा तु समाचरेत् ।
 द्रव्यन्यासक्रमेणैव तदुद्धार प्रकीर्तिः ॥ ७७ ॥
^१प्रधानमेतत् कथित द्विपट्कलशात्मकम् ।
 सर्वेषा कारणमिदं कार्याण्यन्यानि सत्तम ॥ ७८ ॥
^२अम्बुना पश्चगद्येन क्षीरेण तदनन्तरम् ।
 दध्ना घृतेन मधुना सर्वापधिजलेन तु ॥ ७९ ॥
 वीजाम्बुफलतोय च गन्धपुष्पाम्बुना ततः ।
 हेमरत्नोदरेनाथ पूरित तु यथाक्रमम् ॥ ८० ॥
 कलशाना छिपट्क यत् ^२परमेतदुदाहृतम् ।
^३पच्चगद्यदधिक्षीरघृतमविश्वुवारिणा ॥ ८१ ॥
 सर्वापवीगन्धरत्नफलपुष्पजलैस्तथा ।
 केवलेनोदकेनापि क्रमेण परिपूरितम् ॥ ८२ ॥
 छिपट्कमेतत् कुम्भाना ^३परस्त्वमुदाहृतम् ।
^४पयोदधिघृतक्षौद्रैः सर्वगन्धोदकेन च ॥ ८३ ॥
 सर्वापधिजलेनापि पत्रपुष्पफलाम्बुभिः ।
 वीजाम्बुना हेमरत्नजलेनैकीकृतेन च ॥ ८४ ॥
 मिश्रै पुष्पसरित्तोयैः परिपूर्ण क्रमेण तु ।
^५परस्थूलमिमिदं विद्वि कलशं द्वादशात्मकम् ॥ ८५ ॥
 सूत्रपातादिक चान्यत् वितयेऽस्मिन् प्रधानवत् ।
^६पश्चधा भाजिते क्षेत्रे भागा स्यु पश्चविशति ॥
 वहि प्रागादियोगेन कलशाना द्विरष्टके ।
 क्षीरं दधि घृतं चैव मधु वै रसमैक्षवम् ॥ ८७ ॥
 धात्रीफलादिदशकं सर्वापध्यन्तमेव हि ।
 पदोदकं तत् पश्चात् तदन्तः कलशाष्टके ॥ ८८ ॥
 प्रागादिपुष्पतोयं च फलबीजोदके त्वथ ।
 गन्धोदकं च तदनु हेमरत्नजले तथा ॥ ८९ ॥
 पुष्पतीर्थसरित्तोयं मध्ये शुद्धोदकम् न्यसेत् ।
 द्रव्यन्यासक्रमेणैव तदुद्धार उदाहृत ॥ ९० ॥

एवं क्रमाद् द्रव्ययुक्तकलशैद्विजसत्तम ।
 स्नपनं पश्चविशाद्वि रेतत् ^१सूक्ष्मपरं स्मृतम् ॥ ९१ ॥
 पश्चविशतिकोष्ठानि कलपयित्वा तु पूर्ववत् ।
 मध्ये शुद्धोदकं न्यस्य वहिर्निंदादियोगत ॥ ९२ ॥
 पूर्वं क्षीराम्भसा पूर्णं पर शुद्धेन वारिणा ।
 तृतीयं रत्नोदयेन हेमतोयेन चापरम् ॥ ९३ ॥
 गन्धसंमिश्रित चान्यत् फलपुष्पोदकान्वितम् ।
 शालिवीजाम्भसा पूर्णमष्टम परिकीर्तितम् ॥ ९४ ॥
 कुम्भाष्टक तु तडाह्नादिगटकसमाश्रितम् ।
 वात्रीफलोदक पूर्वं पश्यातोय ततोऽपरे ॥ ९५ ॥
 गल्चीक्षोदमन्मसिन् विभीतकजल परे ।
 कुमारीकथित तोय व्याघ्रीसलिलमेव च ॥ ९६ ॥
 नगरोदकमन्यसिन् तथान्यसिन् मधुदकम् ।
 विहितोऽत्र समुद्धारो द्रव्यन्यासक्रमेण तु ॥ ९७ ॥
 सत्याये पश्चमिर्मन्वेश्विभि सिहादिभि क्रमात् ।
 अन्तरावरणस्थाना कलशाना महामते ॥ ९८ ॥
 एकैक सप्तधामन्त्य प्रागादौ तद्वहि स्थितान् ।
 कलशाश्वकमन्वेण हृदायेनाभिमन्वयेत् ॥ ९९ ॥
 गायत्र्यान्तर्गतैर्विप्रि कलशैः स्नापयेत् क्रमाद् ।
 द्वितीयावरणस्थैस्तु उपचारा “हृदा” मुने ॥ १०० ॥
 केवलेनोदकेनाथ अन्नजसेन सेचयेत् ।
 यदा प्रागुदितेनैव वर्तमाना सर्वमाचरेत् ॥ १०१ ॥
 दशभि सप्तभि कुम्भै ^२सूक्ष्मसूक्ष्ममिदं स्मृतम् ।
^३चतुर्हस्तं त्रिहस्तं वा क्षेत्रं सार्धडिहस्तकम् ॥
 द्विहस्तं वा समापाद्य तदर्थं तु द्विधा भवेत् ।
 एकेन कर्णिका कुर्याद्द्वितयेन द्विरष्टकम् ॥ १०३ ॥
 दलाना तु ततो ब्रह्मन् कर्णिकोपरि विन्यसेत् ।
 कलशाना चतुर्ष्टक तु दिक्चतुर्ष्टकसमाश्रितम् ॥ १०४ ॥
 पूर्वं तु पुष्पतोयेन गन्धोदेन ततः परम् ।
 स्वर्णोदिनापर्त चान्यत् सर्वरत्नजलेन तु ॥ १०५ ॥

पूर्वपदात् समारभ्य यावदीशानगोचरम् ।
पोडशान्यान् प्रतिष्ठाप्य तर्त्तव कलशान्मुने ॥ १०६ ॥

प्रथमं पञ्चगव्येन केवलेन तु पूरयेत् ।
गोमूदेण द्वितीयं तु तृतीयं गोमयाम्बुना ॥ १०७ ॥

द्वेताम्निभूतिना विप्र ! चतुर्थं सोदकेन तु ।
गज्जगोवृषभशृङ्गवल्मीकाख्यमृदा परम् ॥ १०८ ॥

शालिक्षेत्रान्नदीमध्यात् पञ्चषण्डाच्च पर्वतात् ।
मृद्धि.षष्ठं तु कलशं पूरणीय ततो द्विज ! ॥ १०९ ॥

सप्तमं सर्षपाम्भोमि सर्वैषधिभिरप्यमम् ।
क्षीरेण नवमं विद्धि दध्ना दशममुच्यते ॥ ११० ॥

वृतेन चैकादशम मधुना द्वादश द्विज ! ।
सर्वैख्योदशं वीजै. फलै सर्वैश्चतुर्दशम् ॥ १११ ॥

समस्तधान्यैरपरं सर्वगन्धैस्तु पोडशम् ।
दलस्थान् पूर्वमुद्धृत्य द्रव्यन्यासक्रमेण तु ॥ ११२ ॥

पश्चात्तु कर्णिकासस्यात्तथैव तु सुमुद्रेत् ।
हृदाभिमन्वित कृत्वा एकैक कलश पुरा ॥ ११३ ॥

स्नापयेन्मूलमन्वेण एकैकेन ततः कमात् ।
इति विशतिभि. कुम्भैरन्वितं द्विजसत्तम ! ॥ ११४ ॥

सूक्ष्मस्थूलमिदं प्रोक्तं ततोऽन्यच्छुणु विस्तृतम् ।
‘प्राकृपत्यगायतं सूत्रपञ्चकं विनिवेश्य च ॥ ११५ ॥

दक्षिणोत्तरसूत्रानामेकादश विनिश्चिपेत् ।
एव कृते तु कोष्टानि चत्वारिंशद्वन्ति हि ॥ ११६ ॥

तत्र पश्चिमदिक्पद्मकरारभ्य क्रमयोगत ।
दक्षिणादुत्तरान्तं च कलशाना चतुश्चतु ॥ ११७ ॥

विन्यस्य पूरयेत्तास्तु क्रमाद्द्रव्यैर्निर्वोध तत् ।
पादार्ध्याचमनीयार्थद्रव्यै. पूर्वोदितैख्यम् ॥ ११८ ॥

नगादायन्तमध्येभ्यो नदीमृतीरसंभवा ।
हृदाद्वल्मीकशिखरादूगजदन्तक्षतीकृतात् ॥ ११९ ॥

हृलोत्था गोवृषशृङ्गशालीना तु समुद्धवा ।
तथा च पञ्चषण्डोत्था त्वेकस्मिन् गोमयं परे ॥ १२० ॥

वनदाहसमुद्धतं तथैव च महानसात् ।
तेताम्निभस्त त्वपरे विनिवेश्य घटान्तरे ॥ १२१ ॥

अन्यस्मिन् पञ्चगव्यं तु कुशोदकसमन्वितम् ।
सघृतं तैलकुम्भं तु चमसीवारिप्ररितम् ॥ १२२ ॥

पलाशखदिराश्वत्थशमीलोहितचन्दनम् ।
कपायोदकमन्यस्मिन् परं तु त्रिफलोदकम् ॥ १२३ ॥

वचा शतावरी ‘कन्या’ ‘व्याशी’ ‘सिही’ ‘कृताञ्जलि’
गोलोमी सिहलोर्मा च कुष्ठ मूर्म्यङ्गं तथा ॥ १२४ ॥

महागरुडवेगा च कलशोऽन्यत्र सत्तम ! ।
महानीला गलृची च सहदेवी शतावरी ॥ १२५ ॥

विष्णुक्रान्ता च कार्कोटा साहा वहिशिवारे ।
यष्टी वराहकर्णी चायन्यस्मिन् गजपिंपली ॥

श्रीफलाद्यानि चान्यस्मिन् पावनानि फलानि च ।
दृधिक्षीराज्यकुम्भाश्च द्वौ मधिवक्षुरसान्वितौ ॥

मूलान्यम्भोरुहाणां च तान्यन्यस्मिन् घटे न्यसेत् ।
द्रुमाणा पावनाना तु सक्षीराणा विशेषतः ॥ १२८ ॥

पत्रपुष्पफलोपेतमेकस्मिन् मञ्जरीगणम् ।
जात्यादिकमथैकस्मिन् कौसुमीय लताचयम् ॥ १२९ ॥

रोचनारजनीयुगम वालमोटाय पञ्चकम् ।
इति पञ्चकमन्यस्मिन् दर्भदूर्वाद्कुराणि च ॥ १३० ॥

सास्य शाल्यद्कुरचयं कलशे हापरे तु वै ।
सिद्धार्थिकान् सिताद्यास्तु प्रियडगु गन्धसज्जकम् ॥

अपरस्मिन् न्यसेत् कुम्भे सह वै नागकेसरे ।
ग्राम्याश्चौषधयः सप्त सप्तारण्या घटद्वये ॥ १३२ ॥

वाहूलीक चन्दनं चेव रस कर्पूरमेव च ।
चतुर्पक्षेतदपरे त्वन्यस्मिन् धातव शुभा ॥ १३३ ॥

तात्रजाम्बूनदाद्यास्तु परे रत्नचयं महत् ।
न्यसेद्विद्रुमजालं च द्रव्ये मुक्ताफलानि च ॥ १३४ ॥

अर्ध्योदकमकमथैकस्मिन्नदीनीर्थोदकं द्रव्ये ।
सर्वैषधिघटं चैव सुशीताम्भोघटं ततः ॥ १३५ ॥

सुगन्धपुण्डकलशं चत्वारिंशत् त्वसी सृष्टा ।
 द्रव्यन्यासकमोद्धार इदं °स्थूलं परं स्मृतम् ॥ १३६ ॥
 °शीताम्बुद्धिरिताना च घटाना लेवल द्विज ।
 चत्वारिंशत् समायुक्त °रथूलसूक्ष्मं प्रकाशितम् ॥
 १० गन्धोदकेन पूर्णना चत्वारिंशद्विरेव च ।
 समन्वितं घटाना तु स्थूलस्थूलं प्रकीर्तितम् ॥ १३८ ॥
 सूत्रपातविधान च कुम्भन्यासकमं तत ।
 उद्धार चानयोः कुर्यात् स्थूलाद्यसदृशं द्विज ॥ १३९ ॥
 भक्तियद्वावशाच्चापि विभवानुगुणं तु वा ।
 विविध स्थूलमेद तु द्विगुणं तु समाचरेत् ॥ १४० ॥
 अनुकल्पे तदर्थं वा पादमग्नशमेव वा ।
 चतुष्प्रथं वा कुम्भाना प्रत्येक वा छयं छयम् ॥ १४१ ॥
 एकैक वापि विग्रेन्द्र ! सर्वद्रव्यमयं घटम् ।
 नवाना परिपूर्णनामुकादन्यदपेक्षितम् ॥ १४२ ॥
 कुर्यादभ्यूह्यं तत् सर्वं प्रधानोदितवर्त्मना ।
 एव तु दशधा विप्र ! परमेदा प्रकाशिता ॥ १४३ ॥
 अग्रस्य विभेदांस्तु क्रमेण शृणु सत्तम् ।
 १ चतुर्थीकृते क्षेत्रे ह्येकतिंशडिमाजिते ॥ १४४ ॥
 कोष्ठकाना नवशतमे क्रपणिष्टस्तथैव च ।
 मध्ये पङ्कितवर्णं स्थाय मार्जयेत्तद्विद्वयम् ॥ १४५ ॥
 वीथर्थं तद्विभूय स्थाप्य पङ्कितवर्णं पुन ।
 द्वयं विमुज्य वीथर्थं स्थापयेत् सप्तकं पुनः ॥ १४६ ॥
 विभज्य वा विणवधा ह्यैकैकं विमृजेद्विज ।
 वीथर्थं संकटे देशे कलशाना तु पूर्ववत् ॥ १४७ ॥
 क्रमेण तेषु कोष्ठेषु कलशान् पूर्ववन्यसेत् ।
 वृत्तमुण्डकं चैव रत्नवारि फलोदकम् ॥ १४८ ॥
 लोहाम्भो मार्जनाम्भश्च गन्धाम्भोऽक्षतवारि च ।
 यवोदकमथेशान्तं मध्यादारभ्यं मध्यमे ॥ १४९ ॥
 पाद्यमध्यं तथाचाम पञ्चगव्यं क्रमेण तु ।
 द्विचतुष्केण सवीतनकाना तु मध्यमे ॥ १५० ॥

ऐन्द्राद्युत्तरपर्यन्तं विदिकस्थाना तु मध्यमे ।
 दधि क्षीरं मधु तथा कपायं वह्निदिक्कमात् ॥ १५१ ॥
 एवं सप्तदश प्रोक्तं प्रधानद्रव्यसंयुता ।
 गेषाश्चान्ये चतुष्पष्टि शुद्धोदकसमन्विता ॥ १५२ ॥
 इत्येकाशीतिकलशा मध्यतः संस्थिता द्विज ।
 ततस्त्वेकोनपञ्चाशत्कलशास्त्रहिंगष्टके ॥ १५३ ॥
 तत्र मध्यमकुम्भेषु द्रिकस्थिताना च सेचयेत् ।
 गुलोदकं चेष्टुरसं नालिकेररसं तथा ॥ १५४ ॥
 'शान्तिवारि' मुनिश्चेष्ट ! पूर्वदिक्कमयोगत ।
 विदिकस्थव्रह्मकुम्भेषु सेचयेन्मङ्गलोदकम् ॥ १५५ ॥
 आग्नेयादीशापर्यन्तं शिष्टमन्यच्छतवयम् ।
 अशीतियुक्तं कुम्भाना तथैव चतुरुत्तरम् ॥ १५६ ॥
 सुगन्धै शीतलैस्तोयै संपूर्ण द्विजसत्तम् ।
 पञ्चान्मध्यस्थनवके मध्यादीशानपश्चिमम् ॥ १५७ ॥
 वासुदेवाद्वाराहान्तं सूर्तीना नवकं यजेत् ।
 अर्घ्यालभनमाल्यश्च धूपेन च यथाक्रमम् ॥ १५८ ॥
 तद्विहिनवकाना तु व्रह्मकुम्भेषु पूजयेत् ।
 केशवाद्वामनान्तं च द्विचतु पूर्वदिक्कमात् ॥ १५९ ॥
 तत एकोनपञ्चाशत् कलशाना महामते ।
 पूजयेद्व्रह्मकुम्भेषु श्रीधराद्यं चतुष्टयम् ॥ १६० ॥
 पूर्वयुत्तरपर्यन्तं वह्न्यादीशानपश्चिमम् ।
 नराद्य कृष्णपर्यन्तं चतुष्कं पूजयेद्विज ॥ ॥
 प्रागवत् कूर्चानि संन्यस्य चक्रिकाभि पिधाय च ।
 तत आच्छादयेद्वस्त्रैर्नूतनैस्तु पृथक् पृथक् ॥ १६२ ॥
 तत ऊर्ध्वं यजेदेव वासुदेव जगत्पतिम् ।
 पाद्यमध्यं तथाचामं पञ्चगव्यं धृतं दधि ॥ १६३ ॥
 पयोः मधु, कषायं च, उणाम्भ, फलपारि च ।
 मार्जनाम्भोऽक्षताम्भश्च, रत्नाम्भोऽलोहवारि च ॥
 गन्धाम्भश्च, यवाम्भश्च, गुलोद्धुरसौ, तथा ।
 नालिकेररसं, चापि शान्तितोय, च मङ्गलम् ॥ १६५ ॥

क्रमेणानेन विप्रेन्द्र । ह्याचरेत् स्नपनं विमो ।
मूलमन्वेण सर्वेषां स्नपनं विहितं द्विज ॥ २६६ ॥

अयवा पाद्यपूर्वं तु गन्धनोयावसानम् ।
ऋग्मि, पुरुषसूक्तस्य, तथेद विष्णुरिस्तृचा ॥ २६७ ॥

यवाम्भो, गुलतोयाद्य चतुर्फं शान्तिरश्चिमम् ।
त्वं विष्णुरिति मन्वेण, विष्णोरुक्मिति द्विज ॥ २६८ ॥

स्नापयेन्मङ्गलादेन तोयेन मुनिपुङ्गव । ।
येनाभिपिञ्चेद्वेगं प्रधानकलशेन तु ॥ २६९ ॥

तच्छुद्धवारिकलशैस्तन्मन्वेणाभिषेचयेन् ।
प्रतिद्वयं तु घस्तेण हार्यालभनमाल्यकं ॥ २७० ॥

वृषेन च समन्वयं ततस्तेनाभिषेचयेत् ।
यद्वार्यं पाद्यनाचार्मं गन्धस्त्रवृद्यदीपकम् ॥ २७१ ॥

दद्याद्याक्रमं सर्वं, केवलं चार्धमेव च ।
युक्त शतचतुष्केण सप्तत्या च लयेण च ॥ २७२ ॥

कुम्भाना स्नपनं ह्येतदुत्तमोत्तमसुच्यते ।
३हीनमष्टाष्टसख्यातौरन्तश्चुद्धोद्वारिभिः ॥ २७३ ॥

कलशैः स्नपनं यत्तु तत् स्यादुत्तममध्यमम् ।
३तथा पद्मकिंचतुर्कं तु हीन स्यात् पूर्वनिश्चितात् ॥

यदेतत् स्नपनं युक्तमेकार्शीत्या च मध्यतः ।
दिक्षु चैकोनपञ्चाशब्दतुष्केन विदिक्षु च ॥ २७५ ॥

त्राह्मदैविकभागस्थै कलशैरन्वित द्विज । ।
शेषैः पष्टयुक्तरशतसख्यातैः शुद्धवारिभिः ॥ २७६ ॥

विहीनं कलशैरविंश्टि । तद्वेदुत्तमाध्यमम् ।
ॄशतद्वयेन कुम्भानां चतुर्दिक्संस्थितेन च ॥ २७७ ॥

चतुर्हीनेन वै विप्र ! ह्येकार्शीत्या च मध्यतः ।
सयुक्तं स्नपनं प्राप्तवत् तद्वेदं मध्यमोत्तमम् ॥ २७८ ॥

अष्टाष्टपरिसङ्घायातैरन्तः शुद्धोद्वारिभिः ।
कलशैर्यद् भवेद्वीनं तत् स्यान् मध्यममध्यमम् ॥ २७९ ॥

एकार्शीत्या च कुम्भाना मध्यतस्तु समन्वितम् ।
ॄदिक्षु चैकोनपञ्चाशन्मध्यस्थनवसंयुतम् ॥ २८० ॥

तेषे, शुद्धोदकलशैर्विहीनं 'मन्यमाध्यमम् ।
ॄपडक्कीनामपृकेनात्र हीन अत्र तु कल्पयेत् ॥ २८१ ॥

एकार्शीत्या च कुम्भाना केवल पूर्ववद् द्विज । ।
ॄअधमोत्तममेनत्तु स्नपनं परिकीर्तिम् ॥ २८२ ॥

ॄठालिशद्विस्तु कलशै, कौणस्थै शुद्धवारिभिः ।
विहीनं स्नपनं यत्तद् भवेद्धममध्यमम् ॥ २८३ ॥

यच्चतुष्प्रिकलशैर्विहीनं सर्वदिक्स्थितैः ।
शुद्धोदकैद्विजश्रेष्ठ । तद्वेदं धमाध्यमम् ॥ २८४ ॥

नवधा सतधा वात्र अत्रं कृत्वा तु पीडयेत् ।
द्वयं चतुष्क वा शिष्ट, कुम्भाना स्थापनार्थत ॥ २८५ ॥

इत्युक्तमाद्यं नवधा, द्वितीयं शृणु सत्तम ।
चतुरश्रीकृते अत्रे ह्याद्यशविभाजिते ॥ २८६ ॥

यद्वा षोडशाधा विप्र ! पद्मकिंपटक तु मध्यत ।
संस्थाप्य तद्विर्विष्यै मार्जयेद्द्वितय द्विज ॥ ॥

एकैकं वापि तद्वाह्ये स्थापयेत्तु चतुष्यम् ।
पूर्ववत्तेषु कलशान् न्यस्य द्रव्याणि निक्षिपेत् ॥

मध्ये कुम्भचतुष्के तु सर्वरक्षजलं तत् ।
द्वितये मौक्किकं प्राच्यामेकस्मिन् वह्निद्विगते ॥ २८८ ॥

वज्रं याम्यद्वये विप्र ! गोमेदकमनन्तरे ।
एकस्मिन्द्रनील तु पुष्परागं ततो द्वये ॥ २९० ॥

पश्चिमस्थे तु वायव्ये ह्येकस्मिन् ब्रह्मरागकम् ।
चन्द्रकान्तं द्वये सौम्ये ह्येकस्मिन् विद्रुमं परे ॥ २९१ ॥

द्वितीयावरणे प्राच्यामान्यं कुम्भद्वये द्विज । ।
कुम्भ आग्नेयकोणस्थे ह्येकस्मिन्यौपमानिकम् ॥ २९२ ॥

क्षीरं द्वये दक्षिणस्थे नक्षीत्या माजेन तथा ।
दधि द्वये पश्चिमस्थे गन्धो वायव्यकोणगे ॥ २९३ ॥

सौम्यद्वये माक्षिकं स्यात् कषायं चेशकोणगे ।
गन्धोदकेन संपूर्णं कुम्भाना शिष्टमष्टकम् ॥ २९४ ॥

एवं मध्यस्थिताः कुम्भा पट्टविशत्संस्त्रया द्विज । ।
चतुर्विशत्तु कलशा, प्रतिदिक्त तु तद्वहिः ॥ २९५ ॥

विदिकस्थितास्तु प्रत्येकं कलशा पोडश द्विज । ।
 पूर्वदिकस्थिताना तु कुम्भाना मध्यमे स्थिते ॥
 चतुष्कोऽर्थ्य, तथा पाद्य दक्षिणे पश्चिमे तथा ।
 आचाम, सौम्यमध्यस्थचतुर्के पञ्चगव्यम् ॥ १९७ ॥
 वहिदिकलशाना तु चतुष्के मध्यसंस्थिते ।
 तैल, गुलोदं तिर्क्तौ, वायुसंस्थे तिलोदकम् ॥ १९८ ॥
 अथतं त्वीशादिकसंस्थे, ह्यष्टाविशोत्तर शतम् ।
 अवशिष्ट तु कुम्भाना पूर्ण गन्धोदकेन तु ॥ १९९ ॥
 अर्धादिसर्वरत्नान्तमुद्धारकम् इत्यते ।
 अर्थं पाद्य तथाचाम पञ्चगव्यं तत परम् ॥ २०० ॥
 तैलं गुलोदं चैव तिलोद चाक्षतोदकम् ।
 आज्य तथा चौपमान्य क्षीर मार्जनमेव च ॥ २०१ ॥
 दधि गन्ध माश्किनानि कपाय मौक्तिकं तथा ।
 वज्रादिसर्वरत्नान्तमष्टकं क्रमशो द्विज ॥ २०२ ॥
 शतद्वयेन कुम्भाना चतुर्न्यूनेन संयुतम् ।
 एतत् न्यपनमाख्यातमुत्तमोत्तमसंहितम् ॥ २०३ ॥
 चतुरश्रीकृते क्षेत्रे चतुर्दशविभाजिते ।
 कोष्ठकाना भवत्यत्र चतुर्न्यूनं शतद्वयम् ॥ २०४ ॥
 मध्ये पङ्किचतुर्क तु संस्थाप्य परिमार्जयेत् ।
 एकैकं वीथये वाह्ये स्थापयेच चतुर्प्रथम् ॥ २०५ ॥
 तत्रापि कोष्ठकानां तु कलशस्थापनार्थत् ।
 संस्थाप्याष्टोत्तरशतं शेषाणि परिमार्जयेत् ॥ २०६ ॥
 पूर्ववत्तेषु कलशान् न्यस्य द्रव्याणि निक्षिपेत् ।
 विन्यसेद्रद्वनिचयं मध्ये कुम्भचतुर्प्रथम् ॥ २०७ ॥
 प्राञ्छाध्यसूत्रादक्षिणत कलशे मौक्तिकं द्विज । ।
 एतदक्षिणत संस्थे वज्रगोमेदके क्रमात् ॥ २०८ ॥
 इन्द्रनीलं पुण्यराग पश्चिमस्थे द्रव्ये तथा ।
 ब्रह्मरागं चन्द्रकानं सोमदिकस्थे द्रव्ये द्विज ॥ २०९ ॥
 प्राञ्छाध्यसूत्रोत्तरतो विद्वुमं कलशे द्विज । ।
 एवं द्विषट्कं कुम्भानां मध्यत., तदिगष्टके ॥ २१० ॥

प्रतिदिकलशाना तु द्विषट्कं द्विजसत्तम । ।
 तेषा मध्यस्थिते कुम्भे चतुष्के प्रार्दिगादित ॥
 अर्थं तैलं तथा पाद्य गुलाम्बवाचमनीयकम् ।
 तिलोदकं पञ्चगव्यमक्षतं त्वीशापश्चिमम् ॥ २१२ ॥
 शेषा. कुम्भाश्चतुष्कष्टि पूर्णा गन्धोदकेन तु ।
 अर्धादिसर्वरत्नान्तमुद्धारकम् इत्यते ॥ २१३ ॥
 एवमग्नेत्तरशतै. कुम्भैरुत्तमध्यमम् ।
 चतुरश्रीकृते क्षेत्रे त्रयोदशविभाजिते ॥ २१४ ॥
 पङ्कीना पञ्चम मध्ये संस्थाप्य परिमार्जयेत् ।
 एकैकं वीथये वाह्ये स्थापयेत् वितय पुन. ॥ २१५ ॥
 मध्यमे रत्नकुम्भ तत् प्रागादीशावसानकम् ।
 मुक्ताफलं तथा वज्र गोमेदकेन्द्रनीलकौ ॥ २१६ ॥
 पुण्यरागो व्रह्मरागश्चन्द्रकान्तश्च विद्वम् ।
 तद्वहि प्राक्क्रमेणैव धृत चैवोपमानिकम् ॥ २१७ ॥
 क्षीर मार्जनतोय च दधि गन्धं च माश्किकम् ।
 कपायमप्तौ शिष्टाश्च गव्याभ्य. परिपूरिता ॥ २१८ ॥
 एव मध्यस्थिता विप्र ! कलशा पञ्चविशतिः ।
 अष्टकं नवकाना तु तद्वहिस्तु दिग्षष्टके ॥ २१९ ॥
 तेषा मध्ये क्रमादर्थं तैलं पाद्य गुलोदकम् ।
 आचाम तिलतोयं च पञ्चगव्य तथाक्षतम् ॥ २२० ॥
 प्रागाशादीशादिद्विष्टि शिष्टमष्टपूकं द्विज । ।
 पूरितं गन्धतोयेन ह्येवं कुम्भसमन्वितम् ॥ २२१ ॥
 नवत्या सप्ताधिकया तद्वेदुत्तमाधमम् ।
 त्रिपञ्चधा कृते क्षेत्रे भागाना तु भवन्ति हि ॥ २२२ ॥
 शतद्वयं तथा पञ्चविशतिसुनिपुङ्कव ।
 पङ्कीना पञ्चकं मध्ये तद्वहिर्विमृजेदद्वयम् ॥ २२३ ॥
 वीथर्थं तद्वहिर्भूय. स्थापयेत् वितय द्विज । ।
 तन्मध्ये रत्नकलशं दिक्स्थिते तु चतुष्प्रये ॥ २२४ ॥
 रत्नाष्टकं मौक्तिकादि द्वन्द्वश. पूर्वदिकक्रमात् ।
 प्रागादीशानपर्यन्तं तद्वहि. कलशाष्टके ॥ २२५ ॥

वृत्तपूर्वकषायान्तद्रव्याणामप्रकं छिज ।
ऐन्द्रादिनवकाना तु हाषाना छिज । मध्यमे ॥ २२६ ॥

अध्याद्यक्षतपर्यन्तं क्रमादीशानपश्चिमम् ।
शेषा, कुम्भाश्चतुर्पृष्ठगन्धोदकसमन्विता ॥ २२७ ॥

पञ्चाशीतिघटोपेतमेतत् स्यान्मयमोत्तमम् ।
मध्यमे रक्ततोय तु तद्रहि. कलशाएकम् ॥ २२८ ॥

मुक्तादिद्रव्यसंयुक्तं पूर्ववृत्तकाद्रहि ।
इत्येकाशीतिकलशैर्भवेन्मयममयमम् ॥ २२९ ॥

सप्तधा भाजिते क्षेत्रे चत्वारिंशत्वोत्तरम् ।
कोष्टकानि भवन्त्यत्र ऊलशान विन्यसेतत ॥ २३० ॥

पूर्ववृद्धरव्यसंयुक्ता कलशा पञ्चविश्ति ।
चपुर्विशतिरेपास्तु शुद्धोदकसमन्विता ॥ २३१ ॥

पञ्चमेकोनपञ्चाशत्कलशैर्भवेन्मयमध्यमम् ।
रत्नादिककषायान्ता युक्ता, सप्तोत्तरा दश ॥ २३२ ॥

अष्टौ गन्धोदसंयुक्ता एतत् स्यादधमोत्तमम् ।
शुद्धोदाप्तकहीनं तद्वैदधमध्यमम् ॥ २३३ ॥

रत्नादिविद्वान्तेन द्रव्यसङ्घेन संयुतम् ।
नवक कलशाना यत् तद्वैदधमावमम् ॥ २३४ ॥

पञ्च द्वितीयमेदास्तु कीर्तिता, तृतीय शृणु ।
क्षेत्रं तु सप्तधा कृत्वा प्राप्तवदापाद्य संस्थितम् ॥

उद्दमुखस्थितो भूत्वा प्रणवं वन्धयेत्तत ।
तन्मुद्रां विन्यसेत् कुम्भे जितन्ताख्येन मध्यत ॥

दैविकेऽप्ताक्षरै. कुम्भान् प्राढमुख प्राप्तिगादित ।
मानुषास्तु द्विषट्केन षोडशप्रागुद्दमुख ॥ २३७ ॥

फट्कारै. पैतृकान् विप्र । न्यसेत् प्रत्यगुद्दमुख ।
तन्मुद्रा वन्धयित्वा तु मध्यादुत्तरपश्चिमम् ॥ २३८ ॥

कुम्भाना पञ्चके विप्र । पाद्याध्याचमनान्यपि ।
पञ्चगव्य वृत्त चापि पञ्चोपनिषदै क्रमात् ॥ २३९ ॥

विदिक्कुम्भचतुर्के तु वह्यादीशानपश्चिमम् ।
दधि क्षीर मधु तथा हुण्णाम्भोमूर्तिवाचकै ॥ २४० ॥

चतुर्भिः कलशैर्धिप्र । तद्रहिंदिकचतुष्ये ।
कपार्य मार्जनामभ्य फलाम्भ परिमार्जनम् ॥ २४१ ॥

आश्रेयादीशपर्यन्तं कलशाना चतुष्ये ।
रत्नोद सर्वलोहाम्भ कुशाम्भ सुकुवारि च ॥ २४२ ॥

क्षिपेत् क्रमेण विप्रेन्द्र । वर्णैरप्ताक्षरोदिते ।
शुद्धाम्भसान्तरालस्थ पूरित कलशाएकम् ॥ २४३ ॥

प्रागशिमध्यादारभ्य ईशप्राढ्वध्यपश्चिमम् ।
प्रणवाख्येन मन्त्रेण केवलेन ततो वहि ॥ २४४ ॥

द्विरक्तमन्त्रेण ततो विषुगायत्रिया द्विज ।
शेषा पोदश शुद्धाम्भ परिपूर्णा. क्रमेण तु ॥ २४५ ॥

एव सपूरयित्वा तु प्रणस्याञ्जलिमुदया ।
वासुदेवादियागार्चं सर्वं कृत्वा तु पूर्ववत् ॥ २४६ ॥

द्रव्यन्यासक्रमेणैव समुद्धार. प्रकीर्तिं ।
मूलमन्त्रेण वै दद्यात् सर्वं यद्वा द्विजोत्तम ॥ २४७ ॥

इदं विष्णवाख्यत पायमन्धेमापो वहन्त्विति ।
आप पुनर्लित्याचामं गायत्र्या पञ्चगव्यकम् ॥ २४८ ॥

वृत्त दद्यात्ततो विप्र । वृत्तं शुक्रमसीति च ।
दधिक्रा इति मन्त्रेण दधि दद्यात्तत. परम् ॥ २४९ ॥

क्षीरमाध्याययस्येति गवुवातेति वै मधु ।
आदित्य शुक्रमित्येवसुष्णाम्भो मुनिषुद्गच ॥ २५० ॥

तत कषायतोयं तु सदस्सप्ततिमित्यृचा ।
शशोदेवीरित्यनेन दद्यादै मार्जनं तत ॥ २५१ ॥

गणानामिति मन्त्रेण दद्याच्चैव फलोदकम् ।
त्वं विष्णुरिति मन्त्रेण दद्यात्तु परिमार्जनम् ॥ २५२ ॥

अग्न आयाहि वीतये इति रत्नोदक तत ।
इषेत्वेति च लोहाम्भस्त्वग्निर्मिके कुशोदकम् ॥ २५३ ॥

किमित्त इति मन्त्रेण दद्यान् सकृदकं ततः ।
 दद्याच्छुद्गोदकान्यष्टावापो असानिति क्रमात् ॥ २५६ ॥
 अष्टौ गन्धोदकादीनि मानस्तोऽथा निवेदयेत् ।
 शेषान् पुरुषसूक्तेन घोडश प्रत्युचं क्रमात् ॥ २५७ ॥
 एवमेकोनपञ्चाशत्कलशैरुत्तमोत्तमम् ।
 वहि पोडश शुद्धोदैर्हीनमुत्तममध्यमम् ॥ २५८ ॥
 तत्रस्थे कोणकलशैर्हीनं स्यादुत्तमाधमम् ।
 अन्तः शुद्धोदकस्थाने स्थितं गन्धोदकाष्टकम् ॥ २५९ ॥
 विहीनं सर्वकलशैर्हीनं स्यान्मध्यमाधमम् ।
 तदन्तं पञ्चविशद्विरचित मध्यमोत्तमम् ॥ २६० ॥
 मानुषे दिक्कुचतुष्केन हीन मध्यममध्यम ।
 तत्रस्थै सर्वकलशैर्हीनं स्यान्मध्यमाधमम् ॥ २६१ ॥
 तवकं कलशाना यत्तद्वेदधमोत्तमम् ।
 तद्विद्विकलशैर्हीनं भवेदधममध्यमम् ॥ २६२ ॥
 मध्यस्थितेककुम्भेन तद्वेदधमाधमम् ।
 तृतीयसेव ऋथित चतुर्थं श्रुणु सत्तम ॥ २६३ ॥
 सप्तभक्ते स्थिता भागाश्वारिशब्दोत्तरम् ।
 धृतमुणोऽक चैव रक्षवारि फलोदकम् ॥ २६४ ॥
 लोहाम्भो मार्जनाम्भश्च गन्धाम्भोऽक्षतवारि च ।
 यवोदकमथेशान्तं मध्यादारभ्य मध्यमे ॥ २६५ ॥
 पाद्यमध्य तथाऽऽचाम पञ्चगव्यं तथा दधि ।
 पयो मधु कषाय च दिरिविद्विशु च तद्वहि ॥ २६६ ॥
 गुलोदक चेष्टुरस नालिकेरस तथा ।
 शान्तिवारि चतुर्दिश्कु पूर्वादिकमयोगत ॥ २६७ ॥
 विदिककुम्भतुकेषु विन्यसेन्मङ्गलोदकम् ।
 शेषा भागाश्वतुविशच्छून्या स्युर्दिजसत्तम ॥ २६८ ॥
 मन्त्राचर्चनं तथोद्भारो यथा चाद्योत्तमोत्तमे ।
 उत्तमोत्तममेतद्विद्विश्वपनं परिकीर्तिनम् ॥ २६९ ॥
 पञ्चभागीकृते स्थाने कलशा पञ्चविशतिः ।
 मूलमन्त्रेण कलशान् विन्यस्य प्रोक्षयेत्ततः ॥ २७० ॥

द्रव्याणि निक्षिपेत्तेन प्राङ्मुखः प्रयतो वशी ।
 ब्राह्म तु मध्यमं कुम्भं स्थानतोयेन पूरयेत् ॥ २७१ ॥
 ततस्तु मानुषे भागे प्रागाद्ये दिक्कुचतुष्ये ।
 पाद्यमध्य तथाऽऽचामं पञ्चगव्यं तथैव च ॥ २७२ ॥
 धृतं दधि तथा क्षीर मधु चाम्भेयपूर्वकम् ।
 इन्द्राश्रिमध्यादारभ्य तदीशान्तरपञ्चिमम् ॥ २७३ ॥
 उष्णोदकं कषायं च मार्जनं च फलोदकम् ।
 तिलाम्भु रक्षतोयं च लोहतोयं कुशोदकम् ॥ २७४ ॥
 ततस्तु दैविके भागे पूर्वविद्विक्तुष्ये ।
 गन्धोदकं च पुष्पाम्भ औपमान्यामलोदके ॥ २७५ ॥
 आग्नेयादीशपर्यन्तमक्षताम्भस्तथैव च ।
 नालिकेरस चेष्टुरस वै तण्डुलोदकम् ॥ २७६ ॥
 एव च पञ्चविशद्विद्विश्वपनं कुम्भैरुत्तममध्यमम् ।
 पाद्य च मध्यमे भागे प्रागादीशानपञ्चिमम् ॥ २७७ ॥
 अर्धमाचमन चापि पञ्चगव्यं धृतं दधि ।
 क्षीर मधूपातोय च अन्तरालेषु वे क्रमात् ॥ २७८ ॥
 कपायं मार्जनाम्भश्च फलाम्भं परिमार्जनम् ।
 रक्षाम्भो लोहतोयं च कुशाम्भश्चोषणतोयकम् ॥
 ततस्तु दैविके भागे प्रागादीशानपञ्चिमम् ।
 गन्धाम्भं पुष्पतोयं च औपमान्यामलाम्भुनी ॥ २८० ॥
 अक्षताम्भस्तिलोदं च यवोदं तण्डुलोदकम् ।
 विहितश्च समुद्धार पाद्यात्तण्डुलपञ्चिमा ॥ २८१ ॥
 एव तु पञ्चविशद्विद्विश्वपनं चोत्तमाधमम् ।
 सप्तभक्ते स्थले प्रागवद्वृताच्छान्त्यम्भु पञ्चिमम् ॥ २८२ ॥
 कलशैरेकविशद्विद्विश्वपनं मध्यमोत्तमम् ।
 तिथा विभक्ते कोष्ठाना नवक तव सत्तम ॥ २८३ ॥
 मध्यादीशानपर्यन्त धृतं दधि पयो मधु ।
 तथोद्वर्तनचूर्णं च ततः कोणचतुष्ये ॥ २८४ ॥
 उष्णोदकं च गन्धाम्भं पुष्पाम्भो मङ्गलोदकम् ।
 द्रव्यन्याम्भक्रमेणैव समुद्धारः प्रकीर्तिः ॥ २८५ ॥

एवं तु नवमि कुर्मभैरवेन्मध्यममध्यमम् ।
घृत पयो दधि मधु गन्धहेमाम्बुनी तथा ॥ २८६ ॥

रत्नाम्भश्चोपधीवारि शालिचूर्णानि च क्रमात् ।
मध्यमादीशादिइनिष्टमेतत् स्यान्मध्यमाध्यमम् ॥

मध्यमे दिक्चतुष्के तु पञ्चगव्यैस्तु पञ्चरम् ।
आग्रेयादीशपर्यन्तं कलशाना चतुष्यम् ॥ २८८ ॥

शुद्धाम्भसा तु सपूर्णमेतत् स्याद्यमोत्तमम् ।
मध्ये रत्नजलं दिक्षु कुर्मानां तु चतुष्यम् ॥ २८९ ॥

मुक्तादिरत्नसंयुक्तं द्वन्द्योगेन सत्तम् ।
एवं तु पञ्चभि कुर्मभैरवेन्मध्यममध्यम् ॥ २९० ॥

सर्वरत्नजलं मध्ये दिग्द्वये पूर्वपश्चिमे ।
द्वौ कुर्मौ तत्र पूर्वस्मिन् मौक्तिकादिचतुष्यम् ॥

चतुर्कं पुष्परागादि हान्यस्मिन् द्विजसत्तम् ।
एवं कुर्मप्रथयेषैव स्वपनं त्वधमाध्यमम् ॥ २९२ ॥

एव ह्यपरमेदास्तु पट्टिशत् संप्रकाशिता ।
कुर्माधिवासपूर्वं तु सर्वं पूर्ववदाचरेत् ॥ २९३ ॥

आज्यस्य दैवत देवो वासुदेव परं स्मृत ।
उणाम्भस सङ्खेण, प्रद्युम्नो रत्नवारिण ॥ २९४ ॥

फलाम्भसोऽनिष्टदस्तु भगवान् दैवत द्विज ।
नारायणस्तु मन्त्रात्मा लोहतोपस्य दैवतम् ॥ २९५ ॥

मार्जनस्य हयग्रीवो विष्णुः स्याद्न्धवारिणः ।
चृसिंहोऽक्षततोयस्य वराहो यववारिण ॥ २९६ ॥

पादस्य केशवो देवोऽध्यस्य नारायण स्मृतः ।
देव आचमनीयस्य माधवस्त्वधिदेवता ॥ २९७ ॥

गोविन्दं पञ्चगव्यस्य विष्णुस्तु दधिदेवतम् ।
मधुसूदनसंज्ञस्तु पयसो देवता स्मृता ॥ २९८ ॥

त्रिविक्रमाख्यो मधुनः कणायस्य च वामन ।
भगवान् श्रीधराख्यस्तु गुलतोयस्य देवता ॥ २९९ ॥

देवदेवो हृषीकेश इक्षुसारस्य दैवतम् ।
दामोदरोऽधिदैवं तु नालिकेराम्भसो द्विज ! ॥ ३०० ॥

पद्मनाभस्तु भगवान् शान्तिनोयस्य देवता ।
नरो नारायणश्चैव हरि कृष्णस्तथैव च ॥ ३०१ ॥

आग्रेयादीशपर्यन्तं देवता मङ्गलाम्भसः ।
परिमार्जनसंज्ञे तु शङ्खं स्यादधिदैवतम् ॥ ३०२ ॥

कुर्मोदकस्य पद्म स्याद्गडा स्यात् सकुनो छिज ।
वनमाला पुण्यतोये चक्र स्यादौपमानिके ॥ ३०३ ॥

किरीटमधिदैवं तु भवेदामलकाम्भसः ।
कौस्तुमस्तिलतोयस्य श्रीवत्सस्तण्डलाम्भसः ॥ ३०४ ॥

एकाशीतिस्थिताना तु शुद्धोदाना तु देवता ।
कान्त्याद्युतिरथन्तमष्टक प्रतिदिक्क्रमात् ॥ ३०५ ॥

वहिरेकोनपञ्चाशच्चुद्रनोयेषु च क्रमात् ।
स्वधादिगायत्र्यन्तास्तु शक्यो ह्यधिदेवता ॥ ३०६ ॥

अष्टावष्टु तु भूर्नीदिक्षवान्यादिविदिक्षु च ।
अन्येषा स्नपनाना तु सर्वेषा द्विजसत्तम ॥ ३०७ ॥

मर्यादा चेत्र हृषिश्च शुद्धोदेष्वधिदेवता ।
कलशान् तु गलड, शेष सूक्ष्म दैवतम् ॥ ३०८ ॥

कूर्चना तु पर ब्रह्म, चक्रिकाना तु चक्रराट् ।
वाससा वासुदेवस्तु, सर्वेषां च स एव या ॥ ३०९ ॥

मार्जनं प्रोशण चैव शङ्खता चातुलेपनम् ।
सूक्ष्मपातमलङ्घार पिष्ठचूर्णे, समन्तन ॥ ३१० ॥

द्वादशाक्षरमन्वेण कारयेत् पञ्च मन्त्रवित् ।
पञ्चोपनिषदा मन्त्री कलशानधिवासयेत् ॥ ३११ ॥

विष्णुगायत्रिया तत्र कोष्ठेषु कलशान् न्यसेत् ।
तत्र द्रव्याधिदेवाना वाचकै, पूरयेत् क्रमात् ॥ ३१२ ॥

कूर्चास्तु प्रक्षिपेत्तेषु द्विषट्क्रब्रह्मविद्या ।
तत्तद्रव्याधिदेवांस्तु तत्तद्रव्येषु पूजयेत् ॥ ३१३ ॥

चक्रिका, स्यायेत् पञ्चाचक्रमन्वेण साधक ।
वासोभिश्छादयेत् पञ्चाद्विषट्कार्णेन मन्त्रवित् ॥

वस्त्रापनयनं, कुर्यामूलमन्वेण मन्त्रवित् ।
प्रणवेन तु सूत्राणि चिछुत्वा तेनाभिवन्य च ॥ ३१५ ॥

उडुत्य, विष्णुगायव्या द्वयाद्रस्ते गुरोत्तथा ।
यस्मिन् यस्मिन्न मन्त्रोऽत्र विहितं कर्मणि द्विज ॥
द्वादशाथरमन्त्रण तत्तत् कुर्याद्विवक्षण ।
अथवा सर्वकर्मणि द्वादशाथरविद्यया ॥ ३१७ ॥
प्रवौक्तं परमेदानां स्नपनाना महामते ।
अर्घ्यादिद्वयनिचयः, इतरेपा तु कथयते ॥ ३१८ ॥
विष्णुपर्णी च दूर्वा च पञ्च इयामाक्षेव च ।
एतानि पायस्याङ्गानि चत्वारि डिपुङ्गव ॥ ३१९ ॥
गन्धपुष्पेऽशतफले यवसिद्वार्थकं तिलम् ।
कुशाग्रमध्येयाङ्गानि होतान्यष्टौ भवन्ति द्वि ॥ ३२० ॥
लवज्जातितकोलमङ्गमाचमनीयके ।
शकुद्रसं च गोमूरं क्षीर दधि वृतं तथा ॥ ३२१ ॥
अद्वानि पञ्चगव्यस्य पञ्चेतानि च सर्वतः ।
शास्योदुम्बरविल्वाना पलाशवटयोस्तथा ॥ ३२२ ॥
खदिराश्वत्थयोश्चापि विकङ्कततरोस्तथा ।
त्वकुसारं तु कपाय स्यात् सर्वपापनोदनम् ॥ ३२३ ॥
कुष मासी हरिद्रे द्वे मुराशैलेयचम्पका ।
ववाकशोरमुस्ताश्च ‘सर्वोषः्य’ प्रकीर्तिता ॥ ३२४ ॥
पलाशविल्ववकुलकदम्बाप्रशिरीषजा ।
न्यग्रोधाश्वत्थजाश्चापि पल्लवा ‘पदवारिण’ ॥ ३२५ ॥
केतकीमलिका जातिनन्द्यावर्तोत्पलोङ्गवा ।
पञ्चचम्पककुन्दोत्था, कुसुमा ‘पुष्पवारिण.’ ॥ ३२६ ॥
कदलीविल्वचूताश्च पनस मातुलङ्गकम् ।
नालिकेरं चामलकं वीजपूरं ‘फलाम्भस’ ॥ ३२७ ॥
अङ्गान्येतानि विप्राण्टौ फलानि कथितानि है ।
यवगोधूमकत्रीहिशालिमुद्रप्रियदृगुका ॥ ३२८ ॥
माषनीवारकौ चाङ्गं कथितं ‘वीजवारिण.’ ।
वाहलीकं चन्दनं चैव कर्पूरमगरं तथा ॥ ३२९ ॥
गन्धाङ्गानि च चत्वारि, त्वथवा मुनिपुङ्गव ।
चन्दनं कुङ्कुमं मांसी हरिवेरे मुरं तथा ॥ ३३० ॥

उशीरं कुप्रमगरु ‘गन्धाम्भो’ उङ्गं तु चाषकम् ।
सूर्यकान्तं पञ्चरागमिन्द्रकान्तं तथैव च ॥ ३३१ ॥
वैद्वर्यं चाययस्कान्तमिन्द्रनीलप्रवालकौ ।
गरुडं पुष्परां च स्फटिकब्रह्मरागकौ ॥ ३३२ ॥
वज्रं मौक्किरमङ्गानि ‘रत्नोदस्य’, अथवा द्विज ।
मणिमुकाफलं वज्रं प्रवालं पुष्यकं तथा ॥ ३३३ ॥
रत्नोदकाङ्गान्येतानि पञ्च वै कथितानि ते ।
अपरस्तपनानां तु द्वितीय नवकं विना ॥ ३३४ ॥
तत्र मुकाफलं वज्रं गोमेदकेन्द्रनीलकौ ।
पुष्पराग ब्रह्मरां चन्द्रकान्तं च विद्रमम् ॥ ३३५ ॥
रत्नाम्भसोऽष्टावङ्गानि ह्यमूनि धदितानि वे ।
सहदेवी शिरीषं च रजनी सूर्यवर्तिनी ॥ ३३६ ॥
सदाभद्रा कुशाग्राणि मार्जनाङ्गानि षड् द्विज ।
रुक्मं रुप्यं च ताम्रं चाप्ययस्तुपुक्षेव च ॥ ३३७ ॥
अङ्गानि कथितान्येव पञ्च वै ‘लोहवारिण’ ।
तिलसिद्वार्थनीवारयवेण्यवानि च ॥ ३३८ ॥
तुलसीपत्रयुक्तानि ‘शान्त्यम्भो’ऽङ्गानि चैव षट् ।
इन्द्रवल्लवङ्गुरं पञ्चमश्वत्थाङ्गुरमेव च ॥ ३३९ ॥
एकपञ्चं च चत्वार्यङ्गानि ‘मङ्गलवारिण’ ।
नद्यां तटाके वल्मीके पर्वते चैव मृत्तिका ॥ ३४० ॥
‘परिमार्जनवस्तुनि’ कथितानि द्विजोत्तम् ।
शङ्खं चक्रं च कूर्मं च वैनतेयं तथैव च ॥ ३४१ ॥
कुर्यात् प्रतिकृति लोहैरौपमानिकमुच्यते ।
शुद्धोदकलशः सर्वे चन्दनैकाङ्गसंयुताः ॥ ३४२ ॥
अथवानन्तकलशं नाम्ना सकलपूरकम् ।
यदेतस्य विधानं त्वं क्रमेण शृणु विस्तृतम् ॥ ३४३ ॥
पूर्ववन्मण्डपं कुर्याच्चित्वारिंशत्करायतम् ।
द्वालिशत्करविस्तारं चतुर्द्वारादिसंयुतम् ॥ ३४४ ॥
ध्वजाद्यरायलंकारै प्रविवत् सुविभूषितम् ।
आपाद च व्रापामात्र यथाभिमतदेशगम् ॥ ३४५ ॥

यागार्थमण्डप प्रावचन् कल्पयेत् तत्समीपत ।
उक्ते दिनेऽङ्गकुरारोपं कृत्वा कर्मदिनात् पुरा ॥

तदर्थान् सर्वसंभारान् संभूत्य सुसमाहित ।
देशिकेन्द्रस्तु पूर्वेद्युः सुखातश्च कृताहिक ॥ ३४७ ॥

भूषणैर्विधैर्वस्त्रैर्नूतनैश्च विभूषित ।
सितोष्णीयोत्तरीयश्च चितैर्मत्येरलकृत ॥ ३४८ ॥

चतुर्भिरष्टभिर्वा(चा ।)यस्ताद्वशेरपि साधकै ।
तत्संख्यै शास्त्रकुशलैः कञ्जुकादिविभूषितैः ॥

अन्यैश्च सुसितैर्वस्त्रैः स्थगितानननासिकै ।
तत्तत्प्रयोगकुशलैरनेकै परिचारकैः ॥ ३५० ॥

प्रासेऽपराह्नसमये कृत्वा द्वास्थर्चिन विशेत् ।
यागार्थमण्डप तत्र देवं कुम्भादिके यजेत् ॥ ३५१ ॥

तदैव वा यजेद्विष्मय वहौ सन्तर्प्य पूर्ववत् ।
ततोऽनुज्ञा समादाय क्रमेण मुनिपुङ्गव ॥ ३५२ ॥

अनुकल्पविधाने तु प्रासादं संप्रविश्य च ।
मूलविश्वं तु संपूज्य अर्धालभनमाल्यकैः ॥ ३५३ ॥

धूपेन च ततोऽनुज्ञा समादायारभेदं तत ।
द्वास्थर्भ्यर्चनपूर्वं तु विशेत् खपनमण्डपम् ॥ ३५४ ॥

प्रोक्षयेत् पञ्चगव्येन द्विषट्काणेन सर्वत ।
नानाविधानि पुष्पाणि विकिरेत् सर्वदिक् तथा ॥

सिद्धार्थकाश्च वीजानि ततो मण्डपमध्यत ।
सार्धद्वाविशतिकर भजेत् क्षेत्रं तु पञ्चधा ॥ ३५६ ॥

एकैकं नवधा भूयश्चत्वारिश्च पञ्च च ।
पङ्क्तियश्चापि कोष्ठानां पञ्चविशेत्तर भवेत् ॥ ३५७ ॥

द्विसहस्रं, ततो मध्ये कलशस्थापनार्थत ।
एकाशीति च कोष्ठानि संस्थाप्य परिमार्जयेत् ॥

परितो वीथये पङ्क्तिद्वितयं, तद्रहिः पुन ।
पूर्वादिदिक्चतुर्पके तु एकाशीतिपदानि च ॥ ३५९ ॥

कल्पयेत् पार्वतो वीथ्यै पुनः पङ्क्तिद्वय भवेत् ।
चतुर्षु कोणेष्वेकोनपञ्चाशत्कोष्ठानि तु ॥ ३६० ॥

कल्पयेत्तत्र चाप्येकाशीतिमध्यानुसारत ।
मध्यतो नवक स्थाप्य पठक्क्येका लोपयेत् परि ।

वहि पङ्क्तिद्वये दिक्षु पटक पटक विदिक्षु च ।
चतुश्चतुश्च संस्थाप्य शपाणि परिमार्जयेत् ॥ ३६२ ॥

तद्रहिः परितो वीथये लुप्येत् पठक्क्येत् तत् ।
कोणानि कल्पयेदलात् पठपोडशकानि तु ॥ ३६३ ॥

तत्पाश्वं लोपयेत् पङ्क्तिमैकका दिक्चतुष्टये ।
पङ्क्तिद्वयेन द्वाराणामन्तर्माणास्त्रयो वहि ॥ ३६४ ॥

पञ्चपाश्वं तु शोभार्थं चतुरतर्वहिर्द्वयम् ।
तदन्तं पङ्क्तिवितये लयस्त्रिशत्पदानि तु ॥ ३६५ ॥

वीथ्या सहैरुता नीत्वा ह्यकेक स्थापयेत् वहि ।
द्वाराणामपि कोणाना मध्ये पोडशस्त्रयदा ॥ ३६६ ॥

पञ्चविशतिकोष्ठानि स्थापयित्वा तु पाश्वेत् ।
अन्योन्यं लोपयेत् पङ्क्तिमैकका तु महामुद्देश ॥

एवमापाद्य कुम्भानां पदानि स्थापनार्थत ।
तत् सुगन्धरजसा सितेन सुसमा द्विज ॥ ३६८ ॥

अङ्गुष्ठविस्तरोत्सेधा कङ्गी रेखास्तु कल्पयेत् ।
विकीर्य कोष्ठेषु रजः पश्चाद्द्वाराणि पूर्येत् ॥ ३६९ ॥

तेनेव शोभा पीतेन विचित्रैः कुसुमान्वितैः ।
लताधृन्देमुनिश्चेष्ट । वीथीः सर्वत्र भूपयेत् ॥ ३७० ॥

ततः संगृह्य कलशान् पूर्वलक्षणलक्षितान् ।
अष्टोत्तरशत छत्वा मूलमन्त्रेण वै धृतम् ॥ ३७१ ॥

गायत्र्या वा ततो द्वारा चतुष्के पूर्वदिक्कलमात् ।
द्वौ द्वौ संस्थाप्य कलशौ कुमुदादीन् प्रपूज्य च ॥

पुष्पैरभ्यर्च्य कोष्ठानि विचित्रैर्मन्दमन्वितैः ।
सर्वधान्यै प्रथलेन कल्पयित्वा तु पीठिका ॥ ३७३ ॥

तासु द्वौ द्वौ कुशाग्रौ च निक्षिपेन्मूलमन्त्रत ।
सूत्रेण वेष्टितान् छत्वा कलशान् पूर्ववद्द्विज ॥

गायत्र्या क्षालयित्वा तान्, कोष्ठेषु न्यस्य 'तारत.' ।
अधोमुखान् न्यसेत् पृष्ठे परमेष्व्यात्मना कुशान् ॥

ततः संप्रोक्षयेत् ‘पुंसा’ पञ्चगव्येन तान् कुशैः ।
 ‘विश्वेन’ विकिरेत् सर्वनिभतात्त्र तदूर्ध्वेत् ॥ ३७६ ॥

उत्तानये ‘निवृत्या’ तान् क्रमाद्यत्नेन वै तत् ।
 गालितेन तु तोयेन सुगन्धैश्चन्दनादिके ॥ ३७७ ॥

वासितेन तु तान् विप्र ! सर्वेणापूरयेत् क्रमात् ।
 मध्यैकाशीतिमध्यस्थनवके मध्यकुम्भके ॥ ३७८ ॥

सूर्यकान्तं पद्मराग वैदूर्यं चन्द्रकान्तकम् ।
 अथस्कान्तमिन्द्रनीलं प्रवाल गारुड तथा ॥ ३७९ ॥

पुष्पराग स्फाटिक च ब्रह्मराग च खेचकम् ।
 वज्रं च रजत चेव मौक्किक तात्रमेव च ॥ ३८० ॥

सर्वाण्येनानि निक्षिप्य तद्विनिवकाष्टके ।
 पूर्वादीशानपर्यन्तं मध्यकुम्भेषु वै ज्ञात् ॥ ३८१ ॥

द्रव्याणि पोडशैतानि द्रन्डयोगेन विन्यसेत् ।
 छिसतति च (क) सख्येषु न्यसेच्छेषेषु मौक्किकम् ॥

पूर्वैकाशीतिमध्यस्थनवके मध्यगोचरे ।
 कदलीपनसाम्राणा क्षीरिकावदरात्रयोः ॥ ३८३ ॥

मातुलङ्घकेसरयोः ह (भ) व्यजम्बीरयोरपि ।
 कलानि निक्षिपेत् पञ्चात्तद्विनिवकाष्टके ॥ ३८४ ॥

प्रागादीशानपर्यन्तं मातुलङ्घं च दाढिमम् ।
 नारङ्गं चापि जम्बीर तक्कोल वदरीं तथा ॥ ३८५ ॥

क्षीरिकामलके चैव द्राक्षाखर्जरके फले ।
 आस्रं च सहकारं च पनसस्य फलं तथा ॥ ३८६ ॥

क्षुद्रपूर्वं च पनसं कदलीमोचके तथा ।
 क्रमाद्द्रन्दप्रयोगेण मध्यकुम्भेषु विन्यसेत् ॥ ३८७ ॥

नवकाष्टककुम्भेषु वदराणि विनिक्षिपेत् ।
 उशीरं कुड़कुमं चैव मासी मलयजं तथा ॥ ३८८ ॥

मुरं च हरिवेरं च कुष्ठं चागरुमेव च ।
 एकाशीतिपदे याम्ये विश्वान्येतानि निक्षिपेत् ॥ ३८९ ॥

मध्ये मध्यस्थकलशे पूर्वादिक्रमयोगतः ।
 शेषेषु मध्यकुम्भेषु न्यसेदेकैकजं फलम् ॥ ३९० ॥

विनिक्षिपेत्तमलयजमेतेपामधकेषु च ।
 समुद्रवापीकूपाना तटाकाना हृदस्य च ॥ ३९१ ॥

वृष्टीनदीहिमाना च तोयानि प्रतिपादयेत् ।
 वाहणे मध्यमे कुम्भे एकैकं शेषमध्यमे ॥ ३९२ ॥

शेषेषु चाष्टवरयेषु शुद्धोदानि विनिक्षिपेत् ।
 यवगोध्रमक्रीहिमालिमुद्ग्रियङ्गुकान् ॥ ३९३ ॥

माषनीवारकौ वापि नवके मध्यमे घटे ।
 शेषेषु धान्यमेकैकं मध्यकुम्भेषु च क्रमात् ॥ ३९४ ॥

अष्टकेषु च सिद्धानि तोयानि प्रतिपादयेत् ।
 आबलेयैज्ञोनणश्चाशनवके पूरयेऽधृतम् ॥ ३९५ ॥

षट्के वैन्द्रादियोगेन गोमूलं गोमयं तथा ।
 क्षीर दधि विनिक्षिप्य कोणेष्वप्पोदकं न्यसेत् ॥ ३९६ ॥

नैऋते मध्यनगके तैलं विन्यस्य तद्विषः ।
 शेषेषु चत्वारिंशत्सु कलशेषु गुलोदकम् ॥ ३९७ ॥

वायव्यनवके मध्ये न्यसेत् तैलं तु सार्षपम् ।
 कलशेषु च शेषेषु विन्यसेदैक्षवं रसम् ॥ ३९८ ॥

ईशानैकोनपश्चाशनवके मधुं विन्यसेत् ।
 शेषेषु नालिफेराभं तत्क्षीर वापि विन्यसेत् ॥

ऐन्द्रादिपश्चविशत्सु प्रयमे मध्यमे घटे ।
 क्षेत्रतीर्थादिवैश्वर्यशैलेभ्य सूकराख्यविलाद्वजात् ॥

वल्मीकाद्वृपशुद्धाच्च मृदमादाय पूरयेत् ।
 शेषेष्वप्तसु चैकेकं, पोडशे गन्धवारि च ॥ ४०१ ॥

सहदेवी वचा चैव शतमूली शतावरी ।
 कुमारी च गलूची च सिही व्याद्री तथैव च ॥ ४०२ ॥

द्वितीये मध्यमे कुम्भे विन्यस्य, वहिरष्टके ।
 एकैकं प्राक्क्रमेषैव, षोडशे पूर्ववद्धवेत् ॥ ४०३ ॥

न्यग्रोधोदुम्बराश्वत्थजम्बूविल्वपलाशजैः ।
 शिरीषमधुकोत्थैश्च त्वग्रसैर्मध्यमं घटम् ॥ ४०४ ॥

तृतीये पूरयित्वाष्टौ व्यस्तैः षोडशपूर्ववत् ।
 पलाशविल्ववकुलकदस्वाम्रशिरीषजान् ॥ ४०५ ॥

न्यग्रोधाश्वत्थजान् क्षित्वा चतुर्थे पहुङ्वान् घटे ।
मध्यमेऽप्यासु च व्यस्तान् प्रागवत् पोडश विन्यसेत् ॥

मल्लिकाजातिवकुलनन्द्यावर्तप्रियदृगुजैः ।
पद्मचम्पककुन्दैश्च पुष्पैरापूर्य मध्यमम् ॥ ४०७ ॥

कलश पञ्चमव्यस्तैरपौ गेपास्तु पूर्ववत् ।
सिद्धार्थं सर्षपं माष रोचना गोसमुद्गाम् ॥ ४०८ ॥

इन्द्रयवं वेणुयवं शमीद्यामाकवीजके ।
बष्ठे मध्यस्थिते कुम्भे न्यसेऽप्यासु च क्रमात् ॥ ४०९ ॥

व्यस्तानि तानि द्रव्याणि प्रागवत् गेपास्तु पोडश ।
तिल बनतिल चैव जीरकं कृष्णजीरकम् ॥ ४१० ॥

अतसी शतपुष्पा च कुठारच्छन्नमेघ च ।
ऋणियीज च विन्यस्य मध्यकुम्भे तु सप्तमे ॥ ४११ ॥

एकैकं वहिरप्यासु प्रागवत् पोडशसु छिज ।
पष्टिद्यामाकशालीना नीवारस्य च तण्डुलम् ॥ ४१२ ॥

दूर्वाकुशेन्द्रवल्लीनामद्कुरान् पिपलस्य च ।
न्यसेन्मध्येष्टमेऽप्यासु व्यस्तानन्येषु पूर्ववत् ॥ ४१३ ॥

कुशोदीच्येश्वुकाशानामुशीरशरपुङ्गयो ।
अगर्विषामा गेयोश्च मूलानि नवमे न्यसेत् ॥ ४१४ ॥

कुम्भे मध्यस्थिते, अप्यासु व्यस्तानन्येषु पूर्ववत् ।
तुलस्या, कृष्णतुलस्याश्च ग्रन्थिवेणोरपिच्छदा ॥ ४१५ ॥

भृङ्गराजस्य विल्वस्य शम्याः केतकि, जातयो ।
दशमे मध्यमेऽप्यासु व्यस्तान् गेषेषु पूर्ववत् ॥ ४१६ ॥

मुस्तानगरमुस्ताख्यरुद्दे कुवलयस्य च ।
कुमुदोत्पलयोश्चापि शीतलीयककन्दकम् ॥ ४१७ ॥

कलहारस्य कशेरोश्च कन्दे एकादशे क्षिपेत् ।
मध्ये कुम्भेषु चैतानि ऋमाद्येषु पूर्ववत् ॥ ४१८ ॥

मुद्रमाषकनिष्ठावशिम्बव्रीहियवाङ्कुरान् ।
आठकाना कुलुत्थानामद्कुरान् द्वादशे क्षिपेत् ॥

मध्यकुम्भेऽष्टके व्यस्तान् प्रागवत् पोडशसु छिज ।
शङ्खपुष्पी सदाभद्रा विष्णुक्रान्त्येकपद्मयोः ॥ ४२० ॥

वलाया खरमङ्गर्या सहायाश्च तयैव च ।
अद्कुरान् सहदेव्याश्च यम्ये बुम्भे तयोदशे ॥ ४२१ ॥

विन्यस्याप्यासु च व्यस्तानन्येषु प्रागवदाचरेत् ।
इवेतार्कं व्रह्मदण्डी च तथा व्रह्मसुवर्चलाम् ॥ ४२२ ॥

सरक्कां च विरक्ता च पृश्नपणी स्थिरा तथा ।
एरण्ड चापि विन्यस्य मध्ये कुम्भे चतुर्दशे ॥ ४२३ ॥

पश्यासु नानि व्यस्तानि प्रागवदन्येषु विन्यसेत् ।
सुरभी पद्मकिञ्चलक नागकेसरमेव च ॥ ४२४ ॥

पत्रमेलान्वच चैव लता कस्तूरिकां तथा ।
जातीफल च तै पञ्च दशमे मध्यसंस्थिते ॥ ४२५ ॥

कुम्भे न्यस्याप्यके व्यस्त शेष पूर्ववदाचरेत् ।
सुवर्ण रजत ताप्रमायसं त्रिपु सीसकम् ॥ ४२६ ॥

आर कास्यं च विन्यस्य पोडशे मध्यस्थिते ।
कलशेऽप्यासु च व्यस्तं प्रागवत् पोडशसु छिज ॥ ४२७ ॥

एवं द्रव्याणि विन्यस्य क्रमेण सुखमाहित ।
तत आरनेयकोणे तु देवस्याराधनार्थतः ॥ ४२८ ॥

अद्यदिद्रव्यनिचय मधुपर्कं च विन्यसेत् ।
ततो निर्क्रितिकोणे तु सरिङ्गशालिपिष्टके ॥ ४२९ ॥

दूर्वामश्वत्थपत च सिद्धार्थं च तथाक्षतम् ।
माल्यानि पूर्णकुम्भं च न्यसेन्नीरजनार्थतः ॥ ४३० ॥

तथाचोद्वर्तनार्थं च चूर्णं गोदूमशालिजम् ।
रजनीचूर्णसंसिद्धमीषत् पद्मकमावितम् ॥ ४३१ ॥

चमषी च खलि चैव तथा च मुनिपुङ्गव ।
चन्दनं मुखलेपार्यं वृष्टकर्पूरभावितम् ॥ ४३२ ॥

चमपकैमुरभासीभ्या हरिवेरै समन्वितम् ।
पिष्टमामलकं चैव शिरः स्नानार्थकं न्यसेत् ॥ ४३३ ॥

पृथक् पृथक् च पालेषु ततो वायव्यकोणके ।
घौतवर्णं करण्ड च पुष्पमाल्यादिभाजनम् ॥ ४३४ ॥

तत ईशानकोणे तु शलाकान्यायसानि तु ।
आयसा गुलिकाश्चैव तथा सन्देशन द्विज ॥ ४३५ ॥

अन्यद्युपयोगि स्यात् स्थापयेत् तद्यथारुचि ।
एतदुक्तं समस्तं वा यथाभिमतकोणगम् ॥ ४३६ ॥

मध्यैकाशीतिमध्यस्थनवके मध्यस्थिते ।
कुम्भे यजेद्वासुदेव तत प्रागादियोगत ॥ ४३७ ॥

दिक्स्थाना नवकाना तु मध्येषु प्रभवक्रमात् ।
वतुरो वासुदेवादीन् विदिकस्थानां तु मध्यत ॥

ईशादिवहिपर्यन्तं तानेवाप्ययोगत ।
मध्ये शुद्धोदकुम्भेषु सत्य सर्वेषु पूजयेत् ॥ ४३९ ॥

वहिर्दिङ्नवकाना तु शुद्धोदेषु च दिक्क्रमात् ।
सुपर्णं गरुडं चैव तार्थ्यं तु विहगेश्वरम् ॥ ४४० ॥

वह्न्यादीशानपर्यन्तं नवकाना चतुष्टये ।
शुद्धोदेषु च तानेव क्रमेण परिपूजयेत् ॥ ४४१ ॥

एकाशीतिषु दिक्स्थेषु पूर्वादिकमयोगत ।
मध्यकुम्भेषु पट्टविशत्संख्यातेषु यथाक्रमम् ॥ ४४२ ॥

पद्मनाभादयो विप्र ! देवा वेदविदन्तिमा ।
पूज्या नवकुक्त्या तु मध्यादिशानपश्चिमम् ॥ ४४३ ॥

मध्ये शुद्धोदकुम्भेषु यजेत् कलिकस्वरूपिण्यम् ।
वहिर्नवकशुद्धोदकलशेषु यजेत् प्रभुम् ॥ ४४४ ॥

पातालशयनाख्यं तु, पश्चादभिदिगादितः ।
चतुर्षु कोणेष्वेकोनपश्चाशप्रवकेषु च ॥ ४४५ ॥

मध्येषु केशवादीना क्रमात् तिक्रतुष्टये ।
आद्यान्, दिक्स्थेषु कुम्भेषु द्वितीयास्तु चतुर्वर्षपि ॥

विदिकस्थेषु तृतीयाश्र षट्क षोडशके क्रमात् ।
चक्रादिवज्ञपर्यन्तमध्यषोडशक यजेत् ॥ ४४७ ॥

कोणस्थेषु चतुष्केषु न्यसेच्छक्ति तत, परम् ।
ऐन्द्री दक्षिणत, पश्चविशतौ प्रथमे यजेत् ॥ ४४८ ॥

सर्वसम्पत्रदा लक्ष्मीं मध्यकुम्भेषु तद्वहिः ।
अष्टासु पुष्टि तद्वाह्ये कान्तिं षोडशके द्विज ! ॥ ४४९ ॥

एवमाघेषु चान्येषु पश्चविशतिषु क्रमाम् ।
प्रभादीना च शक्तीना तितर्यं त्रितर्यं यजेत् ॥ ४५० ॥

ततापि पञ्चदशमे वहि षोडशके न्यसेत् ।
किरीट, मन्ति मे पञ्चविशतौ त्रितर्यं यजेत् ॥ ४५१ ॥

श्रीघटसकौस्तुभं चापि वनमाला तथैव च ।
वासुदेवादिमन्त्रेस्तु वनमालान्तिमैः क्रमात् ॥ ४५२ ॥

अष्टाविशतिसख्यं तु हत्याज्य तु (वा) यथारुचि ।
पूर्णान् दत्वा तत, कुम्भान् सपातविधिना स्तृशेत् ॥

पिधाय चक्रिकाभिस्तु सर्वानुक्रमेण तु ।
वासोभिश्छादयेत् पश्चान्नूतनैस्तु पृथक् पृथक् ॥

भूय, पूर्णाङ्गुति दत्वा दिक्षु भूतवलि हरेत् ।
मृदादिसर्वरक्षान्तमुद्धारकम इष्यते ॥ ४५५ ॥

पूर्व विष्णोर्नुकमिति मन्त्रेण च महामते । ।
पूर्वादीशानपर्यन्तं मृत्कुम्भैरभिषिद्य च ॥ ४५६ ॥

सर्वमृत्कलशेनैव मध्यस्थेन ततो वहि ।
कुम्भैः षोडशभिर्विप्र ! प्रागादिकमयोगतः ॥ ४५७ ॥

एवमेव क्रम, सर्वपञ्चविशतिषु द्विज ! ।
“प्रतद्विष्णुरि”त्यनेन मूलाद्विरभिषेचयेत् ॥ ४५८ ॥

“प्रतत्ते विष्णुवास” इति कषायैरन्विताम्बुभिः ।
यस्य “द्विष्णुं” त्येतेन कलशै, पल्लवान्वितेः ॥

“तदस्ये” ति च मन्त्रेण पुष्पैरापूरितैर्घटैः ।
“तावा”मिति च मन्त्रेण सिद्धार्थादिसमन्वितैः ॥

“प्रवः पान्तमि” त्येतेन तिलाद्यन्वितवारिभिः ।
“परो माक्ते” तिमन्त्रेण पश्चादिद्रव्यवारिभिः ॥

“न ते विष्णो” रित्यनेन कुशमूलान्विताम्बुभिः ।
“इरावती” ति मन्त्रेण तुलस्यादिजलैस्ततः ॥ ४६२ ॥

“अतो देवे” ति मन्त्रेण मुस्ताकन्दादिसंयुतैः ।
“इद विष्णुरि” त्यनेन मुद्राद्यङ्कुरपूरितैः ॥ ४६३ ॥

“त्रीणि पदे” ति मन्त्रेण शङ्खपुष्पादिवारिभिः ।
“विष्णो, कर्मणी”त्यनेन श्वेताकर्णद्यम्बुभिस्ततः ॥

“तद्विष्णो” रिति मन्त्रेण सुरभ्यादिजलैस्ततः ।
“तद्विष्णा” इत्यनेन स्नापयेष्वोहवारिभिः ४६५ ॥

उद्धार एव कथित, शृणु कर्मक्रमं द्विज । ।
 प्रभाते तु कृतस्नान, कृतकौतुकमङ्गल ॥ ४९६ ॥
 देशिकेन्द्रस्तथाऽयैश्च देशिकैश्च समन्वित ।
 प्रासादं संप्रविश्याय नित्यं निर्वर्त्य पूर्ववत् ॥ ४९७ ॥
 यागमण्डपमासाद्य रजोभिः पूर्य मण्डलम् ।
 कुम्भमण्डलयोरिष्टा प्रासादं संप्रविश्य च ॥ ४९८ ॥
 ततस्त्वर्ध्यादिभिर्भौगैः मूलविम्बं तु पूजयेत् ।
 तस्मात् स्नपनविम्बे तु समावाह्य तथैव च ॥ ४९९ ॥
 इष्टालंकृत्य विविधैर्वैमालियेश्च भूषणै ।
 शिविकादौ समारोच्य सर्वालङ्कारसंयुतम् ॥ ५०० ॥
 पूर्वोक्तवर्त्मना विप्र ! निनयेत् स्नानमण्डपम् ।
 स्नानपीठे समारोच्य पूर्वोदितविधानत ॥ ५०१ ॥
 यथाक्रमं समभ्यच्छ्य यावदात्मनिवेदनम् ।
 ततस्तु देवदेवस्य कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ॥ ५०२ ॥
 देवस्य पुरतः कुर्याच्छक्ता मण्डलं शुभम् ।
 पिष्ठचूर्णैरलङ्कृत्य न्यसेन् कोजेषु पालिका ॥ ५०३ ॥
 व्रीहिभि, पीठिका कृत्वा तदूर्ध्वं विनिवेशयेत् ।
 हैम वा राजतं पात्रं पूरितं शालितण्डलै ॥ ५०४ ॥
 खारिमानैस्तदैर्घ्यवर्ती ताम्बूलैश्च विभूषितम् ।
 तदूर्ध्वं विन्यसेन् सूत्रं पट्टजं तु चतुर्गुणम् ॥ ५०५ ॥
 मन्त्रयित्वा स्थान्त्रेण संपूज्य कुसुमैरपि ।
 तत् पात्रं शिरसि स्थाप्य परिचर्यापरस्य च ॥ ५०६ ॥
 शिष्यस्य मण्डप पश्चात्तुषुर्यात् प्रदक्षिणम् ।
 सर्वमङ्गलसंयुक्तं प्रासादाभ्यन्तरे यदि ॥ ५०७ ॥
 प्रथमावरणे वापि द्वितीयावरणे उथवा ।
 प्रदक्षिणचतुर्पकं तु कुर्याद्वा सफ्रटे द्रव्यम् ॥ ५०८ ॥
 देवस्याग्रे तु तत्पात्रमाधारस्योपरि न्यसेत् ।
 कृत्वा पुण्याहयों तु देवमर्ध्यादिभिर्यजेत् ॥ ५०९ ॥
 तत् प्रतिसर चेष्टा गम्यधूपाधिवासितम् ।
 कौतुकं देवदेवस्य वन्धयेदक्षिणे करे ॥ ५१० ॥

संपूज्याधर्यादिभिर्यस्ताम्बूलैस्तोषयेद्विजान् ।
 दीक्षितान् वैष्णवाश्चापि देशिकेन्द्रपुरस्सरान् ॥
 आचार्ये, स्वयमादद्यात्तदर्थं तण्डलादिकम् ।
 एवं सर्वेषु यागेषु कार्यं कौतुकवन्धनम् ॥ ५१२ ॥
 कुम्भाना विहितं कर्म न कृतं यदि व पुरा ।
 कथा त्वनुपपत्या तु तदा तत् सर्वमाचरेत् ॥ ५१३ ॥
 स्नानासनोदितैर्भौगैः, सुखलेपात्तिमै, क्रमात् ।
 पूजयित्वा ततः कुम्भै, स्नापयेदुक्तवर्त्मना ॥ ५१४ ॥
 सर्वेषामपि कुम्भाना स्नानशेषं तु प्रार्येत् ।
 घटान्तरं तु इव्याणामन्तरान्तरयोगतः ॥ ५१५ ॥
 शुद्धाम्भसा स्नापयित्वा प्रस्त्रेणाधर्यादिभिर्यजेत् ।
 एवं सुस्नात्य विधिवद्वज्ञनीचूर्णपूरितैः ॥ ५१६ ॥
 कौतुकोक्ते न मार्गेण पुरस्ताइधिवासितै ।
 पञ्चविशातिभि कुम्भैर्नवभिः, पञ्चमिस्तु वा ॥ ५१७ ॥
 एकेन वापि तच्चूर्णं द्विष्टकवृह्णविद्यया ।
 प्रदद्यान्मूर्ध्नि देवस्य भूयश्चाधर्यादिभिर्यजेत् ॥ ५१८ ॥
 सर्वाङ्गं परिमृज्याथ भक्ताना भूर्ध्नि दापयेत् ।
 विवाक्षसेनस्य दत्त्वा तु तन्मन्देवं ततो द्विज ॥ ५१९ ॥
 सहस्रधारास्नपनमाचरेण्टुद्वारिभि ।
 सवन्दनादिक दत्त्वा तत् शीङ्गात्ततः, प्रभुम् ॥ ५२० ॥
 अलङ्कारासनं नीत्वा आसनादिकमाद्यजेत् ।
 भोगै सास्पर्शिकै, प्राप्तवद्विधैरौपचारिकै ॥
 दद्यङ्गमसकैश्च विचित्रैश्च मनोहरैः ।
 एवं द्विजप्रदानान्तं होमान्तं वा प्रपूज्य च ॥ ५२२ ॥
 शिविकादौ समारोच्य पूर्ववत् संप्रवेशयेत् ।
 प्रदक्षिणकमेषैव प्रासादाभ्यन्तरं ततः ॥ ५२३ ॥
 तत्रावरोप्य तद्विम्बं स्वस्थाने सन्निवेश्य च ।
 इष्टाचाधर्यादिभिर्भौगैः, मूलविम्बं तथैव च ॥ ५२४ ॥
 समार्थं च कृतं कर्म कुर्याच्चैव विसर्जनम् ।
 ततश्चौत्सवविम्बं तद्विचित्रैर्वैसनैस्तथा ॥ ५२५ ॥

ततश्चोत्सवविम्बं तडिचिवेवसनेस्तथा ।
अनेनेभूपणे रम्यमाल्यैश्च सुसुगन्धिमि ॥ ५२७ ॥

अलंकृत्य समारोप्य शिविकां संप्रवेशयेत् ।
आस्थानमण्डपं सम्यगुत्सबोदितवर्त्मना ॥ ५२८ ॥

तत्रावरोप्य यानाच्च सौवर्णे वितते शुभे ।
भद्रासनेऽथवा विष्णुं विचिवास्तरणान्विते ॥ ५२९ ॥

यथाक्रमोदितेनैव वर्त्मना संप्रयजयेत् ।
सांस्पर्शादिकैर्भूगोर्धिविवेस्तु विशेषत ॥ ५३० ॥

महाहविर्विद्याथ कृत्वा सर्वं क्रमेण तु ।
द्विजप्रदानपर्यन्तमग्नीं सन्तर्पयेत् क्रमात् ॥ ५३१ ॥

समर्पणादिकं सर्वं कृत्वा देवं जगन्पतिम् ।
समारोप्य च यानादौ सर्वमङ्गलसंयुतम् ॥ ५३२ ॥

प्रवेशयेत्तु प्रासाद यानादेवरवरोप्य च ।
स्वस्थानं सञ्जिवेश्याथ अर्घ्यगन्धादिभिर्यजेत् ॥ ५३३ ॥

मूलविम्बं तथाभ्यन्तर्य कृत कर्म समर्पयेत् ।
स्नानशेषेण तोयेन कुम्भस्थेन क्रमेण तु ॥ ५३४ ॥

द्वारस्थान् सकलान् देवास्तथा चावरणस्थितान् ।
वलिदानक्षेपेन सप्रोदयं पारेषूज्य च ॥ ५३५ ॥

वलि च दत्त्वा शेषेण गणेशमभिषिद्य च ।
पूजयेदध्येगन्धादैरथवा द्यनुकल्पके ॥ ५३६ ॥

पूजावसाने देवस्य स्नपनव्यक्तिगस्य तु ।
प्रोक्षणं देवताना च गणेशस्याभिषेचनम् ॥ ५३७ ॥

आचरेत् क्रमयोगेन, यजमानस्ततो द्विज ।
आचार्यान् साधकाश्वैव तोषयेद्विविधैर्धनैः ॥ ५३८ ॥

अन्यथा वाणदान् सर्वान् यथाशक्ति च तोषयेत् ।
अनिवारितमग्नाय साधिजन्म्य तु कारयेत् ॥ ५३९ ॥

एवमेव हि सर्वेषु स्नपनेषु क्रियाक्रम ।
प्रोक्षणं परिवाराणा वलिदान च वजयेत् ॥ ५४० ॥

महाहविर्विधान च विभवे मति कल्पयेत् ।
प्रधानादिक्षमेषैव स्नपनाना तु पञ्चकम् ॥ ५४१ ॥

कुर्याद्वित्यविधैः विष्णुं तथा नमित्तिकेऽपि च ।
ततस्तु सूक्ष्मसूक्ष्मादिरथलस्थलातपञ्चकम् ॥ ५४२ ॥

चातुरात्म्यादिङ्दनाना कार्यं स्नापनकर्मणि ।
अयने विषुवे च त्रायां भूमन्तर्यायोः ॥ ५४३ ॥

स्नपनं सुख्यम्भूपे तु त्रायां ग्राहोत्तमोत्तमम् ।
अनुकल्पे तु तर्तु च तन्मयादिचतुष्टयम् ॥ ५४४ ॥

अयनद्वयमव्यस्थसंक्रान्तिदिचतुष्टये ।
आवृत्तिक्रमयोगेन ऋत्ययेन्मुनिषुद्धव ॥ ५४५ ॥

उत्सवारम्भदिवसे तदन्ते च समारभेत् ।
अधमोत्तममज्ज तु तन्मय वानुकलाने ॥ ५४६ ॥

महाहविर्विधाने तु तन्मयै तु समाचरेत् ।
देशकालानुरूपेण डितीय नवक तु वा ॥ ५४७ ॥

तृतीय वा चतुर्थ वा कल्पयेत्तु यथाक्रमम् ।
प्रायश्चित्तेषु कार्येषु सर्वाण्येतानि कल्पयेत् ॥ ५४८ ॥

तेषु स्नपनमेदं तु वक्ष्यामयुपरि विस्तृतम् ।
स्नपनाना विधानं तु दिव्यशास्त्रोक्तवर्त्मना ।
यथावत् कथितं सम्यक्तिपन्थद्वारातुमिच्छसि ॥ ५४९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे स्नपनविधान नाम चतुर्दशोऽन्याय ॥

श्रीः

पञ्चदशोऽध्यायः ॥

मनक —

स्वयं व्यक्तविमानस्य प्रादुर्भावप्रसङ्गत ।
प्रतिष्ठा सूचिता ब्रह्मन् । विस्तरेणाद्य मे वद ॥ १ ॥

शाण्डिल्य —

श्र्वतामभिधास्यामि यदर्थं चोदितस्त्वया ।
पौकराख्ये महाशास्त्रे प्रोक्ता भगवता स्वयम् ॥ २ ॥

प्रतिष्ठा वासुदेवेन पौकरस्य महाभिना ।
सुविस्तरेण सर्वत्र प्रकीर्णा वहुधा स्थिता ॥ ३ ॥

सर्वत्र सारमुद्घृत्य तत्प्रभादाद्वदामि ते ।
१ आद्यवेदोऽङ्गवैदिव्यैः साक्षात् सद्ब्रह्मवाचकैः ॥ ४ ॥

मन्त्रैवलादिकैर्योक्ता प्रतिष्ठा तत्पठप्रदा ।
२ सिद्धान्तोक्तेन मन्त्रेण साङ्गेनैव वलादिके ॥ ५ ॥

स्थापना या तु सा प्रोक्ता भोगमोक्षफलप्रदा ।
३ साङ्गेन मूलमन्त्रेण ब्रान्त्यानान्वितेन च ॥ ६ ॥

प्रतिष्ठा विहिता ब्रह्मन् । मन्त्रसिद्धिफलप्रदा ।
४ एकायनाख्यवेदोक्तैर्मन्त्रैरन्यैस्त्रयीमयै ॥ ७ ॥

सिद्धान्तोक्तेन मन्त्रेण, साङ्गेन क्रियते च या ।
५ सा साध्मैहिकैर्भौगैः, रणिमादिफलप्रदा ॥ ८ ॥

दिव्यैवलादिकैर्मन्त्रैः सह चान्यैस्त्रयीमयै ।
स तु षाढगुण्यफलदा सह यज्ञफलैर्भवेत् ॥ ९ ॥

सह क्रक्षसामपूर्वैस्तु मन्त्रैः स्वयान्तिसंयुतै ।
साङ्गेन मूलमन्त्रेण स्थापना या महामते ॥ १० ॥

सा सर्वभोगदा चान्ते तथा मन्त्रफलप्रदा ।
केवलैः श्रुतिमन्त्रैस्तु यथावसरलक्षणैः ॥ ११ ॥

धारणा भगवदध्यानमन्त्यासेन वै सह ।
देशिकेन्द्रेण या कार्या भक्ताना परमेश्वरे ॥ १२ ॥

सामान्या सा परिज्ञेया यज्ञवत् राव॑(स्वर्ग)भोगदा ।
कालक्रमादकामाना सर्वा परफलप्रदा ॥ १३ ॥

इति मन्त्रविभेदेन सप्तधा पर्म्मीतिना ।
द्विजेन्द्रो भगवत्ताजी तद्वक्तस्तम्भना सदा ॥ १४ ॥

निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो द्विषट्काध्यात्मचिन्तक ।
वेत्ता यो व्यूहपूर्वस्य व्यक्तस्य परमात्मन ॥ १५ ॥

वलादिदिव्यमन्त्वेषु यस्य निष्ठा परा स्थिता ।
सन्यास कर्मणा यस्तु करोत्यध्यक्षतः क्रमात् ॥ १६ ॥

नित्यसिद्धे तदाकारे तत्परत्वे च सर्वदा ।
यस्यास्ति सक्तिर्हदये तस्यासौ सन्निधि भजते ॥ १७ ॥

मन्त्ररूपी जगन्नाथं परमात्माच्युतः प्रभु ।
अतस्तेन प्रतिष्ठान कृत मुख्याधिकारिणा ॥ १८ ॥

विद्धि तन्मुख्यकला तु प्रतिष्ठोक्तफलप्रदम् ।
प्राकृ त्रयीधर्मनिष्ठो य प्राप्तनीक्षो जितेन्द्रिय ॥ १९ ॥

मन्त्रकृ कर्मकुशलं पश्चरात्रार्थतत्ववित् ।
स्थापनं यत् कृतं तेन ह्यतुकत्पं च विद्धि तत् ॥ २० ॥

परात्परस्वरूपस्य परस्य चतुरात्मनः ।
शान्तोदितादिव्यब्रह्माना केशवाद्यखिलस्य च ॥ २१ ॥

तथा विभवमूर्तीनामेकाकारस्वरूपिणः ।
तथा च सर्वजगतामेकवीजात्मकस्य च ॥ २२ ॥

सदोदितस्वरूपस्य वासुदेवस्य वै विभोः ।
वयाणामच्युतादीना तद्वेदाना तथैव च ॥ २३ ॥

शान्तोदितस्वरूपस्य परस्य चतुरात्मन् ।
या तु सन्धानरूपा सा “प्रतिष्ठेति” प्रकीर्तिता ॥२६॥
पीडव्याग्निलाङ्गानस्तम्बस्य चतुरात्मन् ।
चतुर्दिवीक्षमाणस्य या तु सन्धानलक्षणा ॥ २७ ॥
बोद्धव्या “सुप्रतिष्ठा” च दिश्व्यूहपरिपूरिका ।
धृतिशक्ति स्वरूपेण त्वमूर्तनाव्ययात्मना ॥ २८ ॥
स्थितये प्रक्रियार्थं च “ब्रह्मपापाणता” गता ।
सर्वब्रह्मशिलानिष्टमाक्षिलेढिजसत्तम् ॥ २९ ॥
व्याप्तमामूर्ततश्चेव तेनामूर्तेन वै पुरा ।
द्रव्यमूर्तिरमूर्ता च गृहीता स्तम्बलक्षणा ॥ ३० ॥
अनुग्रहार्थं वर्णना स्थित्यर्थं दिक्क्रमस्य च ।
अधोधर्वाभ्या विभागार्थं सिद्ध्य पुनरेव हि ॥ ३१ ॥
तात्वस्य विश्वपीठस्य जडत्वविनिवृत्तये ।
सम्यक् सवित्तिलाभार्थं तत्वाना भिन्नरूपिणाम् ॥३०॥
युक्ति, परिगृहीता च चातुरात्म्येकलक्षणा ।
एकस्याच्युतवीजस्य मिश्रेषु प्रतिवस्तुपु ॥ ३१ ॥
संस्थिता स्थितिरच्छिद्वा सा “प्रतिष्ठान्त” एव हि ।
ज्ञानस्तम्बाविभक्तानामेतेषा चतुरात्मनाम् ॥ ३२ ॥
चतुर्दिवीक्षमाणाना स्थापना या समीरिता ।
एकदिवीक्षिताना च स्थापिताना च पद्क्षित ॥३३॥
सा च “प्रतिष्ठा” विज्ञेया पूर्ववद्द्विजसत्तम् ।
भिन्नाना द्यूहमूर्तीना केशवाद्यखिलस्य च ॥ ३४ ॥
प्रादुर्भावसमूहस्य डग्यादिकस्य च यद्द्विज ।
एकस्मिन् विश्वपीठे तु स्थितिरेकस्य चेच्छया ॥ ३५ ॥
प्रतिष्ठाख्यं “विशेषं तु स्थापनं” समुदाहृतम् ।
चिच्छक्तेनुविद्धं च अव्यक्तं तत्वविग्रहम् ॥ ३६ ॥
दिव्यमूर्तौ चलारये तु नित्यमेकात्मताधिया ।
विम्बसंस्कारकाले तु अधिवासाभिषेद्विज ॥ ३७ ॥
अचलत्वेन सन्ध्यन्वैश्चलभावेन वा पुनः ।
साङ्ग सलाभ्युत्तमन्त्यैव कामाचामितात्मु वै ॥ ३८ ॥

आराधनार्थं हृष्टयान्यस्तं नदृदये पुनः ।
समाहरेत् कृतायेत्वान्वित्य कालान्तरेण वा ॥ ३९ ॥
सुवोधपरिणामेन सत्वेनाऽऽनिर्मलेन च ।
कालसत्ता इयत्तात्मा परिच्छेदवशात् स्मृता ॥४०॥
तमा “स्थापनसंस्थं च विशेषं” समुदीरितम् ।
सपन्ने ब्रह्मपापाणसस्कारे पैठिकेऽपि च ॥ ४१ ॥
उद्गतेनाभ्यज्ञेन सृदृतीर्गोमयादिना ।
शित्यिदोपोपशमने स्नानसात्रे कृते सति ॥ ४२ ॥
निष्पत्ते नेत्रदाने तु स्नाने सपादिते परे ।
उत्थाय सूर्तिगद्यैस्तु गुरुणा वह्निर्वलात् ॥ ४३ ॥
निवेशनममन्त यडिधिवत् साम्प्रत कृतम् ।
तृतीयं वज्रलेपेन नित्यमेकात्मता द्विज ॥ ४४ ॥
प्राप्ते लङ्घोदये मन्त्रन्यासमाचरणात्मु वै ।
चिच्छक्तेनुसन्धानात् तत् ‘स्थितस्थापन’ तथा ॥
प्रासादान्तरभित्तीना लिखितं वाम्वरादिके ।
सिद्ध्यर्थं साधकेन्द्रेस्तु सिद्धिकालावधि तु वै ॥ ४५ ॥
चलविम्बस्य यन्मन्यासं वै सासनस्य च ।
नित्यमारायनार्थं तु कर्माचार्यामपि द्विज ॥ ४६ ॥
तदपि प्रचलार्थं तु स्थितस्थापनमेव च ।
ष्माभङ्गेजलपूर्वैस्तु दोषैर्या चातिदूषिता ॥ ४८ ॥
उद्धृत्य योजितान्यत्र स्थाने तु शुभलक्षणे ।
सम्यक् सस्थापनाद्य, “संस्थापन”मुदाहृतम् ॥
विद्युत्प्रयातपूर्वैस्तु दोषैर्या चातिदूषिता ।
तदुत्थाने कृते शश्वन्निर्दोषे चासने सति ॥ ५० ॥
तत्समा लक्षणाद्या च प्रतिमाद्या महामते ।
अन्यस्मिन् वा नवे पीठे विधिवत् परियोजिता ॥ ५१ ॥
बोद्धव्यं तद्विशेषं च “स्थापनोत्थापनं” तु वै ।
थादेमूर्यादिभेदेन चलाचलविभागत ॥ ५२ ॥
प्रतिष्ठादिविशेषास्तु अष्टधा परिकीर्तिता ।
आदिमूर्यादिमूर्तीना भोगपर्यङ्कशायिनाम् ॥ ५३ ॥

या तु पीठे सुनिश्चेष्ट ! विधिवत् परियोजना ।
 “संस्थापना” च विज्ञेया, तथा “चाऽऽस्थापना”
 आसीनानां स्थिताना तु स्थापना समुदीरिता । [भवेत्]
 “प्रस्थापना” सुपर्णस्थमूर्तीना परिकीर्तिता ॥ ५५ ॥
 शयनादिविभेदेन चतुर्धा परिकीर्तिता ।
 भूयश्च द्विविध विद्धि वेरैकत्ववहृत्वत् ॥ ५६ ॥
 शिलया मणिना वापि लोहैर्वापि कृता तु या ।
 नित्यादिसकलस्नानविषया, रहिता सदा ॥ ५७ ॥
 कर्मचर्यापि देवीभि स्थितायासीनता गता ।
 स्याप्यते केवला मूर्ति “एकबेर” तु विद्धि तत् ॥
 वृद्धारुज तु यद्विम्ब कर्मचर्चादिसप्रनिवितम् ।
 नित्यादिसवेस्नानार्थं शक्तिभि. सहितं न वा ॥ ५९ ॥
 मणिवज्ञादिशैलोत्थ निमित्तस्नपनक्षमम् ।
 सदा तु नित्यस्नानार्थं कर्मचर्चासहित तु यत् ॥ ६० ॥
 वृहद्विम्बं तु लक्ष्म्यादिसहित रहितं तु वा ।
 नित्यनैमित्तिकावृक्षकलस्त्वनक्षमम् ॥ ६१ ॥
 लक्ष्म्यादिभिः समोपेत यद्विम्बं शक्तिभि सदा ।
 तदेतत्तिविध विद्धि “वहुबेर” महामते ॥ ६२ ॥
 यत्नु चित्तमय विम्ब भिन्निरुपाम्बराश्रयम् ।
 कर्मविम्बसमोपेत नित्यादिस्नानकर्मणि ॥ ६३ ॥
 यद्यापि सृष्टमय विम्बं विविध चापि चित्तम् ।
 नित्यनैमित्तिकस्नाने दर्पणादिलमन्वितम् ॥ ६४ ॥
 कर्मविम्बान्वये योगयं विभवेच्छानुसारत् ।
 एतच्चतुर्विध विद्धि “वहुबेरविशेषकम्” ॥ ६५ ॥
 वहुबेरं यथायोग स्थितमासीनमेव वा ।
 शयान यानग वापि भवेदिच्छानुरूपतः ॥ ६६ ॥
 वहुबेरादिभेदास्तु पञ्चधा परिकीर्तिता ।
 अन्यानि कर्मविम्बानि यादाविम्बपुरस्सरम् ॥ ६७ ॥
 तत्त्वकर्मविशेषार्थं बहुवैकवेयो ।
 द्वयोश्च कल्पनीयानि विभवस्यानुरूपतः ॥ ६८ ॥

साधार सर्वमूर्तीना प्रति (अधि)ष्ठानकम शृणु ।
 यथोक्तलक्षणोपेत प्रासाद विम्बसंयुतम् ॥ ६९ ॥
 यथाभिमतदिग्वक्त्रं निश्चयीकृत्य वै पुरा ।
 भूभागे सति वै कुर्यात्तद्वे यागमण्डपम् ॥ ७० ॥
 द्विक्तये तद्भावात्तु तद्भावाद्विद्विक्तु वा ।
 यथाभिमतदेशेषु सौम्ययाम्यदिगायतम् ॥ ७१ ॥
 आनुगुण्य, ऽयशुद्ध च शुभं निर्वाधिमुच्छित्तम् ।
 विपश्चाशत्करायाम षोडशाङ्गुलसंमितम् ॥ ७२ ॥
 द्विसप्तकरविस्तारं विभवेच्छानुसारतः ।
 हस्तद्वादशविस्तीर्णं पट्चत्वारिशदायतम् ॥ ७३ ॥
 द्विचतुर्काङ्गुलैर्युक्तमप्यतिशत्करायतम् ।
 विस्तृत दशभिर्हस्तैरथया द्विजसत्तम ! ॥ ७४ ॥
 चतुर्विशत्करं साधिमायामं नवविस्तृतम् ।
 द्विरप्ताङ्गुलसयुक्तं विशत्करसमायतम् ॥ ७५ ॥
 विस्तृतं चाष्टभिर्हस्तेरेवं पञ्चविध भवेत् ।
 सप्तषट्पञ्चहस्त च तथा साधि चतुर्षकम् ॥ ७६ ॥
 चतुर्हस्त भवेत् पीठ क्रमान्मण्डपपञ्चके ।
 मण्डपे मण्डपे कुर्यात् पार्थिवं पीठपञ्चकम् ॥ ७७ ॥
 स्वविस्तृते, पडशेन सर्वेषां परिवर्ज्य च ।
 अन्तरालानि विप्रेन्द्र ! तदुच्छ्रायमथाचरेत् ॥ ७८ ॥
 चतुर्विशतिमाशेन स्वेन स्वेन महामते ।
 शिष्टं च परितो वीथिः स्यादेयां पीठकल्पना ॥ ७९ ॥
 तद्विस्तारोच्छितास्तम्भान् स्थापयेत् कोणदेशत ।
 तन्मानेन समारोप्या, स्तम्भाना शिरसोपरि ॥ ८० ॥
 रघनारहिताश्चान्ये दण्डास्तिर्यकप्रसारिता ।
 सर्वं स्थलागणं ब्रह्मन् ! चतुर्दिक्तोरणान्वितम् ॥ ८१ ॥
 पीठात् दृतीयभागेन विरहत तोरण भवेत् ।
 विस्तारात् विगुणेनैव सर्वेषामुच्चतिः स्मृता ॥ ८२ ॥
 सचक्रगरुडा, सर्वं त्रिचतुःपञ्चसख्यया ।
 स्वान्तरालप्रमाणेन सस्तम्भास्तोरणाखिला ॥ ८३ ॥

विनिवेश्या. क्षितौ खात्वा सर्वे चैव सुलक्षणा ।
चतुरश्चास्त्वधोभागे त्वष्टाश्च मध्यभागतः ॥ ८४ ॥
वर्तुलाश्चोर्ध्वभागाश्च समागेन विभाजिता ।
कृत्वैव भगवद्यागमण्डप सर्वकर्मणाम् ॥ ८५ ॥
उदगिदक्पीठतश्चोर्ध्वं धिष्ण्य कुर्यात् कजाङ्कितम् ।
वर्तुलं चतुरश्च तु प्रकाशाख्यं सुलक्षणम् ॥ ८६ ॥
शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितं मेखलावनौ ।
द्रव्याणामधिवासार्थं तत्समीपस्थित तु यत् ॥ ८७ ॥
मध्यमे मण्डलं पीठे मन्त्रास्त्रकलशाच्चनम् ।
चतुर्थं ज्ञानकुम्भाना सौषधीना निवेशने ॥ ८८ ॥
तस्मिन्नन्यत्र शयनं, पञ्चमं स्त्रपनासनम् ।
भद्रपीठसमायुक्त स्त्रानद्रव्यसमन्वितम् ॥ ८९ ॥
पूरितं वालुकाभिश्च कर्तव्यं तु द्विजाऽथवा ।
सद्वारं सगवाक्षं च सकवाटं हि सार्गलम् ॥ ९० ॥
कृत्वैवमधिवासार्थं प्राकारं सालय महृत् ।
प्रासादक्षेत्रमानं तु सन्त्यज्य परितस्तत ॥ ९१ ॥
समेखलं सपीठ तु दिश्मु कुण्डाष्टकं लिखेत् ।
अनुकल्पे तु वा कुर्यात् प्राच्या दिश्मण्डपाद्वहि ॥ ९२ ॥
तत्पाश्चात्ये तु वा भागे सपीठा सहतोरणा ।
सस्तंभा वा पृथक्पीठा विविक्ताश्च परस्परम् ॥ ९३ ॥
चातुरात्म्यादिदेवाना ब्रह्मन् ! स्थापनकर्मणि ।
संस्थिति श्रुणु कुण्डाना विविधा दिग्बिदिश्मु च ॥
महाविभवसौभाग्य आयुरारोग्यवृद्धये ।
सिद्धये सर्वकर्मणा (१) विघ्नाना विनिवृत्तये ॥ ९५ ॥
व्यत्ययादफलं विद्धि मुक्तये समतानघ ।
गदादन्दद्वयोपेतं प्रागिदकृतुर्यश्चिमेव वा ॥ ९६ ॥
चक्रं दक्षिणदिग्बिप्र ! शङ्खं प्रत्यक्ष्यप्रदेशत् ।
पद्ममुत्तरदिग्भागे यथाभिमतपल्लवम् ॥ ९७ ॥
आश्रेष्या तु समाप्य कुण्डमश्वत्थपत्रवत् ।
विमुक्तमलं कुर्यात् त्रिकोणं पूर्ववत्तत् ॥ ९८ ॥

होमार्थं या तु दिक्कुण्डमप्याश्रं वायवे पदे ।
धिष्ण्यं श्रीवत्ससंबं तन्, अर्धेन्दुसद्वशाकृति ॥ ९९ ॥
एशान्या तु समालिख्य लक्षणेनोपलक्षितम् ।
अनोऽपर सच्चिवेशमेसाग्रमवधारय ॥ १०० ॥
धिष्ण्यं पूर्वयदे वृत्तमाश्रेष्या कौस्तुभाकृति ।
चक्र दक्षिणदिग्भागे शाङ्काकार तु यातुदिक् ॥
आप्या गदाकृति प्राग्वन्मालार्थं वायवे पदे ।
उदगिदक्मलाकार श्रीवत्साकारमीशादिक् ॥ १०२ ॥
विस्तारं शम (य) मान तु सर्वेषां विहितं तु वै ।
डादशांशं परिस्त्रय ओऽत्रार्थं च ततो वहि ॥ १०३ ॥
सुसंमं मेखलापन्थं कुर्यात् तद्विस्तृते. समम् ।
शम(य) द्वयं भवेत् सर्वं यथा मेखलया सह ॥ १०४ ॥
मध्यदेशे तु वृत्तं च तुर्याश्रं वा सुलक्षणम् ।
प्रासादक्षेत्रभूमेव तमेवैशपदे वहि ॥ १०५ ॥
संपाद्यमानं युक्त वा तर्पणे सर्वकर्मणाम् ।
वास्त्वङ्गविवुधानां च लोकेशाना महामते ॥ १०६ ॥
विनेशद्वारपालानां धेवेशस्य तथा क्षिते ।
कृत्वैव भूपयेत् प्रागवत् सकुण्ड यागमण्डपम् ॥ १०७ ॥
चतुरश्च चतुर्द्वारं दर्भमालान्तरीकृतम् ।
अन्यत्र तदलाभे तु यथाभिमतदिश्मुखम् ॥ १०८ ॥
चतुर्दशकराच्चैव यावत्त्रिशत्करावधि ।
पट्टकरान्तं पुनस्त्वाद्विम्बमानव्यपेक्षया ॥ १०९ ॥
कार्या मध्ये स्थला तेषा द्विसत्तांशैस्ततोऽष्टमि ।
समन्तभद्रा सुश्रुक्षणा चिता पकेष्टकादिभि ॥
तालोद्धतै. समारभ्य सामान्येऽस्मिन् हि कर्मणि ।
उत्ताङ्गुलवृद्धया तु, नीचा तद्वासतः क्रमात् ॥
द्विविरप्याशकैर्मध्ये सर्वासा मण्डलं भवेत् ।
चतुरश्च चतुर्द्वारं चक्राम्बुद्धभूषितम् ॥ ११२ ॥
दक्षिणे शयन, सौम्ये कुण्डं, अग्नेस्तु पूर्ववत् ।
समेखलं द्विहस्तं च चक्रपद्माङ्कितं शुभम् ॥ ११३ ॥

तदधश्चतुरश्च प्राक् गदामेखलिकान्वितम् ।
तथा दक्षिणदिग्भागे कुर्याद्वै चक्रचिह्नितम् ॥ ११४ ॥

वर्तुलं पश्चिमे सौम्ये कमलाङ्कं मनोहरम् ।
शङ्खाङ्कं सर्वकोणेषु मानमेषा यथोर्ध्वं ॥ ११५ ॥

सर्वे दशान्तहस्ताना चतुर्णमिक्षेखला ।
मण्डपानां तु किन्त्वत् ऊर्ध्वग सर्वमेखलम् ॥ ११६ ॥

ततोऽधः संस्थिता सर्वे एककुण्डास्तु मण्डपा ।
तेषां समेखल चाये द्वाविशत्यद्गुल भवेत् ॥ ११७ ॥

ह्रासादद्गुलयुभम्य यावद्वै पोडशाद्गुलम् ।
स्यात् पटकरे गृहे कुण्डं कुर्याद्वै वा मेखलाधिका ॥

अष्टहस्तोच्छ्रितं पूर्वं ततोर्धम्रवर्धितम् ।
त्रयोदशकरादीनां चतुर्णा ह्रासयेत् तत ॥ ११९ ॥

अष्टकं त्वद्गुलानां तु सप्तपञ्चतु क्रमात् ।
न ह्रासः पटकरान्तानां न्यूनानामुच्छ्रितेभवेत् ॥

एवं स्नानगृहाणां तु विस्तारश्चोन्नतैः सह ।
किन्तु वै वालुकापीठैर्ध्यतश्चोपशोभित ॥ १२१ ॥

द्विचतुर्भिर्द्विहस्ताशैर्विस्तृता ।
स्नानीया अग्रगेहाद्वा दिक्क्रयेभिमते शुभे ॥ १२२ ॥

अर्धमानसम मुख्यात् सुपीठं शयनान्वितम् ।
द्वरदानभवन कुर्यान्मङ्गल्यकलशैः सह ॥ १२३ ॥

सर्वेषां कर्मभूमागं कोणात्सम्भैर्विभूषितम् ।
सुनेत्रैर्वैष्टिं कुर्याच्चिकादैः पूर्ववद्युतम् ॥ १२४ ॥

सुस्थिर दृढपाद च स्नानाम्भोग्रहणक्षमम् ।
अर्धेन वालुकापीठादीर्धमाद्यक्रमेण तु ॥ १२५ ॥

वर्धितं चार्धहस्तेन ह्रासितं चतुरङ्गुलैः ।
स्वदैर्ध्यादर्धविस्तीर्णं कृत्वैवं सप्रणालकम् ॥ १२६ ॥

तेन तद्वालुकापीठं भूषयेन्मध्यगेन तु ।
यागागारस्य वै दिक्षु द्वारार्थं तत्र चान्तरे ॥ १२७ ॥

शमार्धं वृद्धियोगेन ह्रासोऽन्यत्र कलादिकः ।
तोरणानि वह्विः कुर्याद्वद्दैः काष्ठे चुपूजितैः ॥ १२८ ॥

पञ्चहस्तानि चार्धेन वर्धितानि करेण तु ।
न ह्रासमाचरेत्तेषामन्यत करणे सति ॥ १२९ ॥

दशमात् पञ्चहस्तानामृते भूमौ प्रवेशयेत् ।
शमार्धं वर्धिताना च द्वे द्वे संवर्धयेत् कले ॥ १३० ॥

दैर्घ्यात् प्रवेशशिष्टात् विभागेन तदन्तरम् ।
सर्वं चक्रध्वजं कार्यं वस्त्रसङ्करीयुतम् ॥ १३१ ॥

सुधादैर्घ्यके पीतैश्चन्दनादैस्तु लेपितम् ।
भिन्नाङ्कमेतदखिल यथैकस्मिन् हि युज्यते ॥ १३२ ॥

कर्म यागगृहे शश्वद्विभूतेवाद्यनेविना ।
पञ्चतिशतकर क्षेत्रं स्वतुर्यशेन विस्तृतम् ॥ १३३ ॥

तन्मध्ये तु चतुर्हस्तं चाऽपार्यं स्थलसप्तकम् ।
स्थलाना व्यवधानं तु कुर्याद्वै तालसमितम् ॥ १३४ ॥

एकापायेन वै कुर्याद्विहस्तान्तस्थलाङ्गनम् ।
क्रमेणाप्नाद्गुलान्मानाद्वयद्गुलं छवद्गुलं विना ॥

स्थलानां संकटाना च व्यवधानं छिगोलकम् ।
एवमेव समुच्छ्राय चर्वासां परिकीर्तिः ॥ १३६ ॥

परितो विहित वीथेमनिमद् स्वपीठजम् ।
एव वा सङ्कटे कुर्यादाद्योक्तान्मण्डपद्वयात् ॥ १३७ ॥

मध्ये मण्डलपीठं तु तस्य दक्षिणदिग्भवेत् ।
समीपे शयनं स्थानकुम्भानां स्थापनायनम् ॥ १३८ ॥

एवं हि वामनिकटे भोगाना मन्त्रतर्पणम् ।
करयज्ञुः सामपूर्वाणां श्रुतीनां हवनं परे ॥ १३९ ॥

द्वरदानशयनं स्थाने हान्यसिन् शयने हितम् ।
व्यवसायार्थसम्पत्ती देशकालौ तु तज्जताम् ॥ १४० ॥

ज्ञात्वा समाचरेत् सर्वं न न्यूनं नाधिकं तु वा ।
यद्युक्तमविश्वदं च व्यापकं सम्प्रयोजनम् ॥ १४१ ॥

तत्तदभ्यूह्यं सर्वत्र कुर्याद्वैभवित्या विना ।
यतो यथोक्तं देवानां निष्पद्यति हि वा न वा ॥ १४२ ॥

अतो यथोक्तेन विना नावसीदति वृद्धिमान् ।
यथोक्तकरणे चिछद्वपूरणं परमं स्मृतम् ॥ १४३ ॥

भावभक्तिसमेत च श्रद्धापूर्तं पुरोदितम् ।
प्रासादस्याएष्ट्रिव्योम मूर्तिपानां यथोदितम् ॥ १४४ ॥

स्थण्डलेष्वथ कुण्डेषु, तादृश्येनाथवा स्वयम् ।
स्वकुण्डे हवनं कुर्याच्चतुर्वेदमथोऽपरे ॥ १४५ ॥

समस्तं मूर्तिपीयं वा स्वयमेव समाचरेत् ।
सामग्रीविरहायोग्यमूर्तिपानामभावत् ॥ १४६ ॥

एवं त्वमिनव कृत्वा यागार्थं मण्डपं द्विज । ।
पूर्वोदितैरलङ्घैरलङ्घत्य पृथग्विष्टै ॥ १४७ ॥

सितरकादिभेदेन प्रागादौ तु ध्वजाष्टकम् ।
निवेश्य मध्ये वेदां तु पुनराययवत्तथा ॥ १४८ ॥

यागमण्डपनिषिणे भूयो विध्यन्तर श्रुणु ।
प्रागवा ह्युडवा प्रासादात् लिशङ्गस्तैद्विजायतम् ॥

द्विधिकैर्मण्डप कुर्यादन्यद् द्वादशभि करै ।
स्यात् तुर्यश्रायत मध्ये वेदीना तत्र पञ्चकम् ॥ १५० ॥

परित पञ्चहस्तं च हस्ते हस्तेऽन्तीकृतम् ।
प्रदक्षिणगणोपेतं वितानादैर्विमूर्पितम् ॥ १५१ ॥

वेदामुत्तरदिक्स्थायां कुर्यात् कुण्डं सलक्षणम् ।
होमोपकरणं सर्वं तत्रोपरि निवेश्य च ॥ १५२ ॥

तनोपरायां वेदा तु नेत्रे उन्मीलयेद्विज । ।
मण्डलं मध्यमायां तु वेदामध्येकपङ्गजम् ॥ १५३ ॥

प्रस्तार्य चिदं शयनं चतुर्थ्या मुनिसस्तम ।
स्नानकर्म ततः कुर्यात् पञ्चमायां तु दक्षिणे ॥ १५४ ॥

मण्डपस्य चतुर्दिक्षु कुर्यात् कुण्डचतुष्प्रयम् ।
प्रासादस्यापि परितः कुर्यात् कुण्डचतुष्प्रयम् ॥ १५५ ॥

तदर्थान् सर्वसंभारान् संभृत्य सुसमाहित ।
दिने कर्मदिनात् पूर्वे सप्तमे पञ्चभेदपि वा ॥ १५६ ॥

अङ्गकुरानर्पयित्वा तु ततः कर्म समारम्भेत् ।
प्रधानदिवसात् पूर्वदिने देशिकसत्तम् ॥ १५७ ॥

स्नात शुक्लाम्बरः स्नानी कृतन्यासः सुशान्तधीः ।
कृताह्विकोऽधिवासार्थं सर्वालङ्घारभूषित ॥ १५८ ॥

सर्वसाधनसंयुक्तं त्वर्ष्यपाद्यसमन्वितम् ।
मङ्गल्यकुम्भमादाय ध्यायमानोऽच्युत ढृदि ॥ १५९ ॥

सह चैकायनैर्विष्रे सदागमपरायणे ।
तथा क्षम्भयप्रवेस्तु आमूलाङ्गवन्मयै ॥ १६० ॥

भेरीपटहवादिवशङ्खशब्दादिकै सह ।
ऋग्यजुससामपूर्वेश्व प्रशस्ता संपठन् श्रुती ॥ १६१ ॥

द्वारपालाचीनं कृत्वा यागागारं प्रविश्य च ।
सस्मृत्य स्वासने व्यासिमर्चयित्वोपविद्य च ॥ १६२ ॥

मध्यर्षीउसमीपे तु प्राङ्मुखं पश्चिमे पदे ।
अग्रे मङ्गल्यफलशामाधारस्योपरि न्यसेत् ॥ १६३ ॥

विप्रान् क्रड्ययपूर्वाश्च उपवेश्य च पूर्ववन् ।
पूर्वोक्तस्त्वधिकैर्युक्तो द्रव्येऽव्यगण, शुभ ॥ १६४ ॥

यश्च यत्रोपयोग्यस्तु तत्र तं संप्रवेशयेत् ।
मन्दाणामुपदेशा चायनुकूलो महामति ॥ १६५ ॥

योक्तव्य कर्मदक्षस्तु सर्वेऽववसरेषु च ।
दक्षिणे द्यात्मनो विष्र । एकचित्तं समाहित ॥ १६६ ॥

स्वय वस्त्वनुसन्धाय हवनाचीनकर्मणाम् ।
आस्ते ह्युत्पत्तिपूर्वाणा न्यासान्तानामनन्यधी ॥

करशुद्ध्यादि सर्वं तु चक्रादिन्यासपश्चिमम् ।
सर्वं क्रमेण कृत्वा तु पुण्याह वाचयेत् तत ॥ १६८ ॥

ओङ्काराद्य पवित्रान्तं मन्त्राणां प्राक्चतुष्प्रयम् ।
पाठयेच्च सपुण्याह गायत्रीत्रितयान्वितम् ॥ १६९ ॥

ततश्चात्मानुवादं च आत्मव्यूहं तथैव च ।
विष्णुसूक्तं शाकुन च शिवसंकल्पमेव च ॥ १७० ॥

श्रीसूक्तं चापि शंसूक्तं भद्रसूक्तं तथैव च ।
अद्विरित्यादिकं यच्च प्रीतिमन्दावसानकम् ॥ १७१ ॥

पुण्याह स्वस्तिं क्षद्धि च सवाच्य सह मूर्तिपै ।
प्रोक्षयेच्छतधारेण “स्थानानी”त्यादिकेन च ॥

एवं सर्वेषु यागेषु भवेत् पुण्याहवाचनम् ।
यांगं पुरोक्तविधिना विस्थानस्य क्रमाद्यजेत् ॥ १७२ ॥

भगवन्तं जगद्योनि विम्बमध्ये द्विजोत्तम !।
कुर्यात् सतोरणानां च ध्वजानां स्थापनं ततः ॥१७४॥

सत्यादिकं चतुर्क्षणं तु, मध्ये वेद्या ध्वजाएकम् ।
प्रभवाप्यथयोगेन यज्ञेत् प्रागादियोगतः ॥१७५॥

“ उत देवा अवहिता ” क्रद्धयान् पाठयेत्तत् ।
प्रागादिविद्वचतुर्क्षेषु तोरणानां चतुष्टये ॥१७६॥

सुशोभनं सुमद्र च सुगन्धं च यज्ञेत् क्रमात् ।
सुहोत्र च ततश्चक विहगेश्वरसंयुतम् ॥१७७॥

उपरिष्टान्मुनिश्रेष्ठ ! पूजयेत् प्रतितोरणम् ।
एतेषामथवा पूर्वं भवेद् द्वास्थै सहार्चनम् ॥१७८॥

पाठयेद्वारापालीय साम सामविदस्तत ।
अयोन्यपुष्पभूमृतिधर्यात् सामवृत् ॥१७९॥

यत्र तिष्ठति विश्वेशा पीठव्रह्मशिलान्वित ।
तत्रावलोकनं तेषां कुर्यात् सन्ताडनादिम् ॥१८०॥

चक्रास्त्रमन्तितौ, स्नानकलशै स्तपयेत्तत् ।
सिद्धार्थकेस्तथा पञ्चगव्यमृदभूतिवारिणा ॥१८१॥

वल्मीकिमृद्जलेनाथ चक्राङ्गौषधिवारिणा ।
सक्षोऽयाभ्यर्च्य चोडत्वं शालयेद्व्यवारिणा ॥१८२॥

तमर्घ्येणार्चयित्वा च ततस्तन्मन्त्रितान् करे ।
सिद्धार्थकान् दक्षिणे तु वधाग्रे पाठयेद्वचम् ॥१८३॥

“ रक्षोहणं ” तथा सर्वाद्येत् प्रतिसरे मणीन् ।
सर्वत्र वेष्टित कृत्वा समारोय रथोत्तमे ॥१८४॥

कर्मारम्मं च पठतः तस्य दक्षिणादिड्न्यसेत् ।
क्रमसामपूर्वान् वासे तु व्राह्मणांश्च चतुश्चतु ॥१८५॥

पुरतोऽस्त्रं स्मरन् यायात् स्वयं विज्ञास्तु सूदयन् ।
सनृत्तगीतवादिवस्तुतिमङ्गलपाठकै ॥१८६॥

इदं विष्णुविचक्रम इति क्रद्धयैः सह पाठकै ।
एकायनास्तदन्ते तु “ ओ नमो ब्रह्मणे ” तु यत् ॥१८७॥

तथैव शाकुन सूक्तं श्रीसूक्तेन समन्वितम् ।
स्वर्णादिनार्थिन् शक्त्या तर्पयंस्तान्निवेशयेत् ॥

यागभूमि ततो विम्बमवरोप्य रथादिकात् ।
निषण्णं दृढकाष्ठेत्यतोरणे सन्निवेश्य च ॥१८९॥

स्नानभूमौ तत् कुर्यादखेणाजयतिलाहुती ।
यद्वा पूर्वं समानीय पीठ ब्रह्मशिलान्वितम् ॥१९०॥

भूमिष्ठे भद्रपीठे तु वेदिकायां निवेश्य च ।
ततो विभ्वं समानीय स्थापयेत् पिण्डिकोपरि ॥१९१॥

स्थाप्यमाने बृहद्विम्बे विशेषं कथ्यते शृणु ।
पूर्ववत् कर्मशालाया संस्थाप्याकारशुद्धये ॥१९२॥

सम्बाप्य विधिना कृत्वा नयनोम्पीलन तत् ।
स्नपनं बृहादापाद्य केवलं वा दृढदके ॥१९३॥

स्नानकर्मशिलादीनामीपत् कृत्वा तु सार्चनम् ।
उत्थाप्य भूर्तिपाद्येस्तु बहुभिस्तु रथस्थितम् ॥१९४॥

समानीय ततो यज्ञात् प्रासादाभ्यन्तरं तु वै ।
यथावड्जलविन्यासपूर्वं पीठे निवेश्य च ॥१९५॥

बृहद्विम्बं, तत् कुर्यात् कर्म विम्बेऽखिल तु वै ।
सन्निरोधस्तु मन्त्राणा तत्र लङ्घोदये स्मृतं ॥१९६॥

आबृहत्सनपनात्पूर्वं यत्किञ्चदपि तत्र तत् ।
निर्वतनीय पूर्णान्तं बुद्यैव प्राङ्गम्हामते ॥१९७॥

तथा कार्यं शुभो येन मूहर्तो नावसीदति ।
एव हि चित्रपूर्वाणाम्भ्येषा मुनि (द्रिज) सत्तम ॥

सरलब्रह्मपाषाणवर्जिताना समापयेत् ।
स्नानाद्य कर्मविम्बे तु तत्समीपेऽथ दर्पणे ॥१९९॥

कर्मविम्ब विना तेषा प्रस्तापाद्यपि विष्टरे ।
कुर्यात् प्रवेशपूर्वं तु सर्वमुत्सवपश्चिमम् ॥२००॥

शक्तिभि, कर्मविम्बैश्च गहडाद्यैर्यदा सह ।
समाचरेत् प्रतिष्ठानं मूलविम्बेन वै सह ॥२०१॥

तदानीं तानि विम्बानि यागभूमौ प्रवेशयेत् ।
एवं प्रवेश्य तद्विम्ब देशिक, सुसमाहितः ॥२०२॥

मण्डलाग्रमथासाद्य तत्र विम्बं निवेदयेत् ।
“ भगवन् भूतभव्येश ! त्वश्येवाराधनाय च ॥२०३॥

इदं विष्व रुरित्यामि सस्कृत्य रजतीक्षये ।
एवं निवेद्य स्तानार्थं कलशान् स्थापयेत् पृथक् ॥

अथवा कर्मविद्वसात् तृतीये वासरे पुरा ।
कर्मभूमे स्तमानीय व्रह्म (विग्रह) पीठशिलान्वितम् ॥

यागभूमौ तु सस्थाय ऊळो मण्डलक्षितौ ।
वहौ च देवदेवेशमिष्टा पूर्वोक्तवर्तमना ॥ २०६ ॥

विष्वादिसर्वद्वयाणामधिदास यथास्थितम् ।
कल्याणित्या तु देवस्य दृष्ट्या विष्वनिवेदनम् ॥ २०७ ॥

अपरेऽहनि सप्राप्ते स्नानं प्रारम्भेऽगुरु ।
यद्वा तृतीयविद्यसे प्रारब्धिष्टु ऋषेण तु ॥ २०८ ॥

विष्वानस्य जगन्नाथं कर्मशाला प्रविद्य च ।
प्राप्तेऽपराह्नसमये विष्वमात्मारुद्धये ॥ २०९ ॥

सस्ताय विधिना पश्चात् तोयेऽधिवास्य च ।
अपरस्मिन् उत्ते प्राप्ते देशिकस्तु कृताहिक ॥ २१० ॥

जलादुन्थाय तदिष्वं यागभूमौ प्रवेशयेत् ।
मन्त्र —

जलाधिवासनं कर्म यथावद्वदतांवर ॥ २११ ॥

श्रोतुकामस्य से सम्यक् भस्मात्याहि सुविस्तरम् ।
शाश्वित्य —

वै जलाधिवासीय विधानमदारय ॥ २१२ ॥

प्रापादस्य विशुद्ध्यर्थं विष्वशुद्ध्यस्तेन च ।
मानोन्माणप्रवाणानादूनाधिक्योपशान्तये ॥ २१३ ॥

जगदायायनार्थं च सर्वसर्पणसिद्धये ।
प्रतिषुर्थकियारभात् पूर्वसेऽग्ने दिने ॥ २१४ ॥

पञ्चगव्यादिना स्तानं पूजादोभौ तया जपम् ।
समाचरेत् स्वमन्तस्य यत्रैवं न कृत पुरा ॥ २१५ ॥

हेतुना केनचित्तत जलवासं समाचरेत् ।
नदीपुरीविकाया वा तटाके निर्विरे हृदे ॥ २१६ ॥

संभवे सति कुर्वीन जलवास यथाविधि ।
असभवे जलद्रोण्या कटाहे धातुनिर्मिते ॥ २१७ ॥

यथासंभवम् यस्त्र वा सृज्यादिके ।
अतपतोये अमशानात्ते लवणोदपरिष्ठुते ॥ २१८ ॥

कटुके च कपाये च निर्के फेनेश्च दूषिते ।
चैत्यवृक्षसमीपे च नीचावाससमीपके ॥ २१९ ॥

वर्णन्तरं युते स्वल्पे ऊपरे रेवलान्विते ।
एवमादिषु दुष्टेषु जलवासं न कारयेत् ॥ २२० ॥

एकविष्ववराव वा जलमध्येऽधिवासयेत् ।
देशकालानुरूपेण स्त्रो वा जलवासनम् ॥ २२१ ॥

प्रतिषुदिववान् पूर्वं तृतीये पञ्चसप्तमे ।
दिनेऽपराह्नसमये कर्मशाला प्रविद्य च ॥ २२२ ॥

परमन्त्रेण नप्रोक्ष्य विष्व सन्ताङ्गेत्तत ।
सिद्धार्थकस्तिलेदीघरखमन्त्राभिमन्त्रितै ॥ २२३ ॥

सस्ताय विशुद्ध्यर्थं पडिभ सिद्धार्थकादिके ।
वस्त्राभरणपुष्पाद्यरलकृत्य च मूपणे ॥ २२४ ॥

पूर्ववत् कौतुक वद्वा समारोप्य रथादिके ।
पूर्ववच्छ्रुतिघोपेश्च शङ्खमेर्यादिकं सह ॥ २२५ ॥

विविधैर्नित्यम् यैश्च तयन्यैर्मङ्गले सह ।
ग्रामं वा नगरं वापि प्रापाद च प्रदक्षिणम् ॥ २२६ ॥

भ्रामयित्वा जलोद्देशमानयेन्मूर्तिरै सह ।
प्रपाया तु जलाभ्यर्णे अवरोद्य रथादिकान् ॥ २२७ ॥

विष्टरे विनिवेश्याथ प्राप्तमुग्नं वाप्युद्गमुखम् ।
मण्डपं जलम् ये तु वातवृष्टिक्षमं शुभम् ॥ २२८ ॥

चतु त्तमभसमायुक्तं चतुस्तोरणभूषितम् ।
वितानध्वजसंयुक्तं वेष्टिन इर्मालया ॥ २२९ ॥

विचिवैश्च फलैर्युक्तं द्रुमाङ्गै पावनैस्तथा ।
मुक्तादामसमायुक्तं जगदामभिरलंकृतम् ॥ २३० ॥

कोणपटीपसयुक्तं चामरैरूपशोभितम् ।
पुरैव कारयित्वा तु कुर्यात् पुण्याह्रोषणम् ॥ २३१ ॥

प्रापवच्छ्रुद्विमपा कृत्वा तन्मध्ये विन्यसेत्तत ।
प्रतिमानुगुणं भद्रपीठमास्तरणान्वितम् ॥ २३२ ॥

सोपधान तदूर्ध्वं तु कल्पयेन्मान्त्रमासनम् ।
अनन्त अत्परित्वोऽर्थं अर्थगन्धादिनार्चयेत् ॥ २३३ ॥

द्विपटकाणेन विम्बस्य अर्धं पाद्य तथैव च ।
आचामं वामितं गन्धमुपवीतोत्तरीयके ॥ २३४ ॥

भूषणानि च माल्यानि ढीपं वृपं यथाक्रमम् ।
दत्वा कृत्वा घृतारोप ससरेत् संहनिकमम् ॥ २३५ ॥

संहारस्य त्रामं वृथे समारूप्य लाप्रतम् ।
आत्मान सर्वर्गं ध्यात्वा सर्वते विष्णुमन्ययम् ॥ २३६ ॥

कुर्याद्वादान्वितो विष्णोरपिवासनमुत्तमम् ।
प्रणवेन समारोय जीवमन्तर्भिमानिमम् ॥ २३७ ॥

उत्कस्यात्मैकता कृत्वा स्वस्मिन् सर्वेष्वरे हरौ ।
संशोष्य मरुता पृथ्वी द्रव्या वीजान्वितान्विता ॥

अद्भुतं संहार्य ता वायुशुष्का वह्नौ विलाप च ।
संहृत्य वायुना वह्नि वायुमाकाशता नयेत् ॥ २३९ ॥

आध्यात्मिकाधिदेवैस्तु करणैर्विषयैः सह ।
तन्मात्रासंस्थितान्येवं क्रमात् संहृत्य देशिकः ॥ २४० ॥

नमो मनसि सहृत्य मनोऽहङ्कृति तत्पुन ।
महत्यात्मनि तं चापि नयेद्व्याहृतैकताम् ॥ २४१ ॥

शान्तानन्ते परे व्योक्त्रि निष्कले ब्रानप्रिये ।
तं व्यायेत् परप्रानन्दे संस्थितं शान्तविग्रहम् ॥ २४२ ॥

यस्मिन्नव्याहृत लीनं स्वस्थ यत् स्वस्वरूपकम् ।
वासुदेवोऽपि विज्ञेयः सर्वात्मा सर्वकृत् प्रभु ॥ २४३ ॥

तस्मिन्नेव तु संहृत्य पृथिव्यादीनि देशिकः ।
एव ध्यात्वा यथान्याय विश्वं वस्त्रेण वेष्टयेत् ॥ २४४ ॥

स्थगित्वाशुकैर्द्विवैर्भैः सर्वे स्त्राणादिभिः ।
आचायोऽपैर्मन्त्रान् व्यापकाश्चतुरोपि च ॥ २४५ ॥

पठद्भुता कुन सूक्तं तथा चान्यैख्यीमयै ।
आम्नायोद्भोषणपैरै साधिमादाय तीरत ॥ २४६ ॥

तद्रिम्ब जलमध्ये तु पीठोर्ध्वं शाययेत् स्वयम् ।
अम्भस्येति च मन्त्रेण प्राद्यमूर्धानिमुद्द्वासुखम् ॥ २४७ ॥

दुन्दुभीर्विविधाकारा नादयित्वा दिशो दश ।
जयशब्दैश्च गीताद्यै सपुण्याहपुरस्सरम् ॥ २४८ ॥

आत्मन्यासं क्रमात् कृत्वा दिशोव्याणावयविभ्यात् ।
अवलोक्य च नेत्रेण कवचेनावकुण्ठयेत् ॥ २४९ ॥

लोकपालान् वदिव्यान्वा स्थानादसात् समग्रात् ।
तीर्तेशमथ प्राप्य कुम्भ सूत्रेण वेष्टयेत् ॥ २५० ॥

वेष्टितं नववस्त्राभ्या रापिधान सपल्लवम् ।
सम्यात् तदक्षिणतः करकं च तथैव हि ॥ २५१ ॥

इन्द्रादीशानपर्यन्तं कलशान् परितो न्यसेत् ।
सवस्त्रान् सापिधानाश्च सहिरण्यान् सकूर्चकान् ॥

कुम्भे विशाखयूपं तु करके च सुदर्शनम् ।
आवाह्याध्यादिनाभ्यर्थ्य इन्द्रादीन् कलशाश्च ॥ २५३ ॥

विम्बस्य शिरसोहेत्रो कुम्भं च करक न्यसेत् ।
अर्चित परितश्चाष्टौ कलशान् विन्यसेत् क्रमात् ॥

कोणेषु पालिका न्यस्त्वा (१) अनिवार्णेश्च दीपके ।
दर्शयेचक्षुमुद्रा च रक्षामुद्रा तथैव च ॥ २५५ ॥

अत ऊर्ध्वं न वै कुर्याद्याभ्यर्थं तु नज्जले ।
दाहलोहशिलोत्याना तिष्ठाना जलवाननम् ॥ २५६ ॥

साक्षाद्भवेत्तद्यत्वं भवेच्छायाधिवासनम् ।
विधानं तत्र वृयापि यथा तदवधारय ॥ २५७ ॥

स्त्रानमाहारशुद्ध्यर्थं दूषणे तु समाचरेत् ।
अन्यच्च सकलं विप्रः प्राववद्रिम्बे समाचरेत् ॥ २५८ ॥

अग्रतो देवविम्बस्य छायाधिवसनार्थतः ।
जलड्डोणी कटाह वा स्त्रायेषुहनिभितम् ॥ २५९ ॥

सृष्टमयं दारुजं वापि भाजनैः धान्यसञ्चये ॥
पूर्येदन्धतोयेन शुद्धस्फटिकवचेसा ॥ २६० ॥

पूर्येवद्विष्टरं कृत्वा दर्भमञ्जरिज शुभम् ।
अष्टाविंशतिदर्भोत्थं कूर्च कृत्वा द्विजोत्तम ॥ २६१ ॥

देशिकेन्द्रो विधानेन तत्रावाह्य जंगद्गुरुम् ।
अर्थगन्धादिनाभ्यर्थ्य स्मृत्या वै संहनिकमम् ॥ २६२ ॥

<p>विष्वर जलमध्ये तु प्राङ्मूर्धान् तु शाययेत् । चक्रमुदा प्रदर्शयथ कुम्भादीन् पूर्ववन्न्यसेत् ॥ २६३ ॥</p> <p>शक्तीनामपि विप्रेन्द्रं पूर्वविहितं भवेत् । अथवा तु विभिर्भैः कृचं कुर्याद्विधानत् ॥ २६४ ॥</p> <p>छायाधिवासमात् तु तासामपि पृथक् पृथक् । सर्वाङ्गं नवव्यवेण प्रतिमाया समन्तत ॥ २६५ ॥</p> <p>छादयित्वा समन्ताच्च सिद्धार्थान् विकिरेत् क्षितौ । रक्षोहणेति मन्वेण रक्षा कुर्यात् समन्तत ॥ २६६ ॥</p> <p>अनुकमलं यत् किञ्चित् प्रारब्धतन् सर्वमाचरेत् । मृग्मये भित्तिसंस्ये च विम्बे छायाधिवासनम् ॥ २६७ ॥</p> <p>अन्तं प्रविश्य प्रासादे देशिकेन्द्रं समाचरेत् । अन्येषा यागगेहस्य प्रारब्धत् कृत्वा तु मण्टपम् ॥ २६८ ॥</p> <p>कुटी वा तब कुर्यात् छायाधिवास गुरु । दाखलोहशिलोत्त्याना विम्बाना विपत्वे तदा ॥ २६९ ॥</p> <p>जलद्रोण्यादिके पाले तोयाधिवासनं परेत् । तदापि जलवासं तु आचरेन्मण्टपान्तरे ॥ २७० ॥</p> <p>यद्वा स्नानार्थकं फ्लट्टमण्डपे वा समाचरेत् । अथवा यागसदने स्नानमूर्मौ तु तद्विवेत् ॥ २७१ ॥</p> <p>एव जलवाधिवासं तु कृत्वा वै देशिकोत्तम । उपरोपयं प्रतितुवाय यद्वद्व्यमुग्नार्जितम् ॥ २७२ ॥</p> <p>तत् सर्वं समुपाहस्य प्रासादं शोधयेत्तत् । मार्जनलेपनाद्यैश्च ततो यागनिकेतने ॥ २७३ ॥</p> <p>अकृतं यदलङ्कारं कारयेत् सकलं तु तत् । नास्तिकान् भित्तिमर्यादान् देववाहाणनिन्दकान् ॥</p> <p>पापरोगयुतानन्यान् निनिदान् यिशुनास्तथा । पाषण्डिनो हीनवृत्तीन् प्रतिलोमान् समत्सरान् ॥</p> <p>लुधान् मूर्खानिविदुषो बलाद्विरामयेत्तत् । कर्महाद्वासरे विप्र ! अपराह्ने गुरु स्वयम् ॥ २७६ ॥</p> <p>जलाधिवासदेशं तु सप्राप्य सह मूर्तिपेण । उत्थाप्य विम्बमुक्तकात् कुम्भं च कलशानपि ॥ २७७ ॥</p>	<p>उद्वास्य देवनास्तस्यास्तद्विस्त्रं तीरविष्टरे । प्राङ्मुख समवस्थान वारिभि शालयेत्तत ॥ २७८ ॥</p> <p>लोहजं चंडिशुद्धयर्थं तित्रिणीफलवारिणा । प्रारब्धं सृष्टिनामं कृत्वा विधानेन महामते ॥ २७९ ॥</p> <p>वस्त्राभरणयुप्पावेगदकृत्यं मनोदरै । यानवारोप्य तद्विश्वं शङ्खभेर्यादिसयुतम् ॥ २८० ॥</p> <p>प्रामं प्रदक्षिणीकृत्यं हालयं वा समानयेत् । यागगेहं तु यानादेववर्गोप्य निवेशयेत् ॥ २८१ ॥</p> <p>स्थाने पूर्वोद्दिते पश्चादारभेत् व्यर्थं गुरु । लेखादौ संप्रतिश्याथ प्रासादं नर्तिष्ठै सह ॥ २८२ ॥</p> <p>प्राक् चाधिवासितं कृचं जलात्तसात् समुद्धरेत् । विम्बाच्च वस्त्राभरणमात्यान्यपत्तयेत् तत ॥ २८३ ॥</p> <p>पिठे तु स्नानमूर्माना स्थापनार्थं तु कर्त्तिपते । पूर्वोदितं स्थूलपरं स्नपनं स्थापयेद्विज ॥ २८४ ॥</p> <p>पूर्वादिवश्चिमाशान्तं पृथक् स्नपनमण्डपम् । विहितं यद्, तदैव देवदेवस्य वामत ॥ २८५ ॥</p> <p>यानुधानाद यावदश्चिकोणादितो न्यसेत् । स्नपनं स्थूलपरात्य, स्थूलसूक्ष्मं तु पृष्ठत ॥ २८६ ॥</p> <p>ईशानोणात् स्नानं यावदाश्चेष्टोचरम् । देवस्य दक्षिणे पाश्वें ईशानाडायुपश्चिमम् ॥ २८७ ॥</p> <p>स्थूलस्थूलाभिधं स्नानं स्थापयेत् क्रमयोगत । अधिवासदिने कुर्यात् स्नानं स्थूलपराभिधम् ॥ २८८ ॥</p> <p>प्रतिष्ठादिवसे कुर्यात् स्नपनं स्थूलसूक्ष्मकम् । चतुर्थे दिवसे स्नपनं स्थूलस्थूलाभिधं भवेत् ॥ २८९ ॥</p> <p>तदा तत्तदिवे तत्तत् स्नपनं स्थापयेदगुरु । एव हि स्नानकलशान् क्रमात् संस्थाप्य पूर्ववत् ॥</p> <p>तदर्पणावसानेऽथ शयनं कलयेद्विधा । नयनोन्मीलनार्थं तु शयनं कलयेत् एुरा ॥ २९१ ॥</p> <p>द्वादशाक्षरमन्वेण पीठं संप्रोक्षयेत्तत । प्रागग्रानुदग्ग्रान् वा दर्भानास्तीर्थं पुष्कलान् ॥ २९२ ॥</p>
--	--

पञ्चमारमितान् शालीनथवा चार्धेसमितान् ।
 बृत्त वा चतुरश्चं वा कम्पलानुगरि न्यसेन् ॥ २९३ ॥
 उषधानानि निक्षिप्ति शयनाङ्गानि कल्पयेत् ।
 मङ्गलत्वकुम्भान् संस्थाप्य दिग्घृकसमाश्रितान् ॥
 ततो विम्बाधिवासार्थं शयन परिकल्पयेत् ।
 तदर्थं वैदिकोर्ध्वे तु कुर्यात् स्पृहस्तकमण्डलम् ॥
 रजसा कुसुमैर्विद्यं चतुर्विंगर्महोज्वले ।
 प्रागग्रामुडगग्राम्यं दर्भान् सस्तीर्य तत्परम् ॥ २९५ ॥
 पञ्चमारप्रभाणेन शालीन्तत्त निक्षिप्तेत् ।
 तदर्थं तग्न्हल शुद्ध तदर्थं तु तिलं तथा ॥ २९७ ॥
 उपर्युगरि निक्षिप्त लाजानूर्ध्वे तु विन्यसेत् ।
 काठजं सुदृढं स्तिरव चतुर्गत्रसमन्वितम् ॥ २९८ ॥
 चतुर्षादसमायुक्त चतुरश्रावयत ततम् ।
 सटवासंक्षितग्रह्यं तदूर्ध्वे स्यापयेत्ततः ॥ २९९ ॥
 दुकूलं सृष्टुतवरं च पिन्यसेत् सोरगिञ्छदम् ।
 केवल तत्प्रमात्र वा विन्यसेदथवा द्विज ! ॥ ३०० ॥
 यद्वातुले विवर्ज्यार्थं लाजोर्ध्वं रक्तम्बले ।
 न्यसेइमिनवं पश्चाद्वस्त्रं कार्यसज नवम् ॥ ३०१ ॥
 क्षौमवस्त्रं न्यसेन्मन्ये चिदवस्त्रं ततोपरि ।
 शिरोग्रधानसयुक्तं पादगण्डकसंयुतम् ॥ ३०२ ॥
 सर्वानभिनवान् शुधान् सकपोलोपवानकान् ।
 सुगन्धधूपितान् वस्त्रान् कुसुमामोदसंमितान् ॥ ३०३ ॥
 इन्द्रादीशानपर्यन्तं कलशान् सूत्रवेष्टितान् ।
 तोयपूर्णान् समानान् खिरधान् सापिधानान् सवस्त्रकान् ॥
 सुरत्तपल्लवैर्युक्तान् धान्यराशिषु निक्षिपेत् ।
 शङ्खचक्रगदापद्माध्वजेश्वेद्वादिषु क्रमात् ॥ ३०५ ॥
 श्रीवत्सं गहूडं कूर्मं सौर्वर्णं तेषु निक्षिपेत् ।
 मध्ये मध्ये च कुम्भाना धान्योर्वं भङ्गलान् न्यसेत् ॥
 वस्त्रैराच्छादितास्तद्वन्यसेत् कोणेषु पालिकाः ।
 एव शयनयुग्मं तु प्रकल्प्य तदधो यजेत् ॥ ३०७ ॥

सर्वधारमनन्तं तु तदूर्ध्वे सर्वं प्रभुम् ।
 प्रभवायययोगेन यजेत् प्रागादियोगत ॥ २०८ ॥
 पाठयेत् सर्पसामादिभजा शान्तवलात्मिकाम् ।
 हुत्वा शताण्सरयं तु मूलं तदनुकल्पयेत् ॥ २०९ ॥
 मण्डलं पावने रामं सिताद्यैर्माङ्गलीयके ।
 तदूनाधिकशान्त्यर्थं हुत्वा कुण्डगण ततः ॥ २१० ॥
 मस्कुर्यात् प्रतिकुण्डस्य निकटे कुम्भमध्यगम् ।
 प्रवदात्यययोगेन चातुरात्म्यं तु सयजेत् ॥ २११ ॥
 ह्रदादि यज्ञा दिस्त्वेषु विडि स्त्वेषु तदस्त्रम् ।
 उत्त्वा तदृष्ट्यं पूर्णा तु “यूषात्पूर्णं च पाठयेत्” ॥ २१२ ॥
 एकाप्तान् यजुम्यानाश्रावितमनन्तरम् ।
 एवं सर्वं समापाद्य प्रयायाद्विश्वसन्निधिम् ॥ २१३ ॥
 विश्वमध्यादिनाभ्यच्यं गुरु ऋषपतमारभेत् ।
 अथास्यमन्वेण पुरा मङ्गल्यकलशाम्भसा ॥ २१४ ॥
 ससेव्य विश्वं तदनु स्नापयेत्तन्मृदम्भसा ।
 पाठयेत्ततः “कूशमाण्डान्” वलमन्वाननन्तरम् ॥
 ततो गोयकुम्भेन “इह गाव” प्रपाठयेत् ।
 भूतस्त्रमाति न वेग पाठ्यवागेन भूतोता ॥ २१६ ॥
 पञ्चग्रन्थेन तद्वु शाठये “शाकाकर” तत ।
 पूर्ववच्च ततोऽव्यच्यं विधिवच्चमसाम्बुद्धा ॥ २१७ ॥
 क्षालपित्वा जले शुद्धेरभिषिद्य ततोऽर्चयेत् ।
 शिरदोषप्रिनाशार्थं खानमेतदुदाहृतम् ॥ २१८ ॥
 परिधाय ततो विन्नं वानसी अधरोत्तरे ।
 नयनोन्मीलनार्थं तु शयन यन् प्रकारितम् ॥ २१९ ॥
 तत गूर्वशिरसकं च विश्वं प्रस्वापयद्विज । ।
 तत समन्ताद्रिम्यं तु छादयेन् कम्पलादिभिः ॥ २२० ॥
 सौर्वर्णं राजतं चेव पात्रमाढकपूरणम् ।
 धान्यराशां निधायाग्रे पूरयेत यथाक्रमम् ॥ २२१ ॥
 मवुना रपिष्या चेव ततस्तु मधुपात्रके ।
 अर्कमण्डलमध्यस्यं मार्ताण्डायुतसन्निमम् ॥ २२२ ॥

ध्यात्वा मन्त्रेशामभ्यर्थ्य तदन्यस्मिन् भवामते । ।
चन्द्रमण्डलम् यस्थ धेनुमुद्रासमन्वितम् ॥ ३२३ ॥
मन्त्रै वै सौरसीय च स्फुरदिन्दुशतप्रभम् ।
तडन्तरस्थ मन्त्रेशं हिमाचलनिभ सरेत् ॥ ३२४ ॥
तन्त्रस्तैरमृतौषेष शशिजेर्धनुजेरपि ।
सुभावित सरेद्विर्भ्वं मधुगतेति मन्त्रत ॥ ३२५ ॥
घृतादि मन्त्रयेत् पश्चाद्खेणाच्छादयेत्तु तत् ।
अष्टाङ्गुला च सौपर्णी शलाका राजती तया ॥ ३२६ ॥
केपला वापि सौपर्णी शलाका व्याद्रिजोत्तम् ।
अष्टधान्यानि परित् पादपु विनिवेशयेत् ॥ ३२७ ॥
गा कन्यका शुभाकारा भूपणैश्चापि भूपिता ।
आनीय स्यापयेत् पाश्वं ब्रह्मघोषेण घोषयेत् ॥ ३२८ ॥
स्वयं शलाका सौपर्णी कृत्वा नेत्राभिमन्विताम् ।
मध्वका च तया नेत्र दक्षिण त्वीपदुल्लिखेत् ॥ ३२९ ॥
सस्मरन् परमं ज्योतिर्नेत्रमन्वेण देशिक ।
आज्याक्तया तया वापि राजत्वा वाममुल्लिखेत् ॥
तन्मन्वितेन शस्खेण शिरपी स्नातोऽवलोकित ।
यथावत् प्रकटीकुर्याद्विद्वेष्टन वर्त्मना ॥ ३३१ ॥
वारुण पाठ्यत् साम सह “चान्द्रेण” सामगान् ।
पूरयेन्मधुसर्पिभ्यां नेत्रयुग्मं क्रमेण तु ॥ ३३२ ॥
वौषडन्तेन मूलेन तेनैव जुहुयात्तत ।
तन्मुखिं शशिविम्ब तु ध्येय तापादिशान्तये ॥ ३३३ ॥
सिञ्चन्तममृतौषं तु “हृदा” यन्तेन सेचयेत् ।
ययोद्याच्छादनपरं दर्शयेन्मधुसर्पिभी ॥ ३३४ ॥
अष्टधान्यानि गाश्चेव कन्यका पुरत स्थिता ।
मध्वाज्ये च शलाके च प्रदद्याद्विलिप्ते द्विज ॥
अष्टधान्यानि गाश्चेव शाष्योपकरणं तथा ।
प्रदद्यादेशिकेन्द्राय सावक सिद्धिलालम् ॥ ३३६ ॥
यद्वा मध्वादिसकलमाचार्याय निवेदयेत् ।
यथाशक्ति तयन्यया सूर्तिपाना च दक्षिणाः ॥ ३३७ ॥

सूर्यमये नूलविम्बे तु भित्तिस्थेऽथ प्रविद्य तु ।
प्रासाद तत्र कुर्वीत नयनोन्मीलतक्रियाम् ॥ ३३८ ॥
एव श्रियादिगत्तीना नयनोन्मीलतं भवेत् ।
एव नेत्रे समुन्मीत्य विम्लस्य तु तत् परम् ॥ ३३९ ॥
दहनायायने कुर्यात् खेण, हृदयेन च ।
आमृतो डाढशार्ण तु सत्यर्थं पूर्ववन्न्यसेत् ॥ ३४० ॥
स्वानायित पुरा फलसे पीठे विम्ब नयेत्तत ।
न्यातिसनानमायुक्ते सस्फुते प्रोक्षणादिता ॥ ३४१ ॥
आधारादिक्रमोपेते समाल वे लुपूजिते ।
पीठेऽवतारी सवेष्य वाससी हाधरोत्तरे ॥ ३४२ ॥
अयं क्रमोदिते दुम्भे द्विष्टकावर्तितैर्हृदा ।
स्वापयेत् पाठ्येद्विप्रानो पर्वीनामिति श्रुतिम् ॥
“या ओपवय” इत्यादि क्रमवेदास्तदनन्तरम् ।
एव दशावशिष्यान्ते सेचिते कलशै सति ॥ ३४३ ॥
तत् कुम्भचतुर्के तु चतुर्भिर्मूर्तिधारकेः ।
क्रक्षामपूर्वेविधिवत् ल्लपनीयं तु पाठयेत् ॥ ३४४ ॥
“उदुक्तम्” हि क्रमवेदान् पाठ्येद्विविणं यजु ।
ततस्तु वारुण साम सामश्वोऽवर्वणस्ततः ॥ ३४५ ॥
अयं ते वरणश्चेति, पवित्रं ते—ततो क्रचम् ।
वसो पवित्र—हि यजु पाठ्येत् सुमहास्ततः ॥ ३४६ ॥
पवित्र ते—हि यत् साम संयोज्यैकायनास्ततः ।
सूर्तिपान् समुदायेन पावमानीश्चतुष्यम् ॥ ३४८ ॥
तदन्ते परम मन्त्रं व्यूहीयं भगवानिति ।
पवित्रमन्त्रं तदनु—इदं विष्णुविचक्ष्ये ॥ ३४९ ॥
ततो विभवमन्तेस्तु सर्वे संमन्वितेन च ।
कुम्भेन सेचयित्वा तु, व्यूहमन्त्रै परेण तु ॥ ३५० ॥
स्वाययित्वाच्चयित्वा च जुहुयात् साधिकं शतम् ।
यथावत् प्रणवेनाथ व्याति कृत्वा च पाठयेत् ॥ ३५१ ॥
“माप्रगामे” ति क्रमवेदान्, अग्ने नायुर्यजुर्मीयान् ।
प्राणापान हि यत् साम तत् प्राणाय वै नमः ॥ ३५२ ॥

यातव्येति परं मन्त्रं विप्रानेकायनांस्तत ।
ध्यानयुक्तो विद्या सम्यक् पठेदाराधकस्तत ॥ ३५३ ॥

“ आवाहयाम्यमरवृन्दनताड्ग्रियुगम
लक्ष्मीपति भुवनकारणमप्रसेयम् ।
आद्यं सनातनतनु प्रणवासनस्थं
पूर्णेन्दुभास्करहृताशसहस्रदीपिम् ॥ ३५४ ॥

“ ध्येयं परं सकलतत्त्वविदा च वेद्य
वाराहकापिलनुकेसरिसौम्यमूर्तिम् ।
श्रीवत्सकौस्तुभमहामणिभूषिताङ्गं
कौमोदकीकमलशङ्खरथाङ्गहस्तम् ॥ ३५५ ॥

“ सर्वत्रोऽसि भगवन् । किल यद्यपि त्वा
आवाहयामि हि यथा व्यजनेन वायुम् ।
गूढो यथैव दहनो मथनादुपैति
आवाहितोऽपि हि तथा त्वमुपैषि चार्चाम् ॥

“ मालाधराच्युतं । विभो ! परमार्थमूर्ते ।
सर्वज्ञनाथं । परमेश्वरं । सर्वशक्ते । ।
आगच्छ मे कुरु दया प्रतिमा भजस्व
पूजां गृहाण मदनुग्रहकाम्ययाद् ॥ ३५७ ॥

ततो विमृज्य वस्त्रेण भोगै पूर्वेदितैर्यजेत् ।
अद्यर्थैर्दक्षिणान्तैस्तु पाठयेद्वद्वयास्ततः ॥ ३५८ ॥

अर्चामि तेति मन्त्रं वै सामग्राश्चार्चत त्विति ।
(ओं)भगवानिति तज्जांस्तु अग्नौ सन्तर्पयेत्ततः ॥

स्वकुण्डे देशिकेन्द्रस्तु समिधा सतकं हुनेत् ।
पश्चाच्छताप्तसंख्यं च साज्जैस्तु तिलतण्डलै ॥ ३६० ॥

तर्पयित्वा तु पूर्णान्तिमुद्घृत्याभिकणं ततः ।
दिक्कुण्डेषु विनिक्षिप्य संस्कृतेषु पुरैव हि ॥ ३६१ ॥

तथैव च विद्विकस्थेषु उद्घृत्याभ्यर्थ्यं वै क्रमात् ।
ततः प्रभवयोगेन चतुर्दिक्षु निवेशयेत् ॥ ३६२ ॥

चतुरो वासुदेवादिनाम्ना एकायनान् द्विजान् ।
स्वामिः स्वाभिरसंख्यं च तैः कार्यमभिधादिभिः ॥

समित्सप्तकपूर्वैस्तु साज्जैस्तु तिलतण्डलै ।
एवमप्यययोगेन वाय्वादीशावसानकम् ॥ ३६४ ॥

क्रवेदाद्यास्तु चतुर् संस्कृत्यादौ तथा न्यसेत् ।
अयवा विन्यसेत्तास्तु ईशाद्वायुपदावधि ॥ ३६५ ॥

तेरप्यच्युतलिङ्गैस्तु स्वशाखोक्तैश्च पावनै ।
हवनं विधिवत् कार्यं भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ ३६६ ॥

एव क्रमेण कुण्डांस्तु सर्वान् हुत्वा ततो गुरुः ।
द्वास्थादीना पुरोक्ताना दिक्पतीना समाचरेत् ॥ ३६७ ॥

हवनं विधिवत् कुण्डे तदर्थं पूर्वनिर्मिते ।
स्तुत्वा जितत्वामन्त्रेण सामव्यान् पाठयेत् पुनः ॥

सह गायत्रिसाम्ना तु यद्रथन्तरसंब्रकम् ।
प्रजप्य द्वादशार्णं तु मुद्रा वथा प्रणम्य च ॥ ३६९ ॥

अप्याङ्गेनाथं विज्ञाप्यो भगवान् सूतभावनः ।
“ मूर्तिभेदेन रूपेण अनेनैव हि साम्प्रतम् ॥ ३७० ॥

लोकानज्ञाततत्वास्तु समाहादय नागरान् ।
येनान्तं सप्रविष्टेन ईपत्कालवशात्तु चै ॥ ३७१ ॥

जन्मान्तरसहस्रोत्थान्मोक्षमायान्ति किल्विपात् ॥
एवमर्थो हि भगवान् लोकानुग्रहकृत् प्रभुः ॥ ३७२ ॥

दत्त्वार्थ्यगन्धस्वरूपदीपैवेद्यमेव च ।
निवेद्याचमनं चार्थं कुर्यान्नीराजनं ततः ॥ ३७३ ॥

पुण्याहजयघोषेण वेदध्वनियुतेन च ।
शङ्खवादित्रिनिर्दोषपटहैर्गीतिभि सह ॥ ३७४ ॥

करावङ्गुभिर्गतौ कृत्वा देवदेवस्य देशिक ।
पाठयेद्वद्वयं मन्त्रं “ उतिष्ठेति ” ततः सह ॥ ३७५ ॥

यात्रोपकरणैमन्त्रं कृत्वा ब्रह्मरथे स्थिरे ।
सुयन्दितेति क्षीराज्यदध्योदनसमन्विते ॥ ३७६ ॥

सुभिक्षेमशान्त्यर्थं परमान्नफलैर्युते ।
पाठयेदस्य वामीयमृद्घयं तदनन्तरम् ॥ ३७७ ॥

तन्मयान् वलमन्त्रं तु “ दशाधें ” ति महामते ।
स्वयमाद्यन्तसंरुद्धं हृदा तु कवचं जपेत् ॥ ३७८ ॥

आमयेद्वलिदानं च क्रियमाण तु सर्वदिक् ।
 (रत्न) पद्मकाश्चनवज्ज्ञाणा पूर्ववत् श्रेष्ठमाचरेत् ॥

दिव्यायायतनानां च कार्या पूजा यथोचिता ।
 पञ्चरात्रविदा चैव यतीना ब्रह्मचारिणाम् ॥ ३८० ॥

पट्कर्मनिरताना च दान दीनजनेवपि ।
 रथस्थे मन्त्रविम्बे तु यावत्पदशत वज्रेत् ॥ ३८१ ॥

नद्रथ तर्यग्रोषेण तावत् क्रुशतं फलम् ।
 आग्नेयाराधक शश्वत् सकामो नियतव्रत ॥

नतस्तोरणदेशस्थ रथ कृत्वा उर्चयेत् प्रभुम् ।
 पाद्यार्घ्यपुष्पवैश्च नमस्कृत्य च पाठयेत् ॥ ३८३ ॥

उत्तिष्ठेति द्विपटकार्ण सजिततं—तु चाखिलम् ।
 सपठन् पौरुषं सूक्तं यागवेशम् प्रवेशयेत् ॥ ३८४ ॥

शय्याया प्राक्शिरोविम्ब शाययेद्वृद्येन तु ।
 देशिको मूर्तिपै सार्धं यात्राहोम समा येत् ॥ ३८५ ॥

ततस्तच्छिरसोद्देशे चक्राकारस्थिते घटे ।
 पूर्वोक्तलक्षणे नेत्रमस्तुपुष्टित यजेत् ॥ ३८६ ॥

पूजयेन्मङ्गलान्यष्टौ प्रागादौ तु स्वनामभिः ।
 अष्टासु तत्र कुम्भेषु पुरैव स्यापितेषु च ॥ ३८७ ॥

वासुदेवादय, पूज्या, प्रभावाप्ययोगत, ।
 हृदादि यदा दिक्स्थेषु विदिक्स्थेषु तदस्त्रपम् ॥ ३८८ ॥

यदा प्राच्या तु वाराहो नारसिंहस्तु दक्षिणे ।
 प्रतीच्यां श्रीधरो देवो हयवक्रस्थोत्तरे ॥ ३८९ ॥

आग्नेयां भार्गवो रामो नैकर्ते राम एव च ।
 वायव्ये वामनश्चापि चिष्णुरीशानगोचरे ॥ ३९० ॥

स्वनाम्ना पूजयित्वैतानर्ध्यगन्धादिभिस्ततः ।
 पूजयित्वार्घ्यपुष्पादै, शयनस्थं विभु ततः ॥ ३९१ ॥

वर्मणाच्छादनपट दत्त्वा धूपाधिवासितम् ।
 मूलेन शयनस्थस्य कुर्यादाप्यायनं ततः ॥ ३९२ ॥

देवाङ्गुष्ठिनिकटोद्देशे उपविष्टस्तु देशिक, ।
 मन्त्रविहेवविम्बस्य मन्त्रन्यासं समाचरेत् ॥ ३९३ ॥

लेख्यादौ मन्त्रविम्बे तु प्रासादस्थे छिजोत्तम । ।
 उन्संबं कर्मविम्बे तु विष्टरे वा प्रकल्प्य तु ॥ ३९४ ॥

प्रस्वाय शयने प्राप्तवन् प्रासादं संप्रविश्य च ।
 मन्त्रन्यासादिक कुर्यादक्षयमाणविधानतः ॥ ३९५ ॥

सुविस्तृतं तद्विधानमिदानीवधारय ।
 पीठे पुष्पाश्चलि कृत्वा गन्धयुक्त च साक्षतम् ॥ ३९६ ॥

आमूर्तेश्चरणान्तं तु डादशार्णं तु विन्यसेत् ।
 अङ्गोराङ्गस्थिति कुर्यात् स्थानेषु हृदयादिषु ॥ ३९७ ॥

हृषि मूर्तिं गियाया तु स्कन्धयो करमयत ।
 नेत्रयोरुद्दरे पृष्ठेषो वाहुद्वये ततः ॥ ३९८ ॥

ऊरभ्यां जानुयुग्मेऽथ पादयोस्तदनन्तरम् ।
 देवस्य दक्षिणे हस्ते चक्रं शङ्खं तु वामत ॥ ३९९ ॥

वामहस्ते गदाखडगौ हृथवा दक्षवामयो ।
 क्रमाह्लाङ्गलनमन्त्रास्तु चक्रादीन् लाङ्गनान् न्यसेत् ॥

किरीट शिरसोद्देशो श्रीवत्स च गलादध, ।
 वक्षसोऽवामभागे तु विन्यसेत्तदनन्तरम् ॥ ४०१ ॥

कौस्तुभं हृदये न्यस्य वनमालां च कण्ठत ।
 श्रियं दक्षिणभागे तु पुष्टिमुक्तरतो न्यसेत् ॥ ४०२ ॥

ऊरमूले वैनतेयमथेदानी निवोध मे ।
 चतुर्मुजस्य देवस्य चक्रादैर्विनिवेशनम् ॥ ४०३ ॥

मुख्यदक्षिणहस्तेऽजं गदां वामकरे न्यसेत् ।
 अपरे दक्षिणे चक्रं शङ्खं वामकरे परे ॥ ४०४ ॥

अन्यान् लाङ्गनमन्त्रास्तु यथायोर्गं तु विन्यसेत् ।
 अन्येषु षड्भुजायेषु मुख्यदक्षादित, क्रमात् ॥ ४०५ ॥

सर्वान् लाङ्गनमन्त्रास्तु यथास्थानगतान् न्यसेत् ।
 संस्थाप्य भगवन्मूर्तिर्धत्ते चक्रादिलाङ्गनम् ॥ ४०६ ॥

हस्ते येन क्रमेणैव लाङ्गनानि न्यसेत्तथा ।
 मन्त्रान् किरीटपूर्वाश्च प्राप्तवत् सर्वत्र विन्यसेत् ॥

पादादिद्वादशाङ्गेषु ततो दामोदरादिकान् ।
 तच्छक्तिकांस्तथा मन्त्रान् प्राप्तव्यापकलक्षणान् ॥

ऐश्वरेणाथ वीजेन यथावस्थेन भावयेत् ।
पादादितन्मयेनैव तद्वन्मन्त्रवरेण तु ॥ ४१९ ॥

प्राप्तवदायययुक्त्वा तु हन्तज्योतिर्मयात्मना ।
विभुना वाक्स्वरूपेण तदेवाय पर पदम् ॥ ४२० ॥

सुग्रान्त सर्वग वुद्ध्वा निस्तरङ्गमिवोदधिम् ।
विद्याङ्गदामित्याद्य यत् पाठयेत् पाञ्चरात्रिकान् ॥

देहसान्त्यासिक मन्त्र धारणार्थमनन्तरम् ।
जीमृतस्येति ऋग्वेदान् नासदासीति पाठयत् ॥ ४२१ ॥

क्रमेणानेन दुत्वा तु पादधिंशतसरयया ।
निलानां च तथा मन्त्रेराज्यस्येभिर्भट्टामते ॥ ४२३ ॥

दत्वा पूर्णादुति प्राप्तवदुरसंहारलक्षणाम् ।
ततस्तत् परम ब्रह्म इयुदित पूर्ववत् स्तरेत् ॥ ४२४ ॥

सर्वशक्तिमयेनैव स्वभावेन सकेन तु ।
ओजोवलात्मना यद्वद्गन्धो द्रव्यात्मना तु वे ॥ ४२५ ॥

यीजं तस्वरूपेण समुद्रो वुद्धुद्वात्मना ।
एवमव्यपदेश्या या शक्ति स्वे शक्तिर्पणे ॥ ४२६ ॥

स्थितमादाय विश्वेशा स्वातन्त्र्याच्च मटामते ।
मन्त्ररूपा तनु धत्ते सम्यगाराधनाय च ॥ ४२७ ॥

नानात्यमुपयातस्य प्रसर तस्य च स्वयम् ।
निष्प्रभत्वं प्रयातस्य चिद्वीजनिच्यस्य च ॥ ४२८ ॥

आविष्कृतस्य भेदेनाऽयमूर्त्तेन वलियसा ।
अक्षानगहनेनैव नित्यानित्यामलात्मना ॥ ४२९ ॥

स्मृत्वैवं सूलमन्तं तु विम्बहृत्यज्ञग स्तरेत् ।
पटछक्तिकिरणोपेतं तैस्तद्द्रव्यमयी तनुम् ॥ ४२० ॥

संसरेत् संहरन्तं च प्रागुक्तेनैव वर्त्मना ।
स्वरूपममल भूय सरेन्दुर्त्यात्मना तु तत् ॥ ४२१ ॥

नयन्तं पूर्वचिधिनाऽवेचं स परमेश्वर ।
मन्त्रात्मना स्वतन्त्रत्वमूपयातो यजा तदा ॥ ४२२ ॥

“सहस्रशिरसं देव” मिति सर्वस्तु चोदयेत् ।
पाठयेद्वाह्निणान्—धातर्यध्यक्षेति च मन्त्रपम् ॥ ४२३ ॥

यो विश्वतश्चक्षुरिति, यातव्यो भवतीति च ।
द्वासुपणेति तद्रु, अतो देवेति वै तत् ॥ ४२४ ॥

ऋड्ययान् पौरुषं सूक्त तत् परतमा त्विति ।
शाश्वता च तत् कालकलेति समुदाहरेत् ॥ ४२५ ॥

एषा वुड्डि सप्तेति “अवेदानीं” च पाठयत् ।
एव मन्त्रानुसन्धानं भवितं च पराभिधम् ॥ ४२६ ॥

स्त्र॑मसंक्ष मुनिश्चेष्टु । विध्यन्तरमथोच्यते ।
वेभव एवताचकं व्यहारयं तदनन्तरम् ॥ ४२७ ॥

सक्षम नापि मुनिश्चेष्टु । पादयोद्दिदि सूर्धनि ।
प्रदूज्य पुष्पव्राणैर्मुद्रामि प्रणमेदथ ॥ ४२८ ॥

गत्वा द्वाग्न्दसमीपं तु ग्यापारेवखिलेषु च ।
होम कुर्यायथाशक्ति तिलाद्य शतश्वकम् ॥ ४२९ ॥

स्मृत्वैकेकं तु वे कर्म कर्ता जन्मोदितेन च ।
हन्मन्त्रेण समूलेन दत्वा पूर्णादुति तत् ॥ ४३० ॥

आप्रभानाच्च तद् काल कर्मणा पूरणाय च ।
तत् शान्त्युदक सूर्ध्मि होमान्ते चात्मनो द्विज ॥ ४३१ ॥

दत्वा तु विम्बशिरसि सूलेनोदकमेव तत् ।
जप च कर्ममन्त्राणा यथाशक्ति समाचरेत् ॥ ४३२ ॥

सूताना वलिदाने च कृते कुण्डेषु सूर्तिपा ।
स्वे स्वेष्वन्दे सहस्र वा शतं याए तु होमयेत् ॥ ४३३ ॥

तेष्व शान्त्युदक सूर्ध्मि विश्वे वै दापयेदगुरु ।
अथाधिवासन कुर्याद्विधिविष्टेन कर्मणा ॥ ४३४ ॥

यानारयं निकल शुद्धं येन सग्निहितः सदा ।
मन्त्रो ह्यर्चगितो विप्र ! स्यात् पटस्योऽथवा मुने ॥ ४३५ ॥

न चोपसंहन्तो यावदगुरुणा तत्ववेदिना ।
प्राकसर्वमुपसंहृत्य सहारकमयोगत् ॥ ४३६ ॥

स्वरूपे विकृते शुद्धे गुरुरास्ते द्विजोत्तम ।
स्वहृदशिमये पद्मे स्थिति कृत्वा पुरात्मन् ॥ ४३७ ॥

एवमेवाविनाशं च निरस्तावयवं यथा ।
वोधविक्षानदेहं च विस्वं संभाव्य वे तथा ॥ ४३८ ॥

द्वौ सुषुम्नात्मकौ मार्गौ प्रज्वलद्धास्कराकृती ।
हृत्पद्मगोलकाचैव एकदेशस्मुत्थितौ ॥ ४३९ ॥
मणिप्रभेव चोर्ध्वधो व्यापकत्वेन संस्थितौ ।
यथात्मनि तथा देवे तथाऽऽत्मनि विभाव्य च ॥
ततो यायाहस्तिणेन ब्राणान्वयपथा मुने ।
स्वदेहाङ्गदय देवं वाममार्गेण सविशेष ॥ ४४१ ॥
यथात्मनाऽऽत्मा हृदये हातुभूतो ह्यनूपम् ।
तथा तद्यृदयान्तस्य सरेद्विज्ञानगोलकम् ॥ ४४२ ॥
द्वया स्वरक्षित्यखचित्तमानन्दापृरित महत् ।
गमागमैकनिष्ठ तु शक्तो ब्रह्मण्यथात्मनि ॥ ४४३ ॥
देवदेहस्थितेनैव विज्ञानेन सहैकता ।
निष्पाद्या यावदस्पन्दकालमान स्वदेहकम् ॥ ४४४ ॥
परं यदात्मना विप्र ! केवलेनानुभूयते ।
स्पन्दप्रवर्तितेनाथ कालेनैकात्मना द्विधा ॥ ४४५ ॥
यथाऽऽत्मनि तथा देवे निष्कामेदथ साधक ।
देव दक्षिणमार्गेण चिशेद्वामेन चात्मनः ॥ ४४६ ॥
हृदयं भासुराकार ज्ञानामृतपरिप्लुतम् ।
योगोऽय सुनिशार्दूल ! विम्बस्य द्रव्यजस्य च ॥ ४४७ ॥
आपादान्मूर्धपर्यन्तं नाडीबृन्दस्य व्यञ्जक ।
येन सर्वेशिता विप्र ! विम्बस्यास्य प्रजायते ॥ ४४८ ॥
तं योगमधुना वच्चिम एकाग्रमवधारय ।
हृत्पुण्डरीकमध्यस्थ साधको वृत्तिवर्जित ॥ ४४९ ॥
मन्त्रोच्चारप्रयोगेण प्रागवत् पदमनामयम् ।
यायादूर्ध्वप्रवाहेण , तसाज्ज्ञेय प्रवर्तते ॥ ४५० ॥
अव्युच्छिन्नोऽव्यथेऽङ्गुष्ठधो स्वेच्छया क्षोभमेति च ।
यथा सवत्तरो दीपो ज्ञकम्य कम्पमेति च ॥ ४५१ ॥
कोशकारो यथा तन्तु गृहीत्वा संप्रवर्तते ।
विज्ञानशक्तिमालस्य एवम्भूतो हृदम्बुजम् ॥ ४५२ ॥
स्वकीयमायया , ऽचार्य पूर्ववत् संविशेषतः । ।
देवस्य हृदयाम्भोज विलोक्य सह तेन वै ॥ ४५३ ॥

भावयित्वाथ विज्ञान वोधशक्तया ततो व्रजेत् ।
तद्वाडशान्तमागत्य ज्ञेयाख्य न च नासिकम् ॥
तत्पादात् पूर्वयुक्तया तु देवं हृदयमाश्रयेत् ।
ततो वै देवदेहात् प्रविश्य हृदर्थ स्वकम् ॥ ४५५ ॥
मध्यमार्गेण हृदयादेत्य स्व नेत्रगोलकम् ।
एवं देवेऽनुसन्धाय निरीक्ष्य च परस्परम् ॥ ४५६ ॥
देवालोकेन चात्मानमनुविष्ट च संसरेत् ।
आत्मालोकेन देवेशं भिन्न सर्वत भावयेत् ॥ ४५७ ॥
एतदीश्वरसन्धान मिष्टमेकात्मलक्षणम् ।
सर्वेश्वर्यप्रव विद्धि सर्वदा प्रतिमासु वै ॥ ४५८ ॥
अथ गङ्गानुसन्धानमेकेकाङ्गुतदर्शनम् ।
वक्ष्यामि येन वै मन्त्रो विम्बेनैकात्मता व्रजेत् ॥
निष्कम्पयोधसामान्यरूपो भूत्वा पुनः स्वयम् ।
ये शब्दजनिता भावा सूक्ष्मै सूक्ष्मतराऽस्थिलाः ॥
सामान्यबोधशब्देन तान् पश्यत्वेकतां गतान् ।
सङ्कल्पपूर्वं सर्वोत्थगव्यादेण वर्जितान् ॥ ४५९ ॥
स चाभिमुखमायाति सङ्कल्पादुत्थितस्य च ।
शब्दरूपपदार्थस्य गङ्गस्य परमौजत ॥ ४६० ॥
सङ्कल्पपदवीरुद्ध स्फुरत्यन्तस्थित स्फुटम् ।
पदार्थोपरि य शब्दो मध्यमं विद्युति तन्मुने ॥ ४६१ ॥
हृत्पद्मकर्णिकासस्य प्रयत्नपदवीषु च ।
विद्यासु करणोत्थासु यश्चाभिव्यक्तिमेति च ॥ ४६२ ॥
वाच्यवाच्यकरुपेण स शब्दः स्थूल उच्यते ।
अतिस्थूलपरत्वेन स च वाचिव्यये पुनः ॥ ४६३ ॥
हृश्यादर्थेषु भावेषु अभिव्यक्ति प्रयाति च ।
स हि स्थूलतरः शब्दो व्यवहारेऽस्थिले स्थितः ॥
तस्माच्छब्दमयो देह इति चेतसि वै पुरा ।
निष्कम्प साधकः कृत्वा विम्बं भाव्यं तदात्मकम् ॥
शब्दसंहारयोगेन सविम्बं ब्रह्मसंयुतम् ।
निष्कम्पयोगयुक्तामा यो गुरुः संप्रविश्यति ॥ ४६४ ॥

पूर्वोक्तक्रमयोगेन शब्दब्रह्म व्यनागतम् ।
 पद्येत् परिणतं विप्र ! क्रमाद्विश्वात्मना तु वै ॥४६९॥
 तेन स्थापितं विष्वं भुक्तिसुक्तिफलप्रदम् ।
 एवं शब्दानुसन्धानं कृत्वा विष्वस्य सत्तम् ॥ ४७० ॥
 ततो वै मन्त्रसन्धानमारभेत प्रयत्नतः ।
 अशब्ददेह शब्दात्मा नित्योदितमनामयम् ॥ ४७१ ॥
 स्वहृष्टप्रस्थितं मन्त्रमुद्दितं नालस्कवत् ।
 निस्सृत मध्यमार्गण विष्वान्त सविशान् स्मरेत् ॥४७२॥
 स्फुरत्तारकरूपं च मन्त्रैव्यर्थसि तथाखिले ।
 मन्त्रात्मान जगद्वाथ विष्वहृष्टप्रस्थमध्यगम् ॥ ४७३ ॥
 संस्मरेत् स्मृष्टिसंहारौ कुर्वन्त साधकोत्तम् ।
 पर स एव बोद्धव्य सुसक्षम् स च निकल ॥ ४७४ ॥
 सकल द्वे च बोद्धव्यमुभयात्मकमित्यपि ।
 विज्ञानरजनीमध्ये श्रेय निद्रारसास्थितम् ॥ ४७५ ॥
 तत्वग्रामप्रभातेऽथ संभोगमित्र सोऽये ।
 प्रबुद्धं संस्मरेदेवमवलीण परात् पदात् ॥ ४७६ ॥
 सर्वाधिभोगपीठ तत्त्वाकान्तं च ज्ञावयेत् ।
 भोगभूसंस्थितं देव स्थितिमन्तं विष्वाव्य च ॥ ४७७ ॥
 स्थितिराधारशक्तिवे विभोर्मन्दात्मकस्य च ।
 तस्माद्ब्रह्मशिलापीठ विष्वमेकीकृत स्मरेत् ॥ ४७८ ॥
 नानाधिवासयोगेन पूजयेत्तदनन्तरम् ।
 मन्त्रन्यासं पुरा कृत्वा विधा पूर्वक्रमेण तु ॥ ४७९ ॥
 हस्तन्यासं विना विप्र ! लययुक्तव्यातु चाखिलम् ।
 कथितं सक्षमसन्धानं स्थूलं विष्यन्तरं शृणु ॥ ४८० ॥
 संस्कृतं देवदेवस्य त्वचदिह सुलक्षणम् ।
 संस्मरेच सुर्पूर्ण मणिरत्मयैर्विना ॥ ४८१ ॥
 स्वदेहवदुपादेयैर्नाडीव्यूहैः सवायवैः ।
 धातुभिः सोमसूर्यांश्चित्तसहजानादिकैर्गुणैः ॥ ४८२ ॥
 गुणकारणतः क्षमान्तं यदन्यत्त्वसंग्रहम् ।
 द्रव्यमाश्रित्य वै विष्व वर्तते यदसन्महत् ॥ ४८३ ॥

तत्र हृत्कमलाकाशे मन्त्रं रक्षप्रभोज्ज्वलम् ।
 ब्रह्मभावनया न्यूत्त यज्ञाति प्रातिमं फलम् ॥ ४८४ ॥
 श्रद्धापराणा कर्तृणा फलतोऽभ्येति च स्थिरम् ।
 प्रतिपत्ति परा ब्राह्मीयाकारं प्रति सर्वदा ॥ ४८५ ॥
 प्राप्नोति यद्रशादन्ते ज्ञानभात्मप्रकाशकम् ।
 उक्तमेतत्तु सकलमाकर्णय सुविस्तृतम् ॥ ४८६ ॥
 पूर्ववद्वारणामित्यु सट्टारकमयोगत ।
 तद्विम्बगुप्तसहृत्य स्वरूपेऽविघृते परे ॥ ४८७ ॥
 तत्र क्रमेण वै स्वयु विष्व ज्योतिर्वय स्मरेत् ।
 एव पूर्वोदित ध्यात्वा नाडीवृन्दस्य व्यञ्जकम् ॥ ४८८ ॥
 ततस्तासा तु नाडीना व्यायेश्वर्कि सुविस्तृताम् ।
 डासप्रतिसदस्य तु नाडी वरिकीतिता ॥ ४८९ ॥
 दशप्रधानास्तासा तु वयवश्च तथा दश ।
 इडा च पिङ्गला चेव सुषुम्ना च तथा परा ॥ ४९० ॥
 गान्धारी हस्तिजिह्वा च पूपा चैव यशस्विनी ।
 अलम्बुसा कुटूश्चैव कौशिकी दशमा स्मृता ॥ ४९१ ॥
 प्राणापानसमानाश्च व्यानोदानौ तथैव च ।
 नाग कूर्मश्च कृकर देवदत्तो धत्तजय ॥ ४९२ ॥
 आनीय त्रितय कुर्यादेवे पूरककुम्भकौ ।
 पूरके नाडिका सर्वा पूर्यन्ते नात्र सशय ॥ ४९३ ॥
 ततो हृदयपद्म च विकासमुपयास्यति ।
 कुम्भकेन निरुद्ध तद्वेदूर्ध्वमुख द्विज ॥ ४९४ ॥
 सवायूना च नाडीना स्थिति स्मृत्वा तत् परम् ।
 रसलोहितमासाना मेत्रोमज्जास्थिनां तथा ॥ ४९५ ॥
 धातुना शुद्धधात्वन्तं स्मृत्वान्तं संस्थिति क्रमात् ।
 स्मृत्वा हृदयपद्मे तु सोमसूर्यांश्चिमण्डलान् ॥ ४९६ ॥
 आपादात् ब्रह्मरन्ध्रान्तं सर्वविवेषु सत्तम् ।
 प्रकृतीना च तत्वाना कुर्यात् सम्यद्विवेशनम् ॥
 आपादाद्ब्रह्मरन्ध्रान्तमव्यक्तान्तं क्रमेण तु ।
 क्षित्यादिकाना पादान्तमव्यक्त वा धरान्तिकम् ॥

मूर्धि भूमध्यपर्यन्तं प्रधानं भावयेद्द्विज ।
सिन्दूरपुञ्जसंकाशा तालुमध्ये धिर्य सरेत् ॥ ४९९ ॥

सितेन्दुरश्मिवर्णभिं खद्योतमिव खेचरम् ।
तालुमूले त्वहकारं कुसुमरससंज्ञिभम् ॥ ५०० ॥

संसरेत्तमानस तत्वं तालुकण्ठान्तरे द्विज । ।
राजोपलद्युतिसुप कदम्नकुसुमोपमम् ॥ ५०१ ॥

कण्ठाद्भूत्पद्मपर्यन्तं सरेत् पञ्चपदे समे ।
श्रोत्रादीनथं वै पञ्च प्रस्फुरतारकोज्ज्वलान् ॥ ५०२ ॥

पद्मस्थानाच्च नाभ्यन्तं प्रागचत् पञ्चपदान्तरे ।
वागादीन् वै स्थितान् पञ्च क्रमेण विनिवेशयेत् ॥

आनाभेदैस्तिशीषीर्णिं सुसमे पदपञ्चके ।
शन्दत्तन्मात्रपूर्वाणि गन्धमात्रावसानत् ॥ ५०४ ॥

स्वैः स्वैर्गुणैश्च युक्तानि भास्वज्ज्योति प्रभाणि तु ।
ऊरुमूले तथा मध्ये सन्धिदशे ततस्त्वध ॥ ५०५ ॥

दण्डे मर्मावसाने तु सर्वस्मिश्चरणे क्रमात् ।
स्वं वाय्वरन्युदकक्षमान्तं चिन्तयेद्भूतपञ्चकम् ॥ ५०६ ॥

नीरूपाङ्गनवर्णं तु संसरेष्वोमगोलकम् ।
वायव्यं नीलपीतं च तैजसं मधुपिङ्गलम् ॥ ५०७ ॥

मुकाफलनिभं चाप्यं रक्षीत तु पार्थिवम् ।
अयवा तत्वविन्यासमेवमेव समाचरेत् ॥ ५०८ ॥

प्रकृति हृदये न्यस्त्वा धीमनोममता तथा ।
कण्ठहन्ताभिषु न्यस्त्वा तन्मालं शब्दसंज्ञितम् ॥ ५०९ ॥

खभूतयुक्त शिरसि तालो कण्ठान्तकं तथा ।
स्पर्शाख्यं वायुना सार्धं रूपाख्यं वहिना सह ॥ ५१० ॥

कण्ठात् प्रभृति नाभ्यन्तं रसाल्येन जलं सह ।
नाभेजान्वन्तरं यावज्जानो पादान्तकं न्यसेत् ॥ ५११ ॥

धरां गन्धेन तत्पश्चात् स्वे स्वे स्थाने तु विन्यसेत् ।
बुद्ध्यक्षाणि क्रमेणैव तथा कमेन्द्रियाण्यपि ॥ ५१२ ॥

यद्वा प्रधानमामूर्ध्नो यावद्वक्ष स्थलं न्यसेत् ।
नाभौ बुद्धिमहङ्कारं कटिमूलाश्रितं सरेत् ॥ ५१३ ॥

ऊरुभ्यां शब्दतन्मालं स्पर्शाख्यं सन्धिदेशगम् ।
जड्घाभ्या रूपतन्मालं गुल्फयो रससंज्ञितम् ॥ ५१४ ॥

पादाभ्या गन्धसंब्रं तु स्वीजध्यानसंयुतम् ।
अयवा सत्त्वां तत्वक्लृप्तौ स्थानकम् शृणु ॥ ५१५ ॥

गुल्फजानुरुक्टीवक्षं कण्ठभूक्तावटावधि ।
बुद्ध्यन्ताना धरादीना क्रमादवनिसप्तकम् ॥ ५१६ ॥

आपादनाभिदेशं वा महा-भूतैर्घरादिकै ।
व्याप्त चतुर्भिर्विविन्तैस्तद्वृत्तं नभसा पुनः ॥ ५१७ ॥

पूरिनं हृदयान्तं च तदुद्देशाच्छिखावधि ।
विभाव्य मनसा व्याप्त तद्वृत्तं द्वाढशान्तकम् ॥ ५१८ ॥

प्रधानावरपर्यायं बुद्धितत्वं तु विन्यसेत् ।
अय द्वेवा तत्वक्लृप्तौ विधानमव्यारथ ॥ ५१९ ॥

आमूर्ध्नो नाभिपर्यन्तं प्रधानं परिभावयेत् ।
आनाभे पादपर्यन्तं स्वरेत्तन्मात्रकं गणम् ॥ ५२० ॥

यद्वा व्यक्तौ प्रधानं तु व्यापकं देवस्तप्त्वक् ।
सर्वतत्वमयं मन्त्रं तस्य वा क्रेवलं हृषि ॥ ५२१ ॥

प्राधानिकं योजनीयमभिन्नं तत्वकारणम् ।
एवमिच्छातुरुपेण तत्वविन्यासमाचरेत् ॥ ५२२ ॥

ज्ञानादिगुणपट्कं च हृदयादियु विन्यसेत् ।
प्रागवदीश्वरसन्धानमाचरेत्तन्मुनिपुङ्गव ॥ ५२३ ॥

ततः शब्दानुसन्धानं प्रागुक्तं तु समाचरेत् ।
तथेव वर्णभेदेन स्थानभेदे च विन्यसेत् ॥ ५२४ ॥

कदम्बकुसुमाकारं मगारं विन्यसेद्द्विज । ।
शिखाया शिखारोद्देशे याकारं कुङ्कमप्रभम् ॥ ५२५ ॥

तस्माचामीकराकारमिकारं मुखमण्डले ।
ईकारं कण्ठदेशे तु कुन्देन्दुसद्वशप्रभम् ॥ ५२६ ॥

उकारं जड्घाभागे तु शुद्धसफटिकवर्चसम् ।
जकारं वक्षसि तथा सिन्दूरसद्वशाकृतिम् ॥ ५२७ ॥

कृकारं हृदये न्यस्येच्छुकृवर्णं महाप्रभम् ।
कृकारं जाठरे भागे लाक्षारससमद्युतिम् ॥ ५२८ ॥

लकारं नाभिभागे तु तप्तकात्रनसच्चिभम् ।
 लकारं लिङ्गदेशस्थं विन्यसेद्विसितप्रभम् ॥ ५२९ ॥
 एकारं द्रुतहेमाभमूलयुगम् समाधितम् ।
 ऐकारं जानुयुगमे तु सन्ध्याजलदसच्चिभम् ॥ ५३० ॥
 ओकारं जड्ग्योत्सद्व्युक्तवर्णं द्विजोत्तम् ।
 औकारं रक्तवर्णं च गुलफद्वयगतं तथा ॥ ५३१ ॥
 अङ्कारं पाद्योव्रक्षव्ययस्कान्तसमप्रभम् ।
 अ कारं चरणाङ्गुष्ठे पद्मारागसमप्रभम् ॥ ५३२ ॥
 ककारं तु ललाटस्थं रक्तवर्णं तु विन्यसेत् ।
 खकारं पीतलनिभं भृवोर्मध्यमदेशगम् ॥ ५३३ ॥
 गकारं नासिकाया तु तुषारसद्वशाङ्कृतिम् ।
 घकारं सितवर्णं तु दशनस्थानसच्चितम् ॥ ५३४ ॥
 ठकारं चिबुकोद्देशे शरद्वगनसच्चिभम् ।
 चकारं रक्तवर्णं च कृकाटीगोचरे न्यसेत् ॥ ५३५ ॥
 छकारं पृथुभागे तु ज्वलितानलसच्चिभम् ।
 जकारं कटिदेशस्थं कात्रनाद्रिसमप्रभम् ॥ ५३६ ॥
 झकारनस्त्रमूले तु शुद्धस्फटिकसच्चिभम् ।
 जकारं पादगुल्फात्रे पद्मारागसमप्रभम् ॥ ५३७ ॥
 घकारं भूलयुगगतं तुषारसद्वशाङ्कृतिम् ।
 ठकारं नेत्रयोव्रिहन् । रक्तवर्णं महाप्रभम् ॥ ५३८ ॥
 डकारं गण्डयोवैव पीतवर्णं महाद्युतिम् ।
 ढकारं हनुयुगमस्थमिन्द्रनीलसमप्रभम् ॥ ५३९ ॥
 णकारं कुचयुगमे तु हरितालसमद्युतिम् ।
 तकारं श्रवसोर्युगमे प्रवालोपलसच्चिभम् ॥ ५४० ॥
 थकारं स्कन्धयुगले चम्पकप्रसवाङ्कृतिम् ।
 दकारं भुजयोर्मध्ये ज्वलितानलसच्चिभम् ॥ ५४१ ॥
 धकारं तु प्रकोष्ठस्थं खद्योतचयदीधितिम् ।
 नकारं करयोर्न्यस्य पद्मपत्रसमद्युतिम् ॥ ५४२ ॥
 पकारं रोमकूपस्थं पलाशादलसच्चिभम् ।
 फकारं कक्षभागस्थं सन्ध्याभ्रसद्वशप्रभम् ॥ ५४३ ॥

बकारं पार्श्वयुगमे तु पूर्णचन्द्रसमप्रभम् ।
 भकारं सम्थिदेशस्थं नीलाञ्जनचयोपमम् ॥ ५४४ ॥
 मकारं पिण्डिकासंस्थं शारद्वगनसच्चिभम् ।
 यकारं पात्रजन्ये तु धूब्रवर्णं च विन्यसेत् ॥ ५४५ ॥
 रकारं च सहस्रारे रक्तपङ्कजसच्चिभम् ।
 लकारं च गदाया वै सौदामिनिसमप्रभम् ॥ ५४६ ॥
 वकारमरविन्दे तु शारदाभ्रसमप्रभम् ।
 शकारं शोणिते न्यस्य अमृताभासविग्रहम् ॥ ५४७ ॥
 पकारमस्थिनिचये शशशोणितसच्चिभम् ।
 सकारं मासदेशे तु हिमकुन्दसमप्रभम् ॥ ५४८ ॥
 हकारं प्राणदेशस्थं शुद्धस्फटिकविग्रहम् ।
 क्षकारं सर्वतोव्याप्तं सूर्यैवश्वानरप्रभम् ॥ ५४९ ॥
 अथवा मातृकान्यासमेवमेव समाचरेत् ।
 अकारं तालौ विन्यस्य मुखे चाकारमेव च ॥ ५५० ॥
 इईं लोचनयोर्न्यस्य उज श्रवणयोस्तथा ।
 कङ्क नासापुटे चैव ललू गण्डद्वये तथा ॥ ५५१ ॥
 एए दशनपङ्कौ च ओ औ ओष्ठगतौ सरेत् ।
 अ इत्येव ललाटे तु विसर्गं रसने तथा ॥ ५५२ ॥
 यकारं त्वगतं न्यस्य रेँकं चक्षुपि विन्यसेत् ।
 लकारं नासिकायां तु वकार दशनाग्रतः ॥ ५५३ ॥
 श्रोते शकार विन्यस्य षकारमुदरे तथा ।
 सकारं कटिदेशे तु हकार हृदये तथा ॥ ५५४ ॥
 क्षकारं नाभिदेशे तु विन्यसेद्विजसत्तम् ।
 पवर्गो वाहुरेकस्तु तर्वर्गस्तु द्वितीयकः ॥ ५५५ ॥
 टर्वर्गश्च चर्वर्गश्च जड्ग्याद्यमुदाहृतम् ।
 कवर्गोऽगुलय सर्वा विज्ञातव्या द्विजोत्तम् ॥ ५५६ ॥
 एवं हि वर्णसन्धानं कृत्वा चैव ततः परम् ।
 आमूर्धश्चरणान्तं च विन्यसेद्वद्रादशाक्षरम् ॥ ५५७ ॥
 अङ्गोपाङ्गस्थितिं कुर्यात् स्थानेषु हृदयादिषु ।
 घकारदिवैतेयान्तं प्राप्तवन्यस्त्वा क्रमेण तु ॥ ५५८ ॥

सर्वान् लाज्जनमन्त्रांस्तु ततो दामोदरादिकान् ।
तच्छक्तिकास्तथा मन्त्रान् पूर्ववद्विनिवेशयेत् ॥ ५५९ ॥

उपसंहृतिपूर्वान्तं सर्वं कृत्वा क्रमेण तु ।
ततस्तत्परमं ब्रह्म हृदिस्थं पूर्ववत् सरेत् ॥ ५६० ॥

ततस्तु मन्त्रसन्धानं कृत्वा पूर्वोक्तर्मना ।
सहस्रशिरसं दैवमित्यादीन् पाठयेत् क्रमात् ॥ ५६१ ॥

एवं स्थूलानुसन्धानमेतत्ते कथितं मया ।
एषु प्रोक्तेषु विप्रेन्द्र । सन्धानेषु परादिषु ॥ ५६२ ॥

सन्धानमेकं कृत्वा तु गुरुरिच्छानुरूपतः ।
ततोऽचर्यित्वा देवेशं शयने विम्बवृत्तिरम् ॥ ५६३ ॥

सास्पर्शिकैरासनादैर्विधौरैपचारिकैः ।
हृदयज्ञमसंज्ञैश्च मधुपर्कादिभिर्द्विज ॥ ५६४ ॥

परमात्मादिभिर्मात्रैः पवित्रैः पानकैस्तथा ।
अन्यैश्च विविधैर्मर्गैर्यथा चानुक्रमेण तु ॥ ५६५ ॥

सर्वं तु संप्रदानान्तं कृत्वा पश्चात्तु मण्डले ।
सन्निधीकृत्य सपूज्य महता विभवेन तु ॥ ५६६ ॥

अग्नौ सन्तर्पयेत् साङ्गं समित्सप्तकपूर्वकम् ।
शुद्धयुर्मूर्तिपाशापि स्वे स्वे कुण्डे यथान्तम् ॥ ५६७ ॥

प्रागादिदिक्षु कुण्डेषु क्रमेण समिधः स्मृताः ।
पलाशबृक्षखदिरविल्वोदुम्बरभूष्टाम् ॥ ५६८ ॥

आग्नेयादिविदिक्षु स्यु पिप्पलपूर्क्षसंभवा ।
स्यग्रोधप्रभवाश्चैव काशमर्यप्रभवास्तथा ॥ ५६९ ॥

पलाशसमिधोऽन्यत भूयसा परिकल्पने ।
उक्ताभावे तु सर्वत पालाशः समिधो मताः ॥ ५७० ॥

चतस्रो धेनव स्थाप्या दक्षिणस्यामुदडमुखा ।
गङ्गासरसतीगोदायमुनारूपधारिणी ॥ ५७१ ॥

दुर्घैस्तदीयैः श्रपणं चरुणामाहुतीस्तथा ।
श्रपयेत् पयसा पूर्वे शालितण्डलमाढकम् ॥ ५७२ ॥

कुसररैदिशिणाग्नौ तु पाश्चात्ये गुलमिथ्रितम् ।
उदीच्याग्नौ हरिद्राक्षं शुद्धान्नमितराग्निषु ॥ ५७३ ॥

प्रत्येकं शतमण्डौ च होमा स्युः समिदादिभिः ।
तदर्थं वाथ पादं वा देशकालानुरूपतः ॥ ५७४ ॥

तिलशालियवावेणुर्हेमवीजान्यनुक्रमात् ।
तिलेरितरकुण्डेषु तैर्वा सर्वत्र कलपयेत् ॥ ५७५ ॥

स्वमूर्तिकुम्भान्मन्त्रेण जलमुदधृत्य माजने ।
विम्बमूर्धिं ज्ञमाहेय सर्वैरेकायनादिकैः ॥ ५७६ ॥

चतुर्दर्भमूर्तेनैव कृचेन तु ततो द्विज ।
पलाशखदिराश्वत्थविल्वशाखाभिरस्त्वयिः ॥ ५७७ ॥

सिंचयुर्मूर्तिपासम्यग्वेदिकाकलगौ स्थितैः ।
आचार्य कोणदेशस्थैर्स्तोर्यैर्वेतसशाखया ॥ ५७८ ॥

सन्तर्पयित्वा तदनु मन्त्रं सपरित्वारकम् ।
आज्यादिना प्रभूतेन दत्वा पूर्णाद्वृति ततः ॥ ५७९ ॥

दीक्षाविधिकभेणैव सरक्ता तत्वपद्धतिम् ।
संशोद्य परमागस्यस्त्वाचार्यं सुसमाहित ॥ ५८० ॥

भगवन्तं कृते त्वेवं विम्बस्थं श्रावयेत् क्रमात् ।
मनसा सुविशुद्धेन इदं मन्त्रमुपस्थित ॥ ५८१ ॥

“त्वया सन्निहितेनाद भवितव्यमधोक्षज ।
मत्पूर्वाणां हि मकाना सिद्धिहेतोनिरञ्जन ॥” ५८२ ॥

ततः स भगवान्मन्त्रं प्रवृद्धं कमलेक्षण ।
विम्बमुत्थापयन् ध्यायेदाचार्येण तु संमुखम् ॥ ५८३ ॥

कृत्वा तु पादपतनं अप्राङ्गेन तु साधक ।
विम्बात्मना प्रयातानां क्षमादीनामङ्गरूपिणाम् ॥ ५८४ ॥

आपादनेऽपि पूर्णार्थं पिण्डीभूतार्थमेव च ।
आरम्भादेव जातानां छिद्राणां शमने तु वै ॥ ५८५ ॥

आप्यायनार्थं मन्त्राणां द्रव्यैर्हेमं समाचरेत् ।
द्विषट्केनाहुतीना च एकैकेन चतुर्हेत्र ॥ ५८६ ॥

आचाङ्गेजर्जुपर्यन्तं स्पृष्टाज्यं होमयेत् पुरा ।
आनाभिजानुदेशाच्च तथैव जुहुयादधि ॥ ५८७ ॥

नामेराकण्ठतः क्षीरमामूर्जने कण्ठतो मधु ।
संमिश्रव्य जुहुयात् सर्वं स्पृष्टा देहं तु चाखिलम् ॥

दत्वा घृतेन वै पश्चात् पूर्णा मूलेन तत्परम् ।
संस्कृत्य विम्बवत् पीड भिन्नं ब्रह्मशिला तथा ॥ ५८९ ॥

प्राणाभिमानदेवं वा यस्य यो विहितस्तु वै ।
वेष्टयित्वास्वरैश्चैश्चक्रमन्वेण वै तत् ॥ ५९० ॥

कार्यो ब्रह्मशिलाहोम शताष्ट्राधिकसख्यया ।
३गायत्रीभिस्तदर्थं च वहवृचादै पृथक् पृथक् ॥

१अजस्य नाभावित्यादिमन्तैरेकायनैस्तत् ।
३अध्वादि मूतमूर्ति तु भोग्यं वाप्यपृथक् स्थितम् ॥

देवताना त्वधिष्ठान पीठं कृत्वा तु बुद्धिगम् ।
होतव्य प्रणवेनैव स्वय व्याहृतिभिस्तत् ॥ ५९३ ॥

अपरैर्विलमन्वेण प्रणवान्तेन “लाङ्गलिन्” ।
ततो हवनप्रन्वेण तर्पणीय तदेव हि ॥ ५९४ ॥

स्वनाम्ना प्रणवेनैव स्वाहान्तेनाग्रेस्तथा ।
संरोधस्त्वपिताना च कार्यं पृणन्तमेव हि ॥ ५९५ ॥

साम्भसा विष्टरेणैव भावेन सजपेन तु ।
सर्वै स्वकस्य देवस्य स्वकीयासु च मूर्तिषु ॥ ५९६ ॥

शब्दात्मिकासु मूर्तीसु तद्वच्छुतिमयस्य च ।
प्रासादस्याथ परित कुण्डेष्वप्यासु च क्रमात् ॥ ५९७ ॥

कुण्डसंस्कारपूर्वं तु सर्व कृत्वा तु मूर्तिपै ।
हवनं विधिवत् कुर्याद्द्रव्यै पूर्वोदितैः क्रमात् ॥

कृत्वैवं च तदा दिक्षु मूर्तिपान् विनिवेदय च ।
पार्श्वदेशो तु कुण्डाना तर्पयेत् पायसेन तु ॥ ५९९ ॥

दक्षिणां च यथाशक्ति दद्याद्वेमादिकी ततः ।
गृहीत्वा दक्षिणां, मन्त्रः प्रीणनीयस्तु तैस्तत् ॥

विम्बस्य निकटे स्थित्वा इम मन्त्रमुदीरयेत् ।
प्राप्ते लग्नोदये विप्र ! सञ्चिरोद्धव्य जगद्गुरुम् ॥

“क्षणं क्षमस्व भगवन् ! सर्वज्ञ ! करुणात्मक !
निवेशयामि ते यावत् प्रासादे ब्रह्मपीठिकाम्” ॥

अथ निद्राधमाण तु देवं स्तुत्वावकुण्ड्य च ।
अर्चयित्वा नमस्कृत्य तत्र सर्वान् प्रयेशयेत् ॥ ६०३ ॥

विप्रानेकायनान् वापि तथा वै वहवृचादिकान् ।
स्वस्वशाखोत्थितान् मन्त्रान् पाठयेत् क्रमयोगतः ॥

स्तुतिपाठकपूर्वाश्च नृत्तगीतपरायणान् ।
वीणावेणुमृद्गङ्गादीनितराश्च प्रवेशयेत् ॥ ६०५ ॥

विदिकस्थान् प्रणवे जापे मूर्तिपास्तु निवेदयेत् ।
दिक्स्थितान् मूर्तिपान् विप्र ! द्वादशार्णे निवेदयेत् ॥

रक्षामुद्रा तत्र कृत्वा दर्शयेत् सर्वदिक्षवथ ।
शाययेद्वर्भशश्याया यजमानमुपोषितम् ॥ ६०७ ॥

स्थापिडले स्वमसिद्ध्यर्थं प्राक्शिरस्क ततो द्विज ।
एवं कृत्वाधिवास तु जागरेण नयेद्गुरु ॥ ६०८ ॥

प्रभाताया तु शर्वर्या कृत्वा स्वानादिका क्रिया ।
प्रतिष्ठामारभेत् पश्चाद्वेशिकः शास्त्रवित्तम् ॥ ६०९ ॥

प्रबुद्धं यजमानं तु स्वर्म पृच्छेच्छुभाशुभम् ।
तदाशुभोपशान्त्यर्थं तदानीं जुहुयाद्गुरु ॥ ६१० ॥

शत सहस्रं साष्ट वा यथाशक्तयथवा द्विज ।
मध्यात्मकीरसमिश्रान् सफलाश्च तिलानपि ॥ ६११ ॥

अख्यसंपुरितेनैव नाम्ना स्वाहान्वितेन च ।
दोषं जहि जहीत्येवं पदं नामावसानकम् ॥ ६१२ ॥

केवलेनाथवाज्येन सिहमन्वेण होमयेत् ।
एवं दुस्तानशान्तिं तु कृत्वा स्थापनमाचरेत् ॥ ६१३ ॥

प्रासादं दर्भशाखाभिर्द्विरन्तश्च मार्जयेत् ।
विकीर्य साक्षतं पुष्प गुणगुलं धूपयेत् पुनः ॥ ६१४ ॥

सहमूर्तिधरैविप्र ! शिल्पिभिश्चाथ देशिकः ।
सार्धपुष्पाक्षतकरं प्रासादान्तं ब्रजेत्त ॥ ६१५ ॥

हन्यात् सिद्धार्थकैस्तत्स्थान् विघ्नानस्वाभिमन्त्रितैः ।
प्राढ्याध्ये विधिनानेन श्वभ्र वा साम्प्रतं खनेत् ॥ ६१६ ॥

तदर्थं गर्भगोहं तु सूत्रपातैर्विभाजयेत् ।
तद्विधान मुनिश्रेष्ठ ! यथावदवधारय ॥ ६१७ ॥

प्रासाद एकद्वारे तु गर्भमान विनिश्चितम् ।
द्वारात् पश्चिममित्यर्थं दक्षिणोत्तरमायतम् ॥ ६१८ ॥

सप्तधा विभजेत् सम्यक् , पैशाचः प्रथम स्मृतः ।
द्वितीयो मानुषो भागस्तृतीयो देवसङ्गित ॥ ६१९ ॥

ब्राह्मश्चर्तुर्थो विश्वय क्रमादन्ये त्वयस्तथा ।
देवमानुषपैशाचा विश्वया द्विजसत्तम ॥ ६२० ॥

अथवा नवधा कुर्याद्विश्वोत्तरमायतम् ।
पैशाच प्रथमो भागो छितीयो मानुष स्मृत ॥ ६२१ ॥

तृतीयश्च चतुर्थश्च भागौ दैविकसंबंधकौ ।
ब्राह्मस्तु पश्चमो भागो वेदेत्यस्ततः परम् ॥ ६२२ ॥

देवमानुषपैशाचाश्चत्वारोऽन्ये क्रमेण तु ।
प्रासादे तु चतुर्द्वारे चतुर्दिक्षु समे पदे ॥ ६२३ ॥

विभजेत् सप्तवा मन्ये भाग स्याद्ब्राह्मसङ्गित ।
दिव्यमानुषपैशाचा क्रमात् पद्मकिंक्रमेण तु ॥ ६२४ ॥

अथवा चाष्टधा कृत्वा मध्ये ब्राह्म चतुर्पदम् ।
दिव्यादिसङ्गित विप्र ! क्रमात् पद्मतित्रयं भवेत् ॥

अथवा नवधा गर्भं विभजेत् सर्वदिक्यपै ।
मध्यम तु भवेद्ब्राह्म दिव्यं पद्मकिंद्रियेन वा ॥ ६२६ ॥

दिव्यब्राह्म भवेत् पटकव्या पडकव्या दैविकसञ्जितम् ।
मानुषं तद्रहि पद्मल्ल्या पैशाच तद्रहिमवेत् ॥ ६२७ ॥

यदा द्विरप्यधा भद्रकूपा ब्राह्ममध्ये चतुर्ष्पदम् ।
दिव्यब्राह्म वहि. पडकव्या दिव्यं पद्मकिंद्रियेण च ॥

पद्मकिंद्रियं मानुषं स्यात् पैशाचं पद्मकिंज भवेत् ।
एकद्वारेऽपि भवने एवं वा परितो स्त्रजेत् ॥ ६२९ ॥

चतुर्द्वारेऽपि भवने ब्राह्माख्ये मध्यमे पदे ।
चतुर्दिवीक्षमाणस्य स्थापनं चतुरात्मन् ॥ ६३० ॥

प्रासाद एकद्वारे तु एकवेर द्विजोत्तम ।
ब्राह्मदैविकभागाभ्या दैवमानुषयोस्तु वा ॥ ६३१ ॥

ब्राह्मे वा दैविके वाथ तस्मिन् दिव्याश्रिते तु वा ।
मानुषाश्रितदैवे वा स्थापयेत् फलभेदत् ॥ ६३२ ॥

चतुर्द्वारे तु भवने वहुवेरं निवेशयेत् ।
विषुधव्रह्मभागाभ्या दिव्यमानुषयोस्तु वा ॥ ६३३ ॥

ब्राह्मादिमानुषान्तेषु विषु भागेषु वा छिज ।
ब्राह्माश्रिते तु दिव्ये वा तस्मिन् वा मानुषाश्रिते ॥

तपीठविम्बमानाना पृष्ठवस्यानुरूपत ।
चतुर्द्वारे तु भवने ब्राह्म एव भवेत् सदा ॥ ६३५ ॥

ब्राह्मादिमानुषान्तेषु विषु भागेषु चोत्तमम् ।
शयनं, ब्राह्मदिव्याभ्या मन्यम्, त्वयम् स्मृतम् ॥

दिव्यमानुषमागाभ्यामेव विद्वि विधा स्थितम् ।
ब्राह्मे वा ब्राह्मदिव्ये वा दिव्ये वा ब्रह्मसंश्रिते ॥ ६३७ ॥

दिव्यमानुषयोर्वापि दिव्ये वा मानुषाश्रिते ।
आसन विहित विप्र ! स्यानेऽप्येव विधीयते ॥ ६३८ ॥

यानगं स्थापयेद्ब्राह्म दिव्यमानुषयोस्तु वा ।
एकवेरविवाने तु तदेषु भागयोर्धयो ॥ ६३९ ॥

आराधनार्थतो वेदि स्थापयेन्मुनिपुज्जव ।
यदा चोत्सवविम्बादिविम्बाना संस्थितिस्तदा ॥

अग्रपीठोपग भाग तृतीय वा समै पदे ।
सप्ताष्टवधा वापि भजेद्वित्तिद्वयान्तरे ॥ ६४१ ॥

द्विरप्यधा वा, मध्ये तु क्रमाद्ब्राह्मतय त्वज्जेत् ।
चतुर्पक वितय पट्क ततः शोपेषु दक्षिणे ॥ ६४२ ॥

स्थापयेदौत्सव विर्व देवीशुक्तं तु वामत ।
भागेषु क्रमशो विप्र ! तीर्थविम्बसमन्वितम् ॥ ६४३ ॥

विम्बं निष्योत्सवार्थं च तथा शयनकौतुकम् ।
निमित्तशयनार्थं च विम्ब तरुणकौतुकम् ॥ ६४४ ॥

आराधनार्थ देवत्य मन्ये भागद्योरपि ।
स्थापने मूलविम्बस्य क्रियमाणे वहुदक्षे ॥ ६४५ ॥

यथा चौत्सवविम्बाद्या क्षानीयजलविन्दुमि ।
न स्मृद्यते तथा तेषा स्थापनं तु समाचरेत् ॥ ६४६ ॥

सकटे सति तद्वेशे वाह्ये तु मुखमण्डये ।
स्थापयेत् सर्वविम्बानि तद्रापि सति संकटे ॥ ६४७ ॥

प्रथमावरणे वापि छितीयावरणेऽपि वा ।
स्थान सुविस्तृतं कृत्वा प्रासादात्र च वर्त्येदिक् ॥

दिक्कवयेऽभिमते कुर्यादि विदिक्षवभिमतेषु वा ।
 खलूरिकाप्रदेशो वा लुडेशो सुपरीक्षिते ॥ ६५९ ॥
 स्थापयेद्विधिना यात्राविम्ब देवीसमन्वितम् ।
 अन्यानि सर्वविम्बानि वहिं(वै)न् स्थापयेत् कचित् ॥
 शास्त्रज्ञो देशिकेन्द्रस्तु बहुवेरविधावपि ।
 निमित्तस्त्रपनादौ तु योरये बृहति सत्तम् ॥ ६५१ ॥
 स्थापिते मूलविम्बे तु एवमेव तमाचरेत् ।
 विना वै कर्मविम्ब च विम्ब नित्योत्सवार्थते ॥ ६५२ ॥
 उभय स्थापयेत्रित्य प्रासादाभ्यन्तरे कवित् ।
 अयोरये मूलविम्बे तु तदा स्त्रानकर्मणि ॥ ६५३ ॥
 यात्राविम्बादिविम्बानि सदा गर्भगृहान्तरे ।
 सर्वाणि स्थापनीयानि न वाह्ये तु कदाचन ॥ ६५४ ॥
 बहुवेरविधौ नागे तदग्रे सत्समाजिते ।
 भागमेक परित्यज्य दक्षिणेऽय पद्मद्वय ॥ ६५५ ॥
 स्थापयेदौत्सव विम्बं चतुर्थे स्त्रपनास्पदम् ।
 कर्मविम्बं च तडामे तीर्थविम्बादियोजनम् ॥ ६५६ ॥
 वेदि. स्थाप्या तदन्यस्त्रिन् भागे भागद्वयोऽपि वा ।
 पैशाचमयवायग्रे त्यक्ता भागद्वयोरपि ॥ ६५७ ॥
 स्थाप्य विम्ब तदूर्ध्वे तु कर्मविम्बस्य चास्पदम् ।
 तस्य दक्षिणपार्श्वे तु यात्रामूर्ति तु ग्रन्थसेत् ॥ ६५८ ॥
 वामपार्श्वे ततोऽन्येषा स्थापन विहितं भवेत् ।
 अष्टधा नवधा भाक्ते स्थापयेत् पञ्चमे पदे ॥ ६५९ ॥
 कर्मविम्बं तु नवमे पदे पोडशभाजिते ।
 अन्येषा सर्वविम्बाना प्रागवत् स्थापनमाचरेत् ॥ ६६० ॥
 मूलविम्बे शयाने तु विशेष. कथयते शृणु ।
 सत्समाकेऽप्रभभागे तु प्रागवद्वित्तिद्वयान्तरे ॥ ६६१ ॥
 दत्त्वा दक्षिणभागे तु भागाना तु चतुर्यम् ।
 स्थापयेत् पञ्चमे वापि चतुर्थे कर्मकौतुकम् ॥ ६६२ ॥
 अष्टधा नवधा भाक्ते षष्ठे वा पञ्चमेऽपि वा ।
 अग्रे द्विरष्ट्या भाक्ते द्वादशैकादशे तु वा ॥ ६६३ ॥

दशमे नवमे वापि स्थापयेत् कर्मकौतुकम् ।
 दक्षिणोत्तरयो. प्रागवदन्येषां न्यसन भवेत् ॥ ६६४ ॥
 आराधनार्थतो वेदि. स्थापनीया तु पूर्ववत् ।
 परित. सप्तधा भक्ते नवधापृष्ठिरष्ट्यादा ॥ ६६५ ॥
 मूलविम्बाग्रत पड्कथा द्वितीयायामथापि वा ।
 सर्वेषां कर्मविम्बानां प्रागवत् स्थापनमाचरेत् ॥ ६६६ ॥
 स्थापनीया च विप्रेन्द्र । प्रागवदर्चनवेदिका ।
 पीठोपर्यपि वा देवं य त्वाराधयते सदा ॥ ६६७ ॥
 मन्ये रत्नोपलं पीठे न्यस्त्वार्घ्ये स्थापयेत्तु ताम् ।
 देवीसमन्वित यत्र स्थापनं भवति छिज ॥ ६६८ ॥
 मूलविम्बस्य पाञ्चे तु पीठदेशं विसृज्य च ।
 सपीठाना तु देवीना स्थापन तु समाचरेत् ॥ ६६९ ॥
 एका सद्ये दक्षिणे वा, स्थाप्या डे दक्षवामयो ।
 चतस्रस्तु क्रमेणव स्थाप्या दक्षिणवामयो ॥ ६७० ॥
 प्रासादे चलविम्बं तु स्थाप्यते यत्र सत्तम् ।
 मन्ये वेदि तु संस्थाप्य तदूर्ध्वे स्थापयेत्तु तत् ॥ ६७१ ॥
 यद्वा दिव्ये मानुषे वा पीठ स्थाप्य तदूर्धवत् ।
 सन्निवेश्य च तद्विम्बं पूजाकाले ह्यपस्थिते ॥ ६७२ ॥
 मध्ये भद्रासन न्यस्त्वा तदूर्ध्वे विनिवेश्य च ।
 तत् पूजयित्वानुदिन भूय पीठोपरि न्यसेत् ॥ ६७३ ॥
 स्वयंव्यक्ते विमानादौ स्थाने सिद्धप्रतिष्ठिते ।
 मुनिमुख्यैस्तु तदेवं विशेषं शृणु सत्तम् ॥ ६७४ ॥
 सपीठ भगवद्विम्बं मूलार्घ्यं स्थापित पुरा ।
 देशो यावति, तदेशद्वारयोरन्तरं तु यत् ॥ ६७५ ॥
 तत् दिधा सुसमं कृत्वा आरभ्य द्वारापार्श्वतः ।
 पैशाचं मानुषं दिव्य क्रमाद्वागतयं भवेत् ॥ ६७६ ॥
 दक्षभित्ते. समारभ्य दिव्यभागं भजेत् समम् ।
 सप्तधा वामभित्यन्त ततो वै दक्षिणादित् ॥ ६७७ ॥
 पञ्चमे वा चतुर्थे वा स्थापयेत् कर्मकौतुकम् ।
 तस्य दक्षिणपार्श्वे तु लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ॥ ६७८ ॥

स्थापयेदौत्सर्वं विम्बं वामपाश्वे नियोजयेत् ।
अन्यानि सर्वविम्बानि यथावत् क्रमयोगत् ॥ ६७९ ॥

द्वारात् पश्चिमभित्यन्तं यद्वा कृत्वा तु सप्तधा ।
सन्त्यन्यं द्वारपाश्वे तु भाजयेद् द्वितीयं पुनः ॥ ६८० ॥

तृतीयं देविकं सप्त कृत्वा भित्तिद्वयान्तरे ।
कर्मविम्बादिविम्बाना पूर्ववत् स्थापनास्पदम् ॥ ६८१ ॥

तत्रापि शयने विग्रहं । विधानमवधारय ।
पञ्चमे षष्ठमागे वा ऊर्मिप्लवं नियोजयेत् ॥ ६८२ ॥

अन्येषा सर्वविम्बाना पूर्ववत् स्थापनं भवेत् ।
स्वयव्यक्ते चतुर्भारे परितं सप्तधा भजेत् ॥ ६८३ ॥

पैशाचं मानुषं त्यक्ता तृतीये देविके पदे ।
अग्रभागे तु सौम्ये वा ईश्वरप्राप्तवशेन तु ॥ ६८४ ॥

ईशानदिव्यभागे वा कर्मविम्बं नियोजयत् ।
यत्र प्रासादगमे तु एकस्मिन् न्यस्य पीठके ॥ ६८५ ॥

चतुरो वासुदेवाद्यानयवा कैशादादिकान् ।
प्राणुभावसमूहं वा पड़किरुपेण योजयेत् ॥ ६८६ ॥

दिव्यक्रमेण तत्राय विशेषं कथ्यते शृणु ।
द्वारादिभित्तिर्यन्तं दक्षिणोक्तरमायते ॥ ६८७ ॥

विभक्ते सप्तधा गमे ब्राह्मादिषु पदेषु च ।
स्थापयेत् पड़किरुपेण पूर्वोक्तैव वर्तमना ॥ ६८८ ॥

तत्रापि दक्षिणाशादिस्थापयेदुक्तरान्तिमम् ।
यत्र चावृतिरुपेण स्थापयेत्तत्र सप्तधा ॥ ६८९ ॥

विभक्ते परितो गमे मध्ये ब्राह्मे नियोजयेत् ।
प्रधानमूर्तिं परितो दिव्ये वा मानुषे द्वयो ॥ ६९० ॥

अन्याश्च सकला मूर्तीं स्थापयेदावृतिक्रमात् ।
चतुर्व्यूहप्रतिष्ठाया वासुदेवं तु मध्यमे ॥ ६९१ ॥

तद्विर्दिव्यपड़कौ तु संकर्षणं तु दक्षिणे ।
प्रद्युम्नं पश्चिमे भागे अनिरुद्धं तथोक्तरे ॥ ६९२ ॥

स्वस्वकारणसंयुक्त मूर्त्यन्तरगतस्य च ।
चातुरात्म्यचतुर्पक्षस्य एवमेव नियोजयेत् ॥ ६९३ ॥

चातुरात्म्येषु तत्रसु नवमूर्तिमयेषु च ।
आद्ये मध्ये वासुदेवं प्रागाद्ये दिक्क्षतुष्टये ॥ ६९४ ॥

वासुदेवादिचत्वारं स्थापनीया क्रमेण तु ।
पञ्चमूर्तिप्रतिष्ठात्ये द्वितये मध्यमे पदे ॥ ६९५ ॥

वासुदेवं ततो दिव्ये संस्थाप्या दिक्क्षतुष्टये ।
नारायणान्ताश्चत्वारं सकर्णयुरस्सरा ॥ ६९६ ॥

एव क्रमात् प्रतिष्ठानमाचरेत् सप्तकेऽपि च ।
नवमूर्तिप्रतिष्ठाया वासुदेवं तु मध्यमे ॥ ६९७ ॥

तद्विर्दिव्यं प्रागस्थपदेवष्टासु च क्रमात् ।
अद्यौ सकर्णयाद्यात् वराहान्ताश्च मूर्तय ॥ ६९८ ॥

कैशाद्ये दिव्यतिष्ठाया वासुदेवं तु मध्यमे ।
विभज्य दिव्यं नाम तु द्वादशारोकवर्त्मना ॥ ६९९ ॥

प्रागादि स्थापयेदेवात् कैशाद्यास्तु द्वादश ।
यद्वा मानुषपड़कौ तु कोणभागचतुष्टयम् ॥ ७०० ॥

संत्यक्ताऽन्येषु भागेषु प्रागादि स्थापयेत् क्रमात् ।
संकटे सति वै कुर्यादिव्यमानुषयोरपि ॥ ७०१ ॥

एकवेरे समुदितस्थानमेतत् फलं शृणु ।
ब्राह्मभागे तु मोक्षं स्थादिव्ये स्थानाभिवृद्धिकृत् ॥

भोगमोक्षफलावासित्रिहो दिव्यस्माश्रिते ।
दिव्यभागफलावासिर्मानुषाश्रितदैविके ॥ ७०२ ॥

दैवमानुषमागाच्च त्वैहिकामुष्मिकं फलम् ।
चिवुधब्रह्मभागाच्च सैहिकं तु गुणाष्टकम् ॥ ७०३ ॥

बहुवेरविधाने तु फलमेदं शृणु छिज । ।
ज्ञानादिगुणपटकस्य प्रासित्रिहोपदे भवेत् ॥ ७०४ ॥

सर्वकामफलप्रासिदैविके व्रह्मसंश्रिते ।
विवुधब्रह्मभागे च दिव्यमानुषयोरपि ॥ ७०५ ॥

मानुषाश्रितदिव्ये च पूर्वमेवोदितं फलम् ।
ब्राह्मादिमानुषान्तेषु भागेषु स्थापने सति ॥ ७०६ ॥

स्थानस्य यजमानस्य वृद्धिः स्याद्राजराप्रयोः ।
कर्मचार्यस्थापने विग्रहं फलमेदस्तु कथ्यते ॥ ७०७ ॥

ब्राह्म सत्पविभक्ते तु चतुर्थे स्थापनं भवेत् ।
 मोशद् पञ्चमे भागे तत्सामीयफलप्रदम् ॥ ७०९ ॥
 अष्टधा प्रविभक्ते तु पञ्चमे तु गुणाष्टकम् ।
 स्थापनं पठभागे तु तत्सालोक्यफलप्रदम् ॥ ७१० ॥
 नवधा प्रविभक्ते तु एवमेव भवेत् फलम् ।
 तस्मिन् पोडशधा भक्ते नवमे गुणषट्कदम् ॥ ७११ ॥
 दशमे स्थापनं विप्र ! द्वादशेकादशेपि च ।
 विष्णुलोकपदावासमचिरात् संप्रयच्छति ॥ ७१२ ॥
 द्वेवित्रे रात्मभक्ते तु चतुर्थे स्थापनं द्विज ! ।
 सद्विवेक च धर्मं च सौमनस्य प्रयच्छति ॥ ७१३ ॥
 स्थापनं पठभागे तु पुष्टिसौभाग्यवर्धनम् ।
 अपमृत्युजय द्वादशोत्साहस्रमृद्धिकृत् ॥ ७१४ ॥
 विभक्ते नवधा तस्मिन्नेवमेव भवेत् फलम् ।
 छिरष्ठधा विभक्ते तु नवमे स्थापनं द्विज ! ॥ ७१५ ॥
 द्विव्यभोगफलावाति प्रयच्छत्यच्चिरेण तु ।
 दशमेकाड्ये भागे द्वादशे च नियोजनम् ॥ ७१६ ॥
 धनधार्यसमृद्धि च भूमिप्राप्ति इदाति च ।
 एथ तु परितो भक्ते ब्राह्मभागे नियोजनम् ॥ ७१७ ॥
 शश्वत् नैवल्यफलद् अग्रदिव्यपदे तु तत् ।
 भोगप्रद तथा चैव बलोत्साहस्रमृद्धिकृत् ॥ ७१८ ॥
 ईशानदिव्यभागे तु स्थापनं संप्रयच्छति ।
 आयुरारोग्यमैश्वर्य राजा विजयमेव च ॥ ७१९ ॥
 स्थानस्य महतीं वृद्धि तथा जनपदस्य च ।
 स्थापनं सौम्यदिव्ये तु भोगमोक्षफलप्रदम् ॥ ७२० ॥
 दिन्यव्रह्माख्यपडक्तौ तु दिव्यवत् स्थापनं भवेत् ।
 यत्र यत्र एदे प्रोक्त विम्बाना सञ्ज्ञिवेशनम् ॥ ७२१ ॥
 तत्तत्समं द्विधाकृत्वा स्थापने हामृताशके ।
 फलान्युक्तानि स्त्रिधर्मित आश्रेये विपरीतकृत् ॥
 प्रासादस्यान्तरे विप्र ! यात्राविम्बस्य योजनम् ।
 स्थानस्य यजमानस्य राज्ञो जनपदस्य च ॥ ७२३ ॥

ददाति महती लक्ष्मीं तेजश्चापि दिने दिने ।
 एतदेव फल विप्र ! मध्यम सुखमण्डपे ॥ ७२४ ॥
 प्रथमावरणादौ च स्थाने मन्दफल भवेत् ।
 एवमेव फलं विप्र ! अन्येषा स्थापनेऽपि च ॥ ७२५ ॥
 मूलविम्बादिविम्बाना सर्वेषां च भवामते ।
 प्रमादाद्वुद्धिपूर्वाद्वा स्वं स्वं स्थानं यथोदितम् ॥
 परित्यज्य तदन्यसिन् स्थाने संस्थापिते सति ।
 स्थानं च यजमानश्च राजा राष्ट्रं विनश्यति ॥ ७२७ ॥
 तदेशवासिन् सर्वे जना व्याधादिष्ठिता ।
 भवेयु स्यादनावृष्टिर्दुर्भिक्ष शबुषीडनम् ॥ ७२८ ॥
 तस्माद्वितैषीं राष्ट्रस्य सर्वे राज्ञस्तथैव च ।
 तथा यथोदितस्थानव्यत्यर्थं न समाचरेत् ॥ ७२९ ॥
 प्रमादालस्यपूर्वेण दोषेण स्थापनेऽपि च ।
 व्यत्ययादचल विम्ब वर्जयित्वा तु जड़मम् ॥ ७३० ॥
 सर्वे सर्वे यथोदिते स्थाने संस्थाप्य परिपूजयेत् ।
 विशेषेण स्वयव्यक्ते सिद्धार्थेश्च प्रतिष्ठिते ॥ ७३१ ॥
 प्रासादे चलविम्ब तु सर्वे रवे स्थाने निवेशयेत् ।
 भिन्ने प्रेक्षावशान्मध्ये सति भूय समाचरेत् ॥ ७३२ ॥
 क्षालितेऽसाम्बुद्धा, लिङ्म हृषा वै चन्दनादिना ।
 श्वभेऽधोद्यटरुद्धाना मन्त्राणा च निरोधनम् ॥ ७३३ ॥
 पूर्वोक्तेन विधानेन विद्या से स्वेऽयने तथा ।
 कृत्वाचर्चनं यथोदिष्टं पूर्णान्तं तत्र विन्यसेत् ॥ ७३४ ॥
 बाहुल्येन तु पट्टपञ्चतुर्गोलकसमिताम् ।
 पीठाद्विनिर्गता किञ्चिदभूतले सुस्थिरा शिलाम् ॥
 ग्रस्ता पीठेन मुक्तव्यथे नवरन्ध्रकृता पुरा ।
 स्यमन्त्रेण तु तत्रापि प्रतिष्ठासीति पाठयेत् ॥ ७३६ ॥
 प्रागादौ प्राप्तवेनाथं पञ्चकं पञ्चकं न्यसेत् ।
 शिलावटेषु द्रव्याणा तत्र वज्रं च हाटकम् ॥ ७३७ ॥
 हरितालमुशीरं च बीहयो दक्षिणे त्वथ ।
 इन्द्रनीलमयश्चैव कासीसं चन्दनं तिला ॥ ७३८ ॥

मुक्ताफल च रजतं पारदं चायदिक् तथा ।
सहोशीराश्च वै मुद्गा, पद्मरागमथोत्तरे ॥ ७३९ ॥

कास्य च राजपापाणं राजेन्द्रं चणकै सह ।
विशक विन्यसेन्मध्ये पूर्वमेव ततो वहि ॥ ७४० ॥

विदिक्षवाययोगेन त्वेवमन्यत् पृथक् पृथक् ।
लोह वैद्युर्यपूर्वं तु चकाङ्गं चाभ्रकं तथा ॥ ७४१ ॥

पापिक त्वीशदिग्वायो पुायरागो हरीतका ।
गैरिकं शारिकालैव मस्त्राण्यथ यातुदिक् ॥ ७४२ ॥

महानीलं च वङ्गं च तथा पापाणमाक्षिकम् ।
यवाः सागरुकाश्चेव आग्नेय्या स्फटिक तथा ॥

ताम्र मनशिशला चैव गोधूमा शङ्खपुष्पिका ।
मध्ये सर्वाणि तदनु ततो गर्तगणं तु तत् ॥ ७४३ ॥

लेपैराच्छादितं कृत्वा साङ्गं मन्त्रं पदे पदे ।
पूजयित्वा यजुर्वेदाश्चमष्टकाश्च पाठयेत् ॥ ७४४ ॥

तदूर्ध्वे विन्यसेत् पीठं तच्छूभे विनिवेश्य च ।
अपृलोहमयं चक्रं तदूर्ध्वे तु महामते ॥ ७४५ ॥

द्रादशाख्याविशेषोक्त आधारो यस्य य खकं ।
हैम तदूर्ध्वे कमलं तज्ज वा ताप्त्रमेव वा ॥ ७४६ ॥

यथाक्रमस्थितं ह्येतत् पश्चकं चतुरात्मनि ।
न्यसेवनन्तं चक्रस्य मीनकूमौ तु तस्य वै ॥ ७४७ ॥

कूर्मानन्तौ तु मीनस्य मीनानन्तौ तु तस्य च ।
सर्वस्य विहितं पद्म तस्यानन्तं तु विन्यसेत् ॥ ७४८ ॥

लक्ष्म्यादीना च शकीना चक्रं स्थापनकर्मणि ।
न्यस्य पूर्णान्तिकं कृत्वा कर्मण्यत्र च तर्पणम् ॥ ७४९ ॥

मण्डपे तु खगेशस्य एवमेव समाचरेत् ।
सह मूर्तिधरै प्राप्तवत् कार्या दर्भोदकक्रिया ॥ ७५० ॥

अथ विध्यन्तरं चक्ष्ये समाकर्णय साम्प्रतम् ।
पुरैव संस्कृता विप्र ! न्यसेद्वत्तशिशला तत् ॥ ७५१ ॥

किञ्चित्पीठतलान्यूना समा श्वक्षणा द्वाढा द्विज ! ।
कृत्या नवपदा पूर्वं पद्म तस्या पदे पदे ॥ ७५२ ॥

विलिरय रेखया सम्यक् खनेन स्वेषु कर्णिकाम् ।
गर्भम् ये शिलामानग्रहव्यायामयो खनेत् ॥ ७५३ ॥

तापूर्वमूत्रमार्गेण संचात्योत्तरदिद्वयेत् ।
श्वभ्रं तत्रापि मध्ये तु शुभं कुर्यात् पड़क्षलम् ॥ ७५४ ॥

तस्मिस्तु रक्षसंपूर्णं हेमज वाय ताप्रजम् ।
वतुरद्वलनाव तु कलशं कम्बुरुषिणम् ॥ ७५५ ॥

हन्मन्वेण तु संमन्य गायत्र्या विनिवेश्य च ।
सापिधानं तु त कृत्वा सुधालेप तथोपरि ॥ ७५६ ॥

दन्वा व्रह्मगिला न्यस्येत् प्राढवन्तपरिभावितम् ।
व्यापकत्वं समालम्य स्नयसेव तथा गुरु ॥ ७५७ ॥

ता शिला व्यापिका व्यायेदाधाराधैयविग्रहाम् ।
तब सर्वाधुगन्यास मूलमन्वेण भावयेत् ॥ ७५८ ॥

एव तत्सन्धिधि कृत्वा पश्चात्तदुपरि द्विज ।
न्यासं रक्षादिकं कुर्याद्यथा तद्वधारय ॥ ७५९ ॥

हैममस्ति, तथानन्तं रजतं, हेमजा धराम् ।
अपृलोहमयं पद्मं मध्ये व्रह्मशिलोपरि ॥ ७६० ॥

प्राच्यादौ पद्मगर्भेषु क्रमादीशानगोचरम् ।
वज्रं च सूर्यकान्तं च इन्द्रनीलं तथैव च ॥ ७६१ ॥

महानीलं मुनिश्चेषु मुक्ताफलमत परम् ।
पुायरागं ततश्चेव पद्मरागमत परम् ॥ ७६२ ॥

ऐशान्ये न्यस्य वैद्युर्यं मध्यत स्फटिकम् न्यसेन् ।
प्रागादौ रजत ताम्र द्रवु वङ्गं च रीतिकम् ॥ ७६३ ॥

लोह तथायस कार्यं मध्ये हेम निवेश्य च ।
तालं मनशिशला, छिन्नपिष्टकं कुष्ठमेव च ॥ ७६४ ॥

स्रोतोऽन्त तु दरदं सौराष्ट्री हेमगैरिके ।
मध्ये तु राजपापाणं पारदं वायि सर्वत ॥ ७६५ ॥

गोधूमाश्च यवान् वन्यान् मुद्गमापात्तथैव च ।
चणकान् मुनिशार्दूलं कुलुत्थं च मसूरकम् ॥ ७६६ ॥

क्रमादयासु विन्यस्य मध्ये सिद्धार्थकास्तिलाव् ।
ह्रीवेर रजनी मासीं सहदेवी वचा तया ॥ ७६७ ॥

विष्णुक्रान्ता वला मोटा श्यामाकं शङ्खपुणिकाम् ।
प्रागादौ मध्यपर्यन्तं विन्यसेन्मूलसन्ततिम् ॥ ७६९ ॥

रत्नानामप्यलाभे तु शस्त्रं सुकाफलं भवेत् ।
लोहानामप्यभावे तु सुवर्णं इस्यते परम् ॥ ७७० ॥

धातूनामप्यलाभे तु हरितालं विशिष्यते ।
अलाभे सर्ववीजाना शालिवीजं प्रशश्यते ॥ ७७१ ॥

अलाभे सर्ववस्तूना हेमं सर्वत्र विन्यसेत् ।
तदभावे तु रजतं न्यसेन्मुकाफलानि वा ॥ ७७२ ॥

घृतेन पयसा चाय भावितेन पुरैव तु ।
प्रदद्याल्लेपनं विप्रं । सर्वगतेषु चैव हि ॥ ७७३ ॥

अहतं सुसितं पश्चात्तोपरि दुक्कलकम् ।
अन्तं श्लक्षणं सुधालेप दत्त्वा, पाठं तु विन्यसेत् ॥

सन्धाय पूर्ववत्तच्च शिलया ब्रह्मतत्त्वम् ।
पीठश्वभ्रेऽथ विन्यस्य सौवर्णं गारुडं महत् ॥ ७७५ ॥

क्षीरं दविवृतं लाजान्मधुपुण्पफलानि च ।
सर्वगन्धानि विषेन्द्रं । सर्वौपघियुतानि च ॥ ७७६ ॥

भावयेत् पूर्ववत् पीठं धर्माद्यैरख्लैर्युतम् ।
चिढासनमयीं व्यासि पुनस्तत्रोपरि न्यसेत् ॥ ७७७ ॥

हृदा तु विष्णुगायत्र्या एकैकमभिमन्त्र्य च ।
विन्यस्य कुर्याद्विवन् यस्मिन् यस्मिस्तु कर्मणि ॥

पीठन्यासावधि यावत्तत् पूर्णा जुहेदगुरु ।
चतुर्गुणितसूत्रेण वेष्टयेद्वेवमन्दिरम् ॥ ७७९ ॥

च्छादयेवववस्थेण तथा वे दर्भमालया ।
ततस्तु मूर्तिपैः सार्धं प्रविशेद्यागमण्डपम् ॥ ७८० ॥

प्रतीक्षेलग्रकालं तु यावत् कालं न याति च ।
तावद्विनोदैर्होमेश्च हास्यै, पाठैश्च संक्षिपेत् ॥ ७८१ ॥

प्राते लग्नोऽथे विप्रं । शयनस्थं प्रवोधयेत् ।
अर्धालभनमाल्यादैर्चर्चयित्वा त्विमं पठेत् ॥ ७८२ ॥

“ मन्त्रात्मन् ! रूपमात्मीयमायेयमुपसंहर ।
समाश्रयस्व सौम्यत्वं स्थित्यर्थं परमेश्वर ! ॥ ७८३ ॥

नमस्तेस्तु हृषीकेश ! उत्तिष्ठ परमेश्वर ! ।
मदनुग्रहहेत्यर्थं पीडभूमि समाक्रम ! ” ॥ ७८४ ॥

उद्धृत्य हृदयेनाथ त्यक्तनिद्रं च मन्त्रपम् ।
उत्थाप्य मूर्तिमन्वेण सहस्र॒र्तिंधरैर्बलात् ॥ ७८५ ॥

कुम्भं समुद्भरेत् साख्य स्वकुण्डनिकटे स्थितम् ।
उद्धरेयुद्दिशाहोमकर्तारो मङ्गलैः सह ॥ ७८६ ॥

अष्टौ विद्येश्वरान् कुम्भानाचार्यः पुरतो व्रजेत् ।
शलाकामात्रयाऽच्छिंधधारया कुम्भमुद्भवन् ॥ ७८७ ॥

यद्वा प्रक्षिपमाणस्तु रत्नाश्च विविधान् वहन् ।
नानाविधैस्तु कुम्भैर्लोजाद्यान् मिश्रितान् वहन् ॥

प्रतिमामुद्भवन्तो ये मूर्तिधारास्त्वनत्तरम् ।
अन्ये यथा न गच्छेयुरन्तराचार्यविम्बयोः ॥ ७८९ ॥

अष्टकुम्भधराश्वान्ये ये च मङ्गलधारका ।
परिस्तेऽपि गच्छेयु पठन्त, “ शाकुन ” तथा ॥

बायतो यजमानस्तु कुरुपाणि प्रणामवान् ।
तेषां वै पृष्ठतस्त्वन्ये गच्छेयु, परिचारका ॥ ७९१ ॥

तोरणेन च निष्क्रम्य प्रदक्षिणचतुष्प्रयम् ।
कुर्यात् प्रासादपीठस्य द्वाराग्रे सक्षिरोध्य च ॥ ७९२ ॥

पाद्याद्याचमनं दत्त्वा हन्मन्वेण प्रवेशयेत् ।
शाखाद्यमस्तृशन्तं च पाठयेत्तदिदस्तत् ॥ ७९३ ॥

चतुश्चक्रेति तदनु पुरमेकादग्रेति यत् ।
वर्माभिमन्त्रितेनाथ दुक्कलेन सितेन च ॥ ७९४ ॥

पादाम्बुद्धनालं प्राक शिखामन्वेण वेष्टयेत् ।
अग्नीषोमौ समीकृत्य प्रणवाचन्तकेन तु ॥ ७९५ ॥

मूलमन्वेण पीठोऽर्चे विम्बं संस्थापयेत् स्थिरम् ।
द्वारमध्यं न सन्त्याज्यं देवस्थापनकर्मणि ॥ ७९६ ॥

न ततश्चाग्रत, स्थाप्य न पाश्वे न च पृष्ठत, ।
वामतो मारुत पश्चात् सन्त्यजेदेशिकोत्तम ॥ ७९७ ॥

प्रतिष्ठालिङ्गशब्दौ च द्वौ मन्त्रौ पाठयेत् क्रमात् ।
शान्तं ब्रह्ममय रूपं स्वकं समवलम्ब्य च ॥ ७९८ ॥

यत्रापि केवले ब्राह्मे स्थापन समुदीरितम् ।
तदापि वामत्, किञ्चिद्विव्यभाग समाश्रयेत् ॥ ७९९ ॥

यतो हिनार्थ सर्वेषां निर्गत षड्गुणात्मना ।
अतो ब्रह्मपदादीष्टत् देवभागे समानयेत् ॥ ८०० ॥

मोक्षादिफलसिद्धीना प्रातये ह्यविचारत् ।
करस्थगमथ मोक्षव्य कौतुक हृदयेन तु ॥ ८०१ ॥

सर्वाङ्गमर्थं मन्त्रेण दत्त्वा मूलमनुसरेत् ।
हृदास्त्रपरिज्ञेन वज्रालेपेन वै तत ॥ ८०२ ॥

विम्बपीठशिलाना चायेकत्वेनाऽचरेत् स्थितिम् ।
ओङ्कार पूर्वसुच्चार्यं गुरु, प्रणतमस्तक ॥ ८०३ ॥

“आराधितोऽसि भगवन् । साधकाना हिताय च ।
त्वयाप्यनुग्रहार्थं च वस्तव्यमिह सर्वदा ॥ ८०४ ॥

त्वं तिष्ठसि प्रभो । यद तद सिद्धिने दूरतः ।
भवेद्वै साधकेन्द्राणामित्युक्तं च पुरा त्वया ॥ ८०५ ॥

तसाद्ग्रुव, सदा तुष्टः सानुकम्प, परो महान् ।
सदाप्यनुग्रहपरस्तप्रस्वाचन्द्रतारकम् ॥ ८०६ ॥

एवमुक्ता ततो दद्यादर्थं शिरसि पादयो ।
मूलविम्बे मुनिश्चेष्ट । मृदादिव्यनिर्मिते ॥ ८०७ ॥

कर्मचार्यां विष्टरे वा दर्भमञ्जरिजे द्विज ।
प्रवोधन च वै कर्म तथा प्रादक्षिणक्रियाम् ॥ ८०८ ॥

प्रासादे सम्प्रवेशं च कृत्वान्यत् सर्वमाचरेत् ।
मूलविम्बे क्रमेणैव देशिकेन्द्रः समाहित ॥ ८०९ ॥

कुर्यात्तोऽनुवेधं च आधाराच्च शिखावधि ।
सामर्थ्यशक्तिसूक्षेण ऐश्वरेण क्रमेण तु ॥ ८१० ॥

सति येन विलुप्तेऽपि विम्बादैरयनस्य च ।
न जहाति च मन्त्रौघस्तस्य कालान्तरेण च ॥ ८११ ॥

अप्रबुद्ध, प्रबुद्धो वा तस्मिन्नायतने पुमान् ।
निवेशयति यो विम्बमपरद्रव्यं तु वै ॥ ८१२ ॥

तद्विज्ञानानुविद्धं च जायते समनन्तरम् ।
एवं विघस्य स्थानस्य वैलोक्येऽस्मिन् महामते ॥ ८१३ ॥

प्रतीत्यायतन्त्वेन भवत्याचन्द्रतारकी ।
मूलमन्त्रं तु वै ध्यात्वा संशान्तब्रह्मलक्षणम् ॥ ८१४ ॥

आधारादिव्यज्ञानान्तं व्याप्तं तेनाखिल सरेत् ।
इति सामान्यसन्धान कृत्वाऽव्याप्तिमाचरेत् ॥

भुवनाध्वमर्यां व्याप्ति कुर्यात् प्रासादपीठगाम् ।
अनुविद्धां पदाध्वादेवन्यै, सत्तास्वरूपकै ॥ ८१६ ॥

परस्परं हि सर्वत्र व्यापकै परलक्षणैः ।
भूलोकांश विना ब्रह्मन् । तथान्यैरुज्जित हि तत् ॥

रजस्तमोमहत्वाच्च ईषत् सत्वगुणात्मु वै ।
सत्वैकगुणरूपाणामन्येपामत एव हि ॥ ८१८ ॥

भूर्लोकश्च पृथक्संस्य पदाद्यव्यगणस्य च ।
कृमे ब्रह्मादिसंज्ञायां शिलाया च पदतयम् ॥ ८१९ ॥

न्यत्तर्य जाग्रदाचन्यद्वलन्यासे कुते सति ।
तुर्यव्रह्मसमोपेतं मन्त्राध्वा प्रतिमासने ॥ ८२० ॥

नाभ्यन्तं पादतो न्यस्य तत्वाध्वा द्विजसत्तम ।
आनामेर्मूर्धपर्यन्तं कलाध्वा भावयेत्तत् ॥ ८२१ ॥

तद्वाहन्त्रकमले वर्णव्रह्मपदशितौ ।
कणिकायां पर ब्रह्म सामान्य शाश्वतं विभुम् ॥ ८२२ ॥

एवं कृत्वाध्वकी व्याप्ति मूलमन्त्रं तु भावयेत् ।
स्थूलसूक्ष्मपरन्त्वेन स्थूलं घोडा शिलान्तगम् ॥ ८२३ ॥

पिण्डिकायां तथा सूक्ष्मं तत्परं विविग्रहे ।
विन्यासं पीठमूलेऽथ देवताना समाचरेत् ॥ ८२४ ॥

भवोपकरणीयानां एतासा तु महामते । ।
विन्यासं मन्त्रविम्बे तु न कदाचित् समाचरेत् ॥

पीठोध्वै तु मुनिश्चेष्ट । प्रतिष्ठेयं विनेब तु ।
न्यसेद्विभवदेवांस्तु ह्युपर्युपरि पूर्ववत् ॥ ८२६ ॥

घटोदेशात् समारभ्य परमर्चागतं तत् ।
एवं हि सर्वदेवानां विनिवेशवशात्तु वै ॥ ८२७ ॥

चिन्ताभणिमयो न्यासः कृतो भवति सिद्धिदः ।
तत्वसंस्थापनं कुर्यात् प्रकृतिस्थापनादनु ॥ ८२८ ॥

विज्ञानानन्दकल्पैङ्गेयभासा यथा रवे ।
अनेकाह्लादजनितैराधारात्तच्छिरोवधि ॥ ८२९ ॥

पश्येन्मन्त्रमय विम्बमनेकाद्भुतविग्रहम् ।
एव सर्वसुसुत्पत्तिश्चान संकल्पसिद्धिम् ॥ ८३० ॥

विम्ब मन्त्रमयं वृक्षं प्रतिष्ठाप्यामलात्मना ।
तद्विज्ञानमयी शाखा प्रवरा यतिनोरताम् ॥ ८३१ ॥

अनन्तगगनाकान्ता भावयेत् साधको द्विज ।
प्रसृतेन तु वै तस्मादनौपम्यामृतेन तु ॥ ८३२ ॥

मन्त्रविम्बमय वृक्षं सरसं भावयेत् सदा ।
यथा भौमेन तोयन गगनोत्थेन नारद ॥ ८३३ ॥

मन्दारपुष्पविटपस्तद्वेव हि नान्यथा ।
मन्त्रन्यासं तत कुर्याद्विम्बस्य च यथाविधि ॥ ८३४ ॥

सृष्टिसंस्थितिसंहारन्यासं कुर्यात् त्रय विभो ।
स्थितेषि च तथाक्षिने शयाने यानगेऽपि च ॥ ८३५ ॥

एतेष्वपि च सर्वेषु कुर्याद्वयासत्रय द्विज । ।
यद्वा स्थिते स्थितिन्यासमाक्षिने सृष्टिसंक्रितम् ॥

शयाने सहतिन्यासमाचरेद् द्विजसक्षम । ।
अङ्गोपाङ्गस्थिति कुर्यात् स्थानेषु हृदयादिषु ॥ ८३७ ॥

अन्यानि लाञ्छनादीनि संस्थाप्या गरुडान्तिम् ।
तत् संपूजयेत्तत्र लययागेन चाखिलम् ॥ ८३८ ॥

पीठस्थं भोगयागेन मन्त्रवक्तं यजेत् पुनः ।
पीठीयं मन्त्रसंबं च विलोमेनाथ पूजयेत् ॥ ८३९ ॥

आधारशक्तिपर्यन्त सृष्टिन्यासेन सक्षम ।
स्वनाम्नि स्वामिशब्दं तु समारोप्य पर तु वा ॥ ८४० ॥

हरिकेशवपूर्वं तु ततस्तारसमन्वितम् ।
प्रब्लयुर्मुर्तिपाद्या वैः सुप्रतिष्ठितमस्त्विति ॥ ८४१ ॥

पुष्पाक्षताङ्गलि पूर्णं क्षिपमाणाश्च सर्वतः ।
सर्वे वदेयुस्तत्वस्थाः सुप्रतिष्ठितमस्त्विति ॥ ८४२ ॥

“आत्वा हार्षे” ति सहवै प्रतिष्ठासीति पाठयेत् ।
विश्वस्य मित्रमित्यादि मन्त्रमेकायनान् द्विज ॥ ८४३ ॥

ओ नमोऽस्तु नमश्चातो क्रवेदाद्येस्तु तै सह ।
ओ नमो व्रह्मणेऽभीक्षण जित ते त्येवमेव हि ॥ ८४४ ॥

जयशब्दसमोपेत स्तोर्तं श्रोत्रमनोहरम् ।
देशिक लह सवस्तु वारिभरुचाभिरुचरेत् ॥ ८४५ ॥

जीवभूतेन चैतेन विभुता मन्त्रमूर्तिना ।
प्रतिष्ठितेन विप्रेन्द्रं । विद्धि सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ८४६ ॥

पूर्वं कृत्वाधिवासादि मूलविम्बेन वै सह ।
स्थापयेत् कर्मविम्बादीन् स्वे स्वे स्थाने यथोदिते ॥

लक्ष्यादीश्च तथा शकी स्थापयेत्तु विधानतः ।
प्रासादेऽपि च पूर्वोक्त लोकाद्य स्थापयेत् क्रमात् ॥

स्थितेषि तन्मुहूर्ताशो स्थापनीयश्च पक्षिराट् ।
खातोऽनुलितो मन्त्रेण खेन य संस्कृतः पुरा ॥

ज्ञातोऽनुलितो मन्त्रेण खेन य संस्कृतः पुरा ॥

ज्ञातोऽनुलितो मन्त्रेण यस्माद्विष्वेषु वस्तुषु ।
विम्बसंविकटस्येषु अथवान्यत्र सक्षम ॥ ८५० ॥

तत्कालमङ्गभावत्वं व्रजमानेषु सर्वदा ।
हृवनान्तं च निःशेषं ध्यानार्चनपुरस्सरम् ॥ ८५१ ॥

खयमेवानुरूपेण कर्मसामान्यता व्रजेत् ।
तस्मान्तद्यागभवनादुत्थाप्यादाय विम्बवत् ॥ ८५२ ॥

देव प्रदक्षिणीकृत्य प्रारब्धत् सस्थापनापदे ।
एकस्मिन् मध्यरन्ध्रे तु वज्राद्य पञ्चकं न्यसेत् ॥ ८५३ ॥

एकमेव तदूर्वेऽथाप्याधारो य उदीरितः ।
प्रारब्धिवेशनीयश्च तत्पीठेऽध्वा च भौवनः ॥ ८५४ ॥

भावनीयं शरीरे च विशेषं विक्रमिलक्षणम् ।
पाठयेद्वाह्यणास्तद्वत् सुपर्णोसीतिमन्त्रराट् ॥ ८५५ ॥

तमेवाख्याच्चित कृत्वा त्वथ प्राक् शाङ्करे तत ।
सोमेशानान्तरे वापि अङ्गणे वापि तत्पदे ॥ ८५६ ॥

अथवा मूर्तिपीठस्थं भवनाभ्यन्तरेषि च ।
खगोक्तेन विधानेन विवक्सेन निवेश्य च ॥ ८५७ ॥

द्वारस्थानखिलान् देवास्तथा चावरणस्थितान् ।
पूर्वोदितान् क्रमेणैव स्थापयेद्वेशिकोक्तम् ॥ ८५८ ॥

संप्रोक्ष्य कुम्भतोयेन यायाहेवनिकेतनम् ।
कलशौः पृष्ठमागस्थै स्नापनीयस्ततो विभु ॥ ८५९ ॥

सहस्रूर्तिघैर् सर्वेर्यथा चानुकमेण तु ।
सहाधमपणैव गायत्र्यावर्तितेन तु ॥ ८६० ॥

प्रागृद्धयस्तु , तदनु चतुर्धावर्तितै स्वयम् ।
हृदाद्यावर्तितै, पद्मिभ. यजुर्ब्रह्मस्तेन सेचयेत् ॥ ८६१ ॥

भूय स्वयं तथा कुम्भै, सामवित् स्नपयेत्तत् ।
पद्मिभरन्यै स्वयं पश्चात्तेनवार्थवर्णस्तत ॥ ८६२ ॥

पविद्वावर्तितैरेव कलशैरन्तरान्तरा ।
सह वैकायनीयैस्तु स्नापनीयमनन्तरम् ॥ ८६३ ॥

चतुर्स्रूर्तिमयैर्मन्त्रेवहुश परिभावितै ।
स्नापयेत् कलशेनाथ शेषमादाय वे घटम् ॥ ८६४ ॥

तच्छतावर्तितं कृत्वा समूलेनाद्य सूर्तिना ।
सार्वज्यै है देवदेवस्य सूर्जिं चोत्कीर्य पाठयेत् ॥ ८६५ ॥

जिनन्त इति वै सर्वास्ततश्चास्योदकेन तु ।
प्रासाद शोधीयत्वा तु गत्वा व कुम्भसंचिधिम् ॥

तत्र सपूज्य देवेश पूर्वोक्तेन क्रमेण तु ।
मण्डले पूजयित्वाथ प्रयायाद्विम्बसंचिधिम् ॥ ८६७ ॥

तत्र सपूज्येहेवं स्नानवर्ज विशेषत ।
सास्पर्गिकैरासनाद्यैर्विधेरौपचारिकै ॥ ८६८ ॥

हृदयङ्गमसङ्गैश्च पायसादैश्चतुर्विधै ।
अत्रै, प्रभूतैरन्यैस्तु भक्ष्यभोज्यादिभिस्तथा ॥ ८६९ ॥

सम्प्रदानावसनान्त क्रमात् कृत्वा द्विजोत्तम ।
सदविक्षिण विशेषेण गुरौ सूर्तिधरेषु च ॥ ८७० ॥

समित्सकपूर्वं तु वहौ सन्तर्प्य वै क्रमात् ।
देवं प्रणम्य विज्ञाप्य कर्मणा मनसा गिरा ॥ ८७१ ॥

“त्वमर्चन्तिर्गतो देव ! मया यच्चानलादिषु ।
नीतोऽसि चाभिमुख्य तु क्षन्तव्य तन्माच्युत ॥ ॥”

एव प्रणम्य विज्ञाप्य क्षान्त्वा निष्कम्य संमुखम् ।
आमूलाद खजपर्यन्तं प्रासादो यः पुरा कृतः ॥ ८७३ ॥

देवं प्रदक्षिणीकृत्य अप्ताह्नेन प्रणम्य च ।
गृहीत्वा चार्यपालं तु यायाहेवगृहाद्रहि ॥ ८७४ ॥

स्नानादिना समन्वय्य वाहन भगवन्मयम् ।
पूर्वोक्तिताना डास्थिना दिक्षितीना तथैव च ॥ ८७५ ॥

पूर्ववन्तु वलि दद्यात् क्रमेण च तत परम् ।
प्रभूताना च भूताना वलिदान समा(चरे)रमेत् ॥

गृहन्तु भगवद्ग्रका भूता प्रासादवाह्यगा ।
वलीरत्र पवित्राश्च , तेपामनुचराश्च ये ॥ ८७६ ॥

एवं क्रमाद्वलि दत्त्वा सर्वेषां पाठयेत्तत ।
ऋगिवडिरण्यगमेति यादेवास्त्विति वै क्रमात् ॥

सामक्षश्चान्नमानि सह धेनुमयेन च ।
सर्वेवावरणोवेव वल्यर्थं तु प्रदक्षिणम् ॥ ८७७ ॥

कृत्वा तु देशिकं पश्चादाचम्य भवन विशेत् ।
न्यूनातिरिक्तशान्त्वर्थं पूर्णान्त ज्ञुह्याच्छतम् ॥ ८७८ ॥

हन्मन्वेण तु साक्षेण दत्त्वा पूर्णहुति तत ।
ज्ञेपादायन्तसरद्र चक्रमन्वेण तद्रहि ॥ ८७९ ॥

मण्डले चाग्रतोर्चाया सर्वच्छिङ्गप्रपूरणे ।
तत सथावयेहेव कृताङ्गलिपुट स्थित ॥ ८८० ॥

प्रासादद्वारदेशस्थो भूमौ कृत्वा तु जानुनी ।
“त्वच्छक्तया प्रेरितेनाद्य यदिद वै मया कृतम् ॥”

तेन चैवाभिषेकव्य कर्ता कलशवारिणा ।
दद्याहिनचतुर्पकं तु होमदानपुरस्सरम् ॥ ८८१ ॥

प्रारम्भदिनदानेन हवनेनाचितेन तु ।
लोकदय तु भूराद्य त्रिमभ्येति चाखिलम् ॥ ८८२ ॥

चतुर्भिर्महदाद्य तु अतो दिनचतुष्यम् ।
कलशे मण्डलेऽग्नौ च प्रारब्धत् कुर्यात् समर्चनम् ॥

भूराद्य सत्यलोकान्तं सप्तक तृष्णिमेति च ।
सप्तकेन दिनाना तु दानहोमार्चनादिना ॥ ८८४ ॥

प्राप्तेऽहनि चतुर्थं तु अपनीय स्नगादिकम् ।
कलशान्मण्डलाद्विम्बात् ततो यागगृहेऽर्चनम् ॥

होमावसानं मन्त्रस्य कृत्वा पूर्वं यथा पुरा ।
 आचम्य च वलि दत्त्वा यायाहेवगृहं तत् ॥ ८९ ॥
 तदासनादिकैरिष्टा ज्ञानान्तै पूर्ववत् प्रभुम् ।
 अपनीताम्वरै. कुम्भैर्धन्यपीठोपरि स्थिते ॥ ९० ॥
 हन्मन्वपूजितैर्भूयः सलिलेन प्रपूरितै ।
 सहमूर्तिघरै प्राप्तवदन्तरान्तरयोगत ॥ ९१ ॥
 कार्यं वै स्नानकर्मादि विधिवृष्टेन कर्मणा ।
 निरोदकेऽथ प्रासादं पुनरारात्रं पूर्ववत् ॥ ९२ ॥
 भोगैरासनपूर्वेस्तु सप्रदानान्तमन्युतम् ।
 मुद्रा वव्वा जपेन्मन्त्रं स्तुत्वा ज्ञान्त्वा वहित्वेत् ॥
 शत सहस्रं साषट् वा जुहुयान्मन्त्रवराट् स्वयम् ।
 साङ्गं सपरिवारं च संहितोच्चाण्युक्ति ॥ ९४ ॥
 मूर्तिपै. प्रणवाद्याभिर्गीव्यक्तीभि शत शतम् ।
 एकायनैरभिज्ञाभि. स्वकीयाभिश्च तत्समम् ॥ ९५ ॥
 प्रदापयेत्तत् पूर्णमूर्तिर्वेदाद्यास्तु मूर्तिपान् ।
 एकायनास्तदन्ते तु क्रमान्तान् पाठयेत्तत् ॥ ९६ ॥
 पूर्णत्युर्जेति वा मन्त्रमाद्यात् पूर्णमसीति यत् ।
 सनमस्केन मन्त्रेण स्वयं साङ्गेन निक्षिपेत् ॥ ९७ ॥
 वलिभिस्तु तत सर्वान् भूतपूर्वा तु तर्पयेत् ।
 प्रविश्याचम्य तदनु ज्ञान्त्वा देवं तु कुम्भगम् ॥ ९८ ॥
 पूर्ववत्मण्डलस्थं तु कुण्डस्थं तदनन्तरम् ।
 विष्वसेनं यजेत् प्राप्तवदिष्टशिष्टै. क्रमेण तु ॥ ९९ ॥
 भूषयेद्गुरुपर्वास्तु मूर्तिपान् कट्कादिकै ।
 गुरोर्बा गुरुपुत्रस्य यागद्रव्यं निवेदयेत् ॥ १०० ॥
 स्वयं वाथ प्रतिष्ठानमाचार्यस्त्वाचरेद् छिज ।
 ततो विभजनीयं तन्मूर्तिपादिष्वगुरुक्रमात् ॥ १०१ ॥
 एवं सर्वेषु यागेषु कर्तव्यं देशिकेन तु ।
 सिद्धेन्द्रभीपितार्यं च स्नायादवभृथेन च ॥ १०२ ॥
 इत्येतत् साधकस्योक्त मन्त्राराधनकाङ्क्षणः ।
 मन्त्रमूर्तिप्रतिष्ठानं यत्रस्यः सिद्धिमान्यात् ॥ १०३ ॥

स्थापने यजमानस्य फलं वक्ष्ये समाप्तत ।
 आदेवालयभूमागाद् ध्वजान्ताचापि मण्डपात् ॥
 सर्वोपकरणोपेताम् सर्वेष्वावरणेषु च ।
 समन्तात् परमाणूना सर्वेषां द्विजसत्तम ॥ ९०५ ॥
 यावती जायते संख्या तावत् कर्ता समावसेत् ।
 भोगभुविष्णुलोके च यात्यन्ते परम पदम् ॥ ९०६ ॥
 कर्ता वै ब्राह्मणो विप्र । सर्वविद्याधिपो भवेत् ।
 शत्रियो यजमानस्तु सर्वदेशाधिपो भवेत् ॥ ९०७ ॥
 वेश्यस्तु यजमान स्याद्वन्धान्यसमृद्धिमान् ।
 शूद्रस्तु यजमान स्यान्मोदते वन्धुभिं सह ॥ ९०८ ॥
 स जन्मना च ज्ञानेन एवमेव भवेत् ख्यिय ।
 पुत्रार्थी पुत्रमाप्नोति राज्यार्थीं राज्यमानुयात् ॥
 यद्यत् कामयते कर्ता तत्तत् सर्वं समाप्तयात् ।
 अकामाना तु भक्ताना भक्तिरव्यभिचारिणी ॥ ९१० ॥
 यज्ञापि शाश्वत ज्ञान भवेत्तद्वर्णणा सह ।
 स्वयं कृताना विम्बाना स्थापनं संप्रकीर्तिम् ॥
 एव विष्वं प्रतिष्ठाय प्रासादे स्वगृहे तु वा ।
 तत प्रभृति तामर्चा पूजयेत् प्रतिवासरम् ॥ ९१२ ॥
 जीर्णोद्धारावधिर्यावित्तावत्काल विधानत ।
 प्रमादाद्वुद्धिपूर्वादा पूजालोप न कारयेत् ॥ ९१३ ॥
 तत्तद्विष्वस्य विहितं कर्म वापि न लोपयेत् ।
 कर्मणा स्वपनादीना यत् कर्म विहित द्विज ॥ ९१४ ॥
 यस्मिन् वै कर्मविष्वे तु तत्वैव तु समाचरेत् ।
 तत्तत्कर्मर्थविष्वे तु विभवे सहिते सति ॥ ९१५ ॥
 तत्तत्कर्मविशेषाणा व्यत्ययं न समाचरेत् ।
 असत्रिधाने तेषा तु राष्ट्रभज्ञादिदोषत ॥ ९१६ ॥
 तदेशकालानुगुणं तत्र सञ्चिहित भवेत् ।
 यद्यत्कर्मर्थविष्वं तु तत्र सर्वं समाचरेत् ॥ ९१७ ॥
 स्वपनद्वितयं चैव नित्यनैमित्तिकात्मकम् ।
 नित्योत्सवविधानं च तथा नैमित्तिकोत्सवम् ॥ ९१८ ॥

तीर्थयात्राविधान च एव कर्मणि पञ्च वै ।
शयनोत्थापन कर्म तदा कृचं समाचरेत् ॥ ०१९ ॥

यद्गा शोभार्थविम्बे तु प्रज्यमाने प्रतिष्ठिते ।
एवं कथितमेकस्मिन् विम्बे तद्विहिते सति ॥ ०२० ॥

विम्बद्वये सञ्चिहिते तत्त्वकर्मविभेदन ।
कृत्वा तदन्यत् सकल यथायोग समाचरेत् ॥ ०२१ ॥

एवमभूद्य कर्तव्य तत्त्वद्विम्बे प्रकाशिते ।
सर्वेषु कर्मविम्बेषु तत्र सञ्चिहितेषु वै ॥ ०२२ ॥

तदा तेषा तु विम्बाना व्यत्ययं न समाचरेत् ।
तदा शोभार्थविम्बे तु प्राप्त उत्कृष्टलोहजे ॥ ०२३ ॥

घण्मूर्त्स्यापिते तत्र स्वकुलोडारणाय च ।
अङ्गविम्बोदित कर्म न ऋदाचित् समाचरेत् ॥ ०२४ ॥

यद्याचरेत् प्रमादेन राजा राष्ट्रं विनश्यति ।
विशेषेण स्वर्थव्यक्ते दिव्ये सैषेऽपि चार्पके ॥ ०२५ ॥

स्थाने तु कर्मविम्बाना व्यत्ययं न समाचरेत् ।
तानि विम्बानि विप्रेन्द्र । यादशानि भवन्ति हि ॥

लक्षणैश्च प्रमाणैश्च युक्तानि रहितानि वा ।
उत्कृष्टलोहजातानि अपकृष्टोथितानि वा ॥ ०२७ ॥

तादशानि भवन्त्येव न कुर्यादिन्यथा वृद्ध ।
न लक्षणान्तरं कुर्यात् प्रमाणान्तरं तथा ॥ ०२८ ॥

न तु द्रव्यान्तरं चैव न तु कुर्यात् क्रियान्तरम् ।
मन्वान्तरं न युक्तीत सर्वं कुर्यात्यथापुरम् ॥ ०२९ ॥

कुर्याचिलक्षणादीना विपर्यास महामते ।
राजो राष्ट्रस्य नाश स्यात् तद्वापि सहसन्तते ॥

न कुर्यात्मूलविम्बेऽपि लक्षणादिविपर्ययम् ।
तसात् पौराणिके स्थाने न विपर्यासिमाचरेत् ॥ ०३१ ॥

एवं स्थाने मातुषेऽपि लक्षणादिविपर्ययम् ।
जीर्णस्त्यस्य विधे धूर्व न कदाचित् समाचरेत् ॥

स्वर्थव्यक्तादिके वापि स्थाने मनुजनिर्मिते ।
अजीर्णे नाङ्गहीने वा धात्रिं विम्बेऽथवा द्विज ॥

प्राक्स्थितस्योपमदन कुर्याद्वामान्तरं न च ।
न तु विम्बान्तरं कुर्याद्वामोद्वाद्यदि कल्पयेत् ॥ ०३२ ॥

आत्महीनो भवेत् कर्ता राजा च सहसन्ततिः ।
महद्वयं भवेत्तस्य राष्ट्रस्य सनृपस्य च ॥ ०३३ ॥

अयं जीर्णविधान तु समासात् कथयतेऽधुना ।
मनुष्यनिर्मिते स्थाने तावर्जीर्णविधि शृणु ॥ ०३४ ॥

धातुमृच्छैलग्राहत्यो वस्त्रादिप्ववतारित ।
यो यो भगवदाकारस्तस्य तस्य महामुने ॥ ०३५ ॥

जीर्णत्वे वाङ्मङ्गे वा क्षते वा तत्र तत्र च ।
सन्धानयोग्य सन्धेयमयोग्य तु परित्यजेत् ॥ ०३६ ॥

परित्यक्त तु तद्विम्बं धातुद्रव्योद्वं विना ।
जलाशये व्यागाद्ये वा समुद्रे विधिना क्षिपेत् ॥ ०३७ ॥

भूमौ वा निखनेद्विप्र । देशकालानुरूपतः ।
विधिवत् प्रतिपत्तौ तु जातायामादितोन्त्यतः ॥

अङ्गभङ्गादिदोषेषु सम्यग्भूतेषु सत्स्वपि ।
सति सन्धानयोग्यत्वे न कदाचित् परित्यजेत् ॥

तस्य त्यागो विनाशाद्य व्युपर्युपरि वाधकृत् ।
विम्बादीना तु वृहता परित्यागो न युज्यते ॥ ०४२ ॥

उत्कृष्टाना हेम तारताम्रजानां विशेषतः ।
तोचित् स्यात् परित्यागस्तस्यात् सन्धानमाचरेत् ॥

प्रयत्नेनाययोग्यत्वे परित्यागं समाचरेत् ।
द्रव्येण तज्जातीयेन कुर्याद्विम्बान्तरं ततः ॥ ०४४ ॥

धातुद्रव्यमयोद्वौ पूर्वलोहैद्विजोत्तम ।
तैस्तैरमूरता नीतैस्तत्तज्जातीयलोहजैः ॥ ०४५ ॥

तत्तज्जातीयलोहैर्वा समुक्तैर्महामते ।
अथवा राजतं विम्बं हैमं चोत्कृष्टताम्रजम् ॥ ०४६ ॥

संदध्यात्मु प्रयत्नेन न कदाचित् परित्यजेत् ।
हीनताम्रयं यत्तदारकूटमयं तु तत् ॥ ०४७ ॥

सन्धानकरणायोग्यं तदद्वयं तु परित्यजेत् ।
परित्यक्तं तु तद्विम्बं क्षिपेत् पूर्वेण वर्त्मना ॥ ०४८ ॥

ततो विम्बान्तरं कुर्याद्गाजतं वा सुवर्णजम् ।
 उक्ष्युतत्तज्ञातीयद्रव्यजं वा महामते ॥ ९४९ ॥
 कर्मविम्बेषु सर्वेषु हेवमेव तु कारयेत् ।
 मृत्काष्ठे, गलजे विम्बे तथा रक्तमयेऽपि च ॥ ९५० ॥
 केनापि हेतुना भग्ने कृत्वा वालगृहादि तत् ।
 त्यक्ता तदन्यत् संपाद्य विम्बसस्थापनं चरेत् ॥ ९५१ ॥
 डिव्यसिङ्गादिके स्थाने विशेषमवधारय ।
 मृण्मये भूलविम्बे तु जीर्णे वाय जलादिभि ॥
 हीनाहे वा तदा कुर्यात् सधान तु प्रयत्नत ।
 एवं वर्णविहीनेषि सन्धान तु समाचरेत् ॥ ९५३ ॥
 मृत्तिकाशूलरज्जवादीन्न कदाचित् परिस्यजेत् ।
 विम्बे धातुमये जीर्णे सन्दध्यात् सर्वपूर्वकै ॥ ९५४ ॥
 जीर्णे होटमये विम्बे सन्दध्यात् काञ्चनेन तु ।
 एवं रक्तमये विम्बे सन्धान च समाचरेत् ॥ ९५५ ॥
 जीर्ण तु यद्यत् त्यात्य स्यात् तत्तत् त्यक्ता तत् परम् ।
 सन्दध्यात्तु ततो विप्र ! न कुर्यादन्यथा पुनः ॥
 न वालगेह तद्विम्बं तत् कर्मापि समाचरेत् ।
 नित्यनैमित्तिकादेषु वतेमानेषु कर्मसु ॥ ९५७ ॥
 प्रागुक्त सकलं कुर्याद्यथाविक्षानुसारत ।
 लक्षणादिव्यपि तथा न कुर्यादन्यथा पुन ॥ ९५८ ॥
 येषु व्यक्तेषु चिह्नानि नाभिव्यक्तानि सत्तम ।
 तान्यपि स्वानि चिह्नानि ललाटे वासपट्टके ॥ ९५९ ॥
 पृष्ठे वायङ्गपट्टे वा पाणिपादत्लेषु वा ।
 मूर्मि वा दधते तसात् तत्र तत्र निरीक्षयेत् ॥ ९६० ॥
 न सादलक्षणा व्यक्तिर्विचरते न कदाचन ।
 एवं तदीया विप्राश्च क्षविया वैश्यजातय ॥ ९६१ ॥
 मौड़ल्याग्रास्तथान्ये च न तच्छिद्विवर्जिता ।
 भवेषु, सर्वथा तसाच्चकशङ्गदाम्बुजै ॥ ९६२ ॥
 लोहैरनलसन्तसैस्तत्तन्मन्त्राधिवासिनै ।
 पूजितैरर्चर्यगन्धाद्यैरङ्गितव्या, क्षणेन तु ॥ ९६३ ॥

वैविद्या ज्ञानसम्बन्धा यथोक्तानारनेष्ठिता ।
 विप्राद्यास्तेऽपि शूद्राश्च यदैव कृतलक्षणा ॥ ९६४ ॥
 तदा तु योऽया विजेया समयश्रवणादिषु ।
 शास्त्रोदितासु सर्वासु सामग्रीषु महामते ॥ ९६५ ॥
 यागो इकरणान्येवमर्घ्यपादादिकान्यपि ।
 संयोज्यानि यथायोगं शङ्खचक्रान्तिलक्षणे ॥ ९६६ ॥
 तथा यानासनादीनि विभो सर्वाणि यत्तत ।
 स्वात्मोपकरण सर्वमासनादिविवर्जितम् ॥ ९६७ ॥
 अङ्गुलीयकपर्यन्त मूर्पणं कटकादिरक्षम् ।
 उत्तमाङ्गसमुद्धार्य सर्वगुणीपूर्वकम् ॥ ९६८ ॥
 चक्रादिलाङ्गितं कुर्यात् तदीयाश्च गवादय ।
 विप्रादिवल्लाङ्गितव्यास्तदीया भूलहादय ॥ ९६९ ॥
 लाङ्गितव्या यथायोग चक्रशङ्खादिलक्षणे ।
 आराधकाया कर्मण्या एव चक्रादिलाङ्गिता ॥
 देवतान्तरचिह्नेस्तरकर्मण्यास्तु लाङ्गिता ।
 यत्र वा भगवन्मूर्तौ लाङ्गितन न प्रदृश्यते ॥ ९७० ॥
 तत्रापि लक्षणन्यास न कुर्यात् स्वेच्छया द्विज ।
 यथास्थितैव सा व्यक्ति पूज्या व्यापकमन्त्रत ॥
 तदन्ये लाङ्गितव्या, स्यु भवे पूर्वमलाङ्गिता ।
 इति मम्यक प्रतिष्ठान देवस्य परिकीर्तितम् ॥ ९७३ ॥
 स्थानसंरक्षणार्थं तु तस्मिन् कालेऽन्यदा तु वा ।
 प्रासादाग्रेऽथवा विप्र ! प्राङ्गो यत्र कुञ्चचित् ॥ ९७४ ॥
 चक्र संख्यापयेत्तत्र अमूर्त शिखरोपरि ।
 मूर्तमङ्गदेशे तु षोडशाष्टभुजं तु वा ॥ ९७५ ॥
 अमूर्त ढादशार तु अष्टार पडर तु वा ।
 शङ्खादीन्यायुधान्येवं विद्ध्याऽङ्गितादिके ॥ ९७६ ॥
 द्वितीयावरणे वापि तृतीयावरणे ऽपि वा ।
 चक्रादिविमानिर्णाणमुत्तरव्र प्रवक्ष्यते ॥ ९७७ ॥
 सह संस्थापने प्राग्वन् कर्मसेवो न विद्यते ।
 पृथक् सस्थापने कुर्यात् सर्वकर्म यथादिधि ॥ ९७८ ॥

तत्त्वस्थापनकाले तु तत्त्वसंबाधमनु जपेत् ।
विद्या गदामित्याद्य यत् पाठयेत्तद्विदो जनान् ॥९७९॥

चमूपच्छ्वयेन इति च प्रविष्टो इति न्वृचौ ।
पाठयेद्वृह्वृचान् पश्चाच्छाकुनं सूक्ष्मेव च ॥ ९८० ॥

धृतोऽर्खपुण्ड्र कृतचक्रे इनि मन्त्र कठान् परम् ।
पवित्र ते विततमित्येतान् मन्त्रान् यजुर्मयान् ॥९८१॥

आरोहेति च सामज्ञान् पवित्र ते अग्निरित्यपि ।
एभिर्विषयमुख्यमस्येत्यार्खवणान् डिजान् ॥ ९८२ ॥

एभि संस्थाप्य विधिवद्वभि कलशस्तत ।
क्षपयेद्वृह्वृसूक्ष्मैर्यमन्तैरप्यासिरेव च ॥ ९८३ ॥

सर्वस्य वशिनं देवमिति प्राक् स्थापितेन तु ।
“वहिरावरणे नास्ती”त्यग्निदिक्संस्थितेन तु ॥

यज्ञामिपद्मादभवदिति याम्यस्थितेन तु ।
धृतोऽर्खपुण्ड्र इति च यातुधानगतेन तु ॥ ९८५ ॥

दक्षिणे तु भुजे विप्र ! इति पश्चिमगेन तु ।
विष्णुनाकमशन्तीति वायुदिक्संस्थितेन च ॥ ९८६ ॥

पुंष्पधानेश्वरो विष्णुरिति सोमगतेन वै ।
इम महोपनिषदमितीशानगतेन तु ॥ ९८७ ॥

मन्त्रैरेतैः समस्तैस्तु मध्यकुम्भेन सेचयेत् ।
प्रासादाग्रस्थिते चक्रे प्रोक्षणं तु समाचरेत् ॥ ९८८ ॥

महोपनिषदन्तस्थानष्टौ मन्त्रान् पुरोडितान् ।
यद्वा पुरुषसूक्तं तु सर्वशान्त्यै ततो जपेत् ॥ ९८९ ॥

अवानुक्तं तु सकलं पूर्वोक्तं तु समाचरेत् ।
सम्यगुक्तं प्रतिष्ठान किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ९९० ॥

सनक —

कथितं नित्यपूजादौ त्वया नीराजनं पुरा ।
तद्विधानं मुनिश्चेष्ट ! प्रवृहि मम विस्तरात् ॥९९१॥

शाण्डिल्य —

नीराजनविधानं तु समाकर्णय साम्रतम् ।
नित्ये नैमित्तिके विप्र ! तथा काम्येऽपि पूजने ॥

अन्ततः स्नानभोगाना कुवाद्वीराजन विमो ।
सर्वदोपप्रशान्त्यर्थं नर्घग्रन्थार्थमेव हि ॥ ९९३ ॥

अलकारासनोक्ताना भोगानामन्ततोऽपि ना ।
उभयत्रापि वा कुर्याद्विभवेच्छानुस्मारत् ॥ ९९४ ॥

यद्वा प्रदोपवेलाया तन् कुर्यात् प्रतिवासरम् ।
साय पूजासमारम्भात् पूर्वमेव डिजोक्तम् ॥ ९९५ ॥

अथवा पूजने कुर्याद्विजानात् पुरेव तु ।
यद्वा नैवेद्यपर्यन्ते पूजाया तन् समाचरेत् ॥ ९९६ ॥

तदपि विविध प्रोक्तं स्नात्विकाडिविभेदत् ।
स्नानान्ते भोगयज्ञान्ते डित्य नात्विक संवेत् ॥ ९९७ ॥

सायकाले प्रतिदिन कुर्याद्वाजससक्षितम् ।
पूजाया दीपदानाग्रे नैवेद्यान्तेपि तामसम् ॥ ९९८ ॥

कुर्यात् प्रासाद एकस्मिस्तेषामेक न तु त्रयम् ।
स्वयव्यक्ते तथान्यैस्तु वियुवैश्च प्रतिष्ठिते ॥ ९९९ ॥

प्रासादे मुनिसुख्यैश्च सात्विकाख्य समाचरेत् ।
ब्राह्मणे, क्षत्रियेवश्वै, स्थापिते राजसं संवेत् ॥ १००० ॥

शूद्रैस्तु स्थापिते खीभिस्ताभसाख्यं समाचरेत् ।
एतेषा सात्विकादीना शृगु सम्यग् विधि क्रमात् ।

स्नानावशिष्टोयेन संपूर्णं कलशं डिज । ।
सौवर्ण राजत वापि ताम्रज मृणमय तु वा ॥ १००२ ॥

सुषिष्टै रूध्वितो लिप्त हरिद्राशालितण्डलै ।
सज्जा वाश्वत्थपत्रेण युत वा कण्ठेशत ॥ १००३ ॥

तं कृत्वा वामपाणौ तु अपरस्मिंस्तु मल्लकम् ।
पुष्पप्रकरसंपूर्णं धूपपत्राद्विना युतम् ॥ १००४ ॥

धूमायमानं सिद्धार्थैर्धूपद्रव्येण वा सह ।
एकधा देवदेवस्य भ्रामयित्वा तु मूर्द्धनि ॥ १००५ ॥

दीक्षितेन जनेनैव परिचर्यापरेण तु ।
शुद्धया योपिता वा तद् द्वारयाहो विसर्जयेत् ॥

कल्पयेत् स्नानभोगान्ते एतद्वीराजनं सदा ।
कृतं पूर्वोद्दितैद्रव्यैः कुम्भपापूर्य वारिमिः ॥ १००७ ॥

अर्थपात्रोद्भृतैर्यद्वा केवलैर्गालितैः पुनः ।
 अन्तः सिद्धार्थकान् क्षिप्त्वा कण्ठे कुर्यादिलंकृतिम् ॥
 अश्वत्थपल्लवैः स्त्रिभश्वन्दनेनाक्षतैरपि ।
 अन्यत्र रजनीपिण्डैर्येत् सर्वतो छिज ॥ १००९ ॥
 तदास्य मल्लक पुष्पसंपूर्णं तु नियोजयेत् ।
 संस्कृताग्निसमुद्भूतान् पुरा दीपान् प्रदीप्य तु ॥
 विभवेच्छानुरूपेण चतुविशादिकान् छिज ॥ १०१० ॥
 पाकस्थानात्तु वै दीपादुच्छ्रूता चतुरद्भगुलैः ॥ १०११ ॥
 प्रदीप मल्लके छृत्वा सकुम्भं विनिवेशयेत् ।
 अग्रतो देवदेवस्य सदाधारोपरिस्थितम् ॥ १०१२ ॥
 तमध्यगन्धस्त्रग्रौपैर्हन्मन्त्रेण तु पूजयेत् ।
 केवलं सार्थपुष्पेण साधकस्तदन्तरम् ॥ १०१३ ॥
 दद्यादाचमनान्तेऽर्थं मन्त्रेशशाथवा छिज ॥ १०१४ ॥
 अध्यलिभनमाल्यानि धूपं चायर्घ्यमेव वा ॥ १०१५ ॥
 दीपकुम्भं तु पाणिभ्यामुद्भृतं परिचारिणा ।
 देवस्य दक्षिणं पादमारभ्येतरपश्चिमम् ॥ १०१६ ॥
 भ्रामयेत् सर्वतोऽङ्गानि एकधा वा छिवा तिधा ।
 जपन् वै नेत्रमन्त्रं तु हन्मन्त्रं वा यथारुचि ॥ १०१७ ॥
 एव कुम्भं परिभ्राम्य पूर्ववत्तु विसर्जयेत् ।
 ततस्तु देवदेवस्य दद्यादर्थं तु मूर्द्धनि ॥ १०१८ ॥
 पाकस्थानात्तदर्थं तु दीप अनीयते यदा ।
 तदानीं तद्विधानं तु समाकर्णय साम्रतम् ॥ १०१९ ॥
 दीक्षिताः सुविनीताश्च सुख्नाता, परिचारका ।
 वदनं नासिकारन्मे स्थगयित्वाम्वरेण तु ॥ १०२० ॥
 सितोष्णीषधरा, सर्वे सितचन्दनरूपिता ।
 सौवर्णीनि च पात्राणि विततानि यथारुचि ॥ १०२१ ॥
 राजतान्यथ ताम्राणि आरक्ष्यमयानि वा ।
 कांस्यानि वापि सपाद्य यथा वितानुसारत ॥ १०२२ ॥
 एकदिपश्चसप्तपि नवैकादशा वा तथा ।
 द्वि षट् षोडशा वा यष्टा चतुर्विश्वानिसंख्या ॥

पाकालयं समासाद्य तवान्मे संस्कृतात् पुरा ।
 तेषा मध्ये वर्तिदीपान् पात्राणा तु महामुने ॥ १०२३ ॥
 चतुरद्भगुलिकोत्सेधान् सघृतान् दीपयेत् पुनः ।
 उद्भृत्य तानि पात्राणि करैस्तु परिचारका ॥ १०२४ ॥
 वहेयु पञ्चकिवन्धेत तदग्रे गणिकाजना ।
 गच्छेयुभीर्गवद्भक्ता, कुर्वन्तो नृत्तगीतके ॥ १०२५ ॥
 तदग्रे शङ्खभेर्यादिसमुद्भोषणतत्पराः ।
 तदग्रे वेत्रिपोऽरपृश्यजनोत्सारणतत्परा ॥ १०२६ ॥
 गच्छेयु परितस्तेषा दीपिकाधारिणो जना ।
 एवं क्रमात् समासाद्य तिष्ठेयुर्देवसविधौ ॥ १०२७ ॥
 अथान्यो दीक्षितो विप्रं कुम्भमापाद्य पूर्ववत् ।
 समलुकं तदूर्ध्वं तु तेष्वेकसात् प्रदीप्य तु ॥ १०२८ ॥
 पाकस्थानादाहतेयु प्रदीपं विनिवेश्य च ।
 सदाधारस्थितं कुर्यात् ततं साधकसत्तमः ॥ १०२९ ॥
 कुम्भं प्राप्वत् समभ्यर्थ्य देवेशं च ततः परम् ।
 भ्रामयेत् पूर्ववत् कुम्भं तस्मिन् काले द्विजोत्तम ॥
 क्रगादाध्ययनं कुर्यादद्विजा प्रागादिदिक्सिता ।
 सविधौ देयदेवस्य नृत्यं तु गणिकास्तदा ॥ १०३१ ॥
 मङ्गलानि च गीतानि सर्वे गायन्तु गायका ।
 स्वरेणोच्चतरेणैव स्तुवन्तु स्तोत्रपाठका ॥ १०३२ ॥
 भेरीमृद्गङ्गाङ्गादीन् धोषयेपुः समन्तत ।
 एवं सर्वत्र वै कुर्याद्क्रगादाध्ययनादिकम् ॥ १०३३ ॥
 कुम्भमेव परिभ्राम्य दत्वा तं परिचारिण ।
 हस्तेऽयं दीपपात्राणि दर्शयेदितराणि च ॥ १०३४ ॥
 दृष्टा सम्यक् ततो दद्यादर्थं देवस्य मूर्द्धनि ।
 कुम्भपूर्वाणि पात्राणि वहन्त परिचारकाः ॥ १०३५ ॥
 प्रदक्षिणक्रमात् सार्थं पूर्ववद्भिकादिभिः ।
 क्षिपेयुर्भिर्वाह्ने वा वाय्यद्वारस्य वाहत ॥ १०३६ ॥
 अथवा विनियुक्तानि तानि संगृह्ण योषित ।
 सुख्नाता धौतनसता द्विनातिभाविनाम्भनः ॥ १०३७ ॥

अर्थं पाद्य तथा ५५वाम देवस्य विनिवेद्य च ।
ततो नवपिण्डभैन्दस्य दूर्वासुष्टि तथव च ॥ १०६८ ॥

चक्रमन्वेण सधाम्य देवस्य शिरसोपरि ।
तत्पुनदेवदेवस्य प्राच्या दिशि विनिक्षिपेत् ॥ १०६९ ॥

एव दक्षिणादिक्सस्थ भ्राम्य दक्षिणत क्षिपेत् ।
पश्चिमस्थ परिभ्राम्य पश्चिमस्या दिशि दिपेत् ॥

उत्तरस्य परिभ्राम्य उत्तरस्या दिशि क्षिपेत् ।
देवस्य तिलक कुर्यादीपयादोत्थभस्ता ॥ १०७० ॥

एवं नीराजनं कुर्यादीपदानात् पुरुच तु ।
हेमादि इव्यज पात्र पद्मिशाढगुलविस्तृतम् ॥ १०७१ ॥

कृत्वा सुवृत्तं तन्मध्ये पञ्च कुर्यात् सकणिकम् ।
पद्माष्टके कणिकाया दीपगर्त प्रकल्पयेत् ॥ १०७२ ॥

दीपान् प्रज्वालयेत्तत षड्गुलसमुच्छ्रातान् ।
सिद्धार्थदिधिदूर्वादिवीजेश्व परिपरितम् ॥ १०७३ ॥

पूजित गन्धपुष्पादौ पात्रमादाय साधक ।
त्रि. प्रदक्षिणमावस्य पाणिभ्यां देवमूर्धनि ॥ १०७४ ॥

प्राकारावरणाद्वादृष्टि दिवा सोमदिशि क्षिपेत् ।
प्राग गणिष्ठभ्रमणाद्वन्ते वृपोत्थभस्ता ॥ १०७५ ॥

रक्षया सपुटीकुर्यादेव नीराजन छिज ।
एव नीराजनं कुर्यादीपदेवान्ते विभो सदा ॥ १०७६ ॥

एव नीराजनं प्रोक्त द्विविधं नामसाहव्यम् ।
गीतनृत्तादिक सर्वं प्राप्वदत्र समाचरेत् ॥ १०७७ ॥

कुर्यात् ज्ञानावसानेऽपि ऋगाद्यध्ययनादिकम् ।
अन्यादिभोगर्यजनं वर्जयेत् तत सर्वदा ॥ १०७८ ॥

रायं काल विनान्यत्र नीराजनविधौ द्विज ।
न कुर्यादीपदेवस्य मन्त्रन्यासं कदाचन ॥ १०८० ॥

नीराजन सात्विकाख्य प्रवृत्तं यत्र तत्र तु ।
राजस तामस वापि न कदाचित् समाचरेत् ॥ १०८१ ॥

राजस तामस वापि प्रवृत्तं यत्र तत्र वै ।
नीराजनं सात्विकाख्य कुर्यादिच्छानुरूपत ॥ १०८२ ॥

सपूर्ण भगवद्यागात् फलमिष्ठन् महामते ।
उक्तमार्गविपर्यासं न कदाचित् समाचरेत् ॥ १०८३ ॥

इनि श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहिताया क्रियकाण्डे प्रतिष्ठाविधान नाम पञ्चदशोऽध्याय ॥

श्री: षोडशोऽध्यायः ॥

सनक —

स्थापनं मन्त्रविम्बानां परिज्ञातं यथाविधि ।
महोत्सवविधान तु श्रोतुमिच्छामि साप्रतम् ॥ १ ॥

शाणित्य —

महोत्सवं प्रवक्ष्यामि यथावन्मुनिपुङ्गव ।
सव इत्युच्यते दुखं विद्वद्वा समुदाहृतम् ॥ २ ॥

उद्भृत् स सबो यस्मात् तस्मादुत्सव उच्यते ।
नित्यो नैमित्तिक. काम्यस्त्रिविधः स महोत्सव ॥ ३ ॥

वत्सरे वत्सरे यस्तु क्रियते स तु नित्यक. ।
भूमिक्षे दिशां दाहे महोत्पातेषु सत्सु च ॥ ४ ॥

दुर्मिक्षे व्याधिते राष्ट्रे तथा वे शब्दुसंकटे ।
अनावृष्टौ च सर्वत्र नक्षत्रपतने च खात् ॥ ५ ॥

हसने भगवन्मूर्तेरङ्गाना चलने सति ।
रोढने चालनादूविवे परिभ्रमति सत्तम् ॥ ६ ॥

व्यत्यासे शशि (दिशि) सर्यस्य तथान्येष्वेवमादिषु ।
शान्त्यर्थं यत् प्रकुर्वीत स नैमित्तिक उच्यते ॥ ७ ॥

चतुण् पुरुषार्थनामुद्दिश्यान्यतम् फलम् ।
उत्सवोऽनुषित काम्य संकलितफलप्रद ॥ ८ ॥

एकेकमुन्म्बवं विद्वि त्रिविधि मुनिपुगव ।
उत्तमादिविभेदेन तद चोत्सवकौनुके ॥ ९ ॥

क्रियते हयुत्सवो यस्तु स उत्तम उठाहन् ।
नित्य स्वपनविषेय स म यम उद्दीर्यते ॥ १० ॥

विवे नित्योत्सवार्थं तु य स्यात् ल तु कनीयम् (१) ।
कुम्भे वा विष्टरे चर्जे य स आमाससक्ति ॥ ११ ॥

अन्येनापि प्रकारेण भूयखैविव्यसुच्यते ।
परिभ्रमणकाले तु याताविवस्य पूर्वत ॥ १२ ॥

कुमुदादैस्तु भूतेशै पटेषु लिखितैद्विज ।
सम्यानांसद्ये यडा हेमादिडव्यनिर्मितै ॥ १३ ॥

विमवस्यानुगुणेन रक्षार्थं हेनिना तथा ।
सर्वेसंपूरणार्थं तु गरुडेनापि वै सह ॥ १४ ॥

ग्रामादौ वलिदानं तु यत्र नित्य समाचरेत् ।
स एष उत्सवो विप्र ! भवेदुत्तमसक्ति ॥ १५ ॥

परिभ्रमसमारम्भात् पूर्वमेव महामते ।
नित्योत्सवार्थविवस्य सन्निधावत्तमूर्तिना ॥ १६ ॥

मार्घं च चक्रराजेन , अथवा केवलस्य तु ।
सन्निधौ वलिविवस्य वलि दत्त्वा विधानत ॥ १७ ॥

प्रासादे वलिविवादि प्रवेश्य तदनन्तरम् ।
यत्र यातार्थविवस्य परिभ्रमणमाचरेत् ॥ १८ ॥

ग्रामे वा नगरे वापि स तु मध्यमसंक्षित ।
सन्निधौ चक्रराजस्य वलि दत्त्वा पुरैव तु ॥ १९ ॥

देवयात्रा भवेद्यत्र भवेत् स तु कनीयस् (१) ।
मुख्यानुकलपभेदव्य द्विविधि परिकीर्तित ॥ २० ॥

कलगे मण्डले विवे वहौ च यजनं विभो ।
नित्यश क्रियते यत्र मुरयकर्त्त न कीर्तित ॥ २१ ॥

विवे वहौ च यजन यत्र स्यात् सोनुकल्पकः ।
परस्कृमस्यूलभेदादैक्यविधि स्मृत ॥ २२ ॥

एकत्रिपञ्चसप्ताहो नवाहश्च पर. स्मृत ।
द्वादशाहोऽर्धमासश्च एकविशतिपासर ॥ २३ ॥

स्वप्नम् , स्थल सप्तविशदिनो मासस्तया क्रन्तु ।
प्रभास अन्नमेव हि उत्सवास्तु वयोऽश ॥ २४ ॥

भूयो मुरयादिभेदेन द्विविधि स तु कीर्तित ।
उनवाहर्गग्रात् पूर्वं दथोक्ते वासरे द्विज ॥ २५ ॥

दज्जयारोहण कृत्वा तत्पश्चात् क्रियते तु य ।
मुख्यरुद्रमिदं प्रिद्वि इवाढा मानुषात्तु वा ॥ २६ ॥

कुतश्चित् कारणाद्विप्र ! पूर्वमुक्ते तु वासरे ।
न कर्त्ताते वजारोहे तत्सवागम्भवानरे ॥ २७ ॥

ध्वजारोहण कृत्वा तत्पश्चात् क्रियते तु य ।
अनुकृतमिदं विद्वि हेष तु त्रिविधि. स्मृत ॥ २८ ॥

वजारोहणपूर्वस्तु देवताहानपूर्वक ।
अडकुरार्पणपूर्वस्तु तथा च मुनिपुगव ॥ २९ ॥

वजारोहणपूर्वस्तु राजराज्यसुखप्रद ।
देवताहानपूर्वस्तु सर्वमोगफलप्रद ॥ ३० ॥

अडकुरार्पणपूर्वस्तु सर्वेषा मोक्षदो भवेत् ।
उत्सवारभद्रिवसे दिवारोय वजं निशि ॥ ३१ ॥

मेरीताडनमन्वक च पालिकासंकुरान् क्षिपेत् ।
ध्वजारोहणपूर्वस्तु हेष उत्सव उच्यते ॥ ३२ ॥

आघोराय मेरी प्रथमं ध्वजारोहणमन्वत ।
ततोऽकुरार्पण हेष देवताहानपूर्वक ॥ ३३ ॥

अडकुरारोपण विप्र ! पूर्वं तु रजनीमुखे ।
ततोन्वक स्यादध्वजारोहो मेरीताडनमन्वत ॥ ३४ ॥

अडकुरारोपपूर्वस्तु हेष उत्सव उच्यते ।
उत्सवं हयुत्तम विद्वि त्रिवारं प्रतिवत्सरम् ॥ ३५ ॥

द्विवारं मध्यम प्रोक्तं होकवारं कनीयसम् ।
 चतुर्वारं पञ्चवारं पाढ़ार विभवे भवेत् ॥ ३६ ॥
 मन्त्रमूर्तिप्रतिष्ठानकाल एव महामते ।
 प्रासादस्य शिखाग्रे तु स्थापित लगराङ्गवज ॥
 हेतिराजसमायुक्तौ यत तत सदा द्विज ।
 विना त्वन्यध्वजारोहमुसवं परिकल्पयेत् ॥ ३८ ॥
 तत्रायन्यध्वजारोह कुर्याद्वा विभवे सति ।
 कुर्यादुत्सवमन्यत्र ध्वजारोहणपूर्वकम् ॥ ३९ ॥
 तीर्थयात्रानुगुण्येन ध्वजारोह प्रकल्पयेत् ।
 उत्सवेषु च सर्वेषु तीर्थयात्राओन श्रृणु ॥ ४० ॥
 चेत्रादिषु च मासेषु श्रवणक्षेत्रयनद्वये ।
 विषुवद्वितये वायि चन्द्रमूर्योश्चरागयोः ॥ ४१ ॥
 द्वादशया पौरीमास्या च दर्शे च नवमीतिथौ ।
 मासक्षेत्रेषु च रोहिण्या तथा चोत्तरफलगुने ॥ ४२ ॥
 पुनर्वस्वारयनक्षते प्रतिष्ठादिवसे तथा ।
 नगरग्रामजन्मक्षेत्रे प्रासादारभ्यवासरे ॥ ४३ ॥
 राहा जन्मदिने वायि अभिषेकदिने तथा ।
 एकस्मिन्नेषु सर्वेषु तीर्थयात्रा समाचरेत् ॥ ४४ ॥
 एतेषु यस्मिन्नक्षत्रे तीर्थयात्रा प्रकल्पिता ।
 यदा तु तत् स्याद्विगुण मासि ह्युत्सवकल्पिते ॥
 तदा कुर्यात् तीर्थयात्रा मासान्तस्थे तु तद्विने ।
 फालगुणादिषु सर्वेषु मासेष्वरं प्रकल्पयेत् ॥ ४६ ॥
 पञ्चाहातु समारभ्य एकविशाहिनान्तिमम् ।
 तीर्थयात्रादिनादर्घगिरिविशितमे दिने ॥ ४७ ॥
 ध्वजस्यरोहणं कुर्यादुत्सवार्थं प्रयत्नत ।
 यद्वा कल्याणदिवसं विगुणीकृत्य तावताम् ॥ ४८ ॥
 आदौ इनाना कर्तव्यो ध्वजारोहो द्विजोत्तम ।
 सप्तविशितमे ब्रह्मन् । उत्सवारभ्यवासरात् ॥ ४९ ॥
 पूर्व दिने तु तत्संख्ये ध्वजमारोहयेत् सुधी ।
 विशाहिने तु तत्संख्ये दिने पूर्व समाचरेत् ॥ ५० ॥

क्रतूत्सवादिवितये ह्युत्सवारंभवासरात् ।
 एकोनविशाहिने वजारोहणमाचरेत् ॥ ५१ ॥
 अष्टादशदिने वापि छादशाहेथवा भवेत् ।
 एकविशाहिनाद्य(दे)वमुत्सवाना त्रिकेपि च ॥ ५२ ॥
 पवमेव ध्वजारोहमाचरेदेशिकोत्तम ।
 अकुरानर्पयित्वा हि पुण्ये पूर्व यथोदिते ॥ ५३ ॥
 वजमारोहयेत् पश्चान्मङ्गल मङ्गले दिने ।
 यस्मिन् दिने ध्वजारोह कुर्यात् तत्पूर्वमेव तु ॥ ५४ ॥
 द्वादशाहे नवाहे वा सप्ताहे पश्चमेहनि ।
 तृतीयेऽहनि वा कुर्यादकुरारोपणं द्विज ॥ ५५ ॥
 तद्विधानं हि विस्तारात् समाकर्णय साप्रतम् ।
 त्रिविधानि च पात्राणि मगलाकुररोपणे ॥ ५६ ॥
 पालिका घटिकाश्चेति शरावाश्चेतिभेदत ।
 पालिकानामथोच्छ्राय. पञ्चविशागुलो भवेत् ॥ ५७ ॥
 तदाननस्य विस्तारो भवेत्तु षोडशागुल ।
 अष्टागुलस्तदुच्छ्रायो ह्य(छ)गुलं वलयं ततः ॥ ५८ ॥
 भवेत् कण्ठविल विप्र ! ततोष्टागुलविस्तृतम् ।
 आरभ्य वक्त्रपलयात् यावक्त्वकण्ठविलं द्विज ॥ ५९ ॥
 ह्रासयेदनुपातेन , तगाल द्वादशागुलम् ।
 उच्छ्रायादथ विस्तारान्मध्यतस्तु पद्मगुलम् ॥ ६० ॥
 अधस्तादंगुलाना तु चतुर्कं विस्तृतं भवेत् ।
 तत कण्ठविलाचैव ह्रासयेदनुपाततः ॥ ६१ ॥
 पादपीडमधोत्सेधाद्विजेय चतुरंगुलम् ।
 दशागुलस्तद्विस्तारस्तसंघिश्चागुलो भवेत् ॥ ६२ ॥
 तत्सन्धेश भवेत्त्राह सार्धमेकांगुलं द्विज ।
 उन्मत्तकुसुमाकारं वक्त्रं पद्माकृतिभवेत् ॥ ६३ ॥
 पालिकोत्सेधतुत्यास्तु घटिका. समुदाहता ।
 अंगुलत्रयहीना वा तदूर्ध्वं कलशाकृतिः ॥ ६४ ॥
 घटिका. पञ्चवक्त्राः स्युरेतासा मध्यमं मुखम् ।
 पद्मगुलं च विस्तीर्ण चतुर्दिश्चु चतुष्यम् ॥ ६५ ॥

चतुरंगुलविस्तार कलशोदरविस्तृति ।
पोडशागुलमानोत्या गेष प्राप्वत् समाचरेत् ॥ ६६ ॥

यदागुलत्रयन्यूनास्तदा सप्तागुलोच्छ्रुतम् ।
तदानन्तं तु तत्राल अर्धोत्तरदशागुलम् ॥ ६७ ॥

सर्वत्रयांगुलं पीठ प्राप्वत् सर्वत्र विस्तर ।
शरावा पालिकोत्सेधतुल्या पञ्चभिरगुलै ॥ ६८ ॥

हीना वा , वक्त्रविस्तारात् समारम्भ महामते ।
पादपीठस्य विस्तार यावत्तावल्कमेण तु ॥ ६९ ॥

पूर्वोक्तात् पादहीना तु भवेत् सर्वत्र विस्तृति ।
भवेत् त्रिपादहीना तु पादपीठस्य विस्तृति ॥ ७० ॥

यदा शरावा हीना स्थुरंगुलै पञ्चभिस्तदा ।
मुखं पडगुलोच्छ्राय तत्राल तु दशागुलम् ॥ ७१ ॥

च्यगुल पादपीठ स्यात् प्राप्वत् सर्वत्र विस्तृति ।
तदुत्तममान तु पादाणा कथित द्विज ॥ ७२ ॥

एतदेव मुनिश्रेष्ठ । पादहीन तु मध्यमम् ।
अर्धटीन तु तन्मानमध्यम परिकीर्तिम् ॥ ७३ ॥

अतो न्यूनं न कर्तव्य कदाचित् सिद्धिकाक्षिभि ।
हेमादिलोहजा सर्वे मृणमया वा यथावसु ॥ ७४ ॥

प्रत्येकं पालिकादीना द्विपटकं चोत्तम भवेत् ।
द्विरष्टक वा पट्टिविशद् विभवे सति कर्तव्येत् ॥ ७५ ॥

प्रत्यष्टक मध्यमं स्याच्चतुर्पकमध्यम भवेत् ।
सर्वर्णं पालिका प्राप्वत् पोडशाष्टौ यथावलम् ॥

चतुर्षो वा ततस्तासु मगलाकुरकल्पनम् ।
अगुरमा मानुषे कार्यं दैवे युग्मास्तु पालिका ॥ ७६ ॥

महोत्सवे ध्वजारोहे हृगुलवावसरेऽथवा ।
पविवारोहणे चैव तथा स्थापनकर्मणि ॥ ७८ ॥

जीर्णोङ्गारविधौ चापि सहस्रकलशे तथा ।
त्रिवर्गपालिका यद्वा भवेदुत्तमसत्यया ॥ ७९ ॥

भवेन्मध्यमया वापि नान्यथा द्विजसत्तम ।
कर्मस्वन्येषु सर्वेषु यथावित्त यथारुचि ॥ ८० ॥

अकुरावाग्नस्थानमण्टप परिकल्पयेत् ।
प्रयमावरणे वापि द्वितीयावरणेपि वा ॥ ८१ ॥

तृतीयावरणे वापि चतुर्थावरणेपि वा ।
त्रुमे विविक्तेऽभिमते देशे वै देशिकोत्तम ॥ ८२ ॥

चतुर्दिंशु चतुर्द्वार चतुर्वन्दनमालिकम् ।
दर्ममालापरिक्षित मुकादानविराजितम् ॥ ८३ ॥

वितत औमसंलग्न गोमयालितमृतलम् ।
प्रदीपमालाविततमक्षतेश्चापि सर्वत ॥ ८४ ॥

सुधाचूणश्च धबले चित्रिताभ्यन्तरस्थलम् ।
मण्टप कर्तव्यित्वैव यद्वा स्थापनमण्टपे ॥ ८५ ॥

यागाख्यमण्टपे वापि कुर्याद्कुररोपणम् ।
अंकुरानपीयेद्रावौ य उच्छेद्राप्तवर्धनम् ॥ ८६ ॥

वीजानामधिप सोम औषधीशोऽमुतात्मक ।
न प्रीयाति सदा व्रह्मन् । अकुरापीणमहि चेत् ॥ ८७ ॥

तस्मान् तर्वप्रदेहेन रात्र्यामेवाकुरापीणम् ।
कुर्यात् सम्प्रविवानेन भगवद्विक्षिप्तयुत ॥ ८८ ॥

तस्मिन् जगत्प्रिये प्रीते शीताशौ प्राणिजीवने ।
तदेशो सर्वसस्याना संगतिमहनी भवेत् ॥ ८९ ॥

गवा च लोकमातृणा नृणामपि च सर्वश ।
अशानादहि कुर्याद्विद्कुराणामयापीणम् ॥ ९० ॥

अशोमनं भवेद्राष्ट्र असमृद्धजनान्वितम् ।
सद्य कालीनके विप्र ! कर्मणि स्याद्विवापि च ॥ ९१ ॥

यद्यद्रोपयोग्य स्थाचत्तु सर्वं तु समार्जयेत् ।
सभूत्य सर्वसभारानाचार्यो मूर्तिपै सह ॥ ९२ ॥

स्नात कृताद्विकथैव सोत्तरीय स्वलकृत ।
नूतनक्षौमवसन सोणीप. सागुलीयक. ॥ ९३ ॥

सुरभीकृतसर्वांग. स्त्रवी संसृष्टकुण्डल. ।
श्वेतया मृत्युया सम्यक् परिकल्पोर्बपुण्ड्रक. ॥ ९४ ॥

पविवपाणिनियत प्राणायामपरायण ।
कृताचामः कृतन्यासो जपन् वै द्वादशाक्षरम् ॥ ९५ ॥

तदर्थमर्थयित्वा तु यजमानसमन्वित ।
यजवन्त जगद्योनि पूजयित्वा विधानत ॥ ९६ ॥

कलशे मण्डले विवे वहौ सन्तर्प्य व क्रमात् ।
विवेऽग्ना, वथ विवे वा उत्तमादिव्यपेक्षया ॥ ९७ ॥

ततस्त्वभिनवे पाके सौवर्णं राजतेऽयवाच
तिलसर्पिनीवारशालिमाप्रियंगव ॥ ९८ ॥

कुलुत्थमुद्दनिपावयवगोवृभवेणव ।
बीजानि द्वादशैतानि षट्यक पादेषु वा द्विज ॥ ९९ ॥

संभृत्य तु मुनिथेष्ठ ! स्थापयित्वा तु मूर्धनि ।
दीक्षितस्य तु विप्रस्य, पुष्पाक्षतकराजलि ॥ १०० ॥

आचार्य प्रविशेत् सार्धं साधकेर्भगवन्मये ।
प्रासादाभ्यन्तर विर ! तताधारोपरि न्यसेत् ॥ १०१ ॥

वीजपात्र ततोऽध्येण गन्धै पुष्पैश्च धूपकै ।
संपूज्य मूलविवस्थं तथा चोत्सवविग्रहम् ॥ १०२ ॥

बीजपात्र ततोऽभ्यर्च्य देवाय चिनिवेदयेत् ।
सह शखनिनादैश्च मगलैर्गीतनिख्नै ॥ १०३ ॥

तूर्यनादैश्च विविधै श्रुतिघोप. समन्तत ।
ततो विज्ञापयेन्मन्त्रविमिसुद्धस्थया गिरा ॥ १०४ ॥

“ देवदेव ! जगन्नाय ! यात्रोत्सवनिमित्तत ।
ध्वजार्थमंकुरारोपं करिष्यामि प्रसीद ओम् ” ॥ १०५ ॥

इति विज्ञाप्य देवस्य तत्त्वानुज्ञामवाप्य च ।
स्थापयित्वा तु तत् पात्रं दीक्षितस्यैव मूर्धनि ॥ १०६ ॥

साधकैः सहितो विप्र ! वहिर्निर्गत्य देशिक ।
विष्वक्सेनं तु वा ताक्षर्य हनुमत्रमुख तु वा ॥ १०७ ॥

हेतीश वापि वस्त्राद्यैरलङ्घक्त्य विशेषत ।
यानादिकं समारोप्य प्रक्षाल्याद्विष्वक्सेन ॥ १०८ ॥

नवेन वाससाच्छाद्य भूपयित्वा तु माल्यकै ।
देशिको वाहयेद्विग्रे, गूदैर्वा दीक्षितैर्द्विज ॥ १०९ ॥

च्छत्रध्वजपताकाभिः सार्धमंकुरपात्रकै ।
त्रिविधैः पालिकादैश्च शंखतूर्यादिभि. सह ॥ ११० ॥

आम्नायोद्गोषणपरैर्भक्तैर्मार्गवतैर्विभो ।
गायकैर्गणिकाभिश्च तथान्येमङ्गलै सह ॥ १११ ॥

क्रमात् प्रदक्षिणीकृत्य सर्वोवावरणेषु च ।
दिश प्राचीमुदीची वा अयवा दागुदग्दिशम् ॥ ११२ ॥

अदृं नमतुप्राप्य तत्रोद्याने मनोहरे ।
केवले वा शुचौ देशे भृदं शुद्धा समाहरेत् ॥ ११३ ॥

अन्नमन्त्रेण धरणी संप्रोदय प्रथम गुरु ।
महीसूक्तं संसपृश्य ध्यायत्रेकाश्रयेतसा ॥ ११४ ॥

मूर्ति देवस्य वाराहीमन्यर्च्य गुस्तमेसुनम् ।
अव्यावुना प्रोक्षितेन पुण्येरप्यचितेन च ॥ ११५ ॥

खनित्रेण लनेद्भूमि प्राडमुख क्रोडमन्त्रत ।
लोहजे भाजने मृत्खावेत्रजे वा यथाहवि ॥ ११६ ॥

गृहीत्वा मूलमन्त्रेण वेष्टयित्वा च वाससा ।
प्रत्यग्रेण तया नद्या वालुका गोमयं तथा ॥ ११७ ॥

गोकुलात् पूर्ववत् पात्रे गृहीत्वाऽऽच्छाद्य वाससा ।
यानादिके समारोप्य यद्वा दीक्षितमूर्धनि ॥ ११८ ॥

गन्धा प्रदक्षिण ग्रामं प्रविशेन्मण्टप तत ।
मण्टपं शोधयित्वा तु स्त्रपनोदितवर्त्मना ॥ ११९ ॥

ततो मण्टपमन्ये तु सूक्ष्माण्यास्फालयेत् क्रमात् ।
प्रागायतानि प्रथमं क्रमात् सप्तश्च क्षिपेत् ॥ १२० ॥

उद्गायतसूक्ष्माणि चतुर्दश निपातयेत् ।
सूक्ष्मात् सूक्ष्मादन्तराल षोडशागुलसम्मितम् ॥ १२१ ॥

त्रयाधिकदशैव स्यु. पूर्वपश्चिमपद्मकय ।
एव षोडशसख्याता दक्षिणोत्तरपद्मकय ॥ १२२ ॥

बीजपात्रप्रतिष्ठार्थं पूर्वपश्चिमपद्मकिषु ।
मध्ये पद्मकित्रयं स्थाप्य धीर्घर्थं द्वितय मूजेत् ॥

भूयश्च पद्मकित्रितय स्थापयेत् पाश्वयोर्धयो ।
दक्षिणोत्तरमध्ये तु स्थाप्यं पद्मित्तुष्टयम् ॥ १२४ ॥

द्वितय द्वितयं पाश्वे धीर्घर्थं विमूजेत् पुन ।
चतुर्थतुश्च पद्मकीना स्थापयेत् क्रमसोगत ॥ १२५ ॥

अशास्वप्तासु मध्ये च शरावघटपालिका ।
द्वादश द्वादश स्थाया शतमषोत्तर भवेत् ॥ २६ ॥

आश्रये दक्षिणे भागे नैऋतेपि च पालिका ।
घटिका वाहणे ब्राह्मे तथा पौरन्दरेपि च ॥ २७ ॥

शरावा भास्ते सौभ्ये त्वीशाने च यथाविधि ।
प्रत्येकं पालिकादीना पोडशत्वेन कल्पयेत् ॥ २८ ॥

दक्षिणोत्तरग्ं सूत्रपञ्चकं विनिवेशयेत् ।
प्रागायतानि सूत्राणि पूर्ववडिनिवेशयेत् ॥ २९ ॥

आचरेत् पूर्ववडिप्र । प्राम्प्रत्यस्पृहक्तिकल्पनम् ।
तत्र दक्षिणत पड्किचतुष्फे स्थापयेत् क्रमात् ॥

पालिका पोडश पुरो मध्ये पउकिचतुष्ट्रे ।
घटिका पोडश न्यस्य उत्तरे विनिवेशयेत् ॥ ३१ ॥

शरावानपि तत्स्वयानथ द्वादशकल्पने ।
दक्षिणोत्तरसूत्राणि चत्वार्यत विनिविषेत् ॥ ३२ ॥

पूर्वपराणि सूत्राणि पूर्ववडिनिपातयेत् ।
अप्याधिकानि कोष्ठानि चत्वारिंशद्वन्ति हि ॥ ३३ ॥

याम्ये द्वादश कोष्ठानि स्थापयित्वा ततो मृजेत् ।
वीथ्यर्थं भागषट्कं तु मन्यत स्थापयेत् तत ॥ ३४ ॥

भागद्वादशक पश्चात् भागषट्कं विलोपयेत् ।
भूयश्चोत्तरदिकस्थाप्यं कोष्ठद्वादशक क्रमात् ॥ ३५ ॥

न्यसेत्तु पालिकादीनि भागद्वादशकत्रये ।
आग्नेयादीशपर्यन्त दक्षिणाशादित. क्रमात् ॥ ३६ ॥

प्रत्येकं पालिकादीनामष्टसंस्त्यापकल्पने ।
दक्षिणोत्तरसूत्राणि वितयं तु निपातयेत् ॥ ३७ ॥

अन्यत् सर्व भवेत् प्रागवत्, अथ प्रतिचतुष्ट्रे ।
दक्षिणोत्तरग्ं सूत्र वितयं विनिपातयेत् ॥ ३८ ॥

पूर्वपश्चिमसूत्राणि होकादश विनिविषेत् ।
सर्वार्थं पालिकाना तु पोडशाना परिग्रहे ॥ ३९ ॥

पञ्च दक्षिणसूत्राणि प्राक्सूत्राणि तथा क्षिषेत् ।
प्राक्सूत्रान् पञ्च चाष्टाना दक्षसूत्रत्रय क्षिषेत् ॥ ४० ॥

चतुर्विशनिस्त्वयाना पालिकाना परिग्रहे ।
पूर्ववडिष्ठिनसूत्राणा सप्तकं पञ्चकं क्षिषेत् ॥ ४१ ॥

चतुर्विशनिस्त्वयाना पालिकाना परिग्रहे ।
पूर्ववत् सूत्रपात स्यादाद्य स्त्रयासु पञ्चसु ॥

एवमास्फाल्य सूत्राणि विमवेच्छानुसारत ।
पदेषु पालिकादीना शालिभिर्विहिमिस्तथा ॥ ४३ ॥

आठकाडिमितै प्रागवडुत्तमाडिवपेक्षया ।
बृत्ता वा चतुरथा वा कृत्पयेत् पीठिका क्रमात् ॥

पालिकादीनि पात्राणि शालयेन्मूलमन्वत ।
सहदेवी च दूर्वा च लाधीपवत् गङ्गलवे ॥ ४४ ॥

शिरीपल्लवैश्चापि निजापवेस्तथेव च ।
कण्ठेषु पालिकादीना वस्त्रप्रेत्तदनन्तरम् ॥ ४५ ॥

कुशकागतुष्णरेषा विलमूलानि पृथयेत् ।
विलानि प्रथम मृद्धिवल्लुकानिस्तनन्तरम् ॥ ४६ ॥

करीषचूर्णेष्वपरि समुद्र पूरयेद्विलम् ।
यडा सृदादिक विप्र । सर्व समित्रय पूरयेत् ॥ ४८ ॥

कोष्ठेषु विन्यसेत्तानि पालिकादीन्यनुक्रमात् ।
आग्नेयादीशपर्यन्त प्रतिस्कन्ध डिजोत्तम ॥ ४९ ॥

द्वादशाना तु नवक अप्योत्तरतेन न्यसेत् ।
ब्राह्मादीशानपर्यन्तमुदितक्रमयोगत ॥ ५० ॥

एवं सर्व समापाद्य दीक्षितेः परिचारकैः ।
तत्तत् सर्व समापाद्य वद्यत् प्रागतुपाजितम् ॥ ५१ ॥

समारम्भेत् तत् कर्म देशिक प्राढमुखः पदे ।
पश्चिमे घटिकास्थानादुपाविश्यासने श्रुमे ॥ ५२ ॥

न्यासमुद्दिश्य विधिना प्रोक्षणार्थं प्रकल्पयेत् ।
देहविन्यस्तमन्वाणा कुर्याद्यर्थादिनार्चनम् ॥ ५३ ॥

द्वारपालार्चन कृत्वा विमवेच्छानुरूपतः ।
तोरणानि ध्वजाश्चैव द्वारकुमाश्च पूजयेत् ॥ ५४ ॥

सौवर्ण राजत वापि ताष्ठजं मृण्मय तु वा ।
सुगन्धतोयः संपूर्णमुपरिष्ठाद्विभूषितम् ॥ ५५ ॥

स्त्रक्षन्दनाक्षतैः कुम्भमाधारस्योपरि न्यसेत् ।
 आत्मनस्त्वग्रतं पश्चाद् वहवृचादीन् क्रमेण तु ॥
 वाचयेत् स्वस्तिपुण्याह देशिकेन्द्रं स्वयं तत ।
 आचार्यैः साधकैश्चापि सार्थमर्घ्यादिपूजितैः ॥
 पुण्याहं वाचयेद्विप्र ! मङ्गलं कलशं वहन् ।
 यजेदर्थ्यादिभिः पश्चात् पालिकाद्यधिदेवता ॥१५८॥
 अञ्जनाम् परं चैव पश्चनाम् ब्रुवं तथा ।
 पात्रस्कन्धत्रिके विप्र ! क्रमेण परिपूजयेत् ॥१५९॥
 पालिकाना द्वादशके वहव्यादीशानपश्चिमम् ।
 अनन्तादि द्वादशकं घटिकाद्वादशो तत ॥१६०॥
 कूर्मादीना द्वादशक शरावाणा तु द्वादशे ।
 छिपटकमेकशृंगाद्य क्रमेण परिपूजयेत् ॥१६१॥
 प्रत्येकं पालिकादीना कृते पोडशकल्पने ।
 अनन्ताद्यं च पट्टविशत् पातालशयनान्तिमम् ॥१६२॥
 लक्ष्म्यादिमतिपर्यन्तं शान्तिद्वादशक यजेत् ।
 प्रत्येकं पालिकादीना षट्टविशत् परिकल्पने ॥१६३॥
 चतुष्पृष्ठं तु मूर्तीना स्वप्नास्त्वपदसंस्थितम् ।
 प्रभवाप्यययोगेन जाग्रदपं तथाष्टकम् ॥१६४॥
 मूर्त्यन्तराणा द्वादशकं तच्छक्तीना चतुष्खयम् ।
 अनन्ताद्यं च षट्टविशत् पातालशयनान्तिमम् ॥
 स्वधादीना च शक्तीना चतुर्खिशश्च तत्परम् ।
 चक्रशंखौ क्रमाद्वोगैरर्थ्यगन्धादिर्मियजेत् ॥१६६॥
 अष्टके केशवाद्याश्च तदीयाः शक्तयो यजेत् ।
 चतुष्के केशवाद्यास्तु केवलान् द्वादशे यजेत् ॥१६७॥
 सर्वर्थं पालिकाना तु क्रमात् पोडशके यजेत् ।
 वासुदेवादिचतुर केशवादीश्च द्वादश ॥१६८॥
 अष्टके वासुदेवादीन् प्रभवाप्यययोगत ।
 चतुष्के वासुदेवादीन् प्रभवानुक्रमेण तु ॥१६९॥
 एममिष्टा क्रमेणेव वीजानि क्षालयेत् तत ।
 गव्येन पश्चसा सम्यद्गन्त्रेण द्वादशान्त्यना ॥१७०॥

वीजानां नामधेयैस्तु चतुर्थ्येन्ते पृथक् पृथक् ।
 अध्यार्थैः पूजयित्वा तु वाससा परिवेष्ट्व च ॥१७१॥
 हुतावशिष्टमाज्यं तु तदन्यं वापि सस्कृतम् ।
 आदाय लोहजे पात्रे सृष्टमये वा यथारुचि ॥१७२॥
 उभाभ्या चैव हस्ताभ्या दूर्वामादाय मूलत ।
 वृते निभज्य चाग्राणि पालिकादिषु सेचयेत् ॥१७३॥
 हस्तव्यत्यासमागंगं वहव्यादीशानपश्चिमम् ।
 प्रतिस्कन्धं वृतारोपे दूर्वाभिद प्रकीर्तित ॥१७४॥
 एव कृत्वा वृतारोपं भूय स्कन्धादिदेवता ।
 प्रपूज्य सर्ववीजानि मन्त्रयेदद्वादशात्मना ॥१७५॥
 आचार्यादीनसुक्षम्यं देशिकेन्द्रं उद्भसुखः ।
 प्राडसुखो वा मुहूर्ते तु शोभने पालिकादिषु ॥१७६॥
 द्वादशाक्षरमन्त्वेण सर्ववीजानि वापयेत् ।
 यद्वा जितन्तामन्त्वेण हयुभयनायवा द्विज ॥ ॥१७७॥
 आग्रेयादीशपर्यन्तं प्रतिस्कन्धं क्रमेण तु ।
 शंखुदुभिनिर्देवजयनादसमन्वितम् ॥१७८॥
 वीजानि द्वादशोकानि वषेदद्वादशसु क्रमात् ।
 यद्वा सर्वाणि समेष्टव्य वपेदिच्छानुरूपत ॥१७९॥
 वीजानामाथलाभे तु मुद्रमेकं तु वापयेत् ।
 आचार्यातुमताश्चान्ये देशिका साधका अपि ॥१८०॥
 वपेयुर्ध्वानसुयुक्ता केवलं गुरुरेव वा ।
 हरिद्राचूर्जसमित्रेजलैः कुसुमवासितैः ॥१८१॥
 बहुभिः सेचयेद्विप्र ! देशिकेन्द्रः क्रमेण तु ।
 प्रतिस्कन्धोपरिष्ठातु चन्द्रमण्डलमन्यगम् ॥१८२॥
 तत्कान्तिसन्निभ देवं सदेहोत्यैर्निरन्तरैः ।
 सिचन्तममृतौघेस्तु वीजान्युपानि सर्वत ॥१८३॥
 ध्यात्वाचर्यित्वा पात्राणि नवैस्तु सदृशौ शुभैः ।
 आच्छादयित्वा वसनै प्रतिस्कन्धं क्रमेण तु ॥१८४॥
 वासुदेव जगद्योनि सर्वेषामृद्धर्वतो यजेत् ।
 भूतकूरतालि द्वादशदिष्ट्वा द्विजोत्तम ! ॥१८५॥

<p>भूताना कुमुदादीना पूर्वादिक्रमयोगतः । तदाप्रभृति ते सर्वे (ता सर्वी) रक्षन्ति कुमुदादयः ॥</p> <p>आचार्याश्च गुरुत् सर्वान् साधकान् वैष्णवानपि । प्रभूतेस्तु ततोद्वैष्टस्ताम्बूलीसुमनं फले ॥ १८७ ॥</p> <p>गुरु च तोषयेद्वित्तैर्यजमामानं प्रयत्नवान् । कमादुत्सद्धृत्य तान् सर्वान् लुगुसे स्थापयेत् तत ॥</p> <p>मण्टपेशानकोणे वा देशेऽन्यत्र यथारुचि । तत्वापि पालिकादीना परितोषासु विक्षु च ॥ १८९ ॥</p> <p>भूताना कुमुदादीना एन्द्रादिक्रमयोगत । वलि तु मण्टपे दद्यात् भूतकरविधानत ॥ १९० ॥</p> <p>दीपान् वहननिर्वाणान् परित. परिदीपयेत् । ऊनाधिक्योपशान्त्यर्थं शातमप्तोत्तरं हुनेत् ॥ १९१ ॥</p> <p>द्वादशाक्षरमन्तं तु जपेद्वा विनसन्निधौ । कुम्भादिस्यानगस्याथ विभो. कुर्यादिसर्जनम् ॥</p> <p>परित पालिकादीनां प्रतिरात्रं पृथक् पृथक् । दद्याद्विवा रजन्या वा वलि कालडयेपि वा ॥ १९३ ॥</p> <p>प्रानं कर्मदिने दद्याद्वलि देशिकसत्तम । यदा चोपानि वीजानि तदाप्रभृति नित्यशः ॥ १९४ ॥</p> <p>न कश्चित् प्रविशेत् तत्र न स्पृशेद्वा कथचन । आचार्य एव प्रविशेत् तच्छिष्यो वा समाहित ॥</p> <p>उच्छिष्यादीनि सर्वाणि दूरत् परिवर्जयेत् । अदत्त्वा तु वलि कांचित्र कुर्यात् पालिकाक्रियाम् ॥</p> <p>हरिद्रावारिभि सिञ्चेद्गुरुराण्यभिवृद्धये । अंकुरान् श्यामलान् रक्तान् कृष्णान् तिर्थ्यगतांस्तथा ॥</p> <p>अप्रह्लान् मुनिश्चेष्ट । वर्जयेत्तु प्रयत्नतः । इश्यमेषु द्रव्यनाशं स्याद्रक्षेषु कलहो भवेत् ॥ १९८ ॥</p> <p>कृष्णेषु मानसी पीडा रोगी तिर्थगतेषु च । अप्रह्लेषु मरणं भवेत् तत्र न संशयः ॥ १९९ ॥</p> <p>शुभं पीतेषु शुक्लेषु क्रज्जुञ्ज्वर्धगतेष्वपि । सर्वसंपत्समृद्धिश्च कर्तुं कारयितुर्भवेत् ॥ २०० ॥</p>	<p>कर्मार्थेमद्वराण्यादौ य समारोपयेद्गुरुः । स एव कर्म कार्त्त्येन कुर्यात् प्राज्ञोपि नेतरः ॥ २०१ ॥</p> <p>अनुज्ञया वा तन्पुव. शियो वा तत् समापयेत् । एव सर्वेषु यागेषु अद्गुरुरारोपणं भवेत् ॥ २०२ ॥</p> <p>देश काल यथा वित्त ज्ञात्वा स्वाधीनता तथा । उक्त सर्वं समभ्यृद्य कुर्यात् कर्म प्रधानकम् ॥ २०३ ॥</p> <p>एव कृत्वा कुरुरारोपं धर्मार्थं पटमाहरेत् । यथाविसानुसारेण क्रीत वाऽभिनवं शुभं ॥ २०४ ॥</p> <p>दुक्खलग्नं देवाङ्गं चित्रक्षोममयापि वा । अयं कार्यसिक वापि नीलरोमादिवर्जितम् ॥ २०५ ॥</p> <p>सुलक्षणं द्वं मन्त्रधर्मं, हस्तमानभिहोच्यते । शिष्यदेशिकर्तृस्येहस्तैर्मानं प्रकल्पयेत् ॥ २०६ ॥</p> <p>आद्य द्वादशहस्तं स्यात् उशहस्तं तु मध्यमम् । अधमं चाप्रहस्तं स्यात् विस्तारं च चतुर्करम् ॥ २०७ ॥</p> <p>उक्तमं स्यात्, विहस्तं तु मध्यमधार्धिक भवेत् । विहस्तमधमं विद्धि तत्राद्ये द्विजसत्तम ॥ २०८ ॥</p> <p>द्विहस्तं शिखरार्थं तु कृत्येहेशिकोत्तम । तद्वत् पुच्छं प्रकुर्वीत अधोभासे ध्वजस्य तु ॥ २०९ ॥</p> <p>मध्यत सप्तहस्तेन लेखयेद्विनतासुतम् । शिरोदण्डनिवेशार्थं हस्तार्धं परिकीर्तितम् ॥ २१० ॥</p> <p>पाददण्डनिवेशार्थं तद्वन्मानं भवेद्द्विज । मध्यमस्याथ वक्ष्यामि समासादवधारय ॥ २११ ॥</p> <p>हस्तमधार्दिकं विप्रं ! सयुक्तं विभिरंगुलैः । कल्पयेच्छिखरार्थं तु तद्वत् पुच्छं प्रकीर्तितम् ॥ २१२ ॥</p> <p>मध्यतो हस्तषट्केण गरुडं तु समालिखेत् । दण्डद्रव्यनिवेशार्थं शेषं तु परिकल्पयेत् ॥ २१३ ॥</p> <p>अधमस्याथ वक्ष्यामि पटस्य मुनिपुंगव । पादाधिकेन हस्तेन शिखरं स्यात् तथा भवेत् ॥ २१४ ॥</p> <p>अध. पुच्छं तु हस्तार्थं दण्डद्रव्यनिवेशनम् । मध्यतः पञ्चहस्तेन वैततेयं समालिखेन् ॥ २१५ ॥</p>
---	---

भूयो विध्यन्तरं वक्ष्ये विभवेच्छानुसारत ।
आद्य त्रिपञ्चहस्त स्यान्मध्यम तु त्रयोदशम् ॥

एकादशकरायामध्यमं परिकीर्तिम् ।
अधाधिक चतुर्हस्तं विस्तारं चोत्तम भवेत् ॥ २१७ ॥

पादाधिक मध्यमं स्यादध्यम गाद्वीनकम् ।
पादाधिकं द्विहस्तं तु उत्तमे शिखरार्थत् ॥ २१८ ॥

तद्रत् पुच्छ तु हस्तेन दण्डद्वयनिवेशनम् ।
मध्यतश्चाष्टभिर्हस्तैर्गैरुड तु समालिखेत् ॥ २१९ ॥

मध्यमे शिखरं हस्तयुग्मं पुच्छमध्यस्तथा ।
दण्डद्वयनिवेशार्थं अष्टशोनेन हस्तत ॥ २२० ॥

त्र्यंगुलोत्तरसप्ताधैर्हस्तैर्गैरुडमालिखेत् ।
अधम त्वथ वक्ष्यामि पादोनान्तु करद्वयात् ॥ २२१ ॥

शिखरं स्पातथा पुच्छ पादोनेन करेण तु ।
दण्डद्वयनिवेश स्यात् पादोनकरसप्तके ॥ २२२ ॥

गरुड तु लिखेद्विद्वान्, भूयो विध्यन्तर शृणु ।
उत्तमं नवहस्त तु सप्तहस्त तु मध्यमम् ॥ २२३ ॥

अधम पञ्चहस्तं तु त्रिविधं पट उच्यते ।
तटर्धं चैव विस्तारं तटर्धं शिखरं भवेत् ॥ २२४ ॥

तत्समं पुच्छमध्युक्तं कर्णपुच्छं तथैव च ।
मूलविवसमायाम द्वारायाममथापि वा ॥ २२५ ॥

आयामार्थेन विस्तीर्णं पादेन कृतशोखरम् ।
शिखरेण समं पुच्छं तटर्धं कर्णपुच्छकम् ॥ २२६ ॥

पक्षद्वयेषि पूर्वोक्ते कर्णपुच्छेन कल्पयेत् ।
बालाख्यव्यजवस्त्रं तु पटार्यपरिसम्मितम् ॥ २२७ ॥

विस्तारं पटतुल्यं तु पूर्ववच्छिखरं भवेत् ।
निर्णेजितं खलीयुक्तं शोषितं लक्षणान्वितम् ॥ २२८ ॥

पटं विचित्रयेद्विद्वान् शिखिना कुशलेन वै ।
च्छं तु शिखरे कुर्यात् पाश्वयोः इवेतचामरे ॥ २२९ ॥

अधोऽनेकदलं पद्मं तटर्धः पूर्णकुम्भकम् ।
कुम्भस्य पाश्वे विलिखेत् सांकुर पालिकागणम् ॥

दीपौ सुशोभनौ कुर्यात् पालिकाना तु पाश्वयो ।
ध्यं तु गरुडाकारं एकमूर्तेस्तु सत्तम् ॥ २३१ ॥

सत्यं सुपर्णे गरुडस्ताक्ष्यश्च चतुरात्मन ।
पञ्चमूर्तेस्तु चत्वारो विहगेश्वरसंयुताः ॥ २३२ ॥

सुपर्णतालमकरक्रश्या वा चतुरात्मन ।
तत ऊर्ध्वं तु सर्वेषां व्यूहाना गरुडो वज ॥ २३३ ॥

पटमध्ये तु गरुड द्विभुजं विघ्नताज्जलिम् ।
पुष्पाज्जलिपुट वाथ सुवर्णाचलसमिभम् ॥ २३४ ॥

गगने गमनारभप्रभविष्ये गणान्वितम् ।
कुञ्जिनो वामगाढस्तु दक्षिणं पृष्ठतः स्थित ॥ २३५ ॥

किञ्चिद्यतवृत्तात्र नीलदीर्घाग्रनासिरुम् ।
अतीव शान्तवेष तु तथा प्रहन्तिनाननम् ॥ २३६ ॥

बालचन्द्रसमाकारद्वयविराजितम् ।
कुटिलभ्रुकुटीभगं भंगुरालकशोभितम् ॥ २३७ ॥

कम्बुग्रीव बृहद्वाहुं पीनांसं दृढवक्षसम् ।
पृथूदरं निष्ठनाभिरोमराजिविराजितम् ॥ २३८ ॥

सुवृत्तकनकस्तभपीवरोद्वयान्वितम् ।
हेमरभासमाकारजंघाकान्तपद्वयम् ॥ २३९ ॥

करण्डमकुटाकान्तपुष्पापीडविराजितम् ।
वृत्तवैपुल्यमानेन लोचने पद्मपत्रवत् ॥ २४० ॥

भ्रुयुग्मं नारसिहोक्त ब्राणाग्रं शुक्तुण्डवत् ।
सिहवन्मध्यदेशस्तु तदर्शं गजपृष्ठवत् ॥ २४१ ॥

तदेव दैवद्वयेण विस्तृतं हसपक्षवन् ।
स्वपक्षमानाद्विगुणं तत्पुच्छं शतशाखिनम् ॥ २४२ ॥

सर्वेषां विच्छिं सामान्यं विशेषाख्यमथोच्यते ।
मकुटादिसपादान्तं नानारत्नेन शोभितम् ॥ २४३ ॥

हारकेयूरकटकब्रह्मसूत्रविभूषितम् ।
प्रलंबकर्णपाशान्तविश्रान्तशुभ्रुकुण्डलम् ॥ २४४ ॥

ललाटतिळकोपेत पुष्पकर्णवितंसकम् ।
रत्नांगुलीयकोपेतं शिजिनीरजितांग्रिकम् ॥ २४५ ॥

अन्येराभरणैदिव्येर्मूषित सर्पमूषणम् ।
नीलांवरधरं नीलवारवाणविराजितम् ॥ २४६ ॥

कुल्लरकोत्कलदलस्त्रिभर्मणिष्टकन्धरम् ।
तथाविचिद्कुलुमस्त्रिभरन्याभिश्चलम् ॥ २४७ ॥

अनन्तो वामकटको , यज्ञसूत्र तु वासुकि ।
तक्षक कटिसूत्रं तु , हार कार्कोटकस्तथा ॥ २४८ ॥

पद्मो , दक्षिणकर्णे तु महापद्मस्तु वामत ।
शख शिर प्रदेशे तु गुलिकं च भुजान्तरे ॥ २४९ ॥

पतैरयोरगौरायैर्मूषितं सुजगोस्तमे ।
अनन्त शुक्लवर्णमि० , रक्तवर्णस्तु वासुकि ॥ २५० ॥

तक्षक पीतवर्णमि० वृत्र फार्कोटकस्तथा ।
शखस्तुहिनवर्णमि० गुलिकस्त्रिलिङ्गिम ॥ २५१ ॥

पद्म पद्मसमानामो महापद्मस्तु पिगल ।
पञ्चवर्णैर्लिखेदेव देव पञ्चायुध तथा ॥ २५२ ॥

चक्र खड्ग शर चैव शंखं शार्ङ्गं गदा क्रमात् ।
पटोधर्मे ह्युभये पाश्चं विलिखेदेव यथाविधि ॥ २५३ ॥

तदधो दक्षिणे नागे वह्निमण्डलमालिखेत् ।
तद्वल्लिखेदामभागे स्थितकं उक्षणान्वितम् ॥ २५४ ॥

लेपयेन् पटशोषं तु श्यामलेनासितेन वा ।
विचित्रपुष्पसयुक्तपत्रवल्लीसमन्वितम् ॥ २५५ ॥

एव शिल्पवरेणैव कारयेदेशिकोत्तम ।
शूद्रेण वा द्विजश्रेष्ठ ! दीक्षितेन यथाविधि ॥ २५६ ॥

कुलालेनाथवा मन्त्री कारयेत् कुशलेन च ।
सामान्यलक्षण होतत् कीर्तिं द्विजसत्तम ॥ २५७ ॥

अद्गुलादिविभागेन विगेषमवधारय ।
अष्टाधिकशतैका शाद्यद्विवेऽगुलमीरितम् ॥ २५८ ॥

तत्रैव मूलविवोत्थैरडगुलै परिकल्पयेत् ।
तद्वाहनस्य मानं तु विभागमवधारय ॥ २५९ ॥

तस्य विवसमुथेन तालेन मुखमण्डलम् ।
द्वयगुलं तु लल्पटोऽर्धं जटावन्धो छिलोचनम् ॥ २६० ॥

द्वयगुलेनोचतं कण्ठ उर पञ्चागुलं स्मृतम् ।
अष्टागुलं तदुदर कटि पञ्चागुलोचता ॥ २६१ ॥

नवागुलोचतावृरु जानुनी द्वयगुले स्मृते ।
अष्टागुलोचिछ्रते जघे द्वयगुले पादपिण्डिके ॥ २६२ ॥

शममेक कलादीनं तद्ग्रीवायाश्च वेष्टनम् ।
विवतुल्या परिज्ञेया संवेदास्यागविरत्ति ॥ २६३ ॥

छिपडभागादिक विद्वि वेष्टन ह्युदरस्य वा ।
परिवि कटिंदेशस्य चतुर्णदाधिकस्तु वै ॥ २६४ ॥

विग्रेकमहर्गं विद्धि तद्वर्णमूलवेष्टनम् ।
तदेव जग्राम यस्य जगान्तस्य तदेव हि ॥ २६५ ॥

पाढ पञ्चकठायामश्चतुरंगुलविस्तृत ।
त्र्यगुल पार्णिगदेशाच्चायंगुष्ठौ च कलासमौ ॥ २६६ ॥

विजेयास्त्वविद्वद्धर्याद्यवोनागुलय क्रमात् ।
नामिरन्व सुविस्तीर्ण द्वाधिलोचनविस्तृतम् ॥ २६७ ॥

२ तद्वाहुमत्तकं विद्धि उच्छायेण छिलोचनम् ।
३ मुजोपभुजयुग्म यत् तद्विनालसम स्मृतम् ॥

१ मन्यमागुलिर्यन्त मणिवन्धाक्षवागुलम् ।
४ लिक्कल पाणिपिस्तारस्त्रया निशितोचता ॥

कलाधेनाधिकं वाहोस्तद्धर्म वाहुवेष्टनम् ।
विवोक्तशूद्रयेनेव स्तनभूर्लोचनेन तु ॥ २७० ॥

वृत्तवैपुल्यमानेन लोचने पद्मपत्रवत् ।
भ्रुयुग्म नारसिहोक्त ब्राणात्रं शुक्लचञ्चुवत् ॥ २७१ ॥

कलाधीमानदीर्घं च तद्वर्णं गजपृथवत् ।
स्वायामदीर्घं तत्पक्षयुगल कुशिदेशगम् ॥ २७२ ॥

तदेव दैर्ध्यादैर्ध्येन विस्तृत हंसपञ्चवत् ।
स्वक्षमानाद्विगुणं तत्पुच्छं शतशाखिन् । (खकम्) ॥

सपक्षमेवमायाम सात्यं त्वयवान्वितम् ।
सर्वेषां विद्वि सामान्य विशेषास्यमथोच्यते ॥ २७४ ॥

ऊरु , डयान्नयेद्व्रासमद्गुलाना त्रयं तथा ।
जंघाकाण्डोचिछ्रते: कुर्याज्जड्धाभ्यां चाव वेष्टनम् ॥

विवाख्यमणिवन्धस्य समं मूलान्महामते ।
 जंघादेशात्तदर्थेन सह चार्धाङ्गुलेन तु ॥ २७६ ॥
 पादे जालं परिज्ञेय विस्तारेण पडगुलम् ।
 शेषं सत्योदित्तं सर्वं सर्वेषां विछिं सर्वेषां ॥ २७७ ॥
 किन्तु पादोत्थितौ पक्षौ दैर्घ्यात्तदलविस्तृतौ ।
 एषा चोडीयमानानां सायामा पक्षविस्तृति ॥ २७८ ॥
 पञ्चानां च परिज्ञेया स्थितानामधीलक्षणा ।
 पटे तु लित्यमाने तु पक्षदैर्घ्यं तु पार्श्वयो ॥ २७९ ॥
 यावत् पटसमाप्ति, स्यात् पक्षास्त्वग्रसमन्विता ।
 संख्याता संख्यया विप्र ! पच्च सप्ताद्युग्रमया ॥
 यडा विवोक्तमार्गेण अप्योत्तरशताङ्गुलै ।
 सत्यादीना तु पञ्चानां अग्रप्रत्यगकल्पना ॥ २८१ ॥
 यद्वा मध्यागुलैर्भयपर्वदेवर्धसमुन्थितै ।
 देशिकीयेरगुलेस्तु शनेरष्टाभिरेव च ॥ २८२ ॥
 सत्यादीनां तु पञ्चानां मानं कुर्यात्तु देशिक ।
 मूलविवस्य वाहन्तो नाभ्यन्तो वा तदुच्छ्रूय ॥ २८३ ॥
 मानमेतत्तु कथितमुन्मानमवधारय ।
 गरुडस्य पटस्थस्य सत्यादीनां तथा यदा ॥ २८४ ॥
 मध्यमागुलमव्यव्यदीर्घपर्वैषं कल्पयेत् ।
 देशिकीयेन मानं तु अप्योत्तरशताङ्गुले ॥ २८५ ॥
 शिरप्रभृति पादान्तं तदाचोन्मानमुन्थये ।
 अंगुलत्रितर्यं भूमिं सुखं पडगोलकं भवेत् ॥ २८६ ॥
 काण्ठं च्यगुलमान स्यात् तदधो द्वादशागुलम् ।
 स्तनान्तरं समारभ्य नाभ्यन्त षट्कलं भवेत् ॥ २८७ ॥
 तदध्यं कटिरर्थन्तं भवेदगुलपञ्चकम् ।
 तदधो योनिपर्यन्तं अगुलाना च सप्तकम् ॥ २८८ ॥
 जान्वन्तं द्वादशकलं च्यंगुलं जानुमण्डलम् ।
 तदधो गुलफकान्तं तु भवेद्द्वादशगोलकम् ॥ २८९ ॥
 च्यंगुलं गुलफमान स्यात् प्रमाणं क्रमत्, शृणु ।
 मुखभागेऽक्षिसूत्रान्तं उपरिष्टाद्विगोलकम् ॥ २९० ॥

तथा नासापुटान्तं च चिवुकान्तं तयैव च ।
 षट्कल, कण्ठसूत्रान्तं मध्यतो मुखविस्तर ॥ २९१ ॥
 नवागुलो हाधोभागे ललाटाशे दशागुलि ।
 केशभूरेखयोर्मध्यमेकांगुलमिदं भवेत् ॥ २९२ ॥
 अक्षिभुवोरन्तरं स्यात् सपादागुलिविस्तरम् ।
 नेत्रायामस्तु पादोनमंगुलवितयं भवेत् ॥ २९३ ॥
 तद्विस्तारस्तु पादोनमंगुलिङ्गितयं भवेत् ।
 एकागुलं तारकं स्यान्नासाया मूलविस्तर ॥ २९४ ॥
 द्वागुलं मध्यत लाश तन् च्यगुलमधा भवेत् ।
 तदग्रायाम एकं स्यात् तदर्थं विस्तृतिर्भवेत् ॥ २९५ ॥
 आस्यायामो द्विगोल स्यात् तद्विस्तारोऽगुलो भवेत् ।
 साधरोषु तदोष्टं स्यादव्यायामो च्यगुलं भवेत् ॥
 सगाढो दण्डयोर्मध्ये तयोरायाम ईरित ।
 सगादमगुलं विप्र ! विस्तारोयांगुलो भवेत् ॥ २९७ ॥
 मूलदेशे तयोरत्रौ गितौ चन्द्रदलाग्रवत् ।
 पच्चांगुलं कण्ठदेवर्धं विस्तारो गोलकं भवेत् ॥ २९८ ॥
 पडगुलं पात्रदेवर्धं कर्णाधारश्चतुर्पक्ल ।
 सार्धांगुलं स्यात्तदधोवक्षं पीठोर्ध्वदेशत ॥ २९९ ॥
 अष्टादशकलस्तारो पाहुव्यासावधि द्विज !
 तदधं कक्षयन्तं तारो द्वादशगोलक ॥ ३०० ॥
 तदधोमागविस्तार सांगुलं नवगोलकम् ।
 उदरस्य तु विस्तार एकविशागुलो भवेत् ॥ ३०१ ॥
 तवैकागुलिसज्जाह नाभिवृत्तं सुशोभनम् ।
 श्रोणीभागस्य विस्तार, सांगुलं नवगोलकम् ॥ ३०२ ॥
 ऊरमूलस्य विस्तारखयोदशांगुलो भवेत् ।
 तन्मध्ये विस्तृतिर्विप्र ! द्वादशागुलसमिता ॥ ३०३ ॥
 सप्तांगुलमुपस्थं स्यात् त्रिकला जानुविस्तृति ।
 अधं पञ्चांगुलं सार्धं पद्वर्धं सप्तगोलकम् ॥ ३०४ ॥
 अङ्गुलगुष्टाग्रावधिर्यावत् पाप्ण्योः प्रभृति तव तत् ।
 अङ्गुष्टं च्यगुलं सार्धं अन्या अंगुलय, क्रमात् ॥

अद्गुलाधाशहीना, स्यु, अगुष्टस्य तु विस्तृति ।
साधार्गुला तदन्यासा क्रमान्वयना तु पूर्ववत् ॥ ३०६ ॥

अंगुष्ठनखदर्थे तु साशर्मेकाद्गुल भवेत् ।
तद्विस्तारम्बिरात् स्यात् तदन्या हासयेत् ऋमात् ॥

कनीयो नक्षदर्थे तु यदा चाध गुल भवेत् ।
तद्विस्तारस्तदर्थे न्याद्गुलीपूलदेशत् ॥ ३०८ ॥

चरणस्य तु विस्तार साधस्त्रागुलो भवेत् ।
पञ्च मध्ये पार्णिमागे साधे तु चतुरगुलम् ॥ ३०९ ॥

शाखापार्श्वे तदुच्छायस्त्वयगुल परिकीर्तिम् ।
मध्यतास्तद्वेत् साधे मुजयोरय तद्वृणु ॥ ३१० ॥

स्कन्धाग्रात् कृपरात् च चतुर्विंशाद्गुलो भवेत् ।
भुजायामोस्य मूलस्य वस्तार स्यात् पृद्गुलम् ॥

तदथ पञ्चक सार्वे कृपरात्यगोलकम् ।
मणिवन्धावसान स्यादेव्यं कूर्परविस्तृति ॥ ३१२ ॥

साधे पृद्गुल विप्र ! मणिवन्धादिक भवेत् ।
अगुलत्रयविस्तार करात्र पृक्लायतम् ॥ ३१३ ॥

विस्तारे द्विकल प्रेक्षो वासे तु द्वागुल भवेत् ।
दृश्य तिरोहत चान्यदृश्यं दक्षकरे तु वै ॥ ३१४ ॥

मध्यमाद्गुलदर्थे तु पद्यागुलविनिर्मितम् ।
अनामितजनीन्युनशाखाना तु नमेण तु ॥ ३१५ ॥

अर्धाधिंडगुलहीनं स्याद्गुल मध्यमार्धकम् ।
मध्यमादप्योस्तार साधमेकादलं भवेत् ॥ ३१६ ॥

तर्जन्यनामयोरेक कनीयस्याखिपादकम् ।
साधार्गुल नखायामं तदर्थे विस्तृतिर्भवेत् ॥ ३१७ ॥

मकुटस्योच्छ्रूयो विप्र ! भवेद्प्रादशागुल ।
तन्मूलविरत्तिर्विप्र ! पोडगागुलसमिता ॥ ३१८ ॥

षट्कला मध्यतो ब्रेया अग्रतखिकला भवेत् ।
शिखामणे समुच्छ्रायं करवयेत् साधमह्लम् ॥ ३१९ ॥

विस्तार स्यात् सपादस्तत्पक्षयामं वितालकम् ।
यद्वा पटावसानं स्याद्यथाशोभानुरूपत ॥ ३२० ॥

एकेकपक्षतिस्तार त्र्यगुल त्र्यगुल भवेत् ।
नागानामास्यदेव्यं तु साधमेकाद्गुल भवेत् ॥ ३२१ ॥

तद्विस्तारोद्गुल विष ! तद्विस्तार द्वागुलविनिर्मिति ।
द्वागुल तदवस्तान स्यात् वालवधागुल तथा ।
वया वर्त्माण हीनं न्या नागाना भोगान्तर ।
अनन्तस्य प्रधानस्य देव्यं द्वागुलविनिर्मितम् ॥ ३२३ ॥

तत्त्वार साधमेक स्यादद्वयं तद्विस्तार ।
तदधो द्वितय साधे शीर्षाणीतरनागवत् ॥ ३२४ ॥

वालायमेकविस्तार यथा स्यात् कल्पयेत् तथा ।
नागाना भोगदैर्यस्य मानं कुर्याद्यथारचि ॥ ३२५ ॥

देव्यं विषरपदास्य पद्यागुलतुरंगुलम् ।
पृद्गोलरस्तद्विस्तार कर्णिकाया समायति ॥ ३२६ ॥

एकविजन कला प्रोक्तस्तद्विस्तारखिगोलक ।
अन्यज्ञ वैनतेयस्य मानं यवत् प्रकल्पयेत् ॥ ३२७ ॥

सुम्म यद्विभक्तवग्नप्रोक्तशतागुलम् ।
प्रापवत् तद्विगुल कृत्वा उम्मानार्दं प्रकल्पयेत् ॥ ३२८ ॥

तद्विगुलानुसारेण नागाद्यं चापि कल्पयेत् ।
आपश्च तु नागाद्य कुर्यादाद्यानुमारत ॥ ३२९ ॥

पश्चागमृपणायुक्त वस्त्रमग्नधवासितम् ।
पर्वं सर्वं समापाद देशिक सुसमाहित ॥ ३३० ॥

वजारोहणनक्षवात् प्रवेद्यश्च निशामुखे ।
प्रयायात् कर्मसान्ना च साहेतो मूत्रिधारकै ॥ ३३१ ॥

लिखित पटमालोक्य लक्षण सुपरीक्ष्य च ।
शंखदुन्दुभिनिर्घोषै काहलध्वनिभिस्तथा ॥ ३३२ ॥

मीतैश्च विविधै रम्ये श्रुतिघोषै पृथग्विधै ।
सहध्वजपटं तस्मादानयेन्मुखमण्टपे ॥ ३३३ ॥

प्रविद्याभ्यन्तर मूलविदस्यं परमेश्वरम् ।
अभिद्वाद्यार्थ्यगन्धाद्ये पूजेयत् पुष्पधृपकै ॥ ३३४ ॥

विसृज्य शिखिपन पश्चात् संप्रोक्ष्याध्याभिसा पटम् ।
सिद्धार्थकान्वितैः पुष्पै ताइयेद्विमन्त्रितैः ॥ ३३५ ॥

दर्शयेदेवदेवस्य समुख साधकोत्तमः ।
 दहनायायन कुर्यात् विधिदेशेन कर्मणा ॥ ३३६ ॥
 भूयोर्द्यगन्धपुष्पादे, प्रपूज्य परमेश्वरम् ।
 गिरोद्यया त्विमं मन्त्रं वडाजलिकर, पठेत् ॥ ३३७ ॥
 “ भगवन् ! पुण्डरीकाक्ष ! सर्वेश्वर ! जगन्मय ! ”
 त्वया वथा तु कथितं तथा कर्तुं न शक्यते ॥ ३३८ ॥
 अस्वानन्द्यादसामर्थ्यात् श्रद्धादीनामभावत् ।
 तस्मान्मानानादिसर्वेषां न्यूनाधिस्थोपशान्तये ॥ ३३९ ॥
 नमालोक्य नेत्राम्या शीतलाम्या पटस्थितम् ।
 सर्वदोषापहारिन्या वैनतेय प्रदीप ओष् ॥ ३४० ॥
 दीक्षितनाना ततो विप्र ! हस्ते दत्त्वा तु त पटम् ।
 चतु प्रदीक्षिणीकृत्य तेन नार्थं तु देशिक ॥ ३४१ ॥
 प्रयमाद्वरणे वापि डितीयावरणेषि वा ।
 प्रविशेन्द्रजमाननं प्रासादाग्रस्थमण्टपम् ॥ ३४२ ॥
 तत्र न्यूत्वा भद्रपीठ तदून्वे शालितण्डले ।
 वेदि कृत्वा तु तत्पृष्ठे भद्राख्यं मण्डलं लिखेत् ॥ ३४३ ॥
 त्रिभवे सति वस्त्रं तु समाल्लीर्य तदूर्ध्वत ।
 निलराशि समुक्तीर्य तन्मव्ये स्वस्तिक लिखेत् ॥
 तस्योपरिट्यात् निष्ठात्य प्रासादामिमुख पटम् ।
 उपविश्यासने पश्चादाचार्यं सुसमाहित ॥ ३४५ ॥
 करशुद्धारादि पूर्वोक्तं स्वदेहार्चिनपश्चिमम् ।
 सर्वं खण्डेशमन्तेण सागेन तु समाचरेत् ॥ ३४६ ॥
 द्वास्थितोरणकुभादियजनं प्रागवदाचरेत् ।
 ततः पुण्याहघोषं तु कारयेत् पूर्ववद्द्विज ॥ ३४७ ॥
 गरुडस्याग्रत, प्रागवत् कुम्भं करकसंयुतम् ।
 भारमात्रोपकलृष्टे तु धान्यपीठे तु विष्यसेत् ॥ ३४८ ॥
 जलद्रोण्यादिक पाञ्चं गन्धतोयै, सुपूरितम् ।
 विद्युषेण करकस्याथ विनिवेश्य च तत्र तु ॥ ३४९ ॥
 सद्यश्छायाधिवसनमाचरेद्गुरुडस्य तु ।
 स्वपनामा पुरोक्ताना पूर्वसित्रवके द्विज ॥ ३५० ॥

अधमाधममार्गेण स्वपनं तु समाचरेत् ।
 अग्रतो वैनतेयस्य वेदिकोपरि संस्थिते ॥ ३५१ ॥
 दर्पणे तु, तत् पश्चान्मुहूर्तं शोभने गुरु ।
 नयनोन्मीलनं कुर्यात् प्रागुक्तेनैव दर्शना ॥ ३५२ ॥
 सर्वपापापि सपाणा नेत्रोन्मीलनमाचरेत् ।
 प्रागवत् सशुद्धदेहस्तु शिल्पी प्रकटना नयेत् ॥
 सर्वं तु पूर्ववत् कुर्यादेवयो पूरणादिकम् ।
 कुम्भे च करके चैव आसनं परिकल्पय च ॥ ३५४ ॥
 कुम्भे गरुडमावाह्य करके मन्त्रमस्त्रपम् ।
 पूजयित्वाध्यगन्धाद्यस्तो दिक्कलशाष्टके ॥ ३५५ ॥
 इन्द्रादिलोरुपालास्तु प्राडक्षिण्येन पूज्य च ।
 भित्तिसेचनं कृत्वा भूय सस्थाय तत्र तु ॥ ३५६ ॥
 ततो न्वजपटे प्रागवदामनं परिकल्पय च ।
 ततो गरुडमन्त्रं तु सहस्रादित्यमास्वरम् ॥ ३५७ ॥
 सर्वरोगप्रशमनं सर्वोपद्रवनाशनम् ।
 सर्वसिद्धिप्रद नृणा सर्वदारिद्रव्यनाशनम् ॥ ३५८ ॥
 हृदयादेच्य विप्रेन्द्र ! गणस्यगरुडे न्यसेर् ।
 सफलीकरणं कृत्वा सज्जिवि न समाचरेत् ॥ ३५९ ॥
 सज्जिरोध च साम्मुर्यं मुद्रानन्धं तथैव च ।
 लययाग भोगयाग यथावद्दिजसत्तम ॥ ३६० ॥
 सर्वं गरुडमन्त्रेण सागेन तु समाचरेत् ।
 कुम्भे च करके चैव पटे च क्रमयोगत ॥ ३६१ ॥
 महता विभवेनैव पूजनं तु समाचरेत् ।
 अलंकारासनान्तं च यथोक्तेन ऋमेण तु ॥ ३६२ ॥
 कृत्वा संपूजनं विप्र ! गरुडस्य, तत् परम् ।
 प्रासादाभ्यन्तरे विप्र ! देशिकानुमतेन तु ॥ ३६३ ॥
 अन्येन गुरुणा यद्वा साधकेन विशेषवत् ।
 पूजन कारयेत् सम्यद्मूलमूर्तिगतस्य च ॥ ३६४ ॥
 यावामूर्तिगतस्यापि विभोदीनान्तमेव च ।
 स्वपन गरुडस्थस्य विशेषार्चिनपूर्वकम् ॥ ३६५ ॥

नत्परं वैनतेयस्य भोज्यासनपुरस्सरै । विविधैमधुपकर्त्ति हृदयैः सकलमूलकै ॥ ३६६ ॥	नार्थहस्तोच्छ्रूत विप्र ! हस्तोच्छ्रूतमथापि वा । शिलामिरिष्टकामिश्र पक्वामिर्वा यथारुचि ॥ ३८९ ॥
अन्नैरतिप्रभूतैश्च तथान्यैविविधेरपि । मोगैरिष्टा जपान्त च पूर्ववत् ऋग्योगत ॥ ३६७ ॥	खात कुर्यात्तु तन्मध्ये यावद्गुमितलं डिज ॥ । तृतीयावरणे वापि वलिपीठा-हिर्दिज ॥ ॥ ३८० ॥
संप्रदान पृथक् कुर्यात् कारिभ्यस्तु यथाविधि । मन्त्राण्कुम्भयोदर्त्तमाचार्येभ्यो देत् तत ॥ ३६८ ॥	डिनीयावरणे वा नद्वेन् कान्त्रामुरुपत । उत्तरे वजपीठस्य पूर्वस्या दिशि वा डिज ॥ ॥ ३८१ ॥
पटस्थस्यापि नैवेद्य किञ्चिदादाय पात्रगम् । देशिक स्वयमादयाद् गुर्बादिभ्योपि वै देत् ॥ ३६९ ॥	शाययेत्तु ध्वजस्तंभ वज्रयष्टिसमन्वितम् । पूर्वाग्रमुत्तराग्र वा लक्षणाङ्ग्य मुशोभनम् ॥ ३८२ ॥
स्फूलविवस्थितस्यापि यादाविवस्थितस्य च । देवस्य मधुरकर्द्यैवेद्य विनिवेदितम् ॥ ३७० ॥	अन्तस्सारो वाहेस्सारो निस्सारश्च विधा मवेत् । वपको देवदारश्च चन्दन खदिगस्तथा ॥ ३८३ ॥
आपयेदेशिकादिभ्यस्ततो होमं समाचरेत् । कुण्ड सलक्षणं कृत्वा प्रारभागे गरुडस्य तु ॥ ३७१ ॥	सालवृक्षश्च विलवश्च ककुभालकौ यथा । इत्यवसादयो वृक्षा अन्तस्सारा उडाहता ॥ ३८४ ॥
तत्वानलं च संस्कृत्य आवाह्य विहगेश्वरम् । समिधा सप्तक हुत्वा शान्त्यर्थं तु तिलैघृतै ॥ ३७२ ॥	कमुको नालिकेश्च हिन्तालस्ताल एव न । वेणुश्चापि वहिस्सारा प्रशस्ता वज्रकर्मणि ॥ ३८५ ॥
आहुत्यष्टोत्तरशतं हुत्वा पूर्णा निवेदयेत् । यद्वा नैमित्तिके कुण्डे होम कुर्यात्तु देशिक ॥ ३७३ ॥	किञ्चुकाद्यास्तु ये विप्र ! निस्सारा समुदाहता । निस्सारं वर्जयेत् स्तंभ सर्वदा ध्वजकर्मणि ॥ ३८६ ॥
ततस्तु यजमानाय स्वानाचै प्रयतात्मने । गरुडस्य पटस्थस्य नैवेद्य यन्निवेदितम् ॥ ३७४ ॥	आद्रं नव ऋजु स्त्रियं वक्रम्फोडनवर्जितम् । अयुगमपर्वक शुद्ध सत्वच सुस्थिर डिज ॥ ३८७ ॥
तत्र किञ्चित् समादाय इत्या वै देशिक स्वयम् । तत्तच्छिष्ट तु नैवेद्य कृत्वा तु कवल पृथक् ॥ ३७५ ॥	ग्राहयित्वा वजस्तम्भ शाल्वदप्यवा परीक्षयेत् । अशीतिताल मुख्यं स्यान्मध्यम प्रिष्ठितालकम् ॥ ३८८ ॥
नारीणमप्रजाना तु नराणा रोगिणामपि । दयाद्गुडमन्त्रं तु भ्यायमानः समाहित ॥ ३७६ ॥	पञ्चाशत्तालमधमं पञ्चतालाधिकं तु वै । मध्यमोत्तमसुद्दिष्टं पञ्चाशत्तालसमितम् ॥ ३८९ ॥
प्राद्भुख प्राशयित्वात् तत्तीर्थं त्वथ पाययेत् । एव हुत्वाधिवासं तु जागरेण नयेनिशाम् ॥ ३७७ ॥	पञ्चतालविहीनं तद्भवेन्मध्यममध्यमम् । मध्यमाधमसुद्दिष्टं डिविगत्तालसमितम् ॥ ३९० ॥
तत्र प्रभाते सुखातस्वाचान्तो देशिकोत्तम । नित्यार्चनं विभो कृत्वा विशेषयजन तथा ॥ ३७८ ॥	सप्तत्रिशत्त्वं तालाना पञ्चत्रिशत्त्वं च । द्वात्रिगच्च त्रयं विप्र ! अद्यमोत्तमपूर्वकम् ॥ ३९१ ॥
वैनतेय ततोऽभ्यन्तर्य कुम्भपूर्व यथाविधि । महाहविनिवेद्याथ होम कृत्वा तु पूर्ववत् ॥ ३७९ ॥	मात्रागुलवशेनात् प्रभाणगिकत्पनम् । समवे सति विप्रेन्द्र ! शतताल प्रकल्पयेत् ॥ ३९२ ॥
ततश्चतुर्थविरणे अन्तरा गोपुरस्य तु । चतुर्हस्तं डिहस्तं वा ध्वजपीठं समन्ततः ॥ ३८० ॥	अन्यच्च नवमेदं तु प्रमाणमधुनोच्यते । करणा पञ्चत्रिशत्त्वं तयोविशत्त्वं च ॥ ३९३ ॥

एकविगच्च विशच्च तदेकोनं च सत्तम् ।
 अष्टादश ततोन्यच्च तथा पोडशक द्विज ॥ ३९६ ॥
 तिपञ्च च क्रमेणैव नदक परिकीर्तिनम् ।
 मानाभुलेन मान स्यात् विविधेन यथावलम् ॥ ३९७ ॥
 तडमावे तु मान स्याद्वा मात्राभुलेन वा ।
 प्रातादशिखरात्रोच्च प्रातादोच्चमध्याप वा ॥ ३९८ ॥
 कण्ठोच्च गोपुरोच्च वा यथावित्ताउरुरु ।
 व्यजस्तम्य न्द्रात्तु नाह तु ग्रन्था नवेत् ॥ ३९९ ॥
 मूले द्वादशताल तु नवताल तु सप्तरम् ।
 तन्मध्ये पञ्चताल तु पञ्चतालं तया नवेत् ॥ ४०० ॥
 तदश्र पञ्चतालं तु चतुस्ताल द्वितालकम् ।
 डादशाभुलमानेन नाटमष्टभुल भवेत् ॥ ४०१ ॥
 चतुर्विशदशाभुण स्तमनाहेन व्रे द्वउम् ।
 त्रिधा त्रिमत्य तत् स्तम विद्वा कृत्वा हर्तीग्रकम् ॥
 अधोभारे व्यवस्ताच्च नन्यभागे तु भ यत ।
 नग्रतो हयूध्वभागे तु यजकायुविनिर्मितम् ॥ ४०३ ॥
 नस्त्रात्रय कृ ता खुदिरय नयुतम् ।
 दण्डयष्टिनिवेशार्थ सुदृत्त पाश्वयोऽद्विज ॥ ४०४ ॥
 ऐणकाटस्तमानाच्च द्विनवाभुलविस्तृता ।
 मूलदेशग्रंथं तु चतुरुलवस्तृता ॥ ४०५ ॥
 द्विताल नार्धताल तु एकतालं तु वा द्विज ॥
 त्यक्त्वा स्तमाग्रतो विप्र न्यसेदग्रमसूरकम् ॥ ४०६ ॥
 अन्यद्वय समुदिते स्थान सम्युक्तिवेश्य च ।
 यद्वा स्तमाग्रत । प्रावन्न्यसेदूर्ध्वमसूरकम् ॥ ४०७ ॥
 अधो हस्तद्वयं सार्ध त्यक्त्वा मध्यमसूरकम् ।
 तदधस्तु तथा त्यक्त्वा न्यसेदन्यमसूरकम् ॥ ४०८ ॥
 एवं तालदयं त्यक्त्वा ततस्तम्भिन्निवेशयेत् ।
 अवजर्याष्ट ददा क्रज्जीं लोहयन्त्रसमन्विताम् ॥ ४०९ ॥
 वैष्टयेद्वर्भमालाभिर्धजदण्डं प्रदक्षिणम् ।
 एवं कृत्वा ध्यजस्तम्भ प्रोक्षयेदख्यवाणिणा ॥ ४१० ॥

ध्वजपीठस्थिते गर्वे रत्नधान्यानि निश्चिपेत् ।
 देशिकस्ताद्यमन्त्रेण ततो ब्राह्मणसत्तमै ॥ ४११ ॥
 शूद्रैर्वा दीक्षितैर्विप्र । देवदातैरथापि वा ।
 शावभैर्यादिनिर्वोषगीत शादिवसंयुतम् ॥ ४१२ ॥
 स्थापयेत्तु ध्वजस्तम्भ तस्मिन् गर्वे क्रजुस्थितम् ।
 प्रासादाभिमुख स्थाय वालुकाभिश्च प्ररयेत् ॥ ४१३ ॥
 हस्तिपादादिभि कृत्वा सुटढ च यथा भवेत् ।
 यद्वा रजन्या पूर्वस्या कृत्वा स्तमाधिवासनम् ॥ ४१४ ॥
 अद्यत्वे स्थापयेत् पश्चाद् गत्वा गद्वलतिरिघ्म ।
 रथे वा कुञ्जे याने ध्यजमारोप यत्तत् ॥ ४१५ ॥
 प्रभया चित्रकुसुमै कृतया भूपयेद् ध्वजम् ।
 वासोविभूषणे भ्रगिर्विचित्राभिश्च पूजयेत् ॥
 चन्द्रब्रह्मामरद्वयेश्च मायूरव्यजनैस्तन ।
 विचित्रैस्तालुन्तैश्च आतपलैर्मनोहरे ॥ ४१७ ॥
 केतुदण्डिर्विचित्रैश्च दुक्कलमटशोभितै ।
 चतुर्वेदयोद्वोप स्तोत्रघोषसमन्विते ॥ ४१८ ॥
 गीतकैर्विविधेन्द्रियै शखकाहलनि स्वनै ।
 मेरीमुद्गप्रवाणा वोपेत्येश्च मगलै ॥ ४१९ ॥
 ब्राह्मणैर्वियमाणैश्च सांकुरे पालिकागौ ।
 सुवेपगणीकासवेत्तथा भक्तजने सह ॥ ४२० ॥
 क्षेलितासफोटितेर्युक्त जयगद्वसमन्वितम् ।
 प्रयमावृतमारभ्य रथ्यावरणपश्चिमम् ॥ ४२१ ॥
 ध्रामित्यत्वा क्रमेणैव सर्वाण्यावरणानि च ।
 ग्राम प्रदक्षिण नीत्वा ग्राममन्ये स्थितो ध्वजम् ॥
 श्रावयेच्चतुरो वेदान् सेतिहासपुराणकान् ।
 सौपण्यार्थापै वै सूक्त तत्र सदर्शयेत् पुन ॥ ४२३ ॥
 गेयं नृत्तं च वाय च आतोद्यं च चतुर्विधम् ।
 उपहाराश्च मात्यादीन् ताम्बूलान् विनिवेद्य च ॥
 तत् प्रवेशयेद्विप्र । प्रासाद् गद्वलध्वजम् ।
 अंकुरार्पणपूर्वे तु उत्सवे द्विजसत्तम ॥ ४२५ ॥

गरुडस्य पटस्थस्य पश्चाद्गागे यथाविधि ।
तद्रातौ वलिसंयुक्त यात्राविवरं परिभ्रमेत् ॥ ४२६ ॥

साधनादेरसपत्ते पृथग्नेतुमशक्यत ।
तत्रापि सति योरयत्वे पृथगेव परिभ्रमेत् ॥ ४२७ ॥

अन्यत्र केवलं विप्र ! वज्रेव नयेत् सदा ।
पत्तने नगरे वापि वलिभ्रमणसयुत ॥ ४२८ ॥

उत्सवो विहितो यत्र तत्र वे गरुडव्यजम् ।
भ्रामयेद्वितये तस्मिन् यात्राविवसमन्वितम् ॥ ४२९ ॥

तन्मात्राणा योग्यताये पवितीकरणाय च ।
ग्रामे तेन च वै सार्धं भ्रामयेद्विवौत्सवम् ॥ ४३० ॥

एव प्रदक्षिणं नीत्वा धाम ग्रामादिकं तथा ।
वज्रं तु मण्डपे स्थाप्य न कृत यदि पूर्वत ॥ ४३१ ॥

स्थापनं ध्वजदण्डस्य स्थापयेत्वा तु तत्तदा ।
प्रासादं संप्रविश्याथ यात्राविव विवेषत ॥ ४३२ ॥

विचित्रेवं सनै रम्यै, भूषणैर्विविधैरपि ।
मालयैश्च विविधै रम्यैरलंकृत्य तत्र परम् ॥ ४३३ ॥

शिविकाडौ समारोप्य सर्वसाधनसयुतम् ।
आस्थानमण्डपे नीत्वा वज्रपीठस्य गन्मुखम् ॥ ४३४ ॥

सौवणे विष्टुरे रम्ये तत्पाद्यगोपशोभिते ।
विचित्रेण वितानेन उपरिषाढिभूषिते ॥ ४३५ ॥

सच्चिवेश्य ततः पश्चादाचार्यं सुसमाहित ।
साधकादैः परिवृतो ह्यादाय गरुडव्यजम् ॥ ४३६ ॥

सह शखनिनादादैः प्रादक्षिण्येन योगत ।
ध्वजपीठे समानीय स्तंभं प्रक्षाल्य सज्जलैः ॥ ४३७ ॥

विभवे सति वस्त्रेण संबोध्य ध्वजदण्डकम् ।
गरुड पूजयित्वा तु पुष्पांजलिपुरस्सरम् ॥ ४३८ ॥

अर्थं पाद्य तथाचामं गन्धं मात्य च धृपकम् ।
अपूपान् पृथुकाश्चापि पानकं तर्पणं तथा ॥ ४३९ ॥

नालिकेरजलैर्युक्तमाचामं तदनन्तरम् ।
कर्पूरादिसमोपेतं दत्वा ताम्बूलमुक्तम् ॥ ४४० ॥

तन्मुद्रा दर्शयित्वा तु रज्जुमादाय वै द्वाम् ।
लिवृत्कृतेम्तु कार्यान्वयवर्तानद्वै कृताम् ॥ ४४१ ॥

यष्ठ्यव्यग्रमस्थिते वन्वे योजयित्वा तथा तत् ।
वजस्य शिखरं विप्रं वन्धयेत् स्वदृढं यथा ॥ ४४२ ॥

वालव्यजेन लाहृत घण्टया च समन्वितम् ।
पुण्याह वाचयित्वा तु सप्रोक्ष्यास्त्रोदकेन तु ॥ ४४३ ॥

महाकुम्भस्थितोयेन सप्रोक्ष्य गरुडं तत् ।
महाकुम्भस्थितोयेन तु निवेशयेत् ॥ ४४४ ॥

स्तम्भसूले समुक्तीयं साख्यकुम्भलं तत् ।
कलशाष्टकतोयं च स्तम्भसूले वितिभिषेत् ॥ ४४५ ॥

आचये मन्त्रन्यासं तु पुष्पाजलिपुरस्सरम् ।
सत्तिधि सच्चिरोधं च साम्मुख्यं च समाचरेत् ॥ ४४६ ॥

“ असाधिनात् समारम्भं यावत्तीर्थिदिनान्तिमम् ।
सच्चिधि कुरु पक्षीन्द्रं ! राज्ञो जनपदस्य च ॥ ४४७ ॥

ग्रामस्य यजमानस्य वैष्णवानां विशेषत ।
तुष्टये पुष्टये चैव लवेशवुजयाय च ॥ ४४८ ॥

अपमृत्युजयार्थं च विहगेश ! प्रसीद ओम् । ”
इति विश्वाप्य पक्षीन्द्रं विकिरेत् कुसुमांजलिम् ॥ ४४९ ॥

पूर्वाहे वाथ मध्माहे मुहूर्ते शोभने गुह ।
रज्जुनारोहयेद्वैश वजस्थमनुचिन्तयन् ॥ ४५० ॥

रज्जुं च वन्धयेत् स्तम्भे प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ।
प्रामादाभिमुख स्तम्भे स्थापयेद्वृलुडव्यजम् ॥ ४५१ ॥

विहगेश्वरविवं च स्तम्भाये योजयेत्वा ।
सच्चिधौ देवदेवस्य गत्वा पुष्पाजलि क्षिपेत् ॥ ४५२ ॥

‘ ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि यथोक्तं त कृतं मया ।
तत् सर्वं पूर्णमेवास्तु भुत्तो भव सर्वदा ॥ ४५३ ॥

ओमच्युतक्ष ! जगद्वाथ ! मन्त्रमूते ! जनादिन ! ।
रक्ष मां पुण्डरीकाश ! क्षमस्वाज ! प्रसीद ओम् ॥ ४५४ ॥

इति विश्वाप्य देवेशं यावामूर्तिगतं विभुम् ।
अन्यत्र मण्डपे नीत्वा विशेषाच्चनपूर्वकम् ॥ ४५५ ॥

प्रभूतात्र निवेद्याथ सर्वे हवनपश्चिमम् ।
 कृत्वा यथाक्रमेणैव प्राप्ताद तु प्रवेशयेत् ॥ ४७६ ॥
 वजपीठोपरिष्ठात्तु स्तभन्त्वे नक्तयेत् ।
 अपृपद तु कमल चतुरावरणान्वितम् ॥ ४७७ ॥
 सर्वर्णिकं यथा स्तम्भ कर्णिकास्थो विराजते ।
 चतुर्गुलविस्तारास्तावन्मानेन चोत्तता ॥ ४७८ ॥
 कर्तव्या मेखला. सर्वश्चतुरथा छिजोत्तम ।
 स्तभमान विना पञ्च पडगुलसमन्वितम् ॥ ४७९ ॥
 ताविष्टारसयुक्त मेखलोपरि विन्यसेत् ।
 पीठोन्वे तु प्रपा कुर्यात् चतुर्स्तमसमन्विताम् ॥
 यद्वा स्तंभाष्टकोपेता पोडगस्तमसंयुताम् ।
 चतुर्स्तोरण संयुक्ता दर्भमालापरेकृताम् ॥ ४८० ॥
 भूषितां तु पताकाद्यवैद्ये यवनिकान्विताम् ।
 दीपान् प्रदीपयेत्तद अनिर्बिणान् समन्वत ॥ ४८१ ॥
 तडासरात् समारभ्य पुष्पयागादिनान्वितम् ।
 त्रिसन्ध्यमर्चनं कुर्यात् सविशेषं जपान्वितम् ॥ ४८२ ॥
 उत्सवारम्भदिवमात् त्रिसप्तदिनमाचरेत् ।
 पूजालोपो न कर्तव्यो छिगुणीकृत्य आचरेत् ॥ ४८३ ॥
 वलिकाले यलि दद्यादस्यापि प्रतिवासरम् ।
 प्रदोषे समनुप्राप्ते यात्रविगर्त विभुम् ॥ ५८५ ॥
 अलंकृत्य यथान्याय नयेदास्थानमण्टपम् ।
 भद्रासने समारोप्य विभवेन तु पूर्ववत् ॥ ४८६ ॥
 कृत्वा होमावसान तु मेरीताडनमाचरेत् ।
 अग्रतस्तु विभो स्थाप्य मेरी वै धान्यविष्ट्रे ॥ ४८७ ॥
 तत्पूर्वे शखनिकर वहौ काहलसंचयम् ।
 याम्ये तु महलं तन्वी वंशयुक्ता तु यातुदिक् ॥
 वारुण्या तु मृदगं च हुङ्कारं हस्वमहलान् ।
 वायव्ये झलुरी न्यस्य कांस्यतालसमन्विताम् ॥
 पटहं हस्वपटहं सोमे हुङ्कारसंयुतम् ।
 एशान्यां हुङ्कारं झलीं हस्वन्यटासमन्वितात् ॥

तेषां वाह्ये तु विश्रेन्द्रं दक्षिणे गणिकाजनम् ।
 न्यसेन्मंगलगानार्थ तत्पाश्वे मन्त्रगायकान् ॥ ४७१ ॥
 नतेकानन्त्रत स्थाप्य उत्तरे दन्तिवृन्दकान् ।
 स्वे स्वे स्थानेषु सस्थाप्य अन्यान् वै वायकोविदान् ।
 एव ऋषेण सस्थाप्य सभवानुगुणं डिज । ।
 वाससा वेष्टयेद्वापि भेरीं वित्तानुरूपत ॥ ४७२ ॥
 शब्दविग्रहमाकाश सेर्वा संस्मृत्य पूजयेत् ।
 कोणं तदाक्षिणे स्थाप्य वायु तत्र सुपूजयेत् ॥ ४७४ ॥
 तत् परगव खान दर्भपाणिमलकृतम् ।
 उपवीतादिसयुक्त अग्रत स्थाप्य वीक्षयेत् ॥ ४७५ ॥
 अख्येण प्रोक्षयेत् पश्चादव्यतोयेन तत्परम् ।
 तेनेव ताडयेद्वेरी गीतवृत्तपुरस्सरम् ॥ ४७६ ॥
 शश्वगाद्यादि संयुक्तं मथवा देशिकः स्वयम् ।
 मुहूर्ते शोभने प्राप्ते ताडयित्वा तु मेरिकाम् ॥ ४७७ ॥
 कोणेन प्रयमं ध्यायन् हयग्रीवं जनार्दनम् ।
 त्रिस्थानादिषु देवानां तिथा वै तेन ताडयेत् ॥ ४७८ ॥
 तत् पारगवेनैव ताडयेत्तु यथेच्छया ।
 देवतावाहनी गाधां गंस्कृता प्राकृता तु वा ॥ ४७९ ॥
 द्रामिडी वा यथेच्छातस्तदा संत्रावयेष्टिसुम् ।
 तत्काले देवतानृतं तत्तदीतादिसयुतम् ॥ ४८० ॥
 दर्शयेद्वदेवस्य देवताना सुतृपये ।
 ततस्तु देवदेवेशं गर्भगेहे प्रवेशयेत् ॥ ४८१ ॥
 पायसं द्रोणमान तु समादायाथ पालत ।
 तथार्थ्यगन्धमाल्यादि धूपं तावूलमेव च ॥ ४८२ ॥
 प्राप्तादद्वारमारभ्य वहिद्वारावसानकम् ।
 आवृत्ताद्वपि सर्वासु वीथ्यापरणपश्चिमम् ॥ ४८३ ॥
 बलि प्रदाय विधिना गीतवृत्तादिसंयुतम् ।
 तत् प्रविश्य ग्रामं तु पूर्वस्या दिशि संस्थित ॥ ४८४ ॥
 देवतावाहन कुर्यात् प्राङ्मुखो देशिकः स्वयम् ।
 तन्पुत्रस्तस्य शिर्यो वा स्नरेणोच्चनरेण तु ॥ ४८५ ॥

“आगच्छतामरणा । प्रागाशा येऽधिशोरते ।
विरुपाश्च सुरुपाश्च सपर्यासुद्यतामिमाम् ॥ ४८६ ॥

गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा कुमुदस्यानुयायिन ।
महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ॥ ४८७ ॥

अनेन मन्त्रेणावाह्य कुमुद सगणं तत ।
अव्यर्लेपनमात्यादि वृप्त तोयं यथाक्रमम् ॥ ४८८ ॥

पायसाद्वं पुनस्तोय ताम्बूलं च प्रदापयेत् ।
एश्वात् सतोषयेदभ्यैर्महाद्विश शङ्खज्ञे रव ॥ ४८९ ॥

तदीयतालसङ्गीतनृत्संशाधि, तत परम् ।

“आगच्छतामरणा । येऽन्नाशामधिशोरते ॥ ४९० ॥

भीमाभीमुखा रौद्रा सपर्यासुद्यतामिमाम् ।
गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा कुमुदाधानुयायिन ।

महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ।”
अनेन कुमुदाक्ष तु समावाह्य गणाधिपम् ॥ ४९१ ॥

प्रापवत् सन्तोषयित्वा तु, तत संप्राप्य याम्यदिक् ।

“आगच्छत पितृगणा । याम्याशामधिशोरते ॥

दारुणाऽदारुणाचारा सपर्यासुद्यतामिमाम् ।
गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा पुण्डरीकानुयायिन ॥ ४९३ ॥

महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ।”
अनेन पुण्डरीकाख्य समावाह्य गणेश्वरम् ॥ ४९५ ॥

क्रमेण पूजयित्वा तु गत्वा है यातुधानदिक् ।

“आगच्छत यातुगणा । यात्वाशा येऽधिशोरते ॥

क्रव्याशिन क्रूरधिय. सपर्यासुद्यतामिमाम् ।
गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा वामनस्यानुयायिन ॥

महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ।”
इत्यावाह्य गणेश तु वामनं पूजयेत् क्रमात् ॥ ४९८ ॥

वारुणाशा ततो गत्वा शकुकर्णं गणेश्वरम् ।

“आगच्छताऽहिप्रथमा, प्रतीर्चीं येऽधिशोरते ॥

महद्विषा दन्वशूका सपर्यासुद्यतामिमाम् ।
गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा शकुकर्णानुयायिन ॥ ५०० ॥

महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ।”
इत्यावाह्य यजेन्त् प्रापवत्, पश्चात् संप्राप्य वायुदिक् ॥

“आयान्तु गन्धविगणा । वायविगा येऽधिशोरते ।
सुदर्शना भीमवंगा सपर्यासुद्यतामिमाम् ॥ ५०२ ॥

गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा न(प)र्वनेत्रानुयायिन ।
मटोमवसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ॥ ५०३ ॥

अनेनादाह्य सगणं सर्वनेत्रं तु तोपयेत् ।
तत सोमदिश गन्वा उमुखं तु गणाधिरक्ष् ॥ ५०४ ॥

आगच्छत यक्षगणा । उदीर्ची येऽधिशोरते ।
विरुपा दण्डहस्ताश्च सपर्यासुद्यतामिमाम् ॥ ५०५ ॥

गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा उमुखस्यानुयायन ।
मटमिनसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ॥ ५०६ ॥

उत्ति मन्त्रेण चावाह्य तोपयत् भवत्यनेना ।
ततस्त्वीशादिग गत्वा गणेश सुप्रतष्टिनम् ॥ ५०७ ॥

आयान्तु पिशाचगणा इशादा येऽधिशोरते ।
सग्लायुधट्लाश्च सपर्यासुद्यतामिमाम् ॥ ५०८ ॥

गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा उप्रतिष्ठानुयायिन ।
महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ॥ ५०९ ॥

मन्त्रेणावाह्य सपूज्य गन्ता वे ग्राममध्यत ।
तत्र चावाहयेदृव्यं पृश्चिगर्भं गणेश्वरम् ॥ ५१० ॥

आगच्छत सिद्धगणा । गगन येऽधिशोरते ।
शुचिमतय शुचय सपर्यासुद्यतामिमाम् ॥ ५११ ॥

गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा पृश्चिगमीनुयायिन ।
महमिमसुपयान्तु प्रीतारतेभ्यो नमोऽस्तु व ॥ ५१२ ॥

आवाह्य तोपायत्वा तु, अवस्तान्मानव तत ।
आगच्छताधरणा । पृथिवी येऽधिशोरते ॥ ५१३ ॥

वहुरुपा वहुक्षाना सपर्यासुद्यतामिमाम् ।
गृहीत्वा पान्तु नस्तृपा मानवस्यानुयायिन ॥ ५१४ ॥

महमिमसुपयान्तु प्रीतास्तेभ्यो नमोऽस्तु व ।
आवाह्य तोपयत् प्रापवत् क्रमान्तसावसानकम् ॥

तुम्हेन नवभूताना वलिगेष तत क्षिपेत् ।
वलिदाने तु पूर्वादिवैश्वतदिगतिम् ॥ ५१६ ॥

आचार्य प्राङ्मुख, स्थित्वा कुर्यादावाहनादिकम् ।
यात्वादिदिक्ये कुर्यान् पूर्वोदितमुड़मुख ॥ ५१७ ॥

सोमेश्वरद्वये त्राममध्येषि प्राङ्मुखो भवेत् ।
समतालस्तथावद्वस्तालो वै भृङ्गिणी तथा ॥ ५१८ ॥

मल्लतालो मगलश्च जयतालस्तु भद्रक ।
दक्खरीमंश्चितस्तालो व्रततालस्तयेव च ॥ ५१९ ॥

अनन्तताल इत्यने दश ताला, प्रकीर्तिता ।
कुमुदादिगणेशाना दशाना क्रपशो छिज ॥ ५२० ॥

पडजपस्मौ च गान्धारौ म यम पञ्चमस्तथा ।
धैवतश्चैव निषटो धैवतो मध्यमस्तथा ॥ ५२१ ॥

पञ्चमश्च क्रमेणेव कथिता स्युर्देश स्वरा ।
गान्धाराराग कौलयात्य केशिको नट्टमाषिक ॥

श्रीकामदश्च तत्केशी दक्षरागस्तथेव च ।
चोलायाण्यभिधो रागो मेघरागश्च पञ्चिम ॥

इत्येते कुमुदादीना दश रागा, प्रकीर्तिता ।
विलास सर्वतोभद्र खेटक चक्रमण्डलम् ॥ ५२४ ॥

कान्तार कुट्टिम पृथकुट्टिम कटिवन्धनम् ।
वामजानूधनवृत्त च आदिम च छर्यं पुत ॥ ५२५ ॥

एते नृत्यविशेषाश्च कुमुदाना क्रमात् समृता ।
एते ह्यावृतिदेवाना ऋगात्तालादयः समृता ॥ ५२६ ॥

अन्येषा सर्वदेवाना तालो भद्र, प्रशस्यते ।
भवेद्वारास्तालस्तु पश्चीशस्य तु, मध्यम ॥ ५२७ ॥

स्वरो, रागस्तु गौड स्यान्वृत्त वै विष्णुकान्तकम् ।
विज्ञारेजयताल स्यान्वृत्त स्वस्तिमुच्यते ॥ ५२८ ॥

ऋषमस्तु स्वर प्रोक्तो वराटीराग एव च ।
भेरीताडनपूर्वं तु देवतावाहन चरेत् ॥ ५२९ ॥

घोषयेद्वारास्त तालमन्तराले तु वै दिशाम् ।
तत्काले देशिकेन्द्रेण स्वयं संस्कृतगाधया ॥ ५३० ॥

अन्ये चतुर्मुखमुखा आहूतव्या मरुदग्नाणा ।
देवस्योत्तमसेवार्थं तथान्ये भगवद्गुणा ॥ ५३१ ॥

तथान्ये भगवद्गुका जनास्त्यद्वासिन ।
यद्वा गुरोरुमतैर्भगवद्गुक्तिवृहितैः ॥ ५३२ ॥

आहूतव्यास्तु तैविग्रदिव्यया गाधया छिज ।
एव प्राम परिभ्राम्य प्रासादं संप्रविश्य तु ॥ ५३३ ॥

गरुडस्थानमासाद तोषयित्वा खगध्वजम् ।
तालादिकैस्ततस्त्वेन विष्वक्सेन तु तोषप्रेत ॥ ५३४ ॥

देवतावाहन येऽत्र द्रष्टुकामा समाहिता ।
भेरीताडनशर्वं च तथा शृण्वन्ति ये जना ॥ ५३५ ॥

तदेशात्ते न गच्छेयुस्ते भविष्यन्ति रोगिण ॥ ५३६ ॥

न कुर्युस्ते नदीतार न यान योजनात् ग्रम् ।
याताश्रेत् पुनरागत्य गरुड संप्रपूज्य तु ॥ ५३७ ॥

तीर्थयात्रा तु ससेव्य ते भविष्यन्ति नीरुज ।
एवं तु ध्वजमुत्थाप्य गुरु पश्चात् समाहित ॥ ५३८ ॥

देवाना केशवादीना मन्त्रैद्वादिशमि क्रमात् ।
द्वादशाव व्रत कुर्यान् यात्रारभद्रिनादित ॥ ५३९ ॥

स्नानार्चनादिक कृत्वा पीत्वा तच्चरणोदकम् ।
कुशोदकसमायुक्त जपेष्ठे द्वादशाधरम् ॥ ५४० ॥

नैवेद्यप्राशनं पूर्वं कुर्यावकाशान द्विज ।
जपेद्वादशानामानि क्रमाडाच्यमनुसरन् ॥ ५४१ ॥

अकुरारो षण्दिनाद्यावत्तु ध्वजवासरम् ।
दिनषट्केन विप्रेन्द्र । प्रत्यहं व्रतमाचरेत् ॥ ५४२ ॥

द्वादशाक्षरमन्वेण कुर्यादकुरवासरे ।
द्वितीये तुर्यमन्वेण, परे सुषुमिवाचकै ॥ ५४३ ॥

स्वप्रमन्त्रैश्वतुर्थं तु, जाग्रन्मन्त्रैस्तु पञ्चमे ।
केशवादिषु योनीना मूर्तीना वाचकै, परै ॥ ५४४ ॥

उत्सवारमण्दिनाद्यावत्तीर्थदिनान्तिमम् ।
वाचकैर्नवमूर्तीना नवाहं व्रतमाचरेत् ॥ ५४५ ॥

यद्वा छिपटकमन्त्रेण सर्ववापि ब्रतं चरेत् ।
ध्वजार्थकुरनश्वायावत्तीर्यदिनान्तिमम् ॥ ५७६ ॥
एव ब्रतसमायुक्त आचार्य कृत्यमाचरेत् ।
सकल्प्योत्सवमादौ तु ब्रतसकलपूर्वकम् ॥ ५७७ ॥
ध्वजार्थमकुरारोप कुर्याद्यो देशिकोत्तम् ।
कुर्याद्वजावरोहान्तं सर्व कर्म स एव तु ॥ ५७८ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरनहिताया क्रियाकाण्डे देवतावाहनानविधान नाम षोडशोऽग्राय ॥

श्री

सप्तदशोऽध्यायः ॥

शाणिदत्य —

अथोत्सवविधान तु वृथामि शृणु सत्तम ।
उत्सवारमदिवसात् पूर्वस्मिन् पश्चमेऽहनि ॥ १ ॥
अकुरारोण कुर्यात् पूर्वोक्तविधिना तत ।
पूर्ववद्यागसदनं कल्पयित्वा विभूषयेत् ॥ २ ॥
आचार्यान् देशिकेन्द्रस्तु चतुर्गे वरयेद्युरु ।
अथवाएष डाढश वा विनीतान् स्थयतान् शुचीन् ॥ ३ ॥
तत्कर्मप्रयोगेषु कुशलान् शास्त्रकोविधान ।
सोष्णीपैरुत्तरीयैश्च गन्धद्रव्यैश्च संयुतान् ॥ ४ ॥
यजमानेन ते सर्वे शोभनीयाः प्रयत्नत ।
केचिद्गुरुनियुक्तास्तु कुम्भमण्डलपूरजनम् ॥ ५ ॥
कुर्यु, रन्ये वलि दद्युरन्ये विम्बगतं विभुम् ।
पूजयेयुर्थायोगं स्वयं वापि समाचरेत् ॥ ६ ॥
वरयेत् साधकान् वापि कश्चकावैस्तु भूषितान् ।
विनायादिगुणोपेतान् कुशलान् नयकोविधान् ॥ ७ ॥
उत्सवारम्भदिवसात् पूर्वे तुश्च निशामुखे ।
कृताहिको देशिकेन्द्र प्रासाद संप्रवेशिय च ॥ ८ ॥

प्राज्ञोपि नतर कुर्यात्, यदि, कृता विनश्यति ।
सृते वा व्याधिते तस्मिन् तद्दुन्नामवाय वा ॥ ५७९ ॥
नित्यानुष्टुपानलोपाच्च वेधुर्यादिविद्विते ।
अभ्यनुक्ता शुर्गोत्सम्य स्त्राय इविधिपूर्वकम् ॥ ५८० ॥
शेष कुर्यात्तु तन्पुत्रस्तच्छायो वा समाहित ।
अन्यो वा यदि वा भाना प्रायश्चिन्तपुरस्सगम् ॥ ५८१ ॥

मूलमूर्तिंगत देवमन्याद्य सप्रपूज्य च ।
तत्पादगौ करौ कृत्वा देव चिनायेदितम् ॥ ९ ॥
“भगवन्” उण्डरीकाख “करिष्ये कौतुकक्रियाम् ।
महोत्सवार्थ देवेश “तदर्थं त्वं प्रसीड ओम्” ॥ १० ॥
इति विज्ञाय देवेशमाग्राह्योत्सवकोतुके ।
वर्ध्यगन्वादिनाभ्यन्ये वासोभिर्विविधै श्रुते ॥ ११ ॥
भूषणैविविगन्धेश्वायलंकृत्य विशेषत ।
सौवर्णी यानमारोय शङ्खसेर्यादिसयुतम् ॥ १२ ॥
छत्राद्यैश्च समायुक्तं प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ।
आस्थानमण्टप नीत्वा सौवर्णे भद्रविष्टे ॥ १३ ॥
तत्र मुकावितानावैरुपरिष्ठाद्विभूषिते ।
सर्वमाधनसयुक्ते समारोप्य विधानत ॥ १४ ॥
पूजयित्वा जगत्ताथ प्रभूतार्द्धं निवेद्य च ।
कृत्वा संतर्पणान्तं च प्रासाद संप्रवेशयेत् ॥ १५ ॥
ततस्तु हेमज पाव राजतं वा समाहरेत् ।
शालिजेत्तण्डुलेर्विप्र ! भारमात्रे सृष्टजिते ॥ १६ ॥

नदधैर्यापि तत्पादैः पद्मशौचायुग्माशकैः ।
 तदूर्ध्वे हैमज सूत्रं क्षौमं कार्पासमेव च ॥ १७ ॥
 पद्मज पञ्चभिः सूतैश्चतुभिः सतर्मिस्तु वा ।
 कृतं न्यस्य सतावूलं तत्पात विन्यसेत्ततः ॥ १८ ॥
 गर्भग्रिमण्टपे पीठे शालिभिः परिकल्पिते ।
 भारमानैस्तदधैर्याएव शालिविनिर्मिते ॥ १९ ॥
 पीठे पात्रान्तरं न्यस्येऽपूपिकलमन्वितम् ।
 अर्घ्यादिना समभ्यर्थं सम्यगाच्छाय वाससा ॥ २० ॥
 पात्रद्वयं दीक्षितयोर्घ्येस्त्वा शिरसि देशिक ।
 यानादिके वा सस्थान्य विमवानुगुणं द्विज ॥ २१ ॥
 सह ताभ्या तु पात्राभ्या नृत्यगीतादिसंयुतम् ।
 प्रदक्षिणं परिभ्रम्य सर्वेषावावरणेष्वपि ॥ २२ ॥
 एकस्मिन् वा चतु ऋत्वा ग्रामादौ वा प्रदक्षिणम् ।
 नीत्वैकथा ततो विग्र । प्रविशेऽमूलमन्दिरम् ॥ २३ ॥
 यद्वा सुदर्शनोपेतं विष्वकसेन तु वा द्विज ।
 खण्डोश वा हनुमन्तं विभीषणसमन्वितम् ॥ २४ ॥
 यानादिके समारोग्य भ्रामयेन्तु यथारुचि ।
 गर्भगोहं प्रविश्यथा देवदेवस्य सन्निधौ ॥ २५ ॥
 पात्रद्वयं तु विन्यस्य आधारोपरि पूजयेत् ।
 डाढशाराणं मन्त्रेण अर्घ्यगन्धादिकैस्तथा ॥ २६ ॥
 कृत्वा पुण्याहयोष च अर्घ्यायैर्देवमर्थं च ।
 प्रथम देवदेवस्य मूलमूर्तिगतस्य च ॥ २७ ॥
 वन्धयेत् कौतुकं सूतैर्हेमजैः पद्मजैस्तु वा ।
 हैमजं सूतमादाय गन्धेनालिप्य वन्धयेत् ॥ २८ ॥
 देवस्य दक्षिणे हस्ते यात्रामूर्तिगतस्य तु ।
 जितन्ताख्येन मन्त्रेण शंखगीतादिसंयुतम् ॥ २९ ॥
 स्पृष्टा दक्षिणहस्तेन सूत्रमस्त्रशारां जपेत् ।
 श्रियो वामकरे कुर्यात् पद्मसूत्रेण कौतुकम् ॥ ३० ॥
 श्रीसूक्तमुच्चरन् वापि तन्मन्त्रेण द्विजोत्तम ।
 पुष्ट्यास्तु वामहस्ते तु क्षौमसूत्रेण वन्धयेत् ॥ ३१ ॥

कुर्यात् स्नपनविवस्य पद्मसूत्रेण कौतुकम् ।
 कौतुकं देशिकेन्द्रस्तु कार्पासेन स्वदक्षिणे ॥ ३२ ॥
 करे तु द्वादशार्णेन वन्धयेत् तत् परम् ।
 देवमध्यादिनाभ्यर्थं अपूपान् विनिवेदयेत् ॥ ३३ ॥
 सर्वदोषप्रशान्त्यर्थं दर्पणादि च दर्शयेत् ।
 अनुकमत्र यत्किञ्चित् तत्सर्वं प्रापवदाचरेत् ॥ ३४ ॥
 एवं हि देवदेवस्य कृत्वा कौतुकवन्धनम् ।
 ततः समानयेद्वेषं मण्टपे पुरन् स्थिते ॥ ३५ ॥
 ततो देव समभ्यर्थं यावदात्मनिवेदनम् ।
 पूर्वोदितक्रमेणैव ततो वै स्नानविप्रे ॥ ३६ ॥
 स्नानासनोदितमेंगे, सर्वैरिष्टा तु पूर्ववत् ।
 अलंकारासने नीत्वा पूजयेत् क्रमयोगत ॥ ३७ ॥
 नैवेद्यमधुपकर्ध्यैर्हयेश्च विविधैस्तत ।
 प्रापवदिष्टा तत् स्तोत्रैः स्तुतीत पुरुयोत्तमम् ॥ ३८ ॥
 ततस्तु नूपुरान्तैश्च विविधैर्हेममूपणे ।
 सद्रजाघटितैश्चापि तया मुकामयैडिज ॥ ३९ ॥
 किरीटाद्यरलकृत्य प्रणामै सप्रदक्षिणैः ।
 यथोदितं प्रतिष्ठाया तथाशयनकलनम् ॥ ४० ॥
 विवं चोयरि विन्यस्त शयने स्थापयेच्चुये ।
 कोणेषु स्थापयेद्वीगान् पालिका, साकुरास्तथा ॥ ४१ ॥
 तूर्यघोषैस्तथा वेदैः स्तोत्रैः स्तुत्वा मधुषिषम् ।
 जागरेण निशा नीत्वा तस्मादुत्सवकौतुकम् ॥ ४२ ॥
 प्रवेशयेद्भगेह प्रभातसमये तत ।
 आचार्य, स्नानपूर्वं तु नित्यं निर्वत्यं पूर्ववत् ॥ ४३ ॥
 यत्तार्थमण्टपे सर्वसंभारान् संप्रवेश्य च ।
 अतीते याममात्रे तु पूर्वाहे देशिक स्थयम् ॥ ४४ ॥
 आचार्यैः साधकैश्चापि यजमानेन चान्वितः ।
 मुहूर्ते शोभने प्राप्ते प्रविश्य भगवदगृहम् ॥ ४५ ॥
 अग्रतो देवदेवस्य स्थित्वा विज्ञापयेदिदम् ।
 'प्रसीद देवदेवेश ! इत्सव, क्रियते मया ॥ ४६ ॥

असात् काललावद्यावत्पुष्पयागदिनान्तिमम् ।
त्वत्प्रीतये जगन्नाथ । यद्यत् कर्म करोम्यहम् ॥ ४७ ॥

तत्सर्वमात्मसात्कृत्वा कृपया मे प्रसीद ओम् ॥
इति विश्वाप्य देवेशं मूलमूर्तिंगतं विभुम् ॥ ४८ ॥

अन्येगन्धादिनाभ्यर्च्य यात्रामूर्तिंगत तथा ।
पूजयित्वा जगन्नाथ पादुके विनिवेद्य च ॥ ४९ ॥

श्रुतिघोषैश्च पुण्याहधोषैर्मङ्गलनिस्स्वनैः ।
तथा जयजयारावै, शङ्खकाङ्गलनिस्वनै ॥ ५० ॥

मेरीपट्टवादित्रनृत्यगीतसमन्विते ।
लाजाना प्रकृतै, सार्धं पुण्यप्रकरमित्रितै ॥ ५१ ॥

मूर्तिपैर्द्वदेवेशं तस्माडानीय वाह्नित ।
देवं प्रागाननं कृत्वा द्रश्यित्वा समागतान् ॥ ५२ ॥

पुरुषानुत्सव इष्टु यात्रोपकरणान्यपि ।
छत्रचामरपूर्वाणि विविधानि विशेषत ॥ ५३ ॥

यानमारोप्य देवेशं सौवर्णप्रभयान्विते ।
अर्ध्यदैरर्चयित्वा तु पूयुक्तानि निवेद्य च ॥ ५४ ॥

वहेयुर्ब्रह्मणा यान ध्यायन्तो विहगेश्वरम् ।
प्रथमावृतिमारभ्य रथ्यावरणपञ्चिमम् ॥ ५५ ॥

प्रदक्षिणकर्मणैव परिभ्रमणमाचरेत् ।
व्राह्मणैर्द्वियमाणैश्च कञ्चुकोष्णीषधारिभि ॥ ५६ ॥

मौलिकैरातपत्रैश्च मायूरैश्च सुशोभनैः ।
हेमदण्डसमायुक्तस्तालवृन्तैस्तथाविधे ॥ ५७ ॥

पद्मजैर्विवैष्यापि चामरैश्च सितासितै ।
केतुदण्डैश्च विविधैर्वैजयन्तीविभूषितै ॥ ५८ ॥

केवलै रत्नदण्डैश्च तथान्यैर्मङ्गलीयकै ।
वन्दिवृन्दैश्च विविधैर्वीणावेणुस्वनैस्तथा ॥ ५९ ॥

सुवर्णशृंगघोषैश्च तथाऽन्यैर्मङ्गलस्वनै ।
गणिकादेवदासीभिस्तथा नागरिकैर्जनै ॥ ६० ॥

विष्वेदलताहस्तै, कञ्चुकोष्णीषभूषितै ।
अन्येश्च भगवद्भूतै ब्रह्मणै, क्षत्रियादिभि ॥ ६१ ॥

राजोचितै परिकरेरन्यैश्च विविदे सह ।
एवं कृत्वा तु देवेशं नयेदास्यानमग्नपे ॥ ६२ ॥

समारोत्य च सौवर्णे विष्टुरे जगतांपतिम् ।
अर्ध्यं पाद्यं तथाचामं जन्धमालैश्च व्रूपकम् ॥ ६३ ॥

अथार्हणजल स्वच्छमपूपान् पूयुक्तानपि ।
तर्पणं नारिकेलोन्थरसमाचमनं तथा ॥ ६४ ॥

मुखवाससमोपेत ताम्बूलं च नमेण तु ।
निवेद्य देवदेवाय उपहारास्तु दशयेत् ॥ ६५ ॥

ततस्तु मण्टपाक्षसादानयेद्यागमण्टप ।
तद्व देवेशमारोग्यं सौवर्णे भड्विष्टुरे ॥ ६६ ॥

भूषणादीनि सर्वाणि तत्काले तु विसर्जयेत् ।
स्नानपीठे समारोग्यं नववस्त्रास्तुते विभुम् ॥ ६७ ॥

ततो यात्राधिवासार्थमारमेन्मूलं दूजनम् ।
कुम्भस्थानसमीपे तु उपविष्ट्यासने शुभे ॥ ६८ ॥

करगृद्वयादिपूर्वं तु सर्वं कृत्वा विधानत ।
प्रारब्धयजेडिभुं साक्षं कुम्भे च करकात्विते ॥ ६९ ॥

स्थापनं तोणादीनामर्चनं प्रागदाचरेत् ।
अर्चनं कुमुदादीनामाचरेत्तु समाहित ॥ ७० ॥

कुमुदादिद्वयोर्मन्ये गहुडं पूजयेत्तत ।
पुण्डरीकादिमध्ये च चक्रं संस्थाप्य पूजयेत् ॥ ७१ ॥

शंखं चक्रं तथा लक्ष्मी कुम्भं श्रीवत्समेव च ।
दर्पणं स्वस्तिकं मत्स्वयुग्मं वै मगलाष्टकम् ॥ ७२ ॥

कुमुदादिसमीपे तु विन्यसेत् क्रमयोगतः ।
सवख्यान्यपीठे तु यथावित्तानुरूपत ॥ ७३ ॥

एकभारैर्द्विभारैर्वी शालिभि, परिकटिपते ।
प्रत्येकं तण्डुलैश्चापि तिलैर्युक्ते सवख्यके ॥ ७४ ॥

अष्टमंगलवियासेऽयेवं सर्वत्र कल्पयेत् ।
प्रारब्धं स्थले समावाह्य मन्त्रेशं पूजयेत्ततः ॥ ७५ ॥

स्तपनाना पुरोकाना पूर्वसिंवक्ते द्विज । ।
अधमोत्तमसंज्ञं तु स्तपतं परिकल्पयेत् ॥ ७६ ॥

मण्डलस्येन्द्रदिग्भागे तत्पश्चाद्विवसन्निधिम् ।
गत्वा समारभेत् पूजा यथोक्तविधिना द्विज ॥ ७७ ॥

सर्व कृत्वा क्रमेणैव यावदात्मनिवेदनम् ।
कृत्वा पुण्याहृष्टोपं च कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ॥ ७८ ॥

स्नानासनादिभिर्गौरद्वा चामलकान्तिमम् ।
स्नपनं विधिवत् कृत्वा शिरः पुोतादिकं तथा ॥ ७९ ॥

दत्त्वा समानयेदेवं प्राप्तभागे मण्डलस्य तु ।
सौवर्णे विष्ट्रे तत्र यजेत् सर्वेश्वरं विभुम् ॥ ८० ॥

अलकारासनात्रेश्च भोगे परमावने ।
प्रभूतमथ नैवेन्द्रं विनिबेद्य यथाक्रमम् ॥ ८१ ॥

सर्व द्विजप्रदानान्त दृत्वा वै कुण्डसन्निधिम् ।
गत्वा स्तस्काररूपं तु सप्तमापात्र तत् तु ॥ ८२ ॥

पूर्णाहुस्यवसान तु गत्वा वै विवसन्निधिम् ।
होमार्पण समापात्र सप्तज्याज्यादिना तत् ॥ ८३ ॥

पितृणा संविभागं तु कृत्वा दत्त्वा वलि क्रमात् ।
विष्वक्सेनं नयेत् साग ततस्तसाज्जगत्पितम् ॥

आस्थानमण्टपे नीत्वा समारोप्य च विष्ट्रे ।
प्राप्तेऽपराह्नसमये कृत्वा संग्रहण द्विज ॥ ८५ ॥

पूर्ववत्तु मृदादीना कृत्वा ग्रामप्रदक्षिणम् ।
पूर्वोदितविधानेन कुर्यादिकुररोपणम् ॥ ८६ ॥

तत्काले देवदेवस्य विभवस्यानुगुण्यत ।
विधिवत् पूजन कृत्वा प्रभूतात्रं निवेदयेत् ॥ ८७ ॥

स्थले भसनिमे पूर्वे पूजयेन्निपलं भवेत् ।
योजयित्वा तु कुम्भस्थे वर्तयेन्मण्डलं तत् ॥ ८८ ॥

सिताद्यैः पावनै रागैस्तत् कुम्भे समर्पयेत् ।
यथावदेवदेवेशं पूजयेन्मण्डलं तत् ॥ ८९ ॥

यथोक्तेन विधानेन गत्वा वै विवसन्निधिम् ।
तत्र संपूजयेदेवं महता विभवेन तु ॥ ९० ॥

अश्वै सन्तर्पणं कुर्यात् यथोक्तविधिना तत् ।
गत्वा चिरासमीपे तु रुग्ना होमनिवेदम् ॥ ९१ ॥

सर्व तु सविभागान्त क्रमात् कृत्वा तत् परम् ।
विभवे सति वै कुर्यादभूयः संपूजन विभो ॥ ९२ ॥

होमान्तमखिलं कृत्वा ततस्त्वास्थानमण्टपात् ।
नयेत्तु देवदेवेशं प्राप्तादमुखमण्डपे ॥ ९३ ॥

प्रागानन समारोप्य सौवर्णे भद्रविष्ट्रे ।
यात्रार्थं देवदेवस्य कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ॥ ९४ ॥

आदाय चरूपूर्णिण वलिद्रव्याणि होमयेत् ।
प्रत्येक मूलमन्वेण द्वाविशत्परिसंख्यया ॥ ९५ ॥

ध्यात्वा ध्यात्वा तु होतव्यं तत्तद्रात्र्यधिदैवतम् ।
भवेत् प्रथमरात्र तु वासुदेवाधिदैवतम् ॥ ९६ ॥

संकर्पदैवतं विद्धि द्वितीय तु तृतीयम् ।
प्रचम्बदैवत, चान्यदनिरुद्धाधिदैवतम् ॥ ९७ ॥

भवेत् पञ्चमरात्र यत् तत्त्वारायणदैवतम् ।
हयग्रीवाधिदैवं तु षष्ठ्यरात्रमुदाहृतम् ॥ ९८ ॥

सप्तम वैष्णव त्वन्यन्नरसिहाधिदैवतम् ।
वराहदैवतं रात्र नवम द्विजसत्तम् ॥ ९९ ॥

एकाहमुत्सवं विद्धि वासुदेवाधिदैवतम् ।
उयह तु वासुदेवादिप्रथम्भान्ताधिदैवतम् ॥ १०० ॥

पञ्चाहं वासुदेवादिपञ्चमूर्त्यधिदैवतम् ।
सप्ताहं वासुदेवादिसप्तमूर्त्यधिदैवतम् ॥ १०१ ॥

द्वादशाहोत्सवं विप्र ! केशवाद्यधिदैवतम् ।
सर्व पञ्चदशहादि वासुदेवाधिदैवतम् ॥ १०२ ॥

दद्यात् प्रथमरात्रे तु वलि वलिविधानवत् ।
पललै रजनीचूर्णैः सलाजविधिसकुभि ॥ १०३ ॥

दिनेष्वपि च सर्वेषु द्रव्यरेभिर्वलि ददेत् ।
यडा द्वितीयरात्रे तु दद्याच्च तिलतण्डुलै ॥ १०४ ॥

दद्यात् तृतीयरात्रौ तु धानास्त्वविकलाजकै ।
दद्याच्चतुर्थरात्रे तु वलि देशिकसत्तम ।

नालिकेरपयः सकुशालिपिष्ठैर्विमिश्रितैः ।
पञ्चमे तु वलि दद्यान् पवाचीजैः सहायतैः ॥ १०६ ॥

षष्ठरावे वलि द्यादपूपैश्चरणा सह ।
अथवा सर्वरावेषु प्रदयाचरणा सह ॥ १०७ ॥

तत्तद्विनोदितैर्द्रव्यैर्वलि तु द्विजसत्तम् ।
सप्तमे तु गुलाक्षेन पायसाक्षेन चाप्तमे ॥ १०८ ॥

नवमे कृसराक्षेन वलि द्याढिचक्षण ।
द्वादशाहोत्सवे विप्र ! मायावं दशमेऽहनि ॥ १०९ ॥

शुद्धाव्याप्तया विप्र ! मुद्वाच्च तु परेऽहनि ।
द्वादशे सर्ववलय शुद्धाच्च गालिज तु वा ॥ ११० ॥

क्षीर द्व्याज्यसंयुक्त गुलखण्डसमन्वितम् ।
इत पर तु सर्वत्र शुद्धाच्च पायस तु वा ॥ १११ ॥

एकाहादिचतुर्के तु भवेत्तत्तद्विनोदितम् ।
प्रत्येकमाढङ्कं ग्राह्य वलिद्रव्यं द्विजोत्तम् ॥ ११२ ॥

तद्वय वाऽथ पाद वा यथावित्तानुरूपत ।
एव द्रव्याणि हुत्वा तु अलकृत्य विशेषतः ॥ ११३ ॥

यात्राविवगतं देवं विचित्रैर्प्रसन्नैस्तथा ।
विचित्रैर्भूषणैश्चापि माल्यैर्नानाविधैस्तथा ॥ ११४ ॥

मुहूर्ते शोभने प्राप्ते सर्वमगलमंयुतम् ।
स्थन्दनं वा गज वापि याने सौपर्णिमेव वा ॥ ११५ ॥

सपुष्पहेमप्रभया युक्त पुष्पाद्यलकृतम् ।
सौवर्णेन विमानेन युक्त मायूरकेन वा ॥ ११६ ॥

समानीय तु संप्रोक्ष्य ध्यात्वा गरुडरूपिणम् ।
तन्मन्त्रेण समर्थ्य यानमध्यादिभिस्तत ॥ ११७ ॥

कृत्वा पुण्याहोष च श्रुतिहोपसमन्वितम् ।
शङ्खतूर्यादिसंयुक्तं प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ॥ ११८ ॥

याने तत्र समारोह्य याकामूर्तिगतं विभुम् ।
यात्रार्थं तत्र देवाय सार्वत्र पाव तथैव च ॥ ११९ ॥

आचाम गन्धमालये च दीपं धूपं तथैव च ।
र्थैर्हणं मधुपर्क च नैवेद्यं विविर्धं तथा ॥ १२० ॥

पृथुकाद्य पानकं च तर्पणाचमने तथा ।
ताम्बूल विनिकेशाथ ज्ञेण कृत्वा विद्यानत ॥ १२१ ॥

अग्नौ सतपूर्णं कुर्मात् तत्काले वापि होमयेत् ।
वलिद्रव्याणि सर्वाणि यथाकालानुरूपतः ॥ १२२ ॥

रथयाने विशेष तु समाकर्णय सांप्रतम् ।
मुक्ताप्रपावितानेश्च सौवर्णैर्माङ्गरीगणे ॥ १२३ ॥

मुक्तादामसमेतैश्च विचित्रे पुष्पामभि ।
हैमेन च वितानेन प्रभया च विशेषत ॥ १२४ ॥

मन्यतो मट्रपीठेन सौवर्णेन तथैव च ।
धजैश्च विविधे रम्ये पताकाभिश्च सर्वत ॥ १२५ ॥

मूपयेऽरथयान तु तथा गरुडकेतुना ।
तव देवं समारोह्य पूजयेत् प्रवृत्तमना ॥ १२६ ॥

आचार्य साधकाश्चापि रथस्योर्ध्वतलस्थिता ।
तस्याधस्तात् स्यले स्यात्या पश्चिमे छवधारका ॥

तत्र नत्पार्श्वत स्यायो नायूरच्छब्दधारिणौ ।
दक्षिणोत्तरपार्श्वस्थावर्णे चामरधारिणौ ॥ १२८ ॥

सारथिस्तत्स्थले स्थाप्यस्त्वग्रतो मन्धदेशत ।
ततस्तु गरुडाद्येश्च चक्रेण गरुडेन वा ॥ १२९ ॥

अष्टाभिर्मगलैश्चापि दीक्षितैव्राह्मणैवृत्तै ।
अर्धगन्धादिभिश्चैव सार्धं घटामवैस्तथा ॥ १३० ॥

शङ्खमेयादिभिश्चैव छत्रेण दीपधारक ।
आचार्यः साधको वापि वलि द्यादिधानत ॥ १३१ ॥

प्रासादद्वारमारभ्य ग्राममध्यान्तमेव च ।
प्रथमावृतिमारभ्य सर्वेषावरणेष्वपि ॥ १३२ ॥

देवयान परिभ्रम्य प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ।
रथ्यावरणपर्यन्तं तत्पश्चाद्वामयेद्विज ॥ १३३ ॥

ग्रामे वा नगरे वापि पत्तेन वा महामते ।
बृहति स्थन्दने याने यानेनान्येन वान्तरा ॥ १३४ ॥

भ्रामयित्वा तु तत्पश्चाद्वृहति स्थन्दनादिके ।
देवेशं तु समारोह्य भ्रामयेद्यामवीधिषु ॥ १३५ ॥

देवस्य पुरतो दूराद्वच्छेयुवेलिद्वायिन ।
धजदण्डधरा पश्चाच्छब्दकाहलधारकाः ॥ १३६ ॥

भेरीपटहपूर्वणा वाद्याना घोषणोन्मुखा ।
तत्पुष्टे गीतकाश्चापि वन्दिवृन्दास्तथैव च ॥ १३७ ॥

सुवेषा भगवद्भक्तास्तथैव गणिकाजना ।
दासीगणाश्च तत्पुष्टे शोणदण्डवहा जना ॥ १३८ ॥

लीलागानि विचित्राणि धारयन्तस्तथैव च ।
वहन्त पादुकादीनि ततो देवस्य पार्श्वत ॥ १३९ ॥

अग्रत् पृष्ठतश्चापि जनाश्चामरथारिण ।
आतपत्रांश्च विविधान् तालवृन्तास्तथैव च ॥ १४० ॥

धारयन्तो द्विजाश्चापि ततो देवस्य दक्षिणे ।
“कर्मार्थादि” पठतो विप्रानेकायनान् न्यसेत् ॥

क्रस्सामपूर्वीन् वामेपि पृष्ठनो न निवेशयेत् ।
सुमृष्टधृपतप्राश्च वहन्त, पृष्ठतस्तथा ॥ १४२ ॥

पुरतो “ऽख्नं” सरन् यायात् स्वय विद्वास्तु सदयन् ।
अनेकगतसख्याश्च दीपानतिसमुज्ज्वलान् ॥ १४३ ॥

धारयन्तो जना विप्र ! देवस्योभयपार्श्वयो ।
गच्छेयु, पड़क्तिरुपेण यावन्तो वलिवाहका ॥ १४४ ॥

सर्वाणि राजचिह्नानि वहन्तो देवसन्निधौ ।
गच्छेयुरन्ये भक्ताश्च व्राहणा, अतियास्तथा ॥ १४५ ॥

वैश्या, शूद्राश्च चत्वारो ह्याश्रमस्यास्तथैव च ।
सर्वशास्त्रेषु कुशला भगवद्भाविनस्तथा ॥ १४६ ॥

सेवरन् सर्वतोदिक्कं वीक्षमाणा, परं विभुम् ।
ग्रामस्यैन्द्रादियोगेन दिशासु विदिशासु च ॥ १४७ ॥

मध्ये च कुमुदादीनां सगणाना क्रमेण तु ।
पीठिकासु वलि दद्यान्निर्मितासु पुरैव तु ॥ १४८ ॥

कुमुदादेर्गणाना तु नामानि क्रमशः शृणु ।
उत्कटः प्रकटश्चैव उन्मुखो विमुखस्तथा ॥ १४९ ॥

अश्वग्रीवोऽश्ववदनः अश्वजिहस्तथैव च ।
हस्तिवक्तव्यं कुमुदः हस्तिपादश्च केशवः ॥ १५० ॥

वामनो नरकश्चापि नरो मर्दन एव च ।
भन्दविष्णु कन्तुश्च तथा कन्तुकलोचन ॥ १५१ ॥

पटहाक्षो विशालाक्ष क्षमक, क्षमकस्तथा ।
पाण्डर पाण्डुपृष्ठश्च दुर्दिनः सुदिनस्तथा ॥ १५२ ॥

वामदेवो महादेवो महान्निर्मधुमूदन, ।
कनक कालकश्चैव भावनो यवनस्तथा ॥ १५३ ॥

भानुमान् भानुवेगश्च भास्करश्चाप्यभास्करः ।
विश्वसेनो विसेनश्च विष्वक्सेनो विसारणः ॥ १५४ ॥

विस्तारो निस्तरश्चैव विदण्डी दण्ड एव च ।
कामदः कामुकश्चापि कामभृत् कामनाशनः ॥ १५५ ॥

पञ्चाशत्र्य गणा ह्येते प्राची दिशमुपाश्रिता ।
एते पारिषदा प्रोक्ताः कुमुदस्य वशानुगाः ॥

शत शत गृहगणा, एकैकस्यानुयायिन, ।
एषा कुमुदपूर्वाणा क्रमेण च वलि हरेत् ॥

पार्श्वस्थमण्डलेष्वेवं गृहेभ्यस्तु वलि हरेत् ।
देवा एते गृहाश्चापि ऐन्द्रे तु वलिमागिनः ॥

आग्नेयो निधनश्चैव अग्निजिहो हुताशन ।
अग्निरूपोऽग्निवर्णश्चाप्यग्निवर्णोऽहरेव च ॥ १५६ ॥

अग्निवक्त्रो महावक्त्रो महासेनो महोदर, ।
कराल, काकजिहश्च काकवक्त्रोऽग्निवक्त्रकः ॥ १५७ ॥

मण्डुर्मण्डुरवक्तव्य देवो देवलकस्तथा ।
शर्वक, शमकश्चापि शकु, शकुश्रवास्तथा ॥ १५८ ॥

मारीचो द्रोणमारीचो महिषो माहिषस्तथा ।
कुम्भनासो विनासश्च कुम्भकर्णो विकर्णक ॥ १५९ ॥

विदारी विक्रमश्चैव मस्करी मस्करस्तथा ।
सूकरः सूकरास्यश्च शग शशमुखस्तथा ॥ १६० ॥

सिह, सिहमुखश्चैव नरसिंहो नरस्तथा ।
कालधृकालसूत्रश्च सूतक, सूत्र एव च ॥ १६१ ॥

विनाली नालकण्ठश्च आग्नेयी दिशमाश्रिता, ।
कुमुदाक्षगणा ह्येते संयुक्ता आसुरैर्गणै ॥

आग्नेया पीठिकाया तु कुमुदाक्षबलिं हरेत् ।
धर्मो धर्मधरो धर्मो धर्मराजो धनुर्धर ॥ १६३ ॥

विनय प्रश्नयश्चैव निशेयो निर्गुणस्तथा ।
अलस् कुणपश्चैव कूरवाहुश्च कुंजर ॥ १६७ ॥

प्रार्थुर्दमननिकोपौ निरनुभोशनिर्ममौ ।
विभवोऽविभवश्चैव हुताशो वहुरेव च ॥ १६८ ॥

ऊर्ध्वरक्षणसब्दश्च एकल् पाकलस्तथा ।
कर्मट कटकश्चैव अवट शंखचक्रिणौ ॥ १६९ ॥

गदी खट्टगी च शार्ङ्गी च तथा शार्ङ्गधरो मुने ।
वासुदेवोऽपि भद्रश्च केतुमान् केतुमस्तथा ॥ १७० ॥

धर्मी च ज्वलनश्चापि किञ्चरोऽश्वत्थ एव च ।
सुप्त सुजपनश्चापि जप पश्चिम एव च ॥ १७१ ॥

कैक्षिकश्च तथा स्वजो वाङ्वश्चाक्षमी तथा ।
गणा पश्चाशदेते तु दक्षिणा दिशमाश्रिता ॥

पुण्डरीक वशाहोते पितृगृहसमन्विता ।
सर्वतैर्वं समुद्घात् पचाशच्छक्तिका गृहा ॥

प्रदद्यात् पुण्डरीकाक्षायैभिर्युक्ताय वै वलिम् ।
निकृति प्रदृतिश्चैव सुकृतिर्विकृतिस्तथा ॥ १७४ ॥

दारणो दमकश्चैव रक्षको लक्षकस्तथा ।
माधवो मासकश्चैव निष्ठुर् खरभाषण ॥ १७५ ॥

प्रलंबो लम्बकश्चैव प्राणन प्रणयस्तथा ।
वीरसेनोंगदश्चैव विभाषश्च विभीषणः ॥ १७६ ॥

रकाक्षो लोहिताक्षश्च रक्तजिह्वो विजिह्वक ।
विद्युत्केशो विशालाक्षो विक्षरो वीरहा तथा ॥ १७७ ॥

अश्वर् प्राक्षरश्चैव कामरूपविरूपिणौ ।
सर्वग् सर्वविद्वौर् सभव् प्रभवस्तथा ॥ १७८ ॥

वारणो वसुरेवापि विमर्दो दमनस्तथा ।
वैकर्तनो विकर्ता च कपर्दी च प्रभुस्तथा ॥ १७९ ॥

कन्दकी कन्दकथापि नाकी च वरुणोऽरुण ।
गणा एते च पश्चाशवैकृति दिशमाश्रिता ॥

यातुगृहैस्तु संयुक्ता वामनस्यानुगा इमे ।
एभिर्युक्ताय विधिना वामनाय वलि ददेत् ॥

वरुणो वारुणश्चैव पाशी पाशधरो गुहः ।
अेषण् क्षेमणश्चैव नारद मवेदो रवि ॥ १८२ ॥

सुमना नामनो हंसो वैकुण्ठ परम पर ।
हनुमान् वसुमान् भट्टो भद्रव् प्रभवस्तथा ॥ १८३ ॥

महाकर्णो विकर्णश्च शशक शलक् पिक् ।
वानरो नरकश्चैव कार्णिं कर्णधरोऽग्नुमान् ॥ १८४ ॥

चक्रोऽग्रश्च तथा वज्री वज्रनाभो विनाभक् ।
करम् कुरमश्चैव दायिणो दक्षिण सुहृत् ॥ १८५ ॥

दुर्गन्ध्य पूर्तिगन्धश्च तादर्थो गरुड एव च ।
विरोधो रोधको रोध कक्षिकश्च वृकोदर ॥ १८६ ॥

पते गणाश्च पश्चाशत् पश्चिमा दिशमाश्रिताः ।
शंकुकर्णवशा ह्येते पाशग्रहणान्विता ॥

सहेनि शकुकर्णाय पीठिकाय वलि ददेत् ।
मरमरितगो रुर्वी आखुर्वायुसुतोऽनिल ॥ १८८ ॥

गलर्तो वर्तक कंको मार्गण प्राकणोऽचल ।
वलो वलनिधिर्विरो विरोधो रोधको विधि ॥ १८९ ॥

सिद्धव् सुयवश्चैव शस्त्रो धीररुस्तथा ।
माली मालाविधिर्विस्तु समर्थ सुमहोत्सव ॥ १९० ॥

कर्कट कटकश्चैव गन्धो गन्धवह् पर ।
सिक्कक सिक्करोगी च सेवक् सेवन सव ॥ १९१ ॥

औपधो भेषजो वापि रोगी रोगभवस्तथा ।
कारण करण कर्ता गरवीरोऽखलस्तथा ॥ १९२ ॥

बलश्च वाकुवाहुश्च सुचारश्च तथेव च ।
गणा पश्चाशदेते तु वायव्या दिशमाश्रिता ॥

सर्वनेत्रानुगान् नित्य गन्धवृगृहसंयुता ।
प्रदद्यात् सर्वनेत्राय एभिर्युक्ताय वै वलिम् ॥

सोमः सोमकल सोम्यः सामवित् सामनायकः ।
सुधा सुधाता धाता च सुराष्ट्र काष्ठुक कलि ॥

कालवृक्षालवक्ष कालकूटविषो वलि ।
असृतोऽमृतनाथश्च केयूरी केवली वली ॥ १९६ ॥

विष्णु कृष्णपिशगागी रेखालेल. पिक शुक ।
 लूबकश्च शुकश्चैव इयेन इयेनमुखस्तथा ॥ १९७ ॥
 माजरो मरभृद्वालो गुरुम् कणवक कण ।
 शेपो विशेष उच्छेष, कर्दम, प्रतिविग्रह ॥ १९८ ॥
 साम्वः संवत्सरश्चैव वेगी वेगधरो मरुत् ।
 गणा, पञ्चाशादेते तु सोमस्य दिशमाश्रिता ॥
 सुमुखस्य वशा होते यथग्रहस्तथा ।
 सुमुखाय वलि दग्धादेभि सत् यथाविधि ॥
 ईज्ञा । ईश्वरो व्यापी व्यजनो विनशो वृथ ।
 धरो वको विशो वाऽशकुनि शकटो घट ॥ २०१ ॥
 वृक्ष कश अभी आन्तिर्महरोमा कपिजल ।
 ब्रह्मण्यो ब्रह्मविद्वह्नी ब्रह्मात्मा ब्रह्मसाधन ॥ २०२ ॥
 वेदी वेदविद्वद्वन्ध शापर शाकरस्तथा ।
 धीमान् विस्तृशिरिषात्मा दुष्टात्मा दुष्टकर्मकृत् ॥
 पिनेता विकचो वादी नोदी विरक एकसुकु ।
 सर्वमुक्त सर्वग सत् सर्वभेंग सनातन ॥ २०४ ॥
 गोविन्दो गोपतिश्चैव गोपा चेव महेश्वर ।
 पञ्चाशश्च गणा होते पैगानी दिग्मात्रिता ॥
 सुप्रतिष्ठवशा होते पिशाचगृहसयुता ।
 सुप्रतिष्ठितसंज्ञाय एनि सार्थ वलि ददेत् ॥
 सिंडो धाता विधाता च धाता चेव प्रजापति, ।
 लोहेशो लोककृत् कर्ता स्थान ब्रह्मा तथात्मभू ॥
 सुतापश्च तुलश्चैव तथा वे रीतेवर्धन ।
 अव्यक्तो गुणवान् गौणो गुणभुक्त तथेवहि ॥ २०८ ॥
 उद्धीतः प्रणवश्चापि हिरण्यगर्भसंक्षिति ।
 विरित्वा पुष्करश्चैव भासनो भास एव च ॥ २०९ ॥
 विकर्णो विजयश्चैव तथा चैव रथंतर ।
 छन्दो यजुस्तथा ऋक च अथर्वा च नत, परम् ॥
 मरीचिरंगिराश्चैव युलह क्रतुरेव च ।
 वसिष्ठश्च प्रचेताद्व शलभो भीष्म एव च ॥ २११ ॥

हेमात गिशिरश्चापि कुसुमाकरसंक्षित ।
 कलहश्च विरागिश्च अमर्षो रोषणस्तथा ॥ २१२ ॥
 शोषणश्च गतिश्चैव हर्षणो वर्धनस्तथा ।
 गणा, पञ्चाशादेते तु व्योमसिद्धग्रहान्विताः ॥
 प्रदद्यात् पृथिनगर्भाय सार्थमेभिर्बलि द्विज । ।
 मनुष्यो मानवश्चैव मण्डको मानवस्तथा ॥ २१४ ॥
 मकरठच तथा चोर कपश्चैव प्रकपन ।
 अलपटठच पटद योजको भजको ग्रही ॥ २१५ ॥
 रेचको रोचको मायो धारो वारो रसश्चल ।
 चापालिक कपिर्वाणो ग्रजनो गर्जनो गुड ॥ २१६ ॥
 तित्तरश्टको ध्वाडक्षो वलीवर्दो महानन्द ।
 हर्षो धर्मप्रशास्ता च शमको दुन्दुभि, शठ ॥ २१७ ॥
 कुक्षि कुमार कायस्थो लावकोऽपशुन शुन ।
 लवणो रवणो कद्वो राजस्तामसोऽचल ॥ २१८ ॥
 कट्याणो भगदत्तश्च पृथिवीतलसंस्थिता ।
 गगा पञ्चाशादेते तु भूमिप्रहसमन्विता ॥
 मदावला दुराधर्षा मानवस्य वशामुगा ।
 मानवाय वलि दग्धादेभिर्युक्ताय सावक ॥
 एते पञ्चाशत् प्रोक्ता गणानामधिपा द्विज । ।
 ऐकैकस्य नवेदेया गणाश्चान्ये शतं शतम् ॥ २२१ ॥
 एवं पञ्चाशतसहस्रं एतेषा परिचारका ।
 चत्वरे च चतुष्णे च सभाया ग्राममध्यके ॥ २२२ ॥
 ग्रामडारेषु सर्वेषु तिष्ठन्ति विविधायुधा ।
 जनानयोग्यान् बाधन्ते तथा पाषण्डिनोपि च ॥
 नद्यादिषु च देशेषु सचरन्ति यथारुचि ।
 दशाना कुमुदादीना गणेशानां द्विजोत्तम ॥ २२४ ॥
 गणानामुत्कटादीनामुदितानां क्रमेण तु ।
 प्रणवाद्यैर्नमोन्तैस्तु स्वैस्वैर्नमभिरेव च ॥ २२५ ॥
 अर्ध्य गन्धं तथा माल्यं धूंपं गन्धाम्बुपूर्वकम् ।
 वलि भूयो जलं चापि ताम्बूलं क्रमशो ददेत् ॥ २२६ ॥

गीतनृत्तादिक सर्वं पूर्ववत् परिकल्पयेत् ।
पञ्चाशता सहस्राणा गणशो गणशो द्विज ॥ २२७ ॥

नम् पारिषदेभ्यश्च इत्युक्ता वलिविस्तरम् ।
भूमौ प्रतिदिश कुर्यात् सर्वशान्तिकर शुभम् ॥ २२८ ॥

पञ्चाशता सहस्राणा एकैकस्य पृथक् पृथक् ।
शतं शतं परिवारा ऐते ग्रहगणा स्मृता ॥ २२९ ॥

एषा ग्रहगणाना तु परिवारा सहस्रा ।
असंख्येयाश्चरन्तस्तु सर्वत् पृथिवीमिमाम् ॥ २३० ॥

मन्त्ररान्ति ग्रहगणा उक्ता दशविधा महीम् ।
देवा दैत्याश्च पितर राक्षसा नागनाथका ॥ २३१ ॥

गन्धवीथक्षा पेशाचा सिद्धाश्चापि धगगणा ।
एते दशविधा ब्रह्मन् । दशदिक्षु स्थिता. सदा ॥ २३२ ॥

उक्ता पञ्चदशाना तु एतेषा नायका गणा ।
तेषा तु पूजया सर्वे सुख यान्ति न संशय ॥ २३३ ॥

पीडोध्वं कुमुदादीना वलि दत्तादिवक्षण ।
भूतले गोमयादेन लेपिते वा यथारचि ॥ २३४ ॥

गणानामुत्कटादीना वलि तत्परितो ददेत् ।
अन्येषामापि सर्वेषा तद्रिहिंकिरेद्वलिम् ॥ २३५ ॥

अमुकाना च सर्वेषा ग्राममध्ये वलि क्षिपेत् ।
कुमुदादिगणेशानाम् अनुकल्पे विधानतः ॥ २३६ ॥

वलि दत्ताऽवशिष्टाना सर्वेषामपि वै पृथक् ।
नम्. पारिषदेभ्यश्चेत्युक्ता तस्माद्वलि द्विज ॥ २३७ ॥

अवशिष्ट वलिद्वयं ग्राममध्ये विनिक्षिपेत् ।
संतर्पणार्थं भूताना सर्वदेशनिवासिनाम् ॥ २३८ ॥

रात्यामावाहनं ब्रह्मन् । ध्वजारोहणवासरे ।
न कृतं कुमुदादीना सगणाना ततोद्य तु ॥ २३९ ॥

तेषामावाहनं कुर्याद् वलि दत्तादिवधानतः ।
ध्वजारोहणे पूर्वं तेषामावाहने कृते ॥ २४० ॥

तद्वासरात् समारभ्य यावदुत्सववासरम् ।
पायसेन वलि दत्ताच्छुद्वानेनाथवा द्विज ॥ २४१ ॥

दिवा वापि रजन्या वा कालयोरभयोस्तु वा ।
मवेत् कर्तुमेहान् दोष आहृतानामनर्चनात् ॥ २४२ ॥

केनापि हेतुला यद्व न लिङ्गान न शक्यते ।
यात्रां भद्रिने तद्व तं पामावाहनं चरेत् ॥ २४३ ॥

पञ्चन्तु गलिसयुक्त देवेशं भ्रामयेद्विज ।
प्रावक्षिण्येत् ते ग्रामे नगरे वापि पत्तने ॥ २४४ ॥

यात्राया वर्तमानाय देवदेवाय भक्तिः ।
मुखवास्त सत्तामूर्ल बहुशोऽथ निवेदयेत् ॥ २४५ ॥

चन्दनं श्रमशान्त्यर्थं कर्पूराद्यै सुभावितम् ।
प्रदयादेवदेवाय मात्यानि विविधान्यपि ॥ २४६ ॥

शीतल तर्णगजल नारिकेलजलान्वितम् ।
श्रमशान्तिनिमित्तानि अन्यान्यपि निवेदयेत् ॥ २४७ ॥

दिगष्टके तु ग्रामादेशतन्मये च विशेषतः ।
गीतकैर्विविधैर्वृत्तं स्तन्वीदाय समन्वितैः ॥ २४८ ॥

शंखभेरीमुद्गगाद्यदेवीं परितोपयेत् ।
एव देवं परिभ्राम्य ग्रामादौ वलिसंयुतम् ॥ २४९ ॥

पुनः प्रदिग्निः कृत्वा प्रा नादाऽरणेषु च ।
प्रासादडारेणे तु देवदेशय भक्तिः ॥ २५० ॥

अध्यं पाद्य तयाचाम गन्ध मात्य च वृपकम् ।
निवेद्य देवदेवेश स्वस्याने सन्धिदेशयेत् ॥ २५१ ॥

ततो यागगृह गत्वा देशिक सुसमाहित ।
तिलैराज्यैश्च पूर्णन्तं यात्राहोमं समापयेत् ॥ २५२ ॥

एवं वलिसमायुक्तमन्येषु दिवसेष्वपि ।
अहि रात्रौ तु देवस्य परिभ्रमणमारभेत् ॥ २५३ ॥

तीर्थयात्रादिने कुर्यात् परिभ्रमणमहि वै ।
कुर्यात् स्वपनविवेच च स्वपनं तु दिवानिशम् ॥ २५४ ॥

आरम्भदिनमारभ्य यावदन्तिमवासरम् ।
तत्रापि चाकुरारोप सप्तमे पञ्चमे तु वा ॥ २५५ ॥

वासरे पूर्ववचापि कुर्यात् कौतुकबन्धनम् ।
द्वितीये वासरे प्राते देवमास्थानमण्ठपे ॥ २५६ ॥

यागागारेऽथवानीय समारोथ च विष्ट्रे ।
 ततो यागगृहं गत्वा देशिको विधिना यज्जेत् ॥ २७७ ॥
 कलशे मण्डले चैव ततो गत्वा तु मण्टपम् ।
 पूजयेहेवदेवेशं महता विभवेन तु ॥ २७८ ॥
 ततो यागगृहे सम्यग्वहौ सन्तर्प्य पूर्ववत् ।
 ततस्तस्मात् समानीय महदास्यानमण्टपम् ॥ २७९ ॥
 तत्र सम्यक समभ्यर्थ्य देवं नीराजनान्तिमम् ।
 महाहविनिवेद्याथापूपादिसमन्वितम् ॥ २८० ॥
 तस्मादेव समानीय मण्टपे यागनिर्मिते ।
 तत्र देव समभ्यर्थ्य अर्घ्यपाद्यादिभिस्त ॥ २८१ ॥
 अश्वौ सन्तर्प्य विधिवत् पूर्णाहुत्यावसानिकम् ।
 अलकृतं तु देवेशं पूर्ववडसनादिकैः ॥ २८२ ॥
 यानादिके समारोप्य पूर्वोक्तक्रमयोगत ।
 भ्रामयित्वा तु देवेशं ग्रामे त्वन्तः प्रवेशयेत् ॥ २८३ ॥
 मण्टपे देवदेवेशमानीय स्नानविष्ट्रे ।
 समारोप्यार्थ्यपाद्यश्च दद्यादाचमन विभो ॥ २८४ ॥
 गन्धं पुष्पं च धूपं च दीपं नीराजनान्तिमम् ।
 वेदघोषैश्च गीताद्यैरहंणोदपुरस्मरम् ॥ २८५ ॥
 कदलीफलसयुक्तमपूपं गुलसंयुतम् ।
 पानकं तर्पणजलं नालिकैररसान्वितम् ॥ २८६ ॥
 तास्खूल शशिसंयुक्तम् ततो यात्रार्थकलित्यतम् ।
 वसनात् परित्यज्य स्नानशाटी निवेद्य च ॥ २८७ ॥
 तैलेनाभ्यंजनं कृत्वा समुद्दर्त्य यथाविधि ।
 शिरस्यामलकं दत्वा संस्नाय वहुभिजलैः ॥ २८८ ॥
 वर्णकेन समालिङ्गं क्षालयित्वा तु वारिणा ।
 समालिङ्गं सुगन्धेन भक्तिश्वन्दनादिना ॥ २८९ ॥
 सहस्रधारया विप्र ! स्नानं कृत्वा तत परम् ।
 दत्वा सबन्दनं पश्चात् शिरः प्लोतादिशाटकम् ॥
 दत्वा देव समारोप्य तदन्यस्मिस्तु विष्ट्रे ।
 करग्युद्यादि सर्वं तु कृत्वान्तर्यागिपथिमम् ॥ २८१ ॥

ततो यथाक्रमेणैव देवं संपूजयेद् द्विज ! ।
 यद्वा दिनोत्सवे वृत्ते देवमानीय मण्टपे ॥ २७२ ॥
 वितते भद्रपीठे तु समारोप्याथ पूर्ववत् ।
 अर्घ्यादि सगलं विप्र ! तास्खूलान्तं निवेद्य च ॥ २७३ ॥
 वस्त्राद्य पूर्वक्लस्य यत् क्रमात् सर्वं विस्तृज्य च ।
 विनिवेद्य च वस्त्रं तु श्रमनिर्वरणार्थत ॥ २७४ ॥
 समालभ्य तु देवेशं सुगन्धैश्वन्दनादिके ।
 ततस्तु विधिना पूज्य यावदात्मनिवेदनम् ॥ २७५ ॥
 स्नानार्थ देवदेवस्य विजात्य विनिवेद्य च ।
 पादुके देवदेवेशं छत्राद्यश्च समन्वितम् ॥ २७६ ॥
 तस्मादानीय पीठे तु स्नानार्थ परिकलिते ।
 समारोप्य तदादैस्तु भोगे सर्वैस्तु पूर्ववत् ॥ २७७ ॥
 इष्टा तास्खूलदानान्तं स्कन्धशाटी निवेदयेत् ।
 ततस्तैलं समादाय कपूरादै सुभावितम् ॥ २७८ ॥
 देवस्य केशानालोङ्गं हस्ताभ्या कंकतेन तु ।
 अधिवास्य सुगन्धैस्तु वृपैरभ्यजयेत् तत ॥ २७९ ॥
 शिरो निपीड्य देवस्य वहुधा च तत परम् ।
 केशानावद्य मालाभि सक्षमेण प्लोतकेन तु ॥ २८० ॥
 ललाटोपरि वधा तु तथा मुखसरोरुहे ।
 देवस्य तैलनिप्यन्दा नापतन्ति यथा द्विज ! ॥ २८१ ॥
 तत् स्कन्धप्रदेशात् यावत्पादावसानकम् ।
 अभ्यंजयेच्च तैलेन सर्वगात्राणि मर्दयेत् ॥ २८२ ॥
 तस्मिन् काले वहुविधैस्तालवृत्तैश्च चामरै ।
 तत्त्वापशमनार्थं तु वीजयेयुः समन्तत ॥ २८३ ॥
 ततस्तु वाससोद्वर्त्य तथा चूर्णं पुरोदितैः ।
 चमर्षीं च खलि दत्वा दद्यादुण्णोदकं तत ॥ २८४ ॥
 चन्दनं सुखलेपार्थं वृष्टं कपूरभावितम् ।
 ततस्त्वामलकं कलकं गन्धद्रवयै सुसंस्कृतम् ॥ २८५ ॥
 दत्वा शिरसि देवस्य प्रक्षाल्य वहुभिजलै ।
 शनै शनै समालोङ्गं ततोऽर्थं विनिवेद्य च ॥ २८६ ॥

लोब्र कालेयकं चेव क्षालनार्थ्यसमन्वितम् ।
दत्वा केशान् समावध्य देवस्य मुोतवाससा ॥ २८७ ॥

अधः शाटीं निवेद्याथ पाते कृत्वा तु वर्णकम् ।
कर्पूरचूर्णसमिश्रं सम्यग्धपाधिवासितम् ॥ २८८ ॥

तेन देवस्य गात्राणि लेपयेत्तु शनैः शनैः ।
आकण्डात् पादपर्यन्तं ततः प्रक्षालयेज्जलैः ॥ २८९ ॥

अपास्याथ शिरं मुोतम् दद्यादर्थं तु मूर्धनि ।
ग्रन्थिपल्लवतोयादि सर्वरत्नोदकान्तिमम् ॥ २९० ॥

सस्नाप्य समभिस्तोयैः शिरं मुोतं देवेष्ठिज ।
विनिवेद्याप्यध शाटीं चन्दनेन सुगन्धिना ॥ २९१ ॥

शाश्वर्णसमेतेन वासितेन हिमावुना ।
वृपाधिवासितेनापि समालभ्य विशेषत ॥ २९२ ॥

गात्राणि देवदेवस्य तथा चै कुंकुमेन च ।
उपवीतं सोत्तरीय दत्वा मुोतमपास्य च ॥ २९३ ॥

शिरस्यमय केशास्तु गन्धधपाधिवासितान् ।
आवध्य विविधैर्मल्यै स्नानमानि निवेद्य च ॥ २९४ ॥

ततस्तु वहुभिस्तोयै संस्कृतैश्चन्दनादिना ।
सहस्रधारया स्नानमाचरेदेशिको विभोः ॥ २९५ ॥

व्यापकान् चतुरो मन्वान् जपेदेकाग्रमानस ।
तस्मिन् काले वहुचाच्या द्विजा प्रागादिदिक्षिता ॥

सूक्तानि पौरुषाद्यानि अधीयोरन समाहिता ।
शख्मेयादिकान् सम्यग् धोषयेयुः समन्तत ॥ २९७ ॥

मंगलानि च गीतानि तदा गायन्तु गायका ।
एवं स्नाने कृते पश्चात् देशिकेन्द्रः समाहितः ॥ २९८ ॥

पूर्णकुम्भं समादाय विभोः स्नपनमाचरेत् ।
जपन् पवित्रमन्तर्वं च तस्य निर्वचनं तथा ॥ २९९ ॥

एवं स्नान समाप्त्य नद्यान्वीराजन विभो ।
सवन्दनार्थं तत्पञ्चलाटकं विनिवेद्य च ॥ ३०० ॥

कचोदकापकर्पार्थमपर देहवारिभृत् ।
अधरोत्तरवस्त्रे द्वे गन्धधूपाधिनासिते ॥ ३०१ ॥

स्कन्धप्लोत निवेद्याथ शिरं स्नानं निवेद्य च ।
चन्दनादि सुगन्धं समाल्यानि विनिवेद्य च ॥ ३०२ ॥

पाङ्कके विनिवेद्याथ तस्मात् स्थानात् समानयेत् ।
तृतीयं रत्नखचितं आसनं विनिवेद्य च ॥ ३०३ ॥

ततस्य देवदेवेशमध्यर्थैः पूजयेत् क्रमात् ।
सर्वं होमावसानं च कृत्वा भूयः प्रपूज्य च ॥ ३०४ ॥

महाहविर्तिवेद्याथ सर्वं प्राववत् समाचरेत् ।
एव प्रतिदिनं चैव यावत्सीर्थदिनान्तिमम् ॥ ३०५ ॥

स्नपनं पूजनं चैव विभोः कुर्यादितित्रितः ।
नित्योत्सवादौ देवस्य स्नपनं तु समाचरेत् ॥ ३०६ ॥

दिनोत्सवसमारम्भे नाचरेत् स्नपनं विभो ।
यद्गोमयसमारम्भे कुर्यादिच्छानुरूपत ॥ ३०७ ॥

कलशे मण्डले चैव अहि रात्रौ च पूजनम् ।
कुर्यात् प्रतिदिनं सम्यगेकवारं यथाविधि ॥ ३०८ ॥

विवस्थं देवदेवेशमहि रात्रौ च पूजयेत् ।
एकवारं द्विवारं वा त्रिवारं वा यथारुचि ॥ ३०९ ॥

प्रासादे मूलविवस्थं सविशेषं यज्ञेत् सदा ।
पञ्चमे वासरे प्राप्ते पूर्वाहि तु दिनोत्सवम् ॥

कृत्वा ततस्तु देवेशं महास्नपनपूर्वकम् ।
महता विभवेनैव लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ॥ ३११ ॥

महाहविर्विधानेन विभवे सति पूजयेत् ।
पष्टे दिने तु संप्राप्ते कुम्भाचनपुरस्वरम् ॥

अग्निसंतर्पणान्तं च पूजयित्वा विधानत ।
पूर्ववदेवदेवेशं लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ॥ ३१३ ॥

यानादिके समारोत्य प्रासादस्य वहि कच्चित् ।
उद्याने सुशुभे रस्ये पादपैवेकुलादीभां ॥ ३१४ ॥

प्रोच्छ्रूतैर्विविधैर्वापि समन्तात् परि शोभिते ।
पुष्टिताभिर्लताभिश्च सवेत् परिभूषिते ॥ ३१५ ॥

नीत्वा देव समारोप्य यथाहैं विष्णुरे पुरः ।
श्रीपुष्टिमहितं प्रावच्छ्रोमान्तं परिपूजयेत् ॥ ३१६ ॥

सूक्ष्मवस्तुदुक्लानि सरज्जामरणान्यपि ।
 मुधाकस्तूरिकपूरदिव्यगन्धसमन्वितम् ॥ ३१७ ॥
 सर्वाङ्गदेवदेवेशं मृगस्नेहेन लेपयेत् ।
 पुष्पापचयमाल्यादिभूषितानां विशेषत ॥ ३१८ ॥
 परस्परं वा शक्तीना क्रीडार्थं वाप्यलङ्घनाम् ।
 गरुडारुदेवाय पारिजातहरं स्मरन् ॥ ३१९ ॥
 प्राभृतान्यपि पुष्पाणि देवदेवाय दर्शयेत् ।
 इदमसात् समायात इत्युक्ता देशिकः स्वयम् ॥
 पुष्पापचयकर्मार्थमेवं कृत्वा निवेद्य च ।
 तत्र वाऽन्यत्र वा स्थाने करुणिञ्छानुरूपत ॥ ३२१ ॥
 ततस्तु देवदेवेशं लक्ष्मीपूर्णसमन्वितम् ।
 पूर्ववद्धामयेन् ग्रामे शेषं प्रावृत् समाचरेत् ॥ ३२२ ॥
 सप्तमे दिवसे प्राते प्रासाद् सप्रदिव्य च ।
 देशिक साधकैः सार्थं प्रणिपत्य जगद्गुस्म् ॥ ३२३ ॥
 विज्ञापयेत्तु देवाय सम्युच्चस्थया गिरा ।
 “भगवन् पुण्डरीकाक्ष शरणागतवत्सल” ॥ ३२४ ॥
 अस्मिन्ब्रह्मनि कर्तव्या जलक्रीडा त्वया गिभो ।
 शुद्धये सर्वलोकाना देवाना प्रीतयेषि च ॥ ३२५ ॥
 यात्रा तदर्थं कर्तव्या मदनुग्रहकास्यया ।”
 इति विज्ञाप्य देवाय प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ ३२६ ॥
 यानादौ देवमारोप्य लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ।
 नीत्वा मज्जनशाला तु स्नानोपकरणेयुताम् ॥ ३२७ ॥
 तद्रत्नान् सर्वसंभारान् दर्शायित्वा विभोस्तत ।
 चन्दनादैः समालभ्य देव माल्येर्विभूष्य च ॥ ३२८ ॥
 विनिवेद्य च ताम्बूलु मुखवाससमन्वितम् ।
 समाहूय च तत्रस्थानान्नाप्य परिचारकान् ॥ ३२९ ॥
 प्राप्तेऽपराह्नसमये जलक्रीडा भविष्यति ।
 तदर्था सर्वसंभारा स्थापितव्यास्तु मण्टपे ॥ ३३० ॥
 इत्यज्ञाप्य ततस्तस्माद्धान्यागारं प्रविश्य च ।
 दग्धयित्वा तु धान्यानि निभोम्लेषा ममृद्धये ॥ ३३१ ॥

उद्यानादौ समानीय विनिवेद्य च तत्स्थितान् ।
 उपहारान् यथायोग तत आशानमण्टपे ॥ ३३२ ॥
 पूजयेदेवदेवेशं श्रीपुष्टिभ्या समन्वितम् ।
 सविशेषं ततो लक्ष्मी पुष्टिमन्तः प्रवेशयेत् ॥ ३३३ ॥
 प्रावद्विनोचित सम्यक् कृत्वा पश्चात्तु मण्टपे ।
 देवदेवं समानीय समारोय च विष्ट्रे ॥ ३३४ ॥
 अर्ध्यात् ताम्बूलपर्यन्तं सर्वं प्रावद्विवेद्य च ।
 स्नानार्थं शास्त्रिका वापि विनिवेद्य जगत्पते ॥ ३३५ ॥
 मण्टपस्येकदेशे तु शालितण्डलनिर्मिते ।
 विष्ट्रे तु जलद्रोणी सौवर्णी वापि राजतीम् ॥ ३३६ ॥
 ताम्ब्रज वा यथालाभं चतुर्खण्डिकरायता ।
 तदर्थविस्तृतामूर्वे मूले तत्पादविस्तृताम् ॥ ३३७ ॥
 वृत्तायनामधोभागे प्रणालेन समन्विताम् ।
 उन्मत्तकुसुमाकारसद्वशामथवा द्विज ॥ ३३८ ॥
 विवमानानुरूपा ता सर्वलक्षणसंयुताम् ।
 निवेश्य ता समापूर्य गालितेन जलेन तु ॥ ३३९ ॥
 कुंकुमक्षोदयुक्तेन चन्दनेनान्वितेन च ।
 कर्पूरचूर्णयुक्तेन कुसुमैर्वासितेन च ॥ ३४० ॥
 तत्पार्थं देवमानीय चाद्यर्थै परिपूज्य च ।
 मेरीपटहवादित्रशंखघोपसमन्वितम् ॥ ३४१ ॥
 स्तुतिमंगलघोषेस्तु श्रुतिघोषसमन्वितम् ।
 सूक्तेन पौरुषेणव विभो कृत्वावगाहनम् ॥ ३४२ ॥
 याने देवं समारोप्य सह स्नानाद्रिवासता ।
 कुंकुमेन समालिप्य आपादानमस्तकावधि ॥ ३४३ ॥
 भामयेत् प्रांकण वीर्धीं प्रीतये वरुणस्य च ।
 जनानामपि सर्वपा पवित्रीकरणाय च ॥ ३४४ ॥
 तत्काले देवदेवेशं भक्त्या पश्यन्ति ये जना ।
 ते मर्वे वृतपाप्मानो भवन्ति निरुपद्रवाः ॥ ३४५ ॥
 ततस्तु मण्टपे देवं विष्ट्रे विनिवेश्य च ।
 स्नानवस्त्रादि सकलमात्रार्थं व्ययमाहरेत् ॥ ३४६ ॥

ततो निशोत्सवान्तं च सर्वं पूर्ववदाचरेत् ।
अष्टमे दिवसे प्राप्ते आचरेन्मुगया विभोः ॥

प्रातरारभ्य पूर्वाहे देवमिष्टा तु पूर्ववत् ।
अश्वरल्ल समानीय सर्वालकारशोभितम् ॥ ३४८ ॥

वहुभिस्तुरगै सार्धं हस्तिनं वा तथाविधम् ।
स्वभावं कृत्रिम वापि तदारोय जगत्पतिम् ॥ ३४९ ॥

मुगयानुगृणै सर्वैर्भूपणादैर्विभूषितम् ।
आरोप्य याने सौवर्णे श्रिय च धरणी तथा ॥ ३५० ॥

ताम्या सह परिभ्राम्य ग्रामादौ पूर्ववडिभुम् ।
सेन्यैश्च विविधैः सार्धं भक्तादैश्च तथैव हि ॥ ३५१ ॥

ततो ग्रामस्य वाह्ये तु क्रोशमावान्तरीकृते ।
उद्याने वितते रम्ये विचित्रै पादपंचित्रै ॥ ३५२ ॥

सरसीभिर्विचित्राभि॒ लताबृन्दैश्च पुष्पितै॒ ।
शोभिते च समानीय देवं तन्मध्यसंस्थिते ॥ ३५३ ॥

मण्टपे तु वितानादै॒ सर्वत परिभूषिते ।
सौवर्णे विष्टरे रम्ये समारोय जगत्पतिम् ॥ ३५४ ॥

श्रीभूमिसहितं पश्चाच्छीतलैर्व्यजनानिलै ।
चन्दनादै॒ सुगन्धैश्च हिमतोयैश्च शीतलै ॥ ३५५ ॥

स्वेदशान्ति॒ समापाद्य विशेषाङ्गाजराजवत् ।
ततोऽर्धादिभिरभ्यर्च्य दध्यन्न विनिवेदयेत् ॥ ३५६ ॥

मरीचिचूर्णसंमिश्रं जीरकादिसन्नितम् ।
गुलखण्डयुतं शुद्धं पानकानि वहूनि च ॥ ३५७ ॥

फललीफलपूर्वाणि मधुराणि फलान्यपि ।
सर्वं ताम्बूलदानान्तं क्रमात् कृत्वा ततः परम् ॥ ३५८ ॥

स्नानपूर्वं समभ्यर्च्य महता विभवेन तु ।
यथाक्रमेण देवेश लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ॥ ३५९ ॥

निवेद्य च प्रमूताद्वमलकृत्य विशेषतः ।
तुरगादौ समारोप्य अस्त याते दिवाकरे ॥ ३६० ॥

दीपानेकशतैर्युक्तं ग्रामं नीत्वा प्रदक्षिणम् ।
देव गेहे प्रवेश्याथ प्रागवत् कुर्याद्विशोन्मवम् ॥ ३६१ ॥

तडात्रौ तीर्थविवस्य कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ।
आचार्यो यजमानेन साधकैश्च समन्वितः ॥ ३६२ ॥

प्रासादं सप्रविश्याथ प्रणम्य च मुहुर्मुहुः ।
दण्डवत्प्रणिपातेन इमं मन्त्रमुदीरयेत् ॥ ३६३ ॥

‘तीर्थयात्रा त्वया देव । श्व कर्तव्या सुरेश्वर ।’
तद्व प्रतिसरारम्भं त्वमनुक्तातुमर्हसि ॥ ३६४ ॥

इति विज्ञाप्य देवस्य तीर्थविवं समानयेत् ।
तदलाभे मुनिश्चेष्ट । नित्यस्नपनकौतुकम् ॥ ३६५ ॥

अलाभे त्वय विवस्य वलिविव तु वा द्विज ।
मूलविवस्य पुरत संस्थाप्यावाहा पूज्य च ॥ ३६६ ॥

प्रासादाभ्यन्तरे कुर्याद्वेदिका ब्रीहिभि॒ शुभाम् ।
हस्तमात्रोऽतायामविस्तारा एवासन्निभाम् ॥ ३६७ ॥

वासोभिवेष्टयित्वा ता चतुरथायता तत ।
पालिका साकुरा वाह्ये स्थापयेत् ककुभष्टके ॥ ३६८ ॥

तद्वहिर्विटिकास्तद्वच्छरावास्तद्वहिस्तथा ।
तद्वध्वं देवमारोय वृतारोपणमाचरेत् ॥ ३६९ ॥

देवस्य पुरत स्याय पात्रं लोहविनिर्मितम् ।
धृतेनापूर्य तत् पात्रं प्राप्वत् संस्कृत्य देशिक ॥ ३७० ॥

उभाभ्या चैव हस्ताभ्या दूर्वामादाय मूलत ।
घृते निमज्य चाग्राणि देवपादेषु सेचयेत् ॥ ३७१ ॥

ततस्तु कण्ठपार्श्वे तु ततो देवस्य भूर्धनि ।
पाणिप्रक्षालनं कुर्यादन्तरान्तरयोगत ॥ ३७२ ॥

दूर्वामेदस्तथा प्रोक्तो घृतारोपणकर्मणि ।
हस्तव्यत्यासमागेण घृतारोपणमाचरेत् ॥ ३७३ ॥

पादे “सुमंगलं चे” ति कर्णे भद्रमिति द्विज ।
“सुशोभनं” तु शिरसि ऋमान्मन्त्रं प्रतिष्ठित ॥

यद्वा सर्वस्य मन्त्रस्य द्वादशाक्षरसंक्षित ।
अक्षतस्यार्पणं कृत्वा कुर्यात् कौतुकवन्धनम् ॥ ३७५ ॥

ऊर्णमयेन सूलेण क्षौमसूलेण तेन च ।
प्राप्तिविधानेन तत्पश्चाच्चामरादैश्च वीजयेत् ॥ ३७६ ॥

दर्शयेद्विष्णुं छत्रमन्यानि मंगलान्यपि ।
निवेद्य पायस पश्चाद्विभवानुगुणं तत् ॥ ३७७ ॥

शिरसा शाययित्वा तु देवेशं शयनोपरि ।
गुरुगुल्वगुरुपैश्च धूपयित्वा समन्तत् ॥ ३७८ ॥

अनिर्वाणे प्रदीपैस्तु रात्रिशेषं समाप्येत् ।
आचार्यः प्रातरुथाय कृत्वा स्नानादिकं तत् ॥

देवमुत्सवविवस्थं प्राप्वत्पूज्य विधानत् ।
पूर्वाह्वानं वाथ मध्याह्वानं कृत्वा पूर्वं रथोत्सवम् ॥ ३८० ॥

कारयेत्तीर्थपूर्वाह्वानं अथ मध्याह्वापूर्ववत् ।
देवं गेहे समानीय स्वस्थाने सञ्चिवेशयेत् ॥ ३८१ ॥

देवोपयुक्तमाल्यानि चन्दनादीन्यपि द्विज ! ।
प्रद्यादेविकेन्द्राय सोपि है, परिभूषित ॥ ३८२ ॥

कारयेत्तीर्थयाता च देवेशस्य विधानत् ।
तीर्थविवगं देवं शयनात् प्रतिवोऽय च ॥ ३८३ ॥

पूजयित्वाधर्यगन्धादैरानीयास्थानमण्टपे ।
पूजयित्वाधर्यपादादैर्वृतारोप तु पूर्ववत् ॥ ३८४ ॥

कृत्वा पुरोदिताना तु स्तपनाना चतुर्थके ।
नवके स्तपनं स्थाष्य मध्यमध्यमसक्षितत् ॥ ३८५ ॥

पुरतः स्थणिडलं कृत्वोलूखलं तत्र विन्यसेत् ।
मुसलानि चतुर्दिक्षु विन्यस्योलूखलोपरि ॥ ३८६ ॥

मुसलोलूखले गृहा दूर्वाकाण्डानि वन्धयेत् ।
नववस्त्रेण सवेष्य तत्र चूर्णं विनिश्चिपेत् ॥ ३८७ ॥

सौवर्णरजनीचूर्णसंमिश्रं गन्धसंयुतम् ।
चतुर्भिर्वैष्णवैविष्णवैष्णवीभिस्तु वा द्विज ! ॥ ३८८ ॥

कारयेद्वघातं तु गीयमानेषि मंगले ।
स्थापितस्तपनाद्विप्र ! प्राप्तभागे वा तदुत्तरे ॥ ३८९ ॥

तण्डुलैः पीटिका कृत्वा तत्र कुंभं निवेश्य च ।
ससूतं तत्र निश्चिष्य चूर्णं वस्त्रेण वेष्य च ॥ ३९० ॥

अथवा पश्च नव वा कलशाश्चूर्णपूरितान् ।
अर्चयित्वा तु मूलेन ततः संस्नापयेद्विभुम् ॥ ३९१ ॥

तैलेनाभ्यन्त देवेश समुद्रतर्त्य च पूर्ववत् ।
तत संस्नात्य विधिना घृताद्य मंगलान्तिमम् ॥

सहस्रधारया स्नान कृत्वा स शुद्धवारिणा ।
अधरोत्तरवस्थाभ्यां नवाभ्या परिधाप्य च ॥ ३९३ ॥

सूक्ष्माभ्या धूपिताभ्या च ततो देवं समर्च्य च ।
अर्ध्यलिभनमालयाद्यैर्हमचूर्णादिपूरितम् ॥ ३९४ ॥

कुम्भमादाय तेनैव चूर्णैः समभिषेचयेत् ।
अध्यध्यैः पूजयित्वा तु विवं तु परिमूज्य च ॥ ३९५ ॥

भुक्तावशिष्ट तच्चूर्णं भक्ताना मूर्धि दापयेत् ।
रंगास्नानफलं चूर्णं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३९६ ॥

कीडिया वापि तच्चूर्णं शिरसा धारयेन्नरः ।
तस्य देहगतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥ ३९७ ॥

ततो देवं समभयर्च्यं परमाद्वं निवेद्य च ।
मुद्गाद्वं चापि शुद्धाद्वं तदन्यत्र विधानतः ॥ ३९८ ॥

सर्व द्विजप्रदानान्तं कृत्वा देशिकसत्तमः ।
यादावसान्नात् प्रागेव सर्व चोक्तं समाचरेत् ॥ ३९९ ॥

ततस्तु रजनीपिण्डं प्रभूतं कुकुमान्वितम् ।
निवेद्य देवदेवाय दद्याद्वै देशिकोत्तम् ॥ ४०० ॥

आचार्येभ्यः साधकेभ्यस्तथा चान्येभ्य एव च ।
तत्तत्कर्म नियुक्तेभ्यस्तेऽपि पिण्डेन तेन वै ॥ ४०१ ॥

आलभ्य सर्वगात्राणि तथा संहृष्टमानसाः ।
उपतिष्ठन्तु देवेशं प्रणामै सप्रदक्षिणौ ॥ ४०२ ॥

यात्रावाहनमानीय रथाद्येकतम तु यत् ।
तत्र देवं समारोप्य ततोऽन्यसिस्तु यानके ॥ ४०३ ॥

आरोप्य चक्रं ताक्षर्य वा हनुमन्तं विभीषणम् ।
छत्रचामरशङ्खादिसर्वसाधनसंयुतम् ॥ ४०४ ॥

प्रदक्षिणं परिभ्राम्य सर्वेषावरणेष्वपि ।
तीर्थपाश्चै समासाद्य विव पीठे निवेश्य च ॥ ४०५ ॥

प्रभया पुष्पया चैव वितानाद्यैरलङ्घते ।
प्रणामं दण्डवत् कृत्वा प्रष्टांजलिपूरस्सरम् ॥ ४०६ ॥

तत् संस्थाय देवेशं साधकस्यैव मूर्धनि ।
भूषितस्य च वस्त्राद्यस्तीयमासाद्य तत्र तु ॥ ४०७ ॥

नाभिदग्धे जले स्थित्वा देशिकेन्द्र समाहित ।
तत्त्वीर्थं सर्वतीर्थानि समावाद्य छिजोत्तम ॥ ४०८ ॥

कृत्वा पुण्याहोर्षं च अध्याद्यैः संप्रपूज्य च ।
मुहूर्ते शोभने प्राप्ते रवौ मध्यन्दिनं गते ॥ ४०९ ॥

शखतूर्यादिसंयुक्त देवमादाय देशिक ।
वामहस्ततले कुर्यात् क्षमामण्डलगतं त्विव ॥ ४१० ॥

विद्युयान्मध्यभागे तु पाणिना दक्षिणेन तु ।
जपन् वै मूलमन्त्रं तु नमज्जेत् सह तेन वे ॥ ४११ ॥

तात्पर्यादिमूर्तिभि सार्धमाचार्यं साधकैस्तथा ।
स्वयंवर्यकादिके स्याने मध्याह्वे वाऽपराह्वके ॥ ४१२ ॥

रजन्या पूर्वभागे वा कुर्यादिवभूर्थं विभो ।
मुहूर्तीतिक्रमप्राप्तदोपस्तत्र न विद्यते ॥ ४१३ ॥

जलद्रोण्यादिके पात्रे गन्धतोयै सुपूरिते ।
मुहूर्ते मज्जयेहेवं अध्याद्यैः संप्रपूज्य च ॥ ४१४ ॥

तत्काले ये नरा स्नान कुर्वन्ति विमलाशया ।
विमुक्तकल्मणास्ते वै प्राप्नुयुः परमा गतिम् ॥ ४१५ ॥

ततस्तीरे समारोद्य विष्ट्रे हेमनिर्मिते ।
शाटकद्वितयं दत्त्वा स्नानवस्त्रे विसृज्य च ॥ ४१६ ॥

देशिकः स्वयमादाय ते वस्त्रे मूर्ध्नि धारयेत् ।
अध्याद्यैस्तु समभ्यच्छ्य अलकृत्य विशेषत ॥ ४१७ ॥

याने देवं समारोद्य प्रासादं प्रविशेत् तत ।
सुस्नाता धौतवसनास्तकाले गणिकाजना ॥ ४१८ ॥

जलेनापूरितं पार्वं दीपपार्वं च दर्पणम् ।
धारयन्त्योऽग्रतो विप्र ! गच्छेयुर्मगलाधेत ॥ ४१९ ॥

अनुधारापदेनैव प्रादक्षिण्यकमेण तु ।
द्वितीयावरणद्वार समासाद्याथवा द्विज ॥ ४२० ॥

प्रथमावरणद्वारमन्तः कृत्वा तु मण्डलम् ।
सुवृत्त गोमयेनैव सुधाचूर्णरलंकृतम् ॥ ४२१ ॥

आशासु दीपान् संस्थाय पालिका विदिशासु च ।
संपूर्णममसा कुम ऋगाद्य परिभूषितम् ॥ ४२२ ॥

आधारस्योपरि स्थाय मध्ये पुष्पेण पूज्य च ।
सकृत् प्रणवज्ञेन ततो वे तज्ज्ञेन तु ॥ ४२३ ॥

अचयेदेवदेवेश पुष्पाजलिपुरस्सरम् ।
प्रासादद्वारदेशे तु अध्याद्यैः संप्रपूज्य च ॥ ४२४ ॥

देव निवेश्य स्वस्थाने मूलविद्व विसर्जयेत् ।
पश्चादुन्सविविं तु स्नानाद्यस्तु विवानत ॥ ४२५ ॥

पूर्ववत् पूजयेद्विप्र ! परिभ्रमणवर्जितम् ।
दशमेऽहनि संप्राप्त दाशकेन्द्र समाहित ॥

प्रातस्नानादिकं कृत्वा वसनाद्येविभूषित ।
देशिकै साधके सार्धं यजमानेन चैव हि ॥ ४२७ ॥

प्रासादं संप्रविश्याथ प्रणम्य च मुट्टुमुट्टु ।
देवेशस्याग्रत । स्वेत्वा विज्ञापनमयाचरेत् ॥ ४२८ ॥

“ भगवन् ! पुण्डरीकाक्ष ! शरणागतवत्सल । ।
भवजाय कुरुमारम्य उत्सवाद्वृथान्तिमम् ॥ ४२९ ॥

यन्मयानुषितं कर्म तव सप्रीतये विभो ।
तथाऽन्यैर्मदनुज्ञातैदेशिकेश्वापि यत् कृतम् ॥ ४३० ॥

साधकैश्च तथान्यैश्च विदिधै परिचारकै ।
तत्त्वसंपूरणार्थं च न्यूनाधिक्योपशान्तये ॥ ४३१ ॥

त्वामद्य वासरे यषु चतु स्थानस्थितं विभो ।
प्रवृत्तमनुजानीहि मदनुग्रहकाम्यया ” ॥ ४३२ ॥

इति विज्ञाप्य देवस्य तत्रानुज्ञामवाप्य च ।
देवमुत्सवविवस्थ यानमारोद्य देशिक ॥ ४३३ ॥

आस्थानमण्टपं नीत्वा तत्र वै दर्मविष्ट्रे ।
देवमारोद्य तत्पश्चात् वदाध्ययनतत्परान् ॥ ४३४ ॥

इतिहासपुराणज्ञान् तथा मंगलगायकान् ।
नतकाश्च यथायोग विनोदार्थं जगत्पते ॥ ४३५ ॥

तत्त्वस्थाने समावेश्य ततो देशिकसत्तम ।
तस्मिन् वा मण्टपे न्यस्य विस्तारस्यादुरूपत ॥ ४३६ ॥

यागगेहोदितैः सर्वैर्वितानागैरलक्ष्मते ।
 तन्मध्यदेशमाश्रित्य कुर्याद्विक्राव्यमण्डलम् ॥ ४३७ ॥
 मातुलंगसमाकारेद्विदिशारैः परिकृतम् ।
 सपीठद्वारमार्गद्य पञ्चरंगपुरान्वितम् ॥ ४३८ ॥
 अथवा भूषित विप्र ! पीठेन सपुरेण तु ।
 पञ्चपुष्पोद्वलेनैव केवलेन पुरेण च ॥ ४३९ ॥
 यथाकालोद्धवै रम्येस्तत्तद्वर्णसमन्वितेः ।
 स्वयं भगवता प्रोक्त, पौरकरे त्वस्य विस्तर ॥ ४४० ॥
 एवं सर्वं समापाय नाथकैश्चक्रपक्षजम् ।
 सप्राप्य साधकैः सार्धे देवतन्त्रिधिम् ॥
 विज्ञाप्य देवमानीय पश्चमे मण्टपस्य तु ।
 मद्रासने तु सौवर्णे ममूरकवरान्विते ॥ ४४२ ॥
 शुभास्तरणसंयुक्तं प्राङ्मुखं निवन्विश्य च ।
 यागपूर्वोक्तमागेण कलशे चक्रपंकजे ॥ ४४३ ॥
 गीतं नृत्तं च वायं च चतुर्दिवेदघोषितम् ।
 विवे च पूजनं कुर्याद्देशिकं सुसमाहित ॥ ४४४ ॥
 सविशेष यथावद्वै द्विजदानावसानकम् ।
 तत्काले तु विशेषेण गुरो समानमाचरेत् ॥ ४४५ ॥
 वसनैश्च दुकूलाद्यैर्देवस्य प्राङ्निवेदितैः ।
 विविधे व्यग्वरैश्चापि सुगन्धैश्चन्दनादिकैः ॥ ४४६ ॥
 आचार्योपि समादाय दुकूलाद्यमनुत्तमम् ।
 वद्वा चोणीपवत् स्वस्मिन् शिरसि द्विजसत्तम ॥
 माल्यादि च यथायोगं धारयन् प्रणिपत्य च ।
 मुहुर्मुहुर्देवदेव ततो यागनिकेतनम् ॥ ४४८ ॥
 संप्राप्य तत्र वै कुण्डे होम कृत्वा यथापुरम् ।
 गत्वा देवसमीप तु कृत्वा होमसमर्पणम् ॥ ४४९ ॥
 संविभागं पितृणा च यथावत् प्रतिपाद्य च ।
 कुमुदादीश्च चक्रं च खण्डं गणनायकम् ॥ ४५० ॥
 इन्द्रादिलोकपालाना दापयित्वा बलि क्रमात् ।
 ततश्चकायनी शाखा त्रीयी चार्थर्वसंयुताम् ॥ ४५१ ॥

इतिहासं पुराणं च वैष्णवं स्तोत्रमद्दुतम् ।
 गीतं नृत्तं च वायं च शंखमेयादिकास्तथा ॥ ४५२ ॥
 वन्दिमंगलशब्दांश्च तथा मगलगीतकम् ।
 श्रावयित्वा यथायोग दर्शयित्वा विभोस्ततः ॥ ४५३ ॥
 कुम्भस्थ मण्डलस्थ च देवं हृषि विसृज्य च ।
 विष्वस्त्रेसं समन्यर्च्य प्राप्नवन्यमण्डलमध्यतः ॥ ४५४ ॥
 ततो द्वं समारोप्य यानादौ हेमनिर्मिते ।
 सर्वमगलसंयुक्तं सर्वाण्यावरणानि च ॥ ४५५ ॥
 परिभ्रम्य च बाह्यादि त्वन्तरावरणान्तिकम् ।
 प्रथमावरणे वापि छिनीवावरणेषि च ॥ ४५६ ॥
 मण्टपे देवदेवेश विष्टरे विनिवेशयेत् ।
 तत्काले यजमानस्तु अलंकृत्य तु देशिकम् ॥ ४५७ ॥
 वस्त्रशक्त्यन्दनाद्यैश्च समारोप्य च यानके ।
 शंखफाहलवादित्रमेरीपटहसंयुतम् ॥ ४५८ ॥
 छत्रदीपसमायुक्त गायकादिसमन्वितम् ।
 देशिकं देववत् स्मृत्वा स्वगृहे संप्रवेशयेत् ॥ ४५९ ॥
 अथानुयागमाचार्यं कुर्याद्भुवसमन्वित ।
 अस्तगते दिनकरे देवं संपूज्य वै क्रमात् ॥ ४६० ॥
 गुलखडादिसंयुक्त मुद्रानं तु निवेदयेत् ।
 ततस्तु भगवद्गत्ता देशान्तरनिवासिन ॥ ४६१ ॥
 देवस्योत्सवसेवार्थं ये नरा, पूर्वमागता ।
 तेषा स्वदेशयानार्थं देवानुशापुरस्सरम् ॥ ४६२ ॥
 कृत्वा विसर्जनं पश्चात् देवं यागनिकेतने ।
 नीत्वा तत्र समावेश्य विष्टरे शुभसंस्तरे ॥ ४६३ ॥
 कुम्भपूर्व क्रमेणैव चतुः स्थानस्थितं विभुम् ।
 यथाविधि समभर्च्य प्रभूतात्रसमन्वितम् ॥ ४६४ ॥
 उत्सवान्तोदित कृत्वा स्त्रपन चापि कल्पयेत् ।
 यात्राविवे द्विजश्रेष्ठ ! विवे वा स्त्रपनार्थतः ॥ ४६५ ॥
 एव क्रमेण संपूज्य प्रदाप्य विधिना बलिम् ।
 कुम्भमण्डलकुण्डस्थानं मन्त्रेशानं मन्त्रवित्तम् ॥

विसर्जयेद्यथा वज्चयथोक्तविधिना तत् ।
विष्वकर्मसेनै यजेत् पश्चादेवमन्तं प्रवेशयेत् ॥ ४६७ ॥

अर्घ्यगन्धादिनाभ्यच्छय सुलविवे विसर्जयेत् ।
प्रामे चावाहितान् विप्र ! कुमुदादीन् गणान्वितान् ॥

सन्तोषं वलिदानेन सविशेषं विसर्जयेत् ।
ध्वजस्थानं समासाद्य कुम्भं सख्याय पूर्ववत् ॥ ४६९ ॥

पततीशं समभ्यच्छय ध्वजस्थं च विशेषतः ।
महाहविर्निवेद्याय ध्वजस्थं विहगेश्वरम् ॥ ४७० ॥

विसर्जयित्वा स्वहृदि कुम्भस्थे वा पशेश्वरे ।
ततोऽवरोहयेद्विप्र ध्वजं पूर्वकमेण तु ॥ ४७१ ॥

कुम्भस्थं विहगेशं तु स्वसिन् हृदि विसर्जयेत् ।
यद्वा गदडगेहं तु गद्वा कुम्भस्थवारिण ॥ ४७२ ॥

संप्रोक्ष्य गदडं तद्वा कुम्भस्थं तु विसर्जयेत् ।
ध्वजदण्डं ध्वजपटं तद्विष्टं तद्वया तथा ॥ ४७३ ॥

आचार्यं स्वयमादद्याद् यागोपफरणान्यपि ।
अन्यथा चेन्महान् दोपः कर्तुर्देशाधिपस्य च ॥ ४७४ ॥

निष्फल स्यान् कर्तुं कर्म विहगेशोपि कुर्याति ।
यागकर्मणि पर्यन्ते तद्राकौ वाऽपरेहनि ॥ ४७५ ॥

यजमानो गुरुं हैमेभूपूणः कटकादिभिः ।
वस्तैर्गन्धपुणाद्यैः अलंकृत्याभिपूज्य च ॥ ४७६ ॥

उत्तमा दक्षिणा दद्यात् खण्णिनाकशतान्विताम् ।
ततोधिका तु वा दद्यात् विभवस्यानुगुण्यतः ॥ ४७७ ॥

तदर्धं मध्यमं विद्धि तत्यादं हाधमं भवेत् ।
यथावित्तानुरूपं तु यथाश्रद्धं तु वा ददेत् ॥ ४७८ ॥

तदर्धं क्रत्विजां दद्यात् तदर्धं परिचारके ।
अन्यान् गायकपूर्वास्तु यथावित्तानुसारतः ॥ ४७९ ॥

यागस्तु दक्षिणाहीनो निष्फलः स्यान् सशय ।
तस्माद्वित्तानुगुण्येन देया चाल्पापि दक्षिणा ॥ ४८० ॥

एवं तु गदितः सम्यक् यात्राख्योत्सवविस्तरः ।
तत्र यो यो विशेषस्तु त तमाकर्णयाधुना ॥ ४८१ ॥

देशिके साधके वापि पक्सिन्देव कर्तिपते ।
स एव सकलं कर्म कुर्यात् पूर्वोदितं क्रमात् ॥ ४८२ ॥

वहृष्टेषु कलमेषु त्वेकं कुर्यात् याकमम् ।
ध्वजाकुरं ध्वजागोप उत्सवार्थाकुरापणम् ॥ ४८३ ॥

उत्सवारम्भादिवसान् पूर्वं तु कौतुकक्रियाम् ।
उत्सवारम्भादिवसे अधिवासार्थमीरितम् ॥ ४८४ ॥

चतु श्यानाच्चन विप्र ! तथा नीर्थाकुरापणम् ।
तद्राकावपि यात्रार्थं चतु श्यानाच्चनक्रियाम् ॥ ४८५ ॥

यात्राप्रतिसरागन्धं तया चावसृवक्रियाम् ।
पुष्पयागदिने वापि चतु श्यानाच्चन तथा ॥ ४८६ ॥

कुम्भमण्डलकुण्डस्थमन्त्राणा च विसर्जनम् ।
ध्वजावरोहणं देव प्रथलात्विशतवत् ॥ ४८७ ॥

तदन्ये देशिका, कुर्यु, साधका वा यथाक्रमम् ।
अन्यानि सर्वकर्मणि यथायोगं समाचरेत् ॥ ४८८ ॥

कुम्भस्थस्याच्चन केचित् केचिद्विग्रस्य पूजनम् ।
अग्ने संतर्पणं केचित् केचित् स्नपनकौतुके ॥ ४८९ ॥

स्नपनायर्चनं केचित् यथाकालं यथाविधि ।
यदेकेनैव शम्यं स्यावतु स्थानाच्चन द्विज ! ॥ ४९० ॥

कर्तुं न कर्तुभेदं स्यावतु स्थानाच्चनाविधौ ।
एकस्मिन् पूजने विप्र ! वर्तमानेनि मध्यतः ॥ ४९१ ॥

केनचिद्याधिना कर्तुरशाक्तिर्यदि सभवेत् ।
अंगादगान्तरारम्भे आसनादासनस्य हि ॥ ४९२ ॥

शेषमन्येन कर्तव्यं जप्त्वा मूलं सहस्तकम् ।
अन्यथासंभवेत्सा चेत् कर्तुरन्यस्तु पूजकः ॥ ४९३ ॥

मूयश्वादित आरभ्य पूजनं तु समाचरेत् ।
दिनोदितेन मार्गेण कुर्याद्यन्यथा द्विज ! ॥ ४९४ ॥

कर्तुं स्यान्मानसी पीडा पूजन चापि निष्फलम् ।
यदोत्सवे नियुक्तं तु नियम्प्रपनकौतुकम् ॥ ४९५ ॥

तदेकदैव कुर्यात् रात्रावहनि दोत्सवम् ।
यदा महोत्सवविधौ वलिविव प्रयुज्यते ॥ ४९६ ॥

कालयोरुभयोः कुर्यात् रुरुरिच्छानुरुपतः ।
 यात्राविदे नियुक्ते तु कुर्यात् कालद्वये सदा ॥ ४२७ ॥
 उत्सवं मुख्यकल्पे तु अनुकल्पे महायते ।
 दिवा यापि रजन्या वा कुर्याद्यात्रोत्सवं द्विज ॥ ॥
 कुर्यात् वा विष्टरे चक्रे यदा कुर्यान्महोत्सवम् ।
 तदानी मूलविदे तु यात्रा विबोदिता क्रियाम् ॥ ४८९ ॥
 सर्वामपि क्रमात् कृत्वा परिभ्रमणवर्जितम् ।
 कुर्मे वा विष्टरे वापि दर्भमजरिजे शुभे ॥ ५०० ॥
 चक्रे वा देवमावाह्य अर्थात् परिपूज्य च ।
 यानादिके समारोऽय सर्वसाधननयुतम् ॥ ५०१ ॥
 ग्रामादौ भ्रामयेत् प्रागवत् वलिदानमन्वितम् ।
 ग्रामादि वलिदामोक्ताले दद्यात् वलि सदा ॥ ५०२ ॥
 कुमुदादि गणेशाना पालिकावस्थेष्यि च ।
 उत्सवे देवदेवेश सदा सर्वेत् पूजयेत् ॥ ५०३ ॥
 वस्त्रपुष्पादिकैर्भूमि, यथाभिमतदिङ्गमुख ।
 आसीनो वा स्थितो वापि साधकस्तु यथारचि ॥
 एवं तु ग्रमणं कुर्यात् एकाहाद्युत्सवेष्यि ।
 एकाहे पूर्वरात्रे वा यात्रा विवाधिवासनम् ॥ ५०५ ॥
 तीर्थविगाधिवास च तथा कर्मदिने तत ।
 प्रातग्रामि परिभ्राम्य यात्राविव तु पूर्ववत् ॥ ५०६ ॥
 तत्पश्चादाचरेत् प्रागवत् तीर्थविवाधिवासनम् ।
 अपरस्मिन् दिने कुर्यात् पुष्पयागं न वा द्विज ॥ ५०७ ॥
 विवासरेषि पञ्चाहे साताहे तृत्सवे द्विज ॥ ।
 आरंभाहात्तु पूर्वेष्युः यात्रा विवाधिवासनम् ॥ ५०८ ॥
 तीर्थद्वात् पूर्वरात्रौ तु तीर्थविवाधिवासनम् ।
 तीर्थद्वादपरस्मिन् वै पुष्पयाग समाचरेत् ॥ ५०९ ॥
 एकाहात् सप्तरात्रान्तमुसवानां घटुष्टये ।
 पुष्पापच्यलीलां च मृग्यामपि नाचरेत् ॥ ५१० ॥
 दशाहादिषु सर्वेषु नवाहोदितवर्त्मना ।
 सर्वं कुर्याद्यथायोगं कर्तुरिच्छानुरुपतः ॥ ५११ ॥

स्वयं व्यक्ते विमानादौ स्थाने तु न समाचरेत् ।
 एकाहात् सप्तरात्रान्तमुसवाना चतुष्टयम् ॥ ५१२ ॥
 तथा तत्रानुकल्पोक्तमुत्सवं न समाचरेत् ।
 स्वयं व्यक्ते जलक्रीडा भवेत्तात्यव कलयेत् ॥ ५१३ ॥
 एकाहाद्यास्तु सकला उत्सवा वत्सरान्तिमाः ।
 वहवेरविधाने तु कर्तव्या द्विजसत्तम ॥ ५१४ ॥
 एकविपञ्चसप्तरात्राहात्तादशाहिका ।
 एकवेरविधाने तु कर्तव्या नान्यथा भवेत् ॥ ५१५ ॥
 ग्रामे वा नगरे वापि प्रतिलोपानधिष्ठिते ।
 अशून्ये पत्तने वापि रथ्यालु सुनमाचरेत् ॥ ५१६ ॥
 वलिदानादिकं सर्वं अन्यथा चेद् द्विजोत्तम ।
 अन्तरावरणे वेव विमो कुर्यान्महोत्सवम् ॥ ५१७ ॥
 देवस्य यात्राकर्मण्य प्रवेशश्च विनिर्गम ।
 भवेत्तदग्रद्वारेण सर्वं वावरणेष्यपि ॥ ५१८ ॥
 प्रवेशनिर्गमौ स्याता ग्रामाद्यभिमुखेन वा ।
 प्रधानैर्नैर्तद्वारैरि, कायौ वेशविनिर्गमौ ॥ ५१९ ॥
 नोपद्वैरैन शोभैश्च नोपशोभै कदाचन ।
 यदि कुर्यात् प्रमादेन तदेशनृपतेर्भवेत् ॥ ५२० ॥
 प्रधानस्य विपर्यासि स्वस्थानप्रच्युतिस्तथा ।
 ग्रामादावपि विशेन्द्र । प्राकारादिरसिंकृते ॥ ५२१ ॥
 यात्रा कर्मणि देवस्य प्रवेशश्चापि निर्गम ।
 उपद्वारैर्नैर्तद्वारैरि कर्तव्यः कृते यात्रादि निष्फलम् ॥ ५२२ ॥
 ग्रामस्यापि विनाशः स्यात् ततो देशाधिपत्य च ।
 चतुष्टये प्रधानेषु विशेषमवधारय ॥ ५२३ ॥
 देवागारस्य पूर्वस्या दिशि ग्रामादिकं यदि ।
 प्रत्यक्दिक्सस्थितद्वारा भवेत्ततोदितद्वयम् ॥ ५२४ ॥
 ग्रामादिकं भवेत् प्रत्यक्य यदा देवगृहस्य तु ।
 प्रागद्वारेण तदा स्याता प्रवेशश्च विनिर्गम ॥ ५२५ ॥
 यदा ग्रामादिकं कलहतं प्रासादस्य तु इक्षिणे ।
 तदानीमुक्तरद्वारा प्रागद्वारा वा पुरोदिता ॥ ५२६ ॥

अन्यथा तत्परित्यागे दोष स्याद्राजराष्ट्र्यो ।
एवं तु देवदेवस्य उत्सवं कल्पयेत्तु य ॥ ५७७ ॥

इह लोके सुख भुक्त्वा चिर भोगान् यथेष्ठितान् ।
देहसन्यासकाले तु प्राप्नोति भगवत्पदम् ॥ ५७८ ॥

यात्राया वर्तमानाया अनुगच्छन्ति ये विभुम् ।
पदे पदे क्रतुफलं लभन्ते ते नरोत्समाः ॥ ५७९ ॥

ये तोषयन्ति ते काले देवदेव जगत्पतिम् ।
विविधैरुपचारैस्तु छवचामरपूर्वकै ॥ ५८० ॥

ऐहिकामुष्मिकान् भोगान् प्राणोत्यभिमतान् सदा ।
इति सम्यद्भुनिश्चेष्ठ ! कीर्तिं तो वत्सरोत्सवं ॥ ५८१ ॥

एव नैमित्तिकं चान्यं कुर्यादिकाहमुत्सवम् ।
ध्वजारोहादिपूर्वोक्तयात्रागपरिवर्जितम् ॥ ५८२ ॥

विभवानुगुणं विप्र ! विशेषस्त्रयनान्वितम् ।
महता हविषा युक्तं यथाश्रद्धानुरूपत ॥ ५८३ ॥

तस्मिन् प्रधाननक्षत्रे पवत्पुष्पफलान्विते ।
पञ्चविशतिकुम्भास्तु स्थापयित्वाभिषेचयेत् ॥ ५८४ ॥

चेवे मासि पुनर्वस्वो वसन्तोत्सवमाचरेत् ।
तस्मिस्तु शुक्लद्वादशया कुर्याद्भग्नकोत्सवम् ॥ ५८५ ॥

पवित्रारोहवत् कुर्यात् चतुर्थ्यानार्चनादिकम् ।
भूषणान्युक्तमादीनि कुर्याद्भग्नकैस्तथा ॥ ५८६ ॥

तत्तु संख्याविरहितं यथाशोभानुरूपत ।
पञ्चविशतिकुम्भास्तु स्थापयित्वाभिषेचयेत् ॥ ५८७ ॥

एको ह वै नारायण इति प्राक्लशेन तु ।
तस्य ध्यानान्तस्थस्येति द्वितीयकलशेन तु ॥ ५८८ ॥

अथ पुनरेव नारायण इति तृतीयकलशेन तु ।
अथ पुनरेव नारायण इति चतुर्थत ॥ ५८९ ॥

सहस्रशीर्षो पुरुष ऋति पञ्चमकुम्भत ।
पति विश्वस्यात्मेश्वरगमिति वै पष्ठकुम्भत ॥ ५९० ॥

नारायण परं ब्रह्म इति वै सप्तमेन तु ।
यच्च किञ्चिज्जगत्यस्मिन् इति ह्यष्टमकुम्भत ॥ ५९१ ॥

अनन्तमव्यय कविमिति नवमेनाभिषेचयेत् ।
अतो निष्ठवा वितस्त्या तु इति स्यादशमेन वै ॥ ५९२ ॥

सन्तत शिराभिस्तु लमित्येकादशेन तु ।
तस्य मध्ये महानश्चिरिति द्वादशमेन वै ॥ ५९३ ॥

सन्तापयति स्व देहमिति त्रयोदशमेन वै ।
नीलतोयदमध्यस्था इति चतुर्दशमेन वै ॥ ५९४ ॥

तस्यादिशब्दाया मध्ये इति पञ्चदशमेन वै ।
सर्वस्य वशिन देव इति षोडशमेन तु ॥ ५९५ ॥

वहिरावरणस्यैस्तु कलशैरभिषेचयेत् ।
वहिरावरणे नास्ति इति प्राक्लसंस्थितेन तु ॥ ५९६ ॥

यज्ञाभिपद्मादभर्वादिति वहिगतेन तु ।
धृतोर्ध्वपुण्ड्र परमेति याम्यदिकसंस्थितेन तु ॥ ५९७ ॥

दक्षिणे तु भुजे विप्र इति यातुगतेन वै ।
विष्णुनाक्तमश्वन्तीति वाहणीदिकस्थितेन तु ॥ ५९८ ॥

पुंप्रधानेश्वरो विष्णुरिति वायुगतेन वै ।
य इमां महोपनियदमिति सोमगतेन तु ॥ ५९९ ॥

ओमिति प्रथमं नाम इतीशानगतेन तु ।
पुरुषोहं वै वासुदेव इति मध्यगतेन तु ॥ ६०० ॥

यद्वा पुरुपसूक्तीर्यमन्तैः पोडशभि क्रमात् ।
वहिरावरणस्यैस्तु कलशैरभिषिद्य च ॥ ६०१ ॥

पूर्वोक्तैवह्यसूक्तस्थैर्मन्त्रैद्विद्विकसंख्यया ।
अन्तरावरणस्थस्तु संख्याय कलशैः क्रमात् ॥ ६०२ ॥

अवशिष्टैस्त्रिभिश्चान्ते मध्यकुम्भेन सेचयेत् ।
रजनीचूर्णसंपूर्णान् सस्थाय नवकुम्भकान् ॥ ६०३ ॥

अर्धयैरर्चयित्वा तु चक्रशिमसमप्रभान् ।
रजनीचूर्णनिचयान् ध्यात्वा तैरभिषेचयेत् ॥ ६०४ ॥

सर्वविद्वनिरासार्थं सर्वसंपूरणाय च ।
दक्षिणे तु भुजे विप्र ! इति प्राक्लसंस्थितेन च ॥ ६०५ ॥

निचिकिद्रा सुपूणमिति वहिगतेन तु ।
प्रते विष्णो अब्ल चक्रे इति याम्यगतेन तु ॥ ६०६ ॥

एभिर्वयमुखमस्येति यातुगतेन तु ।
धृतोर्वपुण्ड्रं कृतचक्रेति पश्चिमाशागतेन तु ॥ ५८७ ॥

पवित्रमित्यग्निरिति वायुगतेन तु ।
चरणं पवित्रं विततमिति सोमगतेन तु ॥ ५८८ ॥

लोकस्य द्वारमर्चिमदिति रुद्रगतेन तु ।
मन्त्रैरेतैस्तु चाप्ताभि अन्यै सौदर्शनैस्तथा ॥ ५८९ ॥

सस्त्राप्य मध्यकुम्भेन शुद्धोदैरभिषिद्य च ।
महोपनिषदन्तस्थै ब्रह्मसूक्तं पुरोदितैः ॥ ५९० ॥

मन्त्रैश्चतुर्भिः पुस्तकं मन्त्रैः पोडशभिस्तथा ।
वासुदेवद्विषटकार्णीव्राह्मणद्वितयेन तु ॥ ५९१ ॥

ओंकारादिपविदान्तैः चतुभिर्वर्णपैस्तथा ।
सहस्रधारया देव स्त्रापयेद्विधिपूर्वकम् ॥ ५९२ ॥

यद्गा द्विषट्कमन्त्रेण सर्वं स्त्रपतमाचरेत् ।
ततोऽन्यैः सकलैर्भौंगै प्राप्तवदिष्टा क्रमेण तु ॥ ५९३ ॥

सर्वैः पुरोदितैर्मन्त्रैः द्विषट्कार्णेन वा द्विज !
होमं कृत्वा विशेषेण समिद्विस्त्रिमधुप्लुतैः ॥ ५९४ ॥

ततो दमनकारोपमाचरेत्तु यथाचिधि ।
अत्रानुक्तं तु सकलं पवित्रारोहवद्वेत् ॥ ५९५ ॥

माघमासे पुनर्वसोश्वैत्रे वा द्वितयेषि वा ।
वैशाखे श्रवणे क्रक्षे रोहिण्या श्रवणे तथा ॥ ५९६ ॥

आर्ड्यां मार्गशीष्ठाव्ये आषाढे हस्तारके ।
कार्तिके मासि रोहिण्यामन्येष्वेवंविशेष्वपि ॥ ५९७ ॥

अवतरदिनेष्वेव कुर्यादेकाहसुत्सवम् ।
प्राप्ते वा नगराद्ये वा सर्वेष्वावरणेषु वा ॥ ५९८ ॥

शुभलीलासमायुक्तमाचरेत्तु परिभ्रमम् ।
पक्षे पक्षे च द्वादशया मासि मासि तथैव च ॥ ५९९ ॥

अमावास्या पौर्णमास्या श्रवणे चोत्तरे दिने ।
अन्येष्वपि प्रशस्तेषु विभवेच्छानुरूपतः ॥ ६०० ॥

यजमानादिजन्मक्षेष्वैत्रादि विषुवद्ये ।
अयनाद्वितये चापि सूक्ष्मस्थूले विशेषत ॥ ६०१ ॥

तथा चाग्रयणारय तु वन्मरे वन्मरे डयम् ।
आपां शूर्वफलगुन्या पुर्ये चैव विशेषतः ॥ ६०२ ॥

माघमासे तु पञ्चम्या सप्तम्यामथवा द्विज ।
विशेषयज्ञनं कुर्याद्विभवेच्छानुरूपतः ॥ ६०३ ॥

एकादश्यां मार्गशीष्ठे पूर्वपक्षे विशेषतः ।
कुर्याद्विशेषयज्ञनं तदं संथावयेद्विभुम् ॥ ६०४ ॥

सदागमादिकान् सर्वान् वेदान् वै वेदघोषणम् ।
इतिहासपुराणं च तथा दैर्वं च मानुषम् ॥ ६०५ ॥

वेदोपवृह्णणं त्वन्यत् सस्कृतं प्राकृतं तु वा ।
भापान्तरगतं वापि यथात्रेच्छानुरूपतः ॥ ६०६ ॥

एवं विशेषयज्ञनं द्वादशया तु समाचरेत् ।
पायसान्नं गुलाच्च वा प्रभूतं विनिवेदयेत् ॥ ६०७ ॥

समासे भगवद्यागे पारणं तु समाचरेत् ।
एतत्तिथिद्वययुतमुत्तमं व्रतमीरितम् ॥ ६०८ ॥

अतं परं स्याद्विस्तारो विभवेच्छानुरूपतः ।
तदादिपौर्णमास्यान्तं पञ्चम्यन्तं तु वा द्विज ॥ ६०९ ॥

दशम्यमावस्यान्तं वा पञ्चमी दशमी तु वा ।
एव त्रिशहिनान्तं तु विभवानुगुणं भवेत् ॥ ६१० ॥

वैशाखे च विशाखेष्वै विशेषयज्ञनं भवेत् ।
सहकारफलैः पक्षैः गुलक्षीरादिपाचितैः ॥ ६११ ॥

कार्तिके मासि कार्तिक्या विशेषार्चनमाचरेत् ।
घृततैलमहादीपैः प्रभूतैर्दर्शयेत् प्रभुम् ॥ ६१२ ॥

शुभैरन्यैर्लाङ्गूलैः शुभैर्भक्ष्यादिभि सह ।
फलपुष्पादिकैः प्रतैः तत्त्वाले समर्चयेत् ॥ ६१३ ॥

पौषे मासि च पुर्ये तु विशेषस्त्रपनान्वितम् ।
कार्तिके मासि विप्रेन्द्रं शुक्रकादशिका तु या ॥

तस्यामुपोप्य रात्र्या तु जागरेण जगत्पतिम् ।
तत्कालोचितरागोत्थैः तोषयित्वा तु गीतकैः ॥

त्राह्मे मुहूर्ते संप्राप्ते विशेषेण यजेद्विभुम् ।
सश्रावयेद्वीतकानि स्तोत्राणि विविधा कथाः ॥ ६१५ ॥

होमावसान सर्व तु सविशेष समाचरेत् ।
तत्काले ये च गायन्ति तत्र शृणुन्ति ये जना ॥
तेषा पुण्यफलावासि क. शक्तोत्यभिवर्णितुम् ।
आचार्या. साधका वापि कुर्वीरवेषमुत्सवम् ॥ ६१८ ॥

आचार्यस्तेषु सोष्णीषा भवेयुस्सोत्तरीयका ।
अकंचुका. सदा विप्र ! साधका. स्यु. सकञ्चुकाः ॥
सकञ्चुका यद्याचार्यस्त्पूजा निफला भवेत् ।

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे महोत्मवादिविविर्नाम सप्तदशोऽध्याय ।

श्री: अष्टादशोऽध्यायः ॥

सनक —

नित्यनैमित्तिकाद्येषु यागेषु वदतां वर ।
मानं तु प्रापणादीना श्रोतुमिच्छामि तद्वद् ॥ १ ॥

शाणिडल्य —

नित्ये नैमित्तिके काम्ये प्रायश्चित्ते तथैव च ।
मान नवविधं विप्र ! शृणु मुख्यानुकल्पयो ॥ २ ॥

क्रमात् प्रापणपूर्वाणा द्रव्याणामुत्तमादिकम् ।
अतैवक्षुर्त्तेरकस्मिन् काले भारद्वयेन तु ॥ ३ ॥

कल्पयेत् प्रापण चैतदुत्तमोत्तमसंक्षितम् ।
एकैकं द्रोणमानेन क्रमादधासं समाचरेत् ॥ ४ ॥

अधमाधमसंबं स्यादथा द्रोणचतुष्यम् ।
मुख्यकल्पमिमं विद्धि अनुकल्पं शृणुष्व मे ॥ ५ ॥

मुख्यमूर्नेस्त्वयैकस्मिन् यागे भारेण कल्पितम् ।
उत्तमोत्तमसंबं तु प्रापणं द्विजसत्तम ॥ ६ ॥

आठकद्रव्यहीन तद्वेदुत्तममध्यमम् ।
अधमाधमकं यावदेवं हासं समाचरेत् ॥ ७ ॥

यथा द्रोणद्वयं विप्र ! अधमाधमसंक्षितम् ।
यद्वादकद्रव्य प्रोक्तमधमाधमसंक्षितम् ॥ ८ ॥

क्रमेण तस्मादारभ्य द्रोणार्धं वर्धयेद्द्विज ।
अथोत्तमोत्तमं विप्र ! सार्धद्रोणचतुष्यम् ॥ ९ ॥

कुर्यादादकमात्र तु प्रापण संकटे सति ।
पुरुषाशनमात्रं वा भवेद् द्रव्यानुरूपत ॥ १० ॥
आठकद्रव्यमानेन तदर्थेनाथवा द्विज ।
पृथक्पात्रेषु निर्दिष्ट यावद्वारद्रव्यावधि ॥ ११ ॥
नित्ये नैमित्तिके काम्यप्रायश्चित्ताख्ययोरपि ।
विधिरेष समान. स्यादत ऊर्ध्वं महाहवि ॥ १२ ॥
दैशैकभारमात्रं तु उत्तमोत्तमसंक्षितम् ।
महोदनोऽनुकल्पे तु भारै (एके) क हासमाचरेत् ॥ १३ ॥
अधमाधमपर्यन्तमस्मिन् भारद्वय यथा ।
यद्वा विशतिभारं तु उत्तमोत्तमसंक्षितम् ॥ १४ ॥
भारद्वयद्रव्यहासं यथा स्यादधमाधमे ।
चतुर्भारप्रमाणं तु मुख्यकल्पे विधि शृणु ॥ १५ ॥
एकभारविहीनैस्तु विशद्वारैः प्रकटिपतम् ।
उत्तमोत्तमसंबं तु भाराणा तु त्रयं त्रयम् ॥ १६ ॥
ह्रासयेत्कमयोरोन यथा स्यादधमाधमे ।
पञ्चभारप्रमाणं तु एवं वा परिकल्पयेत् ॥ १७ ॥
पञ्चाशद्वारमात्र स्यात् उत्तमोत्तमसंक्षितम् ।
पञ्चपञ्चपरित्यागादेवं नवविधं भवेत् ॥ १८ ॥
दशभारप्रमाणं तु यथा स्यादधमाधमे ।
अस्मादूर्ध्वं तु गृहीयान्महोदनविधौ द्विज ॥ १९ ॥

सहस्र मारपर्यन्त विभवेच्छानुरूपतः ।
मात्रार्थं तण्डुलं श्रेष्ठमादकवयकल्पितम् ॥ २० ॥

अधमाधमपर्यन्तं प्रस्थं प्रस्थं तु ह्रासयेत् ।
मुख्यकल्पे भवेच्छेष्टं सार्थदोणविनिर्मितम् ॥ २१ ॥

प्रस्थद्वयद्वयह्रासमाचरेत् तु यथाक्रमम् ।
अधमाधममानं स्याद्यथा द्रोणार्थकल्पितम् ॥ २२ ॥

अधमाढकमानस्य हविषो मुख्यकल्पने ।
मात्रार्थं तण्डुलं प्रस्थं तदर्थमनुकल्पके ॥ २३ ॥

हविन्द्रुद्विक्षमैव मात्रावृष्टि समाचरेत् ।
अधमस्यैककल्पे तु द्रोणार्थं परिश्लिपयेत् ॥ २४ ॥

मात्रार्थमनुकल्पे तु आढकं परिकल्पयेत् ।
तण्डुलाद्विगुणं शालिर्मात्रा स्यादुत्तमोत्तमा ॥ २५ ॥

समाना मन्यमा प्रोक्ता तदर्थी कीर्तिताधमा ।
शालिवत्कल्पितव्या स्याद्वृजमात्रा विधा स्थिता ॥

बीजानामायमावे तु मुद्भेदकं प्रशस्यते ।
बीजेवेकतमं वापि तत्त्वालानुरूपतः ॥ २७ ॥

तण्डुलेन समा मुख्या तिलमात्रा प्रकीर्तिता ।
तदर्थं मध्यमा प्रोक्ता पादमाना कनीयसी ॥ २८ ॥

यथा विभवमानं स्याद्विक्षित्वाद्यमानयो ।
शालिमात्रा न कर्तव्या यागे स्तपनवर्जिते ॥ २९ ॥

अन्या मात्रा प्रकल्पया स्युं सर्वसिक्तचनाविधौ ।
मुख्यमूर्त्युचितान्मानादधिकेन न कल्पयेत् ॥ ३० ॥

प्रमाणेनाङ्गविम्बाना सर्वं तु हविरादिकम् ।
तद्यायधिककालं तु हविराद्यं न कल्पयेत् ॥ ३१ ॥

अन्नादाढकमानात्स्यात् पुरुषाशनमात्रकात् ।
प्रासादयजने ह्रासं न कदाचित् समाचरेत् ॥ ३२ ॥

मात्रा तण्डुलमानं च शालिमानं तथैव च ।
न ह्रासयेन्मुनिश्चेष्ट ! मानादाढकनिर्मितात् ॥ ३३ ॥

खगृहे यजने कुर्याद्विभवेच्छानेरूपतः ।
आज्ञादीनामथो भानं वक्ष्ये तदवधारय ॥ ३४ ॥

अन्नस्यादकमानस्य वृत्तं तु कुडवत्रयम् ।
उत्तमोत्तमसंबन्धं तु मुख्यकल्पकमेण तु ॥ ३५ ॥

एकेकमुष्टिहान्या तु नवधैतन् प्रकीर्तितम् ।
अनुकल्पे वृत्तं विप्र ! सार्थं तु कुडुं भवेत् ॥ ३६ ॥

अर्धार्थमुष्टिहान्या तु तत्त्वापि नवधा स्मृतम् ।
द्विगुणं वृत्तमानं स्यात् मुद्भावपरिकल्पने ॥ ३७ ॥

अन्नवृद्धिकमेणोवं वृत्तवृद्धिं समाचरेत् ।
कर्मव्यान्युपदशार्थं भूलानि च फलानि च ॥ ३८ ॥

विशत्पलानि प्रोक्तानि उत्तमोत्तमसंबन्धया ।
अन्नस्यादकमानस्य मुख्यकल्पकमेण तु ॥ ३९ ॥

एकैकपलहान्या तु तदेतववया भवेत् ।
उत्तमं द्वादशपलमनुकल्पे क्रमेण तु ॥ ४० ॥

एकैकपलहानिः स्याद्यमाधमपश्चिमम् ।
मुद्भेदोपदशस्तु आढके वृत्तमानवत् ॥ ४१ ॥

मुद्भेदे मुद्भानस्तु तण्डुलेन समो भवेत् ।
मुख्यः पादविहीनस्तु मन्यम् परिकीर्तित ॥ ४२ ॥

अर्धमानोऽधम् प्रोक्तस्तसान्न ह्रासमाचरेत् ।
नालिफेरफलं चैकमाढकस्य प्रकोर्तितम् ॥ ४३ ॥

तदर्थं मध्यमं प्रोक्तं तदर्थमध्यमं भवेत् ।
लघ्वणं च मरीचादि यथायोगं समाचरेत् ॥ ४४ ॥

तण्डुलादप्गुणितं पथः स्यात् पायनोदने ।
मन्यमं पादहीनं स्यादधमं स्यात्तदर्थकम् ॥ ४५ ॥

क्षीराभावे नालिकेरपयसा परिकल्पयेत् ।
उभयो पयसोर्वापि मिश्रणं सममानयो ॥ ४६ ॥

गुडाब्रस्यादकस्याथ गुलाना विशं पलम् ।
उत्तमं विशतिश्चैव मध्यमे दशम भवेत् ॥ ४७ ॥

तण्डुलादर्थमानो वा मुद्भेदस्तदर्थक ।
अथवा सममानो वा पायसान्नगुलाबयो ॥ ४८ ॥

एकं चापूपमानं स्यात् कुडवद्वयकल्पितम् ।
मुख्यं तदर्थं मध्यं स्यात्तदर्थमध्यमं भवेत् ॥ ४९ ॥

मुद्रमेदस्तण्डुलार्धस्तत्पादो वा यथारुचि ।
एकस्यापूपमानस्य पट्टपल तु गुज्ज भवेत् ॥
अथवैकपलं वापि सकृदे परिकल्पयेत् ।
नालिकेरपलं चैकं तदर्थं पादमेव वा ॥ ५१ ॥
एकस्यापूपमानस्य यथायाकं घृतं भवेत् ।
लब्नं च मरीचाद्य यथायोर्गं तु पूष्पवत् ॥ ५२ ॥
शतदर्यं पृथ्यधिकमपूपाना तदुत्तमम् ।
चत्वारिंशत्क्रमाद्ब्राह्मे चत्वारिंशत्यान्तिमे ॥ ५३ ॥
पूरीफलानि ताम्बूलीदलाश्वारीतिसङ्घयथा ।
एवं प्रकल्पितं ब्रह्मक्षेत्रं ताम्बूलमुच्यते ॥ ५४ ॥
तस्मान्मूलं न कर्तव्यं प्रासादेषु कठाचन ।
मुख्यकल्पे छिसाहस्रं क्रमुकीफलमुच्यते ॥ ५५ ॥
तस्माद्द्विषुणमानं तु ताम्बूलीदलमीरितम् ।
उत्तमोत्तमेतत्तु अशीतिर्दिंचतु ऋग्रात् ॥ ५६ ॥
हासयेदुभयं विप्रं ! यथा स्याद्धमाधये ।
शतानि सप्त, विशच्च फलानि स्युर्दलानि च ॥ ५७ ॥
चतुर्दशशतानि स्युश्चत्वारिंशत्यस्तम् ।
एकस्य ताम्बूलकस्य अङ्गाना मानमुच्यते ॥ ५८ ॥
एलालवङ्गतक्षोलजातीना निष्कपादकम् ।
मानं स्याद्वन्दनम्यापि चूर्णस्यापि तथैव च ॥ ५९ ॥
कर्पूरमण्ठमानं तु नालिकेरफलार्धकम् ।
मातुलङ्गफलार्धं च तैलमुष्ट्यष्टग्राशकम् ॥ ६० ॥
एवमेव क्रमेषैव ह्यङ्गाना वृद्धिमाचरेत् ।
उत्तमोत्तमेपूजाया चन्दनं द्विपलं भवेत् ॥ ६१ ॥
सपाद, मुख्यकल्पे तु, द्विद्विनिष्कविहीनकम् ।
अधमाधमकं याव, दनुकल्पे शृणुवाव मे ॥ ६२ ॥
पलमेक सनिष्क स्याद्विष्कैक हासयेत् क्रमात् ।
चन्दनं निष्कमानं तु यथा स्याद्धमाधमे ॥ ६३ ॥
स्खपने चन्दनं मानं मुख्यकल्पेऽवधारय ।
अष्टादशपलं मानमुत्तमोत्तमसाक्षेतम् ॥ ६४ ॥

पलद्वयद्वयहासो यावत् रयाद्धमाधमम् ।
अनुकल्पे नवं पलं स्खपने चन्दनं भवेत् ॥ ६५ ॥
होमे चन्दनमानं तु पूजोकादर्धकं भवेत् ।
तदर्थं वा यथायोग वाहुलिके मानमुच्यते ॥ ६६ ॥
पूजाचन्दनवन्मानं मुख्यकल्पानुकल्पयोः ।
तथा कर्पूरमानं तु तदर्थं वा छिजोत्तमं ॥ ६७ ॥
आढकं हैमसुदकं कुडवद्वयसंयुतम् ।
कुडवद्वयद्वयहासमाचरेदन्तिमावधि ॥ ६८ ॥
मुख्यकल्पमिमं विद्वे, ह्यनुकल्पे तदर्थकम् ।
कृणाङ्गराग मुख्ये तु सार्धनिष्कचतुष्प्रयम् ॥ ६९ ॥
निष्काधीषमङ्गासेन नवथा परिकीर्तितम् ।
अनुकल्पे तदर्थेन नवथा मानमीरितम् ॥ ७० ॥
कृणाङ्गरागवन्मान भवेन्मृगमदस्य च ।
कस्तूरिकायाश्च तथा मानं नवविधं भवेत् ॥ ७१ ॥
द्रव्याणा खण्डोकाना निष्काषादशकं तु या ।
नवक वोत्तमोत्कृष्टं यथा स्याद्धमाधमम् ॥
निष्कद्वयं तयेषु वा भवेत्तकल्पयेत्तथा ।
एवं विश्वाय मानात् संस्कृत्य हविरादिकम् ॥ ७३ ॥
आराधयेदेशिकेन्द्रो यथा शास्त्रोदितक्रमात् ।
आचार्यं साधको वाऽन्नं पाचयेत्पाचके: सदा ॥७४॥
स्वयं वाऽपि यथायोर्गं मन्त्रज्ञानामसंविधौ ।
तेषामाचार्यपूर्वाणा सङ्घयानियम उच्यते ॥ ७५ ॥
श्रीरङ्गाख्यविमानादौ स्वयं व्यक्ते महामते !
प्रासादे च तथा सिद्धैः विवृद्धैश्च प्रतिष्ठिते ॥ ७६ ॥
आचार्यान् शास्त्रविहितांश्चतुरं परिकल्पयेत् ।
अष्टौ द्वादशं पञ्चाशं कल्प्याः स्युः पञ्च वा मुने !
प्रधानगुरुणा सार्धं कल्प्या होकोत्तरास्तु वा ।
यथा विहितसङ्घया वा सह तेन महामुने ! ॥ ७८ ॥
एवमेव भवेत् सङ्घया ऋषिभिः परिकल्पयेते ।
मनुष्यनिर्मिते स्थानेऽप्येवमेव समाचरेत् ॥ ७९ ॥

आचार्यांगा यथोकाना योग्यानामायसस्त्रिधौ ।
आचार्यास्तु वद. कर्त्या. द्वाधेको वा महामते ॥ १ ॥

मूलविम्बादि पूजार्थमाचार्या मुख्यकल्पके ।
कल्या. साधकमिश्रा वा मन्यकल्पेऽनुकल्पके ॥

केवला साधका कर्त्या यथा विहितसङ्ख्यया ।
चत्वार साधका. कर्त्या. पड़णै द्वादशाथवा ॥ २ ॥

षोडशायापि विभवे नान्यथा परिकल्पयेत् ।
स्वयव्यक्तादिकेऽवेदं कल्या पञ्चविध्वपि ॥ ३ ॥

स्थानेषु मानुषेष्वय विगेष परिकीर्त्यते ।
व्यामिश्रयाजिभिर्वै. स्थाने तु परिकल्यते ॥ ४ ॥

एवं विहितसङ्ख्या स्युराचार्या साधकास्तथा ।
मुख्यकल्पेऽनुकल्पे तु केवलाराधकान् दश ॥ ५ ॥

यथोक्तसङ्ख्यैर्चार्यै. सहितान् परिकल्पयेत् ।
मूलविम्बस्य पूजार्थं तदेवं सङ्ख्यकास्तुते ॥ ६ ॥

कल्पने पञ्चसङ्ख्यायास्तथा पञ्चदश स्मृता ।
तेषा तु देशकेन्द्राणामेकाद्वित्वकल्पने ॥ ७ ॥

एकादश द्वादश च त्रयोदश च ते क्रमात् ।
तसादाराधकाना तु दशसङ्ख्या तु केवलाम् ॥ ८ ॥

न कल्पयेत् तु सर्वत्र तस्माच्छास्त्रोक्तमाचरेत् ।
मानुषाद्यतिरिक्तेषु स्वय व्यक्तादिषु द्विज ॥ ९ ॥

यथा विहितसङ्ख्या स्युराचार्यास्त्राधकास्तथा ।
नित्ये नैमित्तिके काम्ये प्रायश्चित्तेऽपि सर्वदा ॥ १० ॥

दशसङ्ख्या न कल्प्या स्यात् उक्त्यायेन कल्पयेत् ।
मूलविम्बादिपूजार्थं तथा वाह्यस्थमूर्तिषु ॥ ११ ॥

कृते सति महान् दोषस्तदा स्याद्राजराष्ट्रयो ।
महद्वयं स्यात् स्थानस्य कर्तुं. कारणितुस्तथा ॥ १२ ॥

तसादुक्तेन मार्गेण तत्त्वसङ्ख्या प्रकल्पयेत् ।
परिवारेषु याग. स्याच्चतुर्भिर्वा पडश्चभिः ॥ १३ ॥

द्वादशभिः. षोडशभिः साधकैः. परिकल्पयेत् ।
गोपुरे मण्डपे साले प्राङ्गणे मालिकादिके ॥ १४ ॥

स्थापित वेष्वद नरं प्रादुभाव तु वा द्विज ।
प्रादुभावान्तर मुख्य व्ययमूर्त प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥

तत्त्वादेऽथ चत्वार वडपै द्वादशाथ वा ।
सङ्ख्याया साधका विप्रं कल्या. पोडग वा द्विज ॥ १६ ॥

त एव परिचारार्थं कल्पनीयास्तु वा द्विज ।
गोपुरादौ खापितेषु विष्वेष्वपि सदाचिन्ते ॥ १७ ॥

देशिका एव सकल्या. तत्रोग्यानामसस्त्रिधौ ।
परिचारगपदे योग्या अनन्या ब्राह्मणा द्विज ॥ १८ ॥

दीक्षिता ब्राह्मणा वापि कर्मजा कर्मकौशला ।
श्रीरङ्गादौ स्वय व्यक्ते स्थाने तु परिचारका ॥ १९ ॥

अशीतिसदर्यासङ्ख्याता. पाचकाश्च त च हि ।
सिद्धप्रतिष्ठिते स्थाने सप्तस्येव तु ते स्मृता ॥ २० ॥

देवप्रतिष्ठिते पष्टिर्द्विशदपिकर्त्तव्ये ।
मनुष्यनिर्मिते स्थाने तिशद्विगतयापि वा ॥ २१ ॥

अथवा भारमादाद्यपचना दिषु कर्मणु ।
एकायना दीक्षिता वा चत्वारो वा त्रयोऽपि वा ॥

एव भारानुसारेण क्रमेण परिवर्धयेत् ।
यथा स्याद्विष्वारेषु (ष्टि) द्वादशायादश द्विज ॥ २२ ॥

एकस्तु कल्पनीय स्यात्ताम्बूद्धाप्रसाधने ।
एकस्तु कल्पनीयोऽन्तं परिचारककर्मणि ॥ २३ ॥

चत्वारिंशत्वमाख्याता तदेव परिचारका ।
पञ्चमारोदनाना तु साधने तु चतुर्गुणा ॥ २४ ॥

अपूपसाधने द्वौ तु द्वौ तु ताम्बूल साधने ।
चत्वारस्तु तथात्वन्त. परिचारककर्मणि ॥ २५ ॥

एवं त्वरीतिसङ्ख्या. स्युः पञ्चमारोदनसाधने ।
वर्धयेदत ऊर्ध्वं च तत्त्वादारानुसारत ॥ २६ ॥

हासस्तदनुसारेण कतव्येऽन्यद्वय सर्वदा ।
एवं स्याद्वारमाते तु त्रयाणां परिकल्पने ॥ २७ ॥

चतुर्णा कल्पने वाऽपि तत्क्रमेण विवर्धयेत् ।
साधका. पाचकाश्चैव हाचार्यवशवर्तिन ॥ २८ ॥

आचार्यसाधकाना च आज्ञासन्धारणोऽता ।
 सर्वदा पाचका॑ सर्वे भवेयुः परिचारका॑ ॥ ११० ॥
 पाचका॑ एव शास्त्रेषु कीर्तन्से परिचारका॑ ।
 अन्तरङ्गा वहिरङ्गा छिविधा॒ परिचारका॑ ॥ १११ ॥
 अन्तरङ्गास्तु संप्रोक्ता॒ पाचका॑ परिचारका॑ ।
 वहिरङ्गास्तु संप्रोक्ता॑ पुण्पादाहरणोदयता॑ ॥ ११२ ॥
 अन्येऽपि ये निवद्धा॑ स्युस्तत्त्वकर्मानुरूपत ।
 तेऽपि सर्वे यथायोगमाचार्यवशवर्तिनः ॥ ११३ ॥
 वाहका॑ गायकाशैव पाचकोक्तकमेण तु ।
 वर्धनीया॑ यथायोगमन्ये स्यु॑ कर्मकारिणः ॥ ११४ ॥
 आचार्यश्चैव चत्वारः॑ तथा पोडश साधका॑ ।
 अर्शातिसङ्घचासङ्घवाता॑ पाचका॑ परिचारका॑ ॥
 एवमेकायनाना॑ तु चतु॑ सङ्घचाप्रकल्पनम् ।
 मुख्यरूप्यमिमं विद्धि॑ तदभावे महामते॑ ॥ ११६ ॥
 तेऽपि दीक्षितमिश्राणां॑ कल्पन मध्यकल्पनम् ।
 अधम कल्पन विद्धि॑ सङ्घचास्वन्यास्वपि॑ द्विज ॥
 मुख्यादिप्रिभागत्वमेवमभ्यूह॑ कल्पयेत् ।
 पुत्रदीक्षाभिषेकेण संस्कृतास्तत्र॑ कल्पयेत् ॥ ११८ ॥
 समये दीक्षाभिषेके॑ संस्कृतान् वा न चान्यथा ।
 आचार्य॑ः साधकाशैव केवलास्त्वथवा॑ द्विज ॥ ११९ ॥
 वहिरङ्गेषु॑ सर्वेषु॑ कल्पयाः॑ समयदीक्षिता॑ ।
 यया॑ कथा॑ च विधया॑ दीक्षिताऽदीक्षितास्तु॑ वा ॥
 भूयः॑ कश्चिद्विशेषोऽयं॑ कथयते॑ तमिमं॑ शृणु ।
 सनक —
 मुनीमद्र॑ प्रापणादीना॑ सङ्घचामानमुदाहृतम् ॥ १२१ ॥
 इदानी॑ सविशेषेण॑ चैतेषा॑ मानलक्षणम् ।
 शालिमुद्भादिमेदं॑ च साधनं॑ मन्त्रपूर्वकम् ॥ १२२ ॥
 निवेदनप्रकारं॑ च कारिणा॑ सप्रदानकम् ।
 यथावत्॑ सर्वमेवैतत्॑ पृच्छतो॑ मे प्रकाशय ॥ १२३ ॥

शाणिष्टत्य॑ —
 शृणु॑ सम्यक्॑ प्रवक्ष्यामि॑ यथा॑ पृष्ठ॑ त्वया॑ मुने॑ ।
 येन॑ संसाधितेनेव॑ संपूर्ण॑ पूजन॑ भवत् ॥ १२४ ॥
 निख्य॑ नेमित्तिकं॑ काम्य॑ तिविध॑ हविरुच्यते॑ ।
 प्रथम॑ नित्ययागे॑ तु॑ हविपो॑ लक्षणं॑ शृणु ॥ १२५ ॥
 स्वहस्तेनाष्टतालोच्चो॑ य॑ स॑ मध्यमपूरुष॑ ।
 तस्य॑ देशिकमुख्यस्य॑ मध्यमाङ्गुलिसभव॑ ॥ १२६ ॥
 द्विपर्वस्त्राविणी॑ विन्दुः॑ द्वात्रिशत्रिन्दुभिस्त्रुटि॑ ।
 त्रिउद्धर्य॑ तथा॑ श्रुक्तिस्तद्द्वयं॑ प्रसृत॑ भवेत् ॥ १२७ ॥
 प्रसृताभ्या॑ प्रकुंजं॑ तु॑ तद्द्वय॑ कुडुवं॑ भवेत् ।
 मानिका॑ कुडुवाया॑ तु॑ प्रस्थ॑ तन्मानिकाड्यम् ॥ १२८ ॥
 प्रस्थद्वयं॑ शम॑ प्रोक्तं॑ तद्द्वयं॑ चाढक॑ भवेत् ।
 शिवमाढकयुगम्॑ तु॑ द्रोण॑ तद्विगुणं॑ भवेत् ॥ १२९ ॥
 द्रोणद्वयं॑ तु॑ रवारी॑ स्यात्॑ तत्त्रय॑ भारमुच्यते॑ ।
 शालितण्डुलमुद्भादि॑ दधिक्षीरादिकान्यगि॑ ॥ १३० ॥
 प्रोक्तेनानेन॑ मीयन्ते॑ हविपाकादिरूपमेषु॑ ।
 चत्वारो॑ व्रीहय॑ कुंजः॑ तेऽप्य॑ माङ्गिष्ठमुच्यते॑ ॥ १३१ ॥
 तच्छत॑ षष्ठिरधिकं॑ निक॑ निकाष्टकं॑ पलम् ।
 चन्दनादीनि॑ गन्धामि॑ गुलखण्डयुतानि॑ च ॥ १३२ ॥
 कंद्लीपनसाम्राणि॑ दृष्ट्याण्डप्रमुखानि॑ च ।
 तुलया॑ तुलितानि॑ स्युः॑ यथोक्तपलमानत ॥ १३३ ॥
 श्वात्वैव॑ नियतं॑ मानं॑ हविपा॑ साधनाय॑ च ।
 शालिमुद्यवा॑ माषा॑ गोधूमाश्च॑ प्रिङ्गयव॑ ॥ १३४ ॥
 तिला॑ः सप्त॑ इमे॑ ग्राह्या॑ ग्राम्या॑ वै॑ चरुकर्मणि॑ ।
 वेणुश्यामाकनीवारा॑ जर्जिलाश्च॑ गवीधुका॑ ॥ १३५ ॥
 मर्कटा॑. कनका॑ सप्त॑ विज्ञेयास्तु॑ वनोद्भवा॑ ।
 शालयस्तेषु॑ मुख्या॑ स्युस्तदन्यास्तदभावतः॑ ॥ १३६ ॥
 रकशालयो॑ महाशालय॑ कल्पमा॑ गन्धशालय॑ ।
 श्वेतशालय॑. सशूकाश्च॑ हेमाभा॑ गर्भशालय॑ ॥ १३७ ॥
 सुकुमाराश्च॑ सूक्ष्माश्च॑ दौशीता॑ शालय॑. स्मृता॑ ।
 अन्तर्मेदाश्च॑ वहृष्ट॑. सप्तमुद्भा॑ उदाहृता॑ ॥ १३८ ॥

मुद्रा, कृष्णाश्च हेमाश्च शेता पीता महत्तरा ।
अङ्गनाभाश्च संस्ते अन्तमेदा उद्धाहता ॥ १३९ ॥

श्रेताः कृष्णाश्च पीताश्च वन्याश्च महातिला ।
तिलाना पञ्चमेऽस्तु प्राणा, स्यु परिकीर्तिता ॥

उपाद्वेतानि केदाराद् दैवीयाच्च कृषीवलैः ।
शालिमुद्रादिभेदानि कर्मण्यान्वर्चने विभो ॥ १४१ ॥

अवपत्तादिभिर्दीपेरप्तभिर्वर्जितानि च ।
आनयेदपवातार्थं अववातगृहे पुरा ॥ १४२ ॥

गोमयेन समालिष्टे सुधादै, परिनिष्ठिते ।
शोधिते शतधारेण पविक्षेण कुशाम्बुभि ॥ १४३ ॥

स्थले प्रणवमुच्चार्यं प्राञ्छुखेव्र्तिष्ठुड्सुखैः ।
दीक्षितेनियतैर्विष्टे वृत्तचक्रादिलक्षणैः ॥ १४४ ॥

सुन्नातैर्लोहदर्विदमसुण्मयानि समन्तन ।
स्थापयित्वोलूप्त्वलानि क्षाळितेः खादिर्देवैः ॥ १४५ ॥

मुसलेरवहन्युस्ते छादशाक्षरविद्या ।
निस्तुपादिग्रन्थान् गृह्या तण्डलान् शूर्पकोटरै ॥

तैस्तावदवह-तथा यावन्मुकाफलप्रभाः ।
अवपिण्डताद्यानणव, गृणविन्दुविवर्जिता ॥ १४७ ॥

मुद्रमेदास्तथा फार्या सारवन्तश्च निस्तुपा ।
साध्वीभित्राह्मणीभिर्वा दीक्षितानामभावत् ॥ १४८ ॥

शूद्रेवा दीक्षितैर्वदासीभिर्वसश्चनि ।
हवि पाकादिरुपार्थं कार्याऽवहननक्रिया ॥ १४९ ॥

घैष्णवाना गृहे शुद्धे दीक्षिताना गृहेऽपि वा ।
तण्डलास्तु प्रगृहीयाद्विधिशुणास्तु देशिक ॥ १५० ॥

अकणानतुषानेश क्रिमिहीनानपि क्रमात् ।
केशपापाणहीनास्तु प्राण्यङ्गरहितास्तथा ॥ १५१ ॥

भस्माङ्गारविहीनास्तु व्रग्यानलघूनपि ।
कणैस्तु भवति व्याधिस्तुपैर्दर्शकं भवेत् ॥

कृमिभि, पुत्रनाश स्यात् केशोर्विनाशनम् ।
पापाणैर्मरणं विद्धि अशन्या वह्निना जले ॥

प्राण्यदैव्याधिय प्रोक्ता भम्ना कलहो व्रुव ।
अङ्गारैवहिना वायो भम्ने भङ्गस्तु विग्रहे ॥ १५४ ॥

प्रवासो लघुभिश्चैव तस्साक्तान् परिवर्जयेत् ।
संभारानखिलानेव प्राकूलंकरितनमंमतान् ॥ १५५ ॥

संभूत्य देशिकास्मार्थं साधकं, पाचकंरपि ।
अववातगृहं प्राप्य तवस्थं तण्डलादिकम् ॥ १५६ ॥

ब्रह्मगुक्षमिवेत्युक्ता नेत्रेणवावलोकयेत् ।
प्रापवत् मशोधयेत्तानि इहनायायनात्रिभि ॥ १५७ ॥

पैड(त्त)लादिषु शुद्धेषु पावेषु विततेऽवपि ।
पचनार्थं सुमुद्रस्यं तत् सर्वं तण्डलादिकम् ॥ १५८ ॥

तत्त्वात्रमसुद्धारे नियुजै, परिचारके ।
सुस्नातैश्च सुवेषैश्च वस्त्रेणाच्छादितानैः ॥ १५९ ॥

आनयेत् पचनागारं शङ्खन्यादिभङ्गैः ।
डारस्योत्तरपाश्चेत् तु गोमयेनोपलेपिते ॥ १६० ॥

प्रदेशो निक्षिपेत्तानि भाजनानि यथाक्रमम् ।
गुल्मोपदंशपूर्वाणि लवणादिरसानि च ॥ १६१ ॥

विन्यसेद्रायुदिभागे दधिक्षीरवृतानि च ।
निदध्यावेक्ते भागे होमोपदकरणान्यपि ॥ १६२ ॥

चतुर्भिर्व्यापैर्मन्त्रै, यज्ञपूतेन वारिणा ।
क्षालयित्वा चतुर्धा च यथा स्यात्णुलादिषु ॥ १६३ ॥

शिलाशकलनिर्मुक्त निस्तुपं निष्कर्णं यथा ।
अपक्वीद्यवहततण्डलेनैव साधितम् ॥ १६४ ॥

गव्यदुर्गाज्यसंपृक्तं गुलखण्डपलान्वितम् ।
अक्षरालवणोपेत देवाना हविरुद्यते ॥ १६५ ॥

तदेव परमात् स्यात् क्षीराज्यगुडपाचितम् ।
घृतसिक्तं तु शुद्धावस्थावे हविरुच्यते ॥ १६६ ॥

अक्षरालवणं सिद्धं गुलभीरफलान्वितम् ।
शान्तिके व्रतयज्ञे च संसार्यं हविरुत्तमम् ॥ १६७ ॥

पायसाच, गुलात्मं च सुद्धाच, केवलोदनम् ।
दध्यन्त, च तिलात्मं च, नेशात्मं, सवमिथितम् ॥

इत्यष्टुधा न्मुदिष्टं हविर्देवस्य समतम् ।
सर्वमाज्येन सभिव्य शोपदशं निवेदयेत् ॥ १६९ ॥

तेषा समाधनार्थं तु लोहजा वाऽथ मृण्मया ।
स्थालयं सशरावाश्च कल्पनीया, पुरैव तु ॥ १७० ॥

देशिकेन्द्रकराङ्गुप्तजठरौत्थाङ्गलेन तु ।
पोडशाङ्गुलकोन्माना स्थालयं स्यु पाककर्मणि ॥

उच्छ्रायादुश्चरं तत्र द्वादशाङ्गलसंमितम् ।
जठरे, मूलविस्तारं, कलया तुलितो भवेत् ॥ १७२ ॥

अङ्गुलान्तरितं कार्यं कण्ठे सूक्ष्मतुष्टयम् ।
एव लक्षणयुक्ताया विस्तारोच्छ्रायमानयो ॥ १७३ ॥

अधीधरं वा द्विषुणं मध्यमोत्तमवाञ्छया ।
एवमुद्गुतिस्फृष्टा स्थालीना पाककर्मणि ॥ १७४ ॥

शरावाणामयान्येता लक्षणं शृणु सत्तम् ।
प्रष्टाङ्गुलायत सूक्ष्मौ प्रायं परिभ्रमेत् ॥ १७५ ॥

नन्यतो जठरं तस्य पोडगाङ्गलविस्तृतम् ।
अष्टाङ्गुलान्तमुच्छ्रायमधीचन्द्रसमाकृति ॥ १७६ ॥

कण्ठोच्च उद्गलं चोर्वं वलयं डाढलं भवेत् ।
दशाङ्गुलं चास्यतारं वलयेन समन्वितम् ॥ १७७ ॥

कण्ठोच्चादुदगेच्चान्तं क्रक्षुमूत्रदेयेन तु ।
गुलसिद्धं च कुर्वीत प्राप्तवृत्तं सूक्ष्मतुष्टयम् ॥ १७८ ॥

हवि सङ्ख्यातुगुणेन वृद्य, स्थालयस्तथेतरा ।
तथोपदेशपात्राणा सर्वेषामास्यविस्तृते ॥ १७९ ॥

अधिकान्यपिधानानि तत्तद्वयमयानि च ।
सुवृत्तानि पिधेयानि पादचन्द्राकृतीनि च ॥ १८० ॥

तथा पाकोपयोगयानि पावाण्यन्यानि सत्तम् ।
प्राप्तवृत्तमध्यावपेक्षाया समभूद्य प्रकल्पयेत् ॥ १८१ ॥

घृतसोपदशार्थमव्यरीष्यमयायसम् ।
जलडोण्य, कटाहाश्च वहव, क्षीरपाचने ॥ १८२ ॥

घृतपाके तयायूरसाधने पात्रसञ्चयम् ।
अन्यानि च समुत्तराय द्रव्यादीनि विधानत ॥ १८३ ॥

प्रारम्भेत हवि पाकं वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ।
आहृत्योदनपाकांश्च कुण्डादौपासनानलात् ॥ १८४ ॥

चुल्या निधाय “तारेण” “सप्तते” श इतीरयन् ।
इन्धनानि विनिक्षिय यज्ञदास्मयानि च ॥ १८५ ॥

किमिकीटादिहीनानि “ज्योतिराबी” तिमन्वत् ।
प्रज्वालय व्यजनेनैव तत्र स्थालीश्च ताप्रजाः ॥ १८६ ॥

प्रक्षालय तिन्त्रिणीतोयै केवलेमृण्मयास्तत ।
प्रक्षालय डाढशाणेन वीर्यमन्वेण मन्त्रवित् ॥ १८७ ॥

घृतेनालेपयेत्तासामन्तरं व्यूहविद्यया ।
तण्डलान् प्रक्षिपेत्तासु गायत्र्या विष्णुपूर्वया ॥ १८८ ॥

अमस्यपारं इति च मन्वेण स हृदा पुनः ।
जलेनापूरयेदूर्ध्वं तण्डलान् प्रतिपात्रगान् ॥ १८९ ॥

तण्डलाढकमानस्य पटनस्यमुदकं भवेत् ।
कर्मार्देण ता स्थालीश्चुत्यामारोपयेत्तत ॥ १९० ॥

चक्रमन्वेणापिधानीस्ता संछाय यथारुमम् ।
पाककाले समुद्गात्य वीर्यमन्वेण तद्विनिम् ॥ १९१ ॥

निरीक्ष्य नेत्रमन्वेण दर्व्या ‘मूर्कं’ समुद्धरन् ।
चतुर्वीर्यनैयेच्चेत चकेणाव्यादयेत् पुनः ॥ १९२ ॥

पक्वे जलमविस्तार्य द्वादशार्णं समुच्चरन् ।
विडावितेन गवयेन हविपा चाभिघार्य च ॥ १९३ ॥

शुचीन् सत्क्रियतेत्यादि मन्वेणाधारपृष्ठत ।
शोधिते भूतले वाय व्रीहिमिर्वा प्रसारिते ॥ १९४ ॥

एव हृषीषि सिङ्गानि पाणिभ्यामवरोत्य च ।
अस्त्राभिमन्त्रितेनैव पहि प्रक्षालय वारिणा ॥ १९५ ॥

तन्मन्त्रितेन शुद्धेन वस्त्रेणोद्धर्नयेत्तत ।
भस्त्राना मथितेनाद्विर्वासुदेशादिवाचकै ॥ १९६ ॥

तर्जन्याद्वयं गुलीभिश्च कुर्याद्विक्षुधृष्टिपुण्ड्रकम् ।
समाच्छ्राय पिधानैश्च वसनै क्षाळितैस्ततः ॥ १९७ ॥

इत्युक्तं साधनं सम्यक् शुद्धावस्य विशेषत ।
अन्येषां साधनं वृद्ये परमावृपुरस्सरभ् ॥ १९८ ॥

तण्डुलस्य तु तुर्यांशं पायसे मुद्रसारकम् ।
तन्मानं वृत्तमुद्दिष्टं प्रागेव कथितं पय ॥ १९९ ॥

चतुर्गुणं तण्डुलाच्च खण्डचूर्णसमन्वितम् ।
साधयेदुक्तमागेण समन्वयं केवलोदने ॥ २०० ॥

“ हैसः शुचिष ” दित्यत गोक्षीरस्य नियोजनम् ।
तदभावे नियोक्तव्यं नालिकैरोद्भव पय ॥ २०१ ॥

“ अञ्जागोजे ” ते तत्क्षेप स्याद्वयप्रतियोजने ।
गुडान्नपाचने क्षीरमपदायैक्षव रसम् ॥ २०२ ॥

कथितं गुडखण्डं वा क्षीरमानानुसारत ।
क्षीरप्रक्षेपमन्वेण गुडादानि नियोजयेत् ॥ २०३ ॥

मुद्राने तण्डुल सम्यक् मुद्रनार नियोजयेत् ।
शुद्धावे तु पुरा प्रोक्तं विशेषेण वृत्तालुतम् ॥ २०४ ॥

दध्योदने दधिक्षेप श्रीराधपरिसंमित । -
कदलीपनसाद्वादिगुडखण्डसमन्वितम् ॥ २०५ ॥

खण्डचूर्णसमोपेत कृसरावे तु मुद्रकम् ।
आढकस्य हरिद्राक्षे निशापिष्टं पलं भवेत् ॥ २०६ ॥

मुद्रसारसमोपेत शुडखण्डादिसंयुतम् ।
मिश्रावे योजयेत् किञ्चित् क्षीराज्यवृत्तसम्मुतम् ॥

शान्त्यर्थं पयसा मिश्रं पुष्टवर्थं गुडमिश्रितम् ।
वश्यार्थं मुद्रसारोत्थमारुष्टौ दधिमिश्रितम् ॥ २०८ ॥

कृसरावं तु पित्तवर्थं मारणोचाटनेऽपि च ।
स्तंभने च हरिद्राक्षे मिश्रावं मोहने भवेत् ॥ २०९ ॥

साधारणं तु शुद्धान्न यात्रासु मृगयादिके ।
विशेषेण तु दध्यन्नं देमराजतपात्रगम् ॥ २१० ॥

मरीचिशुण्डीलिकुचित्तिक्षीरसमिश्रितम् ।
चूर्णेन जीरकोथेन संस्कुर्यादसवस्तुभिः ॥ २११ ॥

रसमेदसमृद्धानि पनसद्वितयोद्भवम् ।
चूतमेदसमुत्थानि नातिपक्वानि कालत ॥ २१२ ॥

शृहत्युर्वाहवार्ताक्रूमाण्डप्रभवानि च ।
काखल्लीलतोत्थानि कार्कोटप्रभवानि च ॥ २१३ ॥

पटोलद्वितयोत्थानि कोशातक्युद्धवे तथा ।
अलावुकरीनिम्बमेदोत्यं तिन्निणीकलम् ॥ २१४ ॥

शुद्रफल्दसमेतं च वल्लीकन्दद्वयं तथा ।
सूरणद्वयकन्दं च तथा पिण्डारकद्वयम् ॥ २१५ ॥

पश्चोत्पलसमुत्यं च हविर्योग्य विशेषत ।
उच्छिष्टं कुमिदप्टं च शिवायैर्दशितं तथा ॥ २१६ ॥

ब्रात लालाजलस्युष्टमेत्यस्थलसंभवम् ।
पादस्पृष्टमकालोत्यमाहृतं चाशुचिस्थले ॥ २१७ ॥

भुक्तशेषं तयाऽस्युष्ट्यस्युष्ट्य दक्षावशेषकम् ।
परीक्ष्य वहुधा भन्त्री वज्जयेत् पाककर्मणि ॥ २१८ ॥

जीवन्ती वास्तुक ग्राक कारवल्लीदलं तथा ।
तुम्बीदलं च (पेण्डी च चमू (पुच्छ) मुद्रदलानि च ॥

शाकिनी शतपर्वीण तयैव श्वासमर्दितम् ।
आगस्त्यं पापयेच्छाक विहित ब्राह्मणस्य च ॥ २२० ॥

एकम्लानि चान्यानि गृह्णीयादनिपेघने ।
छेदयत्वा लवित्रेण वीर्यमन्वं समुच्चरन् ॥ २२१ ॥

निरीक्ष्य कुमिकीटादीन् शाकाश्च वहुधा तथा ।
प्रक्षालय तेषु पादेषु निधाय वहुधा जले ॥ २२२ ॥

प्रापवत् स्थालीषु निक्षिप्य प्रत्येकं वाऽथ मिश्रितम् ।
सैन्धवै समरीचेश्च सर्पयैर्जीरकैरपि ॥ २२३ ॥

श्रीपर्णीदलसंमिश्रै पयोभिन्नालिकेरजै ।
तत्फलैरपि खंघृष्टमृदुभिर्वृतमिश्रितै ॥ २२४ ॥

मसूरमाषनिम्बादिमुद्रमेदसमन्वितम् ।
सयूषान् मुद्रमेशादीनयूपान् लवणादिभि ॥ २२५ ॥

रसमेदै समेताश्च साधयेत्तदनन्तरम् ।
त्वचो व्यपोद्य मुद्रोत्थं सारै श्रीरेण पाचित् ॥

मरीचजीरलवपैर्वृतयुक्तश्च मर्दितै ।
दवर्यादिभिश्च संस्कुर्यात् गुल्माष सरसं यथा ॥ २२७ ॥

स्थालीशरावपूर्णेषु पाचितानि पुरैव तु ।
कदलीपनसादीनि नालिकैरपलानि च ॥ २२८ ॥

कृदमाण्डवृहतीपूगकारवल्लीफलानि च ।
 क्षुद्रकन्दसमेतानि वल्लीपिण्डारकानि च ॥ २२९ ॥
 अम्वरीषादिपात्रेषु विततेषु समन्ततः ।
 वृतलिसेषु तत्प्रेषु समारोऽय प्रसार्य च ॥ २३० ॥
 चूर्णभूतैर्मीचैश्च जीरकेन वृतेन च ।
 प्रतापितानि स्त्रियानि दव्यालोङ्गु पुन् पुन् ॥
 स्थापनीयानि भाण्डेषु छादितान्यम्वरादिभिः ।
 आब्रादीनि च शुष्काणि वशुज्ञाणि फलानि च ॥
 तिनिर्णीगुडमिश्राणि मरीचेजीरकैरपि ।
 नालिकेरेत्यवयसा सर्वैर्पै षेषितैरपि ॥ २३३ ॥
 स्थापयेदात्रसारोत्थ लवणेन समन्वितम् ।
 शृङ्गिवेरं तथार्द्वं च दलिनं रहितं च वा ॥ २३४ ॥
 वासितं लवणेषेतं लिकुचोन्यरसेन तु ।
 कदलीपनसाम्राणा केवलानि फलानि च ॥ २३५ ॥
 गोवूमशालिजै पिष्टेगुडपाकेन लोलितै ।
 पाचितैर्मुद्रसारैश्च शक्लैर्नालिकेरजै ॥ २३६ ॥
 जीरकैः समरीचैश्च वृतेऽपूपानि पाचयेत् ।
 सुवृत्तान्याप्त्रतुत्यानि धात्रीफलसमानि च ॥ २३७ ॥
 न्यग्रोधफलतुल्यानि लिकुचाद्याकृतीनि च ।
 अन्तर्निक्षिप्तमुद्वानि रसवन्ति समन्ततः ॥ २३८ ॥
 गुडपिष्ठेन बद्धानि नालिकेराकृतीनि च ।
 नानाभेदसमुत्थानि वृतेऽपूपानि साधयेत् ॥ २३९ ॥
 शालित्रीहिसमुत्थाश्च शालिषु स्फुटितानि च ।
 लघुनि वल्लितसानि गुडपाकान्वितानि च ॥ २४० ॥
 चूर्णितैश्च मरीचैश्च जीरकैः स्पिण्डितरपि ।
 नालिकेरफलैः शुष्कैः पृथुकानि च साधयेत् ॥ २४१ ॥
 भर्जितैः शालिपिष्टैश्च मिथ्रितैर्जीरकादिना ।
 लोलितैर्गुडपाकेन पिण्डीभूतैः पृथक् पृथक् ॥ २४२ ॥
 सकु स्यात् साधिर्तं तद्वित्तिलै पिण्डे सुभर्जितैः ।
 तिलपिण्डे इति ख्यातः सदा देवस्य समतः ॥ २४३ ॥

सुश्रृत च घनीभूतं खण्डचूर्णसमन्वितम् ।
 क्षीर च मधुसपिभ्यां सपृत्क्ष सुधनं दधि ॥ २४४ ॥
 तरुणैः शक्लीभूतैरुवर्वासहकारयोः ।
 रससर्पिदसमिश्रं समरीचं तथा दधि ॥ २४५ ॥
 पृथक्यावगत शुद्ध गालितं मालिकं मधु ।
 द्राक्षापनसरभास्रसमुत्तैर्मर्दितै रसैः ॥ २४६ ॥
 लोलित शुल्खण्डेन जीरकादिसमन्वितम् ।
 रसालमेतद्विजेयं दधिमिश्रं तु पानकम् ॥ २४७ ॥
 केवल दधिसमिश्रं वारिणा तत्समेन तु ।
 मयितं समरीचं च लवणैश्चाधिवासितम् ॥ २४८ ॥
 खण्डचूर्णसमोपेत पानकं श्रमशान्तिकृत् ।
 अन्नानामपि संस्कारे पुरा मन्त्राः प्रकीर्तिता ॥
 तदन्येषा तु संस्कारो द्रादशाणेन वा हृदा ।
 साङ्गेन मूलमन्त्रेण सर्वं संसाधयीत वा ॥ २४९ ॥
 विष्णुगायत्रिया वाऽथ पञ्चोपनिषदाथवा ।
 संसाऽय परमानाद्यमुपदेशान्वितं क्रमात् ॥ २५० ॥
 फलकादिषु संस्थाप्य चोर्ध्वपुण्ड्राद्यलंकृतम् ।
 महानसद्वारभूमेरालयद्वारपश्चिमम् ॥ २५१ ॥
 गोमयेनानुलिसेन सुधाचूर्णन शोभिता ।
 पथाखमन्त्वं संजसवारिधारापुरस्सरम् ॥ २५२ ॥
 शङ्खतूर्यादिवोषेण तथा मङ्गलगीतिभिः ।
 प्रदीपच्छत्रयुक्तैश्च हृचि पालनतपरैः ॥ २५३ ॥
 वेतपाणिभिरन्यैश्च नास्तिकोत्सारणोद्यतैः ।
 स्नाता शुक्लाम्वरा दक्षा कृतपादावनेजना ॥ २५४ ॥
 स्वाचान्ता कुशहस्ताश्च मृदा वा चन्दनादिना ।
 वृतोर्वपुण्ड्रा नियता मनोवक्षायर्कर्मभिः ॥ २५५ ॥
 सितकम्चुकधर्तार स्थगितानननासिका ।
 बलमन्त्रेण भाण्डानि वहेयु परिचारकाः ॥ २५६ ॥
 मूलालयात्रदेशस्थमण्टपे विततेऽथवा ।
 प्रथमावरणे धास्त्रो दक्षिणे मालिकावनौ ॥ २५७ ॥

सुगुमे सुवितानाद्ये दीपमालाद्यलंकृते ।
प्रदेशे वस्त्रसञ्चले स्थायानि फलकादिके ॥ २५९ ॥

हविः प्रमाणतुल्याश्च हेमराजतकाव्रजा ।
स्थालिकाश्च यथालिपा, प्रक्षाल्याख्येण वारिणा ॥

पाणिना दक्षिणैव परामृश्य च तेन च ।
तारेण तासु निक्षेप्या धाराऽज्यस्य समन्तत ॥ २६१ ॥

स्थालीय समुपाहृत्य इर्वा हेमादिक्लृतया ।
तदूर्ध्वे निक्षिपेन्मौनी पायसादीन्यनुक्रमात् ॥ २६२ ॥

घृतेनाप्नाव्य मधुरव्यञ्जनानि समन्तत ।
दधिक्षिरादिपूर्णानि च पकाण्यूर्ध्वतो न्यसेत् ॥ २६३ ॥

सिद्धान्यपूर्वमेदानि पृथुकादीनि यान्यपि ।
पानकानि विचित्राणि पृथस्पात्रगतानि च ॥ २६४ ॥

कर्पूरचन्दनशोदग्रसूतैश्चाधिवासितम् ।
शीतलं वस्त्रसञ्चलं पानीय करकापदिषु ॥ २६५ ॥

एलालवङ्गतकोलजातीपूर्गफलान्वितम् ।
कर्पूरतैलसमिश्रं खण्डितं च क्षुरादिभि ॥ २६६ ॥

नागवल्लीदलोपेतं सच्चूर्णं चेन्दुसयुतम् ।
ताम्बूलं च प्रतिष्ठाय पावेष्वज्जाकृतोषु च ॥ २६७ ॥

चन्द्रनादीनि गन्धानि तथा नानाविधा स्त्रज ।
स्थापयित्वा यथास्थानमाराधकमुखेन तु ॥ २६८ ॥

विश्वापयेयुर्देवस्य तत्तत्कर्माधिकारिण ।
भोज्यासनाधिरूढस्य देवस्याराधक स्वयम् ॥ २६९ ॥

अध्यर्थैः प्राशवदभ्यच्चर्य साध्यवीजावसानिकैः ।
द्वारस्याभ्यन्तरगते देवस्य पुरत, स्थले ॥ २७० ॥

शोधिते चार्धतोयेन चन्द्रनाद्यैश्च मणिदते ।
मण्डले तु परिस्तीर्य तण्ड्लानि यथारुचि ॥ २७१ ॥

क्षालितं वस्त्रतुण्डं तु तदूर्ध्वे संप्रसार्य च ।
अनाधारं प्रतिष्ठाव्य तदूर्ध्वे लोहनिर्मितम् ॥ २७२ ॥

अर्धतो वसनावद्धं तदूर्ध्वे स्रोतसंप्लुते ।
न्त्यसेवि परमान्नादि पात्राण्येकक्ष क्रमात् ॥ २७३ ॥

तर्पणं तु प्रतिष्ठाव्य हस्तप्रक्षालनाम्भसा ।
कुर्याद्वक्षकरे दैवे प्रागुपस्तरणार्हणम् ॥ २७४ ॥

ततो देवादिमूर्तीना हर्वीपि विनिवेदयेत् ।
प्रथम पायस, पश्चात् गुडाक्षं मुडभेदितम् ॥ २७५ ॥

शुद्धाक्षं तिलसंमिश्रं निशाच्च, दधिमिश्रितम् ।
मिश्राक्षं च क्रमाद्यादपूरानि तदन्तिमे ॥ २७६ ॥

पृथुकानि च सम्मतिनि तिलपिण्डान्वितानि च ।
कद्ळीपनसादीनि फलानि विविधानि च ॥ २७७ ॥

रसमेदसमेतानि पानकानि च तर्पणम् ।
नालिकेररसं चैव हस्तप्रक्षालनं तत ॥ २७८ ॥

उपस्पर्शं च ताम्बूलं दत्या प्रागुकमाचरेत् ।
राजभिर्हविषो नित्य प्राचुर्ये कल्पिते सति ॥ २७९ ॥

आवारेषु प्रतिष्ठाव्य वितते गर्ममन्दिरे ।
निवेदानि ययायोगमन्यता सकटे भुवि ॥ २८० ॥

तदेकसिन् द्वाधारे वस्त्रसञ्चले यथाक्रमम् ।
निधाय विनवेदाय तथातमपनीय च ॥ २८१ ॥

प्रोक्षिते चाल्ममन्वेण निक्षेप्य हविरन्तरम् ।
निवेदयेद्यथायुर्व विशेषोऽव समीरित ॥ २८२ ॥

मन्त्रक्रियाविहीनं च गन्धुप्र विवर्णकम् ।
अतिपक्षपक्षं च विस्त्रावितजलं तथा ॥ २८३ ॥

अदीक्षितैश्च पतितैरीक्षितं प्रतिलोमजै ।
अत्युणमतिशीत च प्रमाणरहितं तथा ॥ २८४ ॥

समुद्धृतं च नि.शेषं मुखवातादिदूषितम् ।
द्यञ्जनादिविहीनं चाण्यपावस्थमगोपितम् ॥ २८५ ॥

अन्तस्त्तण्डुलसंयुक्त मिश्रभाण्डगतं तथा ।
अनाधारं परस्पृष्टं अक्षतापहतं तथा ॥ २८६ ॥

अङ्गारतुपसंयुक्त केशपाषाणसंयुतम् ।
कृमिलोष्टादिभिर्जुर्ष्टं प्राण्यङ्गादितमन्वितम् ॥ २८७ ॥

अपूर्णपाकमाधाररहितञ्जनोजिज्ञतम् ।
गव्याव्यदधिनिर्मुक्त काङ्क्षितं चेतरैर्जनै ॥ २८८ ॥

अपिधानविनिरुक्तं देवतान्तरसंमतम् ।
एव दुर्घं हविर्वृन्वा प्रक्षिपेज्जलमध्यत ॥ २८९ ॥

मोहात् त्यक्त हविर्विर्णोः यदि दयात्तदर्चनम् ।
निरर्थकं स्यात् कर्तृणा विनाशश्च भवेद् ध्रुवम् ॥ २९० ॥

तस्यात्तदैव मूढस्य सहस्र जपमाचरेत् ।
ततस्तत्राश्रयाणा च स्थापिताना विधानत ॥ २९१ ॥

विभवव्यूहमूर्तीना मण्टपे गोपुरादिषु ।
स्थापिताना च मूर्तीना प्रादुर्भावात्मनामपि ॥ २९२ ॥

पूजिताना यथान्यायं सत्यादीना खगात्मनाम् ।
कुमुदादिगणेशाना द्वास्थर्णामपि सद्वनि ॥ २९३ ॥

प्रतिष्ठिताना भक्ताना प्रागुक्ताना विधानत ।
तत्त्वमन्वेण विधिवत्सद्वानि च पृथक् पृथक् ॥

हवीषि पायसादीनि क्रमेण विनिवेदयेत् ।
गारुडनैव मन्वेण वल्यर्थं साधयेद्विव ॥ २९५ ॥

अन्येषा प्रणवेनैव सिद्धमन्न निवेदयेत् ।
अन्निकार्यं हविस्साध्य यथा मूलालयाकृते ॥ २९६ ॥

सर्वाण्यपूपभेदानि नाश्निकार्यं हितानि वै ।
अन्यानि पायसादीनि नित्यनैमित्तिकादिषु ॥ २९७ ॥

होतव्यानि विशेषेण फलानि विविधानि च ।
भूताना वलिदानेषु पायसादीनि नित्यश ॥ २९८ ॥

अपूपानि च सकूनि पृथुक्कानि फलानि च ।
तिलपिण्डसमेतानि मिश्रितान्यथवा पृथक् ॥ २९९ ॥

दातव्यानि यथान्यायं तेषा तृतिकरं यतः ।
तेन कृतादिभिर्विहन् । उत्सवादिषु कर्मसु ॥ ३०० ॥

तत्र ततोक्तविधिना वलिद्रव्याण्युपाहरेत् ।
अभावे सर्ववस्तूना सोऽक्त केवलोऽनम् ॥ ३०१ ॥

तण्डुलं वोदकेनैव दातव्य मन्ववित्तमै ।
इति सम्यक् समाख्यातं हविषा साधनादिकम् ॥

निवेदनप्रकारश्च नित्ये मूलादिमूर्तिषु ।
तथाश्रयेषु प्रासादे वाह्यतो वाऽङ्गणादिके ॥ ३०३ ॥

प्रासादेषु च क्लसेषु स्थापितेष्वाश्रयादिषु ।
प्राकारगोपुरद्वारमण्टपेषु समन्तत ॥ ३०४ ॥

विभवव्यूहविम्बेषु तथाङ्गालयमूर्तिषु ।
प्रासादाभ्यन्तरस्थाना देवतानां यथार्चने ॥ ३०५ ॥

निवेदनार्थं नादद्यात् द्वारवाह्ये प्रतिष्ठितम् ।
निषिद्धान्न निवेद्यं तद् दूषितं रक्षसादिभि ॥ ३०६ ॥

देवेन प्रागनुज्ञातं रक्षसा दितिजन्मनाम् ।
अन्येषा भरणीयाना भूताना पिशिताशिनाम् ॥ ३०७ ॥

तस्यात्तस्या अनादेया वलवीर्यादिशक्य ।
विभूत्या वाऽविभूत्या वा हविष । प्राप्तये पृथक् ॥

पृथक्कूपावगत सिद्धं द्वारस्यान्ते निवेशितम् ।
निवेदनीयं क्रमश परमाद्युपरस्तरम् ॥ ३०९ ॥

काम्ये नैमित्तिकेष्वेवं महतो हविषोर्चने ।
प्रासादाभ्यन्तरस्थस्य सकर्मचार्यादिकस्य च ॥ ३१० ॥

आट्येद्विजातिभूपात् यथाविभवमादग्रात् ।
निवेदनीय यत्रेक पात्रस्यं मूलकौतुके ॥ ३११ ॥

अनपूर्ण प्रतिष्ठाय प्रासादाग्रस्थमण्टपे ।
मूलमूर्ति समभ्यच्ये कर्मचार्यभिः सशक्तिभि ॥

स्नाययेत् कर्मविभग्यं कलशै । प्रागुदीरिते ।
मूले प्राप्तवत् पृथक् गवे निवेद्य च हविस्तत ॥ ३१३ ॥

कर्मविभगतं देवमानीयाग्रस्थमण्टपे ।
तस्मिन्विवेद्येन्मन्वी मूलमूर्त्यवलोकितम् ॥ ३१४ ॥

महङ्गविश्व तत्रस्यं परमात्मादिस्तक्तम् ।
मखकौतुकपूर्वासु क्रमेणाभ्यचितासु च ॥ ३१५ ॥

निवेद्य च यथायोग पात्रस्थानि पृथक् पृथक् ।
वत्सरोत्सवपूर्वेषु नानावैशेषिकेष्वपि ॥ ३१६ ॥

यात्रामूर्ति समानीय वाह्यतो यद्य कुवचित् ।
विस्तरेणार्चयित्वा तु महदं निवेदयेत् ॥ ३१७ ॥

तदर्थं विधिवत् कुर्यात् स्नपनं स्नानकौतुके ।
मृगयाद्युत्सवे प्राप्तवहिरुद्यानभूमिषु ॥ ३१८ ॥

महोदनसपर्याथमालयाभ्यन्तरस्थिते ।
स्नापयेद्विधिवन्मन्त्री तद्विमवं स्नानमण्टपे ॥ ३१९ ॥

द्वादश्यादिषु कालेषु तथा च अवणादिषु ।
बत्सरोत्सवनिषेषु नानावैशेषिकेष्वपि ॥ ३२० ॥

साधेन हविपामेतत् साधारणमुदाहृतम् ।
अथोत्सवाचार्चामानीति कुतचिन्मण्टपादिके ॥ ३२१ ॥

यथाविधि समाराध्य वदुधा पायसादिना ।
यथालघेन चाचेन प्रीणेयेद्वक्तिपूर्वकम् ॥ ३२२ ॥

विशेषमथ वक्ष्यामि महतो हविपोर्चने ।
नित्ये महाद्विर्यागो न च कार्यो हितैषिभि ॥ ३२३ ॥

वितते गर्भगोहे वा प्रासादाग्रस्थमण्टपे ।
बाह्यतः स्नपनावर्थं यागार्थं वा प्रकल्पिते ॥ ३२४ ॥

प्रापुकेन प्रमाणेन त्वेकपावे समर्पितम् ।
यत्तन्महाद्विषि प्रोक्तं द्वे. प्रीतिकरं सदा ॥ ३२५ ॥

प्रासादाभ्यन्तरे कटायमुपगात्रोज्जितं हविः ।
तदन्यत्र विशेषेण विस्तृतं परिकल्पयेत् ॥ ३२६ ॥

मूलमूर्ति पुराऽभ्यर्थ्य तदर्थं मन्त्रविच्छित्तम् ।
अभ्यर्थ्यादिभिर्मन्त्रैः प्रागवद्विषान्तिमैस्ततः ॥

तसाम् स्नपनविम्बस्य हृदयाम्भोरुहोदरे ।
चिच्छक्तिमवतीर्याथ तथाचोत्सवकौतुके ॥ ३२८ ॥

समभ्यर्थ्यं यथा पूर्वमानीय स्नानमण्टपे ।
स्नानकौतुकमासाद्य कलशैरभिषिञ्चय च ॥ ३२९ ॥

निवेद्य च हविः पश्चादानयेद्वर्भमन्दिर्म् ।
तस्मिन् विन्यस्य तन्मन्त्रं मूलमूर्तौ नियोजयेत् ॥

यानादौ तु समारोप्य उत्सवाचार्चामिलङ्कृताम् ।
यागार्थमण्टपे वाथ नयेदास्थानमण्टपे ॥ ३३१ ॥

हेमादिनिर्मिते तत्र वितते भद्रविष्ठे ।
समारोप्य च देवेशं महद्विभर्मोगसञ्चयैः ॥ ३३२ ॥

प्रदक्षिणप्रणामान्तैर्मूलमन्त्रेण देशिकः ।
समाराध्याचर्यपुष्पाद्यैस्तोयदानपुरस्सरम् ॥ ३३३ ॥

द्व्यात्तदादिनो भोगान् मात्रान्ताश्च निवेदितान् ।
निवेदनार्थं हविपा मण्टप विस्तृत कृतम् ॥ ३३४ ॥

वितानध्वजपूर्वैश्च यथा यवनिकापटैः ।
अलंकृत मध्यमूर्तौ हविपूरप्रमाणतः ॥ ३३५ ॥

कुर्यात्तालोच्छ्रुया वेदिमुपरीठसमाकृतिम् ।
इष्टकाद्यैश्च तुर्यश्च दृढा समतला शुभाम् ॥ ३३६ ॥

गोमयेन समालिङ्ग्य सुधाद्यैर्वर्णकैरपि ।
पिष्टचूर्णैश्च परित शोभयित्वा च पश्चिमे ॥ ३३७ ॥

दुक्खलतूलसञ्ज्ञं च मसूरकसमन्वितम् ।
भोज्यासन प्रतिष्ठाय नात्युच्च नातिनीचकम् ॥ ३३८ ॥

साधितानि यथापूर्वं हविः पात्राणि पाचका ।
परमाद्याद्युपेतानि सोपदेशफलानि च ॥ ३३९ ॥

भक्ष्यभोज्यसमेतानि भधुरादिरमानि च ।
छत्रदीपसमोपेतभेरीपटहनि.स्वनैः ॥ ३४० ॥

शङ्खशङ्खादिधोषेण दुर्जनोत्सारणोद्यतैः ।
पुरावच्छोधितेनैव यथा वै गोमयादिना ॥ ३३१ ॥

सूक्ष्मितेन सुधाचूर्णे. पार्श्वयोरस्त्रवारिणा ।
प्रोक्षितेन पवित्राङ्गे ततत्त्वसान्महानतात् ॥ ३४२ ॥

अनुधारापदं प्रोक्तं तिनयेद्यागमण्टपम् ।
यातुद्वारणमध्ये वा सोमसामीरणान्तरे ॥ ३४३ ॥

शालिक्रीहिपरिस्तीर्णे स्थले मखतरुद्धवे ।
फलके सप्रतिष्ठाप्य वस्त्रच्छन्नेऽस्त्रमन्विते ॥ ३४४ ॥

ततो वेद्या परिस्तीर्य तण्डुलाङ्घालिसंभवान् ।
कसादि धातवो नेष्टा महोदननिवेदने ॥ ३४५ ॥

अच्छिन्नानि सुपूतानि कदल्यादिदलानि वा ।
प्रागग्राणयुदगग्राणि वहुशः क्षाळितानि च ॥ ३४६ ॥

निधाय च यथापूर्वमुपस्तीर्य घृतेन तु ।
पात्रेष्वस्येष्वथादाय दर्या मूलेन तद्विः ॥ ३४७ ॥

मध्यगे वितते पात्रे प्रतिष्ठाप्य यथाक्रमम् ।
सुवृत्तं चतुरश्च वा दर्या तं (सं) सेचयेत्ततः ॥ ३४८ ॥

संस्कृतैवृत्तपूरैश्च विद्वैर्वातशीतलैः ।
 मूलमन्त्र समुच्चार्य पुनरायभिर्भार्य च ॥ ३४९ ॥
 परितो मुद्भेदेन गुलभाषं ‘ हृदयेन ’ तु ।
 गुडखण्डानि “ शिरसा ” खण्डचूर्णन्वितानि च ॥
 उपदशानि “ शिखया ” पाचितानि यथाविधि ।
 कदलीपनसाम्राणि फलानि विविधानि च ॥ ३५० ॥
 कालपक्षानि हृद्यानि “ कवचं ” समुदीरयन् ।
 वृत्तस्तोपठशानि तदूर्ध्वं “ नेत्र ” मुच्चरन् ॥ ३५१ ॥
 पुटीकृते तदूर्ध्वं तु वीर्यमन्त्रेण साधितम् ।
 चूर्णितैः समरीचैश्च जीरकैश्च गुलाचितैः ॥ ३५२ ॥
 दधिपूर तु संपूर्य खण्डचूर्णसमन्वितम् ।
 एवं प्रतिष्ठिते पूर्वमेरुपावे महाहवि ॥ ३५३ ॥
 पूरितान्युप पावाणि परित. पायसादिभि ।
 प्रागवद्वृत्तोपदशाद्यश्चाधारेषु निवेशयेत् ॥ ३५४ ॥
 महात्रस्य तु पाश्चात्यप्रमुखासु दिशास्पष्टि ।
 द्वन्द्योगेन निक्षेप्य पायसादिकमण्ठकम् ॥ ३५५ ॥
 एकैक हृसयेद्वाथ क्षीराद्वादिचतुष्यम् ।
 तत्तत्स्थानेषु शुद्धान्नमपूयादीनि विन्यसेत् ॥ ३५६ ॥
 पायसाद्वा गुडाद्वा वा मुद्राद्वं केवलोदनम् ।
 स्थाप्य वा, मध्यकल्पे तु पाश्चाप्यादिष्वगुक्रमान् ॥
 मुद्राद्वं मधुर वाथ क्षीराद्वादिविकं तु वा ।
 गुलपाथसयोरेकं शुद्धाद्वं वाथवार्षयेत् ॥ ३५७ ॥
 अनुकल्पेन शुद्धाद्वं भक्तिश्चावशेन तु ।
 यथाकल्पं तु संकल्प्य पायसादिच्छेष्ट्या ॥ ३८० ॥
 सुगन्धिशालिसंपन्नमभावाच्छालिसंभवम् ।
 मध्यतो वृत्तसंपूर्णसौवर्णीचषकान्वितम् ॥ ३८१ ॥
 पात्रं पाश्चात्यदिङ्मध्ये व्यञ्जनादि परिष्कृतम् ।
 प्रापणार्थं प्रतिष्ठाप्यसुच्चाधारोपरिस्थितम् ॥ ३८२ ॥
 मध्यत. पायसद्रोणीं गुलाद्वपरिष्पूरिताम् ।
 प्रतिष्ठाप्याथ परितस्वन्यान्यूह्य प्रकल्पयेत् ॥ ३८३ ॥

पानीय गन्धपुष्पादैर्वासितं करकादिषु ।
 प्रच्छादनाम्वरादिनि मण्टपस्य तु दक्षिणे ॥ ३६४ ॥
 मधुपर्कं च गोमात्रा साध्यवीजानि पश्चिमे ।
 ताम्बूलतिलरत्ना(त्तोत्था)र्थमात्रा गन्धस्त्रगादयः ॥
 यागद्रव्याणि चान्यानि त्वक्षसूत्रादिकानि च ।
 स्थापयित्वोत्तरस्य च ततस्तत्कर्मकारिभि ॥ ३६५ ॥
 पूजितस्य विशेषेण देवस्य पुरत. स्थित. ।
 विश्वापयेद्वेशिकेन्द्र. प्रणत. पुरुषोत्तमम् ॥ ३६६ ॥
 “ भगवन् ! पुण्डरीकाक्ष ! सच्चिदानन्दलक्षण ! ।
 बलवीर्यमयैर्भोगेन्तित्यतुपस्त्वमव्ययः ॥ ३६७ ॥
 तथापि चात्मसिध्यर्थं मटता हविषाऽबुना ।
 भवन्तं तर्पयिष्यामि संपूर्ण तत् प्रफलितम् ॥ ३६८ ॥
 अनुग्रहार्थं भक्ताना भोक्तुमासादय प्रभो ! ” ।
 विश्वाप्यैवं तत. पश्चात्प्रागवच्चीराजयेद्विभुम् ॥ ३६९ ॥
 स्वर्णादिनिर्मिते याने देवमारोय मूर्तिंपा ।
 सर्वालङ्कारसंयुक्त नयेयुर्भोजनास्पदम् ॥ ३७० ॥
 आरोपयित्वा प्रागास्यं तत्रस्थे भोजनासने ।
 अर्च्यं पादं तथाचामं प्रदद्यात् सप्रतिग्रहम् ॥ ३७१ ॥
 प्रच्छादनपट चाथ मधुपर्कं यथाविधि ।
 गोमात्रा साध्यवीजानि दत्वाऽऽचामजलेन तु ॥
 हस्तौ प्रक्षालय देवस्य पानीयं चार्घ्यवारिणा ।
 प्रतिष्ठाप्य समासीन पीठे देवस्य दक्षिणे ॥ ३७२ ॥
 अथाहृणजलं त्वध्यादुद्धृतं विनिवेदयेत् ।
 विलोक्य नेत्रमन्त्रेण पृथक् पात्रगणान्वितम् ॥ ३७३ ॥
 सव्यञ्जनं सभक्ष्यं च परमाद्वादिक हवि ।
 “ पवित्रेण ” समभ्युक्त्य “ शतधारेण ” पूर्ववत् ॥
 दहनायायने कृत्वा सर्वं सुरभिसुद्रया ।
 ध्यात्वा तन्मन्त्रसुच्चार्यं त्वमृतीकृत्य तद्दत्तम् ॥ ३७४ ॥
 वलं वीर्यं च तेजश्च त्वध्यपुष्पं समुत्क्षेपेत् ।
 “ कवचेन ” च सास्त्रेण नेत्रमन्त्रेण भावयेत् ॥ ३७५ ॥

ततः स्वदक्षिणे हस्ते विक्षानैश्वर्यशक्तयः । -
सर्तव्या, स्वस्वमन्तेण भोजका, करणात्मका ॥
तेनाथ “ विष्णुहस्तेन ” परमान्नपुरस्सरम् ।
स्पृष्टा स्पृष्टा यथायोगं बद्धया ग्रासमुद्दया ॥ ३८० ॥
निवैदीनीया वै विष्णोरग्रमूर्त्यन्तरस्थिता ।
रसरूपादिभेदोत्थास्तेजोवीर्यवलात्मका ॥ ३८१ ॥
षाङ्गुण्यविग्रहस्यापि देवस्याचार्यमिमानिन् ।
प्रीणनं परमं ह्येतद्विर्मन्त्रै, सुसस्कृतम् ॥ ३८२ ॥
ज्ञात्वैवं शंखशृङ्गादिभेदीपटहनि, स्वनै ।
घण्टारवसमेताभिरङ्गलाभिश्च गीतिभि ॥ ३८३ ॥
श्रुतिस्मृतीतिहासाना भगवद्गुणशसिनाम् ।
स्तोत्राणा च पुराणाना वैष्णवाना च नि स्वनै ॥
प्रदक्षिणकमेषैव पायसाद्युपपावकम् ।
प्रभूतार्तं तत, पश्चात् प्रापणान्नपुरस्सरम् ॥ ३८५ ॥
भक्ष्याण्यपूपूर्वाणि भोज्यानि च फलानि च ।
लेहानि मधुपूर्वाणि चोद्याउयान्नादिकान्यपि ॥
पेयानि क्षीरपूर्वाणि अनुपानान्वितानि च ।
विनिवेद्य च देवाय विन्यस्तान्योऽनोपरि ॥ ३८७ ॥
वल्लीर्यादिसन्मन्त्रान् सवीर्यादिविवर्जितान् ।
ओमित्युपाहरेन्मन्त्री तत, संहृतिमुद्रया ॥ ३८८ ॥
पूर्णान्त्यूणिमिति प्राज्ञो जात्वा मन्त्रं समाहित ।
सुतृत भावयेदेवं सुतृतमिति चोच्चरन् ॥ ३८९ ॥
शीतलं तर्पणजलं शङ्खशुक्लयाकृतिष्वपि ।
पाकेषु पूरितं तर्प्य चूर्णं निष्पुसनाय च ॥ ३९० ॥
तदर्थं शाटकं चाथ हस्तप्रक्षालनं तत, ।
समाचमनतोर्यं च वृष्टकर्पूरभावितम् ॥ ३९२ ॥
चन्दनं करद्युधर्थं मात्रा करसमुद्धवाम् ।
सरक्ता विनिवेद्यथ ताम्बूलं शशिभावितम् ॥ ३९३ ॥
दत्वाऽथ मूलमुद्रा तु दर्शयेन्मूलमुच्चरन् ।
जपं कृत्वा यथापूर्वमध्याद्यैर्धूपपश्चिमैः ॥ ३९४ ॥

समध्यर्थं, समाहृय गुरुपूर्वाश्च साधकान् ।
सिद्धान्तनिरताश्च य पञ्चकालश्रावणान् ॥ ३९५ ॥
दीक्षिताश्च यथान्यार्थं वैविद्यास्तदभावन् ।
अव्यानुलेपनाभ्या तु अग्रवरैर्यैपश्चिम ॥ ३९६ ॥
समध्यर्थं ततस्तेषा द्यादर्थोदर्कं करे ।
परित, पायसादीनि पात्रस्थानि पृथक पृथक् ॥
महोदनं च मध्यस्थं चतुर्धा संविभज्य च ।
प्रयच्छेदकमशा तु कारिभ्य, श्रेयसे तत् ॥ ३९७ ॥
द्वितीयमोदनं द्यात् सेनेशाय तत, परम् ।
तृतीयमध्यं दातव्यं सर्वेषां परिचारिणाम् ॥ ३९८ ॥
चतुर्थं वैष्णवाना च देवायतनवासिनाम् ।
आराधकप्राशनार्थं प्रापणाद्वं समाचरेत् ॥ ३९९ ॥
गोमात्रा साध्यवीजानि शालिमुद्दादिकानि च ।
मावा च तिलरक्तोत्था तथा चाच्छादनाम्बरम् ॥
निष्पुसन्तप्तं चाथ ताम्बूलं च विशेषत, ।
प्रयच्छेदेशिकेन्द्राय नियुक्तायाच्चने श्वणे ॥ ४०१ ॥
महाविभूतिर्देवेश, रवसङ्कलरम्भिद्विद ।
यस्तात् प्रागात्मसात्कुर्वद्विगगक्तिमनश्वरीम् ॥ ४०२ ॥
व्यक्ता गुर्वादिवस्वेण भुनक्ति तद्वन्तरम् ।
तस्मान्निर्वेदित सर्वं वासुदेवस्य वै विमो ॥ ४०३ ॥
प्रदद्याद् गुरुपूर्वभ्यो नियतेभ्य सदाच्चने ।
रक्षणीयमनक्तभ्यस्तदान विष्णुयाजके ॥ ४०४ ॥
प्रायश्चित्ती भवेदाता अदात्रप्रतिपादनात् ।
प्रक्षिपेज्जलमध्ये तु विश्वसेननिवेदितम् ॥ ४०५ ॥
जलजाना तीरजाना जन्तुना तृतयेऽथवा ।
जले किञ्चिद्विनिरित्य गेपमन्त तदग्रत ॥ ४०६ ॥
तद्वक्ताना द्विजार्तीना निरताना स्वकमसु ।
एवं सन्तर्प्य देवेश महता हविपा तत ॥ ४०७ ॥
भोज्यासनगतं पश्चादन्यत्र शयनास्पदे ।
सुवितानपताकाढ्ये पुण्यमालाचलंकृते ॥ ४०८ ॥

सर्वोपकरणोपेते पर्यङ्गस्योर्ध्वतो नयेत् ।
 अपनीय च माल्यानि गन्धानि वसनानि च ॥ ४०९ ॥
 स्वयं किञ्चित् समादाय विष्वक्सेनस्य वै ततः ।
 प्रद्यादवशिष्टं तु पर्यङ्गस्थस्य वै विभो ॥ ४१० ॥
 अर्ध्यं पादाम्बुना शाटी तथा पादानुलेपनम् ।
 सप्रतिग्रहमाचार्म हस्तसंमार्जनाम्बरम् ॥ ४११ ॥
 दत्वा तत् सुगन्धैस्तु चन्दनादै समालभेत् ।
 व्यजनैः श्रमशान्त्यर्थं संवीज्य च समन्ततः ॥ ४१२ ॥
 कथितं च मृगस्त्रेहं शशिचूर्णाधिवासितम् ।
 मर्दयित्वाथ देवस्य केशपादो प्रसारिते ॥ ४१३ ॥
 नानाविधैर्गन्धवद्वा पुष्पे संबलितान्तरम् ।
 स्त्रिभर्ननाविधाभिन्नं केशान् सवेष्येत्ततः ॥ ४१४ ॥
 निवेदयेदपूर्णानि पृथुकानि फलानि च ।
 पानकं तर्पणजलं नाठिकेरसान्वितम् ॥ ४१५ ॥
 ताम्बूलं शशिसंयुक्तं साङ्गं विज्ञाय वै विभुम् ।
 छत्रदीपान्वितो यायादर्थभृत् पाचनालयम् ॥ ४१६ ॥
 तत्र नैमित्तिके कुण्डे निल्ये वा संस्कृते पुरा ।
 नयैव संस्कृते वहौ प्रागवत् संतर्पिते साते ॥ ४१७ ॥
 तस्मिन् व्वाला जटाधारे हृद्रनं मन्त्रनायकम् ।
 अवतीर्थं समिद्धिश्च सप्तभिस्तर्पयेत्ततः ॥ ४१८ ॥
 पायसादैविंशेषेण पाचितैरखिलैरपि ।
 शङ्खभेरीनिनादेन घण्टारवस्मन्वितम् ॥ ४१९ ॥
 पूर्णाङ्गुति ततो दद्यादाज्यस्याच्छव्यधारया ।
 कर्मशेषं समापाद्य दद्याच्छिष्टं चर्हं गुरो ॥ ४२० ॥
 ततो देवान्वितकं प्राप्य होमकर्म समर्पयेत् ।
 संविभव्य पितृन् प्रागवत् संप्रदानसमन्वितम् ॥ ४२१ ॥
 अर्चयित्वादर्थगन्धादैः प्रागवत् कुर्यात् प्रदक्षिणम् ।
 विज्ञाप्य यानगं कृत्वा देवमन्तः प्रवेशयेत् ॥ ४२२ ॥
 स्वस्थानस्थस्य देवस्य दद्यादर्थादिकत्रयम् ।
 तत्र संरोधितं मन्त्रं प्रागवन्मूले नियोजयेत् ॥ ४२३ ॥

तत्रापि पूजयेऽग्नेगैरर्धाद्यैर्धूपयश्चिमैः ।
 ततो विज्ञापयेदेवं पुष्पाङ्गलिपुरस्सरम् ॥ ४२४ ॥
 “पूजितोऽसि जगच्चाथ ! महता हविषा विभो !”
 त्वदीये मयि वात्सल्यात् तृप्तो भवितुमर्हसि ॥”
 इति विज्ञाप्य देवस्य चरणाम्बुद्धद्वये ।
 मूलमन्त्रं समुच्चार्यं प्रक्षिपेत् कुसुमाङ्गलिम् ॥ ४२५ ॥
 महोदनसपर्यादौ प्राप्ते नैमित्तिकादिषु ।
 पूजनादुत्सवाचार्याः पुरस्ताद्राथ पश्चिमात् ॥ ४२६ ॥
 सशक्तिकं मूलविम्बं साङ्गं विम्बं च साश्रयम् ।
 विहगेशावृतिद्वारपालभक्तैः समन्वितम् ॥ ४२७ ॥
 विमानेषु वहिष्टेषु मण्टपे गोपुरादिषु ।
 विभवव्यूहमूर्तीना स्थापिताना विधानतः ॥ ४२८ ॥
 प्रागवत् सपूजनं कृत्वा महात्रं विनिवेदयेत् ।
 मुख्यकल्पमिदं प्रोक्तं मन्त्रकल्पे यथावलम् ॥ ४२९ ॥
 एकैकस्याढकादेन मानेनात्रं प्रकल्पयेत् ।
 मूलालयगतं देवं केवलं वा समर्चयेत् ॥ ४३० ॥
 प्रासादस्थस्य निल्ये तु न संकल्पयं महाहविः ।
 तदर्थं वलियानं तु नाचर्तव्यं हितेच्छुना ॥ ४३१ ॥
 महोदनं च स्त्रपने स्त्रपनं च महोदने ।
 कर्तव्यमविनाभूतं द्वितय मुख्यकल्पने ॥ ४३२ ॥
 अनुकल्पे तदन्योन्यमेकैकेन विना कृतम् ।
 प्रभूतोदनयागार्थमन्ययागार्थमेव वा ॥ ४३३ ॥
 विम्बे कस्मिश्चिदावाद्य पूजिते तु यथाविधि ।
 समारब्धे समाप्तेऽस्मिन् यागेऽकसाद् द्विजोत्तम् ॥ ४३४ ॥
 अन्ये महाहवियर्थे प्राप्ते नैमित्तिकादिषु ।
 दातव्यं तत्र मन्त्रज्ञैरन्यत्रोद्वासनादिकम् ॥ ४३५ ॥
 तत उद्वासयेदत्र स्त्रपनेऽप्येवमेव हि ।
 मूलविम्बे यथा देयं मन्त्रभिस्तु महाहवि ॥ ४३६ ॥
 तृतीयावरणाद्वाद्ये तथैवाभ्यन्तरेऽपि वा ।
 महोत्सवविधौ दद्यात् कुत्तचिद्वा महाहविः ॥ ४३७ ॥

महताऽनेन हविषा भक्त्या यः पूजयेद्दरिम् ।
स भुक्ता विपुलान् भोगानिह लोके चिरतनाव् ॥
कालान्तरे इत्ये प्राप्ते प्राप्तं यात्यच्युतं पदम् ।
विशेषादभिविक्तैश्च भूपैर्मूर्तहिते रतैः ॥ ४४० ॥

विधिनानेन कर्तव्य महोद्दनसमर्चनम् ।
प्रामुचन्ति च ते शश्वत् प्रतिभूपालमण्डलम् ॥ ४४१ ॥
वारण च वराश्व च तदीय कोशमन्त्रयम् ।

इनि श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे प्रापणादिमान साधननिवेदनादिवकारो नाम ऋषादशोऽन्तर्गतः ।

श्री.

एकोनविशौऽध्यायः ॥

मनकु —

मुने । सिद्धान्तनिष्ठ्य समाराधनकाङ्क्षिणः ।

समयाचारवैकल्ये प्रायश्चित्तमुदीरय ॥ १ ॥

शाणिडित्य —

शृणु सम्यक् प्रवक्ष्यामि प्रायश्चित्तमुने । हितम् ।

यत् कृत्वा देशिकादीना चतुर्णि शुभमेघते ॥ २ ॥

अस्त्वा विधिवन् मन्त्री नद्यादौ पूजयेद्यदि ।

स्त्रात्वा मूलसहस्रं तु जात्वा संपूजयडिभुम् ॥ ३ ॥

जीर्णं पर्युषितं वासो दधानो यदि पूजयेत् ।

स्त्रात्वा विशुद्धवासोभूमूलमन्त्रं जपेत्तथा ॥ ४ ॥

ध्यानहीनस्त्वनाचान्तः पवित्ररहिताङ्गुलिः ।

केशास्थिलोषसिरास्तुगस्पृश्यस्पर्शेऽपि च ॥ ५ ॥

स्त्रात्वा यथायुरं पूज्य मूलमन्त्रायुतं जपेत् ।

उदस्यासूतिकाऽपेयचण्डालायुपवर्तकः ॥ ६ ॥

स्तुरोचेद्गवद्विम्बं स्त्रात्वा पूर्वं स्वयं ततः ।

पत्रगवयेन देवेशमभिविच्य समर्चयेत् ॥ ७ ॥

उदस्यासूतिकाद्यैश्च स्पृष्टः संस्पृश्य कौतुकम् ।

स्त्रात्वोक्तमेन देवेशमभिविच्याथ शान्तये ॥ ८ ॥

हुत्वाऽथ मूलमन्त्रेण जपेत्त्वायुतसङ्ख्यया ।

सूतके मृतके विम्बं स्पृशेद्वा पूजयेद्यदि ॥ ९ ॥

अध्योत्तमेन सखाय प्रारब्धद्युत्वा जपेन्मनुम् ।

महापातकिभि स्तुष्टो विष्णुवापेयपैस्तथा ॥ १० ॥

पूजयेद्यदि देवेशं पुनः स्त्रात्वा विधानत ।

पूर्ववत् स्त्रयन कृत्वा शान्तिहोमादिकं चरेत् ॥ ११ ॥

निष्ठीवस्थिरसेवयुक्तो देवं स्तुतोप्रदि ।

कुशोदकेन सखाय विशेषेण यजेद्यदिभुम् ॥ १२ ॥

दिवा गत्वा ख्रिय स्त्रायामन्त्रात्वा चेत् स्तुतोदिभुम् ।

उपोत्थ्य पत्रभिर्गव्यै, कुशोदै, स्त्रापयेद्यदिभुम् ॥ १३ ॥

परत्वीगमनासकश्चीर्णदुश्चरितो विभुम् ।

पूजयेद्वा तथा स्तुष्टो देवविष्वेऽभिवेचयेत् ॥

मध्यमाधममार्गेण हृत्वा मन्त्रं जपेच्छतम् ।

कृमिकीटास्थिकेशादिपत्रज्ञनखरादिकैः ॥ १५ ॥

प्राण्यज्ञतुपभस्तादिदुष्टैः पवफलादिभिः ।

पुष्टैस्त्वैस्तथाप्यन्यैश्चनादैश्च भूपैः ॥ १६ ॥

तथोपचारैरन्यैश्च वर्जितैरपि वस्तुभिः ।

तथा पर्युषितै पत्रपुष्पाङ्गुरफलादिभिः ॥ १७ ॥

अस्पृश्यप्राणिभिः स्तुष्टैस्तथा चास्पृश्यवस्तुभिः ॥ १८ ॥

चण्डालसूतिकाद्यैश्च निषादपतितादिभिः ॥ १९ ॥

सस्पृष्टैश्च परिम्लानै, सरजोभिर्यजेद्यदि ।

जपेद्यदोत्तरशतं मूलमन्त्रमनन्यधीः ॥ २० ॥

एतैदुर्गेस्तु ब्रह्मादैर्देवं संपूजयेद्यदि ।
 संस्नान्य चाधमेनैव पूजयित्वा विधानत् ॥ २० ॥
 शान्तिहोमं प्रकुर्वीत सहस्राहुतिभिः क्रमात् ।
 वण्डालसूतिकोदक्याशवरापेयषायिभिः ॥ २१ ॥
 संस्पृष्टे पानभक्षयादैवेशस्य निवेदिते ।
 मृग्यानि परित्यज्य क्षालयित्वेनराणि च ॥ २२ ॥
 स्नात्वा कुशोदकं पीत्वा स्नापयेदधमेन तु ।
 पुनः संपूज्य जुहुयान्मूलेन शतसङ्ख्यया ॥ २३ ॥
 विडुराहस्युगालाभिः काकश्येनखरादिभिः ।
 एवमादिभिरथैश्च स्पृष्टेऽन्नादौ निवेदिते ॥ २४ ॥
 पूर्ववच्छान्तिरेव स्यात्ततः शुद्धं निवेदयेत् ।
 परस्तीगमनासकैर्मह्याभक्षयाविवेकिभिः ॥ २५ ॥
 यथेष्टाचारनिरतंवैष्णवकुलोऽवै ।
 पकं स्तुष्टं तथा द्वयं दुष्टं पूज्यास्युगादिभिः ॥ २६ ॥
 अग्न्या चेद्विर्दत्तं पूर्ववच्छान्तिमाचरेत् ।
 शावादिदूषितान्नस्य पकस्य विनिवेदने ॥ २७ ॥
 पूर्ववत्पूज्य देवेशं शान्तिहोमं समाचरेत् ।
 त्यक्तमन्नादिकं दद्याद्यदि पूज्य पुनस्तिलैः ॥ २८ ॥
 सघृतैर्जुहुयान्मन्त्री सहस्रशतसङ्ख्यया ।
 तथा पर्युषितान्नस्य प्रदाने शान्तिमाचरेत् ॥ २९ ॥
 त्यक्त हवि, फलं पुष्टं पवित्रावश्रसादिकम् ।
 त्यजेज्जलाशये वाग्नौ भुवि वा गोष्वलोलुपः ॥ ३० ॥
 मक्षिकायुणभृङ्गदैर्देवं दुष्टं पुरीषगैः ।
 पत्रपुष्पफलाद्यन्नं त्यक्तव्यं, तदधिष्ठितम् ॥ ३१ ॥
 अस्त्रोदकेन संप्रोक्ष्य दद्यादेवाय भक्तिः ।
 महाहविविधाने तु विशेषमवधारय ॥ ३२ ॥
 पचनालयमन्त्रत्र साधितं दीक्षितेतरै ।
 अमन्त्रसंस्कृतं चान्नमविभक्तमलक्षणम् ॥ ३३ ॥
 निरीक्षितमयोरयैश्च संपृष्टं मक्षिकादिभिः ।
 सप्रोक्ष्य चाक्षतोयेन निवेद्यं यज्ञगौरवात् ॥ ३४ ॥

सेनेशाय न दातव्यं होमं कुर्याद्यथारुचि ।
 कारिभ्य संप्रदानं च वलिदान न कारयेत् ॥ ३५ ॥
 अभ्यागतेष्वनास्तेषु दीनानाथजनेऽवपि ।
 प्रदेयमन्यथा शान्तिहोमं कुर्यादनन्यधी ॥ ३६ ॥
 विडालभूषिकासर्पमण्डकादैश्च जन्तुभिः ।
 कृमिकीटपतङ्गादैवर्यिसादैश्च खेचरैः ॥ ३७ ॥
 न देयं देवदेवाय दुष्टं स्पृष्टं महाहवि ।
 दत्ते हुत्वा च जात्वा च पुनर्दद्यान्महाहवि ॥ ३८ ॥
 भोगमन्त्रिक्याध्यानं मुद्राणामङ्गरूपिणाम् ।
 द्वारावरणपूर्वणा विवर्णीठादिकारिणाम् ॥ ३९ ॥
 कालानामपि चान्येषा नित्यनैमित्तिकात्मनाम् ।
 विषयसे प्रवृत्ते तु द्विवैर्यापिकपञ्चकै ॥ ४० ॥
 प्रस्त्रेकं जुहुयान्मन्त्री तिलैश्चान्यै, शतं शतम् ।
 समित्परिधिदर्भणा कूर्चना हविषायपि ॥ ४१ ॥
 आज्यस्थाल्यादिपात्राणमग्ने स्थणिङ्गलकुण्डयोः ।
 स्तुक्स्त्रवस्य प्रणीताया अभावे लक्षणोऽन्तर्ते ॥ ४२ ॥
 शान्त्यर्थं जुहुयान्मन्त्री प्रारब्धापकपञ्चकै ।
 अभावे काष्ठसमिधामाज्येन चरणा हुनेत् ॥ ४३ ॥
 समिद्विराज्याभावे तु तिलेवा होममाचरेत् ।
 अलाभे हविपोऽन्येषामाज्येन जुहुयात् सुधी ॥ ४४ ॥
 सर्वधाहोमकर्मर्थं तिलमाज्यं न लोपयेत् ।
 तिलाज्ययोरभावे तु हवनं स्यान्विरर्थकम् ॥ ४५ ॥
 शान्तिहोमं प्रकुर्वीत प्रदिष्टाया यथोदितम् ।
 वहौ कुण्डे स्थले चुल्या सस्कृतेऽनुगति गते ॥ ४६ ॥
 पुनराधाय संस्कृत्य शान्तिहोमादिकं हुनेत् ।
 वहौ स्पृष्टे तथाऽस्पृश्यैः केशास्थिनखरैरपि ॥ ४७ ॥
 यथावन्मूलमन्त्रेण जुहुयात् सर्पिष्या शतम् ।
 उदक्यासूनिकादैश्च सन्निष्ठेऽशुर्तं हुनेत् ॥ ४८ ॥
 संस्पृष्टेऽन्यं समाधाय जुहुयाचायुर्तं जपेत् ।
 असमिद्वे हुते वहौ पुनर्होमं समाचरेत् ॥ ४९ ॥

तैमित्तिकेषु काम्येषु चोत्सवेषु विशेषतः ।
तदङ्गहुतभुग्यांगं कुण्डेऽन्यस्तिन् समाचरेत् ॥ ५० ॥

शान्तिहोमं प्रकुर्वीत कुते चेत्तद्विपर्यये ।
परिवारानमूर्तश्च मूर्ताश्चैव यथाक्रमम् ॥ ५१ ॥

अनर्चयित्वाऽहोरात्र जपेत्तत्र पुरोऽन्तिके ।
तन्मन्त्राश्छतमष्टौ तु प्रत्येक पूजनादिकम् ॥ ५२ ॥

पतने वलिवस्तूनामस्पृश्यस्पर्शनेऽपि वा ।
तथैव पात्रेऽभिमते केशलोपादिदूषिते ॥ ५३ ॥

तत्यक्तुआऽन्येन निर्वर्त्य शान्तिहोमं समाचरेत् ।
वलि दुष्टे न द्याच्चेच्छान्तिहोमपुरस्सरम् ॥ ५४ ॥

वलि दत्वा विशेषेण प्राणुकं मन्त्रवान् जपेत् ।
नित्योत्सवाथविभ्वे तु यानान्तिपतिते सति ॥ ५५ ॥

तदेवोद्धृत्य तद्विमवक्षतं स्नाय मन्त्रवित् ।
अथमाधममार्गेण शान्त्यर्थं जुहुयादनु ॥ ५६ ॥

तथेव च क्षतं विम्बं समाधाय यथापुरम् ।
कृत्वा प्रातिष्ठिक कर्म स्वस्थाने स्नापयेदनु ॥ ५७ ॥

यावत्समाधिकालं तु तावद्विमवान्तरेण वा ।
कूचेन वाऽन्यप्रिम्बेन कुर्यान्त्योत्सव हरे ॥ ५८ ॥

अस्पृश्यैर्था सहपृष्ठे वलिविभ्वेऽभिषेचयेत् ।
अथमाधममार्गेण शान्तिहोमपुरस्सरम् ॥ ५९ ॥

यानस्थे त्वं विभ्वे तु व्यूढेऽयोग्यजनै सति ।
कुशोदकेन संप्रोक्ष्य शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ६० ॥

अस्पृश्यैर्थदि सस्पृष्टो वलिविभ्वस्य वाहक ।
पञ्चगव्येन संप्रोक्ष्य शुचिनाऽन्येन वाहयेत् ॥ ६१ ॥

मुद्रामन्त्रक्रियाध्यानद्रव्याणा भोगरूपिणाम् ।
विशेषाद्वलिकाले तु हानिरुत्पदते यदि ॥ ६२ ॥

जपेन्मूलसहस्रं तु मन्त्री यानसमन्वित ।
न दत्त यदि दातव्यं फलपुष्पोदनादिकम् ॥ ६३ ॥

देवोपभुक्तं योग्याय मूलमन्त्रायुतं जपेत् ।
हुतशेषे हविशशेषे भुक्ते योग्यजनैर्विना ॥ ६४ ॥

जपेन्मूलायुतं मन्त्री दाता किलिपशान्तये ।
सात्वतैः सत्वतिरते, सदा नगवत प्रियै ॥ ६५ ॥

तत्त्वं भगवते यद्यत् तत्त्वं पावनपावनम् ।
ब्रह्मग्रस्य सुरापस्य स्वर्णस्तेयरतस्य च ॥ ६६ ॥

गुरुत्वपरतस्यपि संयुक्तस्यापि तौ सह ।
प्राशन सर्वेणापद्मपन्थेपायपि किं पुनः ॥ ६७ ॥

तस्मात्तत् सप्रदानव्य ज्ञानिना मुख्यकल्पने ।
वैवर्णिकाना दातव्य दीक्षिताना तु मध्यमे ॥ ६८ ॥

केवलाना तु भक्ताना वैविद्याना छिजन्मनाम् ।
प्रधानमनुकरणे स्यादन्यथा प्राशयेत् स्वयम् ॥ ६९ ॥

विवक्सेनस्य यद्यत् पूजान्ते मन्त्रिभिर्विभो ।
न भोक्तव्यविभेषण त्वकव्यं भूजलादिषु ॥ ७० ॥

गोषु वा विष्णुभूताना तृष्णे हितमित्यनाम् ।
भोक्ता किलिपशान्त्यर्थं व्रतं चान्द्रायणं चरेत् ॥ ७१ ॥

संकल्प्य यां द्वोमान्तं हवनं न कृतं यदि ।
द्विषुणं हवन कृत्वा पूर्णान्तं मन्त्रवित्तम् ॥ ७२ ॥

एकद्वित्तितु पञ्चपटकालेषु यथाक्रमम् ।
एकार्दिदिनमासतुं वत्सरेषु तथैव च ॥ ७३ ॥

वहिकायेषु लुप्तपु नित्यनैमितिकेचापि ।
द्विषुण मिश्रितैर्हौमैरधमव्यपनं चरेत् ॥ ७४ ॥

पूजालोपे प्रवक्ष्यामि प्रायश्चित्तं सुने शृणु ।
औपचारिकसास्पर्शहृदयंगमरूपिणाम् ॥ ७५ ॥

परिच्युतौ च भोगाना त्रयाणा क्रमशो सुने । ।
पूजान्ते सर्ववीजानि मात्रावित्तं वृतोडनम् ॥ ७६ ॥

निवेदनीय देवस्य विशेषज्यापुरस्सरम् ।
एककाले च दिवसे वशे वैर्णिकाचर्वनम् ॥ ७७ ॥

तत्तद्विगुणितैर्द्रव्यैर्वलिहोमान्तमाचरेत् ।
एकमासीयपूजाया यावद्वादशमासिकी ॥ ७८ ॥

तावद्विगुणितैर्द्रव्यैर्मासिसङ्घयाचर्वनेऽपि च ।
स्वपते चापि नवकमधमाधमपूर्वकम् ॥ ७९ ॥

मुख्योक्तमावसान तु सहस्रकलशाष्ट्रम् ।
 संप्रोक्षणं च विध्युक्तं प्रतिष्ठा च क्रमाच्चरेत् ॥ ८० ॥
 आरम्भ्य मासिकी पूजा यावद्ग्राहशमासिकी ।
 तावदेकैकवृद्धया तु महता हविषा यजेत् ॥ ८१ ॥
 समिद्धिः सप्तभिर्हृत्वा पुरा पश्चाद्वृत्ताप्लुते ।
 वृत्तैश्च जुहुयान्मन्त्री त्वासहस्राद्यथावलम् ॥ ८२ ॥
 तथैव च जपं कुर्यान्मूलमन्त्रस्य सादरम् ।
 वलिप्रदानहीने तु हृत्वा मूलशत तत ॥ ८३ ॥
 - तत्तदावरणां देवाना स्वस्वसंब्रया ।
 जुहुयान्तिलमिश्रेण वृत्तेनैव शतं शतम् ॥ ८४ ॥
 प्रायश्चित्तं प्रवक्ष्यामि नित्यादिस्तपनेषु ते ।
 गृहाच्चने प्रकुर्वीत नित्यादिस्तपन सुधी ॥ ८५ ॥
 तत्र स्नानीयतोयेन पूजार्थमिषेचयेत् ।
 वहुवेरे तु कर्मचार्वा स्नापयेदग्रमण्टये ॥ ८६ ॥
 प्राप्तादे वितते ब्रह्मभागस्थे भद्रविष्टरे ।
 स्नापयेत् स्नानकलशै स्थापितैरत्रमण्टये ॥ ८७ ॥
 मध्याह्ने चापि सायाह्ने स्नानीयकलशोद्घृतै ।
 स्नानद्रव्यसमेतैर्वा वारिभि. प्रोक्षयेत् क्रमात् ॥ ८८ ॥
 मूलविम्बादिविम्बाना कुर्याद्वा विनिवेदनम् ।
 वहुवेरेऽभिषेकाचार्वा ता गृहीत्वाग्रमण्टपात् ॥ ८९ ॥
 न गच्छेद्वाह्यतो मन्त्री स्वपनार्थं वहिर्गते ।
 शान्तिहोमं प्रकुर्वीत तस्य दोषस्य शान्तये ॥ ९० ॥
 एकवेरे वृहद्ग्रापे कर्मचार्वामिषेचयेत् ।
 वृहद्ग्रटैश्च वहुभिः सहस्रकलशादिभिः ॥ ९१ ॥
 यदाभिषेको वाहास्थे मण्टये स्नानकौतुकम् ।
 संस्नाप्य विधिवन्मन्त्री महता विभवेत तु ॥ ९२ ॥
 पूजयित्वोत्सवाचार्या विनिवेद्य महाहविः ।
 कलशस्तपनार्थं चेत्रं कुर्याद्वृत्तारपणम् ॥ ९३ ॥
 तथा प्रतिसरावन्धं मूलमन्त्रायुतं जपेत् ।
 पुरस्ताद्वृत्तारप्य वद्धवा विष्वेऽपि कौतुकम् ॥

अमत्या वा समत्या वा स्नपनं नाचरेद्यदि ।
 शान्तिहोमं पुरा कृत्वा जपेदष्टोत्तरायुतम् ॥ ९५ ॥
 कौतुकाङ्गुरपूर्वं तु पुनरेवाभिषेचयेत् ।
 अङ्गुत्वाङ्गुरयांगं तु तथा कौतुकनन्धनम् ॥ ९६ ॥
 स्नापितो यदि देवेशं स्नानं तन्त्रिष्फलं भवेत् ।
 विधिवच्चाङ्गुरावापं तथा कौतुकवन्धनम् ॥ ९७ ॥
 स्नापयेद्विधिवन्मन्त्री शान्तिहोमपुरस्तरम् ।
 संकल्पिते तु स्नपने त्वकृते द्विषुणं चरेत् ॥ ९८ ॥
 नासादितैर्द्रव्यहीनै. स्नापितेऽप्येवमाचरेत् ।
 अधिवासितकुमस्थोयाना पूर्वमेव तु ॥ ९९ ॥
 न पर्युषितहानिः स्यान्मन्त्रन्यासैस्तथाचार्नै ।
 स्थापितेष्वथं कुमेषु हीनेषु स्थाप्य पूर्ववत् ॥ १०० ॥
 जपेत् कलशदैवत्यं मन्त्रमष्टोत्तरं शतम् ।
 समुद्घृतेषु कुमेषु रिक्षेषु सुपिरादिना ॥ १०१ ॥
 प्रापवदन्यं प्रतिष्ठाप्य जपेदष्टोत्तरं शतम् ।
 अस्पृश्यैश्च तथा स्पृष्टे मार्जराराघैश्च दंशिते ॥ १०२ ॥
 श्वादिभिः कुम्भुटार्घ्यर्वा शवराघैर्विजातिभिः ।
 केशास्थिलोषसंदुष्टे पुन कलशसञ्चये ॥ १०३ ॥
 सद्रव्यं पूर्ववत् स्थाप्य तद्वेवत्यं जपेच्छतम् ।
 दुष्टे संस्नापिते देवे पुनरप्यभिषेचयेत् ॥ १०४ ॥
 व्यापकैः पश्चभिर्मन्त्रैः. प्रस्तेक जुहुयाच्छतम् ।
 पूर्ववत् कुम्भदैवत्यं जपेद्वद्यानसमन्वितम् ॥ १०५ ॥
 अक्रमेण समुद्धारे स्थापने द्रव्ययोजने ।
 अनचेने च मन्त्राणा जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ १०६ ॥
 माहिषाजोष्टसंभूतैः दधिक्षीरघृतादिभिः ।
 स्नपनाद्वैवदेवस्य मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ॥ १०७ ॥
 समिद्धिः सप्तभिर्होमं कुर्यादष्टोत्तरं शतत् ।
 गेयमङ्गलवादित्रस्तोत्रघृतादिभिर्विना ॥ १०८ ॥
 वीणावेणुनिनादैश्च तथा पुण्यहवाचनै ।
 विनाभिषेचिते मूलं शतमष्टोत्तरं जपेत् ॥ १०९ ॥

विम्बेऽभिपिच्यमाने तु पतिते स्नानविष्टरात् ।
चलिते वा विशेषेण प्रतिष्ठास्नपनं चरेत् ॥ ११० ॥
चहणा सर्पिपा चैव प्रागुक्तेमूलग्रन्थैः ।
हुत्वा चाषोत्तरशांतं तत्तद्वर्त्यं च जपेत्ततः ॥ १११ ॥
ग्रामार्पीठाख्यवस्त्राङ्गभेदमङ्गादिदूषिते ।
तत्तद्विष्वगतां शक्ति नियोज्य ध्रुवकौतुके ॥ ११२ ॥
सन्धान शिदिपभिः कृत्वा सुसंस्कृत्य तदेव तु ।
शेषकर्मणि निर्वृत्ते स्नापयेदुत्तमक्रमात् ॥ ११३ ॥
तिलेन चरुणाज्येन प्रत्येकं च सहस्राः ।
जुहुयान्मूलमन्वेण तेन शान्तिर्भविष्यति ॥ ११४ ॥
तदा न घटितुं शक्तिर्यदि स्याद्यत्तगौरवात् ।
शोभार्थविम्बैः पुरतः स्थापितैः शषमाचरेत् ॥ ११५ ॥
एवमुत्सवतीर्थार्थशयनादिपु मूर्तिपु ।
तत्तद्वादिसन्धानं स्नापनं योजनं पुनः ॥ ११६ ॥
उक्तप्रमाणादधिके हीने स्नपनवस्तुनि ।
शरावे कलशे कूर्चं वस्त्रे कोषे सदस्यपि ॥ ११७ ॥
पालिकादौ तथा पीठे तोरणे चाषमङ्गले ।
द्वारमङ्गलकुंभेषु साधनेवितरेवपि ॥ ११८ ॥
मूलम-तैं जपेन्मन्त्री शातमष्टाधिकं सुधी ।
मोक्षार्थी स्नापयेदेवं सर्वकाल यथाविधि ॥ ११९ ॥
रिपूणा तिग्रहार्थाय दिवा कुर्यात्तु सर्वदा ।
खर्गकामस्तु पूर्वाङ्गे धर्मार्थी दिनमध्यमे ॥ १२० ॥
विनान्ते सर्वभोगार्थी प्रायश्चित्तेषु सर्वदा ।
चन्द्रसूर्योपरागे च तत्काले स्नापयेद्विभुम् ॥ १२१ ॥
संक्रान्तिषु च सूर्यस्य प्रापवत् पश्चात्तथैव च ।
सङ्क्रान्तिकालविक्रान्ताङ्गे षोडश षोडश ॥ १२२ ॥
तदानी स्नापयेदेवमनुक्रान्ते हुनेन्मनुम् ।
सहस्रकृत्वस्तद्वा तत्समं जपमाचरेत् ॥ १२३ ॥
पुरस्तात् सर्वकर्मार्थमङ्गुरेवपितेष्वनु ।
रक्तेषु व्यामवर्णेषु तथा तिर्यगतेषु च ॥ १२४ ॥

वक्रेषु चाप्रस्तेषु उद्धिगाभिमुखेषु च ।
विधिहीनेषु चास्युश्यमृषेऽवविकृतैविना ॥ १२० ॥
पालिकादिपु मित्रेषु नष्टेषु पतितेषु च ।
मूषिकादैश्च दण्डेषु मूलमन्वायुतं जपेत् ॥ १२१ ॥
पुरस्तादेष्यागार्थमङ्गुरेवपितेषु च ।
असमाते ततस्तस्मिन् प्राते वैशेषिकान्तरे ॥ १२२ ॥
तदर्थमपि कुर्वीत पालिकास्तद्विकृतम् ।
उत्सवायन्तर्योमन्ये रक्षामूलविवर्जितम् ॥ १२३ ॥
वडप्रतिसरे विष्वे स्नपनार्थं तु मन्त्रिणा ।
संग्रासे स्नपनेऽन्यसिन् शीघ्रमन्वनिमित्ततः ॥ १२४ ॥
तदर्थं कौतुक वन्वा स्नानम् समाप्त्य च ।
पूर्वार्थं प्रकुर्वीत प्रायश्चित्तादनन्तरम् ॥ १२५ ॥
अन्यत्र क्रमशः कुर्यात् पूर्वार्थं नमाप्त्य च ।
अन्यथा वेदिदं कर्म निष्पाल भवति द्विज ! ॥ १२६ ॥
तदोषपरिहारार्थं शान्तिहोमो जपस्था ।
सहस्रसङ्कृत्यथा युन्तो मूलमन्वेण मन्त्रनित् ॥ १२७ ॥
स्नपनेऽस्मिन्नतिक्रान्ते मूलमन्वायुतं जपेत् ।
मूषिकासर्पमण्डकञ्चुर्दर्शादिजन्तुभि ॥ १२८ ॥
स्नापिते कलशे स्पृष्टे लङ्घिने सन्ति त त्यजेत् ।
पुनर्बन्धं तथा स्थाप्त्य जपेन्मूलशर्तं गुरुः ॥ १२९ ॥
प्रायश्चित्तेष्वनुक्तेषु एवमादिषु सत्सु च ।
मूलमन्वायुतं चैव जपेद्वित्तरं गुरुः ॥ १३० ॥
प्रायश्चित्तं प्रवक्ष्यामि महोत्सवविधौ मुने !
गृहे प्रतिष्ठिते विष्वे न कुर्वीत महोत्सवम् ॥ १३१ ॥
स्वतन्त्रं परतन्त्रं च दिव्याद्यायतनं द्विधा ।
पर्वताग्रे तदीतीरे तीर्थाना निकटे विमो ॥ १३२ ॥
स्थापितस्यालय विद्वि स्वतन्त्रमिति सत्तम ।
ग्रामाद्वातया क्लेशस्वतन्त्रमितीरितम् ॥ १३३ ॥
तयोर्महोत्सवं कुर्यात् त्रयोदशविधि मुने !
सङ्कल्पयैकतमे नवं प्रवृत्ते वत्सरं प्रति ॥ १३४ ॥

न तु कुर्यादिभूत्यर्थं तस्मान्यूतं दिनोत्सवम् ।
अमत्या यदि कुर्वीति कुर्यादूर्ध्वं गनोत्सवम् ॥ १४० ॥
प्राक् प्रनुक्तं तु शान्त्यर्थमन्यथा स्यान्तुयक्षय ।
प्रमाणरहिते वंशे पटे वालवज्जेऽपि च ॥ १४१ ॥
वर्णभूषणमानादे दण्डे यष्टौ च वैष्णवे ।
फेणके चावटे पीठे प्रपाणा ध्वजरङ्गुनि ॥ १४२ ॥
विधिवच्छान्तिहोमं तु जपान्तं प्रारब्धाचरेत् ।
छिन्ने भिन्नेऽप्निना दञ्चे नष्टे भूषिकंदिशिते ॥ १४३ ॥
विष्मूद्रवधिरापेयरेतोनिष्ठीवनादिभि ।
दूषितं ध्वजसुत्सूल्यं प्रारब्धन्यं समाहरेत् ॥ १४४ ॥
प्रतिष्ठापाय इण्डाग्रं मानविन्वाधमेन तु ।
संस्तानं दोषशान्त्यर्थं जुहुयात् रथिष्पा नतम् ॥
स्तम्भाग्रं ध्वजवल्लभ्यं रक्षाकार्याय दीप्तिः ।
आरोहणं त दोषोऽत्रे रक्षाहेतोद्दिजादिभि ॥ १४५ ॥
सुजीर्णिन् फेणदण्डादीन् परित्यज्य ततोऽवग्रन् ।
संस्कृत्य योज्यवेत्तत्र वध्वा तु ध्वजमञ्जसा ॥ १४६ ॥
मध्यमस्नपनान्तं तु शान्तिहोमं समाचरेत् ।
वर्षवातातपस्पर्शे लुप्तवर्णे खगध्वजे ॥ १४७ ॥
न किञ्चिदप्यनिष्ट स्यांत् स्तभाग्रे यावदुत्सवम् ।
वध्वा व्यजपटे स्तम्भे वातवेगादिहेतुभि ॥ १४८ ॥
मूलदेशे तु विच्छिन्ने सध्वजे पतिते सति ।
अकृत्वा ध्वजविश्लेषे खापयेच्छेष्यमञ्जसा ॥ १४९ ॥
स्नपनं चोत्तमं कुर्यात् चतुः स्थानार्चनादिकम् ।
गोभूहेयवादीना दान शक्तवा समाचरेत् ॥ १५० ॥
उत्सवध्वजभङ्गेन राज्याङ्गयो भवेन्त्यृप ।
तस्मात्तत्परिहारार्थं त्वरया शान्तिमाचरेत् ॥ १५१ ॥
हेतुभिर्वातवेगाद्यवज्जे निपतिते भुवि ।
क्षिप्रमुद्धृत्य तद्रध्वा स्नपनं चाधमेन तु ॥ १५२ ॥
शान्त्यर्थं जुहुयादाज्यं तिलेन शतसङ्ख्यया ।
ध्वजे निपतिते छिन्ने कुर्यात् स्नपनमुत्तमम् ॥ १५३ ॥

उनरन्यं समुन्पाद्य वधीयात् संस्कृत तथा ।
अन्यथा यदि दोष स्यादाहो राप्रम्यं मन्त्रिण ॥ १५४ ॥
पश्चीगाधिष्ठिते कुमे नष्टे वा पतिते भुवि ।
स्पृष्टेऽस्पृष्टैस्तथा केशलोषास्थिशकुदादिभि ॥ १५५ ॥
कुमेऽन्यसिन् समारोप्य ता शक्ति कुममध्यगाम् ।
जात्वा मूलायुतं मन्त्री शेषकर्म समाचरेत् ॥ १५६ ॥
अनुकाना तु सर्वेषा जपेदेवं यथावलम् ।
देवतावाहनार्थं तु भैरीताङ्गनस्त्वयिण ॥ १५७ ॥
वायजातेषु सर्वेषु मृदङ्गगणयादिषु ।
न स्यापितेषु स्वस्थानेतत्पूजातविलोपने ॥ १५८ ॥
पुण्याहपाठराहित्ये तथार्वाहनगाधया ।
सगणेषु च भ्रतेषु सगृहेष्टकटादिषु ॥ १५९ ॥
स्वासु दिषु यथान्यायमनाहृतेषु सत्सु च ।
डारावरणरथ्यासु ग्रामवास्तुवतुकमात् ॥ १६० ॥
वलिप्रदानहीने तु तथा ताळस्वरादिषु ।
गेयनृतेषु हीनेषु शान्तिहोमपुरस्सरम् ॥ १६१ ॥
प्रत्येके देवतामन्त्रमप्याऽवर्तयेद्विधु ।
पुनरस्त्वादशेत् सर्व देवतावाहनादिकम् ॥ १६२ ॥
अनङ्गकुरार्पणात्रं तु प्रारम्भेच महोत्सवम् ।
पुनः प्राप्ते दिने वाय सद्यः कृत्वाऽङ्गकुरार्पणम् ॥
शान्तिहोमं प्रकुर्वीति पूर्ववच्छतसङ्ख्यया ।
तथैव तीर्थयात्रार्थं भूतरात्रादिसिद्धये ॥ १६३ ॥
परिच्युतौ तथाङ्गानामङ्गकुरार्पणकर्मणि ।
न कृतं चेत्तथा साङ्गं तथा कौतुकवन्धनम् ॥ १६४ ॥
कर्तव्या पूर्ववच्छान्तिहोमेन सजपेन च ।
उत्सवार्थाधिवासेषु चतुः स्थानार्चनेऽपि च ॥ १६५ ॥
पारंभकृलशस्नाने स्तानवेराभिषेचने ।
महाहविषि होमे च दिवसेषु तथा निशि ॥ १६६ ॥
भूतादिराविदेवाना वलिर्द्वयैर्योदितैः ।
हवने च तथोद्याने लीलया मृगयोत्सवे ॥ १६७ ॥

मृगयाया विशेषेण लोपः सज्जायते यदि ।
शान्तिहोमादिकं तत्तत् कृत्वा शेष समाचरेत् ॥
अधिष्ठितेषु विम्बेन यानेषु पतितेषु वा ।
भिन्नेष्वपि च वाहेषु प्रमादाद्यत्र कुत्रचित् ॥ १७१ ॥
यानान्तरे समारोह्य वाहने वाऽथ कौतुकम् ।
शान्तिहोम पुरा कृत्वा जपेन्मूलसहस्रकम् ॥ १७२ ॥
गोभृहेमादिक दद्याद्वेष्ट्वेभ्यो गुरोरपि ।
यानाद्वा वाहनाद्वाऽपि विम्बे तु पतिते सति ॥ १७३ ॥
वलिवेरोकविधिना समाधानपुरस्सरम् ।
स्तपनं शान्तिहोम च मन्त्रजापान्तमाचरेत् ॥ १७४ ॥
समाधौ दीर्घकालीने कुर्याच्छोमार्यकौतुके ।
शेषकर्म महार्चाया निर्वृत्ते सन्धिकर्मणि ॥ १७५ ॥
पूर्वेवत्ता प्रतिष्ठाय यथावच्छान्तिमाचरेत् ।
शून्येषु ग्रामनगरपत्तनादिषु चोत्सवम् ॥ १७६ ॥
बलिदानं न कुर्वीत कृते तत्रापि निष्फलम् ।
समाहिते तु ग्रामादौ महाशान्तिपुरस्सरम् ॥ १७७ ॥
पुनरप्युत्सवं कुर्यात् ब्राह्मणानामनुब्रया ।
ग्रामादावग्निना दग्धे वात्याऽसाराद्विदूषिते ॥ १७८ ॥
शान्तिहोम पुरा कृत्वा पथ्यादुत्सवमाचरेत् ।
स्थापिते पर्वताग्रेषु दद्विम्बे महोत्सवम् ॥ १७९ ॥
यथावकाशं कुर्वीत तत्रैव वलिपूर्वकम् ।
तदासन्नेऽप्रहारादौ शक्तं चेत् कर्तुमुत्सवम् ॥ १८० ॥
वलिप्रदानरहितं तत्र कुर्यात् परिभ्रमम् ।
देवताहानवेलायामाहताना विभो पुरा ॥ १८१ ॥
देवासुरगणादीनां भूतानामायनुक्रमात् ।
उत्सवार्थवलि दद्यान्महापीठे दिवानिशम् ॥ १८२ ॥
ध्वजार्थमङ्कुरानप्ये ध्वजमुत्थाप्य वा तथा ।
दीक्षार्थ कौतुक वध्वा पुरा तीर्थाविमर्षणात् ॥ १८३ ॥
देविके व्याधिते वाऽथ सृते कार्यान्तरोद्यते ।
सूतकाद्युपघाते च शेषकर्मसमापनम् ॥ १८४ ॥

कर्तव्यं गुरुणाऽन्येन जप्त्वा मूलायुतं जपेत् ।
रिपुचोराग्निवृष्ट्यादिभग्राद्विद्धे महोत्सवे ॥ १८५ ॥
जाते दद्याद्वलि तस्मिन्नेऽप्यहनि देशिकः ।
अतीतं तु वलि दद्याच्छान्तिहोमजपान्वितम् ॥
कुर्यादुत्सवायादा च विहितेऽहि महोत्सवम् ।
अष्टाया तीर्थयावायामवाहन्य खगध्वजम् ॥ १८७ ॥
पूर्ववद्वृजमुत्थाय कुर्यात्तीर्थान्मुत्थवम् ।
प्रतिरात्रिवलिद्वद्वयव्यत्यासे सर्पिपा शतम् ॥ १८८ ॥
हुत्वाऽग्नौ मूलमन्त्रेण जपेदग्नेतरं शतम् ।
कालेऽन्यसिन् वलि दद्यात्तकाले प्रात्मजसा ॥
व्यासे वलिदेवाना जपो होमश्च तावश ।
अड्कुरार्पणपूर्वश्च नारदवशेन्महोत्सव ॥ १९० ॥
तथैव चाङ्गकुरावाप कृत्वा मूलायुतं जपेत् ।
विशेषात् पालिकावासे रथ्याद्वृतिपु चोत्सवे ॥
ग्रामवास्तुषु रथ्यासु भूतानां वलिमाचरेत् ।
न चाश्रये प्रकुर्वीत राजराष्ट्रविद्वद्यते ॥ १९२ ॥
दद्याद् ग्रामादिवृद्धवर्थं तस्मिन्नायालये वलिम् ।
शान्तिहोमं प्रकुर्वीत वलिदानेऽन्ययाकृते ॥ १९३ ॥
खद्योतपासुनोहारवर्षिवातातपादिभि ।
विम्बे महोत्सवे स्पृष्टे सज्जं होममाचरेत् ॥ १९४ ॥
प्रपामणटपात्राणामग्निदाहे च पूर्ववत् ।
निर्वापितेषु दीपेषु पूर्ववच्छान्तिरीतिना ॥ १९५ ॥
वस्त्रभूषणमाल्याना हेतीना च तथैव च ।
छत्रचामरपूर्वाणा महता मङ्गलात्मनाम् ॥ १९६ ॥
ध्वजतोरणपूर्वाणा पीडानामङ्गरूपिणाम् ।
अग्निदाहे समुत्पन्ने पुनरन्पाद्य तानपि ॥ १९७ ॥
सजप शान्तिहोम तु कुर्याद्योतरं शतम् ।
प्रागुक्ताना च सर्वेषां दीपाना तु विशेषतः ॥ १९८ ॥
पतने भुवि सज्जाते मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ।
अष्टोत्तरसहस्रं तु हुत्वा तत्सङ्ख्यया जपेत् ॥ १९९ ॥

दिव्वारात्रुत्सवं कुर्यादासूर्यास्तमयोदयात् ।
 कालयोर्विपरीतश्चेदधमस्नपनं चरेत् ॥ २०० ॥
 तीर्थयात्रा प्रकर्तव्या सूर्यस्यास्तमयात् पुरा ।
 पूर्वभागे रजन्या वा कुर्यात् स्वव्यक्तिव्ययो ॥
 उत्तमस्नपनं कुर्यातीर्थकालविपर्यये ।
 द्विवारयुक्ते तीर्थक्षेत्रे पुरुहृतक्षणान्वितम् ॥ २०२ ॥
 पुण्यं भवेत्तत्पूर्वं स्यादुभयोर्विद्यते यदि ।
 देवस्योत्सवयावाया स्पृष्टेऽस्पृश्यैस्तु देशिके ॥
 न दोषस्तत्र विज्ञयो विशेषादेवसन्निधौ ।
 उत्सवे होमविपुरे द्विगुणं जुहुयाज्ञपेत् ॥ २०४ ॥
 नेत्रास्त्रसहित मूलं प्रत्येकं शतसङ्ख्यया ।
 सर्वमक्तजनैदेवो यथाभिमुखदिडमुखैः ॥ २०५ ॥
 सागन्धवस्त्रक्षीरान्नपानकापूषमत्कले ।
 तामूलेर्गन्धसमिश्रैस्तोपणीयो यथावलम् ॥ २०६ ॥
 सुस्थितैर्वाऽसनासीनैर्देविकेवार्थं साधकैः ।
 पृजिते सति देवेशो न दोषो भक्तिगौरवात् ॥ २०७ ॥
 विम्बे चोरादिभिन्नं वर्तमाने महोत्सवे ।
 विम्पान्तरं समापाय प्रतिष्ठाय यथापुरम् ॥ २०८ ॥
 महाभिषेक हवनं जप ज्वल्वा यथाविधि ।
 कुर्यादुत्सवशेषं तु कर्माचार्दिषु वाऽचरेत् ॥ २०९ ॥
 निशाया सर्वशान्त्यर्थी पुष्ट्यर्थी मध्यमे दिने ।
 आप्यायनार्थी पूर्वाद्ये धर्मार्थी मध्यतो निशि ॥ २१० ॥
 तथा रिपुक्षयार्थी च पुष्पयागं समाचरेत् ।
 न च पर्युषितैः पुष्पै परिस्तानैस्तदाचयेत् ॥ २११ ॥
 तद्वोषशान्तये कुर्यात् स्नपनं मध्यमं चरेत् ।
 न कृते पुष्पयागेऽस्मिन् कुर्यात् स्नपनमुक्तम् ॥ २१२ ॥
 देशिका, पट समाख्याता, पुष्पयागे विशेषतः ।
 व्यतुस्थानाचनार्थं तु चत्वारं परिकार्तिताः ॥
 तथैकं स्नपनाचनार्थं वल्यादिषु तथेतरः ।
 जलोन्त्थितानि पुष्पाणि विरावोपोषितान्यपि ॥ २१४ ॥

पुष्पयागे नियुक्तीत न दोषस्तेषु सत्तम ।
 तथैव पुष्पपूजार्थं कलहारकुसुमान्यपि ॥ २१५ ॥
 तथैव दमनीपतं पुष्पयागे विशेषतः ।
 पूर्वरात्रोपोषितैश्च दिवा संपूजयेत् प्रभुम् ॥ २१६ ॥
 न पूर्वाह्लोषितैस्तद्विशाया तु समर्चयेत् ।
 महोत्सवान्ते स्नपने न कृते स्नापयेत्तत् ॥ २१७ ॥
 अधमोत्तममार्गेण शान्त्यर्थं जुहुयात्तत् ।
 तडात्रौ ध्वजदण्डाग्रादवरोप्य खगाध्वजम् ॥ २१८ ॥
 ग्रामादिवास्तुनिष्ठाना वलि दत्त्वा विसर्जयेत् ।
 उत्सवान्ते ध्वजे नष्टे पुरस्तादवरोहणात् ॥ २१९ ॥
 प्राप्तवद्वज समुत्थाय पुनरेवावरोहयेत् ।
 एकाहो द्विवलिर्वाथ तथैकवलिरेव वा ॥ २२० ॥
 वलितीर्थविहीनो वा परिभ्रमणवर्जितः ।
 चतुर्भिर्वलिमिशुक, त्रियह, पञ्चवास्त्रात् ॥ २२१ ॥
 पञ्चानामुपरिस्थानामानक्षव्रद्विनोत्सवात् ।
 द्विगुण दिनसङ्ख्याया विहीने वलिमाचरेत् ॥
 ऊनाऽधिकैश्चेद्वलिमिशुकास्त्वेते महोत्सवा ।
 कर्तुं कारयितुश्चापि राज्ञो राष्ट्रस्य मन्त्रिणः ॥ २२३ ॥
 दारणा व्याधयो नित्यं भविष्यन्त्यसुखान्यपि ।
 तद्वोषशान्तये कुर्यात् स्नपनं चाधमोत्तमम् ॥ २२५ ॥
 वैशेषिकेषु प्रातेषु वर्तमाने महोत्सवे ।
 द्वादश्यादिषु तत् सर्वं यथान्यायं समर्चयेत् ॥ २२६ ॥
 न लोपयेत् प्रयत्नेन प्राप्तं वैशेषिकं सुधी ।
 जपेदद्वायुतं मन्त्री त्वच्छतेषु च शान्तये ॥ २२७ ॥
 प्रायश्चित्तमितो वक्ष्ये पवित्रारोहणाय ते ।
 अप्रमाणे पवित्राणा कुण्डमण्डलयोरपि ॥ २२८ ॥
 अस्त्रमन्वायुतं जप्त्वा पूजयेदस्त्रवन्धनम् ।
 पदपुष्पफलादीना पूरकाणां तथैव च ॥ २२९ ॥
 अतीत उक्ताले तु चातुर्मास्यस्य मध्यत ।
 मध्यम स्नपनं कृत्वा कालेऽन्यस्मिन् तदाचरेत् ॥

कालात्यये तथान्येषु शान्तिरेवं विधीयते ।
 'पवित्रे केशपाषाणचर्माङ्गारनखादिभिः ॥ २३० ॥
 दूषिते वहिना दरधे छिन्ने दग्धेऽथ भक्षिते ।
 मूर्खिकाद्यैश्च काकाद्यैः स्पृष्टे त्यक्ता तु तत् पुनः ॥
 सूक्ष्मस्तथाविधं कृत्वा त्वधिवास्य यथापुरम् ।
 उत्तमं स्नपनं कृत्वा समारोप्य पवित्रकम् ॥ २३२ ॥
 शान्त्यर्थं जुहुयान्मन्त्री मधुक्षीरादिभि. क्रमात् ।
 अष्टोत्तरं शतं मूलमन्त्रादि च तथा जपेत् ॥ २३३ ॥
 अस्पृश्यैरपि संस्पृष्टमत्यारोपित यदि ।
 पुनरन्यं समारोय पूर्ववच्छान्तिमाचरेत् ॥ २३४ ॥
 स्थापित पूजितं कुंभमस्पृश्य संस्पृशेद्यदि ।
 कुभान्तरे समावाह्य जपेन्मूलसहस्रकम् ॥ २३५ ॥
 कुभभेदे तथा स्थाप्य मूलमन्त्रायुत जपेत् ।
 अत्र विम्बस्य पतने भेदे च्छेदे यथापुरम् ॥ २३६ ॥
 समाधानादिकं कृत्वा स्थाप्य शान्तिं समाचरेत् ।
 पवित्रैरक्षेणैव पूजयेद्यदि देशिकः ॥ २३७ ॥
 शान्तिहोमं पुरा कृत्वा मूलमन्त्रं शतं जपेत् ।
 मुहूर्ते समतिक्रान्ते शुभे यजनविस्तरात् ॥ २३८ ॥
 तदन्यस्मिन् समारोय कृत्वा स्नपनमुत्तमम् ।
 स्थापिते वहुवेरे तु दिव्याद्यायतनेषु च ॥ २३९ ॥
 मुख्यकल्पविधाने तु पवित्रारोहकर्मणि ।
 देशिका वहव, प्रोक्ताः ध्यानमन्त्रक्रियान्विता ॥
 तेष्वेकं, कुंभपूजायामितरो मण्डलाच्चने ।
 अर्चायामितरो विद्रानितरः पावकाच्चने ॥ २४१ ॥
 मूलालये तथैकश्च अन्यः शोभाश्रयाच्चने ।
 गरुडस्याच्चने त्वन्यो विष्वकूसेनाच्चने पर ॥ २४२ ॥
 तथैकं, स्नानबेरे स्याद्वलिदाने तथा पर ।
 नित्याग्निहवने त्वन्यो महोदनविधौ परः ॥ २४३ ॥
 भष्टभिर्वा समारोप्य कर्मलाघवमीक्ष्य च ।
 तत्र तत्र च तै, कार्यं पवित्रारोहणं परम् ॥ २४४ ॥

एकाहमुत्सवं कृत्वा तस्मिन्द्वनि पूर्ववत् ।
 तीर्थयात्रा प्रकुर्वीत तदन्यस्मिन् दिने दिवा ॥ २४५ ॥
 द्विरात्रौ प्राग्दिनादौ वा कुर्यात्तीर्थीवर्मणम् ।
 द्वितीयादौ चतुर्थाहगचरेत् त्रियहोत्सवम् ॥ २४६ ॥
 प्रधानदिनमारभ्य सप्ताहो वा महोत्सव ।
 तयोरन्तेऽपि कर्तव्या तीर्थयात्रा यथापुरम् ॥ २४७ ॥
 एवं तीर्थान्तिमा, कल्याः पवित्रारोहणक्रिया ।
 न कृता तीर्थयात्रा चेन्निष्ठति स्नपनोत्तमम् ॥ २४८ ॥
 अङ्गरार्पणपूर्वं तु प्रारभ्यात् प्राग्वदुत्सवम् ।
 तत्तीर्थदिनयामिन्या पवित्राणा विसर्जनम् ॥ २४९ ॥
 कृत्वा गुरो प्रदातव्य पाञ्चरात्रार्थकोविदैः ।
 तदभावात्तदन्येषा माचार्याणा यथाक्रमम् ॥ २५० ॥
 समर्पणीयमन्येषामयोरयानां नियोजनात् ।
 पुनर्निवेद्य विधिवत् पवित्राणि प्रदाय च ॥ २५१ ॥
 मध्यमं स्नपनं कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ।
 प्रक्लृते वा यथापूर्वं चातुर्मास्ये विधानतः ॥ २५२ ॥
 मुख्यमध्याधमे चैव प्रागुक्तेषु दिनेषु च ।
 न कल्पिते तथैकस्मिन् चान्द्रायणपुरस्सरम् ॥ २५३ ॥
 तदनन्तरसंप्राप्ते दिवसे प्रारम्भत तत् ।
 तदाद्युमष्टपक्षं च विधिविश्वितो भवेत् ॥ २५४ ॥
 चातुर्मास्यं तु संकलय वर्तमाने ब्रतोत्तमे ।
 विच्छिन्ने सति मध्येऽस्य पारतन्यादिहेतुना ॥ २५५ ॥
 कालान्तरे च संकल्प्य कार्यश्चान्द्रायणादिक ।
 काले तस्मिन् प्रकुर्वीत यथावच्छयनादिकम् ॥ २५६ ॥
 तद्युत्यये विलोपे च चतु, स्थानाच्चनादिकम् ।
 जप्त्वा मूलायुतं मन्त्री शान्त्यर्थं जुहुयात्तदा ॥ २५७ ॥
 नृसिंहकपिलकोटहयहुंसादिरूपिणाम् ।
 तथा वक्त्रविशिष्टाना शक्तीशस्य विशेषतः ॥ २५८ ॥
 तथा च जामदरन्यस्य विश्वरूपस्य वै प्रभोः ।
 पारिजातहरस्यापि तथा कल्पयात्मनो हरे ॥ २५९ ॥

शयनं न तु कुर्वीत प्रासादेषु स्थिरस्थितौ ।
 सौम्यरूपं भमासाथ कौतुक कागनावशात् ॥ २६० ॥
 तदर्थं शाययेद्राथं चातुर्मास्ये विधानतः ।
 उत्थापिते तु देवेशो चतुःखानेऽर्चिते सति ॥ २६१ ॥
 वल्लभरणमाल्यादैर्यथाशोभमलंकृतम् ।
 विहरेशो प्रतिष्ठाप्य उत्सवाचार्गत विभुम् ॥ २६२ ॥
 अशेषभुवनग्रामं विधिना दोषशान्तये ।
 महोत्सवोक्तविधिना परिभ्राम्य विशेषतः ॥ २६३ ॥
 एकरात्रादियोगेन प्रागुक्तविधिना तत ।
 कुर्यादिवभूथं स्नानं नदीतीरादिषु प्रभोः ॥ २६४ ॥
 अनुकल्पे विधानं तद्विना नीरथिमर्षणम् ।
 मध्ये सूर्यस्य सङ्क्रान्त्योर्दशांश्यसमन्वितः ॥ २६५ ॥
 तद्वद्वर्णवियुक्तश्च मलमास इतीरितः ।
 चातुर्मास्योऽयमग्राहाः सदारंभावसानयोः ॥ २६६ ॥
 दिनतये तु प्रागुक्ते प्रारब्धे सति मध्ययोः ।
 मलमासस्य सङ्कल्पा कदाचिच्च न दोपतः ॥ २६७ ॥
 अधिके मासि सर्वत्र तथाऽस्ते शुरुचुक्रयो ।
 औत्सवः प्रथमारंभः न कार्यो हितमिच्छता ॥ २६८ ॥
 स्वयंवक्तालयादेषु तीर्थेषु गिरिमूर्धनि ।
 नदीतीरेषु रम्येषु वनेषूपवनेषु च ॥ २६९ ॥
 गोषेषु मुनिसुख्यानामाश्रमेषु हरेः पुनः ।
 सङ्कल्प्य नियंतं वासमभीष्टवतसिद्धये ॥ २७० ॥
 नेतव्यं देशिकेन्द्रादैस्तथा मासचतुर्ष्यम् ।
 नदीनगादितरणं नाचर्तव्यं कदाचन ॥ २७१ ॥
 नद्यादिव्यवधानेऽपि दिव्यमायतनं प्रति ।
 गन्तव्यं योजनादर्वीकृ शुभयात्राधिकारिभिः ॥
 विशेषेण द्विपट्काण्ठपूर्वैर्यापिकृपञ्चकै ।
 सदाराधननिष्ठाना पञ्चकालरतात्मनाम् ॥ २७२ ॥
 दिव्यक्षेत्राभिगमनं न खण्डयति तद्वतम् ।
 सूक्तक सूतकं नैव कालेऽस्मिन् नियतात्मनाम् ॥

प्राणिहिसा न कर्तव्या द्रुमविच्छेदनं तथा ।
 नदीफेदारक्षलाना भेदनं सस्यशोषणम् ॥ २७३ ॥
 देवतायतनादीना पीडनं तत्त्विदासिनाम् ।
 वापीकृपतटाकाना पूरणं मूच्छलादिभिः ॥ २७४ ॥
 वन्धनं च द्विजातीना सहवासं विजातिभिः ।
 सभापणं तथा तेभ्यो मात्रा वित्तपरिग्रहम् ॥ २७५ ॥
 तस्मिन् काले विशेषेण वर्जयेद् बुद्धिमावरः ।
 य एवं कुरुते तस्य प्रायश्चित्तेन निष्कृति ॥ २७६ ॥
 कदाचिज्ञायते वाऽथ नानाधर्मप्रतिष्ठाया ।
 स्थापनं वासुदेवस्य तेषु मुख्यं प्रकीर्तितम् ॥ २७७ ॥
 एकान्तिडिजमुख्याना स्थापनं मध्यमं भवेत् ।
 अन्येषामपि सर्वेषां प्रतिष्ठा चरमा भवेत् ॥ २७८ ॥
 प्रतिष्ठाया प्रवक्ष्यामि प्रायश्चित्त यथाक्रमम् ।
 क्षमाशिलातस्त्वोहप्रवर्णां तु परिग्रहे ॥ २७९ ॥
 तत्तद्वज्ञे यथोदीर्णद्रव्यमन्त्रक्रियादिषु ।
 परिच्छयेषु तदभ्युः शान्तिहोमजपादिकम् ॥ २८० ॥
 समाचरेद्या शास्त्रमन्यथा निष्फलं तु तत् ।
 अकृते सति सर्वस्मिन् वासुदेशपरिग्रहे ॥ २८१ ॥
 आनीतस्यालयक्षेत्रे शिरिपभि, सत्क्रियां विना ।
 यथावदाचरेद्विद्वानचार्द्रव्यस्य संग्रहम् ॥ २८२ ॥
 मृद्वास्वसनादीनामेवमेव समाचरेत् ।
 अन्यालयार्थमानीता शिलामर्चा सुनिर्मिताम् ॥ २८३ ॥
 सर्वविवरवसपन्ना स्थापने तु विलम्बिताम् ।
 न्यायेनादाय तामर्चा स्थापयेत् सिद्धसञ्चानि ॥ २८४ ॥
 प्रागवदन्यां समापाद्य स्थापयेत् प्राक् प्रकृतिपते ।
 निर्मिता प्रतिभाशीघ्रं स्वगृहे न निवेशिताम् ॥ २८५ ॥
 राज्ञो राष्ट्रस्य तत्कर्तुररिष्टमुपपादयेत् ।
 एकविशदिनादूर्ध्वमासुरी सा भवेद्गुवम् ॥ २८६ ॥
 कृत्वा महाभिषेकाद्यं स्थापयेदन्यथा त्यजेत् ।
 प्रमाणरहिते विम्बे पीठशङ्खप्रभादिके ॥ २८७ ॥

वस्त्रे वा भूषणे वाऽथ गर्मीपत्रसमन्वितम् ।
घृतसिक्तेश्च नहुशः सतिलैः शालितण्डलैः ॥ २१० ॥

जुहुयात् पञ्चभिर्मन्त्रैः प्रत्येक शतसङ्ख्याया ।
जलाधिग्रासस्तपने तथा नयनमोक्षणे ॥ २११ ॥

शयने वेदिकाया च मन्दन्यासाद्विकर्मसु ।
कुममण्डलपूजाया डारतोरणकुमयोः ॥ २१२ ॥

अयथाकरणे नूनं पूर्ववच्छान्तिग्रायते ।
अस्थाने स्थापिते विम्बे पादाधारदिलान्वितम् ॥

तदानीमेव चोद्भृत्य स्थापयेत्स लक्षणे पदे ।
मध्यमस्तपनं कृत्वा शान्तिहोप समाचरेत् ॥ २१३ ॥

न स्थापिते मुहूर्तऽस्मिन् तदा तिम्बमुड्डरेत् ।
पूर्ववत् स्तपने होमे कृते गान्तिर्भविष्यति ॥ २१४ ॥

स्थापनेऽधिकृते मुरुये देशिके व्याधिते सति ।
न्यस्तदेहेऽथवा मन्ये वर्तमाने क्रियाकर्मे ॥ २१५ ॥

क्रियामन्त्रोपदेश्च च प्रतिष्ठाकर्मणि स्थितः ।
पुरो वा देशिकेन्द्रस्य स्थापने ग्रेपमाचरेत् ॥ २१६ ॥

अन्ते सहस्रकलौररभिपिच्य सुरेश्वरम् ।
चक्राम्बुद्धकुण्डे तु मधुक्षीरादिभि इमात् ॥ २१७ ॥

शान्त्यर्थमयुतं हृत्वा तत्सङ्ख्य जपमाचरेत् ।
ग्राहणैः क्षत्रियैर्यैश्यैः शूद्रैर्वा भगवन्मये ॥ २१८ ॥

सकामैरथ निकामैर्मन्वाराधनतत्परैः ।
साधकैर्मगवद्विम्बस्थापनार्थं सदैव हि ॥ २१९ ॥

पुरा प्रसावनीयश्च प्रार्थनापूर्वकं तु वा ।
अधिकारपञ्चस्थश्च द्विजेन्द्रं पाञ्चरात्रिक ॥ २२० ॥

वेत्ता यो व्यूहपूर्वस्य व्यक्तस्य परमात्मनः ।
सोऽन्येषा भगवद्विम्बस्थापनेऽधिकृतः सदा ॥ २२१ ॥

अनुग्रहप्रतिष्ठा चात्यधिकारनिरूपणा ।
अनन्यैरुपपश्चाना भक्तानां कार्यमुच्यते ॥ २२२ ॥

अनन्याः पञ्चकालज्ञा व्यतिरिक्ता न ये प्रभोः ।
मारु सृष्टास्तन्मुखोद्भूताः द्विषट्काध्यात्मचिन्तकाः ॥

चातुर्व्यूहपरत्वेन येषा वै प्रभवाययौ ।
कर्मणामपि सत्त्वासं कुर्वन्त्यव्यक्षतः क्रमात् ॥ ३०१ ॥

अतोऽमी दुर्लभतरा पारम्य यस्य तं प्रति ।
प्रमेयनिष्ठा श्रद्धा वा स्फुटास्तकंकर्मणि स्थिता ॥

परत्वमन्यमार्गस्था नेच्छन्ति च परस्परम् ॥
य इच्छन्ति विमोस्नेषा स्थितिर्नास्ति तथा कृतौ ॥

सुकाधिकारिणं त वै लग्नलक्ष्मकुविम् ।
पञ्चकालरत सिद्धं तन्वसिङ्गान्तपारगम् ॥ ३०८ ॥

तेनैव श्रुतिमन्वाणा स्थूलानामपि चोऽना ।
प्रतिकर्मणि वै कार्या यथावसरलक्षणा ॥ ३०९ ॥

यसाद्वज्जसमुद्भूतमण्डलादिपु वृत्तिषु ।
स्वार्थतो वा परार्थेन सदाराधनकर्मणि ॥ ३१० ॥

नित्यसिङ्गे तदाकारे तत्परत्वेऽपि सन्ततम् ।
यस्यास्ति सक्तिहृदये तस्यासौ सविधि वज्रेत् ॥

मन्त्ररूपी जगद्वायथ परमात्माच्युत प्रभु ।
अत्यौत्सुक्यं विना विप्रं सुनस ग्रीतये त्वपि ॥

कामास्तये वा कीर्त्यर्थं तस्य तदिहित द्विज ।
सध्यानेन प्रतिष्ठान प्राप्नोदे स्वरूपेऽपि वा ॥ ३१२ ॥

इति सम्यक् समाख्यात मुख्यवर्द्धं महामते ।
अनुकल्पं यद्वत्तात्यत् तत्समाप्ताच्चोद्धते तु ॥ ३१४ ॥

प्राक् प्राप्तदीक्षितैर्विधिवत् त्रयीधर्मस्थितैर्द्विजैः ।
नित्याराधनसक्तेस्तु भक्तमेगवतो विभो ॥ ३१५ ॥

धारणाध्यानपूर्वाणा लग्नलक्ष्मस्तु कर्मणाम् ।
मन्त्रमण्डलमुद्भ्राव्यकुण्डादीना कृतश्रमैः ॥ ३१६ ॥

पठव्यासिनिष्ठैस्तु त्यागशीलैरमत्सरै ।
अनुज्ञितक्रमैरदक्षे स्वकामेपरिपाटकैः ॥ ३१७ ॥

सत्कीर्तिप्रथितेर्लोके तथाऽकीर्तिविहारैः ।
प्रतिष्ठा लपते ऋती ते प्रतिष्ठापने कृते ॥ ३१८ ॥

निषिद्धमरविन्दाक्षे अतोऽन्येषा हि सर्वदा ।
महामहं प्रतिष्ठार्थं कर्तुर्व्यामिथ्याजिनाम् ॥ ३१९ ॥

ये पुनर्लोकधर्मस्थाः समवुद्धिपदे स्थिताः ।
भगवत्यविशेषज्ञा नित्यं कार्यवशेन तु ॥ ३२० ॥

वाङ्मालेण परत्वं वै सर्वेषां प्रवदन्ति वै ।
अधिकारं विना येऽत्र प्रेरिता देवतार्चने ॥ ३२१ ॥

व्याप्तिश्रयाजिनस्ते वै पातिस्यपदसंस्थिता ।
नयन्ति नरकं नूत्मेवमेव प्रवर्तिन् ॥ ३२२ ॥

न तु सङ्गक्षिपूतानां वासुदेवरतात्मनाम् ।
कदाचित्तत्कृते दोष विद्धाति च खण्डना ॥ ३२३ ॥

अतत्कावन्महावुद्धे ! कर्तव्य भक्तिपूर्वकम् ।
भक्तया वै मन्त्रनिष्ठाना तन्मन्त्रो जपकर्मणि ॥ ३२४ ॥

वर्णव्यत्ययमापयो लुप्तस्तेन स्वरेण वा ।
खरादिनाधिकश्चैव मन्त्रोऽनर्थप्रदः सदा ॥ ३२५ ॥

अचिरात्तत्प्रयोकृणा तथापि कमलोद्घव ! ।
अतिभक्तिप्रभावाच वाञ्छितं संप्रयच्छति ॥ ३२६ ॥

यस्मात् सङ्गक्षिपूतानां प्रपञ्चाना क्रम विना ।
प्रसादमेति मन्त्रेशस्त्वचिराङ्गावितात्मनाम् ॥ ३२७ ॥

कि पुनर्वै क्रियाव्वानसंपूर्णानां द्विजोत्तम ! ।
श्रद्धाभक्तिपराणा च वोधिताना च देशिकैः ॥ ३२८ ॥

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन शासनेऽस्मिन्महामते ! ।
कार्य दीक्षादिकं सर्वं भक्ताना भक्तवत्सले ॥ ३२९ ॥

मामसंप्रतिष्ठोऽपि मत्प्राप्त्यर्थं करोति च ।
मन्दमध्यमभक्तानां कामभोगरतात्मनाम् ॥ ३३० ॥

भविना मामकी दीक्षां मोटाद्वा स्थापनादिकम् ।
स नयत्प्रचिरात्तस्य भक्तिवर्जिने वै सह ॥ ३३१ ॥

समन्वं कर्मतन्त्रं च सिद्धयश्च पराङ्मुखम् ।
इहैव शीघ्रं विप्रेन्द्र ! दहान्ते गतसन्तति ॥ ३३२ ॥

घोरं प्रयाति नरकं मुक्तूवं दुःखतं महत् ।
भगवन्मन्त्रमाहात्म्यात्तद्यापारवशात्तु वै ॥ ३३३ ॥

संसर्गोत्थमधं याति प्राक संस्कारवशात् पुनः ।
चीर्णदुश्चरितो भूयः प्राप्त्यान्मानुषी ततुम् ॥ ३३४ ॥

प्रयत्नमाचरेच्छुभ्रं येन शान्तिमवान्तुयात् ।
साहकारं स आचाय स्वभक्तो नाधिकार्यपि ॥

प्राप्नोति नूनं स्वगति स्वकामो नारकी तथा ।
सर्वगस्त्वपि मन्त्रात्मा सर्वानुग्रहकृदद्विजः ॥ ३३६ ॥

यद्यप्येवं हितं तत्र न भजेत्तत्र सञ्चिधिम् ।
प्रतिमामध्यदेहान्तं नूनमावाह्य तत्क्षणात् ॥ ३३७ ॥

भूतवेताल्यक्षाद्याः कुर्वन्त्यर्थादिकशयम् ।
अन्यदर्शनस्था ये नानुग्राह्यास्ततो मुने ॥ ३३८ ॥

नोपास्यो हि तथाचार्यं संसारभयभीरुणा ।
सम्यग्भक्तिपरेणैव डम्भरागोऽन्तितेन च ॥ ३३९ ॥

अत एव महावुद्धे ! प्रतिष्ठात्यं मखोत्तमम् ।
निर्वर्तनीयमामूलाङ्गवाना च वैष्णवै ॥ ३४० ॥

एवं द्वयमयो यत्र सञ्चिवेशो मुनीश्वर ! ।
उभयानुग्रहं नित्यं करुणाभक्तिलक्षणम् ॥ ३४१ ॥

प्रतिष्ठात्यं हि तत् कर्मभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ।
तत्र सद्गुणानिष्ठाना द्विजानामात्मसिद्धये ॥ ३४२ ॥

कर्तव्यत्वेन वै नित्यं प्रसिद्धममलेक्षणं ।
तदोषाच यतस्तेषा विस्तारो हि न विद्यते ॥ ३४३ ॥

देहपाताद्वते नान्यं तत्पातस्त्वतिदोषकृत् ।
आदावेव हि तत्साक्षाचर्तव्यं कृतात्मभिः ॥ ३४४ ॥

तत्कर्मप्रतिष्ठानां चतुर्णामपि तैः सदा ।
कार्यं सम्यक् प्रतिष्ठानमनुग्रहधिया मुने ॥ ३४५ ॥

नोपरोधः स्वभावेन न लोभेन न नामतः ।
प्राप्ते ह्याकस्मिके दोषे त्वद्भग्नभादिके मुने ॥ ३४६ ॥

भक्तानामनुकपार्थं दिव्यैर्मन्त्रैर्बलादिकैः ।
द्रादशाक्षरपूर्वेशं मोक्षैकफललक्षणैः ॥ ३४७ ॥

संपूजिते तु तैर्भक्तैः कुरुते निष्कृति सदा ।
सर्वनाशेन विम्बानामङ्गमाद्वोपकल्पना ॥ ३४८ ॥

तत्कर्तव्यमुद्दिश्य विशेषः प्रागुदीरितः ।
तथापि विस्तरेणात्र विधानमवधारय ॥ ३४९ ॥

देवसिद्धमुनीन्द्रायेरेवंसस्थापिते राति ।
विम्बे चोरादिभिर्नष्टे सद्य संपाद्य पूर्ववत् ॥ ३५० ॥

स्थापयेष्ठिवन्मन्त्री गात्रानहनि सन्धयो ।
न कालोऽत् परिज्ञेयो नथोऽत् रे विशेषतः ॥ ३५१ ॥

बालालये तु प्रथमे जीर्णोऽतारे तथान्तिमे ।
प्रायश्चित्त प्रवद्यामि मुने । समयक् श्रुणुवा मे ॥

अतीते प्रार्थिते गाले सर्वा प्राभादवेरयो ।
निर्मणे स्नपनं कार्यमुत्तमं शास्त्रचोदितम् ॥ ३५२ ॥

पश्चाद्यर्थयेन् काल वाजित तत्समापने ।
न कृत्वं गते पश्चात् काले हाठगवार्पिके ॥ ३५३ ॥

पुनः प्रतिष्ठा कुर्वीत स्तुले वालालये तु वा ।
विम्बे चोरादिभिर्नष्टे गालबैह प्रमादनः ॥ ३५४ ॥

तथेवापाद्य तामचा प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ।
अधमस्नपनं कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ३५५ ॥

सम्भानाच्छलिसे तस्मिन् हेतुना येन फेनचित् ।
यथापूर्वं प्रतिष्ठाप्य स्नायैत्पुरापोत्तमम् ॥ ३५६ ॥

सर्व वालगृहे कार्यं निष्पन्नमित्तिमात्मकम् ।
एकवेरविधानेन पवित्रारोहपश्चिमम् ॥ ३५७ ॥

स्तेननष्टे तथा विम्बे तत्तद्भव्येण पूर्ववत् ।
निर्माय लक्षणोपेत प्रतिष्ठाप्य तथेव तु ॥ ३५८ ॥

पूर्ववत् पूजयेन्मन्त्री विम्ब सर्वत्र सर्वदा ।
द्रव्यान्तरेण वा कुर्यादिशिको यागसिद्धये ॥ ३५९ ॥

चोरैरपहृतं विम्बं पुनः प्रासं यदि द्विज ! ।
पुनः प्रतिष्ठा कुर्वीत नयनोन्मीलनं विना ॥ ३६० ॥

चोरभूतैर्द्विजैः स्पृष्टे अधमस्नपनं चरेत् ।
उत्तमस्नपनं कुर्यात् प्रवेशो नभवेशमनि ॥ ३६१ ॥

चिरोषिते तु संस्पृष्टे प्रतिष्ठां पुनरारभेत् ।
अस्तुगालविडालाद्ये प्रविष्टे गर्भवेशमनि ॥ ३६२ ॥

अधमस्नपनेनैव शान्तिहोमं समाचरेत् ।
अधिष्ठितेऽङ्गेण चैतेः शान्त्यर्थं जुहुपाच्छतम् ॥ ३६३ ॥

एतैर्विम्बे तु संस्पृष्टे स्नापयेन्मयमोत्तमम् ।
स्पृष्टे तु पक्षिभि॒ कैश्चिद्वोप आयतने भवेत् ॥ ३६४ ॥

काककुक्कुटगृध्राद्यै स्पृष्टे विम्बे प्रमादत् ।
पूर्ववत् स्नपनं कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ३६५ ॥

बद्योताद्यैस्तु स्पृष्टे अधमस्नपनं चरेत् ।
म भृङ्गमशिकाद्यैस्तु स्पृष्टे दोषो भवेद्भ्रुवम् ॥ ३६६ ॥

तथा पिपीलिकाद्यैस्तु न तत्प्रायैर्विशेषतः ।
ऐतोऽधिरविष्णुत्रादेयमासादिवस्तुभिः ॥ ३६७ ॥

देवविम्बे तु स्पृष्टे तु यन्ति भवनमुत्तमम् ।
एते स्पृष्टेऽङ्गादौ तु तस्माद्दुड्यते तत्क्षणात् ॥ ३६८ ॥

गोमयेनोऽलिपाथ प्रोक्षयेद्भ्रव्यवश्वैः ।
शान्त्यर्थं जुहुयन्मन्त्री तिलाज्याया शत शतम् ॥

बैश्यश्च वैष्णवैर्विम्बे शृङ्गे खीमिर्विशेषतः ।
विमाने स्थापिते स्पृष्टे आलयेन् पञ्चगव्यकैः ॥

शान्तिहोम प्रकुर्वीत मधुस्त्रीरादिभि॒ शतम् ।
विम्बेऽनुलोमैः स्पृष्टे प्रतिलोमेश्च गर्हितैः ॥ ३६९ ॥

स्नपनं शान्तिहोम च सडानं सर्वदा चरेत् ।
वैखानामैस्तु संस्पृष्टे पय ज्ञानेन शुद्धयनि ॥ ३७० ॥

आराधिते स्वमार्गेण प्रतिष्ठामाचरेत् पुनः ।
प्रतिमा चैव तत्पीठं प्रासादो गर्भमन्दिरम् ॥ ३७१ ॥

विग्रहं देवदेवस्य चतुष्प्रयमिद् समम् ।
समाधिश्च तथा शान्ति॒ कार्या तत्र सदा समा ॥

वेदिकाया तथा चक्रे पङ्कजे चक्रपङ्कजे ।
हेमादिद्रव्यरचिते मण्डले रजसा कृते ॥ ३७२ ॥

समाधिश्चैव शान्तिश्च प्रतिपत्तिश्च तादृशी ।
प्राकारे गोपुरङ्गारमण्टपादिपरिष्कृते ॥ ३७३ ॥

शिवादिभिर्दोषोऽस्ति प्राङ्गणादावधिष्ठिते ।
प्रविष्टे यजनस्थाने प्रोक्षयेत् पञ्चगव्यकैः ॥ ३७४ ॥

मण्टपाङ्गणशालासु मालिकाद्यासु भूमिषु ।
पूजाङ्गत्वेन विहितैर्गुरुसाधकदीक्षितैः ॥ ३७५ ॥

न दोषो द्विजशार्दूल । शयनासनभोजनै ।
पादप्रक्षालनाचामन्त्रानाभ्यङ्गादिकैरपि ॥ ३८० ॥

अन्ये, क्लसेषु चतेषु गोमयेनोपलिय च ।
प्रोक्षयेत् पञ्चभिर्गव्यैः कुशोदकसमन्वितैः ॥ ३८१ ॥

विडालमूषिकासर्पमण्डककुकलासकै ।
आखुचुचुन्दरी गोधाराजिलाघैश्च जन्तुभि ॥

अधिष्ठिते रम्भगेहे शान्तिहोमं समाचरेत् ।
मक्षिकाप्राप्तवल्मीकुर्मीणा निचयेष्वपि ॥ ३८३ ॥

विम्बे विमाने जातेषु तदैवोद्यृत्य तान् पुन ।
समाधाय यथापूर्वं चतु स्थानाच्चनादिकम् ॥ ३८४ ॥

स्वपन देवदेवस्य कुर्यादुत्तममध्यमम् ।
मण्टपादौ तु सर्वत्र कुत्रचिद्गा हरेण्टहे ॥ ३८५ ॥

ब्रह्मण्डादिगेहे च छताकाणा समुत्थिनौ ।
दुष्टस्तनगणापूर्वपक्षिसप्तसमाकुले ॥ ३८६ ॥

शान्तिहोमं प्रकुर्वीत तान् व्ययोहा तदैव तु ।
विमाने तेषु जातेषु मन्यमन्नपन चरेत् ॥ ३८७ ॥

विम्बे यदि तदा कार्यं प्रवासावस्थादिकम् ।
कर्म कृत्वा यथापूर्वं त्यागान्तं तु नृपाक्षया ॥ ३८८ ॥

नवीकृत्य पुनर्विस्वं पुरावत् स्थापयेद्वृद्ध ।
रक्खीपु समुत्पन्नस्वर्चायामेवमेव तु ॥ ३८९ ॥

समाधाय प्रतिष्ठाय शान्त्यर्थं पुनरेत् तु ।
स्नापयेद्वेदवेशमुत्तमवर्मिना ॥ ३९० ॥

विमान आसु जातासु कुर्यात् स्वपनमध्यमम् ।
मण्टपादिषु जातासु स्वपनं च समाचरेत् ॥ ३९१ ॥

दृष्टास्वेनासु विप्रेन्द्र । प्राङ्गणादौ तु कुत्रचित् ।
तास्तदैव समुद्यृत्य गव्यैः सप्रोक्षयेत्ततः ॥ ३९२ ॥

शान्त्यर्थं जुहुयान्मन्त्री वहिश्चेत् सघृतैस्तिलै ।
देवालयेष्वकर्तव्ये कृते कर्मणि कुत्रचित् ॥ ३९३ ॥

मध्यमावरणादन्तः स्वपनं होमपश्चिमम् ।
शान्तये जुहुयान्मन्त्री वहिश्चेज्ज्वलितेऽनले ॥ ३९४ ॥

छर्दिनिष्ठीवलालाघैर्दूषिते देवसज्जनि ।
तदैव तद्यपोहात्र पञ्चगव्यैर्विलाय च ॥ ३९५ ॥

जपेदस्त्रशतं मन्त्री हन्मन्त्रं च विधानत ।
प्रायश्चित्तं प्रवक्ष्यामि शवस्पृष्टौ विशेषत ॥ ३९६ ॥

द्विजातिशवसंस्पृष्टे प्रमादादेवकौतुके ।
एकाशीतिघट्टे स्नाय सूलमन्त्रायुत हुनेत् ॥ ३९७ ॥

क्षत्रविद्धूद्रजातीना शबे. स्पृष्टे तु कौतुके ।
मध्यमेनोत्तमेनैव सहस्रकलशेन तु ॥ ३९८ ॥

क्रमेण स्नापयेद्वेशमेकेकेन यथाविधि ।
शान्त्यर्थं हवनं कृत्वा यथापूर्वं तथा जपेत् ॥ ३९९ ॥

अनुलोमशवस्पृष्टौ संप्रोक्षणमथाचरेत् ।
चण्डालपतितोऽन्यासूतिकाशवदूषिते ॥ ४०० ॥

विम्बे प्रतिष्ठा कुर्वीत सहस्रफलशाष्ट्रवम् ।
शान्तिहोमायुत तडज्जपं कुर्यायथाक्रमम् ॥ ४०१ ॥

विमाने व्राह्मणादीनामनुलोमादिकस्य च ।
शवस्पृष्टौ तु सक्षात्य वहृदकघटेन तु ॥ ४०२ ॥

उत्तमोत्तमनिष्ट तु स्वपनं मन्यमाधपात् ।
सस्नाप्य देवदेवेशमेकेकेन क्रमेण तु ॥ ४०३ ॥

शान्तिहोमं प्रकुर्वीत पश्चान्मन्त्रं तथा जपेत् ।
प्रथमावृतिमारभ्य रथ्यावरणपश्चिमे ॥ ४०४ ॥

दूषिते प्राङ्गणक्षेत्रे प्रागुक्ते. कमशो भुवः ।
स्थलं संशोध्य विधिवदीक्षितैर्मन्त्रविच्छिमै ॥ ४०५ ॥

मुख्योत्तमात् तु स्वपनान्नीचान्तिममनुकमात् ।
स्नापयित्वा विशेषण शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ४०६ ॥

एवमेवान्त्यजातीना शवस्पृष्टौ समाचरेत् ।
सालमण्टपपीठेषु गोपुरे मन्दिरेऽपि वा ॥ ४०७ ॥

विमानाद्वायत काऽपि परिवारालयादिषु ।
वर्णाना व्राह्मणादीनामनुलोमादिकस्य च ॥ ४०८ ॥

मरणेष्वपि जातेषु तत्तदावरणोक्तवत् ।
पश्चादिषु सृतेष्वेषु गजाश्वोप्रूपरादिषु ॥ ४०९ ॥

मरणादिषु सर्वत्र भूगुद्धि पुरतश्चरेत् ।
श्वसुगालशब्दादेषु काकश्येनादिजन्तुषु ॥ ४१० ॥

मार्जारवानरादेषु तथान्येष्वेवमादिषु ।
सप्रोक्ष्य पञ्चगव्येन शान्तिहोम समाचरेत् ॥ ४११ ॥

मृते मृषिकसर्पादौ भूगुद्धि च जप चरेत् ।
मरणादिषु सर्वत्र भूगुद्धि पुरतश्चरेत् ॥ ४१२ ॥

सर्वावासे महापीठे तथा शैलमयेष्वपि ।
प्रदेशेषु समालिय गोमयेन समन्तत ॥ ४१३ ॥

प्रोक्षयेत् पञ्चभिर्गव्यै पुण्याहोक्तिपुरस्मरम् ।
गृहाचार्या न दोपोऽस्ति मृते पूजागृहाद्विः ॥ ४१४ ॥

क्षालनालेपनादेन व(क)र्मणा तत्र शोधयेत् ।
सन्निकर्षे गृहाचार्या क्षीरेण स्वाय पूजयेत् ॥ ४१५ ॥

देवसिद्धमुनीन्द्रादै कलिपते भगवद्गृहे ।
तत्तद्वत्तया क्लृते ग्रामादौ राप्तसंकुलात् ॥ ४१६ ॥

चण्डालपतितोदक्षासूतिकाशवरादिभि ।
दूषिते भगवद्विम्बे संप्रोक्षणविधि चरेत् ॥ ४१७ ॥

सहस्रकलशोदर्वं सन्निकृष्टमिपित्र्य च ।
शान्तिहोम प्रकुर्वीत चतु स्थानाच्चनादिकम् ॥

सहस्रकृत्वस्तदनु जप कुर्यात्तथाविधम् ।
प्रासादे वाऽङ्गणद्वारि मण्टपे पचनालये ॥ ४१९ ॥

पुष्पावासे जलागारे धनधान्यालयादिषु ।
ध्वजपीठे महापीठे रथ्यावृतिगणेष्वपि ॥ ४२० ॥

उत्सवाङ्गतया क्लृते ग्रामादौ राप्तसंकुलात् ।
चण्डालपतितोदक्षासूतिकाशवरादिभि ॥ ४२१ ॥

वर्णना ब्राह्मणादीनामनुलोमविलोमयो ।
शवास्थिभिञ्च सन्दुष्टा सर्वत्रैकत्र वा क्षितिम् ॥ ४२२ ॥

खात्वा मृदं समुदधृत्य वहि, प्रक्षिण्य शुद्धया ।
संपूर्य च समीकृत्य कुगाद्धि परिमूल्य च ॥ ४२३ ॥

गोमयेनोपलियाथ पुण्याहवचनादिकम् ।
पञ्चगव्येन चाभ्युक्ष्य गोगणं तत्र वासयेत् ॥ ४२४ ॥

वाचयित्वा महाशान्ति ब्राह्मणवदपारं ।
भोजयित्वा द्विजास्तत्र तेष्यो दवात्तु दक्षिणाम् ॥

कृत्वैवं स्थूलगुद्धि तु शान्ति कुर्यादनुक्रमात् ।
पञ्चयज्ञमर्या पुण्या सर्वदोपायनुत्तये ॥ ४२६ ॥

एव वर्षाविधिर्यावद् कृता शान्तिकी क्रिया ।
सहस्रकलशेनेव पवित्रावर्तितेन च ॥ ४२७ ॥

व्यापकै, पञ्चभिर्मन्त्रै, पञ्चधा स्वापयेद्भुम् ।
ध्वजसुत्याय विधिवद्वाहावृत्सवं पुरा ॥ ४२८ ॥

शान्त्यर्थं सर्वदोषाणा कुर्यात्तीर्यधमर्पणम् ।
चक्रशङ्खगदापद्मवृत्तकुण्डेवनुक्रमात् ॥ ४२९ ॥

तत् कुर्यात् पञ्चभिर्मुख्येष्वदिशार्णपुरस्मरै ।
मधुक्षीरादिभिर्द्रव्यै, पञ्चमिनियुतारयया ॥ ४३० ॥

सहृदया जुहुयान्मन्त्री लक्ष्मद्वृद्धा भवेत्यथा ,
अनुकूल्ये विधिरयं शान्तिक्रमणि संमत ॥ ४३१ ॥

मुख्यकल्पो विशेषेण वक्ष्यते होमक्रमणि ।
स्थापनोकविधानेन कलिपते मण्टपे शुभे ॥ ४३२ ॥

चक्राम्बुरुहपूर्वेषु पृथग्वत्करितेषु च ।
क्लृतेषु दशसङ्ख्येषु व्रह्मवृक्षादिसभवै ॥ ४३३ ॥

समिद्धैस्तिलैराज्यै सेचितै प्राणुदीर्तै ।
पञ्चभिर्मधुरादैश्च मिश्रीमूर्तै क्रमेण तु ॥ ४३४ ॥

महत्तराणा दोषाणा शान्तये मन्त्रवित्तमै ।
अयुत नियुतं लक्षं कोटिनिष्ठ यथावलम् ॥ ४३५ ॥

होतव्यं पूर्णया सार्धं दशभिर्मन्त्रसत्तमै ।
कुण्डेषु मध्यपूर्वेषु, मन्त्राणा नियम शृणु ॥ ४३६ ॥

चक्रावजे द्वादशार्णेन वस्त्रेऽष्टाक्षरणं तु ।
षडर्णेन षडश्रे तु शङ्खाभे प्रणवेन तु ॥ ४३७ ॥

जितंतया च तुर्यश्चे विश्वत्राता त्रिकोणके ।
द्वातिशहलपद्मास्ये उत्सिहानुष्टेन तु ॥ ४३८ ॥

सौदर्शननृसिंहेन चक्रकुण्डेऽक्षरारके ।
वराहेणार्धचन्द्राख्ये वृत्ते सौदर्शनेन तु ॥ ४३९ ॥

विष्ण्वद्वयं मध्यवेदा. प्रागुक्तं दक्षिणोत्तरे ।
 शेषाणि परितः कुर्याहिकु चैवं विदिक्षु च ॥ ४४० ॥
 सिंहमन्त्रा नियोक्तव्या होतारः शान्तिकर्मणि ।
 सर्वकुण्डानि सर्वेषां मन्त्राणामिच्छया गुरो. ॥ ४४१ ॥
 कल्पनीयानि वा मन्त्रा यतः सर्वफलत्रदाः ।
 न्यस्तमन्त्रैर्यथान्यायं जायास्ते सङ्गरथ्या तया ॥
 गोभूहेमतिलाज्ञाना दातैर्योग्यजनस्य च ।
 त्रुतिः कार्या विशेषेण दिव्यायायतनस्य च ॥ ४४२ ॥
 प्रतापालनशीलेन भूपेनात्महितेच्छुना ।
 शान्तिरेत्वंविधा कार्या शारदीयुभिर्धने ॥ ४४३ ॥
 प्राचुर्यात् सर्वदोषाणा र्घमङ्ग. शान्तिकी किया ।
 निवर्तु न तु शस्या सेन्द्रास्त्रानादिपञ्चकर् ॥
 महादानावसानं च कार्यं दिव्यालयादियु ।
 पौनःपुन्येन विधिवच्छुदेन द्रविषेन च ॥ ४४४ ॥
 उल्काशन्यादिपाते च नक्षत्रपतने च खात् ।
 सयुमे च दिशादाहे भूताच्चायेणिते नृपे ॥ ४४५ ॥
 दुर्भिष्ठे व्याधिते राष्ट्र तथा वै शत्रुसङ्कटे ।
 गूर्योदगस्य व्यत्यासे भूम्लम्पे तदित्तारणे ॥ ४४६ ॥
 अतिपुष्टावनावृष्टौ देवताहसने ह ति ।
 रोदने च तथा खिं तयार्चाचलनेऽपि च ॥ ४४७ ॥
 भ्रमणे च तया पीठादङ्गभज्ञादिके सति ।
 शैथिल्ये सरघादीनामुद्भवं वहृधा गृहे ॥ ४४८ ॥
 एवमादिपु चान्येषु दुर्निमित्तेषु सत्सु च ।
 शान्तिरेतेश्च जायेत क्रियमाणेरनुक्रमात् ॥ ४४९ ॥
 चतुःस्थानाच्चं कार्यं दोपमात्रसमुद्भवे ।
 यथाशक्ति दरिद्राणा दानमार्तं कथश्चन ॥ ४५० ॥
 प्रासादे मण्टपे साले गोपुरे मालिकादिके ।
 प्रमादादिनिना दग्धे ता नीत्वाऽन्यत्र देवता ॥
 यथापूर्वं नवं कृत्वा प्रतिष्ठाय विधानतः ।
 उत्तमं भ्रमणे कुर्यात्तस्य दोषस्य शान्तये ॥ ४५१ ॥

हीनैकदेशे प्रासादे हुतभुग्वातयुष्टिभिः ।
 कारणै कैश्चिदन्यैर्वा रन्धेयं तच्च शिल्पभिः ॥
 अधमं स्त्रपनं कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ।
 विमाने सर्वतो भग्ने वालस्थान प्रकल्प्य च ॥ ४५२ ॥
 तथैव वाले विष्वे तु नित्यनैमित्तिकादिकम् ।
 परिचारोहणान्तं च सर्वर्जम् समाचरेत् ॥ ४५३ ॥
 तद्वोपशान्तये कार्यं स्त्रपनं मध्यमं पुनः ।
 भग्नविम्बसमाधाने विशेष. प्रागुदीरित. ॥ ४५४ ॥
 तथापि विस्तरेणाद्य प्रोच्यते तद्विधि शृणु ।
 सूलविष्वेऽस्त्रिना दग्धे वालस्थाने तथाच्चयेत् ॥
 सहस्रफलाशस्त्रानमाचर्तव्यं विधानत ।
 वहिना रमविम्बादौ वेवर्णं समुपागते ॥ ४५५ ॥
 तत्तद्विष्वेषु कुर्वीत स्त्रपनं चोत्तमं क्रमात् ।
 वहिवातादिवेगेन मन्त्रिणामपराधतः ॥ ४५६ ॥
 सौवर्णे राजते निष्वे ताम्बरीतिमये तु वा ।
 भिजाङ्गे सति स्त्रेय तत्त्वाणाच्छिदिवित्तमः ॥ ४५७ ॥
 लोहान्तरेण तद्विम्बं न सन्धेयं प्रयत्नत ।
 ताम्बरीतिमय यथा सन्धयेद्विसर्वजितः ॥ ४५८ ॥
 यद्द्रव्येणादित. कल्पत तद्द्रव्येणाथ सन्धयेत् ।
 त्यक्त विष्व समुद्रान्त. प्रक्षिपेच्छाल्लवर्त्मना ॥
 सुवर्णरजतोत्थं यत् महाङ्गेषु च सक्षतम् ।
 न त्याज्यं तत् समाधेयं तत्स्थां शक्ति विसूज्य च ॥
 तद्द्रव्येण यथापूर्वं विष्वकर्म समापयेत् ।
 मृत्काष्ठोपलजे भग्ने विष्वे केनापि हेतुना ॥ ४५९ ॥
 वालालयगते विष्वे तां शक्ति सन्निरोधं च ।
 दुष्टमच्च परित्यज्य कृत्वा विष्वान्तरं पुनः ॥ ४६० ॥
 न त्याज्या मृत्तिकाशूलरज्वाद्या देवनिर्मिते ।
 देवयक्षमुनीन्द्रादैरन्यै. पौराणिकैस्तु वा ॥ ४६१ ॥
 प्रतिष्ठिते तथा जीर्णे विष्वे स्वर्णदिलोहजे ।
 तदङ्ग सन्धयेत् पश्चात् सुवर्णेनैव नान्यथा ॥ ४६२ ॥

भग्ने शिलामये विम्बे देवमुन्यादिकलिपते ।
तदङ्गं रुभमज कृत्वा सन्धेयं तद्दृढं यथा ॥ ४७० ॥

देवादिस्थापिते विम्बे हीनाङ्गे मृण्मये सति ।
कदाचित्त परित्याज्यं तत् सन्धेयं तदा शनैः ॥ ४७१ ॥

एव जीर्णं तथा भूत तदङ्गं सन्धेयेत् सदा ।
न वालगोहविम्बाद्यमन्यैनैव तु कारयेत् ॥ ४७२ ॥

नित्यादौ वर्तमानेऽत् सर्वं कार्यमतन्द्रितैः ।
एवमेव स्वयव्यक्ते कारयेत्तन्त्रवित्तम् ॥ ४७३ ॥

देवादिप्रजिते वाऽपि स्वयव्यक्ते तु कौतुके ।
मृद्वारुजे तु सजीर्णे कृमिवहिजलादिभि ॥ ४७४ ॥

तत्तद्वालगृहं कृत्वा पूज्यमाने तु पूर्ववत् ।
क्रमादचन्तिरं कृत्वा स्थापयेच्च यथाविधि ॥ ४७५ ॥

वालविम्बे तु जीर्णेऽत् कुर्यादिवं पुनःपुनः ।
मशुयनिर्मिते जीर्णे नष्टे दुष्टे तु वा क्रचित् ॥ ४७६ ॥

वर्णशोभादिहीने च विम्बे शैलमये सति ।
विशेषान्मृण्मये वाऽपि चित्राभासपटादिषु ॥ ४७७ ॥

वालविम्बे समाद्वयं चित्रयित्वा तु पूर्ववत् ।
पुनः प्रतिष्ठा कुर्वीत विधिवन्मन्त्रवित्तम् ॥ ४७८ ॥

रीतिजे ताप्रजे वाऽपि आरक्षटविनिर्मिते ।
प्रणीते पूज्यमाने तु काम्यविम्बादिके सति ॥ ४८० ॥

कालान्तरेण जीर्णेऽस्मिन्नुक्तुष्टे समुपस्थिते ।
निकृष्टं सन्त्यजेद्विद्वान् दोषस्तत्र विद्यते ॥ ४८१ ॥

लोहपाषाणमृतकाष्टैः स्थापिते मूलकौतुके ।
न संपाद्यमतोऽन्येन कदाचिन्मुख्यवस्तुना ॥ ४८२ ॥

पुरावज्ञीर्णता यातं कर्तव्यं मूलकौतुके ।
वहुवैकवेराभ्यां स्थापिताभ्या गृहान्तरे ॥ ४८३ ॥

जीर्णेद्वारेऽपि कर्तव्यं पूर्ववत् स्थापितं बुधैः ।
लक्ष्यादिकान्तारहिते वहुवेरे पुरा स्थिते ॥ ४८४ ॥

जीर्णे तु पश्चाद्वैवीभ्यां सहितं वा प्रकल्पयेत् ।
सर्वधा वहुवेरत्वंहानिन् स्थाद्विपर्ययात् ॥ ४८५ ॥

देवयक्षमुनीन्द्रादै, स्थापिते लक्षणोऽन्तिते ।
विम्बे विमाने प्राकारे गोपुरे डारि मण्टपे ॥ ४८६ ॥

पीठे वा पचनावासे कोशागारादिवस्तुषु ।
जीर्णेषु पूर्ववत् कुर्यात् कुर्यालक्षणान्तरम् ॥ ४८७ ॥

पापिष्ठैरतिनेष्टस्मिन् द्विदशादिप्रतिष्ठिते ।
विम्बादौ वैष्णवे चिह्ने लक्षणैश्चापि वर्जिते ॥ ४८८ ॥

युक्ते वा पूर्ववत् कुर्यात् पूर्वरूपानुसारत् ।
राजराष्ट्रविनाश, स्यादन्यथा कलिपते सति ॥ ४८९ ॥

देवसिद्धमुनीन्द्रादै, स्थापिता पूजिता पुरा ।
विद्युत्प्रपातपूर्वेश्च दोषैर्या चातिदूषिता ॥ ४९० ॥

निर्देशादासनात्तसात्तामुत्थाय विसृज्य च ।
पूर्ववचिर्मिता पीठे प्रतिष्ठाय विधानत् ॥ ४९१ ॥

पीठमङ्गे तथान्यस्मिन् कलिपते योजयेद्वृद्धम् ।
क्षमामेदजलवेगादै, पतितं भगवद्गृहम् ॥ ४९२ ॥

प्राप्रिवम्बसहितं तसादेशादन्यत्र कल्पयेत् ।
नष्टे सविम्बे सदने दिव्यादौ प्रापवदाचरेन् ॥ ४९३ ॥

चोरन्द्यादिवेगाद्वैरतिनेष्टे तु मानुषे ।
विम्बे पश्चात् प्रकुर्वीत पूर्ववदान्यथापि वा ॥ ४९४ ॥

न शूल्यमूलविम्बत्वाद्वालाचीवाहनादिकम् ।
न कर्य देशिकेन्द्रेण पूर्ववत् स्थाप्य पूजयेत् ॥ ४९५ ॥

एव हि सर्वदेवाना परव्यूहादिरूपिणाम् ।
विष्वक्सेनगणेशादिपरिवारगणस्य च ॥ ४९६ ॥

कलृप्ताना गोपुराद्येषु विभवव्यूहरूपिणाम् ।
साक्षिध्यातिशयात्तेषु पूजिताना दिनं प्रति ॥ ४९७ ॥

जीर्णेद्वारविधाने च विशेष, कथितो मया ।
मन्त्रसिद्धैश्च विविधैर्मुनिर्मितुजैस्तथा ॥ ४९८ ॥

प्रतिष्ठिताना गेहाना चिरकालवत्तेन तु ।
पतनस्फोटमेदादिनाशकं भगवद्गृहे ॥ ४९९ ॥

निर्वाहकाना भक्ताना शास्त्रज्ञानामनुव्यया ।
वाहो बाह्यान्तरे नेषां रक्षणार्थं शिलादिभिः ॥ ५०० ॥

निपुणैः गिलिपिभिः कार्यो भित्तिवन्धः समन्ततः ।
प्रासादे मण्टपे चाग्रवे प्राकारे गोयुरे तु वा ॥ ५०१ ॥

प्राङ्मणे पचनावासे कोशागारेऽम्गरास्पदे ।
पुष्पपानीयशालायामवधातगृहादिषु ॥ ५०२ ॥

स्नानार्थमण्टपे वाऽपि तथा वे यागमण्टपे ।
जीर्णे कालान्तरे चैव विभूत्या विस्तृते गृहे ॥ ५०३ ॥

रक्षार्थ विनियोगार्थं तद्वाह्ये तु विवर्धयत् ।
अभ्यन्तरात् समारन्य हासयेन्न तु कुवचित् ॥ ५०४ ॥

प्रसुखे सर्ववस्तुनि वन्धयेन् परितोऽथवा ।
प्रागुदवान् न वृद्धिं स्यात् पृष्ठे वारुणयाम्यथो ॥

उत्तरे पश्चिमे वाऽथ वृद्धिं कुर्यात्महानसे ।
पौराणिकालयं पीठं तथा तीर्यं सरोवरम् ॥ ५०६ ॥

मठं वा मण्टपाद्य वा चिह्नं सौदर्शनादिकम् ।
न चालयेत् प्रयत्नेन सालाडीना च कल्पने ॥ ५०७ ॥

वाह्यतः कल्पयेत्तानि लघयित्वा पुरातनम् ।
प्राक् स्थितस्य विहित्वा न्तर्वर्धिते हासिते सति ॥

पाश्चात्ये न तु दोषः स्यादायामोच्छ्रायविस्तरे ।
ब्रह्मरुद्रेन्द्रयक्षाद्यैस्तथा कल्पस पुरातनम् ॥ ५०९ ॥

चिरायुषोऽर्थवृध्यर्थी चालयेन्न तु कुवचित् ।
तथा सरोवरं कूर्पं मृदादैर्न तु पूरयत् ॥ ५१० ॥

अल्पीयासि विमानानि विभूत्या थद्याऽथवा ।
महान्ति कारयेत् पश्चात् दोषं उपजायते ॥ ५११ ॥

सालगोपुरपीठाना मण्टपाद्यङ्गरूपिणाम् ।
प्रथमे कल्पने चेव नयोद्वारे विशेषतः ॥ ५१२ ॥

एकस्मिन् प्राक् स्थिते वस्तुन्यशक्तौ स्थानसङ्कटे ।
ग्रहणं न तु दोषः स्यादमुख्यं मुख्यगौरवात् ॥ ५१३ ॥

यद्यत् पादप्रतिष्ठाया प्रासादस्य जगत्पते ।
पादाधारशिलाद्यै वै तथा ब्रह्मशिलादिकम् ॥ ५१४ ॥

विना प्रतिष्ठिते विम्बे कुर्यात् स्थापनसुक्तमम् ।
मधुना पयसा दध्ना वृतेन चरुणा सह ॥ ५१५ ॥

शान्तिहोमं प्रकुर्वीत सहस्रशतसङ्ख्यया ।
प्रासादश्च तथा विम्बो येन शास्त्रेण निर्मितौ ॥ ५१६ ॥

प्रतिष्ठाप्य च तेनैव नित्यादौ प्रजयेद्वरिम् ।
योऽर्चयेदन्यमार्गेण तथा चार्चापयेत्तु यः ॥ ५१७ ॥

तावूमौ कलुपात्मानौ राज्ञो गप्त्यस्य वै गुरो ।
कुलं च व्याधितं चेव विष्णुव दुःखमञ्जसा ॥ ५१८ ॥

वित्तहानि विशेषेण कुर्यातामालयस्य च ।
न कुर्यात् तन्त्रसाकर्यं पञ्चरात्रपरायणः ॥ ५१९ ॥

पुनः प्रतिष्ठा कर्तव्या कृते चेत्तन्त्रसकरे ।
वैखानसादिभिस्तन्त्रे प्रामादार्थं पुरैव तु ॥ ५२० ॥

गर्भन्यासे कृतेऽयत्र पञ्चरात्राभिलापया ।
तदैवोद्बृत्य त गर्भं पञ्चरात्रोक्तमाचरेत् ॥ ५२१ ॥

चतुर्धा भेदभिवस्तु पञ्चरात्राय आगमः ।
तल्लक्षणं च प्रागुक्तं तथा यत्राप्युदीर्यते ॥ ५२२ ॥

पूर्वमागमसिद्धान्तं द्वितीयं मन्त्रसंक्षिप्तम् ।
तृतीयं तन्त्रमित्युक्तमन्यत् तन्त्रान्तरं भवेत् ॥ ५२३ ॥

आद्य नित्योदितव्यूहस्थापनादिप्रकाशकम् ।
अपौरुषेयं सद्व्याप्तासुदेवाख्ययाजिनाम् ॥ ५२४ ॥

लक्ष्यमूतं डिजेन्ड्राणा द्विस्थमधिकारिणाम् ।
ब्रह्मोपनिषदाख्यं च दिव्यमन्त्रकियान्वितम् ॥ ५२५ ॥

विवेकदं परं शास्त्रमनिच्छातोऽपवर्गदम् ।
एवं नित्योदिताख्यस्य नित्याकारस्य च प्रभोः ॥ ५२६ ॥

वासुदेवाभिधानस्य पाङ्गुण्यादिमहोदये ।
प्रथमं लक्षणं विद्धि हृदयाद्यज्ञशब्दवत् ॥ ५२७ ॥

एतदागमसिद्धान्तं श्रुतिरूपं तु विद्धि तत् ।
एष कार्तियुगो धर्मः सर्वधर्मोत्तमः स्मृतः ॥ ५२८ ॥

तत्स्वेनायुगस्यादौ भोगमोक्षप्रसिद्धये ।
तस्मादागमसिद्धान्तान्तिःसृत वहुभेदकम् ॥ ५२९ ॥

मन्त्रसिद्धान्तसंक्षेत्रं तज्जाग्रद्यूहादिमूर्तिना ।
समुक्तीर्ण द्वितीयस्य सात्वतस्य महात्मनः ॥ ५३० ॥

तेन प्रदुम्नसंशस्य तेन तुर्याभिनो विभो।
तेन वागीश्वराख्यस्य तसाङ्गिद्याख्यविग्रहे ॥ ५३१ ॥

संक्रान्तं च ततः पश्चाद्गुद्रादित्येन्द्रविद्विषु।
तथैव नारदायेषु देवर्णणा गगेष्वपि ॥ ५३२ ॥

संक्रान्त मन्त्रसिद्धान्तं भेदभिन्नमनेकधा।
यत्र शान्ततर व्यूह शान्तोऽदितमनन्तरम् ॥ ५३३ ॥

सुषुप्तिसंबं खप्राख्यं जाग्रद्यूहं यथोदितम्।
मूर्त्यन्तर केशवाद्यं प्रादुभवि तथान्तरम् ॥ ५३४ ॥

हृत्पद्मपद्मपीठादौ लक्ष्मीपुष्ट्यादिशक्तिभि।
लाज्जनै शङ्खचक्राद्यैः गरुडप्रमुखैरपि ॥ ५३५ ॥

मूर्त्यसिद्धादिभि सास्त्रपर्यन्तैर्यज्ञन वितम्।
विश्वत्रात्नुभिहस्य दीक्षापूर्वं तथा परम् ॥ ५३६ ॥

विहगव्यूहसूक्ष्माख्यमधिकारं यथाक्रमम्।
समयी पुत्रकादीना चतुर्णामिषेचनम् ॥ ५३७ ॥

तथैव समयाचारमूर्तीना स्थापनक्रमम्।
मन्त्रमण्डलमुड्राणा कुण्डादीना च लक्षणम् ॥ ५३८ ॥

कर्मणामेवमादीना विधान यत्र गुप्तकलम्।
मन्त्रसिद्धान्तसज्ज तद्वृभेदसमन्वितम् ॥ ५३९ ॥

परव्यूहादिभेदेन विनैकैकेन सूर्तिना।
साङ्गेन केवलेनाथ कान्ताव्यूहेन भूपणै ॥ ५४० ॥

तथास्त्रैर्विग्रहोपेतैरावृतं तन्वसक्षितम्।
नृसिंहकपिलक्रोडहंसवागीश्वरादय ॥ ५४१ ॥

मुख्यादिवृत्तिभेदेन केवला वाङ्संयुता।
चक्राद्यवैश्वाथ भूषणैर्मुकुटादिभि ॥ ५४२ ॥

कान्तागणैश्च लक्ष्म्याद्यैः परिवारै खगादिकै।
पूजिता विधिना यत्र तत्त्वान्तरमीरितम् ॥ ५४३ ॥

ये जन्मकोटिभिः सिद्धास्तेषामन्तोऽव जन्मन ।
यसात्तसाङ्गिवेदैष सिद्धान्ताख्यो यथार्थतः ॥

शास्त्रमन्त्रक्रियादीना सूर्तिना भवनस्य च।
देशिकस्याभिजातस्य यथापूर्वं परिग्रह ॥ ५४५ ॥

तथैव यावत्कालं तु नाचर्तव्यं तदन्यथा।
विपर्याते कृते चाव राजग्रामाद्यनर्थकृत् ॥ ५४६ ॥

तत् समाचरेद्यलात् प्रतिष्ठा प्राक् प्रयत्नतः।
तत् सिद्धान्तसाङ्गर्थं न कर्तव्यं कृतात्मभि ॥ ५४७ ॥

यद्यदिष्टतमं लोके पूर्वसिद्धाविरोधि तत्।
प्रतिग्राहमतोऽन्योन्यविरुद्धं संत्यजेद्बुधः ॥ ५४८ ॥

वैखानसेषु तन्वेषु शैवपाशुपतेषु च।
विहितान्यत्रजातानि विरुद्धानीति कि पुन ॥ ५४९ ॥

पञ्चरात्रविधानेन पूज्यमाने प्रतिष्ठिते।
नान्येन पूजनं कार्यं विदुपाऽपि कदाचन ॥ ५५० ॥

नद्रह्मनिरतैर्मुख्यै पञ्चरात्रपरायणै।
पूजनीय विशेषेण मुख्यकल्पाधिकारिभि ॥ ५५१ ॥

त्रयीघर्मरतैर्विष्रैः सिद्धान्तेष्वपि दीक्षितैः।
सदाचाररत्वर्थं तदलाभेऽनुकल्पके ॥ ५५२ ॥

प्रापादे स्थापितो द्वयो नैकेनाच्यो विशेषतः।
वलिहोमादिसंयुक्ते वित्ताढ्ये त्वपि कि पुनः ॥ ५५३ ॥

पञ्चकालरतैर्मुख्यमन्वसिद्धान्तवेदिभि।
पदार्थसप्तकप्राङ्मुद्रादिशाध्यात्मकोविदै ॥ ५५४ ॥

त्रयोदशविधे कर्मगभिरान्धिपरै सदा।
कर्मान्य्यासिमिश्रासै मुख्यकल्पाधिकारिभि ॥

तयान्यैर्वा त्रयीनिष्टैः सिद्धान्तार्थविशारदैः।
समर्चनीयमनिश्च द्विचतुःपदभिरप्यभि ॥ ५५६ ॥

ठिषट्षोडशविशद्विश्वतुविशतिभिस्तु वा।
तेष्वेकं पूजयेदन्तः पययेण दिन प्रति ॥ ५५७ ॥

द्वौ च त्रयो वा चत्वारं कुर्युरेवं पुनः पुनः।
परिवारानर्थयेयुरन्ये देशकसत्तमा ॥ ५५८ ॥

अन्योऽश्रिकार्यं कुर्वीत कुर्यादन्यो वलि क्रमात्।
एतेषामुपकुर्वीरचन्ये भागवतोत्तमा ॥ ५५९ ॥

गुरुविद्वेषेन विधिना कुर्युरन्ये च साधका।
सर्वमेकेन वा कार्यं वह्ना संयतात्मनाम् ॥ ५६० ॥

प्रवीणानामभिज्ञानां दीक्षितानामसच्चिदौ ।
 वैदेशिकेषु प्राप्तेषु बहुनायतनार्चने ॥ ५६१ ॥
 मूलादावाह्य विश्वेषु कुर्वीरन् प्रतिकर्मणि ।
 उत्सवं स्त्रपन यात्रा प्रभूतान्ननिवेदनम् ॥ ५६२ ॥
 तत्तद्विश्वेषु कुर्वीरन् मन्त्रिणो वहवो यदि ।
 नित्येऽप्येवं हि कुर्वीरन् पूजन वहितर्पणम् ॥
 वलियानादिकं सर्वमेकदैव तु मन्त्रिण ।
 न दोषोऽत्र तु विज्ञेय, कालरूपनिमित्ततः ॥ ५६४ ॥
 न गृहे वहुभि, कार्यं नित्यनेमित्तिरादिकम् ।
 एकदेव तु यजनमन्यथा दोषद भवेत् ॥ ५६५ ॥
 तद्वोपशान्तये कुर्याच्छान्तिहोमस्तमन्वितम् ।
 यवाशक्ति जपेन्मन्त्री मूलमन्वस्य सादरम् ॥ ५६६ ॥
 भक्तैर्भागवतैरेवं प्राप्तादे च प्रतिष्ठितः ।
 समर्चनीयो नित्यादौ राजराष्ट्रसमृद्धये ॥ ५६७ ॥
 अन्यैः संपूजितो देवो न कदाचित् प्रसीदति ।
 प्रयच्छत्यशुभं शश्वद्विग्रेषाद्राजराष्ट्रयो ॥ ५६८ ॥
 तद्वोपशान्तये कार्यं स्त्रपनं चोक्तमोत्तमम् ।
 आवाहिते प्रतिष्ठायामर्चासु जगतः पतौ ॥ ५६९ ॥
 नोद्रास्यः सर्वपूजानामावाह्य पुरतोऽर्चनात् ।
 विकालमङ्गविश्वेषु कर्माचार्दिषु सत्स्वपि ॥ ५७० ॥
 आवाह्य पूजयेन्मूलाद्विशेषव्यपि कार्यतः ।
 तत्स्तकमर्विसाने तु पुनर्मूले नियोजयेत् ॥ ५७१ ॥
 यद्यन्यथा कृतेऽर्चासु मूलमावाहनादिके ।
 शान्तये स्त्रपनं कुर्यात् अधमाधमसक्षितम् ॥ ५७२ ॥
 प्रायश्चित्तेषु सर्वेषु दोषगौरवलाघवम् ।
 समीक्ष्य चाङ्कुरानर्थं पुण्यादोक्तिपुरस्सरम् ॥ ५७३ ॥
 चतुःस्थानार्चनं चैव महता हविषार्चनम् ।
 स्त्रपनं जपसंयुक्तमाचार्याणां च दक्षिणाम् ॥ ५७४ ॥
 गोभूहेमादिदानं च पञ्चकालज्ञभोजनम् ।
 कारये च यथाशक्ति मुर्यकल्पे विशेषतः ॥ ५७५ ॥

पूजनं स्त्रपनं होममनुकल्पे समाचरेत् ।
 अतिकूररैरवाच्यैस्तु भुवं दोषैश्च दूषिताम् ॥ ५७६ ॥
 यननाद्यैश्च संशोध्य दशभिर्विधिचोदितैः ।
 यथावत् कर्षयित्वा तु रत्नकाश्रनज रज ॥ ५७७ ॥
 विकीर्य सर्वतो दिक्षु जुहुयात्तव शान्तये ।
 देवालयेषु शून्येषु महास्नानादिकं चरेत् ॥ ५७८ ॥
 स्वतन्त्रपरतन्त्रेषु शून्यग्रामादिवास्तुषु ।
 मार्जनालेपनाभ्या च गव्यैरयुक्तेन च ॥ ५७९ ॥
 संशोध्य तत्तन्मन्ये तु वापयेद्रव्यपञ्चकम् ।
 वलिदान प्रकुर्वीत वास्तुदेवगणस्य च ॥ ५८० ॥
 गोभूहेमादिक दयाद्युर्वादीनां यथावलम् ।
 भूपति, सत्वनिष्टुस्तु प्रजापालनतत्पर ॥ ५८१ ॥
 द्विजेन्द्रः पञ्चकालज्ञ, प्रयत्नाच्छान्तिमाचरेत् ।
 अन्यथा यद्युपेक्षेत शान्तिर्कर्म नराधिप ॥ ५८२ ॥
 स्वमात्मान स्वराष्ट्रं च स्वकोशं वाहनादिकम् ।
 कलबपुत्रपौत्राश्च नाशयत्यविसंशयम् ॥ ५८३ ॥
 तस्मादेतानि रथेत भूपतिर्मूनितत्परः ।
 स्वबुध्या परबुध्या वा कृते वापदि संकटे ॥ ५८४ ॥
 तुलापुरुषपदानेन सुवर्णेनोपशास्यति ।
 तथा हिरण्यगर्भस्य कुर्यादानमलोलुप ॥ ५८५ ॥
 काले काले विश्वेषण ब्राह्मणानामनुज्ञया ।
 समठं साग्रहारं च प्राप्तादं परिकल्प्य च ॥ ५८६ ॥
 सर्वदेवमयो देवः सर्ववेदमयो हरिः ।
 सर्वज्ञमयो विष्णु, सर्वलोकमयो विभुः ॥ ५८७ ॥
 सर्वधर्ममयोऽनन्तः सर्वभूतमयो ध्रुवः ।
 सर्वतीर्थमयो योगी प्रतिष्ठाव्यो विधानतः ॥ ५८८ ॥
 अन्यत वितते कुण्डे यथाभिमतमेखले ।
 पावनैवैष्णवैः सर्वदोषझैः श्रुतिचोदितैः ॥ ५८९ ॥
 मन्त्रैः प्रयोगकुशलैः जुहुयत्राह्मणोत्तमा ।
 दिव्यन्तरिक्षमैषेषु महोत्पातेषु सत्स्वपि ॥ ५९० ॥

यथाभिमतदिग्बक्त्रे पुरस्ताङ्गवद्गृहे ।
 त्रिवर्ग मण्टप कुर्याच्चतुरश्च समन्ततः ॥ १८ ॥

सप्तविशाल्कर क्षेत्रं सप्तधा संविभज्य च ।
 हस्तोच्छाया महावेदि सर्वालङ्कारमण्डितम् ॥ १९ ॥

दिक्षु चारोहणैर्युक्ता त्रिभिर्मध्ये प्रकल्पयेत् ।
 तदूर्ध्वे मध्यतो दिक्षु पार्थिवं पीठपञ्चकम् ॥ २० ॥

तालोद्धरं विहस्तं च विस्थानयजनाय च ।
 भूपतेरघिवासार्थं स्वणदिरपि वस्तुन् ॥ २१ ॥

तुलाया खड्गमुख्यस्य भूप्रणाना च वाससाम् ।
 मण्डल मध्यमे पीठे, प्राक्षर्थं चक्राङ्गसञ्चिभम् ॥ २२ ॥

कुण्ड दक्षिणदिक्षीठं नृपजागरणास्पदम् ।
 प्रत्यक्ष्ये कुभयाग तु, सौम्यस्थे सर्वासन्नय ॥ २३ ॥

तुलादीना च संस्कार फार्यस्तेषा च नाहातः ।
 हस्तमात्र परित्यज्य दिक्षुण्डानि प्रकल्पयेत् ॥ २४ ॥

चतुरथं च चक्राम शङ्खामं चाम्बुजामृते ।
 विदिक्षु वहन्त्रादीशान्तं श्रुणु कुण्डगण क्रमात् ॥ २५ ॥

योन्याकारं त्रिकोणं च वस्वथाङ्गेन्दुलक्षणे ।
 पीठोर्ध्वे कल्पनीयानि चक्राद्यैरङ्गितानि च ॥ २६ ॥

परितोऽपि त्रियंशेन चतुर्वर्षसमन्वितम् ।
 कोणेषु च सुभित्याद्वयं मुखभद्रघिराजितम् ॥ २७ ॥

विविधारोहणैर्युक्तं सर्वालङ्कारमण्डितम् ।
 पुरोभागे प्रपा कार्या मानाद्यागालयोपमा ॥ २८ ॥

मध्यतो रङ्गसंयुक्ता पश्चिमाशा विसृज्य च ।
 प्राक् दक्षिणोत्तराशासु द्विभक्त्या प्रावृता वदा ॥

महोत्सवे प्रतिष्ठाया पवित्रारोहणादिषु ।
 पुरा यथोक्तं वष्टुधा तेष्वेकसिन् प्रकल्पिते ॥ ३० ॥

मण्टपे वा प्रकुर्वीत तुलारोहादिकं द्वयम् ।
 पुरस्तावेषमापाद्य मण्टपं पूर्वतोमुखम् ॥ ३१ ॥

पश्चादारोहणतुला विषेया विधिचोदिता ।
 एकाङ्गुलघने तुल्ये सुवृत्ते हस्तनिर्मिते ॥ ३२ ॥

धटे हेमादिना कार्ये प्रोद्यदर्कसमप्रभे ।
 परिधावङ्गुल त्यक्ता वलयैदिक्षु कीलिते ॥ ३३ ॥

तुलादण्डसमायामे शृङ्खलापाशयोजिते ।
 काळायसमर्थं दण्डं कार्यं हस्तत्रयायतम् ॥ ३४ ॥

त्रितालनाहं मध्ये तु द्वितालं पार्श्वयोर्द्वयोः ।
 तालमात्रं परित्यज्य कालायसमर्थं चलम् ॥ ३५ ॥

बालचन्द्रसमाकारवक्त्राद्गुलयं द्वयोः ।
 शृङ्खलापाशयोगार्थं कृत्वा, मध्ये तदूर्ध्वं तोरण चलम् ॥ ३६ ॥

तीक्ष्णाग्रा स्थापयेज्जिह्वामचला पोडशाङ्गुलाम् ।
 शसन्ती साम्पवेषम्ये, तदूर्ध्वं तोरण चलम् ॥ ३७ ॥

अष्टादशाङ्गुलायाम विश्रान्तं पार्श्वयोर्द्वयोः ।
 वलाकावदन, वक्त्रं योजयेत्तोरणोपरि ॥ ३८ ॥

तुलामेवं समापाद्य लक्षणेनोपलक्षिताम् ।
 प्रसिद्धयज्ञदारुत्थौ सारवन्तौ कंजू वट्टौ ॥ ३९ ॥

द्विहस्त्यरिणाहौ च हस्तैः पङ्गमि, समुच्छृतौ ।
 मूलतश्चतुरश्चाभौ मध्यतोप्राश्र लक्षितौ ॥ ४० ॥

ऊर्ध्वतो वर्तुलाकारौ शिरिपञ्चेषु निर्मितौ ।
 चतुरथस्य कुण्डस्य प्राच्या द्वारस्य चान्तरे ॥ ४१ ॥

दक्षिणोत्तरयोः स्थाप्यौ द्विहस्तेनान्तरीकृतौ ।
 हस्तैः पञ्चमिरुच्छाये निखान्तौ हस्तमानतः ॥ ४२ ॥

समानजातिवृक्षोत्थं योजयेदुत्तरं तयोः ।
 स्तंभाप्रतुल्यविस्तारं तावन्मानोन्नतं वट्टम् ॥ ४३ ॥

मङ्गलैरष्टमिर्जुष्टं पार्श्वयोश्च श्रियान्वितम् ।
 मध्यतस्तदधस्ताच्च कीलयेद्वलयं वट्टम् ॥ ४४ ॥

तुलावलम्बनार्थं च ताम्रजं वाऽयसं तु वा ।
 कार्यार्थं ताङ्गीयष्ट्रियामात् पोडशाङ्गुला ॥ ४५ ॥

प्रकोष्ठपरिणाहा च लौही वा सारदारुजा ।
 यागोपकरणान्यत्र होमोपकरणान्यपि ॥ ४६ ॥

सुक्ष्मादीनि सर्वाणि कुभाश्च करकादय ।
 तथाष्टमङ्गलादीनि शक्तया हेमादिजानि वा ॥ ४७ ॥

अङ्गुरानर्पयित्वा इथ प्रागुक्तेऽन्यतमे दिने ।
पालिकादिषु पात्रेषु मङ्गलार्थं प्रयोगवित् ॥ ४८ ॥

संभाराणि च सर्वाणि सम्भर्तव्यानि सादरम् ।
मण्टपालंकिर्यार्थं च त्रिस्थानयजनाय च ॥ ४९ ॥

चन्दनादीनि गन्धानि पत्रपुष्पफलानि च ।
सितादिवर्णयुक्तानि वासांसि विविधानि च ॥ ५० ॥

सर्वकुण्डेषु होमार्थं समिधा सप्तकं वहु ।
दिक्कुण्डेषु च होतव्याः सिद्धार्थाः काम्यकर्मणाम् ॥

पलाशाखदिराश्वत्थोदुम्बरप्रभवा अपि ।
विद्धु पिपलदुक्षवटकाश्मर्यजातय ॥ ५२ ॥

समिधं सर्वकुण्डेषु पालाद्यस्तश्लाभतः ।
हेमराजतताम्रोत्था, कलशा मृण्मयास्तु वा ॥ ५३ ॥

शालिपूर्वाणि धान्यानि वीजानि च विशेषतः ।
दधिक्षीराज्यकुंभानि षड्विधानि रसान्यपि ॥ ५४ ॥

तण्डुलानि विशुद्धानि पाकयोग्यान्यनुक्षणम् ।
कर्मण्यान्युपदशानि पाकपात्राण्यनेकशः ॥ ५५ ॥

निवेशनार्थस्थालीका पात्राण्यर्धर्यादिकस्य च ।
प्रदीपधूपपात्राणि सुगुणान्यद्वृतानि च ॥ ५६ ॥

पाद्यप्रतिग्रहादीनि यागोपकरणानि च ।
गुणगुल्वगहपूर्वाणि धूपद्रव्याणि यान्यपि ॥ ५७ ॥

स्नानकुंभोपयोग्यानि यानि सर्वैषधानि च ।
दान्तर्थं ब्राह्मणादीना धनधान्याम्बराणि च ॥ ५८ ॥

भूषणानि महार्हाणि देशिकेन्द्रस्य क्रत्विजाम् ।
हेमादि दक्षिणार्थं च संभर्तव्या यथावलम् ॥ ५९ ॥

यागालयमलंकुर्यात् पवित्रारोहणे यथा ।
वितानैर्धीजिकाभिश्च तुङ्गैर्यवनिकापटैः ॥ ६० ॥

क्षौमैर्ननाविधैर्वैर्यैर्घण्टाचामरदर्पणैः ।
व्यालस्विदर्भमालाभिः कदलीपनसादिभिः ॥ ६१ ॥

सुगन्धपुष्पमालाभिः सौबैर्णमञ्जरीगणैः ।
सफलैः कदलीफूगनालिकेरादिभूरुहैः ॥ ६२ ॥

प्रदीपैः प्रकरैः पुण्यैः सिताद्यवैर्णकैरपि ।
तोरणैद्वारकुंभैश्च सवत्सैः सुरभीगणैः ॥ ६३ ॥

मण्डतैः खलु शङ्कादौ क्षौमस्त्रभूषणादिभिः ।
एवमाद्यैरलंकृत्य यथाशोभं तु मण्टपम् ॥ ६४ ॥

तृतीये वासरे पूर्वे कर्माहादिवसक्षये ।
ऋत्विरिभदेशिकेन्द्रस्तु कृतसन्ध्याविधिकमः ॥ ६५ ॥

प्रविश्य मण्टपं प्रागवत् पुण्याहोक्तिपुरस्मरम् ।
अर्चनं वासुदेवस्य सहोमं प्राक् समाप्य च ॥ ६६ ॥

यागालयं तु सर्वव गव्यैरभ्युक्त्य पञ्चभिः ।
द्रव्याणि यागयोग्यानि तत्तत्स्यान्ते नियोजयेत् ॥

प्रभाताया तु शर्वर्या पूर्वादि दहश्चुद्यये ।
उत्तरोमनखशमथुभूयतिनियतः गुच्छ ॥ ६८ ॥

धौतदन्तश्च सुस्नातः परिशुद्धाभ्वरावृतः ।
सितालेपनपुष्पावरच्छित संसरन् हरिम् ॥ ६९ ॥

उपोषितो धृतं प्राश्य ब्राह्मणैर्दपार्णैः ।
पारायणमृच्छा शृणवनासीत सपुरोहितः ॥ ७० ॥

निशामुखे प्रयुक्ते तु ऋत्विरिभदेशिकोत्तम ।
प्रविशेद्यागसदन कृत्वा डास्थर्चिनं सुधी ॥ ७१ ॥

विस्थानस्य जगन्नार्थं यजेदीक्षाविधे समम् ।
पुण्याहं पूर्वसुच्चार्य क्रत्विरिभिः कुंभमुद्वहन् ॥ ७२ ॥

कुंभमण्डलयोः पूजा विस्तरेण समाप्य च ।
स्वकुण्डे हवनं कुर्यात् समिद्धि सप्तभिः पुरा ॥ ७३ ॥

शान्तिहोमं ततः पश्चान्मधुक्षीरादिभिः क्रमात् ।
प्रत्येकं शतसङ्कर्यं च पूर्णान्तं मूलमुच्चरन् ॥ ७४ ॥

स्वमार्गेण तु संस्कृत्य गुरु कुण्डगणं ततः ।
तेषु प्रभवयोरेण होमार्थं दिक्षु योजयेत् ॥ ७५ ॥

चतुरो वासुदेवादिनाम्ना एकायन् द्विजान् ।
तैः स्वशाखोदितैर्मन्त्रैः होतव्यं तु क्रमेण तु ॥ ७६ ॥

ऋगाद्याश्चतुरो वेदान् विदिकुण्डेषु विन्यसेत् ।
मन्त्रैरचित्तिलङ्घस्तु स्वशाखोत्थैश्च पातनैः ॥ ७७ ॥

होम कुर्याद्यथायोगं पुंसूक्तेनेव वा द्विज । ।
 भू स्वाहेति भुव, स्वाहा, स्वः स्वाहेति तथैव च ॥
 भूर्भुवस्सुवस्वाहेति मन्त्रैर्वा वहिदिक्क्रमात् ।
 भू. पुरुषाय स्वाहा, भुवः पुरुषाय स्वाहा ॥ ७९ ॥
 स्व. पुरुषाय स्वाहा, भूर्भुवस्स्वः पुरुषाय स्वाहा ।
 एतैश्चतुर्मिर्मन्त्रैर्वा जुहुयाद्विक्क्रमेण तु ॥ ८० ॥
 साह्याणां लोकपालाना कुमुदादिगणस्य च ।
 अष्टाना मङ्गलाना च प्राप्वत् स्यात् स्थापनादिकम् ॥
 पालाशादिसमिद्देदाश्रुभेदाश्रु पूर्ववत् ।
 प्रतिकुण्डं च कुमाना स्थापनाद्य तु पूर्ववत् ॥ ८१ ॥
 चतुर्णा क्रद्धव्यादीना तथा चैकान्तिनामपि ।
 निवेशनादिक कार्यं पुरोदितविधानत ॥ ८२ ॥
 एवं क्रमेण संपाद्य तदन्ते भूपति गुरुः ।
 प्राप्तयेत् पञ्चगव्यं तु कुशोदकसमन्वितम् ॥ ८३ ॥
 भगवत्पादतोयं च सर्वपापहरं शुभम् ।
 भक्षयेच्चरुरेषं तु कोष्ठसंशोधनाय च ॥ ८४ ॥
 कृत्वा दक्षिणपीठे तु शालिभारैस्तु विष्टरम् ।
 नवसङ्घवैस्तदूर्ध्वं तु मार्गं चर्मं तु विन्यसेत् ॥ ८५ ॥
 व्याघ्रजं वा तदूर्ध्वं तु दर्भनास्तीर्य साक्षतान् ।
 प्रागग्रानुदग्ग्रान् वा तस्मिन्नारोप्य भूपतिम् ॥ ८६ ॥
 पूर्णोदकुभांश्चतुर, प्राप्वद्वाखादिभूषितान् ।
 चतुर्दिक्षवपि सस्थाप्य तेष्वच्छ्या भूर्तयः क्रमात् ॥
 चतुर्विधानि चाचानि तासा द्यात् क्रमेण तु ।
 ततो होमश्च कर्तव्यः कुण्डेषु प्राक्क्रमेण तु ॥ ८७ ॥
 ततो भूपत्य पुरत, उपविश्यासने गुरुः ।
 त्रद्वेष्टिततत्वाना शुद्धि कुर्याद्विधानत ॥ ८८ ॥
 प्राक् तेषा विलयं कृत्वा ततः सृष्टि समाचरेत् ।
 कुर्यात् कौतुकबन्धं च प्राप्वत्स्यापि चात्मन ॥
 स्वर्णसत्र्यमाहृत्य तिन्निर्णीमिश्रवारिणा ।
 निर्मलीकृत्य संग्रोक्ष्य वीर्यमन्त्रेण तत्पुन ॥ ८९ ॥

उदक् दिक् सस्थिते पीठे शालिभारैक्षिभिः क्रते ।
 पीठे निवेश्याधिवास्य वासोलङ्घारपूर्वकम् ॥ ९३ ॥
 अन्यच्च सर्वं संस्थाप्य वर्मणा चावकुण्ठयेत् ।
 ततश्चकावजमालिख्य त्वन्यद्वा मण्डलं शुभम् ॥ ९४ ॥
 रक्षजैर्धातुजैर्वापि वर्णकै, परिपूरयेत् ।
 गीतनृत्तादिकै, स्तोत्रे, शङ्खवादादिनिष्ठनैः ॥ ९५ ॥
 मङ्गलैर्विवैश्चान्यैर्जागरेण नयेक्षिशाम् ।
 दिव्याद्यायतने कार्यं विशेषयज्ञन विभोः ॥ ९६ ॥
 तत कर्मदिने ब्राह्मे मुहूर्ते देशिनः स्वयम् ।
 कृत्वा स्नानादिक सर्वं नित्यकर्मविधानत ॥ ९७ ॥
 ततो यजेद्विशेषेण कुभस्यं जगतीपतिम् ।
 मण्डलस्थं कम्भेणैव विविधैर्भर्मेगसञ्चयैः ॥ ९८ ॥
 औपचारिकसास्पर्शहृदयङ्गमसंक्षिते ।
 परमात्मादिकैस्तत्र प्रभूतैरवसञ्चयैः ॥ ९९ ॥
 एवमिष्टा ततोऽग्निस्थं विभु सन्तर्पयेत् क्रमात् ।
 समित्सप्तकपूर्वैस्तु मूलेन सघृतैस्तिलैः ॥ १०० ॥
 सहस्रमाहृतीना तु शत नाऽपि समाचरेत् ।
 सर्वविघ्नविनाशार्थमञ्चेणापि तयाचरेत् ॥ १०१ ॥
 क्रत्विजश्च स्वकुण्डेषु जुहुयुः पूर्ववत् क्रमात् ।
 पतितासु च पूर्णासु सर्वकुण्डेषु वै क्रमात् ॥ १०२ ॥
 संस्थाप्य मूलमन्त्रेण, पुंसूक्तेन तथैव च ।
 सुप्रक्षालितपाण्यत्रि स्वाचान्तं परिभूषितम् ॥
 निशाधिवासिते संवेदव्यामाल्यानुलेपनैः ।
 सर्वेभारणैर्वैव महार्घेविविधैरपि ॥ १०४ ॥
 खङ्गेष्टकहस्तं च समादाय गुरुः स्वयम् ।
 मुहूर्ते शोभने प्राप्ते पाणिना पृथिवीपतिम् ॥ १०५ ॥
 पुण्याह वाचयित्वा तुं सर्वमङ्गलसंयुतम् ।
 कलशस्थलदिक्कुंभसर्वकुण्डेषु संस्थितम् ॥ १०६ ॥
 विभुं प्रदक्षिणीकृत्य कारयित्वा नमस्क्रियाम् ।
 ब्राह्मणाग्रयाननुशाप्य तुङ्गां नीत्वा प्रदक्षिणम् ॥

तस्याः पश्चिमदिक्संस्थे भूयं प्रागानन धटे ।
आरोपयेन्मूलमन्त्वं साङ्गमावर्तयन् गुरुः ॥ १०८ ॥

दिव्यान् वलादिकान् मन्त्रान् तथा सूक्तं तु पौरुषम् ।
प्राक्पात्रे भूपतिसमं निश्चिपेत् स्वर्णसञ्चयम् ॥ १०९ ॥

निशाधिवासित त्वेष तुलाभारः समो भवेत् ।
एवं वाऽपि तुलाभारे प्राक् धटे विन्यसेन्नपम् ॥

प्रत्यङ्गमुखं पश्चिमे तु निश्चिपेत् स्वर्णसञ्चयम् ।
शतनिष्काधिकं श्रेष्ठो, मध्यमोऽर्थाधिको भवेत् ॥

शतपादाधिकं स सात्तुलाभार, कनिष्ठकः ।
तत्काले कङ्गाद्याद्याश्च चत्वारो दिक्षु सस्थिता ॥

रवशाखा, समधीयीरन्, विदिशासु च सस्थिता ।
सहस्रज्ञा अधीरयन् शाखा, परमपावना ॥ ११३ ॥

शङ्खकाहलभेदीदिवाद्यानि विविधानि च ।
वादयेयु, समन्ताच्च तत्तडाद्यविशारदा ॥ ११४ ॥

गीतं तु विविधं कुर्यु, गीतशास्त्रविशारदा ।
विविधानि च वृत्तानि कुर्युश्च परितो दिश ॥ ११५ ॥

अन्यच्च मङ्गलं यद्यत् तत्तत् सर्वं तु कारयेत् ।
ततस्तु सर्वकुण्डेषु शान्तिहोमं च कारयेत् ॥ ११६ ॥

तिलैराज्यैश्च वहुभि, शतमषोत्तर क्रमात् ।
भूपतिर्भिनसा ध्यायेत् भगवन्तं जनार्दनम् ॥ ११७ ॥

एकनाडी तदर्थं वा आसीत् नृपतिर्धटे ।
ततोऽवरुद्ध्य वै तस्मात् प्रणमेद्वद्वद्वरिम् ॥ ११८ ॥

ततस्तु भूषणैर्वस्त्रैर्भूषयेद्भूपतिर्गुरुम् ।
सुवर्णदक्षिणा दिव्याच्छतनिष्का तु तत्समाम् ॥ ११९ ॥

ऋत्विरभ्यस्तु तदर्थं वा ये चान्ये तत्र कर्मणि ।
नियोजितास्तु साहार्थे तेभ्य कर्मानुरूपतः ॥ १२० ॥

दिव्याणि दिव्यान्नृपतिर्वस्त्राणि विविधानि च ।
सुवर्णसञ्चयास्ताश्च भूषणानि च भूपतिः ॥ १२१ ॥

स्वर्णं व्यक्तादिके स्थाने दिव्याङ्गवतो विभो, ।
दानात् फलविशेषं तु समाकर्णय सांप्रतम् ॥ १२२ ॥

स्वर्णं व्यक्ते विभो, स्थाने यो दिव्याद्भूपतिर्हरेः ।
सर्वपायविनिर्मुक्त सर्वमियवियोजित ॥ १२३ ॥

सर्वसपत्समृद्धश्च सर्वदेवाधिषो भवेत् ।
मुडके च विविधान् भोगानिह लोके परत च ॥

कोटिकोटिगुणं दानं तथैव च फल भवेत् ।
दानं यदिव्यायतने तदनन्तगुण भवेत् ॥ १२५ ॥

आर्णं च सैद्धायतने दान लक्षगुण भवेत् ।
सद्विग्रकलिपते दानं सहस्रगुणितं भवेत् ॥ १२६ ॥

सत्क्षवकलिपते स्थाने दान शतगुणं भवेत् ।
सहैश्यकलिपते स्थाने तदधीगुणितं भवेत् ॥ १२७ ॥

सच्छृङ्गकलिपते इति डिपटरुगुणितं भवेत् ।
अनन्यशरणैवज्ञे, स्थाने तु परिकलिपते ॥ १२८ ॥

दानं दशगुण प्रोक्त वर्णवर्णमिश्रयाजिभि ।
निर्मितायतने इति तत् पश्चगुणितं भवेत् ॥ १२९ ॥

दाने मुरयविधि, प्रोक्तस्वनुकल्पमत शणु ।
तत्र ये श्रोत्रियाः प्राप्ता वैष्णवा ब्राह्मणोत्तमा, ॥

सुवर्णसञ्चयाद्य च तेभ्यो दिव्याद्यथाक्रमम् ।
यागोपकरणं सर्वमाचार्याय प्रदापयेत् ॥ १३१ ॥

यः कुर्याद्भूपति कश्चित् अन्यो वा धनवान् सकृत् ।
तुलाभाराद्य कर्म सर्वपापै, प्रसुचयते ॥ १३२ ॥

रोगैरनभिभूतश्च भविष्यति न संशय ।
य कुर्याद्विष्यमेनैव कर्मेतत् प्रतिवत्सरम् ॥

तस्य पुण्यफलावासि कः शक्तोत्यभिवर्णितुम् ।
तत्काले भगवद्याग चतुर्स्थानाच्चनान्वितम् ॥

दिव्याद्यायतने सम्यक् कारयेत् पृथिवीपति ।
तदन्यस्मिन् दिने विप्र! स्नापयेत् पुरुषोत्तमम् ॥

सहस्रकलशै, सम्यक् पुरोदितविधानत ।
यद्वान्यस्त्रपनेनैव तत्तत्कालोचितेन वै ॥ १३६ ॥

चतुर्थानाच्चनं तत्र विशेषात् कारयेन्नृप ।
महाहविर्निवेद्यं च विशेषेनैव कारयेत् ॥ १३७ ॥

तत्रापि देशिकादिभ्यो दद्यादै उक्षिणा क्रमात् ।
दीनान्धकृपणानाथान् वालवृङ्गकृशातुरान् ॥ १३८ ॥

भोजयेच्च विधानेन द्रव्यादीन्यपि दापयेत् ।
विविधानि च वीजानि शास्त्र्यादीन्यपि दापयेत् ॥

बम्दीकृताश्च विसृजेत् कारागृहनिवेशिनान् ।
एष ते कथितो विप्र ! तुलाभारविधिः क्रमात् ॥

हिरण्यगर्भाद्यन्येष्वप्येवमेव समाचरेत् ।
एवं कुर्यात्तुलाभार य सकूद्रहुशोऽपि वा ॥ १३९ ॥

सर्वापविमोक्षस्तु तस्य स्यान्नात्र संशयः ।
यो वा भगवतोऽर्थे तु मातापित्रोर्गुरुस्तु वा ॥

स्वप्राणास्त्यजता भक्त्या विग्रादीना महामते ।
निमित्ती तु भवेत्तस्य तुलाभारादिकेन च ॥ १४० ॥

वहुरोऽनुष्टुतेनैव सम्यगेष तु कर्मणा ।
अन्यैर्वा विहितैर्विप्र ! प्रायश्चित्तैः सुदुष्करैः ॥ १४१ ॥

ब्रह्महत्योऽत्थदोषस्य शुद्धिर्भवति वा न वा ।
प्राणत्याग कृतस्तेन विष्वर्ण्ये यन्महात्मना ॥ १४२ ॥

तस्मान्न निष्कृतिविप्र ! भवेत्तस्य निमित्तिनः ।
ब्राह्मणा क्षविया वैश्या विष्वर्ण्ये मौडलाभ्नु वा ॥

परित्यजेयुः स्वप्राणान् भगवद्वक्तिसंयुता ।
भूरवादिभिरुपायैस्तु पञ्चभिर्वा विपादिकैः ॥ १४३ ॥

अन्यैस्तेषा भवेत् सद्यो वाजपेयादिजं फलम् ।
सकामस्य तु निष्कामं प्रातुर्यात् परमां गतिम् ॥

महात्मनस्तु तान् विद्वि विष्वर्ण्ये त्यक्तजीवितान् ।
आत्महत्योत्थदोपेस्ते न लिङ्यन्ते कदाचन ॥ १४४ ॥

आत्महत्योत्थदोपा स्युरन्येषा सर्वदा द्विज ! ।
एव भगवदथे तु प्राणत्यागे कृतादर ॥ १४५ ॥

यमुद्दिश्य त्यजेत् प्राणान् त विद्याद्वाहातकम् ।
मुख्यविप्रे मृते तस्य तदोषः स्याद्वतुर्गुण ॥ १४६ ॥

क्षत्रिये ब्रह्महत्योत्थदोपस्तु त्रिगुणो भवेत् ।
निमित्तिनः स दोषः स्याद्विगुण संस्थिते विशिः ॥

निमित्तिने मृते शूद्रे दोष एकगुणो भवेत् ।
एवं दोषविद्वद्विगुणस्तु भवेत्तिप्रे निमित्तिनः ॥ १४७ ॥

निमित्तिनि अवियादावैकेकगुणवर्धनात् ।
भवेत् पूर्वोक्तदोपस्तु भजाये नात्ति सशयः ॥ १४८ ॥

एव मृते विप्रमात्रे दोष उक्तो निमित्तिनः ।
मुख्यदोषः पञ्चगुणो ब्रह्मचारिणि संस्थिते ॥ १४९ ॥

गृहस्थे यज्वन्ति मृते स दोष पञ्चगुणो भवेत् ।
वानप्रस्थे मृते मुख्यदोष सप्तगुणो भवेत् ॥ १५० ॥

सन्ध्यासाथमनिष्टे तु संस्थिते तु निमित्तिनः ।
स्यान्मुख्यदोपोऽप्यगुण एव तु कथितो मुने ! ॥ १५१ ॥

निमित्तिनो दोपवृद्धिः विष्वर्ण्ये मरणे सति ।
एवं निमित्तभूताना डिजादीना न निकृति ॥ १५२ ॥

तत्र यत् ब्राह्मणैस्तक विवेकनिरतैस्सदा ।
सर्वशास्त्रार्थितत्वज्ञैः तत् कुर्यादविचारत ॥ १५३ ॥

अन्यथा तु मटान् दोषो भवेदेशाधिपस्य तु ।

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहिताया क्रियकाण्डे प्रायश्चित्ततुलाभारविधिर्नाम विशोध्याय ।

॥ श्री ॥

॥ एकोविंशात्योयः ॥

शाण्डिल —

मुने ! हिरण्यगर्भादौ विगोपो वक्ष्यतेऽधुना ।
हेमगर्भविधानं तु प्रथमं कथ्यते मया ॥ १ ॥

सनक —

यद्यदत्रोच्यते कर्म तुलाभारेऽपि नोदितम् ।
साधारणं भवेत्तत्त्वं सर्वेषामपि कर्मणाम् ॥ २ ॥
तुलाभारादिकाना तु विभवाद्यादुगुण्यतः ।
प्राप्तवन्मण्टपविनिर्माणं पीठादिगरिकल्पनम् ॥ ३ ॥
प्रतिष्ठोदितमार्गेण कुर्याद्वा मण्टगादिकम् ।
यद्याष्टसपटपञ्चतुलिकरविस्तृतम् ॥ ४ ॥
त्रिशद्दशुलमान तु गोलकैकहानितः ।
उग्रतं मध्यपीठ स्यात् तत्त्वक्षेत्रादुसारतः ॥ ५ ॥
चतुर्हस्तं समाख्य षट्पटगोलकहानितः ।
विस्तृतं पार्श्वयोः पीठद्वितय परिकल्पयेत् ॥ ६ ॥
विशल्यंगुलमानाच्च डिङ्कागुलहानितः ।
तदुत्तिर्यथा साऽन्त्ये सार्धहस्ते दशादुला ॥ ७ ॥
द्वयोक्तमानादर्थं वा भवेत् सर्वत्र चोग्रतिः ।
पीठानामन्तराळं तु कल्पयेत् करसंमितम् ॥ ८ ॥
करार्धं वर्धयेद्वापि भवेद्यावच्चतुष्फरम् ।
अन्तराळं भवेत्तावद्यथा वा नातिसङ्कटम् ॥ ९ ॥
यथोदितेषु मानेषु यथाभिमतमानतः ।
कुर्यात् कुण्डगणं चापि लक्षणेनोपलक्षितम् ॥ १० ॥
आस्थानमण्टपाद्ये तु यथैतत् कल्पयेत्तदा ।
मध्यपीठोदितं कर्म तत्तदेहेवासने भवेत् ॥ ११ ॥

तदुदक् दक्षयोः पीठद्वयमुक्तप्रमाणतः ।
प्राकृदिक्कुण्डस्य वै प्राच्या पीठ कुर्यात् संयुमम् ॥
सप्तपटपञ्चतुलिकर तु वा ।
एकहस्तोच्छ्रूतं वाऽपि तदधर्मोच्छ्रूतमेव वा ॥ १२ ॥
तस्योपरिष्टात् कर्तव्यं हेमगर्भनिवेशनम् ।
तुलाभारोदितं कर्म पीठोपर्यथवा चरेत् ॥ १३ ॥
यद्वा कुमादियजनं अधिवासनकर्म च ।
मण्टपे कल्पयित्वा, तत्पाया वा समाचरेत् ॥ १४ ॥
हेमगर्भनिवेशं तु प्रयाया वा समाचरेत् ।
कुभयागादिकं रूपं कर्तुरिच्छानुरूपतः ॥ १५ ॥
तुलाभारादिकेऽन्यस्मिन् दिनेऽयेवं समाचरेत् ।
ततः कुर्याच्च सौवर्णमेकागुलघनं दृढम् ॥ १६ ॥
अधः पात्र चोर्वपात्रं यथासङ्कलयोस्तयो ।
सुखासनं स्यान्त्वपतेर्विस्तृत कल्पयेत्तथा ॥ १७ ॥
अधः पात्रं सुवर्णाना सहस्रेण पलेन वा ।
यद्वा निष्कसहस्रेण, तदधर्मोर्वपात्रकम् ॥ १८ ॥
एवं पात्रद्वय कुर्यात् सर्वालङ्कारसंयुतम् ।
विभवे सर्वपात्राणि कुर्याद्विमयानि च ॥ १९ ॥
अधिवासदिनोक्तं तु तुलाभारवदाचरेत् ।
पात्रद्वयस्योदक् पीठे व्यधिवासं समाचरेत् ॥ २० ॥
ततः कर्मदिनोक्तं तु प्राप्तवत् कृत्वा क्रमेण तु ।
इन्द्रदिक्लिप्ते पीठे भारैद्वादिशभिसुने । ॥ २१ ॥
शालीना विष्टरं कृत्वा तद्वाच्चेत्तण्डुलान् न्यसेत् ।
तदर्धमानास्तस्योर्वेत् तदर्धास्तु तिलान् न्यसेत् ॥ २२ ॥

शालिभिः समभारान् वा तण्डुलाश्च तिलान् न्यसेत् ।
अधिवासेष्येवमेव भवेद्वित्तानुसारतः ॥ २४ ॥

एवमेव भवेद्वापि तुलाभारादिकर्मणि ।
मार्ग वा व्याघ्रजं चर्म शाल्यादेरन्तरान्तरा ॥ २५ ॥

विन्यसेव्वववस्थं वा विभवे त्रितयं तु वा ।
अन्यच्च मङ्गलं कुर्यादिस्त्रवेष्टनपूर्वकम् ॥ २६ ॥

अधः पालं तदूर्ध्वं तु न्यसेत् प्रागग्निशासितम् ।
मुहूर्ते शोभने प्राप्ते गृहीत्वा भूषति गुरुः ॥ २७ ॥

सुस्नातं भूषितं प्रागवद्वस्त्रमाल्यादिभूषणैः ।
महाघर्विविधश्चापि खड्गखेटकवर्जितम् ॥ २८ ॥

प्रागवक्त्त्वोपसंहारं कृत्वा जीवावशेषितम् ।
शङ्खतूर्यनिनादादौ, सहचाव निवेशयेत् ॥ २९ ॥

अधस्ये प्राद्युमुखं यद्वा विन्यसेत् प्रत्यगाननम् ।
वर्मणा विन्यसेदूर्ध्वं हूर्ध्वपात्रमधोमुखम् ॥ ३० ॥

तदण्डान्तं, समासीने तस्मिस्तस्याग्रतो गुरुः ।
उपविश्यासने प्रागवत् तत्वोत्पत्ति समाचरेत् ॥ ३१ ॥

अण्डाजातं तु तं स्मृत्वा ततस्तसात्तु भूषतिम् ।
स्नानपीठे समावेश्य मङ्गलद्रव्यवासितैः ॥ ३२ ॥

नवमिः पञ्चभिर्वापि कुभरुदकपूरितैः ।
वस्त्रादिवेष्टितैः कुर्यादभूपतेरभिषेचनम् ॥ ३३ ॥

कल्पयेत् प्रोक्षण चाऽपि क्रत्विग्निः सह देशिकः ।
कृत्वा ततस्तं साचान्तं भूषणादिविभूषितम् ॥ ३४ ॥

प्रणाम कारयेद्भूयो भूयो भगवतो विभोः ।

जातकर्मादिसंस्कारं जातार्थं जुहुयात् क्रमात् ॥ ३२ ॥

तिलैराज्यैश्च बहुभिः सर्वसंपूरणाय च ।
सर्वदोषविनाशाय ततः पूर्णा च पातयेत् ॥ ३६ ॥

भूषणानि च ते पाले नृपो दयाद्वरेविभोः ।
दानात् फलं च पूर्वोक्तं विभोरायतने सदा ॥ ३७ ॥

स्वयव्यक्तादिके कुर्यात्तुलाभारादि कर्म च ।
तदाऽपि भूपस्य फलं भवेद्वानोदित क्रमात् ॥ ३८ ॥

अनुकल्पे तदर्थं तु दयाद्वगवतो विभोः ।
अर्धं दयाद्वाह्यणेभ्यो तुलाभारे तथैव च ॥ ३९ ॥

तुलाभाराद्वय कर्म हेमगभीमिध च यत् ।
एतद्वयं तु सुरप्रस्यात् सर्वेषामपि कर्मणाम् ॥ ४० ॥

क्रमेण वक्ष्यमाणाना तिलपर्वतपूर्वकम् ।
अन्यततु सकलं कर्म तुलाभारवदाचरेत् ॥ ४१ ॥

हेमनिष्कसहस्रं वै दयाद्वै गुरुदक्षिणाम् ।
तदर्थं शतनिकं वा तदर्थं वा यथावसु ॥ ४२ ॥

दशनिष्क तदर्थं वा तदर्थं वाऽथ दक्षिणाम् ।
आचार्याय प्रदयाद्वै न कदाचिददक्षिणम् ॥ ४३ ॥

तुलाभारादिकं कर्म, सर्वेषामपि क्रत्विजाम् ।
दक्षिणा तु तदर्धा स्यात् तदर्धा परिचारिणाम् ॥

अन्येषा तु यथाशक्ति, ततोऽन्यसिस्तु वासरे ।
कुंभमण्डलकुण्डस्थविभोः कुर्यादिसर्जनम् ॥ ४५ ॥

विशेषाच्चनसंयुक्तं ततोऽन्यसिनिदने तु वा ।
एवं सर्वत्र वै कुर्याद्विसर्जनविधि द्विज ! ॥ ४६ ॥

इनि श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे प्रायश्चित्तहिरण्यगर्भविधिर्नाम एकविशोध्याय ।

श्रीः

द्वाविंशोऽध्यायः ॥

सनक —

संप्रोक्षणविधानं मे प्रवृहि मुनिसत्तम् ।
प्रायश्चित्तेषु सर्वत्र प्रशस्तो यस्तु पूरकः ॥ १ ॥

शापिडत्य —

प्रासादप्रतिमापीठे प्रमादादेव दूषिते ।
समाहिते यथापूर्वं पूजालोपे विशेषतः ॥ २ ॥

चण्डालप्रतिमादक्यासूतिकादिशावादिभिः ।
सूतकैमृतकैर्वीऽपि नित्याशौचैश्च गर्हिते ॥ ३ ॥

शितिप्रभिवैदवाहैश्च मूर्खैरज्ञातजातिभिः ।
विष्णमूरुधिरायेयरेतोभिर्दूषिते सति ॥ ४ ॥

जनने मरणे नृणा मन्दिरे राष्ट्रसङ्कले ।
श्वस्तुगालखरादैश्च वायस्येनजातिभिः ॥ ५ ॥

स्पृष्टे विष्वे तु सद्ग्रे तन्त्राणा सङ्करे सति ।
एवमादिषु सर्वेषु संप्रोक्षणविधिर्भवेत् ॥ ६ ॥

दोषैरुपहतं ज्ञात्वा प्रासादप्रतिमादिकम् ।
असंप्रोक्ष्याच्चनं कुर्वन् राजान् राष्ट्रमङ्गसा ॥ ७ ॥

देवतायतनं ग्रामं नाशयेत्वा च संशय ।
तस्मात् संप्रोक्षण कार्यं प्रासादप्रतिमादिषु ॥ ८ ॥

पुरा संप्रोक्षणदिनं राजराष्ट्रभिरुच्छिदम् ।
निश्चयीकृत्य कालज्ञैः पुरस्तादुक्तवासरे ॥ ९ ॥

अंकुरानार्थं विधिवत् पश्चात् सशोधिते गृहे ।
सर्वत्र गोमयाम्भोभिः पुण्याहोक्तिपुरस्सरम् ॥ १० ॥

संप्रोक्ष्य पञ्चभिर्गव्यैः कुशोदकसमन्वितैः ।
मूलब्रेरादिविष्वाना षडभिः सिद्धार्थकादिभिः ॥ ११ ॥

पविदावतितैरद्विर्बहुशः क्षालने कृते ।
प्रधानदिनपूर्वसां रात्र्यां यागादिमण्टपे ॥ १२ ॥

तोरणद्वारकलशवितानध्वजशोभिते ।
दीक्षाधिवासवत् कृत्वा कुंभे वै मण्टपस्थले ॥ १३ ॥

पूजनं विभवेनव जपान्तं मूलमन्दिरे ।
क्षीरादैः पञ्चविशद्विद्विष्वानामज्ञानामाश्रयान्मनाम् ॥ १४ ॥

लेपमित्तिपद्मस्य पुरस्ताद्विष्वाने ।
कर्मचार्यभित्तवा कृचं दर्पणे प्रतिविभित्तम् ॥ १५ ॥

सन्नात्य विधिवत् कुमे श्यापितैरत्यमण्टपे ।
उत्सवाचार्यादि विष्वानामज्ञानामाश्रयान्मनाम् ॥ १६ ॥

पूजनं स्त्रपनं कार्यं पाश्चात्य यागमण्टपे ।
तदस्ये हवनं कुण्डे शङ्खचक्रादिलक्षणे ॥ १७ ॥

मधुक्षीरादिभि कार्यं सहस्रशतसङ्ख्यया ।
कर्मविष्व विनायेपा विष्वानामज्ञरूपिणाम् ॥ १८ ॥

दक्षिणे मण्टपस्थाथ शयनं कल्पयेन्महत् ।
तिलतण्डुलशाळीना भारैवस्त्रादिभिः सह ॥ १९ ॥

तदूर्ध्वं शाययेदर्चा विधिवद्विष्वाने ।
संपूज्य कम्बलादैश्च छादयेत्ता सितादिभिः ॥ २० ॥

वर्णकैरण्डलं कुर्याच्चक्राम्बुद्धभूषितम् ।
यावत् प्रभातसमयं विष्वस्थस्य समीपतः ॥ २१ ॥

देविको मूलमन्त्रस्य जपेनैव नयेत्विशाम् ।
प्रभातायां तु शर्वर्या कृतसन्ध्याविधिर्गुरुः ॥ २२ ॥

चतुःस्थानाच्चनं कृत्वा पूर्ववत् स्त्रपनान्वितम् ।
मुहूर्ते शोभने प्रासे नववस्त्रपरिष्कृतम् ॥ २३ ॥

सोत्तरीयोपवीतं च कृतकौतुकवन्धनम् ।
समस्ततत्वविन्यस्तमभ्यच्याध्यादिभिः क्रमात् ॥ २४ ॥

तासु स्वदृदयाम्भोजात् पुष्पाङ्गलिपुरस्सरम् ।
अग्राह्यमपि च्छेद्यममूर्तममलं महत् ॥ २५ ॥

नित्यशुद्धमनोपभ्यं सुसूक्ष्ममचलं स्फुटम् ।
 सञ्चिद्रूपं च सामान्यं भास्वरं सुदृढं महत् ॥ २६ ॥
 ॑ [तेजस्तु संक्रमय्याथ दण्डवत् प्रणिपत्य तु ।
 विनिवेद्य विभोः सर्वं कृतं कर्म द्विजोत्तमाः ॥ २७ ॥
 उत्थाप्योत्सवविम्वादीन् पूर्ववन्मङ्गलैः सह ।
 महाकुम्भं च पुरतो वाहयन् मूर्तिपादिभिः ॥ २८ ॥
 करकालं समादाय त्वाचार्यः पुरतो वज्रेत् ।
 शलाकाभावयाऽच्छिवधारया सेवयन् भुवम् ॥ २९ ॥
 प्रादक्षिण्येन धामान्तः प्रवेश्य मुनिपुङ्गवा ।
 महोत्सवोक्तमार्गेण कुम्भप्रोक्षणमाचरेत् ॥ ३० ॥
 द्वारावरणदेवाश्च आलयश्रयवर्तिनः ।
 खगेशादिवक्सेनादीन् परिचाराश्च सर्वशः ॥ ३१ ॥
 कुम्भावशिष्टोयेन प्रोक्षयेत् सर्वतः क्रमात् ।
 अवशिष्टं कुम्भतोयं वलिपीठेऽभिषेचयेत् ॥ ३२ ॥
 एवं सम्प्रोक्ष्य विधिवत् प्रासादान्तः प्रचिश्य च ।
 करस्यं कौतुकं चाथ हृदयेन विसृज्य तु ॥ ३३ ॥
 गोभूषेमादिकं दत्वा सर्वदोषप्रशान्तये ।
 देवमध्यादिनाभ्यर्थ्यं हविरन्तं विशेषतः ॥ ३४ ॥
 ब्राह्मणान् भोजयेत् पश्चात् सहस्रं शतमेव वा ।
 सद्यो वा सकलं त्वेव कुर्यात् सप्रोक्षणं विभो ॥ ३५ ॥
 पुष्पाकुरपुरस्कं तु तत्तदोषप्रशान्तये ।
 न तिथिने च नक्षत्रं कालवेला न विद्यते ॥ ३६ ॥
 सद्य सप्रोक्षणं विप्राः । निशि वा दिवसेऽपि वा ।
 प्रायश्चित्तविलम्बे तु कुर्यात् कालनिरीक्षणम् ॥ ३७ ॥
 इति सम्प्रोक्षणं प्रोक्तं सर्वं चापि द्विजोत्तमाः ॥ १ ॥
 स्थापनं पञ्चगव्यस्य सर्वाभ्युदयसाधनम् ॥ ३८ ॥
 नागयोग इति ख्यातः सार्पकरणक्षमैः ।
 क्रक्षेण वानयोरेकयोगस्यात्रागसंज्ञितः ॥ ३९ ॥
 पुरा तत्रिश्चयीकृत्य कर्तव्यमिति सत्तमैः ।
 तदर्थमंकुरानर्थं द्रव्याणि समुपाहरेत् ॥ ४० ॥

मनशिशलां हरीतालमञ्जनं श्यामसीसके ।
 सौरांशु रोचन चैव गैरिकं पारदं तथा ॥ ४१ ॥
 आदाय धातुरत्नानि पञ्चरागपुरस्सरम् ।
 मुक्ताफलं प्रवाळं च वज्रं वैद्यूर्यसंज्ञितम् ॥ ४२ ॥
 गोमेदं पुष्परागं च महानीलं च गारुडम् ।
 रत्नान्येतानि संगृहा वीजानि समुपाहरेत् ॥ ४३ ॥
 शालिनीवारकं कूनि प्रियं गुतिलमाषकान् ।
 मृद्गाश्च यववैपूश्च यवसाख्यान्यनन्तरम् ॥ ४४ ॥
 हिरण्य रजतं ताम्रमायसं त्रिपुसीसकम् ।
 सौवर्णं कूर्मरूपं च सौवर्णं चक्रमस्तुजम् ॥ ४५ ॥
 राजत पाञ्चजन्यं च समाहृत्य ततः परम् ।
 कदलीपनसाध्राणा विल्वामलकयोरपि ॥ ४६ ॥
 दाढिमीमातुरुङ्गस्य नालिकेरस्य कालत ।
 पक्कानि समुपाहृत्य फलानि च ततः परम् ॥ ४७ ॥
 चन्दनागरुकपूर्कुमादीन्युपाहरेत् ।
 कोष्ठ मासी हरिद्रे द्वे मुराशैलेयचम्पकान् ॥ ४८ ॥
 वचाकच्चोरमुस्तानि ह्रीबेरोशीरजान्यपि ।
 मल्लिकाजातिवकुलनन्द्यावर्तकचंपकान् ॥ ४९ ॥
 पाटलीपद्मकल्हाराण्युपाहृत्य ततः परम् ।
 वस्त्रादीनि सितादीनि माल्यानि च विशेषतः ॥ ५० ॥
 शालिपूर्वाणि धान्यानि कुशदूर्वादिकान्यपि ।
 विल्वाश्वत्थकद्म्बाप्रपल्लवादीनि यान्यपि ॥ ५१ ॥
 हविः पाकोपयोगयानि तण्डलादीनि सत्तम ।
 होमद्रव्याणि सर्वाणि पञ्चपत्राणि मृणमये ॥ ५२ ॥
 द्रादशाङ्गुलविस्तीर्णं पकापके घटे दृढे ।
 नृहरेः पूजनार्थं तु कुभं सकरकं बृहत् ॥ ५३ ॥
 एवमादीनि चान्यानि पुराऽहृत्य विधानतः ।
 गृहीयात् पञ्चगव्यानि मृत्पादे नूतने शुमे ॥ ५४ ॥
 गोमूरं गोमयं क्षीरं दधि मस्तु च पञ्चमम् ।
 कपिलाया जराया वा पञ्चगव्यं प्रशस्यते ॥ ५५ ॥

तयोरभावे चान्यासां गवां गव्यं विधीयते ।
नार्ताया न च गर्भिण्या न वृद्धायाः कदाचन ॥ ५६ ॥

नावत्साया उपादेयं धेनोमूलं शकुदद्वयम् ।
भुविष्टुं गोमयं ग्राह्य सोणं कृस्याद्दूषितम् ॥ ५७ ॥

निष्पीडव्य सम्यग्गृहीयाद्वोमयस्य रसं पुनः ।
सद्यस्तप्त धूतं शुद्धमहोरातोषितं दधि ॥ ५८ ॥

क्षीर ग्राह्यमतसं च दशाहाजन्मनः परम् ।
गोमूलं विष्णुगायव्या ‘गन्धद्वारे’ ति गोमयम् ॥ ५९ ॥

‘आप्यायस्वे’ ति च क्षीरं ‘दधिकावणे’ ति वै दधि ।
घृतं ‘शुक्रमसी’ त्येवं द्रव्याणि सह योजयेत् ॥ ६० ॥

विष्णुगायत्रिया यद्वा, पञ्चोपनिषदैस्तु वा ।
‘परमेष्टी’ शकुन्मन्त्रो गोमूलस्य तु ‘पूरुषः’ ॥ ६१ ॥

विश्वमन्त्रो भवेद्व्यो निवृत्तिस्सर्पिषोभवेत् ।
पथस सर्वमन्त्र स्यात्, सर्वेषां वापृवर्णकम् ॥ ६२ ॥

प्रोक्षणे स्नापने पञ्चगव्यमन्त्रा उदीरिताः ।
सर्वदोषोपशान्त्यर्थं संप्राप्ते स्थापने सति ॥ ६३ ॥

सौदर्शनवृसिहस्य हृदाद्येनेत्रपश्चिमैः ।
अङ्गमन्त्रोः प्रकट्यानि क्षीरान्तानि शकुद्रसात् ॥ ६४ ॥

दधि द्विगुणमाघारात् पीयूष द्विगुणं ततः ।
षड्गुणं मूत्रमेतसाच्छुद्धारि चतुर्गुणम् ॥ ६५ ॥

स्थापने कथित मानमभिषेकविधावपि ।
भूमिसंशोधनार्थं तत् प्रोक्षणे पञ्चक समम् ॥ ६६ ॥

गोमयेन समं मूत्र दधि स्याद्द्विगुणं ततः ।
दध्नश्चतुर्गुणं सर्पि, सर्पिषोष्टगुणं पथः ॥ ६७ ॥

प्राशने पञ्चगव्याना प्रमाणमिदमीरितम् ।
स्थापनं स्नापनं ह्येतत् सर्वांश्चौघविनाशनम् ॥ ६८ ॥

ब्रह्मरूचसमोपेतं हन्यादागामिन त्वयम् ।
तद्विधानं समासेन शृणु वृद्यामि तत्वतः ॥ ६९ ॥

चौणेन यववेणुभ्यां समेत तु कुशोदकम् ।
ब्रह्मरूचमितिख्यातं वैष्णवाख्यौघसप्रभम् ॥ ७० ॥

कुशोदं द्विविधं प्रोक्तं शुप्काशुप्कविभागत ।
अशुप्कमयं निष्पीडव्य वस्त्रेण रसमाहरेत् ॥ ७१ ॥

प्रहृत्य शुप्कमुदके प्रक्षिप्य जलमाहरेत् ।
पविलं मन्त्रमुच्चार्यं मूलं वाख्यसमन्वितम् ॥ ७२ ॥

गोमूलसंमितं मानाद्गृहणीयात्तत् कुशोदकम् ।
शकुद्रसप्रमाणेन चूर्णं तत्र नियोजयेत् ॥ ७३ ॥

चक्राख्यमन्वमुच्चार्यं गायव्या विष्णुसंव्यया ।
ध्यात्वा च चक्रनृहरि तद्व्येषु नियोजयेत् ॥ ७४ ॥

यद्वा पृथक् स्थापयित्वा पञ्चगव्यैः कुशोदके ।
हृदयाद्यख्यपर्यन्तैरभिमन्त्रं च योजयेत् ॥ ७५ ॥

प्रशस्तं प्राशनं ताभ्या प्रातः सर्वांघनाशनम् ।
इति सम्यक् समाख्यातः पञ्चगव्यविधिस्तव ॥ ७६ ॥

मण्टपेऽथ पुरा क्लस्ते यागस्त्रपनसिद्धये ।
पञ्चगव्याधिवासार्थं यजनं प्रारम्भेदगुरु ॥ ७७ ॥

पूर्वेषु, कर्मदिवसात् त्रिस्त्रायी समुपोपितः ।
अहिर्वृक्ष्ये मुहूर्ते तु क्रतिविभः पाञ्चरात्रिकैः ॥ ७८ ॥

पुण्याहं प्राग्वदुच्चार्यं गव्यैरभ्युक्षयेत् स्थलीम् ।
सद्रव्यामख्यमन्वेण प्राग्भागे धान्यविघरे ॥ ७९ ॥

दशारमष्टपत्रं तु चक्रावं भूपुरान्तके ।
विलिख्य कर्णिकामध्ये त्रिकोणकृतसंपुटे ॥ ८० ॥

महाकुम्भं प्रतिष्ठात्यं सूतवस्त्रादिवेष्टितम् ।
करकेण समोपेतं दिक्पालकलशान्वितम् ॥ ८१ ॥

पूरितं दधिमध्वाज्वक्षीरस्युकेन वारिणा ।
पिष्पलादिदलोपेतं गन्धस्त्रिभरलंकृतम् ॥ ८२ ॥

सकूर्चं सफलं सर्वरत्नहेमसमन्वितम् ।
सर्वांश्चिदिसमोपेतमक्षतैरपि चार्चितम् ॥ ८३ ॥

प्रदीप्य तैजसे पात्रे मृणये वा वृतेन तु ।
कापिलेन चतुर्दिक्षु दीपं नेत्राभिमन्वितम् ॥ ८४ ॥

स्थापयेद्वान्यपीठस्थचक्राम्बुरुहमध्यतः ।
कुम्भस्य पुरतः प्राग्वदुपविद्यासनोपरि ॥ ८५ ॥

प्राणायामादिकं कृत्वा भूतशुद्धि यथाविधि ।
 सौदर्शननृसिंहस्य मन्त्रं करशरीरगम् ॥ ८६ ॥
 साङ्ग विन्यस्य हृदये चक्रास्वरुहमध्यगम् ।
 नादावसानगगनाद्वतार्य परादिना ॥ ८७ ॥
 मूर्तिमन्त्रं स्वमन्त्रेण भावनामृतजैः शुभैः ।
 अध्यद्वैरस्त्रिलैर्भैरभ्यर्थ्यं प्रणवेन तु ॥ ८८ ॥
 प्रीणयित्वा तथा हृत्वा नाभिकुण्डगतानले ।
 वहिरभ्यर्थ्येत् कुमे(ण्डे) मध्यस्थे चक्रवारिजे ॥ ८९ ॥
 समावाह्य स्वमन्त्रेण मूर्तेरर्च्यादिभि. क्रमात् ।
 जपावसानं विधिवत् कुण्डे चक्राब्जलक्षणे ॥ ९० ॥
 चक्रे वा पङ्कजे शङ्खे तुर्यश्चे स्थणिडलेऽपि वा ।
 समिद्धि. सप्तमिर्हृत्वा पूर्णान्त तदनन्तरम् ॥ ९१ ॥
 चन्द्रनेन प्रसूनैश्च गुगुलवगरुणाऽपि च ।
 दुर्घेन दधिना क्षौद्रगुडखण्डान्वितेन च ॥ ९२ ॥
 शाल्यादीना तथा वीजे. पायसाद्यैश्च सर्पिणा ।
 हृत्वाऽथ पूर्णया तृप्ति नीत्वा सम्यक् समार्थं च ॥
 तन. कलशनिष्टस्य एुरस्ताङ्गोधिते स्थले ।
 सर्वधान्यमये पीठे लिखिते चक्रपङ्कजे ॥ ९३ ॥
 खास्तुते नववस्त्रेण छादिते चोर्ध्वंत् कुशैः ।
 प्राणुकं कुम्भमादाय द्वादशाङ्गुलसंमितम् ॥ ९५ ॥
 वहिरन्तश्च संशाल्य सूक्षेणवेष्ट्य पूर्ववत् ।
 चन्द्रनादै. समालिय प्रणवेन समाहित ॥ ९६ ॥
 चक्राब्जकर्णिकामध्ये विन्यसेत्तमधोमुखम् ।
 ततो मानेन तत्तुल्यमपक् मृणमयं घटम् ॥ ९७ ॥
 संप्रोक्ष्य पञ्चगव्येन साखेण कुशवारिणा ।
 चतुर्गुणेन सूक्षेण पञ्चरन्तमुखैर्दलैः ॥ ९८ ॥
 यन्धयित्वा तु सुदृढमास्यवर्ज समन्तत ।
 तं च तेनैव विन्यस्य जपस्तारमवाढमुखम् ॥ ९९ ॥
 स्त्रणीयाद्वृद्धितो दर्भान् कुम्भयोः परमेष्ठिना ।
 प्रोक्षयेदर्थ्यतोयेन प्राढमुख. पुरुषात्मना ॥ १०० ॥

विश्वमन्त्रेण विकिरेदक्षतानि तदूर्ध्वतः ।
 उत्तानयेन्निवृत्या तौ पाणिभ्यामुत्तरान्तिमम् ॥ १०१ ॥
 सर्पिषाग्रोत्तरशतं विष्णुगायत्रिया हनेत् ।
 सर्वात्मिनाऽथ संस्पृश्य संपाताज्येन मन्त्रवित् ॥ १०२ ॥
 द्रव्याणि पक्ककुम्भेऽसिन् हन्मन्त्रेण नियोजयेत् ।
 मृत्कन्दधातुरतानि वीजलोहफलानि च ॥ १०३ ॥
 चन्दनादीनि पुष्पाणि तथा सर्वोषधीनि च ।
 कुशपल्लवदूर्वाश्च पूरयित्वा तदूर्ध्वतः ॥ १०४ ॥
 योजयेत् पञ्चगव्येन प्राढमुख सकुशोदकम् ।
 अर्चयित्वाऽर्ध्यगन्धादै. साङ्गं मूलं समुच्चरन् ॥ १०५ ॥
 आच्छाद्य नववस्त्रेण द्यादभूतवलि ततः ।
 देवतायतनग्रामनगरेष्वपि पत्तने ॥ १०६ ॥
 स्थापनास्पदमासाद्य शोभ(ध?)नं पञ्चगव्यकै ।
 तत्र मध्ये खनेच्छूद्धेण मूलमन्त्रमुदीरयन् ॥ १०७ ॥
 अडगुष्ठोदरमावृत्य त्रिधा सूक्षेण वेष्टयेत् ।
 तेनैव भ्रामयेन्मध्ये स्थाप्य तत्रावर्तं खनेत् ॥ १०८ ॥
 हस्तमानमधस्ताच्च पडङ्गुलसमन्वितम् ।
 संप्रोक्ष्य पञ्चगव्येन तत्र रक्षादिकं न्यसेत् ॥ १०९ ॥
 शेष ध्यात्वा तदूर्ध्वं तु अभ्यर्थ्यादिभिः क्रमात् ।
 वाससाऽच्छाद्य दिवन्धमाचरेदख्मुच्चरन् ॥ ११० ॥
 संस्पृश्य गव्यं कुम्भमया ध्यात्वा मूलं जपेदगुरुः ।
 प्रभाताया तु शर्वर्यां कृत्वा स्त्रानादिकीः क्रिया ॥
 कुम्भस्थं नृहरि पूज्य जपान्तं पूर्ववर्तमना ।
 पुण्याहवाचन कृत्वा मुहूर्ते शोभने गुरुः ॥ ११२ ॥
 पञ्चपत्रावृतं कुम्भं श्वभ्रे तारेण विन्यसेत् ।
 परित् सर्वधान्येन पूरयित्वाऽचलं यथा ॥ ११३ ॥
 पञ्चगव्यं समुद्धृत्य घटस्थं कवचं लपन् ।
 तेनैव पूरयेत् कुम्भं श्वभ्रस्थ मूलमुच्चरन् ॥ ११४ ॥
 समभ्यर्थ्यादिर्पुष्पादै. प्रयेन्मृद्धिराहृतैः ।
 नृसूक्त भद्रसूक्तं च स्वस्तिसूक्तं च पाठयेत् ॥ ११५ ॥

शान्तिहोमं ततः कुर्याद्दद्वयैः पूर्वोदितैः क्रमात् ।
शतं शतार्धं पादं वा यथाशक्ति समाचरेत् ॥ ११६ ॥
दक्षिणा गुरवे देया प्रतिष्ठाफलमिच्छता ।
इति ते पञ्चगव्यस्य स्थापनं परिकीर्तिम् ॥ ११७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे प्रायश्चित्त सम्प्रोक्षण पञ्चगव्यस्यापन विधान नाम द्वाविशोऽध्याय ।

सर्वोत्पातप्रशमनं महापातकनाशनम् ।
सर्वसौख्यप्रदं पुण्यं सर्वोपद्वचवारणम् ॥ ११८ ॥
सर्वरोगयप्रदं नित्यं पुत्रपौत्रविवर्धनम् ।
यद्यत् कामयते मन्त्री तत्तदाप्नोत्यसंशयम् ॥ ११९ ॥

॥ श्री ॥

त्रयोर्विंशौऽध्यायः ॥

सनक —

प्रशसित पुरा ब्रह्मन् । सुदर्शननृसिंहयोः ।
एकरूप महायन्त्रस्थापनं स्थिरलक्षणम् ॥ १ ॥
विस्तरेण समाचक्षव मयि सानुग्रहो यदि ।
शापिङ्गल्य —
पुरा नारायणेनोक्तं पुण्ये वदस्तिकाश्रमे ॥ २ ॥
ब्रह्मणः शीर्षविच्छेदमहापातकशान्तये ।
पृच्छतः शङ्करस्याथ सर्वपापापनोदनम् ॥ ३ ॥
सोऽपि तं विस्तराच्छ्रुत्वा कैलासशिखरोपरि ।
प्रतिष्ठात्य विधानेन यन्ते विष्टरसंस्थिते ॥ ४ ॥
कल्पान्तानलसूर्याभमुभयाननमव्ययम् ।
सर्वलोकमयं सर्वदेवताभयमद्भुतम् ॥ ५ ॥
सर्वधारमनाधार सर्वशक्तिक्रियात्मकम् ।
दुष्ट्रोषगण सर्वं निर्दहन्तं स्वतेजसा ॥ ६ ॥
समाराध्याऽचिरेणैव पूतभावोऽभवद्वः ।
तथान्ये पुरुहृताद्या विद्यामेनामवाय च ॥ ७ ॥
शङ्करात् पूर्णसंक्षानात् स्वदिग्भागानपालयन् ।
प्रजापालनशीलानां भूपानामेतदर्चनम् ॥ ८ ॥

नैरन्तर्येण कर्तव्यमन्यथा जायतेऽवृति ।
जायते कथमेतेपामुपपातकिनामपि ॥ ९ ॥
अकुर्विता जगत्स्थित्यै मर्यादाया विलोकनम् ।
कुर्विता स्वस्वदुष्ट्राप भूपतीना तु कि पुनः ॥ १० ॥
तथान्येषा द्विजातीना सर्वपापप्रणाशनम् ।
प्रतिष्ठाप्यार्चनीय तत् सर्वकामसमृद्धिदम् ॥ ११ ॥
तडिधानं विशेषेण शृणु गुह्यतमं परम् ।
दिव्याद्यायतने चित्रे प्राङ्गणादौ तु कुत्रचित् ॥ १२ ॥
ग्रामादौ तु नदीतीरे विपिने पर्वतोपरि ।
प्रासादं मण्टपं वाऽथ सञ्चितं सर्वतोमुखम् ॥ १३ ॥
प्राकृपश्चिमाननं वाऽथ सगवाक्षकवाटकम् ।
एकादितलसंयुक्तं चक्रलाङ्घनलाङ्घितम् ॥ १४ ॥
मुखभद्रसमोपेतमारोहणसमन्वितम् ।
सप्राकारं समापाद्य प्रासादाभ्यन्तरे तते ॥ १५ ॥
भद्रविष्टरमध्यस्थभूपुरे वज्रलाङ्घिते ।
शेषादिभिर्दिक्षु मध्ये पट्कोणपुरभूषिते ॥ १६ ॥
सवायुवीजवायव्यभण्डलेन विराजितम् ।
दशारचक्रमध्यस्थदलाष्टककजान्तरे ॥ १७ ॥

स्थापयेत् महायन्त्र लक्षणोपलक्षितम् ।
आद्वादशाङ्गुलान्मानादैकैकाङ्गुलवर्धितात् ॥१॥

चतुर्विंशाङ्गुलान्तानि मानानि स्युद्धयोदश ।
तेष्वेक निश्चयीकृत्य कर्तुरिच्छावशेन तु ॥ १९ ॥

पादाद्युष्णीषर्यन्ते द्विषोढा वाष्ठधा भवेत् ।
वेरार्धमानमादाय स्वभागार्थं समन्ततः ॥ २० ॥

सूत्रेण कर्णिकावृत्ते मध्यस्थेन, ततो वहि ।
एकैकाशानि पञ्चानि पट् भवन्ति यथाक्रमम् ॥ २१ ॥

चतुर्पत्रं भवेदाद्यमष्टपत्रमन्तरम् ।
द्विरष्टकेसर विद्यात् तृतीयं पोडशङ्खदम् ॥ २२ ॥

द्वाविशत्केसरं तुर्यं द्वाविशदलभूषितम् ।
अष्टाष्टकेसरोपेतं नयासङ्गरयदल वहि ॥ २३ ॥

तत् केसरविनिर्मुक्त अष्टपत्रं तथा वहि ।
भूपुरादीनि सार्धेन सपुटान्तानि वाहनत ॥ २४ ॥

द्वाभ्या द्वाभ्या नयाशाभ्या वहिरावरणद्रयम् ।
पूर्वस्मिन् केशवाद्याश्च विष्णवाद्याश्च ततो वहि ॥ २५ ॥

जगत्स्थितौ समुद्रकानुपीकेशजनार्दनान् ।
वहिश्चक्रगदादीनामशा तेषामधोर्वत ॥ २६ ॥

भागद्रयं ततस्त्वकूपा वाराहनरसिहयो ।
समन्तादभूपुरस्याऽथ भोगार्थं (भागार्थं) यन्तकल्पने ॥

महायन्त्रस्य विस्तारे विभक्ते पश्चधाऽथवा ।
सप्तधा, मध्यवाहस्थैर्नालास्थैर्यैः प्रकल्पयेत् ॥ २८ ॥

किञ्चिद्विष्टरपीठोच्चान् नालानामधिकायतिः ।
वराहवदनाकारा, पार्श्वयोर्मूलविस्तृते ॥ २९ ॥

दक्षिणाद्यनुपातेन त्वामूलादत्रपश्चिमम् ।
प्रमाणमेवं बुद्ध्वाऽत लोहदारशिलादिकम् ॥ ३० ॥

समाहरेद्यथाशास्त्रं प्रमाणेन यथाविधि ।
संपाद्या फलकाकारा भागैकेन घना द्वाढा ॥ ३१ ॥

स्यात् पर्दशब्दना शैली चतुर्शब्दनाऽथवा ।
आकर्णिकावनेवर्द्यथात्तुरथपुराकृति. (वधिः) ॥

प्रमाणाङ्गुलादसान्मध्यमाधमवाङ्गुलया ।
त्यशेनार्धेन वा कुर्यान्मुख्यकल्पमुदीरितम् ॥ ३३ ॥

वेरोष्टं द्विषुणीकृत्य तत्वमाणेन कल्पयेत् ।
फलकामव्यतस्त्वकूपा लम्बमानं यथापुरा ॥ ३४ ॥

शेष द्विरष्टधा भडकूपा कर्णिकार्धेन तद्वहिः ।
प्रागवदावृतिपद्मानि, भूपुरादीन्यथ विभि. ॥ ३५ ॥

ततस्त्रिभिस्त्रिभि. कार्यं मूर्तीनामावृतिद्रयम् ।
अर्धेन चतुरश्च तु, मूर्तीनामावृतिद्रयम् ॥ ३६ ॥

एकैकं त्र्यंशसम्भूतं प्रमाणेन यथा भूशम् ।
कल्पयेत् केशवाद्याश्च विष्णवाद्याश्च द्विरष्टधा ॥ ३७ ॥

कुर्याद्वैकावृतौ बुद्धया संमन्त्र्य ध्यानयोगत, ।
मव्यत, कर्णिकाया तु परिधौ चन्द्रमण्डलम् ॥ ३८ ॥

तन्मध्ये तारकं कुर्यात् तन्मध्येन सुदर्शनम् ।
भुजै. पोडशभिर्युक्तमष्टाभिर्वाऽनलप्रभम् ॥ ३९ ॥

पिङ्गलोचनकेशाङ्ग्य रक्ताम्वरधर विभुम् ।
दंप्ताकराळवदनविवरोद्भूतपावकम् ॥ ४० ॥

कुटिलभुक्टीभङ्गभंगुराळकषट्पदम् ।
ललाटलोचनोद्दीणज्वालाज्वलितदिङ्गुखम् ॥ ४१ ॥

ऊर्ध्वज्वालागणालीढकिरीटतटशोभितम् ।
श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क ग्रेवेयकविराजितम् ॥ ४२ ॥

पादावलम्बिनी दिव्या दधानमुपवीतवत् ।
प्रस्तालीठेन तिष्ठन्ते चक्राक्मणरूपिणा ॥ ४३ ॥

पादयोर्दक्षिणागुष्टप्रान्तरेखात् तथेतरात् ।
पाष्णे, स्वमध्यतो मानं देहलध्यागुलेन च ॥ ४४ ॥

चत्वारिंशत् साष्टक स्यात् प्रस्तालीढ चिरान्वितम् ।
मुख्यदक्षिणहस्तादिमुख्यवामकरावधि ॥ ४५ ॥

द्विरष्टवाहुभिर्धत्ते प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ।
शक्ति खड्ड, तथा चाम्पि, मदुशं, दण्डकुन्तके ॥

परशुं च, सहस्रारं दरं च सशरं धनुः ।
पाशं, हलं, ततो वज्रं, गदां च मुसलं, तथा ॥ ४७ ॥

त्रिशूलमेतान्यस्त्राणि प्रत्येकं वीर्यवन्ति च ।
दुष्प्रधर्ष भयग्रानि वहन्तमरिसूदनम् ॥ ४८ ॥

अन्यथाएषभुजो धत्ते मुख्यदक्षकरादिकैः ।
पद्मा, कुशी, च मुसल, चक्र, मत्युग्रतेजसम् ॥ ४९ ॥

शङ्खं च, सशरं चाप, पाशं, कौमोदिकी क्रमात् ।
कृत्वैवमधीचित्रं तु नवतालेन शिखिपना ॥ ५० ॥

पाद्योरन्तरे तस्य तिष्ठत, कर्णिकावनौ ।
शान्तिपुष्टिवशीकारविद्वेषाकृपमारणाद् ॥ ५१ ॥

उच्छाटनं वा यः कर्तुमिच्छेत् साधकसत्तम् ।
तस्य साध्यं लिखेन्मन्त्री शक्त्या संपुटित विभोः ॥

इन्दुविष्वस्य पर्यन्ते पट्कोणं क्रमशो लिखेत् ।
प्रागादिकोणषट्के तु प्रवर्तकनिवर्तके ॥ ५२ ॥

मन्त्राक्षराणि सादीनि सविन्दूनि च वै पुरा ।
उपक्रम्य च वर्माण्वे लिखेदन्तर्मुखानमूर् ॥ ५३ ॥

बह्वि, कोणान्तराळेषु प्रोक्तोऽयं दिक्षिणादित् ।
आचकादीन्यथाङ्गानि ज्वालाचकान्तिमानि च ॥ ५४ ॥

चतुर्द्वाये प्रागादौ वर्माण्वे च सविन्दुके ।
तदन्तराळेष्वन्तस्था विन्दुना चान्तरानना ॥ ५५ ॥

केसरेष्वपृष्ठवस्य स्वरानन्याश्च विन्दुभिः ।
दलेष्वष्ट्राक्षराणानि तथा भूतानि, तद्विहि ॥ ५६ ॥

द्विरपृष्ठवकिञ्चलकनिचये प्राक्प्रयोगत् ।
कादिसान्तानि वर्णानि सविन्दूनि यथापुरा ॥ ५७ ॥

तद्वेषु द्विषट्कार्ण, वर्माण्वे शिरसा सह ।
षोडशाक्षर इत्युक्तो, डात्रिशत्केसरादिके ॥ ५८ ॥

आनुषुभं महामन्त्रं नृवराहनृसिहयो ।
वहिरप्याष्टपत्रेषु पातालनृहरेमरुम् ॥ ५९ ॥

प्राप्तवद्क्षरशो न्यस्य, ततोऽप्तदलपङ्कजे ।
नारसिंहं तथाष्टर्ण, तद्वाह्यस्थे तु भूपुरे ॥ ६० ॥

सप्तद्वीपसमुद्राद्ये वज्रैः कोणेषु लाङ्घिते ।
प्रागाद्यासु महादिक्षु पार्थिवं वीजमुत्तमम् ॥ ६१ ॥

तत्राममन्त्रसंयुक्तं, अन्तस्था कोणमूर्मिषु ।
तत् सपार्थिव वीजं कोणाभ्यन्तरवाह्ययोः ॥ ६३ ॥

तद्विहिः प्रातिलोम्येन खरपोडशकं न्यसेत् ।
सकारादीनि कान्तानि तथाभूतानि तद्विहि ॥ ६४ ॥

परितोन्त्ययुगेनैव सान्यनामविदर्भणम् ।
कृत्वा प्रति प्रयोगेण वहिर्भूपुरसपुटात् ॥ ६५ ॥

पाशाकुशाभ्यामावेष्य द्राभ्या वा वहुभिस्तु वा ।
पुरोदितकमेणैव स्वस्थाने केशवादय ॥ ६६ ॥

वाह्यावरण भूमिष्टा, प्रागाद्यासु च विष्णव ।
तत्कोणेषु हृषीकेश, तच्छिंद्रेषु जनार्दना ॥ ६७ ॥

कल्पनीयाश्च, तन्मन्त्रा, प्रणवाद्या यथाक्रमम् ।
सज्जीवा, सज्जयोपेता नमस्कारसमन्विता ॥ ६८ ॥

अमुक रक्ष रक्षेति तदन्ते सान्यभूपिता ।
प्रागादिदिक्षु तद्वाह्ये त्वन्तस्थाश्चाष्टभि सह ॥ ६९ ॥

यशौ रपौ लसौ चाथ वहावपि सविन्दुकौ ।
विलिखेत् पुनरेतानेशान्याऽनलं पश्चिमम् ॥ ७० ॥

पाशाडकुशाभ्यामावेष्य द्राभ्या वा वहुभिस्तया ।
अधस्तान्नृवराहं च सर्वो वै चृहरेमरुम् ॥ ७१ ॥

क्रमश, केशवादीना व्यान चाकर्ण्यामलम् ।
केशव, स्वर्णवर्णोऽवजशङ्खचक्रगदाधरः ॥ ७२ ॥

नारायणो नीरदाभ, शङ्खचक्रगदाच्च वृक् ।
माधवोऽवजगदाशङ्खचक्री नीलावजसन्धिभः ॥ ७३ ॥

गोविन्दो धवलश्चक्रगदाशङ्खपयोजवृक् ।
विष्णुर्गदाम्बुजदरचक्री वस्त्रकसप्रभः ॥ ७४ ॥

रक्तश्चकदराम्भोजशङ्खं (गदा) वृद्धाधुसूदन ।
विविक्षमश्चक्रगदापद्मशङ्खी जपाण ॥ ७५ ॥

शङ्खचक्रगदापद्मधर, स्याद्वामनोऽर्हण ।
पद्मचक्रगदाशङ्खी श्रीधरश्चन्द्रसप्रभः ॥ ७६ ॥

विद्युत्प्रभो हृषीकेशो गदाचक्रदरावजवृक् ।
गदावजचक्रविद्याभृत्पद्मनाभोऽरुणप्रभ ॥ ७७ ॥

दामोदरः पद्मशङ्खगदाचक्रधरोऽरुणः ।
 मुख्यदक्षकराम्भोजात् मुख्यवामकरावधि ॥ ७८ ॥
 पद्मादिकं धारयन्ते आयुधाना चतुष्प्रथम् ।
 किरीटकौस्तुभधरा वनमालाविभूषिता ॥ ७९ ॥
 पीताम्बरधरा, सर्वे प्रसववदनेक्षणाः ।
 करुणापूर्णहृदया जगदुच्चरणोद्यता ॥ ८० ॥
 यन्त्रतेजोऽसहिष्णूना नरणा तापशन्तये ।
 आसारैरमृतेर्नित्य सेचयन्तः समन्ततः ॥ ८१ ॥
 विष्णु प्राच्यादिदिग्भागे हृषीकेशा विद्यकस्थिता ।
 जनार्दनाश्छिद्रगताश्चापृपादे (?) चतुर्सुजा ॥ ८२ ॥
 पृष्ठदक्षिणवामाभ्या चक्रशङ्खधरास्तथा ।
 मुख्यवामकरेणव वरदा वाऽभयप्रदाः ॥ ८३ ॥
 विष्णवो दक्षिणैमुख्यैर्ज्वलत्पावकभीषणा ।
 चक्रकौमोदकीशाङ्गीन् धारयन्त, सखदगकान् ॥ ८४ ॥
 वहयादिकोणदेशस्था हृषीकेशा, सुवर्णभा ।
 शङ्ख हल च मुसलं वहन्तः शूलपश्चिमम् ॥ ८५ ॥
 प्रागाश्रेयादिकच्छिद्रदेशस्थाश्च जनार्दना ।
 ज्वलन्मरतकामाश्च वीक्षमाणाश्च दिकस्थितान् ॥ ८६ ॥
 दण्ड कुन्त च शक्ति च पाणि चाङ्गकुशमेव च ।
 वर्ज्रं परशुसंज्ञ च तथा शतमुखानलम् ॥ ८७ ॥
 दधाना, सुसमै स्थानैरुक्तिताः स्वस्तिकादिना ।
 सुखासीतास्तु वा सर्वे केवला वा सशक्तिका ॥ ८८ ॥
 संकल्प्या, तदध, सर्वयज्ञाङ्ग, सूकराननः ।
 कृष्णपिङ्गलवर्णामि, पुण्डरीकनिमेक्षण ॥ ८९ ॥
 पश्चिमाभ्या च पाणिभ्या पूर्ववच्चकशङ्खभृत् ।
 मुख्येन दक्षिणैव भीतानामभयप्रद ॥ ९० ॥
 भूम्या, स्वाङ्गे निपण्णाया वामेनाश्लेषतत्परः ।
 परस्तान्नहृरिंद्रवस्तुहिनाचलसञ्चिम ॥ ९१ ॥
 करैरष्टमिरत्युग्र, पृष्ठतो दक्षिणादितः ।
 शङ्खचक्राम्भुजगदा खड्गं च सशरं धनु ॥ ९२ ॥

धत्ते षड्भस्तु मुख्याभ्यां हिरण्यकशिष्युं रुषा ।
 विदारयन्श्च स्वाङ्गस्थ नखरै, क्रकचोपमै ॥ ९३ ॥
 उद्धृत्य साम्बुजं पाणि केवलं वाऽभयप्रदः ।
 हिरण्यरुद्धिरस्तोत पक्षितोरस्थलः शुभः ॥ ९४ ॥
 सवनितान् सजीवेन शक्तिवीजेन वेष्टयेत् ।
 वहि प्राच्यादिदिग्देशो साकारानस्यविग्रहान् ॥ ९५ ॥
 चक्रकौमोदकीशाङ्गीनन्दकान् विलिखेदिमान् ।
 केशवाद्यास्तथास्त्रान्ताश्चतुर्स्त्रिशन्तु मूर्तय ॥ ९६ ॥
 सतन्त्रं कल्पयेन्मन्त्री यद्वा चावरणक्षितौ ।
 कृत्वैव प्राङ्गमुखं यन्त्रमपराङ्गं प्रकल्पयेत् ॥ ९७ ॥
 कर्णिकावलय कुर्यात् प्राक्प्रमाणेन मध्यत ।
 तदन्तरे कोणषट्कं प्रकाशाहृलादसपुटम् ॥ ९८ ॥
 त्रिधा विभज्य तद्राह्मं क्षेत्रार्धं च तदन्तरे ।
 त्रिवृष्टेदुम्बवराहो (?) कमलं द्वादशच्छिदम् ॥ ९९ ॥
 चतुर्विशाहलं चक्र नाभिनेमित्रयान्वितम् ।
 प्रथिभिश्चावृतं वाहो नेमिस्थैस्तस्य वाहतः ॥ १०० ॥
 शक्तिभिश्च जयाद्याभिरपाभि परिवारितम् ।
 पूर्वं द्वादशपदावजकर्णिकामध्यकल्पिते ॥ १०१ ॥
 तिकोणसंपुटाकारे प्रकाशाहृलादलक्षणे ।
 षट्कोणे लक्षयेद्वेवं कल्पान्तहुतभुक्प्रभम् ॥ १०२ ॥
 चतुर्वृक्षतं ज्ञानादिषुणपूर्णमहार्णवम् ।
 तिलोचनं चतुर्वाहुं चतुश्चकधरं परम् ॥ १०३ ॥
 योगपट्टपिनद्वाङ्गं जान्वारुदभुजद्वयम् ।
 श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क भूषितं मकुटादिभि ॥ १०४ ॥
 हारशेखरकेयूरकटकैर्नु पुरान्तिमै ।
 भक्ताना स्वानुरक्ताना सिद्धान्तनिरतात्मनाम् ॥ १०५ ॥
 अशोकविटपिच्छायाव्याजेनार्तिविनाशनम् ।
 साधुसंरक्षणोऽनुकचेष्टिं हृषमानसम् ॥ १०६ ॥
 अधस्ताच्चरणाम्भोजात् साध्यं वीजपुटीकृतम् ।
 विलिख्य, कोणषट्केषु प्रागादेषु त्रिकं त्रिकम् ॥

सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रार्णनि यथाक्रमम् ।
तदङ्गानि च तद्राह्ये कोणाऽयन्तरभूमिषु ॥ १०८ ॥

लिखेदावुच्चियोगेन क्षारं प्रथिजपेषु च ।
प्रागादि चक्रग्राहे तु ^१जया चाद्रग्रभाविनी । १०९ ॥

नवद्रूपाङ्गुरश्यामा^२ मोहिनी,^३ विजया ततः ।
राजोपलप्रभा कान्ता^४ ह्लादिनी पाटलप्रभा ॥

^५अजिता कनकप्रख्या, ^६माया नीलोत्पलप्रभा ।
रकाऽपराजिता^७ सिद्धिरूप्रवर्णा स्वकं पतिम् ॥

वीक्ष्माणाश्च सतत, नीलोत्पलचिलोचनाः ।
नवग्रौचनलावण्यविभवेनोपवृद्धिताः ॥ ११२ ॥

करण्डमकुटोपेता सर्वाभरणमूरिता ।
विचित्रक्षौमवसना, सर्वतुकुसुमान्विता ॥ ११३ ॥

द्विभुजा दक्षदत्तस्थगुणमालाभ्यर्थकृता ।
वामे चन्द्राशुसङ्काश चामरव्यजनोदयता ॥ ११४ ॥

भूपचरौ नृसिंहस्य भीमोत्रौ भीपणद्युती ।
दप्राकरालवदनौ ज्वलत्पावकलोचनौ ॥ ११५ ॥

नीलनीरदसंकाशौ द्विभुजौ दण्डचक्रिणौ ।
उदग्रकायावत्युग्रौ वीक्ष्यनन्तौ परस्परम् ॥ ११६ ॥

रकाम्बरधरौ रक्तकुसुमस्त्रिविमण्डितौ ।
संपादैव महायन्त्र सुदर्शननृसिंहयोः ॥ ११७ ॥

स्थापयेद्विधिवन्मन्त्री मध्ये प्रासादमण्टपे ।
क्षमापरिग्रहमारभ्य संपत्ते सर्वकर्मणि ॥ ११८ ॥

विन्यस्ते विष्टुरे यन्ते प्रतिष्ठाय विधानतः ।
तैकाल्यमर्चन कार्यं तल्लक्षणमथोच्यते ॥ ११९ ॥

तद्वैर्ध्यं यन्त्रविस्तारादधिर्कं द्वादशाङ्गुलम् ।
विभक्ते यन्त्रविस्तारे सप्तधा चाऽथ पञ्चधा ॥ १२० ॥

एकैकमन्तयोस्त्वयक्त्वा भागैर्मध्यगतैरत ।
पञ्चभिर्वा विभिर्कार्या विष्ट्रयस्य तु विस्तृति ॥ १२१ ॥

एकैकं मध्यत स्थाप्य पार्श्वयोः सषड्ङुगुलम् ।
यन्त्रपार्श्वस्थनाक्ताभ्या सुषिरद्रव्यमाचरेत् ॥ १२२ ॥

शिष्टानि मार्जयेन्मन्त्री चतुरथप्रसिद्धये ।
विचतुःपञ्चधा चाऽथ यन्त्रोच्छाये विभाजिते ॥ १२३ ॥

तत्तदेकाशमानेन कार्ये साद्विष्टरोच्छ्रय ।
पीठवत्तदलंकृत्य पञ्चाङ्गे, परितो वहिः ॥ १२४ ॥

तदूर्ध्वे विष्टरं यन्त्रं कल्पयेत्तद्विधि शृणु ।
पीडमध्यगतं भागं मध्यस्थेन तु तन्तुना ॥ १२५ ॥

कर्णिकार्थं परिभ्राम्य शेषे पोढा विभाजिते ।
द्विरष्टकेसरोपेतमप्यपत्रावजमस्तके ॥ १२६ ॥

भागेन तद्रहिस्तद्रद दशारं चक्रमुज्ज्वलम् ।
वायुमण्डलमध्येन पटकोणं तु वहिस्त्रिमिः ॥ १२७ ॥

बज्ञाङ्गितं कोणभूषु भागाधेन तु भूपुरम् ।
यन्त्रमध्यमनालस्य निवेशार्थं तु मध्यत ॥ १२८ ॥

वेदयेत् तत्प्रमाणेन साध्यनाम समन्ततः ।
विलिख्य तद्विष्टव्य केसराणा द्विरष्टके ॥ १२९ ॥

षोडशार्णं नृसिंहस्य तद्विष्टकाक्षरावधौ ।
हुक्फद्वाहा समोपेतो नुहरे, षोडशाक्षरः ॥ १३० ॥

प्रागाद्यष्टदलेवस्य मन्त्रमानुष्टुभ परम् ।
चतुष्प्रयक्षमेणैव प्रत्येकसिन्द दले न्यस्ते ॥ १३१ ॥

वहिर्दशारचक्रस्य प्रागराद्येषु मन्त्रपम् ।
सौदर्शननृसिंहस्य हनशब्दसमन्वितम् ॥ १३२ ॥

विलिखेद्वद्वृत्योगेन, वाह्ये वायव्यमण्डले ।
विलिखेद्वतुलकारे वायव्यं वीजमुत्तमम् ॥ १३३ ॥

वर्मं चाखसमेतं च विलिखेदन्तरान्तरा ।
वाह्यस्थे कोणषट्के तु लिखेदाग्रेयमक्षरम् ॥ १३४ ॥

कल्पयेत् प्रतिकोणं तु वहिज्यालासमन्वितम् ।
कोणेषु भूपुरस्यान्तं, पार्थिवं वीजमुष्टिखेत् ॥ १३५ ॥

अङ्गरोऽथ विदिग्भागे परितो भद्रपीठवत् ।
कण्ठदेश स्थानित्य द्वौ द्वौ प्राच्या दिशि क्रमात् ॥

अन्योन्यमभिवीक्षन्ति कल्पयेदुत्तमोत्तमे ।
यन्त्रसन्धारणोद्युक्तौ व्याक्तास्यावुप्रलोचनौ ॥ १३७ ॥

अनन्तगुलिकौ प्राच्यां, याम्याया शङ्खासुकी ।
सतक्षको महापञ्चः प्रतीच्या उत्तरे तथा ॥ १३८ ॥
कार्कोटकस्तथापञ्चो, विशेषस्त्र कथयते ।
विभज्य कर्णिकाभूमेभूपुरान्तं विधान्तरे ॥ १३९ ॥
नृसिंहयन्तं कुर्वीत, बाह्यतो यन्त्रविष्टरम् ।
दिष्ठु नारायणाद्याणि तत्र कूर्चमयानि च ॥ १४० ॥
सितादिधातुजैर्वर्णैः कुड्कुमाद्यैर्विमिश्रितैः ।
विलिखेन्मुख्यमूर्त्यादि यथाशोभं मुखद्ये ॥ १४१ ॥
सुदर्शननृसिंहाभ्या वर्णशोभा समीरिता ।
कर्णिका कनकप्रख्या, केसराण्यरुणानि तु ॥ १४२ ॥
पाण्डुरक्तानि पत्राणि, भूपुराणि समन्ततः ।
कनकाभानि कार्याणि, मूर्तीना प्रागुदीरितम् ॥ १४३ ॥
चक्रनाभिद्वयं कुर्याद्विमपूर्वारुणप्रभम् ।
शरदाकाशसंकाशान्यराणि, अरुणमन्तरम् ॥ १४४ ॥
हेमकुन्दसितं कुर्यात् क्रमाद्यैर्मित्रयं शुभम् ।
पीतेन वा वल्लक्ष्मेण लिखेन्मन्त्राक्षराणि वै ॥ १४५ ॥
पद्मकेसरपत्रेषु भूपुरेषु समन्तत ।
पट्कोणान्तरवाह्नेषु चक्रनाभ्यरन्तेषु ॥ १४६ ॥

इनि श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहितायां क्रियाकाण्डे सुदर्शननृसिंहमहाचन्त्रसङ्करकथन नाम त्रयोविशेषाय ।

चतुर्विशोऽध्यायः ॥

सनक —

मुने ! सम्यक् समाख्यात सुदर्शननृसिंहयो ।
पूर्वापरमुखं यन्तं नानामन्त्रार्णपूरितम् ॥ १ ॥
मध्यमारभ्य मन्त्राणां साङ्गाना लक्षणं परम् ।
न्यासाथैर्मर्चनार्थं च समाचक्ष्व यथाक्रमम् ॥ २ ॥

पृथक् कृतानि वर्णानि मान्त्राण्यन्तर्मुखानि च ।
तारद्रव्यान्तरस्थानि विन्दुयुक्तानि चान्तत ॥ १४७ ॥
लेख्यान्येतानि सर्वत्र, मुख्यप्रणवसंपुटम् ।
प्राकारसमुपेतानि नमस्कारान्वितानि च ॥ १४८ ॥
कुर्याद्वारायणाद्याणि कूर्चानि द्वितीयाणि च ।
वद्यानि पद्मपाशेन ततो हयमुखानि च ॥ १४९ ॥
भूर्जपते विलिख्येत कुंकुमागरुजै रसैः ।
द्वितीयन्दनकर्पूरगव्यपञ्चकसाधुभिः ॥ १५० ॥
सुवर्णसूच्या विधिवत् समाध्य गुलिकाकृतिम् ।
सुवर्णपद्मेनावृत्य प्रतिष्ठाय विधानतः ॥ १५१ ॥
रक्षयाणामायुरारोग्यधनधान्यादिवृद्धये ।
पुत्रपौत्रादिसन्तानविजयेष्ट्रादिसिद्धये ॥ १५२ ॥
धारयेच्छिरसा मन्त्री साधुसरक्षणे रत् ।
यन्त्रमेतत् समाख्यात सुदर्शननृसिंहयो ॥ १५३ ॥
स्थापनं सर्वमूर्तीना यथावत् प्रागुदीरितम् ।
तदैवैतत् प्रतिष्ठाप्य विकाल वैकालिकम् ॥ १५४ ॥
पूज्यते यदि राजा च राष्ट्रं च सुखमेघते ।

शाण्डित्य —

साधु पृष्ठ त्वया प्राज्ञारहस्याद्यायलक्षितम् ।
सनक ! त्वं श्रुणु वात्र मन्त्रजातं यथास्थितम् ॥ ३ ॥
संकर्पणात् पुरा तुष्टाच्छङ्गरेण मयाऽपि च ।
हिताय सर्वेषोऽकाना यन्तरूपं गुणोत्तरम् ॥ ४ ॥

सुगुते भूतले शुद्धे वर्णचक्र परिस्तरेत् ।
अकारादिक्षकारान्तं सर्वार्णमयरूपिणम् ॥ ५ ॥

स्वक्षनाभ्यरनेमीभि. प्रथिमिश्चाप्यलङ्कृतम् ।
कारणं सर्वमन्त्राणा अक्षे प्रणवमालिखेत् ॥ ६ ॥

अकाराया विसर्गान्ता स्वरा नाभ्यङ्गमाश्रिता ।
ककारादीनि भान्तानि तदराणा विरष्टके ॥ ७ ॥

मादिहान्तानि नेमौ तु क्षार्ण प्रथिगणे स्थितम् ।
शब्दव्रह्मयं चक्र पुरा वर्णगणं तत् ॥ ८ ॥

प्रणवाद्यर्नमोन्तैश्च संज्ञाभिः क्रमशस्तत ।
विन्यस्य मातृकायन्त्रं स्वं देवं विधिवद्गुरु ॥ ९ ॥

समभ्यच्छर्वपुष्पाद्येर्मत्कामन्त्रविग्रहम् ।
तत् समुद्धरेन्मन्त्रान् सर्वाभिमतसिद्धिदान् ॥ १० ॥

जेतुं शक्ताऽऽत्मनो यातु स्युष्टिस्थितिलयोन्मुखी ।
क्रियाशक्ति समुद्दिष्टा सकलपञ्जननी पुरा ॥ ११ ॥

कालरूपमधिष्ठाय तयैतद्वृहितं जगत् ।
कालचक्र जगज्जक तस्मात् सौदर्शन वपुः ॥ १२ ॥

तमधिष्ठाय सा शक्तिर्जीवमूता व्यवस्थिता ।
विनाकृत तया सर्वमस्तकरूपमिद भवेत् ॥ १३ ॥

तस्मात् समुद्धरेच्छक्तिमनीपोमसमप्रभाम् ।
अक्षाधारा तु वै नित्यामनाद्यन्ता च वैष्णवीम् ॥ १४ ॥

पूर्व नेम्यन्तिमदन्दं तदाद्य सानलद्वयम् ।
नाभितुर्यन्तिमद्वाद्या पिण्डमेतदलङ्कृतम् ॥ १५ ॥

सौदर्शनमहाशक्ति सर्वसिद्धिप्रदायिनी ।
जीवमूता षडरूपस्य प्रकाशानन्दरूपिणी ॥ १६ ॥

हृदयाद्यङ्गसिध्यर्थं पिण्डमेतत् स्वरोज्जितम् ।
दीवराद्येत्त्रिभिश्चान्त्यैर्भेदयेत्त्रपश्चिमम् ॥ १७ ॥

प्रणवादीनि चैतानि कुर्याद्वै हृदयादिभि ।
नमः स्वाहा वप्तुङ्कटुपौपडभिर्जीतिभि. सह ॥ १८ ॥

कमाचियोजनीयानि विज्ञानादिगुणे सह ।
शक्तः प्रकृतिरूपस्य पडर्णस्योद्धृति श्रूणु ॥ १९ ॥

पूर्ववत् समुपाहत्य चान्तिमे द्वयमन्तिमम् ।
तत्राष्ट्रं सत्रतीयं स्यात् सार्ण(यान्त्य)सान्त्यंततोन्तिमम्॥

सपञ्चमस्वर तच्च कुर्याद्वैयाद्यभूषितम् ।
पश्चादेकादशाराण्युक्तं तदद्विगुणारगम् ॥ २१ ॥

अन्त्यार्णमविसुक्तं तु कुर्यात् पञ्चमपष्टयोः ।
अय सौदर्शनो मन्त्र षडर्णः समुद्दीर्तिः ॥ २२ ॥

तृतीय पञ्चम षष्ठः प्रत्येक त्यक्षरः स्मृतः ।
अन्येऽवर्णसमोपेता वर्णा स्युद्यक्षरात्रयः ॥ २३ ॥

एष कालात्मनो विष्णोर्विश्वरूपस्य वाचकः ।
सतारया च शक्त्यायमप्याणे परिकीर्तिः ॥ २४ ॥

क्षेत्रक्षेत्रज्ञयुस्त्या तु यथा प्रकृतिगः पुमान् ।
स्थूलसूक्ष्मात्मको ध्येयस्तथा सौदर्शनो हरिः ॥ २५ ॥

दर्शनं परतत्वस्य स्यात्तदार्यानदर्शनम् ।
तन्निष्ठानामिदं नित्यमज्ञानतिमिरापहम् ॥ २६ ॥

छिन्नित्ति संशयं तेषां समुद्दुपायप्रवृत्तये ।
रूपान्तरमिदं तस्य सशयच्छेदकारिणः ॥ २७ ॥

नन् वर्णश्रिमाचारनिष्ठानामाननेन तु ।
भिन्नित्ति दूषकान् जन्तून् स्वकविद्याप्रभावतः ॥ २८ ॥

लाञ्छितानामनेनाशु भक्तानां भाविताभनाम् ।
करस्थो विजयस्तु स्यादित् लोके परद च ॥ २९ ॥

कि पुनर्विषये यन्वे स्थापिते पूजिते सति ।
मुने । मन्त्रप्रभावोऽयमेवमुक्तं परन्तप ॥ ३० ॥

लक्षण हृदयाद्यस्य मन्त्रस्यास्य क्रमाच्छृणु ।
प्रागेव हृदयादीनां मन्त्रार्णानि यथाक्रमम् ॥ ३१ ॥

विन्यसेद्वीजभूतानि तारान्ते विन्दुता ततः ।
आविस्तूना क्रमादन्ते तथा मन्त्राक्षरद्वयात् ॥ ३२ ॥

महासुदर्शनज्वालापदयोरन्तिमेऽपि च ।
चक्रायेति पदं षोढा शिरोन्तं योजयेत् क्रमात् ॥ ३३ ॥

विज्ञानादिगुणोपेतैः तुर्यन्तिर्द्वयादिभि ।
नमः स्वाहादिजात्यन्तैः प्रागुक्तविधिना लिखेत् ॥ ३४ ॥

ध्येयान्याकारवर्तीनि भोगस्थानेषु मूलवत् ।
 वर्णभूषणवस्त्राखभुजसंस्थानचेष्टितै ॥ ३५ ॥
 वर्माख्लेषेयमन्तस्य चरमार्पण्डय स्मृतम् ।
 नमो नारायणायेति स्यादपार्ण सतारकम् ॥ ३६ ॥
 अस्य साङ्गान्युपाङ्गानि मन्दार्णैविन्दुभूषितैः ।
 चरमार्णेन शेषाणि चरणान्तान्यपि क्रमात् ॥ ३७ ॥
 गुणैश्च हृदयाद्यैश्च तुर्याद्यैर्जीतिभिस्स्वह ।
 स्वरूप षोडशार्णस्य मन्त्रस्य प्राणुदीरितम् ॥ ३८ ॥
 हृदयादिपदान्तानि कल्पनीयानि पूर्ववत् ।
 तत्र द्वादशम वीज हुंफट्खाहान्तमुच्चरेत् ॥ ३९ ॥
 विभोवर्द्धावकत्रस्य मन्त्रमातुषुभं शृणु ।
 खराद्य पञ्चमं वर्णमेकीभूत समं पुरा ॥ ४० ॥
 प्राप्तवर्णमेवमुद्घृत्य जातिमाद्या लमाहरेत् ।
 अरान्तं तत् तृतीय च तदन्ते नेमिपञ्चमम् ॥ ४१ ॥
 नाभ्येकादशमोपेतमरपोडशकं तत् ।
 वराहरूपाय पदं तद्वृद्धं व्याहृतिक्रयम् ॥ ४२ ॥
 पतये पदमन्तेऽस्य भूयतित्वमन्तरम् ।
 मे देहीति तत्, पश्चादापयेति पद ततः ॥ ४३ ॥
 शिरसा सह मन्त्रोऽयं डाक्तिशार्ण प्रकीर्तित ।
 अङ्गानि कल्पयेदस्य विभक्तै पञ्चधा पदैः ॥ ४४ ॥
 क्रमशः सप्तमिः षड्भिः सप्तमिश्चाथ सप्तमिः ।
 पञ्चमिर्वर्णं समूतैः प्रणवाद्यैर्गुणोत्तरैः ॥ ४५ ॥
 हृदयाद्यस्त्रपर्यन्तैस्तुर्यान्तैर्जीतिभिः सह ।
 अङ्गक्लृप्तिरियं प्रोक्ता मन्त्रस्थास्य सुलोचन ॥ ४६ ॥
 शक्ति, स्वाहास्य भूर्भूजिं परिज्ञेयं ततोपरि ।
 मन्त्रं नृसिंहरूपस्य प्राकृतसङ्ख्यार्ण समुच्चरेत् ॥ ४७ ॥
 पुरो दयाद्यं अग्रान्तं नाभ्यर्णन्ताद्यसंयुतम् ।
 कवीना मध्यम, पूर्वं रमाया, संमतान्तरम् ॥ ४८ ॥
 खाहान्तं, विष्णराद्य च, कृष्णान्तं चोहपूर्वकम् ।
 नाभिपञ्चदशार्णेन संयुतं, तदन्तरम् ॥ ४९ ॥

पूजान्तं, लोध्वकं वायमनन्तान्तं सविन्दुकम् ।
 सहस्राद्यं, अपूर्वान्तं, सर्वतोन्तमत परम् ॥ ५० ॥
 मुकुटाद्यं, सुखान्तं च, नेम्याद्यर्णसमन्वितम् ।
 किन्नरान्तरमादाय क्रछलाद्यर्णोपरि स्थितम् ॥ ५१ ॥
 अस्यान्तं, विन्दुसंयुक्तं, हरेराद्यं, सर्वं, तत ।
 गंभीरमध्यं धिषणमध्यमं कर्पणान्तिमम् ॥ ५२ ॥
 नाभ्यन्ताद्येन संयुक्तं, ततो भद्राद्यमेव च ।
 उच्चिद्रान्तमनुस्वारं अमृताभ्यन्तरं, द्विधा ॥ ५३ ॥
 तथोरन्तेऽस्मृतान्तं स्यात् वायु तस्योपरि स्थितम् ।
 ततोऽन्नान्तं रमान्तं च रम्यान्तं हं समुद्धरेत् ॥ ५४ ॥
 एवमानुषुभो मन्त्रं, कीर्तितो नृहरे पर ।
 पञ्चमं सप्त(त)कान्ताद्य वीजमस्य प्रकीर्तितम् ॥ ५५ ॥
 शक्तिश्चैव सविज्ञेयमिन्दुपूर्वं सविन्दुकम् ।
 पादैश्चतुर्भिः, सर्वैश्च प्रणवाद्यैरनुक्रमात् ॥ ५६ ॥
 पञ्चाङ्गान्यस्य मन्त्रस्य हृदयादीनि कल्पयेत् ।
 पादान्ते योजयेदेताननन्तात्मन, उच्यते ॥ ५७ ॥
 तत्, ग्रियात्मने इति, ज्योतिरात्मने इत्यपि ।
 तुर्यो मायात्मने इति मन्त्रे चरद्रात्मने पदम् ॥ ५८ ॥
 ज्ञानादिहृदयादीनि जात्यन्तानि यथापुरा ।
 पाताळनृहरेमन्त्रश्चाप्याप्याक्षर उच्यते ॥ ५९ ॥
 क्रमात् स्वरान्तपूर्वाभ्या युक्तं प्रश्यणमुच्चरेत् ।
 अरद्विदशकं पश्चात् नेम्याद्यं ग्रोतमोस्वरात् ॥ ६० ॥
 अरान्तं च तृतीयं च तदन्ते नेमिपञ्चमम् ।
 नाभ्येकादशमोपेतमक्षर षोडशारगम् ॥ ६१ ॥
 [विन्दुयुक्तं तत्, शान्तहरेखाभिरन्वितम् ।
 कुशोश्चायान्तमशीति च तदन्ते नेत्रं पूर्वकम् ॥ ६२ ॥
 चातुराद्यं यशाद्य च साद्यं पर्वतमध्यमम् ।
 अष्टारम समादाय नेमिपञ्चकसंस्थितम् ॥ ६३ ॥
 रविनेमिपदं पश्चाच्छान्ताद्य यमलादिकम् ।
 द्विनवारं च सान्तं च द्वयमेतद्विधोच्चरन् ॥ ६४ ॥

अरैकविशं षष्ठं च द्विकमेतत्तथोच्चरन् ॥ ६५ ॥
 नेमितृतीयमक्षान्तं भवेता पूर्ववद्द्विधा ॥ ६६ ॥]
 क्रमेण भूषयेदेतमन्ते वर्माण्वशीर्पके ॥ ६७ ॥
 पातालनृहरेमन्त्र. चतुष्पृष्ठ्यर्णक. स्मृत ॥ ६८ ॥
 वीजमाद्यक्षर प्रोक्तं शक्ति खाहा च सानुगा ॥ ६९ ॥
 अङ्गानि कल्पयेत् क्षाणैः पूर्ववत् स्वरभूपितै ॥ ७० ॥
 अन्ते विन्दुसमोपेतै. प्रणवाद्यैरनुक्रमात् ॥ ७१ ॥
 ज्ञानाद्यस्त्रावसानैश्च तुर्यान्तेर्हृदयादिभि ॥ ७२ ॥
 पूर्ववत् समुपेतानि नमः स्वाहेति जातिभि ॥ ७३ ॥
 नारसिंहमथाष्टार्णमन्त्रं सर्वार्थमिद्धिदम् ॥ ७४ ॥
 नमस्. प्रणवाद्यस्य नरेत्यर्णमथान्तिमे ।
 सिहायेति पदान्तोऽर्यं नृसिहाष्टार्णं ईरित ॥ ७५ ॥
 क्षौ वीजमस्य नाभ्यर्णस्तृतीय. शक्तिरुच्यते ।
 कल्पयेद्धृदयादीनि वीजेनैव यथा पुरा ॥ ७६ ॥
 क्रमशः केशवादीना मन्त्राणा लक्षणं शृणु ।
 नवमं चाष्टम नेमावराद्य मातृकान्तिमम् ॥ ७७ ॥
 त्रिधैकैकं क्रमात् कृत्वा वीजडाकशकं यथा ।
 पौन पुन्येन सर्वेषा यलवान् योजयेदध ॥ ७८ ॥
 नाभिष्ठुस्वरोध्वस्थानङ्कयेद्विन्दुनोपरि ।
 तारादिहृदयान्तानि सज्जाभिस्तुर्यया सह ॥ ७९ ॥
 केशव. प्रथमो वाच्यस्ततो नारायणः पर. ।
 माधवश्चैव गोविन्दो विष्णुश्च मधुसूदनः ॥ ८० ॥
 त्रिविकमो वामनाख्यः श्रीधर. पद्मलोचनः ।
 हृषीकेश. पद्मनाभो दामोदर इति श्रुत ॥ ८१ ॥
 वीजैर्दीर्घस्वरोपेतै प्राशवदङ्गानि कल्पयेत् ।
 तेषा श्रियादिकान्ताना शृणु मन्त्राननुक्रमात् ॥ ८२ ॥
 मातृकान्त्यत्रयं क्षाद्यं चतुर्धा प्रस्तेरत् पुरा ।
 विचक्षुयोज्यसन्यन्णनि त्वधोभागे यथाक्रमम् ॥ ८३ ॥

अग्न्यस्वुपुथिवीवारिवर्हिभूज्वलनाः क्रमात् ।
 वारिद्रिय च सोमं च पार्थिवाङ्गितयं तत् ॥ ८४ ॥
 योजयेदनल वर्णं पट्टनसाप्रसु शूर्धनि ।
 अधोनवद्वादशयोः सर्वेषा चोर्वित. पुनः ॥ ८५ ॥
 स्वरशक्तज्ञा समेतेन नाभ्यन्ताद्येन भूपयत् ।
 स्वरजात्यादियुक्तानि वीजानि हृदयादयः ॥ ८६ ॥
 वहिश्चक्रगदाशङ्गिराङ्गादेर्दिक्षु भेदिता ।
 विष्णवो वासुदेवाद्या एतेषां वाचकान् शृणु ॥ ८७ ॥
 आये चान्ते स्वरे नाभौ समुद्धृत्य सतारके ।
 पूर्वे चक्रधरायेति सज्जया विष्णवे तम ॥ ८८ ॥
 अन्ये गदाधरायेति तृतीये शार्ङ्गधारिणे ।
 खड्धारिण इत्यन्ते चतुर्थस्य नियोजयेत् ॥ ८९ ॥
 द्विपट्कार्णेन चोहिष्या विष्णूनां वाचका. पृथक् ।
 साङ्गान्युपाङ्गान्येतेना मन्त्राद्ये प्राशवदाचरेत् ॥ ९० ॥
 वीजानि यानि विष्णूना द्विलोमेन स्वरान्तिमान् ।
 तान्युक्तानि हृषीकेशव्यूहाना समुदीरिता ॥ ९१ ॥
 जनार्दनाना वक्ष्यन्ते मन्त्रा. प्राच्यानलान्तगत् ।
 इकारादीनि चत्वारि चेकारादीन्यनुक्रमात् ॥ ९२ ॥
 कुर्यात् प्रणवपूर्वाणि तेषामन्ते यथा पुरा ।
 पूर्वं दण्डधरायेति सर्वेषा नमसा न्यस्ते ॥ ९३ ॥
 हृदादिचरणान्तानि मन्त्राणैस्तु यथा पुरा ।
 नृसिंहकोटयोमन्त्रस्ते प्रागेव प्रदीशत ॥ ९४ ॥
 अन्तस्थाश्च ततोष्टाणो वर्णन्ते च रवरा हल ।
 सुप्रसिद्धा. समाप्यातास्त्वपराङ्गे निवोध तु ॥ ९५ ॥
 सुदर्शनपडीस्य प्राकूस्थमणीचतुप्रयम् ।
 पुराहृत्य तत पश्चात्त्वेदाद्ये चलान्तिमे ॥ ९६ ॥
 नेमिस्थं पञ्चम वर्णं अरपोडशकोपरि ।
 नेमिनाभ्योस्तृतीये च वियोज्य तदनन्तरम् ॥ ९७ ॥
 नेष्याद्य सानलं हान्त नाभ्यन्तातद्वृद्याङ्गितम् ।
 पिण्डमेतन्नुसिंहस्य विद्युद्वर्णसमन्वितम् ॥ ९८ ॥

सिहान्त्यं हृदयाद्य च छिधोदूधृत्य द्वय तत् ।
वर्मास्त्रे च शिरो जात्यायुक्त्य छिनग्राक्षरम् ॥ ९९ ॥

अस्यैव दशामो वीजं हृदायं शक्तिरच्यते ।
षड्जमस्य ताराद्य हृदयाद्य क्रमाच्छुणु ॥ १०० ॥

आँकाररहितं वीजं षोढा कृत्वा यथा पुरा ।
स्वरैरादैर्विसर्गन्तैर्नपुसकावैर्जितै ॥ १०१ ॥

योजयित्वा तद्दूर्ध्वं तु पदानि क्रमशो न्यसेत् ।
चक्रराजपदं पूर्वे ल्वालान्वकपदं तत् ॥ १०२ ॥

जगच्चकपदं पश्चादसुरान्तकसंक्षितम् ।
पञ्चमं दीपचक्राख्यमन्ते माहारुदर्शनम् ॥ १०३ ॥

चतुर्थ्यन्तं नियोजयान्ते पश्चाज्जानादिभिस्तया ।
तुर्यन्तैर्हृदयादैश्च स्वाहाद्याग्निश्च जातिभि ॥ १०४ ॥

द्वादशार्णे ब्रूसिहस्य वीजं पूर्वं मुने । शृणु ।
नेमिसप्तमादाय प्रागरार्णेष्वलक्षितम् ॥ १०५ ॥

युक्तं स्वरान्त्यपूर्वाभ्या कुर्याद्वीजं परं त्विदम् ।
नतिप्रणवमध्यस्थमेकवीरं महाप्रभम् ॥ १०६ ॥

सर्वेषा सिहमन्त्राणां ध्यानसेदात्मनामिदम् ।
जीवभूतं स्वरूपस्य वाचकं विद्धि कामदम् ॥ १०७ ॥

मूर्तिमन्त्रान् शृणुप्वाथ द्वादशाशरमण्डितम् ।
प्रणवं हार्दीजाति । तुर्यन्तं भगवत्पदम् ॥ १०८ ॥

नारसिहाय द्वयादै पदं पश्चाक्षरं तत ।
विश्वत्वात्ब्रूसिहस्य मन्त्रोदयं द्वादशाक्षर ॥ १०९ ॥

तारान्तस्येद् दशाक्षरः ।
बध्यन्ते हृदयादीनि नेत्रान्तानि यथाक्रमम् ॥ ११० ॥

षोढास्य वीजं ताराद्यमाकारादिसमन्वितम् ।
विन्दुनाडितमेतेषा योजनं प्रावदाचरेत् ॥ १११ ॥

अङ्गोपाङ्गमयी व्याप्ति सदीजैर्ढादिशाक्षरैः ।
सचिन्दुभिर्गुणादैश्च कल्प्य वा नतिभि । सह ॥ ११२ ॥

व्याप्तकोऽय ब्रूसिहस्य मूर्तिमेदगतस्य च ।
साङ्गो मन्त्रः समुद्दिष्टः, सर्वाभिमतप्रियद्विदः ॥ ११३ ॥

अक्षमध्यगता वर्णा वर्णिताश्वकमध्यगाः ।
सज्जा सचिन्दुप्राप्यर्णा नतिप्रणवमध्यगा ॥ ११४ ॥

तुर्यान्ताशक्तिसंबस्य जयाद्यस्य तु वाचका ।
भीमोग्राभ्या च भूताभ्या तथा मन्त्रउद्यं भवेत् ॥

विष्टरेऽभिनिविहाना मन्दाणा लक्षणं शृणु ।
साध्यनामस्वरूपं तु व्यापकं वक्ष्यते पुनः ॥ ११६ ॥

तारान्ते वीजं शक्तिश्च दैवतं तस्य चेत्तत ।
शास्ति पुष्टि च वशं च विजयं चैवमादिकम् ॥

द्वितीयान्तं रामुद्यार्यं कुरुवीप्सान्वितं तत ।
यच्छु यच्छु पदान्तं वा, प्राकस्त्वितै श्रणवान्तिमै ॥

अङ्गेदवसाने च साध्यलक्षणमीरितम् ।
द्विष्टर्वर्णं ब्रूहरेमन्त्रसामुषुभं परम् ॥ ११९ ॥

पूर्वमेत्र समुद्दिष्टं वाह्यं वायव्यमक्षरम् ।
वर्मास्त्रजातियुक्तं च वाह्यं पार्थिनमक्षरम् ॥ १२० ॥

विस्तरेण पुरा प्रोक्तं तस्माक्षेह प्रतन्यते ।
वक्ष्यते यन्त्र धर्तृणा नागाना क्षाद्यमान्वितम् ॥

विन्दुस्वरान्वितं वीजं प्रणवाद्यं तत् परम् ।
युक्तं प्रत्येकसंक्षाभिस्तुर्यान्ताभिन्मोऽन्तिमम् ॥

इति शेयादिनागाना मन्दा सम्यगुदीरिता ।
शक्तव्या सतारया यान्ते सौदर्शनपडक्षरैः ॥ १२३ ॥

एकैकं भेदयेद्वर्णमष्टार्णस्योर्वतोऽप्यध ।
नारायणाल्लमन्त्रोऽयं कल्पान्तहुतभुम्प्रभ ॥ १२४ ॥

अभिधायाक्षरं पूर्वं चक्राद्यस्त्रियं तु ।
युक्तं वह्निविसर्गाभ्या, वीजं वा, प्रणवान्वितम् ॥

तत् संज्ञा चतुर्थ्यन्ता योजनीया फडन्तिमा ।
चक्रादिपोडशास्त्राणामिति मन्त्रा प्रकीर्तिता ॥

ज्ञात्वैव यन्त्रमाहात्म्यं योर्चयेऽधिष्ठूर्वकम् ।
द्विष्टव्यं, वह्निप्राकार, गायव्या, वाहनादिकै ॥

यागोपकरणैर्मन्त्रैर्भोग, दानं विवर्जितैः ।
क्रमात् सर्वफलानामिर्मन्त्रसिद्धिश्च जायते ॥ १२८ ॥

दशदिग्बन्धमन्त्राणा वक्ष्यते लक्षणं पुरा ।
ओं पूर्वं पुरुपायेति स्वाहान्त तदनन्तरम् ॥ १२९ ॥

अख्येण वन्धयामीति, स्वाहान्त च पडक्षरम् ।
इति दिग्बन्धमन्त्रोऽयमीरितो दुष्टोपहृत् ॥ १३० ॥

प्रणवं प्राक् समुद्घृत्य मनु वाश्निजाययो ।
आयान्त विन्यसेचक्रभग्निप्राकारसंक्षितम् ॥ १३१ ॥

कीर्तिता चक्रगायत्री शृणु चक्रप्रसादनीम् ।
जातिपूर्वं पुरस्कृत्य चक्रयेति समुद्धरेत् ॥ १३२ ॥

द्वितीयं विष्णुगायत्र्या नृसूक्तायक्षरक्षयम् ।
नेत्राभ्या पदमादाय नेमिप्रवान्तयोजितम् ॥ १३३ ॥

धीमहीति तदन्ते नो जिनिवेशयोऽनिवारित ।
गायत्र्यन्तं समुद्गार्यं तदन्ते चतुरक्षरम् ॥ १३४ ॥

सौदर्शनी समुद्दिता गायत्री तारकाक्षरा ।
सतारका पुरा चेयं भद्रेदेकाक्षराधिका ॥ १३५ ॥

तारद्रव्यं पुरोद्घृत्य परमं पदमुद्धरेत् ।
धामेतिवस्थितं चाथ नेम्याद्य द्विनवारणम् ॥ १३६ ॥

द्विदशारणं वर्णं नाभिपञ्चमपूर्धनि ।
ततस्तु गृह्णकाम्ययो इति पञ्चार्णमुद्धरेत् ॥ १३७ ॥

युत नेमिष्ठितीयेन द्विनवारणं तत ।
षोडशारणं वर्णं द्वितीयस्वरसंयुतम् ॥ १३८ ॥

नेमिपञ्चमवर्णं च षोडशारणं पुनः ।
नाभिद्वितीयसमिक्षं नेम्यन्तं तारपञ्चमम् ॥ १३९ ॥

तृतीयस्वरसंयुक्तं तृतीय नेमिमण्डलात् ।
नेम्यन्तमास्वरोपेतमरान्तं च स्वरान्तरम् ॥ १४० ॥

नेम्याद्य षोडशारस्थं नेम्यष्टममिकारणम् ।
न्यूनविशारणोर्वं तद्दिग्नवाक्षरमूर्धनि ॥ १४० ॥

सर तृतीयं संयोज्य, ततश्च द्विनवारणम् ।
पुनर्मन्त्रशरीरेति प्रणवान्तं ततो नम ॥ १४१ ॥

पुनश्च नमसा युक्तो मन्त्र आवाहनोचित ।
प्रदाने सर्वभोगान्ता मन्त्रस्ते संप्रकाश्यते ॥ १४२ ॥

प्रणवं पूर्वमुद्घार्यं सर्वभोगैककारणम् ।
नेम्यन्तं विन्दुसयुक्तं विधेदं पदमायथ ॥ १४३ ॥

गृहाणेति शिरोऽन्तोर्धं भोगदानस्य वाचक ।
आवाहने तथाचार्या विलंजनविधौ तथा ॥ १४४ ॥

प्रणवं पूर्वमुद्घृत्य संबोध्य भगवन्निति ।
मन्त्रमूर्तेपद दद्यात् स्वपदं च छितीयया ॥ १४५ ॥

आसादय क्षमस्वेति प्रणवान्तं समुद्धरेत् ।
परप्रयुक्तमात्राणा शक्तिहासनन्तपर ॥ १४६ ॥

समस्तवीर्यमन्ताढ्यं मुक्ते । मन्त्रवर शृणु ।
प्रणवं पूर्वमुद्घृत्य प्रणवाद्य सविन्दुकम् ॥ १४७ ॥

पट्टणस्याख्यमन्तप्राद्यषडर्णं प्रणवोज्ञितम् ।
प्रोक्तस्यार्णवं पूर्वं चक्रराजपदं तत ॥ १४८ ॥

सर्वशङ्कद दहन्तर्दूष्पूर्वं दुष्टमयंकरम् ।
निन्तामूलं पूर्वं पश्चाद्विन्दिजिन्दीति वे तत ॥

द्विधा विदारय पदं (र?) मन्त्र हासय हासय ।
भक्षयेति पदड़च्छ भूतानीति तत, परम् ॥ १५० ॥

त्रासय लासयेत्यन्ते दर्मस्त्वे च शिरोनितमे ।
एकसस्तिमन्त्रोऽयं शक्तिदासारय ईरित ॥ १५१ ॥

मन्त्रमानुषुभं वृथे सर्वेषामसयप्रदम् ।
भगद्विति संबोध्य सर्वेति पदमुद्धरेत् ॥ १५२ ॥

विजयेति पदं पश्चात् सहस्रारेति तत्परम् ।
अपराजितेति शरणं पदं त्वामित्यनन्तरम् ॥ १५३ ॥

प्रपत्रोऽस्मीति तत्पश्चाद्वितीयान्तश्चश्रीकरम् ।
श्रीपदाद्य ततं पश्चात् सुदर्शनमिति क्रमात् ॥ १५४ ॥

प्रपत्तिरिति विख्याता सर्वपापक्षयंकरी ।
वृथे नृसिंहगायत्रीमाराङ्गस्य पूजने ॥ १५५ ॥

वज्रेति द्यक्षरं पूर्वदृष्ट्यायेत्यत परम् ।
जायान्त तीर्थणदंप्रेति विज्ञहेति पदं तत ॥ १५६ ॥

वज्रेति जाक्षरस्यान्ते नवायेति च धीमहि ।
आद्य च चरमाद्य च गायत्र्या, पदमुद्धरेत् ॥ १५७ ॥

सिद्धेति सविसर्गं च गायत्र्यन्तं ततो न्यसेत् ।
आचरेदुक्तमन्त्राभ्यामादाहनविसर्जने ॥ १५८ ॥
दिववन्धं च सहास्त्रेण प्रागुक्तेन समाचरेत् ।
अन्येपामङ्गमन्त्राणां विनियोगे वथा पुरा ॥ १५९ ॥

इति निगदितमेतन्मन्त्रजालं यथाव-
न्मुखयुगलहमेते यन्त्रराजे निविष्टम् ॥
हादि वहिरपि भोगैर्यानि योज्यानि तानि ।
प्रकटयतु कदाचित् कष्टवुद्दे. परस्य ॥ १६२ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरसंहिताया क्रियाकाण्डे यन्तराजमन्त्रोद्घारविधान नाम चतुर्विंशोऽध्याय ।

श्री.

पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

सनक —

भगवन् । सम्यगाऽपात लुद्दशनभूसिद्धयो ।
मन्त्ररूपं महायन्त्रं भजतामीस्तप्रदम् ॥ १ ॥
तस्माङ्गजनरूपं च धद सानुग्रहोऽसि म ।

शाणित्य —

हिताय सर्वलोकाना यन्त्रमेतदुदाहृतम् ॥ २ ॥
विधिना पूजितो येन सर्वं तेन समाप्त्यते ।
मया ते श्रोतुकामाय वृद्धयते यजनकम् ॥ ३ ॥
प्राग्वत्सानादिकं कृत्वा प्रविश्य यजनालयम् ।
प्रक्षाल्य पादावाचम्य सोन्तरीय स्वलंकृत ॥ ४ ॥
धूतोर्ध्वपुण्डु. तुमुमे द्रास्यनिभ्यर्थं पूर्ववत् ।
कवाटोद्वाटनं कृत्वा प्रविश्याभ्यन्तरे विभुम् ॥ ५ ॥
प्रणिपत्य च गायत्र्या पाणिप्रक्षालनादिम् ।
अर्चाया विष्टरे यन्त्रे कृत्वा ‘मार्गवत्’ तत ॥ ६ ॥
प्रासादं शोधयित्वाऽस्य पुरत फलसादिके ।
प्रोक्षिते चास्त्रमन्त्रेण संमुखं रुचिरासने ॥ ७ ॥
समासीन स्वपार्श्वस्थ याज्ञीयं चाधिवासनम् ।
करशुद्धि स्थानशुद्धि कृत्वाऽस्त्रेण वथा पुरम् ॥ ८ ॥
पाणिभ्यामुक्तमन्त्रेण संयुक्तेनास्त्रमुद्धया ।
पूजास्थानगदान् विद्वान् वाहृतोऽदश्यविग्रहान् ॥ ९ ॥

विरेच्य वन्धनं कुर्यात् दिक्षु चैव विदिक्षु च ।
कवचेनावकुण्ठयाथ प्राणानायस्य पूर्ववत् ॥ १० ॥
तत्वानि चोपसहस्रं देहस्थान्यात्मना सह ।
सर्वतत्वविनिर्मुकं विग्रहं केवलं तत ॥ ११ ॥
शोधयेद्वारणामिश्रं शोपणायाभिरुर्ध्वनः ।
तुर्याद्यन्ते पदे देव सुदर्शनतत्त्वं स्तरेत् ॥ १२ ॥
वलात्मनाऽस्य मरुता कवचेन तत्त्वं स्वकान् ।
शोपयित्वा, दहेद्वै दक्षापुष्टाय(देश)त ॥ १३ ॥
कल्पान्तपावकज्वाला सहस्रायुतदीर्घितम् ।
भावयित्वा शिखामन्त्रं तेन इग्धमनुसरेत् ॥
द्वन्मन्त्रं पूर्णचन्द्राभममृतासारवर्षिणम् ।
वामागुष्टाग्रतो ध्यात्वा सेचित तेन भावयेत् ॥ १५ ॥
विनियुक्तास्ततो मन्त्रान् वर्माद्या छोषणादिषु ।
मन्त्रेश्वरे लयं यातानिति सञ्चिन्त्य भावयेत् ॥ १६ ॥
आनन्दामृतसंपूर्णशीताशुशतसप्रभम् ।
तत्प्रान्तैरमृतौघैश्च वृंहिता भावयेत्तत्त्वम् ॥ १७ ॥
तस्मात्तत्वानि विन्यस्य सहतानि यथाक्रमम् ।
स्वात्मना तामधिष्ठाय मन्त्रन्यासं समाचरेत् ॥ १८ ॥
अकारादिक्षकारान्तमातृका मन्त्रमातरम् ।
विन्यसेत् करयो. पूर्वं विग्रहेचक्रमाल्पन् ॥ १९ ॥

कृत्वेवं व्यापकन्यासमादित्यातपसप्रभ ।
दक्षेतरकमेणव शाम्बासु तलयोरपि ॥ २० ॥

अगुष्टादिकनिष्ठान्तमेकैकस्याश्रुश्रुतु ।
एव हिविशाकं न्यस्य तलयोर्देशक ततः ॥ २१ ॥

मध्ये च त्रिंदिकं चतुर्थे च पञ्चमं पञ्चम तथा ।
प्रणवद्वयमध्यस्थान्येव न्यस्त्वा करद्वये ॥ २२ ॥

व्यापकन्यासपूर्वं तु स्वशरीरेऽपि विन्यसेत् ।
मूर्धं पादतलं यावत् पाणिभ्या तपनागुवन् ॥ २३ ॥

व्यापयित्वा ततो न्याम पृथगेव समाचरेत् ।
केशान्ते वकवृत्तं च नेत्रयो श्वेषण्डये ॥ २४ ॥

घ्राणग्रन्तद्वये गण्डद्वये दक्षेतरकमात् ।
उत्तराधरयोरेन इन्तयोस्तच्छद्वये ॥ २५ ॥

मूर्धिं न्यसेत् स्वरानन्यान् सविसमग्निनन्तरम् ।
कवर्ग दक्षिणे वाहौ सन्धिपञ्चगतं क्रमात् ॥ २६ ॥

वामे तथा चवर्गं च पादयोर्दक्षिणादितः ।
सन्धिगौ टतवगः च पूर्ववत्तुन्दपार्श्वयो ॥ २७ ॥

पृष्ठे नामौ च हृदये पवर्गं धातुसप्तके ।
यादिसातानि वर्णानि हकारं हृदयान्तरे ॥ २८ ॥

क्षकारं हृदयाकाशे न्यस्त्वैव मातृका पुरा ।
तत शक्तग्रा पड्णं तु न्यसेत् करशरीरगम् ॥ २९ ॥

करन्यास पुराविद्वि तच्छुणुष्व मुनीश्वर ।
पुटीकुतेन ताराभ्या मन्त्रेणैव सशक्तिना ॥ ३० ॥

नवान्त मणिवन्धाद्य प्रागवद् पाणिड्यं मृजेत् ।
आद्यन्ते तारशक्तव्याढ्ये पड्भिर्वर्णे सविन्दुकै ॥

अङ्गुष्टादिकनिष्ठान्तं न्यस्त्वा मन्यमर्घसु ।
विन्यसेत् करजाग्रेषु चरम् वर्णमेव च ॥ ३२ ॥

एवमणीन विन्यस्य हृदयादीनि विन्यसेत् ।
मूलाग्रपर्वस्वज्ञानि वर्णन्यासकमेण तु ॥ ३३ ॥

पाणिभ्यासालभेदेहमामूर्धेश्वरणावधि ।
कृत्वैवं व्यापकन्यासमङ्गन्यास समाचरेत् ॥ ३४ ॥

मूर्धिं वक्त्रे च हृदये नामौ गुह्ये च पादयो ।
सुष्टिन्यासो भवेदेष स्यादङ्गोपाङ्गवत् स्थिति ॥ ३५ ॥

पादयोर्गुह्यके नामौ हृदि वक्त्रे च मूर्धनि ।
पादादित्य शिरोऽन्तस्तु संहितन्यास उच्यते ॥ ३६ ॥

हृदि मूर्धिं शिखाया तु स्कन्धयो करमध्यतः ।
नेत्रयोर्न्यसनीयानि स्वैरमन्वैसुदितै क्रमात् ॥ ३७ ॥

हृदयादीनि विन्यस्य पश्चात् पाणितलद्वये ।
विन्यसेद्वासघ च अप्रक वा द्विरष्टकम् ॥ ३८ ॥

फिरीट कौस्तुभ माला श्रीबत्स च यथापुरम् ।
दक्षिणोत्तरयोरसे इच्छाशक्ति स्वपार्श्वयो ॥ ३९ ॥

ज्ञानमूले मनस्तत्त्वं न्यस्त्वा मन्त्रमय स्वकम् ।
भावयेदहमित्यन्तं सुदर्शनवर्पुर्हरि ॥ ४० ॥

गायत्र्या वर्तयेद्वाह्ये स्वात्मान चक्रमुदया ।
चक्रज्वालावलि विप्र ! परितो मंत्रवित्तम् ॥ ४१ ॥

मावनाजनित यागमाचरेदादिचोदितम् ।
नियम्य करणग्राम प्रागवद् वै ज्ञानगोचरे ॥ ४२ ॥

आसनं कल्पयेन्मान्त्रमामूलादहृदयावधि ।
आधारशक्तेराभ्य चिद्गावासनपश्चिमम् ॥ ४३ ॥

पुरोक्त भावयेद्वृष्टे मन्त्रैश्वर्यं लिविष्टपम् ।
साधारणमिदं ज्ञेय सुदर्शननुसिद्धयो ॥ ४४ ॥

पृष्ठमागेऽवतीर्णभ्या वहिवर्षी हृदयाम्बरे ।
विष्टरासनसङ्कल्पकार्ये भावापनोपहत् ॥ ४५ ॥

हृत्पद्माकर्णिकोर्ध्वस्था शश्वद्रव्यमयी पुरा ।
अक्षगर्भगत नाद नदन्ती मन्त्रगर्भितम् ॥ ४६ ॥

शक्ति शान्तात्मनो विष्णो साधकैश्च वशीकृता ।
शश्वदशक्ति समुद्रीता विष्टराक्षमध्यगा ॥ ४७ ॥

वर्णत्वं समनुप्रसादा सन्ततिनार्दूपिणी ।
गकारादिक्षकारान्तवर्णपारावसानत ॥ ४८ ॥

निस्तरङ्गे परे व्योम्नि कलनारहिते शुभे ।
तुर्यतीते पदे देव प्रकाशानन्दवृहित ॥ ४९ ॥

सद्गुवासुदेवगच्छ पूर्णषाडगुण्यविग्रह ।
 महाविभूतिसपूर्णः सवशक्तिमयः प्रभुः ॥ ५० ॥
 सशान्तपरमानन्दस्वरूपः सततोदित ।
 शङ्खचक्राङ्कितनुर्वरदाभयपाणिकः ॥ ५१ ॥
 महस्सर्वसङ्काश सहस्रेन्दुगमस्तिमान् ।
 स्वप्रकाशै किरीटादै नूपुरान्तैरलंकृत ॥ ५२ ॥
 श्रीवत्सकौस्तुभोपेतो बनमालाविराजित ।
 पीतकौशेयवसन, प्रसञ्चवदनेक्षण ॥ ५३ ॥
 दन्तपंक्तिशशिज्योत्स्नाविद्योतितदिग्न्तर ।
 सेवितश्च श्रिया पुष्पया विशेषाभ्या समन्तत ॥
 शङ्खचक्रादिदिव्याख्यै सर्वतत्त्वात्मकै सदा ।
 विज्ञानभावनामाव्यो निराशी कर्मकारिभि ॥ ५५ ॥
 अभ्यासयोगसिद्धवर्थ वहिरन्तश्च नित्यशः ।
 विम्बपीठादिक्लृपेषु वृत्तिस्थानेषु तेषु च ॥ ५६ ॥
 घरव्यूहादिरूपेण पूजितः सर्वसृच्छति ।
 ततो नित्योदितस्तत्वात् प्रकाशाहलादलक्षणात् ॥
 साधम्यलक्षणं प्राप्य भक्तानुग्रहकाम्यया ।
 क्रियाशक्तिमधिष्ठाय जगदुद्धरणोद्यताम् ॥ ५८ ॥
 चिदंशं प्रादुरभवत् प्रकाशानन्दवृंहितम् ।
 दुर्दर्शनं प्रकाशेन साधुसन्तापकारिणाम् ॥ ५९ ॥
 आहलादेन स्वभक्ताना सुदर्शनमितीरितम् ।
 षडध्वोध्वगतो देवो भूत्वा कालानलात्मना ॥ ६० ॥
 भक्तानां दुरितं हन्ति चिन्तितो नृहरिहरि ।
 येन संपूजितावेतौ तेजसातीव निर्भरौ ॥ ६१ ॥
 स तेजस्वी च भू(पू)तात्मा सर्वत्र च सुखी भवेत् ।
 ज्ञात्वैवं मन्त्रसङ्कावमारभेदजनकियाम् ॥ ६२ ॥
 घरसाङ्गवत्त्वाच्चित्स्वरूपं परात्मकम् ।
 मनसा मन्त्रमुच्चार्य विष्ट्रोऽवतार्य च ॥ ६३ ॥
 चाच्यवाचकभावेन द्विधा सौदर्शन वपुः ।
 साकारो वाच्यरूप, स्यान्मन्त्ररूपस्तु वाचकः ॥ ६४ ॥

प्रशस्तौ तात्त्वमौ स्याता परापरविभागत ।
 वाच्यरूपं पर विद्यादपर मन्त्रयन्त्रितम् ॥ ६५ ॥
 ज्ञात्वैवसुदर्यं कुर्यात् परमूक्षमादिभावनम् ।
 व्योतीरूपं पर विद्यात् नादान्ताहलादलक्षणम् ॥
 चिच्छक्तिलक्षणं सूक्ष्म शिरःपाण्यादिगर्भितम् ।
 लिङ्गमात्रं प्रकाशाद्य भाविप्रसरधर्मिं यत् ॥ ६७ ॥
 स स्थूलो व्यक्तरूप, स्याङ्गाच्यवाचकरूपयो ।
 मन्त्राणा शब्दरूपाणा तिस्रोऽवस्था परादिका ॥
 पश्यन्त्याद्या, परिज्ञेया स्वं पर त्वपर विधा ।
 आद्यस्तत्रैव तार स्याद्वितीयो वीजसज्जित ॥ ६९ ॥
 तृतीय पदमन्त्राद्यस्तिवति भाव्यो भवेन्मृमि ।
 माश्रित्यं संमुखीभाव, संविरोधोऽपि पूर्ववत् ॥ ७० ॥
 मन्त्रन्यासादिकृत्वा लयभोगाचर्चन तथा ।
 सकर्णिकेसरदलसंयुक्तेष्वुजावपि ॥ ७१ ॥
 भूपुरादिषु सर्वक्ष मन्त्राणा लिङ्गरूपिणाम् ।
 सूर्तीना केशवादीना मन्त्राणामर्चन तत् ॥ ७२ ॥
 प्रागुक्तेष्विधिवन्मन्त्रैर्भर्मोग्यागवदाचरेत् ।
 शिरोध्वं देवदेवस्य भावयेदिन्दुमण्डलम् ॥ ७३ ॥
 तत्त्वैरस्तृतैर्वैश्च कुर्यादिव्यादिकृत्यनम् ।
 षोडशैरुपचारैर्वा द्विगुणैर्वा चतुर्गुणैः ॥ ७४ ॥
 राजवत्प्रीणनं कृत्वा होमं कुर्यात्तथाविधम् ।
 नाभिचक्कृते कुण्डे षट्कोणे गुणमेष्वले ॥ ७५ ॥
 निर्मध्य भावनोद्भूतामरणि ज्ञानरज्जुना ।
 समुत्पाद च चिद्विद्विसंस्कारस्कृतम् ॥ ७६ ॥
 सदैवोऽधेशिख दीप्त शुद्धं भगवदात्मकम् ।
 नाभिकुण्डगतं ज्ञात्वा तेज, शक्तयुपवृहितम् ॥ ७७ ॥
 हृदज्जगगनोऽर्थस्थं मूलमन्त्रं समुच्चरेत् ।
 प्लुतध्यानसमोपेत सत्यान्तेऽसिन् लय गते ॥ ७८ ॥
 निस्तरङ्गे परे प्राप्ते ब्रह्मस्थं पूर्णवारितैः ।
 ध्यानस्तुवेण चाहृत्य सन्धिमार्गेऽमृताध्वना ॥ ७९ ॥

हृदयादवतीर्णस्थ ज्वालाग्रावस्थितस्य च ।
मन्त्रनाथस्य शिरसि वसुवारामिव शिपेत् ॥ ८० ॥
चिदेश्मेव सन्तार्थं ज्वालाग्रावस्थितं प्रभुम् ।
हृदज्ञकर्णिकान्तस्थं भूयो माव्याद्विकिया ॥ ८१ ॥
समाप्य विधिंवत् पूजामपराह्ने हरि स्थितम् ।
स्वमन्त्रेणार्चित्वाऽथ होमान्तं भावनास्तैः ॥ ८२ ॥
तदन्ते यन्त्ररूपस्य मुखद्वयगतस्य च ।
यन्त्रसंघस्य पूर्णान्तं कृत्वा सन्तर्पणं ततः ॥ ८३ ॥
विष्ट्ररस्थं यजेद्वाहो त्वर्चारूपमुखद्वये ।
मूर्तैर्ष्यादिभिर्भैर्गैर्विधिवत्समुपाहृतैः ॥ ८४ ॥
प्राहवदन्त्यादिपावाणा पूजन स्थापनं तथा ।
देहविन्यस्तमन्त्राणा गर्भद्वारस्थपूजनम् ॥ ८५ ॥
धातारं च विधातारं प्रचण्डं चण्डपूर्वकम् ।
पूर्वपश्चिमयोर्वाह्यमण्टपद्वारयोः क्रमात् ॥ ८६ ॥
जयं च विजयं चाथ सुमद्दं चाथ भद्रकम् ।
सूर्याचन्द्रमसौ पूज्यौ दक्षेतरगवाक्षयोः ॥ ८७ ॥
कृत्वैवं डारयागं तु प्रविश्याभ्यन्तरं ततः ।
आधरशक्तेरारभ्य यन्त्रविष्ट्रपश्चिमम् ॥ ८८ ॥
मन्त्रमासनमभ्यच्ये गणनाथादिकं तथा ।

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारमेश्वरमहिताया क्रियाकाण्डे सोदरेनमहायन्त्रं बाह्याभ्यन्तरयागनिर्णयो नाम पञ्चविशोऽन्याय ।

श्रीः

षट्विंशोऽध्यायः ॥

सनक —

पञ्चरात्रार्थतत्वज्ञं । भगवन् ! भविना प्रिय !
मध्यनुग्रहवुद्धव्या त्वमश्चिमध्यगतार्चिनम् ॥ १ ॥
यथाविधि समाचक्षव सर्वसिद्धिप्रसाधनम् ।

शाण्डित्य —

मुनीन्द्रं । सरुलप्राज्ञं । सिद्धिमोक्षप्रदं शुभम् ॥ २ ॥
कुण्डमध्यगतं यागं शृणु वक्ष्ये समाहितं ।
होमार्थं मण्टपं कुर्याद्वितं वह्निदिग्गतम् ॥ ३ ॥

धूमनिर्गमनोपेतं गवाक्षगणमण्डितम् ।
 तन्मध्ये वेदिका कार्या चतुरश्चा चतुष्करा ॥ ४ ॥
 द्वादशाङ्गुलमानोच्चा प्रासादासनलक्षणा ।
 चक्राङ्गलञ्जणं कुण्डं तदूर्ध्वं कल्पयेच्छुभम् ॥ ५ ॥
 मध्ये सूबवर्णं द्यात् प्राक्प्रत्यगदक्षिणोत्तरम् ।
 हस्तड्येन, तन्मध्ये चतुरश्च प्रकल्प च ॥ ६ ॥
 एकादशाङ्गुलायामं सूबं सस्थाप्य मध्यतः ।
 खातार्थं वृत्तमापाद्य वहिरावृतियोगतः ॥ ७ ॥
 त्वज्जेदड्गुलमोष्टस्य, अङ्गुलं कर्णिकावने ।
 अङ्गुलं केसराणा च, अङ्गुलं पवसन्तते ॥ ८ ॥
 तदग्रस्याङ्गुलं क्षेयं, नामेरेकाङ्गुलोवतम् ।
 अङ्गुलं स्यादरथेत् नेमेरेकाङ्गुलं भवेत् ॥ ९ ॥
 अङ्गुलं सेखलाया, स्यादेवमावृतियोगतः ।
 मानमालात् यथन्तं मेखलान्तं हृदि स्थितम् ॥ १० ॥
 कृत्वाऽथ नेमिपर्यन्तं क्षेत्राणा वृत्तता नयेत् ।
 मेखला सर्ववाह्यस्था स्यात्तुर्यात्रा यथा भवेत् ॥
 समेखल द्विहस्त तविर्माणमधुना श्रुणु ।
 खातार्थमन्तरावृत्तादन्तरं निखनेत् समम् ॥ १२ ॥
 विपादमध्यं पाद वा वाहृतो दशनच्छदात् ।
 साधयेत् कर्णिकादीनि नेम्यन्तानि यथाकमम् ॥
 द्वादशाङ्गुलमानोच्चा कार्या स्यात् कर्णिकान्तरा ।
 विस्तारसद्वशोच्छ्राया वाहृतः केसरान्विता ॥ १४ ॥
 यथाभिमतसहृद्यानि पद्मपत्राणि साधयेत् ।
 पद्मसहृद्यासमं क्षेवं महापद्मसमन्ततः ॥ १५ ॥
 केसरभ्रमकुण्डेन पत्राग्रभ्रमणावधि ।
 पक्षमध्यमसूत्राणि प्राक्प्रत्यगिदक्षु पातयेत् ॥ १६ ॥
 दलमध्यगसूत्रेण दलमध्योर्ध्वगामिना ।
 दलमध्यप्रसादार्थं लाङ्गोदर्धचन्द्रवत् ॥ १७ ॥
 चन्द्रशर्करं च मध्यं च पताग्रे सङ्गतानि च ।
 पक्षसूत्रेण पताग्रं जनयेत् कुलिशाग्रवत् ॥ १८ ॥

दलसहृद्यासमेतानि स्वक्षेत्राणि च साधयेत् ।
 विभव्य दलवत् थेल सूत्राण्यास्फालयेत्तथा ॥ १९ ॥
 अपृधा वाऽथ पोटा वा कृत्वैकं क्रमेण तु ।
 सन्तद्व्यं पार्श्वगो भागौ वाह्यसूत्रस्य मध्यतः ॥ २० ॥
 स्थापिताभ्या च सूत्राभ्या गदाभ्यां मग्रमध्यमात् ।
 मत्स्यवल्लाङ्गनं कुर्याद्यावन्मूलभ्रमावधि ॥ २१ ॥
 प्रथयो नेमिभूमिष्ठा, कार्याश्रोर्ध्वैरथवा वहिः ।
 संसाधयेदथामव्यादिष्टकाभिसृदा सह ॥ २२ ॥
 मेखलावधिपर्यन्तं नीचान्यज्ञानि भीलयेत् ।
 विस्तारोच्छ्रायतुल्यानि समानि सुदृढानि च ॥ २३ ॥
 कर्णिकाकेसरोर्ध्वस्था योनिं पिपलपत्रवस् ।
 जित्या संस्पृशन्त्योषु कार्या योन्युपमाश्रिता ॥ २४ ॥
 केसरावनिमारम्य पृष्ठतोर्ध्वाङ्गुलेन तु ।
 पार्श्वयोर्मध्यस्त्रतस्य ग्रालचन्द्रडयोपमा ॥ २५ ॥
 प्रोक्त्रात् कर्णिकाभूमे, पृष्ठतश्चाङ्गुलेन तु ।
 अमूलादग्रपर्यन्तं रसानिम्ना गजोष्ठवत् ॥ २६ ॥
 कोगेबु चैवं कुण्डस्य कार्यं शङ्खचतुष्प्रयम् ।
 एवमेतत् समुद्दिष्ट वहृधा मानतो भवेत् ॥ २७ ॥
 आङ्गुलादशाङ्गुलान्मानादेकैकाङ्गुलवर्धनात् ।
 द्विचतुर्हस्तपर्यन्तमेकाशील्यधिकं शतम् ॥ २८ ॥
 एतेष्वेकतरं प्रोक्तमन्येपामेवमेव हि ।
 तत्साधन विहा(धा)य तत् अङ्गव्यूहं प्रकल्प च ॥
 ततो यथोचितस्थाने होमद्रव्याणि विन्यसेत् ।
 संस्कृत्य विधिवत् कुण्ड वहिमुत्यादितं तथा ॥ २० ॥
 संस्कृताज्यस्य विपुड्भिः, संस्पृशेदिभ्यनादिकम् ।
 सन्तर्पणं तथाश्वेत्रं तस्मिन्मन्त्रासनादिकम् ॥ २१ ॥
 यन्विप्ररस्तस्थानमन्तराहवन तथा ।
 हृदयादवतारं च महायन्त्रस्य विष्टरे ॥ २२ ॥
 समिद्धिश्चार्थं नित्याभिः, कार्यैश्च हवन तथा ।
 स्विष्टकुञ्जवन चाथ प्रायश्चित्ताहुति त्वपि ॥ २३ ॥

पूर्णहुनि प्रथानं च यन्त्रस्थस्य विसर्जनम् ।
हृदयस्थे प्रविद्याथ मण्टपं यजनास्पदम् ॥ ३४ ॥

समर्पणं च ह्रौमस्य पितृणा तर्पणं त्वपि ।
बलिदानं च भूतानामिष्टशिष्टेदनस्य च ॥ ३५ ॥

प्रदानं यज्ञशीलानां कारणा भावितात्मनाम् ।
अनुयागं च विधिवैवेद्यप्राशनादिकम् ॥ ३६ ॥

पूर्ववत् सकलं कुर्याद्गोगमोक्षप्रसिद्धये ।
अनेन यन्त्रराजेन शान्तिकादिषु कर्मसु ॥ ३७ ॥

ध्यानेन पूजिनेनैव हुतेन जपितेन च ।
समीहितानि पूर्यन्ते भक्तानां भावितात्मनाम् ॥ ३८ ॥

एकरूपमिदं ध्यानं वर्णित शान्तिकादिषु ।
होमे स्वाहान्तिमो मन्त्रः स्वभावादधिक सदा ॥

शान्तिके पौष्टिके वौषट्पूर्णायामपि तावशः ।
आप्यायने वषट्प्रोक्तो हुमन्तो वश्यकर्मणि ॥ ४० ॥

फडन्त क्षयविद्वेषप्रोत्सादनविधौ सदा ।
हुमन्तं चारिविद्वेषे मोहने हुंफडन्तिमम् ॥ ४१ ॥

स्तम्भने वषडन्तं स्याच्चमोन्तो मोक्षकर्मणि ।
अथो हिताय लोकाना राज्ञामपि विशेषतः ॥ ४२ ॥

पृच्छते नारदायैतदहिर्वृन्ध्येन विस्तरात् ।
यथोपदिष्ट विधिवत्तथा तत्र निरीक्ष्य च ॥ ४३ ॥

प्रयोक्तव्यं तु वहुधा, शान्तिकामी यथेच्छया ।
कुर्यादिकमुखं यन्त्र स्थाप्य संपूजयीत च ॥ ४४ ॥

नैमित्तिकानि काम्यानि नित्यानि यजनानि वै ।
विशेषेणैव कार्याणि विना खापं महोत्सवम् ॥ ४५ ॥

त कर्मविम्वानि तथा नित्यनैमित्तिकादिषु ।
स्थितं यन्त्रं समाराध्यं स्थापित मन्त्रवित्तमैः ॥ ४६ ॥

दिव्याद्यायतनाङ्गत्वे स्थापिते सति कुवचित् ।
चलस्थिरविभागेन हविरन्तं समर्चयेत् ॥ ४७ ॥

द्वादश्यादिषु कालेषु पुण्येषु विविधेष्वपि ।
इति सम्यक् समुद्दिष्ट महायन्त्रार्चनं परम् ॥ ४८ ॥

अदीक्षिताना विधिवदशिष्याणा दुरात्मनाम् ।
गोपनीयं प्रयत्नेन त्वभक्ताना जनाद्दने ॥ ४९ ॥

भावमत्किसमेताना वाच्यवाचकयोर्गुरौ ।
शास्त्रे ज्ञानक्रियोपेते सान्त्विके वेदसंमिते ॥ ५० ॥

आस्तिकर्यं जायते येषां तेषामेतत् प्रकाशय ।

इति श्रीपाञ्चरात्रे पारसेश्वरसहिताया क्रियाकाण्डे सुदशीनमहायन्त्रार्चने अग्निकार्यविभिन्नाम पट्टिशोऽध्याय ॥

॥ श्रीः ॥

॥ शुद्धयादिपत्रम् ॥

१. अध्याये	80 भ्रमं	377 निवेदयेत्	495 जर्यं
इति (३) संयुक्ते	9, यत्स्वरूप	400 प्रक्षात्य	, शश्यासनं
39 अपरं	121 स्समरेत्	वाह्यागोनाम	500 कर्महृतं च
52 एवं	124 (सम्प्लुतं)	७. अध्याये	501 सर्वं
89 सात्वतादीनि	128 ह्य	12 दैशिकीये	, फलसम्पत्ति
106 मात्र	135 भज मेऽच्युत	28 (वाथ)	515 समभ्यच्चर्या
२. अध्याये	155 मागण	37 शिखा	520 कुडात्स्तराद्यस्य
12 अभ्युद्घृते	६. अध्याये	81 अपरस्मिन्	पितृसविभाग—
54 तितय	17 शलाभा	86 द्वितयं	नित्योन्तस वादि-
104 परमात्मानमेव च	41 निक्षिपेत्	106 श्रीकुम्हि	सप्तमोऽध्याय ॥
124 तोयाभावे	51 पुष्प	117 देवब्रत	८. अध्याये
123 प्रोद्घृतेन	54 अभ्यच्चर्य	126 वायव्ये	2 गरुडस्य
३. अध्याये	93 विग्रहाभ्	134 निष्ठा	6 मण्टप
21 तत्	106 अवसानान्या	191 लाक्षालक्षक	16 वा गमनोन्मुखी
29 चाक्षतैः	113 सदेवहि	193 अश्चिर्वृत	31 गणित्रक
49 गोमयं	144 समाधय	203 प्रदाते	38 सत्यास्या
54 खासन न्यस्य	160 मण्डल	204 कृशानुरेव	49 व्यत्ययेन
61 तद्व्याप्ति	163 तत्वानि	205 हानिर्मवेत्	58 उत्कटादय
107 कुकरावृमो	, विन्यस्य	212 वृनेनापूर्य	, पृजनीया
163 वाद्याधारे	" पीठे	216 पूर्णशीताशु	64 वडम्ब, मुनेऽघुना
167 वायव्य विभवं	174 लक्ष्म्यादीना	221 विवर्धनी	83 (मेदेषु)
177 गन्धाद्येन	213 उद्यदादित्य	222 रमणि	95 मूधरव्योम भूपित
182 अभ्यसेत्	222 रशनादा	224 तद्यर्थत	96 स्वरवर्जित
195 ज्वाला	225 प्रावृद्गजलद	234 तर्पणात्	104 मण्टपे
207 जनित्वैव	238 अनेकमूर्ति	236 पूर्णा	112 मृगयाद्युत्सवे
209 खानन्दस्य	240 स्थितमायतने	274 भक्त्या	128 चतुर्मुजस्य
211 (आ) कारं	285 विदिगदलेषु	291 हूलादो	136 निमुक्त
215 सप्तन्त्र	287 पृष्ठमन्त्रं	354 पुरस्तरा.	139 पुनर्न्यस्य
४. अध्याये	292 अङ्गान्यथा	372 ज्ञपने	153 विनायकादय.
9 वर्णास्तु	313 प्रक्षात्य	390 यानं	, विघ्नशा.
५. अध्याये	321 ऐश्व	425 तदा कृतिधरस्य	155 सर्वे
47 एतस्मात्	345 व्यजनेनैव	434 योगार्थिना च	160 निष्टप
50 ह्यनन्तास्या	349 दद्यात्	470 रुथ्यते	161 अनिलवेगिनम्
	353 रक्षप्रभोज्ज्वलैः	471 सुलीनव	162 राजेश्वरा
		472 विविधा	164 तदाद्योक्तं

178 मण्टपात्	20 भुजाभ्यां	371 त्वत्प्राप्ति. सा	372 डारा॑
191 उपयोगयानि	23 मकुटादै.	374 परमेश्वर	395 शुद्धानि तोयानि
196 लाङ्घितान्	26 गणित्रक	378 आपत्काले	397 तद्रहिः
197 मण्टपे	33 नानामरण	381 शुक्षेनवापिते	408 पश्चमे
१०. अध्याये	82 पूर्वोक्त	१३. अध्याये	421 मध्ये
17 स्वाहित्यकस्य	98 सस्थितं	71 आचार्य	429 हरिद्राशालि
56 पूजनारम्भः	128 स्वरश्चिम	74 (पदे)	449 यध्यकुम्भे तु
59 माध्यन्दिना	165 अन्तक	175 क्षामयेत्	450 क्रमात्
64 प्रत्युत्	169 सुधानन्दं	178 स्थित	452 श्रीवत्सं
141 तात्कालिकं	179 तज्ज्यन्तं.	195 उत्सव	453 पूर्णा कृत्वा
अर्चनादि	180 स्थानके	199 एवं	458 विष्णवासेति
१०. अध्याये	220 एतच्चतुष्पाणि	212 अनन्त	476 स्नापयीत
15 तन्मात्र	230 तदन्यद्वार	चतुर्द	480 शपथ्या
46 पतनश्चेष्व	235 मन्त्रसुद्रा	१४. अध्याये	483 दधिकाविष्ण
134 त दृष्ट्या	242 अधोधृतः	० स्थलमन्ये	486 तैलेन्तरु
„ क्रमलासन	325 प्रक्षालित	9 दृव्येक	492 क्रगाभ्या
210 महत्वन्	326 ऊर्ध्वामुज	12 आपद्यपि	513 यदि॒ वै
212 परिच्छ्रुतम्	389 स्वयव्यक्त - नाम	22 प्राङ्मुखो वा	516 संस्नाप्य
215 निष्पुस्तु	१२. अध्याये	40 महत्वस्य	525 समर्थ्य
218 सहज्ञार	39 मक्ताना	69 अधार्द्विगुलो	527 ततश्चोत्स
220 सुरु	50 षड्द्वस्त	73 पिधानैः	वेत्येतदधै
229 द्वादशाश्वर	58 विस्तारौ	96 अन्यस्मिन्	छि पतितम्।
245 प्रदं	65 इष्टकाः	116 सूत्राणा	१५. अध्याये
258 भक्त्या	78 अवनाराश्च,	121 समुद्रभूत	32 संस्थिता
261 भावितात्मा	93 पीतं	130 वला	42 मृद्भूतीगोमय
„ वृपोत्तम्.	104 हरीवेरेण	192 वौप	92 मण्टपात्
262 वृष्ट्या	112 तेषा तु	215 पश्चकं	111 तालोन्ते
274 कृतकृत्य	117 कार्यस्तु	217 औपमानिक	118 (वा)
277 पीटे	135 पूर्वोक्तं	231 चतुर्विंशति	170 मध्यवेद्या
318 गन्त्रवे॑	145 शक्तीना॑	252 मधुवातेति	„ ध्वजाष्टके
321 अनुवेधादि	170 स्तनादूर्ध्वं	255 अश्रिमीले	179 अथार्व्य
339 एतन्तु	182 मलयशोद	332 गारुड	„ समावृत्.
341 उन्मुषितस्य	202 देहग	336 गदितानि	187 विचकेति
352 अनुवेधकिया	276 समन्वितं	357 भूयश्चत्वारिंशत्	197 बुद्ध्वैच
354 पुरस्तरे	311 योज्यः	365 चतुरन्तं.	205 विम्बे
११. अध्याये	312 युक्ता॑:	371 हुत्वा	220 वर्णान्तरयुते
३ अन्तिमे	350 स्तोत्रे॑.		224 सिद्धार्थिकादिकैः

२७१ स्नानार्थत्	981 कृत चक्रेति	१७. अध्याये	१८. अध्या ।
२७९ तिन्निणी	982 आथर्वणिकान्	७ कञ्चुकाद्ये.	४ क्रमात्
२८० अलङ्कृत्य	1002 स्नानावशिष्ट	९ मूलसूर्तिगतं	२४ हविर्वृद्धि
२८१ स्नान्	1007 स्नानभोगान्ते	१८ चतुर्भिः	३१ तथापि
३०० सपरिच्छुद्दं	1024 अङ्गुलकोत्से	„ सप्तमिः	३४ इच्छानुहपत्.
३५८ पूर्वोदितैः	धान्	४७ काललबात्	३८ कर्मण्यानि
३६८ जितनाम्पन्द्रेण	1076 वाह्ये	५७ मौक्किकैः	५१ फलं
३८५ समापयेत्	१६. अध्याये	७५ विन्यासे	५२ लबण
४०३ चतुर्मुजस्य	२३ पञ्च	१०३ विधानवित्	„ पूर्ववत्
४०५ मन्त्रास्तु	३८ समायुक्तो	१३८ पत्तने	१४३ चतुर्दशा
४१९ पलीयसा	४२ उत्तरफल्युने	१५३ भवन्	१४८ व्राह्म
४२९ तिलाज्येः	४६ फाल्युनादिषु	१५९ अग्निरेव च	१६८ सर्वे
४४१ अव्ययः	४८ ध्वजस्यारोहणं	१७२ पश्चाशत	१८६ कृष्णि
४५५ तन्पटात्	१५० शते	१७४ पुण्डरीकायए	अष्टा
४६२ पदार्थस्य	१६३ शक्तिद्वादशकं	१९४ सर्वनेत्रानुगा	१६० ताम्रजा.
४७३ व्यासं	१७१ चतुर्थ्यन्तैः	२२९ सहस्राणा	२७३ विन्यसेन्
४७५ निष्कलं चैव	पोडशो	२३३ पञ्चशताना	२७८ प्रश्नलिङ्गं
„ उभयात्मकं	१८८ यजमान उद्यृत्य	२३६ अनुकाना	३०८ तस्मात्
४७६ दिवसोदये	२३७ भुकुटीभङ्गः	२४८ नूत्त	३२१ आतीय
५२५ शिखरोद्देशे	२४२ दैर्घ्यादधेन	२६३ देवेशं	३५८ पाश्चात्यादि
५६१ देवं	२४९ गुलिकः	३१२ कुम्भार्चन	३८५ उपपात्रगम्
५७१ धारिणीः	२६५ ऊर्वोमूलः	३१८ सर्वाङ्ग	३८८ रसवीर्यादि
५९४ (वाहन) मन्त्रेण	२६७ अङ्ग्रिदैश्याश्र	३२८ दर्शयित्वा	३९७ एकमश
६२८ व्राह्म	२७० स्तनभ्रूलोचनेन तु	३३७ छिकरायता	४०७ स्वकर्मसु
६२९ भजेत्	२७१ भृगुमं	३४२ सूक्तेन	४१७ सति
६४६ स्पृश्यन्ते	२८२ शतैररण्याभिः	३५० पात्र	१९. अध्याये
६६१ सप्तभाक्तेऽप्रभागे	३१७ भवेत्	३७४ कण्ठे भद्रे	४२ अवस्थ
६६६ पङ्क्त्या	३१९ अङ्गुलं	३९९ याक्षावसानात्	५५ उत्सवार्थविम्बे
७१८ वलोत्साह	३२२ तत्सारः	४०७ तीर्थमासाद्य	६६ दत्तं भगवते
७४७ ताम्र	३६६ सफलमूलकैः	४०८ सर्वतीयोनि	६७ अन्येषामपि
८३६ न्यासत्रयं	४०५ फेणका	४११ तिमज्जेत्	६९ प्रदानं
८३८ संस्थाप्य	४२८ ध्वजमेव	४२८ स्थित्वा	८३ मूलशत
८४१ भूतिपाद्या वै	४५४ ओमच्युत !	४४३ विनिवेद्य	९४ वद्रा
८४३ एकायनं	४७४ तद्विश्वे	४९३ सहस्तक	९६ कौतुकवन्धन
८६३ सहचैकायनीयैः	४७५ स्नातं	५२० नोपडारैः	१०९ पुण्याहवाचनै
८६८ संप्रज्ञयेत्	५२१ पङ्गजपीयभौ	५२७ तदर्था	१४९ वद्धध्वजपटे
९०५ उपेतात्	५३१ मरुदणा.	५७३ सिराभिस्तु	१५१ गवादीना
९८० प्रह्ल विष्णो			१५९ तत्त्वपूजाविलोपने

160 वाहनगाधया	२०. अध्याये	महायन्त्रसरूपकथन	, चण्ड।
" सम्रहेषु	126 सैद्धायतने	२४. अध्याये	15 उन्मन्त्रे
169 वलि इच्छैः	२१. अध्याये	३ लक्ष्या प्राज्ञ ।	83 मन्त्रसङ्ग्रहस्य
140 व्यतासे	एकविशाध्यायः	१२ जगचक्र	२६. अध्याये
267 दोषदः	२२. अध्याये	१९ शन्ते	20 कमेण
301 प्रसादनीय	३१ धालयाश्रयवर्तिनः	५१ ग्रहवाद्यर्णोपरि	७ छन्दपूर्वे
334 प्राक्	७७ पञ्चगव्य	६२ अशीति तदन्ते	४७ (अ. ज.)
335 आचार्यः	२३. अध्याये	९५ बण्णन्ति	५० सर्वशक्ति
336 द्विज ।	२९ मूलविस्तृते	११६ अभिनिविष्णाना	५१ अक्षिततलः
449 सति	१०६ हृष्मानस	११७ पुष्टि	७६ उद्दृतता
553 देवो नैकेन	१०९ प्रथिगणेषु	२५. अध्याये	२६ कणिकाभूमे
554 छादशाध्या	१४९ हरितानि	१ मन्त्ररूप	
555 कर्मण्यभि		१३ साका	
सर्विपरै			
